

B. N. Pettersson

Förteckning

öfver utvandrare, som af undertecknad befordras med Angfartyget Albion, som
den 14 Maj d. a. härifrån afgår till Sull.

Kontak- tells No	Utvandrarens yrke och namn.	Födelseort till län och socken.	Ålder.	Man.	Qvinn.	Summa.	Bestämmelse-ort.
1423.	Johan G. Hult ✓ Astrid Christina ✓	Skåne Hult Jönköpings	24	1			N. York
1424.	Franz O. Berggren ✓	Småland Norrköping	30	1		1	do.
1425.	Peter Srenson ✓	Småland Sönderby Jönköpings	38	1		1	do.
1426.	Johan Carlsson ✓	Småland Alstermo Jönköpings	32	1		1	do.
1427.	Johan Carlsson ✓	Småland Alstermo Jönköpings	30	1		1	do.
1428.	Marie C. Boy ✓	Småland Jönköping	26	0	1	1	do.
1429.	Johan G. Gran ✓	Småland Arvika	28	1		1	do.
1430.	Peter A. Pettersson ✓	Småland Hekkinge Linköpings	35	1		1	Chicago
1431.	Johan A. Olsson ✓	Småland Hagerta	27	1		1	do.
1432.	Anders G. Carlsson ✓	Småland	29	1		1	do.
1433.	Nils Gustaf Nilsson ✓	Småland Strödinge Calmar	22	1		1	do.
1434.	Carl G. Pettersson ✓	Småland	24	1		1	New York.
1435.	Jonas P. Jönsson ✓ Astrid Christina ✓ Barn Ann ✓ August ✓ Emma ✓ Frans ✓	Småland Hekkinge Linköpings	42	1		1	do.
1436.	Sammal Larsson ✓	Småland Jönköping Elfsborg	32	1		1	Chicago
1437.	Gustaf Johansson ✓	Småland Arvika Wika Calmar	38	1		1	do.
1438.	Johannes Carlsson ✓ Astrid Greta ✓ Barn Peter ✓ Christina ✓ Aulda ✓ Augusta ✓ Paulus ✓	Småland Ingatorp Jönköpings	45	1		1	do.

Torparen från Knarrkullen

Del 4

Anders Forvass

Sverige
5 december 1814 - 8 januari 1976

S. 928.

Resisten berättar i America.

*Omslag: Passagerarlista med ångfartyget Albion från Göteborg till Hull
den 14 maj 1869, samtliga med slutdestination New York eller Chicago.*

ANDERS FORVASS

TORPAREN FRÅN KNARRKULLEN

DEL 4

Torparen från Knarrkullen del 4
Copyright © Anders Forvass 2023
Första elektroniska utgåvan
ISBN 978-91-527-7649-0

Parvenuer blifva ofta de värsta despoter.

Johan Magnus Bergman (1855)

Huru små äro icke ofta store män för den, som ser dem på nära håll.

Gustaf Wathier Hamilton (1818)

Och sist, hvad gör det, om resan ur lifvet sker i en silfverkista med sammet och fanfar, eller i en af bräder, utan någondera delen? Ofta kan det hända, besynnerligt nog, att verkelig saknad följer brädkistan, och endast sorgflor den af silfver. Huru lätt faller icke en blomma eller en tår på mullhögen, då blott antiqvariern beundrar sarcophagen.

Didrik Reinhold von Brunow (1815)

INNEHÅLL DEL 4

Kapitel 22

5 december 1814 – 20 mars 1818

Ett fackeltåg i Frödinge – Föreningen eller Fredsfesten – Skändningen av Prins Gustav – Tacksägelseadressen – Större än Moses – Kärnor – Nöden ute i landet – Kronprinsen rensar bort kungens närmaste rådgivare – Svenska staten svindlas på en förmögenhet – Rom är där jag är – Svenska armén och svenska folket betalar den svenska utlandsskulden – Svagdricka i skuggan av den stora kastanjen – Carl Johan och Carl Johan – Varumärkesstrategi och maktkonsolidering – Det stora oväsendet – Världens bästa valutaspekulant – Riddaren gör ett cirkulär – Sanningssägaren Natt och Dag – Gustaf Vs skål – Lindbom och pigskvallret – Gustav Vasas svenskhet provocerar – Tystad i arresten under salongsbalens leenden och klirr – Öfverflödsförordningen – Fattighuset – Mandrake gör en hypnotisk gest – Maria Elisabeth Malm – Den siste Vasaregenten somnar in

Kapitel 23

Vårvintern 1818 – 24 augusti 1831

Stenriket – Ensamt majestät – Jag vill inte vara en kortkung – Två prinsar – Lagfartstricket – Nils Johan Nilsson – Bernadotte stänger ner det fria ordet – Överste Gustafssons önskan – Den farliga norska liberalismen – Almarna i Kungsträdgården – Den dömande maktens maktlöshet – Kung söker sonhustru – Den leuchtenbergiska giftermålsförhandlingen – En egen problemformulering – Storslagen anhörighetsinvandring – Uppdrag granskning – Kungen och den hemliga svenska krigsmaterielexporten – Kronprinsessan levererar – Papegojan – Maja Månsdotter vila i frid – Norges fria vilja – Far och son – Chef och personal – Rätten till titeln – Om maten inte duger – Tusen förskräckelser

Kapitel 24

3 juli 1832 – 30 april 1844

Inkvisitioner – Le Camarade de Lit – Anders Lindeberg synar styrelsens hand – Bernadotte och Aftonbladet – En vanlig dag på regeringskansliet – Äreporten – Personalförmånen i Älvdalen – Stortinget markerar igen – En god människa – Konsten att göra siskonkorv – Crusenstolpekravallerna – Den röda boken – ”Sverige har att tacka mig och mina lagliga arvingar” – Kung Kroknos – En förbjuden förbindelse – En annan förbjuden förbindelse – Det går an – Räfsten – Försummade möjligheter – Utnämningmakten – Det första Amerikabrevet – Samtidigt vid det lilla torpet – Stamfaderns sista tillrättalägganden och sorti – En diagnos

Kapitel 25

12 maj 1844 – 8 januari 1976

*Ett hov olikt alla andra – Smulor – Ett Sverige som söker sin identitet –
Järnvägar – Hertha – Ett delat land – Husandakt – Elegi – Röster som inte hörs –
Farväl kära mor – Albion – En brädkista och en mullhög – Den där unionen –
Josephine – ”Känn dig själv” – Sverige genomskådat – Två trick – Norge förklarar
för Oscar Fredrik Bernadotte vem som äger makten – Rebeller – 99,95% av
norrmännen ratar unionen med Sverige – Rättelser – En båt som aldrig kom – Det
bästa stället på jorden – Disharmoni och den nya ordningen – Åreminnen –
”I will sign this letter with Love, to all of Ned’s people”*

Epilog

*Vi lämnar huvudstan – Några ord om naivitet och budskapsföreträden –
Historierevisionism – Några ord om kyrkans skuld – Skådespelarroller –
Republiken Sverige – Sommarängen*

Källförteckning

Persongalleri för del 1-4

Kapitel 22

5 december 1814 – 20 mars 1818

Avsnitt

1. *Ett fackeltåg i Frödinge*
2. *Föreningen eller Fredsfesten*
3. *Skändningen av Prins Gustav*
4. *Tacksägelseadressen*
5. *Större än Moses*
6. *Kärnor*
7. *Nöden ute i landet*
8. *Kronprinsen rensar bort kungens närmaste rådgivare*
9. *Svenska staten svindlas på en förmögenhet*
10. *Rom är där jag är*
11. *Svenska armén och svenska folket betalar den svenska utlandsskulden*
12. *Svagdricka i skuggan av den stora kastanjen*
13. *Carl Johan och Carl Johan*
14. *Varumärkesstrategi och maktkonsolidering*
15. *Det stora oväsendet*
16. *Världens bästa valutaspekulant*
17. *Riddaren gör ett cirkulär*
18. *Sanningssägaren Natt och Dag*
19. *Gustaf Vs skål*
20. *Lindbom och pigskvallret*
21. *Gustav Vasas svenskhet provocerar*
22. *Tystad i arresten under salongsbalens leenden och klirr*
23. *Öfverflödsförordningen*
24. *Fattighuset*
25. *Mandrake gör en hypnotisk gest*
26. *Maria Elisabeth Malm*
27. *Den siste Vasaregenten somnar in*

ETT FACKELTÅG I FRÖDINGE

Det nämndes tidigare i vår berättelse, för några avsnitt sedan,¹ hur hyllningar till skenunionen och kronprinsen anordnades och koreograferades med påbjudna illuminationer, noggrant författade gudstjänster, ceremonier och högtidliga tal, parader, baler, o s v. När dynastigrundaren och sonen Oscar återkom från Oslo till Stockholm på måndagskvällen den **5 december 1814** hälsades de av en stor officiell mottagningskommitté vid Roslagstull. Därifrån rullade de vidare i sin kalesch mot slottet. Det var krigshjälten som återvände där i den inglasade vagnen tillsammans med sin son – krigshjälten som ju ännu en gång, som det tappra militära snille han var, återupprättat den svenska krigaräran och stoltheten och återgett Sverige glansen från fornstora dagar genom Norgeerövringen och utvidgningen västerut. Sagolikt!

Trängseln på de upplysta gatorna var stor och stockholmarna – lika fascinerade som alltid av publika evenemang, lika villiga att förnedra sig i sina statistroller, lika tidlöst naiva och mottagliga för intryck – pressade sig fram mot vagnen och sträckte sig för att få röra vid sin Messias fordon. Kusken fick köra försiktigt så att ingen skulle komma till skada. Blommor, lagerkransar, jubel och hurrarop omsusade hjältens färd genom den svenska huvudstaden, där kortegen närmade sig slottsborgen vid 22-tiden. Vilka ovationer! Vilka betygelser! Norge var ju nu en del av Sverige, ungefär! Att döma av stockholmarnas kollektiva *hänförelse* verkade det i sanning som att de nu var övertygade om att den externrekryterade tronföljaren därmed gjort rätt för sig med denna *bedrift*, resultatet av alla hans mödor och uppoffringar *för Sverige*, och därmed skulle väl alla legitimitetstvivel härrörande från bedrägerivalet i Örebro 1810² vara skingrade.

Men oaktat denna folkhypnos – som kunde åstadkommas ganska lätt med skicklig PR, ärande ryktesspridning, planterade tillrättalagda tidningsartiklar samt inhyrda hejarklacksledare ute bland åskådarmassorna – så växte ett missnöje i de högre kretsarna i Stockholm. Någoting i allt detta skorrade falskt, tillrättalagt, onaturligt, men få vågade tala högt om det. Jeans Stasiverksamhet fanns där hela tiden i bakgrunden, som ett latent hot mot alla och envar som tänkte och talade självständigt. Denna inrättning, som höll svenska medborgare och deras åsikter som gisslan, började ses som en väsentlig belastning i de högre kretsarna, där Jeans lejda öron och ögon fanns överallt, som löss. Drottning Charlotta skriver i en dagboksnotering tidigare under 1814:

”Av honom avlönade spioner meddelar honom *allt*, av vad slag det vara må. Till deras rapporter lånar han beredvilligt sitt öra. Han anser sig ej kunna regera utan att omgivas av en *svärm* kunskapare. --- Han anlitar en hop tvetydiga individer. Allt ovederhäftigt skvaller tar han för sanning. --- Som detta förhållande är allmänt känt, och osanna beskyllningar och rykten framförs till kronprinsen, *har inom sällskapslivet all känsla av trygghet försvunnit, och i vida kretsar råder missnöje med honom.*”

I mars 1815 kommenterar hon analogt att Jean hade ”ett okuvligt begär --- att ständigt anlita spioner och tror, att ett kungarike måste styras med en dubbel eller tredubbel poliskår”. D v s det var återigen Jeans Bernadottes Stasiverksamhet, hans parallella underrättelsetjänst för åsiktsspionage och angiveri mot de egna medborgarna, som drottning Charlotta berörde. Hon fortsätter:

”Svenskarna ogillar dylikt spioneri. Det orsakar osäkerhet och otrevnad inom umgängeslivet, alla finner det odrägligt och känner sig besvärade. Hans kunskapare far ofta med osanning och vållar alltid trassel och missförstånd. De utför det förkastligaste av alla yrken.”

¹ Se kap 21 avsn 9

² Se kap 2 avsn 21

En av de allra första personerna som Jean träffade efter återkomsten till Stockholm var tsar Alexanders representant i Stockholm, den ryske ambassadören Suchtelen. De två hade ett möte på slottet den **6 december** klockan 12. Rysslandsambassadören gjorde själv denna notering om deras sammankomst i ett brev samma dag:

”...och mottog mig på det mest utmärkta sätt, förnyade, med alla tecken till den fullkomligaste uppriktighet, uttrycken av *sin djupa tacksamhetskänsla mot tsaren*.”

D v s stamfader Bernadottes *enda* fasta förankringspunkt vid bestämmandet av svenska statens utrikespolitik, Ryssland.

Vid denna tid befann sig i Stockholm, som tidigare nämnts,³ även en delegation från Stortinget. Den **14 december** höll stortingspresidenten Christie ett tal i rikssalen *på norska*, ej franska, som bäst kan beskrivas som ljummet entusiastiskt för den s k ”unionen”, där Christie snarare betonade att denna förening utgick från att Jean ”erkände folkets rätt att konstituera sig som en *självständig stat*”, och att Stortinget medgivit en förening såtillvida att man nu hade en gemensam kung med Sverige men samtidigt ”givit Norge en på *ett fritt folks ursprungliga rättigheter grundad konstitution*”. Och Christie markerade att man nu litade på att det svenska majestätet, som ju erkänt norrmännen dessa rättigheter, ”ska fortfara att handhava och beskydda dem”, d v s ej försöka kompromissa bort eller strama åt Norges och norrmännens fulla självständighet och frihet i framtiden.

Detta var i princip hela kärnan av Christies högtidstal i rikssalen. Tydliga linjer i sanden alltså, och ett kristallklart budskap. D v s att Norge var *fritt*, och Norge tillhörde endast norrmännen. Detta förhållande gällde nu, och var även vad som skulle gälla i framtiden, klargjorde Christie.

Unionen var ett skal, en fasad, ett substanslöst legitimitetskvitto åt Jean, som med denna fantastiska s k ”erövring” av Sveriges västra grannland istället för Finland ansåg att han gjort rätt för sig och ”förtjänat” den tronföljd som han mutat till sig 1810. Därför skulle unionen förevisas som något storslaget, något historiskt inför hemmapubliken. Så den **19 december** ägde återigen en befalld illumination rum i Stockholm, med uppskattningsvis 100 transparanger monterade framför ett 70-tal husfasader i huvudstaden och med diktalster som överträffade varandra i svulstighet⁴ kombinerade med extremt påkostade belysningsanordningar. Framför rådhuset – platsen där Fersen lynchats 1810 i ett arrangerat skrämskott mot Vasaättens tronföljdsanspråk⁵ – hade nu uppsatts den mäktigaste ljusmanifestationen för den externrekryterade kronprinsen Jean vid sidan om själva slottet. Den bestod av en enorm hyllningstransparang tillägnad Jean illuminerad av 250 lampor. Rådhusets fasad upplystes av 876 marschaller och husets inre av ytterligare 1200 lampor inköpta för ändamålet.⁶ På gården och framför rådhusets flyglar stod 18 stycken pots à feu⁷. Kostnaden enbart för denna transparang och ljusshow åt Jean just vid

³ Se kap 21 avsn 9 (senare delen)

⁴ Ett par exempel i denna fotnot får illustrera detta. Magnus Fredrik Brahe (1756-1826), medlem i serafimerklubben, hade framför sitt hem hängt en transparang som visade Jean Bernadotte i romersk skrud bredvid två lejon och med texten: ”Ditt mod har skänkt en krona åt din far, åt Sverige än ett hav till gräns och till försvar, dig själv ett evigt namn i minnets gudadempel. Men åt den hjälteätt som efter dina dar, ska pryda Nordens tron blir största gåvan kvar; ditt namns beröm och ditt exempel.” Statsrådet Claes Adolph Fleming (1771-1831), även han medlem i serafimerklubben, ville inte vara sämre i demonstrerad devotet och hade därför låtit montera en stor transparang föreställande Jean i krigarutstyrel i en triumfvagn dragen av fyra vita hästar, och vid Jeans sida satt Oscar klädd som ung romare, jämte symboler för vishet och odödlighet. Inskrift: ”Den nya krona, prins, ditt mod förvärvat har, vad högre vinst av den kan himlen dig beskära, än att som underpant av Nordens lugn och ära, få pryda med dess glans en åldrig hjältefar, och själv vid uppfyllt lopp av ärofulla dar, få lämna den, som han, en värdig son att bära.” Vilken fantastisk gullig fjäskkavalkad av de totalt omanliga klubbkompisarna Brahe och Fleming!

⁵ Se kap 2 avsn 15 (20 juni 1810)

⁶ Jmfr kap 19 avsn 7 (20 februari 1814)

⁷ pot à feu = pyroteknisk anordning (flammande eld, fyrverkeri eller motsvarande) i en kruka eller urna

rådhuset, Fersens dödsplats, beräknades till 1056 riksdaler banco⁸, enligt bevarade räkenskaper, i en mycket kärv ekonomisk tid för Sverige.

Vi lyfter blicken från denna genomsmutsiga story, denna *byk* som Jeans konspiration med Ryssland och taskspel mot Sverige och svenskarna innebar, och flyger 220 kilometer åt sydväst.

Vi flyger över ett vintrigt Sverige, ensligt, där svaga gula ljuspunkter i mörkret glimmade i torp och stugor där drängar kommit tillbaka från sina tusentals kilometers landsvägramande. Det var ett Sverige där det nog fanns en tacksamhet eller åtminstone förhoppning över att livet snart kunde återvända till det normala, till det trygga och förutsägbara, till händelselös hemmavaro. Men samtidigt skavde en viss känsla av oklarhet, även hos allmogen, kring vad kriget egentligen tjänat till för deras egen nation.

Frödinge socken i norra Småland hade sett flera av sina unga män stupa. Bara vid Glückstadt hade flera unga män slitits i stycken av en och samma kanonkula.⁹ Insamlingar anordnades, där de som förmådde skänkte pengar. Många av socknens soldater skänkte efter fälttåget, för "lycklig hemkomst", mellan 4 och 6 skilling banco¹⁰ till vardera kyrkans och fattigkassans insamlingar. Pengarna gick till soldatänkor och deras familjer, och till andra fattiga och nödställda.

Den **24 december** var en lördag. Det var lilla Anna-Majas andra jul men den första med både sin mor och far. Det är oklart om det låg någon snö på marken, för det hade varit flera plusgrader i mitten av månaden fram tills bara några dagar tidigare, innan vinterkylan kommit till slut. Vi får anta att det var så.¹¹

De steg upp tidigt den **25 december** och klädde sig för kyrkan. Stjärnor beströdde natthimlen, Vintergatans vita band slingrade sig tvärs över världsrymden och försvann bakom randen av svarta grantoppar. Kanske fick de skjuts av någon bonde till Frödinge by denna morgon, under en tjock ullpläd uppå en skranglig kärra bakom en fnysande häst med klingande bjällror, där fackelskenet fladdrade förbi mellan trädstammarna i den djupa hemlighetsfulla skogen, och snön yrde kring hovar och ben. Från andra riktningar kom också sällskap med facklor som lyste i midvinterid, till fots eller bakom häst.

Utanför den gamla träkyrkan i Frödinge samlades sockenfolket. Det hälsades och sorlades lågmält och tystlåtet med godhetsfullt och upprymt i trängseln av bönder och bondmoror med svällande former, seniga och starka drängar och torpare, slitna backstugusittare och fattiga gummor. Några barn, lugna men nyfikna, med grå kappor och tjocka mössor. De allra flesta var där i hela socknen. Alla intog sina vanliga anvisade platser inne i kyrkan efter rang och värdighet. Knarrkullens bänk var rad 23, nästan allra längst bak. Kyrkan var alldeles full. Det doftade av granris och tända ljus. Sorlet lade sig, det blev tyst. Kyrkklockorna ringde stämmingsfullt. Ringde in julottan och julfriden.

Församlingen sjöng julsalmer och kyrkoherde Johan Peter Petersson läste ur julevangeliet med allvarsam mörk röst. Dock stördes plötsligt ottan av en ung man, den 23-årige Nils Orre¹² från Toverums Bruk i grannsocknen Locknevi, som enligt en notering i ett sockenstämmoprotokoll "framträder raglande i Herrens hus, intager oblygt sin plats i främsta

⁸ 1056 riksdaler banco år 1814 motsvaras år 2020 av ca 140 000 kr (KPI), 420 000 (guldprisindex) alt 5 mkr (arbetarlöneindex)

⁹ Se kap 17 avsn 10

¹⁰ 6 skilling banco år 1814 motsvaras år 2020 av ca 17 kr (KPI), 49 kr (guldprisindex) alt 600 kr (arbetarlöneindex)

¹¹ I Stockholm var dagshögstatemperaturen +3 grader den 19 december och +1 grad den 20 december. Därefter vidtog en längre period av minusgrader i Stockholm, ner till -7 grader som dagshögstanotering. Det förekom även ganska riklig nederbörd i Stockholm under flera dagar i mitten av och andra halvan av december. Stockholm är beläget i princip på havsnivå. Knarrkullen ligger på elevationen 151 m ö h och är oftast en kallare plats än huvudstaden om vintern, och östra Småland kan ofta drabbas av rikligare nederbörd än Stockholm. Det ligger sålunda inom sannolikhetens ram att det var snö på marken i Frödingetrakten vid juletid detta år, 1814.

¹² Nils Nilsson Orre (1791-1877), svensk dräng

herrestolen, framdrager ur fickan en brännvinsbutelj och sätter den i allas åsyn på bakbrädet framför sig”. Historien förtäljer vidare att Orre var full, för alla att se, och fick ledas ut av några män, men återkom in i kyrkan kort senare och slog sig ner på samma plats igen. Protokollet slutar givetvis med allvarsamma varningar och förmaningar adresserade åt människorna i gemen.

Det blev inte många dagars vila för soldat Nils Forvass. Det fanns jobb att göra på torpet och i bygden, en *oändlig* mängd arbete, tillräcklig för en livstid och lite till. Och hans familjeansvar var större. Ingen betalade honom för att ta det lugnt.

Det är oklart om nummer 47 Forvass i Överstelöjtnantens kompani, Kalmar regemente, någonsin fick dra på sig sin uniform igen. Det skulle i så fall kunnat ha varit vid någon mindre uppvisningsparad av de lokala hemkomna rekryterna på kyrkbacken någon dag kring jul eller nyår. En högtidlig inramning av någon kyrkoaktivitet tillsammans med en handfull andra av bygdens veteraner.

Men annars var hans soldatsaga all.

Tisdagen den **10 januari 1815** utfärdade regimen i Stockholm ett cirkulär att extraroteringen skulle upphöra. Denna extrarotering – den tillfälliga utökningen av den ordinarie svenska armén – hade en gång klubbats av riksdagen med baktanken att kunna återbörda Finland, men Jean hade använt denna soldatnumerär som en *valuta* att köpslå med, en siffra att lägga på bordet i sina personliga alliansutspel med än Napoleon, än koalitionsmakterna. För det var det som det alltid handlade om. Den svenska armén hade bara varit en numerär, en abstrakt och teoretisk fördel i vågskålen, ett förhandlingsargument, en förhandlingsvaluta, en låtsasinsats i Jean Bernadottes anslag att tillskansa sig *personliga* förmåner, men i princip ingenting bortom det.¹³

Cirkuläret, avfattat av Wirsén i Carl XIII:s namn, var ganska stramt och byråkratiskt torrt. Inga adjektiv, inget allmänt erkännande, inga tackord. Ingenting sådant åt de tusentals som satt sina liv på spel, och där flera av dessa fått betala det högsta priset. Bara en administrativ åtgärd.

Nils tjänstgöringsperiod blev 3 år och 160 dagar.

Han erhöll dock lokalt i Frödinge till sist det arrendekontrakt till ett torp som han åstundat. Som fått honom att 1811 återigen söka sig till armén, efter att 1808 blivit dömd till döden av samma armés krigsdomstol.¹⁴ Ett arrendekontrakt för ett gammalt gistet och dragigt torp med en mager stenig åkerteg långt bortom landsvägen på en bortglömd plats inne i skogen. En chans att avancera från egendomslös till att... få hyra ett nedgånet knuttimrat ruckel med torvtak och knappt utan odlingsbar mark.¹⁵

Men det var *bättre än ingenting* för Nils och hans familj. Nils visste, ty han hade upplevt detta *ingenting*.¹⁶

Kapitel 22 avsnitt 2

FÖRENINGEN ELLER FREDSFESTEN

Somliga svenskar insöp unionspropagandan mer än andra. En del lät sin naivitet och enfald ta sig uttryck i rent groteska former.

En svensk teaterdirektör och dramaförfattare som huserade i Göteborg, som okritiskt godtagit allt som det svenska etablissemanget och opinionsmonopolet itutat honom om unionens förträfflighet, fick då själv ingivelsen att hylla den nytillkomna svensk-norska unionen.

¹³ Jmfr t ex kap 3 avsn 2, 8, 13, 17, 24

¹⁴ Se kap 1 avsn 7, 9; kap 2 avsn 1

¹⁵ Jmfr kap 3 avsn 13

¹⁶ Se kap 1 avsn 3

Hans namn var Johan Peter Strömberg¹⁷. Han hade skaldat ihop ett sju scener långt teaterstycke som hette *Föreningen eller Fredsfesten* och som hade premiär den **28 januari 1815**, alltså på själva Karlsdagen, svenske kungens och adoptivsonens delade namnsdag. Teatern där föreställningen uppfördes var det s k *Comediehuset* i Göteborg, även kallad *Sillgateteatern*, som var belägen vid korsningen Sillgatan-Nedre Kvarnbergsgatan¹⁸.

Teaterscenen föreställde en fjälldal. Mitt i fjälldalen flöt en bäck på gränsen mellan Sverige och Norge. Från ena sidan kom norska bönder med sina familjer. Det var söndag och alla var högtidsklädda. En bonde tackade Gud för freden, en annan norsk bonde utbringade ett leve för kung Carl XIII, varefter den förste utropade:

"Og den eigode, vor ven, vor beskytter, vor velgiörer, prinds Karl Johan, han leve!"

Det hurrades på nytt.

Sedan gjorde nytt bondfolk entré från den svenska sidan för att höra vad som stod på. Norrmännen svarade att fred blivit sluten mellan länderna.

"Fred har det alltid varit här", svarade en svensk bonde.

"Ret nabo!" svarade norrmannen. "Fred har alletider vært imellan os, skiöndt vores övrighed har tænkt at stifte ufred og före os bag lyset! --- Nu, Gud skee tak det er forbi, vi ere frie og lykkelige, vi ere blevne svenske!"

Man kom nu överens om att återställa bron över ån, vilken förstörts, och mitt på bron möttes sen grannfolken och omfamnade varandra. Då inträdde en norsk präst och manade sina landsmän att gå hem och avlägga bot "for hele ugens slemme synderegister". Bönderna svarade att man firade Sveriges och Norges förening och ville att prästen skulle be i kyrkan för kung Carl XIII och kronprinsen. Prästen var dock ej hågad därtill, utan urskuldade sig med att han ännu ej fått något formulär för den saken och gick sen sin väg. Bönderna förklarade att för detta behövdes inget formulär, och så bad man för Carl XIII, för kronprins Carl Johan och för prins Oscar. Varje bön åtföljdes av ett trefaldigt hurrarop.

Därefter tågade hela sällskapet till den svenska herrgården där ståndspersoner och allmoge församlats i ett stort antal. Godsägaren höll ett tal som avslutades med att alla bedyrade i kör:

"*Här uti fredens lycksaliga famn, Karl! Dina söner prisa ditt namn. Sjungen i kor: Mäktig och stor, nådig och mild är du, o konung! Gudarnes bild!*"

Som om det som utspelats dittills på scenen inte var löjligt och pinsamt nog, fortsatte struntet och flosklerna att staplas på varandra ända in i mål. Den norska valkyrian Nora uppenbarade sig och kvädde:

"*Sjung, Svea! sjung ett klarnadt hopp! Dig villigt Nora räcker handen, från Tules isgrå silfvertopp, att åter knyta vänskapsbanden! Och fast som fjällarnas granit, vår vänskap utan svek skall vara, ty samdräkt, enighet och flit, till systrar skall oss sammanpara.*"

Och den svenska valkyrian Svea svarade:

"*Min själ för dig var ständigt varm, mitt hjärta ofta för dig blödde. Kom, Nora! till din Sveas barm, den aldrig hat och tvedräkt födde. Så länge än ett trofast ord från jorden icke bannlyst blifvit, skall hjälten, som har frälst vår nord, den handslag trygga, som vi gifvit.*"

Replik den skandinaviska valkyrian Skandinavia, som instämde i vad Nora och Svea sagt. Därefter avslutades allt med att alla på scenen dansade en polska och sjöng i kör.

Göteborgs-Postens förträffligt subordinerade och politiskt korrekta smakdomare, i en över hela förstasidan förtäckt recension, kallade föreställningen för "briljant" med fina skådespelarinsatser. Alla i publiken "hemgingo glade öfwer hwad de sett och hört hade".

Faktum var dock, att nog aldrig tidigare hade väl sånt rent dravel visats upp på en större teaterscen, en erbarmlig oreda av trams och floskler på hittepånorska, allting spetsat med

¹⁷ Johan Peter Strömberg (1773-1834), svensk skådespelare, dansare, teaterdirektör och dramatiker

¹⁸ Nuvarande adress Postgatan 10A

plågsamt överdrivet svenskt kunga- och kronprinsfjäsk. Strömbergs alster var en rent patetisk nonsens – både till formen och innehållet – och inget mer än en uppstyldad men ihålig lovsång till en hägring, ett luftslott.¹⁹

Pjäsen och dess löjeväckande, krystade unionscelebrerande innehåll kom även till regimens kännedom i Stockholm och väckte där viss munterhet, åtminstone bland de med sund distans till unionen, men av andra skäl. I pjäsen förekom nämligen två bönder som talade politik. De stod och resonerade, varvid den ene blev frustrerad över att den andre fattade lite trögt, och då utropade:

”Håkan, Håkan, du har icke huvud för politik!”

Sedan dess började medlemmar av regeringskanseljen och övriga etablissemanget i Stockholm att kalla den svenske utrikesministern, åsnan Engeström, för ”Håkan”. Justitiekansler Trolle-Wachtmeister noterade kort därpå i sin dagbok:

”Engeström går nu i Stockholm under intet annat namn än Håkan.”

Engeström – Håkan – hade för övrigt varit en av de som ivrigast, i tafatta försök att tolka kronprins Bernadottes vilja, engagerat sig för Norges förening med Sverige, och var i allmänhet ansedd som vida överbefordrad, knepig, ängslig över sin maktställning, och fullständigt inkompetent. Justitiekanslern, återigen, såg Sveriges oduglige utrikesminister som ”ett bevis på omständigheternas makt att till samhällets högsta platser till allas förvåning framskuffa personer utan egna förtjänster”. En annan minnestecknare poängterar analogt att Engeström ”ansågs ej synnerligen lyckad såsom statsman” av kollegor, och justitierådet Hamilton kallar honom rätt och slätt för ”oduglig”. Carl Löwenhielm beklagar sig över Engeströms avsaknad av takt och besinning och kallar honom för ”detta rasande odjur”. En utländsk diplomat beskriver Engeström som ”en nolla”, och ungefär samma kärnfulla uttryck om Engeström använder även drottning Charlotta, som kallar honom för en man med ”bristande begåvning” som ”oavsiktligt försummar” sina ämbetsmannaskyldigheter, då han är ”obetänksam, disträ, ofantligt glömsk och saknar takt”.

Sveriges utrikesminister Håkan.

Kapitel 22 avsnitt 3

SKÄNDNINGEN AV PRINS GUSTAV

En legitimistisk våg drog över Europa, kraftigt understödd av Wienkongressen. Efter Napoleons fall skulle de gamla regerande dynastierna återupprättas och deras oförgripliga maktställning och territoriella välden fixeras, inte bara i Frankrike utan i varje annan vrå av hela kontinenten. Efter ett par revolutionsdecennier skulle de rätta ätterna återinstalleras på Europas troner, och de forna dynastiernas företräden överordnades liberala och demokratiska rörelser. *Legitimiteten* hade varit normen bakom Bourbonernas restauration, och även i resten av Europa önskade man nu utgallra, avlägsna och lägga bakom sig allt som hade sitt ursprung i den franska revolutionen.

Detta diskuterades även vad gällde Sverige. I brittisk, fransk och tysk press förekom en stark avoghet med häftiga utfall mot uppkomlingen Jean Bernadotte, f d fransk marskalk. Tidningar talade om ”legitimitetens rätt”, ”traditionernas helgd”, ”bördens prerogativer” o s v, där läsarna även påmindes om Jeans svekfullhet under det nyss förgångna koalitionskriget. Besvikelsen över den dryge exmarskalkens förkastliga uppträdande var i hög grad levande på många håll. Särskilt den brittiska pressen klandrade även hårt Bernadottes angrepp på Norge som man ansåg var ett resultat av förräderier och en näst intill löjlig principlöshet, och man menade att Jean kunde leka

¹⁹ Jmfr kap 23 avsn 21

guvernör över landet men aldrig skulle komma att regera över norrmännens hjärtan. En del av den brittiska pressens Bernadottefientliga artiklar togs även upp av den franska pressen. Likaså tyska tidningar förkättrade Jean hårt för den principiösa, opålitliga uppkomling han var. Många pamfletter och ströskrifter i Europa drev hårda resonemang mot honom och ville helt enkelt få bort honom.

Samtidigt gjorde den brittiske prinsen-regenten flera uttalanden i legitimitetisk riktning, och Frankrikes kung Louis XVIII önskade att Jean Bernadotte borde rätteligen avpolletteras, då hans besynnerliga plats i den svenska tronföljden sågs som en anomali. Han betraktades fortfarande allmänt som en uppkomling ur de lägre samhällsklasserna med en rent anstötlig girighet efter titlar och makt. Det finns en dokumenterad uppfattning från en annan europeisk prins, med insyn i flera hov inklusive det ryska, som menar att Jean Bernadotte hade många fiender i Europa och saknade stöd hos de europeiska stormakterna. Det förekom även uppgifter i fransk press om att hans ställning skulle tas upp till formell diskussion på Wienkongressen, där hans status som svensk tronföljare skulle bestridas. Diplomater i Wien slog vad om huruvida Jean skulle vara avsatt inom sex månader. T o m i den motsatta änden av det politiska spektrumet, av den framtida presidenten John Quincy Adams²⁰ i republiken USA, så kallades stamfader Bernadotte föraktfullt för "en fransk legosoldat²¹ som tränger undan Gustav Vasas barn".²²

I stället var det just *prins Gustav* som många ledare i Europa ville se som kronprins i Sverige. Det förvrängda, förljugna narrativ som vinnarsidan i de svenska statskupperna 1809 prånglat ut ifrågasattes alltmer, och i europeisk press förekom artiklar som kraftigt tog ställning för Gustaf IV Adolfs och hans efterkommandes rättigheter till Sveriges regentskap och tronföljd. Det var ju faktiskt Gustaf IV Adolf som *mest ståndaktigt, principfast och självupppoffrande* stridit mot deras gemensamma fiende – det napoleonska imperiet – och som visat sann ridderlig osjälvisk rakryggighet för Europas sak. De övriga europeiska staterna var skyldig denne man och hans familj, som blivit berövade allt, tacksamhet och erkännande. Den legitima Vasaättens upprättelse vann därför allt tydligare stöd i den europeiska debatten. I synnerhet så hade den avsatte monarkens son, prins Gustav, ingen del i sin faders eventuella felsteg eller tronavsägelse. Prins Gustav hade aldrig förverkat rätten att representera Sverige, ett ämbete som han genom 300 års hävd var utvald till. Även fastän ingen främmande regering ägde rätt att blanda sig i Sveriges inre angelägenheter, hade ändå den landsflyktige prins Gustav kraftigt stöd ute i Europa, med många personliga anhängare i de europeiska hoven. Hans rättigheter till Sveriges tronföljd hade en mängd inflytelserika försvarare på kontinenten. Den franske ministern Blacas menade att "det inte skulle behövas mycket för att åstadkomma en rörelse till prins Gustavs förmån". Det sades även att det ännu fanns en betydande gruppering inom den svenska adeln som förblev Vasaätten trogen – gustavianer – och att sympatierna för prins Gustav även växte bland folket i Sverige.

Rykten började så cirkulera om prins Gustavs återinsättande i den svenska tronföljden.

Gustaf IV Adolf hade i november 1814, via den gamle brittiske marinofficeren Sidney Smith²³ som fungerade som ombud i Wien för Vasafamilijs sak, försökt lägga fram en deklaration för stormakternas ombud vid kongressen, där han bl a förklarade:

"Efter att ha varit ett offer för 1809 års revolution, varuti svenska nationen *trodde sig* böra uppoffra sin kung för sina politiska intressen, var min avsägelseakt en följd därav. --- Jag förklarar jämväl, att jag aldrig i min sons namn abdikerat, vilket ryktet dock har velat föregiva."

²⁰ John Quincy Adams (1767-1848), amerikansk diplomat och statsman

²¹ legosoldat = soldat som hyr ut sig själv för pengar, oavsett vem som avlönar honom och för vilka syften. I originalcitatet används termen "soldier of fortune" vilket också kan betyda lycköskare eller äventyrare.

²² Citatet återkommer i en utförligare kontext i kap 22 avsn 4.

²³ William Sidney Smith (1764-1840), brittisk sjöofficer

Gustaf IV Adolfs mening kan ha varit att även sonen borde följa hans eget exempel, uttalandet var lite tvetydigt på denna punkt. Inlagan avvisades emellertid av tsaren, som i blind lojalitet mot sin kamrat Jean vägrade låta ämnet tas upp. Tsaren, Wienkongressens mäktigaste person tillika största snuskhummer, försvarade konsekvent sin kamrats intressen i Wien mot att Jean Bernadotte i gengäld blint ställde sig bakom det ryska imperiebyggarpolitiken och Östeuropaexpansionen. Ömsesidigt ryggklande.

Frågan slutade emellertid inte där. Tidigare under hösten 1814 hade tsar Alexander, på begäran av sin svägerska drottning Fredrika och hennes anhöriga, åtagit sig förmyndarskapet för Gustaf IV Adolfs och Fredrikas barn, däribland prins Gustav. Tsaren hade t o m i ett svagt ögonblick lovat ta med sig prins Gustav till Ryssland för att där ge honom en militär uppfostran, ett löfte som dock senare återkallades. Men med detta förmyndarskap hade tsaren ändå försatt sig själv i en brydsam sits, då han nu skulle få väga sina moraliska åligganden som förtroendeman för prins Gustav, mot sin vänskapslojalitet åt Jean Bernadotte. Drottning Fredrika och hennes syster Elisabeth, som var tsar Alexanders hustru, hade i slutet av november 1814, ifall en comeback i Sverige ej kunde komma i fråga, bett tsaren att då istället låta prins Gustaf få ett furstendöme någon annanstans i Europa. Tsar Alexander tog upp frågan och hörde sig för med det svenska sändebudet Löwenhielm om dennes mening, som i sin tur vidarebefordrade frågeställningen till Stockholm.

Givet debattklimatet och stämningarna bland Europas furstehus efter Napoleons fall, samt hos opinionsbildare, press och allmänhet, så fanns det skäl för stamfadern att känna oro. Lägg därtill att han själv saknade anor, och de omständigheter som skjutit in honom i Sveriges tronföljd inkluderade en statsvälvning, gigantiska utställda mutor och ett skamlöst bedrägeri om vem han var och vad han ville. Jean Bernadotte gillade att åberopa sin "dubbla legitimitet" – som utgick från att han var vald av svenska folket och blivit adopterad av Carl XIII – men faktum var att svenska folket inget haft med saken att göra och hela Örebroriksdagen 1810 hade urartat till ett enda stort bluffspel, ett lurendrejeri, ett illusionsnummer.²⁴ Och hur adopterad han än var, så saknades likväl blodsbånd. Och han hade under den övre delen av sin karriär varit del av den imperialistiska franska ockupationsmakten som underkuvat Europa, vilket inte längre direkt räknades som en merit.

Den främsta drivfjädern bakom Sveriges tämligen udda externrekrytering 1810 hade varit hoppet om Finlands återbördande, men när Jean haft en gyllene chans att begära tillbaka Finland från Ryssland sensommaren 1812 via rakryggade och tydliga *förhandlingar* med Sveriges intressen främst, hade han lämnat walk-over. Istället pratade stamfadern i Åbo till sig blott *personliga* fördelar, bl a ryska garantier för ätten Bernadottes rådighet över Vasatronen, samt ryskt stöd för erövrandet av Norge för att skapa någon slags "legitimitet" åt nämnda buskisartade externrekrytering.²⁵

Allting, hela roten till Bernadottedynastin, var sålunda ett luftslott, humbug. Och detta luftslott var Jean nu beredd att försvara med alla medel. Redan sen barndomen besatt av en stark misstänksamhet och brist på förtroende för sin omgivning,²⁶ drev dessa förhållanden fram ett än mer skadelystet tankemönster och beteende mot allt som kunde tänkas hota hans ställning, genomskåda honom, och ge publiken ett alternativ. En historiker kommenterar att "han kände mer än väl, att under allt det smicker och alla underdånighetsbetygelser" som omgivningen visade honom, så dolde sig en antipati mot honom jämte bestående sympatier för Vasaätten. Alltfler ansåg att en fransk revolutionsuppkomling – en bara några år tidigare rabiat

---

²⁴ Se kap 2 avsn 21

²⁵ Se kap 4 avsn 12

²⁶ Se kap 9 avsn 13; kap 24 avsn 24

republikan – på trappsteget till Vasarnas vördnadsvärda tron, var en självmotsägelse, en skymf och ett gyckelspel.

Det största hotet av alla för den 52-årige externrekryterade tronföljaren på Stockholms slott, var det faktum, att Sveriges legitime tronarvinge, den 15-årige prins Gustav, fortfarande levde någonstans i Europa. Trots det s k Norgeförvärvet var Jeans ställning vanskelig sett ur ett europeiskt perspektiv. Han följde intensivt och neurotiskt den legitimistiska opinionsbildningen i den utländska pressen. En historiker kommenterar om denna tid:

”Återkallandet av den gamla svenska dynastin stod för honom mitt under framgången såsom ett hotande spöke.”

Den dagboksskrivande drottningen, adoptivmodern, kommenterar samtidigt att ”dessa hans misstankar har nästan urartat till en fullständig *sjukdom*”. Underrättelserna från Wienkongressen, inklusive idén att tilldela prins Gustav ett europeiskt furstendöme utanför Sverige, väckte stamfaderns stora oro, överspändhet och sjukliga misstro. Drottning Charlotta skriver i december 1814 om sin käre adoptivson att ”fastän han annars är så godhjärtad, behöves endast, att han hör prins Gustavs namn nämnas, för att hela hans ansiktsuttryck ska förändras”. Åsnan Engeström – ”Håkan”²⁷ – var kronprinsen lojal och hävdade dumdrygt att tsaren, om han intresserade sig för sin unge frände, i så fall borde ge prins Gustav ett område i sitt eget vidsträckt rike, så långt bort från Sverige som möjligt, underförstått långt borta i Sibirien. I januari instruerade Jean sin hejduk Löwenhielm i Wien att framföra till tsaren att prins Gustav borde uppfostras för ett liv som *privat medborgare* och *ej för ett liv vid ett hov* – en intressant synpunkt från en i grunden icke-kunglig person om en född kunglighet. Med denna instruktion till Löwenhielm hoppades Jean att frågan om ett furstendöme för prins Gustav skulle falla. Jean ville helt enkelt plocka bort prins Gustav ur matchen, utan att tillgripa än råare medel.

Redan hade han vidtagit en rad moraliskt och juridiskt förkastliga åtgärder på hemmaplan för att kväsa sympatier för Vasafamiljen, kommunikation med Vasafamiljen och t o m *hågkomsten* av Vasafamiljen.²⁸ Nu tog han sitt smutsiga spel utomlands.

Stamfader Bernadottes farhågor, disharmoni och upprördhet över prins Gustav som samtalsämne stegrades under vintern 1814-1815, och tog sig uttryck på sätt som var ganska besvärande för hans omgivning. I april 1814 rapporterar den dagboksskrivande drottning Charlotta att hon – hoppсан vilken upptäckt – fann en oförklarlig inkongruens mellan Jeans uttalade *ord* och hans *agerande*. Jean *sade* ofta till sin adoptivmor att han ”djupt beklagade drottning Fredrika och önskade hjälpa både henne och sonen” och att han ville ”främja prins Gustavs framtida lycka och sörja för att prinsen fick en ställning förenlig med sin börd”. Efter hemkomsten från Tyskland hade den ack så empatiske Jean förklarat att han ”förberett åtgärder för att skaffa prins Gustav och familjen skadestånd”. Men, ser man på! Mellan den svartkrullhåriga adoptivsonens vackra *ord* och hans faktiska *handlingssätt* var en bråddjup ravin. Vad Jean *gjorde* efter att ha inkasserat pluspoäng hos adoptivmodern genom sina storsinta, ädla, godhjärtade *muntliga* deklamationer, var nämligen att han istället blockerade närståendes kommunikation med den landsförvisade familjen, förhindrade familjen att ens bevaka sin privata arvsrätt i Sverige, inte visade något som helst deltagande för den olyckliga familjens öde utan istället belackade dem i andra sammanhang, och uppmanade utrikesminister Engeström att använda degraderande termer i officiell korrespondens med Fredrika. I december 1814 berättar Charlotta att om prins Gustav ”får ett rykte om sig att vara begåvad och duglig” vilket ju faktiskt var fallet – d v s om Jeans och Wetterstedts systematiska grova smutskastning genomskådades och verkligheten och sanningen åter kom i fokus – skulle Jean bli än mer stressad än han redan var. Charlotta beskriver hur prins Gustav – Sveriges legitime tronföljare som ej mutats till sig

²⁷ Se kap 22 avsn 2

²⁸ Se kap 22 avsn 17 (sammanfattning i sista fotnoten)

någon tronföljd utan ärvt den – var det röda skynke som rubbade Jeans balans, bringade honom ur fattning:

”Han blir nervös och tankfull, och ser t o m *rädd* ut, och verkar djupt bekymrad.”

I januari 1815 skrev Jean ett brev till tsar Alexander där han, i ett utkast som han senare fortsatte att redigera, kände det angeläget att framhålla hur *betydelsefull* han själv varit för Sverige, och hur fantastisk *modig* han varit som accepterat rollen som svensk kronprins. Jean skaldade om sin kallelse till tronföljden och om sig själv:

”Jag kände hela faran av att svara. Jag mottog den, besjälad av åstundan att återupprätta Sveriges ära och hoppet att lyckas därmed. Man måste vara över det vanliga människomåttet²⁹ för att våga gripa ett sådant tillfälle. --- Adoption genom den dygdigaste bland konungar³⁰ och ett fritt folks enhälliga val, det är mina rättsanspråk.”

Ej långt därpå var det dock två droppar som fick bägaren att till slut rinna över, som fick Jeans egentliga inneboende nervositet och förbittring att brisera. Den ena droppen var en artikel om prins Gustav i tidningen *Hamburgischer Correspondent* den **10 februari 1815**. Detta var den mest lästa tyskspråkiga tidningen med en upplaga på tiotusentals exemplar, och dess auktoritet var högt respekterad. I denna artikel, som rörde prins Gustavs första nattvardsgång, kallas han för ”Prinz Gustav von Schweden”. Detta var förvisso den titel han fötts med och hela tiden haft – och Sveriges justitiekansler kallade detta för en *petitess*, en icke-fråga, och han *var* ju faktiskt fortfarande prins och att ifrågasätta detta skulle snarare reflektera negativt på den svenska regeringen – men Jean tyckte annorlunda. Stamfadern misstänkte att artikeln konspirerats fram av hovet i Baden, där prins Gustav vistades och skyddades, och han inbillade sig att detta var en sammansvärjning med syfte att utmana hans egen ställning som svensk tronföljare. Jean drog av denna anledning *egenmäktigt* in det ekonomiska underhåll från svenska staten till Fredrika och barnen som Sveriges riksdag beslutat om, och använde detta som en tumskruv – finansiell utpressning – för att tvinga fram svar om deras faktiska medverkan till artikeln, och tänkte inte släppa till några underhållspengar förrän den avsatta kungafamiljen ”förklarat sig”.³¹

Den andra droppen sammanhängde med en resa som prins Gustav vid denna tid planerat att göra genom olika delar av Europa. Hans förmyndare tsar Alexander hade med anledning av detta instruerat de ryska ambassadörerna runt om i Europa, inklusive bl a i Haag i Nederländerna, att ”mottaga honom med alla de hedersbetygelser som tillkommer hans rang”. Detta hade försatt Jean Bernadotte i fullständigt raseri, enligt ett ögonvittne i Stockholm.

Så Jean var ursinnig över det allmänna stödet i Europa för den legitima Vasaätten, över att termen ”prins Gustav av Sverige” användes i europeisk press samtidigt som han själv misskrediterades av ledande tidningar i flera länder, över tsar Alexanders förmyndarskap, och över det faktum att prins Gustav fortfarande tycktes betraktas som en kunglighet som så småningom skulle få uppbära en betydelsefull framtida roll någonstans i Europa. Vid ett tillfälle, berättar drottning Charlotta i sin dagbok, var den svartkrullhårige fransosen, eventuellt av arabisk börd,³² så seriefigursaktigt hetsigt uppretad att han utbrustit att om Baden geografiskt legat närmare Sverige ”skulle han begära kungens tillåtelse att förklara det krig, för att visa att man inte ostraffat förolämpar en nation”. I sin retorik påstod Jean alltid att allt detta var en skymf

²⁹ ”Över det vanliga människomåttet” = övermänniska; Jean såg sig själv alltså, svart på vitt, som en *Übermensch* visavi omgivningen som bestod av underlägsna människor som hade att subordnera sig.

³⁰ Det ligger i rak linje med hela Bernadotteättens existens och legitimitet att hylla Carl XIII som den bästa av de bästa i den svenska kungalängden, eftersom Jean hängde upp sin legitimitet på sin adoption av just Carl XIII. I den moderna revisionismen finns även spår av detta absurda hyllande av en av Sveriges absolut sämsta monarker någonsin, och i samband med detta finns kanske svaret på frågan varför statyn av Carl XIII mitt i Kungsträdgården inte nedmonteras, när så borde skett för länge sedan.

³¹ Jmfr kap 22 avsn 10, 25

³² Se kap 2 avsn 16 (personbeskrivning infogad under datumet 25 juni 1810)

mot Sverige. Detta för att komma undan med sitt förkastliga beteende. Faktum var att *Sverige* inte brydde sig om saken; det var *han själv personligen* som kände sig hotad, rädd och kränkt.

Jean – småsint, missunnksam, samvetslös – tänkte bestämt sätta stopp för detta. Utöver en formenlig protest mot artikeln i *Hamburgischer Correspondent*, dök en annan insänd artikel upp i flera tyska tidningar, författad av en "anonym svensk" där prins Gustav och hela hans familj förolämpades, samtidigt som Jean lovprisades. Även fastän bevis saknas, förefaller det som tämligen säkert att artikeln planterats av den svenska regimen, d v s komponerats av propagandaverkstaden på Stockholms slott, Jean och hans smådjävul till medhjälpare verktyget Wetterstedt.

Stamfader Bernadotte såg därefter till att Vasafamiljens frivillige lobbyist på Wienkongressen, engelsmannen Sidney Smith som stått prins Gustavs farfar Gustaf III nära och som beskrevs som snillrik och förnäm, och enligt en historiker var "en man med ett synnerligen stort anseende", *desavuerades* av den brittiska regeringen och underkändes av Wienkongressen. Manipulatören Jean satte även hård press på tsar Alexander att motarbeta alla rörelser i Wien som främjade Vasafamiljens intressen. På kongressen hade man från flera håll fortfarande velat betrakta den avsatta Vasafamiljens anspråk som "en öppen fråga", men Jeans krav fick tsaren att bestämt tillbakavisa alla ansatser i den riktningen. Även vädjanden från drottning Fredrika åt tsaren – han var ju hennes sons förmyndare i andra frågor – avslogs *fegt* av tsar Alexander. En historiker skriver om Fredrikas besvikelse över det ynkliga beskydd som tsaren nu lämnade, styrd av sina förpliktelser mot Jean Bernadotte som höll i marionettpinnarna:

"Alla försök strandade emot ett lika obevekligt motstånd som det Gustaf Adolf själv hade rönt 1810, då han efter Carl Augusts död bemödade sig att åt sin son bereda en återgång till tronföljden. Själva det enskilda deltagandet tvekade att uttala sig, då det icke längre tycktes finna genklang hos maktens innehavare för dagen."³³

Wienkongressen var grundmurat legitimistisk till sin natur, och prins Gustavs legitima anspråk hade många understödjare. Men betydelsen av tsar Alexanders beständiga tacksamhetsskuld och lojalitet till Jean – för att denne lämnat walk-over för Sveriges del 1812 vid århundradets förhandlingsläge och nöjt sig med blott *personliga* förmåner för att i gengäld låta Ryssland behålla Finland, bestå och tillväxa som supermakt – kan knappast överdrivas. Professor Ernst Carlson skriver i en vetenskaplig artikel på ämnet:

"Det var fastmer det kraftiga stöd tsar Alexander vid alla tillfällen gav Karl Johans sak, som gjorde att ingen röst på allvar *vågade* höja sig för att sätta dennes ställning i fråga. *I annat fall skulle försök att göra om tronföljden i Sverige ej uteblivit i Wien*. Nu kände hela Europa genom kejsarens öppna uttalanden hans orubbliga tillgivenhet för den svenske kronprinsen, och denne blev därför av alla de furstar, som under revolutionstiden blivit upphöjda, den ende, som lämnades i okvald³⁴ besittning av sin värdighet. Karl Johan erkände också den förbindelse, vari han stod till Alexander i detta avseende, då han kallade kejsarens vänskap en av de säkraste rättstitlarna till sin krona."

Trots tsarens mäktiga beskydd så stannade det emellertid inte där.

Spöket prins Gustav fanns kvar i Jeans idévärld.

Och Jean hade fler trick i sin låda.

Nu hotade han att plocka fram dem.

Men innan vi kommer dit, låt oss först kasta en blick på vem prins Gustav faktiskt var.

Prins Gustav var född 1799. Han har beskrivits som ett vackert barn med "regelbundna anletsdrag, blå ögon och blont hår, och med Vasakungarnas blod i sina ådror". Han hade fått en

³³ Jmfr kap 2 avsn 16-18, 20

³⁴ okvald = icke utsatt för svårigheter eller besvär; oantastad, ostörd; lämnad i fred och ej hindrad eller störd i sin verksamhet; lämnad att bestå utan krav på rättelse eller upphävande; ej fråntagen sitt ämbete eller sin makt

god uppfostran. Vid tre och ett halvt års ålder fick han lära sig alfabetet och snart kunde han läsa. Redan när han var 4 år gammal kunde han skriva egna brev på svenska på samma nivå som en 6-7 åring i Sverige idag år 2020. Under gosseåren beskrevs han av samtida nära vittnen som en nyfiken, intresserad, läraaktig, väluppfostrad pojke som "nästan aldrig gjorde något värt att straffas för". Prins Gustavs privatlärare från 1803 och några år framåt, akademiledamoten Malte Ramel³⁵, har lämnat följande redogörelse om sin adept:

"...utvecklats i den bästa riktning; hans förståndsgåvor är väl utvecklade och han visar ett jämnt och stadigt lynne. Kronprinsen har ett gott huvud, intresserar sig för historia och språk, både de gamla³⁶ och de nya."

Prins Gustav var klok och intelligent och uttryckte sig väl. Från 6 års ålder hade han haft Uppsalaprofessorn Biberg³⁷ som privatlärare. Studierna, även under fångenskapen på Gripsholm, "bedrevs under professor Bibergs ledning med stor noggrannhet", enligt en minnestecknare, och prins Gustav visade stor vetgirighet och flit. Prins Gustavs guvernör Malte Ramel³⁸ kommenterade vid ett tillfälle att hans adept "kan mycket, är av mycken karaktär och hans informator plöjer inte i vattnet". Vi har även tidigare berättat om hur prins Gustav, just fyllda 10 år, spenderade tiden i Karlskrona i december 1809 med att utmana de vuxna militärofficerarna och adelsmännen i schack, flera partier om dagen, innan överfarten till Tyskland i samband med landsförvisningen.³⁹ Prins Gustav behärskade väl flera språk redan som 12-åring, och i unga tonåren hade han ett dokumenterat stort intresse för historia, med gedigna kunskaper, och fick även särskild utbildning i militära ämnen.

Den obestridligt begåvade prins Gustav själv har senare i livet beskrivit sitt lärande under barn- och ungdomsåren så här:

"Kunskaperna kom till mig nästan som i en lek, lätt och ledigt."

Det talades länge i Stockholm om den goda uppfostran som Gustaf Adolf och Fredrika sett till att prins Gustav erhöll. En utländsk diplomat i Stockholm kommenterade i ett brev i januari 1812, mer än ett år efter landsförvisningen, att man i Sverige "ännu talar om hans mildhet och utmärkta anlag". I Baden hade Fredrika senare betrott en fransk schweizare, Jean Polier de Vernaud⁴⁰, med ansvaret för prins Gustavs fortsatta bildning.

Men prins Gustav fick ej blott en god utbildning, utan också en stor dos genuin kärlek och trygghet av sina föräldrar, som gjorde honom till en lugn, stabil och vänlig person. Denna kärlek och trygghet från sina närvarande föräldrar kontrasterar skarpt mot förhållanden på andra håll under denna tidsepok.⁴¹ Efter att fadern, Gustaf IV Adolf, avsatts från tronen och befriats från rojalistisk inbilskhet, sökte han inpränta i sonen betydelsen av att, allra främst, vara en *god människa* och att aldrig korrumpera sitt *goda samvete*. Dessa värderingar och insikter var vida viktigare än annat ytligt och ceremoniellt prål, löd budskapet från fadern. Professor Sten Carlsson framhåller att prins Gustav "hade en hedervärd karaktär". En anekdot i sammanhanget som visar prins Gustavs brådmogenhet och försynthet kan hämtas från när Fredrika i maj 1809 på Haga erhöll budet om vinthunden Mannerheims avsättningsrit i rikssalen. Hon hade då sagt till kronprins Gustav och lillasystern prinsessan Sofia:

"Ni får inte längre, mina barn, låta kyssa er på handen. Har ni förstått mig och vill ni göra som jag begär?"

"Ja mamma", svarade prins Gustav, "jag har förstått och ska lyda."

³⁵ Malte Ramel (1747-1824), svensk diplomat och hovman

³⁶ De "gamla" språken var latin och grekiska.

³⁷ Nils Fredrik Biberg (1776-1827), svensk lärare och filosof

³⁸ Malte Ramel (1747-1824), svensk hovman och diplomat

³⁹ Se kap 2 avsn 11

⁴⁰ Jean Noé Godefroy de Polier-Vernand (Vernaud) (1782-1833), schweizisk-fransk-österrikisk informator och hovman

⁴¹ Jmfr t ex kap 3 avsn 6

Därefter, så fort Gustav såg någon nalkas eller komma in i rummet, som förut kysst honom på hand, lade han händerna på ryggen och erinrade sin syster om att göra detsamma.

Fredrika talade oftast svenska med sin son, som ännu fortfarande kunde använda detta språk i offentliga sammanhang och höll sålunda själv länken till Sverige vid liv, och han höll sig underrättad om det svenska samhället.

I denna positiva anda går de ocensurerade vittnesmålen om prins Gustav under barn- och ungdomsåren. Som kontrast kan nämnas Oscar Bernadotte, född samma år som prins Gustav, blott 151 dagar tidigare. Letar man bortom de beställsamt förskönande porträtten av Oscar, så finns andra vittnesmål som ger en annan bild. Ett ögonvittne, som historikern Alma Söderhjelm refererar i sitt verk om Oscar, beskrev Jeans son år 1815 med följande ord:

”Hans ansikte är gulblekt, hela hans figur spinkig och avslöjar kraftlöshet, och i vad han säger märks inte något annat.”

Så långt prinsarna Gustav och Oscar.⁴²

Nu åter till stamfader Bernadotte.

Med näsa för effektfull PR.

Med näsa för desinformation, demagogi, duperande av den allmänna opinionen, och ohämmad historierevisionism.

Prins Gustav förblev i allra högsta grad ett *hot*. Och precis som varit fallet med Gustaf IV Adolf, så måste prins Gustavs namn *skändas* och uppfattningen om hans berättigande till Sveriges tronföljd *krossas*. Det stora hotet mot Bernadottedynastin, en 15-årig svensk kille född i Stockholm, måste vanäras, förnedras och skandaliseras inför hela Europa – hans anseende måste tillintetgöras, ansåg Jean.

Stamfaderns underhuggare visste vad de hade att göra. Alla som varit delaktiga i statskupperna 1809 hade även de ett egenintresse i att svartmåla den avsatte kungen och i viss mån hans familj, särskilt den äldste sonen, den legitime tronföljaren prins Gustav. En av de nedrigaste personerna i detta avseende var verktyget Wetterstedt – bakom den belevade ytan en genuint gemen och giftig orm, en vessla, en skamfläck i den svenska historien – som i allra högsta grad såg till att ett reviderat narrativ planterades i brev, publikationer, böcker och spreds muntligen. Prins Gustav skildrades av denna liga i olika sammanhang som ”liten till växten”, ”en smula vanskapt”, ”föga skarpsinnig”, ”obegåvad”, ”bortkommen”, o s v.

Jean Bernadotte var så förbannad att han nu skulle löpa hela linan ut. I brev till St Petersburg, till Wien och muntligen till utländska diplomatiska ombud i Stockholm, hotade Jean att inför Europa offentliggöra handlingar som ”bevisade” Gustaf IV Adolfs illegitima börd, d v s att han i själva verket var en oäkting. En oren avkomma.

Inga medel var längre off-limits i Jeans värld.

Nu jävlar skulle Muncks novell läggas fram för Europa.

Hela världen skulle upplysas att Gustaf IV Adolf var en bastard!

Och därmed även prins Gustav *illegitim*, ha!

Muncks skröna har dykt upp en gång tidigare i vår berättelse, när buffeln Adlersparre i april 1809 ville tvinga Gustaf IV Adolf, som satt fången på Gripsholm, att avsäga sig arvsrätten till Sveriges tronföljd för inte bara sig själv utan även explicit för sina efterkommande, d v s prins Gustav och framtida arvingar.⁴³ Muncks berättelse innehöll genanta detaljer om kung Gustaf III och drottning Sofia Magdalenas könsorgan och deras oförmåga att kopulera. Dessa detaljer, samt hur Munck beskriver hur han själv varit delaktig som *instruktör* i makarnas tafatta försök i sängkammaren – helt enkelt några senkomna lektioner i sexualupplysning av den unge

⁴² Kap 23 avsn 4 innehåller en utförligare jämförelse mellan den kronprins född 1799 som Sveriges riksdag kastade ut ur landet, och den person född 1799 som man erhöll istället som framtida arvtogare till tronföljden.

⁴³ Se kap 2 avsn 4

hovstallmästaren Munck åt det några år äldre kungaparet – har använts som grund för den senare, av helt andra personer uppdyktade historien att det egentligen ju var *Munck själv* som gjort Sofia Magdalena med barn 1778. Munck, påstod revisionisterna, hade ju egentligen skrivit ner sin berättelse för att *rentvå sig* från ryktena om egen direkt inblandning i Sofia Magdalenas befruktning. Hans redogörelse förvanskades och användes därför istället för att underblåsa de skändliga ryktena att Gustaf III faktiskt inte alls var Gustaf IV Adolfs far. Munck, som Charlotta i sin dagbok kallar för ”ovanligt inskränkt”, hade med rapporten förklarat sin *närvaro* som rådgivare när Gustaf III och Sofia Magdalena skulle lära sig göra barn, men detta fultolkades och förvrängdes senare av revisionisterna till att Munck skulle varit stand-in för kungen och själv tagit hand om kungens uppgift.

Munck hade överlämnat sitt nedtecknade vittnesmål till Gustaf IV Adolf på dennes myndighetsdag, men istället för att bränna den hade Gustaf IV Adolf skickat den till sin farbror hertigen, som han tyvärr hade alltför stort förtroende för. Hertig Carl, sedermera Carl XIII, var ju en av de som ursprungligen spridit de mest illvilliga rykten om Gustaf IV Adolfs börd! Så fort Carl XIII fått Muncks skrivelse så lät fanskapet – som *fortfarande*, helt skandalöst, står staty i Kungsträdgården – därför istället göra kopior av den, mångfaldiga den! Och nu var en pyrande eld lös som aldrig skulle släckas. Varken originalet eller kopiorna borde någonsin existerat. Rövarhistorien hade givetvis tidigt plockats upp av Carl XIII:s adoptivson Jean. Eftersom Sofia Magdalena var död sen ett och ett halvt år tillbaka⁴⁴ fanns inte längre skäl för några finkänsliga hänsyn mot henne, ansåg Jean. Skiten skulle ut, en praktskandal skulle frambringas över hela Europa med dessa ”bevis”, och alla invändningar mot borgarsläkten Bernadottes rätt till Sveriges tronföljd skulle kväsas!

Skrönan om Gustaf IV Adolfs oäkta börd är falsk. Men t o m de som borde vetat bättre, hade också periodvis ryckts med i det gustavianska hovskvallret, där skandal- och sensationslystnad samt avundsjuka var starka drivkrafter. Gerd Ribbing⁴⁵ skriver i sin biografi över Sofia Magdalena att ”ryktena fortsatte att virvla upp elakhet och lögn mot en allt vidare periferi”, och kallar atmosfären inom hovet för stundom ”förgiftad”, där hertig Carl utan tvekan höll ryktena vid liv om brorsonens Gustaf IV Adolfs oäkta börd, och inte minst sökte övertyga sin gemål om detta. Dåvarande hertiginnan Hedvig Elisabet Charlotta hade i ett privat brev till en väninna i oktober 1775, blott 16 år gammal, beklagat sig över alla presenter som kungaparet öste över Munck som tack för hans hjälp som rådgivare, jämte kommentaren att ”Munck kanske inte bara är makarnas förtrogne, utan under sådan förevändning drottningens älskare”. I sin dagbok under de kommande åren återkommer hon till dessa rykten och säger att hon inte vet vad hon ska tro. Som drottning kallar hon emellertid i december 1808 i sin dagbok ryktet att Gustaf IV Adolf skulle vara utomäktenskaplig för ”fullkomligt osant”.

Och faktum är att Munck själv de facto skrev en svuren *vederläggning* av detta nedriga skvaller, som överlämnades till Gustaf IV Adolf. En vidimerad avskrift av detta intyg, som i princip säger att Gustav Vasas blodsband definitivt är intakta även hos den avsatte Gustaf IV Adolf och prins Gustav, gjordes på försommaren 1810 – bara månader innan Bernadottes mutfinter och ankomst. Dokumentet förseglades för förvaring antingen i Riksarkivet eller Svea hovrätt. Dokumentets existens var förmodligen ett bekant faktum för Jean och verktyget Wetterstedt, men eftersom detta dokument skulle punktera skandalanklagelserna så förblev det givetvis gömt i arkiv.

Skrönan om Gustaf IV Adolfs oäkta börd, inklusive den illasinnade ryktesspridningen från hertig Carl – sedermera Carl XIII – och kretsen kring honom och de många turerna kring fallet från 1778 och framåt, har behandlats utförligt av historikern Christopher O’Regan. Precis som

⁴⁴ Se kap 7 avsn 4

⁴⁵ Gerd Ribbing (Rehn) (1889-1979), svensk journalist och författare

Gustaf Iverus⁴⁶ i sin forskning framträder att ryktet och ryktesspridningen kan spåras till dåvarande hertigen, sedermera kungen, den korrupte och gentemot sin egen familj skadelystne Carl XIII. Hertig Carl hade t o m gått så långt i sin skändningskampanj, att han försökt förmå Munck att erkänna faderskapet! Hade hertigen lyckats, skulle Gustaf IV Adolf kunnat underkännas som tronarvinge och tronföljden skulle tillfallit honom själv, hertigen, efter mordet på storebrodern Gustaf III år 1792.

Smädandet hade lett till hårda slitningar inom familjen, men i början av maj 1778, ett halvår innan Gustaf IV Adolfs födsel, hade alla inblandade samlats en seneftermiddag på Fredrikshovs slott nära Djurgården i Stockholm för att ställa allt till rätta och dra ett streck över alla kränkande och osanna beskyllningar. Ett dokument hade attesterats som sade att de "härmed velat förklara och på det kraftigaste försäkra, att vi bär en billig⁴⁷ avsky för ett sådant osannfärdigt rykte, och vi anse för alldeles ogrundat och uppdyktat". De som med namnunderskrifter och sigill intygat detta var barnets far Gustaf III, farmor änkedrottningen Lovisa Ulrika⁴⁸, barnets äldre farbror hertig Carl, yngre farbror hertig Fredrik Adolf⁴⁹, prinsessan Sofia Albertina, samt närvarande ämbetsmän. Saken var alltså ur världen. Saken skulle därmed varit utagerad, men trots detta så hade berättelsen fortsatt att dyka upp i olika känsliga skeden i historien, och nu senast alltså pushad av Jean Bernadotte.

Jean var så desperat i sin besatthet att bli erkänd som odiskutabel svensk tronföljare, att han nu hotade att inför Europa presentera "bevis" för att Gustaf IV Adolfs var en oäkting, som alltså skulle ådagalägga att vare sig Gustaf IV Adolf eller prins Gustav hade någon legitim arvsrätt till den svenska kronan. Jean hade redan i januari övervägt att "offentliggöra de ovederläggliga bevisen för före detta konungens illegitimitet" om man fortsatte med alla "intriger" mot honom, vilket en gång för alla var tänkt att täppa till munnen på "exdrottningen och hennes son". Några veckor senare, den **21 februari**, gick han ett steg längre när han i ett brev till tsar Alexander direkt framställde detta som ett konkret hot, att offentliggöra Muncks redogörelse och diverse relaterade skandaldokument inför hela Europa.

Justitiekansler Trolle-Wachtmeister ogillade högeligen denna idé, som han ansåg inte alls handlade om bevisföring utan ren smutskastning med gamla skrönor och förtal. Snarare än att tysta Vasafamiljen, menade justitiekanslern att effekten istället kunde bli ett mycket obehagligt självmål som skulle "vanhedra den svenska regeringen och nationen" och dra stor skam över kronprins Bernadotte själv.

Vem kunde egentligen sjunka så lågt att ens komma på tanken att först omsorgsfullt samlas på sig material om detta såsom "ammunition" mot sina fiender – en företrädare på den svenska statschefsposten – och sedan invänta rätt tillfälle för att slänga ut denna skit i offentligheten med avsikt att göra så stor skada som möjligt?

Den brittiske ambassadören Thornton i Stockholm trodde knappt sina öron när Bernadotte öppnade upp för sådana taskspelarkonster. Thornton var förbluffad över att Sveriges externrekryterade kronprins ens nedlät sig till ett så självförnedrande uppträdande, och var närmast paff över dennes extremt ostadiga självförtroende vad gällde *hans egen* rätt till tronföljden.

Det torde ligga bortom allt rimligt tvivel vilka Gustaf IV Adolfs biologiska föräldrar var. Men om något tvivel ännu skulle föreligga i något mörkt hörn av vår värld, skulle saken enkelt kunna avgöras med modern DNA-teknik. Då skulle alla konspirationsteorier kunna avslås en gång för

⁴⁶ Gustaf Herbert Iverus (1889-1973), svensk skolman

⁴⁷ billig = rättmätig, rättfärdig, rättvis, skäligen, rimlig; som står i överensstämmelse med eller som handlar i enlighet med en sund och naturlig rättsuppfattning

⁴⁸ Luise Ulrike von Hohenzollern (1720-1782), svensk drottning (artistnamn Lovisa Ulrika av Preussen)

⁴⁹ Fredrik Adolf av Holstein-Gottorp (1750-1803), svensk prins

alla. Samtidigt som detta görs, när man ändå befinner sig i Riddarholmskyrkan med denna utrustning, skulle man kunna några steg därifrån utföra samma tester på gänget i sarkofagerna av porfyr, kolmårdsmarmor och kalksten i det Bernadotteska gravkoret, för att styrka eller avfärda teorier och påstående kring en rad eventuella ättlingar till dessa karaktärer.⁵⁰ Om man vågar?

För stamfader Jean Bernadotte förblev emellertid Muncks berättelse ett kraftigt vapen, som han ej skulle tveka att lägga fram för att, i hans ögon, rättfärdiga sin egen dynastis innehav av den svenska tronföljden. Professor Torvald Höjer, som under sin livstid hann gräva runt en hel del i dessa arkivgömmor, omtalar "Carl Johans samling av bevis för Gustaf IV Adolfs illegitima börd" och avslöjar:

"Samlingarna i Bernadotteska familjearkivet visa, att hotelsen icke var tom; Carl Johan har samlat uppteckningar av skandalhistorierna kring Gustaf III, Sophia Magdalena och Adolf Fredrik Munck. Om bevisvärdet av dessa *chroniques scandaleuses* kan man tvista. --- Det förefaller sannolikt, att Carl Johan kände en verkligt allvarlig oro för sin dynastis framtid, när han fann sig böra så öppet hota med dylika avslöjanden."

Muncks anteckningar i samband med Gustaf III:s och Sofia Magdalenas intimitet, och revisionisternas vantolkning av dessa anteckningar, kommer att dyka upp ytterligare en gång i vår berättelse, i ett synnerligen olämpligt sammanhang.⁵¹

Kapitel 22 avsnitt 4

TACKSÄGELSEADRESSEN

Mot bakgrund av det narrativ som prånglats ut av regimen, inte minst om de heroiska bragderna under fälttåget 1813-1814, red "Napoleons besegrare och Norges erövrare" på ett brett stöd i den allmänna opinionen i Sverige. I en dagboksanteckning från denna tid skriver justitiekanslern Trolle-Wachtmeister:

"Vårt skrala samhälle hänger ännu tillsammans blott genom den allmänna vördnaden för kronprinsen och övertygelsen om hans stora förtjänst."

Nyckelordet "övertygelse" i bemärkelsen den duperade massans uppfattning och inbillning.

Omedelbart efter återvändandet från Tyskland och Norge rådde en allmän *hänförelse* över den "segerkrönte krigaren och statsmannen", som en historiker kallar det. Hänförelsen var kanske mest påtaglig i Stockholm. Den desinformation som det evigt naiva svenska folket blivit itudad via regimtrogen nyhetsmedia, via sockenpredikstolar och med en kraftig åsiktsensur i övrigt, hade skapat en anda i landet som "präglades av tacksamhet och beundran" för Jean Bernadotte, enligt en historiker.

Den verkliga styresmannen i Sverige hade i praktiken, alltsedan sin ankomst 1810, varit just Jean. Inte kungen, inte regeringskanseljen, inte den exekutiva makten såsom underställd eller ens likställd den lagstiftande makten eller den rättskipande makten, utan helt enkelt... bara Jean.

Jeans roll i själva kanseljen karaktäriserades av "personlig överlägsenhet" alltmedan statsråden beskrivs som en byråkratisk och underdånig, relativt viljelös samling statister. Även fastän den gamle gubbstrutten Carl XIII under 1810-talet ännu presiderade över regeringskanseljen och visade sig för allmänheten vid högtidliga tillfällen, kan han sägas redan vara "försvunnen ur historien". När Carl XIII – ovetandes – figurerade i regeringsangelägenheter

⁵⁰ Se t ex kap 22 avsn 26 (Maria Elisabeth Malm); kap 23 avsn 4 (Oscara Meijjerger); kap 23 avsn 18 (Lovisa och Henriette Carlsson); kap 24 avsn 14 (Hjalmar och Max Höggqvist)

⁵¹ Se kap 23 avsn 13

så var det endast såsom målvakt för obekväma regimbefallningar som Jeans personliga politiska betingade, d v s för att tjäna såsom förevändning för kronprinsens egenmäktiga åtgärder, för att agera skylddöck och sköld för stamfaderns impopulära beslut, och för att sätta någon slags åldersmannaauktoritet bakom vissa av hans påbud.

Denna godtrogna sinnesstämning hos svenskarna skulle dock inte vara för evigt. Eftersom allting var ett illusionsnummer skulle förr eller senare verkligheten hinna ikapp. Det gällde därför, medan det ännu var möjligt, för Jean att utnyttja denna hemmaopinion maktmässigt och ekonomiskt.

Den **27 februari 1815** öppnades en urtima riksdag i Stockholm. Regimen, d v s i praktiken stamfader Bernadotte själv, måste erhålla riksdagens sanktion för vad som gjorts och absolution för som underlåtits, d v s full ansvarsfrihet för gärningar och försummelse – ett officiellt rättfärdigande och godkännande av sitt enmansstyre.

Den **6 mars** släppte regimen en rapport, nästan 50 sidor lång i riksdagsprotokollet, över alla stora gärningar som den ålderdomssvage kungen, adoptivsonen från Pau och regeringskanseljen utträttat för Sverige sedan den föregående riksdagen 1812. Berättelsen var utfärdad i Carl XIII:s namn men tonsatt av mästarkompositören, *sofistikens*⁵² maestro, verktyget Wetterstedt – slipad som få. Vad gällde utrikespolitiken så lovordades 1812 års politik och förbundet med diktaturen Ryssland. Kronprins Jean hyllades som frälsaren som tagit över ett stackars fallfärdigt ruckel i Norden och som verkligen förstod vidden av de plikter han hade mot Sverige och det förtroende svenska folket förlänat honom. Hela berättelsen om befrielsen av Tyskland, den norska frihets- och självständighetsrörelsen och det norska fälttåget var givetvis formulerad så att *rätt* uppfattning verkligen skulle ingjutas i läsaren/åhöraren om vem den store bragdmannen och vinnaren var.

Detta *nys* hade effekt, och föranledde de fyra riksdagsstånden att tisdagen den **7 mars** besluta om en gemensam tacksägelse till kungen och kronprinsen. I riksdagsprotokollen framgår hur ständerna tydligen kände ett trängande behov av att tacka för "det utförda kriget" där ju externrekryten Jean Bernadotte gjort stora "ärofulla bemödanden". Man framhöll "det under århundraden sällsynta, ådagalagda hjältemod" varmed kronprinsen "själv trotsat krigets hotande faror" och "grundlagt svenska namnets upprätthållande" – alltså befordrat, främjat, upphöjt den s k *Sverigebildens utomlands* – och återskänt nationen "en länge saknad glans och ära". Jean Bernadotte från Pau hade "för sina bragder tillvunnit sig Europas beundran", hette det, och dessutom skapat en helgjuten, gedigen union mellan Sverige och Norge.

Nu levande seriösa historiker skulle ej instämma i denna porträttering av Jeans insatser på den europeiska kontinenten och i Norge, men som sagt, en stor del av den svenska samtiden var både vilseledd och hänförd, eller *spelade* hänförd, i synnerhet inom den stockholmska etablissemangssfären. Den bernadotteska regimen var för Ryssland och förändringen i den svenska mentaliteten noterades även med viss förundran av utländska observatörer. Den amerikanske diplomaten, tillika USAs framtida president John Quincy Adams, skriver i ett privat brev i början av 1815 kort efter ett besök i Stockholm:

"Sverige, som jag sett under dess lyckligare och bättre dagar, skulle jag gärna glömma att ha sett igen. Nationalkaraktären har genomgått en vidrigare omvälvning än statstyret. En nära allians med Ryssland, en fransk legosoldat som tränger undan Gustav Vasas barn som ärftlig tronföljare, och en erövringslust som fräter sönder varje hjärta för förvärvet av Norge, har så totalt korruperat, förlätt och förnedrat varje naturligt svenskt förhållningssätt, att det inte

---

⁵² sofistisk = ett avsiktligt vilseledande sätt att resonera och argumentera, ofta kännetecknat av skenargument och spetsfundiga, advokatoriska utredningar (ordet förklarades redan i en fotnot i kap 9 avsn 9, men begreppet är så centralt i den bernadotteska-wetterstedtska duperingen av riksdagen och den svenska allmänheten, och den svenska historieförfalskningen som helhet, att läsaren påminns igen om innebörden).

fanns något utrymme kvar för någon rättsinlig eller välvillig känsla till förmån för Amerika. Ingen sådan uppfattning kunde skönjas, utan snarare, fastän min vistelse i detta land var kort, såg jag så mycket av motsatsen, av den uslaste undergivenhet gentemot vår fiende, att jag bara kunde fråga mig själv med förvåning om detta var samma folk som jag mött 1782 – modigt, generöst och varmhjärtat, likt kungen som då regerade över dem? Är det den korrupte huvudpersonen som kontaminerat hela nationen?⁵³ Nej, Sverige är inte i sitt naturliga tillstånd; inte heller tror jag att man där räknar med att *den närvarande sakernas ordning*⁵⁴ kommer att bli permanent. Detta är inget annat än ett alster av torftig metall från Bonapartes järnkrona, som vid dess fall från hans hjässa angreps av rost av vilken den kommer att vittra sönder till stoft.”

John Quincy Adams slogs alltså med häpnad över hur såväl Sveriges säkerhetspolitik, alliansförhållanden och allmänna sinnesfattning så radikalt ändrats på kort tid, med en officiell och påbjuden vurm för ärkefienden Ryssland och inga tecken på någon håg för USA, och tillskrev detta Jean Bernadotte, men förutspådde samtidigt att Bernadottes närvaro aldrig kunde bli beständig. Men som sagt, den svenska riksdagen, splittrad och därmed svag som den var, agerade fortfarande kuvad och hänförd av den svartkrullhårige fransosen från Pau, och ingen ville eller vågade försumma att ställa sig bakom verktyget Wetterstedts propagandalster.

Men inte nog med detta lovprisande av uppdiktade prestationer som tillskrevs Jean. I alla fyra stånden – alltså helt åtskilda riksdagsgrupper som sammanträdde på olika platser i Stockholm – så väcktes samma tisdag förmiddag förslag om ett särskilt tillägg. Ledande företrädare⁵⁵ i var och en av de olika riksdagsgrupperna lade nästan exakt samtidigt fram yrkanden på olika håll i staden – ett egendomligt sammanträffande – som menade att riksdagen nu även borde *officiellt markera mot prins Gustavs anspråk*, som förfäktades av tidningspressen på olika håll i Europa, samt skrivierna om den utifrån rekviderade kronprins Bernadottes legitimitet. Skumt är, dessa olika riksdagsledamöters anföranden genljöd av samma argument och likartade formuleringar, och att detta skedde så plötsligt och synkroniserat på olika geografiska platser. Markeringen mot prins Gustav var givetvis initierad från centralt håll – team Bernadotte-Wetterstedt – och argumenten och retoriken planterade via lakejer i de olika riksdagsgrupperna. Allt gick ut på att få riksdagen att även bedyra sin lojalitet mot den nya successionsordningen från den 26 september 1810. I alla fyra stånden bifölls dessa förslag.

Så blev det dags. Måndagen den **13 mars** var den utsatta dagen för tacksägelseadressen. Att det blev just denna dag som den stora hyllningen till Carl XIII och Jean Bernadotte skulle äga rum var knappast en slump. Det var samma datum som Gustaf IV Adolf avsatts sex år tidigare.⁵⁶

Klockan 12:30 begav sig en stor hop riksdagsledamöter från adeln, prästerna, borgarståndet och i princip hela det församlade bondeståndet gemensamt upp till slottet. Salen var riggad för stor ceremoni.

Sjelva tacket gjorde ingen besviken vad gällde bjärt fjäsk. Språket tånjdes för att inrymma firarfraser i olika former utan att bli alltför repetitivt. Riksdagsdeputationen tackade värdsammast för de ”ovanliga, stora och viktiga tjänster” som utförts, och alla ”minnesvärda och

⁵³ Adams citat i brevet i original lyder: ”Is it the mildewed ear that has spread the blast over a whole nation?” Uttrycksättet har Adams lånat från Shakespeare (Hamlet, akt 3, scen 4) där ”mildewed ear” (”mögelörat”) i sammanhanget refererar till en moraliskt korrupt person som begått grova gärningar, i pjäsen Hamlets farbror Claudius. I Adams brev åsyftas givetvis Jean Bernadotte.

⁵⁴ Intressant nog använder Adams just uttrycket ”the present order of things” som synonym för det nya upplägget i Sverige med en inympad tronföljare; jmf t ex kap 3 avsn 12; kap 4 avsn 7, 15; kap 19 avsn 3; kap 20 avsn 5; kap 22 avsn 14-16, 19, 20, 23; kap 23 avsn 12, 16, 24; kap 24 avsn 23 (midsommar 1843).

⁵⁵ De som enligt protokollen tydligaste drev på för dessa tillägg var Rudolf Cederström (adelsståndet), Carl von Rosenstein (präteståndet), Carl Fredrik Landberg (borgareståndet) och Johan Olsson Longberg (bondeståndet). Åtminstone de två förstnämnda brukar räknas som flagranta, bestickliga Bernadotteloyalister. De två sistnämnda kan, genom indirekta hänsyftningar och allmänna omdömen, vid denna tid betecknas som tillmötesgående.

⁵⁶ Se kap 2 avsn 3

välgörande händelser”. Vad gällde fälttåget på kontinenten så tackade man för att ”Sveriges urgamla vapenära bekräftades och likasom förnyades”, o s v. Deputationen svor även som sin ”heligaste plikt att i svenska folkets namn offentligen ådagalägga dess livliga och vördnadsfulla tacksamhet”.

Man förundras här över vad *budskapsföreträdet* kunde åstadkomma, vilka potemkinkulisser som svenskarnas omvärldsförståelse utgjordes av. Några få behöll dock sin distans. Exempelvis klandrade Adlercreutz i ett privat brev denna typiskt svenska ”fallenhet för överdrift”, att frånträda egen sans, eget omdöme och förstånd och lättvindigt låta sig ryckas med i vilken konstgjord yra som helst.

Men sen kom man till det ömtåligaste, kanske rent av till kärnan av vad kronprins Bernadotte egentligen intresserade sig för denna dag.

Efter ett par tidigare referenser och stick riktade mot ”vår forna regering”, d v s Gustaf IV Adolf, som enligt riksdagsdeputationen uppoffrat många unga svenska män genom lantvärdet och försatt Sverige i ett hopplöst läge, ägnades nu hela den avslutande tredjedelen av tacksägelseadressen till att enbart förkasta och underkänna den tidigare kungafamiljen och i synnerhet prins Gustavs legitimistiska rättigheter och alla anspråk i den riktningen. Kraftuttryck infogades för att göra språket än mer resolut:

”...vissa förmättna, fastän maktlösa försök emot heliga rättigheter, grundade på rikets ständers enstämmiga beslut, samt på svenska folkets ej mindre enstämmigt uttryckta bifall och bekräftande av oryggliga lagar...”

Tacksägelseadressen sade att riksdagsgrupperna ”hade hört omtalas” en text från Gustaf IV Adolf som vidhöll sonens rättigheter, samt att ”till rikets ständers kunskap har även kommit” att artiklar i den europeiska pressen argumenterade för prins Gustavs sak.⁵⁷ Riksdagsmännens ”vördnad och kärlek för det, av dem själva utkorade kungahus, har ålagt dem att med allvarsamhet avvärja ett offentligt förolämpande”, hette det. Man deklarerade att man utifrån detta ”endast hämtat en förnyad anledning att högtidligen ådagalägga såväl deras *undersåtliga tillgivenhet och osvikliga trohet* för eders kungliga majestäts och hans kungliga höghets personer”, och man svor att ”försvara och bibehålla rikets av dem själva stiftade och besvurna grundlagar, varibland rikets ständer, endast i avseende på tillfället, trott sig böra särskilt nämna riksakten av den 10 maj 1809, och successionsordningen av den 26 september 1810”.

Det finns flera saker att notera i denna lojalitetsförklaring till den tillkommande dynastin, som ju denna föreställning i slutändan handlade om. Den suspekt synkroniserade tillkomsten av detta tillägg till den huvudsakliga tacksägelsen har redan nämnts ovan, och likformigheten i de olika förslagen som sammanjämkades till en gemensam lojalitetsförklaring. Dessutom är formuleringarna att denna lojalitetsmarkering grundar sig hörsägen – d v s allt bestod av indirekta referenser till att man ”hade hört omtalas” si och så – aningen genomskinlig. Därutöver borde aldrig tidningars skrivelser utomlands rimligen föranleda ett så *överdrivet dramatiserat* bemötande från Sveriges riksdag, nationens lagstiftande församling. Sedan är språkanalysen intressant, då det förekommer återkommande mönster i språkbruket och hur nyckelargumenten framställs genom hela processen, och dessa genljuder tydligt av annan bernadottesk inhemsk propaganda, och det ligger nära till hands att tro att verktyget Wetterstedt varit inblandad i lingvistik, Wetterstedt som ju för övrigt vikt hela sin karriär och sitt *liv* åt den nya dynastin, och som hade *allt* att förlora på en gustaviansk restauration.

Ovanstående omständigheter pekar mot att riksdagens lojalitetsdeklaration helt enkelt var ett rent beställningsjobb från Jean själv, iscensatt av pålitliga organisatörer.

Kronprinsens eget svar på tacksägelseadressen – som lästes upp på svenska av Oscar – inkluderade strofer där Jean erkände sin popularitet och medgav att denna popularitet nog var

---

⁵⁷ Jmfr kap 22 avsn 10

berättigad, och vad gällde svenska folket hade han ”endast handlat för dess intresse”, oegennyttig som han var. Publiken fick höra hur han själv ansåg sig så nöjd med sina egna tidigare krigsbedrifter, så att han därför inget mer hade att bevisa. Hans approach inför det gångna fälttåget var därför rent altruistisk, osjälvisk, där Sveriges ryktbarhet – *Sverigebilden utomlands* – och svenska folkets bästa hade satts främst, hela tiden. Jean deklarerade vidare att den presterade svensk-norska unionen säkerligen gick en lyckosam framtid till mötes.

Men mot slutet av anförandet skärptes tonen. Då kom, programenligt, det allra ömtåligaste ämnet av alla direkt på tal, nämligen hans egen legitimitet. Denna del av stamfaderns svarstal var en direkt återkoppling till riksdagsdeputationens lojalitetsförklaring, direkt anpassad till de uttryck som använts i tacksägelseadressen rörande prins Gustavs anspråk. Stamfadern passade nu på att yttermera understryka budskapet, genom att *själv rikta en skarp varning mot de som vågade ifrågasätta hans legitimitet*. Oscar läste pappa Jeans ord, som löd:

”Stark genom de rättigheter ni givit mig, lycklig att ha kunnat mäta mig med deras vidd, ännu lyckligare att ha uppfyllt min plikt mot fäderneslandet, ska jag med lugn avbida dem, som vill bestrida deras helgd eller deras laglighet. Jag ska avbida dem, ända till dess villorna förmå att så förmörka människosinnet, att det förnekar folken deras valrätt och deras frihet; och utvecklande då hela kraften av min själ, och det mod himlen givit mig, ska jag nyttja dem, att försvara era och mina rättigheter.”⁵⁸

Det var *detta* som det ytterst handlade om. Fälttåget, Norge, allt.

Med alla till buds stående medel, obarmhärtigt och utan reservationer, skulle varje knyst av ifrågasättande av hans legitimitet nu slås ner, eftersom han nu ”blivit kvitt”⁵⁹ med Sverige.

Lyft ett finger om ni vågar, era lättlurade svenskar.

Allting var genomtänkt och regisserat, med Oscars text noga synkad med riksdagsgruppernas tidigare lika taktiskt manuskripterade tacksägelseadresser.

Modus operandi:

Ett genomfalskt narrativ skapas där någon påstås ha gjort storverk för Sverige på hemmaplan, i Skandinavien och i Europa.

Manus för att uttrycka sin enorma tacksamhet för detta planteras och synkroniseras hos riksdagsgrupperna, så att hela riksdagen *leds* att ställa sig bakom det falska narrativet. I detta manus ingår även att fördöma alternativet, den landsförvisade tronpretendenten.

Efter att tacksägelseadressen högtidligen upplästs helt enligt det förlaga man planterat från centralt håll, har ett läge skapats i den uttänkta dramaturgin för att med en *smash* till replik markera vem som är svenskarnas ende sanne Messias, och ve den som vågar dryfta ett ifrågasättande av detta.

Och att hela denna *rit* schemalades till årsdagen för Gustaf IV Adolfs störtande från tronen, var ingen slump.

⁵⁸ I klartext på rak svenska: ”Stark genom min ställning som er valda tronföljare och den makt jag äger, och lika kvalificerad för uppgiften som andra kungar, och efter att nu ha fullgjort alla fordringar som fanns på mig vid rekryteringen 1810, ska jag lugnt vänta ut de som hädanefter vågar ifrågasätta min legitimitet. Jag ska vänta ut dem, ända tills villfarelserna (att jag skulle sakna legitimitet) så lyckas grumla deras förstånd, att det förnekar svenska folket rätten och friheten att själva få välja; och jag ska då använda min fulla styrka för att försvara min ställning som Sveriges tronföljare.”

⁵⁹ Se t ex kap 4 avsn 17, 20; kap 5 avsn 7, 13; kap 18 avsn 8; kap 20 avsn 17; kap 21 avsn 3, 6 och 9. För Jean var detta en bytesaffär där han nu blivit ”kvitt” med Sverige efter att, enligt den nya dynastipropagandan, ha höjt Sveriges anseende utomlands och skänkt Norge åt Sverige som kompensation för det förlorade Finland, och där Sveriges motprestation varit att ge den franska Bernadottesläkten den svenska Vasatronföljden.

STÖRRE ÄN MOSES

Samtidigt som den urtima riksdagen drog igång i Stockholm hände det saker i Frankrike. Napoleon Bonaparte hade flytt från sin exil på Elba, och i skydd av nattmörkret på briggen *L'Inconstant* tillsammans med sex andra fartyg och en truppstyrka på 1000 man, hade han seglat mot franska kusten och där stigit i land vid den lilla fiskebyn Golfe-Juan mellan Cannes och Antibes. Han hade satt sig i marsch mot Paris, och under vägen hade flera regementen anslutit sig – desillusionerade över den bourska restaurationen, eldade av det återvändande lejonet. Återtåget mot Paris hade blivit alltmer triumfatoriskt; en ny *mobilisering* hade inletts under en av världshistoriens mest beryktade härförare.

Ilbud hade snart anlänt till kongressen i Wien om denna omstörtande händelse, och nyheterna strömmade sedan in om Napoleons framgångar på vägen mot Paris. Detta uppskrämde alla sinnen och hopade alla farhågor. Den **13 mars 1815** utfärdade koalitionsmakterna vid Wienkongressen en gemensam deklaration som förklarade Napoleon som Europas fiende och störare av världslugnet, och man proklamerade att han "berövat sig själv lagarnas beskydd" och att han därmed "överlämnat sig åt den offentliga hämnden". D v s han förklarades fredlös, och koalitionen såg det som sin plikt att "återställa det allmänna lugnet", en omskrivning för feodalismen under familjen Bourbons statsstyre, jämte en feodal samhällsform i andra länder. Även Löwenhielm skrev under denna deklaration å Sveriges vägnar. I sin förklaring till stamfader Bernadotte om varför han tagit detta beslut, refererade Löwenhielm till sin instruktion att lydsamt följa tsar Alexanders politik, och Ryssland ställde sig givetvis bakom deklarationen.

Den franska armén och det franska folket fortsatte emellertid att sluta upp bakom Napoleon. Samma morgon som nämnda kongressdeklaration i Wien utfärdades, passerade Napoleon Villefranche-sur-Saône där han hälsades av 60 000 människor. Den **14 mars** upphävde marskalk Ney sin lojalitet till den franske kungen Louis XVIII och återförenade sig med sin forne chef. Den **20 mars** på kvällen antrade Napoleon åter Paris, och klockan 21:30 rullade hans vagn under *Arc de Triomphe de Carrousel* och vidare till palatset Tuilerierna, efter "sitt sagolika tåg" genom Frankrike som en historiker beskrivit det, där inget gevärsskott avlossats eller något enda bajonettstyng eller sabelhugg utdelats, men där franska folket extatiskt bejublat sin återuppståndne ledare.⁶⁰

Senast den **23 mars** blev Napoleons landstigning i Provence känd i Stockholm. Den **2 april** visste man i Stockholm att han ryckt in i Paris.

Dynastin Bourbon eller revolutionären Napoleon. Jean Bernadotte från Pau hade ömsom lovsjungit, ömsom fördömt dem båda, beroende på vilka dörrar som måste hållas öppna och vad som kunnat innebära störst karriärfördelar och finansiella vinster för honom själv personligen. Flip flop i åsikterna, med egennyttan som enda drivkraft.

Kalkylen var nu för stunden den, att den svenske kronprinsen, mot bakgrund av Napoleons entusiastiska mottagande i Frankrike, ansåg Bourbonernas gamla regim som körd för alltid. Denna uppfattning hos Jean styrks av samtida källor. Detta skulle innebära legitimitetsprincipens undergång. I Bourbonernas restauration 1814 hade legat stor symbolik – ett kraftfullt återupprättande av de tidigare monarkierna och furstedynastierna i Europa – vilket givetvis var

---

⁶⁰ Flera samtida betraktare och även sentida historiker har kommenterat att fransoserna tycks vara ett ombytligt folk med tämligen oviss kompassriktning, moralisk tydlighet och existentiell medvetenhet. Trolle-Wachtmeister (1889) del 2 s 22 noterar besynnerligheten i att Napoleon i Paris "blivit med jubelskri emottagen av samma folk, som för knappt ett år sedan kysste tsar Alexanders stigbyglar och svansen av hans häst". Jmfr kap 19 avsn 13 (31 mars 1814; Carl Löwenhielms och Heinrich August von Helldorfs kommentarer om den franska ombytligheten när Napoleon störtades).

något som borgarsonen från Pau hela tiden fruktade även kunde ske i Sverige. Men nu, med Napoleons återkomst, trodde han att Frankrikes uråldriga dynasti var uträknad, vilket därigenom skulle kasta om hela spelet.

Samtidigt visste han att koalitionen snart skulle söka frihetsberöva Napoleon, och troligen lyckas. Dessa omständigheter skulle tillsammans, ännu en gång, öppna spelfältet för vem som skulle leda Frankrike därefter. Drömmen om Frankrike levde alltså fortfarande. Frankrikes chargé d'affaires i Stockholm, Rumigny⁶¹, rapporterade hem till Paris att Jean var övertygad om såväl Bourbonernas som Napoleons oförmåga att upprätthålla sitt välde, och att Jean själv, återigen, åstundande regentskapet i Frankrike. Den brittiske stockholmsambassadören Thornton kommenterar också att stamfadern nu hoppades få en "framskjuten roll" som en följd av den nya vändning som skett i Frankrike. Brevkorrespondens från grevinnan Pappenheim och Jeans närmast förtrogne man Camps, jämte ett policykoncept uppsatt av Camps i maj, bevisar också stamfaderns innersta tankar. Sveriges externrekryterade kronprins önskade ännu våren 1815 mer än något annat att bli Frankrikes regent.

Men även om han själv återigen skulle misslyckas i dessa franska ambitioner, så innebar Napoleons bejublade återkomst i sig självt *en kraftig markering mot Europas arvsdynastier*, och i stamfaderns ögon allra främst Vasaätten, vilket var viktigast.

Jean hälsade därför Napoleons återintåg i Paris med en inre tillfredsställelse, en entusiasm som han i början försökte tygla men som snart blev alldeles uppenbar för hans omgivning. Justitiekanslern nämner i sin dagbok att stamfadern inte kunde dölja sin *skadeglädje* över Bourbonernas plötsliga fall. När Jean inte längre utåt kunde lägga band på sin upprymdhet, och släppte på spärrarna, så strömmade bara beröm och beundran ur honom – chefen för Nordarmén i den sjätte koalitionen som orsakat Napoleons stora fall – för Napoleons senaste statskuip. Jean förklarade för sin omgivning den stora betydelsen av Napoleons återkomst, och i sällskapslivet gjorde han starkt panegyriska yttranden om Napoleon. Professor Höjer lägger till att han muntligen yttrade sig "på ett sätt som ingav åhörarna allvarlig oro för hans avsikter". Wetterstedt befarade att kronprinsen ville överge 1812 års politik och sluta förbund med Napoleon! Flera olika memoartecknare tar upp detta märkliga beteende hos borgarsonen från Pau. Suremain skriver t ex om ett personligt möte:

"Han talade genast om Bonapartes *underbara* återkomst, om Bourbonernas fel och ansåg dessa ohjälpligt förlorade. Jag --- blev helt förvånad över att finna honom lika intagen för kejsaren som han förut varit motsatsen."

En annan anekdot på samma tema berättar om en kväll på Stockholms slott vid en familjesupé när Jean talade med sin adoptivmor drottning Charlotta, i vanlig ordning sydländskt animerat och svulstigt uppförstorat, om sin forne rival:

"Ja, *frun*⁶², Bonaparte är större än Hannibal⁶³, större, mer beundransvärd än Alexander och än Caesar, än Muhammed⁶⁴, ja till och med större än Moses!"

Drottningen, som inte såg Napoleon mer än som en inkarnation av mörkrets furste, kunde ej uthärda Jeans lovord, ständiga hyperboler och oupphörliga *pladdrande* där hon själv inte fick en syl i vädret. Hon hade utmattats av att behöva lyssna till detta och hennes tålmod brast. Vid namnet "Moses" avbröt hon högt och tvärt och utropade med hån i tonen:

"Vad Caesar, Alexander och de övriga angår, avstår jag dem åt er, men nåd för Moses! Jämför icke er Bonaparte, satans anhängare och djävulens utskickade, med en profet, ett sändebud av Gud; det är för starkt!"

⁶¹ Marie-Hippolyte Gueilly de Rumigny (1784-1871), fransk diplomat

⁶² Detta tilltal i sig var en markering mot drottning Charlottas börd och upphöjda ställning genom blodsband.

⁶³ Hannibal Barkas (247 f Kr-183 f Kr), kartagisk militärofficer och statsman

⁶⁴ Muhammed (ca 570-632), arabisk religiös, politisk och militär ledare; grundare av islam

Men andra hakade på. Trollpackan fru Stäel, denna självmärkvärdiga fågelskrämma, tillika självutnämnd karriärcoach åt Jean, skrev i slutet av mars till honom om sitt hopp att han nu borde närma sig Frankrikes gränser, och utmålade ett framtida scenario där *Jean Bernadotte* erhöll rollen som Frankrikes "generallöjtnant", militäre ledare. Detta brev blev dock uppsnappat av den franska polisen och kom aldrig stamfadern tillhanda. I en ny skrivelse några veckor senare nämndes att några republikaner i Paris hade Bernadotte i åtanke för en revolution. Även den korrupte Uppsalaakademikern Signeul sällade sig till den bernadotteska hejarklacken, då han i en depesch framhöll att mot Napoleon borde ställas en stor man, för vilken franska folket kunde hysa förtroende. Han spelade alltså direkt på den externrekryterade svenske kronprinsens egenkärlek, denna för Jean så ömma punkt, där insinuationerna i realiteten dock helt saknade verklighetsförankring.

På kongressen i Wien hade ganska omgående överläggningarna påbörjats om bildandet av en ny koalition mot Napoleon, den sjunde. Mobiliseringen skulle resultera i världens största koalitionsstyrka någonsin med över en miljon man. Napoleon skulle oskadliggöras till varje pris.

Bernadotte ville givetvis *inte* delta. De främsta skälen till detta var troligen desamma som förra gången, dvs en stark motvilja mot att strida mot den franska armén, och den risk som han då återigen skulle utsätta sitt namn för i den franska allmänna opinionen. Dessutom så hade ju Napoleon nu ett starkt stöd hos det franska folket, och denna princip, att folket borde få välja sina företrädare, var ju något som han själv lutade sig mot i tid och otid vad gällde bedrägerivalet i Örebro 1810 och hans egen "legitimitet", då han ju i egenskap av uppkomling från Pau saknade egna anor. Men, med detta sagt, om han *inte* deltog så skulle detta inte se bra ut om kriget resulterade i att Bourbonerna ännu en gång återkom till makten. Då skulle revolutionsgeneralen som på relativt diffusa grunder inpetats i den svenska tronföljden, som implicit visat sitt stöd för Napoleon och motstånd mot legitimitismen genom att utebli från det sjunde koalitionskriget, plötsligt finna sig väldigt isolerad och möjligen själv hänga löst.

Stamfadern, med en outsynlig repertoar av finter, *erbjöd* då officiellt sin medverkan jämte en svensk armé på 20 000-30 000 man... Men ack, så klart, bara om han fick något i utbyte! Han lät därför detta anbud åtföljas av krav på precisering av de allierades avsikter vad gällde Frankrike, samt fråga om hur de tänkte kompensera det svenska deltagandet finansiellt. Detta krassa "anbud" hade drag av inbilskhet och det var givet på förhand att det skulle avslås – och detta ingick i Jeans beräkningar! Koalitionen skulle avvisa Jeans erbjudande om deltagande, samtidigt som han utåt sett visat "goda avsikter" och en "intention" att vilja vara med och besegra Napoleon. Genom att låta koalitionen bli den part som aktivt avböjde svensk medverkan, kunde han utkvittera en frisedel för egen och svensk del.

Ämnet har dock en liten twist. Koalitionen *ville inte* ha med Jean över huvud taget!

Efter den trolöshet, det svek, den opålitlighet och det kroniska ljugeri som Jean Bernadotte uppvisat under fälttåget 1813-1814, bar åtskilliga av koalitionen ledare nu på en oövertäglig misstro mot Sveriges kronprins. Hela den s k *Sverigebilden utomlands* var fundamentalt rubbad, skämd, körd i botten. Man ville inte ha med honom att göra, inte låta honom få något befäl, inte låta honom komma i närheten av Frankrike eller krigsteatern. Redan i mitten av maj avböjde tsaren hövligt, för att ej såra någons ömtåliga självkänsla, Bernadottes och Sveriges medverkan. De ursäkter som angavs var att koalitionen redan hade tillräckligt med trupper, och det skulle innebära en olägenhet att dela överbefälet på för många länder! Senare meddelades även att inga subsidier fanns tillgängliga för att finansiera någon svensk närvaro.

Kronprinsen av Sverige och hans svenska armé – denna armé som haft ett sådant oerhört starkt renommé i fornstora dar – kunde helst stanna hemma denna gången, var budskapet mellan raderna. Håll er borta svenskar, tack, var andemeningen. Gör er icke besvär. Europa ville sköta detta seriöst. Och inte ha att göra med en medioker "fältherre" som var en bedragare, en charlatan.

Från att 1812 framställt sig själv som Europas räddare och ännu sommaren 1813 haft kvar en del av denna gloria, hade stamfader Bernadotte nu sjunkit till *persona non grata* i de europeiska regeringarnas ögon. Och dragit *Sverigebilden utomlands* med sig. Den hannoverska statsmannen Münster⁶⁵, exempelvis, förordade i ett brev till den brittiske prinsen-regenten, alltså den framtida George IV, på försommaren 1815, ordagrant:

”Jag vädjar till ert kungliga höghet att *inte* bevilja Sverige medel att åter skicka trupper till kontinenten – istället för att göra nytta skulle de bara tjäna till att uttömma våra resurser och skapa problem.”

Samma budskap kom från flera håll. Tongivande ledarfigurer i hela Europa bad frankt, utan omsvep, att *inte Sverige* involverades i kampanjen.

Kontinentaleuropa och Storbritannien hade haft nog. Bilden av Jeans och Sveriges pålitlighet som militär partner var i botten. Rakt tvärtemot den glorifiering om den hjältemodige kronprins Bernadottes insatser som han själv och verktyget Wetterstedt fortsatte pracka på Sveriges riksdag och svenska folket genom sitt budskapsföreträde inom landets gränser, och som odlade den vrångbild av Jean som än idag till stor del lever kvar genom hjältesagornas panegyrik, ville ingen längre ta i detta med tång. *Sverigebilden utomlands*, ja...

Kapitel 22 avsnitt 6

KÄRNOR

”En, två, tre, fyre... nie stycken.”

Han räknade körsbärskärnorna och äppelkärnorna i sin hand.⁶⁶ På brostenen utanför stugdörren låg hans slitna ränsel. Han hade trevat i varje hörn, varje skrymsle och varje innersöm för att inte missa någon. Det var nog inga fler.

En minnestecknare från Stockholm som gjorde en resa genom södra Sverige vid månadsskiftet mars-april 1815, skriver om hur jorden just höll på att lämna Bore bakom sig, och vägarna var svårframkomliga:

”I Småland höga snödrivor, djupa vattenhål och lersmörja, hjul- och släddon lika svåra att begagna, vältningar titt och ofta i snödrivor och vattenpussar, sönderkörda åkdon och selar, uttröttade hästar.”

Men första halvan av april bjöd på plusgrader, och kort efter att ovanstående resande memoarskrivare passerat norra Småland torde den mesta snön ha töat bort. Nils blickade ut över sin arrendelott. En liten, mager, stenig teg, kantad av bara stenhällar och en rand med barrträd och några björkar. Knarrkullen. En karg och fattig jordlott mitt ute i skogen, långt från bygdens och godsägarens bördigare marker. Måhända kunde arrenderätten ses som någon slags gratifikation för extraroteringen, men det var likväl ett arrende som måste betalas, finansieras med pengar, dagsverken, svett och ryggont. Utan ände. En oerhörd mängd arbete låg framför honom i decenniernas tid. Men att vara torpare var likväl ett pinnhål bättre än att vara livegen, en ofri träl.

⁶⁵ Ernst Friedrich Herbert zu Münster (1766-1839), tysk diplomat och statsman

⁶⁶ Om Nils sparande av körsbär- och äppelkärnor från fälttåget i Tyskland se kap 9 avsn 7, 10; kap 10 avsn 4; kap 12 avsn 3; kap 14 avsn 7; kap 22 avsn 12; kap 23 avsn 22; kap 24 avsn 22; kap 25 avsn 10, 12, 23.

Många soldater hade dragit ut i fält med aldrig kommit tillbaka. Soldatänkor och faderlösa barn fanns i varje socken, och deras tillvaro blev ofta arm och olycklig. I sockenstämmoprotokoll och liknande finns noteringar om nöd och utdelade fattigmansbidrag.⁶⁷

Det var samtidigt många återkomna soldater från fälttåget som tynade efter hemkomsten. Flera hade psykiska problem och depressioner, som drabbar många människor som sett krig och fasa, även om sådana redogörelser om psykiskt svåra efterräkningar nästan helt saknas i den samtida källmaterialet från fälttåget 1813-1814. Det finns dock flera anekdoter som vittnar om emotionell avtrubbning, apati, ångest och desillusion. Många bar med sig syner av sönderslitna uppfläta kroppar, ett danteskt inferno på flera skådeplatser,⁶⁸ med en utsuddad gräns mellan liv och död, med omänsklighet och grymheter och ett lidande som var bortom all beskrivning. Med sig hem bar de förnimmelser av kanoners dån, smatter, aggressiva trumvirvlar, desperata rop och hetsiga befallningar, av viskande böner, av någon främlings sista ord, "Gud" eller "mamma", av ansikten av förskräckta civilpersoner och sorl av anonyma röster, och kanske av gråtande barn vars skrik av smärta och förtvivlan *skar genom allt...* Avtryck av helvetet som etsat sig fast i de hemvändande soldaternas medvetande för alltid, och som alltid skulle förfölja dem. Om dessa förhärjade, förhårdade och fårade krigsveteraner kom hem med livet i behåll, med brutna ansikten och sorgsen blick, så blev det ej sällan till ett liv som aldrig skulle bli som förr, som ej mer skulle bestå av annat än att sakta vänta in slutet när marginalisering, isolering, alkoholism, bitterhet, självmordsbenägenhet eller självsfrånvaro utmätte deras livslåga.

Flera dog också av fysisk utmattning, av sviterna efter 600 dagar och 5000-6000 kilometer till fots med packning på ryggen, musköt på axeln och dåliga kläder och skor. Under många månader hade de levt med avbruten nattsömn, ständig hunger och undernäring, sura kläder, bitande köld och iskall nordanvind, och ständigt härjande sjukdomar i truppen. Utmattningen hann ikapp många soldater först efter hemkomsten till deras socken, deras torp eller drängstuga, när de lagt sig på sin träbreds och på riktigt kände hur totalt slutkörda de var.

Det finns inget som tyder på att Nils skulle ha lidit av någon typ av plåga eller åkomma efter hemkomsten till Frödinge. Men säkert fanns där, som hos alla torpare och drängar, en önskan om lugn, och ett evigt behov av *vila* – särskilt om allting relativt omgående återgått till vardagen, men uppstigning i ottan och fysiskt arbete för andras räkning till kvällen.

Det var magert på Knarrkullen, det var urfattigt. Han hade förvisso aldrig upplevt någon annan verklighet, men vid denna tid levde de troligen ur hand i mun. Den magra steniga tegen skulle inte ge dem mycket detta år eller nästa. Mark måste röjas, brytas och odlas. Stugan måste lagas och värmas. Och eviga dagsverken måste samtidigt utföras åt jordägaren – kyrkan – och andra i socknen för de kopparskillingar i handen som de var så beroende av. Nils var 26 år och hade en familj med barn, ett nytt ansvar. Det enda han egentligen ägde var sin kropp, men den dög till vilket hårt arbete som helst. Han hade framför sig ett liv av slit.

Våren hade kommit. Han såg på de nio kärnorna i den torrspruckna handflatan. De symboliserade liv, livskraft. I bästa fall skulle de slå rot och spira till äppelträd och körsbärsträd

⁶⁷ I ett sammanträdesprotokoll i Vena kyrkoråd den 23 mars 1816 står t ex: "Aflidne Extra Roteringsk. P. Lafins Enka Stina Persdr i Wederhult har undfått af Kongl Hushållssällskapet i Calmare Län, i år 4 riksdaler 32 skilling riksgälds. Vidare anmäles nu: Enkan Carin Persdr från Ormestorp med 3ne Barn, efter Extra Roteringsk L. Post för Skillingrum Djurstorp Snokebo i Wimmerby Socken." Det var alltså änkor och familjerna efter de dödsskjutna Glückstadsoldaterna Peter Lafin (ca 1780-1813) och Lars Post (ca 1783-1813) som detta handlade om. Uppföljning i Venas sockenstämmoprotokoll från den 13 maj 1817: "Inför Sockenstämman inställde Sig Carin Persdr som nu med sine 3 döttrar bor inom Hvena Socken och stadd i Fattigdom – Enka efter Extra Roteringskarlen i Wimmerby Sn L. Påst, dödsskutine vid Glückstat och anhöll blifwa i Protocollet anteknad, under aller ödmjukaste förhoppning, at af Kongl Calmare Hushållssällskap i likhet med andre Soldat Enkor, ynnestfullt blifwa ihogkommen för Sig och Barn med en nådegåfwa." Jmfr kap 17 avsn 10.

⁶⁸ Se t ex kap 7 avsn 8; kap 8 avsn 8; kap 13 avsn 2, 9, 14; kap 15 avsn 2-9

som han skulle ta hand om, skydda från rådjuren, träd som om flera år skulle ge dem fin frukt där ute i skogen.

Han blickade ut över gläntan, och ner i handen igen.

Nio kärnor.

Nio liv.

Och allting blev med ens klart.

En kärna som han sparat från Tyskland skulle planteras i den svenska jorden på Knarrkullen för var och en av de hans vapenbröder som skjutits till döds vid Glückstadt på annandagen 1813.⁶⁹

Kapitel 22 avsnitt 7

NÖDEN UTE I LANDET

De svenska riksdagsledamöternas karikatyrmässiga tacksägelseadress åt enmansshowen Jean i mars 1815 till trots,⁷⁰ så fanns det icke desto mindre ett påtagligt missnöje över rikets förvaltning i så gott som alla de trakter av Sverige som de ärade riksdagsledamöterna representerade.

Sveriges inre ekonomiska ställning var bedrövlig. Det rådde nöd ute i landet, en ekonomisk kris som hotade förlama Sveriges handel och näringar. Fastighetsmarknaden hade kollapsat, låneräntan steg till 18%, och de som köpt jordegendomar på kredit gick i personlig konkurs när dessa föll kraftigt i värde. Industrier och affärsverksamheter stagnerade eller slogs ut. Antalet skuldfordringsmål och utmätningsauktioner accelererade kraftigt till hundratal varje månad i enskilda län. Det kunde hända att exekutiva auktioner måste inställas flera gånger i rad för det fanns inga köpare. Okontrollerad import av utländska varor konkurrerade ut svensk inhemsk produktion, och den svenske bonden kunde inte sälja sitt hårt hopslitna spannmål. Det nya förbudet mot brännvinsbränning i Sverige hade ytterligare slagit hårt mot många bönder, som haft detta som en viktig kompletterande sidoinkomst, samtidigt som Sverige under perioden 1813-1815 *importerat* 3 miljoner kannor brännvin!⁷¹ Skördarna hade dessutom slagit fel upprepade gånger, och många bönder hade svårt att betala sina skatter. Jordbruket, av historiker benämnd den "ojämförligt förnämsta" av Sveriges alla näringsgrenar, kom nu att kallas "den betryckta modernäringen". Folkets missmod var stort.

En annan väsentlig faktor som bidragit till denna situation, var den brittiska s k nederlagsfriheten i Göteborg och Karlshamn, där stora tullbefriade magasindepåer nu fanns med alla slags brittiska handelsvaror, som lätt kunde slussas in på den svenska marknaden vid rätt tillfälle och till rätt pris. Detta hade varit en komponent i det svensk-brittiska fördraget från mars 1813 där *svenska staten*, och i förlängningen *svenska folket*, gjorde denna uppoffring och bar denna kostnad som den brittiska nederlagsfriheten innebar på flera sätt, mot att *brittiska staten*

⁶⁹ Se kap 17 avsn 10

⁷⁰ Se kap 22 avsn 4

⁷¹ Svensk symbolpolitik i ett nötskal; det styrande etablissemanget förbjuder en verksamhet inom landet som de själva inte är beroende av men som kan skötas ordnat, kontrollerat och finansiellt klokt. De ovanifrån dikterade påbuden skapar starka påfrestningar för många av landets invånare. Kort efter att dessa politiska godhetspoäng, dessa moraliska pluspoäng inkasserats av de drivande krafterna inom den styrande klassen så upptäckts dock att konsekvenserna av åtgärderna är tydligt negativa med betydande merkostnader och ett visst mått av samhällelig oreda. I detta exempel rörde det sig om totalt ca 8 miljoner liter brännvin som fick importeras utifrån istället för att produceras på svenska gårdar.

kompenaserade *svenska staten* för detta med bl a finansiellt understöd för den svenska armén samt ön Guadeloupe.⁷²

De flesta drabbade svenskar lade skulden för den uppkomna situationen på regimen, som under detta allmogens armod uppfattades som initiativlös, likgiltig och overksam, särskilt i lantbruksfrågor. Justitiekanslern skrev i sin dagbok om "regeringens *envisa tystnad* över den allmänna ställningen, som röjer en föresats att icke göra ett steg till nödens avhjälpande". Detta samtidigt som kronprins Bernadotte ju girigt några få år tidigare personligen tagit åt sig äran för att ha skapat en svensk lantbruksakademi, och i samma slag gjort sig själv till denna akademis första "preses", som ordförandetiteln löd. Men tydligen sträckte sig Jeans verkliga lantbruksintresse inte mycket längre än så, än till titeln och den synliga prestige.⁷³ Yta över substans alltså, som vanligt.

En ytterligare anledning till denna nonchalans eller snarare arrogans från regimen, var att den fortfarande hade stort självförtroende från riksdagens lättledhet under 1812 års riksdag; kronprins Bernadotte och hans lakejer hade invaggats i den behagliga föreställningen att riksdagen skulle vara lika medgörlig och okritisk även denna gång. Sverige styrdes genom att regimen komfortabelt och självsäkert *manipulerade* sig fram, inte genom att man med handlingskraft *regerade* och ägnade någon särskilt genuin uppmärksamhet åt landets stora problem, än mindre respekterade befolkningens situation och riksdagens oberoende.

Trolle-Wachtmeister, justitiekanslern som arbetade nära regimen men trots detta lyckades behålla sitt förnuft, intygar att riksdagen 1815 ingalunda sammankallats med "ändamål att avhjälpa en förlägenhet, vars blotta existens regeringens ledamöter under åtlöje bestred". Regimen hade helt andra prioriteringar, och hade alltså t o m förhånat påståendet att det ens existerande någon nöd ute i landet. Trolle-Wachtmeister hade tagit upp krisen i lantbrukssektorn för diskussion med stamfader Bernadotte i december 1814, i närvaro av ett annat statsråd, men noterar hur stamfadern bara blivit "förvånad över de uppgifter jag lämnade, vilka var för honom alldeles främmande".

Så mycket för verklighetsanknytning och intresse.

Regimens ställning i den allmänna opinionen hade ytterligare försvagats efter granskningar av KU av statsrådsprotokoll, där anmärkningar riktats mot den exekutiva makten för åsidosättanden av grundlagen, uraktlåtenhet att vårda Sveriges väl, och egenmäktighet vad gällde hanteringen av statliga medel.

Det som dessutom stack i ögonen på gemene man, och som flera menade var en väsentlig orsak till det svåra ekonomiska läget, var den stora lyxen, fåfången och flärden som trängde sig på i samhällets övre skikt och etablissemangen. Ett synnerligen dåligt exempel sattes i form av en nyväckt, omäntlig girighet efter titlar, ordnar och rangförhållanden, detta förbannade eviga *trams*. Den nya progressiva regeringsformen 1809 var ju tänkt att reducera sådant nonsens och göra samhället mer medborgerligt och *meritokratiskt*. Men under den externrekryterade exrepublikanens ledning gick det nu snarare åt rakt motsatt håll, och prålet och inbilskheten tilltog med kraft och emfas. Den *intellektuellt nedbrytande* och svårbotade titelsjukan, rangsjukan, ordensberoendet och det eviga bekräftelsebehov som personer inom och i beröring med hov ofta drabbas av, var av ren ondo för samhället. En skriftställare beskriver hur *dugligheten* var åsidosatt som relevant faktor vid arbete i statens tjänst, och att alla istället tvingades att ta sin tillflykt till hovgunst och lycksökeri, understödda av sin egen förmögenhetsställning och släktförbindelser.⁷⁴

⁷² Se kap 4 avsn 20; kap 22 avsn 11

⁷³ Se kap 3 avsn 21

⁷⁴ Jmfr kap 24 avsn 20

Det svenska hovet självt var därutöver så till den grad försvullet i fråga om ensemble och personliga assistenter, miljöernas praktfullhet, kostymering och vråkighet, att omfattningen av denna cirkusinrättning inte längre på något sätt stod i proportion till Sveriges folkmängd och välstånd. Det hela var rent av löjligt, och innebar bl a en oerhörd skymf mot allmogen, ryggraden i det svenska samhället. Svenska kungliga familjens samlade apanage år 1814 hade varit 415 656 riksdaler banco⁷⁵, men strax vankades nya friska rekordhöjningar.⁷⁶ Och Jean, uppkomlingen som *älskade* pengar, visade också upp vilket skikt han nu tillhörde. Justitiekansler Trolle-Wachtmeister skrev under den pågående riksdagen 1815 om kronprins Bernadotte, att han "inser inte det *fördärv* som verkas av den *uppmuntran till yppighet*, som han ger". Justitiekanslern menade att han "mäter allt efter sin parisiska måttstock och torde svårigen begripa, att vad som i Paris vore måttligt, blir här ett förstörande överflöd".⁷⁷

Nöden ute i landet var alltså påtaglig, och klyftan mellan den Bernadotteledda regimen och svenska folket var enorm. En *ravin*, i fråga om såväl tänkesätt som materiellt välstånd. Det kan samtidigt betonas, att trots att krisens tyngdpunkt låg i åkerbruksnäringen, så var ju detta samtidigt den näringsverksamhet som i grunden upprätthöll – finansierade – adelns och prästerskapets välstånd, och i förlängningen det svenska samhället. Därför var krisen inom jordbruket en så väsentlig fråga för denna riksdag, framför allt då regimen valt en passiv hållning, den s k strutstekniken. Regimen hade avstått från varje möjlighet att leda, *regera*, i denna fråga, och passade t o m efter riksdagens öppning bollen vidare till riksdagen självt att reda ut frågan. Krisen inom Sveriges viktigaste näringsgren och befolkningens dominerande sysselsättning underordnades Jean Bernadottes alla andra spretiga göromål, samt hans ständiga jagande efter misstänkta gustavianska stämplingar. Han som tagit åt sig äran för Edelcrantz dedikerade arbete med att inrätta en svensk Lantbruksakademi,⁷⁸ hade inte tyckt det varit lika spännande och viktigt att sätta sig in i den svenska jordbrukskrisens omfattning och tyngd. Åkerbruket var landets modernäring med behandlades styvmoderligt av regimenens starke man, tillika Lantbruksakademins preses, som ej ägnat något större intresse åt de pressande problemen eller ens vidtagit några åtgärder för att styra regeringskanseljens eller riksdagens arbete i någon bestämd riktning i denna fråga. Hans mest bemärkta engagemang i försörjningsfrågor hade snarare utgjorts av framkallandet av en spannmålsblockad och humanitär kris i Norge genom att strypa civilbefolkningens tillgång på spannmål för att svälta ut Norges oskyldiga invånare. Längre än så sträckte sig inte människovännen Jeans meritförteckning på jordbruksområdet.

Riksdagen tog så saken i egna händer. Den **17 april 1815** på kvällen hemställde adelsståndets riksdagsledamot Schwerin⁷⁹ på Riddarhuset att ett särskilt riksdagsutskott tillsattes med uppgift att analysera och förklara orsakerna till lantbrukets kris och vad som fordrades för att förbättra situationen. D v s det nya utskottet skulle undersöka, uttänka och utarbeta precis det som det ålegat regimen att ha undersökt, uttänkt och utarbetat, men som regimen försummat. Schwerin argumenterade att det särskilda utskottet borde avlämna "ett generellt utlåtande över det tillstånd, i vilket för närvarande jordbruket i riket befinner sig". Utskottet skulle, talade Schwerin inför hela adelns riksdagsgrupp, ge "svar uppå den stora frågan, som så befogat intresserar varje svensk man, om nämligen det är sant eller ej, att jordbruket står på branten utav sitt fall".

Utskottet skulle alltså söka *sanningen* om den svenska jordbruksnäringen, och lägga fram denna sanning, dessa fakta för riksdagen. Men, ve och fasa – *sanningen!* Beslutet väckte stor

⁷⁵ 415 656 riksdaler banco år 1814 motsvaras år 2020 av ca 55 mkr (KPI), 160 mkr (guldprisindex) alt 2 miljarder kr (arbetarlöneindex)

⁷⁶ Se kap 22 avsn 11 (om apanagehöjningarna, vid sidan om stölden av Guadeloupemedlen)

⁷⁷ Jmfr kap 22 avsn 23

⁷⁸ Se kap 3 avsn 21

⁷⁹ Fredrik Bogislaus von Schwerin figurerade först i vår berättelse som oppositionsman i riksdagen när censurmakten debatterades, se kap 4 avsn 7.

bitterhet hos Jean och andra, vilket egentligen var väldigt löjligt. Regimen hade ju i fråga om lantbrukskrisen gjort *inget*, och sedan blev man sur över att riksdagen ville göra *något*. Men eftersom detta i grunden handlade om regimen, inklusive kronprins Bernadottes, prestige och image, gjorde detta per automatik frågan ytterst ömtålig.

Schwerins motion bifölls av riksdagen. Utskottet tillsattes. Utöver krisen i jordbrukssektorn och den ekonomiska konjunkturen, fick utskottet även i uppdrag av riksdagen att granska den tilltagande överkonsumtionen på vissa håll av importerade varor och sätt att hämma "den tilltagande skadliga yppigheten" i samhället. Schwerin blev ordförande. Schwerin beskrivs av en samtidskildrare som en rak person med en "motvilja för allt som har en skymt av intrig". Granskningen skulle alltså utföras grundligt och korrekt, om detta rådde inget tvivel. Schwerin ägde även praktisk begåvning och var mycket engagerad i lantbrukshållning och trädgårdsskötsel, samtidigt som han var ekonomiskt kunnig, förnuftig, prestigelös och kunde formulera sig förträffligt i tal och skrift.

Schwerins utskott tog sitt uppdrag på allvar – detta gällde ju *Sveriges väl* – och utskottet arbetade mycket hårt. Efter en dryg månads intensiv verksamhet, i juni 1815, presenterade Schwerin utskottets betänkande med en grundlig analys av läget, slutsatser och förslag på åtgärder. Betänkandet klandrade regimen, ledd av Lantbruksakademins preses Jean, för dess relativa ointresse för de angelägna lantbruksfrågorna, Sveriges modernäring, under de senaste åren. Budskapet var att rikets styrelse tycktes ha närmast bagatelliserat, och nu duckade för ansvar för, den verkliga nöden ute i landet. Schwerin påpekade också att skyndsamt i åtgärder nu var av absolut största vikt:

"Varje dag, som framflyter innan ett beslut fattas och verkställes, hotar att jaga någon treven⁸⁰ landsman från sina fäders jord; hotar att bereda nya offer åt penningbristen och procenteriet. De talrikaste samhällsklasserna, jordbrukare och idkare av inhemska näringar, är de som mest svävar i fara. Deras räddning är *statens plikt*; deras förtvivlan skulle bereda oberäkneliga vådor."

Redan i företalet till betänkandet klandrade Schwerin regimen för att inför denna riksdag ej gjort några egna undersökningar om de verkliga förhållandena i den nation som den styr över. Justitiekanslern instämde i detta, som i sin dagbok kritiserade den exekutiva maktens "barnliga förhållande i beredande av denna riksdag". Schwerins betänkande beskrevs i kontrast till regimen duckande som ett "av grundlighet och kännedom av vår statistik utmärkt, förträffligt arbete". Själva betänkandet innehöll en stor mängd insamlad och strukturerad statistik från olika delar av riket, information från lokala myndigheter, och sammanställda faktauppgifter som gav en god överblick över situationen. Detta inkluderade allt från produktionsdata, lokala avsättningsmöjligheter för svenska bönders spannmål, inhemska konkurrensförhållanden, den svenska utrikeshandeln produkt för produkt, tullnivåer och deras betydelse för olika näringsgrenar, den svenska kreditmarknadens funktionssätt, privata skuldfordringsmål i domstol, fastigheter utbudna på exekutiv auktion, o s v.

Betänkandet var genomgripande, noggrant och kritiskt utforskande.

Vid sidan av många omedelbara rekommenderade åtgärder för att avhjälpa de mest akuta effekterna av krisen i den svenska jordbrukssektorn, pekade Schwerin även på viktiga förändringar som måste ske på ett högre plan. Han menade att för att vara bättre rustad att analysera det svenska samhället och kunna förebygga liknande kriser i framtiden, och för att bättre kunna ena nationen kring en gemensam förståelse, en strävan, en plan och olika målsättningar i frågor som angick alla medborgare, så var det av absolut central betydelse att *information och data blev offentlig och transparent, och att samhällsdebatten blev öppen,*

---

⁸⁰ treven = driftig, flitig, ihärdig, duktig

*faktamässig och prestigelös.*⁸¹ Man måste komma bort från käbblet och tvistandet mellan olika partier, särintressen och identitetstillhörigheter. *Transparens*, menade Schwerin, är också viktigt för kontrollfunktionen i det demokratiska systemet. Schwerin kritiserade det rådande upplägget där riksdagens representanter endast sammanträdde vart femte år och då matas med ”en mer eller mindre ofullständig underrättelse om administrationens företag”.

Betänkandet föreslog därför inrättandet och utgivandet av en *Statsekonomisk Journal*. Syftet med denna skulle vara att upplysa om ekonomiska och samhällliga förhållanden i landet, sätta fokus på olika områden, och lotsa både regeringskonseljens, riksdagens och resten av nationens uppmärksamhet, diskussion och ansträngningar i samma riktning – för det svenska folkets gemensamma väl.

Konsekvensneutrala faktaunderlag, samt full offentlighet och prestigelöshet var fundamentala faktorer för att kunna fatta sunda långsiktiga beslut i rikets allmänna ärenden. Identitetspolitik, symbolpolitik och särintressepolitik hade ingen plats i detta. *Allmänintresset* var viktigast, menade Schwerin, och skrev i betänkandet:

”Ledes dessa ärenden efter inga, eller efter vacklande grunder, uppenbarar sig dagliga motsägelser i de beslut som fattas, eller i deras åtgärder som dem verkställa. Söker man att rätta det felaktiga utan att känna dess orsaker, och förbättrar man sina misstag endast genom begåendet av nya, så ska även den mest ädla och välmenande styrelse slutligen fälla modet, nationen uttrötts, och verkningarna av bristande skicklighet eller kunskap bli för fäderneslandet lika bedrövliga, som de kunnat bli det av brottsliga avsikter.”

Statsekonomisk Journal, hävdade Schwerin, borde erhålla riksstyrelsens fullmakt att inhämta handlingar och uppgifter från vilka ämbetsverk som helst i landet. Han yrkade också på att den statliga förvaltningens bokslut skulle redovisas fullständigt och offentligt, årligen.

Pang!

Ord och inga visor!

Hela betänkandet, och särskilt avslutningen om den *Statsekonomisk Journal* som Schwerin ville inrätta och den offentlighetsprincip som han drev, gick tvärt emot den manipulativa bernadotteska regimens och enmansshowens blotta *väsen*.

Stamfadern själv blev givetvis irriterad, men inte över nöden ute i landet, vilken beskrevs ingående i betänkandet, utan för den *prestige* som han själv riskerade att förlora genom att betänkandet över huvud taget offentliggjorts. Han skickade ut en av sina hejdukar, Adolph Göran Mörner, med en rent löjlig klagan över att riksdagens utskott offentliggjort det som riksdagen föreskrivit det att undersöka, och Mörner, på direkt instruktion från Jean, skickade även brev till landshövdingar som *bannade* dessa för att ha delat med sig av allmän statistik till riksdagsutskottet, t ex konkursutvecklingen av lantbruk! En av Jeans första, instinktiva reaktioner var alltså att förebrå svenska myndigheter och ämbetsmän för att ha tillhandahållit fakta åt Schwerin, som Schwerin behövt för den utredning som riksdagen ålagt honom att göra!

Kort efter att betänkandet överlämnats till riksdagen reste Schwerin hem. Han hade visat riksdag och regering vägen till räddning. Om de inte ville lyssna, så låg ansvaret hos dem, tycktes han ha resonerat. Och hade givetvis en poäng däri.

---

⁸¹ Även i vår tid skyr vissa politiska läger debatt som utgår från *fakta*. En analogi är den på senare år kontroversiella frågan om huruvida den svenska statliga förvaltningsmyndigheten Brottsförebyggande rådet (Brå), som lyder under justitiedepartementet och bl a har till uppgift att bidra med statistik och utvärderingar av politiska beslut inom det kriminalpolitiska området, verkligen ska få redovisa statistik och utvärderingar av politiska beslut inom det kriminalpolitiska området, om sådan öppenhet riskerar att resultera i att vissa politiska ställningstaganden plötsligt skulle komprometteras. Moderna svenska politiker har – skamlöst – öppet argumenterat *mot* vissa typer av statistikrapporter, utredningar och analyser och därmed implicit ansett, med en flora av löjliga och långsökta ursäkter, att fakta och transparens inför svenska folket är värda att offra för att ej fördärva det vinklade narrativ som de själva byggt sina politiska karriärer på.

När utskottsbetänkandet i slutet av juni 1815 debatterades i riksdagen förde Jeans köpta lakejer Gustaf Fredrik Wirsén, Mörner och verktyget Wetterstedt regimens talan. Samtidigt som detta skedde uttalande en annan lakej, den fege serafimerklubbdmedlemmen Mathias Rosenblad, att "Schwerin och utskottet skulle bli slagna till jorden". Så skarp var alltså denna prestigesträd för regimen. Det handlade mindre om *sakfrågan* – de svenska åkerarbetarnas och hemmansägarnas knipa – utan mer om *budskapsföreträdet*; det skoningslösa bekämpandet av blotta idén att regimen visat försummelse och nonchalans. Den svenska modernärningens tillstånd, verkligheten ute i socknarna, kalla obekväma fakta, sköts ur fokus. *Sanningen* var sekundär. Nu handlade det istället om ett stridslystet förfäktande av alternativa fakta. Wirséns, Mörners och verktyget Wetterstedts uppgift i riksdagsdebatten var att vederlägga Schwerins utskottsbetänkande med auktoritativa korrigeringar, skruvbollar och avledningstekniker.

Wirsén, först ut i raden, passade inledningsvis på att bekänna klantillhörighet genom att referera till Jean Bernadotte som "Sveriges hjälte". Wirsén fortsatte sedan på olika sätt undergräva Schwerins utredning, kallade flera faktauppgifter, förhållanden och förslag som Schwerin redovisat för felaktiga, malplacerade, ofullständiga, onyttiga och skadliga. *Ljög* sig igenom sitt anförande.

Mörner inledde också med att markera sin klantillhörighet genom att hävda att Gustaf IV Adolf fört Sverige "till branten av undergång". Mörner fortsatte sedan med att utförligt redogöra för den nya regimens näringspolitik som han påstod inte alls var en av huvudorsakerna till att det svenska jordbruket höll på att slås ut, utan att riksdagen snarare borde visa *tacksamhet* än motstånd mot den Bernadotteledda konseljen.

Därefter följde verktyget Wetterstedt, som också han svor sin klantillhörighet genom att framhålla att "före detta kungen hade fört riket till branten av sitt fall". Verktyget Wetterstedt fortsatte med att påpeka alla de diplomatiska konststycken som han själv varit del av under Jean Bernadottes styre, och gjorde en yvig summering av det bernadotteska narrativet vad gällde utrikes- och i förlängningen näringspolitiken sen Jeans, frälsarens, ankomst.

Schwerin, som redan lämnat Stockholm bakom sig, ändrade sig när han fick läsa ovanstående debattinlägg och de anmärkningar som riktades mot utskottsbetänkandet. Sådant jävla ljug och dravel som Jeans fege hejdukar levererade i riksdagen fick ej stå oemotsagt. Den 50-årige Schwerin återvände så till riksdagen för att ta strid för sin sak. Hans replik till regimens betjänter – ynkryggarna Wirsén, Mörner och verktyget Wetterstedt – har i efterhand beskrivits som rent mäterlig. Schwerin kritiserade återigen regimens avsaknad av planering och handlingskraft, och han bemötte Bernadottes junta på punkt efter punkt med träffsäker argumentation.

Han kritiserade även den mentalitet av *faktaförnekelse* som dominerade inom många områden under den innevarande regimens styre, och vid flera tillfällen återkom han till vikten av *offentlighet av information* och en *öppen debatt om sakförhållanden*. I en jämförelse med Storbritannien sade Schwerin:

"Den *offentlighet*, varmed nationalangelägenheterna i England behandlas, och som gör möjligt för var individ att känna regeringens beslut och de grunder varpå desamma vila, skapar också hos varje britt *ett intresse för det hela*, vilket grundlägger den *nationalanda* som utmärker den brittiska nationen framför alla andra och verkar den kraftigaste förening mellan *alla* statens medlemmar; en förening som gör dem mäktiga av *de största uppoffringar av individuell nytta för det helas bestånd*."

Även fastän Schwerins avsikter var goda, idealistiska och konstruktiva, så innebar mycket av såväl utskottsbetänkandet som hans uppföljande tal i adelns riksdagsgrupp på Riddarhuset samtidigt ett kraftigt implicit underkännande av den bernadotteska böjelsen för informationskontroll och censurpolitik, presstvång, hemlighetsmakeri, desinformation, opinionsmanipulation, och i förlängningen även Jeans Stasiverksamhet och den åsiktskontroll,

och den djupa misstro, den olust och den *söndring* som hans orwelliska statsbyggande framkallade, den *cancer* som denna autokrati lät gröpa ur det svenska samhället inifrån.

Schwerin upprepade sin anhängan om att riksdagen borde bifalla utgivandet av en *Statsekonomisk Journal*, som betänkandet förordat. Han nämnde som en anekdot, att han själv faktiskt redan 1812, samma dag som indragningsmakten klubbats,⁸² anhållit hos kung Carl XIII om portofrihet, vilket beviljades för utgivandet av publikationer som regeringen ansåg angelägna för hela riket att ta del av. Svaret på denna anhängan hade då blivit – efter att ärendet passerat team Bernadotte och verktyget Wetterstedt – att Schwerin *först* fick börja utge denna journal, och *sedan* skulle regimen ta ställning till om den skulle beviljas portofrihet beroende på innehållet. Schwerin kommenterade kärvt detta nu i juli 1815:

”Det är klart, att när portofrihet åt den ena beviljas men åt den andra nekas, så förklaras i och med detsamma denne senare såsom icke förtjänt av styrelsens förtroende.”

Schwerins hela anförande möttes med mycket stort bifall.

Direkt efter detta noterar justitiekanslern i sin dagbok:

”Kronprinsen är *ond* på riksdagen, för att det icke går där just som han vill.”

I debatten och utskottsfröslagen såg Jean nu farliga tendenser till *opposition* – att riksdagen, den folkvalda och lagstiftande svenska nationalförsamlingen, hade *en egen fri vilja och åsikt*. Skrämmande! Detta fenomen betraktades av kronprinsen med största obehag och ovilja. Det är från dessa dagar som stamfader Bernadotte fällde sina bevingade ord att ”opposition är konspiration”.⁸³

Så vad blev då egentligen slutresultatet? Mycket av det som utskottet föreslog valde regimen att ignorera. Kvar blev en futtig proposition som huvudsakligen gick ut på stödkrediter till de hårdast drabbade fastighetsägarna. Samt beviljandet av fullkomlig ansvarsfrihet för regimen.

Sen var det bra med den saken, nöden ute i landet.

Och av förslaget på en *Statsekonomisk Journal* – transparens, insyn, förståelse för nationens folk och förtroendevalda om den egna nationens tillstånd – blev intet.⁸⁴

Kapitel 22 avsnitt 8

KRONPRINSEN RENSAR BORT KUNGENS NÄRMASTE RÅDGIVARE

Jean ogillade oliktankare, i synnerhet sådana som kunde misstänkas motverka hans egna intressen, den personliga karriären och den tvivelaktiga privata förmögenhetsackumuleringen. *Parasiteringen*. Han fasade för personer som han visste kunde *genomskåda* honom. Och hans kreativitet när det gällde att bli av med dessa människor var gränslös.

En person som tidigt fick erfara detta var Jacob De la Gardie, som efter Gustaf IV Adolfs fall i den första statskuppen 1809 varit en av de främsta förespråkarna för att rädda den svenska tronföljden åt prins Gustav och Vasaätten. Han var en värtalig ledare och debattör, men efter lynchningen av Axel von Fersen hade han uteblivit från bedrägeririksdagen i Örebro 1810, efter hustrun Stinas⁸⁵ böner och tårar, som befarat att makens liv skulle varit i fara om han begivit sig

⁸² Se kap 4 avsn 7

⁸³ Se kap 22 avsn 15 (där samma citat omnämns)

⁸⁴ Statistiska centralbyrån bildades 1858, Konjunkturinstitutet inrättades 1937, d v s långt efter att stamfadern inkapslats i en stenlåda i Riddarholmskyrkan.

⁸⁵ Kristina Amalia Hedvig Adelaide De la Gardie (Sparre af Söfdeborg) (1778-1811)

till Örebro för att driva gustavianernas sak. Revolutionsligans orkestrerade varningsskott, som urartat i en lynchning av riksmarskalken, hade sålunda haft avsedd effekt.

Dock hade De la Gardie redan vid Bernadottes landstigning i Helsingborg träffat den nye externrekryterade tronföljaren, haft ett långt enskilt samtal och fått en bra uppfattning om den svartkrullhåriga främlingen från Pau. Men efter att De la Gardie vid ett tillfälle i november 1812 dröjt hela *sex dagar* med att till Stasiansvarige Jean Bernadotte inrapportera ett mottaget brev, som rörde en ryttmästares begäran om rekommendationer för en resa till den landsförvisade drottning Fredrika, hade detta med ens försatt De la Gardie i stor onåd. När stamfaderns misstro en gång blivit väckt, var den svår att stilla. Bernadotte, patologiskt cynisk kring allt som hade med Vasaätten att göra, hade utnämnt De la Gardie till ambassadör i Madrid. Alla visste att detta var en ofrivillig landsförvisning paketerad i ett vackert omslagspapper. Misstänkta icke-lojalister skulle utrensas, var budskapet. En samtida skildrare skriver:

”Han själv, och de som i övrigt kände ställningar och förhållanden, visste nog, att detta vedermäle av *höga vederbörandes* förtroende i själva verket ej var annat än ett hövligt men tillförlitligt sätt att få honom avlägsnad och för längre tid bli honom kvitt.”

De la Gardie hade hos höga vederbörande, alltså kronprins Bernadotte, *undanbett* sig uppdraget, men fått till svar att han var *tvungen* att acceptera om han någonsin mer skulle få några offentliga uppdrag i Sverige. Nivån på allvaret, och den osäkerhet som De la Gardie själv hyste om vad som kunde tänkas ”råka” drabba honom i Madrid, gjorde att han innan han farit inlämnat sitt testamente i förseglat kuvert till Göta hovrätt.

Men inte nog med detta. Efter sin hemkomst tvingades De la Gardie mer eller mindre till att göra en skriftlig avbön där han bedyrade att han aldrig brustit i trohet mot den externrekryterade kronprinsen och den nya successionsordningen.

En annan person som fick erfara landsförvisning, en permanent sådan, var den gode Suremain. Vi fick i ett tidigare avsnitt en inblick i hur stamfadern ville muta Suremain, kung Carl XIII:s förste och mycket betrodde adjutant, att övertala kungen att abdikera till förmån för honom själv. Suremain hade vägrat, och stamfadern, påkommen som den intrigör och ljugmaskin han var, hade senare blivit rasande över att ha blivit synad, genomskådad.⁸⁶

Efter det norska fälttåget 1814 hade Suremain, som där tjänstgjort som artillerigeneral, anhållit om permission för att besöka Frankrike i arvsangelägenheter, med den otvivelaktiga avsikten att därefter återvända till sitt hem i Sverige. I Frankrike rådde vid tidpunkten ”en allmän ovilja” mot ”allt som stod i något samband med den svenska kronprinsen”. En historiker menar att trots det anseende som Jean åtnjöt i Sverige tack vare den centralkontrollerade samhällsdesinformationen och pågående Stasiverksamheten, så hade han ”ej med miljarder kunnat göra sig opinionen i Frankrike gunstig”. Oaktat detta hade Suremain under sitt besök i Paris lojalt och principfast *hedrat* Sverige, talat *väl* om det svenska kungahuset, *ej* burit det franska kungahusets symbol liljan, och han skrev om tiden i Frankrike att han ”utsatte mig hellre för ett kyligt bemötande än att jag på minsta sätt blottställde den uniform jag bar”, alltså den svenska.

Relativt kort efter sin avresa från Sverige, hade han dock märkt att *någon* i Sverige plötsligt börjat motarbeta och baktala honom, under tiden som han befunnit sig i Paris. En märklig, elak *ryktesspridning* hade tagit vid som tycktes vilja undergräva Suremain:s ställning inom den svenska armén, och som påstod att Suremain börjat i fransk tjänst och ej skulle återkomma, och att han därför skulle avpolletteras som artillerichef. Suremain förstod inte dessa illasinnade rykten, men han påskyndade av den anledningen sitt återvändande till Sverige. Under Suremain:s frånvaro hade även frågan, egendomligt nog, kommit upp att ta i beslag Suremain:s privata papper,

---

⁸⁶ Se kap 3 avsn 4

korrespondens och anteckningar, som förvarades i en låst kista på Stockholms slott. Genom Adlercreutz ingripande avstyrdes detta.

Suremain återkom från sitt besök i Frankrike till Stockholm måndagen den **17 april 2015** klockan 08. Han hann knappt stiga ur vagnen, förrän några vänner underrättade honom att Bernadotte påstods ha avsänt meddelanden – som Suremain själv ej erhållit – om att, med olika krystade förevändningar, han borde dröja sig kvar i *Pommern* och arbeta där, under sin permission. Dessa instruktioner hade sänts utan kung Carl XIII:s vetskap, vilket ju kan tyckas underligt då ju Suremain fortfarande var Carl XIII:s främste adjutant, närmaste rådgivare och anställd av honom och ingen annan.

När Suremain samma måndag hälsade på Jean så spelade denne eminent teater – som han var mästare på, denne kameleont från Pau, charlatanen – och låtsades som *iingenting* och givetvis inte nämnde ett ord om vare sig några elaka rykten inom armén eller några order från honom själv om inspektionsarbeten i Pommern. Lite märkligt, kan tyckas, om Jeans intentioner varit välmenande och uppriktiga. Jean var väldigt *feg*, ryggradslös, i personligt samröre med personer som han visste att han inte kunde lätt rubba, manipulera.

Jeans teaterroll vid detta möte var snarare artig och trevlig. Suremain blev dock varse genom Jeans sidekick Camps att *han nu ansågs förlorad, körd, utspelad*. Suremain fick kort därefter veta av Jeans adjutant Björnstjerna att kronprinsen förklarat att Suremain sökt inträde i fransk tjänst, haft samröre med den franska kungafamiljen, talat illa om Jean, o s v.

Men allt detta var lögner. Påhitt, nonsens. Icke desto mindre meddelande adjutant Björnstjerna även att ordern för Suremain att bege sig till Pommern fortfarande gällde. Vad det alltså handlade om, insåg Suremain glasklart, var ett slugt försök av stamfadern att *landsförvisa* honom, bli av med honom, under ett upfunnet svepskäl, dessutom mitt under en permission.

Men snarare än att låta sig förnedras av bedragaren från Pau, resonerade Suremain, skulle han hellre själv lämna in sin avskedsansökan.

Suremain skrev ett beklämt men hövligt brev till Jean Bernadotte den **18 april** där han vederlade de anklagelser som nått honom på omvägar. Han stannade sedan på sitt rum flera dagar, delvis på grund av Bernadottes ovärdiga, kränkande behandling av honom vilket fått honom att må fysiskt illa. I brevet talade Suremain klarspråk, utan att gå in i Jeans kurragömmalek:

”Ers kungliga höghet. Till min stora förvåning erfor jag, att order utfärdats att jag på min hemresa skulle stanna i Stralsund. Det är omöjligt att missförstå avsikten därmed. Aldrig hade jag kunnat tro, att, sedan jag med heder tjänat i 20 år och mitt uppförande varit utan anmärkning, jag till belöning skulle landsförvisas. Jag har förspört⁸⁷ att ers kungliga höghet beskyllt mig för att söka tjänst i Frankrike. --- Jag är alltför väl känd såsom en man av ära för att någon, vem det vara månde, skulle kunna visa att av mina handlingar framgått motsatsen. Det enda jag begärt av franska regeringen var tillåtelse att få kvarbli i svensk tjänst. Detta beviljades, herr Signeul underrättades och han bör härom ha avgivit rapport. --- Jag har trott mig böra skriftligen ge denna förklaring för att skänka densamma mera trovärdighet. Om den ej tillfredsställer ers kungliga höghet, ber jag ers kungliga höghet tillåta mig att lämna kungens tjänst. Jag begär varken reträttplats eller pension utan blott att befrias från de plikter, som min ställning ålade mig mot Sverige, plikter som jag aldrig svikit.”

Tydlighet, uppriktighet, principfasthet, oantastlighet.

D v s just en sådan stark värdegrund hos andra människor som Jean Bernadotte irriterade sig på något oerhört.

En vecka senare träffades Suremain och kronprins Jean åter på Stockholms slott, tisdagen den **25 april**. Där upprepade Jean sin anmodan att Suremain skulle bege sig till Pommern för detta diffusa men, enligt kronprinsen, ”mycket viktiga” uppdrag, men Suremain vidhöll att han

⁸⁷ förspörja = får reda på, höra talas om, (ryktesvis) erfara

behövde vila, och hans permission gällde ännu fyra månader. Då – med genomträngande blixtrande blick från de mörka ögonen och en sylvass replik som fullständigt avslöjade vad detta bernadotteska spel egentligen handlade om – utbrast stamfadern:

”Ni talar om att inge er avskedsansökan, men om ni lämnar tjänsten måste ni lämna Sverige, ni kan inte stanna här!”

Suremain var född fransk, men hade troget, värdigt, korrekt, *helhjärtat* och tillgivet tjänat Sverige, den svenska staten och dess företrädare i 21 års tid. Han hade bott i Stockholm i två decennier och han kallade själv Sverige sitt ”adoptivfosterland”. Men nu skulle han alltså *intrigeras bort* och skickas iväg ”av den, av vilken man kanske hade störst rätt att vänta sig välvilja och skydd”. Suremain skriver hur han *tvingades* skilja sig från Sverige med ”en livlig känsla av grämselse och sorg”.

När kung Carl XIII fick höra talas om Suremains avskedsansökan och att han skulle lämna landet, hade han blivit bestört. Suremain hade ju i många år bistått honom med skarpsinnighet, klokhet, omdöme, information och goda råd. Nu skulle allt detta plötsligt försvinna. Kung Carl XIII var förfärad och förstod ingenting. Enligt Suremain upprepade Carl XIII vilset, bortkommet och med mild förebråelse:

”Varför reser ni bort...? Varför lämna mig efter så många år, då jag är gammal...? --- Det är obegripligt... Det är meningslöst...”

Suremain förteg dock sanningen, att han i praktiken utpressats att lämna den svenske kungens sida och sitt adoptivfosterland Sverige av Jean Bernadotte, att han manipulerats bort av kungens käre adoptivson. Suremain skyllde istället på sin hälsa, därför att han inte ville orsaka ännu värre inbördes upplösning inom kungafamiljen, vålla oro och bekymmer för kungen och slå in en kil av misstänksamhet och osämja mellan kung Carl XIII och hans adoptivson, tronföljaren från Pau. Drottning Charlotta itutades först av sin förtjusande blåljugande adoptivson att Suremain lämnade tjänstgöringen hos Carl XIII och för Sverige på en ”otacksamhet”, men hon började dock ana Jeans spel, och kommenterar i sin dagbok att ”den *hänsynslöshet* varmed kronprinsen behandlat generalmajor Suremain, har bidragit till att öka missnöjet” med Jean.

Suremain igen:

”Jag klagade icke, fast besluten som jag var att *offra min harm för kungens lugn*. --- Jag bedrövade honom icke med klagomål.”

Det sista mötet mellan den manipulative charlatanen Jean och hedersmannen Suremain hade varit kyligt, och huvudsakligen utgjorts av en lång mästrande föreläsning av stamfadern över hur hans egen upphöjelse – via bedrägerivalet i Örebro där han med en mästertjugare som PR-agent tillmutat sig valsegern,⁸⁸ även om han självklart vinklade detta tjuvjippo på ett annat sätt – gjorde honom själv mer legitim än de legitima kungaätterna i Europa. Jean var värdigast av alla, helt enkelt, var vad denna narcissistiska monolog mynnade ut i, precis som så många andra narcissistiska monologer som i tid och otid levererades av samme uppkomlings trut.

Suremain uppger själv i sina memoarer att han ”avrest djupt sårad” från Stockholm, vredgad, ledsen. Han rannsakade sitt eget uppträdande för att utröna vad som lett fram till denna situation, men fann det vara lika hederligt som hans uppsåt. Den egentliga anledningen till Suremains utfrysning förblev oklar, även för honom själv, men det torde ha funnits flera skäl, både vad gällde Suremains ställning som kungens närmaste man, och Suremain som person.

Vad gällde Suremains ställning så var han onekligen en viktig resurs för Carl XIII, i egenskap av en oavhängig, intelligent, insiktsfull och klarsynt vägledare till den skröplige kungen. Suremain utgjorde i den egenskapen ett viktigt stöd för den svenske kungen inom kungahuset, inom regeringen och inom den svenska rikspolitiken. Suremains avpollettering skulle därför analogt försvaga kung Carl XIII:s relativa ställning, som förvisso redan var svag, men Carl XIII behöll ännu

⁸⁸ Se kap 2 avsn 20-21

ett visst grepp om bl a utnämningmakten. *Cui bono?*⁸⁹ Den som mest hade att vinna på att Suremain rensades bort var givetvis den externrekryterade tronföljaren från Pau, som skulle få ett friare manipulativt manöverutrymme, i den mån som detta behövdes.

Vad gällde Suremain som person så visste Jean Bernadotte mycket väl att Suremain var en man av integritet, Suremain talade sanning, hade ett eget gott omdöme, han var trogen sina värderingar och sålde inte ut sig. Dessutom föll inte Suremain för kronprins Jeans ack så charmerande talegåva – pladder – och vinnande exteriör, yttre utstrålning, ytliga karisma. Suremain lät sig förledas av ord viskade i ”största förtroende” eller lät sig mjukas upp av förbindliga komplimanger, och inte heller gick Suremain på de melodramatiska improvisationsteatermässiga bipolära uppträderna som Jean undfagnade omgivningen med då och då. Suremain ägde något så sällsynt som en frisk självständig perceptionsförmåga, och hade sedan länge *genomskådat* Jean Bernadotte.

Och denna slags människor var Jean som sagt livrädd för, personer vars blinda lojalitet han inte förmådde *muta till sig* med pengar, titlar och förmåner, eller på annat sätt manipulera med sina *ord*. Han både fruktade och hatade dem innerligt. Därför att han såg dem som ett stort hot mot det genomfalska spel som han själv bedrev.

Så nu var Suremain ur vägen.

En annan person av integritet som kronprinsen hatade var Adlercreutz. Vi återkommer strax till dennes sorti.⁹⁰

Kapitel 22 avsnitt 9

SVENSKA STATEN SVINDLAS PÅ EN FÖRMÖGENHET

Dehn, låt oss börja med honom. Denne person har skymtat förbi vid några tidigare tillfällen i vår berättelse såsom Jean Bernadottes underrättelseagent⁹¹, hemlige bulvan⁹², kopplare⁹³, private affärsombud och spion⁹⁴, och vi kommer senare även få möta honom som någon slags indrivare⁹⁵. Denne märklige man beskrivs i det samtida källmaterialet som en charmig, belevad, högt bildad, talför vällevnadsman på ytan; han var outtömlig i intressanta och underhållande berättelser som var ”lediga och flytande, gnistrade ofta av humor och skämt”. Inunder detta angenäma umgängessätt var dock denne Dehn hal som en ål, slug, lömsk, principiös och skrupelfri. När det gäller exempelvis koppleriet så brukar nämnas just förbindelsen mellan Jean och fru Pappenheim, men enligt en källa ska Jean även under sin tid i Hamburg, i egenskap av äkta make på långvarigt tjänsteförordnande hundratals kilometer bort från Désirée i Paris, genom Dehn kommit i intim kontakt med dennes egen lillasyster, ”en hebreisk skönhet av första ordningen” som hon kallats.⁹⁶ D v s Dehn lät Jean Bernadotte utnyttja sin yngre syster, en ung attraktiv judinna, för sex medan den mer grovlemmade Désirée var parkerad på Rue d’Anjou.

⁸⁹ ”Cui bono?” är en latinsk term som betyder ”till vems gagn?”, och används ofta i sammanhang där oegentligheter ägt rum för att utröna vem gärningspersonen är, där denne kan misstänkas vara någon som haft något att vinna på händelsen.

⁹⁰ Se kap 22 avsn 13

⁹¹ Se kap 6 avsn 3

⁹² Se kap 16 avsn 8

⁹³ Se kap 18 avsn 9

⁹⁴ Se kap 21 avsn 8

⁹⁵ Se kap 23 avsn 23

⁹⁶ Författaren har låtit göra extensiva efterforskningar i arkivkällor i Altona och Hamburg under tiden som Dehn bodde där, men ej lyckats identifiera den yngre systemen med namn, födelseår och dödsår. Detta p g a flera saknade årgångsserier av olika urkunder, samt en i övrigt bristfällig dåtida folkbokföring.

En 1800-talshistoriker kallar Dehn för "en tämligen illa ansedd person". Crusenstolpe har kallat honom "obesvärad av grundsatser"⁹⁷; artig och inställsam men farlig att vända ryggen till", dvs ta blicken och uppmärksamheten ifrån. Georg Ulfsparre har i sina memoarer beskrivit Dehn som "slug och utrustad med mycken förmåga att intrigera samt aldeles icke nogräknad om medlen, blott ändamålet vanns". Dehns talanger i ljusskygga ärenden uppskattades av uppdragsgivaren Jean, som avlönade Dehn med en mycket hög årslön på 5000 riksdaler banco⁹⁸.

Den f d bankiren Dehn kom med tiden alltmer att begagnas av kronprins Bernadotte som dennes bulvan i grannliga privatekonomiska ärenden. När Napoleons anförare – officerare och deras lyxhustrur – efter kejsarens fall inte längre haft något försörjningsstöd från denne och därmed råkat i finansiella trångmål, hade Bernadotte exploaterat deras besvärliga finansiella situation genom att låta Dehn på omvägar köpa upp deras diamanter och andra juveler, smycken och andra värdeföremål till kraftigt underpris. En del juveler behöll Jean, en del såldes vidare med "betydlig vinst" enligt en källa.

På liknande sätt utnyttjade Bernadotte en av sina egna generaler i den svenska armén, Vegesack, när denne blev tvungen att sälja en pommersk domän för att betala andra skulder. Vegesack hade räknat med att få ut de dryga 20 000 riksdaler som fastigheten var värd. Förhandlingar hade inletts med de lokala bönderna i närheten av Greifswald, men dessa hade sedan ändrat sig och förhandlingarna avbrutits. Detta hade försatt Vegesack i en brydsam situation. Brydsamheten kom till Bernadottes kännedom, som då skickade den giftige Dehn för att exploatera Vegesacks trängda läge och inköpa godset till kraftigt underpris. Genom att *medvetet vilseleda* Vegesack och invägga honom i den felaktiga tron att tyska myndigheter snart ändå skulle komma att dra in dessa gods, förmådde Dehn den olycklige Vegesack att anta ett skambud som låg 40% eller mer under fastighetens verkliga värde. Vegesack var lurad, uppskörtad, bedragen av den arméchef, Jean, som han skulle riskerat sitt eget liv för. För att ge en bild av den samvetslösa nivå som Dehn befann sig på, så kallade han själv detta lurendrejeri för "en vacker affär".

Dehn erhöll i samband med Wienkongressen ett annat mycket stort förtroende av Bernadotte, utöver att spionera på den officiella svenska delegationen. Carl Löwenhielm var, som redan förklarats, *Sveriges officiella* förhandlare i Wien. Dehns roll, vid sidan om sitt angiveriuppdrag, kan däremot beskrivas som *Jean's private* förhandlare i Wien.⁹⁹ Inte bara rollen som sådan, utan även tillblivelsen av detta värv är ganska intressant. Dehn hade nämligen anlänt till Bernadotte i *preussisk tjänst* för att inleda en förhandling om en överlåtelse av Pommern. Det rörde alltså en mycket stor förestående affär mellan Sverige och Preussen, där Dehn var utsänd att företräda den preussiska regeringens intressen.

Men då inträffade något spännande. Dehn övertalades av stamfadern att byta sida och istället representera såväl Sveriges som *hans egna privatekonomiska intressen* i den kommande förhandlingen, med stora summor involverade. Dehn skulle alltså inte bara *hemligen* byta sida och i lönnedom företräda Sveriges intressen *mot* Preussen. Han skulle även utverka ett enormt stort ekonomiskt rov för Jean Bernadotte *privat* i denna mellanstatliga transaktion. Jean gav Dehn förhandlingsinstruktioner om vad han var ute efter, och uppdraget var avsett att ske helt bakom ryggen på den officiella svenske diplomaten Carl Löwenhielm. Jean Bernadotte hade inte ett uns av någon privat ägarandel i Pommern, men målet var nu att, jämte *viss* skadeersättning åt Danmark, förskaffa 4 miljoner riksdaler preussiska courant åt svenska staten och 2 miljoner

⁹⁷ grundsats = princip, norm, moraliskt rättesnöre; levnadsregel för handlande eller tänkande; "obesvärad av grundsatser" = principlös och utan samvetsbetänkligheter

⁹⁸ 5000 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 700 000 kr (KPI), 1,8 mkr (guldprisindex) alt 24 mkr (arbetarlöneindex)

⁹⁹ Se kap 21 avsn 8

preussiska courant åt honom själv *privat*. Jean försåg Dehn med en *rejält* tilltagen mutkassa på inte mindre än 90 000 riksdaler¹⁰⁰ för att smörja maskineriet.¹⁰¹

Här bör dock nämnas några ytterligare ord om Pommerns status. I den bytesaffär som stamfader Bernadotte och verktyget Wetterstedt hastat fram för att få till stånd den eftertraktade Kielöverenskommelsen i januari 1814, hade Pommern, som en del av avräkningen, lovats bort till Danmark som kompensation för Norge.¹⁰² Men emedan Bernadotte senare hävdade att danska staten motarbetat den mjuka övergången av Norge till Sverige, vilket framkallat ett krig och orsakat Sverige merkostnader, ansåg han sig inte längre bunden av något avtal. Utan att kunna lägga fram några bevis för anklagelserna, så hade han hetsigt och obstinat vägrat gå med på att fullgöra Kiefredens bestämmelser, och innehållit Pommern. Sverige erkände alltså inte längre Kiefördraget som rättsgrund; advokatsonen från Pau ansåg att avtalet för hans del inte längre var juridiskt bindande. Jean hotade t o m med att ockupera Själland – alltså starta ett nytt krig mot Danmark – om man försökte ta Pommern ifrån "honom".

Bernadottes resonemang och pennalism gentemot Danmark fördömdes kraftigt av flera europeiska ledare. Wienkongressens generalsekreterare Friedrich von Gentz skriver i en rapport att Bernadottes vägran att överlämna Pommern var "en av de orättfärdigaste och våldsammaste handlingar, som han hittills begått", och betecknade juristsonens argumentation som fullständigt ihålig och ogiltig. Pommern var traktatsenligt helt och hållet Danmarks, men advokatsonen från Pau gjorde sig till tolk för juridiken på sitt eget sätt, sade att han höll Pommern som "pant", och tänkte nu alltså sälja den panten till Preussen mot kontant ersättning, där Danmark lovades begränsad kompensation medan lejonparten av köpeskillingen skulle delas upp mellan svenska staten och honom själv *privat*.

Fräckheten sträckte sig emellertid längre än så. I instruktionerna från Jean till Löwenhielm, ingick att försöka erhålla Lübeck för Sveriges del, som "belöning" åt Sverige för Jeans och svenska arméns "aktiva del" i de allierades framgång mot Napoleon 1813-1814... Tanken bakom detta var att Sverige borde ha en egen port och nederlagsplats på kontinenten för landets export av främst järn. Jeans ekvation var sålunda att sälja av hela Pommern – det hörn av kontinenten som ligger allra närmast det svenska fastlandet, inklusive hansestaden Stralsund, och som ändå rätteligen bort tillhöra Danmark enligt Kieltraktaten – och stoppa en väsentlig del av köpeskillingen i egen ficka, och samtidigt be Wienkongressen att skänka hansestaden Lübeck till Sverige som gottgörelse för Sveriges makalösa insats under fälttåget. Och ett av skälen som Löwenhielm skulle framföra för Sveriges plötsliga intresse för Lübeck, var för att kunna skydda Hamburg som oberoende finansiellt centrum!¹⁰³ Det är svårt att avgöra om detta svenska diplomatiska spel ska klassas som exempellöst dristig diplomati eller en slå-i-dörrar fars.

Den skarpögde danske utrikesministern Rosenkrantz, på plats i Wien, kallade i ett brev Jean för "detta monstrum"¹⁰⁴ som "suger ända till märgen av våra ben". Trots att Danmark varit Napoleons lojala bundsförvant in i det sista, och därmed tillhört den förlorande sidan i det sjätte koalitionskriget, så backade så gott som samtliga stater upp Danmark i juridiskt och framför allt *moraliskt* hänseende när det gällde Pommerns status.

¹⁰⁰ 90 000 riksdaler banco år 1814 motsvaras år 2020 av ca 12 mkr (KPI), 36 mkr (guldprisindex) alt 430 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁰¹ Företeelsen att Jean Bernadotte skickar en hejduk av synnerligen tvivelaktig och bevisat helt oetisk läggning, försedd med en mycket mustig mutkassa, med uppdrag att manipulera processer på ett fult sätt för Jeans personliga vinnings skull, känns igen från många episoder i stamfaderns liv. Jmfr t ex med en annan hantlangare av samma kaliber, Fournier, i kap 2 avsn 20-21.

¹⁰² Se kap 18 avsn 6

¹⁰³ Jmfr kap 5 avsn 15; kap 6 avsn 1-3 (om när Jean lämnar Hamburg i sticket)

¹⁰⁴ monstrum = monster; missbildad och skrämmande varelse; någon som har egenskaper som i hög grad avviker från det normala och som inger motvilja

Missnöjet med Jean Bernadottes eviga dribblande blev till slut så stort, att stormakterna Frankrike, Preussen, Ryssland, Storbritannien och Österrike planerade att gemensamt utfärda en *officiell förmaningsnot* till Bernadottes officiella sändebud på Wienkongressen, Carl Löwenhielm, om att Sverige måste uppfylla Kiofredens bestämmelser och avträda Pommern till Danmark. Jean hade förvisso redan tidigare kört *Sverigebilden utomlands* i sank, men detta skulle ändå varit en mycket tung markering mot Sverige som nation och dess självrådige kronprins som person. Den kanske starkast pådrivande stormakten, för att få till stånd denna, som de ju faktiskt var, *misstroendeförklaring* mot Jean Bernadotte, var Storbritannien, d v s den makt som jämte den ryske tsaren personligen uppbackat Jean och Sverige allra mest.

Så kan det gå, när vänner känner sig bedragna, och när allas *bullshit-tolerans* för länge sedan passerats.

I sista stund varskodde emellertid tsaren Löwenhielm om vad som var i görningen, och det officiella överlämnandet av reprimanden avstyrdes. Rysslands enväldshärskare, ännu i tacksamhetsskuld till kamrat Jean för att denne låtit Ryssland komma så billigt undan i förhandlingarna 1812 i Åbo och samtidigt ställt sig bakom hela den despotiska ryska imperiebyggarpolitiken i Östeuropa, räddade återigen den svenske kronprinsen. Historikern Johan Feuk påpekar emellertid i sin avhandling, att andra internationella statsmän påpekade för Löwenhielm att Sveriges agerande i frågan ytterligare nedsatte *Sverigebilden utomlands* samt skadade kronprins Bernadottes anseende. Tydligt var botten ännu inte nådd.

Efter att Dehn anlät till Wien, betonade han ändå upprepade gånger för den preussiske statskanslern sin förtroendeställning till denne och sin önskan att skaffa Preussen goda villkor. Dehns status och agenda förblev emellertid grumlig, och vid ett tillfälle gjorde den österrikiska polisen ett försök att avlägsna honom från Wien såsom icke önskvärd utlänning, men Dehn värdjades till den preussiske rikskanslern Hardenbergs beskydd och blev kvar i staden.

Den **1 maj 1815** inleddes de finansiella diskussionerna i frågan på allvar. Jean Bernadotte, som *älskade* pengar och med *girigheten* i sitt blod, hade instruerat Dehn att gå ut hårt och begära 10 miljoner riksdaler¹⁰⁵ för Pommern, en fullständigt orimlig summa på denna tid. Dock tilltaget med prutmån. Det är oklart var Dehn lade ribban, men anteckningar från första delen av maj visar att i något tidigt skede av förhandlingarna en prislapp på Pommern på 9,5 miljoner preussiska courant¹⁰⁶ diskuterades. Av detta skulle Sverige erhålla en viss kontantsumma, jämte Danmark som också skulle erhålla en mindre kontantsumma plus hertigdömet Lauenburg precis på gränsen till Holstein, vilket alltså skulle innebära en territoriell utvidgning av Danmark på kontinenten.

Förhandlingarna resulterade så småningom i två olika avtal; ett mellan Preussen och Danmark den **4 juni**, och ett mellan Preussen och Sverige daterat den **7 juni**, undertecknat den **8 juni**. I uppgörelsen mellan Preussen och Sverige formulerades överlåtelsen medelst den omständiga och kufiska formuleringen "H. M. Konungen av Sverige och Norge avträder för all framtid för sig och sina efterträdare på Sveriges tron enligt successionsordningen av den 26 september 1810 till H. M. Konungen av Preussen...", d v s precis samma vändning som användes i samband med Guadeloupebeskrivningen i mars 1813.¹⁰⁷ Motiven för denna kufiska omskrivning för svenska staten har vi redan spekulerat kring, men den juridiska statusen av de ingående rättssubjekten förändrades inte ett jota. Traktaten var mellan preussiska staten och svenska staten, punkt.

¹⁰⁵ 10 miljoner riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 1,4 miljarder kr (KPI), 3,6 miljarder kr (guldprisindex) alt 47 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁰⁶ 9,5 miljoner preussiska courant år 1815 motsvaras år 2020 av ca 1,8 miljarder kr (KPI), 4,6 miljarder kr (guldprisindex) alt 60 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁰⁷ Se kap 4 avsn 20

Icke desto mindre såg Dehn till, å sin uppdragsgivares vägnar, att i en *hemlig tilläggskonvention* daterad den **10 juni** Preussen erlade 1 550 000 preussiska courant¹⁰⁸ som ersättning för de gods som Bernadotte hunnit skänka bort som prestationsbonus till svenska officerare, och som skulle återgå till Preussen, dels för 200 fästningskanoner och sex kanonbåtar i Stralsund. Men trots att detta lösöre tillhörde *svenska staten*, och trots att officerarna senare komparerades av *svenska staten*, så behöll Jean Bernadotte *privat* hela beloppet! D v s detta var ett direkt, otvetydigt privat *försnillande* av svenska statens traktatsenliga ersättning och tillgång. En *stöld*. Och det ska också kallas för en *stöld* i historieskrivningen, inte längre skönmålas, idealiseras, eufemiserar eller slätas över. Feuk påpekar i sin avhandling att "det är ställt utom allt tvivel, att en av Dehns viktigaste uppgifter vid hans mission i Wien bakom ryggen på Löwenhielm var att förmå Preussen till ett dylikt offer", d v s sätta in Jean Bernadotte *privat* på lämplig plats jämte ett stort belopp i denna avräkningsekvation två stater emellan. Det finns uppgifter i källmaterialet som pekar mot att Jean Bernadotte eventuellt även kan ha betalat en summa – beloppet som nämns är 50 000 riksdaler¹⁰⁹ – i enskild *muta* till den preussiske förhandlaren legationsrådet Jordan¹¹⁰, för att smörja maskineriet och underlätta detta sidoarrangemang.

För sin insats i Wien belönades Dehn senare samma år av Jean med Vasaorden. Under resten av 1815 och 1816 fortsatte han som Bernadottes privatbankir på olika platser i Europa med allehanda kreativa förhandlingar och lösningar för "den kungliga privatkassans räkning", som en historiker formulerar det, där uppdelningen mellan svenska statens och familjen Bernadottes privata räkenskaper var synnerligen oskarp. Metoden var alltså att i penningtransaktioner mellan svenska staten å ena sidan och utländska motparter å andra sidan, lömskt infoga *familjen Bernadotte privat* på en fullständigt omotiverad och olaglig smygrad i hela uppörelsen, för att därigenom tjäla ut en privat procentandel av vad som rätteligen tillhörde svenska staten.

1817 belönades Dehn ytterligare av Jean med Nordstjärneorden för sitt uppdragstjuveri och sin fixarverksamhet, och 1818 utnämndes Dehn till svensk generalkonsul i Berlin *utan tjänstgöringsskyldighet* i denna egenskap, där han istället fungerade som ett halvofficiellt diplomatiskt ombud för stamfadern och dennes "vidlyftiga finansiella intressen", enligt en historiker.

Under tiden som Pommernförhandlingarna pågått i Wien, hade en annan mellanstatlig transaktion ordnats där stamfadern också justerat betalningsströmmarna till egen fördel. Det rörde sig om den s k rubellånet. I Åbo 1812 hade tsar Alexander givit *svenska staten* ett lån på 1,5 miljoner rubel.¹¹¹ Denna summa hade motsvarat 716 000 riksdaler banco¹¹². Lånet hade emellertid ej huvudsakligen givits i penningar utan i natura. För ett värde motsvarande 619 394 riksdaler så hade ryssarna levererat mjöl och spannmål som kommit den svenska armén och det svenska folket tillgodo. Återstoden, ca 97 000 riksdaler banco, hade använts av svenska staten för inköp av bl a hästar till armén och hampa till flottan.

Även fastän avtalet innehållit minutiösa bestämmelser för återbetalningen, så blev denna bortglömd. I maj 1815 hade tsar Alexander efterskänkt lånet till *svenska staten*, mot att *svenska staten* istället avstått från vissa andra ekonomiska anspråk under Wienförhandlingarna. D v s *svenska staten* hade fått en skuld avskriven för att *svenska staten* reducerat sina anspråk på

¹⁰⁸ 1 550 000 preussiska courant år 1815 motsvaras år 2020 av ca 290 mkr (KPI), 750 mkr (guldprisindex) alt 9,8 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁰⁹ 50 000 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 7 mkr (KPI), 18 mkr (guldprisindex) alt 240 mkr (arbetarlöneindex)

¹¹⁰ Johann Ludwig von Jordan (1773-1848), preussisk diplomat

¹¹¹ Se kap 4 avsn 12

¹¹² 716 000 riksdaler banco år 1812 motsvaras år 2020 av ca 91 mkr (KPI), 310 mkr (guldprisindex) alt 3,7 miljarder kr (arbetarlöneindex); se kap 4 avsn 12

koalitionens krigsskatter, samt för att *svenska staten* i slutändan fått nöja sig med en lägre ersättning för Pommern än man önskat.

Historien borde ha stannat där. Men icke. Uppfinningsrikedomen, särskilt när det gällde att berika sig själv på någon annans bekostnad, var ousinlig.

Vid ett regeringssammanträde i Stockholm några månader senare *ljög* Jean att lånet lämnats åt honom *personligen*. Han sade emellertid att han, som en nådegest, kunde anse inköpen för armén och flottan ”borde tillhöra det allmänna, såsom en *skänk* av hans majestät och hans kungliga höghet kronprinsen”. Men där var det stopp på generositeten. Summan som använts som motköp av mjöl och spannmål för svenska armén och svenska folket, 619 394 riksdaler, skulle ”i behörig ordning indrivnas, såsom utgörande en hans kungliga majestäts och hans kungliga höghet kronprinsens *enskilda* egendom”.

Trolleritricket bestod alltså i att ta en fordran som ryska staten tidigare haft på svenska staten, men som Ryssland avskrivit uttryckligen för att kompensera svenska staten för andra ekonomiska bortfall, och i efterhand påstå att man själv privat plötsligt inträtt i rollen som fordringsägare, och nu ämnade avkräva denna enorma summa från svenska staten, d v s Sveriges skattebetalare! Jean lät för privat del indriva från svenska staten i kontanter, vad ryska staten levererat i form av spannmål och sedan efterskänkt som en del av en bredare *mellanstatlig* ekonomisk förlikning.

Att den girige trollkonstnären i detta fallet var den externrekryterade kronprinsen från Pau – juristen, hedersdoktorn, krigslegendaren, bullshitfabriken – gjorde handlingen, blotta idén, än mer vidrig, vämjelig, låg. *Tjuveri* ska kallas *tjuveri* i historieskrivningen, inte bortflummas med rara omskrivningar och eufemismer. Jean Bernadotte bedrev ett systematiskt bedrägeri och en parasitism mot svenska staten och i förlängningen svenska folket. Jean Bernadottes agerande mot svenska staten var samvetslöst och förkastligt rakt igenom. Det finns dock *en* person, givetvis, som försvarar agerandet, nämligen Bernadottestipendiaten och Bernadottebibliotekaren professor Torvald Höjer, hovavlönad hovpanegyrist och det tillrättagda och obefläckade eftermälets överstepräst.

Summan av dessa kupper var alltså 1 550 000 preussiska courant plus 619 394 svenska riksdaler banco. Omräknat i gemensam valuta blir totalen ca 2 680 000 riksdaler banco¹¹³.

Så fort någon större transaktion skulle äga rum mellan stater eller där betydande värden skiftade ägare, så hittade stamfadern alltid ett intrigant sätt att själv bli del av ekvationen *som privatperson*, även fastän han inte hade ett dyft med saken att göra i den egenskapen.

Den enda röda tråden man kan finna i dessa exempel ovan, *och många fler exempel av samma sort*, är att stamfadern ständigt dök upp med något mer eller mindre kreativt, fabricerat, tvetydigt upplägg baserat på någon lögnaktig, dubiös eller muntlig redogörelse, som mynnade ut att han *som privatperson* skulle uppbära en väsentlig del av den ekonomiska förtjänst som utan minsta juridiska och moraliska tvivel skulle tillhört svenska staten. Icke sällan var han så skicklig i sin framställningskonst, att han t o m fick omgivningen att tro att det var *de* som borde tacka *hon*. Handlingssättet är onekligen konstfärdigt, men stöldbeteendet i det närmaste patologiskt; en idelig kläffingrighet och ett skamlöst penningbegär där han hela tiden parasiterade på situationen och omgivningens naivitet, för sin egen privata vinning och berikning.

En kleptomanisk grundinstinkt.

På *ett* ställe, i de tusentals sidor han skrivit om sin hjälte Jean, så låter den Bernadotteavlönade historieberättaren och tillrättaggaren Torvald Höjer följande försynta iakttagelse smyga sig in:

¹¹³ 2 680 000 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 370 mkr (KPI), 980 mkr (guldprisindex) alt 13 miljarder kr (arbetarlöneindex)

”Däremot kan icke förnekas, att vissa episoder i fondernas historia vittna om *en tydlig lust att gentemot statsverket driva en rätt skarp affärspraxis till förmån för den egna kassan.*”

Han väljer sina smidiga ord och formar sina fraser med omsorg, den generellt sett apologetiske Höjer, men innebörden av denna mening är väldigt stark för att komma från honom. Att ”gentemot statsverket driva en rätt skarp affärspraxis till förmån för den egna kassan” heter på rak svenska – ett språk som flera historiker tycks ha märkligt svårt att kommunicera genom så fort man råkar tassa alltför nära historiskt fridlysta och tabubelagda personer, institutioner och sanningar – att Jean Bernadotte målinriktat och med ohederliga metoder *stal* av svenska statliga medel för att berika sig själv och sin efterkommande släkt privatekonomiskt.

Crusenstolpe summerar 1834 den högt upphaussade externrekruteringen av krigshjälten och statsmannen Jean visavi vad sedan hände med Finland, Norge och Pommern:

”I öster hade vi ingenting återfått, i väster ingenting blivit ersatt, och den sista kvarlevan av besittningar i söder var borta.”

På liknande sätt uttrycker sig Carl Henric Anckarsvärd i ett privat brev 1860:

”Hans personalier skulle uppgöras sålunda: Finlands återtagande försummat; vår sista tyska besittning bortspelad; en förening med Norge så illa hopfogad, att vi måste göra oss kvitt från denna till ersättning för Finland vunna besittning. Och så skulle man fråga: Vad har vi väl Karl Johan att tacka för, och vad är vi skyldiga hans minne?”

Kapitel 22 avsnitt 10

ROM ÄR DÄR JAG ÄR

I början av juni 1815, blott drygt två månader efter att ha återkommit till Paris, hade Napoleon mobiliserat en armé på 300 000 man. En mindre del av dessa ledde han själv genom en offensiv rörelse norrut in i Belgien, för att avvärja och förstöra den sjunde koalitionen sammandragning av militärstyrkor innan denna skulle bli ödesdiger. Den **16 juni 1815** besegrade Napoleons franska här Blüchers preussare vid Ligny¹¹⁴, knappt 15 km nordost om Charleroi. Detta blev den vidunderlige fältherren Napoleons sista seger. Söndagen den **18 juni** förlorade Napoleon vid Waterloo¹¹⁵ i ett av världshistoriens mest kända fältslag.

Vi har tidigare nämnt om hur den europeiska pressen – även den franska innan Napoleons återkomst – gått hårt åt revolutionsuppkomlingen Jean Bernadotte och samtidigt argumenterat för att prins Gustav var Sveriges ende legitime tronföljare.¹¹⁶ Samtidigt klandrades Bernadottes illojalitet och karaktärslöshet under fälttåget 1813-1814, och hans omoral i allt som rörde underkuvandet av norrmännen.

Enligt en samtida tidstecknare så *hatades* Jean Bernadotte i Frankrike såväl före som efter Napoleons fall. Den franska pressen gisslade honom oavbrutet med kränkande anklagelser och förödmjukande hån. Vi vet genom många samtida vittnen och historiker hur stamfadern var synnerligen ”känslig för offentlighetens omdömen”, som en historiker uttrycker det, och särskilt ömtålig för vad som stod i pressen, speciellt den franska. Skrivarierna uppretade honom märka. De la Gardie skrev i en privat anteckning att den negativa pressen och opinionen i Europa inverkade negativt på Jeans ”lynne, sinneslugn samt t o m *hälsa*”. En annan nära medarbetare

¹¹⁴ Slaget vid Ligny den 16 juni 1815

¹¹⁵ Slaget vid Waterloo den 18 juni 1815

¹¹⁶ Se kap 22 avsn 3

bekräftar också att stamfadern länge såg "sin och sin ätts ställning såsom osäker" p g a detta. Och han var misstänksam gentemot omvärlden ända till vanvett.

Denna stämning och genuina *rädsla* för att förlora den rang som han mutat till sig, alltså den svenska tronföljden vid buskivalet i Örebro 1810,¹¹⁷ föranledde flera åtgärder. Stamfadern lät köpa upp anteckningar från sin tidigare publicist Constant, och *brände* dessa. Den utsedde franske ambassadören för Stockholm, François-René de Chateaubriand, nekades att ta upp sin post p g a en legitimistisk skrift som denne utgivit, och som censurerades i den svenska översättningen. Den franska ambassadörsposten i Stockholm lämnades därför obesatt i 4 år; det unga franska diplomatiska sändebudet Rumigny verkade endast som chargé d'affaires. Förhållandet mellan Stockholm och Paris var kyligt.

Jean Bernadotte *lurade och utpressade* sin adjutant Akrell att resa till kontinenten dels under falsk förevändning, dels finansierad genom tillmyglade skattemedel, med uppdraget att bedriva politiskt spionage för stamfaderns enskilda räkning. Akrell erhöll följande instruktion:

"...att från alla ställen där jag något uppehöll mig, eller så ofta ämne sig erbjud, skriva till hans kungliga höghet rörande den politiska opinionen i landet, vilken skulle konversationsvis uppsnappas i sällskap, i hotell, hos gästbudsgivare etc."

Akrell uppmanades inskicka sina rapporter via den svenska diplomatposten från Hamburg till Stockholm.¹¹⁸

Ett annat exempel på en åtgärd, eller snarare ett infall som aldrig nådde sin fullbordan, var när stamfadern en tid senare ville skapa sitt eget reviderade narrativ över fälttåget på kontinenten 1813-1814. Ett litet fåtal evangelister höll fast vid bilden av att Jeans fälttågstaktik bara varit ett uttryck för "klok varsamhet" i kombination med mycket avancerad, intelligent krigslist som alla andra amatörer helt enkelt hade svårt att förstå.¹¹⁹ I ett vidare europeiskt perspektiv ansågs emellertid hans insats snarare avslöja oduglighet, militär klåparaktighet, ledarskapsmässig inkompetens, likgiltighet för det allmänna bästa och rent av förräderi mot sina egna samarbetspartners och arméer.

Återigen kommenderade stamfadern sin stackars adjutant Akrell att författa en tillrättalagd historia över kriget i Tyskland, ett verk som direkt skulle underställas uppdragsgivarens granskning och godkännande, stycke för stycke, och som skulle marknadsföras som "akademiskt". Opuset skulle författas på *franska*. Processen blev emellertid smått parodisk när Bernadotte, det stora krigssnillet, inte på ett logiskt sätt kunde förklara vissa fälttågsmanövrar, utan istället surnade över Akrells lågmälda följdfrågor. Projektet lades ner.

Det största hotet för stamfader Jean Bernadotte var och förblev givetvis Vasaätten, och i synnerhet prins Gustav, nu fyllda 15 år. Den franske ambassadören i Köpenhamn, Bonnay¹²⁰, tycktes välunderrättad om förhållandena i Sverige, och spekulerade i juni och juli att sympatierna för prins Gustav eventuellt *ökade* i Sverige.

På den europeiska arenan ägde Jean inte något budskapsföreträde, han kunde inte kontrollera pressen eller den allmänna opinionen utanför Sveriges gränser. Det var därför det blev lite jobbigare där. Men däremot höll han fortfarande sitt budskapsföreträde inom Sverige i

¹¹⁷ Se kap 2 avsn 21

¹¹⁸ En utförligare redogörelse av denna episod om tillblivelsen av Akrells hemliga spionuppdrag försommaren 1815 finns i dennes memoarer ("Minnen från Carl XIV:s, Oscar I:s och Carl XV:s dagar" av Carl Akrell och Samuel Gustaf von Troil, del 1 s 93 ff), och exemplifierar på ett tragikomiskt sätt stamfader Bernadottes intrigmakeri, benägenhet att utnyttja andra människor, bakslygghet, snålhet och totala ringaktning för vedertagna processer, lagar och ämbeten.

¹¹⁹ Dessa samtida evangelister passade vidare denna stafettpinne till Torvald Höjer, som *inte* är militärhistoriker men som bitit sig fast vid detta apologetiska narrativ, och med ej liten anspråksfullhet huggit av invändningar. Dessvärre är Höjers historiekonstruktion den version som än idag dominerar *inom Sverige*, inte minst p g a många moderna svenska populärhistorikers tendens att hejligt upprepa utan att ifrågasätta.

¹²⁰ Charles-François de Bonnay (1750-1825), fransk militärofficer, diplomat och politiker

ett järngrepp. De naiva, ibland rent stupida svenskarna skulle fortsätta att duperas duktigt. Detta gällde både storyn om den externrekryterade kronprinsens glansfulla uppträdande under fälttåget som "Napoleons besegrare" och som *verkligen*, tack gode Gud, återupprättat den svenska krigarären och *Sverigebilden utomlands*. Det gällde även föreningen med Norge som *verkligen* ersatte nationen för förlusten av Finland och bringade Sverige stor lycka och enbart lovade gott inför framtiden. Och det gällde i synnerhet i legitimitetsfrågan.

Vid denna riksdag 1815 var stämningen inom etablissemanget – främst de svenska riksdagsledamöterna, denna fina flock – *hänförd* från start. Eller snarare var de för fega för att höja ett finger, och föll därför lydigt in i dansen. Den euforiska stämningen inför den nya samhällsordningen, d v s tronföljden från 1810, piskades upp så till den grad att ledamöterna slöt upp bakom protester mot utländska tidningars stöd för prinsen av Vasa fastän de själva ej ens läst detta, utan man använde den indirekta formuleringen att "till rikets ständers kunskap har även kommit" uppgifter att så var fallet.¹²¹ Och det hela togs ett steg längre. Med denna fängslande atmosfär försumrades inga möjligheter att *markera* mot Vasaätten. Det påstods nämligen vidare att denna kampanj för prins Gustavs sak i den utländska pressen – som, svävande formulerat, liksom indirekt bara kommit till deras kännedom, på något sätt¹²² – ägt rum på direkt uppmaning och ledning från den landsförvisade Vasafamiljen själv. Riksdagen bringades mot bakgrund av detta nonsens att bifalla en proposition från regimen att helt upphöra med utbetalningarna av den landsförvisade Vasafamiljens ekonomiska underhåll, om denna familj inte lämnade en "nöjaktig förklaring --- samt en offentlig försäkran att dylika tillbud ej mera förnyas"! Arrogansen i propositionen var bedrövlig. Fröet till denna deklaration går att spåra till firma Bernadotte och verktyget Wetterstedt.¹²³

Men skändligheterna mot Vasafamiljen slutande inte där. Den **30 juni** lade statsutskottet fram ett betänkande som gällde den ekonomiska justeringen av en brudgåva som änkedrottningen Sofia Magdalena – Gustaf IV Adolfs mor – erhållit personligen av Gustaf III, som *enskid egendom*, och fört med sig från Danmark till Sverige. Värdet uppskattades till 100 000 riksdaler hamburger banco¹²⁴. Rätteligen skulle det arv som skulle utbetalas till sonen Gustaf IV Adolf höjas med denna summa. Statsutskottets absurda betänkande, där man dribblade ohämmat med siffror och skenargument, mynnade i praktiken ut i att det nya svenska kungahuset, läs firma Bernadotte, *konfiskerade* denna privata klenod utan att någon extra ersättning utgick till den landsförvisade Vasafamiljen. Justitiekanslern i sin dagbok samma dag som beslutet klubbades av riksdagen:

"Man kan svårligen tänka sig en större och skamligare orättvisa än uti detta beslut, varifrån blott en enda ledamot¹²⁵ i utskottet var skiljaktig. --- *Mången var kanske böjd att förena sig med honom, men trodde att pluralitetens mening skulle vara behagligare på högre ort.*"

Den franske ambassadören i Köpenhamn vid denna tid, den gamle erfarne de Bonnay, som dagligen fick kurirrapporter från Stockholm under tiden som riksdagen pågick för fullt, hade redan flera veckor tidigare kommenterat den *löjeväckande, vanhedrande foglighet* jämte

¹²¹ Se kap 22 avsn 4 (13 mars 1815)

¹²² Då det ju rådde pressensur i Sverige, med strängt förbud att repetera eller citera liknande nyheter från utländsk media i svenska tidningar, var det endast en mindre krets i Stockholm och på några andra orter som hade full överblick av vad som skrevs ute i Europa.

¹²³ Jmfr kap 22 avsn 3, 25 (Nordlindhs invändning)

¹²⁴ 100 000 riksdaler hamburger banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 31 mkr (KPI), 80 mkr (guldpriindex) alt 1 miljard kr (arbetarlöneindex)

¹²⁵ Den ledamot som med visad integritet reserverade sig och som, med ett eget utlåtande, framhöll det juridisk och moraliskt riktiga i att låta den privata kvarlåtenskapen inom familjen tillfalla Gustaf IV Adolf, var Carl Tornérhielm (1759-1833), svensk militärofficer.

förnedrande tilljordhet som de ryggradslösa svenska riksdagsledamöterna under våren och försommaren uppvisat gentemot stamfader Bernadotte:

”Varje kurir tillför mig nya bevis på vad han *är*, och jag har väl tusen gånger om dagen tillfälle att *äcklas* över alla de krumbukter som görs för honom.”

De som genomskådat Jean Bernadotte hade insett att kejsaren inte hade några kläder, han var spritt naken, i synnerhet i moraliskt hänseende, men ändå så fortsatte merparten av den svenska riksdagens ärade ledamöter att åbäka sig, förnedra sig, smila, fjäska och spela med.

Över till en annan kejsare – åter till Napoleons öde. När Jean kring halvårsskiftet mottog nyheten om Waterloo och några dagar senare budet om Napoleons abdikation, verkade han vara fylld av förhoppningar för egen del, d v s han hoppades återigen att detta senaste stora skifte i den franska historien skulle bringa honom själv möjlighet att vinna en ledande roll i landet. Som ett litet barn sprang han runt på slottet och avslöjade den goda nyheten om Napoleons fall, och sina egna önskningar och förhoppningar, för någon förtrogen, sedan en annan, sedan en tredje, o s v. Han smickrade sig själv med hoppet att republikanerna i Frankrike, om de tog hem den politiska striden, skulle ställa *honom* i spetsen för sin nya regering. Han tappade helt fokus på den svenska riksdagen och tänkte bara på Frankrike och sin egen ljusa framtid. *Karriärplan A* levde igen, och övertrumfades givetvis *karriärplan B* i denna kyliga avkrok uppe i norra Europa. Givetvis blev omvärlden både förvånad och stött, förnärnad, över detta beteende hos den externrekryterade tronföljaren som svurit trohet åt Sverige.

Den **6 juli** skrev Jean ett brev till tsar Alexander, som behandlade ämnet Frankrike och inkluderade en fras om tsarens ”ädla tänkesätt och hans grundsatser i fråga om nationens värdighet och rättigheter”, vilket i klartext var en appell till att tsaren nu skulle göra sitt för att förhindra att Bourbonerna återkom samt ge den franska nationen rätten att själv välja den mest lämpliga kandidaten. Jean var en man med en grandios självbild och en total omvärldsförnekelse, som samtidigt omgav sig med trogna jäsägare, och syntes därför inte ens 1815 mentalt kapabel att inse att han själv faktiskt inte var ett framtidsnamn i Frankrike. Denna uppenbara insikt fanns inte på hans karta.

Mitt i dessa *illusioner* – t o m professor Höjer använder detta ord – kom nyheten om återinsättandet av Bourbondynastin på Frankrikes tron, för andra gången. Nyheten slog ner som en bomb hos kronprinsen på Stockholms slott, främst för att detta nu kunde leda till en ännu kraftigare legitimistisk omsvängning i Europa än tidigare, som än skarpare strax skulle kunna ifrågasätta varför en av Napoleons revolutionsgeneraler *fortfarande* uppehöll sig i den svenska tronföljden, som ju alla visste tillhörde Vasaätten. Bourbonernas återkomst markerade att legitimitetsprincipen var orubblig i Europa.

Jean beskrivs efter att denna nyhet anlät till Stockholm som förkrossad, omskakad, uppriven. Denna betryckta sinnesstämning framträdde även vid tillfällena långt senare under sommaren. Historikern Elof Tegnér påpekar att ”i detta lättroliga sinne växlade dock intrycken hastigt”, d v s stamfader Bernadotte uppvisade som vi vet ofta starkt bipolära tendenser. Justitiekansler Trolle-Wachtmeister skildrar i sin dagbok en episod från mitten av augusti 1815, där Jean påträffades ”i sängen djupt ledsen över motgångar, som han sammanslog i massa till grund för sin bedrövelse och endast utropsmässigt i avbrutna ordalag omnämnde, under det han försäkrade – som jag och flera andra mer än en gång har hört – att han *önskade sig och sin son vara döda eller sjunkna.*”

Han var *offret*, igen.

Och skulle dö som *martyr*.

Håhåjaja.

Tilläggas bör att just denna episod ägde rum några veckor *efter* att han avlurat riksdagen och svenska folket Guadeloupeförmögenheten, vilket vi strax kommer att behandla.¹²⁶

Jean låg alltså och jämrade sig över sin situation och dramatiserade det hela, som så många gånger förr, genom att hota med självmord eller utmåla sig som en martyr som lika gärna kunde vara död. Lagerbielke, som var närvarande, fann sig dock snabbt och hoppade in i rollen som mental coach eller barnskötare åt den stackars 52-åringe telningen i sängen. Lagerbielke visste dock precis vilka knappar han skulle trycka på, nämligen stamfaderns egenkärlek och fåfänga. Han fick stamfadern att istället tänka att han ju "var det enda *monument* som ännu stod kvar av den franska revolutionen". Det vackra nyckelordet slog an precis rätt ackord och livade genast Jean. Ett monument! Så klart – han var ett levande monument! Han var ett livs levande äreminne!

I sängen, där Jean minuter tidigare gnytt och tjurat och tyckt synd om sig själv, och sett sig som ett offer, utropade han nu ett citat från det franska 1600-talstragedin *Sertorius*¹²⁷:

"Rom är inte längre i Rom, det är här där jag är!"

Plötsligt var han muntrare än någonsin igen. Stamfader Bernadottes ståtliga självbild, den ömmaste punkten i hela hans väsen, var återställd, åtminstone temporärt.

Kapitel 22 avsnitt 11

SVENSKA ARMÉN OCH SVENSKA FOLKET BETALAR DEN SVENSKA UTLANDSSKULDEN

Nu ska vi tala Guadeloupe, ett av de största svindlerierna mot svenska staten någonsin.

Allianstraktaten mellan Sverige och Storbritannien i mars 1813 var ett mellanstatligt avtal. Huvudpunkterna gick ut på att *svenska staten* skulle ställa upp en armé på 30 000 man i kriget mot Napoleon, samt bevilja nederlagsfrihet – tullbefriade magasindepåer av handelsvaror – för briterne i flera svenska hamnar i 20 års tid. Motprestationen från den *brittiska staten* bestod i att finansiellt subventionera den svenska armén på kontinenten, överlåta besittningsrätten av ön Guadeloupe till svenska staten, samt understödja svenska statens förvärv av Norge.

Det handlade alltså om klara prestationer och motprestationer två stater emellan.¹²⁸

Den tyngsta bördan för svensk del bars av den armé som drog i fält, i synnerhet de meniga fotsoldaterna som i viss utsträckning riskerade sina liv, i mycket större utsträckning sin bestående hälsa, under detta fälttåg där de marscherade på befallning genom norra Europa för i princip noll egen personlig finansiell vinning.¹²⁹ Resten av den svenska bördan bars i princip av allmogen, särskilt lantbrukssektorn, som var de som drabbades mest av den brittiska nederlagsfriheten. Det särskilda utskottets betänkande, som under Schwerins ledning granskat frågan, ansåg att just den brittiska nederlagsfriheten, som var en komponent i traktaten, var en viktig faktor bakom nöden hos folket ute på landsbygden i Sverige.¹³⁰ Denna nederlagsfrihet, värdefull för den brittiska handeln i Östersjöområdet, kostade dessutom svenska staten enorma summor, enligt en bedömare flera miljoner i uteblivna intäkter för statskassan.

¹²⁶ Se kap 22 avsn 11

¹²⁷ *Sertorius* skrevs av Pierre Corneille (1606-1684) och är en tragedi i fem akter om den romerska politikern och krigaren Quintus Sertorius (ca 123-72 f Kr).

¹²⁸ Se kap 4 avsn 20 (3 mars 1813)

¹²⁹ Deltagande i fälttåget kan förväntas ha bidragit till att flera extraroteringsoldater erhöll *arrenderätten* till något litet torp. Dessa extraroteringsoldater utgjorde dock blott en liten minoritet av armén. Det allra översta skiktet av officerskåren erhöll prestationsbonusar i form av pommerska gods, men dessa mottagare var också ytterst få till antalet i förhållande till armén som helhet. Den stora majoriteten svenska män som deltog i fälttåget erhöll ingenting.

¹³⁰ Se kap 22 avsn 7

Detta var alltså *priset* som svenska staten fick betala för de brittiska fälttågssubsidierna, för ön Guadeloupe och för den brittiska supporten för Norgeförvärvet, kanske främst i form av hjälpen med att svälta ut norrmännen, på stamfaderns begäran.

Fälttågssubsidierna och Norgestödet var redan klara, avböckade. Nu återstod regleringen av Guadeloupemedlen. I en fransk-brittisk-svensk trepartsuppgörelse hade överenskommit att *svenska staten* i utbyte mot Guadeloupe skulle kompenseras med 24 miljoner francs.¹³¹

Av olika skäl hade Storbritannien dröjt med att ratificera avtalet, med till slut hade så skett i juni 1815. Det stod då återigen utom allt tvivel att beloppet 24 miljoner francs skulle betalas av brittiska staten till *svenska staten*, som ersättning för *svenska statens* uppoffringar i samband med koalitionskriget 1813-1814 och nederlagsfriheten.

Mycket kort efter att nyheten om denna ratificering i London nått Bernadotte i Stockholm, färdigställdes den trolska¹³² proposition på Stockholms slott som med rätta har betecknats som en av det märkligaste som någonsin expedierats till Sveriges riksdag. Propositionen från regeringen till statsutskottet var daterad den **6 juli 1815**, en torsdag. Den var komponerad av den sluge, hale, bedräglige vesslan Wetterstedt, maktens lojala verktyg. Skrivelsen tog avstamp i Sveriges utlandsskuld.¹³³ Denna skuld tecknades som obehaglig och oförutsägbar, beroende på bl a växelkursosäkerhet m m.¹³⁴ Men nu hade regeringen ett förslag på en solskenslösning. Och så började magiföreställningen av de verbala villfarelsernas virtuos:

Wetterstedt påstod att för att nå detta mål måste kungen använda "egna medel" och sådant kapital som "i synnerhet tillhör dess kärleksliga herr son, hans kungliga höghet kronprinsen". Wetterstedt ljög alltså redan här, i avstampet, och låtsades som att utlandsskulden skulle betalas ur någons *privata* förmögenhet.¹³⁵ Av denna anledning, menade han i skrivelsen, borde man lämna kungafamiljen "samt dess rättmätiga arvingar" ersättning för denna generositet och osjälviska uppoffring.

Wetterstedt slängde sedan – föga oväntat – fram den avsiktligt grumliga och vilseledande bisatsen om att Guadeloupe avträtts till "Kongl. Maj:t och dess efterträdare på svenska tronen, enligt successionsordningen av den 26 september 1810", d v s illusionstricket där man *uppsåtligen blandar ihop två helt olika juridiska personer* – dels den svenska staten och dels den bernadotteska släkten privat – för att sedan oskyldigt låtsas, visslandes med blicken i taket, som att det hela tiden varit en privat gåva. Verktuget Wetterstedt ljög även att Storbritannien avstått denna ö för att "visa sin personliga tillgivenhet" för den svenske kungen och kronprinsen "och att hålla den sistnämnde, åtminstone till en del, skadelös för de förluster av dotationer och annan egendom" som Bernadotte förlorat då han lämnat fransk tjänst och rekryterats till svensk tronföljare, och som enligt Wetterstedt berodde på att Sverige då antagit ett nytt politiskt system.

¹³¹ Se kap 20 avsn 18

¹³² trolsk = som hör samman med eller utmärker eller utgår från eller är ett verk av *troll*; som förtrollar eller *hänför*; sagoaktig, gåtfull, övernaturlig, magisk

¹³³ Titeln på regeringens skrivelse till statsutskottet var "Kongl. Maj:ts Nådiga Skrifvelse till Rikens Ständers Stats-Utskott, angående den utländska Gældens indragande och inlösen; Gifven Stockholms Slott den 6 Juli 1815".

¹³⁴ Trots att man på riksdagen 1812 "beslutat" att den svenska utlandsskulden skulle nedskrivs kraftigt, erkändes vid riksdagen 1815 att skulden ju faktiskt fortfarande existerade. Strutstekniken under mellanperioden hade ej en gynnsam inverkan på Sveriges internationella trovärdighet och kreditvärdighet, eller *Sverigebildens utomlands* för den delen. Se kap 4 avsn 8.

¹³⁵ Verktuget Wetterstedt hade redan tidigare inlett sin bearbetning av riksdagen i fråga om den påstådda privata äganderätten. I samband med ett yttrande i en helt separat fråga, hade verktuget den 28 juni 1815 hållit ett längre anförande på Riddarhuset om sin chef kronprinsens alla stordåd, och understrukit att Storbritannien avträtt Guadeloupe "till kungen och dess efterträdare på svenska tronen efter successionsordningen av den 26 september 1810". Verktuget hade, lite väl övertydligt, upprepat ännu en gång att "dynastin" var mottagaren, d v s på ett närmast överdrivet sätt försökt inplantera i riksdagsledamöternas medvetande att det rörde sig om en privat tillgång. Vilket var ett rakt och skamlöst lugerinumner, ett rent bedrägeri.

Detta var alltigenom humbug. Varken i marsfördraget 1813 eller augustifördraget 1814 föreskrivs något om någon kunglig privat äganderätt. Storbritanniens uppfattning och avsikt var att *svenska staten* skulle erhålla Guadeloupe, utan några som helst reservationer eller dubbelbottnade formuleringar. Ej heller omnämns någon brittisk önskan att kompensera Jean Bernadotte för tidigare mistat franskt stöldgods, några napoleonska donationer som frusit inne. Faktiskt så gav Jean *frivilligt* upp dessa donationer i samband med accepterandet av erbjudandet av den svenska tronföljden, det finns det skriftligt på. Och faktum var ju att Sverige efter Bernadottes ankomst officiellt valt att anpassa sig till Frankrikes system genom att omedelbart förklara krig mot Storbritannien, och ännu i 18 månaders tid därefter så bedrev ju Bernadotte egenmäktigt alliansförhandlingar med Napoleon, må så vara blott för att vinna tid samt få ut privat kontantersättning för sina förlorade gods.¹³⁶

Wetterstedts magi låg i tillämpningen i propositionen av begreppet "Kongl Majt" – kunglig majestät – som i grunden betydde den verkställande makten, regeringskanseljen eller högsta domstolen, där beslut utfärdades i kungens namn och där kungen blott stod som symbol för riket. Uttrycket användes även ofta som beteckning för svenska staten i bredare bemärkelse, liksom frasen "H M Konungen av Sverige" inget annat innebar än kungen i dennes egenskap som symbol/representant för svenska staten, och därmed alltså betydde svenska staten. I Guadeloupefördraget med Storbritannien användes termen "H M Konungen av Sverige" som beteckning för svenska staten som mottagare av denna tillgång, och detta hade ingenting med kungen som individ eller privatperson att göra.¹³⁷

Wetterstedts trick bestod nu i att inför Sveriges urtima riksdag 1815 låta traktatstexten "H M Konungen av Sverige" metamorfoseras¹³⁸ till "kunglig majestät", och vidare förvandla andemeningen av detta uttryck till... *Carl XIII och Jean Bernadotte personligen!* Med denna ambiguitet och sina förföriska ordvändningar i botten, lät Wetterstedt samtidigt ett stort lockbete dingla framför riksdagen – avbetalningen av hela den svenska utlandsskulden! Priset för "kunglig majestäts" storsinhet, d v s avbetalningen av utlandsskulden, skulle vara en årlig ränta till *kungafamiljen privat*.

Den egentliga juridiska äganderätten till Guadeloupemedlen trallades alltså ytterst utstuderat bort i propositionen. I trepartsuppgörelsen mellan Frankrike, Storbritannien och Sverige så avstod *svenska staten* Guadeloupe till Frankrike, samtidigt som *svenska staten* erhöll 24 miljoner francs från Storbritannien. I sin proposition skriver Wetterstedt att när Guadeloupe avträdde till Frankrike så var det på villkor att "engelska ministären", d v s den brittiska regeringen som företrädare för staten Storbritannien, "försäkrade Hans Maj:t om ett skadestånd". Traktatstexten innebar att *svenska staten* var definierad mottagare av denna kompensation, men just då sticker Wetterstedt emellan med sin fint:

"Det är hälften av denna summa, som kunglig majestät och hans kungliga höghet kronprinsen nu *erbjuda såsom en gård åt nationen*, övertygade, att rikets ständer ska anse den som en igenom närvarande dynasti nationen beredd och hemfallen fördel."

Vadå "gård åt nationen"? *Summan ägdes ju redan av nationen!* Kung Carl XIII och kronprins Jean, som Wetterstedt avser i sin formulering, kunde ju ej ge bort något som de inte äger!

Men detta var just vad som skedde.

¹³⁶ Se t ex kap 3 avsn 7, 14, 17; kap 4 avsn 1 och 4

¹³⁷ Se kap 4 avsn 20. Läsaren rekommenderas återigen att ta del av Oscar Alins inlägga för ytterligare klarhet i ämnet, "Fjerde artikeln af fredstrakaten i Kiel den 14 januari 1814" (1899). Anders Lindeberg har tidigare gjort en analog analys, se "Bidrag till Sveriges historia efter den 5 november 1810" del 1 (1839) s 174 ff.

¹³⁸ metamorfosera = förvandla något från ett tillstånd till ett annat eller till något nytt; mer eller mindre fullständigt förändra någots karaktär och form; uppe någots ursprungliga funktion och antaga en ny; omgestalta, omdana, omskapa

I detta avsiktliga vilseförande, i detta lingvistiska lurendrejeri, mitt under riksdagen 1815, låg svartkonsten – *svindeln mot svenska staten av furstliga proportioner* – som till dags dato utgjort och utgör fundamentet bakom släkten Bernadottes förmögenhet.

Alltså: Brittiska staten gav svenska staten 24 miljoner francs. Men Wetterstedts bedrägliga proposition innehöll den illusoriska premissen att denna ersättning från Storbritannien till svenska staten på 24 miljoner francs nu plötsligt var någons *privata* egendom. Genom slug avledningsteknik – lockbetet att detta belopp kunde användas för att betala den svenska utlandsskulden – så fick verktyget de ärade riksdagsledamöterna att fokusera på *detta*, istället för att närmare ifrågasätta vilken juridisk person som beloppet faktiskt tillhörde. Firma Jean och verktyget Wetterstedt lurade alltså riksdagen att tro att dessa 24 miljoner francs var någons privata egendom, när hela beloppet ju i själva verket hela tiden tillhört svenska staten! Stamfader Bernadotte "efterskänkte" nu halva beloppet, 12 miljoner, till svenska staten – ack så ädelt – medan den andra halvan skulle ses som ett "stående lån" av släkten Bernadotte till svenska staten i evig tid mot en årlig ränta på 200 000 riksdaler banco.¹³⁹

En gåva och ett lån till mottagaren av något som mottagaren redan ägde.

Det var ett fullständigt bortblandande av korten, ett klassiskt bernadotteskt trixande för att dribbla till sig en vinst. I en mellanstatlig transaktion som Jean privat över huvud taget inte hade ett dyft att göra med, så flippades de utländska fordringsägarna bort och han satte in sig själv som evig borgenär i deras ställe! Propositionen uppmuntrade riksdagen att byta en temporär och hanterbar utländsk skuld mot en evig illegitim inhemsk skuld åt en familj privat. Att stjäla 12 miljoner francs rakt av hade sett dumt ut av Jean och verktyget; genom att frisera det som en evig livränta till den nya dynastin blev bilden genast så mycket vackrare.

Hela Wetterstedts illusionsnummer insveptes i ett juridiskt-terminologiskt töcken, påhittade skenargument samt en trollbindande känsla av att svenska staten på något sätt stod i tacksamhetsskuld till Jean, trots att han redan erhållit tronföljden samt var överlägsen rekordinnehavare i årligt svenskt kronprinsapanage.

Verktyget Wetterstedt uttryckte sig i sista stycket av sin proposition tämligen överlägset, då han utmanade statsutskottet att om de trodde att de hade en bättre lösning för att likvidera Sveriges utlandsskuld, var de välkomna att presentera en sådan. Riksdagen borde anta "kunglig majestäts och dess efterträdarens nu gjorda *anbud*", eller också "finna andra utvägar att befria nationen ifrån utländska gälden". Avledningsknepet bestod alltså i, som nämnts ovan, att dra fokus till själva likvideringen av utlandsskulden och låtsas, med fingrarna i kors, som att Carl XIII och Jean privat borgade för denna likvidering, och att detta var en fint "anbud" från dem som kunde försvinna om riksdagen trilskades. Wetterstedt avslutade med att retoriskt framkasta att detta nog var den bästa lösningen som kunde uppnås – men om någon riksdagsledamot ville presentera ett ännu bättre förslag, varsågod. Denna självsäkra retorik var avsedd att tysta eventuella skeptiker och tvekare.

Verktyget lät även förstå att det föreslagna beloppet 200 000 riksdaler per år skulle användas av Jean till att "höja tronens glans och öppna för den medellösa förtjänsten eller för allmänt gagnande företag tillgångar till understöd och biträden", vilka kronprinsen "nu ofta med ledsnad finna sig ur stånd satta att kunna bevilja". Ack så ädelt detta lät. Man blir tårögd. Guadelouperäntan skulle alltså inte gå till egen berikning och att bygga upp en privat familjeförmögenhet som släkten Bernadotte skulle leva gott av i seklers tid, inte till att söndermota nyckelpersoner och institutioner i Sverige under den första halvan av 1800-talet, inte till att fortsatt understödja Jeans egen Stasiverksamhet och angiverisystem som han inrättat några år tidigare, och inte till att spionera på och i flera viktiga skeenden manipulera livet för

¹³⁹ Räntan (200 000 riksdaler banco årligen baserat på ett nominellt belopp av 12 miljoner franska francs år 1815) motsvarar ca 4%.

prins Gustav och den landsförvisade Vasafamiljen. Åh nej, inget sånt. Guadeloupemedlen som Jean nu skulle förfoga över skulle givetvis gå till välgörenhet och behjärtansvärda ändamål.

Samma dag som denna skrivelse avlämnades till statsutskottet, läste kompositören, verktyget Wetterstedt, upp densamma i regeringskanseljen. Närvarande var kung Carl XIII, kronprins Bernadotte samt statsråden Engeström, Fleming, Gyllenborg och Rosenblad, tillika statssekreterarna Börtzell, Mörner, Rosenstein och Wirsén. Efter verktyget Wetterstedts uppläsning av sitt eget alster, exakt i linje med chefen Bernadottes intentioner och instruktioner, så "yttrade statsrådets ledamöter deras enhälliga underdåniga vördnadsbetygelse och tacksägelse för den stora uppoffring" som kungen och kronprinsen "behagat göra till förmån för riket". Om denna vörnad över skänkandet till staten av något som redan tillhörde staten, och den rörande samstämmighet som tydligen rådde i kanseljsalen, berodde på imbecillitet eller ryggradslöshet hos de ärade statsråden är oklart. Wetterstedt själv noterade deras bifall i protokollet.

Detta ägde som sagt rum på en torsdag. I början på veckan därpå, kring den **11 juli** plus/minus någon dag, hade stamfadern sammankallat ett möte på slottet. Bland de närvarande fanns några representanter för varje riksdagsgrupp som utsetts av talmännen. Jean avslutade med att strängt tilltala de närvarande. Han klandrade dem för de anmärkningar som de olika stånden under riksdagens gång gjort mot regeringen. Han insåg, sade han, att ständerna skulle övergivit honom om han inte varit så oerhört framgångsrik i vad han företagit sig för *Sveriges* skull, minsann, men att dessa förtjänster tydligen ändå inte var tillräckliga för att vinna deras uppskattning. Han utmålade sig som återigen ett *offer*, underskattad, men som bara hade *Sveriges och svenska folkets intressen* i fokus. Andemeningen i Jeans slutkläm var med andra ord att han, med sina stora gärningar för Sverige, var värd större tacksamhet från riksdagen, och denna visades bäst genom att inte ifrågasätta regeringens propositioner och politik.

Verktyget Wetterstedt hade både före och efter Bernadottes ankomst till Sverige fällt uttalanden, som indikerar att han såg förhållandet mellan riksdag och regering som ett ställningskrig mellan två mot varandra krigförande makter. Den **17 juli** uttalande han:

"Ständerna kunde så länge göra bruk av sin frihet, att de till slut förlorade den."

Verktyget Wetterstedt – denna i alla avseenden förkastliga varelse och en skamfläck i den svenska historien, en *smådjävul* med ett förrädiskt leende, en skymf för den svenska nationen, samt passande nog nybliven medlem i serafimerklubben, och må han ha det väldigt varmt där han befinner sig nu¹⁴⁰ – menade alltså, 38 år gammal och full av självförtroende i sin roll som Jeans lille gunstling, att den lagstiftande makten fortlevde på den exekutiva maktens *nåder*. Som en av sin husses allra närmaste medarbetare kunde han vid andra tillfällen inte heller låta bli att undslippa kommentarer som andades av varningar, bitterhet och barnsligt översitteri, långt under den svenska regeringsinstitutionens värdighet. Heckscher noterar i sin avhandling att regimen 1815 "ansåg sig kunna gå fram stick i stäv mot riksdagens önskemål" i den mån avvikelser från regimen linje ändå förekom.

Den **20 juli** tillstyrkte statsutskottet i ett betänkande regimen proposition om Guadeloupemedlen. Statsutskottet svalde programenligt betet och gick team Bernadotte och verktyget Wetterstedt till mötes. Man förordade t o m att propositionen skulle antas "med vörnad och erkänsla". De olika ståndens riksdagsgrupper biföll följaktligen propositionen de följande dagarna utan någon granskande eller meningsfull debatt, några frågor eller invändningar – bara en allmän och snäll tunghäfta. Snarare åtföljdes det maskinella bifallet av uttryck av vörnad och tacksamhet bland ledamöterna, främst riktade åt kronprins Bernadotte, plus ännu en gemensam tacksägelseadress. Helt enligt planen. Denna ägde rum den **31 juli**. I sitt svarstal till de erkännssamma riksdagsledamöterna yttrade stamfadern bl a detta, på fullt allvar:

¹⁴⁰ Se kap 24 avsn 9 (slutet)

”Det är tröstefullt att helga sina krafter och mödor åt ett tacksamt folk. Uppoffringarna som ni nämner har varit en naturlig följd av den verksamma och oavbrutna omsorg, som hans majestät och jag ständigt bär för landets väl.”

Trolleritricket var fullbordat. Förbrytarna Jean Bernadotte och den rävaktige Wetterstedt hade lyckats övertyga riksdagen att belöna stamfadern och hans ättlingar *privat* i evig tid för att de ”gav” någonting till svenska staten *som redan tillhörde svenska staten*. För att fullborda förnedringen av den svenska riksdagen, övertygades denna inrättning även att *tacka* den privata mottagaren för detta generösa upplägg! Propositionen var som sagt en kupp av furstliga proportioner, där förlorarna var svenska staten och i förlängningen det svenska folket. Riksdagen var förd bakom ljuset, bedragen. Ännu en gång.

Det måste även nämnas, att dynastigrundarens totala förtjänst i detta upplägg var vida högre än livräntan på 200 000 riksdaler banco per år. P g a valutakurseffekter av en svag svenska valuta,¹⁴¹ upplupen ränta, det faktum att den svenska utlandsskulden var *lägre* än vad som uppgetts, samt att i vissa fall endast ackordsbetalningar på utlandsskulden gjordes,¹⁴² skapades ett ytterligare tillskott i kassan som översteg 2 miljoner riksdaler banco¹⁴³. Av denna förmögenhet, som också självklart tillhörde svenska staten, fastnade givetvis merparten hos Jean Bernadotte privat. Med andra ord, stamfadern erhöll alltså dels en livränta som kompensation när han skänkte bort något som mottagaren, svenska staten, redan ägde. Sedan tog han ändå ytterligare mer än 2 miljoner av grundbeloppet för sig själv, som blivit över när utlandsskulden påstods ha blivit ”betald”.

Flera analyser gjorda av olika historiker visar emellertid att utlandsskulden inte alls välvilligt och till fullo betalades såsom avsetts, utan att detta – föga överraskande – under kommande år förhållades av Jean med ett ständigt trixande. En uppgiftslämnare berättar hur Jean t o m vägrade låta utländska fordringsägare, bankirer och förhandlare om utlandsskulden att resa in i Sverige för att ens samtala om de utestående krediterna! Och vid ett tillfälle, när ett sådant utländskt ombud ändå tog sig in i landet med brittiskt pass, så vägrade stamfadern att träffa denne! Resultatet av detta beteende, och det fortsatta utdragna dribblandet med betalningen av Sveriges utlandsskuld, hängde kvar i många år och fördärvade den redan sedan tidigare fördärvade *Sverigebildens utomlands*. Ett tyskt *uppslagsverk* bannade så sent som 1830 Sveriges kung, Jean Bernadotte, för det principlösa, opålitliga sätt på vilket han hanterat återbetalningen av den svenska utlandsskulden, vilket resulterat i att ”svenska kronans kredit i utlandet härigenom nästan blivit tillintetgjord, och man högljutt klagat över kränkning av de åtagna förbindelserna”. Utlandsskulden från 1815 var inte slutreglerad och kvitterad förrän 1884.

Motsvarighet till det rena *tjuveri* som dynastigrundaren Jean Bernadotte fullbordade mot Sverige – det land som gett honom tronföljden och gjort honom till överlägsen svensk rekordhållare i kronprinsapanage – existerar ej.

Enligt ett fåtal klarsynta samtida betraktare, samt en hel bataljon sentida forskare innefattande flera av Sveriges mest namnkunniga historiker genom tiderna, så hade Jean Bernadotte absolut ingen rättsgrund att stå på när han tillskansade sig Guadeloupemedlen, eller främst livräntan som är den mest synliga delen av ekvationen som man fokuserat på. Från något enstaka håll har rests invändningen att det ju var riksdagen som frivilligt fattade detta beslut, så

¹⁴¹ Jmfr kap 22 avsn 16

¹⁴² En del avbetalades på ackord, en del avbetalningar fördröjdes tidsmässigt, en del betalades inte alls. År 1879 så företog den dåvarande kronprinsen Gustaf Bernadotte (Oscar Gustaf Adolf Bernadotte, 1858-1950, artistnamn Gustaf V) en resa till Amsterdam. Där uppsöktes han av holländska fordringsägare som *fortfarande* väntade på betalning. Den specifika utlandsskulden från 1815 – och konceptet som enligt verktyget Wetterstedts proposition skulle ”*på en gång* döda all Sveriges utrikes gäld” – slutreglerades först 1884.

¹⁴³ 2 miljoner riksdaler banco år 1816 motsvaras år 2020 av ca 260 mkr (KPI), 650 mkr (guldprisindex) alt 9,3 miljarder kronor (arbetarlöneindex)

därför måste livräntan i sig ändå betraktas som laglig. Motargumentet där är att riksdagen *lurades* i sitt beslutsfattande; beslutsunderlaget, Wetterstedts regeringsproposition, var *bedrägligt och uppsåtligen vilseledande* avfattad.¹⁴⁴

T o m hovpanegyriker professor Höjer argumenterar skarpt för att ingen juridisk grund fanns för advokatsonens privata anspråk på Guadeloupemedlen. Höjer börjar förvisso mot slutet av sin analys svamla om någon slags "moralisk rätt" för Jean att fordra ersättning från svenska staten, med förevändningen att stamfadern hade stora löpande utlägg för "allmännyttiga ändamål" i Sverige. Två av de större utgiftsposterna var stamfaderns egen Stasiverksamhet samt hans omfattande privata mutverksamhet, men detta glömmes Höjer att förtydliga för läsaren. Klart är emellertid, såsom även Höjer medger, att "*juridiskt* var hans ståndpunkt föga grundad". Och allra längst bak i sitt stora epos över kronprinsen från 1943, sticker Höjer in kommentaren att det "alltför livliga privatekonomiska intresset" hos Jean under denna tid – från Guadeloupesvindeln och åren som följde – gjorde detta till en period då han "framstår minst till sin fördel".

Hujedamej vad Höjer kan ta i.

En nästan enig kår av historieforskare och jurister anser alltså att Guadeloupetricket var rättsvidrigt, dvs en kriminell handling.

Kungen stod då som nu fri från åtal för kriminella gärningar. *Men inte kronprinsen*. Missgärningsbalkens kapitel 45, § 2, var mycket sträng mot företrädare för statsmakten som genom svek mot svenska staten tillskansade sig allmänna medel. Straffskalan stod i relation till beloppet. Om bedrägeriets värde översteg 2 000 daler¹⁴⁵ straffades med döden genom hängning. Det var visserligen kung Carl XIII, målvakten, som undertecknade propositionen till riksdagen som satte i verket detta svindleri, och denne hade som sagt komfortabel åtalsimmunitet. Men det var likväl Jean Bernadotte som stod bakom propositionen, tog initiativ till den och formulerade dess sakinnehåll tillsammans med sitt verktyg. Anstiften och medhjälp straffades enligt missgärningsbalkens kapitel 41, § 3, lika hårt. Dessutom kan man hävda att Bernadotte snarast utnyttjade sin adoptivfars väldokumenterat reducerade mentala förmåga vid denna tid när han lade den färdigskrivna propositionen under den redan halvdöde kungens ögon för en nått liten underskrift. Och det var straffbart i svensk lag att utnyttja slösinta.

Hade Sverige varit en rättsstat skulle stamfadern Jean Bernadotte blivit hängd 1815 för denna präktiga jättekupp, om ej förr. Så skedde dock ej, utan pengarna började inhöstas och sättas i arbete. Faktum är att stamfadern redan ett par år tidigare bekant för den brittiske ambassadören Thornton att huvudsyftet med Guadeloupeförvärvet ingalunda var några allmännyttiga ändamål, som propositionen svamlade om, utan istället att förskaffa sig själv en sidoinkomst som skulle "trygga en del av det inflytande över de olika riksdagsstånden" som han önskade ha, och som han påstått "verkligen är nödvändigt för landets lugn och välgång". Professor Heckscher kallar i sin doktorsavhandling detta exakt för vad det är, nämligen "ett medel att kunna utöva korrupktion".¹⁴⁶

Bernadotte värnade alltså om *återvinningsprincipen*. Denna återvinning bestod i att belöna eller uppmuntra de statsråd och andra nyckelpersoner i statsapparaten som befrämjade hans

¹⁴⁴ Både samtidskildrare och sentida historiker har beskrivit den majoritet riksdagsledamöter som bistod Bernadotte i genomförandet av dennes politik under större delen av 1810-talet som hänförd, naiv, godtrogen och lättlurad.

¹⁴⁵ Valutaenheten daler silvermynt, som i den ursprungliga lagtexten avses i lagen som antogs av riksdagen 1734, upphörde gälla med valutareformen 1777, men motsvarade år 1815 ca 333 riksdaler banco. 333 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 47 000 kr (KPI), 120 000 kr (guldprisindex) alt 1,6 mkr (arbetarlöneindex).

¹⁴⁶ Det är värt att notera, att flera svenska forskare, främst verksamma under den första delen av 1900-talet, i många avseenden har belyst, analyserat och förklarat Jean Bernadottes mångsidiga bluffspel och korrupktion gentemot Sverige i klartext, samtidigt som populärhistoriker i nutid i många fall ångsligt tassar runt samma ämnen och överträffar varandra i försköningar, eufemismer och hemtrevliga, överseende omskrivningar.

karriär och/eller privatekonomi, samt förta all verkan av eventuell riksdagsopposition, vilket gav honom en ännu starkare ställning, vilket gav honom ännu större möjligheter att honorera sina lojalister med pengar och utmärkelser, o s v. Runt runt. En egen berikning på, i slutändan, det svenska samhällets bekostnad. Alla dessa mottagliga mutkolvar och lojalister var de som *möjliggjorde* enmansshowen, samt att statsekonomin och dynastins privatekonomi geggades ihop. En skildrare beskriver den atmosfär av limeri och falskhet som detta också skapade i kretsen kring kronprins Bernadotte:

”Hur många förhoppningar, hur mycket fruktan gömde sig ej under alla dessa småleende ansikten! I kronprinsens närhet trängde sig alla maktens orubbliga tillbedjare.”

Han betalade åt sin adoptivfar Carl XIII av en privat skuld på 30 000 riksdaler¹⁴⁷. Flera bonuspoäng inkasserades där, eventuella anmärkningar neutraliserades. Den stigande avkastningen från den svenska statliga tillgången Barthélemy återvanns av Jean i form av bonusar åt statsråden, mutor och gratifikationer på ett sätt och i en omfattning som det svenska statsverket inte hade en aning om, eftersom denna kassa nyligen skyddats från insyn.¹⁴⁸ Ur den s k Barthélemyfonden utgick en årlig lojalitetsbonus till statsrådets ledamöter på initialt 20 000 riksdaler banco att dela på.¹⁴⁹ Efter stamfaderns svindel med rubellånet och Pommernförsäljningen – tillhörigt *svenska staten* men där han *privat* tillskansat sig 31% av försäljningsintäkten, en provision som hölls hemlig för riksdagen – utgick bonusar till hans bifallshummande statsråd på mellan 35 000 och 70 000 vardera. Åsnan Engeström och verktyget Wetterstedt översköldes med pengar, bröderna Löwenhielm fick 25 000 vardera, Camps 20 000, Björnstierna 6000, Signuel fick en del och t o m Fournier¹⁵⁰ koms ihåg!¹⁵¹ Slutligen, ur den s k Piasterfonden finansierades delvis även Bernadottes Stasiverksamhet.

Bara ett statsråd, justitieminister Gyllenberg, hade integritet och hederskänsla nog att konsekvent vägra ta emot Bernadottes erbjudna personliga mutor, därför att han inte ville försätta sig i en beroendeställning eller känna krav på motprestation. Dock kan man ej komma ifrån det faktum att Gyllenberg lät bli att reservera sig i konseljprotokollen vid flera av de brott som stamfadern begick, vilket blir en prick i hans räkning.

Riddarhusets talman, lantmarskalken, erhöll av Jean 40 000 riksdaler banco¹⁵² för sitt fina arbete som åsiktskontrollant och sin anpasslighet efter regimens linje under riksdagen. Bondeståndets Olof Werlin¹⁵³, för övrigt handplockad av regimen, styrde sina ledamöter med råhet och mutor, och penningkällorna rann ymnigt för att tysta allt ifrågasättande. Werlin fungerade som skattmästare för alla belopp som betalades under bordet till motstridiga ledamöter. Oppositionsbenägna riksdagsmän mutades för att hålla sig stilla. Och samtidigt som nöden ute i landet hade debatterats¹⁵⁴ så höll de olika riksdagsgruppernas ordförande dignande middagsbjudningar en och två gånger i veckan för att mjuka upp eventuella motståndare till regimens politik inom de egna leden, vilket innebar ett ofantligt slöseri. Ett samtidsvittne

¹⁴⁷ 30 000 riksdaler banco år 1813 (när skulden betalades) motsvaras år 2020 av ca 3,9 mkr (KPI), 11,3 mkr (guldprisindex) alt 138 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁴⁸ Se kap 4 avsn 3

¹⁴⁹ 20 000 riksdaler banco år 1816 motsvaras år 2020 av ca 2,6 mkr (KPI), 6,5 mkr (guldprisindex) alt 93 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁵⁰ Se kap 2 avsn 20-21

¹⁵¹ Uppgifterna i de källor som författaren tagit del av går isär något, om huruvida en del av dessa belopp avser preussiska courant eller svenska riksdaler banco; 70 000 preussiska courant år 1815 motsvaras år 2020 av ca 13 mkr (KPI), 34 mkr (guldprisindex) alt 440 mkr (arbetarlöneindex); 70 000 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 9,8 mkr (KPI), 26 mkr (guldprisindex) alt 330 mkr (arbetarlöneindex).

¹⁵² 40 000 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 5,6 mkr (KPI), 15 mkr (guldprisindex) alt 190 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁵³ Olof Werlin (1764-1826), svensk jurist och politiker

¹⁵⁴ Se kap 22 avsn 7

berättar om hur stamfadern i princip direkt framförde till ledarna för de olika stånden hur han ville att riksdagen skulle rösta i en viss fråga, där anvisningarna – s k ”furstliga önskemål” – vidarebefordrades under hyschande och där det fanns en ömsesidig förståelse om tjänster och gentjänster. Talmännen tog hand om resten, dessa kände ju sina ledamöter och visste vilka som kunde behöva en liten puff i rätt riktning. Det förekom också att protokoll i efterhand redigerades för att utelämnat eventuella komprometterande kommentarer som där insmugit sig.¹⁵⁵ Alltigenom korrupt och konstitutionsvidrigt. Senare uppdagade kvittenser visar att Wetterstedt gav 2000 riksdaler banco¹⁵⁶ till bondeståndets talman Lars Olsson som bonus för dennes ”diskretion såsom talman”, och bondeståndets sekreterare Olof Werlin mottog sammanlagt 4200 riksdaler banco¹⁵⁷ enligt bevarade kvittenser utan specifikation, utom ett kvitto som anger att 1200 riksdaler av dessa varit för ”anordningar i anledning av talmannens uppgift och till dess disposition”.¹⁵⁸ Ibland användes mer kreativa bokföringsmetoder för att, i den mån det var nödvändigt eller för att ge sken av hederlighet, dölja mutkvittenser när pengar slussades åt olika håll. En utbetalning till en ledare för bondeståndet kallades i räkenskaperna för ersättning för ”de kapprockor som i kungliga slottet blev riksdagsledamöterna frånstulna”. Ett samtidsvittne har beskrivit hela mutkulturen och riksdagsuppträdandet 1815 som anstötligt. Och justitiekanslern skrev med dold ironi om den stämning som existerat tidigare under riksdagen, där de allra flesta fogade in sig i leden, där nästan allt motstånd var som bortblåst:

”Aldrig har andan varit bättre hos ständerna, aldrig har de varit mer öppna att mottaga varje klokt förslag som regeringen haft att till dem överlämna.”

En historiker har skrivit:

”När maskineriet oljades så väl, var det också naturligt att det ingenstades skulle knarra, att all friktion skulle vara övervunnen och allenastyrandet gå som en dans.”

Det förekom dock *viss* opposition under riksdagen 1815, men detta var inget som regeringen ens ansåg värt att ta på allvar. Invändningar mot regimens linje avfärdades och förlöjligades. Verktyget Wetterstedt hade med nästan hånskratt bemött varje yttrande som antydde möjligheten av en seriös opposition. Karaktäristiskt är, att en av bondeståndets ledande medlemmar Erik Svensson¹⁵⁹ på förhand meddelade Bernadotte vilka frågor som hans valkrets ville att han skulle driva, och anhöll om den exekutiva maktens synpunkter på detta.

Stamfadern behövde även resurser för bearbetning av personer i utlandet. Vi har tidigare lärt att Dehn fick med sig en mutkassa på 90 000 riksdaler i samband med Pommernuppdraget.¹⁶⁰ En annan uppgift, faktiskt från stamfadern själv, är att han spenderade 200 000 riksdaler

¹⁵⁵ Inflytande och påverkan, i sin slugaste skepnad, handlar inte om att öppet och sanningsenligt redovisa och försöka övertyga, utan snarare om att diskret och taktfullt locka, beveka, muta, smörja, ingärda eller utpressa enskilda nyckelpersoner eller grupper av individer att agera på ett visst sätt, för sin egen och det högre ändamålets skull. Denna slags influens är alltså oftast en halvdunkel process, där begrepp som principer, saklighet och etik är irrelevanta. Att *dokumentera* sådana övertalningsprocesser är absolut förbjudet, då det skulle få de inblandades personliga karaktär att framstå i en uppriktig men ack så pinsam dager för eftervärlden.

¹⁵⁶ 2000 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 280 000 kr (KPI), 730 000 kr (guldprisindex) alt 9,5 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁵⁷ 4200 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 590 000 kr (KPI), 1,5 mkr (guldprisindex) alt 20 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁵⁸ Werlin tillhörde egentligen borgarståndet men kallades vid 1815 års riksdag till sekreterare i bondeståndet ”på grund av sin förmodade skicklighet att styra detsamma”, enligt en källa, vilket han också gjorde enligt sina egna anteckningar. Jean var så belåten över Werlins manipulation av riksdagen, som ju totalt bortspelades, att han erbjöd honom en landshövdingpost, och efter att under 1817-1818 också bidragit till att fullständigt söndermota bondeståndet så erbjöd Jean honom adelskap. Werlin tackade emellertid nej till båda dessa erbjudanden. Det var huvudsakligen överskott från svenska statens koloni St Barthélemy – ett finansnetto som firma Bernadotte & Wetterstedt tillsnillat sig 1812 (se kap 4 avsn 3) – som utgjorde mutmedel under denna tid.

¹⁵⁹ Erik Svensson i Restad (1768-1843), svensk politiker och ämbetsman

¹⁶⁰ Se kap 22 avsn 9

riksgälds¹⁶¹ våren och sommaren 1815 i ”hemliga utgifter” i samband med Napoleons återkomst och Bourbonernas flykt, d v s för att köpa och uppmuntra egna anhängare, avväpna motståndare samt avlöna spioner. Denna privata verksamhet var i sig fullständigt gagnlös men gav Jean möjligen lite sinneslugn.

I den urtima riksdagens anda så gjordes även en frisk höjning av kungafamiljens apanage. Totalsumman för ensemblen för år 1815 blev, enligt Sam Clason, ca 560 000 riksdaler banco. Enbart påökningen i det årliga arvodet för Oscars del var 200% till 50 000 riksdaler banco, plus ett engångsbidrag på ytterligare 40 000 riksdaler banco. Medan man höll på så anslog riksdagen även ett bidrag till nya möbelinköp för de kungliga på slottet på 5000 riksdaler banco, eftersom detta tydligen inte kunde förväntas inrymmas i övriga anslag. Lägg därtill Guadelouperäntan på ytterligare 200 000 riksdaler banco, samt det kommande norska apanaget på 112 000 norska speciedaler för Carl XIII, Jean och Oscar tillsammans. Summeras de svenska och norska skattebetalarnas givmildhet – pengar som gick till en handfull personer i det svenska kungahuset som privat disponibla medel, med de större engångssummorna från svindlerierna bortrensade – så uppgick arvodet för familjemedlemmarna till ca 944 000 riksdaler banco¹⁶². En schysst bidragssumma år 1815. Utöver detta utgick särskilda anslag i både Sverige och Norge till hov- och slottsstaterna på stora belopp. Det lilla gänget på slottet badade i pengar, samtidigt som det rådde verklig *nöd* i resten av Sverige.¹⁶³

Riksdagen avslutades onsdagen den **9 augusti**. Torsdagen den **10 augusti** stod adelsn talman, lantmarskalken Carl Mörner, värd för en brunch där samtliga riksdagsledamöter från alla stånden närvarade. Vinet flödade, stämningen var uppsluppen. Dit anlände så även stamfadern, som annars kroniskt betraktade riksdagen som helhet med misstro, hur tryggt mutad och hotad den lagstiftande församlingen än var. En person skriver att kronprinsen mottogs med hyllningar, och de som var ivrigast att skåla för honom var de ledamöter som tidigare under riksdagens gång utmärkt sig genom de mest högljutt oppositionella rösterna... Dessa, med privata kassaförstärkningar innanför kavajen, skrålade och skålade nu till hans ära.

Historikern Carl Rogberg¹⁶⁴ – författare till Schinkels *Minnen* del 9 – är i sin resumé av riksdagens avslutning 1815 lyriskt stämd, men man måste beklaga att Rogberg inte ser bortanför dimridån, fernissan, och mer seriöst ställer sig frågan varför alla skådespelare och statister agerade som de gjorde. Nåväl, som belöning för sin egen trohet till det förhärskande narrativet så honorerades Rogberg efter denna bok med tjänstebefattningen som privatlärare åt tre av Bernadottebarnen på Stockholms slott i 10 års tid.

Mutförfarandet bedrevs relativt konsekvent och metodiskt. En historiker, Arvid Ahnfelt, refererar t o m till stamfader Bernadottes ”korruptionssystem”, d v s det fanns en *planmässighet* i det hela. Och *detta* blev ett gift, som för decennier – och kanske mycket längre än så – skulle fräta den svenska stats- och samhällsapparaten inifrån. Justitiekanslern Trolle-Wachtmeister noterade i sin dagbok i juli 1815 att ”genom dessa penningsskänker alstras en anda av *venalitet*¹⁶⁵, som icke blir utan verkan på allmänna lynnet, utom det att de förstör karaktärens oberoende”. Den mut- och korruptionskultur som stamfader Jean Bernadotte befordrat i Sverige alltsedan buskiswalet i Örebro 1810, när han kickat igång allting genom att muta till sig den svenska tronföljden, undergrävde tilliten mellan den offentliga förvaltningen och enskilda medborgare, och mellan medborgare sinsemellan. Mut- och korruptionskulturen som det externrekryterade

¹⁶¹ 200 000 riksdaler riksgälds år 1815 motsvaras år 2020 av ca 19 mkr (KPI), 49 mkr (guldprisindex) alt 630 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁶² 944 000 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 130 mkr (KPI), 340 mkr (guldprisindex) alt 4,5 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁶³ Se kap 22 avsn 7

¹⁶⁴ Carl Erik Johan Rogberg (1829-1905), svensk lärare och ämbetsman

¹⁶⁵ venalitet = egenskapen eller förhållandet att vara mutbar; falhet

stjärnskottet gav fäste i Sverige angrep den gammaldags svenska redbarheten och det svenska samhället som en cancer. Den skadade *kittet*¹⁶⁶ som håller samman ett samhälle. Och konsekvenserna av denna *cancer* och den uppluckring av tilliten och sammanhållningen i Sverige, som fann rotfäste på djupet i samhället, blev mycket större än många historiker hittills förstått eller vågat tala öppet om.¹⁶⁷

Detta korruptionssystem – mutkulturen – var intimt sammanbundet med stamfader Bernadottes egenmäktighet och hans penningbegär. Rent mentalt ansåg han att han *hade rätt* att berika sig på andras bekostnad, eftersom detta ju *var möjligt* medelst diverse handgrepp, särskilt när han betraktade de godtrogna svenskarna som sina *motspelare*, ej sina lagmedlemmar. Begreppet etik existerade ej i detta sammanhang. Litteraturen om stamfader Bernadotte är översållad med bevis för stamfaderns starka privatekonomiska drivkrafter. Ordet *girig* räcker inte till, det skulle fordras något mångdubbelt kraftigare adjektiv för att beskriva stamfaderns natur. Kanske *kleptomani* är adekvatere? Och han kom undan med det tack vare den *hänförelse* som ännu rådde kring hans person; utåt sett briljant charmfull med en glänsande övertalningsförmåga, men under ytan en ytterst cynisk konspiratör utan några moraliska betänkligheter. En iakttagare i kronprinsens krets i Stockholm skildrar våren 1815 hans "aldeles ovanliga sätt att vara, som ingen motstår utom de få, som ser honom dagligen" och upplyser att stamfadern allt som oftast kunde "begagna sig av några rökverk¹⁶⁸" för att förleda sitt offer. En annan samtida betraktare, ett justitieråd, menar vid ungefär samma tid att alltfler dock började genomskåda Bernadottes exteriör, och skriver:

"Denna furste började för dem, som närmast omgav honom, visa att hans karaktär ej var så ädel som man i början föreställt sig. Hans själ var i botten lättsinnig. Han älskade ingenting i världen utom sin son. Han --- älskade *pengar*. Den öppenhet han affekterade¹⁶⁹ var *tillgjord*; han var *slug* ända till lömskhet."

Det finns i källmaterialet en episod vari berättas om ett yttrande från Jean när en adjutant skulle avresa till tsar Alexander, den person som ju egentligen varit den person som möjliggjort hela stamfaderns tillvaro sen 1810, och som inför den övriga koalitionen försvarat hundra och en av Jeans försyndelser och svek. Kronprins Jean Bernadotte hälsade sin adjutant just som denne skulle ge sig av:

"Säg tsaren att jag älskar honom, att jag beundrar honom – ärligt talat kommer jag att bajsa ordentligt i hans hand, när möjligheten uppstår."

Detta är ett uttalande som röjer falskhet, hyckleri, samvetslöshet, simpelhet och vulgaritet – karaktärsdrag som vi känner sen tidigare i vår berättelse.

Den blandekonomi som Bernadotte bedrev mellan svenska statens kassa och tillgångar ihop med sina egna privata dito, visade han glänsande prov på oräkneliga gånger i stora mått ända till sin död. Guadeloupe var dock speciellt; detta var *Stöten* med stor bokstav. Detta var som redan visats ovan och i tidigare avsnitt *svenska statens pengar*, som huvudsakligen den svenska armén och i stor utsträckning även den svenska allmogen fått göra och ännu gjorde stora uppoffringar för. Crusenstolpe har kallat det för att Bernadotte "på *taskspelarmanéer* undansnillade frukterna av kriget". En annan, docent Sigfrid Andgren, skriver i sin avhandling att "Carl Johan i finansiellt avseende betraktade kriget som sitt lilla privata affärsföretag". Exakt samma bedömning gör dåvarande justitiekanslern Trolle-Wachtmeister, som skriver att Jean bedömde kriget och dess följder, d v s vad han själv skulle få ut av detta, "såsom en finansoperation". Genom ett illusionstrick förvandlades sålunda *svenska statens* tillgång, belöningen för Sveriges och de

¹⁶⁶ kitt = sammanbindningsämne; förenande eller sammanhållande kraft eller faktor

¹⁶⁷ Jmfr kap 24 avsn 21; kap 25 avsn 3, 6, 16, 19, 21

¹⁶⁸ rökverk = rök som används för att sprida vållukt; (förgängligt eller värdelöst) smicker eller lovprisande

¹⁶⁹ affektera = försöka visa, låtsa, tillkonstla, ge sken av, åbäka sig eller göra sig till med överdrivna ord eller åtbörder

svenska drängarnas deltagande i sjätte koalitionskriget 1813-1814, till en evighetsskuld från svenska staten till *familjen Bernadotte privat*, och lade en grund för uppbyggnaden av den bernadotteska familjeförmögenheten i generationer framåt.

Författaren har beräknat det som alla svenskar med lite hut i kroppen borde vara intresserade av, nämligen nuvärdet av de årliga utbetalningarna av Guadelouperäntan 1815-1983, vilket var det år då detta kassaflöde *nominellt* upphörde. I 2020 års penningvärdet uppgår detta belopp till 2,3 miljarder kronor justerat för konsumentprisindex, 8,4 miljarder kronor justerat för guldprisindex alternativt 60 miljarder kronor justerat för arbetarlöneindex.

Inga småsummor.

Och som sagt, att detta skulle ha varit dynastins pengar är rent nonsens, bluff, humbug. Det finns faktiskt ett antal dokumenterade muntliga uttalanden som skriftliga bevis, även anteckningar av stamfadern själv, som visar dels att han tidigare *inte* ansett att Sverige varit skyldig honom någon kompensation för sitt förlorade napoleonska stöldgods i samband med flytten till Stockholm, dels att Guadeloupe tillhört *Sverige*.

Ändå skedde detta. Han såg sin chans att svindla det mest naiva folket i världen, och tog den.

Marknadsföringen av Jean Bernadotte som en mycket förmögen person vid bedrägerivalet i Örebro 1810 hade varit en bluff, för han hade inga sådana tillgångar som det var frågan om. Hans utfästelser om mutor var luft, rent ljugeri. Dock vanns valet på dessa premisser.¹⁷⁰ Han hade anlant till Sverige kraftigt skuldsatt.¹⁷¹ De första åren i nya landet hade han bränt pengar på dusörer, lojalitetsmutor och sin egen Stasiverksamhet i en aldrig skådad takt. Våren 1812 hade hans privata skulder uppgått till ca 1,8 miljoner riksdaler riksgälds¹⁷² enligt forskare i ämnet.¹⁷³

Många samtida observatörer, inklusive hovfolk och diplomater som stod i närmast daglig kontakt med stamfadern, är tämligen ense om ett framträdande karaktärsdrag hos uppkomlingen från Pau var just *girighet*. År ut och år in ända sedan ankomsten till Sverige så lyser penningbegäret och kleptomani igenom i Jean Bernadottes gärningar, och han har i historieskrivningen liknats vid en sannskyldig Harpagon¹⁷⁴, fullkomligt besatt av den förmögenhet som han lyckas samla ihop och lägga på hög. Harpagons girighet i Molières pjäs blandas med misstänksamhet gentemot alla och utan genuin tillgivenhet för någon.

1976 introducerade Sveriges Riksbank en 1000-kronorssedel med ett stort porträtt av Jean Bernadotte på framsidan, en detalj lånad från oljemålningen från september 1810 som han låtit François Gérard göra i Paris precis efter budet om att hans och Fourniers bedrägerikupp i Stockholm lyckats.¹⁷⁵ Sedeln är hela 18 cm lång och 8,2 cm hög. Det är oklart om riksbanksdirektionen varit medveten om ironin i utgivningen av detta *lakan* med den mest girige person som tänkas kan på framsidan.

Hela den förmögenhet som stamfader Bernadotte hade ackumulerat vid sitt frånfälle 1844 hade kommit från svenska staten. Svindleriet med Guadeloupemedlen – livräntan plus en stor del av överskottet på drygt 2 miljoner riksdaler – kom jämte Pommernlikviden och rubellånet att utgöra basen för den bernadotteska släktförmögenheten till dags dato. Först 1983 vågade den evigt undersåtliga svenska riksdagen – inklusive Erlander¹⁷⁶ och andra tunga socialdemokrater genom tiderna som inte vågat verkställa det egna partiprogrammet – besluta det som varit

¹⁷⁰ Se kap 2 avsn 21

¹⁷¹ Se kap 2 avsn 24

¹⁷² 1,8 miljoner riksdaler riksgälds år 1812 motsvaras år 2020 av ca 150 mkr (KPI), 530 mkr (guldprisindex) alt 6,1 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁷³ Se kap 4 avsn 2

¹⁷⁴ Harpagon är huvudkaraktären i Molières komedi *Den girige* (L'Avare). Det latinska ordet *harpago* kan som substantiv betyda gripkrok, som verb att råna eller plundra.

¹⁷⁵ Se kap 2 avsn 21-22

¹⁷⁶ Tage Fritjof Erlander (1901-1985), svensk politiker

uppenbart för många forskare sen mitten av 1800-talet, nämligen att Guadeloupedlen tillhörde svenska staten, så därför skulle livräntan dras in. Förvisso innebar riksdagsbeslutet i praktiken bara att detta årliga kassaflöde från staten till kungafamiljen gulligt paketerades om under en annan rubrik i en bokföringsteknisk fint, där hovet undvek den obekväma frågan och ett eskalerande av debatten genom att officiellt "ge efter", samtidigt som uppgörelsen med riksdagen innebar att apanaget höjdes med motsvarande belopp. Trots detta får riksdagsbeslutet 1983 ändå ses som en formell markering och ett historiskt skifte vad gäller synen på Guadeloupedlen.

Två viktiga frågor hänger dock kvar efter detta.

För det första innebar riksdagsbeslutet 1983 ett implicit medgivande att Guadeloupedlen *hela tiden* varit oberättigade, illegitima. Man kan då fråga sig vart diskussionen tog vägen om de därmed felaktiga sammanlagda ränteutbetalningarna 1815-1983. I 2020 års penningvärde talar vi om, enligt beräkningarna ovan, någonstans mellan 2,3 och 60 miljarder kronor i *felaktigt utbetalda statliga medel till en enskild familj*. Hoppsan. Detta är och har alltid varit de svenska skattebetalarnas pengar. Känner man då inte från den oskäligt berikade familjens sida någon nedärvd moralisk skuld i detta, och förhoppningsvis en nyväckt återbetalningsvilja för att gottgöra svenska staten? Eller vid vilken tidpunkt anser man att detta megabedrageri preskriberades? Vid vilken tidpunkt i historien blev springnotan godkändstämplad för alla dessa miljarder av svenska folkets pengar?

För det andra så kunde man ha hoppats att riksdagsbeslutet 1983 öppnat en liten dörr på glänt för att den svenska historieskrivningen skulle återgå till att bli saklig, sannfärdig och ocensurerad, och faktiskt betona det stolta faktum att svenska armén och svenska folket, genom sina insatser i kriget mot Napoleon respektive genom de umbäranden som nederlagsfriheten innebar, som direkt kompensation från Storbritannien, erhöll Guadeloupe utan den minsta mikroskopiska tillstymmelse av tvivel. *Det var armén och allmogen som betalade priset för Guadeloupe och därigenom möjliggjorde betalningen av utlandsskulden*. Guadeloupe var aldrig något annat än en svensk statlig tillgång, punkt. All omdaning av narrativet, allt omotiverat glorifierande av stamfadern, all vulgär revisionism skulle rensas bort. Istället nu, ära de som äras bör. Kunde man hoppats.

Men icke.

Man tar sig för pannan när man hör hur de nuvarande företrädarna för denna familj reflekterar över Guadeloupedlen. Carl Gustaf Bernadotte, artistnamn Carl XVI Gustaf, inte bara passivt understöder nuvarande kungahusets historieförfälskning, utan repeterar även vissa lögnar ordagrant rakt i ansiktet på svenska folket vid särskilda tillfällen. Vid en rit på sensommaren 2010 för att fira 200-årsjubileet av bedrägerivalet i Örebro sade släktens nuvarande språkrör:

"Karl Johan var en duktig ekonom och under hans ledning sanerades Sveriges dåliga finanser och värdet på den svenska valutan stabiliserades. Bland hans första viktiga åtgärder var att få ner landets mycket tunga utlandsskuld till noll. *En stor del av skulderna betalade han med egna medel.*"¹⁷⁷

Vid en rit två månader senare 2010 för att hylla Jeans landstigning på svensk mark hette det ur samma språkrörs mun, föga originellt:

"Karl Johan var också en duktig ekonom och under hans ledning sanerades Sveriges finanser och den svenska valutan stabiliserades. Bland hans första åtgärder var att få ner landets tunga utlandsskuld till noll. *En stor del av skulderna betalade han med egna medel.*"¹⁷⁸

¹⁷⁷ "Högtidlighållandet av 200-årsminnet av tronföljarvalet" den 21 augusti 2010

¹⁷⁸ "200-årsjubileet i Helsingborg" den 20 oktober 2010

Som om inte dessa tributer vore nog fann man några år senare ytterligare ett skäl att hedra stamfaderns minne, nämligen 250-årsjubileet av stamfaderns födelse i Pau. I samband med detta hölls 2013 ett hyllningsseminarium på Stockholms slott där stamfadern pitchades in som "samhällsbyggare", ett led i det postuma varumärkesbyggandet. Släktens språkrör Carl Gustaf Bernadotte tog även denna gång plats bakom mikrofonen och följande desinformation levererades ånyo till åhörare och press:

"Bland Karl Johans första viktiga åtgärder var att få ordning på landets ekonomi och få ner den tunga utlandsskulden till noll. Han var en duktig ekonom och under hans ledning sanerades Sveriges dåliga finanser. Dessutom betalade han en stor del av statsskulderna med egna medel."¹⁷⁹

De juridiska förhållandena har utretts av historiker och jurister i över 150 års tid nu. Det föreligger ej längre några tvivel i detta ämne, Carl Gustaf Bernadotte. Stamfaderns beteende var inget mindre än ett långfinger åt Sverige, ett Sverige som knappt fem år tidigare förärat hans släkt med Vasarnas tronföljd. Därför är det både falskt, äregirigt, arrogant och skymfligt, särskilt med beaktande av den plattform som denna släkt ännu har till låns, att man nedlåter sig till att idissla denna historierevisionism. Fult och ovärdigt gentemot de som äras bör för svenska utlandsskuldens återbetalande. Det är svenska folkets arma förfäder och historia som denna familj varje gång *hånar* när man upprepar detta revisionistiska mantra, i syfte att förgylla stamfadern och därmed kontinuerligt befästa familjens legitimitet och existensberättigande i den svenska tronföljden.

Forskare efter forskare, flera tunga namn, har på 1800-talet och 1900-talet fastslagit att ön Guadeloupe aldrig varit ämnad som vederlag åt Jean Bernadotte eller hans familj enskilt, utan att detta var en avtalskomponent som tillhörde svenska staten. Men det var först efter att flera rättsinniga svenskar i modern tid – främst av dessa kanske Sten Sjöberg genom sin bok *En furstlig svindel* som kom ut 1978 – intresserat sig för *sanningen* i Guadeloupefrågan, som detta så småningom ånyo hamnade under riksdagens lupp. Rätt ska vara rätt – och detta ledde till att *Guadeloupeutbetalningarna suspenderades* 1983, som berättats ovan. Förvisso gömdes bidragsbeloppet senare istället under en annan rubrik, men själva utgiftspostens upphörande som sådan, ogiltigförklarandet av denna bokföringspost, efter riksdagsbeslut, innebar ju de facto ett *underkännande av legitimiteten av Guadeloupeutbetalningarna till att börja med*. Och om Guadelouperäntan ansågs illegitim av en nykter, självständig, icke-mutad riksdag på 1980-talet, så var denna ränta exakt lika illegitim 1815. Den väldigt elementära juridiken och moralen har ej förändrats eller förskjutits en enda millimeter i frågan under denna period.

I denna kontext bör tidigare gjorda utbetalningar nu istället diskuteras. De svekfulla Guadeloupeutbetalningarna för perioden 1815-1983 uppgår i 2020 års penningvärde till sammanlagt 2,8 miljarder kronor justerat med KPI, eller 60 miljarder kronor justerat med arbetarlöneindex. Ett rent bedrägeri av familjen Bernadottes huvudmän gentemot Sveriges medborgare och skattebetalare, pengar som gått direkt till familjen vid sidan om apanaget och allt övrigt. Produkten av ett samvetslöst och cyniskt svindleri, ett falsarium av smått ofattbara proportioner.

Kommentar på dessa siffror i något högstämt tal med improviserade historielektioner inför folket från någon talesperson för familjen? Får vi snart höra ett storsint och osjälviskt erbjudande från familjen om återbetalning, vilket väl förefaller rimligt?

---

¹⁷⁹ "Karl XIV Johan — en samhällsbyggare" den 25 januari 2013

SVAGDRICKA I SKUGGAN AV DEN STORA KASTANJEN

Sommarbrisen smekte torvtakets gräs. Vid stugknuten blomnade några bondpioner.

På morgonen var gläntan daggig och skir. Blommor bugade och lyste, och i luften låg en doftslöja av lavendel och liljekonvalj. Fjärilar och humlor flackade på sin sommaräng mellan smörblommor och fibblor, blåklint och hundloka, mellan stjälkar och blad. En nyckelpiga landade på den nariga askgrå fönsterkarmen utanför kammaren. Ladusvalorna, som flyttat in i fähusets loge, tog insekter i flykten.

Det fanns skönjbara stigar i skogarna runt omkring Knarrkullen, och det fanns stigar som inte tycktes leda någon särskild vart annat än djupare in i skogen. Det fanns en stig som slingrade mellan odon och gräs, över barrströ, knotiga rötter och korsande myrstigar ända ner till den hemliga blänkande Lillsjön. På slänten ner mot vattnet steg en doft av pors och sjö. Vid Lillsjöns barrskogsrand låg en hög vassrugg med näckrosor i den grunda viken. Bladvassens vimplar rasslade i vindstötarna om sommaren. I brynet trivdes igelknopp, vasstarr och strandsäv där sländor flög mellan strån och vippor. Längst ut på den gängliga uttjänta bryggan genom vassruggen kunde Nils om lördageftermiddagen ta av sig sina träskor, kavla upp byxbenen och låta sina bleka smalben och fötter vila i den skönaste renaste vattensvalkan. Aftnarna doftade av nattviol.

Men det var urfattigt, de hade inte mycket, nästan ingenting. Det var inte alltid de kunde äta sig mätta. När Ingeborg dock någon gång brynte några strimlor fläsk, med en kvist av rosmarin, spred sig stekdoften ut ur fönstret, bort mot gärdesgårdarna, bort mot den steniga åkertegen och kunde där få den mest envise och orubblige dräng på fall. Likadant när Ingeborg bakade rågbröd.

Men allt detta är kanske bara sådan nostalgisk allmogерomantik som det i efterhand är så lätt att svepa in verkligheten uti.

Realiteten var sträng och sträv.

Det var kärvt och det var ett evigt hårt slit. Dagarna var långa, från ottan till mörkret föll, och sysslorna avlöste varandra. Nils hade kunnat bryta lite ny mark på sin teg när tjälen gått ur, samlat hundratals stenar som burits eller rullats upp i små rösen på ställen där urberget låg i dagen och ändå inget kunde odlas. Men det var likväl *oändligt* stenigt, bökgigt och magert. Varifrån kom de, alla dessa stenar? På den näringsfattiga åkerlappen hade de fått sin första lilla skörd potatis och råg. Jorden krävde en stor arbetsinsats men gav en så låg avkastning att det inte ens räckte till torpets egen försörjning. Det lilla som blev över skulle vara slut till advent. De levde magert med mjölvälling, gröt, bröd, potatis och sill som basföda. Det skulle nog bli bättre med tiden, men inte än. Sen hade han sina körsbärskärnor och äppelkärnor förstås som planterats i krukor med den bästa jord han kunnat sålla fram. De skulle nog ta sig med tiden, men inte än.¹⁸⁰

Han skulle förmodligen leva större delen av återstoden av sitt liv ofri, med det ständiga oket av dagsverksskyldigheter och arrendebetalingar till markägaren, andra dagar tvungen att hyra ut sin starka arbetarkropp åt andra. Nu, i brådaste slåttern, var det som mest att göra för bygdens gårdar, för penningar som var nödvändiga för torparens överlevnad, samtidigt som det var som snärjigast på torpet. Ibland låg betingen långt bort, och då kunde han få traska hemifrån torpet redan på efternatten med en matsäck av gröt och sill, för att vara på plats när passet för arbetsgivaren skulle påbörjas klockan 4 eller 5 på morgonen. Varje morgon delades nya order ut med obändig kraft, och drängarna fick slita som galärslavar. En del arbetsgivare var hårdare än

¹⁸⁰ Om Nils sparande av körsbär- och äppelkärnor från fälttåget i Tyskland se kap 9 avsn 7, 10; kap 10 avsn 4; kap 12 avsn 3; kap 14 avsn 7; kap 22 avsn 6; kap 23 avsn 22; kap 24 avsn 22; kap 25 avsn 10, 12, 23.

andra. Man kunde ibland känna inspektorns ögon på sig, och flera arbetade med en ständig rädsla att inte vara till lags, att få stryk.

En torpare hann sällan med allt som måste göras på det egna torpet under de dagsverksfria dagarna, utan måste slita med sin egen teg till långt framåt nätterna under den ljusa tiden på året, efter att redan ha arbetat en hel dag åt någon annan. Redskapen var hans egna, hemmagjorda eller ärvda av far; liar, yxor, spett och spadar. Så länge det inte var beckmörkt kunde han hugga ved eller bryta stubbar och sten i gränslösa mängder, en kvadratmeter i taget, för att sakta utöka sin odlingsbara jord till året därpå. Fullkomligt uttröttad och slutkörd i kroppen, som nätt och jämnt hängde ihop, somnade han om natten i samma ögonblick som han lade sig ner på säckmadrassen av hackad halm, med självsprickor i sina händer, jord under naglarna och torkat svett i det stripiga håret.

Men han somnade med ett gott samvete.

Ingen kunde någonsin säga att han inte gjorde rätt för sig.

Det besynnerliga var dock, att hur hårt människorna i detta samhällsskikt än trälade så blev där aldrig egentligen mycket mer till övers att leva på. Allt överskott, om något sådant skulle uppstå, tycktes sippra uppåt i den stora osynliga pyramiden som var Sverige, den stora osynliga klasstrappan där all behållning, all vinst liksom tycktes dunsta iväg högre upp. Överviktiga husbönder och godsägare som ärvt sin mark, som åt vetebullar och gläfsigt delade ur slavorder åt sina drängar, hyllades ibland i olika sammanhang för "allt som de åstadkommit" och skulle ses som "föredömen". Somliga individer i den övre delen av detta jordägarklientel antog även högstämda valspråk såsom en ytterligare markör, på latin dessutom, av sina utomordentliga karaktärsdrag visavi de trälade massorna. Men att arbeta sig ur fattigdomen var en lögn, en myt konstruerad av överheten, åtminstone om man var en fattig torpare eller bonddräng i Småland. Efter att de tvingats lämna hemmet i Dalsebo 1796 hade Nils knappt aldrig bott någon annanstans än i mörka kyffen och drängstugor med en liten glugg till fönster och en stenhård brits till säng, och han hade nästan ständigt varit utan sparpengar. Hade han inte arbetat tillräckligt hårt? Eller var han, jämte en miljon andra svenska män och kvinnor, bedragen? Grundlurad?

Nu var det högsommar 1815. Tjugo somrar tidigare hade hans egen far gått bort, torparen Johan Nilsson, bara 58 år gammal, utsliten, uttjänt. Hjärtat hade stannat i sömnen. Deras sista sommar tillsammans hade Nils känt hur far velat lämna något efter sig. Ett arv, ett osynligt band. En förståelse.¹⁸¹

Sen Anna-Maja kommit till världen hade Nils själv känt likadant. Han hade ett oskrivet testamente att förvalta och vidarebefordra, en släktberättelse, en skildring om förhållanden och värderingar som aldrig fick glömmas eller suddas ut, värderingar som aldrig fick kohandlas bort. Han hade ett ansvar inför nästa generation, som i sin tur skulle få ett ansvar inför nästa. Ett ansvar både för deras försörjning och förbättring, och för att lämna över en förståelse om deras rötter och identitet.

Han drack sin svagdricka i skuggan av den stora kastanjen vid sidan om bondens åker. Det doftade av nyslaget hö. Svetten hade torkat in. Hans rygg var stel, hans händer var torra. Borta vid den slagna vallen såg han Anna-Maja i sin vita klänning leka i solen.

Någon ringde i en klocka. Mannarna samlade ihop sig, tog sina liar och började sakta röra sig ut på fältet igen, och räfserskorna följde snart efter.

---

¹⁸¹ Se kap 1 avsn 1-2

CARL JOHAN OCH CARL JOHAN

Båda föddes på en onsdag. Båda tog värvning som tonåringar och växte upp till generaler. Men ungefär där upphör väl likheterna.

Omdömena om general Carl Johan Adlercreutz i det historiska källmaterialet är väldigt enstämmiga. Hans karaktär har tidigare i vår berättelse kommenterats,¹⁸² men i detta avsnitt lämnas ett något utförligare porträtt.

Den finlandsfödde Carl Johan Adlercreutz var mannen som Runeberg tillägnade den mäktiga avslutningsdikten i sitt epos *Fänrik Ståls sägner*. Vi har tidigare redan citerat Schinkels beskrivning vid Leipzig 1813 om hur "man fann honom i kulregnet lugn och beslutsam som på ett paradfält", där han också kallas för "en inkarnation av det gamla svenska krigarlynnnet". General Skjöldebrand benämner honom "en hjälte, den tappreste bland de tappre, och en härförare, vars naturliga blick och beslutsamhet ersatte allt som kan vinnas genom studier i krigsvetenskapen". En annan officer kallar honom också för "djärv och oförskräckt". En historiker beskriver hans skarpa instinkter och ledarskap i strid:

"Då famnade han med snillets säkra öga drabbningens hela gång i alla dess växlingar, då utdelade han sin order med en beprövad härförare skarpsinne och raska beslutsamhet, då stred han med en hjältes lugna och orubbliga mod."

Professor Gabriel Rein framhåller i sin biografi över Adlercreutz att hans resoluta osjälviska lojalitet mot Sverige aldrig vacklade. Adlercreutz hjärta klappade för Sverige och han avlog flera ytterst förmånliga och generösa anbud om tjänstgöring för främmande makt. Pliktkänslan för fosterlandet vägde alltid oerhört mycket tyngre än den personliga karriärutvecklingen och pengagirigheten. Adlercreutz hade under senare delen av Finska kriget fått bära den tyngsta bördan, samtidigt som han erhölet föga hjälp av den nominelle överbefälhavaren Klercker.¹⁸³ Och fastän Sverige i slutändan förlorat Finland, hade Adlercreutz hela tiden upprätthållit den svenska vapenären, och förlorat *värdigt*. I samband med Adlercreutz förhandlingar om vapenstillstånd med Ryssland i november 1808 hade han hyllats av ryssarna som tapper, den ryska armén hade hurrat för honom, och vid hans avresa från förhandlingsorten hade de skjutit kanonsalut för honom utav genuin respekt för hans krigarinsats. Efter Finska kriget hade Adlercreutz även hyllats vid återkomsten till Stockholm, och svenska folkets beundran för honom var entusiastisk och utbredd. Suremain om denna händelse:

"Från den obetydligaste lärpojke till den förnämaste herre ansåg sig envar stå i tacksamhetsskuld till honom, och var och en hyllade honom på bästa sätt. Ett sådant värde sätter svenska folket, som uppfostrats av lysande kungar, på tapperhet och militär ära."

När Adlercreutz kort efter sin återkomst från Finland via Norrland hade besökt en teater i Stockholm, hade han hälsats med en kraftig ovation från hela publiken när han stigit in i salongen. Även på andra sätt hade han uppvaktats i huvudstaden under flera veckors tid.

En av sitt livs viktigaste insatser hade varit det fysiska gripandet av kung Gustaf IV Adolf i mars 1809, men inte för att rubba Vasarnas tronföljd – Adlercreutz tanke hade hela tiden varit att prins Gustav skulle bli regent – utan bara för att hindra kungen från att resa till Skåne vilket kunnat utlösa ett svenskt inbördeskrig, vilket varit ödesdigert för Sverige, särskilt då nationen ännu befunnit sig i krig med utländska makter. Själva handlingen i sig – att, med bara en handfull män med sig och utan att ha en armé till sitt förfogande någonstans, promenera in och *leda* ett avväpnande och tillfångatagande av Sveriges kung mitt inne på Stockholms slott – vittnar om en

¹⁸² Se t ex kap 1 avsn 8; kap 2 avsn 2-3 (Adlercreutz ansvarskänsla för Sverige, intentioner och kval); kap 11 avsn 10 (Adlercreutz oanmälda besök med koalitionsdiplomaternas gemensamma protestskrivelse i handen); kap 17 avsn 4

¹⁸³ Se kap 1 avsn 8

kyla, ett fokus och ett oerhört politiskt mod. Hade det gått snett hade Adlercreutz öde varit högst ovisst. Adlercreutz hade dock tagit detta steg utan andra biavsikter än att *rädda fäderneslandet och rädda Vasaätten*. Men denna avgörande handling hade senare missbrukats av andra mörkare krafter. Icke desto mindre hade Gustaf IV Adolf i efterhand sett detta ingripande mot honom själv för vad det faktiskt var, och ska enligt ett vittne ha kallat Adlercreutz för "den ende hederlige mannen i hela revolutionspartiet".

Och just denna egenskap – *hederligheten* – återkommer hela tiden när samtida iakttagare och sentida historiker utvärderar Adlercreutz. Justitiekanslern Trolle-Wachtmeister framhåller i sin dagbok Adlercreutz rättrådighet. Suremain säger sig kunna gå ed på att han aldrig hos Adlercreutz märkt en brottslig tanke, och framhåller samtidigt hans "skärpa i omdömet". Den tyske författaren Ernst Moritz Arndt¹⁸⁴ skriver att Adlercreutz "varken hade håg eller tålmod" till sluga ränker. Två andra källor, Johan Jacob Burman¹⁸⁵ och professor Gabriel Rein, framhåller att han ärvt ett gott naturligt förstånd och ett sunt omdöme av sin mor. Drottning Charlotta kallar Adlercreutz "uppriktig och ärlig", och lite senare i sin dagbok kommenterar hon att "ju mer man känner honom, desto mer övertygas man att han är den redbaraste människa som tänkas kan". En annan samtida minnestecknare skriver:

"General Adlercreutz --- ingick aldrig i några konferenser eller komplotter. Flera försök gjordes att *under låsta dörrar*¹⁸⁶ indraga honom i sådana, men vid dylika tillfällen öppnade han alltid dörrarna på vid gavel och förklarade bestämt, att han aldrig ville inblandas i sådana handlingar."

En samtida betraktare och krönikör skildrar Adlercreutz personlighet som präglad av "rättframhet, ärlighet och fullkomliga frånvaro av intriglynne". Historikern professor Sam Clason, som i sin forskning granskat mängder av källmaterial, beskriver likaledes Adlercreutz som "fri från intriger". En annan historiker betonar att Adlercreutz var samvetsgrann och menar att han var en man som ej kunde föra fram en osanning. Adlercreutz åtnjöt ett välförtjänt anseende som en rättskaffens svensk medborgare. Han var inte ett intellektuellt geni, men fast förankrad i sunda, bondförnuftiga sanningar. Samtida officerare framhåller att Adlercreutz ägde balans, klarsynthet, förnuft och en ovanlig ljus fattningsförmåga. Han kunde resonera förutsättningslöst, balanserat och logiskt med skarp dialektik¹⁸⁷. Det moraliskt anständiga, det pliktmässigt riktiga och det hedersamma låg samtidigt till grund för hans ställningstaganden.

Och så vidare. Hundratals omdömen om Adlercreutz till i samma anda.

Adlercreutz var en man av löften: Han var sparsam med löften och lovade aldrig mer än han kunde hålla, men han höll alltid vad han lovade. När han väl gjort ett åtagande så fullföljde han detta med orubbligt allvar, ihärdighet och plikttrohet. Han avvek aldrig från den starka principen att mans ord är mans ära. Han glömde aldrig, försummade eller urskuldade aldrig, hur stor eller liten sak det än rörde sig om. Från fälttåget nere i Tyskland skrev han hem till sin hustru på deras gods Nynäs vid Nynäshamn, med stavning enligt originalet:

"När du komer till Nynäs låter du göra ett par stöflor åt Janne, ty jag har låfvat honom det."

Janne var hans då 12-årige son Johan¹⁸⁸. Faderns egna omständigheter användes aldrig som förevändning för att tumma på sitt ord, oavsett vem eller vad det gällde.

Den egna familjen var viktig för general Carl Johan Adlercreutz. Han var mycket fäst vid sina anhöriga och deras gemensamma hem. Omsorgen om familjen och ömheten för de egna tog sig ofta uttryck i breven till hustrun. Deras förhållande var mycket gott. Från kriget i Tyskland skrev

¹⁸⁴ Ernst Moritz Arndt (1769-1860), tysk författare, historiker och poet

¹⁸⁵ Johan Jacob Burman (1771-1824), svensk militärofficer och lantmätare

¹⁸⁶ "under låsta dörrar" = i största hemlighet och förtroende

¹⁸⁷ dialektik = slutledningskonst, bevisningskonst, förnuftslära, logik; konsten/tekniken att argumentera genom att väga skäl och motskäl mot varandra

¹⁸⁸ Johan Henrik Adlercreutz (1800-1841), svensk militärofficer

han till henne med frågor om skörden från trädgårdslanden, om ladugårdens skick, ifall fisket lönade sig och om hur hon och barnen mådde, och breven lyser av ett stort förtroende för henne.

Trots att han alltid haft änglavakt och ej allvarligt sårats i sina krig, var han väl medveten om sin egen dödlighet och alltings förgänglighet. Till en släkting skrev han från Charlottenburg utanför Berlin, någon vecka innan slaget vid Grossbeeren:

”Skulle något hända mig och jag ej mer får återse min familj, anhåller jag på det ömmaste att onkel blir mina barns förmyndare, och min hustrus stöd och rådgivare. De är främlingar och har ingen annan att hylla sig till¹⁸⁹. Rikedom har jag ej att lämna dem, men dagligt bröd hoppas jag att de inte ska sakna. Barnens uppfostran¹⁹⁰ ligger mig mycket om hjärtat, och på den bör intet sparas, ty en god uppfostran är det bästa arv.”

Adlercreutz själv kom från en bondesläkt, präglad i generationer av gedigenhet, trofasthet och flit, och stod med båda fötterna på jorden. Han trivdes med enkla vanor, med en naturlighet och flärdfri enkelhet i sitt sätt. Han hade ett tydligt förakt för prål och glitter. Allmänt prisades Adlercreutz samtidigt för sitt älskvärda, glada, godmodiga och trevliga umgängessätt, men kunde stundom visa sig tvär och butter. *Han förstälde sig aldrig inför andra. Han var äkta.* Det finns även noteringar i källmaterialet när Adlercreutz betraktats i ensamhet som kontemplativ, försjunken i funderingar, och ”allvarlig som sin hembygds dunkla furor”.

Han har beskrivits som prestigelös. Om han någon gång begick ett felsteg, var hans samvete och rättskänsla alltid så starka att såvitt möjligt söka gottgöra det inträffade. Han medgav ärligt egna misstag och försummelse; han var inte någon som ljög eller med dubbelbottnade ordlekar slingrade sig undan ansvar, utan deklarerade vad han gjort jämte en objektiv, icke-förskönande analys av situationen.

Adlercreutz oväld, hederlighet och *oegennytt*a återkom även i militära och andra officiella rapporter. Han stred för sakens skull, det högre ändamålet, och ej för den personliga äran eller privata fördelar. ”Han såg blott *det allmänna*, aldrig sig själv”, konstaterar ett samtida ögonvittne om Adlercreutz roll i händelserna 1808-1809. Under Finska kriget, efter att Adlercreutz storligen utmärkt sig och haft framgångar sommaren 1808, rapporterade han till Stockholm om händelserna. Så här kommenterar den dåvarande hertiginnan Charlotta meddelandena från Adlercreutz:

”I rapporten talar Adlercreutz *minst om sig själv*, så mycket mer om de andra höga officerarna samt sina adjutanter förtjänster och sin lilla kårs tappra motstånd inför de överlägsna fiendliga styrkorna. En *anspråkslöshet* ägnad att ytterligare öka den aktning han i sanning är värd.”

Adlercreutz framhöll alla som bidragit till en framgång, och i en rapport berömmar han bl a fältläkaren Bjerckén¹⁹¹ som på slagfältet, i kulregn, förband de sårade och senare, på Adlercreutz rekommendation, erhöll medaljen för tapperhet i fält.

Och Adlercreutz egen redogörelse för händelserna i samband med revolutionen 1809 hade varit den enda skildring som Hans Järta *ingenting* haft att anmärka emot. D v s, trots att Adlercreutz befunnit sig i händelsernas mitt, hade han haft förmågan att objektivt, neutralt och opretentiöst skildra sin egen och andras medverkan utan att lägga till eller dra ifrån.

Adlercreutz slösade aldrig med beröm, men han var alltid noga med att framhålla sina underbefälhavares och sina soldaters insatser i strid, samtidigt som han i princip konsekvent spelade ner sin egen betydelse. Under sina senare år erhöll han många hedersutmärkelser för sina genuina insatser för Sverige och för sin karaktär, men han var samtidigt förnuftig nog att ej

¹⁸⁹ hylla sig till = ty sig till, anförtro sig åt, förlita sig på, söka beskydd och stöd hos

¹⁹⁰ Begreppet ”uppfostran” användes vid denna tid ej allenast i bemärkelsen daning i gott folkvett, hyfs och ordning, utan kanske ännu mer i bemärkelsen konkret bildning samt formell skolning och utbildning.

¹⁹¹ Pehr af Bjerckén (1765-1818), svensk läkare

förblindas av dem. När Serafimerorden för första gången var tänkt att utdelas till Adlercreutz, avstod han den frivilligt till en uppenbart mer känslig friherre som känt sig förfördelad över att inte fått den. Adlercreutz tackade även vid två tillfällen nej till generöst erbjudna löneförhöjningar och traktamenten, då han ansåg beloppens storlek oskäligen och slösaktiga. Sveriges främste militärbefälhavare under den mest turbulenta tiden i nationens moderna historia, tillika en av landets mest inflytelserika medborgare, avsåg sig alltså *oegennyttigt* en betydlig del av avlöningen – för Sveriges finansers och den allmänna rättvisans skull. Han hade ansett att grundlön plus traktamente på totalt 200 riksdaler i månaden var fullt tillräckliga. Han var lika sparsam med statens som sina egna medel.

Adlercreutz var den förste att erkänna sin egen ringa förmåga som talare. Han lade inte ut texten, använde aldrig överord, mästrade aldrig, spelade inte teater. Adlercreutz – öppen, prestigelös och rättfram – gick raka vägen och ville ha rent spel. Han talade klarspråk, och hade den allra största respekt för sanning och uppriktighet, även när sanningen var obekvämt. Han var sig alltid lik, aldrig tillgjord eller grov. Han har beskrivits som ”enkel, redlig och behagligt bestämd i sitt sätt att vara”. Drottning Charlotta kommenterar i sin dagbok att Adlercreutz ”använde aldrig artighetsfraser eller konstlad retorik utan menade vad han sade, rätt och slätt”. Han skydde ej att uttala sin mening och visade finsk envishet och seghet vid försvaret av sina åsikter. Oaktat detta lyssnade han villigt på andra och deras råd när det gällde saker i vilka han ej ansåg sig själv äga tillräckliga insikter. Dessutom skilde han på sak och person och var alltid redo att räcka sina motståndare handen; han förlöpte sig aldrig och där fanns ingen prestige, ingen lättkränkt stolthet, ingen egen ärelystnad eller hämndgirighet som han lät komma i vägen för Sveriges väl. Adlercreutz fruktade ingen, och denna *inre trygghet* gjorde att han heller aldrig förolämpade personer i sin omgivning. Han ska själv ha sagt:

”Hämnd och förföljelse är okända känslor för mitt hjärta.”

Till utseendet var han något undersåsig, något kraftigt byggd med breda axlar. Hans krigiska gestalt och kroppsbyggnad förenade styrka med rörlighet, hans väsen var manligt, raskt och militäristiskt. Han hade frisk och sund ansiktsfärg, brunt hår och blå ögon vilka lyste av munterhet och välvilja, och en blick som har beskrivits som ljus och varm. Pannan och ansiktet var breda, kinderna och hakan fylliga, och hans tilldragande och glada ansiktsuttryck tillkännagav samtidigt beslutsamhet och viljekraft. Adlercreutz påminde på äldre dagar till utseendet om marskalk Davout, en av Jean Bernadottes personliga fiender i Frankrike, och denna likhet bidrog till kronprinsens aggregering mot honom.

Det har sagts av en annan general, att om Adlercreutz under sitt militära liv verkat på en större arena än det perifera Norden, ”skulle han utan tvivel blivit en av Europas främsta fältherrar”.¹⁹²

Detta om Carl Johan Adlercreutz.

Nu över till kronprins Carl Johan.

Carl Johan var egentligen inte hans riktiga namn, bara ett taget artistnamn, ett låtsasnamn för att låta lite svenskare. På riktigt hette han Jean Baptiste Bernadotte.

Som krigare var stamfader Bernadottes meriter och mod diskutabla. Såväl i Napoleons tjänst som under det sjätte koalitionskriget mot Napoleon har stamfadern beskyllts för att vara undflyende, avvikandes bort från alldeles uppenbara drabbningar, och smitandes iväg från ansvar. Många historiker har framhållit Jeans distinkta obeslutsamhet i skarpa lägen, där hans

¹⁹² Omdömena om Adlercreutz är i såväl militära som övriga avseenden näst intill unisona, från alla håll och kanter. Den enda historikern som konsekvent nedskriver Adlercreutz militära duglighet är Bernadottestipendiaten och Bernadottebibliotekarien och distingerade hovrevisionisten Torvald Höjer, givetvis, som rart trogen det bernadotteska narrativet duggar sina framställningar med opåkallat syrliga kommentarer om hur fantastiskt underlägsen Adlercreutz var Höjers egen hjälte, dynastigrundaren Jean, och hur ”inskränkta” Adlercreutz sakkunskaper och intressen var. Höjers *agenda*, som göms under ytan i hans trilogi om Messias från Pau, blir i detta avseende alldeles tydlig och stundom pinsam.

agerande i slutändan *inte* drevs av pliktkänsla utan snarare av vad han trodde skulle innebära störst fördelar för honom själv personligen. Hans krigsmanövrar hade också, både under Napoleontiden och efteråt, vid flera tillfällen underordnats överväganden kring vilket PR-värde som händelsen skulle få för honom själv. Både Napoleon och andra generaler och statsmän från flera länder har uttryckligen kallat detta bernadotteska beteendemönster i krig för trolöst, omoraliskt, falskt och svekfullt.

De som med tiden lärde känna stamfadern, förnam att under ytan av hans ord och gärningar fanns nästan hela tiden biavsikter, sluga planer, en böjelse för listiga intriger. Man visste aldrig hur tankarna och uträkningarna gick bakom masken, fasaden av charm och komplimanger. Han var *slipad*. Med sin erkänt höga intelligens och sin obegränsade kreativitet, hade Jean Bernadotte en benägenhet att hela tiden finna nya möjligheter och metoder att öka sin egen vinning, oavsett vad det gällde; karriären, prestige, privatförmögenheten. Egennyttan var den starkaste underliggande drivkraften, och eventuella juridiska och etiska hänsyn fick konsekvent vika. Han köpslog ivrigt om vad han själv skulle få ut av att bistå någon, men var inte sen att dra tillbaka sina utfästelser, eller snarare inte låtsas om dem, ifall utsikterna blev fördelaktigare för motsidan. Han lyssnade intresserat till alla anbud från främmande makter som kunde innebära personliga fördelar. Han har, med undantag av sina panegyriker, av mängder av samtida källor på olika sätt skildrats som principiös, ohederlig och extremt självisk.

Som vi sett tidigare i vår berättelse var stamfadern notoriskt opålitlig. Han var vad som bäst kan beskrivas som en patologisk lögnare. Han slösade lättvindigt och obekymrat med löften och utfästelser, ibland på sitt "hedersord" i allehanda former, utan att bekymra sig om att stå fast vid något. Mycket "glömdes bort", en del förnekades om han någon gång blev konfronterad, resten kunde alltid bortförklaras med nya ordramsor och efterhandskonstruerade skenargument. Ett löfte från Jean Bernadotte betydde näst intill ingenting. Han var fifflande och manipulerande, beräknande, vilseledande, förrädisk och kroniskt misstänksam mot omvärlden. Han var en mästare i att dupera andra människor; en cyniker utan förtroende för sin närmaste omgivning, med stor talang för att förleda andra människor och sedan utnyttja dem.

Familjen hade viss betydelse för Jean, men vid sidan om diverse kommentarer av personlig natur så föredrog han att skildra sina egna stora bedrifter i korrespondensen med konvanshustrun Désirée och sonen Oscar. Att förhållandet med Désirée var relativt andefattigt synes även av att hon konsekvent kallade honom för "vännen", inte mer än så. Samtidigt som Jean begagnade sig av Désirée som spion i Paris, skulle Oscar, dynastins framtid, danas att bli lika framgångsrik som sin far. Redan under Désirées vistelse på Stockholms slott några månader i början på 1811 påstås Jean ha varit otrogen mot henne, och under fälttåget lär han ha haft tillfälliga förbindelser med olika älskarinnor. Otrohetsen fortsatte även efter att Désirée återkommit till Stockholm 1823.

Till sitt sätt var Jean Bernadotte grandios och synnerligen prestigefull. I detta ingick att sällan eller aldrig på ett *genuint* sätt medge egna tillkortakommanden. Han hade ett behov av att visa sig överlägsen gentemot andra, och ge sken av dominerande kunskap inom alla områden. Snarare än att någon gång erkänna ett eget misstag, undkom han detta genom lögn, bortförklaringar eller genom att offra någon annan som han kunde skylla på, ibland t o m nära medarbetare. Hans ego kom även till tydligt uttryck i den reguljära propagandaverksamheten för den egna personen, samt i t ex fälttågsbulletiner som, direkt eller indirekt, framställde hans egna insatser som centrala för framgångarna, samtidigt som de verkligen förtjänade befälhavarnas och truppernas prestationer bakslut kunde undervärderas. Äregirigheten hos Jean Bernadotte var oerhört framträdande, och han var mycket känslig för omvärldens åsikter om honom. Han hade ett *enormt bekräftelsebehov* och kände sig *kränkt* om han inte fick den uppskattning och hyllning som han ansåg att han förtjänade. Titlar och ordnar var dels något som hans inbilskhet fordrade

för egen del, dels var detta en valuta som han ymnigt själv använde för att köpa sig lojalitet och bifall eller för att försätta folk i en beroendeställning till honom.

Grandiositeten kom även till uttryck i Jean Bernadottes penningbegär. *Mycket* var aldrig nog. Och som vi har sett tidigare så fungerade svenska statens räkenskaper och hans privata finanser i någon slags blandekonomi, där hans egen berikning kan beskrivas som parasitisk, kleptomansk. Proportionerna var då, och är än idag när man ser till vilka summor det var frågan om, svindlande, grovt oanständiga, och djupt sårande för de som till syvende och sist drabbades – svenska folket.

Avslutningsvis några ord om Jeans sätt och utseende. Hans beteende, såväl i slutna sällskap som i officiella sammanhang, har flera gånger beskrivits som "teatraliskt", tillgjort, konstlat, dramatiserat. Han ägde "talets gåva" i så motto att fraser, långa utläggningar, överdrifter, sarkasmer och konstlad retorik var del av hans blotta väsen. Han kunde smicka och berömma utan grund och utan urskillning, vilket var en avväpnande taktik för att "vinna" människor. Han kunde generöst strö omkring sig älskvärda haranger och *skenbart* frikostiga yttranden, "men att ur dylikt konstruera fram en förtrolig vänskap är naturligtvis felaktigt", som historikern Bo Enander¹⁹³ framhåller. Snarare var det tvärtom; under dessa ytliga, sockrade och förskönade möten och relationer fanns hela tiden misstro och tvivel och ett närmast föraktfullt förhållningssätt. Dyra presenter, mutor i form av penninggåvor eller förmåner användes på samma sätt.

Jean kunde vara utomordentligt finkänslig, smidig och särdeles inställsam när han ville vinna sympatier och binda personer till sig, som han sedan kunde utnyttja som redskap för sina syften. Och han kunde vara lika grov, våldsam och rent hemsk när hans ombytliga humör kreverade, särskilt då han kände sig "kränt". Ibland blev det budbäraren som fick ta smällen, vem som helst som råkade stå i skottlinjen av hans ursinniga urladdningar. Hans temperament har ofta beskrivits som häftigt och uppbrusande där han ständigt kastades mellan överilningar och "ånger". Han saknade i grunden tillit till andra människor – *alla* – och kunde bedra, svika och överge vem som helst som han inte behövde.

Det har påståtts att Jean ärvt sitt psykiskt instabila och obehärskade läggning av sin mor Jeanne, och att mental ohälsa förekommit på andra håll i släkten Bernadotte.¹⁹⁴

Vid sidan om denna häftighet och bipolaritet, så har Jean även till sitt sätt beskrivits som impulsiv med spretiga idéer där saker ofta skulle ske plötsligt och brådstörtat. Alltså raka motsatsen till sansat, välbetänkt och principfast. Såväl under fälttåget som på Stockholms slott beskrivs i mängder av ögonvitnesskildringar hos Jean ett kaos av kreativitet i kombination med obetänksamhet, intolerans för avvikande uppfattningar, avsaknad av tålmod, undflyende av eget ansvar och noll självinsikt, vilket ofta framkallade smått bisarra psykiska provningar för hans närmaste omgivning. En minnestecknare som observerade detta på nära håll i flera års tid talar om Jean att han ägde "endast en *fernissa* av storhet och talanger, som gör intryck på de närsynta och vars verkan icke kan räcka länge".

När Jean inte ville eller kunde – för den politiska egennyttans skull – öppet deklarerat sin egen mening i en fråga, så gömde han sig ofta bakom kung Carl XIII som målvakt, och lät denne – givetvis helt ovetandes – fronta med sitt namn och kungatitel, eller också lockade Jean fram ur ett rådslag eller en konselj det beslut som han själv önskade. Det fanns knappt något ämne där han själv medgav att hans insikter var bristfälliga, så naturligtvis hade han mycket svårt att lyssna på råd från andra. Han hade föga tålmod för analyser som fordrade detaljkunskaper. Jean kunde heller aldrig skilja på sak och person; att ha "fel" åsikt i känsliga sakfrågor var för honom lika med ett personligt svek, ett personligt förräderi.

¹⁹³ Bo Fredrik Enander (1904-1960), svensk historiker, författare och journalist

¹⁹⁴ Se kap 9 avsn 13; jmf även kap 24 avsn 24

Jean var ungefär jämnlång med Adlercreutz, möjligen någon eller ett par centimeter längre.¹⁹⁵ Vad beträffar Jean Bernadottes fysionomi så utmärktes denna av det krulliga svarta håret, den stora örnnäsan och de mörka blixtrande ögonen med den ibland genomträngande intensiva, sylvassa, skrämmande blicken.

Carl Johan och Carl Johan kunde knappast vara mer olika.

De två hade träffats för allra första gången samma dag som Bernadotte gjort sitt intåg i Stockholm i början av november 1810, vid en stor mottagning på slottet där rikets förnämsta dignitärer presenterats för den nye kronprinsen.¹⁹⁶ Jean, som erhållit noggranna upplysningar om de mer framstående personerna i Sverige på förhand, hade vetat vem Adlercreutz var och *inledningsvis* visat honom stor respekt. Men svårigheten för Adlercreutz att uttrycka sig på franska, ett språk som han troligen ej heller fullständigt förstod, hade gjort samtalet besvärat. Där hade mötts den glänsande, hänförande, hovmannaaktiga, världsvana, ytligt teatraliska fransosen från Pau och den stoiske, okonstlade, lite osmidiga men stadiga och genuina generalen från norr. Sannolikt hade de två redan där märkt en ömsesidig olikhet i karaktär och lynne. Adlercreutz var en av få som ej låtit sig *förbehållslöst hänföras* av den triumferande främlingen. Adlercreutz avsaknad av överdriven artighet och påklistrad inställsamhet hade troligen verkat avkylande på kronprinsen, som älskade ceremonier och fjäsk. Bernadotte sägs ha betett sig mot Adlercreutz som mot en invånare från månen, och enligt uppgift ska Adlercreutz ha känt sig nästan tillintetgjord efter deras första möte.

Redan från denna första stund hindrades ett förtroiligare närmande dem emellan, Carl Johan och Carl Johan. Deras samexistens kom att bli relativt disharmonisk. De var varandras antiteser och förmådde aldrig att dra jämnt. En sak som stötte Bernadottes självkänsla oerhört var att alltmedan han själv var överbefälhavare över den svenska armén, så var Adlercreutz den största auktoriteten i den svenska armén vid denna tid. Generalerna *lyssnade* på Adlercreutz, de *respekterade* honom. Och Adlercreutz tröttnade aldrig på att med en nästan faderlig kärlek ägna sina tappra och trogna trupper sin omsorg under krigets mödor, lidanden och motgångar. Adlercreutz var i svenska folkets ögon närmast en nationalhjälte för sin karaktär och sina uppoffringar, och var uppriktigt vördad och älskad av svenska folket.

Denna status och detta inflytande sågs med stor misstänksamhet av Jean. Stamfadern bar för alltid på något slags agg, ett mindervärdeskomplex, en frostighet eller missunnsamhet gentemot Adlercreutz, och tog ibland till sluga, låga trick för att kritisera eller häckla den finlandssvenske generalen.¹⁹⁷ Bl a via baktaleri, smädeskrifter och tidningsartiklar producerade av Grevesmöhlen, som under en tid publicerats nästan dagligen, hade Bernadotte försökt undergräva Adlercreutz meriter och anseende.¹⁹⁸

Ett annat exempel är vid inledningen av fälttåget i Tyskland 1813, då Jean skickat oförskämda brev från Sverige där han i egenskap av Sveriges kronprins beskyllt en av Adlercreutz adjutanter för inkompetens. Detta hade dock bara varit ett sätt att *indirekt* klandra sin verkliga måltavla, Adlercreutz själv. Den sluga planen hade vidare varit att skilja Adlercreutz från sin adjutant, som i själva verket var mycket duktig, och därigenom ytterligare skada sin generalstabschef!

Vid fälttågets slut, under hyllningskortegen genom Stockholm, hade Jean sett ännu ett tillfälle att markera sin överlägsenhet gentemot Adlercreutz, och givetvis ej missat denna chans

¹⁹⁵ Jean Bernadottes kroppslängd var ca 172 cm (se kap 2 avsn 16). Författaren har låtit göra undersökningar efter någon officiell notering om Adlercreutz kroppslängd, men utan framgång. Adlercreutz beskrivs i källmaterialet som varken särdeles kortvuxen eller ovanligt reslig, möjligen lite kraftig eller undersätsig men samtidigt bredaxlad med en krigisk gestalt. Gissningsvis torde Adlercreutz kroppslängd varit ca 170-172 cm, med en felmarginal på någon enstaka cm åt endera hållet.

¹⁹⁶ Se kap 2 avsn 24 (2 november 1810)

¹⁹⁷ Se t ex kap 17 avsn 4

¹⁹⁸ Se kap 3 avsn 3 (om Jeans vuxenmobbing mot Adlercreutz)

att marginalisera sin motpol och samtidigt framhålla den nya dynastins glans och monopol på svenska folkets tacksamhet.¹⁹⁹

Vad som retade Jean allra mest var nog emellertid Adlercreutz stabilitet, säkerhet och jämnmod. Adlercreutz hade en informell anspråkslöshet som stod i skarpaste kontrast till Jeans egocentricitet och härskartekniker. Kronprinsen kunde brusa upp och springa med höjd näve åt Adlercreutz,²⁰⁰ sprida rykten och låta baktala honom i media, han kunde provocera och reta Adlercreutz med ett parallellt och hemligt beslutsfattande inom armén, och han kunde likväl försöka köpa över Adlercreutz med dyra gåvor.

Men förgäves. Äventyraren med artistnamnet Carl Johan kunde aldrig rubba den äkta Carl Johan.

Adlercreutz var lika skarp och balanserad i sinnet trots sporadisk och opåkallad beröm och överord från Bernadotte, och trots att han en gång erhållit en ordenskraschan i diamanter. Sanningen var sanningen, och inga dusörer i världen kunde rucka på detta axiom vad gällde Adlercreutz omdöme. Han lät sig hänföras av lovord och inbillning lika litet som han lät sig underkuvas av ovett och olyckor. Adlercreutz förblev rakryggad, uppriktig, rättfram och oegennyttig; han gav aldrig upp sin förmåga att tänka förnuftigt och självständigt, och han sade vänligt men ärligt sin mening på stapplande franska. Adlercreutz ägde något så unikt i det svenska ledarskiktet vid denna tid som *civilkurage*, vilket Jean helt saknade. Visst kunde Adlercreutz mjukna upp något inför Jeans skoemotståndliga "förbindlighet", som den påslagna bernadotteska charmen kallas i många källor, men han blev aldrig *hänförd*. Och *detta*, att inte kunna manipulera och kontrollera Adlercreutz, irriterade stamfadern fullständigt. Jean kunde aldrig förlika sig med detta. I sin frustration projicerade stamfadern sina egna minus på Adlercreutz och klandrade högt vad han påstod vara dennes "anspråksfullhet och plumpa självtillräcklighet".

Professor Höjer konstaterar krasst att "föga personlig sympati fanns dem emellan", och efter fälttåget 1813-1814 var förhållandet om möjligt ännu kyligare. Jean Bernadotte glömde heller aldrig, att Adlercreutz röstat på *en annan kandidat* än honom vid utskottsberedningen inför valet av tronföljare 1810.

Hans minnestecknare professor Gabriel Rein skriver att "Adlercreutz varken kunde eller ville göra sig angenäm --- hur litet han än sökt driva någon självständig politik och oaktat han i alla stora frågor underordnat sig kronprins Carl Johans vilja". Adlercreutz hade respekt för men var inte rädd för Bernadotte, hans person eller hans befattning, och han lät ej sin *integritet* undertryckas av Bernadottes lösa bruk av sin makt som tronarvinge. Och kanske just av denna anledning, *så var Jean rädd för Adlercreutz*.

Den urtima riksdagen 1815 var över, och stamfadern och sonen Oscar lämnade Stockholm tisdagen den **15 augusti 1815** för att resa till Oslo.

Tidigare under året hade Adlercreutz begärt hos kung Carl XIII, och beviljats, entledigande från sin tjänst som generaladjutant. Han hade åberopat sin försvagade hälsa jämte behovet av mer tid för sina enskilda affärer och för sina barns uppfostran. Det må så vara, men samtidigt *insåg* han att han karriärmässigt hade sina bästa år bakom sig, särskilt mot bakgrund av vilken riktning som Bernadotte styrde riket och vilka värderingar – eller snarare avsaknad av värderingar – som Jean byggde sin politik och sina befordringar på. Meritokratin och integriteten i det svenska systemet var satta ur spel; nepotism och intriger hade tagit över. Till Toll hade Adlercreutz förebådande skrivit i början av året, att han hoppades "att som en *ärlig* karl kunna nedstiga i graven". Adlercreutz hade därmed fattat beslutet att dra sig tillbaka från det offentliga livet.

¹⁹⁹ Se kap 19 avsn 21

²⁰⁰ Se kap 3 avsn 14

Adlercreutz sökte nu vila, både till kropp och själ. Finska krigets och de senare fälttågens umbäranden, jämte den nya bernadotteska enmansregimens falskhet, principlöshet och inkonsekvenser, hade utmattat honom. Han vistades i Stockholm och på godset Nynäs med sin familj, och hade börjat avyttra andra fastighetsinnehav. Sitt fädernegods Kiala vid Borgå i Finland önskade han behålla in i det längsta, men den **17 augusti** träffade han avtal med en Linderth²⁰¹, handelsman och bruksägare i Borgå, om försäljning av Kiala.

Det uppges vid ungefär denna tid att Adlercreutz, annars så vital och stark, drabbades av en väldigt besynnerlig sjukdom. Han hade inga svåra smärtor men allt som han förtärde kastades tillbaka samma väg. Läkarna kunde inte rädda honom.

Måndagen den **21 augusti** avled general Carl Johan Adlercreutz på sin egendom Nynäs.

Flera källor uppger att det hela skedde *plötsligt*. Levnadstecknaren Rein menar också att för hans närmaste så kom Adlercreutz död *oväntat*. Dödsorsaken uppges olika i olika källor; en slagattack, en obotlig tarmsjukdom, tarmvred, eller på något sätt... likviderad. En minnestecknare, den finske professorn i historia Fredrik Cygnaeus²⁰², påstår att Adlercreutz slutat sina dagar "under en operatörs profana kniv". Samma tes, att någons inblandning föranlett Adlercreutz förtida död, har framförts av svenska historiker. Rykten förekom att döden ej varit naturlig.

Vuxna män grät. Spontana dikter skrevs av flera av Sveriges främsta skriftställare och publicerades i tidningar. Människor samtalade och brev skrevs kors och tvärs genom landet om den förlust man lidit. Nationen hade sorg när en av de största, en av de förebildligaste svenskarna, den finlandfödde Carl Johan Adlercreutz, blott 58 år gammal gick ur tiden. Minnesord avfattades. På Krigsvetenskapsakademien hölls ett minnestal av general Cardell, där både Adlercreutz viktiga militära insatser i krig och fred framhölls, liksom hans personliga egenskaper. Cardell hyllade den avlidnes "säkra blick och krigstalang", ett "krigsgeni" med "oemotståndlig tapperhet", och menade att blotta namnet – *Adlercreutz* – "i varje svenskt bröst upplågade känslor" och lyfte nationen. Cardell lovordade även Adlercreutz insats den 13 mars 1809, då han med risk för sitt eget liv, men endast driven av patriotism och rena intentioner, "räddade sitt fädernesland ur den avgrund vari det var nära att nedstörta". Talaren fortsatte:

"Framtidens hävder --- ska de ej säga, att den man som dess sörjande fosterland för tidigt förlorat, var till hjärta och viljor en verkligt ädel människa, en man av obefläckad ära? Att hans alltid rena avsikter, hans jämna och järnfasta tänkesätt, hans oböjliga nit för sanning och rätt, hans aldrig avtynande patriotism liknade en gammal romares egenskaper under denna nationens ofördärvade tid? Ska dessa hävder kunna neka rättvisan åt hans tillförlitlighet uti sina plikters, sina givna löftens och ingångna förbindelsers uppfyllande, åt hans trofasthet i vänskapen och alla övriga förhållanden? --- Han, liknöjd vid hopens bifall eller tadel, omtalade sällan vad stort och ädelt han i stillhet tänkte och utövade."

Sverige hade blivit en hjälte, en hedersman och en aktningvärd samhällsmedborgare fattigare. Carl Johan Adlercreutz lämnade ett tydligt tomrum efter sig.

Alla sörjde dock inte på samma sätt. Den **22 augusti** hade Jean och Oscar ankommit till Oslo. Några dagar senare mottog stamfadern, på behörigt avstånd, dödsbudet från Stockholm. Crusenstolpe formulerar händelsen som att detta "*befriade* kronprinsen på femte årsdagen av hans tronföljarval från kanske den ende man i Sverige som han verkligen fruktade, och som han just därför så mycket hjärtligare hatade". Adlercreutz stod på många sätt som symbol för många av de egenskaper och normer som stamfader Bernadotte *ej* ägde eller respekterade. Adlercreutz var Jean Bernadottes värdegrundsmässiga motpol, vilket gjorde att Jean alltid hyste en påtaglig antipati för honom. Schinkel menar att kronprinsen "för sin del *säkerligen inte* kände smärta eller

²⁰¹ Johan Henrik Linderth (1780-1835), finsk köpman, skeppsbyggare och sockerbrukspatron

²⁰² Fredrik Cygnaeus (1807-1881), finsk historiker, konstkritiker, skald och konstsamlare

saknad” vid dödsbudet, utan att hans död väckte ”snarare en känsla av lättnad än saknad”. Justitierådet Hamilton skriver om Adlercreutz att ”ingen vågade såsom han att säga kronprinsen sanningen, varför hans frånfälle också ej särdeles smärtade denne herre”. Stamfaderns ordonnansofficerare, sedermera adjutant, kabinettskammarherre och hovmarskalk, Nauckhoff, kommenterar i sina memoarer:

”Jag är också övertygad om att Carl Johan ej allenast hjärtligt hatade, utan t o m fruktade Adlercreutz, och tror förvisso att han drog ett djupt och uthållande andetag vid underrättelsen om Adlercreutz hastiga död år 1815.”

Efter Adlercreutz död spreds ett illvilligt rykte i Stockholm, att *han själv* tagit gift – d v s begått självmord – efter en misslyckad konspiration mot kronprins Bernadotte, vilket gjort generalen förtvivlad. Ryktet blev allmänt i huvudstaden, och var givetvis avsett att *nedsvärta Adlercreutz minne*. Men *vem* skulle vilja svärta ner Adlercreutz minne, och *vem* skulle låta sprida ett sådant rykte där kronprins Bernadotte var ett tänkt mordoffer? *Vem*, i hela fridens namn, kunde ha ett intresse av att postumt nedsätta Adlercreutz i den allmänna opinionen i Sverige, genom slug manipulation av den allmänna opinionen söka fläcka hans eftermäle in i det sista, samtidigt som ryktet även var menat att väcka sympatier för stamfadern? *Vem* förfogade över dunkla kanaler och hejdukar att över huvud taget inplantera ett sådant rykte i huvudstaden på kort tid?²⁰³

Den stora begravningen ägde inte rum förrän åtta månader senare, på torsdagen efter påskveckan 1816, vilket var årsdagen av slaget vid Siikajoki²⁰⁴. Detta slag under Finska kriget hade varit en av Sveriges första framgångar, och en moraliskt viktig seger mot Ryssland. Slaget hade avgjorts av Adlercreutz.

Det var en imponerande ceremoni. Årstafurun beskriver den som ”halvkunglig”. Fotsoldater och kavallerister åtföljdes i processionen, som även innehöll dragna kanoner. En musikkår spelade rörande toner i moll. Under tiden som processionen till Riddarkyrkan ägde rum avsköts en långsam, ödesmättad kanonad. Stockholms barnhusbarn sjöng i kör för Carl Johan Adlercreutz. Det var gripande, rörande och högtidligt. I griftetalet framhölls att Adlercreutz i alla situationer varit ”rättsinnig, oförskräckt och kraftfull”, och att han i sina offentliga handlingar alltid eftersträvat ”rättvisan, ordningen och den allmänna nyttan”.

Stamfadern var närvarande och satt längst fram i Riddarholmskyrkan.

Före begravningen hade Adlercreutz änka²⁰⁵, på Jeans anmodan, inlämnat en lista över de anhöriga och vänner som å kung Carl XIII:s vägnar skulle inbjudas att närvara på begravningen. På listan fanns Carl Henric Anckarsvärd – den man som i Tyskland några år tidigare skrivit ett brev till kronprinsen som ej tagits väl emot.²⁰⁶ Adlercreutz hade då, sommaren 1813, tagit sig an Anckarsvärds sak. De två hade varit bekanta sen tidigare, men sedan utvecklat ett varmt och förtroligt kamratskap, en äkta vänskap. Anckarsvärd sörjde nu djupt och uppriktigt sin nära vän. Självklart skulle han närvara och bedja sin förtrogne, sin store läromästare och förebild, avsked. Detta hade varit Adlercreutz familjs anhållan, och Anckarsvärds namn fanns med på listan.

Men när Jean Bernadotte sett listan från Adlercreutz änka, hade han *hemligen* befallt riksmarskalken Claes Fleming, som officiellt ansvarat för inbjudningslistan till begravningen, att *stryka* Carl Henric Anckarsvärd!

När detta blivit känt hade Carl Henric Anckarsvärd själv, hans far Michaël Anckarsvärd och hela övriga släkten Anckarsvärd blivit högst förbittrade på riksmarskalken Fleming. Fadern

²⁰³ Jmfr kap 3 avsn 3 (Jean Bernadottes baktaleri av, angrepp mot och vanhedrande av Adlercreutz i början av 1811, och försök att via utspridda lögnar och förtal undergräva Adlercreutz auktoritet); jmfr även kap 23 avsn 2 (ryktesspridningen mot änkedrottning Charlotta efter hennes död den 20 juni 1818)

²⁰⁴ Slaget vid Siikajoki den 18 april 1808

²⁰⁵ Margareta Beata Adlercreutz (von Engeström) (1770-1855)

²⁰⁶ Se kap 6 avsn 8

Michaël Anckarsvärd var en högt uppsatt och respekterad person, både greve och medlem i serafimerklubben, landshövding, och hade varit lantmarskalk, adelns talman, under riksdagen 1809-1810.

Fleming hade dock svarat dem som det var, nämligen att denna befallning kommit från kronprins Bernadotte. Men när Jean senare konfronterats om detta, hade han *förnekat* vad riksmarskalken påstått! Jean hade försökt *ljuga sig fri* från sina handlingar, ännu en gång.

Detta förnekande, detta förbannade bernadotteska blåljugande hade då fått riksmarskalk Fleming att tända till. Fleming hade blivit "i högsta grad uppbragt", enligt en samtidskildrare, och "ville ta avsked, yttrade högt, att han ej ville tjäna en person som hade två tungor". Hela grälet hade slutat med att Jean då *fegt*, som den feiga person han var, kastat skulden på sin senile adoptivfar istället, den gamle skröplige kung Carl XIII, som förvirrad och gaggig lär ha framfört någon ursäkt till Carl Henric Anckarsvärds far, hur oskyldig och ovetande kungen själv än var i detta.²⁰⁷

Genom Carl Johan Adlercreutz frånfälle och begravning så var "kronprins Carl Johan" äntligen befriad från en jobbig kontrast att mäta sig mot. Jean gav dagen efter begravningen i Riddarholmskyrkan en stor måltid på slottet för det svenska etablissemangen inom militär och statsförvaltning. Där dracks skålar till den avlidnes ära. Enligt en skildrare märktes dock föga egen sorg hos Jean, och hans bjudning fick, enligt samme sagesman, snarare karaktären av ett *kalas*.

Kapitel 22 avsnitt 14

VARUMÄRKESSTRATEGI OCH MAKTKONSOLIDERING

Redan tidigt i begynnelsen av unionstiden hade märkts avoga stämningar i båda länderna. I Norge var man väl medveten om de lösa och tvetydiga formuleringarna i unionstraktaten. Man värnade om sin dyrbara självständighet, och blev alltmer misstänksam mot ett närmande till Sverige, och betraktade allt som kom från Sverige med stor skepsis. Man rent av *fruktade* en närmare förening med Sverige. Samtidigt fanns på den svenska sidan många som grämde sig över Bernadottes eftergifter och slapphet i stadgandet av villkoren för föreningen. Förtroendet mellan brödrafolken var lågt, snarare rådde en ömsesidig misstro.

Sensommaren 1815 hade som sagt kronprinsen och hans son rest till Oslo. Stamfadern var där för att i Carl XIII:s ställe delta i den norska kröningsceremonin för landets nye kung. Biskop Bugge²⁰⁸, som anförde Stortingets deputation, hälsade den **23 augusti 1815** prinsarna välkomna till Oslo där han beklagade att deras valde kung inte själv kunde närvara vid sin egen kröning, men tillade att de tröstade sig med "närvaron av en furste, vilken med alla de stora egenskaper, som pryder hjälten, förenar mänsklighetens mildaste känslor,²⁰⁹ och vars allmänt kända principer

²⁰⁷ Enligt en källa, Enander, så bollade kungen tillbaka skulden på kronprinsen. Klart är att listan manipulerades, och mot bakgrund av händelserna i Pommern 1813 så förblev Carl Henrik Anckarsvärd *persona non grata* i stamfader Bernadottes ögon, vilket på ett ytterst lågt och uselt sätt manifesterades för alla vid Adlercreutz begravning.

²⁰⁸ Peder Olivarius Bugge (1764-1849), norsk biskop och politiker

²⁰⁹ Bugge gjorde sig vid denna tid och de följande åren känd som ytterst inställsam gentemot Jean, på ett närmast otillständigt sätt gentemot sina egna landsmän. Frasen att Jean skulle representerat "mänsklighetens mildaste känslor" är en illustration av Bugges kryperi hos den människofiende som påbjudit en utsvaltningsblockad mot norrmännen och framtvingat en humanitär katastrof i flera delar av Norge. För sin lojalitet och sina ansatser till förmån för Jean Bernadotte så tilldelades Bugge Nordstjärneorden den 28 januari 1817 (Karlsdagen). Vid Jeans kröning till norsk kung i Nidarosdomen i Trondheim den 7 september 1818 var det Bugge som ledde ceremonin, men på ett överdrivna fjäsk för Jean i kombination med uppmaningar till norrmännen att subordinera sig under sin kung, krossades senare alla fönster på biskopsgården av stenkastning.

är oss den säkraste borgen *för vidmakthållandet av vår statsförfattning, för vilken vi är färdiga att uppoffra liv och blod*".

I sitt svar kommenterade Jean inte den norska statsförfattningen – i princip en liten tillpyntning av Eidsvollförfattningen – med ett enda ord, själva brännpunkten i biskop Bugges tal. Stortingets välkomsthälsning måste på sätt och vis känts lite olustig. Efter jakten på att fullborda den norska "förvärvet" hösten 1814 – där det *enda* fokuset varit den gemensamma kungamaktens ställning, samtidigt som *rubbet* i övrigt bortförhandlats – hade ju Jeans baktanke varit att *i efterhand* strama upp, finjustera, lappa ihop och anpassa den norska grundlagen på övriga punkter, frivilligt eller ej från norrmännens sida. Stortingets finurligt deklarerade förhållningssätt tydde på att de inte hade några planer alls på att röra sig i någon sådan riktning.

Stortinget markerade också på ett tidigt stadium av unionstiden att man hade en egen vilja. Man deklarerade att Norge ej erövrats i Kiel eller Moss, utan att unionen ingåtts frivilligt och att man var en likställd och juridiskt självständig stat. Man beslutade längre fram om adelskapets upphävande i Norge, och man ville införa en norsk orden, för att frånta de svenska ordnarna deras lockelse för norrmännen.²¹⁰ Och man förkastade ett lagförslag från Bernadotte om skydd för Sverige mot förnärmelser i norsk press, d v s en inskränkning av den norska tryckfriheten.²¹¹

Allt som kunde tolkas som en invändning mot hans egen auktoritet eller prerogativ irriterade och bekymrade givetvis stamfadern, i synnerhet inom Sverige. Flera historiker beskriver hur stamfadern i början av 1815 befann sig på höjdpunkten av sin karriär i sitt nya hemland, PR-mässigt, men att *hänförelsen* av Messias från Pau började avkylas. De breda obildade folklagren i Sverige var förhållandevis lätta att fortsatt hålla lugna genom regimen allmänna budskapsföreträdare och PR-manipulation. Ett sätt att vinna godhetspoäng och allmän popularitet var exempelvis att dela ut skattebetalarnas pengar i eget namn till olika individer och ändamål, d v s en slags återcirkulation av folkets egna pengar där Jean sköt in sig själv i cirkeln som "givare" eller "donator" för att framstå som ack så godhjärtad och generös. Effektiv varumärkesstrategi.

När det gällde de bildade klasserna och etablissemangen inom militärhierarkin och den offentliga förvaltningen, så krävdes dock andra tekniker. Alltfler tänkande människor i Sverige vaknade långsamt upp från sin törnrosasömn sen augusti 1810, deras inbillningar och föreställningar, och skådade omkring sig och började nyktra till med nyvunnen eftertänksamhet. Crusenstolpe har beskrivit hur fogliga svenska ämbetsmän fortsatte att tolerera den nya ordningen – "där man drog korset med tålmod även sedan illusionerna blivit skingrade" – medan konturerna av den osminkade verkligheten blev allt skarpare.

Stamfadern var väl medveten om detta, och spelade på deras mänskliga svagheter och ömma punkter för att behålla eller vinna över dem på sin sida. Han utnyttjade helt enkelt den mänskliga *fåfängan* – "små själars garn" som den kallats – och otrygga vuxna mäns lättörda åtrå efter yta och flärd. Denna inbilskhet och detta bekräftelsebehov hos de övre samhällsskikten väcktes till liv och uppeggades, och begäret efter något som gjorde just *dem* speciella spreds som en farsot i samhället. Medaljer, ordnar och utmärkelser som egentligen inte betydde någonting alls fungerade förträffligt som bete i detta avseende. Jean Bernadotte utdelade favörer till och "uppmärksammade" utvalda personer, främst inom adeln, för att vidmakthålla deras lojalitet

²¹⁰ Som redan anförts i olika sammanhang i vår berättelse, så fungerar belöningar, erkännanden och uppmärksamhet i olika former (titlar, ordnar, medaljer, utmärkelser, förmånliga nyttjanderätter och ekonomiska kontrakt, middagsinbjudningar m m) ur kunglig hand ofta som en slags *valuta* för att köpa sig trohet, köpa sig stöd från inflytelserika personer i samhället, honorera *blind* lojalitet eller åtminstone avvärja och tysta potentiell kritik och uppriktiga ifrågasättanden. Genom adelskapets upphävande och viljan att instifta ett eget belöningsystem för goda samhällsgärningar, så undergrävde norrmännen betydelsen av ett godtyckligt, egenmäktigt och tämligen genomkorrupterat motsvarande svenskt rojalistiskt uppmärksamhets- och bekräftelse-system, som för övrigt lever kvar i full blom än idag år 2020 i rent självbevaringsyfte från svenska hovets sida betraktat.

²¹¹ Jmfr kap 23 avsn 9, 21; kap 24 avsn 8; kap 25 avsn 13, 18, 20

och kunna kontrollera deras beteenden och incitament i ett bredare perspektiv, så länge vitsordens och metallpolletternas *hänförelse* bestod. Han prydde människor i aldrig tidigare skådad omfattning med narcissistiska attribut och smickrade deras ärelystnad med adelsdiplom och beteckningar, samt därutöver en otalig mängd titlar utan något egentligt innehåll över huvud taget. Den inflytelserika person i samhället som hade mottagit någon form av skänk från hovet och i synnerhet dynastigrundaren, skulle se till att urverket fortsatte gå sin lugna förutbestämda gång. En fantastisk ekvation och en lättköpt pant. Det gick hyperinflation i hela befordrings- och belöningsystemet, med ett godtycke som gjorde vilken omdömesgill betraktare som helst paff, i synnerhet under de första bernadotteska kronprinsåren.²¹² I själva verket så misstrodde och i många fall *hatade* Jean dessa personer, men belöningsstramset var en teknik att avvärja dem, hålla dem lugna, utöva kontroll över dem.

Begagnandet av rena raka lojalitetsmutor accelererade hösten 1815. En välunderrättad brevskrivare skrev i december 1815 att av Jean "penningar utkastas med full hand till både behöriga och obehöriga personer", främst personer i en maktställning eller nyckelpersoner med inflytande. Det kunde röra sig om summor upp till 80 000 riksdaler banco²¹³ per handtryckning. Brevskrivaren berättar om kottierier som dödade omdömena, och fortsätter:

"Man borde fråga, var taga alla dessa penningar? Därpå svaras, Guadeloupe och Pommern är sålt. Kronprinsen lever mycket, ger stora middagar."

Vad gällde den svenska regimen – regeringskonseljen och hela statsapparaten – så hade kronprinsen nu efter fälttåget full kontroll även över de inrikes ärendena. Kung Carl XIII levde förvisso ännu, men hans liv var i slocknande och han regerade blott till namnet. Carl XIII var bruten både själsligt och kroppsligt och kvar fanns endast svaghet och bräcklighet; en ständigt halvsovande, ibland patiensläggande gaggig strutt i dödens väntrum. Kungens intellektuella förmåga var redan så förslappad att han inte längre mindes någonting. Jean visade sig angelägen att *låtsas* som att den stundom nästan apatiska kung Carl XIII ännu hade inflytande, och var ibland noga med att "begära yttrande" av kungen i viktiga frågor, men dessa charader var endast för att samla personliga pluspoäng såsom "omtänksam" och "respektfull" adoptivson, och "värdig" att överta det högsta ämbetet när Carl XIII väl tog ner skylten, vilket bara var en tidsfråga. De opåkallade hänvändelserna till den skröplige senile kungen torde inte på minsta sätt ändrat Jeans personliga uppfattning i förvaltningsfrågorna, oavsett vad han sade efteråt att han tyckt sig höra för osammanhängande mummel från den döende monarken. Dessa gester torde heller inte på minst sätt påverkat Jeans behandling av statsärendena. Han visste vad han ville och styrde som han ville. Den udda remissen då och då till Carl XIII:s sjuksäng var endast för att dramatiskt addera extra tyngd till någon fråga där möjligen statsråden kunde tänkas ha invändningar mot hans egen linje, eller som sagt för att insamla godhetspoäng, låtsas som att det fanns någon slags kontinuitet mellan den gråvita slocknande Carl XIII och hans svartkrullhåriga adoptivson.

Som ett ytterligare led i Jeans maktkonsolidering – som allt detta ytterst handlade om – så anslöt sig Sverige till den *Heliga alliansen*. Detta var en sammanslutning av monarkier som genom en principöverenskommelse garanterade varandras *status quo*, d v s att tronerna och de feodala samhällsstrukturerna ej fick utmanas. *Heliga alliansen* utgjorde sålunda den raka motsatsen till demokrati, liberalism och republikanism.

Heliga Alliansen hade sitt ursprung i en uppenbarelse av tsar Alexander. På ett år, sedan inledningen av Wienkongressen 1814, hade tsaren fullständigt förändrats. Från att ha varit en odräglig hänsynslös knullbock, hade karln nu nämligen gått och blivit religiös. Efter segrarna över

²¹² Jmfr kap 24 avsn 20

²¹³ 80 000 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 11 mkr (KPI), 29 mkr (guldprisindex) alt 380 mkr (arbetarlöneindex)

Napoleon hade han gripits av en svärmisk religiositet, och han såg sig själv som utvald av Gud att frälsa Europa och styra över folk. Tidigare karikatyrmässigt extrovert, hade han nu blivit introvert. Icke desto mindre var han fortfarande knepig och saknade känsla för proportioner.

Dagen före sin namnsdag detta år, den **10 september**, lät han 150 000 ryska trupper paradera för sig på en vidsträckt slätt nära Mont Aimé ca 120 km öster om centrala Paris. Ett stort antal gäster, statschefer, ambassadörer, generaler och alla deras entourage var där, liksom ett stort antal parisare och besökare från London. Det var en extraordinär uppvisning av disciplin och precision, en minutiöst koreograferad militär balett. Efter paraden stod tsaren som värd för en middagsbjudning för 300 gäster i enorma uppspända tält vid en närbelägen chateau, där gästerna bjöds en lukullisk²¹⁴, närmast osannolik meny iordningställd av den 31-årige stjärnkocken Carême²¹⁵. Dagen därpå, den **11 september**, tsarens namnsdag, hölls en ortodox mässa ute på heden. Trupperna samlades kring sju enorma specialbyggda altare. I händelsernas centrum fanns fru Krüdener²¹⁶, en 50-årig änka till en rysk diplomat, tillika välkänd samtida religiös ivrare och frilansande predikant och instiftare av religiösa föreningar i olika länder. Hon hade, genom att bokstavligen tränga sig på in i tsarens högkvarter, i juni samma år gjort tsaren bekantskap, med budet att tsaren var Guds utvalde banerförare och mänsklighetens räddare. Krüdener påstod sig äga den mystiska förmågan att kontakta Gud direkt, och med listigt smicker uttryckt på biblisk rotväliska hade hon innästlat sig hos tsaren, som alltmer såg sig själv som Messias. Nu hade Krüdener en ledande roll under gudstjänsten och rörde sig från altare till altare iklädd en lång svart kappa, åtföljd av den barhuvade tsaren. Soldattrupperna sjöng slaviska hymner i kör, varpå de bugade sig på marken framför de sju altaren. Mässan hölls med all den ståt man kunnat uppbåda, och tsaren helgade sina arméer åt Gud. Senare följde ännu en herkulisk middag av Carême.

Detta var ett tecken på vad som komma skulle. Tsaren ägnade mycket spirituellt tid åt fru Krüdener, och de två kunde ha maratonlånga bönestunder tillsammans. Omgivningen hade noterat en distinkt förändring i tsarens personlighet sommaren 1815. Han hade fått ingivelsen att "pånyttföda allt", enligt ett samtidsvittne. Hela världsordningen skulle "pånyttfödas". Han ville ersätta världslig politik med det sakralas politik. Vid läsningen av Bibeln hade han känt sig träffad av ett tveeggat svärd, och gråtit när han tillsammans med en av sina amiraler förstätt sambandet mellan olika självupplevda krigshändelser, och episoder i *Den heliga skrift*.

Veckan efter megaparaden och megamässan på slätten vid Mont Aimé började han skriva på ett förslag till en allians baserad på Frälsarens läror och sanningar. Ur de dunkla kapitlen hos den gammaltestamentliga profeten Daniel hämtade han den första idén till sin heliga allians. Tsaren skulle instifta ett översinnligt brödraskap av europeiska monarker. Detta var utkastet till *Heliga alliansen*. Han fick också viss hjälp med utformningen av innehållet av fru Krüdener.

Några dagar därpå fick Österrikes kejsar Franz och hans utrikesminister Metternich läsa detta. Metternich åsikt, ej yttrad inför tsaren själv, var att manuskriptet var "ett högljutt ingenting" och "en bit sublim mystisk nonsens". Metternich gjorde ett försök att föreslå omarbetningar men tsaren ville inte ändra ett ord.

Samma vecka bjöd tsar Alexander in Metternich till en middag i Paris med honom själv och just fru Krüdener. När Metternich anlände till Élyséepalatset fördes han in i en liten matsal där det var dukat för *fyra*. De tre slog sig ner och Metternich såg förbryllat på den fjärde platsen. Tsaren noterade och sade mjukt:

"Det är dukat för vår fjärde gäst. Du kan inte gissa vem det är så jag ska berätta det. Det är vår herre, Jesus Kristus."

²¹⁴ lukullisk = utsökt, mycket läcker, delikat, överdådlig, yppig

²¹⁵ Marie-Antoine (Antonin) Carême (1784-1833), fransk kock

²¹⁶ Beate Barbara Juliane von Krüdener (1764-1824), tysk religionsmystiker, författare och teolog

Allting var absurt, tsaren var besatt, och de övriga ledande monarkerna insåg vid denna tid att det var gagnlöst att göra motstånd. Motvilligt skrev Österrikes kejsare Franz och Preussens kung Friedrich Wilhelm, som ansåg det hela löjligt, den **26 september** under instiftandet av *Heliga alliansen*. Denna stipulerade att från och med nu skulle de ledas i sin maktutövning av Gud, vilket skulle "manifesteras till universum", och de skulle härska över sina folk som de kallade fäder de var, och se sig själva inbördes som en praktfull kristen familj. När britterna fick se dokumentet och inbjöds att skriva in sig i tsarens heliga klubb den **28 september** kunde de inte hålla sig för skratt. Castlereagh förklarade i följebrevet till sin premiärminister Liverpool, att tsaren hade drabbats av en svår släng av religiös mani och kommenterade att "tsaren är inte riktigt frisk i huvudet".

Bortsett från att dokumentet utgjordes av en rågad portion dravel, sublim mystik och *nonsens*, innehöll det en väsentlig principiell avsiktsförklaring, nämligen att de nu sittande monarkerna skulle backa upp varandra som bröder mot yttre och inre hot som kunde utmana deras nuvarande maktställning. Detta innebar i klartext att *Heliga alliansens* stora syfte var upprätthållandet av de gamla feodala maktstrukturerna, "kungamaktens helgd" och beständiga maktmonopol. De gamla revolutionsidealerna – demokrati genom folkrepresentation, liberalism, jämlikhet – förkastades därmed definitivt en gång för alla. Enligt tsaren själv var det viktigt att "tygla revolutionsyrans och förebygga de oordningar, de olyckor och de lidanden som den drar över folken". *Heliga alliansen* cementerade den gamla ordningen, och kväste på förhand alla strömningar i Europa som påfordrade regimskiftet eller en progressiv samhällsutveckling av någotdera slag, eller ens ett uppriktigt ifrågasättande av någon enskild monark. Allting som det var i detta ögonblick skulle frysas i tiden. Republikanism skulle motas, rådande maktstrukturer och ärvda företräden skulle obevekligt försvaras.

Andra stater inbjöds senare till denna pakt. Bernadotte såg givetvis till så att Sverige anslöts. Motiveringen som angavs för Sveriges accession var att visa tsar Alexander ett prov på vänskap samt för att *Heliga alliansen* överensstämde med kungens "plikter mot sina undersåtar". Även fastän *Heliga alliansen* inte utgjordes av formellt giltiga traktatsförbindelser, var det en slags symbolhandling som gick i just den riktning som Jean själv önskade, nämligen maktkonsolidering när nu väl makten i princip var inkasserad, ett värn för "den närvarande sakernas ordning"²¹⁷. Jean välkomnade dels denna markering och detta internationella bundsförvänskap mot "omstörtande" folkyttringar i sig, men framför allt som ännu ett maktmedel mot det enskilt största hotet av alla, nämligen sympatier för prins Gustavs legitima anspråk på tronföljden.

Projektet med *Heliga alliansen* blev dock i slutändan mest en avsiktsförklaring, och hade minimal realpolitisk betydelse. Efter tsar Alexanders död 1825 upplöstes klubben.

Kapitel 22 avsnitt 15

DET STORA OVÄSENDET

Revisionssekreteraren²¹⁸ och riksdagsledamoten Ludvig Boije²¹⁹ ansågs av samtiden som en mycket kompetent, upplyst, kvick, välformulerad och obestridligt förtjänstfull man. Han var också en frispråkig debattör i allehanda ämnen. Vid riksdagen 1812 hade han tillhört

²¹⁷ Jmför t ex kap 3 avsn 12; kap 4 avsn 7, 15; kap 19 avsn 3; kap 20 avsn 5; kap 22 avsn 4, 15, 16, 19, 20, 23; kap 23 avsn 12, 16, 24; kap 24 avsn 23 (midsommar 1843)

²¹⁸ revisionssekreterare (sedermera justitiesekreterare) = ansvarig för måls beredning och föredragning inför högsta domstolens ledamöter

²¹⁹ Johan Ludvig Johansson Boije (Boye) af Gennäs (1768-1841), svensk jurist och politiker

oppositionen, d v s den tänkande minoritet i den lagstiftande församlingen som ej blint och viljelöst gått Bernadotteregimens ärenden. Efter denna riksdag hade han blivit alltmer kritisk till den ekonomiska politik som fördes i landet. Sommaren 1814 hade han anonymt gett ut en liten skrift med titeln *Tankar i anledning af den klagan som nu mera än förr höres öfver en allmän penninge-nöd*, 163 sidor lång. Däri presenterade han sina synpunkter med uttalad ödmjukhet. Förordet inledde han:

”Till Läsaren. Då jag tillåter mig att, inför allmänheten, framlägga mina tankar i de ämnen som angår och äger sammanhang med närvarande klagan över allmän penningnöd, så sker det utan allt anspråk på ofelbarhet. Mina kunskaper kan icke vara andra, än de allmänaste.”

Boije var noga med att understryka, i flera satser, att ansvaret för nödställdheten i landet låg hos *riksdagen* – den lagstiftande församlingen – och ej regeringen eller några enskilda personer. Han t o m hyllade regeringens omsorg om landet, både i förordet och i texten.

Boijes debattinlägg besvarades anonymt av Grevesmöhlen, stamfaderns gallsprängda bråkmakare och pöbeldemagog, med en motskrift kallad *A B C i Financerne*, 30 sidor lång. Denna replik var konturskarp, ganska tufft formulerad, ibland aningen bombastisk, men ej överdrivet oförsämd. Men det faktum att Grevesmöhlen ändå besvarade Boijes första skrift hårt och resolut, tyder på att själva grundtemat i sig – d v s styret av riket, statens finanser och det allmänna välståndet i landet – var en ömtålig punkt att vidröra. Det har hävdats att Grevesmöhlen redan i detta skede agerade mot Boije med Jeans goda minne, och Grevesmöhlen skröt själv över att besitta ”ett icke obetydligt inflytande” – ett beskydd, en långtgående immunitet – underförstått att hans demagogi var sanktionerad från högsta ort. Han kunde även, för att markera sin ställning, bjuda sin omgivning på snus ur en snusdosa med Jeans porträtt som han mottagit av kronprinsen själv. Detta Jeans beskydd av Grevesmöhlen var allmänt känt och retade många.

Enligt en annan historiker hade stamfadern Bernadotte irriterats över att *någon över huvud taget* hade synpunkter på nationalekonomiska frågor, där ju *han* var experten, och särskilt som han efter fälttåg och Norgeunion förväntat sig höra mest ”lovprisning samt seger- och unionsjubel”, enligt samme historiker.

Boije svarade så i början av 1815 på Grevesmöhlens replik med en ny skrift kallad *Anmärkingar öfver det utkomna A. B. C. i financerne*, 31 sidor, som Boije kortfattat inledde med att beklaga den onödigt hårda och ton i debatten som hans anonyme motståndare antagit, där denne ”liksom med ett dråpslag vill helt och hållet tillintetgöra dessa *Tankar*”. Grevesmöhlen bemötte snart detta med ett nytt skarpt angrepp kallat *D. E. F. i Financerne*²²⁰, 32 sidor, som osade av sarkasmer och tarvliga oförsämdheter mot Boije som kallades okunnig, falsk, lögnaktig och ohederlig.

Ovanstående var förpostfäktningen.

Snart skulle det braka igång på riktigt.

Boije förstod sannolikt i detta skede, att hans ekonomiska resonemang ansågs på högsta ort, d v s av Jean Bernadotte, som ett generellt ifrågasättande av själva enmansregimens ekonomiska politik och prioriteringar, och att det var *detta* som störde Jean allra mest, inte sakfrågan i sig. Jean Bernadotte kunde som bekant inte skilja på sak och person, så ifrågasättandet av en politisk inriktning uppfattades som ett direkt angrepp på honom som person och kanske t o m hans behörighet att förfoga över all sin makt.

Även fastän Boije nog begrep varför han attackerades så hårt, så höll han ej med. Oavsett om man tycker olika i sak, så är det ändå viktigt med ett öppet debattklimat, för nationens skull, där invändningar och opinionsyttringar som avviker från regimens linje respekteras och ej brutalt

²²⁰ Den uppmärksamme läsaren noterar viss inkongruens (i interpunktion och stavning) mellan titlarna ”A B C i Financerne” och ”D. E. F. i Financerne”. Författaren har använt stavningarna på originalbroschyerna.

förgörs. På våren 1815 publicerade därför Boije en skrift med titeln *Om allmänna nyttan af den politiska uppmärksamhetens offentliga användande, eller opposition*, 53 sidor, återigen anonymt. Inlägget handlade om värdet av en fri offentlig åsiktsbildning och vikten av en politisk opposition, med den brittiska parlamentarismen som förebild. Boije menade att i en stat där den politiska debatten förkvävs, så drabbar detta nationalandan och samhällets kontinuerliga förbättring. Boije förfäktade vidare den lagstiftande maktens självständighet och varnade för en alltför stark stor exekutiv makt. Begreppet "opposition" använde Boije huvudsakligen i bemärkelsen att riksdagen skulle förhålla sig oberoende och verka som en balanserande faktor gentemot regeringens makt, hela tiden i idog strävan för nationens bästa. Skriften vände sig även mot den flathet som riksdagsledamöterna visat genom sin undfallenhet för regimen, med ett passivt och snällt bifallande av alla propositioner, istället för att kallsinnigt fokusera på nationens faktiska problem och angelägenheter, och sätta riksdagens uppdrag och integritet före egennyttan och partiintressen. Den allmänna välfärden i landet måste alltid överordnas "fåfängan och den personliga egenkärleken". Riksdagen – "folkmakten" – har en *plikt* gentemot nationen, skrev Boije.²²¹

Allt detta var röda skynken för stamfadern.

Och, mycket riktigt, nu blev det allvar.

Det var vid just denna tid, mitt under den pågående riksdagen 1815 och som en direkt referens till Boijes skrift, som Bernadotte fällde sina berömda ord:

"Och vad är opposition? Opposition är konspiration!"²²²

Bernadotte blev mäktigt irriterad på Boije. Han, Boije, som ju var en statlig ämbetsman, hur kunde en sådan drista sig till att vara *illojal* mot regimen? Det hade blivit dags att släppa lös blodhunden på riktigt. Stamfadern kallade Grevesmöhlen för "en bulldogg, som det är gott att ha till hands, för att släppa lös när det behövs". Många historiker tycks tro att epitetet "bulldogg" endast anspelade på Grevesmöhlens aggressiva skriftliga förhållningssätt mot allt och alla och att han därför bäst hölls i koppel, men det var minst lika mycket en hänsyftning på Grevesmöhlens grovtrubbiga fårade fysionomi och satta kroppsform. Han *såg ut* som en bulldogg, och han var angreppslysten som en bulldogg. Och nu jävlar skulle Boije få sitt.

Grevesmöhlen svarade Boije med en lång text, snarare en bok, *Några allmänna grundsatser i finans och stats-ekonomi*, 91 sidor, där det kom att framstå som att Boije var inkompetent på ett flertal områden. Med långsökt argumentation fick Grevesmöhlen det även att framstå som att Boije resonerade lömskt och egennyttigt och att Boije även ställde kungamakten i dålig dager. Retoriken i denna skrift var lite tuffare, lite personligare än tidigare, och Boijes synpunkter bemöttes med avsiktliga vantolkningar, fördommanden och sarkasmer.

Båda de anonyma skribenterna kände nu varandras identiteter. Boije svarade med ett öppet brev, *Till Herr Carl August Grewesmöhlen*, där bulldoggen beskyldes för ohederliga argumentationstekniker och retorisk advokatur, obefogade personangrepp och smutskastning av sina meningsmotståndare, och opåkallad ondska och bitterhet. I förlängningen skulle ett sådant hänsynslöst fördömande av avvikande åsikter, *sanktionerat ovanifrån*, skapa ett samhälle där kloka och förnuftiga människor med tankar och idéer som syftade till samhällets förbättring istället *tiger*, "hellre än att blottställa sig för att inför allmänheten sönderslitats". Grevesmöhlens skräckinjagande och demagogiska agerande banade väg för det despotiska enväldet, menade Boije.

²²¹ Historikern Sigfrid Andgren lyfter i sin avhandling fram denna Boijes programskrift från 1815 som viktig för att riksdagen *så småningom* skulle komma till insikt om sin styrka och utgöra en motvikt till regeringens ofta godtyckliga och egenmäktiga maktutövning under påföljande decennier.

²²² Se kap 22 avsn 7 (där samma citat omnämns på slutet)

Därifrån fortsatte spiralen nedåt. Boije blev snabbt ett villebråd för Grevesmöhlen, som agerade under kronprins Jeans betäckning. Sakfrågorna övergavs snabbt. Bulldoggen Grevesmöhlen avfjätrades av sin husse, och uppståndelsen som nu vållades *syftade främst till att dra det allmännas blick från offentliga angelägenheter*. Pennfejden fick ett liv i sig självt, och *uppmuntrades*. Beräkningen var den, att med en tumultartad och sensationalistisk bihändelse *avleda den granskande pressens och den nyfikna allmänhetens fokus på vad som egentligen pågick under riksdagen*, inklusive Guadeloupesvindeln. När Grevesmöhlen muckade gräl på sitt sätt, försvann uppmärksamheten från andra seriösa frågor.

Grevesmöhlen kastade fram personliga invektiv och anklagelser, och visade på andra sätt att han inte hade några etiska spärrar alls. Han bräckte alla gränser för anständighet och lyckades, i samarbete med andra, att lura i Boijes 63-åriga svärmor²²³ att hennes dotters²²⁴ make var en usel person, och att inlämna en skilsmäsoansökan *å sin dotters vägnar* från Boije – en skilsmäsoansökan som *Grevesmöhlen* uppsatt! I denna beskylldes Boije för att han förslösat sin hustrus förmögenhet och misshandlat henne så att hon blivit sinnessjuk. Boijes hustru förklarade den lurade moderns inlaga som obefogad och illegitim.

I andra skrifter av Grevesmöhlen stämplades Boije som en försumlig ämbetsman, en politisk falskspelare och bedräglig i affärer. Justitiekanslern Trolle-Wachtmeister kallar i sin dagbok skandalstriden, såsom den urartade sig, för *”yttersta höjden av möjlig smädelse”*, men bara några dagar senare toppade Grevesmöhlen detta med *ännu* rårare kränkningar än tidigare. Samme iakttagare, justitiekanslern, reviderade då sin tidigare förmodan och konstaterade att Grevesmöhlen *”förmåga i detta fall är icke inskränkt inom några gränser”*.

Båda motståndarna anmälde varandra för förtal, och de bombarderade varandra med inlagor och svaromål vilka trycktes och spreds bland allmänheten. Det gemena pamflettkriget fortsatte bara att eskalera. Det var hatiskt, det var osmakligt och smutsigt, det var hämningslöst, det var personligt. Stockholm var under sommaren 1815 ett stort skrån av purt ovet, av svinaktiga skymfer. Grevesmöhlen – med delaktighet i uppviglingen mot Axel von Fersen som ledde till dennes lynching på öppen gata på sin meritlista – hade redan vunnit ryktbarhet som en av de oförsämdaste smädeskrivarna man någonsin hört omtalas, men nu överträffade han sig själv med de allra ogudaktigaste övertrampen, fulla av galla. Monstret var löst. Han var ute efter att tillintetgöra Boije, förgöra honom som högt uppsatt ämbetsman, som riksdagsledamot, som medborgare, som make och som familjefar.

En mängd av Stockholms publicister och nyare yngre skribenter kastade sig också in i matchen, och dessa tog Boijes parti mot Grevesmöhlen. En av dessa var Carl Gustaf Walberg²²⁵, som anonymt gav ut en svidande exposé över Grevesmöhlen som framställdes som en kedja av de ohyggligaste nedrigheter, laster och brott. Titeln var *Banditen Galgeniano*. I denna redovisas ett antal episoder som framställer Grevesmöhlen som en genuint omoralisk person som t o m utpressade sin son på pengar, trakasserade och ondskefullt förödmjukade sin hustru, var konsekvent bedräglig i andra relationer och affärer, agerade genomkorrupt och egenmäktigt under sitt tidigare ämbete på tullverket, var en *elak* åsiktskontrollant som chef för Bernadottes Stasiverksamhet som övervakade *”varje ord som talades och icke angick väderleken eller spelbordets händelser”*. Och så vidare. Walberg attackerade också fränt det beskydd som Grevesmöhlen åtnjöt av kronprinsen, ett beskydd som irriterade många. Walberg avslutar sin

²²³ Ulrika Helena Funck (1751-1833)

²²⁴ Anna Maria Wennerstedt (1785-1820)

²²⁵ Den mycket observante läsaren må känna igen namnet Walberg från tidigare i vår berättelse, när han mutades och övertalades av ingen mindre än just Grevesmöhlen, samt verktyget Wetterstedt, att lämna ut anteckningar från sin tidigare arbetsgivare Armfelt och förråda honom. Från att som 22-åring våren 1811 ha agerat som ett nyttigt enfaldigt redskap åt Grevesmöhlen, så var Walberg nu som 26-åring förmögen att tänka själv, och vände sig därför sommaren och hösten 1815 brutalt mot Grevesmöhlen *och dennes beskydd*, d v s kronprinsen. Jmfr kap 3 avsn 3.

skrift med en anekdot om hur Grevesmöhlen – ”Galgeniano” – ännu en gång skändligt förnedrat sin hustru, när hon ber en av makens inneboende älskarinnor att försöka övertala honom att ge henne en peruk:

”Galgenianos fru hade, genom en långvarig sjukdom, förlorat sitt hår, och hon vågade ej av sin man begära peruk. Omsider anhöll hon hos första mätressen, det denna av mannen skulle utverka henne den ynnest, att få peruk. Mätressen gjorde detta, och Galgeniano lät därför, en dag, i allt tjänstefolkets närvaro, hämta en peruk av *getragg*, men som blott täckte övre delen av huvudet. Denna peruk påsatte han själv sin hustru, och då hon över denna skymf började gråta, kastade han henne in i en liten kammare, sparkade henne och skrattade, ungefär som en djävul skrattar.”²²⁶

Fejden urartade ”till det grövsta ovet, det skamlösaste pennkrig”, och en mängd artiklar, broschyrer och häften med bisarra titlar²²⁷ tog upp en väldigt stor del av det stockholmska mediautrymmet. Något vedervärdigare hade huvudstaden aldrig förr skådat. Lika nedslående var möjligen det faktum, att den stockholmska allmänheten var väldigt mottaglig för dessa ohyggliga skandalskrivierier och smådeuttryck. En del av Grevesmöhlens paskiller såldes i tusentals exemplar, och andra ilska skrifter fick tryckas i två upplagor. En samtida skildrare bekräftade i sin dagbok att denna *smörja* var ”det enda slags litteratur, som vinner avsättning här, men som däremot är så mycket mer begärlig”. Grevesmöhlen själv skröt med att han från 1809 till våren 1815 tjänat 17 000 riksdaler banco²²⁸ på sina skrifter.

Striden rasade under hela sommaren, hösten och en bit in på vintern. Anklagelserna haglade om att den eller den var omoralisk i affärer, en riksföräddare, en mutkolv, en utpressare, obeläst, sinnesslö, o s v. Ett exempel på den ton som härskade ges i den giftiga Grevesmöhlens essä *Bränn-Spegeln* den **14 november 1815**, där Boije beskylls för bl a otroget och hustrumisshandel.

²²⁶ Denna berättelse i Walbergs skrift sägs vara styrkt av två ögonvittnen. Grevesmöhlens levnadstecknare Otto Sjögren (1844-1917) avfärdar ej sakinnehållet *Banditen Galgeniano* som grundlöst, men proponerar att broschyren innehåller överdrifter och tillägg som förvanskar sanningen.

²²⁷ Ett urval av de många skrifter som producerades hade titlar som följer (med minimal normalisering till modern svenska), i alfabetisk ordning: ”Akterspegeln framställd till varning åt alla kvinnoplågare, alla galna drömmare, alla juridiska sovare, alla gamla stutar, och alla fåkunnige men inbiliska spegelmakargesäller, & kompani”; ”Banditen Galgeniano. Sin tids avsky och förskräckelse”; ”Brännspegeln, eller duellen emellan baron Ludvig Boye och en kokerska”; ”Den förhårdade storljugarens porträtt”; ”Den gamle stuten, eller Fadern till de sju magra nöten”; ”Den högvälborne äreskändaren --- Prolog till banditen L. B. Galgenianos bastonad och landsflykt. Dedikerad till baron Ludvig Boye”; ”Den juridiska sömnen, eller Lurifax och hans domare”; ”Den privilegierade storsmädaren hin fule, eller Fan själv”; ”Djävulen den där heter Lurifax som bedrar hela världen”; ”Drömmar om Marat, Grevesmöhlen och helvetet”; ”En storskrikare, tecknad efter naturen. Sannsaga, dedikerad till herr Carl August Grevesmöhlen”; ”Fjärde akten av baron Boyes pinohistoria”; ”Förvandlingen, eller Carl August Grevesmöhlens märkliga metamorfos, samt några muntra betraktelser över den metamorfoserade”; ”Herr överdirektören Carl August Grevesmöhlens misräkning och syndastraff”; ”Historien om hundturken kallad Larc Tusagu Gnehlemesröv och hur sig med honom tilldrog mitt i Sibirien år 1415”; ”Hur Carl August Grevesmöhlen tillväxer och förkovrar sig i fräckhet och oförskämndhet”; ”Hurra för gamla stuten! Dess krumsprång, bastonad och ömkliga ändalykt”; ”Hälsning till baron Ludvig Boyes vålnad”; ”Likbegängelse efter baron Ludvig Johansson Boyes moraliska stoft”; ”Lurifalsiana, eller Den tilltvålade Lurifaxiana”; ”Lurifax, eller Det ohyggliga porträttet”; ”Lögn och dravel föder elak avel”; ”Misräkningen, eller De långa näsorna”; ”Nattfoder åt Gamla stuten och hans folkilskna resesällskap”; ”Ormen i myrstacken. Fabel. Dedikerad till min vän C. A. G.”; ”Rättvisan i skönhetstvisterna mellan herr överdirektören C. A. Grevesmöhlen och hans porträtt”; ”Rävsaxen, eller baron Ludvig Boyes tillämnade flykt utur skärselden”; ”Rökoffer hemburet herr överdirektören C. A. Grevesmöhlen”; ”Samtal på Charons båt mellan Napoleon Bonaparte och C. A. Grovbasunare”; ”Sjökapten Baggfots hemliga bekännelser för kardinal Grevesmöhlen”; ”Skamlöshet över skamlöshet”; ”Skärselden, pendant till rävsaxen”; ”Solen i sin nedgång”; ”Svarta bröderna”; ”Syndastraffet”; ”Varggropen”; ”Varigenom har herr C. A. Grevesmöhlen vunnit sin forna reputation, och varigenom har han nu förlorat den?”; ”Yttersta domen”; ”Återskall av herr Grevesmöhlens tredje basunstöt”. Sammanlagt ska över 150 alster ha publicerats under denna fejd.

²²⁸ Om totalsumman 17 000 riksdaler banco under perioden 1809-1815 sprids ut lika över sju år, motsvaras detta år 2020 av ca 2,9 mkr (KPI), 9,4 mkr (guldpriindex) alt 120 mkr (arbetarlöneindex)

Citat:

”...varefter Baron Boye ganska illa våldförde sin fru i allt husfolkets åsyn. --- Efter måltiden bad Baron Boye sin fru ingå i kabinettet för att samtala. Där inläste han sig med henne, och den äkta kärleken bröt genast ut i örfilar, hårdrag och kraftiga käppslängar. Hans fru ropade och skrek om hjälp förtvivlat, och røjde således själv den så kallade husliga hemligheten. --- Baron Boye, redan såsom yngling, var känd för så elak, att hans egen mor offentligen gav tjänstefolket lov att ge honom stryk, vilket inträffade beständigt. --- Författaren kan jämväl av Boyes egen svärmor på Sörby få veta, att hon, i anseende till Baron Boyes elaka rykte, beständigt avrådde sin dotter från detta parti, såsom varigenom hon för alltid skulle bli olycklig. Han kan även i orten omkring Klackeborg få veta, att Baron Boyes egna små barn, till allmän förargelse, lärde sig utantill, genom ett ständigt åhörande, deras kära pappas grova utlätelser till deras mor, dem barnen i sällskap ofta yttrade, men tilläggnig ’så säger pappa åt min mamma’.”

Stamfader Bernadotte och verktyget Wetterstedt – pressetikens tillsyningsman – var synnerligen väl initierade i detta gemena, aldrig förr skådade trycksvärtekrig. *Men de underlät att resolut ingripa*. Bortsett från några mindre löpande bötfällningar av skribenter som blandade sig i striderna, så tilläts *det stora kriget att fortsätta*, fastän tvisten anmälts till rättslig prövning redan i maj. Bråket Boije-Grevesmöhlen var, som Crusenstolpe påpekar, ”marionettuppträden” som ”avsåg att från viktiga riksdagsfrågor avleda uppmärksamheten”, där riksdagen ”höll Carl Johans själ i feberaktig spänning”. Den unge men klarsynte Anders Lindeberg²²⁹ noterar vid tidpunkten att ”regeringen har --- varit en tyst åskådare”. Det antogs att kronprins Bernadotte, som beskyddade Grevesmöhlen, intervenerade och avsiktligen fördröjde den rättsliga prövningen. Historikern Otto Sjögren²³⁰ framhåller också att det högljudda larmet i pressvärlden kom lägligt för regimen, ”då det så ypperligt tjänade att *avvända allmänhetens uppmärksamhet från kannstöperier om Norge, Pommern, Guadeloupe, sättet för riksskuldens betalande och andra lika ömtåliga ämnen*, på vilka, sanningen att säga, litteratörerna kunnat och bort med större skäl och mera gagn använda sin skriftställarförmåga”. Historikern Elof Tegnér påpekar vid just denna tid att ”oaktat det stora tillflödet av utländskt kapital” – d v s trots vinster från bl a Pommernförsäljningen och Guadeloupe som alla kände till – så hotade en ekonomisk kris att ”förlama Sveriges handel och näringar”. *Det stora oväsendet* i Stockholmspressen var en utomordentlig avledning av uppmärksamheten från sakpolitik och regimens ansvar, och vart dessa pengar egentligen tog vägen.

Boije var en uttalad anhängare av riksdagsoppositionen som försvarade upprätthållandet av riksdagens självständighet och auktoritet kontra regeringsmakten, och han var troligen den ende som vågat resa invändningar mot Norgeföreningen under den pågående riksdagen. Bernadotte insåg mycket väl att den *skenbara* förening han hastigt och inkompetent anordnat mellan Sverige och Norge *ej* kunde bli unionsfrågans definitiva lösning, och befarade att denna upptäckt skulle göras redan vid riksdagen 1815, som var ämnad att gilla och stadfästa hans verk. Ävensom denna svensk-norska förening *borde* blivit seklets största nyhet och det givna fokuset för ärlig och klok debatt och fördjupad analys i veckor och månader under denna riksdag, så vidtog Jean mått och steg för att ge *annan* näring åt den allmänna uppmärksamheten och skänka stoff åt opinionssidorna, och därmed *undvika* en grundlig undersökning av huvudfrågan.

Dessutom misstänktes Boije för att hysa outtalade sympatier för en annan dynasti än den som Jean tillmutat tronföljden.

Det fanns sålunda flera skäl till att låta Grevesmöhlen fortsätta sitt skoningslösa korståg mot allt i hans väg, i synnerhet Boije. Tre plausibla huvudsyften med *Det stora oväsendet* var att för det första *skoningslöst markera mot Boije* i sig, låta honom förödmjukas offentligen som en slags

²²⁹ Anders Lindeberg (1789-1849), svensk militärofficer, författare, debattör, publicist och teaterdirektör

²³⁰ Karl August Otto Sjögren (1844-1917), svensk historiker

symbol för opposition och illojalitet mot regimen linje. För det andra handlade det om att *leda bort den allmänna uppmärksamheten* från kinkiga frågor som regimen i allra högsta grad *ej* ville skulle granskas av riksdagen, debatteras i media eller överläggas hos allmänheten – t ex Norgedeföreningens brist på substans, svindeln med Pommernförsäljningen och Guadeloupemedlen, det ovälkomna fortlöpande närmandet till det hatade Ryssland, det beklämda ekonomiska läget i Sverige och allmogens lidande, legitimitetsfrågan och det tysta kriget mot Vasaätten, mutverksamheten och gunstlingskulturen som kullkastat sista skynten av meritokrati och integritet i den svenska offentliga förvaltningen, regimen egenmäktighet i varjehanda ärende, Jeans förhatliga Stasiverksamhet, o s v. Flera av dessa frågor kommenterades avsidet och privat, i dagböcker m m, men ventilerades och analyserades sällan öppet. Justitiekanslern skriver i sin privata journal vid ungefär denna tid:

”Näringsarna alla i det gruvligaste betryck --- utmätningar och tvångsförsäljningar av fastigheter tilltagande dagligen i provinserna i en förvånande progression. Hoppet på regeringen försvunnet och förtroendet till den upphört. Vart man än vänder sig oskicklighet, okunnighet, kortsynthet. Yppigheten stigande, förstörande, uppmuntrad genom utmärkelse och bifall ovanifrån.”

Det framkallade pamflettkaoset i Stockholm fungerade därför som förträfflig *distraction* från närmare skärskådan och debatt av regimen egentliga förehavanden, oduglighet, korruption. Läsaren kommer möjligen ihåg att redan Napoleon ansåg uppkomlingen Jean från Pau för ”en klåpare”²³¹ vars ämbetsutövning som krigsminister var undermålig och valhänt, samtidigt som professor Höjer kallat Jeans administrativa handlag ”dilettantiskt”, en synonym för amatörmässig, oskicklig.²³²

Slutligen, för det tredje så kunde denna urspårade situation och det pågående kriget i media användas som *bevekelsegrund för en ännu starkare tryckfrihetslagstiftning*, d v s en skärpning för att ännu hårdare framöver kunna kontrollera samhällsdebatten, alltså ännu striktare regimkontrollerad nyhet- och åsiktsensur.

Jean Bernadotte, propagandagurun, såg med visst nöje hur hela mediautrymmet fylldes till brädden av ett stort oväsande där två män och resten av Stockholms tidningskrets gick bärsärkagång och höll på att verbalt slita sönder och ta kål på varandra i ett utdraget inbördeskrig – ett hejdundrande spektakel, ett *skådespel* – som tilldrog sig allmänhetens fullständiga uppmärksamhet. Därmed undvek man att medieintresset, den undersökande journalistiken och den allmänna debatten landade på riktiga, för regimen ytterst brydsamma sakfrågor. Smart!

Ytterligare en publiceringskonflikt mot slutet av 1815 bidrog till att stärka oljudet. Konflikten stod mellan en grupp Uppsalaakademiker, kallad ”fosforisterna”²³³, och Svenska Akademien. Där tycktes Wetterstedt haft svårt att hålla isär sina funktioner som dels hovkansler och ansvarig för indragningsmakten, dels ledamot i Svenska Akademien på stol nummer 17. Schismen hade sitt ursprung i en längre artikel som publicerats i tre nummer av *Swensk Literatur-Tidning* på senhösten 1815, författad av Atterbom, som kritiserat Svenska Akademiens vurm för allt som var franskt och i synnerhet all överreklamerad, föråldrad, andefattig fransk filosofi och litteratur, till avbräck för vad som skapas på de rikhaltiga, djupa, nyanserade men hittills så underskattade germanska och nordiska språken, inte minst det svenska.²³⁴ Om man nu ville göra skäl för sin

²³¹ Se kap 2 avsn 16

²³² Se kap 2 avsn 16

²³³ Benämningen ”fosforisterna” för denna grupp ”unga, svärmande litteratörer” (Hans Gabriel Trolle-Wachtmeisters beskrivning) kommer från deras journal med namnet *Phosphurus*, efter det motsvarande grekiska ordet som betyder ”ljusbärande”.

²³⁴ Justitiekanslern Trolle-Wachtmeister, i kommentarer i sin privata dagbok, höll med i sak om att ”fosforisterna” hade en poäng. Utan omsvep klandrar justitiekanslern den ”i styvkjortel och snörliv fångslade franska smaken som vår Svenska Akademi av gammal vana slaviskt följer”. Han beklagade att Svenska Akademien fjättrat sig ”vid det föråldrade altaret”,

slogan "snille och smak" var man tvungen att tänka nytt, tänka lite friare än att bara stelt klamra sig fast vid Frankrike som sitt fixmärke. Atterbom framförde även en gliring mot att Svenska Akademien i en tryckt samlingsvolym låtit aktstycket *Sång öfwer Sveriges Kronprins Karl August*, som ingått i klubbens handlingar från 1810, *utgå* i den år 1813 tryckta dokumentsamlingen, med en ihålig förevändning.

Dessa åsikter föranledde den på flera sätt genomfranska akademiledamoten Wetterstedt, i egenskap av hovkansler och sin franska chefs verktyg, tillika medkonspiratör till den Fersenska lynchningen 1810²³⁵ och ingenjör av "den nya sakernas ordning"²³⁶, att den **5 december** avlåta ett ämbetsbrev som innehöll en hård varning mot tidningens redaktör att han kunde komma att mista sitt grundlagsskydd. Ett annat brev skickades till det akademiska konsistoriet i Uppsala i samma syfte. Verktyget Wetterstedts åtgärder, statlig inblandning i detta ärende, var både omdömeslösa och onödiga. Wetterstedt anmälde senare ärendet i statsrådet, regeringskanseljen. Kronprinsen och statsråden skulle urskilja och döma i en vitterhetsfråga! När verktyget Wetterstedt föredrog ärendet använde han, slug som han var, inte bara ett färgstarkt språk utan planterade även in lögnen i sin rapport om vad faktiskt stått skrivet i *Swensk Literatur-Tidning*. Detta wetterstedtska konstgrepp hade avsedd effekt, d v s han tryckte på exakt rätt knappar för att snabbt få chefen Jean mäktat uppretad mot samma gäng Uppsalaakademiker. Detta gav Wetterstedt självförtroende att fortfara med stränghet mot ynglingarna i Uppland. Verktyget Wetterstedt, denna gemena varelse, en homo sapiens utan ryggrad, fick sina instruktioner, sin glöd och sin "övertygelse" från Jean. En ny hotfull skrivelse utgick så från hovkanslern till Uppsala. Fosforisterna lugnade sig förvisso, för denna gång, men den som i ett historiskt perspektiv framstår som den största fåntratten och maktmissbrukaren i denna episod är verktyget Wetterstedt.

Ovanstående adderade viss laddning till pressfrihetsträtorna mot slutet av åren 1815, men konflikten Boije-Grevesmöhlen var givetvis fortfarande huvudnumret.

Precis i början av december 1815 publicerades den anonyma skriften *Läsning för sällskaperne vid spelhus-torget i Mareno*. Författare var återigen den unge Carl Gustaf Walberg. Skriften klandrade hårt Grevesmöhlens missbruk av tryckfriheten där han brottsligt och uppsåtligt ansåg sig kunna "våldföra vilken medborgare han behagade". Walberg uttalade i klartext vad många visste och tänkte, nämligen att Grevesmöhlen hade högt beskydd och att han "angrep nu alla författare i allmänna ämnen, vilka understod sig framställa andra meningar än hans, d v s, andra än *vederbörande*²³⁷ fann tjänliga att framställas". Den anonyme Walberg förklarade att Grevesmöhlen skrev för att göra "skäl för sin pension²³⁸", och att denne man verkligen var farlig "emedan han liksom tycktes *auktoriserad* att göra *allt*". Walberg förklarade vidare att denna offentliga autodafé²³⁹ av Boije *anställts* – lejts, anordnats – för att avleda riksdagens och hela nationens uppmärksamhet. Walberg fortsatte med att klargöra att de över hundra motskrifter som därefter producerats, inte främst syftat till att försvara Boije, utan till att

---

och att det t o m fanns akademiledamöter som *skröt* med att de aldrig hade läst en enda tysk bok. Han kallade ledamöterna olärda, endast med något udda undantag: "Få av dess ledamöter skulle i ett annat land kunna kallas lärda, utan blott dilettanter. --- Akademiens ledamöter i allmänhet sakna den lärdom, som fordras för att följa med litteraturens och filosofiens gång."

²³⁵ Se kap 2 avsn 14-15

²³⁶ Jmf t ex kap 3 avsn 12; kap 4 avsn 7, 15; kap 19 avsn 3; kap 20 avsn 5; kap 22 avsn 4, 14, 16, 19, 20, 23; kap 23 avsn 12, 16, 24; kap 24 avsn 23 (midsommar 1843)

²³⁷ Som läsaren förstätt, så används termen "vederbörande" eller "höga vederbörande" av olika skribenter ofta som en omskrivning för kronprins Jean Bernadotte.

²³⁸ pension = vederlag, belöning, anslag, arvode, honorar; notera att termen, som i det aktuella fallet ovan, kan ha en vidare betydelse än "regelbundet utbetalat belopp till person som har lämnat förvärvslivet"

²³⁹ autodafé = handling genom vilken något högtidligen offras åt lågorna, i synnerhet i fråga om skrifter och sanningar ansedda som obehagliga av det styrande etablissemangen

försvara värderingar som "frihet, säkerhet, patriotism och *sanning* --- såsom rättigheter och skyldigheter tillhörande en fri nation". Walberg skrev:

"Det var, så till sägande, nationens urgamla redbarhet i karaktären som stridde mot det listiga våldets inkräkningar samt mot lögnens och skamlöshetens anspråk på valde."

Walberg blottade därmed Grevesmöhlens spel och hur hans marionettspelare Jean skulle ta hem spelet oavsett utgången av debattkampen; antingen skulle Grevesmöhlen "vinna" genom att tysta sina motståndare, eller också skulle hela den otyglade pennfejden användas som en förevändning av regimen att vid nästa tillfälle inskränka tryckfrihetslagstiftningen ytterligare. Walberg sade att regimen utav ren försiktighet – självbevarelse – snart skulle göra slut på publicistkriget, vilket den förvisso redan borde gjort, emedan vreden snart skulle kunna vändas mot Grevesmöhlens "icke fullkomligt okända stöd".

Efter att ha avklätt Grevesmöhlens personlighet och uppsåt, innehöll skriften en sylvass vidräkning av flera mycket ömtåliga ämnen för Jean, verktyget Wetterstedt och deras anhängare. Walberg exponerade skenheligheten hos de som förut entusiastiskt varit Gustaf IV Adolfs män, och som hade hela sin karriär, sin samhällsställning att tacka Gustaf IV Adolf för – d v s Wetterstedt själv – men som nu hatfyllt skändade exkungen och sökte "med all sin förmåga uppreta nationen till hämnd och förföljelse mot föregående tiders styresmän". Walberg exponerade vidare regimen manipulation av hela riksdagen och den svenska opinionsbildningen, hur regimen företrädare vid riksdagen hånade meningsmotståndare med sarkasmer, och Walberg exponerade hur egenmäktighet och lycksökeri blivit de mäktigaste drivkrafterna framför heder, moral, god sed, vishet, sanningsenlighet och rättskaffenhet. Walberg tassade inte kring gröten utan påtalade att Grevesmöhlen även var chef över spionverksamheten i landet samt att han även i framtiden må "söka övertyga regerande dynastin att alla --- ovänner är konspiratörer".

Walberg förkättrade regimen anlitande av lögnaren Grevesmöhlen och påminde om att allting kunde rekylas; han skrev att, om bakslaget inträffade, "ni själva skulle blivit inte de *första*, men säkerligen *andra* offren". Walberg försäkrade att de krafter som nu riktades mot den föraktade Grevesmöhlen, om dessa krafter istället snart skulle söka sig mot regimen, "aldrig kunna varken köpas eller nedtvingas". Walberg skrev att Grevesmöhlen "alla morgnar synes i era trappor och era salar"²⁴⁰, men att det hade blivit dags för regimen att officiellt desavuera Grevesmöhlen och rent fysiskt blockera hans access. Mycket starka krafter kunde sättas i rörelse – i en kamp för svenska folkets grundläggande värderingar och rättigheter – om Grevesmöhlens verbala förföljelser, som beskyddades av högsta ort, tilläts fortsätta, avslutade Walberg.

Hoppсан.

Nu började *Det stora oväsendet* få en lustig form och krypa farligt nära marionettspelaren själv, Jean Bernadotte, och hans närmaste verktyg.

Walberg levererade *generande sanningar* som träffade mitt i prick.

En hälsning att det fanns en stor latent frustration över regimen, slumrades under ytan i det svenska samhället, som snart kunde detonera.

Således hög tid att, slutligen, agera. Justitiekanslern bekräftar att ovanstående inlaga från Walberg "omsider väckte vederbörandes uppmärksamhet på nödvändigheten att göra slut på denna strid". Det alltmer ljudigare talet om Bernadottes beskydd av skandalskrivaren, samt hoten mot Grevesmöhlen, blev den utlösande faktorn. Direkt efter att ovanstående skrift spridits i Stockholm, gjorde verktyget Wetterstedt – denna avskyvärda vessla, ett rötägg med få

---

²⁴⁰ Eftersom Grevesmöhlen var en kontroversiell person med hög profil i Stockholm, såg Jean förmodligen till att *utåt sett* hålla sig själv på armlängds avstånd från Grevesmöhlen, precis som han gjort tidigare (jmf kap 5 avsn 13 där Ulrich eller Camps 1813 agerade mellanhänder mellan Jean och Grevesmöhlen), alternativt lät Grevesmöhlen själv få obemärkt access till honom på slottet via någon bakdörr (jmf mötena med Stasichefen Claes Nerman, se kap 24 avsn 5).

motsvarigheter i Sveriges historia, en ordensbeprydd smådjävul – den **8 december** inför övriga statsråd ett ivrigt utfall över tryckfrihetens oförsynta missbruk, där kontentan var att verktyget ansåg att tryckfrihetsgrundlagen skulle suspenderas! *Allmänheten* kunde ju ta skada, hette det, ack så ädelsinnat. Men vad han egentligen menade var *regimen*.

Notera att detta var exakt vad Walberg förutspått skulle ske. Walberg hade läst regimen spel helt korrekt.

Den **10 december**, på självaste Bernadottedagen²⁴¹, beslöt regimen att påskynda behandlingen av ärendet Boije-Grevesmöhlen hos Svea hovrätt, samt offentliggöra brevet om detta påskyndade "för att visa allmänheten att regeringen icke skyddade Grevesmöhlen", enligt justitiekanslern. Denna anmälan till domstolen att skyndsamt handlägga målet utan hinder av julferierna skedde den **20 december**. Den **23 december**, i en extrainsatt regeringskonselj, ställde sig verktyget Wetterstedt upp. Jean, verktygets husse, bad alla i rummet att lyssna uppmärksam. Verktyget satte igång och uppläste ett långt anförande om tryckfrihetens tilltagande missbruk. Med "en mängd blomsterrika fraser och en mängd grannlåter på kronprinsens räkning" nådde verktyget Wetterstedt så fram till kärnan av sitt tal, att pamfletters kringspidande borde kunna beivas med hjälp av polismakten. Därefter, enligt den uppgjorda dramaturgin, tog Jean själv till orda och "utgöt sig som en ström", där han lidelsefullt talade om regeringens och sin egen ställning. Hela syftet med Jeans och verktygets överenskomna och koreograferade charad i konseljen var att äska bifall till mått och steg för att *stärka regimen auktoritet i tryckfrihetsfrågor*. Efter tre timmars överläggningar upplöstes konseljen. Efteråt samtalade Jean enskilt med några som dröjde sig kvar, där han gång på gång upprepade att hot utifrån, som syftade att störa Sveriges "inre lugn" – en omskrivning för successionsordningen från den 26 september 1810 – fordrade en starkare tryckfrihetslagstiftning. Ordkriget, som av honom *tillåtits* att våldsamt eskalera, användes nu av samme person som förevändning i statsrådet för en ytterligare skärpning av tryckfrihetsförordningen.

Den **27 december** överlämnade verktyget Wetterstedt till justitieminister Gyllenborg ett utkast om *förbud av utdelning av pamfletter*. Det ursprungliga förslaget hade innehållit förslag om vite på 33 riksdaler och 16 skilling²⁴². Jean Bernadotte, människovännen och samhällsbyggaren, hade emellertid egenhändigt, med sina snirkliga kråkfötter, korrigerat detta till att påföljden skulle bli *stränga kroppsstraff*. Justitieministern och justitiekanslern besökte tillsammans Bernadotte, som vid detta möte betedde sig lumpet, snorgärsaktigt och ovärdigt, ett uppträdande som justitiekanslern noterade "hela hans skick fått". Efter två timmars motstånd lyckades de dock övertyga stamfadern om att prygel med spö på öppet torg ej var en lämplig påföljd för att dela ut pamfletter i Stockholm, spridning av det fria ordet, men vitet sattes istället till 100 riksdaler²⁴³.

På eller omkring den **29 december**, så fick en av de skribenter som deltagit i *Det stora oväsendet* uppmaningen att lämna Stockholm, den blott 24-årige lantvärnsfänriken och magistern Johan Fryxell²⁴⁴. Mot en löjtnantsfullmakt och lön på 200 riksdaler²⁴⁵ per år anmodades han bege sig till Värmland. Anledningen till detta särskilda straff – att avlägsna sig från Stockholm – var Fryxells attack, i en skrift riktad mot Grevesmöhlen, mot bruket hos

²⁴¹ Se kap 4 avsn 15

²⁴² 33½ riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 4700 kr (KPI), 12 000 kr (guldprisindex) alt 160 000 kr (arbetarlöneindex)

²⁴³ 100 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 14 000 kr (KPI), 36 000 kr (guldprisindex) alt 470 000 kr (arbetarlöneindex)

²⁴⁴ Johan Magnusson Fryxell (1791-1847), svensk militärofficer och lärare

²⁴⁵ 200 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 ca 28 000 kr (KPI), 73 000 kr (guldprisindex) alt 950 000 kr (arbetarlöneindex)

regeringar att underhålla hemliga poliser samt besolda skurkar... Fryxell hade i sin inlaga vidrört en av de alla känsligaste strängarna, och förvisades därför från den kungliga huvudstaden.

Den **30 december** befallde stamfadern och verktyget Wetterstedt att två nya broschyrer av Grevesmöhlen skulle beläggas med kvarstad, p g a ett par ordvändningar med innebörden att lagen måste gälla och inte maktspråk. *Detta* blev nu förevändningen till att hela utgåvorna skulle konfiskeras – d v s Grevesmöhlens antydan om att svensk lag borde ha företräde över lös härskarretorik!

Den **31 december** slängde juristsonen Jean ur sig ett nytt förslag, att skrifter under 100 sidor skulle underställas censur innan utgivning; författning därom skulle genast upprättas!

Som om inte allt detta var nog, fortsatte regimen att piska upp stämningen *ytterligare* i Stockholm genom att i svensk press införa utländska artiklar – eller *påstått* utländska artiklar – om hot mot kronprins Bernadotte, jämte en adderad vederläggning. Effekten blev den avsedda, nämligen att injicera en ständig oro i svenska folkets sinnen, vilket i sin tur banade väg för regimen att fortsätta sitt regerande i repressiv riktning. Ett sådant exempel var ett meddelande i Wallmarks tidning *Journal för Litteraturen och Teatern* den **2 januari 1816**, som påstods referera en utländsk artikel vari stod att ett statsråd lagt gift i kronprins Jeans te, men att en annan i sällskapet druckit detta och dött, samt att en officer i svenska armén förmått en soldat att skjuta kronprinsen, men att denne ”i förvirringen” skjutit snett och träffat Jeans häst istället. Att ens vederlägga denna artikel, komponerad av Wallmark, eventuellt med bidrag av en spökskrivare, ”skulle vara att förolämpa lagarna och oss själva; det skulle vara att begå en orättvisa emot den *Ädle Furste*, som känner oss och som vet att dylika nyheter, härrörande från personer som avundas Sveriges lugn, ära och lycka --- endast tjäna att *ännu fastare knyta de band, som förena oss med honom*, och att, om möjligt vore, ännu mera öka helgden av de eder nationen svurit konungen och *successionsordningen*.”

Cymbalslag.

Dramaturgin gick alltså ut på att låtsas som att det fanns en hotbild – inom och utom riket – mot den externrekryterade charlatanen Jean, för att därigenom söka skapa grogrund för ännu större uppbackning och sympatier för charlatanen Jean, samt påminna folket om att de ska vara jävligt lyckliga över att ha just honom, och att hela nationen ju med emfas försvarade den nya successionsordningen. Hurra för den nya successionsordningen!

Så fungerade manipulationen av folkopinionen via regimtrogen media, såsom Wallmarks blaska, vid denna tid. Först ett påstått hot, sedan en instruktion för hur folket skulle rikta sin trofasthet.

En annan tilldragelse av liknande manipulativ art var när man vid denna tid i Stockholm på Norrmalmstorg lät uppbygga en stor schavott för en kommande avrättning. Ett ”rykte” – återigen denna en av Jeans paradgrenar – hade nämligen utspritts att några män velat förgifta kronprins Bernadotte under dennes vistelse i Norge, och att dessa nu skulle få sin påföljd. På exekutionsdagen tillströmmade flera tusen personer, vilka stod och väntade på Norrmalmstorg från morgonen till lunchtid på spektaklet, men då allt förblev tyst och avrättningen syntes inställd, utbröt istället upplopp i staden med våldsamheter, misshandel och skadegörelse i centrum.

Den **19 januari** följde så äntligen hovrättens utslag i fejden Boije-Grevesmöhlen. Fastän domstolen dömde att Grevesmöhlen var angriparen och Boije den angripne, var det Grevesmöhlen som slapp lindrigast undan.

Boije dömdes av Bernadottes filial för beställningsdomar – Svea hovrätt – till tre års fängelse på Vaxholms fästning, vilket senare dock reducerades till ett år. Grevesmöhlen dömdes till landsförvisning, till... Norge! Från att ha varit kung Carl XIII:s undersåte i Stockholm straffades han med att bli Carl XIII:s undersåte en landsväg bort, i Kongsvinger, mindre än 30 km från svenska gränsen. Grevesmöhlen blev emellertid missnöjd med att Jean ej beviljade hans nådeansökan,

utan till sist tvingade bort honom från Stockholm och Sverige. Det är troligt att Jean *velat* benåda Grevesmöhlen, men att han ansåg att det skulle varit politiskt omöjligt i detta läge i den allmänna opinionens ögon.

Avresan dröjde dock. Det var först nästan ett halvår senare, i juni 1816, som Grevesmöhlen makade sig iväg i egen resvagn förspänd med sina egna hästar, utan bevakning, efter att ha spisat en angenäm avskedslunch med sina vänner på värdshuset Blå Porten på Djurgården,²⁴⁶ där en av Jeans adjutanter stod som värd... Ett tämligen ovanligt sätt att avfärda en till landsflykt dömd brottsling. Och på väg mot Norge så hann Grevesmöhlen besöka sitt barndomshem Dalkarlslyttan vid Linde utan bevakning, göra en avstickare till Örebro, o s v. Justitiekanslern kallade hanteringen av Grevesmöhlens landsförvisning, som skett på ett lagvidrigt sätt, för "ett *gäckeri* med lagarnas helgd".²⁴⁷

Väl installerad i Norge återupptog Grevesmöhlen rollen som hemlig spion åt stamfadern, och han erhöll en livstidspension på, enligt en källa, 5000 riksdaler banco²⁴⁸ per år av Jean. Han hade det gott ställt med eget hushåll, betjäning och egna hästar, samtidigt som han "roade sig", enligt en brevskrivare, med en ung hushållerska från Stockholm som han hade barn tillsammans med.

Grevesmöhlen avled i Kongsvinger 1823. Hans sista ord på sin dödsbädd återspeglar möjligen en viss besvikelse över Norgeförvisningen, men orden kan även ses som en vink åt att han själv i flera nyckelskeenden under sitt liv – svartlistningen av Vasaätten, lynchningen av Fersen, ledare av Adlersparres hemliga polis, manipulationen och genomdrivandet av valet av Jean Bernadotte vid bedrägerivalet 1810, ledare av Bernadottes Stasiverksamhet, tillrättaläggandet av narrativet kring Bernadottes ryssvänliga utrikespolitik, attackerna mot riksdagens oppositionsmän, med mera – egentligen bara varit ett nyttigt redskap i de verkliga huvudmännens näve. Precis innan ridån föll uttalade han det välkända bibelcitatet från Psaltaren:

"Förliten eder icke på furstar."²⁴⁹

Kapitel 22 avsnitt 16

VÄRLDENS BÄSTA VALUTASPEKULANT

Tidigt i vår berättelse fick vi veta att stamfadern var noga med att Oscar skulle få god skolning i olika discipliner, inklusive härskarämnet ekonomi, och därför tvingade gossen att studera Adam Smiths läror.²⁵⁰ Smiths teorier går bl a ut på att öppna och fria marknader, utan hämmande kontroller och utan statlig inblandning, var prissättningens grundval och en av förutsättningarna för ekonomisk tillväxt. Statens roll skulle begränsas till vissa kärnfunktioner – försvar, lag och ordning, allmän utbildning – och marknaderna lämnas fria. Prismekanismen var självreglerande, menade Smith.

²⁴⁶ Uppgifterna i källmaterialet går isär var Grevesmöhlens avskedslunch ägde rum, Blå Porten eller Liljeholmens värdshus.

²⁴⁷ En annan minnestecknare ger 10 år senare, 1826, flera exempel på hur dåvarande kung Bernadottes gunstlingar erhöll "kunglig tjänstledighet" för att ducka för fordringsägare och gå i tillfällig "landsflykt" till Norge, som hade blivit en praktisk spelbricka att ha till hands.

²⁴⁸ 5000 riksdaler banco år 1816 motsvaras år 2020 av ca 650 000 kr (KPI), 1,6 mkr (guldprisindex) alt 23 mkr (arbetarlöneindex)

²⁴⁹ Psaltaren 146:3

²⁵⁰ Se kap 3 avsn 6

Det är högst oklart om stamfadern, hedersdoktor i nationalekonomi enligt diplommet som han dikterat själv,²⁵¹ besatt någon djupare insikt om Adam Smiths teorier, eller själv ens *ville* förstå.

Jean Bernadotte var girig men slösaktig, rent av vårdslös med pengar, särskilt om dessa erhållits ej genom eget arbete och egna förtjänster utan genom att parasitera på och bedra andra. År 1815 hade han haft en personlig utgiftsbudget på nästan 436 000 riksdaler banco²⁵², och 1816 steg denna siffra till 482 000 riksdaler banco²⁵³. Detta inkluderade "extraordinära utgifter", vilket bl a innefattade spionarvoden och mutpengar. Svenska allmogens betungande skattepålagor samt svenska statens rättmätiga inkomster från Barthélemy och svenska statens rättmätiga ersättning för Pommern, Guadeloupe m m finansierade detta. Läsaren påminns om att Jean anlant till Sverige kraftigt skuldsatt, och i början av 1812 hade hans "förmögenhet" uppgått till *minus* 1,8 miljoner riksdaler riksgälds.²⁵⁴

Jean *älskade* pengar. Pengar var ett av hans favoritämnen, och han såg sig själv som ett finansiellt geni. Under 1815 hade växelkursen mellan den svenska valutan och utländska valutor, särskilt mot hamburgern bancon – "kursen" – återigen blivit den fråga som upptog Jeans största uppmärksamhet.²⁵⁵ Den svenska valutan hade en tid, ungefär sen inledningen av fälttåget mot Norge sommaren 1814, försvagats. Vad beträffade utbetalningen av Guadeloupepengarna så var en svagare riksdaler synnerligen *positivt* för Sverige och för stamfadern personligen,²⁵⁶ men icke desto mindre såg han i denna successiva försvagning av den svenska valutan mot andra europeiska valutor en *konspiration*. Han trodde att fiendliga intressen var ute efter att skapa oro och förvirring i Sverige, och än värre, förödmjuka honom själv personligen. Hans förbittring riktades dels mot spekulanter, dels mot den danska regeringen, som alltid fick klä skott för hans misstro.

Jeans upptagenhet av valutarörelserna vid denna tid var sådan att han "aldrig tänkte, aldrig talade om annat än *kurs*", enligt ett samtidsvittne. Många andra intygar samma sak.

Den europeiska valutamarknaden hade helt enkelt *fel*, medan Jean själv hade *rätt*. Marknaden visste inte vad priset skulle vara, men *han* visste. Den svaga svenska valutan gjorde att han kände sig *personligen kränkt*; det låg i detta alltså en stark valutakursfåfånga och en oerhörd prestige. Han skulle minsann visa den där marknaden ett och annat!

När "Guadeloupemiljonerna äntligen började stå till hans förfogande" – som panegyrikern Höjer lite småmysigt och hemtrevligt omskriver Jean Bernadottes skändliga stöld av svenska arméns och svenska folkets fälttågsbelöning – så använde stamfadern denna skattkista till något så oerhört improduktivt och rent förbannat idiotiskt som börsspekulation. Hans mål var att *tvinga* ner kursen, d v s att genom väldiga transaktioner, stödköp av riksdaler, stärka den svenska valutan. För detta experiment använde han dessutom pengar som var direkt öronmärkta för utlandsskuldens betalning. En memoarskrivare berättar om Jeans "fixa idé att genom växelmannövrar kunna hålla kursen på en viss punkt", och beskriver den store valutaspekulantens ohörsamhet när kunniga personer ville ge honom goda råd så här:

"Det var förgäves att de klokaste finansmän av förvaltningen sökte visa honom omöjligheten och de säkra förluster han gick till mötes därigenom; han trodde sin egen kunskap, sin egen erfarenhet mera än deras rådslag. Han kämpade därvid förgäves mot hela börsen i Stockholm."

---

²⁵¹ Se kap 2 avsn 24

²⁵² 436 000 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 61 mkr (KPI), 160 mkr (guldprisindex) alt 2,1 miljarder kr (arbetarlöneindex)

²⁵³ 482 000 riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 67 mkr (KPI), 180 mkr (guldprisindex) alt 2,3 miljarder kr (arbetarlöneindex)

²⁵⁴ Se kap 4 avsn 2

²⁵⁵ Jmfr kap 3 avsn 9

²⁵⁶ Se kap 22 avsn 11

Statssekreteraren för finansärenden, Adolph Mörner, satt först med det obehagliga uppdraget att verkställa envåldshärskares vilja. Närhelst Mörner ville diskutera "kursen" och hela detta upplägg med kronprinsen så fick han inte en syl i vädret, "emedan han alltid faller en i talet", som Mörner hopplöst beskrev det. D v s Jean avbröt, avbröt, avbröt, rättade, "förklarade", mästrade utan att någonsin lyssna in andras sakargument eller analyser. Efter Mörner hade så småningom sysslan att verkställa Jeans valutaaffärer övertagits av Wirsén, som skött räkenskaperna under fälttåget i Tyskland och som initialt visade viss förståelse för Jeans försök till kursmanipulation, och t o m uppmuntrade den.²⁵⁷

De summor av svenska statens pengar som stamfader Bernadotte spelade bort på börsen blev snabbt stora. Han lät skicka ner silver och kapital till Hamburg för att där stödköpa svenska växlar, men till absolut ingen nytta alls. Förlusterna på hans valutaspekulationer fortsatte bara att öka. Redan på senhösten 1815 hade han tagit i anspråk 20% av de totala Guadeloupemedlen för sin storstilade uppvisning i inbilsk valutaspekulation, och förlusterna uppgick till flera hundra tusen riksdaler! Denna amatörmässiga inkompetenta spekulationslek alltså med pengar som skulle återbetala den svenska utlandsskulden.

Börsförlusterna återspeglades i Jeans humör. Drottning Charlotta noterar detta i sin dagbok, och beskriver honom gång efter annan under 1815 som oerhört retlig, snarstucken, obalanserad.

Mot slutet av året 1815, alltmer missnöjd med utvecklingen, skrev finansgeniet Jean till Wirsén att "en osynlig hand följer och uppehåller detta system". Men det var inte Adam Smiths *invisible hand* och konstruktiva fria prissättningsmekanism som stamfadern menade. Stamfadern fick istället termen att betyda en slags ond marknadsmanipulation som "hotar den allmänna välfärden och det enskilda välståndet".

Stamfadern hade så nått fram till sin slutsats att andra aktörer på marknaden fortsatte att *bedra honom*, inklusive svenska handelshus och särskilt järnexportörer som hade ett egenintresse av en svag kurs, då detta skulle främja deras export.²⁵⁸ Men si, han var för smart för dem! Han upphörde med de förlustbringande transaktionerna, men plockade fram andra trick ur sin låda! Den svenska regimen borde, enligt stjärnekonomen från Pau, inrikta sig på börsövervakning och konkreta tillrättavisningar. Stamfadern ansåg sig ha ett prerogativ att "bestämma" vad kursen skulle vara i Stockholm. Följden blev att även fastän växelkursen av svenska skilling banco per Hamburg Reichsthaler banco *officiellt* noterades till 102 i Stockholm, så pågick givetvis en inofficiell handel, alltså en framtingad svart marknad. Bara i Göteborg så noterades kursen samtidigt till 118, alltså en skillnad på nära 16%, innebärande en svagare svensk valuta i verkligheten än vad den officiella noteringen ville meddela.

Vid denna tid, slutet av november 1815, hade general Anders Skjöldebrand blivit statsråd och tagit plats i regeringskanseljen.²⁵⁹ När Skjöldebrand påtalat förekomsten av en parallell valutamarknad – för övrigt ett allmänt känt faktum – blev kronprinsen givetvis vred. Han menade återigen att en försvagning av den svenska riksdalern var en förolämpning av Sveriges anseende och, ännu värre, en *kränkning* av honom själv personligen som tronföljare. Han såg en press på den svenska riksdalern mot andra valutor som ett systematiskt bedrivet arbete för att förolämpa och nedsätta *dynastins* kredit. Ett intrigspel!

Det hände att Jean inkallade börshandlare till tillrättavisande förhör när de utförde affärer till marknadspris och inte det pris som han bestämt. Han övervägde tvingande författningar för att styra kursen. Han hotade börsens medlemmar med hämnd. Han blev även alltmer kritisk mot

²⁵⁷ Jmfr kap 21 avsn 10

²⁵⁸ Idén att de svenska järnexportörerna, eller någon annan begränsad grupp marknadsaktörer, skulle besitta kraften att styra hela valutamarknaden i den riktning de önskade, avfärdas vid ett senare tillfälle av justitiekanslern som orimlig och oseriös. Författaren gör samma bedömning.

²⁵⁹ Skjöldebrand inträdde i kanseljen den 22 november 1815

riksbankens oberoende ställning i Sverige. Regeringens brist på förhandsinformation eller insiderinformation om riksbankens penningpolitiska åtgärder och operationer var frustrerande för honom, och han kallade detta för en "hemlighetslöja" som, ur hans perspektiv, var opatriotisk och skapade en allmän misstro mot den svenska centralbanken.

Den **23 januari 1816** yttrade kronprins Bernadotte i en överläggning i statsrådet:

"Det är mycket möjligt att det finns i detta land trehundra män, som är bättre soldater än jag. Jag känner dem inte, men jag ser som möjligt att de finns. Men när det gäller den *högre finans*²⁶⁰ står jag inte tillbaka för någon, för det har länge varit mitt särskilda studieområde!"²⁶¹

Den nyblivne konseljmedlemmen Skjöldebrand kommenterar i sina memoarer hur han fann det besynnerligt att det i protokollen ej infördes vad statsråden yttrade under regeringsammans trädena, såvida de inte särskilt påfordrade detta. Enligt regeringsformen hade statsråden en rådgivande roll åt kungen – läs kronprinsen – så att sitta stumma som musslor kunde tolkas som överflödighet eller inkompetens, och dessutom väcka riksdagsoppositionens nyfikenhet huruvida de blint lät leda sig. Men om statsråden skulle yttra en avvikande mening i en viktig fråga och be att denna togs till protokollen, kunde det tolkas som en protest mot kungen – läs kronprinsen – vilket skulle uppfattas som *illojalt* och *kränkande*, med varierande följdverkningar. Skjöldebrand tillägger:

"Jag kan tryggt påstå, att ej en hundradel, av vad jag sagt i statsråden, finns med i protokollen."

Skjöldebrand hade varit en av de som flitigast uttryckt invändningar mot Jeans växelkurspolitik och metoder. Detta var förvisso hans jobb, men icke desto mindre fick han en dag en *enskild varning* av Bernadotte, som sade mellan fyra ögon:

"Min vän, betänk er, ni utgör liksom en *opposition* i statsrådet, och *kungen* kan ej ha orätt 20 gånger i rad!"

Jean Bernadotte, denne kameleont, använde alltså här sitt *fega* klassiska trick, att när läget var kinkigt så gömde han sig bakom "kungen" som auktoritetsfigur och målvakt. Kungen var ofta närvarande i regeringskonseljen om han ej var sjuk, men deltog aldrig i överläggningarna och satt apatiskt försjunken såsom i dvala, ofta sov han. Bernadotte med Wetterstedt som sidekick var de som körde showen, punkt.

Skjöldebrand hade dock sedan länge sett igenom detta retoriska trams om att "kungen" ville si eller så, och svarade rakt på sak:

"Kungen och ers kungliga höghet är detsamma."

Deras korta samtal hade avslutats med att Jean bett Skjöldebrand att "moderera sig", d v s en varning att ligga lågt alltså, både med invändningar runt konseljbordet och med sanningssägandet i andra sammanhang.

Men enligt i princip alla historiker som tittat närmare på frågan, så var det ingen som delade det självutnämnda finansgeniet Jeans åsikter om "kursens styrande", som åtgärderna för att hindra svenska valutans försvagning kallades. Jean tänkte aldrig på annat än växelkursen, talade

²⁶⁰ Enligt ögonvittnet använde stamfadern på sitt eget språk uttrycket "haute finance", analogt med "haute cuisine" (högtstående fransk kökskonst) och "haute couture" (högtstående fransk sömnadskonst). Termen "haute finance" var ej ett allmänt begrepp vid denna tid, 1816, utan en innovation av Jean för att ge ämnet ett skimmer av något alltför avancerat och teoretiskt ogripbart för de övriga medelmåttorna runt konseljbordet. Snarare brukar den österrikiske nationalekonomen Karl Paul Polanyi (1886-1964) tillskrivas lanseringen av detta begrepp via sitt stora verk *The Great Transformation* 1944, och relaterar detta till finansiell globalisering. Idag 2020, med de storstilade debacle som uppvisats i den globala finansiella sektorn bara de senaste decennierna, där "de allra skarpaste hjärnorna" som branschen påstår sig besitta har levererat sviter av stordåd vad avser förmågan att konstruera sofistikerade finansiella korthus och sedan rasera dem, spänna upp gigantiska pyramidspel eller försätta hela finansiella system i baklås, så har den pretentiösa franskklingande termen "haute finance" snarare fått en ironisk innebörd.

²⁶¹ Jmfr kap 2 avsn 24; kap 3 avsn 9; kap 22 avsn 23; kap 23 avsn 9 (31 juli 1821); kap 24 avsn 5 (adjutant von Troils iakttagelser samt Jeans möte med bankir Hagerman)

aldrig om annat än växelkursen. Statssekreterare Hans Järta noterar i ett privat brev från denna tid om kronprinsen kollriga föreställningar:

”Hans tankar i detta ämne kan av inget resonemang och ingen erfarenhet ändras. Han pinar sig och andra med bekymmer i detta ämne.”

Det gick så långt, att ”kursen” blev ett allmänt samtalsämne både i slottets korridorer och på stan! Folk som aldrig tidigare hört talas om ”kursen” svamlade nu om detta fenomen som något slags rysligt spöke som svävar över människorna. Jeans besatthet av ”kursen” spred sig långt utanför Stockholms slott och blev i sig en grund för allmän, fanatisk, nästan själslig oro.

Torsdagen den **1 februari** hölls en extra konselj på slottet. Statssekreterarna Järta och Wirsén var särskilt kallade att närvara. Stamfadern var på argsint humor. ”Kursen” lydde honom ej, och hans tafatta, rent imbecilla och helt egenmäktiga valutaspekulationer hade redan kostat enorma summor, utan annat resultat än att en imaginär kurs noterades i Stockholms tidningar.

Stamfadern satte igång ett långt anförande riktat till den halvsovande, senile, okunnige kungen, Carl XIII. Adoptivsonen använde hela sin repertoar av kraftuttryck, lidelsefulla liknelser och hyperboler i stora ordsvall. Gång på gång i sin monolog återkom orden som han yttrat någon vecka tidigare:

”Det är mycket möjligt att det finns i detta land trehundra män, som är bättre soldater än jag. --- Men när det gäller *haute finance* står jag inte tillbaka för någon...”

Han var bäst, helt enkelt. Rent av överlägsen.

Vilken *tur*, verkligen, att Sveriges riksdag 1810 lyckats externrekrytera denne *talang* och *expert* inom så många vitt skilda områden.²⁶²

Jean sade nu i konseljen att han kom för att betyga till protokollet att han var ”oskyldig” till resultaten av den växelkurspolitik han fört, underförstått de enorma bortspekulerade förlusterna, eftersom han hela tiden motarbetats av valutamarknaden. De enorma spekulationsförlusterna var alltså *andras* fel, inte hans. Istället upprepade han gång på gång sitt mantra att han var en man med sällsynta kunskaper och insikter på detta område. Därför, förklarade han, var det nu hans skyldighet att denna förklaring togs till statsrådets protokoll ”för att *inför eftervärlden rädda sin heder*”.

En memoarskrivare med mycket goda kunskaper inom ekonomi och finansiering, Johan Fredrik af Lundblad, har skildrat detta *krig* mot den fria valutamarknaden som Don Quijote²⁶³ bedrev – d v s Jean med sina rakt inkompetenta valutaexperiment – som ett ”svindleri” mot svenska staten.

Någonstans på ett rent intellektuellt plan visste alltså denna individ från Pau att han gjort fel, att han bortspelat rena fantasibelopp av svenska folkets pengar med sina bottenlöst fåfänga börsspekulationer. Han hade dock inga samvetsbetänkligheter kring detta, utan bad nu istället konseljen att officiellt *rentvå* alla hans gärningar, för att inte beflecka hans eftermäle.

När stamfadern efter timmar var färdig med sitt omständliga pladder som mynnat ut i denna fintliga begäran om *ansvarsfrihet* från konseljen, kunde Hans Järta inte längre hålla sig. Järta reste sig, var påtagligt upprörd, vit i ansiktet, och talade med häftighet:

”Jag har också en *heder* att försvara och som jag icke räknar för en obetydlig sak!”

Historikern Elof Tegnér har beskrivit Hans Järta som ”utan tvivel landets snillrikaste och insiktsfullaste finansiella teoretiker”. Nu började Järta i konseljen att förträffligt avhandla valutakursförändringar, dess orsaker och marknadsförhållanden. Järta bevisade sedan, med

²⁶² Jmfr kap 2 avsn 25

²⁶³ En tidigare jämförelse mellan Jean Bernadotte och Don Quijote gjordes i kap 20 avsn 21. Jeans liv lämnar i själva verket många möjligheter till samma analogi, där någon med bristande kunskap och insikt, ett halsstarrigt sinnelag och en fullkomligt orealistisk uppfattning av omvärlden styvt ger sig på projekt som är dömda att misslyckas. Även från forskarhåll, t ex i Scotts avhandling, har lämnats antydningar till samma direkta jämförelse av Jean Bernadotte och Don Quijote.

intellektuell skärpa och ljusaste klarhet i sina resonemang, att alla de åtgärder som blivit vidtagna på Jean Bernadottes anmodan för att styra valutakursen var *lekverk*²⁶⁴ som inget annat ledde till än att *förstöra kapital och kompromettera regeringen!* Järta redogjorde nu istället för några grundläggande nationalekonomiska balanser såsom basen för en stabil växelkurs, inte tafatt manipulation av själva kursen i sig. Han avslutade med att fråga kronprins Bernadotte om han hade några fler nyttiga förslag angående växelkursen, för i så fall borde dessa föras till protokollet.

Ord och inga visor!

Detta är ett av ytterst få dokumenterade tillfällen i regeringskonseljen 1810-1844 där kronprinsen fick kraftigt mothugg. Och Jean reagerade med... nedstämdhet. Med lugnare ton svarade han med att försöka glida undan hela samtalsämnet, peta in andra frågor istället som han kunde komma på att beklaga sig över, t ex den svenska byråkratin och att man arbetade för dåligt i Sverige. Kronprinsen vände sig i sin replik mot *kungen*, inte till Järta, såsom om han äskade förståelse för sina valutaspekulationer av den gamle gaggige adoptivfadern som aldrig brukade säga emot och som var formellt mäktigast i rummet. Järta blottade emellertid Bernadottes *inkompetens* och uppiktade svepskäl gång efter annan, och vägrade släppa huvudfrågan, nämligen Jeans rent destruktiva valutaspekulationer med svenskarnas pengar. Han fick även medhåll av Wirsén, som själv höll ett rakt, stabilt, allvarsamt anförande på samma linje som Järta. Och snart stämde statsrådet Mörner in! Och statsrådet Rosenblad! Och utrikesminister Engeström! Och justitieminister Gyllenborg! Och... och... hovkanslern verktyget Wetterstedt!

Se på fan! När någon *för en gångs skull* med fasthet i rösten talat klartext, lagt fram på bordet hårda fakta, förnuft och ansvar mitt framför den flaxande äventyraren från Pau – lögnfabriken Jean, pladderkäften, charlatanen, bedragaren – så visade det sig att nästan hela regeringen höll med! De annars så fogliga och tillknäppta musslorna i konseljsalen *kunde tala*, och vad de hade att säga denna gång var *inte* ett eftergivet bifallshummande till den svartkrullhårige fransosens teatraliska haranger. Det slutade med att stamfadern – som aldrig annars saknade ord – nu blev *tyst*. Och kungen gav sitt bifall till konseljmajoritetens linje, att valutaspekulationerna måste upphöra. Justitiekansler Trolle-Wachtmeister i sin dagbok:

”Prinsen var nu alldeles slagen ur fältet. Resultatet av den ström av ord, som nu i tre timmar utgjutits, blev intet annat än att kursen fick även här i Stockholm lämnas åt sig själv, och att man icke mera skulle kasta bort pengar för den *chimären* att notera en kurs, som icke är den allmänt gällande – en *komedi*, som likväl åstadkommit och ännu förorsakar oredor uti många affärer.”

Noterbart är, att fastän Bernadotte vid upprepade tillfällen i slutet av sitt eget anförande sade att hans ursäkter skulle tas till protokollet för att i ett historiskt perspektiv ge honom upprättelse, så ändrade sannolikt Järtas och Wirséns tydliga verbala opposition under konseljen ekvationen en aning... Ty det *finns för eftervärlden inget statsrådsprotokoll bevarat* från detta sammanträde!

Det genanta har bortrensats! Olika dagböcker, brev och minnesanteckningar om händelsen finns kvar, men *någon* har sett till att det formella konseljprotokollet... brunnit upp?

Ack vilken otur.

Jeans historierevisionism tog aldrig paus.

Här skulle man kunna tro att frågan var avgjord. Men icke. Järta och Wirsén hade gått segrande ur debatten, men några veckor senare ”befordrades” Wirsén bort från sin roll som statssekreterare – ”tills vidare” som det hette – till andra uppgifter som han varken sökt eller önskade. Wirsén avlägsnades alltså från styrelsen, enligt kronprinsens bestämda vilja.²⁶⁵

²⁶⁴ lekverk = något obetydligt eller värdelöst; lappri; strunt

²⁶⁵ Bernadotte hade under en längre tid försökt bli av med statssekreterare Wirsén, som han såg som motsträvig p g a sin förmåga att tänka självständigt och med viss tendens att invända mot det han ansåg som alltför otillbörligt.

Hans Järta såg kristallklart denna markering för vad den var. Från ögonblicket som Wirsén på ett förnedrande sätt avlägsnats, såg han sig själv skild från sin egen befattning. Han insåg att improvisatören Jean Bernadotte inte ville ha sakkunniga, professionella rådgivare kring sig, som stöd för utformningen av den politik som han sedan skulle verkställa. Sådana personer fann kronprins Jean obekväma. Han ville ha fogliga jasägare som följde det system som han själv redan bestämt.²⁶⁶ Kort efter Wirséns avgång anmälde så Järta sin egen avsägelse.²⁶⁷

De två skarpaste och mest karaktärsfasta rådgivarna i regeringskanseljen, två individer som vågade säga *sanningen*, hade därmed lämnat skeppet. Justitiekanslern beskrev vid denna tid Wirsén som "en man med orubblig köld och fasthet". Han har i historieskrivningen beskrivits som mycket kompetent. Och andra statsråd talade med "djup beundran" om Järta. Vid ett senare tillfälle, 1816, skrev Wirsén i ett privat brev till Järta:

"Statsrådet är *ynkligt*, och ingen sammanhållning är möjlig att tänka sig. Departementen nedsjunkna i smutsen och intet mothåll från någon sida. --- Att tjäna en regering som föraktas är gruvligt."

Samtidigt som det allmänna förtroendet för den bernadotteska regimen och showen var kraftigt avtagande, avlägsnades de enda personerna som både förmådde tänka självständigt och vågade yttra sina slutsatser, och som förmodligen var de mest dugliga, effektiva och konstruktiva individerna i hela kontexten. Inflikas kan här några observationer från professor Gunnar Heckschers²⁶⁸ avhandling från 1933, som behandlar just "regeringsmaktens inre gestaltning" vid denna tid. Heckscher poängterar att enligt regeringsformen, alltså Sveriges grundlag, så var de närvarande i konseljen "*ovillkorligen förbundna* att sina meningar yttra och förklara". Fastän själva beslutandet låg hos kungamakten, så var denne skyldig att inhämta "underrättelse och råd", d v s upplysning och vägledning av enskilda statsråd. Konseljens ledamöter var ansvariga för själva överläggningarna kring bordet, och det var deras skyldighet att självmant "påminna om rikets rätt och bästa" där kungen var benägen att fatta beslut i en tveksam riktning. Grundlagsfäderna lämnade alltså ansvaret för regeringsmaktens *handlingar* på kungen, men avsåg samtidigt att ge kungens rådgivare en högst betydelsefull roll i de överläggningar som skulle ligga till grund för kungens beslut. Inledningsmemorialet till regeringsformen 1809 understryker denna maktbalans ytterligare, att kungen ej fick fatta förhastade beslut eller bestämmas ensidigt, utan att "han *måste* i alla mål låta sig upplysas av ett offentligt statsråd".

Advokatsonens från Pau utrensningar underströk hans förakt och ringaktning för Sveriges grundlag och den avsedda ansvarsfördelningen.

Adlercreutz, Wirsén och Järta ersattes alla av entusiastiska eller passiva jasägare. När det mer än någonsin fordrades fasthet i regeringskanseljen, inte minst för att emotstå stamfaderns retorik och hans labila lynne och infall som ofta styrdes av ögonblickets nycker, likaså juristsonens ligkiltighet inför konstitution och lagar och hans konstanta benägenhet att ljuga och stjäla, så försvann de mest kallsinniga, sinnesskarpa och principfasta resurserna som fanns att tillgå. Justitiekanslern skrev i sin dagbok på våren 1816:

Motståndet mot Wirsén hade blivit tydligt efter riksdagens beslut om Guadeloupemedlen (se kap 22 avsn 11) och Adlercreutz död (se kap 22 avsn 13). Historikern Sten Sjöberg sätter Wirséns avlägsnande i direkt samband med Guadeloupe: "Han motsatte sig envetet uppfattningen att ersättningssumman var en kunglig tillgång. Detta orsakade honom onåd, vilket slutligen förpassade honom ur regeringen." Höjer nämner samma samband. Historikern professor Gabriel Rein menar samtidigt att efter Adlercreutz bortgång sågs Wirsén som ett kvardröjande irritationsmoment: "Icke långt senare avgick Wirsén från statsrådet. På grund av sin självständighet och vana att säga sin åsikt rakt ut var han nämligen, liksom Adlercreutz, mindre väl sedd av kronprinsen."

²⁶⁶ Professor Höjer gör en direkt parallell mellan Wirséns försvinnande ur bilden 1816 och Adlercreutz sorti 1815, där kronprinsen den gången befriats "från en svårhanterlig personlighet med egen auktoritet på det militära området och istället i regeringen införde två ur hans synpunkt synnerligen bekväma *redskap*".

²⁶⁷ Detta var andra gången som Järta resignerade från statsrådet p g a Bernadottes egenmäktighet; se kap 3 avsn 3.

²⁶⁸ Gunnar Edvard Heckscher (1909-1987), svensk statsvetare, diplomat och politiker

”Statsrådet har efter Wirséns och Järtas avgång förlorat den lilla smula kraft och samband, som det vid ett och annat tillfälle röjde genom impulsjonen²⁶⁹ av en av dessa två.”

Järta klagade själv i ett privat brev till Wirsén en stund senare att Sverige nu i princip saknade ”en stadgad, sammanhängande och konsekvent regering”. En underdrift.

Stamfadern såg emellertid detta på ett annat sätt, och hade i ett tidigare sammanhang avfärdat opponenter till hans egna gedigna, överlägsna kunskaper inom finansiering med att ”de har inte samma erfarenhet” som honom själv.

Världens bästa valutaspekulant, ett exceptionellt finansgeni enligt egen utsago, var i själva verket en flagrant sopa på området. En nolla, en pajas. Och nu hade han även rensat bort sina sista meningsmotståndare. Ut genom dörren med sakkunskap, omdöme och integritet! In med nickedockor!

Wirséns och Järtas avlägsnande innebar att den externrekryterade kronprinsen oemotsagd och med absolut auktoritet i princip kunde driva igenom sin egen politik på alla områden, inklusive det ekonomiska, med sina löjligen hemmasnickrade teorier och gissade samband. Det dröjde sålunda inte länge förrän Messias från Pau återupptog sin egenmäktiga valutaspekulation med pengar som rätteligen tillhörde svenska staten och svenska folket. I juni 1816 instiftade han t o m ett nytt ämbete, ”växelkontrollör”, och han fortsatte samtidigt generera en mängd förslag av polismässig typ för att med lagstiftning, förbud och böter tvinga valutamarknaden åt ett visst håll. Sommaren 1816 kallade han till konselj på Haga för att ”uppfinna medel till växelkursens styrande”. Ovanpå de mycket stora men okända belopp som han förlorat 1815, kan läggas mycket stora förluster 1816-1817. Enbart under perioden oktober 1816 till maj 1817 var den sammanlagda förlusten 235 000 riksdaler banco²⁷⁰ – en svindlande bortkastad summa på bara sex eller sju månaders tid! Denna börsspekulation, denna fåfänga oseriösa inkompetenta *lek* att försöka skjuta hela valutamarknaden i en viss riktning, bestyrdes med pengar tillhörande svenska folket.²⁷¹ Men dessa belopp i sig tycks inte ha bekymrat valutaspekulantens samvete, det var blott hans humör som korrelerade med ”kursen”. För att finansiera sina valutaspekulationsförluster, samt för att motivera kraftiga anslagshöjningar till sin maktaccessoar den svenska armén i den fredstid som rådde, sökte han övertyga konseljen att *riksbankens* tillgångar tillhörde *regeringen*, att regeringen bestämde valuta- och penningpolitiken i landet, att valutaspekulationen var en nationell angelägenhet, o s v. Han försökte få alla kreativa uppslag som gav *honom* bestämmanderätten över enorma penningssummor att framstå som blott ”betydelselösa bokföringstransaktioner”, och sökte trola bort allt genom ”en lek med ord”, enligt en källa. På alla tänkbara sätt sökte han tillskanska sig penningpolitiska maktmedel för sina valutaexperiment, och mest av allt önskade han vinna rätten att rekvirera silver ur riksbankens reserver för sin fortsatta offensiv mot valutamarknaden. I ett par mästrande anföranden²⁷² som lästes upp i konseljen vid senare tillfällen 1818, rika på floskler och retoriska trick men tunna på substans och rent obegåvade och omdömeslösa när de

²⁶⁹ impulsjon = spontan invändning eller utrop som ger uttryck för en fristående hållning i det rådande sammanhanget eller situationen

²⁷⁰ 235 000 riksdaler banco år 1817 motsvaras år 2020 av ca 30 mkr (KPI), 86 mkr (guldprisindex) alt 1,1 miljarder kr (arbetarlöneindex)

²⁷¹ En fullständig revision av valutaaffärerna 1815-1817 finns ej, och torde, mot bakgrund av den privat-statliga blandekonomi som bedrevs, flera operationers inofficiella eller kvittenslösa natur och avsaknaden av fullständig dokumentation, vara omöjlig att sammanställa idag 2020. De *synliga* och dokumenterade sammanlagda förlusterna under dessa tre år kan möjligen uppgå till uppemot en halv miljon riksdaler – mer eller mindre – baserat på olika estimat för olika tidsperioder när denna lek bedrevs som mest intensivt. 500 000 riksdaler banco under denna period motsvaras år 2020 av mellan ca 60 mkr och 2,3 miljarder kr beroende på vilken indexuppräkningsmetod som tillämpas.

²⁷² ”Supplément de plan de finances” i mitten av april 1818, och ”Remarques sur les finances, en Suédois” från början av maj 1818.

ställs mot grundläggande finasteori, försökte Jean, genom att dra dessa i konseljen, förvandla dessa till "regeringens" politik. Docent Andreen²⁷³ kommenterar i sin avhandling:

"Liksom flera andra av Karl Johans finanspolitiska diktamina är den nu behandlade promemorian rik på hugskott och retoriska vändningar. Idéer blänka till och försvinna; mången hinner icke taga fattbar form, innan den avlöses av en ny."

Spretigt, inkonsekvent, osammanhängande, fumligt, odugligt.

Till fullo bernadotteskt, med andra ord.

I det moderna revisionistiska narrativet, i flera av de närmast karbonkopierade hyllningstal som ättlingen och familjens nuvarande språkrör Carl Gustaf Bernadotte hållit till sin franska släkting på senare år, så fortsätter dock stamfadern att kallas för "en duktig ekonom" som ordnade så att "den svenska valutan stabiliserades".²⁷⁴

Givetvis så vill illusionsfabriken på Stockholms slott tuta i svenskarna att det var så. Revisionismen och rentvåendet av stamfaderns inkompetens, kriminalitet, autokrati och kleptokrati pågår *as we speak*.

Kapitel 22 avsnitt 17

RIDDAREN GÖR ETT CIRKULÄR

Rid-da-re.

Det är tydligen så de kallar sig själva, klubbmedlemmarna.

Den gängse sinnebildens av en riddare är en man med stark fysik, stabil hållning, möjligen aningen härdade anletsdrag och en stoisk blick. Riddarens karaktär är gentlemannamässig och storsint, moraliskt ren, rättsinnad, hederlig, principfast, oegennyttig, orädd och ståndaktig oavsett hur konjunkturen skiftar och oavsett hur det kortsiktigt påverkar hans egen personliga vinning. En riddare anses representera tapperhet och ett osjälviskt, uppoffrande sinnelag och tänkesätt, som särskilt värnar om de svagare eller orättvist behandlade.

Verktyget Wetterstedt, 39 år gammal, var ingetdera av detta. Han var klen och slapp, hans hållning reserverad, klemig, och i hans uppsyn fanns ingenting som röjde någon fysisk slagkraft över huvud taget. Ansiktsuttrycket, munnen och den förmätta cyniska blicken vittnade snarare om intellektuell beräknande slughet, där *listen* alltid skulle övertrumfa rättvisan, och där fördelar alltid fanns att skörda på andras bekostnad. Till sitt sätt var han undfallande, han lydde karaktärssvagt instruktioner från högre ort och ifrågasatte aldrig den etiska dimensionen av de direkt brottsliga handlingar som han blev delaktig i och som han *främjade*. Snarare var det så att han själv drev på i samma riktning, och såg inga betänkligheter i att skända, kränka, förgöra andra och deras anseende, även sparka på de som redan låg ner, eller att bryta mot moraliska grundbegrepp eller Sveriges grundlag. Han var osjälständig och vågade sällan ta ett endaste eget initiativ, samtidigt som han var vasst intrigant och mån om att alltid sälla sig till det vinnande laget. Han var oerhört feg och såg oftast till att hålla sig diskret på armlängds avstånd från illdådens skärningspunkt, men var icke desto mindre en mycket verksam frambringare av samma illdåd. Liksom sin chef tog han aldrig kritik som en man, med rak rygg och stängd käft, utan allting bortförklarades eller bortblandades med retoriska ordflöden, som för att brotta ner sina granskare med en hydra av floskler.

Men trots sin patetiskt veka figur, sin likgiltighet inför korrupcion på hög nivå som i slutändan drabbade samhällets fotfolk, och sin skriande avsaknad av integritet och bestående värderingar,

²⁷³ Per Gudmund Andreen (1909-2001), svensk historiker

²⁷⁴ Se kap 22 avsn 11 (slutet av avsnittet)

så räknades nu tydligen verkytet Wetterstedt som "riddare" av den förnämsta sorten, då han i januari 1815 av stamfader Bernadotte gjorts till medlem i serafimerklubben. Detta slutna antimeritokratiska sällskap är proppfullt med riddare i sin klasskatalog, såsom exempelvis den italienske fascistiske diktatorn Benito Mussolini²⁷⁵, den jugoslaviske kommunistiske regimledaren och människorättsförtryckaren Josip Broz Tito²⁷⁶, den rumänske diktatorn Nicolae Ceaușescu²⁷⁷, ett par kungligheter från den tjugiga monarkin Saudiarabien som Sverige decennium efter decennium ängsligt kryper för i hopp om att kunna sälja mer vapen, den egyptiske diktatorn Hosni Mubarak²⁷⁸, med många fler. Förfiningen bara väller fram vid igenomgåendet av Serafimerordens historiska klubbregister.

En ekiperingsaccessoar i serafimerklubben är ett ljusblått relativt brett band att hänga på sig diagonalt över vit skjorta vid särskilda tillfällen. Detta ljusblå band fungerar som klubbmarkör och klassmarkör – vi med blått band kontra resten. Alltihop givetvis andefattigt själsrubbat övertrams som lever kvar än idag år 2020, men icke desto mindre var och förblir detta munderingen. Ett annat riddarattribut, åtminstone i den gamla skolan, brukade vara ett valspråk, gärna på latin, för att liksom utifrån tomma intet med några påhittade ord själv bestyrka sin egen adelhet. Verkytet Wetterstedts ridderliga valspråk var "utili præponere rectum", vilket, lite slarvigt översatt, betyder att verkytet hellre var sin husbonde till viljes än fick ont i rektum.

För ett par avsnitt sedan så gjordes en översiktlig redogörelse av *Det stora oväsandet*, det stora presskriget 1815, som definitivt avblåsts av regimen kring juletid.²⁷⁹ Det framgår av ögonvittnesskildringar av Bernadottes och verkytet Wetterstedts beteenden och uttalanden i samband med detta, att presskriget anlitas som en förevändning för regimen ansatser att inskränka tryckfriheten. I Sverige rådde allmän nöd, allmogen var försliten, utfattig och hungrig, på landsbygd och i städer rasade en stor våg av konkurser, och *regimen var allmänt impopulär* vid denna tid för sin synbara passivitet och likgiltighet. Men framför allt – i den legitimistiska vändning som Europas utveckling tagit fördömdes fortfarande den orättvisa landsförvisningen av Vasafamiljen från Sverige, och på många håll utanför Sveriges gränser fanns starkt moraliskt stöd för prins Gustavs anspråk.

Vad allt detta sammantaget mynnade ut i, var att *risken* för att tronföljden enligt successionsordningen per den 26 september 1810 skulle ifrågasättas på allvar av svenska politiska grupperingar, upplevdes som kritisk av externrekryten från Pau, särskilt som hans eget tillvinnande av tronföljden – den stora syltburken – skett genom en enorm bluff.²⁸⁰

Mot denna bakgrund fick verkytet Wetterstedt sin husses uppdrag att avfatta ett cirkulär. Detta cirkulär daterades den **3 februari 1816**, en lördag. Wetterstedts cirkulär var egentligen en skärpning av vad regimen redan inskräp vid olika tidigare tillfällen, men denna gång formulerades budskapet explicitare och bryskare. Cirkuläret förbjöd uttryckligen tidningsutgivare i hela landet att införa artiklar som på ett eller annat sätt nämnde, refererade till eller på något annat sätt angick den landsförvisade Vasafamiljen och dess förehavanden. Riddaren Wetterstedts usla, gemena, fega, lågsinta hot löd i cirkuläret:

"...så ser jag mig nödsakad härmed påminna vederbörande utgivare av dagblad och periodiska skrifter, att på intet sätt vidröra ovan nämnda ämne, så kärt dem är, att undvika allt ansvar och laga påfölj."

Ett iskallt hot.

²⁷⁵ Benito Amilcare Andrea Mussolini (1883-1945), italiensk journalist och diktator

²⁷⁶ Josip Broz Tito (1892-1980), jugoslavisk kommunistrevolutionär och diktator

²⁷⁷ Nicolae Ceaușescu (1918-1989), rumänsk diktator

²⁷⁸ Muhammad Hosni El Sayed Mubarak (1928-2020), egyptisk militär ledare och diktator

²⁷⁹ Se kap 22 avsn 15 (särskilt händelseutvecklingen 8 december 1815-2 januari 1816)

²⁸⁰ Se kap 2 avsn 16, 21

Enligt historikern Hjalmar Lindeberg²⁸¹ betraktades detta cirkulär ”såsom en politisk våldshandling, den intet lagligt argument kunde rättfärdiga”. Påbudet väckte en storm av förbittring inom tidningsvärlden, med hatfyllt klander av regimen, kronprinsen och hans nickedocka Wetterstedt samt de feiga jasägare som de omgav sig med. Historikern Harald Trolle menar att ukasen utfärdades på rent knutpiskemanér och ”väckte en storm av ovilja”, och hävdar att detta förbud, jämte andra bernadotteska åtgärder i samma syfte, blev ”begynnelsen av *den sorgliga och hätska splittringens tid* i vårt lands inre politiska liv, som Karl Johans regering i mycket blev”. Dessa svenska regimfasoner kritiserades även hårt i utlandet.

Denna åtgärd var alltså det senaste steget i den systematiska *damnatio memoriae* mot den landsförvisade Vasafamiljen, och särskilt Sveriges legitime tronföljare prins Gustav, som äventyraren Jean Bernadotte bedrivit ända sen sin ankomst till Sverige.²⁸²

Kapitel 22 avsnitt 18

SANNINGSSÄGAREN NATT OCH DAG

Den 32 år unge men redan berömde svenske skulptören Johan Niclas Byström, bosatt i Rom, ankom till Stockholm 1816 medförande fyra skulpturer; en Pandora, en Hygieia, en nymf och en kolossal Mars, där huvudet ej ännu var uthugget. Jean, nyrik från Guadeloupesvindeln, köpte dessa arbeten, och den över tre meter höga marmorstatyn Mars – den romerska krigsguden med krigarhjälm och en toga löst hängande över axeln och om livet, bredaxlad med bar överkropp och magmuskler, och en stor sköld vid sin sida – försågs givetvis med stamfaderns huvud.²⁸³

Denna grandiosa självbild kontrasterade en aning mot verkligheten. Ungefär samtidigt, våren 1816, skrev en ansedd man, den 74-årige svenske politiske nestorn Michaël Anckarsvärd, i ett privat brev från Stockholm till en vän ute i landet:

”Brevbäraren kan bättre än jag upplysa dig om den här nu rådande tonen, som verkligen är stygg och ledsam. Man skonar ingalunda kronprinsen själv, och är i hög grad missnöjd med regeringens övriga herr ledamöter. --- Oaktat de ofantliga summor kronprinsen utlöst, dels som gåvor och dels som lån, är ett hiskeligt rop om penningbrist.”

²⁸¹ Hjalmar Kristian Ferdinand Lindeberg (1866-1957), svensk jurist, ämbetsman och författare

²⁸² **12 november 1810**, riksdagsbeslut om att varken Gustaf IV Adolf eller någon i hans familj fick beträda svensk mark, och om de skulle flytta sitt boende till annan ort i utlandet måste svenska regeringen godkänna detta annars kunde underhållssumman dras in (se kap 2 avsn 26); **7 december 1810**, förordning/cirkulär till Sveriges landshövdingar med åläggande att vaka över ”allmänna tankesättet” och hålla uppsikt över invånarnas ”intressen” och möjliga förbindelser med utlandet samt avrapportera detta åtminstone en gång i veckan till regimen (se kap 3 avsn 3); **början av 1811**, inrättandet av Jean Bernadottes hemliga polis, åsiktsregistrering, angiveri och Stasiverksamhet med vidsträckt förgreningar (se kap 3 avsn 3); **19 februari 1811**, inrese- och uppehållsförbud för utlänningar i Sverige (se kap 3 avsn 3); **13 maj 1811**, cirkulär till Sveriges tidningsutgivare med förbud att återrapportera utländska nyheter om Sverige (se kap 3 avsn 3); **28 november 1811**, cirkulär till Sveriges landshövdingar med åläggande att utplåna Gustaf IV Adolfs namn och monogram från allmänna ställen (se kap 3 avsn 18); **16 juli 1812**, tryckfrihetsförordningen inskränks genom indragningsmakten (se kap 4 avsn 7); **10 december 1812**, förordning till svenska folket som bl a förklarade att kontakt med den landsförvisade Vasafamiljen eller ifrågasättande av den nya bernadotteska tronföljden innebar dödsstraff (se kap 4 avsn 15); **11 januari 1813**, påbud att avlägsna alla porträtt av den avsatta Vasafamiljen i allmän och privat ägo (se kap 4 avsn 15); **19 maj 1813**, cirkulär till Sveriges tidningsutgivare med allvarligt påbud om självcensur av artiklar eller referat av inhemska eller utländska rykten som rör svenska politiska angelägenheter (se kap 5 avsn 13); **3 februari 1816**, cirkulär till Sveriges tidningsutgivare med hot om efterräkningar om de skulle våga vidröra något som på något sätt handlade om den landsförvisade Vasafamiljen och dess förehavanden (se ovan).

²⁸³ Denna skulptur av Jean som krigsguden Mars står idag i ett tornrum på Skoklosters slott.

Den sista satsen syftade alltså på Guadeloupemedlen; trots denna enorma intäkt på över 1 miljon pund, var sjuttan fanns pengarna?²⁸⁴ Svenska folket undrade.

Mellan kronprins Jean på Stockholms slott och resten av landets invånare fanns en osynlig men distinkt skiljelinje. Tronföljden och förmögenheten hade han tillbluffat sig, tillvunnit sig genom att bedra andra, och kanske var det just därför som hans egen misstänksamhet mot omvärlden var så oerhörd? Genom sig själv känner man andra. Eftersom han själv bedragit och ständigt bedrog det svenska folk som "valt" honom i Örebro 1810, kunde väl de lika gärna göra samma sak mot honom? Jeans avsaknad av tillit till sin omvärld kan spåras tillbaka till hans barndom. Misstron hos stamfadern till omvärlden var mycket, mycket djupt rotad.²⁸⁵

Enligt många historiker fanns det ingen fråga som var så känslig för Jean som *legitimiteten* som tronföljare i Sverige, särskilt som hans anspråk i detta fallet balanserade på lögn. Han var en *outsider* i Sverige. Hans skuggrädsla, inbillning, patologiska paranoia för stämplingar, konspirationer till Vasaättens förmån, var gränslös. Allting bottnade i den ständiga ängslan hos honom om sin egen och släkten Bernadottes framtida ställning. Efter Wienkongressen – som resulterat i en legitimistisk våg över Europa – hade hans farhågor stegrats ännu mer. Omvärldens beställsamhet och gunstbegär, som han själv på flera sätt uppmuntrade, ökade samtidigt i viss mån hans misstro. Efter över fem år i landet och en privat SFI-lärare hade han dessutom inte lärt sig språket. Han *ville inte* tala den svenska smörjan, bara franska. Han var inte en integrerad del av nationen, och verkade ha begränsat intresse av att så bli. Varje rykte om hemliga intriger mot hans person och om förbindelser i Sverige med den avsatta Vasadynastin, togs därför på allra största allvar.

I denna kontext kan det tyckas som ett förbryllande faktum, att den externrekryterade kronprinsen planterade osignerade artiklar i svensk press, som refererade till *påstådda* avoga artiklar mot honom själv i utländsk press – t ex notiser om mordkomplotter mot honom – vilka sedan tillbakavisades. Hur gick det ihop?

Dessa referat av fejkartiklar, med tillfogade skarpa dementier, var avsedda att *plantera oro och osäkerhet* i Sverige. Spelet gick ut på att odla allmän vaksamhet och misstänksamhet hos svenska folket, stimulera angiveri, samt stärka sympatierna för den ack så utsatte och hotade kronprinsen. Nästa led i denna listiga kalkyl, var att denna stegrade oro hos allmänheten kunde utnyttjas av regimen för att med belysande hårdhet hantera ärenden där man kunde skönja någon som helst hotbild mot kronprinsen. Stamfader Bernadottes strategi var att *preventivt* visa omvärlden att han *kraftfullt* tänkte försvara sin rätt till tronföljden. De försök som gjordes mot hans ställning skulle slås ner obarmhärtigt, och detta fick omvärlden gärna känna till.

En av de mer uppmärksammade s k *högmålsprocesserna* under Jeans kronprinstid hade begynt 1815, då den 21-årige fänriken vid Svea livgarde Otto Natt och Dag²⁸⁶ givit ut en skrift med ett förslag på reformer och ny organisation av den svenska armén. Natt och Dag beskrivs i samtida dagböcker och annat källmaterial som en man med ett gott huvud, "rikt begåvad", allvarsam, stundom melankolisk, grubblande och drömmande. Att döma av hans egna skriftliga alster och hans korrespondens var han en intelligent ung man som kunde formulera sig väl.²⁸⁷

²⁸⁴ Se kap 22 avsn 11

²⁸⁵ Jmfr kap 9 avsn 13; se även kap 24 avsn 24

²⁸⁶ Frederick Franks (Jacob Otto Natt och Dag) (1794-1865), svensk-amerikansk militärofficer, konstnär och museiföreståndare

²⁸⁷ Professor Torvald Höjer, dynastipaneyrikern, väljer givetvis sina uttryck med omsorg för att *misskreditera* sanningssägaren Natt och Dag, då han nedvärderar honom som en "överspänd" och "oförsiktig" man som haft "motigheter i tjänsten". Likadant med revisionisten Schinkel och den inbitne rojalisten och privatläraren hos Bernadottefamiljen Carl Rogberg, som med överlägsen ton stämplar Natt och Dag som "i hög grad excentrisk", "självisk", "hatfull", "ilsken" m m. Innehållet i Natt och Dags förord i den tyska upplagan åker nämligen inte skimrande eufemismslalom mellan Bernadottes övergrepp likt historierevisionisterna Höjer och Schinkel, utan kallar saker vid deras rätta

Där fanns möjligen lite väl ungdomliga, ivriga och naiva föreställningar, men icke desto mindre så var han en ung man som *tänkte själv* och inte lät öfverheten ha monopol på denna verksamhet; han var en man som kunde uttrycka och formulera *sina egna* tankar, för andra att gilla eller kritisera. Han älskade studier samtidigt som han ofta undvek baler och fester, dels på sin läggning, dels sin begränsande privatekonomi. Han sjöd samtidigt av svensk fosterlandskänsla och ville uträtta något stort för sitt land.

Natt och Dag hade anonymt låtit trycka skriften, men funnit själv vid närmare eftertanke att texten varit alltför ofärdig, och dessutom kanske till och med kontroversiell. I skriften så utvecklar han bl a hur officersutbildningen kunde reformeras, och hur den befintliga armén kunde ombildas till en värnpliktsarmé på sammanlagt drygt 130 000 man.²⁸⁸ Han diskuterar befälsstrukturer, lönetrappan, fälttjänstövningar och även detaljer som munderingens ändamålsenlighet.

Inget av innehållet var särskilt kontroversiellt. Docenten i historia Verner Söderberg²⁸⁹, som gjort den kanske djupaste analysen av fallet Natt och Dag, menar att man vid genomläsning av skriften har "svårt att förstå det mottagande den fick". Söderberg konstaterar att Natt och Dag presenterade sina idéer "kort och träffande med argument, sedermera ofta återkommande i våra riksdagsdebatter", och att skriften, även om den på sina håll har drag av ungdomlig egensinnighet, talar "sanna ord", och att till exempel kritiken mot all enormt dyr grannlåt för arméns beklädnad var "fullt berättigad". Och faktum är, att många av grundlinjerna i hans resonemang så småningom – decennier senare – faktiskt förverkligades. Söderberg konstaterar att Natt och Dag var "långt före sin tid".

Natt och Dag hade beslutat att behålla alstret för sig själv och ej släppa ut skriften i bokhandeln, men genom ett missförstånd hade boktryckaren hunnit sälja fem exemplar mot Natt och Dags vilja och vetskap. Genom en ungdomsväns skvaller, och via Bernadottes Stasiverksamhet, hade denna skrift kommit till kronprinsens kännedom. Jean hade inte bemödat sig att ta reda på hela bakgrunden eller att kontrollera fakta, utan hade gått helt på sin privata spionbyrås väld mot allt och alla.²⁹⁰ Han hade brusat upp och blivit rasande, invektiverna hade haglat, allting förmodligen kryddat med könsord, och han ska ha uttryckt sig på ett sätt som är ovärdigt en vuxen man, än mindre en svensk tronföljare.

Det som upprört Jean mest torde ha varit, gissningsvis, först och främst rädslan för en självtänkande, självständigt resonerande, intelligent individ som vågade yttra sig i stora frågor. Sedan hade det givetvis retat honom oerhört att någon oombedd vågade framlägga sådana långtgående förslag inom just ett verksamhetsområde – det militära – som *han* hade monopol på. Därutöver hade det stuckit i ögonen att Natt och Dag argumenterade för en "back to basics" syn på arméns uppdrag – "Kan granna uniformer skrämma våra fiender? --- Bort med guld och silver, bort med vita underkläder av casimir" – medan för stamfadern armén var en *trofé*, en maktsymbol, en *kunglig accessoar* där det allra *viktigaste* ju var att utstråla glans och lyx; *imagen* var allt för Jean. Natt och Dag argumenterade även för en tydligare meritokrati inom armén, där "befordran ska ske efter förtjänst, kunskaper, tjänstetid och närmaste förmäns omdöme utan hänsyn till börd eller rikedom". Provokationskraften i detta ska ej underskattas.²⁹¹

---

namn. Därför ligger det i Höjers och Schinkels naturliga håg, i deras övergripande mission att urskulda Jean, att undergräva Natt och Dags vederhäftighet som samtidsvittne.

²⁸⁸ Sveriges totala befolkning var vid denna tid knappt 2,5 miljoner människor.

²⁸⁹ Fredrik Fritiof Werner Söderberg (1872-1932), svensk historiker, journalist och tidningsman (Söderberg tycks ha föredragit att själv stava sitt förnamn med V, men i formella och enskilda sammanhang återkommer W)

²⁹⁰ Hans egen Stasibyrå hade mandat att *förebyggande* eliminera potentiella problem, det vill säga uppsnappa fel åsikter, tankar och yttranden i samhället, och ingripa mot dessa medborgare innan något brott enligt svensk lag hade begåtts.

²⁹¹ Se till exempel kap 21 avsn 4; kap 22 avsn 7, 11 (resonemangen om hur mut- och korruptionskulturen som Jean Bernadotte gav fäste i Sverige skadade det sammanhållande kittet i det svenska samhället); kap 24 avsn 20

Jean hade trott sig i denna ungdomliga pamflett finna symptom på brist på krigstukt och militärisk anda inom kungens eget Svea livgarde. Bernadotte hade i Natt och Dags sett fröet till en farlig orosstiftare. Natt och Dags *insubordination* bestod i att han hade haft personliga åsikter, som han i slutändan inte ens velat publicera, men som utmanade de av Jean inrättade normerna. Hans egen efteranalys var att skriften innehöll ”för mycket självständighetskänsla och för lite smicker”, och därför ogillades av Jean.

En sträng och förödmjukande reprimand hade så beordrats från högsta ort. Natt och Dags överordnade och kamrater på Svea Livgarde hade lockat honom med att om bara de tryckta exemplaren av boken förstördes, skulle förmodligen allt vara glömt. Alla tryckta exemplar hade då bränts på Fredrikshovs slott²⁹² i Natt och Dags närvaro, som även fått be sitt regemente om ursäkt. Men när så skett hade man därpå kort meddelat att det var arméns önskan att han ej längre bar deras uniform! Man hade *lurat* honom, man hade hycklat sin vänskap! Med kvävd indignation och djupt vemod hade Natt och Dag inlämnat sin avskedsansökan till Svea livgarde, men samtidigt begärt att få kvarstå i armén. Han hade omplacerats till Jämtlands regemente, nära polcirkeln, för att skilja honom från huvudstaden. Natt och Dag hade då begärt, och erhållit, ett års permission.

Med indignation i bröstet hade Natt och Dag emellertid senare lämnat Sverige och begivit sig till Tyskland. Hans vrede var riktad mot Bernadotte, som han skyllde hela sitt missöde på. Från Berlin hade han till Stockholm skickat in sin anhållan om avsked ur svensk krigstjänst. Efter besök på olika platser i Tyskland hade han slagit sig ner i Heidelberg för att studera. Redan på vintern hade han dock fortsatt till Karlsruhe, där han tycks ha fått en tjänst eller någon slags roll vid Badens hov,²⁹³ och där givetvis kommit i kontakt med Sveriges *legitime* tronföljare, prins Gustav. Bara åsynen av den tidigare svenske kronprinsen, med sina svenska anletsdrag och sitt svenska sätt, hade hos Otto Natt och Dag väckt hans barndomsminnen och känslor för den svenska regentlängd som han blivit uppfostrad med och hyste sådan vördnad för.²⁹⁴ Mot denna genuint fosterländska stolthet och det vemod, den melankoli som blotta anblicken av denna vackra Vasaprinns uppammade, med sina blå ögon och sitt blonda hår, och allt vad denna svenska prins *kunde ha blivit*, skar sig den oförrätt som han ansåg fransosen Jean från Pau begått mot honom som en tänkande patriotisk yngling i sitt eget hemland. Och mot Sverige.

Den **13 februari 1816** landade en bok på utrikesminister Engeströms skrivbord i Stockholm. Försändelsen kom från Sveriges envoyé Taube i Berlin. Det var en tysk översättning av den skrift som Natt och Dag författat året innan och tvingats under förnedrande former förstöra, bränna upp. Denna tyska översättning innehöll något mer, nämligen ett *nyskrivet förord* som drog undan slöjan en gång för alla. Förordet var en o censurerad kall svidande vidräkning av stamfader Bernadottes personliga karaktär och brott mot Sverige ända sen bedrägerivalet i Örebro 1810.

Den **14 februari**, som händelsevis var Natt och Dags födelsedag, så sammanträdde statsrådet i Stockholm för att överlägga om vad som borde göras. Justitiekanslern översatte och uppläste förordet, vilket slog alla närvarande nickedockor ”med en sådan bestörtning, att man med möda kunde få ett resultat av deras mening”. Det beslöts att man skulle försöka få Natt och Dag utlämnad till Sverige för att ställas inför rätta, och Bernadotte bestämde att man skulle söka sin mäktige kamrat tsar Alexanders hjälp med utlämnandet från hovet i Baden.

Någon hade vågat säga *sanningen*. Nu jäklar skulle det bli allvar.

²⁹² Fredrikshovsgatan 6 i Stockholm

²⁹³ Crusenstolpe hävdar att Natt och Dag blev kammarherre, vilket dock förnekas av Söderberg.

²⁹⁴ Enligt docent Söderberg hade Natt och Dag dock aldrig tidigare, så länge han bott i Sverige, uttryckt sympatier för Vasaätten eller den landsförvisade Vasafamiljen. Han hade ej haft förbindelse med gustavianska kretsar i Stockholm eller befattat sig med politik. Det var snarare Jean Bernadotte själv – främst genom reaktionen på Natt och Dags skrivelse – som, efter att ha genomskådats, trissade upp Natt och Dags hat mot den nya despotiska och medborgarfientliga bernadotteska regimen i Sverige, och drev honom själv mot Baden.

Det första som skedde var att man bad den preussiska regeringen utfärda ett *försäljningsförbud* av skriften i Preussen. Det tycks emellertid som om den preussiska åtgärden stannat vid ett *annonseringsförbud*.

Den **6 mars** togs ärendet Natt och Dag återigen upp i statsrådet på Stockholms slott, där begäran om utelämnande åter diskuterades. Justitiekanslern gjorde emellertid en notering denna dag, att Jean främst var intresserad av *själva publiciteten* kring högmålsbrottet, men bestämt *inte* ville att innehållet av det explosiva förordet skulle hamna i offentlighetens ljus, och därför egentligen inte var så ivrig att få Natt och Dag gripen. När ändå en stämningsansökan upprättades, utbröt en häftig dispyt mellan Jean och justitiekanslern. Kronprinsen ville nämligen att vare sig *hans eget namn eller några detaljer om innehållet* inkluderades i stämningen, utan argumenterade att hela Natt och Dags skrift var ett "brott mot staten". Natt och Dag hade formulerat sig så skarpsynt och uppriktigt att Jean inte kunde dribbla bort detta – själva bevismaterialet i målet måste därför helt enkelt mörkas; själva sakinnehållet fick inte komma upp för diskussion ens under en rättegång! Juristsonen Jean Bernadotte ville sätta dit Natt och Dag genom en hejdundrande publik manifestation, men själva bevisen för hans "brott" – de komprometterande sanningarna som Natt och Dag satt på pränt – fick absolut inte offentliggöras i Sverige!

Justitiekanslern tvingades därför den **15 mars** att revidera stämningens ordalag, en åtgärd som han ansåg nedsättande för sitt ämbetes värdighet.

Bernadotte skickade Gustaf Löwenhielm att träffa tsaren i St Petersburg, där ämnet Natt och Dag togs upp vid en audiens den **22 mars**, där man äskade tsarens medhjälp vid anhållan om utelämnande.

Stämningsansökan infördes i *Hamburgischer Correspondent* den **17 april**, och till hovet i Baden avsändes den 27-årige Nils Palmstierna²⁹⁵ för att hämta hem den 22-årige Natt och Dag. Palmstierna ankom till Karlsruhe den **18 april**. Men det badiska hovet, som vetat om vad som var i görningen, hade redan låtit Natt och Dag resa iväg till någon ort utanför Badens jurisdiktion. Så man lovade Palmstierna, avslappnat och i allmänna ordalag, att ivrigt medverka vid efterspanandet av Natt och Dag, men hade Palmstierna något signalement med sig? Inte?

I maj anlände till Stockholm en rapport från Palmstierna, som berättade att man nog inte kunde vara till så mycket hjälp, eftersom man från Stockholm glömt skicka med ett signalement på den eftersökta personen. Det badiska hovet undslapp på så sätt saken, samtidigt som de, med rätta, passade på att förlöjliga den nya svenska regimen.²⁹⁶ Söderberg menar att det badiska hovet "skickligt begagnat sig av frånvaron av signalement för att hövligt och i oangripliga former helt enkelt driva med den svenska regeringen".

Svea hovrätt, Bernadottes filial för fällande beställningsdomar, dömde den **21 november** Otto Natt och Dag i dennes frånvaro till förlust av adelskap, ära, egendom och *livet*. Degraderingen, utmätningen och dödsstraffet bekräftades av högsta domstolen i februari följande år. Han förklarades fredlös "i hela riket, med alla därtill liggande länder". Det är förvisso ganska långsökt, t o m utifrån advokatsonen Jeans förvrängda tolkning och tillämpning av svensk lag och det svenska domstolsväsendet, att tänka sig att en person som lämnat Sverige bakom sig, som inte längre var svensk medborgare,²⁹⁷ som bosatt sig i annat land och som skrivit något på främmande språk som inte var tillgängligt i någon svensk bokhandel eller på annat sätt spridits

²⁹⁵ Nils Fredrik Palmstierna (1788-1863), svensk militärofficer och diplomat

²⁹⁶ Crusenstolpes berättelse från 1837 ("Portefeuille" del 1 s 226 ff) om missionen från Stockholm till Baden för att fiska rätt på Natt och Dag skiljer sig på några punkter. Bl a menar Crusenstolpe att hovet i Baden i samförstånd med agenten (som Crusenstolpe valt att anonymisera) *tilläts* att sätta Natt och Dag i säkerhet först, innan man sedan meddelade Stockholm den uteblivna framgången.

²⁹⁷ Svea hovrätt menar att Otto Natt och Dag fortfarande var svensk medborgare efter sin landsflykt; Anders Lindeberg hävdar att så inte var fallet.

i Sverige, skulle omfattas av svensk straffrätt. Men Svea hovrätt har i alla tider stått det bernadotteska kungahuset troget nära, så även denna gång.

Så vad innehåller då egentligen det där nyskrivna förordet i boken som tryckts nere på kontinenten, varav ett exemplar plötsligt damp ner på utrikesministerns skrivbord?

Till att börja med så har denna nya utgåva en dedikation, *till svenska folket*. Och de inledande orden från Otto Natt och Dag är:

”Detta lilla arbete var icke bestämt att bli allmänt bekant, ännu mindre att tryckas på ett främmande språk. Men jag är förföljd för vad jag skrivit, och nästan behandlad som en missdådare. Detta är orsaken, varför jag nu utger det. Dessutom är jag skyldig mig själv, mitt namn och mina landsmän, att *sanningen* kommer i dagen.”

Förordet fortsätter med att redogöra för bakgrunden till valet av Jean Bernadotte till tronföljare, att detta delvis skett på den oriktiga premissen att det skulle ha varit ”Napoleons önskan”, samt att bytet av religion – precis innan ankomsten till Sverige med dess gudfruktiga allmoge och kyrkans starka ställning i samhället – uppenbarligen varit en bagatell för honom, en struntsak. Gudsfruktan och redlighet var vid denna tid del av de nordiska folkens DNA, deras själsläggning och märm. Redogörelsen resumerar hur den externrekryterade tronföljaren lät emotta riksdagens hyllningar och mycket snart även själv bemäktigade sig styret av landet, då Carl XIII var inkapabel. Natt och Dag klandrar även Jeans pakt med Ryssland sen 1812 i syfte att erhålla Norge som kompensation för Finland, och han skildrar anekdotiskt Bernadottes osnygga spel mot danskarna. Natt och Dag tar även upp Wallmarks artikel om krigspolitiken 1813, den skändliga behandlingen av Döbeln 1813, Anckarsvärds åsiktsyttring 1813, förnedringen av svenska armén under fälttåget 1813-1814, Bernadottes hemliga spel i Frankrike, den illusoriska unionen med Norge 1814 utan några som helst fördelar för Sverige, Wienkongressen, m m. Jean Bernadotte beskrivs som beräknande och bedräglig.

”Bernadotte lovar allt och ljuger nästan jämt, man kan aldrig lita på vad han säger”, deklarerade Natt och Dag.

Kronprins Bernadotte framställs som rädd och ränkfull, en fransos som trodde han kunde driva igenom allt med list och trick. Dessa egenskaper utgjorde hans grundkaraktär, snarare än förtroende och redlighet. Natt och Dag refererar till Bernadottes rävknepp för ”en småaktig och svekfull politik”, och menar att han t o m ska ha liknat sig själv vid en räva. Med denna grundsyn gentemot omvärlden – en misstro mot alla – hade Jean byggt upp en hemlig polisverksamhet som nu skapat ett samhälle genomsyrat av misstänksamhet och opålitlighet; svenskar visste nu att det *överallt* kunde finnas spioner och angivare som inrapporterade till Bernadottes Stasi, och att det hade gått så långt att man knappt vågade yttra sig fritt i sin egen familj längre.

Natt och Dag tadar även Jeans vräkiga vanor som varande oföredömliga för svenska folket; stamfaderns orimligt kostsamma leverne som svenskarna finansierade, ett liv i omätligt lyx samtidigt som nationen trälade. Jeans förväntningar på de kulinariska skapelser och viner som serverades honom var höga, och han var mån om att omge sig med yttre prakt och flärd. ”Man bör veta, att detta sker i ett fattigt land, där man är rik då man har sin nödortf”, kommenterar skribenten. Natt och Dag nämner även prins Oscars ambitiösa uppfostringsplan som upphaussats av fadern, som hade stora förväntningar på sin son, men att sonen ”i själva verket blott var en bortskämd pojke”.

Såsom ett led i sin egen maktstrategi sökte Bernadotte knyta inflytelserika personer nära till sig på olika sätt. Han befordrade ynglingar utan annan förtjänst än ett högadligt efternamn eller en maktägande släkting eller far. Han gjorde kvinnorna i samma samhällsskikt till sina salongsapostlar genom charmig och smickeraktig konversation och presenter. På andra håll, såsom inom armén, kunde Jean befästa sin makt genom att sprida en inbördes misstänksamhet som stävjade störningar eller grupperingar bland befäl och soldater, samt genom att förtrycka den han ej kunde vinna över på sin sida. Bernadottes arsenal av härskartekniker inkluderade

även tomma komplimanger, direkta hot, list och våld genom ombud. Han var en vindböjtel av värsta sorten, uppblåst och inbilsk, en skrävlarer, en *charlatan*, utan någon som helst moralisk kod. Han var *falsk*, strödde löften omkring sig men ljög nästan alltid. Han betalade författare att hylla honom och mutade till sig folks ynnest, t o m gatpojkar som fick slantar för att hurra för honom.

”Men vem kan uppräknat allt?” frågar sig Natt och Dag, som menar att det endast är *dygden* som kan ge omvärldens respekt och tillgivenhet, och att verkligheten skulle att hinna ikapp Jean Bernadotte och demaskera honom – förr eller senare.

Otto Natt och Dag avslutar med att vända sig direkt till sina landsmän, svenskarna, med ett upprop om ”att tala fritt och älska rättvisan”. Hans slutord:

”Jag önskade ingenting högre än att få *leva för fäderneslandet*. Jag är ett offer, för att jag vågat yttra några fria tankar, och man har svekfullt behandlat mig. Jag ska evigt bli förföljd av er nuvarande regering. Landsmän! Ni ska vara mina domare. --- Minns, att nästan 300 år har våra kungar varit ättlingar av den store Gustav Vasa, alltid utmärkta som lagstiftare, hjältar och fosterjordens fäder. --- Skulle väl en främling uppstiga på Gustavernas urgamla tron? --- Landsmän! Tänk alltid på Vasas ättling då nordan blåser! --- Ska en listig och fåfång fransos, utan dygd och storhet, ohelga Sveriges urgamla tron? Ska det lyckas honom, att genom gallisk vällust och prakt förstöra vår nordiska kraft och bringa oss till förgätenhet av vad vi varit? --- Omgivna av minnesvårdar från vår grå hjältetid, av bautastenar och fäders ättehögar, bör vi endast frukta Gud samt älska rättvisan och dygden. Landsmän! Vartill gagnar oss allt, om vi inte äger oss själva, och om fria män måste söka en grav utom deras fädernesland?”

D v s detta var i princip en uppfordran riktad åt svenskarna att avpollettera den malplacerade äventyraren.

Detta om förordet. En inlaga som heter duga.

Men det var först 47 år senare som innehållet offentliggjordes i Sverige.

Och det var först på 1900-talet som forskningen började komma ikapp, och på punkt efter punkt efter punkt kunnat styrka Natt och Dags påståenden 1816. Det är inte så konstigt att Jean var rädd för en ingående analys av själva sakinnehållet. Svea hovrätt dansade beställsamt med och förminskade innehållet i Natt och Dags skrift till ”enskilt missnöje”, men i hovrättsprotokollet råkade följande slinka med:

”...hans kungliga höghet kronprinsens begäran, att den utfärdade stämningen måtte huvudsakligen röra ämnen varigenom åsyftas en kränkning av *nationens* ära och lagarnas helg, men att däremot allt vad som i den åtalade skriften förekommer förgripligt mot *hans kungliga höghets person* måtte ur stämningen *uteslutas*.”

Det förtydligas på flera ställen i domslutet att Jean hade ”anbefallt” att inget skulle sättas på pränt ”som rörde de emot hans kungliga höghet fällda förgripliga yttranden”, d v s mot honom personligen. Det dikterades uttryckligen att Svea hovrätt skulle behandla målet endast utifrån ett övergripande perspektiv som förberedelse till omstörtning av tronföljden, punkt.

Än mer intressant, är att Svea hovrätts dödsdom, som senare bekräftades av Högsta domstolen, p g a Jeans inskränkningar inte någonstans tar upp något enda konkret *bevis* mot Natt och Dag! Allt blir bara abstrakt svammel kring ett påstått angrepp på Sveriges grundlagar, men ingen substans, inga belägg! Och *detta* var i sig självt ett brott mot rättegångsbalkens 24 kap 3 §, som förbjuder godtycke i rättsskipningen.

Sådana juridiska smådetaljer bekymrade dock varken advokatsonen eller Svea hovrätt, detta kamratliga annex som än idag bara ligger ett litet diskret telefonsamtal bort, eller 500 meters promenad, från kungliga slottet.

Men slutligen, vad hände med Otto Natt och Dag?

Han var en jagad man, ett villebråd. Även om Bernadotte i viss mån skydde en rättegång där hela innehållet i detta förord skulle rullas upp, så kunde man lätt kunna tänka sig att Natt och

Dag skulle på ett eller annat sätt bli förföljd, trakasserad eller något ännu värre – via ombud mördad – under sin vistelse på den europeiska kontinenten.

Detta insåg han. Så han skyndade sig att lämna allt bakom sig.

Den unge idealistiske frihetskämpen Otto Natt och Dag flydde undan Bernadottes förföljelse och sin egen predestinerade avrättning, via Amsterdam, ensam över havet till Amerika, och sökte en fristad. Ungefär samtidigt som utslaget föll i Svea hovrätt om *stämplingar mot grundlagens successionsordning* i arvsmonarkin Sverige, steg han senhösten 1816 iland i den stora republiken i väster, i New York. Han slog sig så småningom ner i Cincinnati i Ohio, där han började ett nytt liv under namnet Frederick Franks, och blev amerikansk medborgare. I Cincinnati utvecklade han sin konstnärliga talang, blev porträttmålare, senare konstnär med ett eget konstgalleri och museum. Han var även konstlärare. Omkring 1835²⁹⁸ övertog han det kända *Western Museum*²⁹⁹, ett av de första vetenskapsmuseerna i USA, och trots flera eldsvådor som orsakade avbrott så blev museirörelsen lyckosam. Frederick Franks investerade även i fastigheter, och betraktades 1850 som en av stadens mest framgångsrika svenskar.

En oberoende tänkare, en talang och en tillgång för samhället som inte passade in i den av den svenska regimen förestavade åsiktskorridoren, och som utsattes för en förnedrande häxjakt för att han yttrat... *sanningar*. Frederick Franks blev 71 år gammal. Ättlingar till honom – den förjagade Otto Natt och Dag – lever fortfarande i USA. Förutom i Ohio så finns släktföreningar i bl a Tennessee.

Kapitel 22 avsnitt 19

GUSTAV Vs SKÅL

Vid kronprins Gustavs födelse 1799 hade stora fester och hyllningar ägt rum i hela landet. I Stockholm hade man avsjungit hyllningsverser åt "Svea prins", i Uppsala hade man sjungit om honom som "arvinge till tronen", på universitetet i Åbo hade ett ode deklamerats med förhoppningen att den nye Vasaprinzen skulle "bli sina fäders like", och i Linköpings domkyrka hade en kör sjungit att "må glansen av Gustavens dygder bestråla Femte Gustavs lopp".

Ungefär 17 år senare, på nyårsdagen den **1 januari 1817**, skrev justitiekanslern Trolle-Wachtmeister i sin dagbok om läget i huvudstaden och nationen:

"Man ser omkring sig stilla liknöjdhet, som liknar det lugn en sjukling har, sedan läkarna förklarar sjukdomen obotlig. De som varit verksamma för det goda, för det rätta, för ordning, finna – uttröttade – intet annat att göra än att så handla, att de är utan ansvar för och i vad som kan hända. De kloka bland allmänheten försöker att bereda var och en sin individuella räddning vid skeppsbrottet, om det inträffar. Därarna njuter för dagen och deltar i lättsinnighetsruset. För övrigt tiger man. Man talar icke mycket om vad som alla anser som bekant för var och en. De vid förra årets inträde mindre gynnsamma förhållandena har nått sin superlativa grad. Lättsinnighet och flärd har icke minskats. Ruset varar hos dem, som från början lämnat sig däråt."

Författaren till ovanstående, en av Sveriges vid tidpunkten mest respekterade ämbetsmän, var bekymrad över fosterlandets öde. Någoting hade tydligen gått snett 1809-1810. Sverige hade blivit en splittrad, tudelad, söndrande nation. Det pågick en desintegration mellan överflöd och utarmning, mellan huvudstad och landsort, mellan de styrande och de styrda. Samhällets övre lager var genomsyrade av kortsynthet, lättja och egoism. Meritokratin, dugligheten och

²⁹⁸ En källa hävdar så sent som 1839

²⁹⁹ *Western Museum* var föregångaren till dagens *Museum of Natural History & Science*, som ingår i museikomplexet *Cincinnati Museum Center*, adress 1301 Western Avenue.

förtjänsten samt allmänna grundvärderingar som redbarhet och hederlighet var satta ur spel. Bortblåsta. Dårarna drack ur kranarna, skrymteriet frodades. Nationen styrdes genom autokrati, kleptokrati och nepotism. De klartänkta hade gett upp. En tystnadskultur härskade, där den som yppade vad alla tänkte riskerade att bli ett fall för åsiktspolisen, Bernadottes egen Stasi. Men man ansåg att detta nationens tillstånd var *regimens* fel. Jean var regimen, men ingen vågade säga något.

Vilket vackert nytt Sverige som externrekryten från Pau satt föredöme för. Grattis Sveriges riksdag i Örebro 1810.³⁰⁰

På Karlsdagen den **28 januari** ägde danstillställningen *Karlsdagsbalen* rum i Visby för att fira både Carl XIII:s och Jeans namnsdag. Därefter fortsatte ett sällskap med 22 personer till en källare för att efter klockan 23 inta aftonmåltid. I samband med måltiden dracks rödvin och sedan punsch. Ljudliga skålar utbringades. Vid ett tillfälle, när klockan passerat midnatt mot den **29 januari**, föreslogs kungens skål. Två unga berusade bordsgrannar upptäckte att de fortfarande hade vin kvar och ville hänga på. Den 26-årige skolmagistern Lars Peter Ihre³⁰¹ hade inte uppfattat vem skålen gällde utan frågade sin granne:

”Vems skål ska jag dricka?”

Bordsgrannen, den 25-årige läkaren Petter Johan Bergelin³⁰² svarade med halvhög röst:

”Drick Gustav den femtes skål!”

Bergelin drack ur sitt glas. Ihre upprepade skålen:

”Gustav den femtes skål!”

Sedan drack han ur sitt.³⁰³

Så vem var då Gustav V, den femte? Det var givetvis Gustaf IV Adolfs son, prins Gustav i Karlsruhe, Sveriges *legitime* tronföljare. Hans namn i den svenska kungalängden skulle blivit Gustav V. Att skåla för Gustav V var lika med att underkänna den externrekryterade fransosen Jean Bernadottes behörighet till tronföljden rakt av.

En ordväxling uppstod när tre andra män i sällskapet sett gärningen och kritiserade den. På den nattliga festen blev detta dock ingen stor sak som engagerade hela sällskapet utan endast tjafs mellan en handfull personer som hört vad som just yttrats.

Men som tidigare förtäljts vid flera tillfällen, så härskade i det svenska samhället vid denna tid en latent misstänksamhet och tjallarkultur, understödd av den hemliga polisen, allting anordnat av människovännen från Pau. Denna Stasiverksamhet med dess giftiga angiverisystem i det civila svenska samhället, såg till att all känslig information om vad som försiggick var som helst i den svenska nationen snart nådde regimenens nukleus.

Så även i detta fallet. Händelsen rapporterades av en angivare till Gotlands landshövding Aschling³⁰⁴. Landshövdingen hade dock ett sansat överseende med de två unga männen onyktra prat och tog inte händelsen så allvarligt, men berättade ändå den **5 februari** om händelsen i ett brev till regimen i Stockholm, och begärde order om hur han skulle förhålla sig till detta. I samma brev berättade han om ett rykte, i och för sig tämligen absurt, att Ryssland ännu en gång kunde ta Gotland. I Stockholm löpte vid samma tid ett rykte om att sex ryska örlogsfartyg med prins

³⁰⁰ Se kap 2 avsn 21

³⁰¹ Lars Petter Ihre (1790-1833), svensk skolmagister, rektor och präst

³⁰² Petter (Per) Johan Bergelin (1791-1839), svensk läkare

³⁰³ Det förekommer lite olika skildringar i olika källor om det exakta händelseförloppet. En alternativ redogörelse menar exempelvis, att medan sällskapet väntade på den beställda maten så fick några stycken idén att göra en bål. När maten inkom förslög en redan berusad doktor Bergelin till sin granne magister Ihre att dricka Gustav den femtes skål, en proposition som Ihre antog. Därefter var saken över. Domstolsprotokollen går också isär om vem som föreslog skålen först, Ihre eller Bergelin.

³⁰⁴ Carl Fredric Aschling (1751-1820), svensk militärofficer och ämbetsman

Gustav ombord närmade sig Gotland, för att med denna ö som bas inleda den stora revolutionen.³⁰⁵

En minnestecknare, justitierådet Hamilton, har beskrivit reaktionen när brevet nådde stamfadern:

”En orm kastad i en myrstack kan ej där åstadkomma större rörelse, än detta brev verkade i kronprinsens huvud. Det var att vidröra hans ömtåligaste sida att ens nämna Gustaf Adolfs son, men att offentligen dricka hans skål var alldeles himmelskriande.”

Regimen i Stockholm försattes i en beredskap som om en revolution faktiskt var nära förestående. Rannsaking anbefalldes och anordnades om Bergelins och Ihres tilltag, vittnen förhöordes. Fylleskålen på Gotland blev snabbt en högmålsprocess. Landshövding Aschling blev genast avskedad från sin tjänst för senfärdighet och lamhet, och ersattes av den ettrige Jacob Cederström, Träbenet, som vi minns från bl a den första statskuppen 1809³⁰⁶ och lynchningen av Fersen 1810³⁰⁷. Även fanskpet Turdfjæll³⁰⁸ skickades dit för att hantera det juridiska.

I juni kom det fällande utslaget från Svea hovrätt, Bernadottes benägna biträde i högmålsbrott. Bergelin och Ihre dömdes att ”såsom rikets förrädare” och för sitt ”fruktansvärda” brott att mista allt de ägde samt därefter halshuggas. Domen överklagades. De två svenska ynglingarna skrev nådeansökningar där de bad om att få behålla livet trots sin olyckliga skål, brev som för övrigt var fyllda med underdånighetsmarkörer och fjäsk för fransosen. Likaså skrev Ihres föräldrar ett liknande brev.

Det senare justitierådet Birger Wedberg³⁰⁹ berättar i sitt stora verk om Högsta domstolen om vad som därpå skedde:

”Ett par av HDs ledamöter hade samtalsvis betecknat domen som ett lagskipningens missfoster och ett juridiskt mord. Karl Johan lät kalla till sig de jurister, som han befarade kunde ogilla domen, och sökte övertyga dem om dennas riktighet. Då de ej syntes mottagliga för hans skäl, antog han härska-relater och förklarade, att om HD *enhälligt gillade domen* skulle nåd ges, men i annat fall dödsstraffet gå i verkställighet.”

Ren utpresning alltså. Om HD röstade för en ändring i Svea hovrätts utdömda dödsstraff, tog man själv livet av de som man ville rädda undan dödsstraffet.

Så varför denna kullerbytta? Varför detta märkliga villkor?

Givetvis handlade det om PR-värdet av att *själv* kunna benåda två dödsdömda. Genom detta upplägg hade han låtit ”rättsväsendet” göra en markering av hur grovt man såg på stämplingar mot hans egen höga person, genom strängast möjliga utdömda straff, samtidigt som *han själv* skulle framstå som medkännande, godhjärtad och rättrådig genom att utfärda en benådning. Vi har sett samma mönster flera gånger tidigare, exempelvis i samband med allmogeoroligheterna 1811, där en grym rättsskipningsföreställning ackompanjerad av aggressiv propaganda i olika kanaler till slut mynnade ut i en väsentlig nedsättning av mängder av straff med blott tre symboliska dödsdomar, och att de benådade hade den ”konungsliga mildheten” att tacka för detta.³¹⁰

³⁰⁵ Ett halvår tidigare, sommaren 1816, hade Jean Bernadotte varit mycket spänd över tsar Alexanders ekonomiska förmyndarskap över sin svägerskas son, nämligen prins Gustav, och hade på flera sätt sökt motarbeta prins Gustavs status som av kunglig börd, samt hans egen livlina Rysslands samröre över huvud taget med sin personlige arvförande prins Gustav.

³⁰⁶ Se kap 2 avsn 3

³⁰⁷ Se kap 2 avsn 15

³⁰⁸ Turdfjæll har tidigare dykt upp i vår berättelse i samband med den smutsiga rättegången mot Döbeln i Stralsund (se kap 6 avsn 3) och mot Eric Sundgren som arkebuserades vid Treuenbrützen (se kap 8 avsn 3).

³⁰⁹ Carl Otto Birger Wedberg (1870-1945), svensk jurist

³¹⁰ Jmfr bl a kap 3 avsn 12, 16 och 22

I fallet Bergelin och Ihre på Gotland 1817 vågade till slut HD inte göra annat än att följa Jeans instruktioner, och fastställa Svea hovrätts dödsdomar. Ett av justitieråden som velat förkasta Svea hovrätts utslag men som lät skrämra sig av fransosen från Pau, Samuel Noréus³¹¹, sade senare att han ångrade detta så länge han levde. Jean Bernadotte hade – genom utpressning med två människors liv på spel – tvingat HDs ledamöter att överge sin professionella integritet och enas kring en dom som stred mot deras övertygelse om lag och rätt.

Högsta domstolen refererade till riksdagsbeslutet 1810³¹² och ukasen på Bernadottedagen 1812³¹³ och röstade för ett fastställande av dödsdomarna för Bergelin och Ihre, varpå, helt enligt manus, de benådades av Jean!

Så vackert och så ädelt från den stora publikens åskådarplats!

Så smutsskitigt, så genomkorrupt, så förbannat psykstört bakom kulisserna.

”Kunglig majestäts egen faderliga mildhet” anfördes i rättsprotokollet i juli som skäl för benådning från dödsstraffet, d v s det var Carl XIII som fortfarande i egenskap av kung agerade skylddokka, även fastän han var dödfärdig och det givetvis var Jean höll i trådarna i denna pinsamma process. Men istället för ”mildhet” vore kanske blygsel eller feghet lämpligare substantiv. Var Jean rädd för att halshuggning på grund av en utbringad skål möjligen kunde få honom att framstå som lite väl despotisk och blott väcka åtlöje såväl i Sverige som utlands?³¹⁴ Hade han inte större trygghet i sin roll som tronföljare efter sju år, var han så osäker inombords att han lät det verka som att två glas vin och en skål skakade successionsordningen i dess grundvalar? Var tunnan från Pau verkligen så tom, som skramlade så högt?

Bödelns bila blev till knappt tre år på fästning. Bergelin fick sitta på Karlstens fästning och Ihre på Vaxholms fästning. För en skål. För en fiktiv person – Gustav den femte – som inte ens existerade i verkligheten.

Som en minnestecknare framhåller angående fallet Bergelin och Ihre, så kan man betrakta detta som en symbolisk *markering* från kronprins Jeans håll mot *alla* som vågade utmana ”sakernas närvarande skick”, en omskrivning som i princip betyder successionsordningen från den 26 september 1810.³¹⁵ En följd blev även att spionverksamheten fördubblades, och dessa Stasirapporter troddes blint. ”Samhällsbyggaren” från Pau, som han kallas i det nuvarande hovets pågående revisionism anno 2020, hade fullt sjå att dana sitt otrygga och splittrade Sverige.

Kapitel 22 avsnitt 20

LINDBOM OCH PIGSKVALLRET

Stamfadern hade ju, som många gånger påpekats, kort efter sin ankomst till Sverige inrättat sin egen ”statssäkerhetstjänst” som bevakade alla ur hans synvinkel suspekta företeelser i samhället som kunde oro hans egen makt och position, och som hade uppsikt över alla ”misstänkta” svenska medborgare, d v s oliktankare, och som bedrev ett systematiskt åsiktsspionage med informatörer i varje salong, på varje krog, i varje skrymsle. Denna Stasiverksamhet, som det utan

³¹¹ Samuel Noréus (Noræus) (1775-1826), svensk jurist

³¹² Se kap 2 avsn 26 (12 november 1810)

³¹³ Se kap 4 avsn 5 (10 december 1812)

³¹⁴ Initierade kretsar i Stockholm såg redan detta bernadotteska uppträdande som löjeväckande. Denna uppfattning genljuder i flera brev, dagböcker och andra källor. Justitiekanslern för sin del refererar halvt uppgivet till den inträffade bagatellen på Gotland som den ”gotländska skålhistorien” och kallar det för ”den obetydligaste händelse”.

³¹⁵ Jmf t ex kap 3 avsn 12; kap 4 avsn 7, 15; kap 19 avsn 3; kap 20 avsn 5; kap 22 avsn 4, 14-16, 20, 23; kap 23 avsn 12, 16, 24; kap 24 avsn 23 (midsommar 1843)

omsvep eller historiska försköningar var exakt vad handlade om, syftade i grunden till att förekomma "konspirationer" mot den nya successionsordningen från den 26 september 1810.³¹⁶

I Bernadottes patologiskt misstänksamma läggning fanns ett naturligt *behov* av information om skumma och suspekta företeelser ute i samhället. Den externrekryterade fransosen hade ett osläckligt inneboende *begär* efter underrättelser om förmodade stämplingar. Efter skålen på Gotland hade Stasiverksamheten intensifierats även i Stockholm, och *efterfrågan* på avslöjade konspirationer var nu större än någonsin. Jean ville ha mer... mer... *mer* intriger avslöjade för sig. Hans avlönade kunskapare och infiltratörer gjorde sitt allra bästa för att hinna leverera vad som begärdes.

Ett exempel på den anda som rådde gavs den **11 februari 1817**, då Jeans adjutant major Carl Forsell adlades. Forsell nyttjades av Jean som spion i alla kretsar där han rörde sig. Flera kände till detta förhållande, så när en kollega till Forsell fick höra nyheten, föreslog han att Forsells adelsvapen "borde bli ett par förgyllda öron i blått fält"³¹⁷.

Justitiekanslern påpekar i sin dagbok vid denna tid att den gängse uppfattningen hos svenska folket om "spionerings- och angivelsesystemet" i Sverige, var att denna Stasiverksamhet undergrävde konstitutionen och lagarna, rättsstatens principer, undergrävde medborgarnas rättssäkerhet, likaså skapade en anda av misstro och splittring i det svenska samhället som inte bara var destruktiv utan rent *samhällsfarlig*. Ministrar i nickedockekonseljen yttrade t o m privat att det hela "gick för långt", men givetvis var de alldeles för feiga för att sätta ner foten.

Och denna angiverikultur som Jean Bernadotte etablerat i Sverige leder oss vidare till en annan bedrövlig episod.

Överstelöjtnant Axel Klinckowström³¹⁸ var adjutant hos chefen för Jeans hemliga polis, Rudolf Cederström. Klinckowström hade en på pappret ganska fin karriär inom flottan och han hade erhållit Svärdsorden 1810. Han var 42 år gammal, olyckligt gift, sades det, var ganska kraftigt skuldsatt och hade åtta barn. Och han hade en älskarinna, som var uppapperska på ett vårdshus i Kungsträdgården i centrala Stockholm.

Genom sin affär med uppapperskan lärde Klinckowström känna källarmästaren på stället, Johan Lindbom³¹⁹. Traktör Lindbom, f d småhandlare med tyger, enligt en skildrare "en avsigkommen cessionant"³²⁰, var en karaktär som enligt källmaterialet ägde ett mycket dåligt rykte. Detta var inte första gången som Lindbom varit i kontakt med den hemliga polisen; i flera år hade hans "spelhus med spiskvarter", som en samtidsskildrare beskriver hans inrättning, fungerat som en skärningspunkt för allehanda stockholmskt skvaller, vilket han vidarebefordrade för att tjäna en extra inkomst som amatörspion. Ett par källor menar att Lindbom vid denna tid helt enkelt själv var en underchef inom den hemliga polisen. Lindbom sökte själv värva angivare mot betalning, d v s egna infiltratörer och underleverantörer av komprometterande information om "misstänkta" personer, gärna inom aristokratiska kretsar. Jean Bernadottes Stasiverksamhet hade alltså tagit formen av ett stort pyramidspel där angiveri och lösa anklagelser vidarebefordrades uppåt i pyramiden, samtidigt som dessa historier honorerades med kontanter som sipprade neråt från pyramidens topp, alltså från kronprinsen själv.

Nu såg Lindbom i denna obrukade bekantskap inom den beryktade hemliga polisen, Klinckowström, en ny möjlighet till egen belöning, kanske t o m en chans att personligen bli

³¹⁶ Se t ex kap 3 avsn 3

³¹⁷ "...i blått fält" kan givetvis tolkas som "...i Jeans sfär", där färgen blå symboliserar kunglighet.

³¹⁸ Axel Leonard Klinckowström (1775-1837), svensk sjöofficer

³¹⁹ Johan (Jan, Jean) Gabriel Lindbom (1764-1831), svensk köpman, vårdshusvärd, "destillatör" och amatörspion

³²⁰ cessionant = person som befinner sig på obestånd och är konkursmässig; bankruttdör

uppmärksammas av kronprinsen för ”underdånigt nit” – angiveri – som han visste ju värderades så högt på slottet.³²¹

Lindbom hade samlat en massa material till ett riktigt *scoop*. För att addera ännu mer stress och fruktan hade Lindbom denna gången valt sitt tillfälle noga när han skulle dela med sig av sina upptäckter – den **13 mars** – alltså årsdagen för den första statskuppen år 1809 då Gustaf IV Adolf gripits på slottet och avsatts.³²² Lindbom tillkallade sig Klinkowström klockan 08 denna torsdagsmorgon, och berättade att han var en stor sammansvärjning på spåren mot Bernadottes person och liv. Lindbom sade sig nämligen ha hört av sin egen piga Maja Lisa Berg³²³, som hört av en okänd kvinna ute i Kungsträdgården, som hört av en kokerska hos grevinnan Rålamb³²⁴, någonting berättas om ”pulveriserad kristall”, och att intriger där dryftats mot staten och kronprinsens person. Likaså hade Lindbom hört av en kammarjungfru vid namn Charlotta Maria Hagström³²⁵ hos friherrinnan Oxenstierna³²⁶ kommentarer om växelkursen – ett ömtåligt ämne för den misslyckade valutaspekulanten Bernadotte – samt tal om en kontrarevolution till fördel för Gustaf IV Adolf eller prins Gustav, där tonen mot kronprinsen varit ovänlig. Lindbom hade till och med hört att själva landshövdingen Rosenstein³²⁷ vid något tillfälle uttryckt sig hotfullt om ”prinsen”, underförstått den externrekryterade kronprinsen. Lindbom hävdade att flera av hans informatörer lämnat likartade uppgifter. Lindbom kryddade sin redogörelse med ytterligare namngivna personer och anekdoter, och insinuanta kommentarer som exempelvis att kronprins Bernadotte måste ha ”pålitlig köksbetjäning” och ”äga en säker och pålitlig kock”. En kokerska, en hushållerska, serveringspersonal och tjänsteflickor från olika håll blandades in i komplotten, t o m en okänd gumma i en folkhop ute på stan, som ingen kände. Någonting måste bestämt vara å färde, aviserade Lindbom.

Vilken komplott Lindbom var på spåren! En förestående kupp eller ett försök att förgifta kronprinsen! Alla dessa indicier, baserade på pigskvaller med vidlyftiga tillägg och egen kriminaldramatik, visade ju att en konspiration var i görningen och att kronprinsen svävade i omedelbar fara. Lindbom vidarebefordrade hemlighetsfullt sina observanta upptäckter till Klinkowström, med förebådande varningar.

Klinkowström gjorde stödanteckningar och inrapporterade sedan detta till Stasichefen Cederström. Denne tycks dock ej i detta skede direkt ha vidarebefordrat uppgifterna till Bernadotte, utan först velat att Lindbom skulle förhöras ordentligare.

På kvällen samma dag träffade Lindbom även den kände köpmannen Mazer³²⁸, kronprinsens vinleverantör. Mazer hade lika dåligt rykte som Lindbom, de var av samma sort. Mazer beskrivs av en samtida minnestecknare som en man som ”nästan alltid farit med osanning för att tjäna pengar och göra sig viktig”. Mazers *karma* innehöll även bl a en ful utmanövrering av sin tidigare affärspartner från deras gemensamma framgångsrika textilproduktionsbolag på mycket oschyssta villkor, samt benägen hjälp åt kronprins Bernadotte att manipulera växelkurser på Stockholmsbörsen.

Lindbom förtäljde samma historier för Mazer som han tidigare samma dag delat med Klinkowström, och Lindbom ska även ha bett Mazer underrätta kronprinsen om komplotten. Och

---

³²¹ Det spekuleras i samtida oberoende redogörelser i om Lindbom redan de facto var del av Stasinätverket, som fältarbetare och informationssamlare, men att han såg denna bekantskap med Klinkowström och den samling skröner som han hade till hands, som en chans att avancera i organisationen.

³²² Se kap 2 avsn 3

³²³ Maria (Maja) Lisa (Elisabet) Berg (1774-1838?), svensk piga och servitris

³²⁴ Ulrica Eleonora Rålamb (von Düben) (1769-1847), svensk hovfröken och politisk opinionsbildare

³²⁵ Charlotta Maria Hagström (1771-1842)

³²⁶ Hedvig Charlotta Oxenstierna af Eka och Lindö (Forsner) (1761-1821)

³²⁷ Nils von Rosenstein (1752-1824), svensk ämbetsman, hovman och filosof

³²⁸ Jean Pierre Mazer (1760-1829), fransk-svensk fabrikör och vingrossist

det var genom Mazer, eventuellt via Camps, sent på torsdagskvällen, som Jean först fick höra talas om den påstådda sammansvärjningen mot honom.

UPPROR!

När Jean mottog upplysningarna någon gång mellan klockan 21 och 22 blev han rasande, vansinnig, utom sig! De svarta ögonen blixtrade, den stora höknäsan och det teatraliska kroppsspråket blev kusligt hotfulla, hela hans sydfranska *moi* var skräckinjagande och fräste ur sig kaskader av fördömanden och order om arresteringar. En minnestecknare beskriver det tragikomiska uppträdet som att "då blev det myror i mössan".

Han störtade in till Oscar, som varit illamående några dagar och hållit sig på sina rum, slängde upp dörren och höll ett upprört anförande för nummer två i tronföljden. Jean avslutade sin harang inför sonen med att dra slutsatsen att, enligt ett vittne, "inget annat var för honom och hans son att göra än att bege sig ifrån ett så otacksamt och oroligt folk". En annan skildrare beskriver hur Oscar avhörde detta pappa Jeans utbrott "med ett lugn som hedrar den unge fursten och ger hopp, att han åtminstone i framtiden ska ta sig tillvara för faderns dårskaper". På pappsen Jeans förslag, i all sin uppbrusning, att de skulle lämna detta skitland där de inte kunde vara trygga, hade Oscar svarat att han inte kunde hindra vad pappan gjorde men att han själv genom lagarna var förbunden att ej lämna Sverige, och därför tänkte bli kvar.

Jean förblev dock helt ur balans, han var högeligen nervös och jäktad. Slottsportarna låstes och grova kedjor drogs för, vakterna runt slottet flerdubblades, en bataljon uppställdes på borggården, kanoner drogs fram. En skildrare beskriver hur slottet snart var omringat av trupper, och man hörde under hela kvällen och natten hästpatruller defilera i galopp på gatorna och artilleriet passera i sträckt trav, likaså adjutanter fara kors och tvärs i full fläng.

Jeans neurotiska, *sjuka* beteende står i skarp kontrast till hans mästrande, i lugna stunder, för sin omgivning om hur värdig och nobel man måste vara som regent. Adoptivmodern drottning Charlotta berättar exempelvis på olika platser i sin dagbok om "den princip han ofta för mig framfört, då han talat om konsten att regera" som handlade om att "släta över blotta förseelser, visa barmhärtighet och ge nåd", och hon citerar i sin dagbok Jeans egna ord:

"Denna konst består i att låta nedtysta förbrytelser, som icke för samhällets säkerhet kräver bestraffning. Detta sker genom att betrakta dem som blotta förseelser samt reducera dem till obetydligheter."

Detta alltså om "konsten att regera", som han var lika bäst på precis som allt annat som han var bäst på. Men divergensen mellan borgarsonen Jean Bernadottes tjusiga ordflöden och hans eget agerande var, såsom oftast, oändlig.

Stamfadern, med rusande puls och blixtrande ögon, beordrade nu en adjutant att polismästare Wannqvist³²⁹ skyndsamt skulle inställa sig hos honom tillika med "l'homme en question", mannen i fråga. Adjutanten var dock så skrädd av Jeans otäcka uppträdande och skärande blick, att han ej vågade fråga vem den antydde mannen var. Men då han trodde att polismästaren nog visste vem Jean syftade på, använde adjutanten samma namnlösa uttrycksätt till honom; polismästaren skulle infinna sig hos kronprinsen "åtföljd av den ifrågavarande personen". Wannqvist dök utan dröjsmål upp på slottet, men kom ensam, då han omöjligt kunde gissa vem adjutanten menat att han skulle ta med sig. Därför *måste* frågan då ställas till den feberglödande Jean själv. Det visade sig att det var Klinckowström som åsyftades, och som därmed hals över huvud efterskickades. Klinckowström hade redan gått och lagt sig i sitt hem, men rycktes upp och jagades iväg till slottet.

Jean tillkallade sig verktyget Wetterstedt och utrikesminister Engeström, generaler och regementschefer och rikets främsta dignitärer som alla rusade mot slottet. "Bestörtning rådde överallt" berättar en minnestecknare, då man befارade att något hänt kung Carl XIII eller prins

³²⁹ Olof Olofsson af Wannqvist (1764-1834), svensk ämbetsman

Oscar, vilka båda legat sjuka några dagar. Det berättas i anekdoter hur kappor och galoscher lämnades av de som brådstörtat anmodades infinna sig, det var bara att springa eller åka mot slottet fortast möjligt. Samtidigt rörde sig Jean hispig och spasmitiskt i slottsrummen. Överste Salomon Brelin som var på plats berättar:

”Hjälten gick hemsk genom rummen, och uti varje av dem trodde han sig finna en fördold mördare, ty han stannade i varje dörr liksom att se sig för, och gick sedan med hast genom rummet till nästa dörr.”

Som i en tecknad serie. Men tyvärr var detta på riktigt.

Klinckowström fick sedan inför hela den improviserade rådsamlingen på slottet upprepa de underrättelser han tidigare meddelat Cederström om hela den stora konspirationen. Klinckowström hade tvekat om han verkligen skulle framföra Lindboms berättelser, men den situation han plötsligt inkastats i hade gjort honom förskräckt. Den självsäkre, arrogante och helt igenom osympatiska Camps, Bernadottes närmaste man, skruvade upp allvaret och nervositeten ytterligare genom att drygt stega fram till Klinckowström och säga:

”Försök inte, herrn, för vi vet allt!”

Så Klinckowström berättade vad han hört. En grundlig undersökning beordrades därpå.

Alla officerare från hästgardet fick framåt midnatt befallning av Jean att infinna sig i Oscars yttre salong, utan att någon av dessa förstod varför, långt efter att prinsen redan somnat. Där fick de stanna i flera timmar till klockan 03. Oscars kammarherre Carl Gustaf Löwenhielm skildrar i sina memoarer hur Jeans alla egna salonger på slottet var fulla med folk vid den tidpunkten, då Löwenhielm själv plötsligt blev inkallad till höga vederbörande. Stamfadern bad kammarherre Löwenhielm om underrättelser om sin son, och berättade att man fått reda på ”brottsliga komplotter”, men tack vare resolut agerande tycktes allt nu vara omintetgjort.

Själv hade Oscar vaknat någon gång under natten, berättade han dagen efter, av något konstigt buller i salongerna. Detta oljud samt den oroande information hans uppjagade pappa delgivit honom, hade gjort att 17-åringen tagit ner sina pistoler från väggen och lagt dem under huvudkudden, varefter han lugnt somnat om.

Innan Jean själv gick till sängs för natten överlämnade han åt en adjutant en betydlig summa pengar samt skriftliga instruktioner hur dessa skulle fördelas mellan alla personer som bidragit till att avslöja denna stora komplot mot honom. Han meddelade även att han följande dag även skulle mottaga *uppvaktningar och hyllningar* från en rad inhemska maktorgan.

Kung Carl XIII sov lugnt i sin säng hela natten. När han på fredagsmorgonen den **14 mars** vaknade och hans uppvaktning berättade för honom om vad som hade hänt under natten, skrattade han åt alltsammans och sade blott:

”Sådant tokeri!”

Hela huvudstaden undrade vad som var på gång. ”Människorna löpte förvirrade på gatorna och växlade med varandra de orimligaste gissningar”, står att läsa i en dagbok. Men man agerade som det förväntades av dem. På fredagsförmiddagen, infann sig mängder av personer på slottet. Där fanns folk ur olika samhällsklasser, inklusive kända personer ur stadens finaste kretsar, som hoppades få del av den monetära ersättningen för sitt eget ”underdåniga nit”, d v s angiveri. Människor stod på kö för att inberätta anekdoter om misstänkta händelser och personer mot betalning, som de så duktigt ”upptäckt”.

I de inre rummen på slottet, inför några av Sveriges högsta ämbetsmän och militärofficerare, inleddes samtidigt en högläsning av de berättelser som Lindbom och andra meddelat. Blotta anblicken var absurd. Strax efter detta ägde den programenliga kryperikavalkaden rum, där generaler och andra officerare, truppförband, ämbetsmän, tjänstemannakårer, företrädare för olika civila och ecklesiastiska kårer plötsligt kände sig manade att bedyra sin djupaste underdåniga tillgivenhet för den externrekryterade tronföljaren från Pau. Redan tidigt på

morgonen inställde sig det samlade krigsbefälet i Stockholm för att försäkra sin trohet. Jean svarade melodramatiskt:

”Vad vill denna handfull av ränkmakare, som stämpla i mörkret för att störa *det allmänna lugnet*³³⁰? Om deras anslag endast åsyftade mitt eget och min sons liv, skulle jag ej värdigas märka deras planer och bemödanden. --- Men de vill skada *era* grundlagar, de vill angripa *er* ära och *er* frihet. Då bör jag uppträda att försvara denna *er* dyrbara egendom. Nationens fria val har kallat mig till Sveriges tronföljd. --- Därigenom försvarar jag även *era* rättigheter.”

Men innerst inne var han givetvis nervös att mista allt som han myglat till sig sen den allt annat än harmoniska uppväxten i Pau; samhällsställning och status, titlar och en enorm privatförmögenhet. Ett samtidsvittne, överste Brelins igen, skriver i sina anteckningar att ”det var ej långt ifrån att en ny trohetsed blivit fordrad” där och då.

Jeans retoriska grepp var alltså, i vanlig ordning, att återge missnöjesyttringar mot honom *personligen* som ett ”angrepp på Sverige”. Tricket som Jean rutinmässigt använde var att försöka få denna totalt befängda cirkus, dessa rubbade mobiliseringsåtgärder där han rev upp himmel och jord för ingenting annat än tramsiga påhitt, till att handla om *svenska folkets* ära, rättigheter, friheter o s v. För *hans egen personliga del* så var detta givetvis ingenting – åh nej, åh nej – utan han agerade ju helt osjälviskt för *deras* skull, så klart. Ack så fint resonerat. Han paketerade detta som ett angrepp på *Sveriges* grundlagar, inte ett angrepp riktat mot honom som person, för att därigenom urskulda kaoset som han ställt till med och försöka förvrida narrativet. Givetvis bottnade allt i Jeans neurotiska oro för *sin egen personliga maktställning*, men under kryperikavalkaden på slottet, i sina mästrande postludier, ville han få anledningen att låta mer ädel och skaffa honom moraliska pluspoäng.

I all sin teatrala inlevelseförmåga yttrade han även följande:

”Jag ska sammankalla en riksdag! Om *en enda röst* höjer sig mot mig, ska jag insvepa mig i min kappa och överge ett otacksamt land.”

Oj så dramatiskt! Martyrskap igen! Frasen var inte enbart fånigt högrävande, den var också falsk, så klart, eftersom han aldrig skulle hålla en sådan utfästelse.³³¹ Panegyristen Carl Rogberg skriver emellertid lyriskt om Bernadottes uppträdande inför officerskåren:

”Bernadotte mottog officerskåren på ett sätt som *hänförde* alla närvarande.”

No shit.

Rogberg fortsätter inlevelsefullt:

”Hans sinnesrörelse när han talade till dem var så häftig, hans ord så fulla av inspiration, att man inte kunde misstaga sig om det djupa intryck, som de obehagliga ryktena hade verkat i hans inre.”

Jean var i sitt esse. Vid ett tillfälle lutade han sig mot vakthavande greve Schwerins³³² axel och sade malligt:

”Så här måste vi svara på förtal som sprids mot de modiga!”

Senare samma fredag samlades Stockholms borgerskap på slottet, en svärm av 300 personer, anförda av direktör Hans Niclas Schwan, som efter manus yttrade exakt vad de visste

³³⁰ ”Det allmänna lugnet” användes, precis som uttrycket ”den närvarande sakernas ordning”, som synonym för successionsordningen från den 26 september 1810. Med detta retoriska grepp, så knöts alltså föreställningar om ett ”allmänt lugn” och ”ordning” till den nya tronföljden – som vi vet var en produkt av taskspel och bedrägerier rakt igenom. Att vilja rätta till detta grova illdåd i den svenska historien, eller att ens granska och diskutera vad den nya inympade tronföljaren bestod av för skrot och korn, blev alltså med detta retoriska konstgrepp lika med att utmana ”det allmänna lugnet” och ”den nya sakernas ordning” etc. Jmfr t ex kap 3 avsn 12; kap 4 avsn 7, 15; kap 19 avsn 3; kap 20 avsn 5; kap 22 avsn 4, 14-16, 19, 23; kap 23 avsn 12, 16, 24; kap 24 avsn 23 (midsommar 1843).

³³¹ Liknande uttryck hade denne man från Pau fällt vid *många* tidigare tillfällen under sin tid i nya landet, alltså ultimatum att antingen lämna Sverige (tillsammans med Oscar) eller ta självmord (tillsammans med Oscar) om han inte fick sin vilja igenom. Melodramatiskt, primadonneaktigt, falskt och patetiskt.

³³² Filip Bogislaus von Schwerin (1790-1865), svensk militärofficer

att Jean ville höra, nämligen ett svall av försäkringar av deras tillgivenhet och trohet. Sonen från Pau svarade att polisen och regeringen vidtagit nödvändiga åtgärder, sedan gled han över i samma retorik som inför det militära officersklientelet. Detta narrativ gick ut på, som vi redan sett ovan, att framställa sig själv som den ädle, oegennyttige, martyriske beskyddaren genom att bagatellisera hela händelsen för sin egen del – ”om de endast traktat efter mitt liv” – samtidigt som han informerade sina församlade åhörare om att detta ju var en attack mot *dem*:

”De vill kullkasta *er* frihet, *er* statsförfattning, *er* nationalheder!”

Bernadotte påminde stockholmsrepresentanterna om vilken stor uppoffring, vilken enorm försakelse *han* gjort när han accepterat det där erbjudandet om att bli arvinge till Vasatronen:

”Ni vände era blickar på furstar som var kända för de tjänster de gjort sitt fädernesland, och då ert val stannade på *mig*, beslöt jag att antaga det. --- För *er* skull samtyckte jag att försaka det enskilda livets lugn, vari jag ämnat tillbringa mina återstående dagar.”

Han fortsatte med att stolpa upp de grunder som han byggde sin egen legitimitet på. Han talade om sig själv som en furste, förvisso utan någon stamtavla, men enligt honom själv med meriter, bragder och stor fältherrekonst, och att han både blivit vald av svenska folket och adopterad av Carl XIII. Dubbel-legitim!

”Härpå grundar jag mina rättigheter, och så länge rättvisa och heder ej är bannlysta från jorden, ska dessa rättigheter vara mer lagliga och heliga än om jag härstammade från Oden!”

Jeans bördsångest och hans skriande, eviga mindervärdeskomplex kan inte åskådliggöras tydligare än genom dessa repliker.

Han ville också att ingen skulle glömma bort vilken tapper fältherre han ju ännu var,³³³ och avrundade sitt tal med ännu ett serafimerridderligt löfte ifall Sverige någon gång igen skulle hamna i krig:

”Vid dessa tillfällen ska jag med nöje känna mitt blod flyta för fäderneslandets tjänst!”

Precis så.

Klockan 12 på fredagen samlades regeringen, och alla statsråd *spelade* övertygade att man upptäckt en sammansvärjning mot kronprins Bernadottes person.

På kvällen denna fredag infann sig Jean hos drottning Charlottas aftoncirkel. Det givna samtalsämnet var naturligtvis tumultet under de gångna 24 timmarna. Bland de närvarande vid det berömda gröna bordet fanns den högaristokratiske Fleming, som inte delade Jeans åsikter om det nödvändiga att riva upp himmel och jord för detta pigskvaller. Fleming antydde försiktigt att både nationen och adeln kunde känna sig förnämade av förebråelser som saknade bevis. Jeans panna mörknade under det svartkrulliga håret, han spände sina mörka ögon och glödande blick i Fleming, och sade spydigt och med fördömande tonfall:

”Bevis!? Tror ni, herr greve, att den som umgås med dylika planer lämnar skriftliga bevis på sin brottslighet? Eller inbillar ni er, att nationens vilja rådfrågas av dem, som konspirerar i ändamål att påtvinga henne en förkastad dynasti?”

Jean, i all sin franska arrogans, radade sedan upp flera helt ovidkommande exempel, såsom för att påvisa nödvändigheten ”att genom förbund med främmande makter³³⁴ och en kraftfull vaksamhet inom landet³³⁵ skydda sin krona och sin dynastis rättigheter”. Han malde på med flera tröttsamma exempel i samma anda, där udden hela tiden var riktad mot *alla* som vågade ifrågasätta successionsordningen från den 26 september 1810.

³³³ Jmfr kap 2 avsn 16, 21; kap 5 avsn 14-15; kap 6-20

³³⁴ Bernadottes hemliga överenskommelse med Ryssland om att rysk militär, upp till 15 000 man, skulle beträda svensk mark för att försvara den bernadotteska successionsordningen om så skulle bli nödvändigt (kap 4 avsn 12), samt den *Heliga alliansen* (kap 22 avsn 14).

³³⁵ Bernadottes egen Stasisverksamhet med åsiktskontroll och uppmuntrat angiveri av civila svenska medborgare.

Under fredagen hade flera pigor förhört, varpå skrönorna snabbt dunstat till ingenting. Lindbom själv förhördes av polisen både på fredagseftermiddagen, och återigen på lördagsförmiddagen den **15 mars**. Förskräckt över det tumult som hans uppduktade pigskvallor orsakat, nekade han nu till allt, och skyllde på sjukdom och sinnessyrse!.³³⁶

När alla dessa inledande förhör var avslutade, hade justitiekanslern ett samtal med Jean på lördag eftermiddag klockan 15, där han förklarade att ryktena saknade substans och att det hela nu faktiskt bara handlade om vem som ljugit mest, Lindbom eller Klinckowström. Jean vägrade först att inse att så kunde vara fallet. Till slut medgav dock stamfadern att just *denna* incident kanske var en struntsak trots allt, men att han ändå var säker på att det fanns en större konspiration mot honom, någonstans där ute i mörkret, och att han mottog många rapporter om detta.

Denna lördag var det likväl bondeståndets tur att skicka fram en fjäskflock, anförda av den förre rundligt mutade talmannen Lars Olsson, som bl a bedyrade "vår livliga erkänsla för alla de välgärningar för vilka Sverige har att tacka ert kungliga höghet". För säkerhets skull, för att garantera att krusandet gick hem, avrundade Olsson med att försäkra Jean från Pau "att varje blodsdroppe, som flyter i våra ådror, är, om det fordras, färdig att rinna för vår kronprins och hans rättigheter".

Jean svarade dem att "allmänna lugnet och vår statsförfattnings helgd" – alltså successionsordningen – ej var i fara. Han hälsade bönderna att han kunde "stilla er oro" med dessa ord. Puh! Vilken lättnad! Tack!

Stamfader Bernadottes anföranden – långa utläggningar som alla mynnade ut i deviser om hans rätt till tronföljden och försvar av hans legitimitet – fick största möjliga publicitet i media. Från lördagen så trycktes hans svarstal till de olika deputationerna i överflöd i tidningarna. Regimens husorgan *Post-Tidningen* införde på lördagen en artikel, daterad fredag, om uppträdandena på torsdagen:

"Stockholm den 14 mars. Regeringen erhöll igår afton underrättelser om några föregivna anslag, syftande på ett överändakastande av *närvarande sakers ordning*, och, därigenom, på ett förnärande av nationens heder, ära och självständighet."

Återigen – "närvarande sakers ordning" – regimens eufemism för successionsordningen.

Post-Tidningen fortsatte med att förklara att alla som uppvaktat Jean i kryperuppvisningar på slottet uttryckt sin förbittring mot dem som velat "angripa en statsförfattning, som, grundad på svenska folkets kärlek, på den livligaste erkänsla för stora bevisade tjänster, på nationalviljan, uttryckt av folkets representanter, och varuti folket instämt".

En jättereferens till bedrägerivalet i Örebro 1810 alltså, där Jean genom ombudet bedragaren Fournier mutat till sig den svenska tronföljden,³³⁷ och klubbandet några veckor senare av den nya successionsordningen.

Formuleringstekniken och ordvalen i dessa artiklar röjer att de, sannolikt, planterats av Wetterstedt, d v s denna publicitet i denna form i de största medierna var en viktig del av regimens propagandaarbete i frågan. Legitimitetsargumenten bakom successionsordningen från 1810 skulle verkligen hamras in i svenska folkets skallar, om och om och om och om igen. Varför då? Därför att allt i grunden var en bluff, ett bedrägeri.

En annan sak inträffade – av mycket stor vikt – i samband med den initiala uppståndelsen och alla förhör som hölls dessa dagar. En källa låter förstå, att kronprins Jean anvisade sin Stasichef, Rudolf Cederström, att denne även ingående skulle förhöra *drottning Charlotta* om den inbillade konspirationen mot honom, alltså sin egen adoptivmor! På synnerligen grumliga

³³⁶ När han i ett senare skede hördes under ed i Svea hovrätts process, nekade Jan Lindbom även till vad han sagt under polisförhören!

³³⁷ Se kap 2 avsn 21

grunder riktades misstankar alltså även mot drottningen. Varifrån dessa misstankar kom är oklart. Cederström sade sig ha uppsnappat ”krogskvaller” i den riktningen. Men högst sannolikt så existerade inget sådant krogskvaller, utan istället bara en *instruktion* från den paranoide Jean själv.³³⁸ Istället för att avfärda alla sådana spekulationer och visa tilltro till Sveriges drottning och sin egen adoptivmor, så *instruerade* Jean att ett förnedrande förhör även av drottningen skulle föranstaltas, verkställt av sin Stasichef. När Charlotta, med fog mycket sårad över detta agerande, beklagade sig, så togs Cederströms agerande i försvar av adoptivsonen Jean!

Detta blev en vändpunkt i relationen mellan Jean och adoptivmodern. Hedvig Elisabet Charlottas berömda dagbok är fullkomligen packfull med lovord, beröm, inbillningar och *måttlös hänförelse* över Jean Bernadotte ända från dennes ankomst i Stockholm 1810 och framåt. Trots att han ljugit, lurat och bedragit hennes oräkneliga gånger i ord och handling, hade denna *hänförelse* bestått. Men nu, i mars 1817, slog det henne plötsligt för allra första gången... att kronprinsen... hennes adoptivson... egentligen inte... var den hon trott.

Illusionerna skingrades snabbt.

Hänförelsen upphörde.

Charlotta började *förstå*.

Hon började *genomskåda* charlatanen, som snart skulle ta över Sveriges regentskap så snart maken Carl XIII tog ner skylten.

Vi återkommer strax till detta drottningens uppvaknande i vår berättelse,³³⁹ men först avhandlar vi resten av Lindbomaffären.

Tisdagen den **18 mars** medgav Jean slutligen inför statsråden i sittande konselj att den lindbomska saken – tack och lov! – inte varit så allvarlig som den först verkat. Men icke desto mindre skrev han samma dag, alltså när saken till honom var överspelad, i ett privat brev till Désirée dramatiskt om hur en liten grupp sammansvurna hade beslutat ”begå ett attentat mot honom antingen med järn eller gift”, samt att han genast vidtagit några elementära försiktighetsmått, som hos befolkningen givit anledning till varma lojalitetsförklaringar. En sådan beundransvärd make hon hade, var Jeans andemening i brevet till maken.

Och icke desto mindre gav han samma dag befallning om att tre personer, som han av olika anledningar ogillade, skulle avvisas från Stockholm, med den lindbomska konspirationen som påhittad förevändning. På morgonen, innan konseljen, hade polismän skickats ut för att hämta in Jakob De la Gardie, överste Peter Schönström³⁴⁰ och överste Gustaf Gyllenstorm³⁴¹, den ene efter den andre. Av Stasichefen Cederström fick dessa sedan mottaga kronprins Bernadottes befallning att ofördröjligen lämna Stockholm! Ingen av dessa var ens omnämnd i den rättsliga prövningen; snarare var det så att dessa *skydde* grevinnan Rålamb, centrum för den påstådda komplotten, och ingen av männen hade garanterat något med angelägenheten att göra.

Alla tre vägrade att resa såvida de inte med våld tvingades, eftersom beslutet var både godtyckligt och rättsvidrigt. De la Gardie hävdade rakryggat att han intet hade att förebrå sig, att ingen laglig makt kunde förmå en oskyldig fri man att ofrivilligt avlägsna sig, att hans samvete var rent och att han förlitade sig på kronprinsens förnuft och svensk lag. Justitiekanslern tog utan

³³⁸ Jmf kap 2 avsn 15 (revolutionsligans – där Wetterstedt varit en av centralfigurerna – hat mot drottning Charlotta för hennes förespråkande av prins Gustavs rättigheter 1809-1810, men där revolutionsligan till slut undvek drottning Charlotta som måltavla och istället gav sig på Axel von Fersen som en likvärdig symbol för Vasaättens anspråk)

³³⁹ Se kap 23 avsn 2

³⁴⁰ Peter Schönström figurerar tidigare i berättelsen på ett par ställen. Hösten 1809 hade Schönström haft ”ett helvetes arbete” med att förhindra Pehr Skjöldebrand att åka ut till Gripsholm och strypa prins Gustav (se kap 2 avsn 10). I juni 1810, innan lynchningen av Fersen, varnade Schönström revolutionsligans ledare för att uppvigla folk på ett sätt som inte sedan skulle kunna hejdas och som kunde leda till oförutsägbara konsekvenser (se kap 2 avsn 15). Schönström kallas dock, av justitiekanslern i dennes dagbok från 1817, som ”en av de hätskaste mot förra kungahuset”, dvs utan sympatier för Vasaätten.

³⁴¹ Gustaf Gyllenstorm (1767-1845), svensk militärofficer och hovman

att tveka deras parti, och gjorde sig så beredd att lämna sitt ämbete "då lagarna och personlig säkerhet trampas under fötterna" av kronprinsmakten. Bägaren var på väg att rinna över t o m för den tålmodige justitiekanslern. Advokatsonen Jeans förhållande till *lagen* var att den blott var en biomständighet som alltid kunde tänjas, kringgås eller ignoreras vid behov, och att han själv alltid hade eget tolkningsföreträde och bestämmanderätt över den joxiga svenska konstitutionen och över tröttsamma svenska lagtexter.

Schönström fick audiens hos Jean onsdagen den **19 mars** för att diskutera avvísningen. Schönström åberopade regeringsformen och grundlagsvidrigheten i kronprinsens begäran. Jean hade givetvis inga sakargument att komma med, utan lät sin pladdrande substanslösa argumentation släntra iväg till att Schönström "för sin egen säkerhet borde resa härifrån, emedan han icke borde blottställa sig för folkets misshandel för att se ännu en 20 juni,³⁴² som så lätt kan inträffa i den jäsning, varuti folkets sinnen är efter de senaste händelserna".

En direkt referens till lynchningen av Fersen alltså, ett rätt men påhittat *hot* mot Schönström, som Jean som sagt inte gillade.

Till eftermiddagen hade den impulsiva dilettanten från Pau ändrat sig, och endast Gyllenstorm behövde i slutändan avresa, med ett nytt luddigt fiktivt svepskäl att Gyllenstorm skulle sagt något om växelkursen. Jean behövde *något* symboliskt offer att visa upp inför omvärlden, för att publikt manifesteras att han var beredd att ta krafttag mot påstådda orosmakare. Gyllenstorm var 49 år gammal och beskrivs av en samtida som "en förträfflig man". När Essen och Sandels vädjade till Jeans förnuft och låta Gyllenstorm vara svarade Jean att han "hellre låter avhugga sin högra arm" än att ändra sig. Hoppla, så dramatiskt av den svartkrullhåriga externrekryten. I ett annat uttalande från samma tid fördömde han svenskarna rakt av och sade att han var satt att "här regera över *slavar*", och fortsatte:

"Om jag hade i mina händer tråden till mitt liv och till min hustrus och min sons liv, i sanning skulle jag hasta att avslita dem!"

Nåväl.

Vi återkommer i ett senare avsnitt till en närmare analys av Jeans psykiska tillstånd.³⁴³

Gyllenstorm var givetvis helt oskyldig, men sattes i husarrest med polisbevakning under förövändningen att skydda honom för "folkets raseri", fastän Klara Östra Kyrkogata, där Gyllenstorm bodde, låg alldeles öde och tom. När man trodde att alla krystade, förljugna undanflykter var slut drog Bernadotte till sist till med:

"För övrigt är det inte jag utan *kungen* som befallt er resa!"

Fegisen från Pau gömde sig, för hundra gången när läget blev obekvämt, med ännu en lögn bakom målvakten Carl XIII. Och Gyllenstorm tvingades avresa. Redan till hösten hade emellertid Gyllenstorm fått komma tillbaka, på Essens förbön. Justitiekanslern kommenterar i sin dagbok att "detta beviljades så lätt och i så förbindliga ordalag, som om det varit *Gyllenstorms fel* att någonsin ha rest bort."

Detta var berättelsen om Lindbom och pigskvallret.

Inga hemliga konspirationer, stämplingar, anslag upptäcktes någonsin. Det fanns inte minsta tecken till någonting. Allt var osanning, uppdiktat. Sammansvärjningsfabeln som värdshuspigan Maja Lisa Berg, värdshusvärden Johan Lindbom och överstelöjtnanten Axel Klinckowström gett upphov till föranledde en allvarlig, småaktig och tidsödande rannsakning inför Svea hovrätt. Lindbom insåg tidigt under rättegångsprocessen vad han satt i rullning, började backa från tidigare uttalanden, förneka redan avgivna vittnesmål, spelade sjuk och svag, kläckte ur sig opåkallade hyllningar till kronprins Jean mitt under rättegångsförhandlingarna, m m. Icke desto mindre genomskådade rätten Lindboms skrymteri och han dömdes till 28 dagars fängelse på

³⁴² Se kap 2 avsn 15

³⁴³ Se kap 24 avsn 24

vatten och bröd samt offentlig avbön inför Svea hovrätt. Klinckowström, som ansågs ej ha iakttagit behörig varsamhet i sin inrapportering, dömdes till böter och offentlig avbön inför Svea hovrätt. Straffen fastställdes av Högsta domstolen, men då Jean ansåg de båda som martyrer för honom, mildrades straffet för Lindbom till fyra månader på Vaxholms fästning, senare nåd även från fästningen, medan Klinckowström fick full eftergift.

Carl XIII var generad över adoptivsonens cirkusarrangemang. Kammarherre Carl Gustaf Löwenhielm menar också att hela uppståndelsen var betydelselös och att det hade varit lämpligast att "tysta ner saken". Rabaldret framstod enbart som löjeväckande. Justitiekanslern applicerade på hela ståhejet talesättet *parturiunt montes, nascetur ridiculus mus*³⁴⁴.

Men hur ska man *tolka* hela denna episod?

Professor Höjer, den spjuvern, skämtar till det bernadotteska uppträdet i mars 1817 genom att beskriva det som *Haupt- und Staatsaktion*³⁴⁵, vilket är en term som dels låter lite tokrolig, dels de flesta ej förstår, vilket också ligger i samma riktning som Höjer vill driva detta. Skoja bort högmålsprocesserna. Men dessa högmålsprocesser, inklusive den lindbomska, var allvarligare än Höjer vill vifta bort dem som. Det finns ett par aspekter som är intressanta att titta närmare på. För det första, så är det oklart om Bernadotte själv haft full insikt om hur mycket detta beteende ytterligare skadade dels kittet och den ömsesidiga tilliten i det svenska samhället i stort, dels människors förtroende för *honom*. En källa skriver:

"De mest överdrivna rykten var i omlopp; flera betydande personer sades blivit häktade eller förvisade från hovet och huvudstaden. Tidningarna uppfylldes av berättelser som oroade hela landet."

Justitierådet Hamilton konstaterar också att "man gjorde således allt för att åstadkomma oro i landet, vilket också lyckades", och adderar lite senare:

"Kronprinsens inkonsekventa förhållande under de senare åren hade mycket avvalnat den allmänna tillgivenheten."

General Cardell menar att Bernadottes ingrepp riskerade att såra fredliga människor. Och dagboksskrivaren Marianne Ehrenström omtalar hur ryktesspridningen och angiverikulturen "förstörde det ömsesidiga förtroendet mellan kronprinsen och folket". Historikern Elof Tegnér kommenterar:

"Obestridligt är, att behandlingen av dessa rykten utgör blad i Karl Johans historia, som mången av den store mannens beundrare skulle önska oskrivna. Den skadade den lysande ställning, han så hastigt intagit i sitt nya fädernesland och höll på att vända ifrån honom hjärtan, som han vunnit."

Liknande anmärkningar kommer från många andra håll. T o m professor Höjer tillstår att detta trams "måste skada både Sveriges och Carl Johans egen prestige".

Om Jean ändå agerade på detta sätt med kylig beräkning, får man gissa att bakom hans gärningar fanns en avsikt att genom att odla rädsla, ängslan och fruktan hos befolkningen, så skulle detta folk lättare kunna regeras av en auktoritär ledare. Men om han samtidigt saknade all empatisk förmåga och helt enkelt inte förstod de negativa konsekvenserna utan blott styrdes av övermäktiga härskarimpulser, är det bara tragiskt. Jeans impulsivitet, brist på behärskning, bipolaritet och avsaknad av tillit till omvärlden låg hela tiden i botten. Höjer skyller dessa "känslöimpulser" hos sin historiska skyddsling på "franska revolutionens och kejsardörets omstörtningar" samt händelseutvecklingen 1812-1815. Denna höjerska analys är ytlig. Bristen

³⁴⁴ "Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus" betyder ungefär "bergen är i födslovånda och fram föds en löjlig mus", ett uttryck som förklarar jättelika anordningar som resulterar i nästan ingenting.

³⁴⁵ Haupt- und Staatsaktion = tysk teaterform som handlade om intriger bland högt uppsatta personer i samhället, fylld med laddad retorik och våldsamt sensationsmakeri, oftast med starka parodiska inslag.

på förtroende för allt och alla, och de egenskaper och försvarsmekanismer som detta gav upphov till, kan härledas längre tillbaka än så.³⁴⁶

För det andra, så var förvisso Jean en sjukligt misstänksam person – kanske därför att han själv ju byggt sin egen tillvaro i Sverige på lögnen, bedrägerier, politiskt spel, översittartekniker och manipulation – vilket skulle till viss del kunna förklara dessa överreaktioner på lösa rykten, men det finns andra teorier om att han *medvetet* överreagerade och *avsiktligen* ställde till med dessa scener. Justitierådet Hamilton, återigen, gläntar på denna dörr i sina memoarer:

”Kronprinsen var, *eller låtsade vara*, övertygad att stämplingar förehafts.”

Crusenstolpe menar också att dessa högmålsprocesser var ”honom *till behag*”. Mycket av dessa incidenter – de synliga direkta åtgärderna, de dikterade tidningsartiklarna, de rättsliga efterspelen³⁴⁷ – bar samtidigt karaktären av att ha varit ombestyrda och regisserade centralt. Den franske historikern Auguste Geffroy menar att det återkommande mönstret i de ”avslöjade konspirationer” som Jean gjorde karikatymässigt stora scener av, visade på ”hans *åtrå* att med häpnad slå sina inre fiender”. Spelet gick sålunda ut på att använda en petitesse som ursäkt för med bjärt överdådiga maktdemonstrationer och publicitetsoffensiver fullkomligen överrumpla alla och envar, och särskilt den som hyste den allra minsta betänklighet mot hans legitimitet som arvinge till Vasatronen.

Dramaturgin bestod alltså av en öppningsscen där han *uppsåtligen* livfullt uppförstörde en påstådd ”komplott” mot successionsordningen till farsartade proportioner. Nästa steg var att mot detta ”hot”, inför hela omvärlden och med största buller och maximal publicitet, markera sin makt, sin auktoritet och *sin rätt till tronföljden*. I samband med detta äskades implicit försäkringar om lojalitet och subordination från styrande institutioner och politiska grupperingar i det svenska samhället. Dessa kryperikavalkader och löjeväckande bedyranden, ytterst patetiska till sin natur, serverade honom sedan en automatisk chans till replik, d v s en perfekt förevändning för att ännu en gång hålla *mästrande tal* där hans kvalifikationer och skälen bakom hans legitimitet som tronföljare skulle rekapituleras. Och det svenska etablissemangets underdånighet inför den externrekryterade tronföljaren jämte dennes mästrande svarstal planterades snyggt in i pressen av Wetterstedt. I många fall sållade man fram några syndabockar, varpå Jean erhöll på beställning fällande domar och fullständigt oproportionerliga straffpåföljder från sina egna rättsinstansfilialer. Därefter ”benådade” han sedan de oskyldiga själv. Summa summarum av denna dramaturgi – en kraftig markering gjord inför allmänheten hur allvarligt regimen ser på liknande illojalitet hos medborgarna, samtidigt som han i slutändan själv fick spela den milde landsfadern.

Tilläggas kan att flera samtida minnestecknare framhåller just skådespelaraspekten i Jeans beteende. Han bröstade upp sig för omvärlden, men de som genomskådade honom såg att allt var teater. Vid ett tillfälle under detta rannsakningsdrama skröt Jean över hur modig han var jämfört med Napoleon:

”Han vågade ej straffa konspiratörerna! Mig ska det ingenting kosta att, om det gäller, underskriva tusentals dödsdomar!”

Nedtecknaren av detta citat, det klarsynta justitierådet Hamilton, uppger att det som vanligt bara var ord:

³⁴⁶ Se kap 9 avsn 13; kap 24 avsn 24

³⁴⁷ Av någon besynnerlig anledning hamnade alla högmålsprocesser i Svea hovrätt. Stamfader Bernadotte och Svea hovrätt hade inlett ett nära samarbete redan 1811 i samband med bondeupproren och i den Regnérska tryckfrihetsaken (se kap 3 avsn 15), där Svea hovrätt konsulterade med kronprins Jean Bernadotte *innan* domstolens avgörande fastställdes och offentliggjordes för allmänheten. En av Svea hovrätts storstilade insatser för det bernadotteska kungahuset på 1900-talet var när man 1953 fastställde den fällande domen mot Kurt Alfred Hajby (Johansson) (1897-1965), ett guldorn i Bernadottehistorien. Kamratligheten mellan kungahuset och Svea hovrätt tycks hålla i sig än i vår tid.

”Han var en *aktör*. Han ville, man skulle *tro* honom äga ett mod, som han ägde på stridsfältet, men saknade i fredens lugn.”

Avslutningsvis några ord om efterspelet till just den lindbomska affären, som gick lite väl överstyr och gjorde mer skada än nytta för Bernadottes varumärke. Justitiekanslern Trolle-Wachtmeister skriver i sin dagbok i mitten av april:

”Aldrig har undersökningen angående högmålsbrott haft en besynnerligare riktning. Här är icke fråga om att upptäcka en brottsling efter angivelsen, utan att få en polisspion att stå vid sina ord. Saken har i omdömet fallit mera platt än man hos den lägre allmänheten kunde förmoda, efter allt som var gjort för att elektrisera den. --- Nu *skrattar* packet åt den föregivna konspirationen.”

Hur komma till rätta med denna lilla PR-miss? Jo, bland den stockholmska allmänheten låt så Stasis informatörer sprida narrativet att det *fortfarande* fanns skäl att vara orolig, ty man hade gjort en så stor och offentlig sak av den lindbomska saken för att vända uppmärksamheten bort från den *verkliga* konspirationen, som i allra högsta grad sades slumra i mörkret, och som utgjorde ett direkt hot mot kronprinsens liv! Det planterade ryktet sade vidare, att kronprinsen utav ren godhet gentemot folket låtit dölja den *verkliga* komplotten. Sålunda, enligt detta efterhandsljugeri, fanns i slutändan av hela spektaklet både anledning att ännu frukta för Bernadottes liv, samt känna varm sympati för hans godhjärtenhet mot människorna!

Vilken vacker avslutning på denna symfoni av humbug i mars månad 1817, signerad Jean från Pau. Som Sveriges riksdag skopat in 1810.

Kapitel 22 avsnitt 21

GUSTAV VASAS SVENSKHET PROVOCERAR

Exakt parallellt med fallet om Lindbom och pigskvallret, hakade den neurotiske kronprinsen upp sig på en annan provokation som på liknande sätt blåstes upp till löjligen proportioner. I den svenska tidningen *Föreningen* hade publicerats just på det starkt laddade och symboliskt brännande datumet den 13 mars, samtidigt som den lindbomska konspirationen briserade, en artikel som anekdotiskt berörde Gustav Vasas och Karl XIs³⁴⁸ plats i den svenska historien. I denna artikel, troligen författad av Bengt Johan Törneblad³⁴⁹, omtalades den balans som rådde inom landet under dessa epoker som gjorde staten respekterad och folket lyckligt. Artikeln tillskrev detta lugn och denna jämvikt regentens vilja och förmåga att lära känna nationens folk:

”Det är naturligt att för den, som ska kunna tillvägabringa en sådan jämvikt, fordras att fullkomligt känna sitt folk, alla dess egenheter, vanor, lyten och dygder, och att älska det såsom man älskar en välbekant barndomsvän. Man upptäcker lätt orsaken, varför de tyska och danska kungarna – ehuru ett par av dem --- var personligen utmärkta män – så föga kunde utträtta till folkets väl och så mycket till deras egen olycka.”

D v s nationens inre stabilitet befrämjas av att regenten är förtrogen med och förstår sin nations invånare, deras karaktär, deras situation och förväntningar, och genuint respekterar sina undersåtar och vill deras allra bästa. Det finns exempel på hur tidigare icke-svenska kungar ej lyckats så väl i dessa avseenden, menade artikelförfattaren.

Detta stack givetvis fransosen i ögonen, eftersom han inte uppfyllde något av dessa kriterier. Den utrikes födde Jean saknade all håg att vilja integrera sig i det svenska samhället, och betraktade snarast svenska folket med konstant djup misstro och *hån*. Jean Bernadotte var inte

³⁴⁸ Karl av Pfalz-Zweibrücken (1655-1697), svensk kung (artistnamn Karl XI)

³⁴⁹ Se kap 2 avsn 15

svensk, hade aldrig varit och var inte särskilt intresserad av att bli. Sålunda var den historiska skildringen om två svenska kungar en *provokation* mot honom och den nya successionsordningen från 1810!

Stamfadern diskuterade med verktyget Wetterstedt, med anledning av ovanstående, hur tryckfrihetsförordningen kunde skärpas *ytterligare* för att hindra liknande antydningar mot successionsordningen. Verktyget svarade då, ej utan viss ironi, att detta fordrade en proposition till riksdagen att det skulle vara förenligt med *dödsstraff* att skriva *något*, i *vilket ämne som helst*, som genom *någon slags tydning* kunde *ledas därtill* att innehålla en *allusion* i *större eller mindre grad* emot successionsordningen eller tronföljarens person.

Ironi i Wetterstedts förslag gick emellertid Jean förbi och den svartkrullhåriga fransosen utbrast:

”Ja, sådan bör den vara! Just sådan!”

Den **21 mars 1817** skrev justitiekanslern i sin dagbok om ett samtal på samma ämne som han haft med kronprins Bernadotte, eventuellt samma dag, där kronprinsen mot bakgrund av detta ville sammankalla riksdagen för att inskränka tryckfrihetsförordningen och skärpa straffet ytterligare för den som utmanade successionsordningen. Justitiekanslern anmärkte då att eftersom tryckfrihetsförordningen var en grundlag, så fordrades två olika riksdagar för att avgöra frågan. Jean, juristsonen som inte hade särskilt mycket till övers för juridisk formalia, svarade:

”Likväl skedde det 1812, vi kan göra så nu också!”³⁵⁰

Justitiekanslern yttrade då sitt tvivel att riksdagen ville och kunde reducera tryckfriheten såsom kronprinsen önskade.

”Nåväl! Då reser vi härifrån, jag och min son!”

Där kom det igen. Det där förbannade martyrskapet.

Den **22 mars**, en lördag, hölls en ny regeringskonselj där tidningsartikeln som omnämnde Gustav Vasas svenskhet var huvudärendet. Jean öppnade statsrådet med en utläggning om vad som föranlett dess sammankallande, nämligen den ”otacksamhet” som han sade sig skörda i Sverige, om sin olycka, om konspirationer, m m. Samma visa som så många gånger tidigare. Han utmålade sig ånyo som ett *offer*, och menade att åtgärder fordrades för att markera att det ej kunde vara tillåtet att angripa *honom personligen* – och att angripa den nya successionsordningen från 1810, nationens heligaste lag! – såsom han ansåg att den historiska tidskriftsartikeln om Gustav Vasa gjort. Riksdagen måste sammankallas för att stifta en lag mot sådana kränkningar som han dagligen fick utstå i den svenska pressen, hette det. Annars kunde han och Oscar inte stanna i landet.

Vad som dock nu hände i denna konselj, var något så sällsynt som ett *nästan unisont bestridande* av stamfaderns verklighetsbeskrivning och de förslagna åtgärderna! T o m censurministern Wetterstedt opponerade sig, efter att ha samrått med justitiekanslern. Av alla närvarande statsråd och justitieråd var det endast Stasichefen Cederström och den bortkomne utrikesministern åsnan Engeström som höll med kronprinsen.

Så skulle nu stamfadern leva upp till sitt uppblåsta ultimatum och lämna det illasinnade Sverige för gott, och schappa iväg till något bättre ställe?

Nu gällde det att tänka snabbt. Hade han målat in sig i ett hörn?

Efter ett uttömmande ordande, en lång meandrande monolog om allt och inget, letade sig stamfadern så småningom uppfinningsrikt fram till en utväg. I sin snillrika ursäkt, för att rädda sitt eget ansikte, vältrade han nu över oron på *nationen*, och påstod – helt barockt men detta var Jeans nödutgång – att det var *svenska folket* som blivit upprört över artikeln om Gustav Vasas svenskhet:

³⁵⁰ Se kap 4 avsn 7 (det grundlagsvidriga genomdrivandet av indragningsmakten)

”Jag önskar bara att den här mannen hade möjlighet att förklara sig själv och *lugna nationen, vilken förnärmats av denna artikel*, genom att offentliggöra en förklaring, som demonstrerar en uppfattning som han ville uttrycka i sitt blad och som visar att hans avsikt inte var ond. *Nationen kommer att bli lugn* när den med denna förklaring kommer att veta att innebörden och författarens syftemål har varit ett helt annat än vad man trodde genom att ha läst artikeln.”

Denna konstlade förevändning tog udden av allting han sagt tidigare, och nota bene, stamfaderns kamp i en veckas tid hade rört om författarens ”brott” skulle underställas en lag som innebar dödsstraff! Så hans bombastiska ultimatum att lämna landet var tydligen inte särskilt allvarligt menat. Den enorma syltburken – karriären, titlarna, statusen, makten, den växande privatförmögenheten genom att mjölka svenska staten på pengar, parasiteringen – allt detta förutsatte ju att han blev kvar i Stockholm. Bakom stamfaderns ultimatum fanns lika mycket substans som i hans löften i allmänhet.

Justitieminister Gyllenborg, justitiekansler Trolle-Wachtmeister och verktyget Wetterstedt reste sig då och menade att om kung Carl XIII biföll detta förslag, skulle författarens förklaring till sin formulering infordras och saken snart vara löst. Stamfadern inflikade då, belåten över att ha slingrat sig ur:

”Ja, mina herrar, det är allt jag begär. Om denna förklaring är antagbar räcker det med vad kungen kommer att döma. *Nationen kommer då att vara nöjd och lugnad!*”

Kapitel 22 avsnitt 22

TYSTAD I ARRESTEN UNDER SALONGBALENS LEENDEN OCH KLIRR

Ett par månader efter att den gotländska skålen utbringats, och bara dagar efter det lindbomska pigskvallret och kontroversen kring Gustav Vasas svenskhet, inträffade ett annat *påstått* majestätsbrott. Denna gången i Södermanland.

Anders Fredric Lindsfelt³⁵¹ var en äldre possessionat som i flera år varit engagerad i sin hembygd och haft olika förtroendeuppdrag i församlingen. Han var en ståndsperson som engagerade sig i samhällslivet och ställde upp som frivillig för att å församlingens vägnar förbättra för bygden. Så sent som den **23 mars 1817** valdes han in i en lokal beredningskommitté. Han var son till en häradshövding och hade tidigare i livet plikttröget tjänstgjort i armén i 23 års tid, som han lämnat med stabslöjtnants grad 1794, eventuellt p g a sjukdom. I 34 år hade han arrenderat samma boställe, Oppeby Elgmora torp beläget i Helgesta socken.³⁵² Lindsfelt var en duktig och hårt arbetande lantbrukare, och inspektionsprotokoll visar att han ”under sin arrendetid detta boställe med verklig sorgfällighet skött, och därå betydliga kostnader nedlagt”. Bevarad korrespondens visar att Lindsfelt var mycket ansvarsställande och samvetsgrann vad gällde omsorgen om sin egendom. Han hjälpte även andra i bygden med olika sysslor. Av det lilla överskottet under goda skördeår – efter att det överdrivet dryga årliga arrendet på 42 tunnor spannmål plus 25 riksdaler banco³⁵³ erlagts för besittningsrätten – återinvesterade Lindsfelt *allt* i sina åkrar, underhållet av sina träbyggnader och den lilla skog som hörde till arrendet. Brevkorrespondens visar även att Lindsfelt inte bara med noggrannhet, flit och integritet tog hand om sitt eget arrende, utan även utsträckte denna ansvarskänsla till andras egendom. Lindsfelts korrespondens från 1810-talet innehåller även uttryckliga värdeordningsbetygelser för

³⁵¹ Anders Fredric Lindsfelt (1755-1817), svensk militärofficer och godsägare

³⁵² Bostället var beläget ca 14 km ostsydost om centrala Flen.

³⁵³ Baserat på då rådande marknadspriser uppskattas Lindsfelts årliga arrende till inalles ca 340 riksdaler banco. Denna summa år 1817 motsvaras år 2020 av ca 44 000 kr (KPI), 120 000 kr (guldpriindex) alt 1,6 mkr (arbetarlöneindex).

kungahuset, där han samtidigt talar om sig själv som en trogen tjänare och undersåte. Lindsfelt hade även varit ledamot, för adeln, vid riksdagen i Stockholm 1815 i sin brors ställe, majoren Carl Otto Lindsfelt³⁵⁴, som var släktens huvudman.³⁵⁵

Den 61-årige Lindsfelt hade någon gång på senvintern 1817 ombetts av sin svåger Otto Gabriel Holst³⁵⁶ att avstyra dennes sons val av fästmö. Sonen i fråga hette Gustaf Holst³⁵⁷, skulle fylla 36 år i april och var underofficer i armén. Gustaf Holsts karaktär beskrivs i källmaterialet som usel, en bevisad *lögnare*. Gustaf Holst var täckt med ärr och blessyrer, och han hade en gång i vredesmod huggit ena örat av en kamrat. När Lindsfelt försökte tala med Holst, som han lovat, tog denne illa vid sig och ansåg att ingen skulle lägga sig i hans personliga angelägenheter. Holst kände sig kränkt och ville *hämnas* på sin morbror. Gustaf Holst beskrivs av en källa som ”en av Carl Johans ivrigaste beundrare”, och kände till hur välvilligt *angivelser* upptogs av stamfader Bernadotte, så för att ge igen så anmälde han den gamle morbrodern Lindstedt för att ha gjort förolämpande yttranden om just kronprinsen. Holst överlämnade dels en skrivelse till landshövdingen i Nyköping för vidare befordran till stamfaderns adjutant, samt skickade därutöver även två anonyma brev; ett direkt till samme adjutant och ett till underståthållaren i Stockholm.

När dessa anklagelser nådde Stockholms slott tog det givetvis hus i helvete. Igen. Jean krävde omedelbart att Lindsfelt skulle arresteras men justitiekansler Trolle-Wachtmeister påtalade sansat att det var vanskligt att godtyckligt arresteras folk i landet bara för att någon på lösa grunder angivit dem, att ett sådant förfarande skulle sätta ett tvivelaktigt prejudikat, och att formen för hela hanteringen av detta ärende dithills var felaktig och rättsosäker. Men advokatsonen från Pau, som inte över huvud taget värdesatte eller ens *förstod* konceptet rättssäkerhet, höll inte med. Brevet med angivelserna fick duga! Lindsfelt skulle begäras in!

Den **22 april** utfärdades arresteringsordern av regementschefen vid Södermanlands regemente. Ansvarig för själva gripandet var kapten von Platen³⁵⁸ tillsammans med två underofficerare och 12 soldater. Hela den utkommenderade militärstyrkan, med *skarpladdade vapen* enligt arresteringsordern, omringade Lindsfelts bostad Oppeby torp. Den 61-årige Lindsfelt själv var obehärdad och gjorde inget motstånd, men på grund av hans påstådda negativa kommentarer om den franske tronföljaren lämnades ingenting åt slumpen. Lindsfelt greps, och under ledning av löjtnant Carl Ulfsparré³⁵⁹ fördes sedan Lindsfelt i fängsligt förvar och under militärisk bevakning, enligt ett vittne, till den kungliga huvudstaden, där han på

---

³⁵⁴ Carl Otto Lindsfelt (1751-1822), svensk militärofficer

³⁵⁵ I den naiva drottning Charlottas dagbok får man en god inblick i karaktäriseringen av Lindsfelt som den manipulative adoptivsonen Jean Bernadotte utmålade för henne: ”Lindsfelt hade begått de gräsligaste brott men alltid betett sig så slugt, att fällande bevis aldrig kunnat företes på hans skurkstreck. Några av sina underlydande torpare hade han fostrat till brottslingar. I Södermanland --- där han bodde, var känt i vida kretsar, ej blott att han stulit ved, boskap och livsmedel från grannarna, satt eld på deras ladugårdar, uthus och logar, utan även att han härtill anlitat de bönder han lärt dessa konster. Han var hela nejdens plåga och tillika så fruktad, att ingen tordes opponera sig. Han lär t o m en gång varit skuld till att flera medlemmar av en familj, mot vilken han hyst agg, omkommit genom drunkning. Han lät nämligen en vinterdag för dem utpeka en väg över isen, där han visste, att denna var mycket svag. När deras nödrop hördes, hindrade han sin dräng i dennes avsikt att bringa undsättning. --- Emellertid var icke heller då bevisen mot denne fällande, varför intet åtal kunde ske. Detta odjurs förbrytelser blev alltså ej upptäckta, förrän Lindsfelt arresterades. --- Det yttrande Lindsfelt nu tillvitades, avsikten att skjuta kronprinsen, hade ännu ej kunnat bevisas, men landshövding Skjöldebrand vidtog efterforskningar och sökte övertala alla klagande att styrka sina påståenden.” När drottning Charlotta serverades denna fullständigt extrema svartmålning av den påstått bestialiske Lindsfelt, måhända under aftonsamtal vid det s k ”gröna bordet” i sin skvallersalongen på slottet, målade Jean på sätt och vis in sig i ett hörn – det *gick inte längre* att *benåda Lindsfelt*, och hela rättegången inklusive vittnesmålen var i övrigt riggad.

³⁵⁶ Otto Gabriel Holst (1750-1823), svensk svensk militärofficer

³⁵⁷ Gustaf Holst (1781-1858), svensk militärofficer

³⁵⁸ Gustaf Fredrik von Platen (1785-1846), svensk militärofficer

³⁵⁹ Carl Ulfsparré (1792-1875), svensk militärofficer

onsdagkvällen den **23 april** sattes i arrest i Högvaktflygeln vid Yttre borggården på Stockholms slott.

Justitiekanslern poängterar i ett brev samma onsdag att det var viktigt att freda rättegångsvittnena från otillbörliga påtryckningar, som riskerade att undergräva rättsprocessen. Detta samtidigt som landshövdingen i Södermanland, den mentalt rubbade och rabiata antigustavianen Pehr Skjöldebrand³⁶⁰, gjorde sitt yttersta för att skrapa ihop en mängd vittnen från alla håll samtidigt som han begärde in angivelser mot Lindsfelt, för att riktigt kunna *sätta dit* honom, med eftertryck.

Den **30 april** inleddes förhören vid – just det – Svea hovrätt. *Filialen*. Snorvalpen Gustaf Holst utmålade Lindsfelt som en burdus, hotfull, våldsam och omoralisk man som begått överfall, anlagt bränder och tjuvat. Holst och andra vittnen påstod att Lindsfelt vid olika tillfällen nedlåtande kallat kronprins Bernadotte för "italienaren" och "kanaljrackare", beklagat att kronprinsen ej kunde svenska, och uttryckt motvilja mot att låta utläningar styra Sverige medan svenska män drevs i landsflykt. Lindsfelt påstods även ha hotat att skjuta Bernadotte om denne visade sig i hans hembygd. Man försökte också knyta Lindsfelt till olagligheter i samband med upproren i Sörmland sommaren 1811.

Men inga av Holsts eller någon annans anklagelser kunde styrkas. Allt syntes, enligt rättegångsprotokollen, bara vara förtal, spekulationer och svammel. Likaså var övriga vittnesmål motstridiga, många var jäviga, och flera vittnens trovärdighet och integritet kunde ifrågasättas. Lindsfelt själv hävdade att han varken tänkt, drömt eller sagt något sådant som han anklagades för, och avfärdade de fientliga påhoppet med illvillig ryktesspridning. Snorvalpen Holst, i sin tur, hänvisade till rykten – som han själv skapat – som bevis nog.

Trots envetna ansträngningar lyckades man ej bevisa att Lindsfelt uttalat sig nedlåtande om kronprins Bernadotte. De införskaffade vittnenas babbel i rätten skulle aldrig räcka för fällande dom i detta högmålsbrott, hur mycket Svea hovrätt än tänjde på det. Lindsfelt nekade ju även samtidigt själv till allt, och hävdade istället att åtalet mot honom och frihetsberövandet var obefogade och olagliga. Han började istället tala om *rekonvention* – en *genstämning* mot angivaren Gustaf Holst för dennes illgärning som han utsatts för, med någon form av straffansvar eller skadeståndsskyldighet.

Måndagen den **12 maj** var den sista dagen som Lindsfelt framträdde inför Svea hovrätt. Förhandlingarna i rätten avslutades kring klockan 14. Efteråt återfördes Lindsfelt till sin cell i Högvaktflygeln. Där i arresten satte han sig att skriva ett brev, där han uttryckte den säkra förhoppningen att utan dröjsmål bli frikänd och kunna återvända till sin sörmländska gård. Hans utsikter var ljusa, hans självförtroende gott.

Egendomligt var det därför, när alla dessa lösa anklagelser mot honom fallit platt, och just som läget för honom såg gynnsamt ut, hur strängheten i hans bevakning *ökades*. Vem hade befallt det? Lindsfelt hölls innesluten i fängelsecell nummer 6, ganska hårt avskild från omvärlden.

Alla fängelserummens nycklar förvarades i vaktbefälhavarens rum. Just denna måndagskväll anlände så plötsligt kommandanten i Stockholm, överste Mörner³⁶¹ vid Upplands regemente, till Högvaktflygeln. Han begärde att få nyckeln till cell nummer 6, med förklaringen att "befallning blivit meddelad om *skärpta försiktighetsmått* i avseende på Lindsfelts bevakning". Mörner försvann in i gången till arresten, och gled dämpat fram till en annan cell i Högvaktflygeln, nummer 1. Han reglade upp dörren. Där inne satt den 41-årige officeren Johan Henric von

³⁶⁰ Se kap 2 avsn 10 (anekdot om hur man fick hindra den då 39-årige Skjöldebrand från att åka och mörda ett oskyldigt barn på Gripsholm)

³⁶¹ Hampus Vilhelm Mörner af Morlanda (1775-1855), svensk militärofficer

Schneidau³⁶², en karaktär som beskrivits som ett riktigt råskinn och en översittare som föraktade döden, och som avtjänade ett flerårigt fängelsestraff. Mörner gav honom nyckeln, och avlägsnade sig.³⁶³

Det var tyst i Högvaktsflygeln.

Den hårde Schneidau i cell nummer 1 samlade sig.

Sedan smög han iväg till cell nummer 6 och låste upp järnbommen till Lindsfelts dörr, och gick in.

Exakt samtidigt som detta ägde rum, pågick en stor fest i grannhuset, alltså inne på Stockholms slott. Denna dag hade Charlotta namnsdag, och hennes käre svartkrullhåriga adoptivson från Pau hade därför arrangerat ett storartat firade för drottningen med hovets all pompa. Nästan 300 gäster var inbjudna inklusive gräddan av Stockholms societeten och den diplomatiska kåren. Gästerna hade samlats klockan 20, och under väntan på en teaterföreställning kringbjöds förfriskningar. Salarna var vackert upplysta, magnifika draperier av schalar kantade hallgångarna, det fina folket log, glaset klirrade och sorlet var upprymt. Klockan 21 bjöds på uppträdanden i Vita havet på slottet, där en läktare byggts upp och belysningsarrangemangen var utomordentliga, av Operans främsta artister. Nyförvärvet premiärdansösen Joséphine Sainte-Claire och den unga talangen Sophie Daguin³⁶⁴ i praktfulla kläder, både i par samt tillsammans med balettdansarna Télémaque Gabrie³⁶⁵ och Isidore Carey³⁶⁶ iklädda gladiatordräkter, framförde glänsande nummer. Stjärndansarna understöddes av Operans balettkår. Justina Casagli³⁶⁷ sjöng en italiensk aria och gjorde sedan en duo tillsammans med kapellmästaren Édouard Du Puy³⁶⁸. Dansarna grupperade sig slutligen kring en blomsterdekoration där blommorna bildade namnet *Charlotta*. Efter föreställningen bjöds supé i Stora galleriet, även känt som Karl XIs galleri, med plats för minst 200 personer, med ytterligare bord dukade i angränsande rum. Jean hade praktfullt låtit dekorera alla borden. Belysningen har beskrivits som strålande.

Stim och leenden, skratt och skålanden i det grandiosa Stora galleriet, idag mest känd som "Festvåningen" på slottet.

Men i samma ögonblick... samma minut... i byggnaden intill... begicks ett rått mord i den mörka, unkna högvaktsarresten.

Schneidau bragte Lindsfelt om livet.

Morgonen därpå, tisdagen den **13 maj**, kort innan dom i målet skulle meddelas, fann man Lindstedt strypt i sin cell med fötterna på en trästol och en vit halsduk i en snara kring halsen, fastknuten och hängandes i spjället till kakelugnen. *Strypt*. Sängen var i stor oordning och på bordet låg hans skrivna brev där han med tillförsikt såg fram emot att snart komma hem. Klockan 10:30 på förmiddagen inspekterades fängelserummet med Lindsfelt i snaran av 15-20 högre och lägre militära befäl, vittnen som senare detaljerat återberättat vad de såg.

Pehr Skjöldebrand tog Lindsfelts papper, skickade dessa i ett brev till sin hustru där han bad henne *bränna dem*. Brevet snappades upp.

³⁶² Johan Henric von Schneidau (1775-1837), svensk militärofficer

³⁶³ Mörner har själv senare förnekat sin inblandning. Flera skriftställare har emellertid fastslagit att Schneidau *lejdes*, och att han på illasinnat vis gavs access till Lindsfelts cell, men mellanlänken mellan den frånvarande huvudmannen (uppdragsgivaren) och Schneidau är i olika utsagor lite oklar.

³⁶⁴ Sophie Marguërite Daguin (1801-1881), fransk-svensk ballerina

³⁶⁵ Télémaque Gabrie (1801?-?), fransk balettdansare

³⁶⁶ André Isidore Carey (1799-1867), fransk balettdansare

³⁶⁷ Justina Kristina Casagli (Wässelius) (1794-1841), svensk skådespelerska och operasångerska (sopran)

³⁶⁸ Jean Baptiste Édouard Louis Camille Du Puy (1770-1822), schweizisk-dansk-svensk kapellmästare, operasångare, tonsättare och skådespelare

Var det självmord eller mord? En polisutredning om dödssättet beställdes av Svea hovrätt, och därmed var resultatet ej svårt att förutse. Naturligtvis kom beställningsjobbet hos Svea hovrätt fram till att Lindsfelt begått självmord. Så med stöd av denna "polisutredning" förklarade Svea hovrätt, att eftersom ju denna visade att Lindsfelt begått självmord, av egen fri vilja och i full sinnesbalans, så fick liket ej begravas i vigd jord på någon kyrkogård, utan Stockholms stads skatteavlönade bödel fick, enligt beslut av Svea hovrätt den **16 maj**, i uppdrag att gräva ner den döda kroppen ute i skogen.

För att avsluta fallet och, efter nedgrävningen av Lindsfelt, för alltid *begrava all vidare undersökning av sanningen*, så avgav hovrättens advokatfiskal Laurin³⁶⁹ ett slutpåstående som på en gång annullerade all vidare utredning av angivaren Gustaf Holsts ärlighet och uppsåt. Som en sista skändning av Lindsfelts namn, påstod Laurin att eftersom Lindsfelt "under rannsakingen förgjort sig själv" så hade han själv *bekräftat sin skuld* över att ha yttrat "förrädlig³⁷⁰ och mordisk avsikt" mot Bernadotte. Detta skulle alltså bli Svea hovrätts version, d v s det officiella narrativet över vad som ägt rum. Heja Svea hovrätt.

Åklagarsidans offensiva uppståndande av vittnen hade från landsorten till Stockholm insläpat horder av arga angivare; målet i sig hade fungerat som en magnet för lycksökare som hoppades på angiveriarvoden och nu yrkade på ersättning för sina resor och tidsspillan, vilket de hade rätt till. Men när målet var förklarat avslutat så avspisade lagman Laurin dessa anspråk. Laurin menade att "i grova brottmål, där rikets välfärd är i fråga" så är kallade vittnen ej berättigade till ersättning, eftersom varje "trogen undersåte" i Sverige var förbunden att på alla sätt bidra till "brottets upptäckande och bestraffning samt farans avvärande" – det vill säga det var en undersåttlig *plikt* att ange misstänkta personer och förhindra samhällsfarliga rörelser av detta slag som fallet Lindsfelt exemplifierade.

Men *vem* lejde egentligen Schneidau att ta livet av Lindsfelt innan rättegången hunnit avslutas? I *vems intresse* kunde det ligga att – trots att han eventuellt var oskyldig – Lindsfelt *ej* skulle frikännas, *ej* skulle få juridisk och moralisk upprättelse gentemot anklagelserna om att ha förolämpat en viss medlem av kungafamiljen? Och i *vems intresse* kunde det ligga att Lindsfelt *ej* skulle få möjlighet till rekonvention mot sin angivare och mot den allsmäktiga statsmakten? I *vems intresse* låg det, efter fiaskona med flera tidigare högmålsprocesser,³⁷¹ att fallet Lindsfelt nu verkade "bevisa" att han var skyldig, vilket därmed i efterhand även skulle skänka viss kredibilitet åt de tidigare utskrattade ansatserna att fälla någon för högmålsbrott? *Vem* hade mest att tjäna på signalvärdet att Lindsfelt, som påstods ha klandrat Sveriges kronprins, denna gången ej slapp undan som oskyldig, i en process som återigen i så fall skulle framstå som larvig?

Fången Schneidau, det dödsföraktande råskinnet som satt inne på flera år, frisläpptes plötsligt året därpå och påbörjade sedan, underligt nog, en lång period av avlösande permissioner jämte erhållande av traktamente. Hans permission förnyades gång på gång med sex månader i taget och han slapp egentligen jobba mer i livet. Det var en märklig förtida pensionering med god lön för en grov brottsling, en slags livstidsförsörjning utan synbar motprestation, utan synbar anledning. Men *vem* arvoderade honom livet ut, och varför?

Dokumentationen i detta senare avseende är omfattande och tydlig, för eftervärlden att begrunda och dra slutsatser kring. *Schneidau erhöll livstids underhåll av kronprins Jean Bernadotte.*

Alla indicier pekar på att Schneidau hade övertalats att mot ersättning genomföra dådet mot Lindsfelt, och sedan hålla tyst om detta. Man kan spekulera i vilka *motiv* som skulle legat bakom denna anstiftan. Kanske var det så, som antytts ovan, att efter flera uppstylda

³⁶⁹ Eric Peter Laurin (1766-1828), svensk lagman

³⁷⁰ förrädlig = högförrädisk, landsförrädisk

³⁷¹ Se kap 22 avsn 18-21

högmålsprocesser som alla slutits de första månaderna av 1817 – Natt och Dag, Gustav Vs skål, Lindbom och pigskvallret, samt även rabaldret kring tidningsartikeln om Gustav Vasa – så hade respekten för kronprinsen *decimerats* snarare än tvärtom. Stamfader Bernadotte gav bara skeptiker och kritiker till hans chefskap *mer* ammunition med dessa fåfänga, ihåliga maktdemonstrationer. Crusenstolpe poängterar att dessa ingrepp, redan efter skålen på Gotland, väckte "mindre tillgivenhet och vördnad än medömkan och *åtlöje*" för den nye tronföljaren. Justitiekansler Trolle-Wachtmeister var från början skeptisk till hela det senaste tumultet kring Lindsfelt, och kommenterar i sin dagbok i slutet av april att "även denna sak kommer sannolikt att *avdunsta i löjlighet för auktoriteterna*", läs Jean. Efter alla förhör var Lindsfelt i mitten av maj med stor sannolikhet på väg att bli helt frikänd, när inte ens den för hovmanipulation mottagliga Svea hovrätt kunde fälla honom, och den arresterade talade istället om *genstämningar*. Som ett sätt att bibehålla initiativet, anseendet och *budskapsföreträdet* över hela historien – och ej låta processen avdunsta i löjlighet eller t o m rikoschettera – var det kanske smidigast att låta Lindsfelt "begå självmord"?

Det är egentligen överflödigt att tillägga det uppenbara, nämligen att den gängse historieskrivningen – författad av vinnarsidan – fastslår att "busen", "boven", "förbrytaren", "uslingen" Lindsfelts död säkerligen var ett självmord. Exempelvis professor Höjer, Bernadotteavlönad hovrevisionist, ägnar några rader i sitt kronprinsepos åt Lindsfelt, "en mycket illa beryktad jordbrukare", och mästrar att det finns absolut ingenting "som pekar på annat än ett ordinärt självmord av en desperat bov som råkat i svårigheter". Minsann. En "desperat bov" alltså. Vad fint resonerat och formulerat, Torvald Höjer.

Utöver Schneidau, den trolige gärningsmannen som efter sin insats erhöll en livstids pension ur Jeans stulna Guadeloupepengar, gick det bra för andra som bekämpat den påstådde smädaren Lindsfelt. Den aggressiva anhoparen av vittnen mot Lindsfelt, galningen Pehr Skjöldebrand som var sprängfylld av hat mot Vasaätten, blev kommandör av Nordstjärneorden 1818 och upphöjd till friherre 1819. Svea hovrätts otillförlitlige lagman Laurin blev riddare av Nordstjärneorden på stamfaderns kröningsdag 1818. Nyckelbudet i arresten Hampus Mörner befordrades till kommandant i Stockholm 1818 och två år senare till landshövding, och blev senare kommandör av Nordstjärneorden. Och som för att riktigt strö salt i såret, blev självaste angivaren – storljugaren, sluggern, den ärrade odågan Gustaf Holst vars enda framträdande prestation i livet var anmälan av sin styvmors bror Anders Fredric Lindsfelt för högmålsbrott – år 1855 tilldelad *Carl XIV Johans-medaljen* av stamfaderns son, Oscar Bernadotte, artistnamn Oscar I.

Grattis allihopa. Fint kavajpynt ni fick för att sälja ut er.

Bär gärna medaljerna så att alla kan se dem.

Grattis Sverige.

ÖFVERFLÖDSFÖRORDNINGEN

1815 års servila riksdag hade beslutat att låta prägla en medalj för att manifestera Oscars förhör i kristendomskunskap, konfirmation och första nattvard i april detta år. Riksbanksfullmäktiges ordförande Johan Gyllenborg överlämnade den **19 maj 1817** en medalj i två exemplar till Jean och Désirée³⁷². Vid överlämnandet av medaljen höll Jean ett tacktal. Han älskade att hålla tal; det var mer än en passion, det var en *sjukdom*. Och varje tal, så fort chansen gavs, innebar en möjlighet att ännu en gång upprepa för åhörarna att valet av honom i Örebro 1810 var legitimt,

³⁷² Désirée befann sig tid tidpunkten fortfarande i Frankrike, endast Jean mottog medaljen

att han personligen räddat Sverige, att han uppskattade hela nationens vördnad för honom som person, och att den nya successionsordningen från den 26 september 1810 måste bevaras och försvaras till varje pris. Detta var narrativet som skulle hamras in, alltid, intill domedagen. Han missade aldrig en chans att upprepa sin version av varför han var tronföljare. Och på något sätt, fastän flera av hans tal var rubricerade som "tacktal" åt andra, så lyckades han i själva taltextern illmarigt snedvrída detta så att, vid noggrann läsning, det egentliga tacket de facto riktades åt *honom själv*. Ständigt i sina tal återkom han till sin egen *legitimitet* som tronföljare, som om denna fråga var en evig kvarnsten, en börda, ett ångestladdat kval för honom själv. Han deklarerade om och om igen att Carl XIII:s adoption av honom som sin styvson, och riksdagens val i Örebro 1810, faktiskt ju gav honom *dubbel* legitimitet till den svenska tronen.

Och vid Gyllenborgs överräckande av medaljen till *Oscars* ära, så kom pappa Jean i sitt tacktal givetvis in på samma spår som alltid:

"Ni har lämnat mig ett nytt vedermåle av *riksdagens vishet och dess omsorg för nationens väl*. --- Genom sin *enhålliga kallelse* lämnade riksdagen mest övertygande bevis, att dess beslut ej föranleddes av passionen och av överilning, utan var följden av en nödvändig och mogen överläggning,³⁷³ som hade till ändamål att utplåna spåren efter långvariga olyckor och missöden. Genom dylika medaljer lämna ständerna ojävaktiga bevis på nationalviljan och på de villkor, vilka de utstakat för upprätthållandet av deras rättigheter *och av den därifrån härstammande samhällsordningen*."³⁷⁴

Dessa försvarstal för den nya successionsordningen och hans självgratulationer syntes emellertid tillta ju värre nöden blev i landet och ju större sak han gjorde av högmålen. Läget ute i landet var på våren 1817 fortfarande mycket besvärligt.³⁷⁵ I Småland rådde ren fattigdom, och den så svårödlade marken hade inte gett tillräcklig avkastning på flera år. Fjölårsskörden hade nästan över hela riket skadats av ett långvarigt regn, det fanns ingenting i ladorna. Som gråslitna silhuetter på knaggliga åkertegar, i skuggiga skogsbyrn och kring låga timrade stugor och fähus rörde sig drängar och pigor i Sverige, strävsamt knegande sex eller sju dagar i veckan. Det var *dessas* som såg till att det fanns mat på borden i landet, och som även sörjde för att Sveriges infrastruktur byggdes och underhölls, och att trävaror och järnmalm kunde produceras, fraktas och exporteras. Men för deras egen del blev nettobehållningen noll eller minus. Även i de vanligen bördiga provinserna Östergötland, Västergötland och Skåne förvånades man vid denna tid över mängden tiggare i byar och städer.

Samtidigt kunde kontrasten ej vara större till andra hörn av Sverige. Det var en tid av hög personlig skuldsättning, det åts, dracks och sällskapades dyrt och uppsluppet i Stockholm, det spelades på spelhus, och hos såväl den evigt imagekänsliga societeten som hos borgarklassen noterades en alltmer påkostad ekipering hos män och kvinnor. Nya lyxartiklar, som varit ovanliga bara något decennium tidigare, flödade. Det fanns, mestadels i kungliga huvudstaden, en atmosfär av ogenerad flärd utan något ansvar för morgondagen.³⁷⁶

Sinnebilden av prålets ytterlighet, den avlägsna fronten i spännviddernas Sverige, var självklart Stockholms slott. Det glittrade strålande, det skimrade bedårande. I de fina rummen

³⁷³ Jean menade alltså, i linje med sin egen och Wetterstedts eviga revisionism med detta som förankringspunkt, att riksdagens tronföljarval 1810 "ej föranleddes av passionen och av överilning, utan var följden av en nödvändig och mogen överläggning", d v s att händelserna i Örebro den 10-21 augusti 1810 inte karakteriserades av någon uppiskad stämning, upphetsning över falska mutor och inbillade fördelar, extremt aggressiv marknadsföring med stöd av halvsanningar och lögnar, ett kusligt flockbeteende, en målmedveten manipulation av hela valprocessen, o s v, utan att valriksdagen i Örebro snarare utmärktes av lugn och sans och ogrumlat omdöme, renaste saklighet och opartiskhet, metodisk analys av fakta, sanningsenlighet och integritet. Jmfr kap 2 avsn 21.

³⁷⁴ Ang termen "samhällsordningen" jmfr t ex kap 3 avsn 12; kap 4 avsn 7, 15; kap 19 avsn 3; kap 20 avsn 5; kap 22 avsn 4, 14-16, 19, 20; kap 23 avsn 12, 16, 24; kap 24 avsn 23 (midsommar 1843).

³⁷⁵ Jmfr kap 22 avsn 7

³⁷⁶ Jmfr kap 22 avsn 19 (dagboksanteckning 1 januari 1817)

umgicks epåletter och kraschaner, ordenstecken och simborgarmärken³⁷⁷ på bröstet. Likaså fanns vid denna tid tre salonger som befolkades av gräddan av noblessen. Dessa var grevinnan Brahes³⁷⁸, grevinnan von Engeströms³⁷⁹ och grevinnan af Wetterstedts³⁸⁰ salonger, där allting var storartat och överflödande, där rikedomens möjligheter *markerades*. De tävlade inbördes i att överträffa varandra i antalet gäster och gästernas dignitet, i rummens prakt, i lyx, och i just *överflöd*.

Jean, borgarsonen från Pau som legat miljoner på minus så sent som 1812³⁸¹ hade nu, nyrik efter kupperna mot svenska staten 1815,³⁸² och grandios i sitt blotta väsen, själv lagt sig an med inte mindre än *trettiofyra* egna domestiker och upppassare! 34 stycken personliga assistenter! Bland den bekväme Bernadottes biträden märktes t ex två "vattenbärare", tre personer för bordsilvrets skötsel, tre för vinkällaren, fem i köket, o s v. Hela mini-arméer med egen komfortpersonal, och denna lista på 34 personliga assistenter inkluderade inte ens föreståndare och mellanchefer, ej heller alla dessa horder av adjutanter, kurirbud, sekreterare, ekonomiassistenter, kanslipersonal m m som fanns till hands hela dagarna för större och mindre uppdrag av allehanda sort, och inte heller kungens servicepersonal, drottningens servicepersonal och den gemensamma hovpersonalen som han givetvis också nyttjade.

Alltfler invändningar hade emellertid under en längre tid rests mot *överflödskonsumtionen* i det svenska samhället. Denna tilltagande överflödskonsumtion blottlade och accentuerade sociala spänningar inom landet och undergrävde legitimiteten av skattebefrielsen kontra skatteoket för olika samhällsgrupper, det svenska särbehandlingssystemet mellan öfverheten och dess finansiärer och trälar. Överflödskonsumtion fick näring av kortsiktig iver, girighet, fåfänga och moralisk tomhet samtidigt som den urholkade traditionella svenska värderingar³⁸³ och god hushållning. Och den styrde bort kapital och uppmärksamhet från ekonomiskt produktiva och bestående svenska näringar till... blott förgämligt utländskt prål.

Under senaste riksdagen 1815 hade frågan berörts på Riddarhuset, d v s fördärlig, meningslös lyxkonsumtion av främst utländska artiklar, där bl a tullsatsen på olika varor tagits upp. I debatter utanför riksdagen hade samtidigt den brittiska handelsflottans *nederlagsfrihet*³⁸⁴ i Sverige utpekats för att ha medfört väsentliga negativa effekter på svenskars ekonomi. En debattör menade att denna orsakat "ett större kringspidande och förbrukande än förut av främmande dels förut okända, dels vanliga överflödsartiklar, som alltid ska öka en skadlig lyx". Nederlagsfriheten, menade samma debattör, "blott gagnar några få, under det att statens naturliga och inre produktionsgrenar avtyna". Det var också ett faktum, att många svenska bönder inte längre kunde sälja sin säd, då de utkonkurrerades av enorma mängder billigare importerat spannmål. Detta hade destruktiva effekter på hela den svenska allmogen.³⁸⁵

³⁷⁷ Det är omöjligt för gemene man, då som nu, att urskilja och veta vad alla metallpolletter och blänken på, enligt någon viss krets, väldigt viktiga personers svällda bröst egentligen betyder. Om de nu betyder något över huvud taget.

³⁷⁸ Aurora Wilhelmina Brahe (Koskull) (1778-1852), svensk hovfröken och salongsvärdinna

³⁷⁹ Utrikesministerns hustru; hennes societetsbjudningar har omnämnts tidigare i kap 4 avsn 1.

³⁸⁰ Verkytgets hustru

³⁸¹ Se kap 4 avsn 2

³⁸² Se kap 22 avsn 9, 11

³⁸³ T ex sparsamhet, måttlighet, sedlighet, enkelhet, hederlighet, god moral, och att göra rätt för sig. På många håll i det samtida källmaterialet återkommer referenser till liknande normer som kännetecknande svenskhet och svenska värderingar. Jmfr kap 1 avsn 4 (efter den 21 februari 1808; karaktärsbeskrivning av Gustaf IV Adolf, som enligt ett samtidsvittne "gav ett exempel i sparsamhet som var i överensstämmelse med landets knappa tillgångar").

³⁸⁴ Läsaren påminns om att *nederlagsfrihet* för brittiska varor i tre stora magasindepåer i Sverige, som medfört direkta kostnader för det svenska samhället på flera sätt, hade varit en av fördelarna som *brittiska staten* erhållit i det mellanstatliga svensk-brittiska avtalet från 1813, där *svenska staten* i utbyte bl a erhållit Guadeloupe, på pappret, innan Jean bedrog riksdagen och stal denna ersättning. Se kap 4 avsn 20; kap 22 avsn 11.

³⁸⁵ Se kap 22 avsn 7

I slutet av den riksdagen i augusti 1815 hade faktiskt de fyra riksdagsgrupperna gjort en gemensamt undertecknad hemställan till regimen för att begränsa överflöds konsumtionen, där man föreslagit höjda tullar och avgifter, inskränkningar eller t o m förbud på kaffe, buteljerat vin samt eventuellt arrak³⁸⁶, siden och silkessammet till klädesplagg, och utländska sjalar. I ett par formuleringar, som måste tätt sig ytterst impopulära på högsta ort, uttalande sig alla fyra riksdagsgrupperna samfällt att Jean säkert skulle tycka följande var ett bra förslag:

"...avskaffa det ända till överdrift nu rådande bruket av guld och silver på militära och civila uniformer, med undantag endast av så kallade fält- och distinktionstecken, ävensom allt bruk av allt guld och silver på kläder för enskilda personers betjäning. --- Evad förbud än vidtages, blir det alltid att befara, att --- verkan av alla påbud emot lyx och överflöd alltid betydligt försvagas, om denna efterlevnad ej understöds genom goda efterdömen av de högre medborgarklasserna, vilka sällan sakna ett kraftigt inflytande på menighetens seder och tänkesätt."

Lägg den egna fåfängan och inbilskheten och slöseriet med skattemedel på kostsamma men meningslösa imagedetaljer åt sidan, var alltså budskapet mellan raderna med adress Jean, och *led istället genom personlig föredömlighet och att sätta ett exempel för resten av nationen.*

I en annan passus i samma inlaga skrev de fyra riksdagsgrupperna, att för att få bukt med smugglingen av överflödsartiklar in i landet, borde militären – alltså flottan – överta vissa tullbevakningsuppdrag, med snabbt roterande personal som därmed ej skulle hinna korrumpas:

"För övrigt har riksdagens trott en större säkerhet mot lurendrejeri och tullförsvinnning kunde vinnas, därest den del av tullbevakningen, som beror av tillsynen genom tulljakter, posterade på vissa distanser i skärgårdarna, blev uppdragen åt kronans befäl och manskap, som inom korta terminer ombyttes."

Det fordras ej mycket fantasi för att inse hur Jean emottog uppmaningen att hovet skulle dra ner på sin yttre flärd. Detta gick rakt emot uppkomlingens instinkter och bekräftelsebehov. Att täppa till all smuggling låg heller inte i hans intresse.

Stjärnekonomen Jean – som enligt sitt självdikterade hedersdoktorsdiplom från Giessen var en "mycket berömd man genom sina bedrifter, mycket tapper, mycket klok, mycket respektabel" och hade "en vidsträckt och exakt kunskap om saker som rör historia, statistik, statsvetenskap och nationalekonomi"³⁸⁷ – hade ytterst bristfälliga sakkunskaper i ekonomi och anmärkningsvärt dålig förståelse för grundläggande ekonomiska samband.³⁸⁸

Stjärnekonomen Jeans fokus hade istället hela tiden legat på *växelkursen*³⁸⁹ och ej på de underliggande ekonomiska obalanserna i den svenska ekonomin eller på nödställdheten hos en stor del av befolkningen. Istället för att analysera *grunden, källan, upphovet* till Sveriges ekonomiska problem, handlade det för stjärnekonomen bara om *en indikator, en konsekvens, en följdverkan, ett symptom* av Sveriges ekonomiska problem, nämligen den svaga växelkursen. Allting började och slutade med *växelkursen* – en enda isolerad siffra, som var blott en indikator på något mycket större och mer komplext – och denna siffra i sig självt var och förblev "hjärtpunkten i Carl Johans ekonomiska strävanden" som en historiker formulerar det.³⁹⁰ Ingen nu levande seriös nationalekonom skulle kalla denna tunnelseende approach till större ekonomiska obalanser och förhållanden för annat än inkompetent och klåparaktig.

³⁸⁶ arrak = orientalisk/asiatisk spritdryck, liknande brännvin, ofta destillerad av ris, rörsocker och saft från kokospalm eller dädelpalm; arrak används i Sverige bl a vid framställning av punsch och som smaktillsats i choklad, konfektyr och bakverk

³⁸⁷ Se kap 2 avsn 24

³⁸⁸ Jmfr kap 2 avsn 24; kap 3 avsn 9; kap 22 avsn 16; kap 23 avsn 9 (31 juli 1821); kap 24 avsn 5 (adjutant von Troils iakttagelser samt Jeans möte med bankir Hagerman)

³⁸⁹ Se kap 3 avsn 9; kap 22 avsn 16

³⁹⁰ Jmfr kap 22 avsn 16

Men mot bakgrund av de diskussioner som förts under riksdagen 1815 om inflödet i landet av överflödsvaror, hade regimen under 1816 faktiskt i allt större grad börjat titta på handelsbalansen, skillnaden mellan Sveriges export och import, som en rimlig orsak till den svaga växelkursen. Regimen hade blivit alltmer uppmärksam på överflödet av utländska importvaror i landet. Man hade då även överlagt, i enlighet med riksdagens anmodan, att helt enkelt förbjuda konsumtionen av vissa lyxvaror som t ex vin, kaffe och finare bomullstyger. Hur detta skulle hjälpa de svenska lantbrukare som inte kunde sälja sin spannmålsskörd förblev oklart, men icke desto mindre hade regimen gjort ett försök. Kommittéer hade tillsatts i varje län som skulle inkomma med betänkanden om vilka av utländska varor som främst borde beläggas med restriktioner. Efter en seg, trög process utfärdades ett förbud mot *import* av vissa överflödsprodukter våren 1817 – utländska bomullstyger, arrak, portvin och andra viner – där motiveringen var just den svaga växelkursen. *Konsumtion* av samma varor förblev likväl tillåtet, vilket blott resulterade i att en svart importmarknad uppstod där svenska staten gick miste om tullintäkterna. Dock utfärdade regimen i kung Carl XIII:s namn, ”såsom en fader till sina barn”, istället en ”varning” till folket att iakttaga måttlighet, sparsamhet och enkelhet.

Justitierådet Hamilton kommenterar denna ”varning” i sina memoarer:

”En *varning* till folket att iakttaga måttlighet och sparsamhet --- verkade detsamma som varningar i alla tider verkat; man läste den, talade om den någon tid och glömde den.”

Vad han menade med detta var att mentaliteten hos många svenskar – den rådande naiviteten, lättsinnigheten, kortsiktigheten och yppigheten – måste stramas upp med *lagstiftning*, eftersom en moderering av överkonsumtionen inte skulle ske självmant.

Justitiekanslern Trolle-Wachtmeister kommenterar analogt i sin dagbok att det var de privilegierade skikten i toppen av samhällspyramiden som faktiskt behövde hejdas i sitt vettlösa slöseri, ej småfolket:

”Om för något folk nödvändigheten av en sådan inskränkingslag kan tänkas såsom behöflig, så är det för oss.”

Udden av denna dagbokskommentar var riktad mot det kungliga hovet och alla som surrade i närheten av denna bikupa. Gräddan. Inte det svenska jordbruksproletariatet.

Statsråden vågade emellertid här tänka i lite friare banor än kronprinsen. I syfte att stävja överflödskonsumtionen uppsatte statsråden på eget initiativ en promemoria med föreslagna lyxinskränkningar för societetskvinnor – ej män – där de först ville överlämna förslaget till drottning Charlotta för remissyttrande. Jean blev givetvis mycket upprörd över detta, därför att man vågade vidröra problemets kärna – överflödskonsumtionen vid just *hovet*. Han avstyrkte initiativet med förevändningen att han inte ville ha något ”fruntimmersskvaller” inblandat i de viktiga statsärendena.

Ett annat väckt förslag, som ju också härrörde från riksdagens utlåtande citerat ovan, rörde bannlysning av guld och silver på nytillverkade uniformer. Även över detta blev kronprinsen förbittrad och hävdade att statsrådet inte hade rätt att lägga sig i den saken.

Tydligen dög inga åtgärder som innebar *egna* försakelser i form av nedtoningar av hovets eller officerskårens utvändiga glamour. Hedersdoktorn i nationalekonomi – denna akademiska domän där han hade få medtävlare i världen, enligt honom själv – föreslog istället en höjning av *exportavgifterna* på svenskt järn, nationens viktigaste exportvara! Detta, gissade han, skulle mirakulöst stärka den svenska ekonomins konkurrenskraft och stabilisera valutan. Stamfaderns gåtfulla uträkning var alltså att genom att *höja* exporttullarna – d v s genom att försvåra och fördyra för svenska järnproducenter att sälja sina varor utomlands, utan några motsvarande importåtgärder – så skulle på något outgrundligt vis handelsunderskottet minskas och allt ordna upp sig, och valutan stärkas.

Jean Bernadottes ekonomiska inkompetens var smått ofattbar. Få trodde sina öron, hur man ens kunde resonera sig fram till något sådant. Järnexporten var ju *drivmotorn* i hela den svenska

ekonomin. Och särskilt nu, med fred i Europa och annorstädes, fanns ju ett utmärkt tillfälle att dra nytta av den svaga svenska valutan, öka produktionsvolymerna, få fart på den svenska basindustrin, ta marknadsandelar, hitta nya marknader, o s v. Justitierådet Hamilton kommenterar krasst i sina anteckningar:

”Brukspatronerna beklagade sig överljutt, och många tyckte, att rätta sättet att befördra näringarnas uppkomst i ett land var ej att *föra krig* mot dem.”

Justitiekanslern skriver likaledes i sin dagbok:

”Drivjädern till denna tullavgifts påläggande är en gåta för alla. --- Emellertid skulle man tro, att en allmän konspiration är emot järnproducenterna; på samma gång som i utländska hamnar införseln av vårt järn betungas genom ökade tullavgifter, så lägger *vi själva* en ny börda på denna vår enda betydliga exportvara, vilken vi kan anse som statens enda mynt, och som staten därför synes icke böra *nedsätta* i värde eller *försvåra* till produktion!”

Endast nickedockorna Stasichefen Cederström och åsnan Engeström, denne übernolla till utrikesminister, höll med, och förslaget om extra skattepålagor på export av järn drevs igenom av Jean Bernadotte. Alla andra statsråd och statssekreterare motsatte sig denna rena idioti, denna schimpansaktiga ekonomiska slutledning som det externrekryterade stjärnskottet pushade. Alla tänkande personer var emot denna politik, och järnexportörerna rasade. Och vad beträffar stamfaderns mål att stärka valutan – om Sverige frivilligt och självmant *strypte* sin export skulle ju detta sannolikt *försvåra* riksdalern ännu mer. Den svartkrullhåriga Jean Bernadottes inkompetens inom nationalekonomi var förbluffande.³⁹¹

Stamfadern, den stolte ekonomen, kände sig motarbetad, blev därför givetvis trumpen, kände sig ”kränkt”, lämnade karlarna och anslöt sig till adoptivmoderns aftoncirkel vid gröna bordet där bara hovdamer, kammarjungfrur och en och annan aristokratkärning var närvarande. Inför den församlade kvinnoskaran ömkade han sig, tecknade sig själv som ett *offer*, och upprepade frekvent sin önskan att med sin son överge det här förlorade landet som han hamnat i. Jean, Jean... Stackars liten.

Kvar fanns dock fortfarande frågan om att strama upp överflödskonsumtionen i landet. Ett förbud av *import* på en handfull varor plus en ”varning” skulle ej lösa problemet. Ett *införsel*förbud var meningslöst om det inte kombinerades med ett *konsumtions*förbud. Men samtidigt motsatte sig borgarsonen kronprins Jean direkta inskränkningar i hovets lyx, och han motsatte sig förbud på konsumtion av flera varor. Delvis kan även ekonomiska intressen spelat roll i hans resonemang; hans kompis vingrossisten Mazer ska ha ruvat på ”ett alldeles *ofantligt* lager av vin” enligt en samtida stockholmare, vilket skulle dubblera i värde om endast *importen* ströps men *konsumtion* inom Sveriges gränser fortfarande tilläts. Sålunda var endast ett importstopp att föredra.

Vid månadsskiftet april-maj 1817, samtidigt som den lindsfeltiska högmålsprocessen inleddes, utfärdades till sist en öfverflödsförordning. Det blev till slut ett införsel- och konsumtionsförbud på såväl kaffe som många utländska vinsorter³⁹². Förordningen var dock simpelt avfattad och innehöll flera luckor. Kaffekonsumtion var fortfarande tillåtet i alla sammanhang *där ingen tog betalt* för serveringen, och dit kunde man räkna alla hovets och Stockholmsocietetens evenemang. Och alkoholförbudet skulle inte träda i kraft förrän åtta månader senare, vilket gav alla som nyttjade dessa viner etc gott om tid att hamstra och förbereda sig. Och bötesbeloppen var satta så lågt att överträdelser, åtminstone för det övre skiktet i Stockholm, var relativt överkomliga. I texten kunde man samtidigt på ett par ställen läsa

³⁹¹ Jmfr kap 24 avsn 5 (adjutant von Troils iakttagelser samt Jeans möte med bankir Hagerman)

³⁹² ”Alla utländska vinsorter under benämning Champagne, Bourgogne, Canarie, Malvoisie, Palm-sec, Cap- eller Tokajervin, ävensom av främmande likörer och sprit, utländskt brännvin, cider och främmande ölsorter, följaktligen även av utländska Porter”

in tvetydigheter vad gällde förbudets omfattning, och man kan därför tänka sig flera scenarier där såväl transaktioner som konsumtion kunde släppas igenom. Sedan var det även så, vilket vi känner vid det här laget från otaliga exempel, att svenska lagar och förordningar var något som gällde *för andra*, medan kungahusets starke man, advokatsonen, ansåg att den egna regelefterlevnaden var en valfrihetsfråga. Och den norm, det förhållningssätt till inskränkningen av överflödet som etablerades i toppen, skulle fungera som förebild för lagren under. Oavsett vad någon förordning kungjorde, så skulle människor ändå följa det exempel som sattes av de rikare, de rikaste.

Öfverflödsförordningen blev därför, när det gällde att stävja överkonsumtionen av lyxartiklar och den väldigt kortsynta frossarmentaliteten i Sverige 1817, och styra om överkonsumenternas beteende mot mer traditionella värderingar, ett slag i luften. Snarare var det så, att då denna förordning trycktes överallt och spreds i varenda socken, kan man däri närmast se en *förolämpning* gentemot de folkklasser som levde på nästan ingenting, samtidigt som det rådde allmän nöd på den svenska landsbygden och den stora folkmajoriteten som arbetade inom jordbruket slet livet ur sig bara för att kunna äta sig halvmätt. Om den grå allmogen nu uppfordrades dra ner på sin konsumtion av Bourgogneviner, samtidigt som de upplevde att myckenheten högre upp verkade ungefär som förr, fanns spänningarna, orättvisorna och felprioriteringarna kvar likväl. Påbudet kan då snarare ha upplevts som en sarkasm och ytterligare undergrävt tilltron till det svenska samhället.

Kapitel 22 avsnitt 24

FATTIGHUSET

Regimens "öfverflödsförordning", Jeans handgrepp för att stärka den svenska valutan, skickades ut till landshövdingarna och sipprade ner till socknarna. Den **23 juni 1817**, dagen innan midsommar, utfärdade landshövdingen i Kalmar län sin egen kungörelse till länets invånare utifrån påbudet från Stockholms slott, vilken lästes upp från predikstolen. Efter sommaren sammankallades till en särskild sockenstämma för att behandla frågan om hämmandet av "Yppighetsvahrors bruk och öfverflöd i Mat och dryck och Utländska drycker", som det lite tautologiskt formulerades i protokollet, med förmaningar till sockenborna om dygd och sparsamhet.

Påbudet om inskränkning nådde så även Vena socken i norra delen av Kalmar län, denna miserabla fattigsocken, denna arma gudsförgätna trakt där man vände på varenda skilling, där man för ej länge sedan vädjat om att spara ljusstumparna från kyrkan efter julhelgen så att de fattiga skulle få något ljus i vintermörkret i sin dragiga träkoja.³⁹³

Just det, *denna* socken. Där Nils Forvass var född och där hans mor Maja Månsdotter ännu levde på nåder som fattighjon.

Nu kom alltså ett påbud från öfverheten i Stockholm, den översta spetsen av hela samhällspyramiden, att de gråsmutsiga, tärda sockenborna i Vena skulle dra ner på sitt öfverflöd. Särskilt sin konsumtion av port och annat vin.

I ett historiskt perspektiv vet man inte om man ska skratta eller gråta.

Sockenborna upptog emellertid direktiven från kungliga huvudstaden med sedvanlig luthersk underdånighet, detta lutherska märkesår.³⁹⁴ Vid de sockenstämmor som hölls i Vena

³⁹³ Se kap 1 avsn 3

³⁹⁴ 1817 var 300-årsjubileet för Martin Luthers uppspikande av sina 95 *teser* på porten av Slottskyrkan i Wittenberg (den 31 oktober 1517). Jubelåret firades över hela Sverige. *Lilla katekesen*, Luthers sammanfattning av god kristen tro,

socken några gånger per år, precis som i alla svenska socknar, brukade man vanligen som första punkt på dagordningen avhandla de fattigas situation; omflyttningar mellan olika fattigklasser, bidrag ur socknens fattigkassa för att klara livhanken, omflyttningar mellan inackorderingsboenden, särskilt omhändertagande av änkor eller föräldralösa barn, förflyttningar till fattighuset – den sista anhalten innan döden, o s v.

Men när regimens "öfverflödsförordning" från Stockholm nådde Vena 1817 trängde denna aktualitet undan fattigvårdsärendena och hamnade överst på agendan. Gravitetiskt lästes förhållningsorderna från kungliga huvudstaden upp för den slitna bondebefolkningen på plats om att överflöd var ett problem i landet och att de måste stävja sin egen lyxkonsumtion. Alla måste därför inskränka sina anspråk med utgångspunkt i "vår Allernådigste Konungs Landtsfaderliga anmaningar". Det nya påbudet rörde "alt hvad till Yppighetens och Öfverflödets hämmande kan föreskrifvas" och skulle "med undersåtelig trohet --- okränknt iakttagas". I sockenstämmoprotokollet bedyrade man undergivet också att gemensamt arbeta för att utrota allt överflöd i socknen "genom inbördes anmaning och förelysande exempel af Sparsamhet, nykterhet och Fosterlandskärlek" där alla skulle "hållas i Spräkt³⁹⁵ och inom Sparsamhetens nyttiga gränser".

En genomläsning av detta underdåniga sockenstämmoprotokoll i vår tid, med facit i hand om hur och varför denna "öfverflödsförordning" tillkom, tarvar onekligen ett glas av någon starkdryck. Sympatierna ligger för evigt hos allmogen, dessa fattigstackare under existensminimum som var indoktrinerade att visa vördnad och seriositet inför dravel som detta trams som skickades ner till dem ovanifrån. Nils Holmberg³⁹⁶ fastslår i sin doktorsavhandling:

"Det uppstod en samhällsklass som levde på existensminimum. --- Att ett proletariat bildats bland den jordbruksidkande befolkningen *under tiden efter 1815* är otvetydigt."

1815, året då svenska staten ju erhöll 24 miljoner francs för Guadeloupe och skulle blivit skuldfritt, och sex år efter att den nya regeringsformen introducerades med större inslag av liberalism, frihet och rättssäkerhet för människorna i landet.

Van fan hände?

Vad kom emellan och saboterade detta?

Nu förmanades alltså den utblottade allmogen istället av regimen att skära ner på sin konsumtion av champagne för att rädda nationen.

Maja Månsdotter, fattighjon i Vena socken, fyllde 66 år 1817. Det var också detta år som hon flyttades till socknens fattighus, utlevad och orkeslös. Nils mor degraderades till fattigast av de fattiga, fördes iväg med hucklet knutet över det stripiga håret till en skämd, instängd, fullständigt lössangripen stuga som inte var mer än ett betryckt, evigt svultet väntrum på den sista vilan. Där var smutsigt, det luktade ofriskt, och maten var skral och enformig. Hygienen var dålig, och de kläder som Maja Månsdotter hade på sig nu skulle hon nog ha resten av livet.

Sen makens och ena dotterns död 1795, när den sköra tråden brast, hade livet bara gått i en riktning. Den tidigare så starka torparmoran Maja Månsdotter, som kämpat så för barnen,³⁹⁷ hade nu troligen inte så många år kvar, och skulle sluta sina dagar som en av det svenska samhällets mest marginaliserade människor.

---

innehåller *Hustavlan* som förklarar hur världen är tänkt att fungera, med ett avsnitt (Romarbrevet kap 13) om att underkasta sig öfverheten; "Varje människa ska underordna sig den överhet hon har över sig. Ty det finns ingen överhet som inte är av Gud, och den som finns är insatt av honom. Den som sätter sig emot överheten står därför emot vad Gud har bestämt, och de som gör så drar domen över sig själva." Jmfr kap 3 avsn 25; kap 9 avsn 2.

³⁹⁵ späkt = tukt, lugn, ordning; "hållas i späkt" = hållas i tukt och styr och leva enligt gällande moraliska regler och konventioner

³⁹⁶ Nils Gösta Holmberg (1902-1981), svensk journalist och politiker

³⁹⁷ Se kap 1 avsn 2-3; kap 4 avsn 2

Även fastän vinnarsidan har ett budskapsföreträdare i historieskrivningen, och tenderar att utelämnat det besvärliga, finns ändå många levande skildringar bevarade av denna samhällets skuggsida.

Fattighuset var en gammal sliten primitiv träkåk med förstuga, storstuga, loft, läckande torvtak och kraftigt eftersatt underhåll. Författaren har ej kunnat fastställa exakt var fattigstugan i Vena låg, men troligen var det lite avsidat, lite undangömt, dock ej alltför långt från sockenkyrkan. Där fanns en öppen spis i det stora rummet, för värme behövde de om hösten och vintern, men inuti kändes ofta instängt, unket och svalt. De arbetsföra fick arbeta, men för de flesta var dagarna på fattighuset enformiga och sysslolösa. De låg i samma rum, stora rummet, där träbritsarna med halmmadrasser även fungerade som sittplatser vid måltiderna. Där fanns ej mycket att göra än att ligga på sin bädd, sitta på sin bädd, titta ut genom fönstret eller gå ut på farstustrappan och betrakta årstidernas skiftningar. Ta en sakta promenad.

Det var ofta ont om plats i fattigstugan. Där inhystes uttjänta änkor, ålderdomssvaga och sjuka, sinnessvaga, krymplingar eller på något sätt defekta medborgare som samhället inte längre hade behov av, så många som fick plats och kanske ytterligare ett par. De inhysta kunde, utöver ålderdomsbräcklighet, lida av allt från gikt, lårbensbrott, amputationer, reumatism eller lamhet; svag syn, grå starr eller blindhet på ett eller två ögon; dövhet; bensår, skorv, ödem, värk och svullnader; obotliga njursjukdomar, kroniska bröstsjukdomar, lungdot, lungkatarr; samt allvarliga lidanden i form av nervsjukdomar, hjärtfel, tumörer och cancer. Fattighusets miljö och villkor gjorde oftast en redan svår situation värre. Man delade tvättfat, man ransonerade allt.

Om natten i mörkret kunde man höra råttornas rasslande under golvet, på golvet och i något hörn.

Fattigstugorna har genom historien kallats "kärringstugor". De var ett sätt att få undan, avskilja en del av misären från resten av bylivet, slippa se dessa gamla kärringar och andra defekta medborgare som hjälplösa tiggare eller kringstrykare vid gårdarna.

Fattighjonerna i fattigstugan tilldelades lite mat i natura varje morgon, kanske potatis och s k "fattigmjölk" som donerades av sockenbor, att exempelvis göra mjölvälling av. Fattigstugan sköttes och försörjdes med frivilliginsatser och godvilliga bidrag, men allting var oerhört knappt, hela tiden balanserade man på marginalen. Kyrkans insamlingar och frivilliga insatser av sockenbor var deras livlina. Om sommaren och hösten kunde frukt och bär, krösa och blåbär, ge lite mättnad, lite smak, friskhet och syrlighet åt den annars så enformiga och primitiva kosten. Men ibland var det så knappt och villkoren så bittra att hjonerna från fattighuset tvingades ut att be, *tigga*, hos bönderna i trakten om några skivor bröd eller annat att äta. Det talas i det bevarade historiska materialet om att det ofta, in i det sista, fanns en stolthet i att ej ligga det allmänna till last. Tiggeriet på den svenska landsbygden i början av 1800-talet har av en fattigvårdsdebattören Carl Anton Wetterbergh³⁹⁸ beskrivits som "en slags moralisk tortyr". Och att bli fattighjon var inget man valde, det var den sista utvägen.

Det brukade bli något extra att äta vid högtiderna, kanske t o m en strimla fläsk. Annars gick man oftast och lade sig hungrig på kvällen. Det fanns en vilja och ett ansvar i socknen att hjälpa till, men medellösheten och eländet var utbrett överallt.

Just jularna var dock speciella, även i fattigstugan, med tända ljus, kanske någon gurlang som hjonerna flätat själva, granris och enris i knippen med röda band. Kanske en slev julgröt med kaffe och mandelbröd, som några goda själar i byn skänkt till fattigstugan. Elis Starborg³⁹⁹, i sin vackra bok *Lek och likväntan* om ett fattighus i Sverige i början av 1900-talet, illustrerar hur de gamla och nödställda fann storhet i det lilla, som när de på julafton samlades och såg talgoxar och

³⁹⁸ Carl Anton Wetterbergh (1804-1889) svensk läkare, författare (pseudonym Onkel Adam) och grafiker

³⁹⁹ Elis Starborg (1909-1985), svensk diversearbetare och författare

domherrarna flyga ut och in i några kärvar som satts upp utanför huset, med gården inbäddad i vitt:

”Gubbarna och gummorna stod i fönstren och följde fåglarnas bestyr i kärvarna. Lågmält talade de med varandra om gamla jular. Sträng kyla, hiskeliga stormar och jular med svält och elände. *Med stor saknad dröjde någon i minnet av den sista julen i egen stuga.*”

Maja Månsdotter hade nästan inga jordiska ägodelar, möjligen några få personliga saker i en trälåda under sängen, annars ingenting. Intet. Men hon hade i sin ägo *ett gott samvete*, och goda minnen av en tid i sitt liv innan allt rasat. I det något skrynkliga, trötta, torra ansiktet lyste ännu två himmelsblå ögon, och de glänste av sannfärdighet, redbarhet och kristlighet.

En av de mest kända beskrivningarna av en fattigstuga är i Astrid Lindgrens⁴⁰⁰ bok *Nya hyss av Emil i Lönneberga* från 1966. Astrid Lindgrens skildring av förhållandena i norra Småland, även fastän denna lär vara från sekelskiftet kring 1900, alltså långt efter Maja Månsdotters tid, känns därför relevant. Astrid Lindgren skriver, och man hör hennes röst vid läsandet av dessa rader:

”Du vet väl inte vad hjon är och inte fattigstuga heller, och det ska du bara vara glad för. --- Om du tänker dig en liten usel stuga med ett par rum i och hela den stugan full med fattiga, utslitna gamla människor som bor där tillsammans i en enda röra av bara lort och löss och svält och elände, då vet du vad fattighjon är och fattigstuga. Den de hade i Lönneberga var väl inte värre än andra, men ändå var den ett förskräckligt ställe att hamna på, när man blev gammal och inte kunde klara sig själv längre. --- De som bodde i fattigstugan fick nästan aldrig äta sig mätta ordentligt, och det var ett stort elände, tyckte Emils mamma.”

Lönneberga socken var grannsocken med Vena socken.

Som nämnts ovan så förmedlade Kalmar läns landshövding regimens ”öfverflödsförordning” vid midsommartid 1817, en förordning mot lyxkonsumtion vars innehåll ter sig rent löjeväckande, dåraktigt, med tanke på till vilka som budskapet i slutet av befodringskedjan kom att adresseras. Detta samtidigt som Maja Månsdotter hamnade på fattighuset i Vena. Det är därför mycket frestande att sätta denna otidiga midsommarförordning i kontrast till Pär Lagerkvists⁴⁰¹ skådespel *Midsommardröm i fattighuset* från 1941, om havererade livsdrömmar, brustna förhoppningar och kvalfulla, plågsamma liv, där karaktären Blind-Jonas i den avslutande tredje akten har nyckelrepliken:

”Nej... *Verkligheten* den är ingenting... Den är ingenting alls, inget alls... Det vore skönt om den inte fanns...”

Men den fanns.

Och det är mot denna svenska verklighet och sanning, allmogens villkor, den stora folkmajoritetens realiteter, som regimens ”öfverflödsförordning” ska utvärderas.

Kapitel 22 avsnitt 25

MANDRAKE GÖR EN HYPNOTISK GEST

Ur statsrådet var Adlercreutz hädangången, Wirsén bortgallrad och Järta utspelad. Tre jobbiga oberoende tänkare med principer. Nu var de borta, skönt. Även på andra positioner i samhället hade stamfadern systematiskt installerat fogliga medhållare eller driftiga lojalister genom

⁴⁰⁰ Astrid Anna Emilia Lindgren (Ericsson) (1907-2002), svensk barnboks-, sångtext- och manusförfattare, opinionsbildare

⁴⁰¹ Pär Fabian Lagerkvist (1891-1974), svensk författare, poet och dramatiker

utnämningmakten⁴⁰². Suremain och flera andra som genomskådat charlatanen Jean var utrensade, och misstänkta gustavianer såsom exempelvis De la Gardie var marginaliserade.

En del avpolletterades, en del försvann självmant. Till den senare kategorin fanns en klarsynt person som skarpare än de flesta såg vad som höll på att hända, och som därför ej längre ville vara med. Justitiekanslern Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister sade upp sig från sitt ämbete på försommaren 1817, inte så långt efter mordet på Anders Fredric Lindsfelt.⁴⁰³ Han hade fått nog. I hans memoarer framgår att hans egen respekt för svenska lagars integritet och tillämpning var svår att jämka med sin chefs, juristsonen Jeans, lösa förhållningssätt till juridik. Samtidigt står klart, att hade justitiekanslern inte med all sin övertalningsförmåga bromsat vissa av Jeans tidigare åtgöranden, hade saker och ting kunnat urarta betydligt värre. Alla dessa högmål, dessa samtida häxprocesser, som stamfadern uppförstorade till krigsförklaringar mot honom själv, bidrog till slut i väsentlig grad till att justitiekanslern fick nog. En historiker menar att det kanske allra mest var det lindsfeltiska målet som gjorde justitiekanslerns ämbetsverksamhet obehaglig. De grova rättsövergreppen under juristsonen Jeans överinseende stod som spön i backen, och fallet Lindsfelt var droppen. Justitiekanslerns avskedsansökan beviljades av stamfadern i början av juni.

Många mottog justitiekansler Trolle-Wachtmeisters avskedstagande med *oro*, inte minst inom den juridiska ämbetsmannavärlden. Han hyllades av sina kollegor för sin integritet och sitt mod, sin oberoende karaktär och sin strävan att stå fast vid den svenska grundlagen och rättssäkerheten, givet mycket svåra förhållanden i en tid av ideliga påtryckningar från högre ort att göra annorlunda. Juristsonen från Pau, som vi vet, åberopade lagar och regler blott när dessa råkade ligga i linje med hans egna syften. I andra fall betraktades de vanligen mest som irriterande eller irrelevanta biomständigheter. Men justitiekanslern hade nu haft tillräckligt av detta nonsens och denna flagranta brist på respekt för Sverige som nation, svenska värderingar och svensk lagstiftning. En tid innan sitt utträde, så angav han *moraliska skäl* för att önska sig därifrån, och efter att avskedet beviljats skrev han i sin dagbok:

”Stor är min lycka att komma härifrån! --- Jag känner för väl tre saker: de styrande, de styrda och mig själv...”

Han kände alltför väl dessas natur, som ej längre gick att kombinera: De styrande som missaktade lagen. De styrda som lät de styrande komma undan med detta. Och han själv, som våndades varje dag över de strider han måste ta för att upprätthålla lagens integritet och sin egen heder, och den moraliska ångesten när kronprinsens åtgärder och beslut drev mot det sedligt förkastliga. Justitiekansler Trolle-Wachtmeister hade fått nog av skrymteriet, grundinstinkten på högsta ort att förtrampa konstitution och lagar där så fordrades, samt Jeans brist på förtroende för sin omgivning.

---

⁴⁰² utnämningmakten = makten att åsidosätta den i grundlagen fastlagda principen att ”vid beslut om statliga anställningar ska avseende fästas *endast* vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet” (nuvarande RF 12 kap 5 §), för att istället med egenmäktighet och godtycke anställa nästan vem som helst, såsom t ex politiska meningsfränder. Utnämningmakten har många försvarare *inom* det politiska etablissemanget, därför att den fungerar dels som ett direkt maktverktyg (med kvardröjande effekter i samhället långt efter att regeringsmakten förlorats), dels som en förträfflig valuta för att exempelvis belöna egna lojalister som ofta befinner sig i mitten eller slutet av sina karriärer med reträttposter, så att dessa slipper konkurrensen på den reguljära arbetsmarknaden som övriga medborgare är hänvisade till. Utnämningmakten är emellertid, oavsett vilka skruvbollsargument och vilken advokatyr om ”värdet av politisk erfarenhet” som dess försvarare förmår upptänka som förevändning för att ge sina egna åsiktsfränder (eller då och då belöna personer ur motsatta politiska lägret, för att senare kunna inkassera motsvarande gentjänster) otillbörliga karriärfördelar, direkt konstitutionsvidrig och ett platt hån mot begreppet meritokrati. Sverige är givetvis ej en meritokrati så länge som ett uns av utnämningmakten kvarstår i någon enda mutation. Se vidare kap 24 avsn 20 (inkl några avslutande kommentarer om utnämningmakten i Sverige idag och Per Molanders utredning från 2006).

⁴⁰³ Se kap 22 avsn 22

En minnestecknare, justitierådet Hamilton, skriver 1817 att det verkliga skälet till att Trolle-Wachmeister avgick var att "han ledsnade vid de ständiga trakasserier, som kronprinsens elaka lynne åstadkom", när justitiekanslerns sakkunskap och mening stod i tvär kontrast mot kronprinsens uppsåt. Hamilton förklarar även att det inte var lätt att hitta ersättare till de kompetenta förmågor som inte längre ville vara med i regeringsarbetet eller i den högre statsförvaltningen, då många dugliga svenskar helt enkelt kände olust inför Bernadottes personlighet:

"Några, som därom tillspordes, nekade, av fruktan för kronprinsens många infall och lättsinniga förhållande."

Ur Jeans perspektiv hade dock regeringskonseljen nu blivit en relativt pålitlig samling understödjare, en symbolisk inrättning som befolkades av några fega jasägare, vilket han tyckte var skönt. Den dominerades av medhållare som han knutit nära till sig medelst befordringar, titlar, ordnar, penningbonusar och andra förmåner. Ett av de främsta var lojalisten Rudolf Cederström – i källmaterialet beskriven som dryg, dominant och osympatisk – som ägnade sin chef från Pau livlig och okritisk beundran, och som hade Stasiverksamheten i ett järngrepp. Jean Bernadottes förödmjukande *damnatio memoriae* mot den landsförvisade Vasafamiljen, samt hans bombastiska maktdemonstrationer under vintern och våren för att hävda sig själv och den nya successionsordningen, hela tiden med ett implicit hot mot eventuella sympatisörer till prins Gustav, hade också markerat att allt ifrågasättande av hans legitimitet skulle *förgöras*, skoningslöst. Tryckfriheten var åtstramad och media hölls i schack. Och efter svindlerierna 1815 mot svenska staten⁴⁰⁴ så var mutkassan välfylld så att både riksdagen och den allmänna opinionen kunde kontrolleras.

Men än så länge var han bara tronföljare, inte tronbesittare. Det fanns en liten detalj som skilde Jean från att även vara Sveriges *formellt* mäktigaste person, och från att officiellt etablera och instifta släkten Bernadotte som Sveriges de facto regerande dynasti: Carl XIII.

Som en samtida klarsynt medlem i statsrådet konstaterar, så nämndes den gamle kungen Carl XIII alltmer sällan under de sista åren såsom en relevant person, "allra minst i fråga om regeringsangelägenheter, och då egentligen blott, när han ovetande fick tjäna såsom förevändning för *den egentligen styrandes* åtgärder". Detta är just vad som påpekats flera gånger tidigare i denna berättelse, nämligen att Carl XIII reducerats till att bli den manipulativa adoptivsonens målvakt för obekväma regeringsbeslut, eller ett då och då framkastat alibi för att adoptivsonen skulle kunna driva igenom sina egna åtgärder i konseljen när andra var emot, då han enkelt kunnat framkasta att detta var "kungens vilja".

Icke desto mindre så hade Jean, ända sen första mötet med sin adoptivfar hösten 1810, varit oerhört mån om att *utåt sett* visa största vördnad för honom, kung Carl XIII, särskilt vid ceremoniella tillfällen. Jean hade då *agerat* ytterligt självupppoffrande, överdrivet behjälplig och teatraliskt godhetsfull, emedan åskådare betraktade de två. Han missade aldrig ett tillfälle att *offentligen* demonstrera sin "tillgivenhet" för sin adoptivfar, och att manifesteras "förtrolighet" och ett "starkt band" mellan sig själv och gubben. Denna teater var givetvis del av hans egen legitimitetssträvan som tronföljare; att så publikt som möjligt manifesteras länken mellan den gamle Vasaättlingen och sig själv, externrekryten; att söka visa att detta "adoptionsband" var i princip lika starkt som ett blodsband, samt att på förebyggande vis blockera alla eventuella invändningar att han inte skulle vara en värdig son. Detta var *teatern* på hemmaplan, men läsaren minns samtidigt att detta var samme adoptivfar som Jean, ibland taskigt och alltid skrupelfritt, inte bara använt som ofrivillig målvakt för sin egen politik i flera år, utan också den kung vars rike han genom gränslöst intrigmakeri ansträngde sig för att lämna 1813-1814 för en större och mer lysande karriär i Frankrike. Samtiden var dock ovetande om detta dubbelspel.

⁴⁰⁴ Se kap 22 avsn 9 och 11

Åskådarna tyckte nu att det bara var ack så rörande när Jean hjälpte den gamle skröplige monarken upp på sin sittplats vid olika ceremonier, lade manteln tillrätta och sedan bugade sig sakta och djupt för honom. Så vackert! Vilken galant tronföljare! Vilket fulländat drama!

Vid juletid 1816 hade Carl XIII varit illamående och hans lekamen varit bräckligare än någonsin. På Karlsdagen 1817, i slutet av januari, hade man firat Carl XIII:s namnsdag med middag på slottet och ett påkostat fyrverkeri över Strömmen.⁴⁰⁵ Fyrverkeriet hade föreställt en sjöstrid för att hedra den gamle badkarsseglaren, och avslutats med gnistrande explosioner och ett motiv som var Carl XIII:s namnchiffer. Professor Alma Söderhjelm skriver att ”det var som alla skulle haft en förkänsla av att det var sista gången den gamle kungen befann sig i deras mitt, ty överallt firades detta år Karlsdagen med ovanlig högtidlighet”.

Redan i mars 1812, ej långt efter att kronprins Bernadottes vikariat som regent avslutats, hade Désirée, tämligen makabert och girigt, tillrätt maken i ett privat brev, som fortfarande finns bevarat, att köra över Carl XIII för sin egen karriärs skull:⁴⁰⁶

”Alla de, som intresserar sig för dig, önskar se dig som *kung*. Jag tycker att du i så fall kan låta utnäma dig av riksdagen, om det endast är undseende som avhåller dig därifrån. --- Du gjorde klokt i att *skjuta din finkänslighet åt sidan och endast tänka på dina egna intressen.*”

Familjementaliteten i ett nötskal.

Jean hade emellertid tålmodigt fortsatt att bida sin tid. Han hade redan försökt en gång med att mygla fram Carl XIII:s frivilliga abdikation genom mutor, men utan framgång den gången.⁴⁰⁷ Det stod så mycket på spel att han inte hade råd med ett sobert tillbakavisande av riksdagen om han försökte manipulera till sig regentskapet i förtid den vägen. Och han hade inte råd att misslyckas, att bli påkommen. Under riksdagarna 1812 och 1815 hade han istället utnyttjat omvärldens *hänförelse* med att lägga grunden för sin egen framtida maktutövning, jämte familjens privatförmögenhet. Och nyrik som han var efter Guadeloupesvindeln och de andra bedrägerierna 1815, hade han nyligen 1817 förvärvat Rosendals slott för privat räkning för 16 000 riksdaler⁴⁰⁸, där han under sommaren 1817 tillbringade mycket tid i avskildhet från sin adoptivfar och adoptivmor, tillsammans med Oscar. Och bidade sin tid.

Den skröplige Carl XIII hängde fortfarande kvar, men satt torr och hopsjunken i en rullstol och levde på lånad tid. I maj 1817 beskrivs han av maken Charlotta som ”gruvligt klen”, och i juni kunde han ”varken röra sig eller sätta sig utan att någon med goda krafter lyfte upp honom i fåtöljen eller vagnen”.

Oscars myndighetsdag anlände. Nummer två i tronföljden fyllde 18 år fredagen den **4 juli 1817**. Trots att skördarna var dåliga även detta år och nöden ute i landet fortfarande tryckande, så gjordes denna högtidsdag till en dyr ”dynastisk fest”, som en historiker uttrycker det, och arrangerades i praktiken som en storslagen generalrepetition för det stundande tronskiftet. Det blev ett tillfälle för Jean att omge sig själv och Oscar med glans, och framhålla den *kommande* dynastin – efter tre sekler och 15 svenska regenter⁴⁰⁹ med Vasablod i ådrorna – och befästa sin egen och sin sons tronföljd och den nya ättens legitimitet. Pappa Jean tyckte det var värt att markera denna dag med extra pompa och ståt så att Oscar ”påminns om vad han en gång i

⁴⁰⁵ Olika källor uppger att centrum för fyrverkeriet var Norrström norr om slottet, medan en annan hävdar att det ägde rum över Strömmen på slottets östra sida.

⁴⁰⁶ Jmfr t ex kap 4 avsn 2 (Désirées brev till Jean den 5 mars 1812 med uppmaning till Jean att ledas av det privatekonomiska egenintresset) och kap 20 avsn 18 (Jeans brev till Désirée den 21 augusti 1814 att de snart kunde erhålla en förmögenhet i form av en evig ränta, men att hon inte fick säga något till någon). Man ska ej underskatta makarna Bernadottes delade girighet och otvivelaktigt egennyttiga drivkrafter.

⁴⁰⁷ Se kap 3 avsn 4

⁴⁰⁸ 16 000 riksdaler banco år 1817 motsvaras 2020 av ca 2 mkr (KPI), 5,8 mkr (guldprisindex) alt 75 mkr (arbetarlöneindex)

⁴⁰⁹ Från Gustav Vasa räknat så var Carl XIII den sextonde regenten i ordningen. Alla dessa hade Vasablod i ådrorna utom en, Fredrik I (Friedrich von Hessen-Kassel, 1676-1751), som var kung i Sverige 1720-1751. Jmfr kap 23 avsn 8 (präglandet av en minnesmedalj med Jean på framsidan och Gustav Vasa, Gustav II Adolf och *Fredrik I* på framsidan).

framtiden ska bli och den vikt som tillmätas detta höga kall”, enligt faderns egna ord. För att sätta ribban så utnämndes den klene spädtalande 18-åringen till generalmajor.

Firandet av myndighetsdagen började med kanonsalut tidigt på morgonen, och i Storkyrkan ringdes klockan 12 till gudstjänst. Vart och ett av statsråden i den svenska och den norska regeringen lyckönskade bugande och underdånigt den tunne 18-åringen. Tal hölls, smicker utvärktes i parti. Norges statsminister Peder Anker⁴¹⁰ vann denna dag tävlingen om fånigast fjäsk för en kunglighet, när han i sin långa lismande utläggning jämförde stamfader Bernadotte med Gud, himlens och jordens skapare. Oslagbart. Men kanske visste Anker bättre än någon svensk, hur väl det behövdes att med smickrets plåster överskylla den fragila, innehållslösa unionens både tillkomst och besakföhet och oundvikliga framtida upplösning.

Därpå följde uppvaktningar från pappa Jeans hjälpsamma kompisar inom det osjälvständiga svenska domstolsväsendet, av den högre adeln och av en deputation från Södermanland⁴¹¹, anförd av den sinnesrubbede antigustavianen Pehr Skjöldebrand. Senare avtågade alla dessa plus ännu fler till Slottskyrkan, där biskop Rosenstein höll ett tal varefter man avsjöng Te Deum och 128 kanonskott avlossades. Speciella hyllningsverser, avfattade för tillfället, avsjöngs också. Omedelbart efter den andliga ritualen följde en militär ceremoni på Lejonbacken, där en stor läktare uppförts för de kungliga, regeringen och arméns generaler, täckt med blått kläde med gula kronor och fransar. Framför kung Carl XIII:s plats hängde ett blått sammetstykke med guldkronor och svenska vapnet, och ovanför honom uppbars en tronhimmel av fyra livdrabanter. Därpå följde en stor parad med flera regementen rakryggade soldater i finaste paraduniform, välryktade hästar med dragoner och nyputsat artilleri. Flaggor vajade precis överallt. Mängden militärer var så stor, 5000-6000 man, att bara själva *uppställningen* innan själva paraden igångsattes slingrade sig genom halva innerstaden. När kungligheterna bänkat sig avlossades generalsalvor ur handgevären samtidigt som kanonslupar som låg på Strömmen avlossade 128 nya friska skott. När väl den stora paraden körde igång, hurrade mannarna tre gånger när de defilerade förbi kungen. På kvällen följde en överflödande middag på slottet för 300 personer.

Även utdelades en mängd titlar och ordnar denna stora dag, för att gynna sina egna anhängare och för att göra vissa symboliska markeringar genom dessa utmärkelser. Georg Adlersparre – buffeln som 1809 igångsatt statskuppen mot Gustaf IV Adolf samt pådrivit Vasaättens suspendering och den legitima Vasafamiliens landsförvisning – upphöjdes denna symboliskt stora dag för Bernadottesläkten till *En av rikets herrar*, Sveriges högsta värdighet. En alldeles övertydlig markering som heter duga.

Runt om i hela landet återskallade festen i Stockholm. Det hade utgått *order* att Te Deum skulle sjungas i landets alla kyrkor, och att samtliga landshövdingar och alla borgmästare skulle anordna fester för att hylla Oscar och den nya ätten. Alla garnisoner i riket paraderade klockan 12 på sina respektive orter, samtidigt som alla Sveriges fästningar avsköt 128 skott. Varje underofficer erhöll denna dag en myndighetsdagsbonus på 24 skilling⁴¹², och varje menig soldat sin dubbla dagavlöning. På Karlskrona fattighus fick de intagna en middagsmåltid. Det är oklart om dessa glädjebonusar på denna glädjedag kom från Carl XIII:s, Jeans eller Oscars privata kassor, eller om det var svenska staten som fick betala firandet. Dock i princip samma sak, så frågeställningen överflödig.

Myndighetsdagen firades även på andra håll, inte minst i universitetsstäderna Uppsala och Lund med tal och banketter för flera hundra personer. Poem och hyllningssånger hade specialkomponerats för denna dag, med sedvanliga nödrim för att få ihop verserna, exempelvis

⁴¹⁰ Peder Anker (1749-1824), norsk godsägare och statsman

⁴¹¹ Oscars titel vid denna tidpunkt var hertig av Södermanland.

⁴¹² 24 skilling år 1817 motsvaras år 2020 av ca 64 kr (KPI), 180 kr (guldpriindex) alt 2300 kr (arbetarlöneindex)

av den gotländske magistern Henric Lyth⁴¹³, bländad och hänförd av den nya franska släkten, och av Esaias Tegnér i dennes dikt *Prins Oscar*.

Tio dagar senare, måndagen den **14 juli**, av alla dagar, fick Oscar för första gången vara med på ett regeringsammansammanträde. Carl XIII var närvarande, åtminstone fysiskt. Han fick rullas och bäras vart han än skulle inom slottets väggar. Nu hade han lyfts på plats vid ena kortändan av rådsbordet. Knappt förmögen att sitta upp mumlade han ett kort, nästan ohörbart inledningsanförande där han uttryckte sin tacksamhet för den överväldigande omtanke som adoptivsonen visat honom på ålderns höst.

Vad Carl XIII inte kände till, var att en av läkarna som rörde sig på slottet, förmodligen hans egen livmedikus Weigel⁴¹⁴, kontinuerligt rapporterat till just adoptivsonen Jean om hur kungens "svaghet och hälsotillstånd mer och mer bebåda *ett snart förestående slut*", som en historiker formulerar det. Det hävdas att Weigels "medicinala åsikt *i hemlighet* meddelades" kronprins Jean, alltså med ett hysch-hysch som antyder att det någonstans fanns en försåtlig baktanke och beräkning i detta, eller där Jean i lönnedom ville ha stenkoll på kung Carl XIII:s progressiva avtynande. *Inte* för att bromsa eller förhindra denna utveckling, utan för att anpassa sina egna mått och steg därefter. Det påstås även att denne samme läkare "haft någon befattning under general Adlercreutz sista stunder", d v s haft någon slags *roll* eller *inblandning* när Adlercreutz plötsligt och oväntat avlidit två år tidigare.⁴¹⁵

Carl XIII:s låga höll på att slockna. Och detta sammanföll med att Oscar blev myndig. Med andra ord, i händelse av Carl XIII:s frånfälle och pappa Jean blev kung, så hoppade Oscar upp ett pinnhål och stod näst på tur att ta över. Skulle då pappa Jean av något skäl ej kunna utöva kungamakten i Sverige – exempelvis på grund av dennes död, utdragna vistelser i Norge eller på annan ort utomlands, lockande karriärmöjligheter i Europa, etc – så låg den svenska kungamakten i Oscars händer *utan förmyndare*. Oscars myndighetsdag var en synnerligen signifikant milstolpe för Jean, för det eliminerade möjligheten av en, givet hans konstanta misstänksamhet, opålitlig förmyndarregering. Så fort Carl XIII lade upp årorna skulle en Bernadotte vara chef, utan risk för förmynderi och annan inblandning, oavsett om det var han själv eller Oscar.

Tiden var alltså inne.

Det hade blivit dags att sätta maskineriet försiktigt i rullning.

Så i konseljen denna måndag, tio dagar efter Oscars myndighetsdag, deltog Carl XIII, Jean och Oscar jämte övriga konseljledamöter. Efter Carl XIII:s mumlade inledningsanförande höll Jean ett förmanande välkomsttal till sin son följt av en längre och yvigare föreläsning – utan överdrift närmast en avhandling – om regeringssystem, regeringskonst och regeringens kall och plikter. Av Jean, som givetvis kunde allt sådant *bäst*. Det fortsatte, och fortsatte, och fortsatte... Men mot slutet av det långa talet yttrade Jean plötsligt något, som avvek från kontexten:

"...och för att bringa vårt administrativa system till denna högre grad av fullkomlighet, *ämnar kungen sammankalla rikets ständer*."

Vänta, stopp ett tag!

Vad hände där? Vad sade karln, mitt i svamlet?

Plötsligt, mitt under en längre tradig monolog i konseljsalen så yttrade alltså kronprinsen att hans dödfärdige adoptivfar kung Carl XIII skulle kalla till en riksdag, av ospecifika skäl. Carl XIII hörde vad som yttrades, *men teg*. Han hade inte tillfrågats om detta. Det var hans, statschefens, sak att avgöra om, när och varför man borde sammankalla ständerna till en riksdag utan vidare. Men han teg, antingen på grund av sin fysiska och psykiska fragilitet, eller för att han själv insåg det oundvikliga... och lät allting bara... ske.

⁴¹³ Henric Lyth (1782-1859), svensk lärare, riksdagsman och präst

⁴¹⁴ Christian Ehrenfried von Weigel (1776-1848), svensk läkare

⁴¹⁵ Se kap 22 avsn 13 (21 augusti 1815)

Jean övartade påannons av en riksdag utan att ha förankrat detta, snabbt inflikad mitt under sin utdragna ljudkulis – likt en hypnotisk gest av Mandrake⁴¹⁶ – avslöjade en plan i stamfaderns huvud. Han var mycket väl införstådd med Carl XIII:s allt skröpligare tillstånd, och läkarnas hemliga underrättelser hade övertygat honom att kungens dagar nu var räknade. Jean hade dock, ända sen han framgångsrikt mutat till sig kronprinsvärdigheten 1810, hela tiden varit misstänksam och orolig vad gällde successionens *verkställighet*. Skulle allting fungera som det var sagt? Skulle dynastiskiftet fullbordas utan konflikt?

Planen bestod nu därför i, att ständerna skulle vara samlade i Stockholm i det ögonblick som Carl XIII ställde tofflorna, avsomnade för gott. Genom hela riksdagens närvaro i Stockholm vid bytet av dynasti skulle detta trygga viss stabilitet, minska risken för fraktionisering och organiserad opposition i samband med regentskiftet, och säkra en gnisselfri övergång. Trohetseder till den nya ordningen skulle sväras på volley av hela den svenska makteliten. Detta var Jeans tanke. Så under vag förevändning av någon slags ”förbättring av lagarna” och att göra Sveriges administrativa system mer fullkomligt skulle riksdagen så sammankallas. Utan att ha konsulterat med den döende Carl XIII innan, planterade Jean detta frö till realiseringen av tronskiftet.

Innan vi hoppar till själva riksdagskallelsen, flikar vi här in en kort anekdot om en annan liten kultrit på Stockholms slott fredagen den **18 juli**. En deputation från Örebro, anförd av landshövding Nils Gyldenstolpe, hade anlänt till huvudstaden för att överlämna en minnesmedalj som man ”med nådigste tillstånd” låtit prägla över tronföljarvalet 1810 samt Jeans besök i staden 1814.⁴¹⁷ Gyldenstolpe överlämnade medaljen med sedvanligt fjäsk. Sedan var det dags för stamfadern att, återigen, visa upp sig i sin favoritgren, nämligen att hålla tacktal där han allra mest framhävde och tackade sig själv. Stamfadern tog sats och satte ribban högt redan från start:

”Den medalj, mina herrar, som ni åt mig överlämnat, återkallar i mitt minne den tidpunkt, då svenska folket och dess vördnadsvärde kung gav mig ett företräde, som åtskilliga furstar ivrigt bemödade sig erhålla. --- Jag känner mig lycklig att ha *rättvisat ert val*, då jag, efter yttersta förmåga, *uppfyllt vidden av mina förbindelser*.”

Återigen tema successionsordningen alltså, detta essentiellaste av alla ämnen, där hans berättigande därtill skulle upprepas och manifesteras för omvärlden. *Alltid*. Tronföljden, den heliga gralen, syltburken, ensamrätten och arvsrätten, kärnan till allt! Borgarsonens och uppkomlingens största fasa var att förlora denna vinstlott som han via Fournier ljugit och mutat till sig, så därför rekapitulerades den vackra myten om ”svenska folkets fria val” i tid och otid. Denna gång lade han även till, för säkerhets skull, att han redan nu uppfyllt alla sina utfästelser och förpliktelser till svenskarna – i hela deras vidd, minsann – och att han därför var kvitt dem, inte var skyldig dem någonting mer. Skönt att höra.

Tillbaka till dramaturgin kring dynastiskiftet, där Jean ville ha hela riksdagen och så mycket som möjligt av det svenska maktablissemanget på plats i Stockholm i just det ögonblick då Carl XIII skulle dra ur jacket, för att ha full kontroll över hela processen.

Riksdagen skulle så inkallas, och man behövde en adekvat förevändning för detta i kallelsen som skulle gå ut. För att få en bakgrund till denna manöver vänder vi blickarna mot Skåne.

⁴¹⁶ Mandrake (Mandrake the Magician) är en tecknad serie av Lee Falk (1911-1999), om en magiker med hypnotiska krafter. Hans hypnotiska teknik är mycket snabb, och när ”Mandrake gör en hypnotisk gest” ser hans offer illusioner.

⁴¹⁷ Medaljen var i silver och hade den krullhårige Jean i profil på framsidan med texten *Carolus Johannes princ haered regn Svec et Norveg* (”prins Karl Johan arvinge till kungariket Sverige och Norge”). På framsidan var en halvnaken romersk riddare med svärd och diverse attribut i händerna och på huvudet samt texten *spes et felicitas patriae* (”och landets hopp om lycka”), och datumen 21 augusti 1810 och 21 juni 1814 ingraverade. Det senare datumet uppmärksammar ett besök som Jean gjorde i Örebro strax innan fälttåget mot Norge 1814. Medaljen var graverad av Carl Carlsson Enhörning (1745-1821).

Malmö diskont var en av Sveriges första affärsbanker. Den hade redovisat god lönsamhet under många år, och hade bl a deltagit i finansieringen av den omfattande förnyelsen av Malmö stad från en gammal militärinrättning till en modern handels- och manufakturstad. Dystra gamla fortifikationer hade rivits, våtmarker dikats ut, kanaler byggts och nya gator anlagts. Man hade skapat rätvinkliga kvarter och trädkantade promenader och staden hade fått två nya torg, Gustav Adolfs torg uppkallat efter Gustaf IV Adolf och Drottningtorget tillägnat drottning Fredrika. Banken hade även understött byggandet av Malmö teater, färdigställd 1809, och andra kulturella institutioner. En av direktörerna i Malmö diskont, Carl Magnus Nordlindh⁴¹⁸, var även borgmästare i staden, och hade varit drivande för att etablera en skjutsinrättning, införa gatubelysning och att förbättra stadens fattigvård. Det talas bland historiker om denna tid om ett verkligt *skifte* i stadens historia, där Nordlindh var inblandad i det mesta. Det *nya* Malmö skulle bli en presentabel och representativ medelpunkt, och det fanns en vision att göra staden till "Sveriges andra huvudstad". Detta *driv* från borgmästare Nordlindh, med själ och hjärta, hade skapat ett nytt centrum i södra Sverige och fått många framstående personer att köpa fastigheter i staden och spendera tid där, ibland flera månader i sträck under vinterhalvåret.

Nordlindh har beskrivits som en man med skarp blick och gott omdöme. Han framställs i källorna som idérik och dynamisk men samtidigt en stark vän av god ordning; han var skötsam, värdig och nykter och tålde ej tobaksrökning. Han skötte borgmästarskapet i Malmö med stort personligt engagemang och ansvar, även om det förekom invändningar mot den starka maktställning som han därigenom förvärvade. Nordlindh var själv stor aktieägare i Malmö diskont, och hade alltså ett egenintresse i bankens framgång. Andra aktieägare inkluderade personer verksamma i banken samt ett flertal ståndspersoner hemmahörande i Skåne, bl a Jacob De la Gardie.

I samband med den ekonomiska tillbakagången som kulminerade 1815-1816 så beviljades Malmö diskont nödlån, men dessa var till fullo återbetalda i juni 1817. Banken hade då även infört amorteringskrav och dragit ner på utlåningen generellt, och kreditportföljen som helhet var relativt sund. Tre stora låntagare vars kreditvärdighet kraftigt försämrats utgjorde dock fortfarande en stor risk för banken. Exakt vilken exponering som banken var utsatt för, riskkoncentrationen i dessa krediter, doldes till stor del för utomstående.

Regimen hade under en tid ägnat viss uppmärksamhet åt solvensen av Sveriges stora affärsbanker, och man fäste alltmer sin uppmärksamhet på Malmö diskont. Olika scenarier och möjliga räddningsstrategier, om sådana skulle bli nödvändiga, hade debatterats i statsrådet, där intern oenighet rådde. Vid en konselj den **23 juli** gav man i uppdrag att förhöra direktörerna och undersöka bankens verkliga ställning, vilket även skett vid tidigare tillfällen.

Det visade sig att bankens exponering till några enskilda låntagare som var på obestånd var ohållbar, och Malmö diskont behövde därför någon form av statligt stöd eller garantier. Lördagen den **27 september** sammanträdde statsrådet på kvällen. Frågan stod då mellan huruvida man skulle söka rädda Malmöbanken genom avskiljande av dåliga krediter, en rekonstruktions- och saneringsplan samt nytt stöd i form av garantier från staten, *eller* om man skulle låta banken falla. Huvudargumentet för att rädda banken var att undvika att göra en ansträngd situation ännu värre och framkalla en akut kris som kunde innebära spridningseffekter i hela det finansiella systemet, det svenska näringslivet och samhället i stort, med allvarliga konsekvenser. Svenska staten hade ju i olika tidigare sammanhang agerat som "lender of last resort" för att undvika just detta, d v s som utställare av nödkrediter i sista hand när alla andra möjligheter uttömts, och därigenom kunnat undvika en kollaps och riskera systemets och samhällets stabilitet. Diskonterna hade fått understöd i alla tidigare kriser fram till 1817, både under Gustaf IV Adolfs och Carl XIII:s styre.

---

⁴¹⁸ Carl Magnus Nordlindh (1768-1825), svensk affärsman, borgmästare och politiker

Det *fanns* sålunda goda möjligheter att rädda banken, och enligt den kungörelse som utfärdades var detta också vad statsrådet landat i. Däri förklarades att bankledningen skulle bytas ut men att målet var att trygga den allmänna stabiliteten och välfärden, och att bankverksamheten skulle fortsätta ”i ostört lopp”. Kungörelsen deklarerade högtidligt att regimen skulle ”ej underlåta någon uppoffring till detta viktiga ändamåls befrämjande”. Man beviljade även en initial stödkredit på 200 000 riksdaler banco⁴¹⁹. En positiv signal. Det var vid denna tid samtidigt så att inte bara Malmö diskont hade problem. Göta kanaldiskontens situation var minst lika ansträngd, emedan belägenheten var lite nådigare för Göteborgs diskont. Skulle en falla skulle de andra dras med. Detta visste regimen mycket väl om.

Det verkade alltså under helgen som att regimen ville försöka lösa situationen konstruktivt. Men plötsligt tisdagen den **30 september** kallades alla återigen in till Jean klockan 18. Nu hade han bestämt att staten *inte* skulle stödja Malmö diskont och försöka rädda banken. I statsrådsprotokollet talas om hur ”allmänna och enskilda krediten blivit så i grunden skakad”, samt så klargörs att inget ytterligare statligt stöd skulle medges. Istället för en genomtänkt räddningsplan, som bl a Wirsén förespråkade, skulle institutionerna lämnas åt sitt öde.

Dagen efter, onsdagen den **1 oktober**, utfärdades en kortfattad kallelse till den urtima riksdag som Jean var angelägen skulle hållas. I kallelsen förklarades att alla lån till diskonterna inställts. Samtidigt övervältrades ansvaret för diskonternas öde *på riksdagen*. Kallelsen påstod att regimen gjort vad den kunnat, nu var det riksdagens uppgift att reda ut detta.

Ännu en hypnotisk gest av Mandrake. En akut situation *skapas*, ansvaret vältras över på någon annan, och detta blir förevändningen för att snabbt samla hela riksdagen i Stockholm – för egentligen helt andra syften... Riksdagskallelsen gick ut. Crusenstolpe kommenterar:

”Carl XIII anade icke, då han underskrev riksdagskallelsen till den 20 november, att han i och med detsamma på sätt och vis satte sitt namn under bjudningen till sin egen begravning.”

Kungörelsen ledde till en omedelbar anstormning mot diskonternas kontor för att lösa in skuldsedlar. Grunden i all bankverksamhet är förtroende, tillit. Regimens agerande utlöste en panikstämning, och det var denna hastigt flyktande tilltro till diskonternas solvens, beständighet och kontraktsuppfyllelse som snabbt drev dessa mot stupet.

Samma dag som riksdagskallelsen gick ut skrev den ekonomikunnige Wirsén i ett privat brev att han ”finner ingen gräns för följdernas bedrövlighet”, och fortsätter att detta inte handlade om enskilda problemkrediter eller institutioner utan ”här gäller tvärtom *den allmänna välfärden*, genom ett verk, nog lösligt grundat, och än lösligare lämnat åt sitt öde”. I samma brev en undertryckt antipati mot regimen starka man:

”Mera än av något annat lider jag av den kyla, liknande kallbrand, som synes mig ha intagit de rum, där jag trodde att en livgivande värme aldrig skulle eller borde saknas.”

Regimen ”*underlät* att vidtaga effektiva åtgärder för att stödja dessa” konstaterar Höjer, d v s försummade, negligerade en möjlighet som faktiskt stod till buds att rädda de viktiga bankerna. En annan historiker, Lindeberg, skriver att regimen onödiga och olagliga sätt att hantera frågan vida förvärrade situationen och ”rubbade alla kreditförhållanden i landet, ruinerade därigenom mångfaldiga näringsidkare och hushållare”. Och Crusenstolpe påminner om att ”diskontkrisen förorsakade fullkomlig stagnation i Skånes spannmålshandel”.

I riksdagskallelsen var det alltså inte alls längre något tal om ”lagarnas förbättring” eller att ”bringa vårt administrativa system till denna högre grad av fullkomlighet”, som uppgivits som motiv vid konseljen i juli. Nu hade man hittat ett annat lägligt svepskäl för att ge kallelsen en mer trovärdig och akut prägel när man istället åberopade ”den bekymmersamma ställning varuti en del diskontverk sig nu befinna”, en situation som man ju själv sanktionerat genom att vägra bistå

⁴¹⁹ 200 000 riksdaler banco år 1817 motsvaras år 2020 av ca 26 mkr (KPI), 73 mkr (guldprisindex) alt 930 mkr (arbetarlöneindex)

med några stödåtgärder. I juli hade Jean inte nämnt en stavelse om några finansiella spörsmål som skulle kräva att flera hundra riksdagsledamöter från hela landet oväntat måste samlas i Stockholm.

Den **7 oktober** talade Wirsén igen i ett privat brev om "det rysliga kreditmordet". Lite senare skriver landshövdingen i Malmöhus län, Wilhelm af Klinteberg, om den "horribla behandling" som Malmö diskont utsatts för och de allvarliga ekonomiska konsekvenser som kunde uppstå. Följderna på längre sikt blev också allvarliga. Justitierådet Hamilton:

"Knappt står den allmänna bestörtningen att beskriva. --- Penningbristen var hårt tryckande. Stagnationen blev ock allmän; alla köpmän upphörde att betala; ingen hade pengar, alla ville sälja, men ingen kunde köpa."

Det har i forskningen anförts flera ytterligare skäl till varför Jean valde denna väg och lät diskonterna falla. Ett motiv, som framgår i en senare proposition när väl riksdagen var igångrullad, var vad som av regimen påstods vara "felaktigheten av deras inrättning".

Diskonterna hade inrättats av Gustaf IV Adolf. Genom att låta dem falla, hoppades Jean och verktyget Wetterstedt alltså samtidigt att en skugga skulle kastas över exkungen.

Frågan har även diskuterats av flera samtida skildrare och nutida forskare varför man gav sig på just Malmö diskont, varför detta blev det spektakulära offret. Dels misstänkte Jean att Malmö diskont kollaborerade med danska intressen som bidrog till att försvaga den svenska valutan, hans stora ekonomisk-politiska fokus, och därmed undergräva hans ställning *personligen* i Sverige, d v s hans legitimitet. Jean var fortfarande även generellt misstänksam mot Skåne, landets starkaste gustavianska fäste, och hade särskilt siktet inställt på Nordlindh. Under perioden november 1806-maj 1807 hade Gustaf IV Adolf bott hos Nordlindh under en längre tid, på dennes herrgård Rönneholm⁴²⁰ strax söder om staden. Mellan Nordlindh och Gustaf IV Adolf hade etablerats ett gott ömsesidigt förtroende under den senares tid som regent. Nordlindh hade *undvikit* att upptaga sin givna riksdagsplats 1809, där Vasaätten kuppats bort, och en annan person hade fått skickas i Nordlindhs ställe. Nordlindh påstods även senare offentligen ha fällt positiva yttranden om Vasaätten. Sådant snappades givetvis upp och kom till stamfaderns kännedom, och sådant glömdes ej.

Men det kanske allra explicitaste skälet bakom Jeans animositet mot Nordlindh är en episod från riksdagen 1815. Drottning Charlotta berättar utförligt om detta i sin dagbok, och med hennes vittnesmål i ryggen blir allting glasklart.⁴²¹ Vid den riksdagen hade nämligen frågan rests om indragning av svenska statens ekonomiska underhåll till den landsförvisade Vasafamiljen, p g a att benämningen "prins Gustav av Sverige" förekommit i utländsk press.⁴²² Initiativet att lura riksdagen att ställa sig bakom denna i grunden löjligen och oetiska protestaktion – dra in Vasafamiljens avgångsvederlag/pensioner – hade planterats av Jean i riksdagsgrupperna via sin lakej Rudolf Cederström, ledamot i adeln, senare befordrad till Stasichef. Riksdagen hade svalt betet och stämningen mot termen "prins Gustav av Sverige" hade fortsatt att piskas upp helt i onödan.⁴²³ Men *en* riksdagsman hade genomskådat bluffen, nämligen kommerserådet Nordlindh från Malmö. Han hade inlämnat ett memorial till sin riksdagsgrupp, borgarståndet, där han ansett det juridiskt och moraliskt fel att öka plågorna för den landsförvisade f d kungafamiljen ytterligare. Det vore ovärdigt svenska nationen att indraga ett ekonomiskt underhåll som man utfäst och skriftligen garanterat. Drottning Charlotta kommenterar i sin dagbok:

⁴²⁰ "Rönneholmsgården", idag lokaler för en gymnasieskola, adress Nordlinds väg 84.

⁴²¹ Läsare som önskar fördjupa sig hänvisas till den svenska översättningen av Hedvig Elisabet Charlottas dagbok del 9 s 433 ff.

⁴²² Se kap 22 avsn 3 (10 februari 1815)

⁴²³ Jmfr kap 22 avsn 3, 10

”Egentligen hade han ju fullkomligt rätt, hans åsikt vittnade om heder och lojalitet.”

Men snart hade ett *rykte* spridits i riksdagen, att Nordlindh haft ”brottsliga avsikter” med sin inlaga, och han hade från denna stund betraktats som ”en farlig person”. Jean hade velat utestänga Nordlindh *allena* från en middagsbjudning som alla andra ledamöter varit inbjudna till, och blivit rasande när han fått veta att kabinettskammarherren låtit sätta upp även Nordlindh på inbjudningslistan. Nordlindh, när han hört talas om Jeans upprördhet, hade vänt sig direkt till denne och frågat om denne önskade att han skulle avlägsna sig från riksdagen. Jean hade då sagt att Nordlindh ”kunde få stanna för att *gottgöra sin förseelse*”.

Detta var vad som skett på ytan. Under ytan hade en misstänksamhet, en fruktan, ett *hat* väckts mot Nordlindh, som ju inte trillat i fällan som Jean och Cederström gillrat för att avlocka riksdagen bifall till att ytterligare utfrysa, isolera och strypa resurserna för den landsförvisade legitima Vasafamiljen. Nordlindhs moraliska kompass och oförvägenhet hade lett till att initiativet i viss mån demaskerats; han var en självtänkande man med gott förnuft som tagit Vasafamiljens juridiska rättigheter i försvar och gjort detta till en svensk hederssak.

Fiendskapen hade pyrt inom Jean.

Och nu, hösten 1817, var stunden för *hämnd* inne. Malmö diskont skulle bli ett publikt och förödmjukat *offer*, och Nordlindh skulle hängas, bildligt talat. Det heter av en minnestecknare:

”Nordlindh fick dyrt plikta för ett sitt riksdagsyttrande till fromma för gamla regentlängden. --- Den allvarsamma juridiska räfst som nu anställdes mot direktörerna i Malmö diskont, ansågs huvudsakligen ha Nordlindh i kikaren.”

Malmö diskont försattes så i konkurs, och bankrusningen som följde föranledde även att Göta kanaldiskont och Göteborgs diskont snart gick i konkurs. De tre direktörerna i Malmö diskont dömdes så småningom till hårda straff, och man gick hårdast åt Nordlindh. Från domen i första instans:

”...jänte det Nordlindh är vorden förklarad sin innehavande borgmästaretjänst förlustig, mista äran, ställas i halsjärn vid en påle å allmänt torg i Malmö att skämmas två timmar och derefter tio år hållas till allmänt arbete å Warbergs fästning.”

Nordlindhs straff jämkades senare till ett sjuårigt fängelsestraff på Malmö citadell. Men han fråntogs, i ett beslut som Jean personligen sanktionerade i januari 1819, alltså Vasaorden, titlar och värdighet. Han miste även sina fastigheter, sin privatförmögenhet och tvingades i personlig konkurs. Han dog utfattig kort efter frigivningen. Sin sista tid levde han ”som en för omvärlden död man”, enligt en historiker.

Jean, bedragaren från Pau, hade lyckats tysta ännu en av de klarsynta. Men detta var som sagt egentligen bara en kuliss, en avledningsmanöver. Diskonterna debatterades förvisso i flera omgångar under den urtima riksdagen, men framstod ändå ej som huvudfrågan.

Många gick och väntade på något annat.

Vi ska strax i berättelsen fortsätta med riksdagen 1817-1818 och det tidsmässigt *perfekt synkroniserade* tronskiftet, men först något annat.

Det hände fler spännande saker denna höst. Ett nytt uppmärksammat högmål ägde rum, om än ej av samma magnitud som det lindbomska och det lindsfeldska. Den **17 oktober 1817** häktades den 43-årige skolmästaren Höökenberg⁴²⁴ i Torslanda socken i Göteborg, och en

⁴²⁴ Knut Georg Höökenberg (1774-1829), svensk militärofficer och lärare

högmålsprocess väcktes mot honom för att på fyllan – *in vino veritas* – ha sagt att prins Gustav var den rätta tronarvingen. Höökenberg vann för detta uttalande en halshuggning av Göta hovrätt p g a "lastligt tal" mot kronprins Jean. Högsta domstolen fastställde domen med ett tämligen luddigt åberopande av förordningen som utfärdats på Bernadottedagen 1812.⁴²⁵ Efter begäran om nåd omvandlades straffet sedermera, med referens till Jeans "mildhet och nåd" – beräknande PR-arbete där, den sedvanliga dramaturgin! – till livstids straffarbete på Karlstens fästning.⁴²⁶

Undersåtars blinda, oförbehållsamma trohet till den nya successionsordningen från den 26 september 1810 var viktigare än *allt*. Äkta makars trohet till varandra var inte lika viktigt. Detta tänkesätt tycks ha varit ömsesidigt hos herr och fru Bernadotte.

Vi börjar i Frankrike. Désirée, pseudonym "Grevinnan av Gotland", fyllde 40 denna höst, den **8 november**. Hennes hälsa vid denna tidpunkt beskrivs som sisådär. Bevarad brevkorrespondens av bekanta till Désirée beskriver henne som fet, klumpig och vulgär med varblemmer och röda fläckar i ansiktet. Efter ett halvt liv av sorglös bekvämlighet och indolens samt en hel del ost, korv, karameller och choklad hade hennes kropp och ansikte blivit så vanställda, att t o m hon själv trodde att detta måste stöta bort folk. Trots att kroppsformen och hyn tagit mycket stryk av hennes kost och slappa leverne under större delen av hennes livstid, ägnade hon mycket omsorg åt sitt yttre framför spegeln. Den förstörda hyn skyllde hon själv på "en hudsjuka" som hon ådragit sig i Sverige 1811 – ännu ett tillfälle att associera det i Désirées mening kassa landet Sverige med något dåligt – och hon försökte ständigt övertala sig själv och andra att hon inte tålde klimatet i Sverige. Hon bar ständigt flor för att dölja ansiktet, även när hon fick besök i sitt eget hem. Sådan hade hon blivit, skönheten från tandpetarfodralet.⁴²⁷

Désirée var nervklen, överkänslig och hypokondrisk och hade sömnproblem, vilket angavs som skäl för att ibland resa till landet eller någon kurort för att "vila upp sig" från vilan i staden. Hon var också, som vi redan vet, "en smula enkel i huvudet" som en skildrare formulerar det. Hennes allmänna anseende i Paris högre kretsar vid denna tid var att hon var en absolut nolla, ett spån, en förvuxen barnunge. Hon var ytlig och tyckte om att skratta och roa sig i flyktiga lättsinniga infall, men hennes humör beskrivs samtidigt som nyckfullt och kunde bli kinkigt och besvärligt, och Sveriges kronprinsessa på Rue d'Anjou hyste som sagt ännu en stark misstro mot Sverige, hennes hatobjekt framför andra.

Jean, misstänksam mot alla, litade naturligtvis inte ens på sin hustru. Han ville veta vad Désirée egentligen hade för sig i Paris. Genom en gammal officer som fick anställning som kammarherre hos henne, en herre vid namn Nicolas Alexis Gabriel de Montrichard⁴²⁸, fick Jean via Camps kontinuerliga redogörelser om vad Désirée gjorde, vem hon träffade och vad hon sade. Med andra ord, Jean hade skaffat sig en infiltrator i Désirées hem och bedrev spionage mot sin egen fru.

Det saknades också full tillit och uppriktighet i deras förhållande. Désirée uppgav i sin brevkorrespondens till maken i Stockholm hälsoskäl – än var det nervsmärtor p g a dåligt väder, än utmattning av att göra ingenting, än bölder – som förevändning för att inte förena sig med Jean och Oscar uppe i Stockholm. Men parallellt rapporterade Montrichard hemligen till Stockholm att Désirée vid dessa tidpunkter inte alls led av detta utan tvärtom rörde sig fritt i Frankrike och Europa. Dessa inkonsekvenser ogillades givetvis av maken i Stockholm.

⁴²⁵ Se kap 4 avsn 15

⁴²⁶ 1825, efter nära åtta års fängelse varav sex med arbete, erhöll Höökenberg tillåtelse att vistas på fri fot hos sin bror, men hans uppförande sattes under kontroll av landshövdingen.

⁴²⁷ Jmfr kap 2 avsn 21

⁴²⁸ Denne franske militärofficer skymtade tidigare förbi i kap 4 avsn 13.

En väsentlig anledning till hennes dröjsmål i Paris var en viss herr Richelieu⁴²⁹, Frankrikes konseljpresident och utrikesminister. De hade träffats i januari 1816, eventuellt även tidigare. Den föga attraktiva Désirée, som under all grannlåt ju egentligen bara var en vanlig enkel köpmansdotter från Marseille, tolkade sannolikt Richelieus gammalfranska ceremoniösa artighet som galanta närmanden. Hon befann sig i en kritisk ålder, kring 40-strecket, och hennes inbillning flammade upp och hennes hjärta betogs av dåraktig passion för den charmerande hertigen. Hon skickade blombud till honom, och det berättas även att hon lät skicka *sig själv* blomsterbuketter med Richelieus kort som avsändare för att skapa en illusion, för sig själv och sina närmaste, att hon blev uppvaktad av honom.

Désirée följde efter honom till och med på hans resor, på hans utflykter, och sökte alltid något skäl att "råka" komma nära honom, var han än rörde sig. Men som hon var mycket blyg vågade hon aldrig tilltala honom. Hennes svarta ögon förblev dock fästade på honom med ett så underligt och spänt uttryck, att han kände sig besvärad därav och gick sin väg. När Richelieu företog en längre resa genom södra Frankrike följde hon efter, där det hela urartade till ren *stalkning*⁴³⁰. Richelieu besvarade emellertid inte denna mani utan vände på klacken så snart han blev varse denna "toka", som han kallade henne. Désirée vaktade även på honom i Tuileriesträdgården där han brukade promenera före frukosten. Hon mutade betjänter i hans hem för att få kunskap om hans förflyttningar och om de platser där hon hade någon utsikt att råka honom. Och när Richelieu begav sig till Courtilles för att träffa sin fru följde Désirée efter honom i en egen vagn, tog in på ett värdshus utanför slottsporten och väntade där ända tills han återvände till Paris, blott för nöjet att få se en skymt av honom. En annan gång, då hon visste att han var i Champlâtreux på besök, begav hon sig dit i postvagn, bodde på värdshuset i en by i närheten och promenerade i parken, så att hon kunde ses från slottet. Detta kom alla att skratta, utom den stackars Richelieu, som upptog saken med misshumör och otålighet.

Richelieu var mycket besvärad av denna bisarra kult. Richelieus egen uppfattning av det hela, berättat vid ett senare tillfälle, var att han kände sig "utsatt för en sannskyldig förföljelse från fru Bernadottes sida". Han beklagade att "denna lilla eller stora dam" – en anspelning på att förföljerskan var kortväxt och fet – stalkade honom "från morgon till kväll" vilket lämnade honom "icke ett ögonblicks ro". Désirées efterhängsenhet hade sedan länge passerat vad som kunde beskrivas som uppriktiga och varma känslor; det hade blivit ett vanvett, en psykos, som Richelieu kom att tolka som rent spioneri på uppdrag av stamfader Bernadotte i Stockholm.

Désirée höll på att förgås av åstundan att ha ett porträtt av honom, vilket inte var så lätt att få. En målare erbjöd sig icke desto mindre att i smyg göra en skiss av honom. Bildkonstnären tog emellertid fel på person, och förväxlade det avsedda objektet, ministern Richelieu, med en av hans medarbetare, en herre vid namn de Rayneval⁴³¹. Det råkade dessutom vara så att Rayneval var ovanligt ful. Efter att ha trott sig framgångsrikt fullbordat sitt hemliga uppdrag överlämnade den lejde artisten en porträttlik illustration av den fule sekreteraren Rayneval till Désirée. Hon grät av besvikelse.

Olyckliga ensamma Désirée, en besatt stalker... Galen. Tokans förföljelse av Richelieu ledde aldrig någonvart. Det blev aldrig någon romans av detta. Jean höll sig via olika underrättelser hela tiden informerad. Han kunde inte konfrontera henne med detaljer, men manade henne i brev om och om igen att hålla en låg och neutral profil i Paris:

"Jag kan icke nog mana dig att iakttä den största försiktighet i dina handlingar, ditt uppförande och dina yttranden. Förtalet skonar ingen."

⁴²⁹ Armand-Emmanuel du Plessis de Richelieu (1766-1822), fransk statsman

⁴³⁰ stalka = bevaka en person på ett överdrivet och generande sätt; tvångsmässigt förfölja och smyga på en person

⁴³¹ Maximilien Gérard de Rayneval (1778-1836), fransk diplomat och politiker

Samtidigt var Désirée misstänksam mot Jean. Några år tidigare hade hon oroats av rykten som spridits i Frankrike, att Sveriges kronprins Jean ämnade stärka sin legitimitet genom ett giftermål med en prinsessa ur ett gammalt furstehus. Hon hade trott att det ändå funnits en kärna av sanning i dessa rykten, och klagat att "jag är inte längre detsamma för prinsen, som jag har varit".

Désirée hade delvis rätt. Eftersom ämnet lösa utomäktenskapliga förbindelser är tämligen tabubelagt, så berörs detta i källmaterialet ofta i inlindade ordalag. Det är därigenom ofta svårt att avgöra om dåden stannade vid flirtande eller fullbordade samlag. Namn som nämns som mål för den 54-åriga Jean Bernadottes egen uppmärksamhet vid denna tid inkluderar den 23-åriga Ebba Flach⁴³², den 21-åriga Mathilda d'Orozco⁴³³ och den 18-åriga skönheten Charlotta von Bruce⁴³⁴. Oavsett hur det förhåller sig, kan man i berättelserna skönja huvudsakligen sexuell åtrå i kombination med emotionell likgiltighet. Sex var förströelse, bekräftelse och status. Jean hade ju även den sällsynta meriten att vara buksväger⁴³⁵ med både Napoleon⁴³⁶, tsar Alexander⁴³⁷ och sin egen adoptivfar⁴³⁸! Inte illa!

Ovanstående uppvaktning och eventuella ligg till trots, så hade äkta maken Jean samtidigt i flera års tid, de senaste åren tämligen indiskret, haft en något mer stadigvarande affär med hovfröken Mariana Koskull.⁴³⁹ Det lär även ha varit så, att han under en tid även gav dyra presenter och kurtiserade hennes tre år yngre syster, den vackra, fåfänga, parasiterande och lättsinniga Constance⁴⁴⁰. Under en tid tillbringade stamfadern all sin lediga tid, som han ej ägnade åt regeringsärenden eller sin privatekonomi, med dessa två. Det sägs att han "tröstade sig" hos dem över sin gemåls frånvaro, och att båda dessa systrar "gav igen vad de förmådde" enligt en samtida initierad minnestecknare, med en blinkning mellan raderna. Drottning Charlotta omskriver också förhållandet mellan Jean och Mariana på flera ställen. I maj-juni 1815 kommenterar hon att det tycks vara Jean likgiltigt att Désirée stannade i Paris, och omnämner i sammanhanget Jeans utomäktenskapliga förbindelser, där Mariana Koskull mer allmänt nu ansågs vara Jeans älskarinna. Utöver Mariana Koskull och hennes lillasyster ska Jean även ha fattat tycke för Marianas kusin, salongsvärdinnan Aurora Wilhelmina Brahe, som dock var gift. Våldigt invecklat allting blev. Även i början av 1817 berättar drottningen i sin dagbok om Mariana Koskulls "begär att få visa i hur hög grad hon åtnjuter kronprinsens gunst", och påpekar att om Jean några kvällar skulle utebli från den gemensamma aftonsamvaron i drottningens salong på slottet, där hovfolk samlades för att jollra i slutet av dagen, så uteblev även Mariana just exakt samma kvällar. Som liksom av en slump.

Några dagar innan jul detta år, 1817, inträffade någonting speciellt i huvudstaden. Det hade varit en kall och stjärnklar natt mot torsdagen den **18 december**. Stockholm låg insvept i ett vitt snötäcke. En häst med släde kommer plötsligt farandes genom den öde staden tidigt på morgonen, när det ännu var mörkt. Ingen såg varifrån den kom. Klockan var 07 när den stannade utanför en portingång i kvarteret Rosenbad⁴⁴¹. Ur släden steg en ung kvinna med ett insvept knyte i famnen. Kvinnans namn var... okänt. Hon skrev in sig som anonym på det *Allmänna*

⁴³² Anna Ebba Flach (Aminoff) (1794-1860)

⁴³³ Mathilda Valeria Beatrix Gyllenhaal (d'Orozco, Cenami, Montgomery-Cederhielm) (1796-1863), svensk kompositör

⁴³⁴ Sabina Charlotta von Brunnow (von Bruce) (1799-1874)

⁴³⁵ Jmfr bl a kap 3 avsn 5; kap 4 avsn 16; kap 6 avsn 7

⁴³⁶ Genom Désirée (troligen) och Marguerite-Joséphine Weimer Georges (säkert)

⁴³⁷ Genom Marguerite-Joséphine Weimer Georges

⁴³⁸ Genom Mariana Koskull

⁴³⁹ Jmfr kap 3 avsn 5

⁴⁴⁰ Anna Gustava Constance Koskull (1788-1840)

⁴⁴¹ Nuvarande adress Fredsgatan 9

barnbördshuset, där alla kvinnor, oavsett förmögenhet och bakgrund, kunde få förlossningsvård och hade rätten att förbli anonyma.

Kvinnan uppgav att hon var 21 år gammal, ogift och att detta var hennes andra födsel. Hon påstod också att det lilla flicka-barnet som hon hade med sig i byltet hade hon fött i en portgång på Östermalm⁴⁴².

Det hade varit minst 10-15, kanske neråt 20 minusgrader i Stockholm denna natt. Att ensam föda ett barn i en portgång någonstans på Östermalm denna frusna natt låter sannerligen som en nödlösning. Eller snarare en lite väl tilltagen nödlögn... Östermalm bestod vid denna tid av några låga trähus längs Storgatan och Riddargatan, i övrigt mest småkojor, trädgårdsland och långa rödmålade plank. Det finns skäl att fråga sig huruvida kvinnan inte bara ville vara anonym, utan *avsiktligen* lade ut villospår, där osanningarna gränsade till orimliga överdrifter.

Barnet döptes den **19 december** och fick namnet Maria Elisabeth⁴⁴³. Modern lämnade barnbördshuset på julafton, den **24 december**, troligen utan sin dotter. Och försvann. Spårlost.

Vem var hon?

Den lilla flickan Maria Elisabeth upptogs av familjen Malm. Läderhandlaren Johan Petter Malm⁴⁴⁴ och hans hustru Anna Petronella Pauli⁴⁴⁵ bodde i kvarteret Vinkelhaken 4-6⁴⁴⁶ i centrala Stockholm. Paret hade sedan tidigare en son, född bara 33 dagar före Maria Elisabeth. Sonen hade avlidit följande sommar. Om sonen varit deras gemensamma biologiska barn, måste Maria Elisabeth sålunda varit adopterad. Efter adoptivfadern Johan Petter Malms död 1829 flyttade Maria Elisabeth med sin adoptivmoder till en ny bostad i kvarteret Oxen större 15⁴⁴⁷. Maria Elisabeth växte upp, gifte sig två gånger och fick fem barn.⁴⁴⁸

Men återigen, vem var modern som kom med Maria Elisabeth till Allmänna barnbördshuset den där frusna decembermorgonen 1817?

Det finns många luckor och besynnerligheter i hela historien, blinda fläckar, möjligen avsiktliga villospår, det går ej att förneka. Men det finns ändå en tes som menar att *denna* Maria Elisabeth Malm var dotter till Mariana Koskull och stamfadern, Jean. Som sagt, det är flera saker som är svåra att koppla samman. Varför skulle exempelvis hovfröken Mariana Koskull akut ta sig till Allmänna barnbördshuset, istället för att exempelvis med god framförhållning "resa bort" ett par månader till annan ort, vilket ej var ovanligt för kvinnor i hennes ställning? Eller var det inte hon som levererade barnet; var det blott ett ombud, en kvinnlig kurir, som ankom med Mariana Koskulls barn till barnbördshuset? Och om det nu var så att Maria Elisabeth Malm var Mariana Koskulls hemliga dotter, borde hon inte fått någonting av arvet efter Marianas död 1841? Maria Elisabeth nämns inte i någon bouppteckning eller testamente. Källmaterialet är skralt. Nästan lite *för* skralt.⁴⁴⁹

⁴⁴² Källan säger Ladugårdsgärdet, vilket i praktiken innebär nuvarande Östermalm/Hedvig Eleonora församling.

⁴⁴³ Maria Elisabeth Malm (1817-1894)

⁴⁴⁴ Johan Petter Malm (1779-1829), svensk köpman

⁴⁴⁵ Anna Petronella Malm (Pauli/Pauly) (1780-1858)

⁴⁴⁶ Nuvarande adress Hötorget 15 (fastigheten Torgvägen 7)

⁴⁴⁷ Nuvarande adress Norrlandsgatan 15/Jakobsbergsgatan 13 (fastigheten Oxen större 21)

⁴⁴⁸ Polychron Napoleon Maximilian Cederström (1843-1880), Ebba Emanuela Cederström (1847-1916), Olivia Maas (Kjellberg) (1854-1945), Paul Fredrik Kjellberg (1855-1932), Bror Knut Kjellberg (1856-1857)

⁴⁴⁹ Riksarkivet har bevarat korrespondens i form av hundratals brev från den aktuella tiden, som löper korsvis mellan bl a Mariana Koskull, hennes kusin Aurora Vilhelmina Koskull (1778-1852), hennes släkting tillika kungens bitch Magnus Brahe (1790-1844), dennes far Magnus Fredrik Brahe (1756-1826), Jacob Wilhelm Sprengtporten (1794-1875), verktyget Wetterstedt (1776-1837) som senare enligt en källa ska ha ombesörjt utbetalningen av underhållsbidrag, med flera, inklusive den lättfotade, självmärkvärdiga och skvallerbenägna Jacqueline Löwenhielm (1797-1839) som själv hade en liten bernadottesk oäkting sen något år tidigare (se kap 23 avsn 4). Författaren har ej haft möjlighet att gå igenom all denna bevarade korsvisa privatkorrespondens, men det är ej osannolikt, om tesen om Maria Elisabeth Malms härkomst stämmer, belägg för detta kan skönjas i antydningar och formuleringar i detta brevmaterial.

Det dräller av oäktingar i Bernadottesläkten. I alla tider har det dock varit kutym inom denna familj att åtminstone betala underhåll för sina oäktingar, ibland som klumpsummor, ibland i form av regelbundna utbetalningar. Det verkar emellertid, att döma av forskares vittnesmål som haft tillfällig access till familjearkiven i forskningssyfte för främst andra ändamål, som om just denna bokföring *ytterst sorgfälligt utrensats* eller gömmts undan väl. Endast små förbigångna skriftliga intyg har påträffats som alldeles uppenbarligen varit del av ett större system. Att det hela sköttes ytterst grannlaga är förståeligt, likaså att man för eftervärlden sökt sopa igen spåren som finns kvar i arkiven av underhållspengar till dessa oäktingar.

Därför förblir det hela lite grann av en gissningslek.

Eller kanske inte!

Det som skulle kunna styrka eller avfärda den ena eller andra teorin är modern DNA-teknik. Författaren har låtit göra vissa undersökningar i ämnet och följt Maria Elisabeth Malms släkt till dags dato, och det slumpar sig så att en av Maria Elisabeth Malms nu levande ättlingar är ungefär jämgammal med fru Victoria Bernadotte⁴⁵⁰ på Haga – och de båda bor faktiskt i samma kommun, Solna!⁴⁵¹ På ena sidan E4an bor fru Bernadotte i ett slott i en park omgärdad av ett eget tjugigt järnstaket med övervakningskameror, och på andra sidan E4an bor hennes *eventuella* femtekusin/femmänning, med ett generationsglapp på ett släktled, i en lägenhet på 52 kvadratmeter. Är de släkt på riktigt? Det är bara att topsa för att få svaret. För att vara riktigt säker kan man öppna stamfaderns stenglåda i Riddarholmskyrkan och topsa honom också.

Om tesen ovan om Maria Elisabeth Malms härkomst och identitet stämmer, har fru Bernadottes far, artistnamn Carl XVI Gustaf, och den andra personen i Solna exakt lika stor procent blod i ådrorna från den glänsande uppkomlingen från Pau. Men fastän bara drygt 3 km skiljer fru Bernadotte och Maria Elisabeth Malms ättling åt rent geografiskt, lever de i skilda världar, och det är osannolikt att de springer på varandra och hejar glatt vid tacohyllan på Coop eller Willys. Olika falla ödets lotter i arvsmonarkin. Men visst kittlar blotta tanken att bara på andra sidan den stora motorvägen, så bor kanske en alldeles speciell släkting?

Kapitel 22 avsnitt 27

DEN SISTE VASAREGENTEN SOMNAR IN

Praxis var att de olika riksdagsgrupperna, alltså de fyra stånden, vid riksdagens öppning brukade avge en tacksägelseadress för den gångna tiden. Senhösten 1817 uppstod emellertid en ganska livlig debatt bland flera riksdagsledamöter, huruvida det egentligen var så passande att tacka för allmän trevnad när nationen just genomgått flera år av nöd, ekonomisk tillbakagång, konkurser och arbetslöshet. Allt fler hade börjat genomskåda regimen och dess ointresserade, inkompetenta eller överlägsna förhållningssätt i centrala nationella spörsmål. Var man då ändå tvungen att låtsas som att allt var bättre än någonsin i Sverige? Man var inte emot att leverera en ceremoniell tacksägelseadress som sådan, men däremot mot formuleringarna i själva texten, som åtminstone kunde *försöka* vara någorlunda uppriktiga.

Denna debatt, som alltså rörde huruvida man borde hushålla lite med smickret och överdrifterna för Carl XIII och den de facto regenten kronprins Jean för deras "outtröttliga omsorger för landets väl", när folket gick på knäna, irriterade Jean. Han var prestigefull och lättkränkt när han inte hyllades med tillräckliga superlativ, och "blev högst uppretad över denna debatt" enligt en minnestecknare.

⁴⁵⁰ Victoria Ingrid Alice Désirée Bernadotte (1977-)

⁴⁵¹ Personens folkbokföringsadress i skrivande stund 2020.

Diskontokrisen var en kuliss, en förevändning. Det *egentliga* skälet till riksdagens sammankallande hade varit det annalkande dynastiskiftet. ”Redan vid tidpunkten för hans anträde till styrelsen befarades hans bortgång”, skriver Schinkel om Carl XIII, alltså redan i juni 1809.⁴⁵² Carl XIII:s hälsa hade varit dålig i många år. Lindrigare och allvarligare sjukdomar hade avlöst varandra, kroppskrafterna hade successivt tynat. Om han någonsin reste sig för att ”gå” måste han stöttas, närmast bäras, av två personer. Men en betydande del av de senast förgångna åren hade han tillbringat sängliggande eller hjälpligt uppstöttad i en fåtölj eller rullstol, utblomnad och slokande. Egentligen hade han aldrig varit särskilt fysiskt stark, någonsin. Det berättas exempelvis i källmaterialet en rolig anekdot på ämnet, om en riddardubbningsceremoni i januari 1814, där ”kungen själv, oförmögen att stå upprätt, uppehölls i baklutande ställning av tvenne kammarherrar --- och slutligen, vilken triumferande åtbörd, då det äntligen lyckades högstdensamme att med kammarherrens tillhjälp få svärdet åter i skidan”. Ett annat samtidsvittne beskriver hur Carl XIII i flera år stundom uppvisat ”nästan fullkomlig inanition⁴⁵³” och sedan länge ”varit av bräcklighet nästan förvandlad till en skuggbild”.

Carl XIII hade också blivit alltmer senil, och då och då glömt att han själv var Sveriges och Norges kung och hade en adoptivson, rekvirerad utomlands ifrån.

Den sista tiden hade han dragits med en svår och envis hosta och svaghet över korsryggen, svårighet att röra sig och svårighet att tala. Ljuden från hans mun var bara ett kraftlöst, diffust sludder. Carl XIII blev allt vekare till kropp och själ, att man måste vårda honom som ett litet barn. Han drabbades även av kallbrand och hade stora plågor av detta. Kallbranden slog ut i öppna blödande sår, där köttet löste sig från benen och föll av. Genom ögon, näsa och mun kom blod.

Man gav honom bröstpiller⁴⁵⁴ och sodavatten, man testade aromatiska bad, stålkula⁴⁵⁵ samt ingnidning av höfter och knäveck med gyttja från Loka hälsobrunn. Man försökte stärka honom med en sund diet, bl a ostron. Några av huvudstadens bästa läkare⁴⁵⁶ lyckades nog förlänga hans liv en aning, men inga läkemedel, inga kurer kunde vända förloppet. Carl XIII skulle snart dö. Och detta förlopp var något som Jean givetvis hade minutiös koll på.

Den **26 januari 1818** gavs på slottet en stor födelsedagsmiddag för adoptivsonen Jean i slottets övre våning. Telningen från Pau, guldklimpen, fyllde 55 år. Det var dukat i Stora galleriet. Carl XIII själv hade lyfts dit och var med. Det sades efteråt att detta framträdande kostade Carl XIII en ansevärd ansträngning, påskyndade hans borttynande. På tisdag förmiddag den **27 januari** var kungen närvarande vid regeringskonseljen men kände sig matt. Han saknade aptit och gick och lade sig klockan 18, men var sjuk hela natten av diarré och kräkning. På Karlsdagen, onsdagen den **28 januari**, hade Lantbruksakademien sin årliga sammankomst, där Jean och Oscar närvarade. Senare samma dag hade Jean låtit arrangera en middagsbjudning till Carl XIII:s ära, men denne sägs hela denna dag ha varit mycket matt och tystlåten. Kungen förblev de kommande dagarna mest sängliggande, kraftlös och utan aptit, med feber som kom och gick. Stockholmspressen yppade ännu ingenting men prat om vad som var på gång hade utdunstat från slottet, och rykten började nu spridas i staden med löpelds hastighet. Lördagen den **31 januari** var detta dagens samtalsämne.

Den **1 februari** gav kronprins Jean i Stora galleriet en större middag för andra gäster. Just som sittningen var över kom budet att kungens tillstånd allvarligt försämrats. Jean, Oscar och

---

⁴⁵² Se kap 2 avsn 7

⁴⁵³ inanition = medicinsk och fysiologiskt tillstånd av kraftlöshet eller utmattning

⁴⁵⁴ bröstpiller = även bröstpastilj, bröstpastill; slemlösande läkemedel som lugnar hostretningar och som förr användes vid lung- och luftrörssjukdomar

⁴⁵⁵ stålkula = ”stålvatten”; läkemedelsdryck beredd av järnfilspån och vinstenssyra

⁴⁵⁶ Lars Peter Ekman (1781-1844), Anders Johan Hagströmer (1753-1830), David von Schulzenheim (1732-1823) och Christian Ehrenfried von Weigel (1776-1848)

några av de mer framstående gästerna skyndade till hans rum. Kungen verkade dock klara sig igenom detta, för den här gången, men han kunde inte längre sitta upprätt och hans puls var knappt kännbar.

Den var först på måndagsmorgonen den **2 februari** som media yppade något om vad som pågick. I ett bihang till regimorganet *Stockholms Post-Tidningar* deklarerades att kung Carl XIII börjat känna sig illamående redan sex dagar tidigare, och att läget sedan om inte försämrats, så i alla fall inte väsentligen förbättrats. Bihanget rekapitulerade läkarnas utlåtanden vid fem olika tillfällen sen dess om kungens magplågor, feber och matthet. Därigenom bekräftades alltså slutligen från hovet det som alla i Stockholm talat om hela helgen.

Samtidigt började kungens tillstånd bli alltmer allvarigt. Carl XIII låg mest i dvala och kände ej igen personerna runt omkring sig. Läkarna deklarerade för de närmaste denna måndag att kungen var utom räddning. Nedräkningen hade börjat. Carl XIII hade inlett sin dödskamp. Ett långsamt utslöckande. Alla visste att det snart skulle vara över.

Förbön hölls klockan 11:30 i slottskapellet där riksdagsledamöter närvarade. Denna dag, i ett sista ögonblick av vakenhet och sinnesnärvaro, satte Carl XIII sitt eget namn på det förordnande som överlät regentskapet på kronprins Bernadotte. En kungörelse om detta publicerades i ett bihang till *Inrikes-Tidningen* två dagar senare.

Kungafamiljen – drottning Charlotta, adoptivsonen Jean och 18-årige Oscar – tillbringade under de sista dagarna mesta tiden i Carl XIII:s sängkammare. Även rikets högsta ämbetsmän var närvarande på slottet och vakade i korridorerna dag och natt. Drottningen var förgråten. Jean ska länge ha suttit på knä vid sängen, kysst adoptivfaderns händer och bett för honom. Men mot bakgrund av hur Jean under de gångna åren gått bakom ryggen av sin adoptivfar, utnyttjat sin adoptivfar och ljugit för sin adoptivfar i stora angelägenheter, så var detta knäbedjande ett hyckleri. Denna *show* kan dock förklaras med legitimitetsargumentet som tidigare diskuterats i berättelsen; förbindelsen – trossen, kedjan, länken – mellan Vasaregenten och adoptivsonen måste för omvärlden *framställas* som fullständigt solid, bergfast, obrytbar, eftersom denna adoption enligt Jeans narrativ utgjorde en viktig bas för berättigandet till tronföljden.

Denna teater vid Carl XIII:s dödsbädd var helt i linje med Jeans agerande i alla andra sammanhang, där han aldrig tröttnade på att "slösa sonliga omsorger och *taktfull* hjälp på den skröplige monarken", som Höjer uttrycker det. Detta "gjorde ett starkt intryck på samtida åskådare" och ådagalade dynastigrundaren Jeans "*vakna sinne för vad som ur politisk synpunkt slog an på publiken*" enligt samme historiker. Flera andra iakttagare, exempelvis Crusenstolpe, hävdar samma sak då han skriver att "den djupa sorgen över kungens, adoptivfaderns bortgång var till största delen en *roll*". En annan samtida minnestecknare i hovkretsarna beskriver det så här:

"Alla de *yttre* tecknen av kärlek, av saknad hade Karl Johan, den adopterade konungasonen, givit sin döende konungslige fader, men huruvida *hjärtat* delade dessa inre känslor har mången betvivlat, som kände honom som en fullkomlig skådespelare."

Ett ögonvittne i februari 1818 berättar hur kronprins Jean, mellan dessa långvariga sceniska vördnadsyttringar i Carl XIII:s sängkammare, verkade disharmonisk inombords och fick vredesutbrott.

Förberedelser hade redan inletts i huvudstaden för tronskiftet. Säkerheten var kraftigt skärpt. På regeringskansliet arbetades redan febrilt dag och natt med avfattandet av skrivelser om Carl XIII:s död – även fastän han inte slocknat ännu – till alla maktägande myndigheter och instanser inom landet samt till utländska regeringar, som skulle avsändas med *ilbud* så snart gubben stämplat ut. Kurirer och hästar stod redan i ordning och sadlade. Likaså var manskapet redo som skulle förkunna tronskiftet på Stockholms gator och torg; pukslagarna i sina svarta dräkter väntade i ett rum på signalen.

Allt skulle ske *snabbt* för att inte lämna den minsta glipa rum för invändningar eller ifrågasättanden när den franska släktens huvudman, genom dubiösa metoder i Örebro drygt sju år tidigare och med ett rakt moralnedsättande styre av nationen alltsedan dess, nu formellt tog över befälet på Stockholms slott.

Tisdagen den **3 februari** hade kungen feber hela dagen och krafterna fortsatte att avta. Under dessa dagar befolkades ständigt det s k Sammetsrummet⁴⁵⁷ och Pelarsalen, båda belägna på första våningen i nordvästra hörnet av slottet, av de förnämsta vid hovet samt regeringens ledamöter och andra högre ämbetsmän, plus många som kom och gick, mest i syfte att få sätta upp sitt namn på vaktlistan. I Pelarsalen, själva medelpunkten för trängseln, fanns att tillgå läkarnas skriftliga utlåtanden om kungens tillstånd timme för timme. På aftnarna undfägnades alla närvarande, kända som okända, med te och punsch. Personalen såg till att det eldades i öppna spisen och att ljusen hölls tända.

Den observante memoarskrivaren Nauckhoff kommenterar att det var kuriöst att detaljstudera denna brokiga samling, och att "en var tänkte på sig själv, det var klart". Besökarna beklagade sig inte mer över Carl XIII:s sjukdom och död än vad etiketten fordrade; några satt och sov i de mjuka ejderdunssofforna; större och mindre grupper av människor stod och pratade och stämningen beskrivs stundom som mycket ljudlig och munter. Men så fort någon kom ut från det angränsande kabinettet⁴⁵⁸ "antog de eljest raka eller uppåtdragna mungiporna pliktskyldigast deras nedåt vända böjning", och personen överhopades med ångestladdade frågor om den stackars kungens tillstånd. När budbäraren försvunnit återtog samlingen sitt förra skick.

Skaror av människor vimlade även på yttre och inre borggården, i valv och trappor, och överallt hördes otåliga frågor som "lever han ännu?" och "är det gjort?".

Natten mot onsdagen den **4 februari** var orolig med starka feberrörelser. Frampå morgonen hade dock febern gått ner, men kungen var matt och led av liggsår. Klockan 11:30 denna onsdag hölls ännu en bön för den borttynande, på dennes egen begäran, denna gången vid hans sjuksäng, varpå man sjöng psalm nummer 268⁴⁵⁹, vers 10, som handlade om att nu var det snart dags att lämna jordelivet, med samvetsfrid och sinnesfrid, och snart få komma till Gud.

Tro fan att gubben, denne ärkeskurk, önskade samvetsfrid och sinnesfrid, när det snart var dags.

Senare under onsdagen förvärrades återigen tillståndet, och på kvällen var hans andedräkt hastig och ansträngd, och pulsen ojämn. Under onsdagen lät Carl XIII tillkalla sin biktfather, överhovpredikanten Hedrén⁴⁶⁰. De hade ett "längre samtal" enligt en minnestecknare. När fan blir gammal blir han religiös, sägs det. Hur dyster nedräkningen tills ridån faller än kan tyckas vara, så går det ej att komma runt det faktum att, när hans livs karma slutsummeras, Carl XIII var ett jävla fanskap till människa. Just det, ett fanskap. Han förrådde sin egen bror Gustaf III, som mördades. Han förrådde Sveriges krigsmakt och försvarsförmåga inklusive de tiotusentals unga lantvärnisterna 1808-1809, som förlösades, förstördes. Han förrådde sin brorson Gustaf IV Adolf, som avsattes och landsförvisades. Han förrådde den framtida Gustav V, prins Gustav, vars rättigheter och värdighet förkastades, såldes ut. Han förrådde sin riksmarskalk Axel von Fersen, som lynchades på öppen gata. Och han förrådde hela svenska folket när han egennyttigt spelade med och lät sig utnyttjas i kuppmaakarnas spel under revolutionsåren. Inkompetent, ryggradslös, äregirig, feg, omdömeslös och lumpen ska Carl XIII bli ihågkommen som, denne så kallade "sjöhjälte" enligt den perverst förvrängda historiediktningen. Så nu när det snart var dags för

⁴⁵⁷ Nuvarande Victoriasalongen

⁴⁵⁸ Nuvarande Västra åttkantiga kabinettet

⁴⁵⁹ I 1695 års psalmbok heter denna psalm *Hvad kan doch min själ förnöija*.

⁴⁶⁰ Johan Jacob Hedrén (1775-1861), svensk biskop och politiker

bokslut räknade Carl XIII alltså med att, tämligen optimistiskt, få uppstiga till himlen. I helvete heller att så skulle ske. Och som tidigare anförts, bör hans ankarstaty mitt i Kungsträdgården smältas ner och ersättas med en ny av kronprins Carl August, *å det omedelbaraste*. Varje ytterligare dag som går utan att denna korrigerings sker kan sättas upp på Stockholms stads räkning, i minuskolumnen. Carl XIII är, när hans liv summeras, en av de största förbannade uslingarna som någonsin innehaft en framskjuten plats i den svenska offentligheten. En förbrytare, en skadelysten lymmel som bara förtjänar stryk på andra sidan ridån. Usch. Som sagt, plocka ner den där statyn i Kungsträdgården genast, den är ett föraktfullt långfinger åt svenska folket.⁴⁶¹

Nåväl, detta var en liten utvikning.

Det sägs av en samtida minnestecknare att under denna allra sista tid i livet "riktade han ofta sina *oroliga* blickar mot ett porträtt av Gustaf III", brodern, på ena väggen. Nyckelordet kursiverat.

Efter detta passande "längre samtal" med sin biktfader, vari ingick böneläsning av prästen, fick Carl XIII nattvarden av densamma. Under tiden satt adoptivsonen Jean i regeringskanselj. Efter konseljen infann han sig tillsammans med åsnan Engeström i sjukrummet. Senare på kvällen förlorade Carl XIII medvetandet och låg därefter i en oavbruten dödsöslummer, med mer eller mindre rosig andning, som skulle vara i ungefär ett dygn.

Adoptivsonen hade som sagt redan börjat manövrera för att förbereda tronskiftet. Jean och hans närmaste ansåg att det fanns en risk att ideologiska motståndare till den nya successionsordningen – dvs legitimister, gustavianer – kunde blanda sig i övergången. Många säkerhetsåtgärder vidtogs därför för att blockera alla sådana överraskningar. Denna onsdag utfärdades en order om att ingen tilläts utpassera från Stockholm såvida denne inte hade erhållit personligt godkännande av utrikesminister Engeström, utfärdat *efter* den 4 februari. Enda undantaget var allmogen som reste med handelsvaror. Dock så skulle dessa i så fall visiteras, och fick ej medföra brev till utlandet eller de större förbindelseorterna för utrikes post.

Ju närmare döden Carl XIII svävade, desto mer stegrades Jeans nervositet om den allmänna säkerheten, och bara några timmar senare kom en uppdaterad order signerad Stasichefen Cederström, där undantaget för allmogen upphävdes. *Ingen* fick alltså lämna huvudstaden utan svenska utrikesministerns skriftliga intyg. Det handlade om en total nedstängning av alla former av kommunikation med yttvärlden. Regimen försatte Stockholm i total isolering, nedstängning inför kungens död. Även kommunikationen med utlandet skars av. I mitten av februari, när nyheten om Carl XIII:s död började sippra ut utanför Sverige, fanns just inga mer uppgifter än så, och tyska och brittiska tidningar tillfogade i sina första flashar om händelsen:

"Detaljerna är ej kända. Kusternas kommunikationer är suspenderade."

Utländska tidningar bekräftar hur "all kommunikation mellan Sverige och utlandet var *förbjuden*", och att utländska postbud som helt rutinmässigt korsade sundet på sina rutter, nu anhölls och togs i förvar i Helsingborg.

Nyheten, budskapet, narrativet, detaljerna skulle kontrolleras till det yttersta. Åtgärderna som vidtogs av Jean och hans anhang var godtyckliga, despotiska och grundlagsvidriga kränkningar av fundamentala medborgerliga rättigheter, men det brydde sig varken den stirrige blivande kungen om, ej heller Stasichefen Cederström. Allmogen, som kommit in till huvudstaden för att avyttra jordbruksprodukter, fick efter sin försäljning ej återvända till sina hemorter utan överfylld istället staden krogar för "dryckenskapsbragder", som en samtidsskildrare uttrycker det.

Under torsdagen den **5 februari** var kung Carl XIII:s andning sorlande och svag. Den rann fräga ur munnen på honom. Han hängde kvar som i en endast skör tråd hela dagen, som om

⁴⁶¹ Jmfr kap 2 avsn 15 (slutet); kap 23 avsn 10

han in i det längsta ville undvika döden. Men den var oundviklig. Klockan 22:14 tystnade andningen.

Jean var inte närvarande vid Carl XIII:s sida vid detta ögonblick, utan hade dragit sig tillbaka till sina egna smårum för att vila. Det var den 27-åriga kabinettskamarherren Magnus Brahe som förmedlade nyheten till Jean. En intressant formulerad anekdot i sammanhanget får vi återigen av Nauckhoff:

”Det ligger ett besynnerligt ödets spel uti den skickelse, att i samma smårum där hertig Carl natten mellan den 16-17 mars 1792 av livpagen de Besche⁴⁶² emottog underrättelsen att Gustaf III blivit skjuten på Operamaskeraden, uti samma smårum bekom kronprinsen den 5 februari 1818 underrättelse, att Carl XIII äntligen lämnat skådeplatsen.”

Statsråd och ämbetsmän satt halvt inslumrade på stolar i Röda sammetsrummet, när sent på kvällen hastiga steg över träparketten i det närbelägna galleriet⁴⁶³ väckte deras uppmärksamhet. Dubbeldörrarna slogs upp. In trädde den forne republikanen från Pau och uttalade med hög stämma, på franska:

”Mina herrar, kungen är död.”

Det sägs att Jean Bernadotte vid detta tillfälle var synbart uppskakad. Men Carl XIII hade ju varit slut i ett decennium och legat på sin sotsäng i flera dagar, så döden kan knappast komma som en chock, snarare en lättnad. Istället var det osäkerheten kring vad som skulle ske härnäst som stressade honom, särskilt då han saknade all tillit till sin omvärld. Någon har benämnt hans lynne vid denna tid som ”nervös överretning”. Detta exakta ögonblick, tronskiftet, var ju *kvintessensen* av bedrägerivalet i Örebro 1810 när nationens tronföljd såldes ut för mutor och lögner. Skulle nu Sveriges regering, riksdag, armé, statsapparat och undersåtar vara lojala?

De närvarande svarade yrvaket, på franska:

”Leve kungen!”

Därpå avlades trohetseden av alla närvarande i det dunkelt upplysta angränsande kabinettet. Sedan gick kallelse ut om *skyndsamt* inställelse på slottet för militärofficerare, biskopar, justitieråd och andra domare, högre och lägre ämbetsmän, myndighetspersoner och tjänstemän, och många andra. *Skyndsamt*, för helvete, så att ingen skulle hinna komma på andra tankar eller agera utanför manus. Statsrådet höll en formell konselj mitt i natten. Därefter fick alla de ditkallade personerna – d v s en stor del av hela det svenska maktablissemanget – avlägga trohetseden för kung Jean, vilket skedde i Stora galleriet på andra våningen. Det ”skallade i rummen” av allt trohetsedande, enligt ett vittne. Och alla fick kyssa kung Jean Bernadottes hand och bägge kindbenen. Gulligt, vuxna män emellan. En minnestecknare påpekar att de efterskickade personerna *måste* infinna sig, och en annan poängterar att trohetsförklaringarna var att betrakta som obligatoriska, d v s inte ett val utan en skyldighet. Eden förestavades, det ansevärdiga församlade etablissemanget sade efter i kör. Efter en kort stund var allt förbi, och man skingrades någon halvtimme efter midnatt.⁴⁶⁴

I samma skede skulle ögonblickligen en stor mängd cirkulär – som redan var förskrivna, förberedda – endast undertecknas och sedan distribueras till landshövdingar, universitet, domstolar, regementschefer o s v i hela riket, med tillkännagivande av dödsfallet och tillträdet av den nya regenten och dynastin. Åtta snabba och pålitliga kurirer, ordonnansofficerare, hade hållits i standbyläge och väntade bara på de underskrivna dokumenten innan de kunde ge sig av

⁴⁶² George Johan De Besche (1754-1814), svensk militärofficer och hovman

⁴⁶³ Nuvarande Bernadottegalleriet

⁴⁶⁴ Tidsangivelserna för denna händelsekedja går isär något mellan olika minnestecknare, och exempelvis Schinkel (del 10 s 3) menar att den stora skarans trohetsed avlades först framåt klockan 02 på natten. Oavsett vad klockan exakt var när olika företeelser inträffade denna natt, så är källorna överens om att det hela skedde *skyndsamt* – maskineriet drev på händelserna *forcerat* – utan att spilla någon onödig minut över huvud taget efter Carl XIII:s utslocknande klockan 22:14 på torsdagskvällen.

till alla landsändar. Högst prioriterat var att snabbast få ner budet till Skåne, det starkaste aristokratiska och gustavianska fästet, tillika den landsända som låg närmast den europeiska kontinenten.

Nauckhoff ger oss den uppenbara analysen av det intensiva händelseförloppet under de *två första timmarna* efter att Carl XIII:s hjärta slutat slå, nämligen att det fanns en anmärkningsvärd brådskas och *otålighet* i denna ovanliga nattscen. Carl XIII:s lik hade inte ens hunnit kallna innan Bernadotte knutit hela den styrande eliten av svenska staten och det svenska samhället till sig som person och som dynastigrundare.

Kungen var alltså död. Den siste Vasaättlingen på Sveriges tron hade somnat in för gott. Gustav Vasas arvingar hade, efter tre sekel, *ofrivilligt och olagligt* avskilts från kungariket Sveriges regentlängd. Brytningen var definitiv. Justitierådet Hamilton beskriver i detta högtidliga, kontemplativa ögonblick Carl XIII som "blottad på alla de egenskaper som utgör en stor man", men tillägger:

"Även i sin sista timma hade han den för regenter sällsynta lycka att av mängden av sina undersåtar vara uppriktigt saknad, *icke så mycket av erkänsla för vad han under sin levnad gjort, som av fruktan för den tid som förestod då han upphörde att vara*. Ett oroligt och lättsinnigt huvud skulle styra Skandinavien."

Nauckhoff är inne på samma linje, och skriver att även om delar av den svenska allmänheten ännu förblev plikttroget, naivt, lutherskt underdånigt *hänförd* av allt som kungligt såg ut, så betraktades tronskiftet av "de mer tänkande, de som närmare följt och sett in i sakerna" under kronprinsåren, med olust och viss ångest.

Sådan var stämningen när stockholmarna vaknade upp till dödsbudet fredagen den **6 februari**.

Denna dag publicerade regimorganet *Inrikes Tidningar* en kungörelse från kung Bernadotte, som till hälften syntes gå ut på att rättfärdiga den nya successionsordningen från 1810. Där talade kung Jean om "Carl XIII:s proposition till Svea rikes ständer den 21 augusti 1810" där han "enhälligt utkorats till dess efterträdare på den kungliga svenska tronen". Detta hade skett "av konungs och folks sammanstående röst". Detta beslut hade varit "av mig oberoende" – ha! – och enbart varit svenskarnas eget "fria och oavhängiga beslut". Stamfadern påminde i kungörelsen även om att han däremot "blev skild från den lugn jag endast hade eftersträvat". Men nu när han ändå, underförstått motvilligt, gjort denna stora *uppoffring* enbart för svenskarnas skull och övergett sin jättefina tillvaro i Frankrike,⁴⁶⁵ så adderade adoptionen ytterligare legitimitet till riksdagens val; den "tryckte en ännu heligare stämpel på ert verk", som det hette. När nu Jean använde adoptionsargumentet för sin egen legitimitet, så var det också viktigt att finputsa adoptivfaderns Carl XIII eftermäle. Det hette så vidare i kungörelsen att hans kära målvakt för komprometterande politiska åtgärder, den ack så käre adoptivfadern, varit Sveriges "räddare" vid flera tillfällen och ägde "ett rent samvetes frid".

Fy fan sånt jävla nys rakt igenom, kunglig rappakalja på lägsta nivå, en hamrande indoktrinering av samma gamla idisslade lögnar och tillrättalägganden. Men detta var i alla fall utformningen av pressreleasen, avfattad – givetvis – av verktyget Wetterstedt, en av de brottsligaste av de brottsliga i revolutionshändelserna 1809-1810 och en lydig lakej vid Jeans sida alltsedan dess, med mycket starka personliga incitament att upprätthålla illusionerna.

Samma fredag vid lunchtid hade alla militära trupper förlagda i Stockholmsområdet – 11 000 man – uppställts på Skeppsbron. Stamfadern, till häst, närvarande när de anbefalldes att svära sin trohetsed, under Magnus Brahes dirigentskap. På tecken av Brahe ropade sedan alla i kör "leve konungen!".

---

⁴⁶⁵ Jmfr kap 2 avsn 16, 21

Lördagen den **7 februari** klockan 13 hade hela riksdagen kallats att närvara i Rikssalen på slottet. Så visst var det en märklig tajming att Oscar blivit myndig och en riksdag utlysts att äga rum i Stockholm, som nu pågick som bäst, just när Carl XIII programenligt försvann ur tiden och tronskiftet kunde verkställas...⁴⁶⁶ Eller som Alma Söderhjelm uttrycker det:

”Som ett *opportunt öde* skulle ha hållit sin hand över prins Oscar, så inträffade Carl XIII:s död och Carl Johans uppstigande på tronen endast några månader efter Oscars myndigblivande.”

Så det kan slumpa sig.

Rikssalen var brottsplatsen där vinthunden Mannerheim, uppbackad av buffeln Adlersparre, knappt nio år tidigare suspenderat Vasafamiljen och dess ättlingar.⁴⁶⁷ Nu utspelades på scenen postludiet av samma revolutionsprojekt.

Ritualen var koreograferad på så sätt, att präste-, borgare- och bondestånden först infann sig i bänkraderna. Därefter anlände Jean Bernadotte eskorterad av adeln, högsta domstolen och regeringen – det mäktigaste, kraftfullaste samt civilt och militärt mest auktoritära skiktet i det svenska kastsamhället – i en högtidlig procession till Rikssalen. Återigen är symboliken i denna koreografi uppenbar.

Vid stamfaderns ankomst till Rikssalen skred han mellan leden av skyldrande drabanter, och tillfället skildras av ett närvarande ögonvittne:

”Det uteslutande föremålet för allas uppmärksamhet var Carl Johan, som mörk, med dyster uppsyn kastade omkring sig *ljungeldsblickar*⁴⁶⁸, skygga, stolta, *genomträngande*. I den sekund då forne soldaten vid Royal-la-Marine första gången satte sig på Vasatronen, lopp en elektrisk stöt av ofrivillig rörelse genom den församlade mängden. Det hördes liksom den djupt hämtat andan.”

Verktyget Wetterstedt uppläste Bernadottes avgivna och undertecknade kungaförsäkran, varefter Oscar med en hand på Bibeln svor trohetsed åt sin pappa. Därefter var det de församlade riksdagsmännens tur att avlägga trohetsed. Åsnan Engeström förestavade eden, och de flera hundra männen i Rikssalen repeterade ljudligt i kör. En ögonvitnesskildring härav är talande:

”Denna av en så manstark församling högljutt svurna ed dånade som en åska genom Rikssalens valv, *under det kungens blixtrande ögon, misstänksamt forskande, fixerade dem som svor.*”

Efter det fick de fyra riksdagsgruppernas talmän stega upp till tronen och kyssa kung Jeans hand. De återvände baklänges och med underdånigt sänka blickar.

Ceremonin avlöpte utan uppträden, och när den nye kungen lämnade salen hurrade riksdagsledamöterna undersåtligt ”leve kungen!”.

Därmed var tronskiftet ett faktum. Bedrägeriet fullbordat. Ute på stan var allting dock stilla. Ett nästan spöklikt lugn vilade över Sveriges huvudstad dessa dagar. ”Allt är mycket tyst”, noterar en brevskrivare.

Samma lördag öppnades Carl XIII:s testamente. I detta erhöll hustrun änkedrottning Charlotta de eventuella kontanter som kunde finnas – i princip noll – samt lösöret på Rosendals slott. Adoptivsonen Jean erhöll däremot all Carl XIII:s enskilda egendom i Stockholm – juveler, guld, silver, konst, boksamlingar, kartsamlingar, hästar, vagnar, med mera. Ett arv som hette duga. Denna märkliga uppdelning gjorde drottning Charlotta mycket besviken. En samtida minnestecknare beskriver henne som ”ond”, förbannad, över denna lott, vilket ”grämde henne

---

⁴⁶⁶ Jmfr kap 22 avsn 25 (14 juli 1817)

⁴⁶⁷ Se kap 2 avsn 5

⁴⁶⁸ ljungeld = blix

mycket”. Drottning Charlotta hade vid det här laget börjat genomskåda Jean⁴⁶⁹ – som fjäskat, hycklat, låtsat till sig detta oerhörda arv, och som hela tiden drevs av egennytta – och Charlotta blev än mer ”ledsam, fundersam, misstrogen och alldeles underlig till humöret” efter detta, enligt samme minnestecknare.

Eller kunde det ha varit så, att Jean ”hjälpt” kungen, eller ”givit råd” åt någon annan som bistått kungen med att upprätta detta testamente?

Poängteras bör även, att Carl XIII i sitt testamente *inte nämnde ett enda ord* om sin närmaste släkting och naturlige arvinge i livet, sin egen brorson, sin egen bror Gustaf IIIs son, nämligen Gustaf IV Adolf. Trots att ormen Carl XIII agerat svekfullt och förrädiskt mot sin bror och brorson bortom all beskrivning under deras levnad, så hade Gustaf IV Adolf hela tiden naivt *trott* det bästa om sin farbror, litat på sin farbrors goda hjärta och avsikter, både i samband med statskupperna 1809 och åren därefter, och han hade gjort stora eftergifter till förmån för sin farbror. Men det var först nu, vid underrättelsen om att han inte ens var omnämnd i testamentet, som bilden med ens blev kristallklar. Relationen till farbrodern skiftade från förtröstan till förbittring över den döde gubbfan Carl XIII, Sveriges mest oduglige regent någonsin, en total *waste of space*. Brinn.

Samma lördagseftermiddag som ceremonin i Rikssalen ägt rum, skrev Jean ett brev till hustrun Désirée i Paris, där han ber henne fortsätta ligga lågt, ingenting fick gunga båten i detta övergångsskede:

”Nu måste du göra mig tjänsten att visa tillbakadragenhet överlag, då situationen i Europa kräver det.”

Trots att tronskiftet formellt gått *enligt alla tidigare uppgjorda planer*, och alla nu svurit honom trohet, så var Jean ej säker. Napoleon och nästan alla hans stallbröder hade blivit bortrensade annorstädes. Legitimismen var stark. Jean Bernadottes förkastliga och förrädiska uppträdande under fälttåget på kontinenten 1813-1814 hade efterlämnat en utbredd känsla hos många inflytelserika personer i Europa av desillusion, besvikelse och avsmak mot honom. Statskupperna i Sverige 1809 och tronföljarvalet i Örebro i augusti 1810 hade varit manipulerade tjuv- och rackarspel, i grunden rent bedrägliga. Och prins Gustav, den legitime arvingen till Vasatronen, levde ännu, 18 år gammal och myndig, någonstans i Europa.

Stamfadern litade inte på *någon*, och den mycket djupt psykologiskt rotade skugggrädsplan, som märktes tydligt under denna metamorfos som ägde rum i Sverige 1818, skulle fortsätta följa honom hela livet.

Den **9 februari** berättar Michaël Anckarsvärd i ett brev från Stockholm till en vän, att trots tidningarnas hyllningar och etablissemangets demonstrerade tillgivenhet för nye kungen, så ”har jag här icke ännu sett något *glatt* ansikte, eller hört någon *ljuv ton*”. Han gav även följande upplysning:

”På slottet, så väl som på Rosendal, har varit uppspikat 25, 26, 27 verserna av Hesekiel 21 kapitlet. Att sådant med ankomna anonyma brev ökar det elaka humöret, är lätt begripet.”

Verserna kan läsas som ett direkt fördömande av stamfadern och hans tronbestigning, och ett upprop att tronen tillhör prins Gustav.⁴⁷⁰

Den känsloladdade legitimitetsfrågan dök upp igen den **19 februari**, när en deputation riksdagsledamöter fjäskigt anhöll om att den stora hyllningen – kröningsceremonin – skulle äga

⁴⁶⁹ Charlottas hänförelse hade trubbsats väsentligt när hon blev utsatt för kränkande förhör i samband med den lindbomska högmålsprocessen, se kap 22 avsn 20. Hennes definitiva uppvaknande vad Jeans karaktär beträffar – från gås dum naivitet utan jämförelse, till renaste klarsyn – skildras i kap 23 avsn 2.

⁴⁷⁰ Hesekiel 21:25-27 lyder (Svenska kyrkans Bibel 2000): ”Du skändlige och gudlöse furste över Israel! Snart kommer dagen då du får ditt slutliga straff. Så säger Herren Gud: ’Av med turbanen och kungakronan! Inget ska förbli som det är. Upphöj den förnedrade, förnedra den upphöjde! Allt, allt, allt ska jag lägga i spillror. Men det ska inte ske förrän han kommer som jag har givit rätten att döma.’”

rum innan den innevarande riksdagen avslutades. Stamfadern svarade, med falsk blygsamhet samtidigt som han återigen återkom till legitimitetsfrågan och "folkets fria val":

"En kungs kröning ökar varken dess förbindelser eller dess företrädesrätt, men då den trycker en heligare stämpel på de band, som honom med folket förena, lämnar den tillfälle åt en fri nation att högtidligen hylla den, som hon beklätt med en laglig makt att upprätthålla och skydda varje medborgares rättigheter."

Ledarna för deputationen fick därpå tillåtelse att kyssa Jeans hand.

I utlandet, där bilden började klarna efter Jeans informationsembargo, mottogs underrättelsen om tronskiftet med blandade åsikter. Londontidningen *The Statesman* började den **20 februari** med att sarkastiskt framhålla att den bortgångne Carl XIII i alla fall utgjort "en mycket passande representant för Kunglig Majestäts *intighet*⁴⁷¹". Brittiska *The Sun* kallade samma dag på ledarplats den nyss avlidne svenske kungen nedlåtande för "Hertigen av Södermanland, eftersom vi aldrig kan anse honom som Sveriges legitime kung". Istället tog man upp den avsatte Gustaf IV Adolf – "den sanna gestalten av hjältemodig ridderlighet" – och dennes principfasta motstånd mot Napoleon när resten av världen fejt vek undan, som ett nobelt föredöme i hela det monarkistiska Europa. Nu var det därför dags, menade *The Sun*, för Europas härskare att återgälda detta åt Gustaf IV Adolf, och man vände sig skarpt mot Bernadottes anspråk på det svenska regentskapet:

"Om en *inkräktare*, som uppkom från uselt och obskyrt håll, tillåts bestiga en tron utan några förtjänstfulla anspråk --- kommer den kungliga värdigheten att vanöras, och den svenska nationen skämmas ut. --- Vi hoppas därför se att några ansträngningar görs för att återberöda den illa behandlade Monarken till hans lagliga arv."

Monarken, med stort M i texten, var alltså Gustaf IV Adolf. Tidningen menade att Bernadotte påtrugit sig själv på Sverige, och återkom till hans ursprung som, jämfört med Vasaättens anor, bara lämnade en "smärtfylld känsla av nationell förnedring" hos svenskarna.

Brittiska *Morning Chronicle* fyllde i dagen efter, den **21 februari**, att de åsikter som uttryckts i *The Sun* dagen dessförinnan också faktiskt återspeglade uppfattningen inom den brittiska regeringen. Den **22 februari** gick tidningen *British Monitor* till hårt angrepp mot Jean Bernadottes karaktär och pretentioner, och slog fast att "hela Bernadottes historia är en historia av fel och stöld".

Vid samma tid, så snart prins Gustav i februari nåtts av nyheten om Carl XIII:s sorti, så inlämnade den legitime tronarvingen, Gustaf IV Adolfs son, själv en formell protest till de europeiska stormakterna mot Jean Bernadottes tronbestigning. Protesten var kortfattad och objektiv, innehöll ej maktspråk och var ej uppbackad med några maktmedel eller förväntningar om stöd för denna sak hos europeiska regeringar. Men likväl var det en formell protest, och för historieskrivningens skull var det en bestående markör att det lurendrejeri som ägt rum i Stockholm ej skulle få passera onoterat, och ej godkändes.

Begravningen av Carl XIII ägde rum den **20 mars**. Riksdagen anslog en budget på 150 000 riksdaler banco⁴⁷² för ändamålet. Oscar, konstnärssjälens som av sin härskarämnescenfokuserande far inte gavs möjlighet att under Beethovens ledning utveckla sitt musikintresse,⁴⁷³ hade komponerat sorgmarschen.

En ytterligare händelse i samband med Carl XIII:s sista tid och frånfälle förtjänar att här återberättas. I december 1817 hade den käre adoptivsonen Jean till statsutskottet, alltså motsvarande finansdepartementet, ingivit en skrivelse att Guadelouperäntan istället för att

⁴⁷¹ intig = meningslös, tom; utan mening och innehåll; väsenslös, värdelös, obetydlig

⁴⁷² 150 000 riksdaler banco år 1818 motsvaras år 2020 av ca 19 mkr (KPI), 55 mkr (guldprisindex) alt 700 mkr (arbetarlöneindex)

⁴⁷³ Se kap 3 avsn 6

utbetalas till honom med 200 000 riksdaler banco årligen i svenska sedlar, skulle erläggas i form av 600 000 francs i mynt, från svenska staten till Bernadotte personligen. Skrivelsen var givetvis inlämnad i den halvdöde Carl XIII:s namn.

Denna handling är intressant ur flera aspekter. För det första var Guadeloupeförtjänsten inte hans rättmätiga egendom till att börja med, som redan belysts, utan ett bernadotteskt bedrägeri av historiska proportioner, motsvarande en stöld från Sverige på miljardbelopp i dagens penningvärde.⁴⁷⁴ För det andra var den nu föreslagna summan i francs 18% *mer* än 200 000 riksdaler banco, vilket blott stegrade oförskämtheten.⁴⁷⁵ För det tredje, det faktum att stamfadern nu önskade utbetalningarna i en *utländsk valuta* istället för den svenska, säger mycket om hans egentliga långsiktiga förtroende för valutan i det rike där han snart skulle bli statschef, och där han tillbringat flera år och stora förmögenheter av svenska statens pengar med att föra ett personligt prestigekrig mot valutamarknaden. För det fjärde, så inlämnades denna skrivelse kort efter att Malmö diskonts konkurs var ett faktum och hela den svenska penningmarknaden var i gungning. Att då i praktiken snabbt överge den svenska valutan och det svenska penningväsendet vad beträffar den "privata" förmögenheten, vad skickar det för signaler om förtroendet för Sverige och vad säger det om den egna etiken?

Innan detta förslag hann prövas av statsutskottet var emellertid Carl XIII, som med sitt namn ofrivilligt fått agera målvakt för eventuellt moraliskt klander i frågan, död. Jean lät då diskret, mot bakgrund av det komprometterande innehållet, dra tillbaka skrivelsen.

Denne otrolige man, charlatanen från Pau med de mörka ögonen och den sylvassa penetrerande mörka blicken, var den person som den trånghuvade, okritiska, gladlynt manipulerade, friskt mutade svenska riksdagen i Örebro 1810 beslutat, nu när den där gamla Vasastammen äntligen var bortsopad, skulle bli nummer ett i Svea rike. Spännande.

---

⁴⁷⁴ Se kap 4 avsn 20; kap 20 avsn 18; kap 22 avsn 11

⁴⁷⁵ 600 000 franska francs motsvarade i december 1817, omräknat med då rådande växelkurs, 235 200 riksdaler banco.

Kapitel 23

Vårvintern 1818 – 24 augusti 1831

Avsnitt

1. *Stenriket*
2. *Ensamt majestät*
3. *Jag vill inte vara en kortkung*
4. *Två prinsar*
5. *Lagfartstricket*
6. *Nils Johan Nilsson*
7. *Bernadotte stänger ner det fria ordet*
8. *Överste Gustafssons önskan*
9. *Den farliga norska liberalismen*
10. *Almarna i Kungsträdgården*
11. *Den dömande maktens maktlöshet*
12. *Kung söker sonhustru*
13. *Den leuchtenbergska giftermålsförhandlingen*
14. *En egen problemformulering*
15. *Storslagen anhörighetsinvandring*
16. *Uppdrag granskning*
17. *Kungen och den hemliga svenska krigsmaterielexporten*
18. *Kronprinsessan levererar*
19. *Papegojan*
20. *Maja Månsdotter vila i frid*
21. *Norges fria vilja*
22. *Far och son*
23. *Chef och personal*
24. *Rätten till titeln*
25. *Om maten inte duger*
26. *Tusen förskräckelser*

STENRIKET

Det hade varit som kallast över jul och nyår. Bäckar och gölar hade frusit. Rådjur hade trampat igenom skaren. Man hade sett vargspår nere vid Koppetorp. När det blåste som mest susade det i springorna mellan timmerstockarna vid nordgaveln.

Det blev en sen vår, isen låg kvar ganska länge. Påsken i slutet av mars var gråkall, ett par minusgrader, och under nästan hela april höll sig temperaturen kring nollstrecket. Ärtsoppa med grovt rågröd stod på bordet, eventuellt med uppblandat mjöl, igen. Maten var knapp. Allt åts nästan med andakt. Talgljusen lyste med orörlig låga. Det fanns en tyst förståelse mellan dem att inte ge upp, att ha förtröstan.

Mellan dagsverkerna måste han hinna med det egna torpet. Bryta odlingsbar mark. Det bar sig inte som de hade det, särskilt inte som vart och vartannat år gav missväxt. Med spett och spadar som han fått ära av far gav hans sig på dem så snart tjälen gått ur. Stenarna. Dessa stenar, oändliga till antalet, som tycktes bara fortsätta välla fram ur underjorden så fort han trodde sig ha rensat färdigt en plätt. De skulle få något att gro på fält där stenen utgör regel och jorden ett undantag.⁴⁷⁶ Naturens karghet och ständiga motstånd hade präglat folklynnets, och hos människorna drivit fram seghet och viljestyrka, en idoghet och envis tåga inför det besvärliga i tillvaron. Generationer hade slitit här med krökta ryggar. Men det har sagts att det småländska folket var "kärnigt och hållbart som timret i soldatstugorna"; mager mark bröts med *dygd*. Som Albert Engström⁴⁷⁷ skriver:

"Folket som bor i dessa gårdar torde vara av det renaste guld en eljest karg geologi kan prestera. Dessa sega, magra arbetare som brottas med sin fattiga jord och segra, *segra*, är det icke ett folk att hålla av?"

På kyrkbacken i Frödinge och på torget i Vimmerby hade talats om den gamle hädangångne kungen, ej med särskilt stor saknad, och den nye, ej med särskilt högt ställda förhoppningar. Stockholms slott hade fått franskt styre. Minnet av det avsatta och landsförvisade Vasafamiljen, Gustaf Adolf och Fredrika och prins Gustav och hans systrar, nationsgrundarens blodsband, gjorde sig påmint en tid som denna, men t o m ute på landet talade man sitt hjärtas mening med försiktighet. Tryckvägen från högmålsprocesserna i Stockholm hade märkts av även ute i landet. Den kändes ända till *Vimmerby marken*⁴⁷⁸.

Nöden gjorde sig påmind i ett. Varken den där unionen med Norge eller alla de där pengarna som Sverige skulle få, vad det nu handlade om, märktes av i Fattigsmåland. Allt var som vanligt, eller snarare sämre än förr.

Den f d soldaten Nils Forvass gick med sitt spett och sin spade och högg, grävde, hävstångsbände med all sin tyngd och kraft, och muttrade svordomar. Han gick lös på stenen med händerna, letade grepp med fingrarna, drog av all sin kraft och försökte vältra upp dem eller få dem i ett nytt läge. Ibland när det inte ville sig, när stenarna stretade emot riktigt förjävligt, skällde han ut stenarna högt och ljudligt så kråkorna i hast for upp från träden i skogsbrynet där de suttit publik. Men till slut besegrade han dem i denna tysta, eviga kamp mellan sig själv och graniten. Allt detta var ett arbete som hans situation, deras fattigdom, krävde.

Han samlade ihop sina stenar i högar på berghällar som låg i dagen, små rösen som växte sig allt större. Men arbetet var drygt och tog evigheter, det skulle ta många år till innan det blev som

⁴⁷⁶ Författaren är benägen att här låna Vilhelm Mobergs (1898-1973) beskrivning av Korpamoen i inledningen av *Utvandrarna*: "Marken bestod mest av mojord och var överströdd av sten; det såg ut här som om det hade regnat sten från himlen under skapelsens alla sex dagar."

⁴⁷⁷ Albert Laurentius Johannes Engström (1869-1940), var en svensk tecknare, målare och författare

⁴⁷⁸ Vimmerby marknad, den stora samlingspunkten för traktens alla hantverkare, bönder, torpare, drängar och pigor, arrangerades 1818 fem gånger (19 januari, 23 februari, 15 maj, 7 oktober, 14 december). Jmfr kap 23 avsn 6.

han ville ha det. Ibland kunde han nog stanna upp för bara en kort stund och hämta andan, och med viss stolthet åse det han åstadkommit, de små framsteg som gjordes, men bara för att ögonblicket senare inse enormiteten av vad som återstod, en tanke som genast avkortade vilan.

Ibland övergick tröttheten och utmattningen i vrede över vad han än kom att tänka på för stunden, en utloppsventil för hans egen frustration i kampen mot stenarna. Kung hit och kung dit. Tvi! Allt som pågick i Stockholm över allmogens huvuden. Bah! Vad spelade det egentligen för roll. De, jordbruksträlarna, skulle betala så mycket skatt till överheten som de bara mäktade med men hade ingen rösträtt, ingen talan, ingen makt. Nils var inte kung över någonting, utom möjligen alla dessa jävla stenar. Jo, just så var det. Stenriket var hans rike. Här, i ett isolerat hörn av en socken som någon aldrig skulle ta en omväg för att besöka. Här, i mitten av ingenting, och över ingenting, utom en massa stenar, var han kung. En kung i vadmalsbyxor och en skitig, svettig skjorta med hål i.

Så snart marken tinade upp tänkte han plantera om sina körsbärs- och äppelplantor. De hade tagit sig, först i små krukor i den svala farstun, sedan strax utanför farstubron. Men snart skulle de flyttas till den soliga sluttningen nere vid brunnen.

Bara värmen kom.

Han högg sitt spett, grävde med sin spade, rensade med sin grep, och kånkade. Och han hejdade sig inte förrän i skymningen, när solen sänkte sig bakom skogsranden och det nästan blivit för mörkt att jobba.

När han väl slutade för dagen och lade ifrån sig sina ärvda redskap, och med jordiga händer bar bort de sista stenarna, och stannade upp, först då kände han hur trött han var i rygg och armar. Tröttkörd, utmattad.

När den jäktade andningen lugnades, när han stod stilla och betraktade vad han utträttat den dagen, hörde han ljud han inte lagt märke till förut. En naturens *nocturne*⁴⁷⁹ bröt fram ur skogen. En koltrast sjöng högt upp i en späd björk som snart skulle knoppas, en sånglärka ackompanjerade. Det prasslade i gransnåren upp mot mossen. Från andra sidan, mot Nyshult åt, brölade en råbock. Och någonstans ifrån skar en tjäder näbb.

Den kyliga aftonen doftade av sav, grankåda, jord, svett och brasan från öppna spisen som Ingeborg tänt i stugan. Under träden, på skuggiga slänter och på stugans norrsida låg ännu snö, men våren var på väg, pånyttfödelsen.

Himlen var aftonrosa. Någonstans gol en gök.

Och himlen blev purpurfärgad.

Över stenriket.

ENSAMT MAJESTÄT

Den allra mest rojalistiska av alla rojalistiska ceremonier stod för dörren. *Kröningsceremonin* av borgarsonen Jean Baptiste Bernadotte från Pau till svensk kung, med det mer svenskklingande tagna artistnamnet Carl XIV Johan, ägde rum måndagen den **11 maj 1818**. Högtidligheten skulle prompt äga rum detta datum, det hade varit en orubblig "kunglig order" fastän arbetsstyrkan haft mycket svårt att hinna förbereda ett sådant jättearrangemang med så kort varsel. Ordern hade utdelats strax efter Carl XIII:s begravning bara sju veckor tidigare. Anledningen till att kröningen måste ske på denna dag var att det var samma datum som Jean befodrads till *sergent-*

⁴⁷⁹ nocturne = stämningsfullt (lugnt, mildt och drömligt) musikstycke, målning eller dikt med nattligt motiv eller tema

*major*⁴⁸⁰ i den franska armén 1788, alltså exakt 30 år tidigare. Troligen väjde den bernadotteska vidskepligheten in vid valet av datum, samma övertro som exempelvis begärt att bluffriksdagen 1812 skulle hållas på samma plats som den sagolikt framgångsrika bedrägeririksdagen 1810.

Alla stadens kyrkor ringde till gudstjänst på kröningsdagens morgon. För att ingen invånare i Stockholm skulle missa denna begivenhet påminde kyrkklockorna flera gånger med en kvarts mellanrum. Kröningen förrättades med gammaldags pompa och ståt i Storkyrkan i Stockholm. Processionen från slottet till Storkyrkan tog inte den närmaste, mest naturliga vägen. Den enkla promenadvägen från slottets huvudentré via yttre borggården till Storkyrkans entré är ca 130 meter. Men nu valde man istället att cirkla hela slottet och halva Gamla stan från inre borggården via Slottsbacken, Skeppsbron, Slottskajen, Mynttorget, Myntgatan, Riddarhustorget, en gir uppför Storkyrkobrinken, för att slutligen anlända till Storkyrkan. Som lektor Mikael Alm⁴⁸¹ skriver:

”Poängen var inte att ta sig från slott till kyrka. Processionen var en del av *skådespelet*, och vägen – med dess vida sväng genom staden – var dess *scen*.”

Kortegen utgjordes av hundratals jätteviktiga personer, s k vippare⁴⁸², inklusive representanter för riksdag, regering, de högre domstolarna och armén. Den storslagna processionen hade på förhand indelats organisatoriskt i 55 sektioner. Jean, i sektion 26, var utstyrd i gyllene krona och blå sammetsmantel med släp under en stor uppblästa sidenhimmel och omgavs av en väldig livvaktstyrka. Vid sidan om honom hängde riksbaneret och serafimerklubbens baner. Efter kom serafimerklubbens medlemmar på led två och två, ungefär som man ser barn gå på led i förskolan i gula varselvästar när de ska på utflykt. Så sött, hela klubben på rad. Därefter följde innehavare av Svärdsorden, Nordstjärneorden och Vasaorden samt slutligen riddarna av konung Carl XIII:s orden. Allra sist i det kilometerlånga tåget av viktiga män kom de som blev över, nämligen kvinnorna.

Vid kyrkdörren stod ärkebiskop Lindblom⁴⁸³ i sin skrud med smörjelsehornet i handen och hälsade Jean med orden ”Wälsignad ware han som kommer i herrans⁴⁸⁴ namn”. Akten inleddes med psalmsång och bön. Den 71-årige Lindblom var så nerbruten, sjuk och svag att han knappt kunde tala och under hela ceremonin uppstöttades han av andra. Med darrande händer smorde Lindblom långsamt in fransosen på pannan, bröstet, tinningarna och handlovarna med magisk trollolja, som tydligen bara kyrkan har, och fick sedan hjälp att sätta kungakronan på det svartkrullhåriga huvudet. Jean höll tre fingrar på Bibeln med Johannesevangeliet uppslaget och uttalade kungaeden på svenska, dock med mycket stark brytning. Men mer än så kunde man väl inte begära efter sju år i landet och en av Sverige främsta skriftställare som privat SFI-lärare. En väldig kanonad ljöd sedan av batterier på Skeppsholmen, vid södra delen av Kungsträdgården och från kanonslupar på Strömmen. Psalmer, böner och välsignelser, musik med pukor och trumpeter.

Efter att ha utropats till kung och den metamorfosiska kultriten i Storkyrkan var över så red han, iförd serafimerklubbens blå band och en svart sammetsmössa prydd med juveler och vita strutsfjädrar, ner med ett stort följe till Kungsträdgården, där paraduppvisning hölls med 11 000 man. För ändamålet hade den vackra lummiga parken *skövlats* och ersatts med ett otäckt

⁴⁸⁰ Gradbeteckningen *sergent-major* i den franska armén skapades 1776 och upphörde formellt 1971. Gradens motsvarighet i den svenska armén (enligt 2019 års befälsordning) torde ligga nära fanjunkare, en underofficersgrad.

⁴⁸¹ Jens Mikael Alm (1973-), svensk historiker

⁴⁸² vippare = försvenskning av begreppet VIP, ”very important person”

⁴⁸³ Samme Lindblom som vinglat nerför Örebro huvudgata grisigt packad mitt i natten efter bedrägerivalet den 21 augusti 1810 (se kap 2 avsn 21), och som i Helsingör när han skulle förrätta konverteringen från katolicism till lutheranism den 19 oktober 1810 fick lyssna till Jeans utläggning om alla världens religioner sen tidernas begynnelse (se kap 2 avsn 24).

⁴⁸⁴ Ordningsprotokollet från kröningen skriver ”herrans” istället för ”herrens”.

sandhav. Mer om detta senare.⁴⁸⁵ En minnestecknare nämner att alla dessa gamla feodala riter och ceremonier, i kombination med folkmassornas ovationer, gjorde ett intryck på stamfaderns ”för skådespel känsliga natur”.

Flera samtida ögonvittnen och deltagare anmärker dock samtidigt, med påtaglig besvikelse, att en mycket uppskattad tradition saknades vid denna kröning, en urgammal konvention som alltid funnits med vid tidigare svenska kungakröningar, nämligen seden att en dag i samband med festligheterna bjuda *folket* på lite förtäring i Rikssalen. Avskaffandet av denna programpunkt väckte uppmärksamhet i staden, negativ sådan. Punkten uteslöts på Jeans bestämda order, då han ansåg att detta – en välment, oskyldig publik spisning av lite mat och dryck för den goda allmänheten – var en ”lämning av feodalismen” som han ej ville veta av. Det *enda* avspända och flärdfria inslaget under kröningsfestligheterna som vände sig till den svenska allmänheten ströks alltså, samtidigt som stamfaderns övriga kröningschema och kultriter osade starkt av gammal murken, inpyrd feodalism och pretentiös rojalistisk teater ner till det allra minsta attribut.

Oklart hur Jean fick ihop den ekvationen, när han specifikt strök den svenska allmänhetens inblandning med förevändningen att just *den* programpunkten var en ”lämning av feodalismen”.

Budgeten för Jeans kröningspektakel var 150 000 riksdaler banco⁴⁸⁶. Den uppmärksamme noterar att detta är samma summa som landsförrädaren Carl XIII:s begravning tillåtits kosta.⁴⁸⁷ Ingen hade frågat den skattebetalande allmogen om rimligheten i att skyffla ut 300 000 på en ogillad persons begravning följt av en annan ogillad persons befordringsceremoni, när landet i övrigt gick igenom en svår lågkonjunktur.

Samma måndag som kröningsceremonin ägde rum så utnämndes fem nya medlemmar i serafimerklubben. En av dessa var buffeln Georg Adlersparre, alltså den person som mer än någon annan bar ansvar för kullvältandet av Vasaätten 1809. På denna triumfens dag skulle han givetvis belönas! Och verktyget Wetterstedt – delaktig i det tysta kriget mot gustavianerna från ett tidigt skede efter statskupperna 1809, den Fersenska lynchningen, smädandet av den landsförvisade Vasafamiljen, riggningen av bedrägerivalet i Örebro 1810, och sedan dess Jean Bernadottes högra hand i allt från presscensuren, den systematiska historierevisionismen, fälttågspropagandan, korrupperingen av riksdagen till svindelns med Guadeloupemedlen – belönades av sin hustru med Sveriges högsta honorärtitel, *En av rikets herrar*. Och för att fullända denna kröningsdag så utnämndes Jonas Gustaf Turdfjæll till ny justitiekansler, en utnämning som var ett direkt hån mot svenska hjärtans moral och rättskänsla och det svenska rättsväsendets integritet och oberoende.⁴⁸⁸ Smutsigare än så blir det knappast.

Hurra för alla upphöjelser. Vi applåderar ivrigt.

Trohetseden avlades av riksdagen, ävenså av diverse avdelningar i resten av landet. Att svära trohetseden var inte valfritt, det fick häradshövdingen i Färentuna på Ekerö Per Arell⁴⁸⁹ erfara. Han förklarade att eftersom han svurit trohetsed åt Gustaf IV Adolf kunde han ej med ett rent samvete, inför Gud, samtidigt svära trohetsed åt någon annan, så länge som Gustaf IV Adolf levde eller *frivilligt* av sagt sig regentskapet. Av samma skäl hade han heller ej svurit trohetsed åt Carl XIII. Arell, som alltså tog detta högtidliga trohetslöfte på allvar, fick plikta dyrt för sin samvetsgrannhet. Han fick sparken och dömdes av Högsta domstolen till landsflykt. Påföljden justerades senare så att han tilläts stanna i landet mot villkor att han höll sig lugn, samtidigt som han *fråntogs sina medborgerliga rättigheter*.

⁴⁸⁵ Se kap 23 avsn 10

⁴⁸⁶ 150 000 riksdaler banco år 1818 motsvaras år 2020 av ca 19 mkr (KPI), 55 mkr (guldprisindex) alt 700 mkr (arbetarlöneindex)

⁴⁸⁷ Se kap 22 avsn 27

⁴⁸⁸ Jmfr kap 6 avsn 3; kap 8 avsn 3; kap 22 avsn 19; kap 23 avsn 3

⁴⁸⁹ Per (Peter) Arell (1756-1823), svensk ämbetsman och politiker

Skönt med en juristson på ledarplats i riket.

Teaterföreställningar och andra festligheter ägde rum i huvudstaden och annorstädes under kröningsveckan. En ny hyllningssång hade specialskrivits, och en hyllningsdikt hade komponerats av Anders Carlsson Kullberg vari Jean liknades vid Alexander den store⁴⁹⁰ – känd som en av världshistoriens främsta fältherrar – och beskrevs som ”en stjärna i nattliga Norden”. Som belöning för detta välfunna smicker och PR-arbete så adlades Kullberg tre månader senare och fick två bokstäver till, ”af”, att infoga i sitt namn.

Den **14 maj** hölls bal och supé på slottet för särskilt inbjudna gäster, och den **19 maj** arrangerades en enligt samtidsvittnen rejält påkostad hyllningsceremoni på Norrbro, där en furstlig tron riggats upp framför slottsporten mot Lejonbacken, och nedanför på sidorna var stora läktare uppbyggda, draperade i kläde. En sektion var reserverad åt utländska sändebud. Bland de utländska diplomaterna återfanns en alldeles särskild representant från Ryssland, nämligen ingen mindre än Tjernysjev, det hemliga ombud som Jean haft kontakt med både strax före bedrägerivalet i Örebro samt nästan omedelbart efter sin ankomst till Stockholm 1810, där den ryske underrättelseagenten fungerat som mellanlänk till Jeans nye bästis, Rysslands enväldshärskare tsar Alexander.⁴⁹¹

Tronhimlen ovanför kungen var dekorerad med de svenska landskapsvapnen och taket prytt med kronor. Där stod även skrivet det narcissistiska valspråket *Folkets kärlek min belöning*. En krönikör har konstaterat att just ”folkmassornas hänförelse” kom till uttryck genom en myckenhet naivt jubel denna dag. Det var stor trängsel i centrala huvudstaden; uppskattningsvis 20 000 personer hade tillrest från landsorten för att, tillsammans med hänförda stockholmare, hylla den nye kungen. Följande dag, **20 maj**, utdelades ordensutmärkelser – en eufemism för lojalitetsbelöningar och lojalitetsmutor – i mängd; 111 stycken nya Svärds-, Nordstjärne- och Vasaordensstjärnor distribuerades till befintliga lojalister och samarbetsmän, samt män som man genom denna valuta ville köpa över som lojalister.

Jean var nu chef, och ingen inom landets gränser kunde störa honom.

Utom möjligen *en* person.

Hans adoptivmor, den numera änkedrottningen Charlotta, 59 år gammal.

Hennes välkända dagbok ger en bra inblick i deras relation, men inte på det sätt som många forskare tror. Redan från allra första början, vid Jeans ankomst till Stockholm hösten 1810, hade Charlotta varit alldeles lyrisk över sin adoptivson. Han var ju så fantastiskt *charmerande*; han hade ett sådant vinnande, intagande sätt och förde sig så väl! Och han verkade ju så kunnig på så många områden, och hade utträttat så många okända bragder som han berättade om för alla vid gröna bordet i Charlottas salong! Och samtidigt visade han ju kung Carl XIII en sådan oinskränkt, närmast *överdriven* tillgivenhet, särskilt inför åskådare, och detta rev ner oräkneliga pluspoäng i Charlottas dagbok. Och Jeans politik och hans tänkesätt uppvisade ju en aldrig skådad klokhet och *oegennytt*a, samtidigt som det var beklagansvärt att just så många andra motarbetade, svek och baktalade honom hela tiden. Han gjorde ju verkligen *allt* för Sverige, denne drömprins. O s v, o s v. Charlotta hade varit *hänförd* från allra första början, och förblivit så under många år. Ibland känns det i dagboken som om orden nästan inte räcker till. Hon hade varit helt såld från start. Samtidsvittnen har karakteriserat Charlotta som naiv rent generellt, och denna naivitet hade adoptivsonen vetat att utnyttja till fullo.

Men låt oss återknyta till kommentaren ovan angående alltför många forskares uppfattning om hennes gärning. Charlotta dokumenterade i sin dagbok samtiden och politiken. Kvaliteten på detta dagboks innehåll *före* 1810 kan författaren ej kommentera. Men vad beträffar hennes iakttagelser *efter* 1810 är det viktigt att ha något väldigt klart för sig. De historiker, och de är

⁴⁹⁰ Alexander den store (Alexander III) (356-323 f Kr), makedonsk kung

⁴⁹¹ Se kap 2 avsn 16, 17, 22; kap 3 avsn 1, 7

ganska många till antalet, som citerar drottning Charlottas dagbok efter 1810 och okritiskt tar hennes kommentarer för historiska fakta, är ute på väldigt djupt vatten. Hon noterar relativt extensivt större och mindre politiska skeenden under denna period, men att kalla hennes dagbok för "ett referensverk inom svensk historisk forskning", en förekommande anmärkning, i detta avseende är att göra det alltför lätt för sig. Hennes tolkningar och förklaringar för läsaren av flera händelseförlopp, orsakssamband, anekdoter, olika nyckelpersoners handlingar och intentioner är *ibland* korrekt uppfattade och återgivna, men *ibland* fullkomligt uppåt väggarna skruvade. Ekvationerna går ofta ej ihop. Dokumenterade fakta genom otaliga andra sinsemellan oberoende källor bevisar tydligt hur drottningen *duperades, manipulerades och ljögs för* av hennes adoptivson. Det finns mängder av orubbliga exempel på hur Charlotta av den käre adoptivsonen kunde itutas samvetslöst förvrängda, rent felaktiga uppdiktningar som på åtskilliga väsentliga punkter starkt avviker från fakta och sanning, som sedan hamnade på pränt i dagboken. Jean inplanterade systematiskt hos henne en snygg, tillrättalagd story för hennes salongskonversationer, där storyn via deltagarnas pratbenägenhet per automatik skulle nå en vidare etablissemangskrets, vilket också var Jeans beräkning. I detta tillrättalagda dagboks- och salongskonversationsmaterial, som Jean matade henne med, går det också att identifiera en tydlig tendens vad dessa tillrättalägganden åsyftade, nämligen Jeans eget varumärkesbyggande, sitt imageskapande och sin egen hjältefiering.

Drottning Charlottas pinsamma *hänförelse* över sin adoptivson – "var tum en prins"⁴⁹² – gjorde detta spel möjligt, från Jeans ankomst i Stockholm i november 1810 till hennes uppvaknande på västkanten 1817, då hon i samband med högmålsprocesserna började genomskåda den svartkrullhårige fransosen från Pau.

Hon blev grundlurad och manipulerad av Jean i ungefär sex och ett halvt års tid. Och den "forskare" som idag, två sekel senare, mekaniskt förlitar sig på hennes framställning av Sveriges inrikespolitik och utrikespolitik efter 1810 som om hennes dagbok över denna tidsperiod vore "ett referensverk inom svensk historisk forskning", blir lika grundlurad. Dagboken *måste* läsas mot andra svenska och utländska källor, oberoende privat brevkorrespondens och andra samtida vittnesmål för att förstås riktigt. Dagboken är framför allt avslöjande vad gäller vissa inblandade personers karaktär och psykologiska natur, men på ett helt annat sätt än den urskillningslöse forskaren anar.⁴⁹³

---

⁴⁹² Se kap 2 avsn 24

⁴⁹³ Författaren har i denna fotnot samlat ett litet axplock av drottning Charlottas kommentarer i sin dagbok om adoptivsonen Jean under de första åren i Sverige. Alla följande fraser är ordagranna citat från Cecilia af Klerckers (1869-1951) svenska översättning av drottningens journal, och rör hennes syn på Jean. Drottning Charlotta skrev om "min varma oföränderliga vänskap och tillgivenhet, som varar till min död"; "vi är ju så innerligt tacksamma och lyckliga över vår präktige kronprins"; "Sverige i sanning måste skatta sig lyckligt att äga en sådan tronföljare"; "den som lärt känna kronprinsen måste ovillkorligen för honom hysa den största aktning, kärlek och tillgivenhet". Drottningen återkom ofta till "lyckan av att i honom äga en son"; "kronprinsens framstående personlighet"; hur "hans utomordentligt älskvärda sätt vinner allas hjärtan"; "hans snille och oemotståndliga älskvärdhet"; "kronprinsens ädla, upphöjda karaktär"; hans "manliga, lojala, fasta karaktär" samt "själsstorhet och nobla sinnelag"; "kronprinsens nobla, upphöjda tänkesätt"; "hans nobla tänkesätt i förening med snille och stor organisationsförmåga"; "den allmänna beundran för hans geniala uppfattning, ädla tänkesätt och ej minst för hans mästertliga förmåga att kläda sina tankar i ord". Just angående Jeans språkliga talanger bedårades adoptivmodern av "talet, framfört med den för kronprinsen säregna elegansen och värdigheten". Inte ens verktyget Wetterstedt kunde mäta sig med Jeans stilistiska "mästerskap" och "uttryckens kraft eller elegans". Drottning Charlotta prisade "kronprinsens oegennyttia och finkänslighet" och hur han kunde "offra sina forna personliga intressen och uteslutande tänka på sitt nya fäderneslands välfärd". Hon tackade "den lyckliga stjärna, som tillfört vårt land en furste, så väl värd att bära en krona". Hon kallade honom "ädelmodig och högsinnad" och menade att "som god svensk har han gjort landets intressen till sina"; Jean var "en furste, vilken genom sina store egenskaper är värd framgång". Hans anföranden "präglades av den för honom utmärkande manligheten och våltaligheten", och han var enligt henne en "genialisk administratör, finansier (ekonom) och politiker". Hon konstaterar att "aldrig har en furste bättre förtjänat att älskas och vördas". I september 1813 gör den stadigvarande hänförelse drottningen en jämförelse mellan den externrekryterade fransosen och betydelsefulla svenska kungar de senaste 300

Jean kände till dagboksskrivandet, dock ej innehållet. Men den käre, charmerande adoptivsonen var den som allra mest – via samtal, via personliga brev och via den lika lurade kungen Carl XIII – försåg Charlotta med stoff. Ibland var detta stoff bara små taktfulla jämkningar av verkligheten, ibland var det oblyga förvridningar av sanningen, rena lögner, för att konstruera en skinande vackert narrativ till sin egen strategiska fördel rakt igenom. Hon kunde matas med ljugeri, ljugeri och åter ljugeri på avgörande punkter, exempelvis i samband med fälttåget på kontinenten och Guadeloupesvindeln. Han utnyttjade samvetslöst Charlottas godtrogenhet. Vid genomläsandet av Charlottas dagbok under 1810-talet fylls man idag, med fakta på bordet, snarast av olust. Man skruvar sig i ångest över hur förledd Charlotta blev av Jean från hösten 1810 och framåt.

Jean litade aldrig fullt på sin adoptivmor Charlotta. *Aldrig*. Inte en enda dag av deras liv tillsammans på slottet. Främsta orsaken till detta var att Jean visste mycket väl att hans adoptivmor både efter Gustaf IV Adolfs avsättning i mars 1809 och efter Carl Augusts ankomst till Stockholm i januari 1810 sympatiserat med den legitime kronprinsen Gustavs rätt till tronföljden. Hon hade efter Jeans ankomst hösten 1810 definitivt släppt dessa idéer, men kunde likväl uttrycka grundläggande *empati* för den olyckliga, landsförvisade familjen. Bakom masken – Jeans utåt visade världsvanhet, älskvärdhet, tjuvningsförmåga och förbindlighet gentemot adoptivmodern – så fanns därför hela tiden en avgrundsdjup, skarp misstro mot henne.

Som tagits upp tidigare i berättelsen, och som vi kommer att återkomma till, är det närmast ett faktum att Jeans misstro mot omvärlden – allt och alla – låg på ett än djupare plan än så. I befintligt källmaterial framstår Jeans biologiska mor i Pau som hårdför, dominant, bullersam, förhärskande, ångestframkallande, volatil och snudd på sinnesrubbad, där lille Jean ofta blev offret för hennes utbrott, vilket enligt historiker säkert var en pådrivande orsak för Jean att ta värvning i armén omedelbart efter faderns död, och sedan 1783 aldrig mer sätta sin fot i Pau.⁴⁹⁴ Om denna karaktäristik av modern stämmer, vore det ej onaturligt om detta senare i livet slog tillbaka i form av ett förtroendelöst, empatilöst och svekfullt agerande gentemot andra, inklusive den nödtvungna adoptivmodern.

Det börjar dock dyka upp anmärkningar mot slutet av Charlottas dagbok, där allt vad gäller adoptivsonen inte längre är rosenskimrande. Drottning Charlotta reagerar särskilt på när Jean 1817 skapat kalabalik med sina högmål mot misstänkta Vasasympatisörer, och låtit anklagelser riktas mot *henne*. Jeans hejduk Rolf Cederström, Stasichefen, hade, med Jeans goda minne, högljutt i enrum verbalt trakasserat och pressat henne på hennes skuld i den påstådda komplotten som Lindbom inrapporterat.⁴⁹⁵ Särskilt denna upprivande händelse hade efterlämnat en känsla av bitterhet, en djupgående förstämning och en oläkbar, växande spricka mellan Charlotta och Jean. Charlotta hade uttryckligen bett Jean, vid flera tillfällen, att förmå Cederström att be om ursäkt för det inträffade. Jean hade givetvis *lovat* detta, upprepade

---

ären, och menar att i Jean så "förenas Gustav I:s (Gustav Vasas) administrativa förmåga, den oförgätlige hjältekonungen Gustav II Adolfs godhet, Karl X Gustavs krigarsnille och Karl XI:s visa rikshushållning". Sagolikt, helt enkelt. På ett annat ställe, tillbaka i oktober 1812 ungefär vid den tid då Jeans bländkraft var som starkast, hävdar drottningen att Jean helt enkelt befann sig på en högre andlig och intellektuell nivå än alla andra, med sin dagbokskommentar att "det är ej lätt för vanliga döda, kronprinsen vida underlägsna naturer att fullt uppskatta hans snille, hans sällsynt fasta karaktär och nobla tänkesätt, värdiga en forntidens riddersman". Hon fortsätter: "Historien kommer nog en dag att nämna honom som en av våra största konungar. Han är i allo en överlägsen och högst ovanlig personlighet, hos honom förenas snille, kunskaper, älskvärdhet, framstående statsmänna- och fältherreegenskaper, högsinhet och hjärtats godhet. --- Jag har låtit mig *hänföras* av mitt ämne. Vad jag sagt är icke tomt smicker. Endast mitt hjärtas uppriktiga mening anförtros åt min dagbok, som sannolikt ej kommer att läsas förrän långt efter min död. Då skall det visa sig, huruvida mitt omdöme varit riktigt!" No shit, Charlotta.

⁴⁹⁴ Jmf kap 9 avsn 13; kap 24 avsn 24

⁴⁹⁵ Se kap 22 avsn 20

gångar, men underlåt med allehanda förljugna förevändningar, eller med kompakt tystnad, att göra något åt saken.⁴⁹⁶

Drottningen beklagar sig mot slutet av sin dagbok över Jeans sjukliga avsaknad av förtroende för sin omgivning och sin avsaknad av tillit till *svenskarna*, och hon klandrar de Stasiinrättningar som håller samhället i ett konstant tillstånd av stress och disharmoni med sitt ”spionväsen, dubbla poliskårer, etc, etc”. Charlotta påtalar att Jean ”förbittrar livet för både sig själv och andra, och blir därigenom mindre omtyckt”, och kommenterar även hans beteende gentemot andra, där allt färre dugliga svenskar längre ville ha med Jean från Pau att göra:

”Genom sin häftighet sårar kronprinsen mången, och en motsägelse förargar honom. *Därför tar alla ekonomiskt oberoende avsked från tjänsten*. Men just att ämbetsmän lämnar sina poster synes han avsky mest av allt.”⁴⁹⁷

Charlottas kommenterar mot slutet av dagboken att många ”minns med bitterhet endast de löften han brutit”. Hon skriver i september 1817 – d v s vid tiden när Jeans egen planering för Carl XIII:s sorti och tronskiftet pågick för fullt – om hur Jean allt markantare *undvikit* henne samt *ljugit* om sina förehavanden för att slippa se henne. Jeans sätt hade dessutom blivit allt tydligare fiendligt. Drottning Charlotta anförtror åt sin dagbok och eftervärlden:

”Kronprinsen hade hela sommaren behandlat mig kyligt och kom mycket sällan till Haga. Därav förstod jag, att mitt sällskap ingalunda var honom behagligt. --- Det sätt, varpå kronprinsen behandlar mig, känns bittert. --- Ofta har han försäkrat mig om sin vänskap, *men nu insåg jag, att det blott var tomma ord.*”

Så där kom det då. Till slut.

Den dagboksskrivande drottningens *uppvaknande*.

Den mest *hänfödda* personen i hela Sverige fick äntligen klarsyn.

Väldigt sent. Men där kom det, som sagt.

I oktober 1817 hade Charlotta slutat föra dagbok, *abrupt*. Det en gång så trygga slottet hade blivit en plats där man inte kunde lita på sina närmaste. Hon hade några månader tidigare oförklarligt insjuknat och lidit av halsont och kramp, och valt att flytta ut till Haga. Där hade hon tärts av olust inför kung Carl XIII:s stundande frånfälle, upplevt stark ångest, stress och sinnesoro. Även om det inte går att bevisa i efterhand, torde detta orostillstånd, på ett undermedvetet plan, mindre haft att göra med förlusten av den skröplige maken per se, än en nervositet över vad som skulle följa därnäst – ”ty jag befarar, att olyckorna ånyo hemsöker oss, när han går bort”, grubblar hon i sin dagbok.

Hennes avslutningsord, helt oväntat efter att ha redogjort för 300-årsfirandet av Luthers reformation i oktober 1817, lyder:

”Jag avslutar nu denna dagbok. --- Min avsikt är att försegla den nu avslutade dagboken och förordna om dess förvaring *hos någon, till vilken jag hyser förtroende*,⁴⁹⁸ så att den ej råkar i obehörigas händer, *därest jag plötsligt faller ifrån.*”

En historiker kommenterar att särskilt efter Carl XIII:s bortgång i februari 1818 så blev ”förhållandet mer och mer spänt” mellan Jean och Charlotta. Höjer formulerar det lite halvdiplomatiskt om en ”*schism* inom konungahuset”, vilket är ett understatement. Stämningen dem emellan blev stram, ohjärtlig... iskill.

När hon sent omsider började *genomskåda* bedragaren från Pau, insåg hon att det var för sent. Det var för sent att ändra allt himmelshögt lyriskt lovprisande dravel hon skrivit om honom

⁴⁹⁶ Det var först några månader senare, på hösten 1817, som ett möte ägde rum där Jean – *ordens* och *frasernas* mästare – förde talan för både sig själv och Cederström, med denne närvarande, vilket resulterade i någon slags förlikning, men med bibehållen misstro.

⁴⁹⁷ Jmfr kap 24 avsn 20 (tilläggs kan, vilket även påpekas på annan plats i denna bok, att en egen uppsägning, d v s att som anställd säga upp sig och lämna sin tjänst och lön, är detsamma som att avskeda sin chef)

⁴⁹⁸ Detta inkluderade ej längre adoptivsonen Jean Bernadotte; se vidare i berättelsen.

i sin kära dagbok, det var för sent att tala med maken kung Carl XIII om det, och det var för sent att ändra någonting av allt som blivit fel i Sverige sen 1810. Det var för sent att inte vara så gränslöst naiv, så oerhört godtrogen och rent gåsaktig, och det var för sent att skärskåda ord och handling.

Adoptivsonen från Frankrike hade, trots sin *visade* förtrolighet gentemot sina nya nominella föräldrar, vid flera tillfällen svikit och lurat dem under deras levnad – och i slutändan kommit undan med detta. De storstilade illusioner som Charlotta haft om honom skingrades nu, i slutet av hennes levnad, som luft.

Hon var inombords genuint besviken, och hennes lynne under de sista månaderna av hennes liv har beskrivits som retligt och ömtåligt. Hennes adoptivson hade varit den mest fulländade skådespelare hon skulle träffa i sitt liv.

Ett utrop som Charlotta ofta använt i all sin lekfulla spontanitet under sina år som hertiginna och drottning, enligt en hovdam som kände henne väl, var ”fy fan vad jag är dum!”, med ett stort leende och glimten i ögat. Men aldrig har väl detta uttryck, med historiskt facit i hand, varit mer tillämpligt att associera med en person som Charlotta, fastän i en gravare mening. Sanningen rusade till slut ikapp inbillningen och naiviteten, som ett tungt godståg.

Någon gång efter att hon slutat föra dagbok över hovlivet och politiska förhållanden, hade hon tillkallat sig två personer hon litade på, Carl Göran Bonde⁴⁹⁹ och Eric Ruuth, och anförtrodd dem att vara sin nyckel till en låda som innehöll alla hennes hemliga papper. Instruktionen var att denna fick öppnas tidigast 50 år senare. Adoptivsonen var efter änkedrottning Charlottas död väldigt angelägen att granska vad som *egentligen* stod att läsa i hennes digra privata dokumentation, som hon ville hemlighålla för samtiden. Han anhöll därför *muntligen och informellt* hos friherre Bonde, som hade en av nycklarna, att få ta del av innehållet. Denne nekade såvida inte Bernadotte inkom med en *skriftlig och formell befallning* att bryta 50-årsförseglingen. Den listige Jean, som visste att skilja på *muntligt* och *skriftligt*,⁵⁰⁰ och som ej ville lämna sådana tydliga avtryck efter sig i sina ”privata efterforskningar” för eftervärlden att fälla omdöme om, ogillade svaret men inkom aldrig med någon skriftlig befallning. Lådan förblev förseglad.

Efter en jobbig vår 1818 med begravning av Vasaätten och kröning av Bernadottesläkten ville så Charlotta i juni lämna staden och bege sig till Rosersberg, lustslottet knappt 30 km norrut där hon och maken tillbringat mycket tid genom åren. Planen var att detta skulle bli Charlottas änkesäte, d v s nya egna hem där hon kunde i lugn och ro leva ut sina återstående år. Ett permanent miljöombyte på skönt avstånd från stressen, olusten och påfrestningen av att röra sig i korridorerna på slottet, som blivit allt annat än ett trevligt hem att vistas i.

Men denna Charlottas tilltänkta färd ut till Rosersberg vid midsommartid 1818 satte sig Jean plötsligt helt överraskande emot. Han propsade på, av helt oförklarlig anledning, att hon istället skulle hålla sig i närheten, som exempelvis på Haga. Charlotta ogillade givetvis detta *mycket märkliga* förmynderi. Hon var 59-årig änkedrottning och hade väl frihet att söka lite ro var hon

---

⁴⁹⁹ Carl Göran (Jöran) Bonde (1757-1840), svensk hovman

⁵⁰⁰ Jmfr t ex kap 2 avsn 16 (27 juni 1810); kap 2 avsn 17 (25-26 juli 1810); kap 2 avsn 21 (11 augusti 1810 om Jeans uppmaning till en generalskollega att ej snåla på muntliga löften, samt 14 augusti 1810 om Jeans muntligen utställda mutor); kap 2 avsn 22 (3 september 1810 om Jeans bekymmer att de muntliga utfästelserna kommit på pränt); kap 3 avsn 18 (avslutande kommentar om hur Jeans *damnatio memoriae* av Sveriges legitima kungafamilj verkställdes med så lite bevarade skriftliga bevis som möjligt); kap 4 avsn 11 (7 augusti 1812 hur Jean i efterhand duckar för utställda muntliga löften åt tsaren); kap 4 avsn 17 (6 januari 1813 om Jeans medvetna distinktion mellan muntliga och skriftliga svar); kap 20 avsn 3 (Jeans medvetna inskränkning att inte låta någon skriftlig dokumentation förekomma rörande hans projekt att utplåna Danmark från kartan); kap 21 avsn 5 (Jeans uppläxning av utrikesminister Engeström för att denne ”inte vet skillnaden mellan vad som kan *sågas lättvindigt och villkorat* under en konversation, och ett *skriftligt* utlåtande”). Det finns ytterligare mängder av exempel i samma riktning i denna bok och i källmaterialet.

önskade utanför stan? Hon begärde ett samtal med adoptivsonen. Detta beviljades. Han bjöd ut henne till en middag på Rosendal, där de kunde samtala.⁵⁰¹

Det var en varm och ljus sommareftermiddag när änkedrottning Charlottas vagn rullade iväg över Norrbro och svängde höger bort mot Nybron, och vidare genom nuvarande Östermalm och ut på Djurgården. Det var fredagen den **19 juni**. Hon anlände till Rosendal. Charlotta och Jean samtalande länge, och åt middag. Därefter begav sig änkedrottningen tillbaka till slottet, dit hon återkom klockan 21. Hon sade då god natt till sin omgivning, drog sig tillbaka till sina rum, där hon sade att hon skulle skriva.

Men kammarfruar berättar att istället för att skriva sågs hon läsa flera papper och riva sönder andra. En del ska hon även ha kastat på elden. På hennes bord fanns ingenting skrivet. Hon lade sig mycket sent.

Den **20 juni** klockan 03 på natten ringde hon på sin kammarfru och sade att hon kände sig illamående och ville stiga upp och gå på toaletten. Knappt hade hon tagit några steg förrän hon tappade balansen och föll baklänges. Läkare ditkallades, som gjorde åderlåtning och tillkallade ännu fler läkare. Hon låg ner på en divan men andades oregelbundet med kraftiga rosslingar, kramp i bröstet och spasmiska kroppsryck. Hovmedikus Gustaf Elgström⁵⁰² försökte skyndsamt med olika läkemedel få henne att hosta upp slemmet och lugna henne, men hennes liv gick ej att rädda. Hur mycket slem hon egentligen hade i halsen är oklart, då samtidigt flera skilda vittnesuppgifter från närvarande personer i rummet gör gällande att hon under denna sista stund berättade för dem att hon kände att hon var döende, ”och med denna visshet sysselsatte sig med betraktelser för det högre liv som väntade henne”. Hon avled klockan 04.

Änkedrottning Charlottas enligt flera samtida vittnen och sentida forskare *plötsliga och alldeles oväntade* död blev genast ett stort samtalsämne. Märkliga rykten tycks ha satts i omlopp i Stockholm direkt efter hennes död. Ryktena handlade om middagen på Rosendal, som ju egentligen ingen av stadens befolkning borde känt till att den ens hade ägt rum. Ett rykte sade att änkedrottning Charlotta på Rosendal *försökt förgifta kung Bernadotte och hållt vitt pulver i hans glas*, men att Magnus Brahe upptäckt detta och gjort kungen uppmärksam på illgärningen, varpå kung Bernadotte tvingat Charlotta att dricka ur *hans* glas. Ett annat rykte talade om att hon blivit förgiftad såsom vedergällning för den del hon påstods ha haft i förgiftningen av Carl August 1810.

Den gemensamma nämnaren i de historier som *tilläts* cirkulera i Stockholm direkt efter Charlottas död, var att de kastade skulden på *henne* i någon form, misstänkliggjorde henne som konspiratorisk och gemen, och svärtade hennes karaktär och uppsåt. Ryktena gick alltså ut på att utmåla drottning Charlotta som förbrytare, som giftblanderska, som haft onda uppsåt mot kung Jean men fallit på eget grepp. Det finns väldigt tydliga paralleller mellan ryktesspridningen efter drottning Charlottas plötsliga död och den efter både kronprins Carl Augusts⁵⁰³ och Adlercreutz⁵⁰⁴ plötsliga död. Det var som om man *från osynligt håll* varit angelägen om att *snabbt* forma ett negativt eftermäle för den tidigare så okonstlade, frispråkiga, spontana, evigt lekfulla och numera ganska respekterade änkedrottningen Charlotta. Det handlade alltså ingalunda om godtyckliga rykten som på slump uppstått från ingenting, utan *ett målstyrt narrativ*. ”Gift”? Ingen skulle någonsin tänkt tanken på gift i detta sammanhang om just detta koncept ej planterats. *Det var ett iscensatt informationskrig*. Den omedelbara ryktesspridningen efter Charlottas död

⁵⁰¹ Hovdamen Marianne Ehrenström (Schück 1919 s 192) och överste Salomon Brelin (Schück 1900 s 77) går isär i sina redogörelser vad gäller det spända förhållandet mellan drottning Charlotta och Jean Bernadotte inför denna middag på Rosendal den 19 juni 1818. Författaren har, med stöd av hur andra källor beskriver förhållandet och det större sammanhanget, lutat mer åt Ehrenströms version.

⁵⁰² Gustaf Elgström (1786-1852), svensk läkare

⁵⁰³ Se kap 2 avsn 14-15

⁵⁰⁴ Se kap 22 avsn 13

handlade om budskapsföreträdet och kontrollen över den allmänna opinionen, på ett närmast desperat sätt. Det handlade om att, bara timmar efter dödsbudet, misstänkliggöra och nedsätta änkedrottningen i den allmänna opinionen, samt öppna för att hon *kan* ha dött av gift, men i så fall av sin egen blandning. Skulle man finna gift i hennes kropp efter hennes död, så fanns därmed, enligt ryktet, en klar förklaring redan till hands!

Även den revisionistiske Carl Rogberg, författare till Schinkels *Minnen* del 9 år 1864, därpå anställd av Bernadottefamiljen som privatlärare i tio års tid, spelar med i denna kavalkad av lögnerna från 1818 och passar på att förhåna den döde änkedrottningen. Rogberg – en historisk fabelbuk som postumt borde fråntas sina akademiska titlar – påstår exempelvis att drottningen hyste motvilja mot Jean under *alla* år, trots Jeans charm, och där endast "Norges kungliga diadem" till slut lyckades beveka henne. Carl Rogberg bevisar bara med sina gissningar och floskler att han inte vet vad han talar om, alternativt att han tog sitt värv som anställd hushistoriker i Bernadottefamiljen på lite väl stort allvar och i processen sålde ut hela sin akademiska integritet.

Flera av drottning Charlottas närmaste vänner, som kände henne väl, kommenterade sinsemellan efteråt att "hennes bortgång var en *lycka för henne själv*", därför att "hon var *illa sedd av kungen*", alltså adoptivsonen Jean. Dessa uppgifter, som framkommit i den privata memoarlitteraturen långt senare, visar alltså hur stor bristningen mellan de två faktiskt kom att bli under Charlottas allra sista tid. Jean hade till slut kastat masken, och Charlotta insåg, alltför sent, hur fullständigt bedragen hon varit, hur hänfört *förblindad* hon varit i sex och ett halvt år. Fullständigt förledd och förrådd av den "älskvärde" person som hon hela tiden hyllat som en skänk från himlen, som hon ansett varit skuren för rollen att ta över Sverige efter Vasaättens suspendering, i det han samtidigt med psykologisk sinnrikhet t o m fått henne att upphöra med sin oskyldiga brevväxling med kära väninnan Fredrika.⁵⁰⁵

Nu var hon död. Riktigt död. Tvärdöd.

Fastän det saknas tekniska bevis för ojust spel i något av de enskilda fallen, så är det ändå ett sällsamt ödets nyck hur tre av de personer som Jean Bernadotte skydde allra mest – för att de antingen manifesterade en påminnelse om Vasaätten, och/eller vars blotta existens högeligen irriterade honom på andra sätt – alla försvann på *datum som symboliserar tillintetgörandet av Vasaätten* i sig självt:

Sofia Magdalena, Gustaf III:s änka tillika Gustaf IV Adolfs mor, den tydligaste kvarvarande sinnebild för den landsförvisade kungafamiljen, dog på årsdagen av bedrägerivalet i Örebro *den 21 augusti*.⁵⁰⁶

Den rättrådige och samvetsgranne Adlercreutz, Sveriges mest respekterade militär och Jeans diametrala motsats på alla sätt, dog på årsdagen av bedrägerivalet i Örebro *den 21 augusti*.⁵⁰⁷

Änkedrottning Charlotta, från början den allra mest hänfödda av Jeans alla hänfödda beundrarna som till sist, även hon, genomskådat charlatanen och istället fyllts av besvikelse och bitterhet, dog på årsdagen av lynchningen av Axel von Fersen i Stockholm *den 20 juni*.⁵⁰⁸

Värt att notera är att Jean på senvintern 1813 hotat Charlotta med att *Fersens lynchare skulle komma efter henne* om hon inte helt avskar sina förbindelser med den landsförvisade Vasafamiljen.⁵⁰⁹

---

⁵⁰⁵ Se kap 4 avsn 19

⁵⁰⁶ Se kap 7 avsn 4

⁵⁰⁷ Se kap 22 avsn 13

⁵⁰⁸ Se kap 2 avsn 15

⁵⁰⁹ Se kap 4 avsn 19

Drottningens lik obducerades två dagar senare, den **22 juni**.⁵¹⁰ Hela den tillgängliga läkarelisten hade ditkallats.⁵¹¹ Dessutom infann sig drottning Charlottas överhovmästarinna, statsfruvar, och i angränsande rum fanns ytterligare seniort hovfolk. Obduktionen ägde rum i konseljrummet och började klockan 10.

Det massiva uppståndet av läkare, över ett dussin, kan man ställa sig lite fundersam kring. Hur som helst, obduktionen leddes av en av de yngre förmågorna i sällskapet, den 40-årige Erik Gadelius, och hans protokoll, den tryckta och officiella versionen, är på tre sidor.⁵¹² Författaren till denna bok är ej själv kunnig i medicin på denna nivå, men har nyligen låtit en framstående svensk disputerad överläkare, med specialisering på patologi och cytologi, tillsammans med ett lag av specialistläkare analysera protokollet från 1818.

Detta "moderna" kvalificerade obduktionsläkarutlåtande, drygt 200 år efter det ursprungliga läkarlagets utlåtande 1818, konstaterar att drottning Charlotta bl a led av fetma, eventuellt hade förstorat hjärta som var "tunt och slapt", förkalkad hjärtklaff till kroppspulsådern, förkalkningar och förträngningar i hjärtats kransartärer, dålig hjärtfunktion, eventuellt kronisk hjärtsvikt och sannolikt högt blodtryck. Dessutom var levern, mjälten och lungorna i nedsatt skick, de sistnämnda med tecken på långvarig inandning av sotig luft genom livet. Hon bar alltså redan på hjärt- och kärlsjukdomar som försvagade hennes livskraft vid blott 59 års ålder.

Själva dödsorsaken, enligt det nutida läkarlagets diagnos, baserat på det forna läkarlagets protokoll, var "akut hjärtsvikt, på basen av aortaklaffstenos och kronisk hjärtsvikt, sannolikt i kombination med akut tillkommen kardiovaskulär eller cirkulatorisk belastning, t ex förmaksflimmer/arytmi eller sepsis", och att det eventuellt även finns "tecken på generell subendokardiell hjärtinfarkt".

Vad som *sannolikt* utlöste själva dödsförloppet var alltså en "*akut tillkommen kardiovaskulär eller cirkulatorisk belastning*" som *kan ha varit sepsis*.

D v s plötslig, "akut tillkommen" blodförgiftning.

Fundera på den.

Kort efter drottning Charlottas frånfälle bosatte sig hennes svägerska Sofia Albertina, den sista kvarlevan av den gamla dynastin, på Tullgarns slott. Sålunda var Stockholm... utstädat! Allt som hette Vasa eller Holstein-Gottorp var väck. Ingen kvar på slottet förutom den nya familjen, d v s far och son Bernadotte med sitt tjänstefolk, alla sina dussintals personliga assistenter. De bodde i huvudstadens största hus med ca 1400 rum och kök, 42 000 kvadratmeter boyta, några kakelugnar, balkong och sjöglimt.

En av Jeans nära medarbetare kommenterar i sina memoarer, med bitande sarkasm:

"Så var då *äntligen* den åldriga kungaborgen *utrymd av allt* som tillhörde den gamla tiden – på *minnena* när. Men så hade ock den nya alla mödor ospard att utplåna *denna* förtretliga kvarleva. Tendensen att mitt i Sverige *inbilla* svenska folket att det icke äger några minnen, framträdde genast och har visat sig konsekvent. Allt borde tillräknas den nya tiden."

⁵¹⁰ Den förlupna tiden mellan dödsögonblicket den 20 juni klockan 04, och obduktionen den 22 juni klockan 10, är exakt 54 timmar. Dagshögstatemperaturen i Stockholm dessa dagar var ca 17 grader, men eventuellt förvarades hon i ett någorlunda svalt utrymme på slottet under tiden.

⁵¹¹ Ditekallade, i alfabetisk ordning: Nils Almroth (1761-1832), Jöns Jacob Berzelius (1779-1848), Christopher Carlander (1759-1848), Eric af Edholm (1777-1856), Johan Israel af Ekström (1773-1831), Gustaf Elgström (1786-1852), Samuel Frölich (1771-1821), Erik Gadelius (1778-1827), Anders Johan Hagströmer (1753-1830), Sven Anders Hedin (1750-1821), Magnus Magnus af Pontin (1781-1858), Göran (Jöran) Rooth (1760-1840), Anders Sparrman (1748-1820), Eric Carl Trafvenfelt (1774-1835), Christian Ehrenfried von Weigel (1776-1848). Alla närvarande utom Frölich och Hagströmer, som anmälde sjukfrånvaro. David von Schulzenheim (1732-1823) skulle ha närvarat men var frånvarande p g a tjänstledighet.

⁵¹² "Protocoll, Hållet på Stockholms Slott den 22 Junii 1818, vid Högstsalig Enke-Drottningens Hedvig Elisabeth Charlottas Liköppning" (1818)

Charlatanen och illusionisten känd under artistnamnet Carl XIV Johan hade upprepade gånger överlistat publiken. Han hade med lögner och tomma löften tillskansat sig tronföljden,⁵¹³ förnillat en statsförmögenhet⁵¹⁴ och sökt revidera historieskrivningen. Han regerade nu Sverige i ensamt majestät.

Kapitel 23 avsnitt 3

JAG VILL INTE VARA EN KORTKUNG

Guadelouperäntan var 200 000 riksdaler per år, som stamfadern var noga med att tillräkna sig. Och det kombinerade apanaget för kung Jean och sonen Oscar sattes av riksdagen till 420 000. Detta summerar till 620 000 riksdaler⁵¹⁵ i arvode till familjen *årligen* från 1818. För *två* personer, plus Désirée på distans.

Därutöver äskade kung Jean rent ofantliga anslag för olika övriga ändamål, i synnerhet för armén, hans makt- och statusaccessoar. Detta orsakade riksdagen mycket bryderi. Statsutskottet, riksdagens utskott för statsbudgetfrågor, sökte mycket pruta ner dessa höga anspråk, även en del av arméns tillökningar. Det var ju *fred* i hela Europa, pengarna behövdes för att återbygga nationen på flera andra sätt. Just denna budgetpost var emellertid en känslig punkt för Jean, extremt prestigeladdad. Han ville inte höra talas om sådana inskränkningar utan svarade alltid när någon lyfte frågan:

”Jag vill inte vara en kortkung!”

Det handlade om image och om tron att bara han disponerade över en stor och dyr armé så skulle han vinna respekt. Han ville inte vara lika intetsägande och platt som spader, hjärter, ruter eller klöver kung. Nej, han ville vara en *riktig* kung med *stora* militära resurser, hur stilla och lugnt det än var. Men pengarna gick inte ens till att rusta armén och nationen, utan istället för att *höja arméns yttre glans*, med nya allt dyrare uniformer och paradattribut. Och för att klara detta måste skatterna höjas, inklusive tobaksskatten, vilket direkt slog mot allmogens drängar.

Avsaknaden av proportioner i den övre spetsen av samhällspyramiden – med en kleptomanisk instinkt och ett parasiterande beteende – i kombination med övrig statsbudgetfåfänga istället för sans och pragmatism, betungade nationen hårt. Det rådde fortfarande nöd i landet. Justitierådet Hamilton kommenterar *girigheten* hos dynastigrundaren i sina privata anteckningar, då han skriver att enbart Jeans totala kontantarvode var ”mer än någon svensk kung förut haft och alldeles för mycket för en kung i ett fattigt och av statsbördor tryckt land”. Alla *andra* måste spara, men inte *moi*.

Stamfaderns valspråk ”Folkets kärlek min belöning” kan tolkas på olika sätt – vi kommer att återkomma till ämnet⁵¹⁶ – men om man knyter an till statsbudgeten 1818 skulle man lika gärna kunna översätta denna fras med ”folkets tålighet att betala sina skatter är min belöning”. För övrigt verkade stamfadern mestadels haft måttligt intresse för just *folket*, allmänheten, nationens stora numerär. En skribent med god inblick kommenterar att för den kungliga familjen – alltså Jean och Oscar – ”sträckte sig *ej gärna* umgänget utöver adelns och de högre ämbetsmännens kretsar”.

⁵¹³ Se kap 2 avsn 21

⁵¹⁴ Se bl a kap 22 avsn 9 och 11

⁵¹⁵ 620 000 riksdaler banco år 1818 motsvaras år 2020 av ca 77 mkr (KPI), 230 mkr (guldprisindex) alt 2,9 miljarder kr (arbetarlöneindex)

⁵¹⁶ Se kap 24 avsn 23-24

Innan vi lämnar riksdagen 1818 måste en ytterligare händelse beröras, nämligen riksrättsåtalet mot statsrådet och Stasichefen Rudolf Cederström. Den som anmälde honom till konstitutionsutskottet var ingen mindre än riksdagsmannen Carl Henric Anckarsvärd.⁵¹⁷ Anmälan gällde brott mot regeringsformens § 106, för att åt befälhavare vid kustbevakningen ha utfärdat påbud i strid mot landets lagar.

Kung Jean blev rasande över anmärkningen mot hans ministär och hotet om riksrättsåtal, och särskilt mot hans egen jasägare och dryge befallande Stasichef. Detta var ej hejduk åt Jean i ordets rätta bemärkelse, och en fingervisning om den uppskattning som Jean hyste för Cederström fås av de sammanlagda arvoden som denne uppbar i sina olika roller, som sades uppgå till oerhörda 10 000 riksdaler⁵¹⁸ per år.

Så anklagelserna vredgade honom. Regimen fick styra som den ville, ansåg Jean, emedan den förutsättningslösa tillämpningen av svensk lag i bästa fall var en öppen tolkningsfråga, i sämsta fall ovidkommande. Han såg givetvis klander av en av sina gunstlingars tjänsteutövning som ett grovt personligt påhopp på honom själv, och ville aldrig låta riksdagen och konstitutionsutskottet tro att de förfogade över någon avgörande makt visavi regimen. Stamfadern yttrade vid ett tillfälle med sedvanlig dramatik medan han höll fram ena armen:

”Du ser denna arm! Ja, jag skulle hellre kapa den än att ha denna riksrätt!”

Såja. Den svartkrullhårige martyren gör ett improvisationsnummer på golvet igen.

Justitierådet Hamilton beskriver hur Jean med ”otaliga intriger, försök att övertala och löften om belöningar” – alltså med mygel och mutor, juristsonens paradgren – försökte att döda frågan i konstitutionsutskottet. Ändå bestämde så konstitutionsutskottet att ärendet skulle överlämnas för prövning i riksrätt. Jeans försök att stoppa rättsprocessen hade sålunda misslyckats.⁵¹⁹ ”Kungen var förtvivlad”, fortsätter Hamilton sin berättelse. Enär Jean, som vi vet, ej kunde skilja på sak och person, så blev alla som hade avvikande åsikter, även om de så bara följde lagen, hans personliga fiender. Och stamfadern kunde inte alls förstå hur Essen, hans egen riksmarskalk tillika medlem i serafimerklubben sen 23 år tillbaka, tillika ordförande i konstitutionsutskottet, voterat för riksrättsåtal. Justitierådet Hamilton förklarar i sina memoarer att det för stamfader Bernadotte aldrig handlade om juridisk eller moralisk rätt. Sådana konsiderationer var irrelevanta. Det handlade enbart och endast om *blind lojalitet gentemot honom själv som person*:

”Han hade ansett Essen som sin vän, och av sina vänner fordrade han mycket. Uppoffring av samvete och övertygelse var småsaker, som borde ske för att bibehålla vänskapen.”

För sitt ställningstagande att låta en oberoende riksrätt pröva Cederströms skuld eller oskuld rörande de anklagelser som riktats mot honom, så fick Essen i juli 1818 sparken av den nye kungen från sin befattning som generalbefälhavare i Skåne.

Åklagaren i målet, justitieombudsmannen, hade yrkat på böter för Cederström. Justitierådet Hamilton upplyser oss om vad som sedan skedde, vilket ganska tydligt illustrerar den avsaknad av respekt som juristsonen från Pau hyste för maktdelningen enligt den svenska författningen och för svenska domstolars oberoende:

⁵¹⁷ Se kap 6 avsn 8; kap 22 avsn 13 (utestängandet från vännen Adlercreutz begravning)

⁵¹⁸ 10 000 riksdaler banco år 1818 motsvaras år 2020 av ca 1,2 mkr (KPI), 3,6 mkr (guldprisindex) alt 47 mkr (arbetarlöneindex)

⁵¹⁹ I de föregående debatterna hölls flera bra anföranden, där t ex bondeledamoten Anders Danielsson (1784-1839) yttrade följande: ”Så länge de av forna tiders dyrköpta erfarenhet äntligen upplysta folken utövar en ostörd rätt att låta sina kungars rådgivares handlingar granskas och underkastas laglig ansvarighet, så länge är kungarna i trygg besittning av sina undersåtars hjärtan.” Vad Danielsson menade var alltså att så länge maktdelningen enligt den svenska grundlagen respekterades, och så länge lagens och rättsprocessens integritet upprätthölls, så skulle folket sluta upp bakom sin kung, oavsett utfallet. Konstitutionen var nationens bärande konstruktion, och samma ögonblick som godtycke och självrådighet trängde undan lag och rätt och dömande instansers oberoende, skulle detta odla ”misstroende och osäkerhet” och verka mycket destruktivt på kungamakten, folket och nationen som helhet.

”Med en obeskrivlig oro avvaktade kungen utgången. Han använde utskickade åt alla håll för att verka på riksrettens ledamöter. Hotelser och löften nyttjades växelvis. Han ville nödvändigt att Cederström skulle bli fri från böter, och talade själv därom med flera av riksrettens ledamöter.”

Alla medel var tillåtna för att betvinga den dömande makten, ansåg den genomkorrupte Jean Bernadotte. Exempelvis anvisade han Svea hovrätt – just det, samma gamla parhäst som alltid, fixarinstansen! – vilka ledamöter som skulle få plats i riksretten, vilket i flera fall stred mot de ämbetspersoner som grundlagen anvisade. I ett senare skede gjorde kung Jean ett ännu grövre övertramp när han plötsligt den **21 juli 1818**, två dagar innan målet skulle avgöras, kommenderade en av riksrettens ledamöter, generalmajor Gustaf von Otter⁵²⁰, som han visste skulle rösta för fällande dom, att omedelbart följande dag den **22 juli** lämna alla sina offentliga uppdrag och bege sig av från Stockholm för att ”uti enskilt uppdrag avresa till Norge” och där uppta ny tjänst. Därigenom skulle von Otter blockeras från att delta i rättens beslut. Så skedde också.

Detta skamlösa förakt för riksrettsprocessen som stamfader Bernadotte demonstrerade väckte stor uppmärksamhet och allmänna fördömanden. Justitierådet Hamilton kommenterar igen:

”Att se högsta makten använda alla åtgärder, som kunde upptäckas, för att korrumpera domaremakten eller störa dess obehindrade gång, var också visserligen ett bedrövligt symptom och gav ej hög tanke om de motiv, som låg till grund för den nya styrelsens handlingar.”

Trots elimineringen av von Otter, så *fälldes* den **23 juli** riksretten Cederström med röstsiffrorna 10-8 i ansvarsfrågan. Stamfaderns raseri steg nu till sin höjd. Han hade förgäves komprometterat sig genom sin direkta inblandning i en pågående rättsprocess med mutor, hot och allt upptänkligt fulspel. Jean Bernadotte gastade som aldrig förr. Det var en stor prestigeförlust och hans egenkärlek var djupt sårad. Haranger och svordomar välldes fram. Han skulle skjuta sig i pannan! Han skulle överge regentskapet! Överge det här skitlandet! Sverige gick inte att styra, hette det. Stamfadern var ursinnig. Martyrutropen haglade.

Stamfaderns skamlösa, cyniska ingripanden i denna process var dock inte över än. *Någon* kom på en utväg, en plan. Oklart vem, men denna person torde varit någon som stod honom nära; var honom blint lojal och som precis som sin chef också saknade moraliska skrupler; någon som var vaken nog att se den juridisk-tekniska öppningen att fortfarande ändra domslutet; och någon med erfarenhet av mutverktygets vackra möjligheter. Gissningsvis talar vi här om verktyget Wetterstedt, och/eller nytillträdde justitiekanslern Turdfjæll, och/eller Cederström själv.

Planen var att övertala två av ledamöterna i riksretten att byta sida vid *justeringen* av domslutet. Men tiden var knapp, de hade bara fyra dagar på sig. Var fanns de svagaste karaktärerna? Siktet inställdes på krigsrådet Isak Askegren⁵²¹ och amiralitetskammarrådet Carl Wilhelm Carlberg⁵²². Attacken verkställdes. Regimen lejde lantmarskalken, adelns talman i riksdagen, att övertala Askegren, som mutades med kontanter samt löfte om adelskap. För att övertala Carlberg lejde man borgarståndets talman, lagmannen Carl Fredrik Landberg, och man visste att spela på Carlbergs egenkärlek. Man övertalade honom att hela Svea rikes frälsning berodde på just *honom*, ty kungen var uppbragt så till den grad att han antingen snart sköt ihjäl sig, lämnade landet eller gjorde revolution. Man intalade den 56-åriga inbilske Carlberg att det höga anseende som han själv ägde skyddade honom från alla misstankar att ha blivit ledd av

⁵²⁰ Gustaf von Otter (1775-1820), svensk militärofficer

⁵²¹ Isak Edelcrona (Askegren) (1749-1841), svensk jurist och ämbetsman

⁵²² Carl Wilhelm Carlberg (1761-1822), svensk jurist och ämbetsman

andra än de mest hederliga uppsåt, om han bytte sida vid justeringen. För Sveriges skull, för monarkins bestånd!

Båda köpen lyckades. Uslingen Askegren och uslingen Carlberg sålde sig som horor och gav efter för den bernadotteska regimens påtryckningar och mutor, detta beprövade smörjmedel. Den **27 juli**, när domslutsprotokollet skulle justeras, hade de bytt sida och röstsiffrorna var nu plötsligt 10-8 för att *fria* Cederström från ansvar och böter.

Jävla gelérygggar.

Det fanns i detta egentligen inga vinnare över huvud taget. Inte ens stamfader Bernadotte. Han och övriga inblandade på korrupsionssidan, inte minst mutkolven Askegren och den fåfänge karaktärlöse Carlberg, ådrog sig snarare omvärldens förakt. De största förlusterna led det svenska rättsväsendet vars objektivitet, rättsenlighet och integritet i princip skadesköts, fördärvades genom denna manipulation av den juridikföraktande juristsonen Jean från Pau. Likaså hade den svenska konstitutionen fördärvats, där maktindelningen, domstolars oberoende och grundlagens helgd kullkastats genom Jeans insatser – samme person som hyllas som "sambälsbyggare" i det moderna hovets revisionistiska narrativ, vilket vi påpekat tidigare. Men som en närvarande, klarsynt minnestecknare noterar i sina memoarer:

"Hur små är icke ofta stora män för den, som ser dem på nära håll."

Riksrättens dom avkunnades för allmänheten den **30 juli**, och gick till historien som en öppen manifestation av det eviga bernadotteska intrigmakeriet, liksom ingreppet i rättssaken "*lade i dagen stamfaderns förakt för lag och förordning, så snart de ej överensstämde med hans godtycke*", enligt den respektable historikern Gunnar Carlquist. Moral, hederlighet, rätt och sanning var fullständigt släta, likgiltiga begrepp. Stamfader Bernadotte visste att han kunde korrumpna nästan alla människor med mutor, löften och lögnar – detta var hans signum. För Sveriges del hade nationen fått erfara detta redan i samband med bedrägerivalet i Örebro 1810, när han mutat till sig tronföljden.⁵²³

När skamfläcken Askegren så fick sitt adelskap av stamfadern i början av 1819, som belöning för att som jurymedlem i en rättsprocess ha gett vika för den exekutiva maktens påtryckningar, väckte detta förtrytelse enligt en av de då närvarande i konseljen, statsrådet Skjöldebrand. Kung Jean annonserade:

"Jag nämner till adelsman krigsrådet Askegren, under namnet Edelcrona, med en gyllene krona i blått fält."

Skjöldebrand invände att han fann detta märkligt, då Askegren redan överbelönats med Nordstjärneorden 1815, och sedan dess inte utträttat någonting utöver uppfyllandet sina vanliga tjänsteåligganden, för vilket han ju redan uppbar statlig lön. Det enda han blivit bemärkt för, påpekade Skjöldebrand, var att han var ledamot i den riksrätt som först fällde och sedan friade Cederström. Skjöldebrand fortsatte:

"Mellan fällandet, vari Askegren allmänt påstås ha deltagit, och friandet, vartill han erkänner sig ha övergått, tillkom inga nya upplysningar. Hade han fällt orättvist, och därpå ångrade sig, är det väl vackert. Men en person som behöver lång betänketid att ändra orätta gärningar, som han annars bedriver, bör ej, enligt Sveriges grundlag, därför belönas med adelskap. Hade han fällt rättvist och friat orättvist, så blir belöningen ännu betänkligare. Sveriges ridderskap och adel ska finna sin ära..."

Längre än så kom inte Skjöldebrand då han hästskt avbröts av den svartkrullhåriga chefen för konseljen i ena kortändan av rådsbordet.

"Jag nämner honom!"

Resonemangen om rättvisa och skälen för utnämningen hade, så klart, irriterat stamfadern. Jean Bernadotte var en man som saknade integritet, och ska som sådan ihågkommas. När han

⁵²³ Se kap 2 avsn 21

konfronterades med sanning och rätt, som ej låg i linje med hans egennyttas, rörde detta upp stark disharmoni inombords.

Efter detta utrop för att avbryta och stänga ner Skjöldebrands talan, stormade Jean upp och lämnade rummet. Efter en stund kallades verktyget Wetterstedt och den alltid janickande åsnan Engeström att följa efter. Övriga statsråd lämnade.

Skjöldebrand planerade och förberedde då inlämnandet av sin avskedsansökan som statsråd, då han ej längre ville vara medlem i en styrelsegrupp med så grumlig moralisk karaktär. Skjöldebrand hade denna avskedsansökan färdigskriven i innerfickan då han vid ett senare uppföljningsmöte träffade stamfadern enskilt för en diskussion om Askegren. Ett av de argument som kung Jean då anförde för att bibehålla utnämningen var:

”Jag måste skydda de mina, skydda tronens vänner från fiender.”

Korruption blir inte så mycket tydligare än så.

Mötet slutade dock med att Jean, med all sin charm, tjuvningsförmåga och retorik, lyckades beveka Skjöldebrand, som lät brevet med sin avskedsansökan stanna i innerfickan.

Denna episod återkastar givetvis i sin tur en skugga över Skjöldebrand, som lät principer vika för *ord*. Alltid alla dessa fagra *ord*, och det intagande kroppsspråket och leendet, denna förföriska *charm*, som skymde det fria tänkandet och det sunda förnuftet.

Är människor i gemen verkligen så lättleda, att de ej klarar av att se bortom ytlig inställsamhet och karisma?

Historikern Elof Tegnér har kommenterat att stamfadern ”i lagens former stundom tycktes se ett onödigt pedanteri”. Detta är en kraftig underdrift. Professor Oscar Alin kallar stamfaderns förkastliga agerande i detta fallet rätt och slätt för en ”rättskränkning”. Men det var inte bara nollrespekten för lagen och juridiska processer som utmärkte stamfader Bernadotte, utan även bristen på hänsyn för demokratin som sådan. Justitierådet Hamilton beskriver fall under samma riksdag där Jean vägrade godtaga demokratiska riksdagsbeslut utan istället intervenerade och fifflade i direkt strid mot regeringsformen, ”men sådana småsaker låg honom aldrig i vägen, då frågan var att vinna ett ändamål” som justitierådet Hamilton kommenterar, och fortsätter:

”Så skulle allt styras med konst, allt ledas med knep, och däri bestod det stora av regeringskonsten.”

Så nej, han var ingen ointressant ”kortkung”. Denne karaktär från Frankrikes sydvästra hörn var något helt annat. Han var den kanske mest girige, egenmäktige, bedräglige, korrupte och *korrumperande* individen i hela den svenska regentlängden, som ibland i tysthet, ibland helt vidöppet utan hämningar, sargade det kitt, den ämbetsmannakultur, den samhällsvision och den anda i grundlagarna från 1809-1810 som var tänkta att bygga det nya Sverige. Stamfader Jean Bernadotte var ingen samhällsbyggare, ingen enande symbol för nationen, ingen förebild. Han lade snarare, mer än något annat eller någon annan, grunden för ett självsvåld, en opålitlighetskultur och ett tilltagande sedefördärv som *frätte* nationens traditionella värdegrund inifrån.

Den urtima riksdagen avslutades i juli 1818. Allt klart. Nej visst ja, diskonterna!⁵²⁴ Vi glömde nästan dem! Obeståndet av dessa hade ju utgjort själva *förevändningen* för tronskiftesrikisdagens nödtvungna sammankallade i oktober 1817. Denna lilla detalj fick visst icke försummas! Så diskontärendet blev det *sista* som behandlades under denna riksdag... Så var det med den saken. Tack och adjö.

---

⁵²⁴ Se kap 22 avsn 25

TVÅ PRINSAR

I mitten av januari 1818, tre veckor före Carl XIII:s död, hade överhovmästarinnan Carolina Lewenhaupt meddelat åt den dåvarande kronprinsen Jean att de unga damer ur de högre samhällskretsarna som önskade bli presenterade för honom "börjar stiga till en hel liten här". Det hade varit som om det redan då funnits en förkänsla av Carl XIII:s fränfalle, vilket skulle medföra mängder av ståtliga kröningsfester med alla svenska och många utländska män av rang närvarande, samt eventuellt även kunde leda till att den tillträdande kung Jean uppgraderade/förnygrade personalen och det allmänna umgänget på slottet. Av dessa skäl hade mängder av aspirerande monarki- och aristokratigrupees dragit sig mot den stora borgen i huvudstaden för att anmäla sig som disponibla och tjänstvilliga societetsfröknar. Riktiga guldgrävtider i kungliga huvudstaden.

Det var ingen hemlighet att stamfadern gillade unga vackra kvinnor och att konvenansäktenskapet med Désirée inte besvärade hans samvete över huvud taget. Ämnet har berörts några gånger tidigare i vår berättelse.⁵²⁵ Lusten för det motsatta könet hade gått i arv från far till son, och Oscar var vid denna tid en hormonstinn tonåring. Ett vittne skriver att "varje vackert föremål satte honom i flammor". Ett namn som nämns i källmaterialet är Ebba Frölich⁵²⁶. Ett annat är Mathilda d'Orozco som redan nämnts i ett tidigare avsnitt,⁵²⁷ där det är oklart om pappsen eller Oscar hade första tjing på henne. Det antyds även i källmaterialet från slottets innersta vrår att Oscar, precis som pappsen i sina dagar, nyttjade sina adjutanter eller andra personliga assistenter som fixare av unga tjejer för rent tillfälliga förbindelser. Det verkar ha pågått en flitig koppleriverksamhet kring den franskättade kungliga familjen som tagit över.

Oscar hade tidigt blivit lillgammal.⁵²⁸ Stamfadern styrde hans liv på detaljnivå. Sonen skulle *danas*, för att bli en lika storlagen man som sin far. Det förefaller som om Jean aldrig med lugn kunnat åse att Oscar befann sig i stillhet, att han fick ro. Uppfostringschefen måste alltid tänka ut någon ny uppgift för honom och utövade ett ständigt och otåligt inflytande över sonen. Brevkorrespondensen mellan de två belyser relationen. Hela stamfaderns förhållande till sin son gick ut på att *forma* honom. Det var anvisningar och anmärkningar, inte bara för att officiellt kunna representera och föra vidare dynastin, utan kanske ännu mer konkreta *tekniker* för att vinna omgivningens gillande. Att bli omtyckt var ett *spel* som man måste bemästra, enligt fadern; popularitet kom inte av sig självt.

Samtidigt osar Oscars brev till fadern under tonåren av brådmogenhet, inpräntad etikett, konstlade och reserverade formuleringar, och en akut brist på humor, spontanitet och genuin förtrolighet. Oscars ton i brev till andra vuxna kunde vara instinktiv och obesvärad, men just inför sin far var han kuvad och komplexfylld. Fadern *förväntade sig* emellertid regelmässig korrespondens från sonen, och skulle Oscar missa att hinna med ett brev innan en kuriravgång fick han uppbära magisteraktiga förebråelser efteråt från sin pappa, som aldrig upphörde att misstänka alla, även sonen, för försumlighet, eller snarare ofullkomlighet. Enligt ett vittne så uppsköt Oscar, med ångest inombords, ständigt sina samtal med sin far om saker som han visste riskerade att bli obehagliga.

Stamfader Bernadottes uppfordringar skapade en fadersauktoritet som inte var sund och stärkande. Jean hade, utifrån sina egna barndomsupplevelser, ett upprättelse- och bekräftelsebehov som överträffade *allt*. Oscar anpassade sig efter detta, han hade egentligen

⁵²⁵ Se t ex kap 22 avsn 26

⁵²⁶ Ebba Adelaide Silfverschiöld (Frölich) (1797-1816)

⁵²⁷ Se kap 22 avsn 26

⁵²⁸ Jmfr kap 3 avsn 6

inget val, och breven till fadern vimlar av smicker, lyckönskningar och komplimanger, och aldrig lyfts någon annans gärningar fram på ett sätt som skulle kunna jämföras med pappans.

Det omnämns i källmaterialet på flera ställen att Oscar hade lite svårt att koncentrera sig, att fokusera på en uppgift och förkovra sig. Vid flera tillfällen visade han blankt ointresse för vad tidens största svenska läromästare ville visa honom, och hans adjutant Löwenhielm kommenterar i sina memoarer att "lille prinsen hade ingen lust för studier". Ett annat samtidsvittne kommenterar Oscars oroliga och närmast barnsliga "ytlighet" och brist på "allvar och ihärdighet", och spekulerar i om "hans naturliga espri och livlighet ibland utgör hinder för grundliga kunskapers inhämtande". Måne kunde Oscar Bernadotte ha diagnostiserats med någon slags bokstavskombination, om det funnits bokstavskombinationer i början av 1800-talet.

20 år gammal inledde Oscar studier i Uppsala under en begränsad period. Under denna tid skickade han sin far i Stockholm kopior av sina föreläsningsanteckningar, och bedyrade att "jag använder min tid på bästa sätt, för att *motsvara dina faderliga avsikter och göra mig värdig ditt förtroende*". Detta var alltså en son som kände – visste – att faderns tillit och tilltro ej fanns där som en stadigvarande trygghet, utan Oscar förväntades följa faderns instruktionsmanual för att göra sig *värdig* faderns respekt. Samtidigt, för att grandioست markera sin egen beständiga närvaro, så skänkte fadern en bystskulptur av sig i carraramarmor till universitetsbiblioteket, d v s pyntade sonen Oscars studielokal med en staty av sig själv.

Det är möjligt att det i denna psykologiska sketch av de två första Bernadotteregenterna finns frön som kan förklara Oscars karaktär. I yngre tonåren har Oscar skildrats som "känslig och vek" och med "en mycket ömtålig och svag kropps-konstitution". En utländsk diplomat använder ordet blasé⁵²⁹ om honom. I övre tonåren beskrivs Oscar i källmaterialet av närstående personer som osäker och villrådig i flera situationer. Han ogillade moraliska påminnelser från människor i sin närhet och gav lättvindiga löften, som han hade svårt att hålla, för att befria sig från efterhängsenhet. Kanske var detta beteende, och hans sexuella frigjordhet, en naturlig motreaktion mot faderns uppfostransdespotism.

Någon gång kring mitten av 1810-talet hade Oscar inlett en intim förbindelse med den två år äldre Jacqueline Gyldenstolpe⁵³⁰. Just detta förhållande blev särskilt intressant på flera sätt. Jacqueline beskrivs i källmaterialet som vacker, men hon visste om detta alltför väl, och sådana tjejer bli snart odrägliga. Så även Jacqueline. Av sin mor hade hon dessutom fått ära fåfänga, egenkärlek, ytlighet, självcentrering och en böjelse för slöseri, prål, gagnlöshet och allt tänkbart bjäfs. Lägg därtill Jacquettes egen brist på bildning, ointresse för världen, nyckfullhet, skiftande arrogans och arbiträra humör. Men som sagt, hon var vacker och kom därför undan med denna simpelhet. Hon var även obetänksam och promiskuös.

Det sexuella förhållandet mellan Oscar och Jacqueline hade cirka 1816⁵³¹ resulterat i ett flickebarn. Oscars första oäkting, grattis! Det nyfödda barnet hade avlämnats anonymt en afton i ett litet klädbylte, väl insvept i ett dyrbart spetslinne med en lapp med namnet *Oscara*, på trappan till ett förnämt hus på Drottninggatan i Stockholm. Huset tillhörde Louise Meijerfelt⁵³² och barnet hade tagits om hand där några månader. Senare, när omständigheterna klarnade, hade dock barnet fått växa upp hos dess biologiska mormor i Finspång, den tämligen bedagade

⁵²⁹ blasé = övermätt och likgiltig inför glädjeämnen

⁵³⁰ Gustava Charlotta Jacobina "Jacquette" Aurora Löwenhielm (Gyldenstolpe) (1797-1839), svensk hovfröken

⁵³¹ Tidpunkten för födseln är något omtvistad. Jacqueline beskrivs kring nyåret 1816/1817 av hennes blivande make Carl Gustaf Löwenhielm (1790-1858) som "verkligt skön", och relativt kort därefter inhämtades alla inblandade föräldrars samtycke till giftermål, och vigseln ägde rum den 18 september 1817. Om Jacqueline gick höggravid – en omständighet som brukar vara svår att dölja – och förlöste ett barn, torde detta ha skett senast 1816. När Oscara Meijergeer gifte sig 1833 antecknades födelsedatumet 14 april 1815 i vigselboken. I en husförhörslängd har 27 mars 1816 angetts. Av dessa alternativ är det senare datumet mer sannolikt.

⁵³² Lovisa (Louise) Augusta Meijerfeldt (Sparre af Sundby) (1745-1817), svensk hovdam

och vidrigt dryga och giftiga Aurora Wetterstedt, en riktig jävla skata.⁵³³ Hursomhelst, det blev med tiden i alla fall känt inom den viskande hovkretsen och sedermera därutöver att barnets biologiska far var kronprins Oscar. Som för att knyta ihop alla inblandade parter, kom barnets fullständiga namn att lyda Oscara Meijergeer⁵³⁴, där förnamnets referens är uppenbar och där efternamnet är en sammansättning av fostermodrarna Meijerfelt och De Geer. Diskret så det förslog.

Relativt kort efter detta gifte sig den då 20-åriga Jacqueline med den 27-åriga Carl Gustaf Löwenhielm, som sedan flera år var Oscars närmaste kavaljer⁵³⁵, och som sedermera befordrades till Oscars kammarherre och stabschef. Carl Gustaf Löwenhielm, som av en levnadstecknare beskrivits som ”en hederlig och rättskaffens man”, hade under många år visat Oscar den allra trognaste tillgivenhet, absolut lojalitet, och gjort stora uppoffringar med uppdrag som sträckte sig över månader och år, natt och dag. Löwenhielm hade försakat och fördärvat sin egen hälsa för Oscars skull. Han hade tagit genuint ansvar för Oscar, varit en mentor och hela tiden en stabil, genuint välmenande och pålitlig rådgivare åt sin skyddsling.

Men detta hindrade inte Oscar Bernadotte från att, som tack för hjälpen, fortsätta knulla Carl Gustaf Löwenhielms hustru.

Oscar och Jacqueline fortsatte sitt förhållande bakom ryggen på Carl Gustaf Löwenhielm. Inte nog med det. Både Oscar och Jacqueline började med tiden visa Carl Gustaf Löwenhielm förakt och känslökyla. Jacqueline blev alltmer spotsk och gjorde envist snipigt motstånd mot makens allra minsta önsknings. Oscar och Jacqueline såg den rekorderlige, försynte och genomhederlige Carl Gustaf Löwenhielm som en *loser* eftersom de tillsammans hade en hemlighet, ett sexliv, som han inte kände till.

Och det var ungefär i detta skede i livet, i 20-årsåldern, som Oscar även började bli mer allmänt ointresserad av sin roll, sina plikter och sitt anseende att upprätthålla som tronföljare. Istället lockades han alltmer av nöjen, fester och erotik. Carl Gustaf Löwenhielm – som träget och lojalt försökt stötta, hjälpa och upplyfta Oscar – såg med smärta hur flyktiga njutningar och ytligt nonsens mer och mer upptog Oscars tid och tankar. Han såg med förfäran hur Oscar, som i grunden hade ett gott hjärta, nu slöt sig till sluga, beräknande, dryga, arroganta och falska människor, listare och uppkomlingar.

Detta om Oscars utveckling.

Vi lyfter nu blicken och flyttar oss utanför Sveriges gränser.

Ute i Europa levde prins Gustav, Sverige *legitime* tronföljare sen 1809 med Vasablod i ådrorna men förvisad från sitt fädernesland. Gustav beskrivs som tonåring som lång, smärt och mycket vacker. Han hade yvigt, självlockigt mörkblont hår i en kalufs med sidbena, och stora blå ögon som gav ett lugnt och ärligt intryck. Den fint tecknade munnen var hans mors, Fredrikas, men i hans anletsdrag fanns också mycket från fadern. Hans personlighet har av utomstående betraktare beskrivits som vänlig och älskvärd. Till sitt sätt var han trygg, okonstlad och stillsam, men han tyckte mycket om att röra sig ute i naturen, ridande eller till fots. Sina föräldrars

⁵³³ Aurora Wetterstedt, verktygets fru, beskrivs i källmaterialet som elak, ond och övermåttan egenkär. Grefvinnan dessutom. Hon sägs inte ha fäst avseende på något annat i världen än *ytan*. Fru Wetterstedt omgav sig alltid med ett helt eget litet hov av personliga assistenter (husmamseller och kammarjungfrur); hon klarade sig ej utan dem. Hon var uteslutande upptagen av sina bestyr framför spegeln, sitt utseende och dyra nöjen, och hade ej någon tid över att offra på sina egna barns uppfostran. Jacqueline var således olycklig hos sin mor, som alldeles övergivit henne. Och Jacquettes dotter, den stackars flickan Oscara, behandlades så illa av sin mormor under hela uppväxten, att även längre upp i åren så rann tårarna efter att hon tvingats träffa satkärringen. När den jävla kossan Wetterstedt räckte ut handen åt sitt barnbarn att kyssa, fanns i Oscars ögon och hjärta bara förakt mot denna usla, ynkliga individ, som i övrigt ansågs vara en av Stockholms mest ”förnåma damer” jämte hovet.

⁵³⁴ Oscara Hilder (Meijergeer) (1816?-1880)

⁵³⁵ kavaljer = (förnäm) herreman tjänstgörande vid hovet som ”uppvaktning” (personlig assistent) åt en prins eller annan högt uppsatt person

ovillkorliga kärlek under barnåren hade lagt grunden för den man han kom att bli. När Fredrika 1809 underrättats om att kronprins Gustav frånkänts sina rättigheter av Sveriges riksdag hade hon blivit tyst ett ögonblick, torkat bort några tårar i smyg, och sedan yttrat med övertygelse:

”Ja, jag anbefaller detta barns öde i Guds hand *och oroar mig inte för dess framtid.*”

Hon hade varit förvissad om att han skulle klara sig i världen. Det var en fin och duktig pojke.

Prins Gustav hade fått en mycket god uppfostran och utbildning. Han var artig och försynt, relativt flärdfri i sina levnadsvanor, utstrålade respekt och ödmjukhet, och var mycket omtyckt av sin omgivning. Han talade givetvis svenska, dessutom perfekt tyska och franska, och var förtrogen med latin. Så småningom hade han även plockat upp engelskan. Han hade privatlärare i akademiska ämnen, militärstudier och fäktning. Sen 1814 hade en schweizare vid namn Polier verkat som Gustavs guvernör med huvudansvar för hans utbildning.⁵³⁶ Polier – en bildad, beläst och berest man – ägnade sig åt Gustavs skolning med stort fokus, målmedvetenhet, genuint engagemang och tillgivenhet, vilket gav goda resultat och resulterade i ett stort förtroende från Gustavs sida för sin lärare.

I februari 1816 hade Gustav formellt skrivit in sig vid universitetet i Heidelberg, innan han rest till Lausanne och där upptagit studier under sitt nya inkognito ”greven av Itterburg”, efter en gammal borgruin på ett gods som hans mor Fredrika förvärvat vid floden Itter, ca 43 km väster om centrala Kassel. I augusti 1816 hade Gustav rest med sin mor Fredrika och sin syster Sofia genom norra Italien där de bl a besökt Milano, Turin och Genua, inklusive Comosjön och den vackra Lago Maggiore. Gustav hade visat sinne för smak och konst, och hade velat besöka många tavelgallerier och museer. Han hade också börjat bli mycket intresserad av arkitektur, och gjort skisser av intressanta byggnader under vägen. Hela familjen hade rest inkognito och resan beskrivs som utomordentligt skön. Gustav hade skrivit brev till sin far, som han aldrig skulle upphöra att älska men aldrig skulle återse i livet, om deras upplevelser.

1817 hade prins Gustav börjat sina faktiska studier vid universitetet i Heidelberg, som han ägnat stort intresse. Han hade där lärt känna historikern Ernst Moritz Arndt. 1819 reste prins Gustav till Storbritannien, där han studerade vid universitetet i Edinburgh och inledningsvis hade ingen mindre än Walter Scott⁵³⁷ som föreståndare för vistelsen. Den brittiske premiärministern Liverpool bad Scott att göra prins Gustavs vistelse i Edinburgh så angenäm som möjligt. Dagen efter sin ankomst blev prins Gustav inbjuden på en middag hos Walter Scott. Ovanför eldstaden i författarens matsal hängde ett porträtt av Karl XII. Prinsen blev vid denna åsyn synbarligen angenämt berörd, men trodde att detta porträtt placerats där endast av artighet mot honom. Så var ej fallet, det hängde alltid där. Middagssällskapet ska ha rönt ett djupt intryck av familjelikheten mellan den store svenske krigarkungen och prins Gustav, och Scotts vän James Skene⁵³⁸ beskriver i sina ögonvittnesskildringar den 19-åriga svensken vid denna tid som ”en högväxt, vacker 19-årig ung man med ljus hy, och en uppsyn som ägde mycket stor likhet med porträtten av hans store förfader, Karl XII”.

Vid sidan om sin akademiska förkovran så inledde prins Gustav vid denna tid, kring 20-årsåldern, ett imponerande fysiskt och psykiskt träningsprogram, som framför allt stärkte hans uthållighet. Han idrottade hårt, han red bra, han övade alla vapens bruk. Och för att härda sig och träna upp sin orienteringsförmåga gav han sig ofta iväg mitt i natten, när det regnade och stormade som värst, ibland till häst, ibland till fots, ut i det mörka kalla landskapet för att hitta till olika platser och tillbaka igen. Han satte upp utmaningar och mål för sig själv och gick in för alla sina uppgifter med respektingivande allvar, samtidigt som han blev, enligt samtidsvittnen,

⁵³⁶ Se kap 22 avsn 3

⁵³⁷ Walter Scott (1771-1832), brittisk skald och författare

⁵³⁸ James Skene of Rubislaw (1775–1864), brittisk jurist och amatörkonstnär

allt resligare, manligare och snyggare. En artikel i *Glasgow Herald* i början av februari 1820 om prins Gustav under dennes vistelse i Edinburgh innehåller bl a följande:

”Alla är djupt intresserade av den olycklige prinsens uppenbarelse och manér. Han är mycket ung, inte över nitton skulle jag förmoda, men inte det minsta pojkkaktigt i sitt uppträdande. Hans anletsdrag, men framför allt, hans allmänna uppsyn, påminner starkt om porträtten av Karl XII, och sättet på vilket han har sitt snygga ljusa hår, bakåtkammat från pannan, verkar avsett att öka styrkan i likheten. I hans ögon finns mycket av Vasarnas eld, men, som helhet, är hans ansiktsuttryck lugnt och melankoliskt, och hans leende är samtidigt både mycket lugnt och mycket vemodigt. --- Han är dessutom passionerat förtjust i vår skotska musik --- och flickorna är inte långsamma att bjuda honom på *Charlie Is My Darling, Kenmure’s On And Awa, Though His Back Be At The Wa’, etc.*⁵³⁹ Greven⁵⁴⁰ verkar vara en ypperlig ryttare, och har en mycket militärisk air, mycket mer så än någon jämnårig som jag någonsin skådat.”

Under dessa fleråriga universitetsstudier som han visat största hängivenhet och ambition, och den tuffa frivilliga träningsregimen, hade prins Gustav också utvecklats som person. Genom sin flitiga strävan inom flera områden hade han gjort ”betydliga framsteg i sin bildning och själsutveckling”, och särskilt tiden i Storbritannien gjorde att hans tidigare blyghet ersattes med mer öppenhet, rättframhet och god berättarkonst. Historikern Hjalmar Lindeberg skriver att hans goda umgänge med betydande och intellektuella människor gjort att prins Gustav ”tillvunnit sig ett fast och manligt uppträdande”, och att ”universitetsstudierna hade i väsentlig mån förlänat honom kärlek till arbete och verksamhet ävensom en karaktär av allvar, som aldrig övergav honom”. James Skene jämför på annat håll prins Gustav, i fråga om hans karaktär, med de främsta svenska kungarna sen Gustav Vasa.

Allt detta hade ägt rum exakt samtidigt som den fragile prins Oscar Bernadotte på Stockholms slott, efter ännu en hel dags lojhet och en alldeles särskild håglöshet inför faderns kommandodirektiv, avslutat kvällen med att sätta på sin kammarherres hustru.

Gustaf IV Adolf hade av sagt sig regentskapet för egen del, men han hade ingalunda på något sätt av sagt sig, frånträtt eller övergivit tronföljden för sina efterkommande. Detta är alldeles glasklart i historien. Dock så kom exkungens känslor för Sverige att vackla med tiden, och ibland kom bitterheten upp till ytan. Han upphörde dock aldrig att älska sin son. Det berättas i källmaterialet om en svensk gardesofficer, Aminoff⁵⁴¹, som trotsade stamfader Bernadottes förbud mot all förbindelse med den landsförvisade Vasafamiljen, och faktiskt besökte exkungen i Basel 1820. Aminoff fann i kungens rum endast *en* tavla. Det var ett stort porträtt i olja föreställande hans son, prins Gustav.

En av de mest djuplodande forskarna i prins Gustavs liv, som skriver under pseudonymen Oddorwar, menar att vad gäller prinsens karaktär så är alla okorrumpade historiska källor faktiskt samstämmiga. Prins Gustav var en mycket vänlig person med gedigna egenskaper, och han visade största redbarhet, rättspatos och ärlighet, precis som sin far.

När sonen Gustav så växte upp till en reslig, presentabel, mycket välutbildad och klok ung man, kom Gustaf IV Adolf att inse att svenska folket inte *förtjänade* sonen som kung. Svenskarna kunde gott ha vad de blivit påprackade genom bedrägerivalet i Örebro 1810. Gustaf IV Adolf yrkade på att prins Gustav själv skulle deklarera att han *avsade sig* sin legitima rätt till tronföljden.

⁵³⁹ De uppräknade exemplen i tidningsartikeln från 1820 är skotska folksånger som spelas än idag.

⁵⁴⁰ Prins Gustav använde sitt tämligen meningslösa inkognito ”greven av Itterburg” även i Skottland, fastän alla visste vem han var.

⁵⁴¹ Ivan Feodor Aminoff (1797-1855), svensk militärofficer och hovman

Så skedde dock ej. Snarare tvärtom. Vi har tidigare omnämnt hur prins Gustav efter Carl XIII:s död 1818 kungjorde för den svenska och flera större europeiska regeringar att han utan jämkning vidmakthöll sina legitima anspråk på Sveriges tronföljd.

Men Gustav hade ingen realistisk chans längre. Den stora borgen i Gamla stan i Stockholm ockuperades av en externrekryterad, bipolär, mångsidigt kriminell och förryckt fransos, och hans toppridna, hämmade, njutningslystna och sextokiga son.

Som det brukar heta – ett land får det styre det förtjänar.

Stamfadern, exrepublikanen, som i en miljon yttranden under sin karriär i Sverige hyllade ”svenska folkets fria val” med referens till utfallet av bedrägerivalet i Örebro 1810, borde väl vara konsekvent och i så fall låta ”svenska folkets fria val” bestämma *varje* ny tronföljare istället för att låta genetisk härkomst avgöra?

Det faktum att prins Gustav ännu existerade var det allra största stressmomentet i Jeans liv. Och enligt flera vittnesuppgifter från just denna tid mottog stamfadern med irritation rapporter, både genom offentliga kanaler och via sina egna hemliga spioner, om prins Gustavs fina utveckling. Historikern lektor Dag Retsö⁵⁴² har i en vetenskaplig undersökning lanserat teorin att stamfadern under denna period, 1815-1819, undersökte möjligheterna att låta erbjuda prins Gustav kungakronan i Argentina, för att bli av med honom för gott.

Kontrasten mellan prins Gustavs begåvning, utseende, framåtskridande och föredömliga karaktär, och prins Oscars patetiska gestalt, kunde knappast vara mer slående.

Kapitel 23 avsnitt 5

LAGFARTSTRICKET

Vi har tidigare i vår berättelse sett den bernadotteska girigheten och kleptomanin ta sig uttryck i allsköns former. Apanaget var bara den officiella, synliga och tämligen oskyldiga delen av hela paketet. Förvisso såg Jean till att tidigt erövra det svenska rekordet i kronprinsapanage, och sedan bibehålla denna tättposition och sätta nya rekord, men detta var ändå ett officiellt arvode sanktionerat av riksdagen. Den riktiga matchen ägde rum vid sidan om; att skaffa sig kuriösa sidoinkomster och ”skära emellan” i transaktioner med statliga medel närhelst möjlighet fanns. Ett av de tidiga exemplen är överflyttningen av nyttjanderätten och kassaflödena från St Barthélemy från statens till regeringens – i praktiken stamfaderns enskilda – disposition. Under flera år genererade St Barthélemy ett stort ekonomiskt överskott⁵⁴³ som omsattes i bl a mutor och understödde stamfaderns Stasiverksamhet. Men sedan vände konjunkturen och St Barthélemy började visa underskott. Då, helt plötsligt, var det tydligen inte lika roligt längre att vara allenastyrande över räkenskaperna, och Jean försökte då övertala riksdagen att återta ansvaret för de ekonomiska förlusterna! Smart tänkt av hedersdoktorn i nationalekonomi! Dock moraliskt urholkat, men hedersdoktorsdiplomet sträckte sig inte så långt till att omfatta ämnet grundläggande etik.

I detta avsnitt följer här ett annat exempel. Vid mötet i Åbo i augusti 1812, där den välbekanta familjeöverenskommelsen träffades,⁵⁴⁴ hade stamfader Bernadotte även äskat

⁵⁴² Dag Retsö (1961-), svensk historiker

⁵⁴³ Under tolvårsperioden 1812-1823 uppgick överskottet från St Barthelemy till 476 841 riksdaler specie. Författaren har ej undersökt de exakta årliga betalningsströmmarna, men om man räknar detta som en annuitet över 12 år, d v s 39 737 riksdaler specie per år under denna period, motsvaras det år 2020 av ca 150 mkr (KPI), 390 mkr (guldprisindex) alt 5,5 miljarder kr (arbetarlöneindex).

⁵⁴⁴ Se kap 4 avsn 12

bidrag av tsar Alexander till uppförandet av en grandios byggnad på Helgeandsholmen. I denna, var planen, skulle marmorstatyer av diverse svenska kungar uppföras.

Ett par år senare, i samband med firandet av den lysande svensk-norska unionen som statsbyggaren Bernadotte tvingat fram, gjordes en insamling i Stockholm för att anlägga en ny bro mellan Norrmalm och Helgeandsholmen, samtidigt som man ämnade flytta det dåvarande hovstallet som låg på Helgeandsholmen, och där istället uppföra den planerade byggnaden där marmorstatyerna skulle inhysas. För hela bro- och tempelprojektet skulle man även vara tvungen att undanröja några privata hus. Dessa hus låg där nuvarande riksdagshuset ligger.

Kung Carl XIII hade bifallit planen. De privata husen som låg i vägen och måste rivas köptes in för *svenska statens räkning* för 104 300 riksdaler, varav 100 000 kom ur den svenska rubelfonden. Kung Carl XIII bekräftade detta skriftligen. Statyerna i marmor beställdes av den svenske skulptören Johan Niclas Byström, som skulle tillverka dessa i Rom.

Emellertid väcktes kort efter Carl XIII:s bortgång frågan om dessa inlösta fastigheter på Helgeandsholmen – minst sagt *prime location* i Stockholm, då som nu – verkligen inlösts för svenska statens räkning. Det var givetvis Jean som nu menade att eftersom rubelfonden, alltså det kapital som Ryssland lånat ut till *svenska staten enligt skriftlig traktat* och Ryssland senare efterskänkt, ju egentligen tillhörde honom *personligen*, så skulle de nya lagfarterna för fastigheterna på Helgeandsholmen vara utfärdade i hans namn personligen, och ej stå med svenska staten som lagfaren ägare.

Någon gång mot slutet av 1818 opponerade sig stamfadern, när han upptäckte att lagfarterna för dessa fastigheter på Helgeandsholmen ändå stod i svenska statens namn. Den **29 december 1818** svarade underhuggaren Rudolf Cederström⁵⁴⁵, här i egenskap av talesperson för direktionen för hovstall- och kasernbyggnader, att man initialt endast följt givna instruktioner att inlösa dessa fastigheter för svenska statens räkning, men att man i efterhand kunde göra en sådan "rättelse" som skulle tillfredsställa kung Bernadotte. Självklart, chefen. Man avvaktade bara hans "nådiga befallning" att ändra lagfarterna, så skulle – vips! – ordningen vara återställd.

Med denna granna undfallande attest vände sig Jean Bernadotte till överståthållarämbetet, den högsta civila förvaltningsmyndigheten under regeringen för Stockholms stad. Dåvarande tillförordnad chef för denna myndighet var Daniel Edelcreutz, känd i historien för att ha bidragit till att undergräva Gustaf IV Adolfs ställning 1808 och 1809, samt för att avsiktligt korrumpera utredningen av den Fersenska lynchningen 1810.⁵⁴⁶ Rätt meriter alltså. Utöver utnämningen till tillförordnad överståthållare så hade Jean Bernadotte markerat lojalitetsbandet till Edelcreutz genom att utnämna denne fine ämbetsman till kommandör av Nordstjärneorden på sin kröningsdag i maj 1818. Jo, just det, Edelcreutz hade tjänstgjort en tid vid Svea hovrätt också, denna trogna instans, vilket var ytterligare ett stort plus i kanten.

Jean skrev till så till sin kompis på överståthållarämbetet den **2 februari 1819**, på själva kyndelsmässodagen som ibland kallas för "lilla julaften", med ett påstående att fastigheterna på Helgeandsholmen köpts för hans "egen höga räkning" av "enskilda medel" – dvs rubelfonden som var svenska statens. Jean utfärdade så en skriftlig "befallning" att nya lagfarter "med ovanberörda rättelse" skulle utfärdas och "rättelsen" i relevanta protokoll antecknas. Jeans skrivelse var kontrasignerad av statssekreterare Casper Ehrenborgh⁵⁴⁷, ännu en köpt lojalist.⁵⁴⁸

⁵⁴⁵ Denne Cederström, som skriftligen godkände denna lilla privatekonomiska *flip* som representant för den offentliga direktionen för hovstall- och kasernbyggnader, var alltså ingen mindre än den genomkorrupte Bernadotteanhängaren Rudolf Cederström (1764-1833).

⁵⁴⁶ Se kap 2 avsn 3, 15

⁵⁴⁷ Casper Wilhelm Michaël Ehrenborgh (1786-1844), svensk ämbetsman

⁵⁴⁸ Casper Ehrenborgh var en man som i källmaterialet beskrivs som en översittare gentemot underordnade och som med tiden fick allt större ansvar för Jean Bernadottes många fastighetsaffärer. Ehrenborgh hade både befordrats till statssekreterare och blivit riddare av Nordstjärneorden vid stamfaderns kröning 1818.

Så skedde också. De *statliga* fastigheterna på Helgeandsholmen omregistrerades som Jean Bernadottes *privata* egendom. Enligt en historiker *tillät* hans omgivning – regering, myndigheter, domstolar – denna sk tolkning, på att Jean kunde ”i statsrådet och annorstädes *undandröja all friktion*” eftersom ”han ganska väl förstod att *smörja maskineriet*”, enligt källor. Med andra ord, mutor, detta återkommande vapen i stamfaderns historia, tycks ha använts för att mjuka upp eventuella tveksamheter till ovan begångna olaglighet. Stamfader Bernadottes etablerade en kultur genom sin maktutövning som i praktiken korrumpade en stor del av den svenska statsapparaten och offentliga förvaltningen, och det här är bara ännu ett anekdotiskt exempel. Hans bemödanden att undandröja invändningar i ärenden som detta var del av hans naturliga parasiterande instinkt; han förstod mycket väl hur maskineriet skulle oljas. Hans ymnigt distribuerade personliga penningbidrag korrumpade en stor del av svenska statens administration och rättskaffenhet.

Men påståendet att Helgeandsholmen var privat egendom var ju icke desto mindre *fel*.

Helgeandsholmen tillhörde staten. Precis som rubelfonden, Pommernersättningen, Guadeloupemedlen.

Svindleri. Bedrägeri. Kleptomani.

Frågan om Helgeandsholmen och lagfartstricket, och den där rubelfonden, dök upp igen på 1823 års riksdag när Carl Henric Anckarsvärd framförde anmärkningar i frågan. Anckarsvärd förtydligade att detta kapital ju ursprungligen varit ett lån till *svenska staten*, som Ryssland underlåtit att indriva och sedermera efterskönt. Statsutskottet – del av det smorda maskineriet, uppenbarligen – svarade dynastilofjalt att lånet varit menat åt Carl XIII och Jean Bernadotte *personligen*. Vilket alltså var en lögn, ett påhitt. Statsverket förklarade vidare att man ej såg ej anledning att låta granska detta vidare, eftersom riksrevisionen och KU tidigare *ej* haft anledning att anmärka på att rubelfonden tillhörde Bernadotte personligen. Att varken riksrevisionen eller KU anmärkt på denna kreativa bokföring vittnar i sig om antingen inkompetens eller korruption, eller möjligen bådadera.

Först 1881 kom verkligheten ikapp. Adolf Hedin⁵⁴⁹, liberal riksdagsledamot i andra kammaren, ställde sig upp och höll ett anförande där han förklarade förhållandena angående Helgeandsholmen, där han bl a uppläste ovan nämnda aktstycken, och visade inför kammaren hur frågan om äganderätten 60-70 år tidigare *korrumpats*. Hedin fortsatte:

”När man tar kännedom om ett sådant aktstycke, så vet man icke vid vilken av två känslor man ska stanna; harmen över dem som under överdrivna lojalitetsförklaringar döljer sin feghet, eller beklagande över en regent som omges av sådana rådgivare.”

Hedin angrep samtidigt den perversa tolkningen att rubelfonden skulle tillhört stamfader Jean Bernadotte personligen, och åberopade lydelsen i det mellanstatliga fördrag som reglerade subsidielånet från Ryssland till Sverige:

”Det låter nu som en saga att den dömande makten ställt sig en sådan order --- till efterrättelse, men icke desto mindre är det visst att så skedde. Icke mindre förunderligt är att i dessa aktstycken --- den så kallade rubelfonden betecknas såsom en den kungliga familjens enskilda tillhörighet. *Intet är mera visst än att denna uppgift vilar på ett misstag*. --- Det är en traktat, som innehåller stadganden om ett subsidielån åt *Sverige*. Det är icke ett kontrakt mellan dåvarande kronprinsen av Sverige och kejsaren av Ryssland om en personlig gåva av den senare till den förre, utan en traktat rörande ett subsidielån till *svenska staten*. För övrigt gällde även den tiden 58 § regeringsformen⁵⁵⁰, om vars innehåll jag förmodligen icke behöver erinra.”

⁵⁴⁹ Sven Adolf Hedin (1834-1905), svensk publicist och politiker

⁵⁵⁰ 1809 års regeringsform, § 58, sade bl a: ”Skulle genom traktater med främmande makter några medel riket tillflyta, ska för dem på lika sätt redovisas” (d v s öppet deklarerar för riksdagen såsom en statlig intäkt eller fordran).

Hedins anförande och argumentation var givetvis klockrent korrekt. En opponent i debatten invände naivt att eftersom konstitutionsutskottet ju har till uppgift att granska regeringen, och att ingen anmärkning gjorts i denna fråga, så måste väl allting anses ha gått rätt till.

Upplösningen blev, efter många års debatterande i riksdagen, att det bernadotteska kungahuset "skänkte" till staten de tomter som kungahuset tidigare genom bedrägeri stulit från staten. Men i gengäld för denna *generositet* – ack ja så storsint – så krävde man, vilket staten accepterade, att ett nytt hovstall åt kungahuset skulle uppföras på annan närliggande plats. Sagt och gjort. På 15 693 m² markareal på Östermalm i bästa läge snett upp från Nybroplan, med kontor och ett flertal lägenheter där familjen än idag åtnjuter dispositionsrätten.⁵⁵¹ Tjusig ekvation, man slutade på plus där också!

Helgeandsholmen bokfördes alltså till slut som statens egendom, d v s någon slags rättelse för *ett* av storbedrägerierna i början av 1800-talet inträffade omsider, när sanningen hann ikapp. Vilket triggas frågan, när ska de 2,3-60 miljarderna kronor⁵⁵² som svenska staten felaktigt utbetalat till familjen Bernadotte i ränta för Guadeloupe-medlen fram till 1983, eftersom den underliggande tillgången *hela tiden ju tillhörde svenska staten*, återbetalas av familjen? Guadelouperäntan tillkom genom mygel, ett riksdagsbeslut baserat på lögnen att den underliggande tillgången varit privat.⁵⁵³ När kommer svenska folket se denna stöld återgäldas av familjen?

Rubelfonden och lagfartstricket på Helgeandsholmen hade ej desto mindre varit *kupper*, precis som Pommernersättningen och Guadeloupe-medlen och mycket, mycket annat. Denna *ständiga* benägenhet till trolöshet mot sina huvudmän – svenska staten, svenska riksdagen och svenska folket – och att hela tiden tillskansa sig penningar och makt med svekfulla metoder på andras bekostnad, visste inga gränser hos denne man. Ärliga förtjänster genom ärligt eget, idogt och noggrant arbete, var ett koncept för vilket kleptomanen från Pau var främmande. En närvarande minnestecknare, justitierådet Hamilton, berättar illustrativt om denna arbetskygghet och hur stamfadern exempelvis var ytterst nonchalant med tider och hur konseljer och annat arbete ständigt sköts upp:

"Lättja hade säkert sin goda del i denna oordning. Arbete *generade* kungen. Det stillasittande och inneslutna levnadssätt han förde verkade slutligen ofördelaktigt på hans hälsa."

Samma vittne berättar hur Jeans matsmältning felade och hur han fick bölder i röven av allt sitt liggande och stillasittande, som plågade honom särskilt mycket i mars och april 1819. Husläkarna fick ofta skära bort dessa, symptomen av all aggregerad slapphet, men åkomman kunde därigenom inte botas helt. Stamfadern lynne påverkades givetvis av detta med hätska utbrott, sporadiskt och godtyckligt, mot personer i sin omgivning.

---

⁵⁵¹ Fastighetsbeteckningen är Stockholm Kusen 2. Ägare är svenska staten (Statens Fastighetsverk). Det finns i källmaterialet belegg för att familjen Bernadotte ursprungligen önskat byta den inbillade "äganderätten" för Helgeandsholmen mot den fulla äganderätten av dessa 1,6 hektar mark inklusive nya byggnader på Östermalm. Men det stannade som sagt vid viss dispositionsrätt, som dock också betingar ett högt värde.

⁵⁵² Guadeloupeutbetalningarna för 1815-1983 uppgår i 2020 års penningvärde till sammanlagt ca 2,3 miljarder kr (KPI) alt ca 60 miljarder kr (arbetarlöneindex).

⁵⁵³ Se kap 22 avsn 11

NILS JOHAN NILSSON

I Frödinges sockenstämmoprotokoll den **16 november 1819** talas om nödvändigheten av en ny *fattigstuga* i socknen. Det fanns redan en i församlingen, men denna beskrivs i ett senare protokoll som "alldeles oduglig till tak och väggar". Nu påkallade nöden en ny för att husera de mest nödställda som ej hade någon annanstans att bo. Samtidigt finns noteringar i protokollet om bidrag från församlingen till de allra mest utsatta och värnlösa, till skor och det mest basala, precis som det fungerade i alla socknar vid denna tid.

Den **7 februari 1820** avled Lisa Holtz av vattusot⁵⁵⁴. Abrahams hustru. Nils Forvass vapenbroders hustru.⁵⁵⁵

Mindre än två veckor senare, den **20 februari**, hölls ett extra sammanträde i sockenstugan, där pastor Petersson var ordförande. På sammanträdet "beslöts att aflidne Soldat Enkan Lisa Holz's⁵⁵⁶ små, värnlösa, fattiga barn" skulle tilldelas bidrag i form av spannmål samt 2 riksdaler och 32 skilling⁵⁵⁷ i kontanter, samtidigt som barnets morbror under en tidsbestämd period skulle "om desse Barnen draga försorg och vård".

Av de fyra barnen fanns bara tre kvar i livet, för Brita Stina hade avlidit 1818. De tre kvarvarande barnen hade alltså mist ett av sina syskon, sin far Abraham i kriget, och nu sin mor. Dessa tre var ställda på bar backe, bokstavligen. Den äldsta flickan, Lisa, började ungefär vid denna tid, 13-14 år gammal, arbeta som piga i Nyshult. De två yngsta, Anna Lovisa 9 år och Sara Sophia 6 år, placerades i fosterhem i Morkullen.

Det fanns en känsla av gemenskap och solidaritet inom Frödinge socken. Det var en fattig församling där sockenkassornas behållning räknades i enskilda riksdaler och skillingar, och där varje utgift övervägdes noga, och där de gemensamma angelägenheterna i detta miniatyrsamhälle gick ihop och var genomförbara blott tack vare stora ideella insatser och bidrag i natura. Man hade nästan inga medel till sitt förfogande men prioriterade att ta hand om de allra svagaste och om barnen. "Ta hand om" är förresten ett relativt begrepp; i sammanhanget handlade detta om existensminimum. Men likväl, fastän det var en socken utan tillgångar, lyser den medmänskliga solidariteten och omtänksamheten på något vis igenom i de handskrivna raderna i dessa 200 år gamla protokoll, som flämtande ljuslågor i ett annars ganska kompakt välfärdsmörker.

De vuxna och arbetsföra som mottog någon eller några enstaka riksdaler i livsuppehållande bidrag avkrävdes dock en motprestation, enligt protokollet för den **15 maj**, nämligen "att alla de fattiga som vilja bibehålla sin fattigdel måste ofelbart framkomma att städa kyrkan vid högtiderna efter pålysning såvida sjukdomsförfall icke hindrar".

Det var sålunda fortfarande mycket armt och magert i Frödinge. Bygdehistorikern Henrik Rosenquist⁵⁵⁸ skriver i sitt arbete om socknens historia:

"Missväxt- och svältår kom tidigare alltför tätt, genom svält förstördes matsmältningen, döden kom i allmänhet tidigare, och medellivslängden blev kortare."

Smittsamma sjukdomar bidrog också till detta. Statistik visar att under 1810-talet⁵⁵⁹ var spädbarnsdödligheten – barn döda under det första levnadsåret – 19% i Frödinge socken. Livet i

⁵⁵⁴ vattusot = ålderdomlig beteckning på en sjuklig vätskeansamling i kroppen, antingen synlig sådan, såsom hudödem, eller ansamling i bukhålan, vanligen orsakad av hjärtsvikt eller mer sällsynt njur- eller leversjukdom

⁵⁵⁵ Se kap 17 avsn 10

⁵⁵⁶ Stavning (stavfel) av efternamnet enligt originalprotokollet.

⁵⁵⁷ 2 riksdaler och 32 skilling banco år 1820 motsvaras år 2020 av ca 370 kr (KPI), 780 kr (guldprisindex) alt 13 000 kr (arbetarlöneindex)

⁵⁵⁸ Henrik (Henric) Rosenquist (1907-1956), svensk lärare

⁵⁵⁹ 1 januari 1810-31 december 1819

bygden lunkade emellertid så sakteliga på, man träffades om söndagarna på kyrkbacken eller på marknader, avhandlade familj och släkt och kreatur, arbeten och sysslor, och årstidernas skiftningar. Vimmerby marknad hölls denna vår kring den **16 maj** och höll på i två eller flera dagar.⁵⁶⁰

Ett högtryck hade legat över Götaland i ett par veckors tid. Ingeborg hade under våren gått höggravid med sitt och Nils Forvass andra barn, och de senaste veckorna ej kunnat göra många sysslor annat än inomhus, och plockat lite, med möda lätt framåtböjd, i något trädgårdsland. Anna-Maja skulle få ett syskon.

Nils Johan Nilsson⁵⁶¹ föddes på torpet Knarrkullen torsdagen den **25 maj**. Den sköna ljumma majluften om dagen blev överflödande av vårens rika dofter om aftonen. Morkullor kurrade i snåren mellan trädens skuggor i skymningen, och månen var full⁵⁶².

Gossebarnet döptes tre dagar senare i Frödinge kyrka, söndagen den **28 maj**. Precis som storasyster Anna-Maja fick han sex faddrar.⁵⁶³ En av faddrarna var Måns Johansson, Nils yngre bror, 26 år gammal.⁵⁶⁴ Han arbetade vid denna tidpunkt som tjänstedräng på prästgården i Vena. Det är oklart om Nils mor, Maja Månsdotter på fattighuset i Vena, närvarade vid sitt barnbarns dop i Frödinge kyrka.

Hemma igen på söndagseftermiddagen efter dopet, när dagsljuset silade in genom fönstren på Knarrkullen, låg han där och sov tryggt i sin bädd. Allting var fridfullt. Han hade livet framför sig. Men vilket liv då?

Nils Johan Nilsson skulle dö i samma rum, ett helt långt liv senare, i samma torparstuga där han föddes.

Han skulle leva hela sitt liv där, i exakt samma stuga, mellan samma väggar, utan vare sig rinnande vatten, elektricitet eller toalett inomhus, och periodvis dåligt med mat på bordet, och ha ett liv fyllt av kroppsarbete och plikter och utan besparingar – men ändå bli 81 år gammal. Å ena sidan är männe detta ett belägg för sega gener, å andra sidan en beklaglig illustration över hur den sociala rörligheten hos de lägre klasserna i det svenska samhället förblev erbarmlig.⁵⁶⁵

En piga från en närliggande socken, Anna Lisa Larsdotter⁵⁶⁶ från Blackstad, skulle bli hans hustru för livet. De två var födda bara några månader mellan sig, och skulle även lämna jordelivet bara några månader emellan.

De skulle få åtta barn tillsammans, samtliga också födda på Knarrkullen.

Fyra av dessa skulle dö som spädbarn eller småbarn.

Två skulle utvandra till Amerika och aldrig återvända.

Ett skulle ta över Knarrkullen, ett annat skulle hamna i Koppetorp bara ett par kilometer bort.

Nils Johans eget liv skulle sträcka sig in i det nya århundradet, 1900-talet.

⁵⁶⁰ Enligt *Almanach För Skott-Året Efter Frälsarens Christi Födelse 1820*, utgiven av Vetenskapsakademien, ägde fem marknader rum i Vimmerby detta år som schemalagts och meddelats i hela landet; 18 januari, 22 februari, 16 maj, 9 oktober och 12 december. Samtliga dessa datum är försedda med asterisk som "betecknar marknader som pågå flere dagar å rad". Jmfr kap 23 avsn 22 (fotnot där Vimmerby marknad den 22-23 februari 1821 omnämns i samband med branden som bröt ut på natten mot den 24 februari).

⁵⁶¹ Nils Johan Nilsson (1820-1901), svensk torpare och snickare

⁵⁶² Den astronomiska fullmånen inträffade två dagar senare, på kvällen den 27 maj 1820 ca klockan 23 (LMT, local mean time).

⁵⁶³ Bonden Jaen Knutsson (1769-1828), bonden Lars Persson (1782-1843), Magnus (Måns) Johansson (1793-1855), bondhustrun Brita Stina Månsdotter (1781-1862), soldathustrun Lovisa Ulrica Persdotter (1791-1851), pigan Maja Lisa Andersdotter (1802-1832); jmfr kap 17 avsn 5.

⁵⁶⁴ Måns har tidigare dykt upp i berättelsen i kap 1 avsn 2-3; kap 2 avsn 27.

⁵⁶⁵ Se kap 2 avsn 6; jmfr även kap 24 avsn 19 (om fastläsningen av underklassen genom att förvägra den sekulär utbildning)

⁵⁶⁶ Anna Lisa Larsdotter (1820-1902), svensk piga och torparhustru

Under hans livstid skulle glödlampan, skrivmaskinen, symaskinen, ångturbinen, dynamiten, förbränningsmotorn, dieselmotorn, bilen, propellern, zeppelinaren, den elektriska telegrafan, radion, telefonen, fonografen, grammofonen, ismaskinen, kylskåpet, tvättmaskinen, dammsugaren och rulltrappan uppfinnas. Världen skulle förändras, snabbare och radikalare än någonsin i historien. Och han skulle nog se en skynt av dessa förändringar i Vimmerby, och kanske om han någon gång besökte exempelvis Linköping.

Men dessa förändringar skulle ej nå torparstugan i gläntan ute i skogen i Frödinge socken, flera långa stigar bort från landsvägen. Där skulle tiden stå nästan stilla. Där rådde en frihet och ett lugn, där fanns en hemmahörighet och en trygghet. Men där var torftigt, trådslitet och fattigt. Hur mycket man än romantiserar lantlevnaden, kan man inte komma ifrån att deras världsliga ägodelar var ringa, och i flera avseenden lämnades de bakom den industriella och samhällliga utvecklingen.

Nils Johan Nilsson skulle leva i en spännande epok, men en tid som samtidigt skulle bli extremt prövande. Hans liv och upplevelser skulle utifrån sett inte se särskilt märkvärdiga ut. Miljoner svenskar levde under liknande medellösa förhållanden, någonstans i den nedre botten av det svenska kastsamhället. Graden av frivillighet i detta kan diskuteras. Det klaraste belägg för hur allmogen egentligen upplevde det svenska kastsystemet, klassamhället och översitteriet fås kanske av det faktum att 1,5 miljoner svenskar – driftiga, starka, företagsamma – lämnade Sverige mellan 1850 och 1930 som enda utväg och frälsning från ett *vanstyre* som de ej längre ville underkasta sig.

Dessa människors historia har berättats av stora författare i lågmäld diktform och i panoramiska episka romaner. Det finns nästan inget att tillägga till detta annat än perifer familjeanekdoter.

Men kanske ligger häri ett korn till skäl att slösa trycksvärta på släkten från Knarrkullen. För här finns nedtecknade släktberättelser som berättar lite om hur det var.

En ytterligare sak som skulle uppfinnas under Nils Johan Nilssons livstid var kameran.

Och precis i slutskedet av sitt liv, skulle Nils Johan bredvid hustrun Anna Lisa fångas på bild. I helfigur framför torpet Knarrkullen, med stugan i bakgrunden. Gamla, färdiglevda. Fotografiet är taget år 1900, eventuellt någon gång på sensommaren. Nils Johan har stickad tröja, vadmalsrock och vegamössa⁵⁶⁷ eller skepparmössa⁵⁶⁸. Anna Lisa har kofta, grov långkjol och huvudduk. Fastän fotografiet är svartvitt kan man ana att färgtonerna på kläderna gick i brunt, grått och svart.

Nils Johan står med armarna lite ovan rakt ner längs sidorna, som om han ej så ofta i livet blivit tillsagd att stå stilla och göra ingenting. Men där står han år 1900 framför torpet, 80 år gammal, blickandes något förundrat, nyfiket in i kameran. Blickandes in i 1900-talet. Blickandes åt deras barnbarnsbarn, och längre än så.

Men allt detta hade Nils Johan Nilsson ingen aning om denna söndagseftermiddag i maj 1820, tre dagar gammal, nerbäddad i sin säng. Just döpt, just upptagen i Kristi församling.

I morgon var en ny dag på torpet, och hans far Nils Forvass skulle ge sig iväg innan ottan för att arbeta.

---

⁵⁶⁷ vegamössa = tygmössa med smal kant, platt kulle och hård skärm

⁵⁶⁸ skepparmössa = (ofta marinblå) tygmössa med smal kant, platt kulle och hård, ibland dekorerad skärm; en variant av vegamössan

BERNADOTTE STÄNGER NER DET FRIA ORDET

I källmaterialet uppges att det fanns flera kloka röster som ansåg att den svenska nationen kunde prestera mycket bättre än som var fallet, om det bara fanns lite större *engagemang* och kraft hos "styrelsen", dvs regimen. Även om konkursvågen ebbat ut, så påpekar t o m husbiografen Schinkel om denna tid att "ställningen i åtskilliga hänseenden var bekymmersam". Exempelvis hade den svenska handeln minskat avsevärt och aldrig återhämtat sig.

Kung Jean Bernadotte hade för vana att sova halva dagarna. Regeringskonseljer sköts upp eller ställdes in. Punktlighet var inte så viktigt. Han "levde uti sitt vardagliga som en rik privatman", som en tjänstgörande hovman antecknat, åt lunch klockan 17, sen var dagen nästan slut.⁵⁶⁹

Stamfadern tillbringade sitt sommarlov 1820 på Rosersbergs slott. Och eftersom allt var gott och lugnt i landet – inga större protester mot den nya tronföljden ägde rum, han själv levde i finansiellt och materiellt överflöd på skattebetalarnas räkning, och det översta 1% skiktet av befolkningen verkade nöjt – så förlängdes detta sommarlov ända till vintern.

Hösten 1820 på Rosersberg utgjorde glanspunkten av hovets nöjesliv under alla stamfaderns år som regent.⁵⁷⁰ Under flera veckor spelades ständigt sällskapsteater på franska, där hovet och dess gäster iklädde sig alla roller. Man repeterade om dagarna och framförde skådespelen om aftnarna. Alla stycken – komedier, vaudeviller, farsor, proverb⁵⁷¹ – framfördes på franska språket. Hovpersonalen var närvarande, och bland de som deltog flitigast på scenen var hovfröken Marianne Koskull. Övriga gäster utgjordes av grevar och grevinnor, friherrar och friherrinnor i hovets närmaste umgängeskrets. Enligt en minnestecknare *inbjöds* inte gästerna till Rosersberg – de *befalldes* att närvara. Orkestern anfördes av Du Puys⁵⁷², vilken även han var *utbefalld* jämte hovkapelletts förnämsta musiker.

Jacquette Löwenhielm, äkta maka till Carl Gustaf Löwenhielm, var givetvis där och blev sedd och uppmärksammas av Oscar, ej för sin talang utan för sin yttre skönhet. Maken Löwenhielm, tillika Oscars stabschef, var olycklig, men alla hans bemödanden att med förstånd och ömhet återföra den högmodiga Jacquette var fruktlösa. "Stora världens yrsel hade gripit henne", skriver han förtvivilat i sina memoarer. Det värsta var att Jacquettes morsa, den inbiliska bedagade kossan Aurora Wetterstedt, ville låta otrohetsaffären mellan Jacquette och Oscar *fortgå*, då det i bästa fall – om Oscar och Jacquette blev *ett par* på riktigt och inte bara hade sex – skulle innebära att *hon själv* lyftes upp ett hack i den stora världen. Praktsubban Aurora i ett nötskal.

Det serverades förfriskningar i mellanakterna, och pjäserna föregicks av storslagna middagar och följdes av sena aftonsupéer, där skådespelarna fick sätta sig till bords i sina kostymer. "Bordet var alltid här väl serverat och källaren sparades inte heller", enligt en närvarande. Det skålades, skrattades och konverserades bland hovet, ensemblen och de många församlade.

Under denna tid på Rosersberg uppstod även två nya tidningar. Gustaf Lagerbielke komponerade *Le furet des salons et des coulisses*⁵⁷³, och verktyget Wetterstedt utgav *La feuille du soir*. Dessa två redaktörer läste dagligen högt ur sina alster inför alla gäster och tävlade i att animera den kungliga cirkeln, där de på ett fyndigt och pikant sätt resumerade såväl aktuella samhällshändelser som den föregående kvällens lustigheter. En samtida kommentator konstaterade att "man lekte på Rosersberg journalism, *mot* vilken man på allvar kämpade i

⁵⁶⁹ Jmfr kap 24 avsn 5

⁵⁷⁰ Endast möjligen matchad av hösten 1821, se kap 21 avsn 10 (inledningen).

⁵⁷¹ proverb = kort lustspel (enaktskomedi) som illustrerar innebörden i ett ordspråk eller en sentens

⁵⁷² Jean Baptiste Édouard Louis Camille Du Puy (1771-1822), schweizisk-svensk sångare, kompositör, dirigent och violinist

⁵⁷³ Det förekommer olika uppgifter i källmaterialet om titeln på Lagerbielkes journal. Crusenstolpe och Ulfsparré menar att den hette *Le furet des salons et des coulisses*, medan Nauckhoff påstår att den hette *La gazette de Rosersberg*.

Stockholm”. Verktuget Wetterstedt var ju det svenska presstvångets – indragningsmaktens, statscensurens – högste representant, men nu på den kungliga fritidsgården Rosersberg lekte han själv tidningsman där aktuella händelser fritt och ohämmat omformulerades till skämt och satir.

På Bernadottes Rosersberg blomstrade så denna höst i olika uttrycksformer den skämtsamma samhällsdebatten, den uppslupna talarkonsten och det ohämmade framförandet av det fria ordet. Och teaterstycken med allt från situationskomik till samhällssatir – som i konstens tecken belyste, tolkade och kritiserade omvärlden – framfördes vareviga dag och kväll.

Så långt Rosersberg.

Utanför denna etablissemangsbubbla stod det fria ordet inte lika högt i kurs.

1820 var året då Bernadotte köpte sin tidigare valagents tystnad, bedragaren Fournier, för en tredubblad livpension.⁵⁷⁴ Bernadotte köpte senare även Otto Mörners tystnad för mycket stora belopp; enligt en källa, med access till de bernadotteska räkenskaperna vid tidpunkten, så kostade Mörner hela 160 000 riksdaler banco⁵⁷⁵ för stamfadern.⁵⁷⁶ Alla spår som avslöjade hur det *egentligen* gått till inför och under bedrägerivalet i Örebro 1810 när svenska tronföljden bortslumpades, skulle sopas igen. Begravas genom tystnadsarvoden och systematiskt planterade alternativa sanningar, som till varje pris skulle etsas in såsom Sveriges ”riktiga” historieskrivning.

Vad gällde teatern i Sverige hade Jean den **14 juni 1820**, alltså innan teaterhösten på Rosersberg, låtit utfärda ett cirkulärbrev om förbud mot skådespels uppförande på vissa dagar.⁵⁷⁷ Och vad gällde den svenska pressen så använde stamfadern en hel meny av mutor, hot, påtryckningar, lejda redaktörer och egna bulvanskribenter m m som följde det påbjudna narrativet, och han återkallade utgivningstillstånd, konfiskerade upplagor o s v för att förekomma eller med kraft ingripa mot allt som kunde tolkas som, direkt eller indirekt, ifrågasättande av honom, hans politik eller hans legitimitet.⁵⁷⁸

Den mest betydelsefulla motkraften till allenastyrandet, egenmäktigheten och kamaraderiet i regeringskonseljen, var den delen av den svenska pressen som vågade trotsa indragningsmakten, regimens åsiktspolis. Den svenska pressen hade sedan 1812 varit kraftigt undertryckt. Även fastän indragningsmakten ursprungligen påstods vara sammankopplad med Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik, blev dess tillämpning i längden så absurd att många tidningar inte ens vågade ta upp kontroversiella inhemska frågor såsom det kostsamma bygget av Göta kanal. Sådana ämnen lämnades av tidningarna fullkomligen åsido, på *särskild uppfordran av stamfadern*, till stor förvåning för allmänheten. Möjligen kunde ämnena beröras i form av allegorier eller fabler, men ej mer än så. Men de som överträdde de osynliga gränser som fanns för direkt eller indirekt kritik mot regimen – både indragningsmakten och hela sanktionssystemet var mer eller mindre godtyckligt – erfor repressalier.

Nu 1820 började emellertid tecken skönjas på att publicister och andra debattörer modigt och principfast ville ta tillbaka sin egen konfiskerade frihet. Det bernadotteska åsiktspolisystemet i kombination med underdånig självcensur blev i längden ohållbart. Sanningssägarna i samhället hade fått nog.

⁵⁷⁴ Se kap 2 avsn 20 (slutet)

⁵⁷⁵ 160 000 riksdaler banco år 1835 (det är omöjligt att avgöra när i tiden alla dessa utbetalningar ägde rum, men med hänsyn till att Mörner hamnade i penningknipa och flera tillfällen behövde ekonomisk nödhjälp på 1820-talet och 1830-talet, torde användandet av år 1835 som ett sammanvägt referensmärke ej vara helt orimligt) motsvaras år 2020 av ca 21 mkr (KPI), 48 mkr (guldprisindex) alt 720 mkr (arbetarlöneindex)

⁵⁷⁶ Se kap 2 avsn 16, 17, 21 (om Mörners roll i bedrägerierna som ägde rum 1810)

⁵⁷⁷ Genom denna skrivelse fick skådespel ej uppföras på långfredagen, påskaftonen, påskdagen, pingstaften, pingstdagen julaften, juldagen samt alla bönedagar (botdagen, reformationsdagen, missionsdagen och tacksägelsedagen) samt dagar före bönedagar.

⁵⁷⁸ Jmfr t ex kap 22 avsn 21 (Wetterstedts förslag om ny censurlagstiftning, framfört med ironi men entusiastiskt mottaget som helt seriöst och rimligt)

Så just som teatern och det fria ordet och uttrycket lyste upp förlustelserna på det kungliga leklandet Rosersberg i Sigtuna kommun, så skedde något spännande i Stockholm. Den orädda Schwerin, känd i vår berättelse från 1815 års riksdag,⁵⁷⁹ instiftade den **17 november** en klubb kallad *Sällskapet för Medborgerlig Talarkonst*. Detta skulle helt enkelt bara bli en fristående *talarklubb* efter brittiskt mönster, en svensk "debating society". Schwerin själv hade förvisso tillhört oppositionen 1815 men var ju präst och hade med detta projekt inga illvilliga syften. Klubben kunde räkna in ett 80-tal medlemmar, de allra flesta helt oförargliga; ämbetsmän, tjänstemän, professorer, jurister. Bland medlemmarna återfanns förvisso Carl Henric Anckarsvärd, som var ett rött skynke för Jean, samt ett par unga frispråkiga fritänkare som den 28-åriga Johan Johansson⁵⁸⁰ och den 29-åriga Gustaf Hjerta⁵⁸¹. Men historikern professor Karl Warburg⁵⁸², som närmare undersökt Schwerins talarklubb, menar att sällskapets medlemslista borde utslutit "alla misstankar för revolutionära eller demagogiska avsikter".

Syftet med klubben var, enligt stadgarna, för medlemmarna att öva sig i att formulera tankar, uttrycka sig, argumentera och utbyta åsikter med andra, både som nyttig övning och för deras egen intellektuella utveckling. För att vara på den säkra sidan, hade man t o m inkluderat en paragraf i stadgarna om att inga frågor skulle överläggas som rörde Sveriges utrikespolitik eller enskilda personer.

Talarklubben gjorde ingen hemlighet av sin tillvaro, då man ej ansåg att man hade skäl att dölja något. Tvärtom så överlämnade Schwerin, i öppenhetens och transparensens anda, en avskrift av klubbens stadgar till överståthållaren Daniel Edelcreutz, en av Jeans feiga vesslor som vi känner sen tidigare, samma dag som det första mötet i klubben skulle hållas.

Talarklubbens första möte ägde rum den **24 november** i en privatbostad i Petersénska huset⁵⁸³ vid Lilla Nygatan i Gamla stan, en trappa upp, hemma hos änkan Brasch⁵⁸⁴, och tanken var att de även fortsättningsvis skulle vara där.

I sitt öppningsanförande till de församlade medlemmarna sade Schwerin:

"Ändamålet med vår förening är övning för förmågan att uppfatta muntligen framställda tankar, och övning i färdigheten att muntligen framställa egna tankar. --- Då nationen så nyligen förvärvat rättigheten att yttra sina tankar över sådana handlingar och åtgärder som äger inflytelse på dess väl eller ve, och att pröva halten av de idéer som legat till grund för desamma, bör den bekännelse icke vara påkostande, att institut, sådana som det vi stiftat, är *behöfliga*. --- Mina herrar, vi är svenska män; vi behöver inte göra avseende på vad andra tycker och tänker. Lagen berättigar oss att yttra tankar. --- Denna rättighet hade icke behövt medgivas, om icke den en tid varit bestridd. --- Vi talar här för att öka våra insikter, för att bilda oss för framtida medborgerliga värv."

Men talarklubbens första möte blev även det sista.

Den svekfulle Edelcreutz rapporterade givetvis klubbens existens till kung Jean, där han presenterade verksamheten som "en plantskola för oppositionen". På inrådan av Stasichefen Cederström gav Bernadotte i uppdrag åt Edelcreutz att genast stänga ner klubben. Den **27 november** avlät Edelcreutz ett brev till Schwerin där det hette att "emedan till detta sällskaps inrättande saknas kunglig majestäts nådiga tillstånd, anser jag mig ej kunna tillåta sällskapets tillämnade sammanträden". Edelcreutz tillade att om inte sällskapet upphörde med sina sammanträden så skulle han "vidtaga lämpliga mått och steg till ledamöternas åtskiljande", d v s skingra *Talarklubben* med polisvåld.

⁵⁷⁹ Se kap 22 avsn 7

⁵⁸⁰ Johan Johansson (1792-1860), svensk tidningsredaktör och publicist

⁵⁸¹ Johan Gustaf Hjerta (1791-1859), svensk militärofficer, publicist och politiker

⁵⁸² Karl Johan Warburg (1852-1918), svensk litteraturhistoriker, universitetslärare och politiker

⁵⁸³ Även kallat Piperska palatset; nuvarande adress Munkbron 11 (huvudentrén).

⁵⁸⁴ Johanna Fredrica Brasch (Pihlgren) (1776-1825)

Schwerin, som anade vad saken gällde, vägrade först att mottaga budet, men uppkallades då till poliskammaren, där han delgavs Edelcreutz underrättelse. Schwerin bad om att få hålla ett möte till, eftersom kallelse till detta redan utgått till medlemmarna, men polismästare Wannquist informerade Schwerin att änkan Bratsch redan tillsagts av polisen att det blir inga fler möten med *Talarklubben* hos henne, så därmed var den saken redan omhändertagen.

Efter ett enda sammanträde förbjöds alltså den *självskrivna* föreningsfriheten, mötesfriheten och yttrandefriheten. Dessa är friheter som vilken människa som helst, på en rent moraliskt plan, *aldrig* ska behöva be någon annan människa om lov för att bruka.

Regimen – stamfader Bernadotte och verktyget Wetterstedt samt nickedockorna i konseljen – formaliserade Edelcreutz åtgärder i statsrådet ett par dagar senare, den **30 november**, där man ansåg att detta – en självständig, obunden talarklubb – var alldeles för farligt. Wetterstedt, denne giftige jävel, läste upp ett anförande för konseljen, som togs till protokollet, där det om *Sällskapet för Medborgerlig Talarkonst* hette:

”Det är av ingen lag auktoriserat att i dess föreskrivna form och riktning bestå. Regeringen äger således full rätt att bedöma nyttan eller skadligheten av sällskapets tillvaro och därefter fatta sitt beslut.”

Wetterstedt menade alltså att man i Sverige anno 1820, ett decennium efter den ack så gyllene pånyttfödelsen av nationen genom de nya grundlagarna 1809 och 1810, behövde regimen uttryckliga tillstånd för att bruka sina grundläggande rättigheter. De fanns inte bara där, som konstitutionen förvisso sade, utan den hale Wetterstedt drev nu linjen att regimen även måste godkänna *allt*.

Giftormen Wetterstedt sade även att eftersom lagarna inte reglerade denna sak *specifikt*, så måste avgörandet om sällskapets öde helt enkelt fällas av Jean själv, den externrekryterade svartkrullhårige juristsonen från Pau som var ”den allmänna vårdaren över statens lugn” och ”den som äger rätt att ersätta lagarnas tystnad”. Paragrafer, praxis och det svenska rättsväsendet sattes alltså ur spel i ett svep – återigen – av vesslan Wetterstedt, denna skamfläck i Sveriges historia som så aktivt expederade det svenska civilsamhällets söndervittrande. Alla oklarheter skulle chefen Jean reda ut efter eget gottfinnande enligt *enablern*⁵⁸⁵ Wetterstedt.

Verktyget Wetterstedt – i sitt intellektuellt vårdslösa, moraliskt förkastliga med ack så elokvent framförda resonemang inför konseljen – fortsatte med att argumentera att *tryckfriheten* var skyddad av grundlagen, ja, där vem som helst hade *skriftlig* yttrandefrihet om nästan vad som helst, men när det gällde den *muntliga* yttrandefriheten i Sverige var saken annorlunda:

”Om meningen hade varit att sträcka samma frihet till tal och överläggningar i offentliga korporationer⁵⁸⁶, varför blev den då icke, på ett lika noggrant sätt som tryckfriheten, i grundlagarna upptagen?”

Wetterstedt avrundade med att rekommendera att statsrådet formellt tillstyrkte *Talarklubbens* nedstängning, och tillade att huruvida en sådan åtgärd hade stöd i lagen eller ej inte kändes särskilt intressant:

”Om stöd för denna min i underdånighet yttrade tanke ingen gammal polisförfattning kan åberopas, synes den mig, efter min åsikt av saken, ej heller behövlig.”

Det slutade givetvis med att det nickande och hummande statsrådet ställde sig bakom Edelcreutz åtgärd att stänga ner klubben – en åtgärd som för övrigt anvisats av, just det, Jean själv. Från allra första början. Men nu hade han fått statsrådet med sig, och i statsrådets utlåtande, som tillputsades av Wetterstedt i efterhand, hette det att det var nödvändigt för

⁵⁸⁵ Begreppet enabler/möjliggörare förklarades i kap 4 avsn 2, och förekommer även i kap 17 avsn 7 (fotnot); kap 19 avsn 4, 14; kap 20 avsn 4; kap 24 avsn 9, 10; Epilog avsnitt 5.

⁵⁸⁶ korporation = församling, sammanslutning, organisation vars verksamhet är inriktad på bestämda mål

”samhällsbyggnadens bestånd och välfärd” att inget hindrade ”offentliga auktoriteters verksamhet”. Regimen påstod att man själv hade monopol på att *diskutera* aktuella samhällsfrågor i Sverige; ”överläggningsrätten” var förbehållen regimen, och man varnade att varje medborgare skulle akta sig för att överträda sina rättigheter och ”inkräkta på den makts område” som skyddade dem. Man förklarade att regimen hade monopol på att pröva om föreningar var lämpliga till att börja med, och skulle då ”ge dem föreskrifter” och ”bestämma tiden för deras sammankomst”. Men vad beträffade *Sällskapet för Medborgerlig Talarkonst*, sade man att denna måste upphöra för att ej riskera ”missbruk och olägenheter” som tydligen kunde uppstå då en skara män samlades varannan vecka för att öva sina toastmaster-färdigheter hemma hos änkan Bratsch. Regimen avslutade med att berömma Edelcreutz samt förkunna att samma öde också skulle drabba andra liknande talarklubbar.

Detta rent despotiska, lagvidriga bullshit var alltså vad regimen Bernadotte urskuldade sin skuggrädsla med.

Schwerin såg givetvis detta för vad det var – en grov kränkning av hans rättigheter som svensk man, d v s att nu förbjuda *föreningar, möten och muntliga yttranden* av fria svenska medborgare – och han anmälde därför detta den **6 december** till justitierevisionen som ett grundlagsbrott. Ärendet hamnade hos HD, som föga överraskande implicit gick på regimens linje. Genom intervensering och administrativt bedrägeri av stamfadern så oskadliggjordes denna anmälan, och kung Jean lyckades därigenom undvika att hans godtyckliga förbud mot föreningsfrihet, mötesfrihet och muntlig yttrandefrihet prövades juridiskt. Den **8 december** meddelade HD att man nekade att ärendet togs upp till prövning.

Fri diskussion och debatt i en talarklubb av begåvade personer innebar fritt informationsutbyte i en intellektuell atmosfär, vilket innebar en överhängande risk för att man ganska snart säkert skulle snubbla över besynnerligheter i det svenska samhället, d v s uppenbara symptom av det systematiska maktmissbruk och den korruption som ätit sig in som en cancer i den svenska offentliga förvaltningen under det senaste decenniet. Och dessa debatter och samtal i *Talarklubben* kunde möjligen leda till att obekväma sanningar dryftades, att tomhet exponerades, att ifrågasättanden formulerades.

Men att stamfader Bernadotte var uppriktigt rädd för all verklig eller potentiell opposition i allehanda politiska spörsmål är ej kärnan av denna story. Vad detta än mer handlade om är återigen belägg för juristsonens benägenhet att ta till vilka konstitutionsvidriga och principiösa metoder som helst, kringgå lagen och undergräva den svenska demokratin för att befästa sin makt och *kväsa den fria samhällsdiskussionen, och döda allt organiserat intellektuellt åsiktsutbyte* mellan människor. Det är också symptomatiskt för denne hycklare från Pau, att tillämpa en norm för den egna klickens stimmande på Rosersberg, och en annan norm för alla andra slutna sällskap. Olika regler för olika samhällsskikt, olika församlingar och olika misstänkta politiska hemvister. Mer principiöst än så blir det knappast.

Den som agerar på det sättet – den som använder/missbrukar sin maktställning så till den grad att all respekt och anständighet för grundläggande medborgerliga friheter får vika – har något att vara rädd för, och en del att dölja. Rädd för att bli påkommen, genomskadad, avslöjad.⁵⁸⁷ Rädd för stunden då omvärlden skulle upptäcka att mjölet i påsen var allt annat än rent.

⁵⁸⁷ Många, främst dynastiomhuldande historiker skyller denna paranoida läggning hos Jean – avsaknaden av tillit, benägenheten att ljuga och fusk – lite svepande på ”erfarenheter från den franska revolutionen”. Detta är ett ganska simpelt och slätt undanglidande av all närmare analys av detta beteende hos honom, att bara referera till ”franska revolutionen” och låta det vara bra med det. Det finns många personer som hade centrala ställningar och funktioner under den franska revolutionen och under Napoleon, men som *inte* tappade bort all sans, sitt omdöme, sin förmåga att lita på andra människor och sin moraliska kompass, utan snarare tvärtom. Författaren till detta verk menar att den franska revolutionen och erfarenheterna under Napoleons chefskap kan ha fungerat som katalysator och amplifierat

Dessvärre har vi sett tendenser i Sverige till liknande beteendemönster även i vår tid, inte minst under regimen Löfven⁵⁸⁸, där fullt legitima och i demokratisk och medborgarrättslig ordning framförda åsikter i det svenska samhället som avvikit från det ovanifrån bestämda narrativet syrligt förhånats, fultolkats, svartlistats, överlägset ignorerats, *tystats*, och det finns exempel där man från regimhåll i nutid t o m dragit ur sladden för oppositionella åsikters blotta synlighet, hörbarhet och publikaccess i samhällsdebatten. Därför att det *stör* den upprättade potemtinkulissen som regimen i demokraturen⁵⁸⁹ Sverige gömmer sig bakom.

För att kort återgå till *Sällskapet för Medborgerlig Talarkonst* hösten 1820, så skrev den **23 december** en av ledamöterna i talarklubben, Johan Johansson, en längre artikel om det inträffade i sin egen tidning *Argus*, som menade att regimen och dess handgångne mäns agerande i frågan inte bara var grundlagsvidrigt, utan också att det prejudikat som denna maktutövning satte var moraliskt försvarbart och praktiskt ohållbart i ett samhälle. I en artikel någon månad senare, i slutet av januari 1821, följde *Argus* upp på samma ämne, och lade till att detta förbud kombinerat med Jeans Stasiverksamhet kvävt det samhälleliga samtalet:

”Friheten att tala över offentliga angelägenheter är nyligen formligt tillintetgjord, genom det bekanta förbudet mot offentliga sällskap inrättade för detta ändamål, och friheten att tala därom i enskilda societeter⁵⁹⁰ inskränks högst betydligt genom rädslan för espionaget⁵⁹¹.”

I februari 1821 skrev samma tidning om den beklagliga självcensuren som den svenska regimen tvingat fram, och som lett till att många nya tidningar aldrig blivit livskraftiga utan tidigt självdött, då allmänheten ej vågat teckna prenumerationer av rädsla att förlora sina pengar. *Argus* skrev hur presstvånget från 1812 kuvat den fria debatten:

”Redaktionerna, allt mer och mer rädda för varje yttrande i ämnen av allmänt intresse, trodde sig antingen behöva under allegorier och fabler beslöja de ämnen av vikt, med vilka de någon gång vågade befatta sig, eller inskränkte sig till obetydligheter, till doktrinära avhandlingar utan sammanhang med tidens händelser, och till enskilt litterärt gnabb, utan värde för nationen. Till denna --- skygghet å redaktionernas, bidrog ännu mera de tillsägelser tidningarna erhö, mot allt vidrörande av vissa ämnen, vilka ofta just för ögonblicket som mest intresserade nationen. -- Det hände, att i detsamma flera tidningar på en gång börjat behandla dessa ämnen, med och mot, så upphörde de alla på en gång därmed, liksom om de med varandra avtalat denna tystnad, och allmänheten väntade förgäves att därom, av dem, få veta någonting vidare.”

(skärpt, stegrad, förstärkt) flera av Jeans klandervärda personliga egenskaper, men att *grunden till hans personlighet hade föga att göra med franska revolutionen*, utan istället gick tillbaka till hans barndom. Se kap 9 avsn 13; kap 24 avsn 24.

⁵⁸⁸ Kjell Stefan Löfven (1957-), svensk fackföreningsledare och politiker

⁵⁸⁹ Ordet *demokrat* är en blandform av demokrati och diktatur. Termen demokratur förekommer över hundra gånger i den svenska pressen från 1938 fram till år 2000. Bl a använde Vilhelm Moberg begreppet i en känd debattartikel i *Dagens Nyheter* den 14 december 1965. På 2010-talet ökade användningen av ordet kraftigt. Det förekommer på skilda håll lite olika förklaringar av vad en demokratur är. I *Svenska Akademiens* olika ordböcker **SAOL**, **SO** och **SAOB** finns ordet givetvis inte med, inte ens på nätet, men däremot i **NAOB** som utges av *Det Norske Akademi for Språk og Litteratur*. Svenskar får alltså gå till grannlandet för att hitta en ordboksförklaring till vad demokratur betyder, som ju annars är ett ytterst relevant begrepp för just svenskar. NAOBs definition av demokratur är ”auktoritär styresform som utger sig för att vara demokratisk; styrelsesätt (regeringssystem) där makteliten i realiteten är opåverkad av demokratiska val och yttrandefrihet; skendemokrati”. En annan definition av demokratur som ofta citeras av svenska debattörer, ursprung oklart, är följande: ”I en demokratur råder allmänna och fria val, åsiktsfrihet råder formellt men politiken och massmedia domineras av ett etablissemang som anser att bara vissa meningsyttringar ska släppas fram. Konsekvensen blir att medborgarna lever i en föreställning att de förmedlas en objektiv och allsidig bild av verkligheten. Åsiktsförtrycket är väl dolt, den fria debatten stryps. Dock ska tilläggas att det i definitionen för demokratur finns med det faktum att majoriteten av människorna i detta samhällstillstånd själva inte uppfattar att de lever i en demokratur.”

⁵⁹⁰ societet = kamratskap, förening, gemenskap, umgängeskrets

⁵⁹¹ espionage (spionage) = spioneri, spionverksamhet; spioneriväsen, spionväsen; snokande i något eller bevakande av någon. Artikelförfattaren i *Argus* sätter detta ord i *bestämd form*, och det är Bernadottes Stasiverksamhet och angiverisystem av oliktankande svensk medborgare som åsyftas.

Jean och hans smådjävul Wetterstedt, denna vessla, hade verkligen lyckats tysta det fria ordet i Sverige.

Kapitel 23 avsnitt 8

ÖVERSTE GUSTAFSSONS ÖNSKAN

Ett avgörande ögonblick i Gustaf IV Adolfs liv hade varit uppbrottet i Altenburg i början av september 1810. Konversationen med stallmästare Ekstedt som tidigare återgivits, och som finns dokumenterad i källmaterialet, samt kungens besök vid *Schwedenstein* några timmar senare, är högst symboliska händelser för detta uppbrott från det förgångna liv som han levde.⁵⁹²

Decenniet som passerat sen detta uppbrott hade varit turbulent. Han hade refuserats och blockerats av flera europeiska regeringar i olika officiella sammanhang under skenheliga artighetsbetygelser, när i själva verket det bakomliggande skälet varit påtryckningar från den bernadotteska regimen i Stockholm, ofta via eller med uppbackning av tsar Alexander, där stamfadern och verktyget Wetterstedt närmast tycktes finna en *skadeglädje* i att se till att Gustaf IV Adolf marginaliserades och gjordes så betydelselös som möjligt.⁵⁹³ Gustaf IV Adolf möttes därför överallt i det officiella postnapoelonska Europa av köld och fränstötande likgiltighet, t o m av personer och intressen som han själv tidigare kämpat och offrat sin krona för. Gustaf IV Adolf var ju den ende, jämte Storbritannien, som konsekvent emotsatt sig den franska imperialismen under Napoleon. Nu, efter att detta tänkesätt slutligen segrat, behandlades han själv inte som en hjälte utan som paria. Överallt tillbakavisad, då den hårdhjärtade politiken ställde sig i vägen för den kringirrande och hemlöse Gustaf Adolfs önskningar och planer. Det han dock själv led allra mest av, var att han efter avsättningen i mars 1809 aldrig någonsin tilläts återse sin mor.⁵⁹⁴

Den landsförvisade svenske kungen fortsatte som en ensam sökare, en vagabond, ofta rastlös och företagsam, ibland till synes förvirrad, stundtals nedstämd och grubblande, ibland trötlös. Han sökte något mer än blott det världsliga och fåfängliga. Hans blick var ofta riktad mot himlen. Han var ytterst frikostig mot fattiga personer och levde själv mycket enkelt, torftigt, fullständigt anspråklöst. Han sålde av sina ägodelar. Han tog sig en sup och åt en bit bröd om morgonen, och levde på soppa resten av dagen. När han blev bortbjuden kunde han gå till fots över en mil i hållregn klädd i en luggsliten blå frack och halvstövlar, vit halsduk, orakad och med Malteserstjärnan i knapphålet.

Inte längre några pretentioner.

Han sökte, på något sätt, komma närmare livets mening och mærg.

Han sökte det spirituella, sökte Gud. Han läste dagligen sin bibel och hade föresatt sig att göra pilgrimsfärder till Jerusalem. Han talade litet och avmätt men talade aldrig illa om någon annan person, inte ens den nye dynastigrundaren i Stockholm. Han levde i sin egen värld och sökte svar på livets stora frågor, sökte en uppgift, ett kall, vilket han ofta trodde sig ha funnit i den kristna religionen. Men detta gav honom inte allt. Han ville något mer.

Han genomkorsade Europa i alla riktningar. Tarvligt klädd och alltid ensam påträffades han i städer, på landsvägar, i diligenser, alltid bärandes sin packning själv och sökandes sitt nattläger på de enklaste hotellen.

⁵⁹² Se kap 2 avsn 22 (5 september 1810)

⁵⁹³ Jmfr kap 2 avsn 21 (Wetterstedts skadeglada, triumferande, gemena agerande på kvällen den 20 augusti 1810)

⁵⁹⁴ Se kap 7 avsn 4

Han sökte ömhet, närhet, kärlek hos tonårsflickor utan börd, lägre tjänsteflickor. Han uppsökte prostituerade och bordeller.

Trots alla sina sk "irrfärder", som detta desorienterade *sökande efter mening* lite nedlåtande har kallats i den moderna svenska historieskrivningen som följer vinnarsidans narrativ och språk, så "behöll han alltjämt sin omutliga rättrådighet, sin varma gudsfruktan och sin ärlighet" enligt Carl Harald Trolle, en av hans levnadstecknare. Och som Michael Nordin⁵⁹⁵ och Urban Nilsson⁵⁹⁶ konstaterar i sin biografi, så hade Gustaf IV Adolf varit en av Sveriges genom tiderna mest *samvetsgranna* regenter, med en närmast religiös inställning till sitt ämbete och sitt värv. Han hade sett det som sin skyldighet "att leda och övervaka statens verksamhet på det enda sätt han känner till – genom omutlig och orubblig hederlighet". Han hade stått upp för rättsstatens principer och fördömde övergrepp av ämbetsmän, domare och tjänstemän mot folket och mot det allmänna. Hans korrespondens under dessa år präglas också av ett genomgående gott samvete och ädla, rättskaffens avsikter, men samtidigt återigen ett ändlöst sökande efter meningsfullhet.

Omvärlden gjorde dock narr av honom, då som nu, och såg hans fall från samhällstoppen bara som ett pinsamt prov på självförnedring och förödmjukelse.

Sorgsenheten, ensamheten, den djupaste vemodet skär genom århundradena i berättelsen om Sveriges forne kungs, Gustaf IV Adolf, levnadsöde.

I slutet av 1810-talet levde han i Basel. Han hade där börjat kalla sig för *Överste Gustafsson*. Denna benämning är intressant, då den kan utläsas på flera olika sätt. För det första så var och är *överste* den formella titeln på en regementschef, så i den bemärkelsen skulle i detta kunna utläsas att han ännu såg sig som sinnebildlig ledare för de anonyma meningsfränder, onämnda karaktärsfasta soldater, var de än må finnas – hans okända "regemente" – som bibehöll sin förankring i sanningen och som aldrig skulle låta sitt samvete godkänna den nya tidens falska maktspel, ytlighet, tarvligheter och revisionism. För det andra kan benämningen i sig ses som en markering mot den titelsjuka, den ordenssjuka och det bekräftelsebehov som han såg eskalera överallt och som spelade på människors futtigaste, ynkeligaste, fåfängligaste instinkter, och som han föraktade alltmer. Han ville inte längre vara "kung", inte ens "greve", och synnerligen inte medlem i serafimerklubben, då allt detta, åtminstone vad svenska förhållanden beträffade, kommit att bli synonymt med skenhelighet. Det dög alldeles utmärkt att blott vara överste och att heta Gustafsson. För det tredje kan benämningen ses som en hyllning åt hans egen älskade far, den mördade Gustaf III, som han mist bara 13 år gammal och nu hyllade som den mest upphöjda, den översta av alla Gustaver. För det fjärde så kan denne "överste Gustav" även tolkas som Gustav nummer ett i det moderna Sveriges regentlängd, alltså Gustav Vasa. Benämningen att han var den *överste Gustavs son*, kan alltså ses som en markering av obestridliga blodsband, att han var den legitime arvingen till Gustav Vasa. Detta kunde ingen beröva honom, vilka trick, historier och externrekryteringar som den styrande juntan i Sverige än tog till för att utesluta och förkasta honom.

Även om det funnits en sådan baktanke med benämningen *Överste Gustafsson*, fanns dock en person i den svenska regentlängden som han beundrade än mer än Gustav Vasa, nämligen sin egen släkting Karl XII. Denne legend i den svenska historien var och förblev *Överste Gustafssons hjälte*. Det förekommer anekdoter i källmaterialet om hur Gustaf IV Adolf sökte imitera Karl XII i hur han klädde sig, och att han även ändrade sin frisyr för att bli mer bildlik Karl XII. Han hade en gång låtit öppna Karl XII:s kista i Riddarholmskyrkan för att studera resterna av sin stora förebild. Han sökte även härma Karl XII i fråga om kurage, principer och levnadsnormer. När någon anmärkte på den slående yttre likheten med Karl XII blev Gustaf IV Adolf oerhört stolt,

⁵⁹⁵ Michael Tomas Nordin (1961-)

⁵⁹⁶ Urban Nilsson (?-)

och en historietecknare har även konstaterat att Gustaf IV Adolf ”med rätta prisades såsom ett mönster av dygd och en Carl XII:s like i återhållsamhet och stränga seder”.

Överste Gustafsson, i den utstötthet och vilshenhet han befann sig ett decennium efter statskupperna i Sverige, närde länge en hemlig dröm. Han önskade bosätta sig i Norge och bli kommandant i Halden för att få leva återstoden av sitt liv, avsluta sitt eget märkliga liv, på den plats där hans jordiske idol Karl XII stupat vid fästningen Fredriksten. Det som komplicerade saken något var dock det faktum, att Norge nu löd under den svenske kungen, nämligen Jean Bernadotte. Upptagandet av ett sådant ämbete i Halden skulle därmed onekligen hamna i strid med den *exkommunikation* och den *damnatio memoriae* av den landsförvisade svenska Vasafamiljen som Jean ägnat sig åt genom en hel räckta drakoniska åtgärder i alla år ända sen sin landstigning i Helsingborg. Det skulle också göra Överste Gustafsson till Jean Bernadottes undersåte – uppkomlingen från Pau som genom ett bedrägeri 1810 tjuvat hans sons plats i tronföljden – vilket många i hela Europa skulle se som en nedbringande, förödmjukande omständighet för den forne kungen, och troligen även en besvärande situation för den nye.

Men Överste Gustafsson hade sedan länge lagt denna prestige åt sidan. Prestigespel är för hypokriter. Överste Gustafsson var bara ärlig, uppriktig och oförställd.

För honom var det viktigast att få vara vid platsen där hans ledstjärna Karl XII mött sitt öde.

Den **12 januari 1821** skrev Överste Gustafsson ett brev till Johann Georg Wachenhusen⁵⁹⁷, en f d major vid Jämtlands fältjägarbatal, med en ansökan till norska Stortinget om att bli norsk medborgare och antagen till norsk krigstjänst, som han bad Wachenhusen att vidarebefordra. Wachenhusen, en legitimist som stod på Överste Gustafssons sida och ej betraktade ”herr Baptiste Bernadotte” som annat än general, och definitivt inte svensk kung, svarade dock med att avråda Överste Gustafsson att ta detta steg. Överste Gustafsson blev förtretad över detta och skickade då istället sin ansökan själv till norska riksståthållarens sekreterare, kanslirådet August von Hartmansdorff. Skrivelsen från Överste Gustafsson lød:

”Om ett rent uppsåt, en ärlig vandel och fredat samvete utgjort min tröst i livets alla skiften, så utgör de även nu mitt hopp, att min ödmjuka anhållan om naturalisering som norsk medborgare i rikets krigstjänst må bli bifallen. Född svensk, men skild genom ödets skickelse från Sverige, har jag sökt och erhållit borgarerätt i en stad benämnd Basel i Schweiz. Min förmögenhet kan utgöra ungefär trettio tusen gulden⁵⁹⁸. Min ålder är fyrtyotvå år. Skild från maka och barn äger jag nu endast en oäkta son,⁵⁹⁹ för vilken jag drar försorg.”

Han trodde att kommandantposten i Halden/Fredriksten kunde svara mot hans meriter, men skulle annars vara tillfredsställd med vilken militär befattning som helst.

Givet stamfader Bernadottes förbud mot all gemenskap med den landsförvisade Vasafamiljen, överlämnade Hartmansdorff detta brev genast till sin chef, riksståthållaren Sandels, som i sin tur avsånde det till kungen i Stockholm. Kung Jean sammankallade ett statsråd den **17 mars**. Där beslöts att överlämna skrivelsen till Stortinget, *men* att samtidigt *erinra* om de svenska förordningarna mot samröre med den ursprungliga avsändaren. Genom detta drag – denna ”erinran” om att samröre med den avsatte kungen betingade dödsstraff – så dödade man alltså i Stockholm den förhoppningsfulle Överste Gustafssons ansökan på förhand. Och mycket riktigt, den **2 april** så meddelade Stortinget den svenska regeringen sitt nödtvungna beslut, att

⁵⁹⁷ Johann Georg Heinrich Wachenhusen (Hans von Wachenhusen) (1781-1833), tysk militärofficer och publicist

⁵⁹⁸ 30 000 sydtyska gulden år 1821 motsvaras år 2020 av ca 6,6 mkr (KPI), 14 mkr (guldprisindex) alt 190 mkr (arbetarlöneindex). Professor Sten Carlsson 1946 s 305 konverterar summan 30 000 sydtyska gulden till ett annat belopp som är blott ungefär en tredjedel av ovanstående.

⁵⁹⁹ Adolf Fredrik Frans Gustafsson von Holstein-Gottorp (1820-1907). Barnets mor var Överste Gustafssons dåvarande partner Maria Schlegel (1796?-?). Eventuellt kan han även ha varit far till ytterligare två utomäktenskapliga barn, som han dock aldrig själv erkände; det har påståtts att han med en Anna Catherine Kock (1795-?) hade två tvillingar födda den 12 november 1817 som gavs namnen Ludwig Ferdinand och Gertrude.

man ej kunde behandla ansökan. Stortinget passade även på i samma svarsbrev till Stockholm – patetiskt listande och fullständigt opåskallat – att påtala att man ville uppfylla sina förbindelser till Sverige genom att ”nu såväl i framtiden avlägsna allt, som på något sätt kunde vara i strid mot hans kungliga majestäts, hans kungliga höghet kronprinsens och de gemensamma brödrarfolkens *gemensamma strävanden för statens säkerhet och välfärd*”.

Det svenska regimorganet *Post- och Inrikes Tidningar*, genom vesslan Wetterstedts försorg, hade den **7 april** på hela förstasidan och följande sida ett välredigerat konseljprotokoll där man inte bara citerade Överste Gustafssons brev, utan även påminde läsarna om landsförvisningen 1810 av denna familj på evig tid, samt kontaktförbudet utfärdade på Bernadottedagen 1812.⁶⁰⁰ Redan den **8 april**, efter pressens rapportering, efter det svensk-norska statsrådet, att utsikterna för Överste Gustafsson förhoppningar ej såg ljusa ut, uppsatte han en förnyad ansökan. När han senare erhöll det formella avslaget inkom han med ett överklagande. Däri förklarade han, att om även hans andra ansökan skulle avslås, vore han nöjd med att bara få bo i Norge som privatman och där bruka jorden på någon liten gård, och han skulle även vara villig att frånträda sin rörelsefrihet, genom att ej avlägsna sig från sin uppehållsort utan regeringens tillstånd.

Överste Gustafssons begäran ansågs emellertid redan utagerad genom det första avslaget. Han fick ej tillåtelse att som enskild man, ens med en förödmjukande juridisk fotboja som han själv fört på förslag, beträda fosterlandet eller grannlandet någonsin igen.

Allting var bara tragiskt och lågsint. Det paranoida sk statsintresset – ängslan över legitimiteten och vandan över den frammyglade successionsordningen från den 26 september 1810, och därmed beröringsskräcken med allt som hade med den legitima Vasaätten att göra – sattes återigen över humanismen och empatin för en trasig själ, och på detta sätt nedgjordes ännu en förhoppning för den fördrivna och samfällt kränkta *människan* Överste Gustafsson.

Dynastigrundaren Jean upprätthöll samtidigt inte bara det allmänna kontaktförbudet och sin *damnatio memoriae* gentemot den fördrivna Vasafamiljen, utan fortsatte parallellt med att genom ett nytt narrativ, en ny reviderad historieskrivning, egen symbolism och ett eget nyspråk i alla offentliga sammanhang med noga utvalda substantiv och verb, att förankra sitt eget namn i den svenska regentlängden.

Vid samma tid som han avslog Överste Gustafssons vädjan att få underdånigt träda i norsk offentlig tjänst för att få leva återstoden av sitt liv nära sin hjältes ödesort, så lät Jean Bernadotte 1821 prägla och utge ett minnesmynt till åminnelse av 300-årsdagen av inledningen av Gustav Vasas befrielsekrig 1521, det uppror som så småningom ledde till skapandet av det moderna Sverige. På framsidan av minnesmyntet var *Jeanets eget porträtt* från sidan, med storkrulligt hår och iförd en romersk toga, jämte hans regenttitel på latin, och på frånsidan tre mindre medaljongporträtt av Gustav Vasa, Gustav II Adolf och Fredrik I. Valet av den tredje regenten är intressant. Vi har i en fotnot berört Fredrik I tidigare.⁶⁰¹ Det var ingenting märkvärdigt med denne man; August Strindberg har t o m kallat honom ”Sveriges sämsta regent”. *Men Fredrik I var den ende, från Gustav Vasa och fram till Jean från Pau, som inte hade några blodsband till grundaren av det moderna Sverige.*

Sålunda återigen en liten puff för den egna legitimiteten, genom att på frånsidan av detta minnesmynt inkludera den sedan länge bortglömde och i den svenska regentlängden tämligen irrelevante icke-Vasaättlingen Fredrik I jämsides med Gustav Vasa själv och lejonet Gustav II Adolf. Och sig själv i storformat på hela åtsidan, så klart.

⁶⁰⁰ Se kap 4 avsn 15

⁶⁰¹ Se kap 2 avsn 5 (fotnot); kap 22 avsn 25 (fotnot)

DEN FARLIGA NORSKA LIBERALISMEN

Den norske historikern professor Gunnar Christie Wasberg påpekar att stamfadern drevs av "en *slug* målmedvetenhet" där alla hans *ord* – Jeans främsta vapen – bara blev kulisser, men inget mer. Wasberg lyfter fram, precis som professor Höjer, "denna egendomliga klivenhet" i Jeans personlighet som gjorde honom svårläst, svårtolkad. Jean distribuerade nonchalant och ytligt sina högstämda deklamationer av allehanda innehåll i olika riktningar, men dessa *ord* vägde lätt som luft och ej sällan agerade han i diametralt motsatt riktning.

Det finns ett dokumenterat uttalande från stamfadern i maj 1820, där han förklarar sin frisinnade approach till Sveriges styrelsesätt:

"Jag tycker mer om att vara medborgare i en republik, än att vara kung. --- För mig ska ni få vilken konstitution ni vill, till och med en republik. --- Ert land är för fattigt att ha en kung; hellre en president."

Uttalandet kan sorteras in under kategorin "tomt pladder". Visserligen var Jean Bernadotte en konstitutionell monark, men han *älskade* makten. Han *talade* ofta om att vädja till folket, men var oerhört misstänksam mot folkviljan och förbigick den helst. Hans egen maktutövning blev i praktiken snarare självkoncentrerad, autokratisk och oresonlig gentemot all slags opposition, eller ens pluralism.

Unionen med Norge – det bernadotteska fuskbygget ihopastat i syfte att befästa sin legitimitet som svensk tronföljare – hade mest av allt byggt på att *Norges goda vilja* att delta fullt ut i unionsprojektet skulle få alla otydligheter, anomalier och lösa trådar att så småningom ordnas till det bästa. Dessa förhoppningar om Norges entusiastiska deltagande i unionen på ett ideologiskt plan var dock en missräkning från stamfaderns sida. Hade han förstått drivkrafterna bakom den norska självständighetsrörelsen 1809-1814 lite bättre, hade detta varit uppenbart för honom.⁶⁰² *Samtiden* såg unionen för det korthus det var, *eftervärlden* har levererat tusentals analoga analyser.

Sverige och Norge hade ingått ett *begränsat* försvarsförbund under en gemensam kung – varken mer eller mindre. Detta var unionen. Alla skildringar utöver detta var bara abstrakt poesi. Carl Gustaf Löwenhielm skriver i sina memoarer att "om man undantar omständigheten att de båda rikena skulle ha samma konung, är för övrigt *ingenting* gemensamt mellan dem". Missbelåtenhet med föreningen fanns helt naturligt redan dag ett hos framför allt norrmännen, och norrmännens fruktan för svenska amalgamationsplaner bestämde från första början deras unionspolitik. Stortingets lagstiftande gick i rak separatistisk riktning, vilket urvattnade Norges delaktighet i unionens bärande principer och idéer. Grundlagen, som baserades på Eidsvoll, betraktades av norrmännen som deras "frihetspalladium och grundvalen för deras nationella värdighet", som en historiker uttrycker det. Sveriges *påtvingade* union kändes som ett tryckande band på deras egen frihet.

Visst kunde en säkerhetspolitisk överenskommelse mellan Norge och Sverige, eller varför inte tillsammans med ännu fler stater, vara rationellt. Visst skulle en sådan kunna stärka värnet och tryggheten för den skandinaviska halvön.⁶⁰³ Men vad norrmännen motsatte sig var en påtvingad union där all makt över utrikes- och försvarspolitikerna i praktiken skulle ligga i Stockholm, och där sista ordet skulle has av en fransk kvarleva från Napoleontiden som tidigare gjort stora ansträngningar att svälta ut dem till döds.

Klas Pontus Arnoldson har i en skrift på ämnet även framhållit att norrmännen var misstänksamma mot "storsvenskhet", d v s svenskt klassbetingat översitteri. Den svenska

⁶⁰² Se t ex kap 2 avsn 12; kap 3 avsn 19; kap 6 avsn 6; kap 19 avsn 1, 7, 20

⁶⁰³ Se kap 21 avsn 5 (18 oktober 1814)

överhögheten gjorde anspråk på obefogat inflytande över sina norska grannar, precis som de styrande samhällsklasserna låtit hunsas och förnedra allmogen i Sverige i århundraden. Detta tänkte norrmännen givetvis ej acceptera. Norska sidan var från allra första början misstänksam mot ett närmande till Sverige – det hade märkts redan vid grundlagsförhandlingarna hösten 1814⁶⁰⁴ – och man betraktade allt som kom från Sverige med stor misstänksamhet. I den mån som sammanhållningen av en union, d v s stater i förening, bestäms ej av överhuvudets makt utan av folkens homogenitet, samhörighetskänsla och gemensamma narrativ, så var personalunionen mellan Norge och Sverige ej mycket mer än ett tomt skal.

Den svenska "kungamakten" över Norge var kraftigt beskuren. Den verkliga makten förblev hos Stortinget. Detta var intressant, då ju detta de facto samtidigt innebar att Norges folkvalda församling blev en formidabel motvikt mot feodalismen som sådan. Historikern och statsvetaren professor Rudolf Kjellén skriver att medan Sverige vid denna tidpunkt var en stark monarki, kunde Norge beskrivas som en maskerad republik. En förening mellan två i praktiken olika statsformer, menar Kjellén, och egentligen två så olika ideologiska riktningar, var svår eller omöjlig. I Norge rådde demokrati och folksuveränitet; makten tillhörde folkets nationalförsamling. Icke så i Sverige. Denna olikhet grundlade en djup spricka i förhållandet mellan parterna.

Lika mycket som norrmännen var misstänksamma mot svenskarna, så var Bernadotte, unionsfadern, misstänksam mot Stortinget. Redan vid Norgeresan 1818, dit han rest för att låta sig krönas till kung även av norrmännen, hade Stortinget visat hur mycket Jeans personliga ankomst betydde. Med röstsiffrorna 67 mot 5 hade Stortinget *förkastat* förslaget att skicka en hövlighetsdelegation för att möta kungen vid gränsen...

För att bli populär i Norge hade Jean tillgripit den metod som han kände bättre än någon och förlitade sig på allra mest, nämligen *mutor*. Återigen. Från november 1814 till december 1822 utdelade Bernadotte pengar ur sin "handkassa" – d v s huvudsakligen medel som med olika trick försnillats från den svenska statskassan – åt norrmän för att köpa deras välvilja, inalles motsvarande 930 155 riksdaler banco⁶⁰⁵. Även under den nominella beteckningen "lån" smordes inflytelserika norska personer som han avsåg att vinna som anhängare, eller vilkas motstånd han hoppades avvärja med dessa handtryckningar.

Detta hjälpte dock i längden föga.

Stortinget gick sin egen väg oavsett, i stort och i smått.

År 1821 skulle bli ett dramatiskt år. Det var då som många av de brister och inkonsekvenser som unionsfördraget 1814 innehöll började ställas på sin spets.

Stortinget samlades i den berömda Katedralskolan på nuvarande adressen Dronningens gate 15, och öppnade formellt i februari. Jean hade på känn att Stortinget detta år bli motsträvigt, och han hade därför låtit förbereda talrika propositioner för att helt enkelt dränka ut stortingsledamöternas egen ork och förmåga att lägga fram egna förslag för behandling. Bara under ett fåtal inledande dagar framlades inte mindre än 39 propositioner från Jean för Stortinget att debattera. Norska statsrådet Motzfeldt⁶⁰⁶ noterade att detta arrangemang mycket riktigt var för att "förhindra" stortingsledamöternas egna möjligheter att lägga fram motioner – de skulle helt enkelt inte få tid till detta – och denna kungliga bakslughet bekräftas även av kung Jean själv i ett brev till Sandels. Jean hade även klåfingrigt lagt sig i förslag som de norska

⁶⁰⁴ Se kap 21 avsn 5

⁶⁰⁵ 930 155 riksdaler banco år 1822 motsvaras 2020 av ca 140 mkr (KPI), 290 mkr (guldprisindex) alt 4,5 miljarder kr (arbetarlöneindex). De faktiska beloppen är ännu högre än de här angivna omräkningsbeloppen p g a att dessa 930 155 rdr bco utbetalades under drygt 8 års tid och inflationen under denna tidsperiod är ej inräknad.

⁶⁰⁶ Peter Motzfeldt (1777-1854), norsk statsman

stadsrådsledamöterna förhandlat fram, på ett sätt som Motzfeldt i sin dagbok kallar för "barnsligt". Småaktigheten sålunda helt i linje med Jeans karaktär.

Under upptakten till behandlingen av de mer kritiska frågorna i Stortinget, bjöd de svenska representanterna ståhållare Sandels och dennes sekreterare Hartmansdorff på dryckesskivor. Regimens metod att mjuka upp tvivlare genom ymnig representation känns igen från den svenska riksdagen. Men när man kände till Jean Bernadottes natur och böjelse för korrupktion, lade stortingsledamoten Jacob Hoel⁶⁰⁷ i slutet februari 1821 fram ett förslag om att ingen stortingsrepresentant fick söka eller bli tilldelad ett offentligt ämbete medan han deltog i Stortinget. Detta för att förekomma och lägga band på mutspelet. Hoels förslag övergavs emellertid, vilket lämnade porten öppen för Jean att bedriva full kohandel med utnämningar i utbyte mot lojalitet – dvs att använda ämbeten som agn – vilket också var exakt vad som hände. Det fanns alltså redan i detta skede en stor risk för att Stortingets integritet skulle korrumpas bort på sedvanligt bernadotteskt vis, och väsentligen försvaga dess motståndskraft.

I början av april 1821 avtog Stortinget en proposition från Bernadotte som skulle inskränkt den norska tryckfriheten. Detta var en åtgärd han önskat för att bättre kunna kontrollera oviljan mot Sverige som kom till uttryck i den norska tidningspressen, men förslaget avtog enhälligt, bl a för att det stod i strid med grundlagens § 100 om tryckfrihet i Norge.

En annan mycket laddad fråga gällde upphävandet av adelskapet i Norge. Detta förslag mötte mycket starkt motstånd från stamfadern, eftersom förlänade adelskap likaledes var en *valuta* att använda i maktutövningen. I mars hade Jean, smått desperat, skrivit till Stortinget och hotat med att utländska stater skulle ogilla ett beslut att upphäva den norska adeln så till den grad, att Norge riskerade ett militärt anfall från en annan europeisk makt! Tonen var hotfull, där Jean explicit varnade för ett militärt angrepp på Norge om Stortinget vågade drastiskt förändra den rådande adelsordningen i landet. Jean blandade in Ryssland och sin kompis tsaren i denna retorik, och flera andra stormakter påstods stå bakom detta hot. Trams rakt igenom. Andra stater intresserade sig föga för norsk inrikespolitik, men icke desto mindre *så försökte Jean hetsa dem mot Norge*. I en ren agitationskampanj utmålade han alltså sitt eget folk som fiender, och sökte utlandets stöd för att militärt hota dem! Och han gick ett steg längre. Han hotade att *själv* angripa Norge med *svensk* militär om Stortinget vågade gå emot honom och avskaffa adelskapet, med följande nonsensargumentation:

"Lycklig är den monark som inte behöver bruka annat än *moralisk* makt för att övertyga sitt folk om vad som är bäst för dem. Men när den moraliska, konstitutionella makten inte är tillräcklig för att få en rådgivande⁶⁰⁸ församling att tänka sig för, och att förstå sin plikt och vad som passar sig för en nation, då får man ta till *fysisk* makt, hur mycket man än har emot en liknande extrem lösning."

I klartext betyder ovanstående, att om ni inte rättar er efter min vilja – eftersom jag vet bäst och har godast omdöme och förstår den norska nationen bättre än alla ni stortingsledamöter som levtt hela era liv i Norge – så kommer jag att bruka våld mot er nation.

Jean kämpade, enligt professor Carl August Fleischer, "för det som skulle kunna utgöra hans egna stöttepelare eller, ställt på sin spets, *mullvadar* i det norska samhällssystemet". Precis som i Sverige så ingick det i stamfaderns härskarstrategi att knyta ett etablissemang nära till sig som person, en samhällselit, och gottgöra detta upphöjda skikt med exempelvis godtyckliga titlar, godtyckliga privilegier och godtyckligt tilldelade markinnehav. I gengäld blev denna lojala, köpta

⁶⁰⁷ Jacob Nielsen Hoel (1775-1847), norsk bonde, militärofficer och politiker

⁶⁰⁸ Att kalla Stortinget för en "rådgivande" församling manifesterar i sig självt stamfaderns eviga dribbleri med ord, och hans nedlåtande, förringande och föraktande inställning till den norska demokratiskt utsedda och självständiga lagstiftande instansen.

samhällseliten en garant för regimen, kungamaktens, fullständiga auktoritet och fortbestånd samt kastsamhällets upprätthållande.

Men norrmännen såg annorlunda på feodalismen. Frågan var principiellt viktig. En ständig stötesten i norrmännens ögon var den talrika svenska adeln och dess förmåner, den övre spetsen av ett kastsystem där människor erhöll en viss rang och tillhörande fördelar eller nackdelar genom födseln, med en ruinerande beskattning som belastade den fattiga massan allena. I Sverige var *genetisk härkomst* oändligt mycket viktigare och avgörande för vilket liv den personen skulle få, än faktiska personliga kvalifikationer och karaktär. Men Norge ansåg att detta ej var framtiden, utan att frihet, jämlikhet, demokrati och meritokrati för alla medborgare på lika villkor var en bättre modell. Där blev adeln lindrigast sagt en överflödig inrättning. Böldsbestämda inslag i styret av norska staten var enkom löjeväckande.

Denna symbolfråga omfattade i förlängningen även monarkin som statskick. Årigen samma grundprincip; skulle företrädesrättigheter i samhället ärvas eller förtjänas? Bernadotte, den "till sin död" svurne republikanen⁶⁰⁹ som en gång stridit med vapen i hand för republikens ideal, och som otaliga gånger åberopat "folkets fria val" i Örebro 1810 som grund för sin egen legitimitet som svensk tronföljare, hade så snart han själv hamnat på en särskild gynnad position kvickt bytt sida. Hela Jeans kronprinstid och regentskap gick i huvudsak ut på att motarbeta alla republikanska tendenser, försvara och befästa sin personliga maktställning, sin familjs särbehandling och företrädesrättigheter, och kväsa allt som kunde hota detta.

Många äro de skenheliga krakar här i världen, då som nu, som när de själva erhåller makt och absurda privilegier som de tidigare outtröttligt hävdad varit oriktiga, får mersmak på fördelarna med särbehandling och snabbt kastar sina forna ideal och principer överbord.⁶¹⁰

Den **26 april 1821**, efter att ha debatterat frågan från klockan 09 till 14:30, röstade Odelstinget⁶¹¹ för adelns avskaffande. En minnestecknare berättar hur beslutet utlöste en "nationell fest" i Oslo, där alla talade om den glada, symboliskt viktiga nyheten. Nyheten nådde Jean på Stockholms slott den **30 april**. Han hade redan innan varit på dåligt humör den dagen, men när han fick höra om Odelstingets beslut så inledde han en två timmar lång föreläsning för den ryske ambassadören, som råkade befinna sig på slottet, där han öste galla över de eländiga norrmännen, det usla Stortinget och den onda journalistkåren.

"Man kan inte strypa den revolutionära hydran utan att lägga starka band på pressfriheten!"

Samma dag fick Stortinget svar från Stockholm om en tidigare begärd förlängning av det sittande Stortinget tills alla spörsmål hunnit avhandlas. Jean hade svarat att Stortinget skulle upplösas i mitten på maj – underförstått att man innan dess inte skulle hinna befatta sig med andra förslag än de som *han* själv lagt fram. I en skrivelse till ståthållaren Sandels hade Jean därvid instruerat att Stortinget skulle upplösas omedelbart om ledamöterna ej var tillmötesgående.

Tidsfristen försatte stortingsledamöterna i nervös oro. Goda råd var dyra. I mitten av maj kom dock nya bud från Stockholm, att Stortinget skulle fortsätta tills alla *kungliga* propositioner var färdigbehandlade, men att Jean själv förbehöll sig rätten att "bestämma när statens väl fordrar att denna församling upplöses".

Den **9 maj** avgjordes adelsfrågan slutligen i Lagtinget⁶¹². Allmänheten var i spänd förväntan, och Stortingets läktare och läktartrapporna var proppfulla. Täta skaror fyllde alla utrymmen ända till utgångarna. Efter debatt och omröstningar stod klart att adeln denna dag helt avskaffades i Norge. Bernadotte försökte med olika kreativa trick komma runt detta. Han förklarade sig

⁶⁰⁹ Se kap 2 avsn 16

⁶¹⁰ Jmfr t ex kap 19 avsn 18 (de avslutande resonemangen)

⁶¹¹ Odelstinget = en av de två kamrar som Stortinget indelades i vid behandling av lagförslag

⁶¹² Lagtinget = en av de två kamrar som Stortinget indelades i vid behandling av lagförslag

acceptera Stortingets beslut att avskaffa den *gamla* norska adeln, men begärde samtidigt att Norge, för att likna andra monarkiska stater, istället nu instiftade en *ny* adel! Denna skrubboll från Jean förverkligades emellertid ej.

En annan symbolfråga var flaggfrågan, som egentligen diskuterats mer eller mindre oupphörligt sen 1814. Norge önskade en egen ny flagga, och under det pågående Stortinget hade i slutet av april 18 olika förslag upphängts på en vägg inne i Katedralskolan, för stortingsledamöter att studera och bedöma. Förslagen innehöll lejon och icke lejon, korsmönster och icke korsmönster, mycket blått eller mycket rött, och ett påhittigt förslag menade att grönt och svart kunde bli en fin kombination.

Just färgsättningen var särskilt känslig. En övervägande *röd* norsk flagga skulle antyda en stark koppling till Danmark, vilket bokstavligen var ett rött skynke för Jean. En övervägande *blå* flagga skulle däremot tydligare manifesteras associationen med Sverige.

Man valde ett förslag med en klar dominans av *röd* färg... Samma utförande som den norska flaggan har än idag. Färgkombinationen rött-vitt-blått insinuerade samtidigt en samhörighet med demokratiska och liberala stater, såsom det frihetliga USA, det revolutionära Frankrike och det progressiva Storbritannien.

Odelstinget biföll förslaget den **11 maj** och lagtinget den **16 maj**. Jean var dock högeligen missnöjd med färgsymboliken, och vägrade godkänna den nya lagen om den norska flaggans utseende som Stortinget just fattat. Genom kunglig resolution så ett par månader senare så inskränkte han den nya helnorska flaggans användning till handelsfartyg i nordliga farvatten. I övriga världen skulle norska handelsfartyg fortfarande bära den svenska flaggan med vitt och rött i ena övre hörnet. Denna svenska överbestämmanderätt över deras egen flagga irriterade norrmännen, och flaggfrågan skulle förbli en laddad tvistefråga under hela 1800-talet.

Stortingets liberala riktning och dess fasta självständighet försatte Jean närmast i upplösningstillstånd på Stockholms slott. Han var fullkomligt rasande över den motsträviga norska lagstiftande församlingen. Rapporter från Stockholm berättade om seriefigurens utbrott, och Jean själv skickade hotfulla brev till ståthållare Sandels och andra nyckelpersoner i Oslo. Sandels svarade med att tillhandahålla en namnlista över 45 "oppositionsmän", "konspiratörer" ledda av en oppositionell kärna av sex stycken "demagoger"⁶¹³ som påstods vara orsaken till att oppositionen i Stortinget kunde uppträda så samlat och organiserat. Oppositionen inkluderade de allra flesta bönderna i Stortinget. Jean eldade upp sig alltmer och anklagade Stortinget för omstörtande verksamhet, och uttryckte i ett brev hot om att döda dem allihopa:

"Om statens intresse kräver bruk av makt, bör svärdets rättfärdighet icke tveka vid deras huvuden!"

Historikern Gunnar Bolstad⁶¹⁴ sammanfattar att Jeans många budskap från Stockholm mynnar ut i att han faktiskt ganska konkret hotade med en statskupp.

Det är med denna stämning som fond som ännu en kontroversiell fråga kom upp för behandling, nämligen frågan om Norges eventuella skyldighet att ersätta Danmark för Norges andel av den tidigare gemensamma dansk-norska statsskulden. Stortingets ståndpunkt var att Sverige, av många goda skäl, skulle bidra till denna utgift. Detta ställningstagande i skuldfrågan provocerade Jean ännu mer. Eftersom Jean var dålig på att hantera bakslag, svarade han återigen när sakargumenten, advokatytren, listen, varningarna och mutorna ej fungerade med sitt enda återstående maktmedel – hot om militärt våld. Redan i slutet av april hade 15 000 svenska soldater fått order om att hålla sig marschfärdiga mot Norge med 24 timmars varsel. Den **19 maj**

⁶¹³ Jørgen Young (1781-1837), Marcus Pløen (1778-1836), Peder Valentin Rosenkilde (1772-1836), Jacob Nielsen Hoel (1775-1847), Pierre Poumeau Flor (1775-1848), Peter Vogelius Deinboll (1783-1874)

⁶¹⁴ Gunnar Bolstad (1960-), norsk historiker

befallde stamfadern en stor, fullständigt omotiverad militär sammandragning av 3000 svenska⁶¹⁵ och 3000 norska trupper vid Etterstadslätten, bara 2-3 km öster om centrala Oslo där Stortinget pågick. Dessutom skulle en svensk flottstyrka segla upp och ankra i Oslofjorden med sammanlagt 300 kanoner ombord och 2000 mans besättning. Dessa militära mobiliseringar väckte olust i Norge och många misstankar om kung Jeans avsikter. Stortinget undanbad sig det spontana "övningslägret" vid Etterstad men Jean, likt en barnunge, skulle verkställa sin löjlige makt demonstration.⁶¹⁶ Värt att notera är att trots att det rubricerades som en "övning", så fick de svenska soldaterna med sig *skarp* ammunition. Denna militära demonstration kuvade emellertid inte norrmännen, utan hade snarast motsatt effekt. Aktionen bidrog endast till att trigga norrmännen att *ännu envisare* vidhålla sin norska oberoende linje i känsliga frågor.

Den **22 maj** avlät kung Jean till Stortinget ett påbud i skarp och spydig ton, där fransosen på Stockholms slott hotade med att blockera den norska utrikeshandeln om norrmännen ej fogade sig. Han menade med sedvanlig innehållslös och bakvänd retorik att "det norska folkets värdighet, dess ärvda redlighet" riskerade att "blottställas för misskännande i Europas ögon" om den norska folkförsamlingen framhärade i att lagstifta i enlighet med folkviljan. Han sade vidare att frågan om svenskt bidrag till den dansk-norska utlandsskulden ej skulle tas upp för diskussion såvida inte Norge var villigt att bidraga till den svenska utlandsskulden. En detalj som Bernadotte valde att förbise var emellertid att denna skuld reglerades genom Kielfördraget, som var ett fördrag mellan Sverige och Danmark som han med vapenhot framtvungat, och som Norge aldrig erkänt.⁶¹⁷ I detta fördrag stipuleras att Norge skulle ersätta Danmark för en del av den danska statskulden. Men eventuella kontanta mellanhavanden som en del av Kielfördraget var en sak mellan Sverige och Danmark, ej oss, resonerade norrmännen.

Den **29 maj** accepterade dock norrmännen till slut betalningsansvar, men med en mycket längre återbetalningstid. Debatten sträckte sig från klockan 09 denna dag ända till den **30 maj** klockan 01:30. Det som dock väckte störst uppmärksamhet – eller snarare bestörtning – i Stortinget och i norsk media, var en grovt olämplig markering av den svenske ståthållarsekreteraren Hartmansdorff under denna debatt. Hartmansdorff iakttog stortingsdebatten som åskådare från galleriet, men när stortingspresidenten läste upp ett skriftligt yttrande från oppositionsmannen Pierre Flor, satte sig Hartmansdorff på räcket med sin stora bak vänd mot stortingspresidenten och hela Stortinget. Hartmansdorff gjorde sig därigenom till sinnebild för *storsvenskhet* i dubbel bemärkelse, och bidrog givetvis, sedan nyheten spridits i den norska pressen, bara till ytterligare nationell norsk avoghet mot grannen österut. *Nationalbladet* frågade sig, "är det av ren råhet, eller är det för att visa den grövsta grad av förakt och den yttersta oförskämdhet mot den norska nationalförsamlingen" som får en utlänning, en svensk sekreterare, att bete sig så.

Innan norrmännens medgivande av sitt betalningsansvar kom Jean till kännedom, då han ännu befann sig i Stockholm, pågick emellertid stor aktivitet i Stockholm. Samtidigt som den stora debatten ägde rum i Stortinget, och Hartmansdorff vände sin grova häck åt den norska nationalförsamlingen, författade Jean ett brev till den ryske Stockholmsambassadören Suchtelen där han motiverade ett ryskt ställningstagande mot den norska liberala oppositionen, och rysk uppbackning av ett eventuellt ingripande, med nödvändigheten av att släcka revolutionära och republikanska krafter med band till likasinnade europeiska politiska grupperingar. Jean påstod

⁶¹⁵ Från svenska sidan deltog Kalmar regemente, Jönköpings regemente, Kronobergs regemente, Smålands infanteribataljon, Livregementets husarer, Göta och Wendes artilleri samt Smålands dragoner. Nils Forvass tjänstgöring som soldat i Kalmar regemente hade redan avslutats i samband med upplösningen av extraroteringsmanskapet i hela Sverige i januari 1815 (se kap 22 avsn 1), och han deltog sålunda ej i denna sammandragning vid Oslo.

⁶¹⁶ Truppsammandragningarna på plats realiserades under juli månad, några veckor efter att ordern gått ut; se nedan i detta avsnitt.

⁶¹⁷ Se kap 18 avsnitt 6

sig nämligen ha klara bevis för att revolutionära krafter i Norge kommunicerade med politiska meningsfränder på kontinenten. Dessa var lögner för att locka fram ett ryskt tillslag mot Norge.

Samtidigt lät Jean verktyget Wetterstedt komponera en synnerligen slug, illvillig, duperande och revisionistisk cirkulärskrivelse till Europas regeringar. Dokument var daterat den **1 juni** och utgjorde ett nedrigt, skymfligt exempel på historierevisionism och verklighetsförvrängning, signerat Wetterstedt. Inför hela Europa så nedsvärtade skrivelsen Norge, Stortinget och normmännens omdöme, avsikter och rättskänsla – Bernadottes egna undersåtar! Den svenska cirkulärskrivelsen till Europas regeringar förminskade och förkastade norska demokratiska beslut, fattade i enlighet med Norges grundlag och unionstraktaten, som "villfarelser" som utgick från "egoism och förblindelse". Verktyget Wetterstedts alster, *med Jeans korrekturläsning och godkännande*, underkände i princip Norge som livskraftig självständig stat, och äskade bifall hos Europas regeringar för Sverige att egenmäktigt gå in och behandla Norge som man ville om det ej rättade sig efter viljeyttringarna från Stockholms slott. Detta inkluderade möjligheten att annullera Norges grundlag och ersätta den med en ny, eller som vesslan Wetterstedt högstämt lindar in det; "återuppföra Norges författningsbyggnad på grundvalar som är mer betryggande för den allmänna säkerheten". Denna nya författning skulle kraftigt inskränka Norges fri- och rättigheter inom unionen, reducera Stortingets makt, utvidga och stärka kungens utnämningmakt⁶¹⁸ samt, givetvis, kraftigt inskränka den norska pressfriheten.

Den inbillade allsmäktigheten som rådde hos regimen i Stockholm vid denna tid kan jämföras med attityden hos samma radarpar när de 1812 hyste långtgående tankar på en egenmäktig omdaning av den svenska konstitutionen.⁶¹⁹ Men som sagt, eftersom Norge just tagit smällen för sin andel av den dansk-norska statsskulden, tog det något udden av kung Jeans hotfullhet. Och de svar som Jean hoppats på från Europas stater – uteblev! Man uttryckte viss artig förståelse för hans bekymmer, men inte mycket mer. Man brydde sig inte mer än så, utan såg det nästan som ett sandlådeuppträde, och föreslog ej och ställde sig ej bakom några konkreta åtgärder eller sanktioner, och ville inte ha så mycket konkret med vare sig Jean eller den skandinaviska politiken att göra. Jean hade duktigt bränt sina broar och kört *Sverigebilden utomlands* i botten inför och under fälttåget 1813-1814, och nu kunde på flera håll i Europa snarare anas viss sympati för Norges rätt. Jeans pseudoresonemang tillbakavisades medelst tystnad.

Strax efter att han beordrat truppsammandragningen vid Oslo och avlåtitt sitt brev till Europas hov, uttalade stamfadern, som led av en total avsaknad av självdistans, att "om någonsin *tacksamhet* finns i folkens hjärtan, så tror jag mig äga rätt till normmännens,⁶²⁰ och jag betraktar denna min aktning för deras rättigheter såsom en skönare lager än den jag förvärvat på slagfälten". Tiden, sade stamfadern, skulle "lära normmännen" att rätta in sig i unionen, och han såg framför sig en "närmare och innerligare förening".

Nya direktiv och en ny bingepropositioner budades iväg från högkvarteret i Stockholm till Stortinget i Oslo i linje med ovanstående. Den **11 juni** fick de norska statsråden instruktioner från kung Jean att tryckfriheten skulle rullas tillbaka, och att alla stortingsledamöter som motsatte sig en upplösning av Stortinget skulle arresteras och åtalas. Den **12 juni** fick statsrådet Peter Motzfeldt det otacksamma uppdraget att föredra de nya pompösa propositionerna från den uppretade och giftige Jean på Stockholms slott. Motzfeldt uppläste pliktskyldigast dessa för församlingen, men med matthet samtidigt som han försiktigt skakade på huvudet, och skrev i en egen notering denna dag:

⁶¹⁸ Se kap 24 avsn 20 (om hur utnämningmakten fungerade i Sverige vid denna tid, och fortfarande delvis gör)

⁶¹⁹ Jmfr kap 4 avsn 10

⁶²⁰ Ungefär av samma kaliber som floskeln "Folkets kärlek min belöning", Jeans narcissistiska valspråk.

”Det är sannerligen inte behagligt att föreläsa sådant som man varken i form eller innehåll kan bifalla.”

Svartkappan Esaias Tegnér, en av svenska kyrkans starke män och definitivt ingen vän av progressiv liberalism,⁶²¹ var en av flera svenska självutnämnda ”patrioter” som ställde sig bakom Jean. I ett privat brev till en vän den **14 juni** kallade Tegnér norrmännen för ”ett pack” och yttrade om stortingsledamöterna:

”Kunde man hänga dem i närmsta träd, så gick nog sakerna bättre.”

Tjusigt skaldat av den svenske nationalskalden, överreklamerad som få.

Jean själv var inte mycket sämre. I ett brev till Stortinget den **28 juni** gav han utlopp för sin inombords aggression, och med elakhet, med förakt, med drypande sarkasm och nedlåtenhet, en översittarton som vore ovärdig vem som helst, utbroderade han hur livsodugligt Norge var som självständig stat. Brevet från Jean Bernadotte denna dag hade till avsikt att markera hans egen överlägsenhet, och att verkligen *såra* mottagaren, i detta fallet hans eget folk. Motzfeldt noterar att detta alster nog var ”det fulaste som Stortinget har fått” och att ”det går från början till slut ut på att visa hur sorgligt fattigt och föraktligt Norge är, och att det är dårskap att det vill vara ett rike för sig själv”.

”Förvärvet” av Norge – Jeans legitimitetskvitto som svensk tronföljare efter att Vasafamiljen förjagats⁶²² och Carl August trillat av hästen, eventuellt mördats⁶²³ – hade nu blivit en ren *prestige fråga*. Och för världens mest prestigefulla person, samtidigt lättkränkt och utan förmåga att skilja på sak och person, samtidigt bipolär och utan förmåga att lägga band på sina känslor, innebar detta fullt verbalt krig, hur grisigt som helst.

Därutöver försökte Jean med allehanda tjuvnyp provocera och förnedra kända oppositionsmän i Oslo. Exempelvis meddelade den ryske generalkonsuln i Kristiansand att han – på begäran av den svenska regimen – frantog oppositionsmannen Peder Rosenkilde en rysk hedersutnämning för något som han yttrat i Stortinget. Det var till den nivån som Jean och hans sista kvarvarande samarbetspartners, i det här fallet en rysk utpost, sänkt sig.

Truppsammandragningarna vid Etterstad förverkligades. Den **12 juli** ankom generallöjtnant Carl Henric Posse till Oslo, där han tillsammans med den norske generalen Christian Ditlev Adolph Arenfeldt⁶²⁴ skulle ha ansvaret för det militära övningslägret. Ungefär samtidigt började norska trupper, som också skulle delta, strömma till.

Jean gav sig samtidigt själv av mot Oslo. I Strömstad, där den svenska flotteskadern ankrat upp, uttryckte stamfadern den **24 juli** förhoppning att Stortinget skulle överge sin ”gensträvighet” och istället fullt erkänna och uppskatta hans ”faderliga råd”. Klockan 14:30 roddes Jean under kanonsalut, ungefär som om det vore krig på riktigt, ut från Strömstad till chefskeppet fregatten *Fröja*. Senare samma dag styrde den svenska eskadern mot Hvaleröarna. Vädret var klart men med lite havsdis i väster, vinden växlande, det var en fin dag på sjön. Emellertid saknades lotsar förbi Hvaleröarna som kände till alla stenar och grynnor, vilket orsakade fördröjningar och irritation. Så småningom infann sig norska lotsar, och fartyget kunde styra mot Oslofjorden.⁶²⁵

⁶²¹ Jmfr kap 24 avsn 19 (Tegnérns remissvar den 31 juli 1839 i den svenska folkskolefrågan)

⁶²² Se kap 2 avsn 3-11

⁶²³ Se kap 2 avsn 13-14 samt kap 6 avsn 7 (anekdoten om saltkaret den 16 juni 1813)

⁶²⁴ Christian Ditlev Adolph Arenfeldt (1758-1833), dansk-norsk militärofficer

⁶²⁵ Det tycks utifrån källmaterialet föreligga viss oklarhet om Jeans exakta resväg från Strömstad till Oslo. Uppgifter pekar på att han till slut valde att huvudsakligen färdas landvägen, eftersom han var rädd för eller ogärna vistades på sjön. Dock framgår att *entrén* var viktig, givetvis (jmfr t ex kap 2 avsn 24 och den viktiga koreograferade entrén vid ankomsten till Helsingborg den 20 oktober 1810; jmfr även kap 13 avsn 10), och det diskuterades i mitten av juli arrangemang där han skulle göra entré i till Oslo på däck på ett tremastat svenskt örlogsfartyg fullt med kanoner.

Den tvåmastade svenska örlogsbriggen *La Badine*⁶²⁶ hade redan några dagar tidigare anlänt till Oslo med Jeans stora partytält, som han skulle ha för sin egen representation ute på övningsheden vid Etterstad. Allteftersom den militära närvaron, antalet människor i rörelse och den stora dramatiken steg dag för dag, insåg t o m de svenska befäl en olämpligheten av *skarp* ammunition på ett fredligt övningsläger, så den **28 juli** lämnade de svenska trupperna in sin ammunition – 30 patroner per soldat och 300 kulor per kanonbatteri – till förvar i Akershus fästning.

Kungakortegen ankom landvägen, och Jeans ståtliga kalesch dragen av åtta hästar rullade in i Oslo den **29 juli** vid 19-tiden. Efter att ha spiset middag på Ladegården⁶²⁷ satte han sig upp till häst och red in i staden genom en äreport av granris på Vaterlands bro. Processionen bestod av norska och svenska militärer och Jeans eget följde av 20-30 adjutanter, ämbetsmän, personliga assistenter. Vägen kantades av norska soldater i givakt. Det ösregnade. En dagbokstecknare kommenterar att "hurraropen var inte stora – jag hörde *inga* bortsett från de militära, och inte alla dessa en gång". Vid ankomsten till Paléet⁶²⁸ mötte de norska statsråden upp. Stämningen var aningen stel. Motzfeldt kommenterar ironiskt att de infunnit sig för att ta emot kungen "och för att få våra kyssar".

Den **30 juli** höll Bernadotte ett tal på Paléet till stortingsrepresentanterna, som kommit dit, som innehöll följande passus:

"Låt oss aldrig glömma, att alla de lagstiftande församlingar, som sökt göra *inkräkningar på verkställande maktens område*, därigenom åstadkommit välvningar som endast lett till anarki eller despoti. Låt oss försöka undvika dessa två onda."

Alltså ett förtäckt hot mot begreppet demokrati, och en intressant syn på statslära och maktindelning. Från hedersdoktorn i statsvetenskap.

Dagen efter, den **31 juli**, hade han stortingskommittén för bank- och finansväsendet på besök i Paléet. De fick sitta i en halvcirkel kring Jean, som i över en timme mästrade för dem om allt han kunde om pengar. Handelsmannen, bankmannen och börskommissionären, tillika stortingsledamoten Fredrik Meltzer⁶²⁹ skrev senare syrligt om kung Jeans uppenbara kunskapsluckor och uppblåsta självsäkerhet "dels mycket vet och dels väl mycket", och fortsatte:

"Närhelst tillfälle gavs, berättade han mycket gärna att han inte var så stolt över att vara krigare, som han var över att vara statsman och särskilt hemma i finansväsendet."⁶³⁰

Samma dag gled den tungt beväpnade svenska eskadern med två korvetter, fyra briggar, nio kanonslupar och tre mindre fartyg in mot Oslo. Fregatten *Fröja* kom några dagar senare. Alla som trodde att detta bara skulle bli en relativt lugn och beskedlig uppvisning misstog sig dock. Följande dag, den **1 augusti**, började de svenska fartygen avskjuta skarpa skott ut i vattnet. *Hundratals*. Det dundrade helvetiskt av ren förskräckelse i hela bukten. Stortingsledamöterna lämnade plenisalen i Katedralskolan och rusade ut för att se vad som stod på. Det var en ren skrämselform demonstration som satte skräck i byn och förstörde den annars ganska gemytliga brödrafolksstämming som börjat infinna sig ute vid det norsk-svenska lägret på Etterstadsslätten. "Hela staden var full av rök", påpekar en dagbokspenna. Ett tag riktades kanonmyningarna mot

⁶²⁶ Längd 29,53 m; bredd 8,45 m; displacement 280 ton; bestyckad med 18 kanoner.

⁶²⁷ Nuvarande adress Oslo gate 13

⁶²⁸ Paléet uppfördes 1744-1745 men brann ner natten till den 14 maj 1942. Fram till mitten av 1800-talet fungerade Paléet som officiell bostad för diverse ståthållare, prinsar, vicekungar, kungar m fl under kortare eller längre vistelser i Oslo. Paléet låg mellan nuvarande Oslo Børs och Jernbanetorget, med huvudadress motsvarande nuvarande Fred Olsens gate 6.

⁶²⁹ Fredrik Meltzer (1779-1855), norsk affärsman och politiker

⁶³⁰ Jmfr kap 2 avsn 24; kap 3 avsn 9; kap 22 avsn 16, 23; kap 24 avsn 5 (adjutant von Troils iakttagelser samt Jeans möte med bankir Hagerman)

mål på land, dock utan att avfyra skarpt. Folkets tankar gick till britternas bombardemang av Köpenhamn 1807. Det svenska hotet betecknades som "onödigt" och fullständigt omdömeslöst.

Och Jean fortsatte hårt i Oslo. För att öka spänningen ytterligare hade han tagit dit den ryska Sverigeambassadören Suchtelen. Vad sjutton hade Suchtelen i Norge att göra? Många vände sig mot denna oinbjudna gäst i staden, som tycktes vilja sända signalen att "Sverige och Ryssland står enade" bakom Jeans brösttoner och hot mot Stortinget. Motzfeldt skriver i sin dagbok att Suchtelen "blandar sig i våra affärer". Rykten spreds att även en preussisk ambassadör var på väg.

Den **3 augusti** lade stamfadern fram en proposition för Stortinget om väsentligt utökad makt för honom själv som kung att avsätta ämbetsmän i Norge, förstärkt kunglig vetorätt mot stortingsbeslut, utökat inflytande för honom själv att bestämma Stortingets dagordning, ordförande, m m. Han lade senare även fram ett lagförslag om att minska Stortingets inflytande över Oslo universitet och istället ge honom själv ensam bestämmanderätt över fakultetsinrättningen, föreläsningar, arbetets fördelning och lärarkåren.

Lördagen den **4 augusti** var de norska statsråden inbjudna på middag hos Jean. Att stämningen var laddad att värden var på vrångt humör märktes direkt. Jean höll ett tal där han påstod att "flertalet" av det norska folket inte önskar annat "än att kungen själv tog makten och därefter tilldelade nationen lämplig frihet, och att kungen hade makt att framtvunga vad han ville om han bestämde sig för det". Jean hotade med att han "kunde hämta en större sjöstyrka från Göteborg och Karlskrona, och flera andra saker", enligt ett närvarande vittne. De norska statsråden sade ingenting. Men de tänkte. Vilken människa. Vilken unikt motbjudande sak som Sveriges riksdag rekvirerat från Frankrike 1810. Hur sjutton hade det gått till?

Måndagen den **7 augusti** följde en kunglig proposition om att upprätta en ny ärftlig norsk adel. Särskilt viktigt hade det varit för exrepublikanen från Pau att adelskapet skulle gå i arv. D v s det handlade om inrättandet av ett nytt norskt kastsystem – och en kunglig belöningsvaluta – som var permanent över generationer och därmed undergrävde den liberala tanken om meritokrati och lika möjligheter för alla samhällsmedborgare.

Den **17 augusti** diskuterades en ny kunglig tryckfrihetsproposition i Stortinget. I denna påstod Jean att Norge "blivit skänkt" sin grundlag 1814.

En del av alla dessa propositioner avvisades av Stortinget rakt av, även om man var tvungen att linda in det i silkeslena formuleringar för att ej förnärma den lättkränkte Jean. En del urvattnades till relativt beskedliga korrigeringar, och en del lyckades man förhålla då förslagen handlade om grundlagsändringar som krävde längre behandling och beslutsprocesser.

Efter 7 år var unionens framtid alltså minst lika instabil och osäker som innan. Norges folk och nationalförsamling strävade åt ett håll, Sveriges externrekryterade autokrat åt ett helt annat håll.

Grundförutsättningen för Jeans ekvation från 1814 – Norges "goda vilja" att över tid rätta in sig i ledet – hade snarare gått åt andra hållet. Norrmännen var nyktra nog att ej snällt och villkorslöst kuva sig under det svenska kungahusets "auktoritet". När norrmännen började tillämpa sin fria författning, vars *demokratiska anda* hedersdoktorn i statsvetenskap Jean Bernadotte kanske från början inte riktigt förstod, började Jean fränt irritera sig över hur Stortinget kunde "inkräkta på konungamaktens prerogativ", enligt hans egna ord. I sitt avslutningstal till Stortinget den **21 augusti** – av alla dagar⁶³¹ – varnade han norrmännen för att ta sina fordringar för långt i deras frihetssträvan, och tillade:

"Jag har därvid endast låtit leda mig av min böjelse att upprätthålla och befästa den frihet som jag förskaffat det norska folket, emedan detta anspråk på dess *erkänsla* är det dyrbaraste och varaktigaste jag kunnat eftersträva. Jag är förvissad att det allmänna tänkesättet en dag ska

⁶³¹ Se kap 2 avsn 21

göra rättvisa åt mina avsikter. --- Friheten är blott då av varaktig art när regeringen är kraftfull. - -- *Varje inkräkning i styrelsens lagliga rättigheter bör omsorgsfullt undvikas så framt man vill förekomma skakningar av oberäkneliga följder.*⁶³²

Återigen maktspråk, arrogant översitteri och förtäckta hot. Den demokratiskt valda lagstiftande makten i Norge skulle hålla sig foglig och beskedlig och ej stå i vägen för den verkställande maktens absoluta herravälde, var budskapet, följt av en varning om "skakningar av oberäkneliga följder" om detta förhållande utmanades.

Efter sitt tal denna eftermiddag i den symboliskt viktiga platsen Katedralskolan, som han enligt flera vittnen varit mycket motvillig att sätta sin fot i, kom hela Stortinget till Paléet för att "komplimentera" kungen. Han mottog dem reserverat, kyligt. Sedan bjöds taffel, men *endast 30 stortingsledamöter fick sitta till bords*. Resten – som ansågs varit del av, haft samröre med eller stått för nära oppositionen – avvisades från Paléet och fick ej vara med. Motzfeldt kommenterade i sin dagbok att "denna uppdelning av goda och onda, till och med den sista dagen, lämnar ett mycket ledsamt intryck".

Men sådan var han, uppkomlingen från Pau. *Småsinthet och barnslighet* som uppslagsord. *Långsint* var han också. Det berättas i källmaterialet hur han ännu bar i färskt minne vilka ledargestalterna varit under Norges självständighetssträvan 1814, och nu 1821 tog tillfället att *markera* mot dessa, *nedsetta* dem och göra deras tillvaro obehaglig. Likaså talas om hur Jean diskriminerade de stortingsledamöters valkretsar, där representanterna visat oppositionella tendenser.

Det var också uppenbart för flera, att Jean Bernadotte var långt mer upptagen av sin egen ställning än av sunda politiska lösningar, samarbete, framtidsvisioner och god statsförvaltning. Motzfeldt igen:

"Landet och individernas väl beaktades ej så starkt som regeringens och kungens myndighet. Det handlade alltid om *ifall kungamakten vann* vid ett lagförslag eller ej."⁶³³

Maktpolitik och symbolpolitik, *that's it*. Inte någon förståndig och nyttobetonad statskonst för Norges utveckling som nation. Bara ett futtigt maktspel, inget mer att tillföra. Allting signerat hedersdoktorn.

Den **26 augusti** avreste Jean från Oslo, till *allas* lättnad. Han var mer ogillad än någonsin. När han skulle kliva upp i sin kungliga kalesch passade han på att ge de församlade norska statsråden en sista oförskämd hälsning. Motzfeldt igen:

"Vi fick till avsked ett mycket långt och delvis drygt och oartigt tal om att han för framtiden ville regera mer själv än hittills, då han erfarit att folket är missnöjt, då vi i statsrådet har haft för stor auktoritet, och då han märker att han haft för stor tillit till oss. --- Vi svarade inte något på allt detta, och det var det nog inte heller värt."

Efter sin skymfande monolog gav hycklaren från Pau vart och ett av statsråden två judaskyssar, innan han klev upp i kaleschen och for sin väg.

Fy fan vad skönt. Äntligen.

Såsom folkrättsjuristen professor Fleischer sobert påpekar, så var det naturligtvis ej optimalt med en *svensk* kung som hade inflytande eller makt över beslut i *norska* ärenden, där norska och svenska intressen stod mot varandra. Därutöver, infaller historikern Bohnstedt, så signalerade ju stamfadern tydligt, genom att han huvudsakligen residerade i Sverige och lät sig representeras

⁶³² Detta är Schinkels översättning (Schinkel del 10 s 228) av den franska originalet. Översättningen i det norska stortingsprotokollet av samma text lyder: "Jag har därigenom endast låtit mig vägledas av min önskan att upprätthålla och befästa den frihet som jag givit det norska folket, då denna fordran på dess erkänsla är det käraste och varaktigaste jag kan eftertrakta. Jag smickrar mig med att den allmänna opinionen, *rätt vägledd*, kommer att veta att sätta värde på mina avsikter. --- Friheten är blott då grundfäst när regeringen är stark. --- Om man vill undvika skakningar, vars följder är oberäkneliga, måste man avlägsna all avgörande reglering av en beskyddande regering."

⁶³³ Jmfr kap 21 avsn 5

av svenska grevar som ståthållare i fältposteringen Oslo, att han ej såg de båda länderna som jämställda, utan ansåg Sverige vara huvudlandet i unionen; att det gemensamma kungahuset var mer svenskt än norskt. Historikern professor Kåre Lunden framhåller att unionen så småningom oundvikligen brast därför att släkten Bernadottes utövande av kungamakten i Norge, i egenskap av norska statschefer, alltid syntes ta omvägen via ett svenskt synsätt. En norsk kung skulle ju alltid värna norska intressen. Norrmännen upplevde tidigt att så inte var fallet. Likaså behandlade den svenske utrikesministern, åsnan Engeström, de norska utrikesärendena i en oriktig form eller som ovidkommande, och hela det svenska ledarskapet av de norska frågorna karaktäriserades av otydlighet och fummel.

Många i Sverige hade redan från början ansett Jean Bernadottes beteende i unionsfrågan som naivt, oerfaret, valhänt, lekmanamässigt och inkonsekvent, utan minsta tillstymmelse till någon statsbyggartalang. Stamfader Jean Bernadottes unionsbygge manifesterar dennes inkompetens som statsbyggare, punkt. En pajas från Pau skulle amalgamera två oförenliga råämnen utan vare sig insikt, överblick eller engagemang, utan blott med antagonistisk retorik som sitt enda vapen. Och, frågar sig Klas Pontus Arnoldson, med detta nollresultat i Sveriges territoriella utvidgning, vad hade egentligen varit poängen med Sveriges deltagande i hela fältttåget i Kontinentaleuropa, Danmark och Norge? Var fanns Finland eller ersättningen för Finland, en av grundpremisserna vid externrekryteringen?

Statsvetaren professor Rudolf Kjellén anför att de förödmjukelser som drabbade *Norges* kung Bernadotte automatiskt återföll på *Sveriges* kung Bernadotte. Hans relativa svaghet gentemot Stortinget, norrmännens traktan efter full självständighet och de liberala strömningarna i det norska samhället underminerade och skadade Bernadottes ställning och prestige även i Sverige. Unionen hade sålunda den effekten att den undergrävde kungens auktoritet och därmed den monarkiska principen även i Sverige, och gav svenska riksdagen ett inspirerande exempel på vad *folkstyre* faktiskt kunde innebära. Historikern lektor Nils Höjer påpekar i sammanhanget att det samtidigt fanns en stor politisk gruppering i Sverige som blickade mot Norge som till frihetens förlovade land, och inget hellre önskade än att se den norska modellen och dess samhällsinstitutioner även i Sverige. Detta orsakade, som en motreaktion, att maktetablissemangen i Sverige *än mer* värnade om att befästa det svenska kastsystemet, maktstrukturer och särintressen, och gjorde enad front mot Norge. Flera i denna samhällsklass såg Norges styrelsesätt som en Pandoras ask innehållande all världens olyckor: demokrati, sann folkrepresentation, en stark och självständig lagstiftande makt som balanserade den exekutiva makten, medborgarfrihet och jämlikhet utan klass- eller ämbetsprivilegier. En fruktansvärd dystopi med andra ord, ur den svenska samhällselitens perspektiv.

Striderna mellan Stortinget och olika Bernadotter skulle fortsätta under hela 1800-talet.⁶³⁴ Unionen var ett av karriärmässiga skäl framtvingat politiskt påfund som snarare *skapade* diplomatiska spänningar och agg mellan styrena av de olika nationerna, än tvärtom. Unionen var en chimär. Just en snygg ersättning för Finland som stamfadern överlämnade åt Sverige som sin kronprinsbiljett. En berättigad följdfråga att ställa sig är då, att genom denna skenuions tillkomst, ett stort lurendrejeri i sig självt, upphörde därmed svenska statens alla skäligena förväntningar och anspråk på denne man från Pau? Och alla de *miljontals ämbetsmannatimmar som spenderades i den svenska statsförvaltningen på tjafs och eftergifter i över 90 år, för att patetiskt försöka hålla ihop något ohållbart*, ska denna merkostnad glömmas i ett historiskt perspektiv? Eller ska historieskrivningen någon gång i framtiden tydligt förklara vilket sandslott som unionen egentligen bestod av, vilka humbugsartade grunder den tillkom på, och vem som ska hållas till svars för detta praktexempel på statsbyggarinkompetens?

⁶³⁴ Jmfr kap 23 avsn 21; kap 24 avsn 8; kap 25 avsn 13, 18, 20

Ska händelser och gärningar någon gång i framtiden, när dimmorna lättar över den svenska historieskrivningen, kallas vid deras rätta namn utan revisionism, nyspråk och hemtrevliga eufemiseringar?

Kapitel 23 avsnitt 10

ALMARNÄ I KUNGSTRÄDGÅRDEN

Hösten 1821 på Rosersberg blev ännu mer uppsluppen än hösten 1820 varit. Rosersberg var knökfullt av brunstigt hovfolk och högadel och medlemmar ur det svenska etablissemanget, samhällseliten; statsråd, generaler, regementschefer, landshövdingar och högre statliga ämbetsmän, med flera, plus en och annan utländsk diplomat. Samt deras fruar. Tiden där fördrevs med "aristokratiska bohémaler" som en skildrare uttrycker det, samt att spela sällskapsteater och kurtisera. Ibland mer än så. Stämningen var ytterst frivol, en mondan frigjordhet. En av de manliga gästerna blev så till sig att han på en maskeradbal gjorde ovälkomna närmanden hos kvinnor, som tydligen gick så överstyr att man fick tillkalla polisen för att hämta honom.

Jean Bernadotte fortsatte emellertid ostört att pippa Mariana Koskull. Det påstods att den 58-åriga stamfadern även vårdade de svensk-holländska förbindelserna genom en affär med den nederländske ambassadörens van Dedel⁶³⁵ hustru, den 31-åriga Catharina Schimmelpenninck⁶³⁶.

Oscar Bernadotte var inte sämre än pappsen utan fortsatte att utan moraliska skrupler pippa sin personlige stabschefes hustru Jacqueline Löwenhielm, som numera även övergått till att öppet dua sin älskare, och åtrån mellan dem var större än någonsin.

Vid sidan om Bernadotternas eskapader så förekom också många andra utomäktenskapliga konstellationer på Rosersberg, där många timmar ägnades åt erotik. En samtida minnestecknare kommenterar:

"Detta skedde ej med den förbehållsamhet som anständigheten fordrar och kärleken älskar. Hela Stockholm talade om *bordellivet* på Rosersberg, och man tyckte ej om, att sederna så offentligen sårades."

Yran på Rosersberg fick dock tillfälligt avbrytas för en annan begivenhet vid månadsskiftet oktober-november, nämligen avtäckningen av Carl XIII:s staty i Kungsträdgården i Stockholm.

Kungsträdgården var ursprungligen en kunglig odlingsträdgård och örtagård, och hade sedermera utvecklats till en utomordentligt skön lustgård. Under Gustaf III:s tid hade allmänheten tillåtits förlusta sig i Kungsträdgården. Platsen hade då bestått av en välkött park med statligt avlönade trädgårdsmästare. Den hade varit innesluten av stenmurar och där hade rest sig lummiga almar, kastanjer och lindar med fridfulla vackra promenadstråk genom alléer och mäktiga lövsalar. Där hade funnits boskéer och blomstrande rabatter, och några mjukt böljande sköna gräsmattor med pelare och valv och krukskulpturer i antik stil. Kungsträdgården hade varit en mycket omtyckt plats för möten, stillsam vandring och vistelse för stockholmarna, som gärna klätt upp sig för dessa stunder.

Men sen hade något inträffat. Claës Lundin⁶³⁷ och August Strindberg återger förloppet:

"Redan under Carl XIII:s tid började trädgården så småningom förstöras, men det var dock först under Karl Johans dagar som platsen miste allt utseende av lustpark. De frodiga

⁶³⁵ Salomon van Dedel (1775-1846), nederländsk diplomat

⁶³⁶ Catharina Schimmelpenninck (1790-1842)

⁶³⁷ Claës Johan Lundin (1825-1908), svensk journalist och författare

gräsmattorna undanröjdes, blomsterängarna borttogs, en stor del av de gamla, majestätiska träden nedhögs. Trädgården jämnades, grusades och förvandlades till ett sandhav.”

Det hade varit inför kröningen i maj 1818 av Jean Bernadotte till svensk kung med artistnamnet Carl XIV Johan som stadens *juvel* jämnats men marken, all vegetation skövplats och ersatts med en stor grusplan.⁶³⁸ Sex kastanjer, som *egenhändigt* planterats av Karl XII innan han dragit ut i krig ett drygt sekel tidigare, hade den svartkrullhårige fransosen låtit fälla till marken med brak, följt av uppsplitande av deras stubbar och rötter. En memoarförfattare skildrar vid sin återkomst till Stockholm 1818 efter att ha varit frånvarande i tre år:

”Det var en bedrövlig anblick, åtminstone för den som har sett hur det var förr, och aldrig lär väl förr eller senare i *någon* huvudstad något så abderitiskt⁶³⁹ hänt, som att förstöra en rik och vacker plantering i en stad, endast för att få en öppen plats, som likvisst icke kunde bli avsedd för att vara salutorg och såsom sådant av behovet påkallad.”

Därmed hade det varit slut på lustgården. Stockholmarna hade fortsatt att nedstämt och olustigt stadsvandra på den sterila sandplanen, som efter en enda regnskur kunde förvandlas till geggig våtmark.

Statyn över Carl XIII var tillverkad i Paris av Gustaf Göthe och gjuten i brons, och hade anlät till Stockholm i slutet av juli. Vid ankomsten till Skeppsbron, alldeles nära brodern Gustaf III:s staty, hade skutan med statyn eskorterats av flera krigsfartyg och kanonslupar och man hade skjutit kanonsalut i nästan en timme, samt spelat musik. *Markörer* av stundens högtidlighet, beordrade uppifrån.

Statyn stod den **8 oktober 1821** monterad på sin plats, på en stensockel i Kungsträdgården, och skulle avtäckas i en stor allmän ceremoni en månad senare. För att blåsa upp denna märkliga händelse så mycket som möjligt anordnades i samband med detta flera kringarrangemang i Stockholm. Exempelvis så gjorde Luigi Caramatis⁶⁴⁰ akrobatsällskap⁶⁴¹ föreställningar i Stockholm vid denna tid. Uppträdandena inkluderade lindans, trampolinsprång, styrkeuppvisning, en mänsklig pyramid i fyra plan, samt paradnumret styldans. Den **28 oktober** hölls en föreställning i den s k Kongliga Mindre Theatern, den dåvarande Dramaten, även kallad Arsenalsteatern, som var inhyst i palatset Makalös⁶⁴² i södra delen av Kungsträdgården. Showen började klockan 18:30, där de bästa biljetterna kostade 32 skilling⁶⁴³.

Natten mot fredagen den **2 november** drog en hård höststorm över södra Sverige, berättar en resenär på väg mot Stockholm, med orkanvindar, dundrande åska, forsannde regn, kullvälta träd och avvräta tak. Under helgen drog köldvindar ner från norr och vägarna frös på och blev knaggliga av is. Förberedelserna hade emellertid oförtrutet fortsatt i huvudstaden, ty det schemalagda datumet för statyavtäckningen gick absolut inte att rucka på, enligt instruktion från högsta ort.

Den **4 november**, en söndag, var årsdagen för Stortingets antagande av grundlagen 1814 samt ”valet” – det fanns bara en kandidat att välja mellan, och detta under vapenhot – av Carl XIII till norsk kung efter Christian Frederiks forcerade abdikation.⁶⁴⁴ Detta sjuårsjubileum firade stamfadern med en festmåltid hemma hos den norske statsministern Peder Anker i Stockholm,

⁶³⁸ Se kap 23 avsn 2

⁶³⁹ abderitisk = enfaldig, dum, befängd, förvänd

⁶⁴⁰ Luigi Caramati (Caramanti, Caramatti) (?-?), italiensk cirkusdirektör

⁶⁴¹ I den svenska tidningspressen refererat till som hans ”gymnastiska konstsällskap”. Caramati hade besökt Köpenhamn redan 1799 och då haft med sig bl a en dromedar, flera apor och en elefant som väckt stort uppseende. Året efter, 1800, hade han återkommit med bl a tre kameler och sju björnar.

⁶⁴² *Makalös* var det gängse namnet på De la Gardieska palatset, nuvarande läge Karl XII:s torg. Byggnaden på denna plats förstördes i en brand den 24 november 1825.

⁶⁴³ 32 skilling banco år 1821 motsvaras år 2020 av ca 99 kr (KPI), 200 kr (guldprisindex) alt 3200 kr (arbetarlöneindex)

⁶⁴⁴ Se kap 21 avsn 7

där även Oscar närvarade, vilket följdes av en galaföreställning på Operan av den komiska italienska operan *Aline, drottning av Golkonda*.

Följande dag, måndagen den **5 november**, var årsdagen för den 62-årige Carl XIII:s upptagande av Jean från Pau som sin 47-årige adoptivson, vilket skett 1810.⁶⁴⁵ Detta elvaårsjubileum var även den stora avtäckelsedagen. Den bestämda dagen var alltså ett av dessa magiska datum i släkten Bernadottes huskalender, diverse symboliska och vidskepelseladdade kalenderdatum som då och då genljuder än i vår tid.

Denna måndag var en vacker höstdag. Himlen var klarblå och solen lyste, men det var isande kallt. En minnestecknare har beskrivit hur ”excellenserna och kommandörerna i sina silkesstrumpor huttrade och hackade tänderna”. Kring statyn var läktare uppresta för hovfolk, dignitärer och den utländska diplomatkåren. Trupper med tusentals man närvarade i paraduniform, prydligt uppställda. Jean anlände klockan 12, och sedan täckelset strax därefter fallit saluterade han statyn med sin värja. Trupperna skyldrade gevär, trumpetare blåste fanfarer, infanteriet sköt salvor och kanoner dundrade på kajen mot Strömmen, på Skeppsholmen och från kanonslupar. Hundratal salutskott avsköts. Jean klev av hästen och gick upp på upphöjningen kring statyn tillsammans med några adjutanter, statsråden och det övre skiktet av det svenska etablissemanget. Trupper paraderade förbi. Efteråt återvände Jean till slottet. Klockan 16 var han värd för en stor bankett för alla civila och militära ämbetsmän, sammanlagt 400 personer, och på kvällen hölls en bal på slottet där Oscar stod som värd. Klockan 20 samlades alla balgästerna i Stora galleriet för att beskåda det största fyrverkeri som någonsin avbränts i Sverige. Det innehöll 800 fräsande svärmare och vattendykare och 10 000 raketer, varav 3 600 raketer i avslutningscrescendot. Ett lätt snöfall bidrog till att öka effektfullheten. Åskådarna jublade.

Följande dag, tisdagen den **6 november**, fortsatte festligheterna med ännu en stor bjudning klockan 16 på slottet, varpå Jean klockan 18:30 reste från slottet hela den långa vägen till Operan i en förgylld vagn förspänd med åtta hästar för att åse *Oidipus i Athen* av Sacchini⁶⁴⁶, med den 65-årige stjärnan Christopher Karsten i huvudrollen. Därpå följde ett framträdande av flöjtvirtosen Drouet⁶⁴⁷, som bl a framförde variationer av folksången, d v s melodin till *God Save the Queen/King*.

Föreställningen på Operan avslutades med ett specialskrivet stycke, som började med att svenskt och norskt lantfolk församlades vid en gravvård vackert prydd med Sveriges och Norges riksvapen, som *Svea* och *Nore* sörjande lutade sig mot. Lantfolket beklagade sig, men samtidigt ljusnade himlen i fonden och i höjden hördes en underbart vacker kör av osynliga sångröster. En skyddsängel nedsänktes på ett moln och tröstade det sörjande lantfolket med minnet av Carl XIII:s förtjänster och det dyrbara arv han efterlämnat folken i de båda länderna. Ängeln försvann åter i höjden, gravvården försvann också, och kung Carl XIII:s staty syntes i ”Odödlighetens tempel”, omgiven av genier⁶⁴⁸ med palmer och lagrar. Personifieringar av Äran, Segern och Visheten stod vid foten av Carl XIII:s staty, folket gladdes, genierna uppsvävade i höjden hållande sina lagerkransar över stoden.

Allting var patetiskt men effektivt, åskådarna applåderade. När kungligheterna efter de olika numren strax efter klockan 22 begav sig åter från Operan mot slottet så var den verkliga statyn i Kungsträdgården givetvis illuminerad. Dessutom var Norrström upplyst av bengaliska eldar, korvetten *Svalan* och hela Lejonbacken var illuminerade, likaså tornet på Katarina kyrka.

⁶⁴⁵ Se kap 2 avsn 23

⁶⁴⁶ Antonio Maria Gasparo Gioacchino Sacchini (1730-1786), italiensk kompositör

⁶⁴⁷ Louis-François-Philippe Drouet (1792-1873), fransk flöjtist och kompositör

⁶⁴⁸ genie = skyddsande, godsinnat gudomligt andeväsen

Fyrverkerier avfyrades i centrum och vid Marieberg, och eldar tändes i mörkret på olika platser, bl a Skeppsholmen. Utanför slottet glänste Carl XIII:s namnchiffer i vitt upplyst glas.

Efter att Carl XIII under flera dagar sålunda hyllats till skyarna som inte bara en av svenska historiens allra främsta och viktigaste konungar utan närmast upphöjts till en halvgud, så lämnade, efter förrättat värv, den **7 november** Jean och Oscar huvudstaden och återvände till knullnästet Rosersberg.

Halvgud, ja. Hm.

Författaren har tidigare i berättelsen berört förekomsten av denna staty i Kungsträdgården,⁶⁴⁹ men låt oss innan vi återkommer till detta ämne undersöka vad *samtiden* ansåg om denna.

Själva statyn, en piedestal varpå en helfigur av Carl XIII står i brons med högra armen vilandes mot ett ankare, är tänkt att anspela på den forne kungens anknytning till den svenska flottan. Carl XIII gavs, i propagandisters historieskrivning, epitetet "sjöhjälte", men var allt annat än så. Ingen amiral Nelson⁶⁵⁰ eller kapten Cook⁶⁵¹ där inte. Badkarsseglare. En korrupt ynkygg i alla situationer, en fegis, en pajas. Statygubben har givetvis också på sig serafimerklubbens brosch på bröstet. På fundamentet av Carl XIII:s monument finns fyra lejon. När Karl XII:s staty restes i Kungsträdgården 1868, ett monument som omges av fyra kanoner, gjordes direkt jämförelsen: Carl XIII var en kruka mellan fyra lejon, medan Karl XII var ett lejon mellan fyra krukor.⁶⁵²

Historikern Christopher O'Regan har krasst konstaterat att Carl XIII var "saknad av få och sörjd av färre". Statyn, mitt på det stora sterila grusfältet,⁶⁵³ kallades av samtiden för "en trädgårdsmästare utan trädgård", precis som han i livet varit en hertig och en kung utan heder. På morgnarna efter avtäckningen satt lappar uppklistrade på statyns sockel som kallade Carl XIII den *sämste* kung som Sverige *någonsin* haft. Flera minnestecknare vittnar om att statyn aldrig blev populär, aldrig vann någon respekt, hur mycket historierevisionism som stamfader Bernadotte än bombarderade huvudstadens invånare med. Stockholmarna *anade* – kanske i viss mån *visste* – vad Carl XIII åstadkommit under sitt liv, och man hade ingalunda glömt hans meritlista och ogärningar, fastän det gått nästan fyra år sen liket kallnat.

Statyn i sig blev också mycket riktigt utsatt för hård kritik. Inte bara var den avbildade personen helt ovärdig att stå staty på platsen, utan dessutom var figurens ställning dåligt avvägd, ansiktsuttrycket stelt och intetsägande, huvudet var för stort och kungen var försedd med hängbuk. Kort sagt, statyn var *ful* och opassande på flera sätt. Rent konstnärligt tillförde skiten inte ett dugg till Stockholms stadsbild. En brevskrivare berättar direkt efter avtäckningen:

"För att nu komma till själva föremålet för tillställningarna, eller statyn, så kan jag försäkra dig att den var alldeles misslyckad. Det är en riktig klump, utan all proportion och faller vid första påseende svårt i ögonen. --- Göthe har ingen heder såsom modellör och gjutaren och ciselören tycks ha kommit överens därom, att pjäsen icke var värd stor möda."

Nauckhoff beklagar sig i sina memoarer över att på grund av Jean Bernadottes rent egennyttiga hyllning till adoptivfadern "så uppläts Stockholms vackraste plats åt en av Sveriges sämsta regenter". En annan skildrare:

⁶⁴⁹ Se kap 2 avsn 15 (slutet); kap 22 avsn 27

⁶⁵⁰ Horatio Nelson of Bronté (1758-1805), brittisk sjöofficer

⁶⁵¹ James Cook (1728-1779), brittisk sjöofficer, upptäcktsresande och kartograf

⁶⁵² Som anekdot kan nämnas att Oscar Fredrik Bernadotte (artistnamn Oscar II) fällde kommentarer i ett privat sammanhang kort efter avtäckningen av statyn av Karl XII år 1868, där han klagade på detaljer som han ansåg osköna och att *Karl XII fick stå värd åt Stockholms slott*.

⁶⁵³ På en akvarellmålning av Axel Fredrik Cederholm (1780-1828) föreställande branden av teatern *Makalös* och utförd 1825 – en vy från Kungsträdgården mot slottet med Carl XIII:s staty (bakifrån) i förgrunden – syns tydligt hur parken fullständigt skövats och marken endast bestod av platt sand och grus.

”Träden fälldes, rabatterna försvann och så har vi den ofta förkättrade sandöknen här. Resandet av Carl XIII:s staty --- hjälpte föga upp trevningen.”

Konstnären Göthe lämnade några månader senare Sverige, en reträtt som troligen påskyndades av den allmänna grämseln över statyn, och uppehöll sig i St Petersburg i flera år. Carl XIII var en person som *svenska folket* aldrig någonsin skulle tillägnat någon minnesvård. En av Stockholms tidigare vackraste platser, Kungsträdgården, hade *skövlats* av stamfader Bernadotte och nu upplåtits till en av Sveriges kassaste statschefer någonsin. Stockholmsförfattaren August Blanche⁶⁵⁴, som var 10 år när statyn restes, skriver senare i livet i en tillbakablick på sina barndomsvintrar och kälkåkningen nedför den s k Lantmäteribacken mot statyn:

”Ungdomen tyckte alltid att statyn stod i vägen för kälkarna, och tillät sig därför varje handa utfall mot ’trädgårdsmästaren’ eller ’gubben med pressjärnet’, såsom statyn den tiden benämndes, för att icke uppräknade de grövre tillmälena. Även ungdomen fann det himmelsskriande, att en staty blivit rest åt Carl XIII, under det att Sverige saknade de tre stora Carlarnes bildstoder, och hon gav ofta luft åt sin opinion därom, antingen hon åkte kälke eller ej.”

Dessa glåpor från Stockholmsungdomen om det rent frånstötande minnesmärket över Carl XIII inrapporterades till kung Jean hemma på slottet. Stamfadern – lättkränkt, småsint och tarvlig som få – anbefalldes då Stockholmspolisen att *stänga kälkbacken för barnen, som bestraffning!*⁶⁵⁵ När polisen infann sig vid kälkbacken startade dock barn och ungdomar ett präktigt snöbollskrig mot polisen. ”Snöbollar, hopkramade till stenens hårdhet, haglade på dem från höger och vänster”, skriver Blanche, jämte glåporden i stor mängd inte bara mot Carl XIII *utan även mot hans efterträdare Jean!* Detta oförvägna ungdomliga motstånd, och hatet mot Jean Bernadotte som både rest statyn och nu ville stänga deras kälkbacke som elak vedergällning, fick polisen att retirera, och ej ta strid mer i saken. Resonemanget var, att ungarna i så fall bäst fick fortsätta hacka på Carl XIII, men att man, från högre ort, hoppades att efterträdaren lämnades i fred. Den glada stojande ungdomen kunde fortsätta åka kälke och svära åt den missformade och allmänt hatade badkarsseglaren uppe på piedestalen mellan lejonerna.

Många historiker, som valt att inte springa den nya dynastins ärenden och släta över fähunden Carl XIII:s insats och putsa till hans eftermäle, hymlar inte med att nämnd person varit ”föga populär”, som exempelvis Henrik Schück milt uttrycker det. Skruttgubben var helt enkelt ogillad, vrakad av svenska folket.

Men varför ville då stamfader Jean Bernadotte prompt ha en dyr staty av Carl XIII på denna framskjutna plats, mitt på bästa adress, mitt i centrala huvudstaden?

Båda firarmotiven som nämns ovan – adoptionen den 5 november 1810 samt den nominella föreningen med Norge den 4 november 1814 – är i den bernadotteska historieskrivningen två nyckelhändelser bakom Jeans åberopade legitimitet som tronföljare, två datum som stamfadern därför *in absurdum* förstörde upp betydelsen av. Till skillnad mot den landsförvisade svenska kungafamiljen och särskilt den blonde och blåögde prins Gustav, så hade Jean från Pau inga blodsband till Gustav Vasa eller kunde åberopa någon annan börd över huvud taget, annat än möjligen från nordafrikanska araber.⁶⁵⁶ Men att härstamma från dessa araber gav i sig självt inga meritpoäng år 1810. För att komma runt avsaknaden av ädlare blodsband så tryckte Jean dels på externrekryteringen i Örebro 1810 som han papegojaktigt tjtade om var grundad på ”folkets

⁶⁵⁴ August Theodor Blanche (1811-1868), svensk författare, dramatiker, journalist, publicist och politiker

⁶⁵⁵ Denna anekdot är i paritet med hur stamfadern utestängde Carl Henrik Anckarsvärd från sin nära förtrogne väns begravning, såsom långsint hämnd för Anckarsvärds uppriktighet ett par år tidigare, och där Jean sedan – i vanlig ordning – inte hade ryggrad att stå för sitt agerande utan ljög om det inträffade; jmf. kap 22 avsn 13 (slutet).

⁶⁵⁶ Se kap 2 avsn 16 (25 juni 1810)

fria val” – en eufemism för ett aldrig tidigare skådat mut- och bedrägerispel riktat mot svenska riksdagsledamöter – samt just adoptionen.

Stamfadern gick bakom ryggen på sin adoptivfar och styrde Sverige egenmäktigt under kronprinstiden, och var under flera år även besatt av att växla tillbaka till en karriär i Frankrike om bara chansen gavs, men *utåt sett*, PR-mässigt, var han oerhört mån om att i allmänhetens ögon framstå som en naturlig del av den svenska kungliga familjen. När sedan Carl XIII och drottning Charlotta försvunnit, valde han att uppföra en staty över sin adoptivfar, den siste Vasakungen, som skyltdocka för att påminna omvärlden om sin egen legitimitet, ”adoptivrätten” som den kallades ibland med hans eget och Wetterstedts nyspråk. Och för att riktigt hamra in hur mycket Carl XIII betytt för Sverige – de proportioner som detta nonsens antog blev smått parodiska – så beslöt Bernadotte några månader efter att den fula och malplacerade statyn kommit på plats att hela Kungsträdgården, hela den sterila grusplanen, skulle byta namn till *Karl den trettondes torg*⁶⁵⁷. Såsom historikerna Nordin-Nilsson konstaterar, så gick stamfaders agerande ut på att konsekvent och ihärdigt *ärerädda* sin adoptivfar, att med alla medel förgylla det korrupte fanskapet Carl XIII och hans smutsiga eftermäle. Därigenom blev ”adoptivrätten” – Jeans egen åberopade behörighet till den svenska tronföljden – desto starkare ifall Carl XIII påstods, i detta ljugeri och i dessa patetiska tillrättalägganden, ha varit en fullständigt storslagen svensk krigarhjärte och fullödig regent. Samtidigt gjorde Jean tillsammans med verktyget Wetterstedt sitt absolut yttersta för att nedsvärta Gustaf IV Adolf och prins Gustav genom bl a den svenska tidningspressen, litterära beställningsjobb samt rykten som var avsedda att repeteras och fastna på pränt i brevkorrespondens m m.

Summa summarum, genom att höja Carl XIII till skyarna så var Jeans beräkning att därigenom indirekt samtidigt stärka sin egen ställning.

Faktum kvarstår likväl att Carl XIII var en moraliskt fördärvad, inkompetent, feg, usel statschef som aldrig någonsin borde fått ingå i den svenska regentlängden. Ett få, en lymmel, en symbol för det sämsta. Så med detta verklighetsunderlag som utgångspunkt var det alltså från Jeans sida frågan om ren målmedveten historierevisionism för att putsa till bilden, och att sedan lyfta fram ”kontinuiteten”, den egna ”adoptivrätten” eller vilka PR-fraser man nu använde för att länka sig själv vid Carl XIII. Men inte en enda seriös historiker kan runda detta begrepp: *historierevisionism*.

Vad beträffar Norgeföreningens betydelse för legitimitetsfrågan så är den uppenbar, och författaren har, med full förankring i forskningen på området, visat detta ingående. Ursprunget till förslaget att externrekrytera marskalk Bernadotte hade grundats på hoppet att återerövra Finland. När han ej varit hågad för detta, då frändskapen med sin f d chefs ärkefiende var viktigare än att sköta förhandlingen i Åbo Sverigelöjalt och professionellt, hade han skaffat Sverige ”likvärdig kompensation” i form av en personalunion – ett skal utan innehåll, en förening utan vilja, utan lust, utan hjärtlighet, utan gemenskap, utan tillit – med det andra grannlandet, där klockan redan dag ett börjat ticka mot denna klåparkonstruktions upplösning. Icke desto mindre trummades unionen ut som en stor framgång för statsbyggaren Bernadotte, givetvis, återigen för att understödja hans legitimitetsanspråk som tronföljare. Och den tillrättalagda, regimsanktionerade avslutningsakten på Operan på tisdagskvällen var del av detta.

Men Norgenarrativet som prånglades ut från slottet var heller inget annat än grandios historierevisionism. Trams. Geggamoja.

⁶⁵⁷ Användandet av det framtvungade namnet ”Karl XIII:s torg” tycks aldrig riktigt fått fäste i Stockholm. I privata sammanhang verkar det som att Kungsträdgården ännu var den gängse benämningen, och i tidningspressen under hela 1800-talet var Kungsträdgården definitivt den överlägset dominerande termen. I samband med avtäckningen av statyn av Karl XII 165 m längre söderut i Kungsträdgården den 30 november 1868, en händelse som drog stora mängder av stockholmare i flera dagar, högtidsklädda, för att se hjältekungen och delta i många olika festligheter i hela staden till hans ära, så avtog användandet av ”Karl XIII:s torg” snabbt.

Segrarna skriver historien, sägs det, och segrarna reser uppenbarligen vilka jävla statyer de vill för att framhäva sina egna referensmärken och dunka ut sin egen version av det förgångna till de stora massorna. Likaså kan segrare – den gemena och samvetslösa sorten – utplåna tidigare monument, inskriptioner, namn, bilder, symboler som påminner om sina fiender, för att därigenom radera minnet av det förflutna och ytterligare cementera sitt eget nya tillrättalagda narrativ i folkmedvetandet.⁶⁵⁸ Segrarna konstruerar och inpräntar sitt narrativ genom sitt budskapsföreträdare i tal, i skrift, genom ny terminologi, genom kultur och offentliga kännemärken. Uppresandet av Carl XIII:s staty i den för den tiden angenäma parken Kungsträdgården är ett praktexempel på detta. Men såväl samtida som sentida iakttagare har insett att detta är *fel*. August Blanche, återigen, har formulerat detta såsom att stamfadern ”sårade nationens rättskänsla, på samma gång han våldförde begreppet av bildande konst, vars uppgift är att endast föreviga den sköna eller stora”. Denna anskrämliga staty av en ogärningsman och odåga hör inte hemma mitt i Sveriges huvudstad. Punkt slut. Det finns inget att diskutera kring detta. Det finns inga ”men...”. Uppförandet var egenmäktigt och representerade varken folkviljan eller den historiska sanningen.

Hertig Carl, sedermera kung Carl XIII, var karaktärlös, fåfång och egennyttig. Det har sagts att han, innan han blev alltför senil och trött, var urtypen för en skurk. Innan han blev gammal, virrig och relativt beskedlig de sista åren, var Carl XIII en förrädare, falsk, avundsjuk, skenhelig, modlös, ryggradslös, lumpen och helt igenom ohederlig. Adjektiven räcker knappt till. En genuint dålig människa. På sin meritlista kan Carl XIII stoltsera med någon form av medansvar i mordet på sin egen bror Gustaf III, smädandet av sin egen brorson Gustaf IV Adolf och ryktesspridningen om dennes börd, kuppen och avsättningen av sin egen brorson från kungatronen, suspenderingen av Vasaätten, det svenska kastsystemets upprätthållande, förlusten av Finland, lynchningen av Fersen, fördärvet av den nya svenska konstitutionens renhet och anda, med mycket mera.

Och denna skam står fortfarande staty mitt i Kungsträdgården?

Författaren väntar varje dag på beslutet från Stockholms stads kulturnämnd och konstråd att statyn ska avlägsnas och stuvats undan i någon mörk källare, eller ännu hellre smältas ner. Det handlar om *sanningen* och *integriteten* i vårt förflutna, som återskallar i vår samtid. Carl XIII:s staty restes i bara *ett* syfte, och ett oförskämt sådant. Att den står kvar ännu år 2020 representerar ett föraktfullt långfinger åt svenska folket.

Stamfader Bernadotte uttalade en gång, och detta finns givetvis också dokumenterat i källorna, att Carl August varit ”olämplig till svensk kronprins”. Författarens och stamfaderns uppfattningar går tämligen radikalt isär på denna punkt.⁶⁵⁹ Carl August – kronprinsen som tyvärr aldrig blev kung – hör till de värdigaste någonsin att få en staty rest till sitt minne vid sidan av de idag kvarvarande almarna i Kungsträdgården, i en senkommen rättning av historien.

DEN DÖMANDE MAKENS MAKTLÖSHET

Christian Eberstein⁶⁶⁰ var en framgångsrik handelsman i Norrköping. Han hade från ingenting byggt upp en mycket stor och respektabel import- och exportverksamhet. Han investerade även framgångsrikt i bruksnäringar, gårdsfastigheter m m. Han arbetade hårt och rastlöst, var en god

⁶⁵⁸ Se kap 3 avsn 18 (28 november 1811); kap 4 avsn 15 (11 januari 1813)

⁶⁵⁹ Jmfr kap 2 avsn 13

⁶⁶⁰ Christian Eberstein (1738-1816), svensk affärsman och donator

organisatör och nådde framgång genom ihärdig strävan, sunt förnuft och god framsynthet. Han var vad man skulle kalla en *self-made man*, och hade blivit mycket rik.

Eberstein hade en opretentiös syn på världen. Egen möda, egen förtjänst, fokus på uppgiften var hans devis; ytliga dekorationer hade tendensen att blott förslappa och avtrubba mottagaren. På 1790-talet ska Eberstein ha yttrat att han tackade Gud för tre ting: att han ej blivit frimurare, och att han kunnat undgå att bli adelsman. Det tredje tinget ville han dock inte nämna.

En sak som Eberstein uttryckligen framhöll som utomordentligt viktig inte bara för handel och företagsamhet, utan för livet i stort, var *kunskap*. Det kunde handla om exempelvis tekniska kunskaper, juridiska och ekonomiska kunskaper eller språkkunskaper. Kunskap var grundläggande för samhällsutvecklingen, ansåg Eberstein.

När Eberstein avled vid 77 års ålder efterlämnade han en stor förmögenhet. Han lär ha varit en av Sveriges rikaste män. Men han saknade bröstarvingar. Eberstein, som själv växt upp under knappa förhållanden i Norrköping, var starkt filantropiskt lagd, och undervisnings- och utbildningsfrågor låg honom särskilt nära. Innan sitt frånfälle hade han talat om att inrätta en söndagsskola för stadens fattiga och miserabla.

När hans testamente öppnades, befanns det att han mycket riktigt valt att donera en stor del av sina pengar till utbildningsverksamhet i Norrköping. Staden skulle aldrig mer sakna utbildningsresurser, *någonsin*. Men, som brukligt är, då som nu, så dröjde det inte länge förrän andra släktingar, mer eller mindre perifera, cirklade över dödsboets tillgångar som giriga gamar. Dessa gamar drev sina anspråk i domstol. De förlorade i alla instanser, ända tills ärendet till slut nådde Högsta domstolen.

Innan ärendet behandlades av Högsta domstolen, lät emellertid stamfader Bernadotte meddela att han själv, i egen hög person, ville delta i prövningen av målet. Regeringsformens § 21 tillät formellt kungen att närvara vid HDs överläggningar, där han vid sådana mål även ägde två röster. HD hade tolv ordinarie ledamöter med en röst var, alltså *tolv* röster. Det var unikt att kungen jämsides med justitieråden engagerade sig i HD-mål, men grundlagen gav honom ändå rätt därtill, med denna tydliga begränsning. Att det plötsliga engagemanget i HD blott rörde *ett enskilt fall*, och sålunda ej återspeglade något allmännare intresse från juristsonen Jean sida för rättsskipningen i flera mål över en längre tid, sände också en skev signal där detta kunde uppfattas som otillbörlig påverkan i rättsak. Vilket ju också blev exakt vad det skulle handla om.

Det finns flera skäl till att stamfadern ville vara med. Dels rörde det sig om väldigt mycket *pengar*, och som vi vet så *älskade* Jean Bernadotte pengar. Sedan hade han svårt att skilja på mitt och ditt, på det privata och det offentliga, o s v. Alltihop var en godtycklig blandekonomi i Jeans ögon, som vid många tillfällen ådagalade starka kleptomanska drag. Att Eberstein genom sin privata förmögenhet "bedrev politik" – nämligen genom en progressiv oegennyttig utbildningssatsning av sällan skådat slag, för samhällets gagn och utveckling – hade stamfadern svårt att smälta, då han ansåg att detta politikområde var *hans*. En tredje möjlig anledning kan ha varit att stamfadern kraftigt nedvärderade den utbildningssatsning i Norrköpingsregionen som Eberstein önskat, då denna, enligt en skildrare, skulle riktas till "avsigkomna gustavianers barn". Stamfadern, dynastigrundaren, stormrik efter sina flera stödkupper och svindlerier mot svenska staten, ska ha uttryckt ett visst *förakt* mot samhällets sämst ställda, samt uttalade sin misstänksamhet om föräldrarnas politiska hemvist, enär Norrköping i några sammanhang historiskt kunnat förknippas med Gustaf IV Adolf.

Juristsonen Jean inledde så sin manipulation av juridikens gång. Han började med att låta justitiekanslern och HDs ledamöter, man för man, vid enskilda möten, redogöra för sin syn på tvisten. Överallt fick han samma svar, att släktingarna hade lagen emot sig. Ebersteins yttersta vilja måste respekteras.

Efter att kung Jean meddelat sin avsikt att blanda sig i detta ärende, hade emellertid något lika ovanligt inträffat. Släktingarna som ville roffa åt sig av arvet, skickade ett förslag till

uppgörelse direkt till regeringen och bad denna ingripa och direkt avgöra i målet, utan inblandning av HD! Detta förslag gick bl a ut på att alla Ebersteins fastigheter, utom en, inte alls skulle komma någon utbildningsverksamhet till del, vare sig fysiskt eller i form av det finansiella tillgångsvärdet. Allt detta skulle istället tillfalla släktingarna, som sedan skulle ge ett årligt bidrag för underhållet av en begränsad söndagsskola i den sista byggnaden.

När frågan behandlades i Jeans nickedockekonselj den **28 december 1821** beslutades att det av släktingarna upprättade förslaget⁶⁶¹ på fördelning av Ebersteins tillgångar skulle följas, med den eleganta motiveringen, fastställd av kung Jean Bernadotte – kallad ”samhällsbyggare” i den moderna revisionismen – att *det ej var i svenska statens intresse att så stora resurser satsades på utbildning*, och eftersom den bernadotteska enmansregimen ansåg att man hade monopol på ordnandet av Sveriges utbildningsväsende, så ansåg man även att man hade ansvar att tillse att sådana utbildningsåtgärder *ej blev för stora*. När det gällde välgörenhet och frivilliga privata bidrag till undervisningsverksamheten i Sverige, så påstod nu regimen att den ägde bestämmanderätten om huruvida ”att antaga eller förkasta de till sådana inrättningar ärnade gåvor”. Och, resonerade man, det var sålunda regimens uppgift att tillse ”att varken härtill eller till andra allmänna inrättningar⁶⁶² mera må anslås och ryckas från den enskilda äganderätten än som till ändamålet fordras”.

Jean och verktyget Wetterstedt, denna onda vessla, hade sålunda slitit ut ett mål från HD – som allena hörde hemma i HD – och själva grundlagsvidrigt och godtyckligt beslutat i frågan i rak strid mot all juridik, där man åberopat *släktingarnas* ”enskilda äganderätt”.

Vilken jävla ”enskilda äganderätt”?

Dessa gamar ägde inte ett dugg, nil, nada.

Den *enskilda äganderätten* hade tillhört *Eberstein*, och det hade även varit *Ebersteins* *enskilda bestämmanderätt* vart pengarna sedan skulle ta vägen.

Juristsonen från Pau visade med detta ingrepp inte bara flagrant inkompetens inom området juridik, utan också ett rakt förakt för rättsskipningens oberoende i Sverige, en skärande ringaktning för utbildning i allmänhet,⁶⁶³ och en hånfull överlägsenhet gentemot samhällets fattigaste,⁶⁶⁴ särskilt om dessa ens kunde *misstänkas* någon gång ha hyst sympatier för den landsförvisade Vasafamiljen.

Släktingarna, understödda av en synnerligen korrupt regim med bas Stockholms slott, hade alltså lyckats att på administrativ väg få testamentsfrågan avgjord med förbigående av Högsta domstolen.

Detta exceptionella exempel på domstolstrots skulle onekligen väcka uppståndelse. Den exekutiva makten satte skamlöst den dömande makten ur spel! Övergreppet och principfrågans sprängkraft var så stor, att verktyget Wetterstedt – denne skamfläck i Sveriges historia – lät t o

⁶⁶¹ Vad, eller snarare *vem* som *föranledde* släktingarna att ta detta högst unika steg – att be regimen Bernadotte i ett slutet rum *lekmannamässigt* avgöra en rättstvist som ska prövas mot svensk lagstiftning av svenska rättsinstanser, och där prövningsprocessen redan inletts – och sedan komponera ett sådant ”förslag” som Jean själv skulle gilla, kan man bara gissa sig till.

⁶⁶² Barnhem, sjukhem, fattigvårdsinrättningar, skolor m m. Den bernadotteska regimen ansåg alltså att man hade en överprövningsrätt, som övertrumfades svensk lag och det svenska domstolsväsendet och enskilda gåvogivares önsningar för Sveriges väl och utveckling, ifall sådana allmänna samhällsinrättningar skulle erhålla för stora donationer av privata medel, t ex genom någons testamente.

⁶⁶³ Jmfr kap 24 avsn 19

⁶⁶⁴ Jmfr t ex kap 2 avsn 24 (2 november 1810, oviljan till kontakt eller beröring med det fattigare folket under kortegen från Norrtull in mot centrum); kap 24 avsn 18 (Jeans skymfning av det enklare folkets rösträttsanspråk och inhämtandet av ”varje bondtöps, varje torparens samtycke”)

m på förhand varna tidningen *Argus* att ens vidröra frågan, för då skulle tidningen omedelbart bli indragen, konfiskerad.⁶⁶⁵

Justitieråden stod mållösa, skulle man kunna säga, i dubbel bemärkelse. Den **1 januari 1822** uppvaktades dock juristsonen Bernadotte av Högsta domstolens ledamöter. Han tog först emot dem ytterst välvilligt och önskade dem gott nytt år. Men plötsligt ledde konversationen in på detta känsliga ämne, vilket fick den svartkrullhårige externrekrytens mörka svarta ögon att blixtra till. Den genomträngande sylvassa blicken blev farlig. Han fräste åt dem att på den framstående plats som de hade som justitieråd, var det *inte gott nog av dem att bara vara goda jurister*. Advokatsonen från Pau menade att de måste också som domare i HD *understödja regeringens åtgärder* för det "allmänna bästa" och icke motverka densamma, såsom de hittills gjort. Och, fortsatte den ilskne fransosen enligt en dagboksskrivare, de skulle ha "klart för sig, att om en revolution bryter ut, blir det inte *han utan de* som blir de första offren", om de fortsatte att provocera fram en sådan händelse.

Vad Jean menade med dessa floskler är oklart. Alltid när han upplevde sig trängd så saknades sakargument, och den pompösa retoriken bestod istället av hyperboler, hot och dramatiska framtidsdystopier, som gick ut på att den absoluta lojaliteten till *honom* var överordnad all integritet som domstolen och dess ledamöter tycktes eftersträva i sin rättsskipning.

Några veckor senare, den **4 februari**, rasade en av tidens mest fruktansvärda stormar i södra Sverige. Ett ögonvittne berättar i sin dagbok hur orkanvindar uppryckte träd och slet av tak från byggnader i Stockholmsområdet. Denna anekdot har ingenting med det Ebersteinska testamentet eller detta avsnitt i övrigt att göra, annat än att detta ovanliga väderfenomen kan ses som illustrativt för hur stockar knäcktes och byggnader förstördes i den stabila konstruktion

---

⁶⁶⁵ *Argus* drogs ändå in med en annan förevändning efter en artikelserie i tre delar med titeln *Ytterligare bidrag till Historien om Rapporteringssystemet i Sverige*. Artiklarna publicerades den 9, 12 och 16 januari 1822. Artikelserien diskuterade det av Jean Bernadotte redan 1810 lanserade *angiverisystemet* i Sverige för att identifiera och omhänderta oliktankare i det svenska civila samhället, i synnerhet privatpersoner som kunde misstänkas ha fel politisk uppfattning, och i synnerhet sympatier för den landsförvisade Vasafamiljen. Artikelserien i *Argus* hänvisade sakligt till offentliga dokument som styrkte denna företeelse. *Argus* skrev bl a i det sista numret den 16 januari 1822 att angiveriet "angående allmänna tänkesättet för eller emot regering eller förvaltning samt misstänkta personers vistande" de facto innebar att "högst olämpliga uppdrag blivit givna --- vilka, om de blivit åtlydda, skola förvandla alltsammans till en *haute police* – på svenska spionerisystem – av så stor utgrening och i så vidsträckt skala, att maken knappast torde uppvisas i något land. --- Vilket vidsträckt fält är ej därigenom öppnat för misstydning, angivelser mot oskyldiga, och lömskt förtal mot dem som händelsevis ådragit sig rapportörens ovilja? --- Vilket *system av spejeri och angivelser* skulle ej efter dessa, av instruktionens natur härflytande avsikter, småningom *etablera sig över hela landet?*" Artikelförfattaren framhöll alltså att denna Stasiinrättning planterats att förgifta hela samhällsbygget och grundlägga en *angiverimentalitet* hos svenskarna. Artikelförfattaren skrev att det var "i sanning bedrägligt, att knappt några månader efter en lycklig regementsförändring och sedan en fri och ädel statsförfattning blivit införd, se ett bespejningssystem etablerat, vilket -- fört aldrig försökts här, av de mest despotiska styrelser". I en rak höger ställde artikelförfattaren den tidigare svenska nationalkaraktären mot Bernadottes Stasi: "Svenska nationens öppna och redliga karaktär gör att avskyn för spioneriet är allmän, och i dess ögon har alltid spionen spelat den föraktligaste rollen i samhället, näst måhända dem, som därigenom åsyftat att en dag kunna ersätta de upplysningar, en fri yttranderätt annars vida säkrare och på ett ojämförligt ädlare sätt förmår anskaffa." Den sista delen av föregående mening innebar alltså att de mest förkastliga av alla var de som genom detta stryppande av det fria åsiktsutbytet i Sverige istället åsyftade att ersätta sanningen med sitt eget narrativ. Artikelförfattaren angrep mot slutet även andra regimåtgärder sen 1810, inklusive det konstitutionsvidriga genomdrivandet av suspenderingen av tryckfriheten 1812, och verktyget Wetterstedts förespejling att denna åtgärd endast var tillfällig (se kap 4 avsn 7). Artikelförfattaren återkom vid flera tillfällen till att alla dessa regimåtgärder sedan 1810 var ett direkt angrepp på grundläggande svensk moral och heder, samt att genom dessa åtgärder så hade "det *enskilda angiveriet och spejeriet* därigenom indirekt fått en så mäktig uppmuntran", att det bidragit till att förstöra det sammanhållande kittet i det svenska samhället. Avslutningsvis gjordes några referenser till de senaste årens fullständigt innehållslösa högmålsprocesser. Jean Bernadotte och verktyget Wetterstedt, dessa kryp, var givetvis inte män nog att stå rakryggade för sina gärningar och konsekvenserna därav, utan såg fejt och futtigt till att denna upplaga av *Argus* konfiskerades och tidningen förbjöds i januari 1822. Justitiesekreteraren Hans Wachtmeister kommenterar artikeln och händelsen i sin dagbok: "Den var både träffande och talangfullt skriven, *men alla sanningar är ej till för att sägas.*"

som den svenska grundlagen var tänkt att bli, när stamfader Bernadotte, advokatsonen från sydvästra Frankrike, stjärnskottet som Sveriges riksdag skopat in, återigen och utan hämningar våldförde sig på den svenska konstitutionen och svensk lagstiftning.

En annan anekdot som berör vårt ämne i detta avsnitt relaterar till kronprins Oscars kortare sejour som student vid Uppsala universitet några år tidigare, där fadern givetvis på distans haft full kontroll över sonens studier. Stamfadern, hedersdoktorn från Giessen, hade då även passat på att rekommendera en och annan bok som Oscar borde läsa och bli förtrogen med. Den allra främsta av dessa var Montesquieus *Om lagarnas anda*⁶⁶⁶, som utvecklar principerna om maktindelning i en stat. Stamfadern kände till att detta var ett betydelsefullt verk som redan haft stora återverkningar i Europa och Nordamerika, och han hade säkert boken själv i sin bokhylla. Det förefaller emellertid oklart om stamfadern förstått innehållet i eller över huvud taget ens läst denna klassiker. Tveksamt.

Efter Bernadottes övergrepp kunde HD ej längre döma i saken, utan måste tillgripa den högst uppseendeväckande åtgärden att *avregistrera* ärendet, vilket skedde i mars 1822. Den ohederlige monarkens åtgärd, att rycka bort ett ärende från den dömande maktens granskning och istället godtyckligt avgöra det i statsrådet, väckte stort uppseende. Det talades om regimens agerande bland folk på stan, på krogar och värdshus.

Frampå värkanten frågade dock Jean, snokande intresserad, den 28-årige tillförordnade revisionssekreteraren Hans Wachtmeister⁶⁶⁷ om HDs mening i det Ebersteinska testamentesmålet. Stamfader Bernadotte, lika *feg* som finurlig, uppträdde likt en skolpojke som visste att han varit stygg men som långt i efterhand, när det värsta larmet lagt sig, var nyfiken på om någon fortfarande var upprörd. Wachtmeister svarade att det vore olämpligt av honom själv, såsom föredragande, att själv blanda sig i domstolens förhandlingar. Stamfadern svarade:

”Det är nog riktigt, jag ska fråga dem själv!”

Han förklarade för Wachtmeister att han skulle bjuda hela HD på middag.

Denna middag ägde aldrig rum.

Han *visste* att han våldfört sig på den grundlag som han svurit ed på att försvara och förfäkta, men var givetvis för ynklig för att samtala kring detta.

*Ebersteinska gymnasiet*⁶⁶⁸ finns förvisso än idag i Norrköping, och bär den ursprungliga donatorns namn, men stamfaderns fördärv av testamentesdomen 1821-1822 innebar att staden Norrköping *där och då* missade sin chans att, med lite framsynthet och ett dedikerat ledarskap, bli ett av Sveriges, och vem vet, kanske ett av Europas ledande utbildningssäten – på bredden, på djupet, på höjden – med ett avstamp och avtryck för all framtid, istället för den *skärva* som nu blev över efter interventionen av Jean Bernadotte, denne multibegåvade fifflare från Pau, denne *skälm*.

Norrköpings kommuns invånare kan idag gott skriva till kungliga slottet i kungliga huvudstaden och återkräva den kungliga mellanskillnaden för detta bedrägeri, det senaste i raden.

⁶⁶⁶ *Om lagarnas anda* (De l'esprit des lois) publicerades första gången 1748.

⁶⁶⁷ Hans Wachtmeister af Johannishus (1793-1827), svensk jurist och ämbetsman

⁶⁶⁸ Adress Linköpingsvägen 6

KUNG SÖKER SONHSTRU

Ett populärt tv-program i Sverige under de senaste åren har varit *Bonde söker fru* på TV4, som lockar miljonpublik. Singelbönder söker efter kärleken och en livskamrat bland flera potentiella partners som anmält sitt intresse.

En alternativ realityshow ägde rum för ca 200 år sedan när en kung, i själva verket en uppkomling utan börd som mutat och lurat till sig tronföljden i ett land i norra Europa, och som hade en ogift son, började sondera det europeiska prinsessutbudet. Kungen sökte en lämplig fertil leverantör av nya prinsar och prinsessor, d v s garantier för den egna släktens fortbestånd och maktinnehav. Andra kriterier var bl a att sonens äktenskap gärna fick innebära politisk-strategiska fördelar, samt att prinsessan skulle ha så pass mycket blått blod i sig att när det blandades upp med sonens skvalpiga röda medelklassblod, så skulle man få någonting i nästa släktled som åtminstone började likna halvädelt. Flickans ekonomiska värde i form av hemgift, tillgångar och framtida arv var också en synnerligen viktig faktor för den girige kungen, själv sprungen ur relativt torftig borgarklassmiljö men som *älskade* pengar. Sonen måste därför gifta sig jävligt rikt, helt enkelt. Huruvida sonen själv ens var intresserad av detta arrangerade äktenskap som kungen bestämde var en ovidkommande fråga. Här skulle införskaffas en avelshona⁶⁶⁹ av rang och förmögenhet för att befästa den inympade regentsläkten! Kungen höll i alla trådar.

Så långt resumén av vår berättelses egen dokusåpa, *Kung söker sonhustru*.

Men vi tar det från början.

Giftermålsfrågan för Oscar – d v s i praktiken *successionen* – hade första gången kommit upp redan i oktober 1810, en dryg vecka *innan Jean Bernadotte ens landstigit i Sverige!* Det hade då handlat om ett arrangerat äktenskap mellan Oscar och den preussiske monarkens sjuåriga dotter Alexandrine. Denna parkonstellation hade sedan förts på tal vid många olika tillfällen under de kommande åren.⁶⁷⁰ Stamfaderns närmast förtrogne sidekick, Camps, hade i maj-juni 1816 på sin chefs uppdrag besökt Berlin och bl a medfört ett handskrivet brev till den preussiske statskanslern samt en muta i form av en kraschan med diamanter värd 10 000 hamburgerer banco⁶⁷¹, med uppdraget att äntligen få till stånd detta äktenskap mellan Oscar och Alexandrine. Såväl flickans far, kung Friedrich Wilhelm, som flickans guvernant, en fru Kamke⁶⁷² som hatade allt med franskt ursprung, hade dock motsatt sig detta. Dessutom var den preussiska militära ledningen kraftigt avogt inställd till förbindelser med allting som hette Bernadotte, efter Jeans svekfulla, lumpna, opålitliga uppträdande under fälttåget för Tysklands befrielse 1813-1814.⁶⁷³ Jeans spolierande av *Sverigebilden utomlands* satt fortfarande i; man ville helt enkelt inte att Preussen skulle ha särskilt mycket med denne charlatan och hans familj att göra. När Jean genom bl a Camps förstått situationen, att huset Hohenzollern inte längre önskade tvinna ihop sig med någon Bernadotte, hade stamfadern givetvis blivit *kränkt*. Han hade reagerat med att skryta om hur *han* som modig krigare räddat Berlin,⁶⁷⁴ lagt grunden för den preussiska monarkins framgångar, o s v, samt förolämpade tyskarna i stora mått. Jeans våldsamma, labila, obehärskade

⁶⁶⁹ avel = planmässigt förökande, reglerad parning/fortplantning (vilket var exakt vad införskaffandet av en avelsproducent hona åt Oscar i grunden handlade om)

⁶⁷⁰ Se kap 15 avsn 11

⁶⁷¹ 10 000 riksdaler hamburgerer banco år 1816 motsvaras år 2020 av ca 3,2 mkr (KPI), 8 mkr (guldprisindex) alt 110 mkr (arbetarlöneindex)

⁶⁷² fru von Kamke (?-?), preussisk hovdam

⁶⁷³ Se kap 5 avsn 15-16; kap 6-19

⁶⁷⁴ Jmfr Jeans uttalanden i kap 7 avsn 3 (13 augusti 1813) och kap 7 avsn 5 (22 augusti 1813) ang hans likgiltighet inför Berlins försvar, samt kap 7-8 om Jeans faktiska insatser vid Grossbeeren och Dennenwitz.

utfall, som riktats mot den preussiska ambassadören Tarrach i Stockholm, hade ej tagits väl upp i Berlin. Den lättkränkte, prestigefulle Jean hade t o m talat om att starta ett fullskaligt svenskt *krig* mot Preussen, bara för att de inte ville mixa ätten Hohenzollern med släkten Bernadotte. En autentisk dagboksanteckning av den svenska justitiekanslern från slutet av 1816 citerar Jean vid en av dessa tirader:

”Det kommer bara att kosta tre månader att *förstöra* Preussen!”

Carl Gustaf von Brinkman och Gustaf Löwenhielm, som också varit närvarande i rummet, hade sett på varandra som om de undrat om karl var riktigt frisk. Då hade Jean fortsatt:

”Åh ja! Tre eller fyra månader, kanske fyra, det är allt jag behöver för att *förstöra* Preussen. Ni kommer att se detta!”

Ett liknande häftigt, överspönt och mentalt rubbat utbrott hade stamfadern 1818 riktat mot ett preussiskt officiellt sändebud i Stockholm. När detta kommit till kung Friedrich Wilhelms kännedom hade han sagt till sina döttrar:

”Tacka Gud mina barn, att Preussen icke fallit så djupt, att det behöver söka upplyfta sig genom en familjeförbindelse med Sveriges nya dynasti!”

Citatet finns t o m återgivet av Jeans avlönade hovpanegyrist Schinkel.

Därmed hade de fleråriga förhandlingarna med Preussen i frågan definitivt kunnat avskrivas. Allting hade givetvis ombestyrt av pappsen Jean utan Oscars inblandning.

Oscar själv, pressad av sin fars höga förväntningar under hela sin uppväxt ända sedan ankomsten till Sverige, hade i övre tonåren tappat geisten för pådyvlat disciplin, skolning och skyldigheter. Förväntningarna ovanifrån hade framkallat, psykologiskt följdriktigt, en motreaktion. ”Han drömde bara om nöjen” i tidiga 20-årsåldern berättar en av hans närmaste. Oscar åt och drack av det bästa som bjöds, festade och knullade. Han tog ledigt för att vila upp sig men kom sedan tillbaka i samma goda form. Pappsen tycks i viss mån ha låtit sonens vivörliv och höga sexualdrift ha sin gång, kanske p g a att han själv fortfarande vänsldes med Mariana Koskull samt en och annan vid sidan om för omväxling, eller möjligen därför att han ansåg att det hörde till *en kunglighets privilegier* att ha förtur till kvinnor och sex, eller måhända för att han ej kände till vidden av allt som Oscar höll på med.

Men våren 1821 hade playboyn Oscar häftigt insjuknat i en lunginflammation med hög feber, krampaktig hosta och kraftigt näsblod, och drabbats av en sjukdom som man fruktade skulle urarta i nervfeber. Oscar hade alltid varit skör. Vid Oscars första besök i Oslo hösten 1814 hade en av de närvarande norrmännen, lagtingets president Peter Motzfeldt, kommenterat i sin privata dagbok att Oscar såg ”blek och delvis svag ut”. Året efter hade slottsprästen Claus Pavels⁶⁷⁵ lämnat följande iakttagelse om Oscar:

”Hans ansikte är gulblekt, hela hans figur är tunn och ropar kraftlöshet.”

Stamfadern hade under de värsta dagarna av sin sons sjukdom 1821 varit alldeles bestört, helt utom sig av oro, och förtvivlat stängt in sig på sitt rum. Även andra hade oroats över *oersättligheten* av en sådan förlust. En brevskrivare i Stockholm kommenterar ganska rättframt vad Oscars frånfälle skulle innebära:

”Farväl då med hela denna korthusbyggnaden!”

D v s redan innan Oscars bräcklighet, så var det nya dynastibyggget att likna vid ett korthus, enligt en samtida iakttagare.

Nationens bästa läkare hade emellertid bidragit, genom åderlätningar och det klokaste medicinkonsten kunde uppbringa, till Oscars återhämtning och tillfrisknande. Sjukdomen hade övergått i feberrysningar och köldrysningar men efter några veckor hade Oscar varit på benen igen. Episoden hade dock aktualiserat *tronföljdens fragilitet* och väckt nytt liv i den viktiga frågan om successionen. Oscar var stamfaderns enda barn inom äktenskapet med Désirée, och man

⁶⁷⁵ Claus Pavels (1769-1822), norsk biskop och författare

måste därför snarast hitta en hona som kunde leverera nästa generation ättlingar. Oscars fortplantning och hela dynastins framtid hade plötsligt fått skarp aktualitet. Stamfadern måste rycka upp Oscar ur de miljöer och det umgänge som han gillade, och ställa honom inför *maktkonsolideringens* allvar. Oscar var nyckeln till hela dynastins fortbestånd. Detta var överordnat *allt*, att gifta sig och trygga dynastin, och Jean hade börjat få bråttom. Långt efter Oscars tillfrisknande hade i den europeiska pressen spekulerats i den sista "revolutionsdynastins" snara utslöckande och ett återinträde på scenen av Vasafamiljen, vilket i sig varit en förödmjukande nyhetsrapportering för Jean.

Hos stamfadern fanns så nu en mycket bestämd intention att säkra sin dynastis framtid genom sonen Oscars giftermål. Valet av gemål för Oscar inbegrep flera överväganden. Det handlade kanske främst om att blanda upp det blaskiga bernadotteska medelklassblodet med äkta kungligt DNA från åldriga, härdvunna och legitima europeiska furstehus, för att på så sätt över tid skapa en så pass potent cocktail av vackra antavlor, att ingen 200 år senare ens skulle kunna komma på tanken att ifrågasätta huruvida släkten Bernadotte var blåblodig eller ej. Ambitionen var att korsa hanen Oscar – sprungen ur advokatsonen Jean Bernadotte, f d svuren vänsterrepublikan, och köpmansdottern Désirée Clary – med bästa tänkbara hona, en dotter till en regerade europeisk monark, följt av nya ingiften för varje generation, för att på sikt kunna åberopa släkten Bernadottes "kungliga upphöjdhed". En samtida minnestecknare med insyn och insikt i dessa tankegångar skriver i sin dagbok:

"Man bemödar sig med skäl, att genom prins Oscars förening med något mäktigt hus *skaffa en ytterligare styrka åt sakernas närvarande ordning*⁶⁷⁶."

En annan mycket viktig faktor var *pengarna* – släkten Bernadottes *ekonomiska vinning* på giftermålet. Klirret i den privata kassan genom brudens hemgift. Dessutom gjordes politiska överväganden, vilka utländska föreningsband som skulle bli viktiga för den svenska regimen och/eller dynastin. I sina brev till Désirée refererade Jean ständigt till "Europas ovissa tillstånd" när det gällde att knyta upp den egna släkten med en långsiktig vinnare; likt en avelsuppfödare sökte han efter den rätta honan åt sin son.

Frågan om successionen hade hela tiden funnits med i bakgrunden, men sedan Oscars sjukdom 1821 engagerade sig stamfadern alltmer intensivt i äktenskapsprojekteringen. Det handlade alltså om flickornas proveniens och pengar, och i viss mån vägde även politik in. Detta var ett högprioriterat projekt, strukturerat och kyligt beräknande. Ingenting fick lämnas åt slumpen.

En kronprins borde alltid vara ett avundsvärt parti, oavsett hur vek och obegåvad vederbörande är till fysik och intellekt. Oscar var ingen prins Gustav.⁶⁷⁷ Snarare påminde Oscar i tidiga 20-årsåldern om sin far som ung. Han var relativt spenslig och vek till sin kroppsbyggnad, smalaxlad likt pappsen, och hade tjockt svart krulligt hår och örnnäsa, dock "lyckligtvis mindre utpräglad än faderns" som historikern Girod de l'Ain förtydligar. Han hade sin fars mörka ögon och sin mors körsbärsmun. Mellan örnnäsan och körsbärsmunnen hade han en liten svart mustasch med tvinnade uppvridna spetsar vilken gav honom en tämligen löjlig look för sin ålder, likt en teaterdirektör. Som helhet hade Oscar ett sydeuropeiskt och aningen pretentiöst och feminint utseende, som fullständigades av hans späda ljusa röst. Till sin karaktär så var Oscar – som en konsekvens av den dominerande faderns, hustryannens, press, krav och förväntningar – reserverad, konfliktskygg, misstänksam och i avsaknad av pondus.

⁶⁷⁶ Uttrycket "sakernas närvarande ordning" (och variationer därav) är, som tidigare förklarats, en omskrivning för resultatet av suspenderingen av den svenska Vasaätten och inympningen av släkten Bernadotte i den svenska successionen; jmf t ex kap 3 avsn 12; kap 4 avsn 7, 15; kap 19 avsn 3; kap 20 avsn 5; kap 22 avsn 4, 14-16, 19, 20, 23; kap 23 avsn 16, 24; kap 24 avsn 23 (midsommar 1843).

⁶⁷⁷ Jmf kap 23 avsn 4

Detta var alltså partiet Oscar. Icke desto mindre så anmälde den svenska högadelns diamantbehängda morsor ivrigt sina otillfrågade döttrar som aspiranter. Successionsordningen hade dock stränga bestämmelser om vem som dög eller ej, och den svenska högadelns tjejer levde dessvärre ej upp till måttet.⁶⁷⁸ Jean Bernadotte siktade på mer än så. Förslag på olika utländska prinsessor hade framförts, men ännu ingen som stamfadern fastnat för.⁶⁷⁹

Efter Stortinget i Oslo, som avslutats i slutet av augusti 1821,⁶⁸⁰ hade Jean vistats i Skåne för att besöka några av sina betydande privata egendomar, bl a Ängeltofta säteri, som han köpt för pengar som han svindlat svenska staten på.⁶⁸¹ I Skåne hade samtidigt befunnit sig en svensk-tysk hovman, den 61-årige Ludvig von Böhnen⁶⁸². Denne Böhnen var född och uppvuxen i Stockholm, men hade lämnat Sverige som tonåring för att studera i Stuttgart. Han hade sedan gjort karriär som kammarherre, hovmarskalk och geheimeråd⁶⁸³ vid olika hov, bl a det bayerska. Böhnen beskrivs i Löwenhielms memoarer som "inställsam, intrigant och slug och visste mycket väl att begagna sig av de svaga sidorna hos dem han ville vinna". Personhistorikern Carl Fredrik Lindahl⁶⁸⁴ skildrar honom som "en man med överdrivet högmod och stor inbillningssjuka" men samtidigt fintlig, listig. Professor Alma Söderhjelm kallar Böhnen för "äventyrare". Professor Höjer beskriver Böhnen som en "äventyrlig personage" och en "föga förtroendeväckande man med ett rätt dunkelt förflutet". D v s Böhnen var av ungefär samma kaliber som t ex Fournier, Bentinck, Viel-Castel och Dehn – alltså samma slags ljusskygga skojare som stamfadern hade en stark benägenhet att knyta till sig och inleda hemliga samarbeten med när stora saker stod på spel.⁶⁸⁵ Denne Böhnen var även kusin till en annan Böhnen, som utmärkt sig i samband med statskupperna 1809.⁶⁸⁶

Böhnen hade nu i Skåne uppvaktat Jean och givetvis så hade de två funnit varandra direkt. Stamfadern hade mottagit denne karaktär med största välvilja och visat förtroende. Många hade

⁶⁷⁸ Successionsordningens § 5 sade att prinsen skulle uteslutas ur tronföljden om han gifte sig utan kungens samtycke, eller om han "tar till gemål *enskild* svensk eller utländsk mans dotter". Detta kursiverade nyckelord kan tolkas olika snävt, men förstås i sammanhanget innebära "icke-furstlig".

⁶⁷⁹ I sammanhanget kan nämnas att två av Gustav Vasas hustrur var från trakten av Örebro respektive Börås; Erik XIVs hustru var från Uppland; Johan III:s andra hustru härstammade från Östergötland. Efter Johan III:s första hustru avlidit och han önskade en ny, lät han i en promemoria den 30 december 1584 förklara sina resonemang. Giftermål med någon utländsk prinsessa avvisades med motiveringen att få fanns att välja på, olikheter i religion var ett hinder, diplomatiska beskickningar och finansiella uppgörelser skulle bli kostsamma, samt att det var svårt att få en uppfattning om någons utseende bara genom ett porträtt. Han ansåg därför nyttigast och bäst att "ta sig en sådan person inrikes som hans kungliga majestät känner både till dygd, seder, låter och sinne, vilkens dejlighet också hans kungliga majestät själv har sett" (låter = åthävor, åtbörder, hållning, uppträdande, sätt att skicka sig eller bete sig).

⁶⁸⁰ Se kap 23 avsn 9

⁶⁸¹ Se t ex kap 22 avsn 9 och 11

⁶⁸² Carl Axel Ludvig von Böhnen (1760-1829), svensk-tysk hovman

⁶⁸³ geheimeråd = ämbetsmannatitel i de tyska monarkierna på medlem av det inre råd som bistod regenten och var en av dennes förtrogna

⁶⁸⁴ Carl Fredrik Lindahl (1841-1911), svensk godsägare, affärsman och personhistorisk författare (pseudonym Lazarus)

⁶⁸⁵ Stamfadern använde sig av bedragaren **Fournier** som agent för att lura till sig tronföljden 1810 (kap 2 avsn 20-21); äventyraren **Bentinck** för att få till stånd familjefördraget i Åbo 1812 (kap 4 avsn 12); bluffmakaren **Viel-Castel** för att marknadsföra sig som Frankrikes nästa styresman 1813-1814 (kap 17 avsn 7; kap 19 avsn 4, 11, 15); fiffelaren **Dehn** för att svindla svenska staten på rubelfonden och medel från Pommernförsäljningen (kap 22 avsn 9); och nu senast lycksökaren **Böhnen** för att infånga önskad sonhustru över sonens huvud. Mönstret hos den höge uppdragsgivaren är ganska tydligt, att konsekvent handplocka rena skojare för så känsliga och för honom viktiga uppdrag, och samtidigt illustrativt för uppdragsgivarens karaktär. Jmfr kap 17 avsn 7 (fotnot).

⁶⁸⁶ Militärofficeren i svensk tjänst Carl Fredrik von Böhnen (1777-1840) hade vid tiden för statskupperna 1809 varit "en av de vildaste bland Adlersparres bussar i Västra armén" enligt en minnestecknare, och velat ta sig ut till Gripsholm för att genom en lejd kock förgifta prins Gustav och därigenom undanröja Vasaättlingen. Denne Carl Fredrik von Böhnen led alltså av en liknande psykisk sjukdom som den fullständigt rubbade Pehr Skjöldebrand (se kap 2 avsn 10). För sin föredömliga revolutionära attityd utnämndes Carl Fredrik von Böhnen till riddare av Svärdsorden den 3 juli 1809 i samband med krönings- och hyllningsceremonierna för den korruperte Carl XIII (se kap 2 avsn 7).

undrat varför. Böhnen hade dykt upp från ingenstans, och nu plötsligt hade de två många enskilda samtal, och Böhnen hade åtföljt kung Jean från Ängeltofta säteri till Ystad, Bäckaskogs slott och Karlskrona. Förvåningen hade blivit allmän, när stamfadern mitt i allt detta, från klarblå himmel, plötsligt utnämnt Böhnen till kommandör av Nordstjärneorden!⁶⁸⁷

Författaren till denna bok har tagit del av Böhnsens egenhändiga personliga noteringar – "*observations préliminaires*" – efter mötena med Jean 1821. Där står mycket riktigt, rakt och tydligt, precis vad allting handlade om, nämligen "*kungens val av sonhustru*"⁶⁸⁸, alltså inte Oscars. Klarare än så kan det knappast bli. Böhnen skriver vidare att denna sonhustru som Jean handplockade måste ha "en mycket avsevärd hemgift, rikligt med juveler och ett kungligt arv"⁶⁸⁹. Den girige Jeans och hans efterkommandes rent finansiella vinst på giftermålet var alltså av central betydelse.

I en första sällning – dessvärre odaterad – så listar Böhnen skriftligen fem prinsesskandidater som kunde vara tänkbara som avelshona; den 14-åriga prinsessan Josefina av Leuchtenberg⁶⁹⁰, den 17-åriga prinsessan Marie av Hessen-Kassel⁶⁹¹, den 18-åriga prinsessan Marie av Mecklenburg-Schwerin⁶⁹², den 21-åriga prinsessan Maria Sophia av Thurn och Taxis⁶⁹³, samt den 22-åriga prinsessan Caroline von Hessen-Kassel⁶⁹⁴. I denna redogörelse till stamfadern beskriver Böhnen kandidaternas utseende, kroppslängd, figur, hårfärg, ögonfärg, religionstillhörighet, kynne, och här och där några övriga detaljer. Det heter t ex om prinsessan Marie av Hessen-Kassel att hon har cendréfärgat hår och vackra ögon och en skön figur, men saknar "bländande skönhet"; hon har ett mycket behagligt skratt men hennes tänder är något gulaktiga. Extremt små fötter, ett plus tydligen. Om prinsessan Marie av Mecklenburg-Schwerin heter det samtidigt att hennes hy är "extremt vit", hennes hår rödblont, samt att hon är överviktig. Denna övervikt var en varningsflagga, eftersom det fanns en farhåga att "extrem övervikt påverkar fertiliteten"⁶⁹⁵ negativt. I denna översikt låter den kringflackande äktenskapsförmedlaren den 17-åriga Marie av Hessen-Kassel framstå som det bästa alternativet, jämte anmärkningen att den 14-åriga Josefina av Leuchtenberg var barnslig och dåligt bildad,⁶⁹⁶ samt aldrig skulle släppa sin katolska religion.

Stamfadern hade samtyckt till att låta Böhnen undersöka intresset hos hovet i Hessen-Kassel, möjligen som en reservplan. Det tycks dock som att kung Jean själv redan i detta skede hade lutat mot att Josefina av Leuchtenberg var den som Oscar borde gifta sig med. Hon förenade anrik feodal historia med den nya revolutionära tiden. Hennes morfar var kung av Bayern. Hennes moster var kejsarinna av Österrike. Hennes avlidne mormor hade anor från

⁶⁸⁷ Utnämningen skedde den 11 september 1821; Nordstjärneorden utdelades, i teorin, till personer som gjort personliga insatser för Sverige eller för svenskt intresse.

⁶⁸⁸ Böhnsens originalskrift som idag förvaras i Leuchtenbergiska familjearkivet i München "*le choix du roi pour épouse de son fils*".

⁶⁸⁹ I Böhnsens originalskrift som idag förvaras i Leuchtenbergiska familjearkivet i München "*un douaire très considérable, des bijoux très riches et un héritage royal*"; i Böhnsens version som idag förvaras i Bernadotteska familjearkivet (BFA) i Stockholm "*un douaire très considérable, des bijoux de grande valeur et un héritage royal*".

⁶⁹⁰ Josefina (Joséphine) Maximilienne Eugénie Napoléone von Leuchtenberg (de Beauharnais) (1807-1876), svensk drottning (artistnamn Josefina av Leuchtenberg)

⁶⁹¹ Marie Friederike Wilhelmine Christina von Hessen-Kassel (1804-1888)

⁶⁹² Marie Luise Friederike Alexandrine Elisabeth Catharina Herzogin zu Mecklenburg-Schwerin (1803-1862)

⁶⁹³ Maria Sophia Dorothea Caroline von Thurn und Taxis (1800-1870); det tycks råda viss oklarhet kring exakt vilken prinsessa som Böhnen åsyftar; han noterar ett delvis felaktigt namn och felaktigt födelsedatum för Maria Sophia i sin rapport, men förklarar att hennes far är prins Karl Alexander von Thurn und Taxis (1770-1827) och att hennes mor är Therese Mathilde Amalie zu Mecklenburg-Strelitz (1773-1839), syster till den framlidna preussiska drottningen.

⁶⁹⁴ Caroline Friederike Wilhelmine von Hesse-Kassel (1799-1854)

⁶⁹⁵ I Böhnsens version som idag förvaras i BFA i Stockholm, "*l'embonpoint extrême nuise à la fécondité*".

⁶⁹⁶ I Böhnsens version som idag förvaras i BFA i Stockholm, "*la princesse de Leuchtenberg paraît absolument trop enfant et trop peu formée pour être choisie épouse d'un prince royal*".

Gustav Vasa i blodet. Hennes farmor var Joséphine de Beauharnais, Napoleons första gemål och fransk kejsarinna. Hennes far var Eugène de Beauharnais, Napoleons adoptivson, numera hertig av Leuchtenberg. Josefina hade en stamtavla som en utsökt framavlad tik. Och i släkten fanns *pengar*. Oerhört mycket *pengar*.

Personhistorikern Carl Fredrik Lindahl skriver om mötena mellan Jean och Böhnen:

”Karl Johan flammade genast upp och gav von Böhnen i uppdrag att utforska hertigens tänkesätt i denna fråga samt i övrigt på de vägar, speciellt kjortelvägar⁶⁹⁷ --- planera giftermålet mellan Sveriges och Norges unge tronföljare och den unga sköna prinsessan.”

Det hade alltså varit *där och då*, i september 1821, som kung Jean i princip redan bestämt sig för vilken sonhustru han *skulle* ha, Josefina av Leuchtenberg. Så skulle det *bli*. Idén skulle genast börja *förankras* hos berörda. Allt måste redan *planeras*. Och så småningom, på slutet, skulle Oscar göra ett ”fritt val” och puttas in i rätt fålla.

Böhrens och Jeans projektering hade i ett tidigt skede antagit väldigt konkret form med vilka kontakter som skulle tas,⁶⁹⁸ hur giftermålsförslaget skulle pitchas, hur Böhnen skulle föra Jeans talan, vilka tidsramar som gällde och vilka andra representanter för Sverige eller personer i Oscars närmaste omgivning som skulle vara inblandade i olika skeden av processen. Det fanns utan tvekan en *game plan*, en genomtänkt strategi överenskommen mellan Böhnen och Jean för att uppnå målet att säkra den bästa möjliga avelshonan i Europa för släkten Bernadottes nästa släktled – med villkor att ingiftet *måste* innebära en rejäl kassaförstärkning för familjen Bernadotte privat samt att man, äntligen, kunde börja blanda upp det egna borgarklassblodet med kungligt dito.

Oscar hade i detta läge inte en susning om vad som planerades över hans huvud.

Med iver hade Böhnen åter gett sig iväg till Tyskland för att besöka hoven i Kassel och München.

Agerade Böhnen ursprungligen på någons uppdrag eller var initiativet till denna äktenskapsförmedling helt hans eget? Källmaterialet pekar mot att initiativet att agera mäklare var Böhrens eget. Brevkorrespondensen från Böhnen till Jean visar att hans personliga syfte var att bli den som arrangerade detta för Bernadottesläktens framtid så viktiga giftermål, och därigenom vinna stamfaderns eviga tacksamhet och erhålla en svensk ambassadörspost vid något tyskt hov som belöning.⁶⁹⁹ I källmaterialet diskuteras huvudsakligen möjligheten för Böhnen att erhålla den svenska ambassadörsposten i Bayern. Böhnen har i korrespondens under detta uppdrag etiketterat sig själv som nära rådgivare åt Jean.

I oktober 1821 hade Böhnen ett möte med Eugène de Beauharnais, Josefins far. Eugène skulle mutas och smickras, var tydligen planen, vilket är föga förvånande med tanke på vem Böhrens huvudman var, mästarnas mästare i mutor. Böhnen hade vid detta möte gått ut hårt. Han hade sagt att han hade i uppdrag från kung Jean Bernadotte i Stockholm att meddela, att han och tsar Alexander ämnade fördriva turkarna från Istanbul och skapa ett nytt rike på hela Balkanhalvön, från Bosporen till Alperna, där *Eugène* skulle bli kung! Pang, vilken tjugig serve!

⁶⁹⁷ kjortelvägar = med hjälp av eller genom förmedling av kvinnor; söka främja sina syften eller genomdriva något med hjälp av eller genom förmedling av kvinnor

⁶⁹⁸ Författaren har ej haft möjlighet att utröna huruvida Jean även utnyttjade sin killkompis tsar Alexander i detta sonhustruprojekt, genom att exempelvis be tsaren lägga in ett gott ord för Oscar. Det framgår av källmaterialet att mellan tsar Alexander och den utsedda brudens far, Eugène de Beauharnais, fanns sedan tidigare ett starkt vänskapsband.

⁶⁹⁹ I exempelvis ett brev daterat 3 mars 1822 i Neuburg an der Donau, försöker Ludvig von Böhnen till Jean i Stockholm att sälja in idén att utnämna honom till ambassadör för södra Tyskland, baserad i Augsburg och med ackreditering till hoven i Wien, München, Stuttgart, Dresden, Kassel och Frankfurt, vilket skulle innebära flera olika nyttor och vara kostnadsmässigt fördelaktigt.

Eugène, betänksam till sin natur,⁷⁰⁰ hade dock svarat lugnt, försiktigt och undvikande. Han hade tyckt att det var lite märkligt att ingen av dessa nämnt något om detta förut, eller skrivit om det, inte minst tsaren med vilken han själv ju hade goda förbindelser.

Sjuttion också. Böhnsens stenhårda öppning hade inte riktigt fungerat. Böhnen hade fått lite svårt att förklara sig och därför raskt bytt ämne. Sveriges kung Bernadotte, hade han nu sagt, hade alltid hyst den djupaste högaktning för Eugène, och ämnade därför sända honom Sveriges högsta orden!

Jaha. Lite märkligt kan tyckas, att detta kom just nu så plötsligt, särskilt som de två inte haft någon kontakt alls på väldigt många år. En sådan ordensutmärkelse kändes som kommen från klarblå himmel. Men ja visst, för all del, det skulle väl vara vänligt av honom.

Böhnen hade harklat sig och fortsatt att jo, sen var det ju en liten sak till. Kung Bernadotte skulle även med glädje se att man befäste denna stora vänskap mellan de två furstehusen med ett giftermål mellan sin egen son Oscar och Eugènes dotter Josefina.

Ah, där kom det, allt blev glasklart! Eugène hade dock hållit masken, svarat försiktigt och förbehållsamt och betonat att religionsskillnaden kunde bli svår att överbrygga, samt att det var nödvändigt att de båda verkligen fattade tycke för varandra.

Så småningom hade deras samtal avslutats, men åtminstone var själva idén nu planterad hos Eugène, även om han inte uttryckt sitt bifall. Böhnen hade fortsatt sitt lobbyarbete hos Josefinas mor, Auguste⁷⁰¹. Där hade han kört en annan taktik. Han hade nu inte gått in på själva giftermålsförslaget, utan istället levererat en entusiastisk pitch av Sverige som nation, detta uråldriga kungarike, denna vackra trakt, i sanning "det förlovade landet"! Sverige! Sverige! Desperadon Böhnsens ihärdiga, till synes opåakallade försäljning av Sverige hade dock inte avsedd verkan, utan snarare gjort Auguste negativt stämd.

Begestringen över förslaget hade alltså varit långt ifrån översvallande. Vad beträffar Eugène, Napoleons adoptivson, så kan möjligen hans reserverade och kallsinniga respons delvis förklaras med att han kände till Jean som person alltför väl för att instinktivt vilja knyta några sådana band med denna familj. Och tanken på att para ihop en Leuchtenberg med en Bernadotte hade dessutom ratats fullständigt av Josefinas styvmormor, Bayerns drottning, vilket vi återkommer till senare i avsnittet. Professor Höjer kommenterar också den allmänna synen på Oscar som giftasprospekt hos flera europeiska hov:

"En allvarlig svårighet var hela tiden de stora europeiska furstehusens motvilja mot att släppa till sina döttrar för en så pass osäker och *ur legitimistisk synpunkt minst sagt omtvistlig förbindelse* som den nya svenska dynastin."

I november 1821 hade Böhnen varit tillbaka i Sverige och dykt upp i vimlet på sex- och spexnästet Rosersberg, av alla ställen. Efter Böhnsens avrapportering om sina möten med de hessiska och bayerska hoven hade han fått nya instruktioner, och åter givit sig av söderut. Eftersom ämnet var så grannlaga, hade Jean och Böhnen kommit överens om att alla känsliga detaljer i deras korrespondens – personer, platser, åtgärder, pengabelopp, avgörande formuleringar, o s v – skulle *kodas* med antingen chiffer eller kryptiska talföljder, som sedan fick dechifferas av mottagaren. Böhnen hade i början av december tillställt Jean en chiffernyckel på över sex sidor, med alla tecken de skulle använda.⁷⁰² Man hade t o m ett chiffertecken för Lübeck, den tänkta utskeppningshamnen för avelshonan när projektet gick mot sin fullbordan.⁷⁰³ Den topphemliga korrespondensen mellan Böhnen och Jean skickades med den svenska

⁷⁰⁰ Jmfr kap 2 avsn 17 (Eugènes avböjande av förslaget att bli ny kronprins i Sverige)

⁷⁰¹ Auguste Amalie Ludovika Georgia von Bayern (1788-1851), tysk furstinna

⁷⁰² Författaren har använt denna chiffernyckel när korrespondensen i BFA avkodats.

⁷⁰³ Jmfr kap 23 avsn 15 (embarkeringen ägde rum i Lübeck den 2 juni 1822)

diomatposten Hamburg-Stockholm, och man använde även bulvaner för postgången nere på kontinenten.

Oscar, som också befunnit sig på Rosersberg vid tidpunkten men ännu festat friskt och satt på sin stabschefs fru några rum bort, hade fortfarande inte den minsta aning om hur hans framtid höll på att avgöras av marionettspelaren pappsen Jean och dennes nye kompis äventyraren Böhnen. Hemkommen till Stockholms slott hade pappsen vid årsskiftet nämnt för Oscar att han mottagit "förslag" på flera olika prinsessor, men givit inga namn. Han hade också berättat om att Oscar skulle åka på en Europaturné – som senare i historieskrivningen blivit känd som Oscars s k "friarresa" – för att avsyna diverse prospekt och förhoppningsvis hitta sitt livs kärlek, som det så fint paketerades och kallades, samt marknadsföra det nya svenska hovet utomlands. Europaturnén hade redan schemalagts att rulla igång i början av maj. Pappsen hade givit det hela en fin inramning och lockat Oscar med att han hade ett "fritt val" av prinsessgemål. Verkligen.

Några dagar före jul 1821 hade Jean skrivit ett brev direkt till Eugène, där han informerat om att denne just tilldelats Serafimerorden.⁷⁰⁴ Hurra, grattis! Från klarblå himmel! Brevet beskrivs som "älskvärt" av chefsuppfaren av dynastins historia, professor Torvald Höjer. Andra skulle kalla det på gränsen till smaklöst svulstigt, onaturligt och ej genuint, särskilt då de två ej haft någon kontakt på årtal. Ur brevet:

"Jag bad baron Böhnen att överlämna från mig till ers höghet Serafimerordens stora band. Jag önskar att du mottager denna med samma tillfredsställelse som jag erbjuder den åt dig. Jag är extremt smickrad över denna möjlighet att ge detta bevis på min aktning för en av mina tidigare vapenbröder, för en furste som, i de djärvas rang, har förvärvat ett så strålande anseende och som, under de svåraste omständigheter, alltid visar sig själv jämbördig och överlägsen händelser, uppskattad av alla bra män. Ordenskapitlet, genom att hylla mitt beslut, har visat mig att det delar min åsikt om ers höghet, och baron Böhnen kommer att kunna berätta vilken livlig och angenäm belåtenhet detta val har frambringat hos allmänheten.⁷⁰⁵ Jag ber ers höghet att acceptera uttrycket för de känslor som jag är, ers höghet, den mycket tillgivne brodern och fränden, Charles Jean"

Stamfadern hade, som vi vet, ett självhävelsebehov där han aldrig drog sig för att förvränga verkligheten för att få sin egen stjärna att lysa än starkare jämfört med andras. I ett brev på nyårsdagen 1822 hade han ljugit för hustrun Désirée att "för endast några dagar sedan" så hade *hovet i Bayern* via "en i Stockholm ackrediterad diplomat" *kontaktat honom* om ifall Oscar var tillgänglig för giftermål. Nonsens. Sanningen var ju att flera månader tidigare så hade *Jean själv*, via en totalt icke-ackrediterad äventyrare, sökt kontakt med *hovet i Eichstätt* för att se om de hade någon prinsessa ledig åt Oscar, och just utdelat Serafimerorden jämte en ymnig dos fjäsk för att smörja maskineriet.

Männe var det den något ljumma genklangen på släktnamnet Bernadotte ute i Europa som i samma brev fick honom att utbrodera sin egen storhet i världshistorien. Aldrig blygsam vad gällde jämförelser, hade han upplyst sin hustru i samma brev att "liksom Cicero⁷⁰⁶ och Vespasianus⁷⁰⁷ är jag den förste av min stam". I ett senare brev till samma adressat skrev Jean att "*äran* är den främsta av alla utmärkelser; så länge den varar utgör den grunden för allt adelskap i världen, och i den meningen är *jag* en av de *främsta* adliga i Europa".

När Böhnen återvänt till Tyskland så visar det skriftliga källmaterialet att uppdragsgivaren Jean även riktat en charmoffensiv mot hovet i Hessen-Kassel med smicker, utfästelser och

⁷⁰⁴ Eugène de Beauharnais erhöll officiellt Serafimerorden den 1 december 1821

⁷⁰⁵ Dessa formuleringar, inkl "livlig och angenäm belåtenhet --- hos allmänheten", var givetvis bara nys. Den svenska allmänheten hade knappast kännedom om saken, än mindre brydde sig. Utnämningen var närmast att betrakta som en ren privatsak som Jean trodde att omständigheterna fordrade för att mjuka upp Eugène.

⁷⁰⁶ Marcus Tullius Cicero (106-43 f Kr), romersk statsman, jurist, författare och orator

⁷⁰⁷ Titus Flavius Vespasianus (9-79), romersk kejsare

ordensdekorationer. Böhnsens agerande visar samtidigt att det stora målet var att vinna över hovet i Bayern för giftermålssaken. Det är svårt att i just detta skede klargöra hela bilden av skriftliga och muntliga instruktioner från kung Jean, samt i vilken utsträckning Böhnen pliktroget följde dessa instruktioner visavi improviserade på eget bevåg.

Den **1 februari 1822** befann sig Böhnen i Eichstätt och överlämnade Serafimerorden åt Josefinas far Eugène i samband med en stor middag, samt det personliga, tämligen omotiverade fjäskbrevet från Jean daterat strax innan jul. Med *ord* – stamfaderns magiska glitterströssel – skulle hertigen av Leuchtenberg hänföras. Under middagen tog Böhnen återigen upp giftermålsförslaget och sade att Oscar till sommaren gärna skulle besöka det leuchtenbergiska hovet i Eichstätt. Eugène var nu mer medgörlig, t o m positiv. Han gav Böhnen en briljanterad snusdosa, och Böhnen rapporterade tillbaka i ett chifferbrev till Jean den **3 februari** att Eugène uttryckt "den utomordentliga önskan att hans dotter må bli lycklig nog att väljas och få träffa prins Oscar under hans resa till våren"⁷⁰⁸. Det bayerska hovet i München hade också lämnat sitt godkännande till en sådan förening. Eugène uppställde dock två villkor; att Joseфина skulle få fortsätta att fritt utöva sin katolicism i Sverige, samt att giftermålet ej ägde rum omedelbart med tanke på dotterns ringa ålder.

I sin kodade rapport till Stockholm så uppeggade Böhnen kung Jean ytterligare inför den hona som de var på väg att bärga hem:

"Hertigen av Leuchtenbergs dotter har blivit ännu vackrare. --- Det är inte möjligt att vara vackrare, och jag utmanar den vackraste damen i Sverige – jag tror inte det finns någon – att överträffa hennes skönhet. --- Hon börjar bli giftasmogen⁷⁰⁹ och kommer att kunna gifta sig om ett år."

Böhnen fortsatte vidare i brevet till Jean med att i samma upplivade ton prata om Josefinas förmögenhet och förväntade arv, ett av Jeans absoluta nyckelkriterier vid valet av sonhustru.

Den **8 februari** skickade man över Oscars porträtt till Eichstätt, jämte kommentaren att konstverket självklart bara gjorde svag rättvisa åt Oscars anletsdrag. Den **9 mars** fylldes marknadsföringen av Oscar på med en beskrivning av hans utomordentliga sångröst.

Äktenskapsmäklaren Böhnen pockade på från Bayern att det var viktigt att smida medan järnet var varmt, och hovet i Eichstätt frågade vid upprepade tillfällen om Oscars besök under våren. Schemalaggingen dröjde emellertid. Skäl som troligen spelade roll i detta kan ha varit de långa ledtiderna i kommunikationerna, likaså regin av hela skenföreställningen – den s k friarresan genom Europa – som ju måste iscensättas på ett sådant sätt att den åtminstone *gav sken av* att Oscar hade ett fritt val. Stamfadern kan eventuellt också ha varit upptagen med en sista granskningsrunda av huvudkandidaterna, för att vara helt säker på att han verkligen valt den allra bästa honan. Böhnen å sin sida skickade flera påminnelser om att Oscar måste infinna sig på kontinenten utan dröjsmål, och betonade till Jean i ett kodat brev den **16 mars** att han särskilt ville "fästa ers majestäts uppmärksamhet på dottern till hertigen av Leuchtenberg, vars besittning för mig framstår ha för prins Oscar mycket högre värde och förtjänst än besittningen av någon annan prinsessa"⁷¹⁰. Böhnen framhöll att Joseфина skulle "tillföra en hemgift och ett arv ojämförligt med de andra partierna"⁷¹¹.

⁷⁰⁸ I Böhnsens version som idag förvaras i BFA i Stockholm, "*le désir extrême que sa fille puisse être assez heureuse d'être choisie et vue par le prince Oscar à son voyage au printemps*".

⁷⁰⁹ Böhnen använder det franska ordet *nubile*, som i vidare bemärkelse kan betyda sexuellt mogen/köns mogen, reproduktiv, sexuellt attraktiv.

⁷¹⁰ I Böhnsens version som idag förvaras i BFA i Stockholm, "*fixant l'attention de Votre Majesté sur la fille du duc de Leuchtenberg, dont la possession me paraît avoir pour le prince Oscar beaucoup plus de valeur et de mérite que la possession de toute autre princesse*".

⁷¹¹ I Böhnsens version som idag förvaras i BFA i Stockholm, "*elle y joindra une dot et un héritage incomparable aux autres partis*".

Den **23 mars** skrev Jean till Böhnen om att befordra komplimanger till Eugène. Jean meddelade även att det nu bestämts att Oscar, åtföljd av verktyget Wetterstedt – vilket indikerade att det var allvar och skulle skrivas formella avtal – nu skulle bege sig till den europeiska kontinenten. Den **12 april** skrev Jean till hustrun Désirée att han redan bestämt sig samt att hela maskineriet kring detta arrangemang skulle igångsättas snarast. Den utvalda avelshonan, berättade han, hade anrika band till gammaleuropeisk feodalism, och den rekvirerade prinsessans ställning innebar ”utsikt till storhet och makt” för dem själva.

Från denna punkt var alltså sammanparningen av Oscar och Josefina i princip en redan avgjord sak. Nu var det endast frågan om det finstilla samt att, ja just det, listigt lotsa fram den helt ovetande 22-årige Oscar till samma ”egna beslut”.

I en promemoria uppsatt av Böhnen den **15 april** redovisas vilka premisser för hopfogningen som då ernåtts. Dessa stadgade bl a att det formella giftermålet ej skulle äga rum förrän Josefina fyllt 16 år.⁷¹² Böhnsens promemoria listade även Josefinas utlovade gage för sin viktiga uppgift; minst 90 000 riksdaler⁷¹³ i välkomstbonus från svenska och norska staten, ett årligt personligt apanage på 20 000 riksdaler⁷¹⁴, samt en donation från Jean på motsvarande 100 000 riksdaler⁷¹⁵ i *diamanter*.⁷¹⁶ Det betonas även att gemålerna Oscar och Josefina *inte* skulle få kännedom om de hemliga uppgörelserna. Allt måste hållas topphemligt för alla utanför den mycket begränsade krets som ägde kännedom om Jeans sonhustruprojekt.

Ungefär samtidigt, den **21 april**, sammanfattade Eugène sina positiva ståndpunkter jämte villkor skriftligen, och dokumentet tillsammans med ett porträtt av Josefina överlämnades till Böhnen, som satte av mot Sverige.

Oscars Europaturné inleddes. Det brokiga turnésällskapet lämnade Stockholm den **9 maj**. Oscar reste under den relativt meningslösa pseudonymen ”Grefve af Skåne”, och åtföljdes på turnén av ett överdrivet stort antal personliga assistenter, husläkare och diplomater. Blott Oscars s k ”svit” – oklart exakt vilka funktioner som omfattades eller ej omfattades av detta luddiga begrepp – utgjordes av över 30 personer. Tyngsta namnet var verktyget Wetterstedt. Att kung Jean skickade sin främsta förtroendeman i storpolitiska förhandlingar och förfaren diplomati, tillika knipslug traktatsutformare, visar, som nämnts ovan, att detta var en expedition av absolut högsta prioritet, vilken allra främst skulle mynna ut i ett juridiskt avtal av stor vikt. Sålunda medföljde Sveriges listigaste kontraktsskrivare.

Den ursprungliga budgeten för själva turnén, 125 000 riksdaler banco⁷¹⁷ – en enorm summa i sig självt men som senare skulle svälla till 600 000 riksdaler⁷¹⁸ när slutnotan 1823 lades fram – ville Jean att *skattebetalarna* skulle stå för. Så skedde också, eftersom den servila svenska riksdagen ännu var för blygsam att säga ifrån och värna om folkets skattemedel.⁷¹⁹

⁷¹² Josefina var född den 16 mars 1807 och var vid denna tidpunkt, april 1822, nyss fyllda 15 år.

⁷¹³ 90 000 riksdaler banco år 1822 motsvaras år 2020 av ca 13 mkr (KPI), 28 mkr (guldprisindex) alt 440 mkr (arbetarlöneindex)

⁷¹⁴ 20 000 riksdaler banco år 1822 motsvaras år 2020 av ca 2,9 mkr (KPI), 6,2 mkr (guldprisindex) alt 611 mkr (arbetarlöneindex)

⁷¹⁵ 100 000 riksdaler banco år 1822 motsvaras år 2020 av ca 15 mkr (KPI), 31 mkr (guldprisindex) alt 490 mkr (arbetarlöneindex)

⁷¹⁶ Jean kunde i princip vräka hur stor förmögenhet han ville över Josefina. Svenska och norska staten – d v s Sveriges och Norges skattebetalare – skulle ju få betala för detta, samtidigt som denna förmögenhet skulle *stanna inom familjen* och gå i arv till hans egna barnbarn. Smart upplägg alltså; de otillfrågade skattebetalarnas allmosor adderades, efter en loop via Josefinas namn, direkt till den egna bernadotteska familjeförmögenheten.

⁷¹⁷ 125 000 riksdaler banco år 1822 motsvaras 2020 av ca 18 mkr (KPI), 38 mkr (guldprisindex) alt 610 mkr (arbetarlöneindex)

⁷¹⁸ 600 000 riksdaler banco år 1823 motsvaras 2020 av ca 93 mkr (KPI), 180 mkr (guldprisindex) alt 2,9 miljarder kr (arbetarlöneindex)

⁷¹⁹ Se kap 23 avsn 14

För Jean var emellertid detta giftermål en *transaktion*. Förvisso var framavlandet av halvblåblodiga arvingar viktigast, men siffrorna i ekvationen spelade också en stor roll. Den **11 maj** var den oroligt flängande Böhnen tillbaka i Stockholm, och i en skrivelse daterad den **12 maj** bekräftade han till Jean – och detta var en viktig punkt – att Josefina den dag som hon gifte sig skulle komma i besittning av hertigdömet Galliera i norra Italien, som Napoleon 1813 skänkt åt Josefina. Detta inkluderade även den praktfulla byggnaden *Palazzo Caprara* i centrala Bologna. Denna tillgång hade tidigare betingat ett pris av 3 miljoner francs⁷²⁰, men nu eventuellt sjunkit något i värde.⁷²¹

Det hade inte gått en vecka från att Oscar och turnésällskapet lämnat Stockholm, förrän Jean den **15 maj** ivrigt skrev till sin son och informerade honom att Josefina av Leuchtenberg var den bästa kandidaten. Han bifogade även en uppsats. Oscar hade ju, som det hette, ett "fritt val", men i uppsatsen beskrevs fyra kandidater som Oscar särskilt borde lägga märke till – prinsessorerna av Danmark, Leuchtenberg, Hessen-Kassel och Saxen-Weimar. Just skildringen av Josefina av Leuchtenberg var skriven med uppenbar glöd; där lovsjöngs hennes skönhet och milda karaktär, hennes föräldrars föredömliga familjeliv, hennes släktförbindelser och i synnerhet hennes relation till "den store och olycklige Napoleon, den främste fältherre som världen skådat sedan Ceasars död", o s v. Det var stamfaderns poesi rakt igenom, och det var ofrånkomligt för Oscar att förstå vem pappa kungen helst ville se som sonhustru. Jean Bernadotte, som *älskade* pengar, hade givetvis även gjort en omsorgsfull kartläggning av dessa prinsesskandidaters privatekonomi, deras familjeförmögenheter, beräknade arv och vilken hemgift de förväntades inbringa åt den bernadotteska familjen. Även på denna punkt kom Josefina ut på topp, mångdubbelt mer förmögen än alla de övriga.

Dagen efter, den **16 maj**, skrev Jean till Eugène att han givetvis fullt ut godtog dennes villkor för giftermålet. Jean informerade även att Oscar skulle komma till Eichstätt den 20-24 juni,⁷²² och han hoppades att giftermålet snart skulle gå i fullbordan. Det hette i Jeans brev:

"Jag åstundar uppriktigt att försynen förlänar *våra faderliga avsikter* full framgång."

Turnésällskapet fastnade i Skåne några dagar, där Oscar med stab inkvarterade sig på Bäckaskog. Oscar var vid gott mod, men knappt hade man anlänt förrän även Böhnen dök upp där, efter att raskt ha varit uppe i Stockholm hos stamfadern och vänt. Böhnen, sin vana lösmynt, pratsjuk och indiskret, uppvisade då för Oscar ett brev från stamfadern till Eugène, vilket var tillräckligt för att inför Oscar *blotta hela intrigen!* Han egen far förhandlade alltså med Josefinas far bakom ryggen på honom om giftermål, trots alla förkunnelser om valfrihet!

Oscar började ana hur papps drog i trådar för att styra händelseförloppet dit *han* önskade. Men än mer misstänksam blev han mot kvacksalvaren Böhnsens djupa inblandning i hela upplägget, denne Böhnen som snart skulle rusa vidare raka vägen till Eichstädt för att överlämna pappsens senaste skrivelser, kanske låsa in sin son i ett äktenskap redan på förhand, medan turnésällskapet fryntligt fortsatte sin småtrevliga men *betydelselösa* reklamturné i Nordeuropa. Sonen svalde sin egen stolthet denna gång, men händelsen sådde ett frö som "skulle med tiden rota sig och alstra djup misstämning mot fadern", enligt professor Söderhjelm.

Den **25 maj** på förmiddagen korsades Öresund ombord på skonaren *Experiment* för den första riktiga anhalten, Köpenhamn. I ett sent skede hade papsen Jean fått ett ryck och plötsligt

⁷²⁰ 3 miljoner franska francs år 1812 (året då Napoleon förvärvat egendomen) motsvaras år 2020 av ca 150 mkr (KPI), 510 mkr (guldprisindex) alt 5,3 miljarder kr (arbetarlöneindex)

⁷²¹ Jmfr kap 23 avsn 13 (giftermålskontraktet den 8 november 1822, artikel 5)

⁷²² Resschemat genom Europa grundade sig på en rutt och beräkning, plats för plats med specifika datum för ankomst och avresa, som Böhnen upprättat vid besöket hos Jean i Stockholm den 13 maj. Enligt denna planering skulle Oscar ankomma till Eichstätt den 24 juni, men stamfadern kommunicerade nu till Eugène att Oscar skulle anlända den "20-24 juni", d v s Jean räknade med att kunna påskynda det hela något, eller avrundade medvetet åt detta håll eftersom han visste att Eugène varit lite otålig att få träffa dottern Josefinas tilltänkta gemål.

gillat idén att para ihop en av den danske kungens två döttrar med Oscar, av politisk-strategiska skäl, vilket han informerade Oscar om i ett brev den **27 maj**, men detta uppslag föll snabbt då inget tycke uppstod mellan Oscar och någon av prinsessorna. Kung Fredrik VI – som stamfadern kraftigt motarbetat i sitt europeiska politiska spel under flera års tid, förklarar krig mot några år tidigare samt kallat för ”en dåre och en imbecill”⁷²³ – hade heller ej innerst inne gillat idén. Det hade gått rykten om att Oscar skulle tilldelas Elefantorden, den förnämsta danska ordensutmärkelsen, som en goodwillgest vid detta besök, men denna utdelning blev inte av.⁷²⁴

Oscar och turnésällskapet avreste från Köpenhamn den **3 juni** klockan 11. Resan fortsatte över Hamburg, dit sällskapet anlände på kvällen den **8 juni** och där Oscar bodde hos Elof Signeul, den lömska och trolösa svenska diplomaten vars meritlista inkluderade att 1810 ha bistått Otto Mörner vid dennes kupp i Paris samt biträtt team Bernadotte-Fournier inför deras kupp i Örebro två månader senare, samt toppat allt med att drygt tre år senare understödd kronprins Jeans karriärambitioner i Frankrike.⁷²⁵ Svenska statens ombud Signeul kunde sannerligen stapla upp förräderier mot Sverige på sitt cv.

Från Hamburg fortsatte turnésällskapet via Hannover den **14 juni**, Minden den **19 juni**, via Bielefeld, Münster, Elberfeld och Düsseldorf till Aachen dit sällskapet ankom på kvällen den **22 juni**, och där Oscar för första gången på 11 år träffade sin mor, Désirée.

I vartenda brev till Oscar så upprepade pappa kungen att sonen helt och hållet borde bestämma sitt val själv – ”ditt val kommer att tilltala mig, och jag kommer att bemöta din maka som min egen dotter” – men professor Alma Söderhjelm konstaterar korrekt att stamfadern var ”från begynnelsen fast besluten att leda saken därefter att Oscar gifte sig med Josefina av Leuchtenberg”, ingen annan. Och under dessa veckor i Nordtyskland hade redan allmänt börjat spridas uppgifter att giftermålet mellan Oscar och Josefina var en avgjord sak. Så tidigt som i mars-april hade börjat sippra ut sporadiska rykten om att Oscar och Josefina var avgjorda för varandra, och nu på sommaren tog dessa hörsägnen en fastare form. Stabschef Löwenhielm, som åtföljde Oscar, skriver att ”tidningarna var uppfyllda om prinsens beslutade giftermål med prinsessan av Leuchtenberg”. Man fick också kännedom om en promemoria som Böhnen i början av juni överlämnat till Eugène för att visas för Josefinas morfar, kungen av Bayern. I denna promemoria framställer Böhnen frieriet såsom redan fast beslutat i Stockholm – d v s av kung Jean. Böhnen försäkrade i en hemlig skrivelse från Aachen till marionettspelaren Jean i Stockholm att uppdraget skulle komma att fullbordas, men han vändades samtidigt över att det hemliga målet med Europaturnén läckt ut i den europeiska pressen:

”Allt som jag fått äran att hantera för ers kungliga höghet kommer att uträttas, men senare än önskat, då *moderlig ömhet* kommer att utgöra en plausibel förevändning för att maskera det verkliga syftet för allmänheten. Jag är bestört över att projektet har läckt ut, att alla tidningar pratar om det, och jag har gjort så mycket, redan, att jag fråntagit den kungliga prinsen all innebörd av personligt val.”

Den moderliga ömheten, som man nu på improviserat vis i Aachen ville göra till en *fasad* för att skyla över resans verkliga syfte inför media, var alltså Désirées återförening med sin son.

Men allteftersom sanningen började sippra ut så gjorde detta kronprins Oscar både ledsen och gruvligt irriterad. Han började förstå att var bara en bricka i ett spel, att han bara hade en stumroll i ett förutbestämt drama utan någon egen fri vilja. Spelet bakom hans rygg gav därför

⁷²³ Se kap 17 avsn 9

⁷²⁴ Oscar tilldelades Elefantorden först den 1 december 1835.

⁷²⁵ Om Signeuls understöd inför och i samband med bedrägerivalet i Örebro 1810 se kap 2 avsn 16, 17, 21; om Signeuls understöd för Jeans franska karriäraspirationer se kap 16 avsn 8; kap 17 avsn 7; kap 18 avsn 12; kap 19 avsn 4, 11; kap 20 avsn 12; kap 22 avsn 5.

istället upphov till en motreaktion, där han nu inte längre alls var hågad för att ens träffa familjen Leuchtenberg.

Oscar kunde bestämma *själv* vem han skulle gifta sig med. Han kunde väl åtminstone fått träffa alla först? Han såg den offentlighet som allting plötsligt fått, som en *medveten* taktik att skrämman bort och makulera alla andra alternativ. Den "valfrihet" som pappa talat så fint om, förstod Oscar, var bara en dimridå, eftersom det alltmer tycktes uppenbart att han bara hade *en* predestinerad gemål att välja på. I ett brev till sin far den **23 juni**, följt av ett annat den **3 juli**, vände sig Oscar mot att man uppenbarligen försökte styra honom mot ett enda slutmål. Han kritiserade faderns predikade uppfattning att ett giftermål med dottern till Napoleons adoptivson vore säkrast eftersom "Europa levde på en vulkan" och att stora omstörtningar stod för dörren, ett argument som Jean återkommit till flera gånger. Av den anledningen skulle det vara politiskt-strategiskt riskabelt att alliera sig med något av de äldre, mer renodlat kungliga dynastialternativen, löd Jeans resonemang. Men Oscar hävdade att Europa inte alls var i upplösning. Det rådde fred och lugn på kontinenten, och alla ville att det förblev så. Dessa unika brev, som utlöstes av kronprins Oscars frustration och förbittring när det alltmer uppdagades att han var bara en ofri marionett i pappa kungens projekt att hösta in *sin* optimala sonhustru, har i sig av forskare betecknats som en "revolt" mot fadern.⁷²⁶

I protest avbröt Oscar sin resa och stannade vecka efter vecka i Aachen. Stabschef Löwenhielm rapporterar om Oscars revolt:

"Under tiden levde kronprinsen i den fullkomligaste överksamhet för att inte säga sysslolöshet. --- Jag har all anledning att tro att prinsen använde denna tid för en kort förbindelse med en rätt vacker aktris, kallad Constance⁷²⁷. Man hade av ren sysslolöshet anordnat några jakter och utflykter. --- Ömheden mellan drottningen och hennes son var ej så synnerligen stor att den dagliga sysslolösa samlevnaden började avmatta den något. Drottningen var i vägen. Då hon aldrig sysselsatte sig med något hade hon dödligt tråkigt, utan att särdeles roa andra."

Så var alltså den bleka stämningen i juli på Oscars turné. Han hade parkerat i Aachen där tiden fördrevs med lite utflykter, lite sex med en skådespelerska, lite göra ingenting, samtidigt som entusiasmen över den indolenta morsans närvaro avtog snabbt.

Vad gällde en av de nominella huvudkandidaterna, prinsessan Marie av Hessen-Kassel, så hade kossan Aurora Wetterstedt, verktygets fru som tilldelats en biroll på denna Europaturné, haft i uppdrag att försöka övertala prinsessans mor, som var en gammal bekant till henne, om vilket kap som Oscar Bernadotte var. Aurora, som ju var mor till Jacqueline Löwenhielm som Oscar haft löst sexuellt umgänge med i flera år och dessutom hade en oäkting med,⁷²⁸ lär även utförligt inför hovet i Hessen ha redogjort för vilken kvinnokarl Oscar var. Vilken utomordentlig fingertoppskänsla av Aurora! Kossans diplomatiska lämplighetsprov misslyckades totalt, och Oscar behövde därefter inte ens göra sig besvär att hälsa på. Även Böhnen gjorde sitt till för att döda det hessiska alternativet. Böhnen hade skyndat till Kassel och låtit förstå att Oscars förmäling redan var avgjord. Böhnen spelade ut detta så väl, att han lyckades väcka allmän ovilja mot hela idén att gifta bort dottern Marie åt Oscar Bernadotte, och för att uppnå denna effekt lär Böhnen inte ens ha försummat att tala illa om Oscar själv!

⁷²⁶ Båda dessa brev från Oscar till Jean, *och endast dessa*, har plockats bort ur pappa Jeans inkommande brevsamling i BFA (Oscar I:s och Drottning Josefinas arkiv, dossier nr 3).

⁷²⁷ Troligen kan det röra sig om den blott 16-åriga skådespelerskan Anne Constance Antoinette Deschanel (1806-?), nybliven mor till en liten flicka sen ett halvår tidigare, i januari 1822, efter ett förhållande med den berömda dansaren Pierre Bertaud Benoni (1796-?). Nu precis i juli 1822 skulle f d pojkvännen Benoni snart gifta sig med en annan, och den unga övergivna Constance kan mycket väl vid denna tidpunkt ha funnit och sökt förståelse och tröst hos Oscar. *Eller tvärtom*. Temat monarkistisk kärlekslöshet visavi förbjuden kärlek kommer vi att återkomma till senare i berättelsen (se kap 24 avsn 15).

⁷²⁸ Se kap 23 avsn 4

Men Oscar, fortfarande uppretad över att alla tycktes pressa honom mot Eichstädt och prinsessan av Leuchtenberg mot hans egen vilja, fick då idén att ensam, likt en oförskräckt riddare, ta sig inkognito till det hessiska hovet och personligen övertala prinsessan Marie att bli hans. Verkyget Wetterstedt, fastän han hade sympati för Oscar, följde även nu den av stamfadern dikterade instruktionen över giftermålsprojektet och lyckades övertala Oscar att avstyra det romantiska initiativet.

Oscar var förtvivlad. Han kanaliserade sin frustration på samma sätt som fadern brukade göra – genom att beskylla gustavianska intressen för sabotage av allt. Han skrev till pappa Jean att "vår ställning är väl nog stark för att vi ej ett enda ögonblick skulle behöva oroa oss för deras lika vanvettiga som omotiverade anspråk". Han kanaliserade också sin frustration åt Böhnens håll:

"Efter att ha haft lyckan att mötas av entusiasm i alla de länder vilka jag genomrest kan det ej vara annat än bittert för mig att se en person som denne herr Böhnens spärra den väg, vilken så lyckligt hade öppnats för mig. Den offentlighet som han gett den leuchtenbergiska saken gör det ytterst svårt för mig att inställa mig vid de hov, där det finns unga giftsvuxna prinsessor."

Men egentligen var det fadern som var det alltmör uppenbara målet för Oscars uppbraghet. Oscar såg sig ställd inför den skrämmande utsikten, att genom faderns självrådighet kastas in i ett äktenskap som han själv inte önskat och som måhända skulle bli honom motbjudande. Han började förstå hur naiv han varit inför faderns arrangemang, alla dessa *ord* från fadern som *lät* omtänksamma men dolde en redan stramt uppgjord plan som Oscar bara hade att rätta sig efter. Trots alla hjärtliga fraser och omtänksamma förmaningar, öppnades Oscars ögon nu för hur litet hans egen person betydde i förhållande till faderns auktoritära styre. Oscar kände sig utled på hela saken. Besviknen. Less. Likgiltig.

I ett svarsbrev den **9 juli** från marionettspelaren kung Jean, adresserat till sonen, klandrade han Böhnens indiskretioner och kossan Aurora Wetterstedts misslyckande. Om denna kritik var uppriktig eller bara ett spel för att återvinna Oscars förtroende, är en öppen fråga. Jean gav därjämte Oscar en uppdaterad ranking av sina fyra toppkandidater, och satte nu – hoppsan så slugt – Josefina av Leuchtenberg på *andra* plats, efter en dansk prinsessa. Men eftersom alla redan visste att ett danskt parti var ogörligt, så innebar stamfaderns finurliga prioritetsordning att Josefina av Leuchtenberg behöll förstaplatsen. Alternativet Marie av Hessen sökte han avvärja med argumentet att staten Hessens dagar var räknade, vilket i framtiden skulle devalvera värdet av kunglig hessisk härstamning. Det gällde ju att blanda strategiskt rätt blodsbånd i den nya dynasticocktailen.

Stamfadern började samtidigt bli otålig, särskilt då sonen uppvisat lite rebelliska tendenser gentemot det sonhustrualternativ som Jean bestämt åt honom. För att addera tidspress som ännu en tumskruv, skrev stamfadern samma dag i ett parallellt brev till Wetterstedt, att hans bestämda vilja var att Oscar var tillbaka till Stortingets sammanträde den 16 september. Detta skulle riktigt tolkas som en befallning. Med andra ord hade de knappt 10 veckor kvar på sig att fixa allt, inklusive frieriet och förlovningen, inklusive transporter och ledtider, och stamfadern vältrade nu över en tung del av ansvaret för att turnésällskapet höll denna tidsplan på Wetterstedt.

Den **17 juli** följde stamfadern upp med ytterligare *två* brev till Oscar på samma dag. Nu försökte han skämta bort Böhnens och kossan Aurora Wetterstedts tidigare driftighet på olika håll. Men samtidigt avfärdade han med emfas plötsligt allt samröre med Marie av Hessen-Kassel, en prinsessa som Oscar själv velat träffa. Jean *varnade* nu sonen för detta alternativ, samtidigt som han istället bredde på hur mycket *han själv och Eugène* hade gemensamt, vilket han använde som ett argument för att sonen borde gifta sig med Josefina. Sedan radade han upp Josefinas eminenta släktband, som på ett formidabelt sätt skulle suddas ut den bernadotteska uppkomlingsstämpeln. Jean uppmanade sonen explicit att nu resa *direkt* till Eichstädt. För att

sockra dealen och beveka sonen, tillade stamfadern att Oscar, *efter* Eichstätt, kunde få en tids skön semester i Schweiz och Italien, på skattebetalarnas bekostnad.

Budskapet var alltså glasklart, och det upprepades i ännu tydligare ton i ytterligare ett brev till Oscar den **20 juli**. Detta var alltså samme fader som i ett halvår förhävt sig över att *inte* blanda sig i sonens fästmöangelägenheter! I samma brev gav Jean en kärv anvisning via Oscar att modern, Désirée, också borde hålla sig utanför och ej blanda sig i valet med sina egna åsikter. Och vad gällde Wetterstedt, så var hans uppgift endast att upplysa om Oscars val var förenligt med grundlagen eller ej – en grundlag som sade att han själv, Jean, måste godkänna Oscars val.⁷²⁹ Ha!

Det var ett spel där Jean satt med alla trumfkort på hand, och nu implicit talade om detta för sonen. *Oscar hade inget val*. Alla andra dörrar var stängda. Schackpartiet var i praktiken redan färdigspelat; fadern skulle vinna över sonen på matt.

I ett parallellt separat brev till Désirée förordade Jean starkt Josefina av Leuchtenberg, där det stora motivet som framhölls var hennes *pengar*, Josefinas egen förmögenhet och stora framtida arv. Stamfadern hade tidigare även i annan korrespondens betonat för Désirée att Josefina var "*rik, ung och vacker*", i den ordningen. Som påtalats tidigare så var sonens giftermål för stamfadern inte ett kärleksförbund, utan en *transaktion*. Han tillät sig t o m att okänsligt skämta i sin korrespondens med Oscar att den siren⁷³⁰ sonen sökte ej existerade – d v s gammaldags sagoromantik och oinskränkt kärlek var överreklamerade koncept – och tillade sarkastiskt att Sveriges lagstiftning ej tillät månggifte så han kunde bara välja *en*. Åk till Eichstätt i Bayern och få detta arrangerade äktenskap överstökad, var budskapet.

Oscar hade, när han erhållit Jeans brev från mitten av juli, insett det oundvikliga. Han var inringad, fången, fast. Det fanns inget annat att göra än att, återigen, böja sig för den dominerande husfaderns orubbliga vilja. Oscar, viljesvag till sin karaktär, resignerade under detta faktum med visst lugn. Han var *ej* själv övertygad om att Josefina var den rätta, ingalunda heller Désirée, men de rättade sig nu efter *kungens* val av sonhustru. Oscar fann till viss del tröst i att han sedan, när allt det här var överstökad, skulle få en semester i Schweiz och Italien som pris. Det där om att jaga hem till ett stortingssammanträde var redan glömt.

Allt hade sålunda varit uppgjort redan från början. Detta handlade ej om en son som valde hustru utan om en fader som valde sonhustru. Via sin tvivelaktige agent Böhnen och verktyget Wetterstedt styrde pappa Jean spelet. Medan verktyget hade åtföljt Oscars svit, hade den gamle Böhnen i flera månaders tid outtröttligt farit fram och tillbaka i Europa som en skottspole. Oscar hade inte en chans att slingra sig ur detta järngrepp som han förstod att han befann sig i. Löwenhielm skriver i sina memoarer att det under större delen av sommaren talats överallt om giftermålet som en avgjord sak, "och sedan en månad satt musikanterna med stråken i hand för den kunglige svärsonens högtidliga mottagande, som dock länge lät vänta på sig". Men nu återstod så slutligen det formella, efter att under lång tid med en blandning av olust, vankelmod och uppgivenhet ha förhalat sin fortsatta färd genom Europa.

Den rastlöst kringresande äktenskapsmäklaren Böhnen, den med turnésällskapet förbundne verktyget Wetterstedt och den i Stockholm baserade marionettspelaren Jean stod under perioden maj-augusti i förbindelse med varandra, ibland intensivt, ibland sporadiskt, där det huvudsakliga ämnet var just tidsplanen för Oscars ankomst till hovet i Eichstätt. Lika upprörd som Jean över de ständiga förseningarna var Böhnen. I ett bevarat brevtkast från Würzburg till Jean i Stockholm den **26 juli**, och i en ännu längre utläggning skickad från Neuburg an der Donau till

⁷²⁹ Successionsordningens § 5 har redan kommenterats i tidigare fotnot i detta avsnitt, men den exakta ordalydelsen av klausulen i fråga är: "Prins av det kungliga huset må ej gifta sig utan kungens vetskap och samtycke. Sker det ändock, har han förverkat arvsrätt till riket för sig, barn och efterkommande."

⁷³⁰ siren = kvinnoväsen som med förförisk sång lockade sjömän till sig; förförisk eller lockande eller tjusande kvinna

densamme den **27 juli**,⁷³¹ klandrade Böhnen dessa ständiga eftersläpningar, som höll på att bli rent pinsamma och riskerade att påverka intrycket av deras intentioner, och därmed hela projektet, negativt. Allt kunde falla ihop, var budskapet mellan raderna. I annan korrespondens kommer Böhnens frustration om och om igen upp till ytan. Böhnens undertryckta irritation märks tydligast i korrespondensen med verktyget Wetterstedt. Detta är förståeligt, bl a för att deras uttryckssätt var väldigt olika; Böhnen uttryckte sig yvigt, spontant och känsloladdat medan verktyget Wetterstedts ton i breven till Böhnen var kyligt kontrollerad, slipad och insvept i silkesfin arrogans. Verktyget Wetterstedt hade redan i juni anklagat Böhnen för att lägga sig i diskussionerna mellan det svenska kungahuset och hoven i Eichstätt och München – fastän Böhnen ju i nio månaders tid varit den enda länken mellan dessa! Verktyget Wetterstedt, i all sin dryghet, mer eller mindre vuxenmobbad och utfrysste Böhnen från juni och framåt, eftersom *han själv* nu ville kontrollera hela processen och alla kontakter. Detta utlöste då och då öppna konflikter dem emellan.

Verktyget Wetterstedts benägenhet att under långa intervaller över huvud taget inte bry sig om att underrätta Böhnen om vad som försiggick på Oscars osnabba turné i nordvästra hörnet av Europa, fick det till slut att rinna över på Böhnen. I augusti spekulerade Böhnen provokativt i ett brev till verktyget Wetterstedt att det verkade som att Oscar blivit sjuk, och att han i så fall sörjde över kronprinsen och beklagade detta å Josefinas vägnar. Böhnen avkrävde verktyget Wetterstedt att "till slut få veta skälen som han måste tillskriva de dröjsmål som detta besök röner, och den tämligen besynnerliga tystnad med vilken detta dröjsmål åtföljs". I en annan skrivelse funnen av författaren i originalkorrespondensen – en skrivelse daterad augusti 1822 men adressaten okänd, eventuellt Eugène – rentvår sig Böhnen från dröjsmålen, bristen på information samt läckorna till den europeiska pressen, och menar att det är verktyget Wetterstedt som försöker skuldbelägga och svartmåla honom för detta. Och i näst intill vartenda brev till kung Jean i Stockholm under hela sommaren framkommer tydligt ytterligare ett stressmoment som pressade Böhnen oerhört, nämligen hans förhoppning om en svensk ambassadörspost någonstans i södra Tyskland, helst i München, som belöning för sitt äktenskapsmäkleri. I ett brev refererar Böhnen till Jeans "generösa försäkringar på Rosendal i händelse av framgång i Eichstätt"⁷³². Men Jean, vars försäkringar/löften vägde lätt som luft, duckade... och duckade... och duckade, och lät Böhnens upprepade appeller förbli obesvarade.

Efter mer än fem veckors trotsig vistelse i Aachen avreste Oscar slutligen med sitt turnésällskap den **28 juli** från staden. Men inte åt sydost mot Bayern, utan rakt norrut, nästan rakt motsatt håll! Oscar hade vid denna tid erhållit de flesta av faderns brev som gått iväg med expresskurir från Stockholm den 9-20 juli, och förstått att han var inringad, men innan han lät sig betvingas och gick in i buren som man gjort i ordning åt honom, så gjorde han en sista markering av sin egen oavhängighet och frihet.

Oscar styrde så turnén mot det nederländska hovet på palatset *Het Loo*, beläget ca 73 km öster om centrala Amsterdam. Där fattade den 23-årige Oscar snabbt starkt tycke för den blott *tolvåriga* prinsessan Marianne⁷³³. Oscar blev så betagen av Marianne – han såg i henne plötsligt det ideal han sökte – att han "ej önskat något hellre än att vänta några år", vänta in hennes ålder för att förena sig med henne. Verktyget Wetterstedt följde dock plikttroget den av stamfadern

⁷³¹ Det är oklart om brevet/utkastet daterat den 26 juli skickades; andemeningen i båda breven är densamma, att Oscars dröjsmål höll på att bli föregligt, rentav oangenämt, och destruktivt för hela projektet. Brevet/utkastet den 26 juli återfinns endast i Leuchtenbergska familjearkivet i München, medan brevet den 27 juli endast i BFA i Stockholm (d v s definitivt avsänt av Böhnen och mottaget av Jean).

⁷³² I Böhnens version som idag förvaras i BFA i Stockholm, "*assurances généreuses à Rosenthal en cas de réussite à Eichstätt*"; det är möjligt att Böhnen här blandar ihop Rosendal och Rosersberg

⁷³³ Wilhelmina Frederica Louisa Charlotte Marianne van Oranje-Nassau (1810-1883), nederländsk-tysk prinsessa, konstsamlare, salongsvärd och filantrop

dikterade giftermålsinstruktionen och avstyrde detta. Marianne kommer emellertid att dyka upp igen senare i vår berättelse.⁷³⁴

Via ett stopp i *Paleis Soestdijk* för att besöka den nederländske kronprinsen, och en omfattande tvådagars sightseeing Amsterdam den **2 augusti** och **3 augusti** med allehanda sevärdheter, masade sällskapet sig vidare via Haarlem och Leiden till Haag, med ytterligare sightseeing under vägen. Turnén meandrade vidare neråt Delft, Rotterdam, Breda och Antwerpen, innan foljet ankom på kvällen den **6 augusti** till Bryssel. Där återsåg han sin mamma Désirée. I Bryssel hanns givetvis med att i godan ro, i lojt sightseeingtempo, bese stadens märkvärdigheter toppat med lite slagfältsturism vid Waterloo. Den **11 augusti** drönade man sig österut till Liège med ännu mer sightseeing, innan man så småningom åter nådde Aachen, där man vilade ett par dagar innan man tog sig till Köln – för ännu mer sightseeing.

Källmaterialet är ganska tydligt om hur denna sk ”frierresa”, sponsrad av Sveriges skattebetalare, egentligen gestaltade sig. Från slutet av juni till mitten av augusti handlade detta i *huvudsak* om en cirkulär privat semester i Benelux-området och egen sightseeing.

Det var först efter att ha lämnat Koblenz den **18 augusti** som en riktning mot Bayern började skönjas.

Ovetandes om hur långt framskriden processen var, skrev stamfadern den **19 augusti** till verktyget Wetterstedt med uttrycklig instruktion att Josefina av Leuchtenberg var den kandidat som han själv ämnade mottaga som sonhustru, som om inte detta framgått tydligt för alla inblandade minst i ett par månaders tid. Källmaterialet talar också om ett brev som Jean skrev till Oscar med analogt innehåll:

”I ett brev, som kungen skrev till prinsen, *befalld* han honom att uppläsa för greve Wetterstedt en ganska strängt hållen artikel, i avseende på de föreställningar Wetterstedt vågat göra mot den leuchtenbergska förbindelsen.”

D v s det var ännu ett exempel på psykologisk manipulation, där Jean lät Oscar läsa upp en reprimand mot Wetterstedt där denne påstods blockera eller fördröja verkställandet av alternativet Josefina av Leuchtenberg. Beräkningen var att detta skulle ge Oscar dåligt samvete för att inte själv verka i den riktningen.

Följande dag, den **20 augusti**, skrev Jean till Oscar ännu ett brev som *ej* väsentligen ägnades åt kärleksbandet mellan man och hustru som snart skulle knytas, enligt faderns direktiv, utan om de *transaktionella fördelarna* som ett giftermål med Josefina av Leuchtenberg skulle innebära, samt manade på Oscar att skynda sig dit då de redan väntade på honom. D v s återigen så handlade Jeans val av sonhustru inte om kärlek, utan det hela var en *transaktion*, en *krass affärssuppgörelse* där Bernadottefamiljens *vin*st räknades i förmögenhetstillskott samt fusionen av förnäma furstliga släktband med deras egen medelklassbakgrund.

När det svenska turnésällskapet inkommit i Bayern hade Oscar ännu ej bestämt sig om han skulle yttra de magiska orden till Josefina, mot sin egen vilja, och Löwenhielm skriver att ”denna förbindelse var honom snarare emot”, fortfarande. Några dagar senare, fredagen den **23 augusti**, gjorde troppen så äntligen entré. Klockan 19:30 anlände Oscar med sin stora svit till Eichstätt, *två månader försenad* visavi det ursprungliga schemat. Det sköts kanonsalut för att hälsa honom, en dundrande salva som givetvis hördes ända in på Josefinas kammare, men en av Oscars personliga assistenter, hovmarskalk Posse⁷³⁵, noterade analogt med stabschef Löwenhielm att den svenska kronprinsen ”ej var precis hågad för denna förbindelse” när han klev in i slottet.

Oscar blev dock mycket vänligt mottagen av Eugène och hela familjen, och mjuknade omedelbart. Efter en kort familjpresentation på fredagskvällen, utan att säga något till

⁷³⁴ Se kap 23 avsn 24; kap 25 avsn 8 (fotnot om prins Gustavs resesällskap)

⁷³⁵ Claës Fredric Posse (1785-1839), svensk militärofficer och hovman

varandra, följde ett par dagar där Oscar och Josefina knappt träffades och knappt talades vid, men söndagen den **25 augusti** hade så Oscar ändå bestämt sig för Josefina. Måndagen den **26 augusti** var det *Eugène* som i praktiken fick framföra själva frieriet. Josefina började gråta som svar. Lite senare, efter middagen, pratade Oscar och Josefina lugnt ”men endast om likgiltiga saker och utan att tala direkt till varandra”, enligt Josefinas dagbok, innan Oscar frågade om Eugène talat med henne och vad hon svarat. ”Gud vet vad jag svarade” på den frågan, fortsätter Josefina i samma dagbok, men tydligen måste det varit något åt jahället, för därefter tog formaliteterna vid. Oscar lämnade Eichstätt den **31 augusti** för att, efter en visit hos Bayerns ”kung Max”⁷³⁶, Josefinas morfar, snart inleda sin vunna semesterresa – pappens prestationsbonus – till Schweiz och Italien.

Efter att stamfadern i Stockholm underrättats om resultatet av sitt sonhustruprojekt, skrev han ett närmast euforiskt brev ner till Eugène i Eichstätt den **16 september** där han med oblyg efterhandsrevisionism påstod att Oscars val endast var ”alla mina önskningars mål” men att ”jag aldrig velat forcera hans böjelse”, d v s att det hela tiden varit Oscars fria vilja och val som bestämt utgången av s k ”friarresan”. Visst.

Tilläggs kan att en person som vägrade delta i välkommandet och hyllningarna av Oscar, och firandet av det arrangerade äktenskapet, var Bayerns drottning, Josefinas styvmormor, Karoline av Baden⁷³⁷, som var storasyster till den svenska exdrottningen Fredrika. Efter det som lillasyster Fredrika och hennes familj fått utstå – husarrest, landsförvisning, Jeans utfrysning genom utfärdat kontaktförbud i Sverige för vänner och anhöriga, Jeans uttradering av blotta minnet av hela Vasafamiljens tidigare existens i Sverige, Jeans och verktygets historierevisionism och smutskastningskampanjer i en aldrig tidigare skådad skala, samt ren förföljelse och trakasserier av prins Gustavs ställning och värdighet i Europa i alla år efteråt – så var Karoline självklart föga hågad att delta i ”festligheterna” i samband med unge herr Bernadottes besök i Bayern. Detta särskilt då just Oscars egen psykotiske far Jean Bernadotte jämte den där avskyvärda vesslan, verktyget Wetterstedt, personligen orkestrerat denna skoningslöst skändliga behandling av Vasafamiljen. Utifrån ett rent rättspatos och principfasthet erkände Karoline ej någon annan tronföljare i Sverige än sin systerson, den legitime prins Gustav. Därför betäckade sig helt korrekt Bayerns drottning Karoline, Josefinas styvmormor, för att ens träffa Oscar eller verktyget Wetterstedt såsom representanter för den nya svenska regimen, men träffade gärna Wetterstedt som privatperson. ”Riddaren” Wetterstedt – den mest oridderlige person som står att finna, den på porträtt hånsmilande fega pudeln, fullproppad av list och förmäthenhet – hade lämnat drottning Karoline en spydig kommentar i retur som i den höjerska historierevisionismen kallats för ”värdig”. Wetterstedt bör snarare stå som en synonym för *låghet* i den sanna svenska historieskrivningen. En fruktansvärd, en avskyvärd människa.

Stamfaderns självaste äktenskapsmäklare Böhnen då, frifräsaren som tros ha varit den som tagit det ursprungliga initiativet, hur gick det med honom? Redan i april 1823 finner man honom i Skåne i ny skepnad, nu som fastighetsmäklare, oförtrutet sysselsatt med att hjälpa stamfadern att försöka avyttra dennes stora och ekonomiskt bekymmersamma gods Bollerup som han köpt privat för tillsvindlade statliga svenska medel. Böhnen misslyckades att ordna en affär, och återvände snart till Sydtyskland, alltså Josefinas hemtrakter, där han bl a arbetade som spion åt Jean mot en årlig pension av 2000 floriner⁷³⁸.

⁷³⁶ Maximilian Maria Michael Johann Baptist Franz de Paula Joseph Kaspar Ignatius Nepomuk von Palatinate-Zweibrücken-Birkenfeld (1756-1825), bayersk kung (artistnamn Maximilian I Joseph)

⁷³⁷ Friederike Karoline Wilhelmine von Baden (1776-1841), bayersk drottning

⁷³⁸ 2000 floriner (sydtyska gulden) år 1823 motsvaras år 2020 av ca 450 000 kr (KPI), 880 000 kr (guldprisindex) alt 14 mkr (arbetarlöneindex)

Jean Bernadotte framhöll själv att denna "frierresa" var att anse som en *nationell* angelägenhet, dvs en privat sådan. I linje med denna vinkling så betalades resan fullt ut med svenska skattemedel, och Oscar eskorterades av en hop statsanställda funktionärer. Resans officiella övergripande syfte var samtidigt närmast att betrakta som ett svenskt utrikespolitiskt och inrikespolitiskt ärende 1821-1822. Med åberopande av några av dessa omständigheter så ansökte och erhöll författaren, lite oväntat, tillträde till det s k Bernadotteska familjearkivet i Stockholm där korrespondens och handlingar i detta ärende förvaras. Dessutom har författaren haft tillgång till ytterligare över 500 sidor av handskrivna brev och privat dokumentation i ärendet som förvaras i det Leuchtenbergiska familjearkivet i München. Tillsammans har detta källmaterial, *originalen* som systematiskt granskats i detalj, plus kompletterande minnesteckningar och memoarer av inblandade personer och iakttagare, jämte andra forskares resultat, givit en ganska klar och entydig bild av händelseförloppet i den dokusåpa, *Kung söker sonhustru*, som detta avsnitt redogjort för.

Kapitel 23 avsnitt 13

DEN LEUCHTENBERGSKA GIFTERMÅLSFÖRHANDLINGEN

Efter de tvenne parternas via Eugène som ombud deklarerade avsiktsförklaring den där kvällen i augusti 1822, avsändes kurir till Stockholm med nyheten. Med vändande post återkom bud från stamfadern med "sina order för giftermålskontraktets upprättande", enligt Löwenhielm. *Transaktionen* skulle raskt genomdrivas. Romantiskt så det förslog.

Förhandlingen med Josefinas familj var en tämligen enkel sak; den stora utmaningen låg i förhandlingarna med det bayerska hovet i München, som måste förmås ställa sig bakom kontraktet i sin helhet. Dessutom riskerade frågan om Josefinas andel i framtida arv av den bayerska kungliga förmögenheten, som var tänkt att så småningom alltså skulle inflyta i släkten Bernadottes kassa, att bli besvärlig. Detta – *pengarna och juvelerna*, hur *rik* han själv och hans efterkommande skulle bli på transaktionen – var ju en absolut central fråga för stamfadern. Detta synsätt framgår klart i källmaterialet och är oomtvistligt. För att inför uppgiften upphöja de svenska förhandlarnas status, erhöll Wetterstedt med kuriren från Stockholm kreditivbrev som ambassadör vid det bayerska hovet i München, och Löwenhielm utnämndes till ambassadsekreterare.

Nu kunde så de tekniska avtalsförhandlingarna inledas. Det skulle upprättas formella kontrakt om giftermålets finansiella villkor, med mera. Sedan skulle underrättelser gå ut, inte bara till olika instanser i Stockholm utan till alla svenska beskickningar i utlandet, jämte en mängd hövlighetsbrev, annonserings- och tackbrev till alla hov som besökts på Europaturnén.

Den svenska beredningen arbetade dag och natt med paragrafer och formuleringar för att få ut exakt vad Jean ville ha av giftermålskontraktet. Bakom detta kontrakt låg hundratals mantimmar av planering och överläggningar om premisser, förbehåll, pliktskyldigheter och förväntningar. Men trots dessa intensiva processer och tydliga framsteg så vilade inte parterna på Stockholms slott. Jean var på väg att blanda upp det egna slaskvattnet i ådrorna härrörande från Pau och Marseille med europeiskt kungligt DNA, men hela tiden fanns en vånda över prins Gustavs existens och legitima rättigheter i bakgrunden. Han befarade t o m att riksdagen, Sveriges lagstiftande makt som han alltid hyst stark misstro till, under kommande år 1823 skulle verka för Vasaättens återinförande. Den **28 oktober 1822** utfärdade därför utrikesminister Engeström, på Jeans uppdrag, befallning till svenska myndigheter att noga tillse att inga utlänningar från bl a Österrike, Baden och Bayern beviljades inresa i Sverige utan särskilt tillstånd

från Stockholm. Att även Bayern inkluderades i denna restriktion, vid denna tidpunkt, tyder på kronisk förföljelsemani och närmast fanatisk avsaknad av tillit till omvärlden.

Så låt oss titta lite extra på vilka komponenter som ingick i denna omfattande förhandling samt innehållet i giftermålskontraktet. Eftersom Oscars förmålning annonserades som en "nationell angelägenhet" för svenska staten, som nämnts tidigare, och då det slutligen resulterat i skriftliga avtal mellan juridiska personer och ej individer, och då fakturan för hela Oscars Europaturné *inklusive själva förlovningsringen*⁷³⁹ skickades raka vägen till de svenska skattebetalarna, kan det kanske vara intressant för skattebetalarna att veta hur det gick och vad de fick.

En del material är lite mer känsligt än annat och kan ha "tappats bort", d v s rensats ut eller gömmts undan av någon pålitlig arkivarie, av hänsyn till den påbudna versionen, det ålagda narrativet i den svenska historieskrivningen. Tur då att det finns minst två exemplar av de flesta kontrakt och även promemorior och brev i ärendet. Själva giftermålskontraktet allena kan man hitta kopior av i olika arkiv, inklusive Riksarkivet i Stockholm. Ytterligare handlingar och korrespondens i ärendet förvaras i Bernadotteska familjearkivet på Stockholms slott, men den mest intressanta informationen hittas utomlands, nämligen i det Leuchtenbergiska familjearkivet som förvaltas av Bayerisches Hauptstaatsarchiv på Schönfeldstrasse 5 i München. Vem som helst kan vända sig dit med förfrågningar och personalen är hjälpsam.

Författaren har gått igenom ett större antal handlingar som relaterar till stamfaderns förutbestämda parning samt själva avtalsförhandlingarna, inklusive skrivelser från Jean, Oscar, Wetterstedt, Böhnen och andra inblandade vid olika tidpunkter, vilket bidrar till bildens klarhet. Men vad som överraskar något, är den rena *volym* material som är finns sparad, vilket man inte direkt förväntade sig. Hundratals sidor dokument och korrespondens. Det är obestridligt, att *legitimitetsfrågan* kommit upp under förhandlingarnas gång, d v s Jean Bernadottes och hans efterkommandes trygghet på den svenska tronen. I det Leuchtenbergiska familjearkivet, insorterat tillsammans med annat material från giftermålsförhandlingarna, förekommer nämligen ett flertal dokument som kan sägas vara nyckelurkunder i just detta känsliga ämne:

*Kopia av riksdagsbeslutet att utesluta Gustaf IV Adolf och hans efterkommande från Sveriges tronföljd den 10 maj 1809.*⁷⁴⁰

*Kopia av propositionen att välja Jean till ny tronföljare den 18 augusti 1810.*⁷⁴¹

*Kopia av valakten för ny tronföljare den 21 augusti 1810.*⁷⁴²

*Kopia av den nya successionsordningen den 26 september 1810.*⁷⁴³

*Kopia av konverteringsriten i Helsingör och Jeans nya religionsförklaring den 19 oktober 1810.*⁷⁴⁴

*Kopia av den svurna trohetseden och adoptionsakten den 5 november 1810.*⁷⁴⁵

*Kopia av riksdagens tacksägelse för Jeans tidigare vikariat som regent den 27 april 1812.*⁷⁴⁶

*Kopia av fullmakt för Oscar att träda in som regent med full kungamakt i händelse av Carl XIII:s och pappa Jeans opasslighet den 20 januari 1818.*⁷⁴⁷

Det handlade alltså om en hel trave handlingar med den gemensamma nämnaren att dessa åsyftade att bestyrka Jeans och i förlängningen Oscars legitimitet och behörighet till den svenska

⁷³⁹ En guldring med en stor opalsten omgiven av små diamanter och emaljerade blommor.

⁷⁴⁰ Se kap 2 avsn 5

⁷⁴¹ Se kap 2 avsn 21

⁷⁴² Se kap 2 avsn 21

⁷⁴³ Se kap 2 avsn 22

⁷⁴⁴ Se kap 2 avsn 24

⁷⁴⁵ Se kap 2 avsn 24

⁷⁴⁶ Se kap 4 avsn 3. Vikariatet varade från den 17 mars 1811 (se kap 3 avsn 3) till den 7 januari 1812 (se kap 3 avsn 22).

⁷⁴⁷ Se kap 22 avsn 27

tronföljden. Men dessa bestyrkanden är så abundanta⁷⁴⁸, att det snarast ger intrycket av att tillhandahållaren av detta arkivmaterial från Stockholm varit *ängslig* över att bortom alla tvivel bevisa det som i normala fall ej borde fordra denna utförlighet. Vad detta därför ådagalägger mer än något annat är att ännu 12 år efter det korrupta tronföljarvalet i Örebro 1810 så fanns hos stamfader Jean Bernadotte en undertryckt nervositet vad gällde släkten Bernadottes juridiska och moraliska rätt till tronföljden, visavi den legitime tronföljaren prins Gustav.

Men vänta.

Det finns mer.

Bland dessa giftermålsurkunder i det Leuchtenbergiska familjearkivet finns ytterligare ett par handlingar som i sammanhanget är utomordentligt iögonenfallande:

*Kopia av tillskansningen av Guadeloupedlen den 6 juli 1815.*⁷⁴⁹

*Kopia av Muncks historia om Gustaf IV Adolfs börd!*⁷⁵⁰

Vad i...!?

Att Bernadotte ville skylta med och skryta med den enorma Guadeloupeplikviden, låtsas som att dessa pengar var hans egna privata samt sedan ljuga med att "med egna medel" generöst och nobelt ha "eliminerat den svenska utlandsskulden", det kan man förstå. Detta skulle inte bara fungera som ett emblem av demonstrerad ridderlighet och vördnad för folket från hans sida. Propositionen om Guadeloupedlen från 1815 skulle även inför familjen Leuchtenbergs ögon ge en glimt av hans egen stora privata förmögenhet – denne äventyrare från Pau som anlant till Sverige *kraftigt skuldsatt*⁷⁵¹ – och därmed undanröja eller åtminstone moderera misstanken att man åtrådde Josefina för hennes stora förmögenhets och framtida arvs skull.

Men att Muncks essä om tillblivelsen av Gustaf IV Adolf skulle dyka upp i *detta* sammanhang – att skicka denna skymfliga historia till Oscars blivande svärföräldrar, en detaljerad sängkammerredogörelse som av Jean och verktyget Wetterstedt grisigt vantolkas som en insinuation att Gustaf IV Adolf skulle vara en oäkting – är under all anständighet.⁷⁵² Denna utförliga skildring över 37 handskrivna halvsidor,⁷⁵³ en kopia av ett dokument som skymtat förbi tidigare i vår berättelse⁷⁵⁴ och som stamfadern skrutit med äga i sina samlingar i andra sammanhang, kan *endast* ha hamnat i det Leuchtenbergiska familjearkivet genom Jeans och verktyget Wetterstedts försorg. *Endast*. Och detta faktum, att detta radarpar i korruption kastar

⁷⁴⁸ abundant = överflödande, ymnig; onödigt eller överdrivet riklig, mångfaldig eller omständlig

⁷⁴⁹ Se kap 22 avsn 11

⁷⁵⁰ Se kap 22 avsn 3

⁷⁵¹ Se t ex kap 3 avsn 9; kap 4 avsn 2

⁷⁵² Ett kort referat av Muncks uppsats, ett stycke som rör kung Gustaf III:s första intima kontakter med drottning Sofia Magdalena: "Han ville inte luta sig mot hennes armar och lägga sig med all tyngd på drottningen. Jag var tvungen att röra både kungen och drottningen med mina händer, men trots två försök han gjorde den natten var han inte längre fram för det, och båda hade ont. Genom dessa beröringar lyckades jag få kännedom om deras majestäters kroppsformer, och jag måste förklara, för att göra denna berättelse exakt och sanningsenlig, att kungens virila medlem hade en förhud så smal att han inte kunde dra tillbaka den, och att drottningens könsorgan var så extremt litet att äktenskapsakten ej helt kunde genomföras utan mycket smärta och värk. Efter dessa två försök som gjordes under två timmar, föreslog jag kungen att återvända hem (d v s till sitt eget sovrum på slottet). Han samtyckte och bad drottningen att inte tappa tålamodet genom att lova att återkomma nästa natt. När han kom hem var kungen orolig och klagade över att han hade mycket ont. Jag rådgjorde nästa dag med fru Wenner (Ingrid Maria Wenner 1731-1793, dansk hovdam i tjänst hos drottning Sofia Magdalena) och berättade att kungen klagade mycket på att drottningens håll var så trångt. Vi bestämde oss för att ställa fram olja på sängbordet."

⁷⁵³ Denna version av Muncks berättelse är strax under 5700 ord lång (på franska) och daterad den 22 maj 1779, d v s ett halvår efter Sofia Magdalenas nedkomst med sin son, Gustaf IV Adolf.

⁷⁵⁴ Se kap 2 avsn 4; kap 22 avsn 3; se även senare kap 23 avsn 24

fram denna sörja i *denna* situation, en giftermålsförhandling, säger egentligen *allt* om stamfaderns och hans verktygs sanna karaktär.⁷⁵⁵

I anslutning till Muncks berättelse tillhandahöll det bernadotteska propagandakansliet för hovet i Eichstätt även en slags tilläggsskrivelse, anonymt avfattad men med titeln *Historiska anteckningar*.⁷⁵⁶ Detta är ett alster med en mängd grundlösa påståenden som presenteras som fakta. Detta dokument påstår att Gustaf III aktivt ska ha försökt leja någon man i kretsen som vistades på slottet att producera en arvinge åt honom med hans hustru, alternativt att Munck hade avlat Gustaf IV Adolf med Gustaf III:s samtycke. Ett annat påstående menar att Gustaf III hemligen skilt sig från Sofia Magdalena bara för att kort därpå gifta om sig med henne, och i mellantiden uppges Munck ha avlat Gustaf IV Adolf. Den sedan fyra år avlidna drottning Charlotta hävdas i dokumentet ha bekräftat dessa detaljer, som ”endast hon och ett mycket litet antal personer” känt till. Dokumentet påstår vidare, med en ren lögn, att drottning Charlotta varit full av tacksamhet gentemot Jean under de sista månaderna av sitt liv.⁷⁵⁷ Slutligen innehåller inlagan en falsk och helt igenom revisionistisk återgivning av utpressningsförsöken, med börsfrågan som vapen, mot Gustaf IV Adolf under dennes fångenskap på Gripsholm våren 1809.⁷⁵⁸

Detta dokument, godkänt av Jean att distribueras till det Leuchtenbergska hovet, hade som övergripande syfte att misskreditera, eller snarare fullständigt undergräva alla släktled av Vasa stam som gick via Gustaf IV Adolf, och därigenom underkänna prins Gustavs blodsband och legitimitet. Jean ville tuta i motparten i sitt arrangerade äktenskap mellan Oscar och Josefina att det förekom starka anmärkningar mot Gustaf IV Adolfs egentliga börd, d v s att ingen av *det* skälet någonsin skulle kunna ifrågasätta Oscars legitimitet som framtida svensk kung, med förhoppningen att detta ytterligare skulle stärka Oscars aktier i Eichstätt.

Men återigen – hur i helvete kunde Jean och verktyget Wetterstedt sjunka så lågt att förse det Leuchtenbergska hovet med detta snusk och trams? Anstötligt, svinaktigt, fräckt. Samvetslöst och synnerligen illustrativt för hur dessa två figurer, bedragaren från Pau och hans lojala verktyg, bör bedömas i den svenska historieskrivningen, från start till slut. Alla smutsiga, osnygga trick var tillåtna i Jeans spel för att förankra generation två och tre av släkten Bernadotte i den nya svenska tronföljden, inklusive att med lögn och förtal hacka sönder den stolta kontrasten till hans egen uppkomlingsbakgrund och intighet.

Den **8 november**⁷⁵⁹ var allt slutligen klart i Eichstätt. Josefinas föräldrar hade personligen engagerat sig i alla detaljer av uppgörelsen, med Wetterstedt som motpart och huvudförhandlare på den svenska sidan. Kontraktet daterades denna dag och undertecknades av brudens far Eugène och mor Auguste, verktyget Wetterstedt genom fullmakt av Jean, samt av Oscar och Josefina själva.

Kontraktet är i huvudsak utformat enligt följande:

Artikel 1 innehåller Josefinas föräldrars godkännande av giftermålet, likaså Jeans. Désirée hade tydligen inget med detta att göra. Artikeln stipulerar även att makarna Oscar och Josefina

⁷⁵⁵ Professor Höjer påstår i tredje delen av sitt stora hyllningsepos till stamfadern, på sidan 517, att ”Carl Johan har, som redan sagts, aldrig offentligen spelat ut historien om Munck såsom vapen mot den gamla dynastin och dess anhängare”. Detta får anses motbevisat genom detta, d v s vad familjen Leuchtenberg undfånades för dokumentation från Stockholm under den svenska enmansregimens åtgärder att ro hem giftermålet mellan Oscar och Josefina.

⁷⁵⁶ I original ”Notes historiques”

⁷⁵⁷ Jmfr kap 22 avsn 20 (Jeans misstankar mot drottning Charlotta för gustavianska sympatier i mars 1817 och trakasserierna mot henne genom Stasichefen Cederström); kap 23 avsn 2 (det mycket spända och kyliga förhållandet mellan drottning Charlotta och adoptivsonen Jean under de sista månaderna av hennes liv efter Carl XIII:s död 1818)

⁷⁵⁸ Se kap 2 avsn 4

⁷⁵⁹ 8 november enligt riksdagsprotokoll; 10 november enligt Löwenhielm.

”lovat varandra förbund och trohet under äktenskapet”.⁷⁶⁰ *Artikel 2* säger att Josefina skulle ankomma till Sverige i maj eller juni 1823. *Artikel 3* tar upp inskränkningen av religionsfriheten som gällde för Sveriges kungafamilj; Josefina tilläts hålla fast vid sin katolska tro men parets framtida ungar skulle alla uppfostras i den evangelisk-lutherska läran. *Artikel 4* förklarar att Josefina och hennes efterkommande genom detta giftermål renonserade⁷⁶¹ alla anspråk på den bayerska successionen enligt bayersk lag. *Artikel 5* stipulerar att två egendomar⁷⁶² som tillhörde Josefina skulle utgöra hemgiften, och rubbet – inklusive inventarierna – skulle skrivas över på familjen Bernadotte. Dessa egendomar värderades till ”minst” 2 miljoner francs⁷⁶³. Denna artikel var särskilt omsorgsfullt skriven ur ett bernadotteskt perspektiv för att täppa till eventuella kryphål eller oförutsedda händelser eller värdeförändringar; tillgångar motsvarande detta referensbelopp *måste* på ett eller annat sätt transfereras upp till Stockholm. *Artikel 6* förklarar att Josefina genom detta giftermål förlorade sin arvsrätt efter sina föräldrar, men nämner att föräldrarna ändå skulle sponsra henne med kungliga kläder för sin nya roll i Sverige. *Artikel 7* reglerar fördelningen av kvarlåtenskap i händelse av den ena makens frånfälle före den andra, eller om de skulle bli barnlösa. *Artikel 8* hänvisar till att svensk lag skulle gälla för arv om barn fanns med i bilden. *Artikel 9* bekräftar att Jean skulle skänka smycken och juveler till Josefina till ett värde av 100 000 riksdaler banco⁷⁶⁴, enligt sin tidigare utfästelse.⁷⁶⁵ *Artikel 10* säger att Josefinas apanage skulle bli 18 000 riksdaler banco⁷⁶⁶ per år, alltså en nedprutning med 10% av stamfaderns ursprungliga utfästelse.⁷⁶⁷ *Artikel 11* förklarar att Josefina personligen ej skulle belastas med några kostnader för de gemensamma barnens uppfostran och utbildning. Den notan skulle skickas till Sveriges skattebetalare, såsom är brukligt än i modern tid. *Artikel 12* förtydligar analogt att Josefinas personliga assistenter i Stockholm och kostnaderna för hennes religionsutövning också skulle sponsras av skattemedel vid sidan om – d v s statlig assistansersättning för särskilda behov, om man så vill – så att apanaget ej behövde vidröras för dessa ändamål. *Artikel 13* säger att Josefinas änkesäte⁷⁶⁸, återigen sponsrat av de generösa skattebetalarna i Sverige och Norge, skulle bli minst i nivå med Désirées. *Artikel 14* säger att om

⁷⁶⁰ Jmfr kap 23 avsn 18 (Oscars affär med Maria Charlotta Eriksson kort efter Josefinas nedkomst med deras första gemensamma barn); kap 24 avsn 15 (Oscars affär med Emilie Höggqvist); kap 25 avsn 1 (Josefinas förhållningssätt till Oscars otrohet)

⁷⁶¹ renonsera (renunciara) = avstå från eller uppgå alla anspråk på något; avsäga sig något

⁷⁶² Egendomarna var dels hertigdömet Galliera nordväst om Bologna, dels fastigheten Palazzo Caprara i centrala Bologna (nuvarande adress Via IV Novembre 22).

⁷⁶³ 2 miljoner franska francs år 1822 motsvaras år 2020 av ca 150 mkr (KPI), 310 mkr (guldprisindex) alt 4,3 miljarder kronor (arbetarlöneindex)

⁷⁶⁴ 100 000 riksdaler banco år 1822 motsvaras år 2020 av ca 15 mkr (KPI), 31 mkr (guldprisindex) alt 490 mkr (arbetarlöneindex)

⁷⁶⁵ Se kap 23 avsn 12 (Böhnens promemoria den 15 april 1822). Man kan spekulera i vad detta inslag åsyftade, men logiken är i själva verket ganska enkel. Själva utfästelsen var gratis för Jean, eftersom kostnaden i slutändan skulle bäras av Sveriges riksdag. Samtidigt skulle dessa juveler givetvis stanna inom släkten, de skulle så småningom tillfalla Jeans barnbarn. Han kunde utlova vad som helst till Josefina, då detta egentligen var allmosor från Sveriges skattebetalare till den egna familjeförmögenheten. Samtidigt kan denna gåva från Jean till Josefina ses som en goodwillgest som inte bara underlättade kontraktsförhandlingarna för Wetterstedt i Eichstätt, utan även gav upphov till *reciprocitet* i form av dyrbarare bagage, *utöver* giftermålskontraktets paragrafer, som Josefina kunde tänkas medföra till Sverige. Vilket var också just vad som skedde. Se kap 23 avsn 15 (inventeringen av Josefinas egna medhavda smycken vid embarkeringen i Lübeck den 2 juni 1823).

⁷⁶⁶ 18 000 riksdaler banco år 1822 motsvaras år 2020 av ca 2,6 mkr (KPI), 5,5 mkr (guldprisindex) alt 88 miljarder kronor (arbetarlöneindex)

⁷⁶⁷ Se kap 23 avsn 12 (Böhnens promemoria den 15 april 1822)

⁷⁶⁸ änkesäte = en änkas nyttjanderätt till hennes avlidne mans egendom, ofta i form av livslång rätt till en exklusivare bostad, ett slott eller en herrgård som erbjuds en kunglig eller adlig änka efter makens död för att bereda plats åt nästa generation och samtidigt trygga änkans ålderdom. Det uttryck som används i kontraktet (franska *douaire*) kan även i vidare bemärkelse användas i betydelsen en änkas del i makens dödsbo i form av (finansiell) säkerhet och trygghet.

någon av makarna skulle avlida innan äktenskapets formella ikraftträdande skulle detta kontrakt förklaras för ogiltigt.

Kort efter påskrifterna, den **11 november**, skyndade sig en svensk delegation om fyra man till München för att säkra det bayerska hovets högtidliga godkännande av kontraktet. Kung Max lämnade detta i en skriftlig deklaration den **22 november**. Giftermålskontraktet stadfästes den **25 november** i form av en traktat – ett mellanstatligt avtal – mellan Sverige och Bayern.

Korrespondens visar att det förelåg vissa olikheter i synsätt gällande Josefinas del av det framtida arvet, där hovet i Eichstätt, såsom underordnat hovet i München, helt klart tagit ställning mer restriktivt än Jeans förhandlare önskat. Diskussionen av artikel 6, om Josefinas arvsrätt efter sina föräldrar, fortsatte därför i flera månader efter kontraktsdatumet. Fastän Josefinas hemgift i artikel 5 var tänkt att kompensera för den upphävda arvsrätten i artikel 6, så försökte den sluge Wetterstedt vrida till formuleringarna för att öppna dörren på glänt för mer. Han brevväxlade med brudens föräldrar Eugène och Auguste i detta ärende, och i samband därmed så berättar han i ett brev utförligt om sina känslor efter förlusten av sin egen far i december 1822, möjligen för att väcka sympatier för att inte lämna Josefinas – d v s i förlängningen släkten Bernadotte – lottlös. Scenarier diskuterades där familjen Leuchtenberg i framtiden skulle finna sig stå utan legitima arvingar i övrigt; vad skulle Josefinas och hennes barns andel bli i *det* fallet? Dessa eftersläpande diskussioner ledde till en viss teoretisk jämkning i familjen Bernadottes favör, men i det stora hela blev Jean utan det enorma bayerska arv som han hoppats på. Höjer säger inte rakt ut att det privata förmögenhetstillskottet genom Josefinatransaktionen blev en besvikelse, utan lindar in denna kärnfråga i den onödigt dunkla formuleringen:

”Även om konungens *ursprungliga förhoppningar* med detta giftermål sannolikt *ej helt slog in*, visade det sig således ur politisk synpunkt ändå särdeles förmånligt.”

Därmed var transaktionen avslutad.

Officiellt klandrades Böhnens *oförsiktighet* – ej hans syftemål och idoga underrättelse- och mäklararbete – då han låtit information om den hemliga och hela tiden från Jeans sida dirigerade transaktionen läcka ut alltför tidigt. Men som helhet värderade Jean givetvis Böhnens insatser. Målet var ju uppnått. Som redan kommenterats så finner man redan i april 1823 Böhnen åter i Skåne, då han för Jeans räkning sökte hitta köpare till det misskötta godset Bollerup, köpt av stamfadern för tillsvindlade Guadeloupepengar. Och för sina insatser i Jeans projekt att fixa ihop Oscar och Josefinas så belönades Böhnen, förutom den tidigare nämnda Nordstjärneorden, med en årlig pension på 2000 floriner⁷⁶⁹.

Kapitel 23 avsnitt 14

EN EGEN PROBLEMFÖRMULERING

Den **17 december 1822** klockan 15:30 landsteg Oscar och turnésällskapet i Helsingborg, där kronprinsen välkomnades med ”stora gästabud, baler och fester” som pågick i flera dagar, där alkoholen flödade och ”den allmänna hänförelsen” var stor, enligt olika minnestecknare. Man återkom till ett Stockholm i vinterskrud den **23 december** strax före klockan 18, efter sju och en halv månaders frånvaro. När slädarna närmade sig hälsades Oscar med kanonsalut och huvudstaden var, på hög befallning, praktfullt illuminerad. Fasaderna kring Gustav Adolfs torg badade i ljus, flera transparanger hade Oscars och Josefinas namnchiffer, och Norrbro upplystes

⁷⁶⁹ 2000 floriner (sydtyska gulden) år 1823 motsvaras år 2020 av ca 450 000 kr (KPI), 880 000 kr (guldprisindex) alt 14 mkr (arbetarlöneindex)

av tredubbla rader med marschaller på båda sidor. Den **29 december** hölls en stor firarbal och supé på slottet med dignande bord och ypperliga raritetsviner ur slottskällaren. Jeanette Wässelius, Anna Sofia Sevelin⁷⁷⁰ och andra av Operans främsta artister uppträdde på den slutna festen. Den **1 januari 1823** hölls den traditionella nyårsbalen för den övre societeten på Börshuset i Gamla stan, och den **3 januari** ägde en galaföreställning för den svenska samhällseliten rum på Operan. Kung Jean, med näsa för PR, gjorde entré tillsammans med sonen Oscar i en vagn förspänd med åtta hästar flankerad av ridande stalldrängar med facklor, som skrittat hela den långa vägen från slottet. Henriette Widerberg⁷⁷¹ hade en av huvudrollerna i operan, *Vestalen*⁷⁷², som sägs ha fordrat "stora kostnader" att iscensätta. Den **4 januari** var det dags för en ny hyllningsbal för Oscar, återigen på Börshuset i Gamla stan, en tillställning där tenoren Karsten uppträdde och som har beskrivits som "magnifik samt arrangerad med smak och ospard kostnad". Den **5 januari** gavs *Vestalen* en andra gång, ånyo bevidad av Jean och Oscar, där en specialkomponerad hyllningssång åt de kungliga framfördes av Elise Lindström⁷⁷³ mellan första och andra akten.

Det var ståt, det var divertissemang, det var dyrbara kulinariska höjdnnummer med viner och champagne utan begränsningar för hundratals personer åt gången. Det var lyx i överflöd, veckor i sträck, för att fira att denne kille hittat en tjej.

Mot denna fond öppnade den **15 januari** den första lagtima riksdagen efter statskupperna 1809. De olika riksdagsgrupperna framförde, via mindre deputationer, korta hälsningsanföranden till varandra, vilket under artighetsfraserna även brukade innehålla en policymässig fingervisning om vad man själv hoppades få ut av denna riksdag. Den **21 januari** framförde bondeståndets Anders Danielsson ett hälsningsanförande till adelns riksdagsgrupp och förklarade:

"Bondeståndet, som sist åtskildes med så stora förhoppningar, ser sig nu med helt andra känslor åter samlat. Den allmänna nöden har stigit, och hotar att stiga. Vem beräknar målet där vi ska stanna? --- Vi har lovat, och måst lova våra hemmavarande huvudmän, att åtminstone omtala deras betryck, ifall vi ej kunna uträtta något till lindrande av bördorna, varunder de digna. --- All konst i finanserna icke hjälper, när *en omåttlig beskattning måste av folket utpressas och tömma källorna till all förkovran*. Mot detta onda riktar vi därför våra bemödanden. Att vår stat kan bestå med *inrättningar, som kosta ojämförligt mindre än de nu varande*, är icke ämne för tvivel, ehuru kanske för tvist. *Dessa inrättningars reformerande --- beskattningens jämnare fördelning* --- är ämnat att utgöra föremål för bondeståndets yrkanden på denna riksdag."

Och till prästeståndet talade Danielsson:

"Landets betryck är större, än det här i korthet kan beskrivas. Vi är ombud för jordbrukare, som alltmer allmänt utarmas, som dag från dag hoptals jagas från en undergrävd jordäganderätt, så fort den hinner gå till vrakpris under utmätningsklubban."

Och till borgarståndet sade Danielsson bl a följande:

"Vilken är då denna ödets makt, som, lik en förtrollning, vilar över ett bildat och behjärtat folk? Varför utvecklade sig aldrig dess förmåga att sätta sig i välstånd, bli lyckligt och stort inom sig, likasom det varit fruktansvärt mot sina fiender? Är det oss värdigt, att leva i ett tillstånd av allmän nöd, som stiger alltjämt, och vars gräns ej låter beräkna sig? --- *Det skattdragande svenska folket är belastat med underhållet av en alltför stor mängd tärande medlemmar*. Ett för litet antal arbetar, ett för stort antal äter – och äter till en del alltför mycket. --- Liberaliteten är från tidens

⁷⁷⁰ Anna Sofia Sevelin (Thunberg) (1790-1871), svensk skådespelerska och sångerska

⁷⁷¹ Henriette Sophie Widerberg (1796-1872), svensk skådespelerska och operasångerska

⁷⁷² *Vestalen* är en opera i tre akter, första gången uppförd 1807, med musik av Gaspare Luigi Pacifico Spontini (1774-1851) och text av Victor-Joseph Étienne de Jouy (1764-1846).

⁷⁷³ Kristina Elisabet "Elise" Frösslind (Lindström) (1793-1861), svensk operasångerska och skådespelerska

skick oskiljaktig. Hon växer, medan vi sover. Hon släpar oss med sig, om vi är dåraktiga nog att göra henne motstånd. Släptåget går endast något långsammare, men det går alltså framåt till det mål, dit vi hastigare skulle komma, om vi använde våra egna krafter att befrämja den rörelse, mot vilken vi arbeta.”

Danielssons hälsningstal till de andra ståndens riksdagsgrupper återgavs i tidningen *Argus Den Tredje* den **25 januari** för den breda allmänheten att ta del av. Men att dessa sanningar – alltså en riksdagsledamots anföranden i sittande riksdag – trycktes och kom allmänheten till del irriterade givetvis regimen. *Argus Den Tredje* drogs inte in *denna* gången, men var satt under fortsatt noggrann observation.⁷⁷⁴

Danielssons budskap var dock glasklart. Den kuvade svenska underklassen – den arbetande, producerande, slitande, gråklädda klassen som både försörjde Sverige och som ideligen betungats av alltmer tryckande skattebördor – var pressad till bristningsgränsen. Det svenska kastsamhället med strukturell inlåsning i ofrihet utan proportionerlig medbestämmanderätt var *inte* ett samfällt nationsbygge för framtiden, utan istället ett vidmakthållande av ett statistiskt system där de arbetande massorna försörjde en liten klicks liv i extrema överflöd i pyramidens topp. Sverige var en fattig nation i stort behov av progressiva reformer, jämlikhet, demokrati, utökade medborgerliga fri- och rättigheter, folkbildning, förbättringar av näringslivets funktionssätt, o s v. Och hade förresten inte de stora intäkterna från t ex Pommern och Guadeloupe skapat en solid statsfinansiell grund för Sverige att bygga på? Eller vart hade *dessa* pengar egentligen tagit vägen?

Allmogon var pressad till bristningsgränsen; man slet veckorna i ända från ottan till mörkret men överheten såg duktigt till att frånta den det minimala överskott som blev, likt den hagalne prins John⁷⁷⁵ i Robin Hood-sagan. Men Sverige var ett alltför litet och fattigt land för att exempelvis underhålla ett hov av Versailles-snitt. Dessutom var detta upplägg gravt omoraliskt i sig självt. Danielsson budskap var att om inte regimen lade fram förslag till förändring, skulle riksdagen genomdriva dessa förändringar åt den.

Ungefär samtidigt som riksdagens öppnande hade dykt upp ett par anonyma skrivelser upp på olika ställen. Den första, ett par dagar efter riksdagens öppnande, avfattad på ganska god franska och ställd till kung Jean, hotade att han skulle mördas om han framlade ännu fler förslag om ökade arméanslag i fredstid eller usurperade olika statliga kassor för sin särpolitik. Skrivelsen var undertecknad ”Vänner av fäderneslandet och konstitutionell frihet”. Denna hade följts några dagar senare av ett nytt brev av samma avsändare. Detta brev refererade till Anders Danielssons tal dagen innan om att minska de tryckande skatterna som barskrapade det trälände svenska folket, och moderera de statliga utgifterna inklusive reducera anslagen till armén i fredstid. Brevet uttryckte stort missnöje med hur regimen – kung Jean själv och hans närmaste rådgivare – egenmäktigt styrde nationen och förvaltade dess begränsade tillgångar. Brevskrivaren hotade med konsekvenser, inklusive att låta publicera dessa skrivelser, om Jean inte bättre begrep det nödställda tillståndet i landet och bytte riktning.

Dessa två meddelanden under andra halvan av januari var *förmodligen* äkta. Det *fanns* ett mycket brett och påtagligt missnöje. De anonyma skrivelserna visade detta.

Det talades i de olika riksdagsgrupperna om att framföra en traditionsenlig tacksägelseadress till kung Bernadotte, men snart uppstod oenighet kring innehållet i denna adress, vad man egentligen skulle tacka för och graden av visad underdånighet, etc. Denna

⁷⁷⁴ *Argus*, i olika skepnader, åtalades eller indrogs ett flertal gånger 1822-1836 när den publicerat något som vidrörde en för regimen öm punkt, såsom exempelvis regimens maktmissbruk eller den mäktiga impopulära ryssvurmande utrikespolitik som stamfader Bernadotte fortsatte att förfäta.

⁷⁷⁵ Liknelsen som görs här är alltså mellan kung Jean och den girige prins John, en karaktär skapad av Disney men baserad på Englands kung John av Plantagenet/Angevin (1166-1216), som av flera historiker anses som girig, småsint, elaksinnad och allmänt misslyckad.

debatt fick givetvis den bipoläre Jean att tända till, och den **27 januari** meddelade han själv istället riksdagen att han under inga villkor tänkte emottaga den påtänkta tacksägelseadressen, då den saknade stöd i konstitutionen. Däremot, avslutade han sin skrivelse, fick riksdagen istället "finna mer än ett tillfälle att *uti gärningar och beslut* ådagalägga deras sanna och uppriktiga tillgivenhet för fäderneslandet och kungen", d v s riksdagen förväntades istället visa sin vördnad genom att snällt bifalla regimens propositioner, och motioner i samma riktning.

Nöden i landet fortsatte att vara ett dominerande tema. I adelsståndet inlämnade Alexander Rudbeck⁷⁷⁶ ett memorial den **3 februari** med skarp kritik mot de obarmhärtiga skattepålagorna. Den nuvarande budgetprocessen var alldeles bakvänd, menade Rudbeck, som alltid slutade med att man fick hetsindriva så mycket skatt från folket som fordrades för att täcka "statskassans utgifter" – vad nu dessa utgifter än summerade till – istället för att *anpassa statsbudgetens utgiftssida* efter ett lämpligt och hållbart skatteuttag. Med en viss underton av ironi konstaterade Rudbeck:

"En fiende kunde ej strängare beskatta, än vad vi själva ålagt oss. Men mina herrar, då nöden i form av tryckande pålagor ålägger oss att göra onödiga föreställningar, så är det en ljuv tillfredsställelse, att inför den älskade och vördade kung, som förut äger våra hjärtan, som räknar folkets kärlek för sin belöning, och som alltid förvärvat sig vår gemensamma uppriktiga vördnad och tillgivenhet, få nedlägga såväl våra egna som våra hemmavarandes verkliga och smärtande bekymmer. De ska *säkert* anses och omfattas med ett faderligt deltagande, och således med ett nådigt avseende emottagas."

Samma missnöje fanns som sagt även i bondeståndet. I ett memorial den **6 februari** beklagade sig bonden Göran Pehrsson⁷⁷⁷ från södra Östergötland, ej särskilt långt från Frödinge, att där "är förlägenheten numera så tryckande, att den skattdragande jordbrukaren --- alldeles saknar förmågan att längre uthärda den nu varande bevillningen", alltså skattepålagorna. Liknande anföranden duggade tätt från bondeledamöter från olika delar av landet.

Dessa tongångar irriterade kung Jean. Den **11 februari** kallade han till sig alla de landshövdingar som befann sig i Stockholm för att "avfordra dem uppgifter om tillståndet i provinserna" enligt en dagboksskrivare, något som Sveriges enmansstyre alltså var okunnig om. Detta möte med landshövdingarna beskrivs som mycket tillknäppt. Alla visste att faktauppgifter och sakliga argument som ej sammanföll med Jeans världsbild snabbt kunde göra vem som helst till fransosens personlige fiende. Jean kunde ej skilja på sak och person. Därför höll de truten. Tystnadskulturen som *frambringats* av den nya regimen var fenomenal. Blott landshövdingen i Blekinge län, Hans Wachtmeister, dristade sig att kortfattat bekräfta "den nöd och de svårigheter, vari inbyggarna befinner sig mitt bland överflödet".

Regimens strid mot oppositionen hade egentligen börjat redan innan riksdagens öppnande, när man låtit anklaga Carl Henric Anckarsvärd för högmålsbrott. Som förevändning för denna anklagelse hade regimen använt sig av kritik som Anckarsvärd framfört mot arméledningen. Kritiken bestod i att svenska arméns samvetsgranna och ansvarsfulla sedvänja att väl vårda sina befintliga uniformer och sin utrustning verkade ha övergivits, emedan fullgoda persedlar egenmäktigt kasserades, och nu allt istället tycktes kretsa kring truppernas *yttre glans*, varuti kostnaderna för armén tilläts rusa ohämmat. Dessa snedvridna prioriteringar och detta resursslöseri av Sveriges begränsade resurser som bara tycktes gå ut på tom flärd och upgraderade statusmarkörer var, enligt Anckarsvärd, "landsfördärliga".

Pang! Med detta hade regimen sett sin chans att bli av med en jobbig sanningssägare en gång för alla! Justitiekansler Bergenschöld⁷⁷⁸, som för sin regimlojalitet givetvis sedermera

⁷⁷⁶ Per Alexander Rudbeck (1762-1832), svensk militärofficer och hovman

⁷⁷⁷ Göran Pehrsson (1776-1832), svensk bonde och politiker

⁷⁷⁸ Erik Johan Bergenschöld (1785-1865), svensk ämbetsman

belönades med Nordstjärneorden, befallde åtal med yrkade på *dödsstraff*. Parallellt under dessa inledande veckor av riksdagen pågick alltså en högmålsrättegång mot Carl Henric Anckarsvärd, som blott klandrat slöseriet med offentliga medel inom armén, Jeans accessoar för prestige, grandiositet och makt. Mängder av utmärkta medborgare ledsagade Anckarsvärd då han inställde sig till förhören, och horder av människor trängdes i och utanför Svea hovrätts sal för att få se och höra hans svaromål. När han avlägsnade sig hälsades han av folket med applåder och ovationer. Regimen hade på förhand hoppats att processen Anckarsvärd skulle gjort denne spak och mindre inflytelserik, men effekten hade varit tvärtom.

Anckarsvärd varvade närvaron vid Svea hovrätt med sitt uppdrag som riksdagsledamot på Ridarhuset. En motion den **24 februari** inledde han med följande ord:

”Landets ställning är i allra högsta måtto bekymmersam, men det är varken förlägenheten eller nöden som är det mest oroande föremålet för representantens skäliga bekymmer. Det enskilda livets erfarenhet visa, hur *planlöshet i hushållets styrelse* bereder och verkar dess undergång, och verkningarna blir för hela samhället desamma utav enahanda orsaker. Jag har förgäves ifrån detta rum vid flera tillfällen uppmanat styrelsens organ till uppmärksamhet å folkets fordringar, behov och tänkesätt. --- Hur leva under dåligt tak, med gamla slitna kläder, uselt husgeråd, dålig föda, utan förmåga att vinna en tidevarvet tillhörig bildning; utan njutningar, utan hopp om ett förbättrat tillstånd, varken för det närvarande eller för det växande släktet, under ett oupphörligt trälände för statsbehovens fyllande?”

Denna verklighet – allmogens och den trälände svenska underklassens verklighet – menade Anckarsvärd var ”nära nog detsamma som att icke leva”. Han fortsatte:

”Sådan är likväl ofta nog den svenska skattebondens belägenhet till vars klagan man hitintills så lite lyssnat, att blotta framställningen därom ännu fått tydningen av ett brott.”

Anckarsvärd argumenterade för att 1809 års förändring av Sveriges styrelsesätt ju var tänkt att leda till *större* frihet, jämlikhet och ett enat nationellt framåtsträvande, men att detta uteblivit. Snarare hade klockan under den nya regimen vridits tillbaka. Anckarsvärd fortsatte lika oförskräckt:

”Det förhatliga av en förfluten olyckstid förglömmes snart om den ej efterträds av en bättre, och *den styrelse som ifrån folket inte undanröjer lidandet förblandas snart med de som skapat det*. Det är bedrövligt att Sverige efter så många och så svåra lidanden, som det utstådda, ej skulle uti den återvunna friheten finna återkomsten av de lyckliga och bättre tider, som man ägde så mycket skäl att hoppas. Men Sverige hemsöktes redan från början av denna nya tideräkning av den svåraste av alla landsplågor, nämligen av en osammanhängande och därigenom svag ministär, som under en 13-årig fortsatt overksamhet ej lämnar andra spår än landets avtagande i krafter och därav härflytande missnöjen och olust. Rikets ständer samlas nu för femte gången efter sin konstitutionella nyfödelse, troligen för att liksom förr öka anslagen, emedan man ännu icke fått höra annat, men det synes vara tid, att rikets ständer icke längre låter begagna sig till täckelse åt ministärens känslolöshet för landets bästa; det är tid att inför nationen visa att rikets ständer känner sitt åliggande att bevaka *folkets* väl och rätt.”

Anckarsvärds närvaro i Bernadottefilialen Svea hovrätt samt som en av de ledande oppositionsmännen i riksdagen skapade en oerhörd spänning i huvudstaden. Anckarsvärds yngre bror Gustaf Anckarsvärd⁷⁷⁹ skrev den **27 februari** i ett brev till modern:

”Skulle hans huvud falla, så är det signalen till uppror, om ej straxt, så fröar det för framtiden.”

Det bernadotteska regimen var impopulär, och hade egentligen allt att förlora på att låta Anckarsvärd bli en martyr i Svea hovrätt.

⁷⁷⁹ Michael Gustaf Anckarsvärd (1792-1878), svensk militärofficer, tecknare, litograf och ämbetsman

Anckarswärds motion, som mynnade ut i en yrkan om minskning av statens utgifter, vållade givetvis högljudd debatt på Riddarhuset när den debatterades i plenum lördagen den **1 mars** sent på kvällen. Regimens män, inklusive Platen och verktyget Wetterstedt – Jeans vessla, Sveriges skam – gjorde sitt bästa för att förkasta anförandet. Anckarsvärd försvarade sig dock med sådan framgång att hans motion utan vidare invändningar blev remitterad till utskottet. Hans bror skrev:

”Carl triumferar, själva ovännerna beundrar honom.”

Anckarsvärd *frikändes* kort därpå i själva högmålet när domen föll i mitten av mars, men dömdes ändå till böter för olämpligt skrivsätt mot justitiekanslern. Regimen hade dock genom denna uppståndelse, sin häxjakt mot Anckarsvärd vilket givit publicitet åt hans sak, kraftigt komprometterat sig och snarare lagt grunden för Anckarswärds framtida livslånga popularitet som oppositionsman.

Ungefär vid samma tidpunkt yrkade en annan oppositionsman, den relativt unge Hartmansdorff⁷⁸⁰, på att riksdagen skulle fordra revision – enligt grundlagen – av varje budgetpost på utgiftssidan, och om kungen nekade härtill borde statsanslagen vägras.

Missnöjestendensen från riksdagens upptakt 1823 var alltså mycket skarp och tydlig, och under den inledande motionstiden inlämnades inte mindre än 1300 motioner, varav hälften från bondeståndet! Den fanns hos en stor del av riksdagsledamöterna – *och hos en överväldigande majoritet av den svenska befolkningen* – en likstämig problemuppfattning och problemformulering. Man ansåg att regimen var ointresserad av eller likgiltig inför situationen i landet, förvaltningsmässigt oskicklig och budgetmässigt nonchalant, rent av vårdslös.

Så var läget i riksdagen i mars, när man fick ett nytt ämne att debattera, nämligen vem som skulle stå för slutnotan för Oscar Bernadottes sk ”frierresa” genom Europa. Fröet till idén att svenska staten skulle stå för alla de kostnader som ”dels redan inträffat, dels ännu måste uppkomma” planterades genom en motion av regimen man Platen på Riddarhuset. I motionen, som utan minsta tvivel utformats av team Jean och verktyget Wetterstedt, hette det att denna nya statliga utgiftspost skulle omfatta inte bara kostnaderna för Oscars Europaturné utan även alla kostnader i samband med ”H K H prinsessan Josefinas ankomst till riket och huvudstaden, uppsättandet av H K H kronprinsens nya etablisseman, inredningen av de rum i kungliga slottet vilka av H K H och dess blivande höga gemål komma att bebos, samt slutligen de kostnader, vilka i anledning av den höga förmålningsakten på vanligt sätt erfordras”.

D v s Jean och verktyget Wetterstedt, via bulvanen Platen, yrkade på i princip ett *carte blanche* för alla kostnader, vilka de än må vara, som på något sätt kunde sättas i samband med Oscar och/eller Josefinas förehavanden under det senaste året och den närmaste framtiden. Och för att ge detta monumentala anspråk ett oskuldsfullhetens skimmer, hade den sluge Wetterstedt sett till att släta över det hela med formuleringen att detta ju rörde sig om kostnader som ”på vanligt sätt erfordras”.

Riksdagen ställde sig initialt emellertid ej unisont bakom detta. Man flamlade efter liknande exempel tidigare sen Gustav Vasas tid att använda som förlaga och riktmärke vad gällde statens rimliga andel av betalningsansvaret. Det viskades om skyhöga belopp, och det framfördes tankar om en uppdelning på olika sätt där staten endast bar en del av kostnaden, eller där svenska och norska skattebetalare delade bördan.

Regimen hade problem. Det allmänna missnöjet kunde lamslå dess manöverutrymme, dess finansiella autonomi, dess dittills nästan oinskränkta makt.

Och det var *nu* som regimen marionettspel började märkas.

Alla opponenter, alla tvivlare behövde onekligen en puff för att rätta in sig.

⁷⁸⁰ Hartmansdorff brukar vid denna tid anses ha tillhört oppositionen, men svängde senare i karriären och blev en av Jeans konservativa lakejer.

Och vad effektivare sätt att bringa samstämmighet bakom regimen linje, och i synnerhet uppliva sympatierna för Oscar och Josefina, än att projicera ett *yttre hot* som påkallade allas omedelbara uppslutning bakom regimen och dess politik.

Tidigare i detta avsnitt nämndes ett par anonyma nidskrifter i januari som gav uttryck för det allmänna missnöjet. Dessa bedöms ha varit genuina. Men dessa följdes under de kommande veckorna av flera nidskrifter som definitivt *inte* var genuina, utan falska. Anonyma brev sades ha "inkastats" på slottet – ingen hade sett någonting, plötsligt fanns paskillen bara där på marken, bakom alla murar och vakter, hoppsan så egendomligt. Och syftet gick ej att ta miste på. Dessa fejkade smädeskrifter talade om en "sammansvärjning" mot kung Jean personligen och att sammansvärjningens ledare lovat att döda honom, men i ett uppföljningsbrev sades att ledaren plötsligt avlidit och att alla papper bränts, och brevskrivaren själv var på väg utomlands, så inga bevis för ligans existens fanns kvar. Igensopandet av alla spår för att utesluta att man någonsin skulle hitta upphovsmannen var lite väl övertydligt. Fejkade paskiller påträffades även på Riddarhuset, och i början av mars började nidskrifter dyka upp på olika landshövdingsexpeditioner, som uttryckligen sade sig vara uppbackade av *gustavianska intressen* och som innehöll personliga hot och grova smädelser mot kungahuset och den tilltänkta kronprinsessan.

Men dessa nidskrifter var som sagt *förfalskade*, den egentliga källan var okänd. Uppsåtet med alla dessa hot var att få det att se ut som att anhängare av prins Gustav ville omintetgöra Oscar Bernadottes förlovning med Josefina av Leuchtenberg. Syftet var att frambringa en *illusion* av ett allvarligt yttre hot mot kungahuset och Sveriges säkerhet, att dra fokus från problemen i landet, alstra dramatik och stort allvar, och skapa uppslutning bakom regimen såsom främsta försvarare av "samhällsordningen", en omskrivning för den nya successionsordningen från den 26 september 1810.

Och tricket fick god effekt i huvudstaden där riksdagen pågick. Den **10 mars** skrev Hans Wachtmeister i Stockholm i sin dagbok:

"Här talas om intet annat än paskillerna, som sänts till landshövdingensämbetena."

Givetvis utlystes en belöning på 10 000 riksdaler⁷⁸¹ åt den som uppdagade författaren, för att understryka att hotelserna *säkert* var seriöst menade, men givetvis utan resultat.⁷⁸² Samtidigt gjorde Jean en poäng av att visa sig öppet i kalesch eller till fots nära folkhopar i huvudstaden, för att demonstrera sin "djärvhet" alltmedan denna stora fara vilade över riket.

Alla dessa förespeglade *yttre hot* hade avsedd verkan, d v s att samla alla spretiga viljor bakom regimen och lyfta fram Jeans oräddhet och ståndaktighet mitt i allt detta, samt stimulera riksdagens och folkets allmänna sympatier för regimen och lägga band på alla invändningar.

Den **14 mars** på förmiddagen uppvaktades Oscar högtidligt av Sveriges myndigheter, och på kvällen hölls en oerhört glansfull bal på slottet med Oscar som värd, för att fira Josefinas 16-årsdag. Förvisso var födelsedagsbarnet själv ej närvarande, hon befann sig fortfarande nere i Eichstätt, men den mycket praktfulla festen – med "15 ljuskronor och 10 ofantliga kandelabrar, alla överbesatta med ljus" i balsalen – syftade till att införa det gästande svenska etablissemanget framhäva kronprinsparets varumärke, korona och höga anseende.

Dagen därpå den **15 mars** besökte en delegation av riksdagsmän från alla fyra stånden slottet, för att införa Jean deklarerar sin avsky för alla dessa intriger som paskillerna ju visade förekom i samhället, samt tillförsäkrade deras obrottsliga tillgivenhet för såväl stamfadern som hans familj och ätt.

⁷⁸¹ 10 000 riksdaler banco år 1823 motsvaras år 2020 av ca 1,5 mkr (KPI), 3 mkr (guldprisindex) alt 48 kr (arbetarlöneindex)

⁷⁸² En stackars Frykstedt, som arbetade som betjänt eller dräng, anhölls som "misstänkt" för dessa anonyma brev men utan att några bevis mot honom kunde presenteras. Han släpptes senare. En Schagerberg anhölls också ungefär samtidigt för förgripliga skrifter, dock utan direkt samband med paskillerna.

Regimen höll genom detta knep på att återta initiativet över riksdagen. Och man var nu noga med att ingenting störde detta. Nöden i landet var precis lika stor som innan dessa "yttre hot" introducerats i ekvationen, skattepålagorna för allmogen var lika betryckande, och i april förklarade sig *en hel socken* i Närke inte längre kunna fullgöra sin skattskyldighet till staten. En socken i konkurs, strypt av prins Johns orealistiska skatteindrivning! Men detta löstes diskret genom en statlig kredit till socknen, under största hemlighetsmakeri. Hade detta flagranta exempel på krissituationen i det verkliga Sverige blivit förstasidesstoff, hade hela återstoden av riksdagen och alla tunga beslut fått en kraftig slagsida till regimens nackdel. Saken tystades alltså omsorgsfullt ner.

Regimen initierade istället en ny strid med Anckarsvärd. Åsnan Engeström, Sveriges inkompetente utrikesminister, regimlojalist, riktade ett hårt angrepp mot Anckarsvärd i en anonym artikel publicerad i *Allmänna Journalen* den **14 april** och **15 april**. Anckarsvärd bemötte detta några dagar senare, den **18 april**. Han genomskådade avsändaren, och skrev att denne måste "vara olovligen avviken ifrån något asylum⁷⁸³ för utmärkt enfald, oskicklighet och bristande slutförmåga".⁷⁸⁴ Svaret var så träffande att det ledde till att Engeströms son Stanislaus⁷⁸⁵ utmanade Anckarsvärd på en duell. Anckarsvärd accepterade på villkor att utrikesministern inför allmänheten erkände att han skrivit den första artikeln, vilket åsnan Engeström givetvis inte hade ryggrad att göra. Duellen blev därför ej av.

Man skulle kunna betrakta regimens beteende denna vår som en serie *distraktioner*, avledningstrick av debatten från mycket viktigare ämnen.⁷⁸⁶ Snart skulle nämligen stora och viktiga beslut och anslag tryckas igenom under den pågående riksdagen i Stockholm.

Samtidigt smordes de mer motsträviga elementen i riksdagen, i synnerhet bondeståndet, med mutor i form av överflödande middagar, alkohol och kontanta bonusar enligt närvarande ögonvittnesmål. En historieskrivare konstaterar att "äntligen förstod regeringen förträffligt att begagna *alla till buds stående utvägar* att inverka på övertygelserna", allting för att pressa tillbaka missnöjesyttringar och liberala ansatser. Vid föregående riksdag hade bondeståndets medlemmar furnerats med nya kläder, och likaså hade dessa riksdagsledamöter vid behov erbjudits läkarvård av kungens livmedikus. Det kan ej uteslutas att liknande mutor användes nu 1823. Hela riksdagens funktionssätt sattes ur spel när regimens korrupsionsmedel, otillbörliga utnyttjande, kohandel, utpressning, hot och andra metoder fördärvade ledamöters oberoende och integritet och därmed undergrävde hela folkstyret. Och när våren kom och Josefinas och Désirées ankomst närmade sig så steg den allmänna begestringen, vilket regimen givetvis utnyttjade till fullo. Det var inte blott en tillfällighet, att behandlingen av många tunga riksdagsfrågor kom att äga rum precis i samband med dessa festdagar i Stockholm.

Kronprins Oscars s k "frierresa" 1822 hade ursprungligen budgeterats till 125 000 riksdaler. Jeans argument hade då givetvis varit att denna resa var *svensk nationell angelägenhet*, så därför borde skattebetalarna stå för hela den beräknade notan på 125 000 riksdaler, och dessa medel hade reserverats för ändamålet. Men kostnaderna för hela turnén, inklusive sidoutflykten till Schweiz och Norditalien, hade skenat. Redan under sommaren 1822 hade verktyget Wetterstedt i ett brev till chefen för statskontoret, Wirsén, kallat den ursprungligen anslagna summan av riksdagen för blott "provisionell⁷⁸⁷" – en typisk wetterstedtsk skruvboll – där han skyllt på att "presenter och drickspengar" dragit iväg under turnén, så därför skulle slutnotan bli högre. Oscars Europaturné, med ett helt koppel personliga assistenter i släp, hade stannat på 280 000

⁷⁸³ asylum = sinnessjukhus, psykiatrisjukhus för icke-botbara patienter

⁷⁸⁴ Jmfr kap 22 avsn 2 (Håkan)

⁷⁸⁵ Gustaf Stanislaus (Gustaw Stanisław) von Engeström (1791-1850), svensk-preussisk-rysk militärofficer

⁷⁸⁶ Jmfr kap 22 avsn 15

⁷⁸⁷ provisionell = provisorisk, preliminär, interimistisk

riksdaler⁷⁸⁸. Men detta var bara början. Nu ville stamfader Bernadotte, som framgick av Platens motion i slutet av februari, att skattebetalarna i Sverige skulle stå för *allt* som hade med resan 1822 att göra, inklusive givetvis Josefinas juveler som han personligen utlovat åt henne, plus alla ytterligare kringarrangemang, förberedelser, ceremonier m m. Alla gissningar vad detta kunde gå på tillsammans plussades friskt ihop och man landade på 580 000 riksdaler, vilket, ”for good measure” som man säger på engelska, avrundades uppåt till 600 000 riksdaler⁷⁸⁹ jämnt!

Men mycket vill ha mer. Nu gavs fritt lopp åt den bernadotteska girigheten och kleptomanin.

Sverige skattebetalande befolkning *slet* verkligen för att kunna ställa mat på bordet. Mot denna verklighet för landets folk, så begärdes, utöver dessa fantasibelopp för Oscars resa i Europa, en apanagehöjning för stamfadern på 100 000 riksdaler till nätta 420 000 riksdaler per år – nytt svenskt rekord, grattis! – vid sidan om den tillsvindlade årliga Guadelouperäntan på 200 000, alltså totalt 620 000 riksdaler⁷⁹⁰ åt Jean. Kronprins Oscar måste givetvis ha mer betalt han också, han fick påökning med 50% till 150 000 riksdaler per år – nytt svenskt rekord för en kronprins, grattis! – vid sidan om ett bidrag till Josefina på 20 000 riksdaler. Totalkostnaden för upprätthållandet av det bernadotteska hovet år 1823, inklusive apanagen, merkostnaderna för Oscars resa etc och maskineriet runt omkring, har av professor Sam Clason uppskattats till inalles drygt 2 miljoner riksdaler banco⁷⁹¹.

Riksdagen hade alltså att hantera ett närmast *sjukligt* och parasitiskt penningbegär från denna familj allena, samtidigt som 95% av landets 2,6 miljoner invånare levde med knappa marginaler, många utan marginaler alls, och där många verkligen hade det *svårt*. Skamlösheten ekar genom historien.

Precis inför riksdagens behandling av anslagshöjningen till familjen Bernadotte – när samma svåra nöd härskade hos nationens allmoge – så var många riksdagsledamöter inbjudna till en storslagen, lysande bal på slottet. Givetvis. Och dessa riksdagsledamöter som nyligen åtnjutit och ytterligare kunde förvänta sig åtnjuta en lysande kunglig gästfrihet, kunde ju ej gärna avslå de föreslagna förhöjningarna av hovets anslag!⁷⁹² Så fungerade det 1823, så fungerar det på 2020-talet, inget nytt under solen. Alla som man kunde förvänta ska stå rakryggade *smälter* när de får komma i kontakt med kunglig glans, känner sig *utvalda*. Inbilskheten tränger blixtnabbt undan omdömet.

Utöver att mjölka ut extremt mycket pengar åt den franska klicken på slottet, *en* familj, så drev regimen även igenom kraftiga höjningar av anslagen till den svenska armén och flottan, i lugnaste fredstid, för att höja den yttre glansen av dessa och för att vårda sin egen främsta

⁷⁸⁸ 280 000 riksdaler banco år 1822 motsvaras 2020 av ca 41 mkr (KPI), 86 mkr (guldprisindex) alt 1,4 miljarder kr (arbetarlöneindex)

⁷⁸⁹ 600 000 riksdaler banco år 1823 motsvaras 2020 av ca 92 mkr (KPI), 180 mkr (guldprisindex) alt 2,9 miljarder kr (arbetarlöneindex)

⁷⁹⁰ 620 000 riksdaler banco år 1823 motsvaras år 2020 av ca 95 mkr (KPI), 187 mkr (guldprisindex) alt 3 miljarder kr (arbetarlöneindex)

⁷⁹¹ 2 miljoner riksdaler banco år 1823 motsvarar ca 310 mkr (KPI), 600 mkr (guldprisindex) alt ca 9,6 miljarder kr (arbetarlöneindex)

⁷⁹² Så fungerade det 1823, så fungerar det 2020. Den som erhåller någonting av någon, blir mindre benägen att ifrågasätta eller motarbeta givaren. I bästa fall blir han eller hon istället en förespråkare och beskyddare av givaren och dennes oantastlighet. Personer på ledande positioner inom exempelvis politik, statsförvaltning, näringsliv, kultur och idrott som erhåller en middagsinbjudan, en utmärkelse eller en medalj av statschefen kommer ej att ifrågasätta eller motarbeta statschefen. All potentiell opposition inom samhällsetablissemangen och kändisvärlden mot statschefen och mot monarkin som statskick neutraliseras därmed, avväpnas, oskadliggörs, och den intellektuella debatten nedstytas effektivt uppifrån. Slagkraften i en middag på slottet, en påhittad hederstitel eller en kunglig medalj, handskakning och fotografering med kungafamiljens företrädare kan knappast underskattas; det slår direkt an ett mycket känsligt ackord i mottagarens barnsligaste fäfänga och drömska inbilskheter. Även personer som man tidigare trodde hade lite bättre självförtroende och egen värdighet, faller som käglor och spelar enfaldigt och stelt leende med i detta ändlösa spel när deras namn ropas upp och de blir ”sedda” av en inrättning som i grunden är förnuftsvidrig.

livförsäkring. Man hade också framgångar på andra håll; t ex så hindrades ett förslag att upphäva indragningsmakten.

Denna riksdag 1823 utmärkte sig på så vis att oppositionen inledningsvis visade tänderna mot regimen, men sedan lyckades regimen fullständigt utmanövrera detta motstånd. Faktum är att regimen i alla budgetfrågor avgick med storseger. Tidningen *Argus* konstaterade i efterhand, att mot bakgrund av regimen framgång i alla stora frågor kunde man undra om en opposition vid denna riksdag ens funnits. Den opposition som ingivit hopp inledningsvis hade, genom regimen försorg, blivit splittrad, osynkroniserad och givetvis systematiskt undergrävd.

Så trots den kärva verklighet som rådde ute i landet, och trots det djupa missnöje som fanns och det breda stöd hos folket som riksdagsoppositionen alltså hade för sina krav på förändringar, så accepterade kung Jean aldrig denna problemformulering. Jeans bekymmer var inte fattigdomen på den svenska landsbygden, denna rörde honom inte i ryggen. Hans problem var snarare de riksdagsmän som krävde en omläggning av hans politik p g a detta. Jeans stora mål var inte att avhjälpa nöden i landet, ej heller att ena folket bakom sig och *leda* Sverige in i framtiden. Nej, inget sånt progressivt jävla trams. Hans stora mål var att betvinga oppositionen och få igenom de rekordstora budgetanslagen till sin egen familj och för sina personliga syften. *Detta* blev hans egen problemformulering. Stamfader Bernadottes kleptokratiska approach var i princip *raka motsatsen* till andan i den amerikanska presidenten John F Kennedys⁷⁹³ berömda sats i sitt installationstal 1961 om att sätta nationens intressen före de privata.⁷⁹⁴

Och detta var kontentan av 1823 års riksdag. Den bernadotteska egennyttan och kleptomanin i full blom, i full ohämmad framfart. Ingen blygsamhet, inga skrupler. Bara ändlös girighet och fula trick.

Och allmogen led.

Kapitel 23 avsnitt 15

STORSLAGEN ANHÖRIGHETSINVANDRING

Den **22 maj 1823** ägde en vigselceremoni rum i München. Kung Jean och kronprins Oscar var ej närvarande utan representerades av stand-ins, vikarier, var uppgift det var att säga "ja" till kärleken eller giftermålskontraktet, beroende på hur man ser det.

Josefina var dock närvarande, likaså hennes far Eugène, som lyckats återhämta sig tillräckligt från ett slaganfall några veckor tidigare så att han nu kunde föra henne till altaret. Den **24 maj** lämnade Josefina München tillsammans med ett mindre följe personliga assistenter. Josefina reste under det jättehemliga inkognitot "grevinnan av Skåne". Sällskapet ankom till Lübeck i slutet av månaden och mottogs där av den svenska delegationen i galakläder. Ingenting fick gå snett, allt var planerat i minsta detalj; vem som skulle sova i vilket rum på hotellet i Lübeck; vilka som skulle eskortera Josefina till måltiderna; vem som skulle sitta till höger och vänster om Josefina och på andra platser kring bordet vid måltiderna; vilka som skulle sitta i samma roddbåt på väg ut till det ankrade fartyget; vilka klädkoder som gällde i Lübeck och till sjöss; o s v.

Ankom till Lübeck från ett annat håll gjorde även svärmor Désirée, som efter tolv års förhalande nu bestämt sig för att slutligen baxa sig över till det förhatliga kalla land i norr som gjort henne till drottning. Det finns flera skriftliga utlåtanden i Désirées egen bevarade brevkorrespondens – bl a konstaterandet att "sedan jag lärt känna detta fördömda Sverige har

⁷⁹³ John "Jack" Fitzgerald Kennedy (1917-1963), amerikansk politiker

⁷⁹⁴ "And so, my fellow Americans: ask not what your country can do for you – ask what you can do for your country." (20 januari 1961)

jag förlorat mitt lugn” – men nu skulle den loja köpmansdottern alltså med på båten till skitlandet som stressade henne så.

Till Lübeck hade anlät en svensk eskader för att transportera upp allt och alla till Stockholm. Flaggskippet var det svenska örlogsfartyget *Carl XIII*⁷⁹⁵, vilket eskorterades av flera ytterligare skepp. Befälhavare för hela eskadern var överamiral Rudolf Cederström, en av stamfaderns lojalister. Josefina, guldkalven vars enskilt viktigaste uppgift under resten av sitt fertila liv det nu var att producera barnbarn åt dynastigrundaren, var givetvis den dyraste lasten. Näst värdefullast var Josefinas juveler. Vid embarkeringen den **2 juni** inventerades av den svenska administrationen *särskilt noggrant* Josefinas medhavda smycken:

”En komplett uppsättning diamanter och rubinspineller”

”En komplett uppsättning kaméer, pärlor och turkoser”⁷⁹⁶

”En komplett uppsättning ametister och diamanter”

”En komplett uppsättning pärlor och diamanter”

”En komplett uppsättning turkoser”

Utöver detta fanns flera föremål, armband och prydnadssaker med innefattade diamanter, smaragder och pärlor.

Allting listades och förteckningen vidimerades personligen av överamiral Cederström. Detta var alltså den åstundande juvelinjektionen som nu skulle assimileras in i släkten Bernadottes privatekonomi, och överträffade manne vad stamfadern själv vågat hoppas på när han kartlagt sonhustrukandidaternas privatförmögenheter 1822, ett av hans tyngst vägande kriterier när han utvärderade lämpliga honor för Oscar att para sig med.⁷⁹⁷

Själv hade den 16-åriga Josefina även med sig sin älsklingsdocka. Denna kom dock ej med i dyrbarhetsinventeringen.

Snart kunde man lätta ankar och inleda migrationen över Östersjön. Ombord fanns redan flera svenska officiella representanter och diverse hovfolk som skulle utgöra Josefinas och Désirées personal och umgänge under kommande år. Bland dessa återfanns Mariana Koskull, stamfaderns sexleksak under Désirées frånvaro, tillika eventuellt modern till en bernadottesk oäkting.⁷⁹⁸ Oklart hur det kvinnliga småpratet flöt på mellan Désirée och Mariana under den halvannan vecka till sjöss som de nu fick tillsammans. De två hade säkert en del att reda upp under båtfärden. Det är inte utan viss mörk humor som stamfadern i Stockholm skickade just Mariana Koskull för att hämta upp sin hustru.⁷⁹⁹

⁷⁹⁵ Längd 53,91 m; bredd 14,69 m; deplacement 2610 ton; bestyckad med 74 kanoner. Detta fartyg hade börjat byggas 1805 och då under namnet *Drottning Fredrika Dorotea Wilhelmina*. Innan det togs i bruk namnändrades det emellertid till *Carl XIII*, efter den store konungen och sjöhjälten alltså. Ironin kvarstår dock, att det var ett fartyg med *egentligt* namn av den landsförvisade legitima svenska drottningen, som nu skulle transportera till Stockholm två ifrån utlandet rekvirerade nya drottningar.

⁷⁹⁶ Denna uppsättning är eventuellt vad som idag är känt som det s k *kamégarntityret*.

⁷⁹⁷ Stamfadern och verktyget Wetterstedt misslyckades i sin ambition att säkra – skriva in i äktenskapskontraktet – ett stort framtida arv för Josefina, allra helst från det stormrika bayerska hovet i München. Dock så lyckades planen att genom att på papperet ge Josefina stora välkomstgåvor, så ökade den egna privatförmögenheten flerdubbelt. Artikel 9 i äktenskapskontraktet sade ju att Jean skulle skänka smycken och juveler till Josefina till ett värde av 100 000 riksdaler banco (se kap 23 av 13). Denna gåva bekostades av *svenska staten*, d v s skattebetalarna. Men dels så stannade ju denna förmögenhet – ”gåvan” från skattebetalarna till Josefina – givetvis inom den bernadotteska familjen. Och dels så innebar ju gesten från Jean att Josefina i sin tur medförde smycken till Sverige till ett ännu större värde, som inte alls blev svenska statens egendom utan *också* införlivades i den bernadotteska familjeförmögenheten. Så genom att nominellt skänka juveler för 100 000 rdr bco bekostade av de svenska skattebetalarna till Josefina, så blev sluteffekten att den privata familjeförmögenheten ökade med ett flerdubbelt belopp. Smart! Men givetvis fult och parasitiskt. Helt i linje med den övriga bernadotteska kleptokratin alltså.

⁷⁹⁸ Se kap 22 avsn 26

⁷⁹⁹ I källmaterialet framgår, styrkt av flera samtidsvittnen, att Josefinas pappa Eugène var högst medveten om Koskulls promiskuitet, och för att blockera möjligheten att Oscar också föll för samma frestelse, eller manne styra upp den

Fredagen den **13 juni** – att det råkade bli just denna dag var möjligen ett förbiseende av den annars så vidskeplige Jean – så ankom eskadern med migranterna till Stockholm, efter att ha ankrat under natten vid Vaxholm. Stockholmare hade mött upp örlogsfartyget *Carl XIII* och de övriga skeppen ute vid Vaxholm med egna lövklädda småbåtar och åtföljt eskadern hela vägen in. Strax efter lunchtid gled flaggskeppet sakta in utanför Blockhusudden och hälsades med kanonsalut. Omkring klockan 13 kastades ankar mellan Täckas udden och Manilla. Fullt av människor kantade stränderna och på Strömmen låg mängder av båtar och jollar. Ett så imponerande fartyg som *Carl XIII*, 54 meter långt, med tre höga master och bestyckat med 74 kanoner och översållat med flaggor, hade ej syntts så långt in i Stockholm på över hundra år. Galjonsfiguren var en skulptur av den romerska segergudinnan *Victoria*. Jean roddes ut till moderskeppet för att för första gången träffa sin handplockade sonhustru.

Inför landstigningen av migranterna hade stora läktare upprests vid Manilla holme, även känd som Tolvöresholmen. Dessa läktare ”upptogs av välklädda damer”, givetvis. Mellan läktarna fanns en lång bred estrad betäckt av mellanblått kläde. Denna estrad ledde fram till en lika bred trappa ner mot vattnet. Migrantmottagandet var koreograferat på så vis, att kung Jean och kronprins Oscar stod och väntade på sina respektive fruar på denna blå scen vid trappan mot vattnet, jämte en ”lysande svit”. När så de nyanlända kom iland skulle de hälsas med tal, varefter alla fyra gemensamt skulle promenera på blå mattan mellan läktarna och folkets jubel, och med den tjugigaste inramning av hovfolk, militär och ståt, bort till de väntande kalescherna.

Klockan 18:30 lämnade Désirée och Josefina moderskeppet under kanoners dunder. Värdet var klart och milt. Migranterna fördes iland av en däckad slup med 24 roddare, som lade till vid den blå trappan, där Jean och Oscar väntade. Den sedan länge emotsedda anhörighetsinvandringen var fullbordad och familjeåterföreningen ett lyckligt faktum. Det jublades från alla stränder, spelades musik på land och på båtar, och viftades vilt med hattar och näsdukar. Nye Stasichefen Daniel Edelcreutz höll ett välkomsttal till de nyanlända. Flickor strödde blommor framför migranternas fötter. Folket gladdes sig i högan sky åt de fyras ankomst till Sverige. Termerna allmän ”hänförelse” och ”hänryckning” förekommer på många ställen i källmaterialet, och de uppskattningar av åskådarmassorna som omnämns, inklusive längs kortgevägen och de som stod på Södermalms höjder och besåg det hela, ligger på mellan 30 000 och 50 000 stockholmare. Kan tilläggas att det högre estimatet är från stamfaderns egen historiekompositör Schinkel.

Den svenska migrationsförvaltningen bjöd på lite mat varefter Désirée och Josefina transporterades till sitt ankomstboende. Den stora ceremonivagnen var förspänd med åtta vita hästar med seldon som glänste av purpur och guld. Transporten till Josefinas ankomstboende, Haga slott, blev ett rent triumftåg medan Jean och Oscar red bredvid, och följet eskorterades av mängder av kavalleri. Vid Djurgårdsbrunn passerade man en äreport sammansatt av svenska och norska fanor, och senare ytterligare en. Hela vägen över Ladugårdsgärdet via Fiskartorpet och Bellevue till Haga kantades av 10 000 paraderande soldattrupper.

Efter ett kort uppehåll på Haga fortsatte Désirée och Jean klockan 21 samma afton till hennes nya permanentboende, nämligen gruppboendet Stockholms slott, under stor pompa. Detta boende skulle ju bli basen för hela släktnätverket, hela den framtida klanen, väl avskild från mer utsatta områden utanför Stockholms stadskärna.

Josefinas ceremoniella intåg i Stockholm ägde rum den **19 juni** på förmiddagen, samma dag som vigselceremonin i Storkyrkan. Därpå följde baler och banketter, fester, galaföreställningar och supéer för horder av gäster, storslagna fyrverkerier, och sedan ännu mer av samma sak, om

---

allmänna dekadensen på Stockholms slott en aning, hade Eugène *krävt* att Mariana Koskull flyttade ut från slottet i samband med Josefinas ankomst, vilket också var vad som ska ha skett. Koskull levde den senare delen av sitt liv i en lägenhet i Klarakvarteren i Stockholm, som betalades av – Jean.

och om igen utan avbrott. Ingen riksdaler spard, och allting så okristligt uppförstorat som möjligt, såsom när en av dessa tillställningar arrangerades i Rikssalen där över 60 ljuskronor riggades upp i taket för detta enda ändamåls skull. Parallellt med detta pågick riksdagen, men som en historiker kommenterar:

”Inför denna strålande verklighet försvann ropen om nöd och betryck såsom irrbloss; riksdagens fejder glömdes; tiden andades idel glädje, belåtenhet och kärlek till kungahuset.”

Och det var som sagt under denna tid, i samband med direkta inbjudningar av riksdagsledamöter till olika kungliga evenemang, som regimen såg till att trycka igenom de allra fräckaste anslagshöjningarna, inklusive den rent motbjudande berikningen av den utvalda *familjen*.⁸⁰⁰ Stamfaderns välfärdsbrottslighet, ett fräckt parasiterande på Sveriges knappa resurser på ett sätt och med metoder som någon svensk aldrig från början avsett, saktade ingalunda ner efter Josefinas ankomst.

Efter alla skattefinansierade fester för de nya invandrarna gav sig hovet iväg från Stockholm, så att den osynliga tjänstepersonalen fick städa, tvätta och diska i fred, och de privilegierade gjorde istället nedslag på Rosersberg och Drottningholm i många veckor.

Josefina beskrivs vid ankomsten som lång och mager, ”smal som en orgelpipa”, och detta intryck blev än distinktare bredvid den korta och tjocka Désirée. Josefinas hade ett runt och vackert ansikte, vacker mun men något breda tänder. Hon vann svenskarnas hjärtan med sitt något försynta sätt, som en försagd tonåring, samt det faktum att hon redan, på blott några månader, bemödat sig att lära sig språket. Stamfader Bernadotte och hans lata fru hade, knappt 13 år efter att de fått svenska tronföljden i famnen, ännu inte orkat sig igenom förordet till SFI-kursen.

Kapitel 23 avsnitt 16

UPPDRAG GRANSKNING

Många som tidigare varit Jean tillgivna – fullständigt *hänförda*, i vissa fall redan från innan han ens blivit utkorad till tronföljare vid bedrägerivalet i Örebro – hade sent omsider lärt sig se klart och tydligt vad de hade framför sig. En av de som sällat sig till *drevet* 1810 och tidigt backat upp Jean, just som Fournier hållt alltmer bensin på brasan i Örebro, var Otto Fredrik Påhlman, som förekommit tidigare i vår berättelse. Påhlman beskrivs i en källa som ”en fast, en stadig man” men hade möjligen alltid varit lite naiv, exempelvis då han efter statskupperna 1809 i riksdagen, 24 år gammal, krävt en utredning om vilken roll som Gustaf IV Adolfs *rådgivare* haft i den avsatte kungens beslut och Finska krigets misslyckande. Påhlman hade lagt fram denna hemställan utan att ana sprängkraften i en granskning av denna ljusskygga verksamhet, ränkerna, manipulationen och undergrävandet av kung Gustaf IV Adolf. Vesslan Wetterstedt, denne avskvärde jävel, en usling i svenska nationens historia, hade då med all sin slipade retoriska förmåga kraftigt avstyrkt en sådan granskning, som därmed till slut blockerats.⁸⁰¹

Hur som helst, Påhlman hade blivit Jeans adjutant 1811, befordrats till major 1813 några dagar efter Dennewitz, fått Svärdsorden 1814, befordrats till överstelöjtnant 1817, blivit styrelseledamot i Riksgäldskontoret 1818 jämte andra förtroendeuppdrag, blivit tillförordnad landshövding i Östergötlands län i januari 1822 och befordrats till överste i armén på Karlsdagen ett par veckor senare. Privat hade han dessutom gift sig 1821, med en prästdotter. Men, berättar källmaterialet, Påhlman hade med tiden genomskådat sin gynnare. Sett utifrån vad Påhlman

⁸⁰⁰ Se kap 23 avsn 14

⁸⁰¹ Se kap 2 avsn 2 (fotnot om händelsen)

personligen erhållit för sin lojalitet till Jean fanns inget att klaga på. Det var en helt gyllene karriär. Men sett till vilka principer och värderingar han sålt ut eller sett skändade under vägen för att uppfylla denna lojalitet, och den skada som denna regim tillfogat Sverige, den ruttenhet som dessa avarter till s k statstyre efterlämnat, fanns inget att vara stolt över. Denna konflikt gnagde Pålhmans samvete. Hade bekände själv, trött och uppgivet efter att ha sett vad som blivit av allt, om sitt förhållande till den externrekryterade autokraten från Pau:

”Jag har dragit mig ifrån honom.”

Desillusionen över korruptionen och intigheten i toppen av pyramiden, nedstämdheten över det Sverige som blev, och hans egen betydelse som en regimens bundsförvant, en maktmissbrukets och folkförraderiets möjliggörare, tyngde Pålhman oerhört. Han hade bistått eller tyst accepterat en regim, en apparat, ett system... men han hade sålt ut sin moral, sin heder, sitt samvete.

I maj 1822 begick han självmord, blott 37 år gammal.

En annan som var desillusionerad över denna inympning från Pau, av många skäl, var givetvis Carl Henric Anckarsvärd. Han hanterade detta genom att ifrågasätta regimen under riksdagens överläggningar. Den **18 september 1823** kritiserade Anckarsvärd i ett memorial i adelsståndet under riksdagen, som pågick fortfarande, återigen den ansvarslösa budgetprocessen och pengarullningen inom främst armén.⁸⁰² Han hävdade att en regering inte kan vinna allmänhetens förtroende, om den inte visar hänsyn för den skattebetalande delen av befolkningen och dess ansträngningar, och visade måttfullhet och respekt för detta innan man plussade ihop alla stora utgiftsposter – ”nya fordringar till ökande av folkets bördor” – och bara förväntade sig att skattebetalarna skulle svälja detta. Anckarsvärd vidgade sedan perspektivet och menade att det svenska systemet saknade potenta funktioner för maktindelning, motviktsförhållanden och kontrollfunktioner, och var uppbyggt på ett sådant sätt att det främjade ett allenastyrande. ”Styrelsen sträcker obehindrat över allt sin långa och mäktiga arm”, inklusive uti den ekonomiska lagstiftningen, rättsväsendet och tryckfriheten. Anckarsvärd kritiserade samtidigt riksdagens passivitet och likgiltighet vid exempelvis ”de ultramarinska besittningarnas överlåtande till kungens fria disposition, med Barthélemy- och Guadeloupemedlens underdåniga avträdande, ävensom vår anspråkslöshet till rubelfonden”.

Även fastän Jean och hans regim gick segrande ur riksdagen 1823 som helhet, så hade den kritik som faktiskt yttrades mot regimen blivit skarpare och mer potent. Än nådde man inte hela vägen upp i pyramiden, men viljan, förmågan och modet att granska överheten hade hos rättskännande svenskar börjat slå rot i början av 1820-talet. Regimen hade indragningsmakten till sitt förfogande för att tillintetgöra tryckta alster som den ej behagade, men debatten i pressen om missförhållanden, orättvisor, maktmissbruk och ansvarsförsummelse fick allt tydligare konturer.

Regimen försökte samtidigt med alla tekniker stilla oppositionella riksdagsmän, som vi vet, och Stockholms publicister blev duktigt förföljda och motarbetade om de ej strök regimen medhårs, men detta till trots så fanns en begynnande, nyväckt mentalitet av *ansvarsutkrävande*. Jean Bernadottes utgallring inom sin administration av meningsmotståndare, hans helt godtyckliga befordrings- och förmånssystem för sina lojalister, hans egenrådiga bestämmande jämte det ständiga fokuset på egenintresset och självberikningen, likgiltigheten inför svensk lagstiftning ifall denna stod i vägen för hans syften, o s v – allt detta hade skapat en *kultur* av missförhållanden, oskick och ej sällan ren korruption i den svenska offentliga administrationen därinunder. En historiker skriver:

---

⁸⁰² Som exempel kan nämnas att kostnaden för ett militärläger vid Bonnarps hed i Skåne sommaren 1824 – mitt i lugnaste fredstid – tilläts skena till 600 000 riksdaler banco, vilket motsvaras år 2020 av ca 92 mkr (KPI), 180 mkr (guldprisindex) alt 2,8 miljarder kr (arbetarlöneindex).

”Ämbetsmannagodtycke och missbruk av allehanda art frodades denna tid så inom lägre som högre kretsar. Därom vittna till överflöd den mängd av fiskaliska aktioner, som i de dagarna anställdes och, vad mer är, hade en påföljd.”

Det högsta ledarskapet i en organisation eller en nation sätter ett föredöme genom sina gärningar och sina värderingar. I synnerhet om ledargestalten har stor auktoritet och om ledarens närvaro eller inblandning i styret av inrättningen är omisskännlig och beständig, så blir detta avtryck särskilt påtagligt. Efter de svenska grundlagsreformerna 1809-1810 i progressiv riktning och den nya tidens tänkesätt och strömningar, så verkade externrekryten Jean tvärtom resolut för upprätthållandet av det svenska kastväsendet, strukturell särbehandling av olika grupper medborgare, motarbetandet av grundläggande medborgerliga rättigheter för Sveriges invånare, *utestängandet* av den fattiga svenska folkmajoriteten från delaktighet i det s k samhällsbygget,⁸⁰³ samt inrättandet och bevarandet av hierarkier och kottierier där smilandet, självgodheten, titelsjukan, egennyttan och godtycket härjade fritt. I den svenska offentliga förvaltningen och i det svenska samhället, på alla plan, skickades signalen från högsta ort att meritokrati, lag och rätt, egen måttlighet, gammaldags flit, saklighet, respekt för sanningen, osjälviskhet, solidarisk plikt känsla och personlig samvetsgrannhet var hopplöst ute. Istället vann sedefördärv i olika former allt större insteg, och den svenska regimen och det styrande översta tunna skiktet av det svenska kastsamhället var totalt ur fas med nationens gräsrotter, ett förhållande som Jean accentuerade till det yttersta och som skulle få stora konsekvenser lite längre fram på 1800-talet.⁸⁰⁴ Men det *fanns* samtidigt ett ökat medvetande om dessa missförhållanden redan i början av 1820-talet, och en viss motvikt som i allt högre utsträckning vågade undersöka, utvärdera och kritisera vad som pågick högre upp i pyramiden, samt att mer koncist kalla saker vid deras rätta namn och ej flumma bort alla grava orättvisor och oegentligheter med eufemismer och nyspråk.

Trots alla sina många tekniker för att undvika utomstående insyn och revision av sin egen styresverksamhet, sin egen skuggstat, sitt eget hov, sina egna kassor och fonder, sitt eget åsidosättande av lagar och regler, sin egen propaganda, sin egen amoralitet, o s v, så nådde avsyningen för varje år lite, lite närmare. Men stamfadern ville givetvis stävja detta så mycket och länge som möjligt. Demokrati, liberalism, offentlighet och upplysning var begrepp som kom alltmer att högeligen irritera honom, den forne republikanen. I sitt avslutningstal till riksdagen den **22 december** valde han det retoriska greppet att det stackars folket helt enkelt inte var redo för stora förändringar. ”Då stater *skakas*, är det slutligen *folket* som mest därav lider” varnade han. Därför var den bästa strategin, för stabilitetens skull helt enkelt, att bevara den feodala samhällsordningen, kastsamhället, särbehandlingssystemet och berikningskulturen hos det styrande skiktet som de var, eller snarare förstärka denna tudelning ytterligare.

Jean förklarade mycket tydligt för riksdagen att han inte tänkte jämka sin egen maktställning. Han lutade sig mot dels regeringsformens § 4, dels mot successionsordningen. Regeringsformens § 4 inleds med orden ”kungen äger att allena styra riket”, och successionsordningen sade att kungamakten tillhörde familjen Bernadotte för alltid, oavsett förtjänst och duglighet.

⁸⁰³ Jeans hantering av folkskolefrågan var katastrofal (se kap 24 avsn 19). Han motarbetade samtidigt kraftigt förändringar i demokratisk riktning som skulle göra den svenska folkmajoritetens röst hörd. Jean Bernadotte ströp även det fria ordet, den fria nyhetsrapporteringen och det fria demokratiska samtalet, och i stor utsträckning så *dödade han sanningen* i media och i rikspolitiken. Han inrättade en Stasisverksamhet med ett angiverisystem där svenska medborgare med fel politiska uppfattningar trakasserades och fälldes i pseudorättegångar. O s v. Det går att dra en rak linje från detta *vanstyre* av Sverige, och förtramandet av de svagaste, till vad som följde därpå, nämligen att så många driftiga unga svenska män och kvinnor, från fattiga hem, valde att rösta med fötterna. Jmfr t ex kap 25 avsn 16.

⁸⁰⁴ Jmfr t ex kap 25 avsn 16

Punkt. Hedersdoktorn i statsvetenskap behövde inte mer än så. Detta var allt. Kanske var han intellektuellt oförmögen att ta in mer än så. I sitt avslutningstal sade han:

”Med föresats att endast bevara *mina* lagliga rättigheter, utan att inkräkta på era, ska jag därför städse vara beredd att samråda med er över allt, som kan *förtydliga* vår samhällsordning.”⁸⁰⁵

Inte ändra, endast förtydliga.

Men vad hedersdoktorn i statsvetenskap missat var att 1809 års regeringsform var lite längre än dessa sex ord som han byggde sin autokrati på. Satsen som inleds med orden ”kungen äger att allena styra riket...” fortsätter nämligen ”...på det sätt denna regeringsform föreskriver”, och hela § 4 talar om kungens skyldighet att inhämta upplysningar och vägledning för sina beslut från sina statsråd. Och dessa statsråd skulle, enligt samma paragraf, besitta kunskap, erfarenhet och hederlighet för att kunna ge kungen detta stöd i sin ämbetsutövning.

Detta var den faktiska innebörden och andemeningen av § 4, d v s att kungen i sin ämbetsutövning hade att tillgodogöra sig fakta, orientering och råd från sitt kabinett, där varje medlem i sin tur var *ålagd* att med sin kunnighet, förtrogenhet med olika ämnen samt redbarhet och moralisk plikt känsla vägleda kungen. Monarken *måste* i alla ärenden låta sig upplysas av ett statsråd, och *fick ej* fatta beslut efter partiska underrättelser eller råd av dolda personer utan ansvarighet. Detta jämviktsförhållande är otvetydigt, och professor Heckscher ägnar detta betydligt utrymme i sin avhandling. Men levde statsråden verkligen upp till den roll som grundlagsfäderna utvisat för dem? Eller hade de bara blivit en samling nickedockor, stammande sitt bifall på knackig franska åt Jeans orerande, personliga godtycke och maktlystnad? Heckscher menar att frasen ’konungen äger att allena styra riket’ ofta användes såsom ursäkt för ”det rena godtycket --- där de anförda sakskalet icke var den verkliga grunden för konungens beslut, eller där alls inga sakskalet anfördes”.

Därutöver bestod RF 1809 av ytterligare 113 paragrafer, där den överordnade principen också var *maktindelning*, och i synnerhet en tydligare inskränkning av kungamakten än tidigare.

Men Jean läste allt detta rakt tvärtom, eller snarare vantolkade regeringsformen till absurdum, eller ignorerade obekvämheter helt och hållet. Jean Bernadotte läste Sveriges konstitution *som fan läser Bibeln*, skulle man kunna säga.

Maktdelningsprincipen, såsom den formulerades i RF 1809, innehöll flera tvetydigheter och oklarheter vad gällde olika parters rättigheter och skyldigheter, så om denna maktindelning skulle fungera i praktiken förutsatte detta ofrånkomligt hos de olika maktinnehavarna en ömsesidig vilja till eftergifter för det gemensamma bästa. Konflikter enligt detta balans- och motviktssystem skulle bli olösliga först när en part vägrade jämka sina lagstadgade rättigheter, utan istället vantolkade grundlagen till sin fördel och till sista stavelsen oresonligt hävdade *sin* rätt på bekostnad av andras. Detta skulle då skapa ständiga låsningar i statsstyret... såvida mutor och hot ej mjukade upp motståndet.

Stamfader Jean avslutade sitt tal till riksdagen vid juletid 1823 med en uppmaning till ledamöterna att ”vara svenskar” – att härda ut, att inte få några idéer som kan störa samhällslugnet – och att den starka, obevekliga svenska kungamakten var där för att stanna, att

⁸⁰⁵ Ang begreppet ”vår samhällsordning” jmf t ex kap 3 avsn 12; kap 4 avsn 7, 15; kap 19 avsn 3; kap 20 avsn 5; kap 22 avsn 4, 14-16, 19, 20, 23; kap 23 avsn 12, 24; kap 24 avsn 23 (midsommar 1843). I detta sitt avslutningstal till riksdagen den 22 december 1823 ligger dock mer än bara en referens till successionsordningen, nämligen det stränga upprätthållandet av feodalismen, kastsystemet, särbehandlingen, autokratin, nepotismen/utnämningmakten där regimlojalitet övertrumfade alla eventuella meriter, omyndigförklarandet av hela befolkningen förutom en smal flisa som hade rätt att rösta och att bli framröstade som representanter i riksdagen, o s v. Denna samhällsordning var det som den s k ”samhällsbyggaren” (nyspråk enligt hovets nuvarande pågående revisionism) menade möjligen kunde ”förtydligas”, dock ej ändras.

detta var en garant för svenskarnas frihet, och att folkstyre med åsiktsmångfald och yttrandefrihet kunde störta landet i fördärvet:

”Ståndaktighetens välde är varaktigast och det första av alla, men svaghet och oenighet störta staterna och beröva folken deras frihet.”

Dessa varnande slutord kan ses som en reaktion på de frön till granskning, till *genomskådande*, som börjat gro. Vi har redan i vår berättelse sett flera exempel på hur regimen gjorde allt för att släcka ner det fria ordet, så snart någon närmade sig en känslig sanning eller så snart regimen befarade att ett ömtåligt ämne – Jeans utplånande av Vasaättens minne, den systematiska bernadotteska kleptokratin, svenska nationens uteblivna fördelar av bedrägerivalet i Örebro 1810, o s v – kunde riskera att *analyseras*. Verktuget Wetterstedt ägde den juridiska indragningsmakten, statscensuren. Docent Stig Boberg ägnar i sin utredning om tryckfriheten 1810-1844 även ett helt kapitel åt ”icke-juridiska aktioner” – typ muntliga varningar, hot om att utgivare och redaktörer skulle ställas utom lagen, olika former av skrämselfaktik – som i förlängningen framkallade en beklämmande självcensur i den svenska pressen.

”De styrandes brist på respekt för grundlagen visade sig också när de önskade få veta anonyma författares identitet”, konstaterar Boberg.

D v s det blev ofta, när Jean och verktuget Wetterstedt var inblandade, frågan om personlig förföljelse och vedergällning, där skribenters grundlagsskydd betydde noll. Detta icke-konstitutionella förföljelsebeteende och repressiva godtycke bidrog också till att skapa en allmännare stämning av förtryck och ofrihet bland alla i Sverige som hade intresse av politik eller dristade sig att hysa en självständig politisk åsikt.

Som illustrativt exempel på detta kan nämnas tidningen *Couriren från Stockholm*, som i april 1822 inlett publiceringen av en längre uppsats med titeln *En blick på Sveriges ekonomiska läge och vinst av 1809 års revolution*. Blotta titeln hade givetvis väckt misstänksamhet på högre ort – en granskning, en genomlysning och utredning av det faktiska resultatet av statskupperna 1809 och vad som kom att bli efteråt, i synnerhet efter externrekryteringen av Jean. Detta fick *inte* analyseras och diskuteras öppet! Verktuget Wetterstedt, den pesten, hade sett till att dra in tidningen omedelbart. Året därpå, 1823, hade emellertid samma text getts ut som fristående ströskrift.

Artikeln börjar med att konstatera att omvälvningarna i kölvattnet av *Finska kriget*, och den nya konstitutionen 1809, faktiskt fått många att kvickna till och tro på bättre tider:

”Även svenska nationen vaknade och begynte andas och hoppas friare, så mycket nämligen som dess medfödda eller tillskapade tröghet tillät.”

Men allting hade blivit till intet. Det fanns i landet en törst efter upplysning och debatt, men censurmakten 1812, som annullerat relevansen av grundlagen tryckfrihetsförordningen, hade undanröjt detta:

”Konstitutionens döda bokstav stod kvar, men upplysning, nit för allmänna ämnen, styrelseprinciper, allt var på samma punkt som före revolutionen.”

Mer än ett decennium efter statskupperna så var den oberoende revisionen av statens finanser närmast obefintlig; fri företagsamhet existerade ej; det svenska ämbetsmannaväldet var mer förvuxet, klumpigt och oöverblickbart än någonsin; och vad gällde möjligheten att utkräva ansvar av ministrar och ämbetsmän ”så stå vi nästan på samma punkt som före revolutionen”. Och konceptet att alla skulle vara lika inför lagen var bara en tom fras.

En av de saker som uppsatsen vände sig främst mot, var det svenska pyramidspelet där en genuint *trälände* svensk allmoge, utan rättigheter, skulle försörja ”den beständigt tillväxande ämbetsmannaskaran” för vilken äskades ständiga löneförhöjningar vid varje riksdag.

Författaren, Johan Peter Theorell⁸⁰⁶, gör i skriften ett försök att med historiska indexberäkningar studera fördyringen av den alltmer försvälda svenska statsapparaten och tilltagande byråkratin, och gör likaså jämförelser av de svenska förhållandena med andra stater, och påminner läsaren om svenska riksdagsbeslut under de senaste åren som påverkat hela ekvationen.

Eftersom alla visste, inklusive Theorell, att stamfadern ej kunde ta saklig kritik utan att diskussionen då med ens skulle resultera i personlig förföljelse och vedergällning, så fokuserade han i sin granskning på perioden 1809-1817, "Carl XIII:s nio regeringsår", och låtsades utvärdera Sverige mot Carl XIII:s gärning, fastän alla givetvis visste att Jean i princip självt styrt Sverige sen hösten 1810. Dock så lämnade Theorell en skarp dom över hur misskötseln av Sverige som nation under många år drabbat den trälände rättslösa underklassen, som finansierade hela pyramiden ovanför, och som ännu 1822-1823 inte fått det ett uns bättre, trots retoriken från det styrande skiktet:

"Den så länge grundlagda fattigdomen och rådlösheten har stigit till den grad, och till den grad förbryllat människornas begrepp om sant och falskt, att man nu ej vet bättre sätt att förklara eländet än att härleda det från himlens välsignelse, varom vi annars bedja i kyrkorna."⁸⁰⁷

Trots den minskade svenska staten – Finland förlorat, Pommern försålt, intäkterna från St Barthélemy bortskänka av riksdagen till den exekutiva makten, och utan direkta yttre militära hot – så hade statens kostnader skenat, likaså statens framtida pensionsskuld till alla dessa byråkrater. Och i och med att den icke-skattebefriade folkmajoriteten hela tiden fick plocka upp notan, följde i spåren av detta bara armod.

Alla Theorells slutsatser på detaljnivå är ej prickfria. Ibland haltar resonemangen, samtidigt som han å andra sidan ibland underskattar problemen. Hans generella slutsatser är dock korrekta, nämligen att inkomstbeskattningen 1822-1823 av den svenska skattebetalande klassen var grotesk, omåttlig, helt förnuftsvidrig och ojämförligt mycket större än historiskt sett, samt att statsbudgetens utgiftssida var närmast okontrollerad och att folkmängden och Sveriges resurser var mindre än förr. Men med detta visat, så strävade Theorell allra mest efter att presentera ett gediget *underlag för debatt*. Han menade att *transparens* i statens finanser och all offentlig verksamhet gynnade samhället, och med intellektuell prestigelöshet uppmanade han till feedback, meningsbyte och fortsatt kritisk granskning:

"Det kan väl icke undfalla någon, hur svårt och vanskligt ett sådant företag är, som det vi nu försökt. --- ...svårt att med fullständig noggrannhet utföra de beräkningar, vi i denna uppsats försökt göra. --- Ofta har vi varit tvungna att lita på andras uppgifter, någon gång på äldre privata anteckningar, där vi ej kunnat förskaffa oss officiella. --- Vi önska således uppriktigt att få kritiker, och att sakkunniga må visa, vari vi kunnat missta oss. Med erkänsla ska vi mottaga rättelser, som stödja sig på bevis; sålunda rättad och kompletterad ska vår tabell en gång kanske bli av betydlig nytta. Vi behöver ej säga, att vi på intet sätt fruktar skrik och ovett, ty vi vet, att vi, utan allt främmande motiv, endast sökt *sanning*."

I ett efterord utvecklar Theorell detta ytterligare och kommenterar Wetterstedts godtyckliga missbruk av indragningsmakten:

"Man tycks ha missförstått denna indragningsrättighet, som gavs --- icke såsom ett vapen mot *obehagliga sanningar*. --- En lugn historisk undersökning, en jämförelse mellan rikets tillstånd i ekonomiskt avseende nu och för 120 år tillbaka, ett resonemang endast stött på fakta och alldeles blottat på smädelser och tydningar, en rakt på saken gående, osminkad framställning av ett ämne, som nära rör varje medborgare och är ett föremål för hans ovillkorliga yttranderätt – den har grundlagen inte på minsta sätt underkastat godtycket."

⁸⁰⁶ Johan Peter Theorell (1791-1861), svensk tidningsman och skriftställare

⁸⁰⁷ Jmfr kap 4 avsn 21 (trätavlan i köket, autentisk)

Regimen kunde inte utrota sanningssägarna. Man hade börjat genomskåda bedragaren från Pau, även om ingen – ännu – sade det rakt ut, och man hade förlorat tilltron till verktyget Wetterstedt. Den politiska oppositionsledaren Carl Henric Anckarsvärd skulle få sällskap av fler. Och snart skulle skriftställare som Magnus Jacob Crusenstolpe, Anders Lindeberg och Lars Johan Hierta göra entré. Och göra sin medborgerliga och patriotiska plikt – fortsätta sitt *uppdrag granskning* av makten. Först ut av dessa på den nationella opinionsbildararen var Anders Lindeberg, som redan demonstrerat klarsynthet och debattfärdigheter i samband med *Det stora oväsendet* hösten 1815.⁸⁰⁸ Efter att under ett antal år ha sålt ut sig som skribent och tidningsman till firma Bluff & Båg – Bernadotte och Wetterstedt – vilket måste räknas som ett streck i Lindebergs räkning, började han framåt mitten av 1820-talet genomskåda hyckleriet som levererades från Stockholms slott och komma på rätt köl. Den **2 augusti 1824** infördes en artikel i *Allmänna Journalen* med titeln *Om legitimiteten*, med Lindeberg som anonym författare, som oroade det känsligaste av alla nerver på högre ort. Tidningen drogs in omedelbart, blixtnabbt. T o m i Nationalbibliotekets samlingar i Stockholm, som annars kan stoltsera med ganska god fullständighet på många områden, saknas just detta enda exemplar av *Allmänna Journalen*, nummer 176.

Kampen hade inletts på allvar. På ena sidan stod de som i tryckfrihetens, medborgarrespektens och fosterlandskärlekens namn ville granska makten, med sanning och ansvarutkrävande som enda riktmärke. På andra sidan fanns de som ville tysta all sådan granskning och rensa bort den ur historien.

Kapitel 23 avsnitt 17

KUNGEN OCH DEN HEMLIGA SVENSKA KRIGSMATERIELEXPORTEN

Den svenska regimen har stolta traditioner – vilka vidmakthålls än idag, just nu i denna stund – av att befrämja export av svensk krigsmateriel till moraliskt tvivelaktiga slutkunder, ej sällan till aktivt krigförande sådana, och/eller motparter som med denna förstklassiga svenska utrustning kan hålla sin egen befolkning i ett tillstånd av repressiv terror och undertrycka grundläggande mänskliga rättigheter.

Många kreativa metoder, rökridåer och verbalt snillrika förevändningar har tillämpats under åren för att juridiskt och opinionsmässigt komma undan med detta. Man säljer via bolag i tredje land eller dunkla mellanled eller upprättar parallella skenkontrakt. Man vislar och tittar upp i taket och låtsas som att man inte har en *aaaning* om vem slutkunden egentligen kan tänkas vara. Man är likgiltig inför det faktum att man skriver dessa avtal med några av världens mest korrupta regimer och individer, diktaturer och psykopater, som dessutom mycket väl kan ha ersatts med en ny ensemble rövare innan leveransen ens gått i fullbordan. Man legitimerar diktaturers förtryck av sin egen befolkning, och man exporterar glatt till stater som egentligen inte borde ha råd med krigsmateriel för hundratals miljoner dollar, när de samtidigt påstår sig inte ens ha råd med sin egen befolknings mest basala livsbehov. Man försöker få det att låta trovärdigt att svensk krigsmateriel givetvis helt otänkbart skulle kunna användas i något krig som man någonsin hört talas om i Stockholm. Man hemligstämplar friskt för att blockera insyn eftersom *sanningen* skulle bli alltför jobbig att hantera för ansvariga politiker. Nuförtiden klär man samtidigt upp Sveriges roll i en internationell säkerhetspolitisk kontext i en ny glänsande vokabulär med högtravande ordridåer inför hemmapubliken, ett *nyspråk* för ändamålet, för att upprätthålla den uppstyltat självbelåtna svenska självbilden – vi är ”duktiga” på det ena och det andra heter det,

⁸⁰⁸ Se kap 22 avsn 15

en ”humanitär stormakt” minsann som ska bedriva en ”feministisk utrikespolitik” – och för att dölja de iskallt cyniska kommersiella intressen som har varit, är och förblir den sanna drivkraften i den svenska vapenexporten.

Hoppsan där! Försöker vapentillverkarna, med den svenska regimens goda minne eller åtminstone tysta förståelse, driva på exporten ytterligare genom mutor? Och hoppsan där! Dyker svenska vapen upp, förr eller senare, i näst intill *varenda* militär konflikthärd på jorden med sammanräkningsvis miljontals dödsoffer och flyktingar? Oj, så förvånad man blir! Svenska regimer har dock alltid den godheten att hela tiden släta över verkligheten för att vidmakthålla de naiva, slumrande svenska invånarnas uppfattning av att den svenska krigsmaterielexporten är moraliskt kvalitetssäkrad och fredscertifierad. Puh, vilken lättnad att vi inte åkte av vår höga häst denna gången heller!

Det svenska politiska etablissemangets hyckleri är i denna fråga närmast ofattbart, och har varit så under decennier. Att *medge* att ja, svensk lagstiftning och de underliggande moraliska principerna tänjs och bryts, vapenexport sker definitivt med ärlig insikt om att många slutanvändare kommer att använda dessa vapen i pågående eller förestående väpnade konflikter, och att exporten bidrar till att förtrycka folk och deras rätt, och denna export undergräver allt svammel om någon slags svensk moralisk upphöjdhet i internationell storpolitik, o s v – att *medge* detta vore rakryggat, karaktärsfast, respektabelt. Men att *hymla* om detta och att med ordfinter och skenargument försöka blanda bort korten, vilket varit *modus operandi* de senaste decennierna, *det* är hyckleri och falskhet utan dess like.

Detta som sagt om läget i vår tid, 2020-talet, mitt i det grandiosa skrymteriets tidevarv som vi lever i. Men nu backar vi klockan nästan 200 år och gör ett nedslag i en specifik svensk krigsmaterielexportaffär på 1820-talet.

Flera spanska kolonier i Sydamerika hade förklarat sig för självständiga. Spanien hade ej erkänt deras självständighet, och förhållandet mellan Spanien och dessa kolonier kan beskrivas som ett latent krigstillstånd, där avgörande sjustrider ännu stod att vänta. Tsar Alexander, instiftaren av den *Heliga alliansen*⁸⁰⁹, hävdade resolut de monarkistiska principerna och menade att insurrektionsstaterna i Latinamerika fortfarande stod under Spaniens välde. Rysslands Stockholmsambassadör Suchtelen hade, på order från tsaren, avstyrkt ett svenskt erkännande av Colombia som självständig stat, och tydligt framfört denna principiella hållning till utrikesminister Engeström och verktyget Wetterstedt 1823 och 1824.

Icke desto mindre hade idén väckts hos kung Jean Bernadotte att avyttra några bättre begagnade svenska krigsfartyg till just Colombia, och istället bygga nya för försäljningslikviden. Uppslaget till en sådan transaktion tycks ursprungligen ha kommit från agenter för Colombia, men när planen högsommaren 1824 konkretiseras och diskuteras i sista ledet direkt med Jean så framträder två andra namn; den unge ambitiöse sjöofficeren Adolf von Rosen⁸¹⁰, samt Bernadottes förtrogne växelkursmanipulator, hovjuvelerare och privatbankir för grannlaga ärenden, Michael Benedicks. Hur som helst så gillades idén till fullo av kung Jean och verktyget Wetterstedt. Den sistnämnde, som genom sitt giftermål med Aurora blivit delägare i Finspångs bruk med dess viktiga kanontillverkning, gjorde samtidigt egna försök att i augusti och/eller december 1824, för privatekonomisk vinning, exportera kanoner till rebellstater i Sydamerika.⁸¹¹

⁸⁰⁹ Se kap 22 avsn 14

⁸¹⁰ Adolf Eugène von Rosen (1797-1886), svensk sjöofficer, industriman och järnvägsbyggare

⁸¹¹ Verktyget Wetterstedt hade en dubbel roll som privat vapenfabriksägare (Finspångs bruk) och samtidigt nybliven svensk utrikesminister (från den 8 juni 1824) och en av kungens närmaste män. Girigheten och privatintressena var ofta pådrivande i hans ämbetsutövning, vilket innebar att svensk vapenexport och därmed svensk inblandning i konflikter ej styrdes av vederhäftiga moraliska och juridiska principer och svenska riksdagsbeslut, utan av Wetterstedts eget begär efter opportunistiska exportmöjligheter och snabba privatekonomiska vinster. Sven Ola Swärd (1918-2004) skriver i sin avhandling: ”Genom sin ställning som hovkansler och senare som utrikesminister kunde han genom de svenska

Försäljningen av svenska krigsfartyg och svenska kanoner till dessa destinationer skulle innebära att Sverige alltså beväpnade utbrytarstater i Sydamerika som befann sig i ett krigstillstånd med Spanien. Svenska regimen avsåg alltså att exportera krigsmateriel till en upprorsarmé i en konflikt som kunde betraktas som ett spanskt inbördeskrig. Denna krigsmaterielexport var därför givetvis politiskt sprängstoff. Detta var fullständigt uppenbart för såväl Bernadotte som verktyget Wetterstedt. Sverige använde sin egen proklamerade "neutralitet" i internationella konflikter som någon slags immunitet mot klander, som ett varumärke som var tänkt att ge svenska staten och regimen någon slags överlägsen politiskt och moralisk oantastlighet, och man hade i detta avseende hög svansföring. Men sådan krigsmaterielexport skulle ju i förlängningen kunna tydas som en indirekt svensk krigsförklaring mot Spanien och dess allierade, inklusive Ryssland. Rent ekonomiskt var emellertid incitamenten så lockande att den stora *girigheten* trotsade sådan diplomatisk finkänslighet och moraliska överväganden. Hela diskussionen för den svenska regimens del kom därför att handla om hur man på finurligaste sätt kunde *maskera* försäljningen av krigsfartyg till Colombia och eventuellt andra liknande stater.

Den **31 december 1824** erkände så plötsligt Storbritanniens regering de tre nybildade staterna Mexiko, Colombia och Argentina. Beslutet mottogs i Stockholm i januari med stor glädje av Bernadotte och verktyget Wetterstedt, då man såg att detta öppnade vägen för ett svenskt erkännande av samma fyra spanska kolonier, samt svensk export till dessa av, tja, i princip vad som helst. Den svenska regimen omhuldade nu återigen ivrigt idén att till Latinamerika försälja några äldre svenska krigsfartyg, och man spillde ingen tid i onödan. Den **28 januari 1825** skrev Wetterstedt till den svenska Londonenvoyén Stiereld⁸¹² att det svenska kabinettet i Stockholm med iver och glädje önskade inleda förhandlingar om försäljningar av krigsfartyg med Colombia, Mexiko och eventuellt även Brasilien som tänkbare köpare. Men allting måste ske via bulvaner. Den **10 februari** hade firma *Michaelson & Benedicks* inkommit till den svenska regeringen med den första formella ansökan att få köpa ett svenskt örlogsfartyg. Man visste hela tiden i Stockholm hur laddad och känslig krigsmaterieförsäljningen till de latinamerikanska rebellstaterna var, så allting måste ske *i största hemlighet*. Hysch hysch, ingen offentlighet kring detta och inte ett ord till media eller andra obehöriga!

Ryssland litade emellertid ej på Sverige i detta skede, och man ville förekomma den svenska entusiasmen över britternas erkännande av de latinamerikanska rebellstaterna. Vid ett möte med verktyget Wetterstedt den **21 februari** inskräppte den ryske Stockholmsambassadören Suchtelen ånyo den ryska legitimistiska hållningen. Verktyget förklarade *muntligen* att Sverige ej tänkte följa det brittiska exemplet och erkänna utbrytarstaterna. Detta bekräftades även *muntligen* av Bernadotte själv ett par dagar senare. Suchtelen, som alltför väl kände dessa två herrar som mellan sig styrt Sverige i 15 års tid – Firma Bluff & Båg – önskade dock en *skriftlig* bekräftelse av den svenska hållningen. Denna följde i en depech av Wetterstedt den **25 februari**, men givetvis extremt slugt avfattad, där man luddigt utfäste att ej inleda "diplomatiska förbindelser" med några sydamerikanska stater utan att först ha överlagt med tsaren. Vad den listige Wetterstedt utelämnade i detta löfte var alla andra mellanhanden och transaktioner som ej klassificerades som rent "diplomatiska förbindelser", samt att man via mellanhänder redan förklarat sin avsikt att exportera krigsmateriel till just de spanska kolonierna!

---

beskickningarna göra reklam för sina Finspångsprodukter. Oroligheterna i Turkiet och Spaniens behov av vapen hade i början av 1820-talet väckt Wetterstedts intresse för dessa marknader. Senare hade han även sökt draga nytta av de sydamerikanska rebellernas vapenbehov. --- Av allt att döma önskade Wetterstedt höra sig för om utsikterna för export av vapen och ammunition till Colombia."

⁸¹² Gustaf Nils Algernon Adolf Stiereld (1791-1868), svensk diplomat och politiker

Jean tog upp frågan om krigsfartygförsäljningen i statsrådet för att inhämta dess formella bifall, d v s fiska fram ett litet alibi åt sig själv för brottet som skulle begås. Statsrådet svarade initialt att en affär med krigsmateriel främst berodde på Sveriges utrikes förhållanden till de berörda parterna. Jean förklarade då, enligt Skjöldebrand som var närvarande, att det här inte handlade om diplomatiska överväganden utan endast om ren ekonomisk förtjänst. Efter att siffror presenterats som "bevisade" att det skulle vara en mycket ekonomiskt lönsam affär, där de avyttrade fartygen kunde ersättas med nybyggda för mindre belopp, så tillstyrkte statsrådet den **2 mars** försäljningen av upp till fyra stycken svenska krigsfartyg, senare ännu fler. Den **4 mars** framkom att mäklaren *Michaelson & Benedicks* ville ha 9000 riksdaler⁸¹³ i provision för att facilitera affären, samtidigt som man föreslog att hela affären gjordes upp i *hamburger banco* istället för *pesos duros*, för att dölja spåren av provisionen och transaktionens natur ytterligare. Det saknades dock formellt godkännande från statsrådet för denna provision.⁸¹⁴ Liknande valutatrixande förekommer även senare i processen.

Utan att yppa en stavelse till Ryssland ingick den svenska regimen mellan mars och maj affärsavtal om krigsmaterielexport till Colombia och Mexiko. Skeppen i fråga var örlogsfartygen *Försiktigheten*⁸¹⁵ och *Tapperheten* samt fregatterna *Camilla*, *Chapman* och *Eurydice*.⁸¹⁶ Drivkraften bakom denna politiskt explosiva och moraliskt prekära export av svenskt krigsmateriel var alltså, såsom oftast, ekonomisk.

Transaktionerna omhuldades av stort hemlighetsmakeri där Michael Benedicks bankirfirma agerade som mäklare och bulvan. Köparen, huvudmannen, var väl känd av den svenska regimen som visste exakt vad krigsmaterieleet hade för destination. Man försökte dock sopa igen spåren så gott det gick och exempelvis så såldes krigsfartygen som "handelskepp", d v s man märkte om produkten och gav medvetet innehållet i leveransen en falsk varudeklaration. Fartygen rensades även på detaljer som kunde påminna om att det var krigskepp, och kanonerna stuvades undan som ballast på de nedre däckerna.

Affären blev dock snart känd. Skjöldebrand skriver:

"Det blev bekant vart skeppen ämnades. Diplomatiske kåren *skrek*, och i synnerhet spanske ministern."

Den **1 juli** avlät Spaniens chargé d'affaires i Stockholm, Alvarado⁸¹⁷, en protestskrivelse till den svenska regimen, som troligen även Frankrikes och Rysslands ambassadörer varit medförfattare till. Skrivelsen inkluderade flera belägg för den svenska regimens trick och fartygens sanna destination. Det anfördes även att dessa fartyg, under mexikansk flagg, en dag kunde attackera spanska expeditioner och besittningar. Alvarado frågade retoriskt vad Sveriges kung skulle tycka, i händelse av ett uppror i exempelvis Norge, om allierade makter till Sverige försåg de norska rebellerna med vapen, ammunition och en flotta, dolde alla transaktioner, och samtidigt spelade okunniga om konsekvenserna?

Verktyget Wetterstedt, riksvesslan, svarade den **7 juli** på ett icke-övertygande sätt med vantolkningar och vilseledande resonemang, och med en underton av förnekelse och arrogans, som i princip gick ut på att Sverige sålde krigsmateriel till vem man ville, i det här fallet en köpare

⁸¹³ 9000 riksdaler banco år 1825 motsvaras år 2020 av ca 1,3 mkr (KPI), 2,8 mkr (guldprisindex) alt 40 mkr (arbetarlöneindex)

⁸¹⁴ Det råder oklarhet om huruvida statsrådet konsulterades eller ej i provisionsfrågan, eller om upplysningar och dokumentation kring detta medvetet utlämnats/utrensats från protokollen.

⁸¹⁵ *Försiktigheten* hette egentligen *Gustaf den Store*, men gavs ett nytt namn innan försäljningen.

⁸¹⁶ Den uppmärksamme läsaren noterar att flera av dessa kända svenska fartyg dykt upp tidigare i vår berättelse. *Camilla* var exempelvis det skepp som den legitima Vasafamiljen landsförvisades med från Sverige på julafton 1810 (se kap 2 avsn 11). *Eurydice* var fregatten som transporterade Tysklands frälsare från Karlskrona till Rügen i maj 1813 (se kap 5 avsn 16).

⁸¹⁷ Felix Ramón d'Alvarado (?-?), spansk diplomat

i London, och inte kunde ta ansvar för vad som eventuellt hände med krigsmaterielen senare. I detta mästerstycke sökte verktyget Wetterstedt med provocerande motkrav på bevis att punktera Alvarados argument, och visade – när vi nu 200 år senare har facit och vet sanningen om skeppshandelsaffären – vilken hal lögnare han måste markeras som i Sveriges historia.⁸¹⁸ En *orm*, en bedragare av samma kaliber som sin patologiskt ljugande chef.

Den **15 juli** återkom Alvarado till ämnet i en skrivelse där han genomskådade verktyget Wetterstedts tidigare respons och bad om vissa förtydliganden. Pang! Nästan med vändande post, den **17 juli**, kom svar från vesslan, i en synnerligen överlägsen och dryg ton för att vara ministerkorrespondens, att han inte tänkte diskutera ämnet mer eller besvara några av Alvarados frågor förrän Spaniens regering givit Alvarado instruktioner hur man skulle förhålla sig i frågan, vilket Alvarado sagt sig invänta. Sålunda innebar verktyget Wetterstedts svar i princip ett underkännande av Alvarados allmänna behörighet som ambassadör, samt var ett utspel för att *vinna tid*. Klockan tickade för Jean och verktyget; transaktionen måste gå igenom och skeppen måste avsegla; man måste hinna skapa ett *fait accompli*.

Men samtidigt engagerade sig nu Ryssland direkt och begärde samtal med den svenska regimen, där man i vänlig och förtrolig form vädjade till Sverige att annullera vapenaffären. Verktyget Wetterstedt, hal som en ål, slingrade sig och gömde sig bakom att man endast kunde modifiera affären ”i den mån lagarna tillät det”. När Suchtelen fick träffa Jean på Rosersberg den **1 augusti** förtydligades den svenska regimens inställning, som var att den sista delen av transaktionerna kunde återgå, men bara om Ryssland stod för alla merkostnader och förluster.

Rysslands ambassadör Suchtelen var mycket missnöjd med den kaxiga och obstinata svenska inställningen. Samtidigt slöt sig stormakterna Frankrike, Österrike och Preussen resolut bakom Rysslands och Spaniens linje. Än mer besviken blev dock Suchtelen, när stamfadern förklarade att även om en del av affären uteblev nu – där Ryssland skulle hålla honom ekonomiskt skadelös – så förbehöll han sig rätten att ånyo sälja samma krigsfartyg till samma köpare några månader senare! Wetterstedt var lika full av uppblåst självförtroende, när han den **4 augusti** i ett brev till den svenska ambassadören i St Petersburg förnekade Rysslands tolkning av den svenska utfästelsen från februari. Senare skröt han självgott om att Ryssland minsann måste acceptera de svenska villkoren då ”rikets värdighet” berodde på detta. Gentemot den spanska stockholmsambassadören Alvarado var Wetterstedts ton lika spydig, då han sade att den nation som uppfordrar Sverige att avbryta transaktionen, skulle få stå för alla kostnader och ersättningsanspråk som skulle resas mot Sverige för det inträffade kontraktsbrottet.

Jean insåg dock samtidigt att det fanns en *risk* att frågan kunde ta en mycket ogynnsam vändning, och hans humör under augusti beskrivs som mer labilt och lynnigt än vanligt. Den **6 augusti** avsände han så ett ”frågeformulär” till bankfirman *Michaelson & Benedicks* – som agerat mäklare och bulvan – om fartygen skulle användas för militära eller civila ändamål, om slutdestinationen var Sydamerika, om affären uppfyllde svenska föreskrifter för sjöhandel och svenska neutralitetsreglementen, om vilka instruktioner som lämnades åt den svenska militära besättning som åtföljde fartygen, o s v. Det var alltså frågan om ett rent spegelfäkeri, signerat den omätligt kreative och skrupellöse Jean Bernadotte, i syfte att plötsligt själv låtsas vara helt ovetande om beskaffenheten av den krigsmaterielexportaffär som han själv i detalj initierat och pådrivit. Han ville genom detta märkliga dokument distansera sig själv från skuldfrågan, och istället, när det nu riskerade att bränna till, utan några samvetsbetänkligheter kunna kasta all skuld på sin kompis Michael Benedicks!

Såväl Spaniens som Rysslands svar på team Bernadotte och verktyget Wetterstedts förmätna attityd ankom till Stockholm den **9 september**. Själva brevens innehåll meddelades

---

⁸¹⁸ Jmfr kap 24 avsn 9

initialt hovkansler Schulzenhiem i Stockholm, då kungen befann sig i Oslo och utrikesminister Wetterstedt i Finspång.

Spanien, via Alvarado, summerade bevis som alla utpekade att den svenska regimen mycket väl var medveten om att krigsmaterielen hade rebellstater i Latinamerika som slutdestination. Brevet var hållet i en hård ton med tydlig irritation riktad mot verktyget Wetterstedts tidigare vilseledande och falska svar i juli, den moraliskt ihåliga hållning som Sverige gömde sig bakom, likaså Sveriges inblandning av diverse mellanhänder för att dölja krigsmaterielexporten, samt Wetterstedts uttalade ovilja att ens kommunicera och besvara raka frågor. Brevet avslutade med att återigen anhålla om att Sverige avbröt försäljningen.

Meddelandet från tsar Alexander var likaledes mycket skarpt avfattat. Alla svenska krav på ersättning avlogs. Ryssland sade även att om Sverige beväpnade rebellgrupper i Latinamerika mot Spanien var detta inte bara ett folkrättsbrott, utan man hotade med att *militärt stödja spanska repressalier mot den svenska sjöfarten*, d v s det insinuerades att följderna i praktiken kunde bli krig mellan Ryssland och Sverige om Sverige fullföljde sin export. Tsaren påminde Jean om alla tjänster han gjort för honom sedan 1812, och brevet avslutades:

”Jag ber er att omedelbart överväga konsekvenserna av denna fråga, och detta råd är *det sista beviset som du kan förvänta dig av min vänskap.*”

Den ryske ambassadören Suchtelen hade även order att personligen överlämna och förklara innebörden av depeschen för kung Bernadotte.

Det är svårt att beskriva den oro och stress som detta skapade. Kanske kan situationen liknas vid när man elakt petar med en pinne i en fridfull myrstack på ett sätt som plötsligt, på ett ögonblick, igångsätter ett stirrigt kaos där alla virrigt hetsar runt för att försöka förstå och reparera skadan. Tsar Alexanders skrivelse kastade med ens den svenska regimen in i en akut utrikespolitisk kris av stora mått.

Nu handlade det för den svenska regimen om två saker. Dels det uppenbara, nämligen att omedelbart hejda leveranserna av krigsfartyg och ta de kostnader som detta skulle medföra. Men dels så handlade det, i ännu högre grad, om att *dölja sanningen* – som alltid – för att undvika den massiva PR-förlust inrikes och utrikes, det praktfiasko som den fallerade vapenexportaffären innebar. Schinkel skriver:

”Att --- kontraktet skulle hävas ansågs vara en avgjord sak; och frågan var nu endast vad *form* som lämpligast skulle ges åt beslutet härom. Det gällde att på samma gång åtminstone bibehålla *skenet* av en bibehållen värdighet.”

Och professor Höjer skriver:

”Carl Johans och Wetterstedts avsikt var numera således kort sagt att falla undan i sak men icke i form; att finna en utväg som innebar en reell eftergift för de ryska påtryckningarna men som *skenbart* lade initiativet till detta steg på annat håll än hos svenska regeringen.”

Rädda sitt eget ansikte, alltså. Att inte framstå som korrupt förlorare i den allmänna opinionen. Medelst politiska och mediala finter framstå som säker och pålitlig, fastän man just gjort bort sig totalt. Precis som det fungerat och fungerar i alla tider hos slipade politiker; inte stå stadigt rakryggad och ta smällen för egna misstag, utan feget glida undan all egen skuld med avledningstrick och bortförklaringar.

Bernadotte befann sig som sagt i början av september i Norge. Suchtelen satte enligt sin instruktion själv av mot Oslo för att personligen förklara Rysslands starka ståndpunkt för honom. Men Jean, som redan nåtts av brevets innehåll, skickade bud åt andra hållet som nådde Suchtelen på vägen att han först inte ville träffa honom, som en officiell markering att man ej tog direktiv direkt av Ryssland. Ändå var det just det som man tvingades göra. Jean utfärdade upprepade order från Oslo att genast avbryta rustningen av de sålda krigsfartyg som ännu ej lämnat Karlskrona. Allt skulle ske snabbt och så hemligt som möjligt. Situationen var oerhört komprometterande. Stoppades inte affären kunde det innebära att Sverige störtades in i ett krig.

Stamfadern väjde undan för vidare personligt ansvar genom att delegera ärendet till kronprins Oscar, som befann sig på Drottningholm, som fick sammankalla statsrådet och lösa problemet. Oscar och konseljledamöterna, som blixtkallats, duckade i sin tur för att erkänna att Sverige tvingats vika ner sig, då man istället hittade på nya förevändningar till varför de sålda skeppen ej kunde lämna Sverige. Man hittade på att köparna svikit sina förpliktelser enligt avtalet så *därför* måste köpet hävas. Man kastade skulden på mäklarfirman *Michaelson & Benedicks* och ville även få det att se ut som att *köparen* ville häva köpet. Det var en stor cocktail av undanflykter med en gemensam riktning, nämligen för den svenska regimen att söka rädda sitt ansikte samt förankra skuldfrågan för den avbrutna transaktionen på armlängds avstånd. Man såg även till att vaska fram *en* syndabock inom regimen, för att rädda övriga inblandade. Det var Jean och verktyget Wetterstedt som varit ansvariga och pådrivande bakom de stora besluten i skeppshandelsaffären som resulterat i detta totalhaveri, men det var flottchefen Rudolf Cederström som man valde att kasta under bussen och göra till syndabock.

När de höga kostnaderna i samband med de avbrutna transaktionerna började bli uppenbara vidtog Jean Bernadotte ett nytt paket med åtgärder för att undkomma konsekvenser och eget ansvar. En mängd kreativa idéer kan spåras i källmaterialet för att vältra över skadeståndsansvaret på andra. Återigen poppar idén upp att sätta dit sin egen privatbankir och bulvan genom att anklaga firma *Michaelson & Benedicks* för kontraktsbrott. Han hyste i oktober även en förhoppning om att övriga inblandade parter i transaktionskedjan befann sig i så pass svåra finansiella trångmål, att han kunde *utnyttja deras beklämdhet* och pressa dem till koncessioner. Sådana var de tjugiga metoder som affärsmannen Jean övervägde vid denna tid.

Den **29 oktober** ägde statsrådskonselj rum i Stockholm för att fatta beslut om fartygsaffärens hävande eller icke hävande. Majoriteten stod bakom förslaget att officiellt *låta det se ut som* att köparna hävt kontraktet, men att samtidigt, enligt överenskommelse med inblandade parter, ersätta för de förluster som uppstått till följd av att den svenska regimen nu de facto, efter ryska påtryckningar, var den part som hävde köpet. Förhandlingen blev mycket stormig, där stamfadern "med mörk uppsyn" beklagade sig över denna undfallenhet för ryska påtryckningar som var "en *kränkning* av rikets och min egen värdighet", och fortsatte sin monolog "med eld i blick och åtbörder". I sin upphetsning hotade han även, för hundra gången, att avgå som kung:

"Jag lever hellre i det enskilda livet aktad, än kvarsitter *förnedrad* på en tron!"

Kung Bernadotte gick dock slutligen med på majoritetens linje. Beslutet som fattades innebar en annullering av affären, "på köparens begäran" som man kosmetiskt kom överens om. Den **1 november**, på förstasidan i *Post- och Inrikes Tidningar*, lät man införa en artikel där *Michaelson & Benedicks* anhöll hos svenska regeringen om återgång av köpet. Allt detta givetvis ett spel för att Jean, verktyget Wetterstedt och övriga inblandade inte skulle framstå som förlorare inför hemmaopinionen samt för att söka avvärja en granskning av skeppshandelsaffären av riksdagen.

Kontraktet bröts av den svenska regimen – pressad därtill – och det var Sverige som fick ersätta köparen för lidna skador. Slutnotan för skeppshandeln, som alltså fick bäras av svenska skattebetalare, uppgick enligt en holistisk beräkning till en ren nettoförlust på 469 839 riksdaler banco⁸¹⁹. Affären medförde även en rad efterspel inrikespolitiskt med domstolsprocesser, utfrågningar, hårda publika debatter och en kraftig förlust av Bernadotteregimens anseende. Regimens överträdelser inkluderade allt från grundlagsbrott till otillbörliga provisioner och mutuppgörelser. Allting, föga överraskande, med kung Jeans goda minne eller direkta ledning.

⁸¹⁹ 469 839 riksdaler banco år 1825 motsvaras år 2020 av ca 70 mkr (KPI), 150 mkr (guldprisindex) alt 2,1 miljarder kr (arbetarlöneindex). En del källor citerar ibland förlustsiffran 211 515 riksdaler banco, men denna summa utelämnar vissa poster samt beaktar ej korrekt återanskaffningsvärdet/nybyggnadsvärdet av de försålda skeppen.

Givetvis slingrade sig de ansvariga; undvek att svara på frågor, kontrade med verbala rökråd, ljög. Kraftiga slitningar uppstod mellan riksdagen och ministären, där regimen orubbligt vägrade att låta granskningen bli fullständig. Jean befallde att p g a "politiska förhållanden" skulle alla handlingar, protokoll och brev i ärendet hemligstämplas och gömmas undan. Man nekade så insyn i delar av bokföringen och förvaltningen. Den lömske Wetterstedt undanhöll dokument och ljög att papper försvunnit. Man vägrade lämna ut handlingar, korrespondens och räkenskaper i ärendet, och det cirkulerades istället *förfalskade* dokument. I källmaterialet talas bl a om två olika köpekontrakt för samma sak, en senare version med oriktiga siffror, som användes av Jean, Wetterstedt och Cederström för att vilseleda regeringskonseljen och samtidigt dölja hur man själva *försnillade* en del av likviden ner i egna fickor.

Allting var urfegt, integritetslöst och ovärdigt av regimen rakt igenom. Samtidigt drog sig revisorer undan för att *slippa* granska denna härva, eftersom de anade att skuldfrågan skulle landa väldigt högt upp och sanningen bli obehaglig.

Att stå till svars för sina gärningar – som varje 5-åring skarpt får lära sig i uppfostrans ABC – gällde ej Jean eller hans vidrige vessla till utrikesminister. Bl a Anckarsvärd begärde ut handlingar som *skulle* varit offentliga, men nekades dessa. Men både samtidens och historiens dom i skeppshandelsskandalen är hård. Carl Henric Anckarsvärd kommenterar:

"Allmänna välståndet undergrävs genom styrelsens böjelse för handel och köpenskap. --- Styrelsen har för handelsföretag visat en större bevågenhet än för all annan väg att tillvinna samhället förkovran och trevnad. --- Skeppshandeln saknar sin like uti alla möjliga annaler rörande missräknande och felaktiga styrelseåtgärder."

Konstitutionsutskottet, fastän det självt fick mycket frän och välgrundad kritik för sin ytterst bristfälliga granskning och undfallenhet inför regimen marionettspelare, nämner dock i sitt utlåtande:

"I varje lagbundet samhälle måste *ges någon gräns för nygirighetens inträngande i det innersta av statslivet*, framför allt vid politisk beröring med främmande makter."

Nygirighet.

Den skarpe riksdagsledamoten Gustaf Hierta påtalade kraftigt den centrala betydelsen av att låta domstolarna granska saken på ett korrekt sätt, annars kunde följden bli att "styrelsen i framtiden måhända ansåg sig äga rätt att godtyckligt och egenmäktigt behandla rikets gods, tillhörigheter och skattemedel, i förlitande på de riksdagsmajoriteter hon möjligtvis under *ett planmässigt utfört korruptionssystem* kunde lyckas att tillvinna sig, kanske till största delen medelst själva de skattemedel man obarmhärtigt utpressade av folket".

Alla dessa tuffa utfall mot regimen besvarades av regimen anhängare med... tystnad. Ibland säger mållöshet mer än ord. Vid ett tillfälle under efterspelet tog emellertid verktyget Wetterstedt till orda, och till försvar för regimen agerande använde han sig av lyriska floskler om stamfaderns stora förtjänster för Sverige, vilket enligt verktyget Wetterstedts logik därmed gav en slags immunitet åt regimen löpande verksamhet, oavsett vad denna verksamhet bestod i. Anckarsvärd såg dock igenom detta wetterstedtska nonsensresonemang, verktygets dimridåer och ordakrobatik, och gav svar på tal.

En samtida skildrare har förvisso konstaterat gällande skeppshandelsskandalen att "den sannskyldige upphovsmannen var juridiskt oantastlig" – kungen ägde ju åtalsimmunitet, denna festliga innovation, ett *hån* mot principen om allas likhet inför lagen – men affären påverkade ändå hans anseende kraftigt negativt. En historiker konstaterar om affärens påverkan på stamfadern personligen:

"Skeppshandeln var onekligen en av de obehagligaste förvecklingarna under hela hans regeringstid och kanske den, som längst och mest vållade honom obehag och bittra stunder."

Professor Gunnar Heckscher fastlägger i sin avhandling att skeppshandelsskandalen skadade Bernadottes prestige såväl inom som utom Sverige, och tillägger att det var "fråga om ett

diplomatiskt nederlag av första ordningen”, särskilt då det tillfogades Sverige av Ryssland, denna av svenskarna allmänt ogillade makt som Bernadotte själv dock lutat sig mot för hela sin karriär och framgång sen 1810.

Åter till hösten 1825. En dryg vecka efter konseljbeslutet där regimen beslutade att avveckla affären, så hade kung Jean den **6 november** middag med den brittiske Stockholmsambassadören Bloomfield⁸²⁰, där kungen uttalade sig med stor bitterhet mot Ryssland. Jean förklarade det nödvändigt för hans heder och oberoende att han bröt de kedjor som Ryssland velat smida, och deklarerade att han platt tänkte göra slut på sin personliga intimitet med tsar Alexander. Han refererade upprepat till sin ”värdighet” – Jean var extremt prestigefull, som vi vet, och kunde ej skilja på sak och person – och att det var nödvändigt att han inte gick i Rysslands ledband. Även i andra sammanhang uttalade han sig vid samma tid mot rysk imperialism, ryskt översitteri och att ”en oförrätt förtog värdet av tidigare välgärningar”, där han underförstått menade att Rysslands inblandning i den svenska krigsmaterielexporten förtog allt positivt som tsaren gjort för honom sedan hans ankomst till Sverige och familjefördraget i Åbo 1812. Jean ville inte vara bästis med tsaren längre utan sade sig vilja närma sig Storbritannien.

Den diplomatiska irritationen mellan Sverige och Ryssland fortsatte att pyra på flera sätt under senhösten. Ambassadör Suchtelen i Stockholm uteblev i protest från en diplomatmottagning som Désirée stod värd för på slottet den **24 november**, och i depescher hem till den ryska utrikesministern Nesselrode i St Petersburg kallade han Jean Bernadotte för ”oförbätterlig” och framhöll att ”*egenkärleken* omtöcknar alla hans övriga själsförmögenheter”.

Så djupt gick Jeans besvikelse över tsaren efter skeppshandelshistorien, och så frostigt hade det diplomatiska klimatet blivit mellan de två länderna. Innan detta hann leda till någon diplomatisk brytning mellan de två staterna kom emellertid naturens nycker emellan. Den **1 december** avled tsar Alexander, blott 47 år gammal. Stockholm nåddes av dödsbudet den **16 december**. Verktyget Wetterstedt, den primadonnan, ska ha varit nära att svimma och Jean uppges ha brustit i gråt. Detta innebar stor osäkerhet med potentiellt betydande förändringar av storpolitikens förutsättningar, metoder och mål, och givetvis även risker kring Sveriges situation.

Utan att avvakta officiell rysk underrättelse om dödsbudet utlyste Jean Bernadotte sex veckors hovsorg, istället för de brukliga tre.⁸²¹ Och han kallade till sig Wetterstedt och ambassadör Suchtelen så de tre fick försonas på Stockholms slott och kramas och begråta tsaren tillsammans.

Kapitel 23 avsnitt 18

KRONPRINSESSAN LEVERERAR

Jean brukade berätta, innan Désirées återkomst till Sverige, att han ej älskade sin hustru. Kanske hade äktenskapet från allra första början bara varit en praktisk nyttighet,⁸²² sade han, och de höll väl ihop mest av vana och praktiska skäl. När de gift sig hade detta dels skett *borgerligt*, ej kyrkligt, och dels hade samtidigt ett slags äktenskapskontrakt upprättats mellan makarna, vilket den franske historikern de l’Ain anser som väldigt ovanligt; kontraktet ”skilde sig i väsentlig mån från de vid denna tid brukliga, och stipulerade boskillnad innan själva begreppet ännu

⁸²⁰ Benjamin Bloomfield (1768-1846), brittisk militärofficer, politiker och diplomat

⁸²¹ Jmfr kap 24 avsn 9 (agerandet av familjen Bernadotte på Stockholms slott när resten av Europa anlade hovsorg i februari 1837)

⁸²² Jmfr kap 2 avsn 16 (genom denna handling ingick Jean ett juridiskt äktenskap med Napoleons f d fästmö Désirée, och blev samtidigt sväger med Napoleons storebror Joseph; dessa familjeomständigheter, d v s familjebanden till världens mäktigaste man i början av 1800-talet, räddade både livet på Jean vid flera tillfällen samt befrämjade hela hans karriär)

formulerats”. Enligt detta äktenskapsförord, eller snarare detaljerade *avtal* i samband med giftermålet, skulle advokatsonen Jean få en tredjedel av köpmansdottern Désirées förmögenhet vid en eventuell skilsmässa, oavsett om det fanns barn med i bilden eller ej. Denna generositet grundades enligt kontraktet på ”den goda vänskap som de blivande makarna sagt sig hysa för varandra”. Jean hade vid denna tid ej varit en förmögen man; hans besparingar hade utgjort endast 50 000 francs⁸²³ vid tidpunkten, och han hade varit tvungen att låna ytterligare lika mycket av en bekant, finansmannen Ouvrard⁸²⁴, för att kunna köpa dem ett gemensamt hem.

Jeans och Désirées äktenskap 1798 kan ur Jeans perspektiv beskrivas som mera en formenlig affärstransaktion än ett löfte till Désirée om evig förbehållslös kärlek.

25-årsjubileet av deras borgerliga vigsel 1798 hade inträffat ett par månader efter Désirées återkomst till Stockholm 1823, i mitten av augusti. Under deras separation hade de dock vuxit ifrån varandra och hade längre få saker gemensamt. Det är oklart om de ens firat denna silverbröllopsdag tillsammans. Jean, vid tidpunkten 60 år gammal, var dock ännu sexuellt viril. Någon av dagarna just efter silverbröllopsdagen hade han istället satt på den 29-åriga vackra och mörkhåriga Gustafva Löwenhielm⁸²⁵, köksmästare på det rosamålade *Franska Vårdshuset*⁸²⁶ på Djurgården. Affären hade nio månader senare, i juni 1824, resulterat i en liten flicka Lovisa⁸²⁷. Det hade sen inte dröjt länge förrän Jean gjort Gustafva på smällen en gång till, och en ny flicka hade fötts i augusti 1825, Henriette⁸²⁸.

Dessa flickor kom till världen under ovanligt stort hemlighetsmakeri i Stockholm och anonymiserades, möjligen med undantag för en liten vink i det efternamn de fick bära, ”Carlsson”. De två flickorna ledsagades senare till Paris i sällskap av den yngre brodern till verktyget Wetterstedt. Det finns även bevarade bevis för utbetalningar från Bernadottefamiljen dels i form av engångsbelopp – diskretionsmutor – samt dels halvårsvis ända till Henriettes frånfälle 1886, samma summa som var gängse för livstidspensioner till andra utomäktenskapliga Bernadotteavkommor.

Jeans fokus vid denna tid, sommaren 1825, var dock på annat håll; dels på skeppshandelsaffären,⁸²⁹ dels på sin sonhustru Josefina av Leuchtenberg. Jean värnade oerhört om att Josefina skulle trivas. Hon var ju dynastins bidrottning, avelshonan för generation tre, nyckeln för maktens bibehållande inom familjen i arvsmonarkins Sverige. Tronföljden är alla dynastiers första tanke, största bekymmer och viktigaste angelägenhet. Det handlar ju inte bara om att man har exklusiv rätt att inom familjen arva statschefsämbetet; det måste ju även finnas någon som kan utnyttja denna rätt. Att producera tronarvingar var Josefinas stora kall, punkt. Josefina skulle helst leverera inte bara *en* tronföljare utan en hel uppsättning reserver, för att stärka den dynastiska stabiliteten och säkra släkten Bernadottes maktmonopol i ytterligare några decennier. Därför var hon Jeans stora fokus. Jean månade så mycket om Josefina så att Désirée, med rätta, ofta kände sig fullständigt åsidosatt och blev sårad.

Pappa Jean hade förvisso fått Oscar att lova att ej bestiga sin tonårshustru och göra henne med barn förrän hon fyllt 19 år. Pappsen själv tycks dock med tiden ha blivit lite otålig, och i enskilda samtal med sin kammarherre uttryckte han vid flera tillfällen farhågan att Josefina var *steril* eftersom inget hänt på två år! Så på Josefinadagen⁸³⁰ sensommaren 1825, två dagar innan sin egen dotter Henriettes födelse, skänkte Jean på Rosersberg sin sonhustru ett vackert

⁸²³ 50 000 franska francs år 1798 motsvaras år 2020 av ca 3 mkr (KPI), 6 mkr (guldprisindex) alt 100 mkr (arbetarlöneindex)

⁸²⁴ Gabriel-Julien Ouvrard (1770-1846), fransk finansman

⁸²⁵ Gustafva Catharina Björklund (Löwenhielm) (1794-1862), svensk restaurangägare och kokboksförfattare

⁸²⁶ Nuvarande adress Djurgårdsslätten 104

⁸²⁷ Lovisa Elisabeth Carlsson (1824-1878), svensk lärare

⁸²⁸ Henriette Gustafva Törneman (Carlsson) (1825-1886)

⁸²⁹ Se kap 23 avsn 17

⁸³⁰ Den 21 augusti; Josefina infördes i den svenska namnsdagskalendern 1824, men flyttades 1993 till den 19 mars.

isabellfärgat⁸³¹ sto med en elegant fruntimmerssadel av rött marokängläder. Baktanken var att Josefina skulle "rida herrsadel", sittandes gränslös över hästen, och att ridrörelserna skulle främja Josefinas fertilitet. Josefina blev glatt överraskad över presenten samtidigt som Désirée enligt en källa fick spasmer, enligt en annan källa brast ut i hysterisk gråt, då detta var ytterligare en familjescen där Jean fick sin egen maka att känna sig betydelselös.

Samtidigt visade det sig svårt för Oscar att hålla sig. Alla stjärnor stod rätt och Josefina blev mycket riktigt dräktig vid ungefär denna tidpunkt, 18 år och några månader gammal. Tonårsgraviditeten inom kungafamiljen offentliggjordes i slutet av året. Josefinas "med livsfrukt välsignade tillstånd" – d v s att tonårstjejen var på tjocken – annonserades söndagen den **4 december 1825** från predikstolarna i huvudstadens kyrkor, varefter det hölls en allmän förbön för henne. Storyn toppade förstasidan i *Stockholms Dagblad* följande dag, den **5 december**, och resten av pressen hängde på.

Alla väntade. Kungafamiljen fick tiden att gå genom något udda teaterbesök, någon bjudning hemma eller borta, andra triviala förströelser. Stamfadern satt på sitt rum och höll varje kväll under våren 1826 flertimmelånga memoarliknande monologer – med granna tillrättalägganden och praktfulla i sin utsmyckning om sitt eget fantastiska liv – för sin 31-årige ordonnansofficer Berndt Bergman, så småningom adlad Schinkel. Men annars var där bara väntan.

Så i april började det dra ihop sig. Det hade känts som en lång och utdragen, småkall vår vinter som aldrig ville ge med sig, men nu kom plusgraderna. Den **23 april 1826** skrev en dagboksskrivare i Stockholm:

"Sedan den 5 april har kanonerna varit redo att förkunna ögonblicket för kronprinsessans nedkomst. En raket från slottsbacken blir signalen till salut för en prinsessas ankomst, två för en prins. --- Prinsessan har redan flyttat in i det rum där hon ska invänta sin förlossning. Det är hennes stora salong, tudelad genom skärmar."

Hela huvudstaden var på helspänn. Några Stockholmsungdomar såg i detta en möjlighet att spela ett spratt. De skickade upp en raket från Gamla stan för att lura artilleristerna som skulle skjuta salut, men tricket lyckades inte. Några andra ungdomar försökte samma sak på Karlberg genom att kasta ett stort klot mot en tom tunna för att simulera signalen från slottsbacken. De lyckades inte sätta hela staden i rörelse men likväl lurade de några officerare på Karlberg, som korkade upp åtskilliga buteljer och tömde dessa till den nyföddas ära.

Den **1 maj** var mycket vacker med strålande sol och ganska milt väder, men ännu ingen vårgrönka. Spänningen låg i luften att Josefina snart skulle föda. Kungen och drottningen visade upp sig i huvudstaden. Att skylta med varumärket lite extra i samband med födslar, vigslar och andra större familjebegivenheter är en viktig del av marknadsföringen av monarkin. Jean red ett par varv genom Stockholm med ett vidsträckt följe av officerare, medan Désirée åkte kalessch med stor kortege, beridare och pager.

Den **3 maj** var det dags. Klockan 02:30 började Josefina känna plågor. Oscar vakade sedan dess vid sängen. Jean och Désirée väcktes klockan 05. Vittnena tillkallades klockan 07 på morgonen, och bjöds på choklad och frukost på slottet i väntan på nedsläppet. Först klockan 11 intog Josefina plats i paradsängen. Stamfadern hade under den långa väntan i rummet bredvid blivit allt otåligare med obalanserade utbrott. I ett anfall av vredesmod när hovläkaren Afzelius inte kunde kalkylera tidpunkten för en så enkel sak som födseln, grep kung Jean honom i kragen och fräste:

"Vad fan är du läkare för!?"

Framåt klockan 13 började födelsearbetet, och jämmerropen hördes till angränsande rum. Klockan 14 blev det tyst, och det gick rykten om att förlossningen ännu kunde dröja flera timmar. Så plötsligt slogs dubbeldörrarna upp och riksmarskalken annonserade en prins födelse klockan

⁸³¹ isabell = gulvit, ljusgul, guldgul, smutsgul (färg)

14:30⁸³². Kanonsaluterna började ljuda över Stockholm, och en halvtimme senare så var det inte Oscar eller Josefina utan kung Jean som visade upp den lille för församlingen, som bars av två statsfruar vilandes på en guldbroderad sammetskudde och redan hade försetts med serafimerklubbens band över magen. Jean strålade av glädje och belåtenhet. Dynastin var *befäst*.

Prinsen var enligt uppgift 57 cm lång och vägde strax över 2,7 kg och "hade svart krusigt hår och krokig näsa", enligt ett vittne. Bingo! Stamfader Bernadotte kunde definitivt vara trygg att härstamningen var uttrycklig och intakt.

Kurirer avgick i sporrsträck för att genast meddela vartenda hörn av Sverige att generation tre nu anlant. I ett brev till Josefinas mor Auguste skrev Jean samma eftermiddag, med sina kråkfötter till handstil:

"Din förnäma dotter har idag just uppfyllt alla mina önskningar. --- Hon har lyckligtvis fött en prins."

Givetvis meddelades även resten av världen. Detta var en oerhört viktig nyhet från Stockholms slott som ytterligare skulle reducera kraften i prins Gustavs anspråk. Den nyfödde prinsen fick hederstiteln hertig av Skåne, vilket ej var en slump, då denna provins historiskt setts som det starkaste gustavianska fästet i landet. Senare på eftermiddagen begav sig hela kungafamiljen utom Josefina, hovfolk och dignitärer i en procession från slottet till slottskapellet för en tacksägelsegudstjänst. Längs den väg som detta sällskap promenerade hade samlats en stor folkmassa enligt en dagboksskrivare, men "intet enda glädjeutbrott förekom"! Folk stod tysta, kanske mest av vördnad. Icke desto mindre blev Jean – aktören som alltid gjorde anspråk på omvärldens applåder och hyllningar – givetvis förtörnad däröver.

Dopet av den framtide kungen med artistnamnet Karl XV⁸³³ ägde rum på det magiska datumet **11 maj**. Nya befordringar, utnämningar, ordnar och titlar haglade från stamfadern över mängder av lojalister. Och med nedkomsten som förevändning, så äskade hovet 11 531 riksdaler och 30 skilling⁸³⁴ "för inrednings- och möbleringskostnader på kungliga slottet" som var helt nödvändiga och som givetvis inte kunde inrymmas i några andra anslag till hovunderhållet eller familjen Bernadotte. Den där familjen visste – och vet – i sanning hur man mjölkar ur det allra sista av svenska skattemedel för egen vinning, med nya fintliga förevändningar vid varje kravrunda.

Under tiden som den relativt späda Josefina återhämtade sig efter nedkomsten av sin avkomma, så försåg Jean och Désirée modern Auguste med rapporter om sin dotters lycka, barnbarnets välmående och allas stora glädje, omtanke och nära deltagande. Auguste blev lycklig över dessa meddelanden och uttryckte i retur bl a tacksamhet för Oscars kärleksfullhet och omsorg.

Men hur var det egentligen med Oscar? Direkt efter nedkomsten, med nyblivna modern Josefina däckad och medtagen, så var äkta maken pilsk på annat håll. Sommaren 1826, under sonen Carls allra första månader, inledde Oscar en kärleksaffär med den hyllade skådespelerskan Maria Charlotta Eriksson⁸³⁵, en stor publikfavorit i Stockholm och känd för sin skönhet och som bar huvudroller i pjäser som Ofelia och Maria Stuart. Hon spelade för utsålda hus och väckte ej sällan hänförelse i salongen med sin eleganta stil, sin ledighet och sin graciösa dans.

Ryktet spred sig dock på stan och nådde även Josefina, som grät över att ha blivit sviken och bedragen, särskilt i detta viktiga skede av deras liv tillsammans, när de två just blivit föräldrar till ett barn. Även pappa Jean fick givetvis reda på affären och blev ursinnig. "Hårda scener föreföll

⁸³² Vissa källor, exempelvis *Post- och Inrikes Tidningars* extrautgåva samma eftermiddag, anger klockan 14:45.

⁸³³ Carl Ludvig Eugen Bernadotte (1826-1872), svensk kung (artistnamn Karl XV)

⁸³⁴ 11 531 riksdaler och 30 skilling år 1826 motsvaras år 2020 av ca 1,4 mkr (KPI), 3,4 mkr (guldprisindex) alt 55 mkr (arbetarlöneindex)

⁸³⁵ Maria Charlotta Eriksson (1794-1862), svensk skådespelerska

mellan prinsen och hans far”, berättar ett vittne, och en gång ryckte Jean ett ridspö ur handen på Oscar och snärtade till sin son. Oscars uppgift var att tillsammans med Josefina producera fler dynastiarvingar för den dynastiska stabilitetens skull, punkt. Oscars otrohet fick ej rasera det som ännu ej var färdigbyggt.

Och ett knappt år senare levererade kronprinsessan igen. Den **18 juni 1827** klockan 12:11 föddes ännu en prins, som fick tilltalsnamnet Gustaf⁸³⁶. Ankomsten av detta barn skedde enligt källmaterialet plötsligt, oväntat och betydligt tidigare än beräknat. Ett vittne kommenterar att ”barnet förefaller mig lika litet som det andra var stort”. Stamfader Jean skrev samma dag ett nöjt brev från Haga slott, där han befann sig, till Josefinas mor i Bayern om den ”accelererade” tillökningen.

Kapitel 23 avsnitt 19

PAPEGOJAN

Det finns några nu levande svenska ättlingar till köpmansdottern Désirée Clary från Marseille som fått arva hennes namn antingen som tilltalsnamn eller mellannamn, som en förnam länk till historien och stammoderns vackra minne. Vi passar här på i vår berättelse att göra ett litet nedslag i Désirées värld anno 1827 med ett uppdaterat karaktärsporträtt.⁸³⁷

Efter att ha firat och festat sig igenom en stor del av ankomstsmåren 1823 hade snart verkligheten satt in. Symboliskt och ceremoniellt fyllde Désirée en funktion i Sverige. Hon *gav intrycket* av helhet och stabilitet i kungafamiljen, och hennes *närvaro* skulle visa att monarkin inte var en enmansshow utan att detta var en familj, en släkt, en s k ”ätt” som var hel och bestående. Slottets patron, stamfadern, tröttnade dock ganska snabbt på Désirée. Utöver hennes insats att närvara vid officiella och ceremoniella begivenheter då och då, hade de egentligen ingenting gemensamt. Inte ett dugg. Emellanåt fick hon framträda i skådespelarrollen som ”drottning” och spela med i hovets charad, men bortom denna ceremoniella innehållslöshet var hon obehövad. Och hon kände sig själv med tiden alltmer uttråkad, sysslolös, likgiltig och ensam. En meningslös tillvaro. I ett brev från 1827 skriver hon:

”Ingenting håller mig kvar här, ej ens min plikt eftersom jag ej är till nytta för någon.”

Emedan maken levde för sin maktutövning och utmejslandet av sitt eftermäle, kände hon sig själv alltmer övergiven. Till sin syster Julie skriver hon:

”Vad hoven är trista, då man ej är uppfödd där.”

Vid ett annat tillfälle klagar hon över det mödosamma i att så mycket i världen tycktes handla om politik:

”Det är så tråkigt att finna politik i allt vad man läser, att det nästan är bättre att ägna sig åt bagateller.”

Drottningen var fullständigt likgiltig inför samhällsfrågor, och förklarar:

”Då det ej kan gälla oss intresserar det mig icke.”

Hon befann sig i en egen bubbla, och vad som skedde utanför den bubblan var närmast ovidkommande. Désirée talade ofta, och alltid med missnöje, om det *tvång* som kungligheten ålägger, och hon lekte med tanken att abdikera. Désirée älskade som bekant ytliga nöjen – nyårsbal, trettondagsbal, torsdagsbal, namnsdagsbal, maskerader, middagar, assembléer och så vidare, hela tiden – men även detta blev trist i längden. I ett annat brev från början av 1827 kommenterar hon:

⁸³⁶ Frans Gustaf Oscar Bernadotte (1827-1852), svensk prins

⁸³⁷ Jmfr kap 3 avsn 5

”På hela vintern har jag varit med om en enda danskväll. Jag har fått nog. Allt detta saknar intresse och är ganska ledsamt. Vår teater är avskrydd.”

När hon så småningom miste sin handsekreterare så blev hon tvungen att skriva sina tackbrev m m – jämmer och elände – *själv*. ”Jag är verkligen trött på att skriva”, aviserar hon i ett brev, och beklagar sig över att nu ”måste jag skriva alla artighetsbrev *själv*, vilket jag finner dödande tråkigt”.

Désirées liv på slottet hade blivit synnerligen enformigt och förutsägbart från dag till dag, och till stor del hade hon sig själv att skylla. Désirée personifierade begreppet *indolens*, hon var lat och oföretagsam utan jämförelse, saknade intressen och den allra minsta tillstymmelse till intellektuell förkovran. Hon hade hur mycket tid som helst i världen att exempelvis lära sig svenska, men iddes inte göra minsta ansträngning åt det hållet. Hennes svenska vokabulär efter flera decennier i landet begränsades till en handfull ord, varav ett var ”kom”, uttalat med franskt tonfall som ”comme”. Detta enskilda ord använde hon i olika sammanhang så fort hon fick tillfälle. Hennes konversation har i övrigt skildrats som mer än lovligt tom, och, som vi konstaterat tidigare, beskriver flera samtida bedömare henne i källmaterialet som *ett spån*, varken mer eller mindre. *En nolla*, i begreppets klaraste bemärkelse. Till skillnad från sin sonhustru Josefina saknade hon all begåvning och viljekraft.

Avsaknaden av innehåll och riktning i hennes liv gjorde att tiden bara flöt ut; natten blev till dag och dagen blev till natt.⁸³⁸ Hon kunde efter kvällssupén framåt midnatt sitta och prata med någon av sina hovdamer och berätta episoder ur det förflutna, alltid om tiden i sitt kära Frankrike, inget annat. Hennes tankar och dagdrömmar upptogs ständigt av Paris, av släktingar och vänner som hon lämnat där, och hennes tidigare bostad på Rue d’Anjou.

Ibland tog Désirée med sig en hovdam på en nattlig promenad genom slottets tysta och övergivna salar. Ibland kunde hon klockan 01-02 om natten plötsligt ge order att spänna för hästarna, vilket inledde ett egendomligt skådespel. På Stockholms öde gator fick enstaka nattvandrare se en förridare hasta förbi och bakom honom kom en kunglig kalesch i promenadtempo, vilkens halvsovande kusk manade på hästarna, och i sittbrunnen halvåg en sömrig hovdam bredvid drottningen, som slutligen själv insomnade. Kaleschen kunde närmast liknas vid en jättelik barnvagn, med två jättebäbisar i. Ibland sträckte sig hästpromenaden inte längre än borggården, där en matt och extremt uttråkad kusk styrde runt i en stor cirkel.⁸³⁹ Varv efter varv i långsamt mak. Paddan Désirée, med sin imbecilla vokabulär på en treårings nivå, kallade dessa nattliga kaleschutflykter för ”kring-kring”. Vanligen kom hon ej i säng förrän vid klockan 04 på morgonen – ”för att bereda sig vila efter dagens tråkighet” som ett samtida ögonvittne beskriver det – och hon steg inte upp förrän framemot klockan 14, ibland ännu senare. Det förekommer en anekdot om en bonde som en vacker sommarmorgon på väg in till staden fick se Désirée på en veranda just som hon skulle gå till sängs, varvid bonden utbrast:

”Det var fasligt vad hon var morgontidig av sig!”

Efter uppstigningen klockan 14 spenderade hon ett par timmar framför spegeln, innan hennes gaffellunch⁸⁴⁰ rullades in klockan 16 eller senare.

Tid var något som Désirée hade i överflöd, och kanske just därför blev hon så nonchalant med denna gåva. Hennes koncept av tid, hennes respekt för tid och hennes håg för att passa tider, var näst intill obefintliga. Hon kunde göra spontana hembesök hos sina närmast bekanta adelsfruar i staden klockan 23 när de höll på att gå till sängs. Och hon *kunde* aldrig vara färdig till

⁸³⁸ Jmfr kap 24 avsn 5 (Désirées nyvakna framträdande hos maken vid 17-tiden)

⁸³⁹ Denna stupida företeelse ägde rum även under vistelserna på Drottningholm, och då fick kuskbocken instruktion att snurra runt statyn *Apollo del Belvedere* på Teaterplan, d v s den öppna platsen mellan slottsteatern och slottets huvudbyggnad.

⁸⁴⁰ *déjeuner à la fourchette* = lunch bestående av kött, ägg och annan fast föda (ej soppa, buljong etc) som åts med en gaffel med två spetsar

ett visst bestämt klockslag. *Punktlighet* existerade inte i Désirées begreppsvärld. Det förekommer anekdoter i källmaterialet där Désirée ibland lär ha anlämt till Operan just som ridån gått ned efter sista akten. En annan anekdot berättar om hur hon på midsommardagen den **24 juni 1827** bestämt ett möte med någon i staden. Man väntade på henne hela den dagen utan att hon infann sig, och hade mer eller mindre gett upp och stängt igen allt innan Désirée så plötsligt dykt upp vid *midnatt*, totalt oberörd.

När gäster var bjudna på representationsmiddag på slottet och Désirée lät vänta på sig *i timmar* blev maken Jean givetvis stressad och irriterad. Men gästerna fick ge sig till tåls. Ingen brådska här inte. När stamfadern personligen kom för att påminna henne om att hon haft hela dagen på sig att förbereda sig och att det var dags för gästerna att sätta sig till bords, brydde sig Désirée inte ett dugg mer för det. Hon satt lugnt kvar vid sin spegel, pudrade lite här, målade lite där, lät de personliga assistenterna fortsätta pyssla om hennes hår i evighet, och svarade lugnt och sorglöst med några tomma fraser, fullständigt obekymrad. Respektlösheten för *andras* tid var total. Hennes lättja och nonchalans för konsekvenserna av hennes beteende, precis som barnungen Désirée uppvisat i unga år, följde ohjälpligt med henne genom hela livet.

Désirées divalater kom även till uttryck när hon skulle resa. Det var en skrymmande apparat som måste sättas igång närhelst hon skulle ligga över en endaste natt. Statsfrun Ulla Lagerbielke⁸⁴¹ har i brev lämnat efter sig vad som med modernt språkbruk närmast är att betrakta som en "rider", d v s en detaljerad kravlista över hur *artisten* Désirée skulle bli bemött vid ett besök på främmande ort: Bygdens folk skulle samlas ihop och de måste för allt i världen hurra flitigt. Societeten måste arrangera en bal för henne, allra helst i stadens finaste lokal. En vacker sängkammarmatta till artistens sovrum skulle rekvireras särskilt för ändamålet och artistens toalettutrymmen skulle anordnas i en större kammare. Uppassarnas sovplatser skulle planeras på ett visst sätt och extrasängar för all personal beställas. Både hos artisten och hennes uppsattare måste finnas uppsättningar med karaffiner och glas, samt handdukar. Vid artistens formella mottagning av ortens damer måste dessa vara klädda i svart, och *endast* kvinnor av *adlig börd* presenteras. Inga jämkningar på denna punkt fick ske, inget borgarpack fick släppas nära borgardottern från Marseilles. Sånt medelmåttigt umgänge var hon nuförtiden för fin för. Och det sade sig självt att det smutsiga svenska allmogefolket skulle hållas på behörigt avstånd.

Som tidigare konstaterats, Désirée var och förblev ett bortskämt barn, inget mer än så.

Den **12 augusti** samma år företog hon en resa till Skåne, där hon skulle besöka Ramlösa för att nyttja baden och vila upp sig från sysslolösheten på slottet. Resans föreståndare meddelar att Désirées följe begagnade inte mindre än *77 hästar* vid varje skjutsombyte! På återresan berättas om stor nyfikenhet och trängsel i byarna som passerades, då ingen tidigare fått en skytt av denna drottning. Man visste inte heller så mycket om henne. Från Karlshamn berättas följande anekdot när det kungliga sällskapet passerade staden den **9 september**. En gumma i folkmassan sade:

"Men drottningen är ingen *riktig* drottning. Hennes far var handlande."

"Icke möjligt!"

"Jo visst, jag försäkrar dig det!"

Svenska folket – världens mest naiva och godtrogna, i alla tider – levde gärna med sina illusioner. Tryggast så.

Semesterresan till Ramlösa kostade inalles 12 350 riksdaler banco⁸⁴². Spelade ingen roll för Désirée eller hennes familj eftersom någon annan alltid betalade.

⁸⁴¹ Hedvig Ulrika "Ulla" Sofia Lagerbielke (Rosensvärd) (1793-1857), svensk hovdam

⁸⁴² 12 350 riksdaler banco år 1827 motsvaras år 2020 av ca 1,7 mkr (KPI), 3,5 mkr (guldprisindex) alt 59 mkr (arbetarlöneindex)

Större delen av sitt liv tillbringade hon på sin egen kammare. Det förhärskande temat var enslig isolering och ensidig tristess. För betraktare i hennes omgivning föreföll hennes liv synnerligen avtrubbat, sinnesslött, trivialt, repetitivt och ligkiltigt. Maken refererade hon själv till som "vännen" utan djupare känslor än så, de bodde separat på slottet och levde helt olika liv, och intog inte ens sina måltider gemensamt. Skulle de någon gång äta middag tillsammans var stämningen knappast muntrare för det. Stamfadern var *besvärad* av hennes närvaro, fann henne tröttsam och blev ofta retlig och otålig mot henne. Då och då uppstod konflikter dem emellan. Om sommarmånaderna bodde Jean respektive Désirée respektive Oscar och Josefina på helt olika håll, så de slapp umgås med varandra.

Vid ett tillfälle några år senare i ett brev till systemn delar Désirée återigen sin syn på sin egen tillvaro:

"Desillusionerna hör för övrigt till ordningen för dagen."

I denna leda gjorde Désirée vad hon tyckte om mest, nämligen tröståt. Från kontinenten rekvirerade hon till Stockholm bologneserkorv, makaroner, parmesanost, roquefortost och rosenlikör, och ett samtidsvittne noterar i sin dagbok hur hon "åt krakmandel och sockerbröd i mängd" och sköljde ner detta med malagavin. Hon lade stadigt på sig nya kilon, blev fetare än någonsin och var allt annat än attraktiv. I ett brev till systemn Julie kommenterar hon själv rätt och slätt:

"Jag är enorm!"

Ett intresse som hon hade gemensamt med stamfader Jean var emellertid girigheten efter pengar, där hon hade bra koll.⁸⁴³ Till systemn skriver hon:

"Jag tänker blott på mina kapitaltillgodohavanden. --- Utan detta skulle jag ej göra mödan att läsa tidningarna, ty de är alltid dödstråkiga."

Detta intresse för pengar, denna grundinstinkt att hela tiden ha mer, fokuset på egen berikning, hindrade henne emellertid inte för att vara slösaktig. Den **17 oktober** skrev hon till systemn att hon sen ankomsten till Sverige, på lite drygt fyra år, gjort av med 108 000 francs⁸⁴⁴ endast på presentsmycken.

Som sagt, det är skönt när någon annan betalar.

Så var Désirées liv vid denna tid. En anekdot som kanske mer än något annat illustrerar hennes avsaknad av sällskap, hennes övergivenhet och meningslöshet, är hennes brev till systerdottern Charlotte Bonaparte⁸⁴⁵ om att hon skaffat sig en papegoja som *endast* kunde säga hennes namn, "Charlotte". Inget mer. Désirée skriver att hon ville veta om papegojans evigt repetitiva kackel kunde roa henne mer än hovets andefattiga joller.

Kapitel 23 avsnitt 20

MAJA MÅNSDOTTER VILA I FRID

Det var frost på marken den måndagsmorgonen. Det slokande oslagna gräset framför den bruna, förfallna trästugan glänste som av silver. Frost på de orörliga kala björkarnas hängande grenar, frost på sovande nyponbuskar, frost på torvtaket. Rimfrost på den suddiga fönsterrutan.

⁸⁴³ Jmfr t ex kap 4 avsn 2 (Désirées brev till Jean den 5 mars 1812: "Ett 'du har' är mera värt än två 'du ska få'. Du bör tänka på att göra dig kvitt dina skulder och *skapa dig en förmögenhet*, som ej är avhängig av konjunkturerna.")

⁸⁴⁴ 108 000 franska francs år 1823-1827 motsvaras år 2020 av ca 8 mkr (KPI), 16 mkr (guldprisindex) alt 230 mkr (arbetarlöneindex). Beräkningen är gjord utifrån antagandet att utgifterna var lika alla fem åren (d v s 21 600 francs per år).

⁸⁴⁵ Charlotte Napoléone Bonaparte (1802-1839)

Men detta skulle inte bli ännu en vinter utan ordentlig värme, utan tillräckligt att äta. Med löss, orenhet, trasiga gamla kläder och hunger.

Ty det var över nu.

Det var slut.

Det tysta lidandet, borttynandet i armod i en vrå i fattigstugan.

Maria var ditt födelsenamn. *Älskad av Gud*, som det sägs att namnet betyder, fastän det ibland var svårt att ha förtröstan att det så verkligen var. Men du förlorade aldrig din tro.

Det sägs att förluster och besvikelser danar en persons karaktär. Den olycksaliga sommaren 1795 slogs ditt liv i spillror när äkta maken Johan och dottern Stina rycktes bort några dagar emellan, och de förkrossade resterna av familjen auktionerades ut till lägstbjudande. I fullständig utarmning och förnedring. Men den styrka som du visade som kvinna och som mor till tre barn visade vem du var, Maja. Du gav inte upp. När allt bara var svart, när allt var fallet, visade du en ork och vilja – på den absoluta botten – att fortsätta kämpa och slita för familjen, under de svåraste förutsättningar, med aldrig den ringaste kopparslant över.

Du ville det bästa för barnen. Du svek dem aldrig. Du stretade för att hålla ihop allt, de spillror som fanns kvar av er tillvaro, inte låta det sista gå sönder. Varje skilling i allmosor från socknens fattigkassa, för skor åt barnen, var som guld i din skrupna hand.

Så plötsligt dömdes din son Nils till döden 1808.

Din själsstyrka genom den hösten och vintern illustrerar det vackraste, det orubbligaste och det storslagnaste hos den svenska allmogens kvinnor. Det var kanske blott genom din och andra föräldrars nådeansökan, och Gustaf IV Adolfs benådning, som Nils fick leva.

Du tappade aldrig din tro, Maja, din förtröstan. Du ville väl, och gjorde så gott du förmådde, i den otäckaste stress, i det svartaste mörker.

Ditt liv fick du kanske inte *leva*, utan det handlade ofta om att *överleva*.

Du hade ingenting. Du fick ännu mindre. Varje jordisk njutning och fröjd fick du försaka. Ett liv av ständig knapphet, ständig brist, många gånger under svält eller svälthot.

Men du försökte att göra rätt, och du gjorde vad du mäktade.

Och Gud såg dig, Maja.

Du levde ut dina sista år på fattighuset, detta eländiga ställe, bland de blinda och lomhörda, bland de vanställda, bland de smutsiga och lusiga, bland de förglömda som bara bidade tidens fullbordan. De på fattighuset skulle gå och stå med sänkt huvud, så var det bara, en oskriven regel i det svenska kastsystemet.

Ingen historiebok har någonsin förr nämnt ditt namn. I den gängse historieskrivningen var du bara en av alla dessa anonyma torparänkor och fattighjon som levde och dog utan anseende, utan uppskattning, utan omnämnande. *Utän erkännande att ens ha existerat*. Av överheten snarast förlöjligad.⁸⁴⁶ Samvetslöst.

Men det arma liv du levde givet din lott, de mödor du utstod och de uppoffringar du gjorde, ska aldrig förglömmas. Vad felades dig i världsliga tillgångar, uppvägdes av din moraliska styrka och din historia. Hur du mäktade dig fram och blev 76 år gammal under de förhållanden som du tvingades utstå, med särskilt de sista 30 åren av ditt liv i allra största fattigdom, är svårt att föreställa sig. Ditt samvete var rent.

I det svenska kastsamhällets allra översta skikt, i pyramidens spets, härskade girigheten, kleptomanin, överflödet och inbilskheten.

På fattigstugan i Vena var allting stilla.

---

⁸⁴⁶ Enligt en källa så *skämtade* man ungefär vid samma tid som detta ägde rum på Rosersberg, d v s fritidstillhållet för den bernadotteska kungafamiljen med sitt stora kraschanbeprydda och juvelbehängda följe av utvalda människor, om "nöden i landet", ett koncept som man tydligen fann väldigt humoristiskt när man slapp uppleva det själv.

Den där gudalikt vackra frostiga söndagen, det var den **28 oktober 1827**, när skir av iskristaller och höstens djupa färger himmelskt inneslöt, inbäddade den miserabla stugan där du inhysts, somnade du in för gott.

Din vilodag hade kommit.

Och där låg du, mager och med ett rynkigt ansikte, utblottad, sedan länge uttjänt, under en grå filt på en torftig träbräns. Men kanske fanns in i det sista, bakom de trötta sorgsna ögonen, en liten gnista djupt inne i den klarblå blicken, ett glimmer av hopp om någonting bättre på andra sidan. Du lämnade jordelivet utan en endaste skilling, men med en värdighet som ej kan köpas för pengar.

Allt var tyst. På den spruckna fönsterkarmen vid de spröjsade solkiga glasrutorna stod en liten vas av glas med torkade sommarblommor, som ännu hade kvar sin himmelsblå färg.

Ögonblicket var vackert.

Gud tar hand om själar som din, Maja.

Liket sveptes in i sänglinnet och bars till en likbod. Likkistan och arrangemangen var billigast möjliga. Grävdes ner på kyrkogården.

Du kom till en fridfull plats där jordelivets stora orättvisor och oförrätter inte längre skulle trycka ner dig. Vi ska minnas dig för den starka, vackra person du var och förblev, fastän så betungad av motgångar och nödtorft.

Du gjorde vad du förmådde, Maja, och dina efterkommande i många släktled är stolta över dig.

Vila i frid, kära Maja, du älskade Maria⁸⁴⁷.

Kapitel 23 avsnitt 21

NORGES FRIA VILJA

Förhållandet mellan stamfader Bernadotte och Stortinget hade hela tiden varit lite... komplicerat. I flera år hade man tvistat om norskt adelskap, den norska flaggan, Norges andel i den danska statsskulden, den s k Bodøaffären, det svenska ståthållarämbetet i Oslo, Norges bundenhet av den i Sverige förda utrikespolitiken, handläggningen av norska utrikes ärenden, Norges andel i finansieringen av utrikesförvaltningen, norska medborgares rätt att kunna utnämnas till diplomatiska och konsulära poster, stamfaderns föreslagna ändringar i den norska grundlagen, med mera. Konflikter och tvisteämnen hade avlöst varandra. Norrmännen avböjde att tillskjuta budgetmedel för att kunna färdigställa det planerade nya slottet i Oslo, och man avtog stamfaderns giriga begäran för ett extra apanage för sitt barnbarn, den s k hertigen av Skåne. Flera andra kungliga propositioner avvisades lugnt av Stortinget.

Allt detta hade "allvarligt försämrat Carl Johans förbindelser med Norge" enligt professor Weibull. Jean hade exempelvis försökt pressa Norge att ge större makt åt honom personligen – regenten – och hotat med att europeiska stormakter skulle tvinga norrmännen därtill om de ej gjorde detta frivilligt. Hans argument gick ut på att hans eget absoluta veto var nödvändigt för balansen mellan den verkställande och den lagstiftande makten, men Stortingets konstitutionskommitté lät sig ej rubbas av detta. Om detta absoluta veto infördes skulle ju den lagstiftande makten bli fullkomligt illusorisk, skenbar. En kompakt majoritet av Stortinget stod bakom detta synsätt, och man motsatte sig alla grundlagsändringar i sådan riktning. Man vidhöll behårt riksaktens inledande ord, som förtydligade det svensk-norska förbundets rättsgrund:

"Kungariket Norge ska vara ett *fritt och självständigt* rike."

⁸⁴⁷ Maja (Maria) Månsdotter 1751-1827, svensk torparhustru, piga och fattighjon

Den kanske allra mest laddade frågan av alla var emellertid firandet av den 17 maj – självständighetens och Eidsvollsgrundlagens dag – och den starka symbolism som detta magiska datum innebar. Några år tidigare, 1824, hade Oscar själv, nyligen utnämnd till "vicekung" över Norge, befunnit sig i Oslo vid denna tidpunkt. Inför avresan hade pappsen Jean skrivit ett brev med goda råd till sin son, ett brev som i sig självt osar av självgodhet, cynism och misstänksamhet gentemot norrmännen:

"Du ska mången gång känna dig ensam och överlämnad åt dig själv; du kan ej då såsom hittills ta din tillflykt till fadersfamnen; du nödgas att oavslåtligen studera människorna och vakta dig för deras ombytlighet. --- Deras skarpsinne äger ej samma smidighet som man finner i söder...⁸⁴⁸ --- Någon gång påträffar man i dessa kyliga nejder sinnen, vilkas livlighet är förenad med stor brist på omdöme. Dyligt folks lättsinnighet är i förvaltningen av allmänna ärenden lika farlig som många andras elakhet och skälmstycken. --- Det ges många dylika som, rika på uppfinning och tankar, är så ombytliga i syften... --- Sådana personer bör du misstro, men dock undvika att låta dem ana att du genomskådat dem. --- Misstro jämväl de sk starka andarna eller de i dagligt tal sk stora snillena. De är mer farliga än nyttiga. Att sköta statsaker förstår de ej. De liknar kvicksilvret, som aldrig har ro. --- Ge också akt på dem, som i förvaltningen används; försök att utforska om deras tänke- och handlingssätt överensstämmer med styrelsens. --- *Den starkare har i statsaker alltid rätt, och den som är svag kan svårligen undgå att få orätt i mängdens ögon.* --- *Med folk till sitt förfogande är man herre över de besegrades tillgångar och betager dem all möjlighet av motstånd.*"

Faderns brev fortsätter i samma anda, en instruktionsmanual i krassa härskartekniker, packfull med arrogant översitteri.

Hur som helst, när Oscar så våren 1824 varit i Oslo hade han avstyrt en stor festmiddag för att fira tioårsjubileet av Eidsvoll på klubben *Enigheden* som han fått reda på, och varnat stortingsledamöter och andra för att våga fira denna dag. Man hade fallit undan för Oscars hot, men på andra håll hade ordnats högtidlighållanden av 17 maj. Några borgare hade ordnat en fest på värdshuset *Punchebollen*, och studenter hade rebelliskt firat sin norska nationalitet på värdshuset *Sorgenfri*. Oscar hade i slutändan varit någorlunda överseende med det inträffade, men stamfader Bernadotte hade givetvis blivit rasande över "den bestialiska händelsen" den 17 maj.

Norrmännen hade emellertid varje år därefter fortsatt att uppmärksamma 17 maj, och 1827 gick Stortinget självt i spetsen för de lysande fester varmed Eidsvollsdagen nu högtidlighölls landet runt. Detta eskalerande firande utgjorde givetvis, återigen, en brännande provokation för stamfadern.

Ett annat tillfälle där norrmännen tog chansen att manifesteras sitt ogillande av unionen med Sverige inträffade i november 1827. Den svenske teaterdirektören Strömberg – han som 1815 skrivit och låtit sätta upp den unions- och Bernadottehyllande föreställningen *Föreningen eller Fredsfesten* i Göteborg⁸⁴⁹ – hade fått tillstånd att etablera en teater i Oslo. Han hade slagit upp sin teater i början av året 1827⁸⁵⁰ vid övre ändan av *Theatergade*⁸⁵¹. Den torftiga hopsnickrade

⁸⁴⁸ Stamfadern ansåg, sannolikt, genom detta att människor från exempelvis Béarn i sydvästra Frankrike besatt överlägset vassare tankeförmåga än tröga skandinaver. Eller att fransoser är bättre och effektivare på administration och förvaltning än svenskar och norrmän.

⁸⁴⁹ Se kap 22 avsn 2

⁸⁵⁰ Den officiella öppningen av teatern skedde den 30 januari 1827, då man bl a uppförde Kotzebues skådespel *Den värdiga hustrun* (Die deutsche Hausfrau) i tre akter. Teatern var fullsatt. När ridån gick upp för första gången stod Strömberg mitt på scenen omgiven av hela sin unga ensemble, och höll ett inledande välkomsttal till publiken. Strömberg var då iklädd svart kjol, knäbyxor och silkesstrumpor med en chapeaubas (liten mjuk hatt som kan vikas ihop) under armen.

⁸⁵¹ Nuvarande adress Teatergata 1/Akersgata 65

lokalen hade plats för ca 800 åskådare. Strömberg fick den storslagna idén att på årsdagen av unionens tillkomst, senare samma år, uppföra just sin gamla hit *Föreningen eller Fredsfesten* i sin fula teaterlada, som han, tämligen ambitiöst, kallade *Nationaltheatret*⁸⁵².

Dock slank ryktet ut i staden om pjäsens innehåll, att det var ett gräsligt sammelsurium av unionshyllningsfloskler på hittepånorska, vilket stämde. Pjäsen var ”i estetiskt och dramatiskt hänseende ett verkligt *monstrum*⁸⁵³” enligt en historiker. Det ansågs ytterst provocerande att svensken Strömberg ens vågade uppföra denna usla, egenförfattade smörja i Norges huvudstad. Många var så ursinniga att Strömberg fick motta anonyma hotbrev, och polismästare Gjerdrum⁸⁵⁴ befallde den **3 november 1827**, dagen innan den tänkta premiären, att Strömberg måste överlämna pjäsen till honom för granskning. Polismästaren synade manuskriptet och ansåg det banalt, bedrövligt och fyllt till brädden med jams och trams. Han begärde så att Strömberg skulle uppföra ett annat stycke. Strömberg bestämde sig dock för att istället under ett par timmar ”omarbeta” delar av det ursprungliga manuset, och trodde naivt att allt därefter skulle avlöpa smidigt. Så skedde emellertid icke. Vid föreställningen den **4 november** höll sig åskådarna stilla så länge talet och dialogen rörde enbart Norge, men så snart brödrabandet med Sverige vidrördes så väsnades publiken gällt med visselpipor och musikinstrument, och det stampades och skreks så våldsamt i lokalen att pjäsen flera gånger fick avbrytas. Skådespelarna försökte fortsätta med sin geggiga skandinaviska rotväliska och ett urkasst manus men överröstades av publikens skrån och fördömanden. Föreställningen blev en fullständig skandal.

När nyheten om denna episod i Oslo nådde Stockholm tog den gulligt regimtrogna svenska pressen förstås den svenska regimens parti, att detta var en skymf mot unionstanken. Den norska teaterpublikens uppträdande tolkades som ett hån mot svenska folket och ett kränkande av föreningens helgd. När kung Bernadotte själv nåddes av färgstarka skildringar om normännens markering råkade han i ett formligt raseri, och norska ämbetsmän som varit inblandade och låtit dessa protester passera, suspenderades. En utredningskommission tillsattes – givetvis – med befallning att noggrant undersöka om något illdåd ägt rum mot gällande lagar, ”det svenska folkets värdighet” och mot regimen, d v s Jean själv. Kommissionens utredning ledde emellertid inte till något resultat i den riktningen.

Stamfaderns ”synnerligen retliga tillstånd” över publikens unionsprotester i teaterladan i Oslo höll emellertid i sig, långsint som han var, och när ståthållaren på Stockholms slott nämnt att en eld hotat utbrista i Oscars våning på Stockholms slott hade Jean enligt en minnestecknare svarat:

”Vad gör det om denna byggnad läggs i aska! Lönar det väl mödan att tala därom, när ondskan och upprotsandan tänder eld i alla fyra hörn av riket!”

Det för Sverige och unionen förödmjukande uppträdet i Strömbergs teaterlada i Oslo, jämte normännens trilskenhets att fira den 17 maj, och hans övriga motgångar i den ändlösa kampen mot Stortinget, var de främsta anledningarna till att Jean då sammankallade ett urtima Storting. Stamfadern – lättkränkt, prestigefull och med ett bottenlöst upprättelsebehov sen barnsben⁸⁵⁵ – var full av revanschlust, eller snarare *hämndbegär*, för att en gång för alla göra slut på den obehagliga tvisten om Norges nationaldagsfirande. Han hoppades även att genom en seger över Stortinget i Oslo imponera på den stundande riksdagen i Stockholm.

Det urtima Stortinget öppnade den **21 april 1828**, och han själv anlände till Oslo den **29 april**. Schinkel skildrar:

⁸⁵² Ett annat namn som förekommer i källmaterialet på Strömbäcks nya teater var *Christiania Offentlige Theater*.

⁸⁵³ monstrum = onaturlig, onormal skapelse, vidunder; missfoster som inger motvilja

⁸⁵⁴ Ole Eliassøn Gjerdrum (1785-1858), norsk jurist och ämbetsman

⁸⁵⁵ Se kap 9 avsn 13; kap 24 avsn 24

”Vid kungens ankomst till Oslo bemärkte man genast en förändring i hans hållning gentemot norrmännen. --- De gamla middagsbjudningarna i massa var inställda, de förbindliga orden föll sparsammare och en kallare, mer slutna hållning märktes alltför väl.”

Den **5 maj** anmodade han Stortingets president och de mest ansedda stortingsledamöterna att infinna sig hos honom för att mottaga ett meddelande. Stamfadern förde nu en skarp, förmanande ton mot dem. Han höll ett strävt och teatraliskt anförande på svulstig gascognska där han påminde dem om allt han gjort för dem, alla eftergifter som han givit, hur han ”hyllat” Norges politiska rättigheter, och han klandrade dem för deras avoghet mot allt som han ville genomdriva ”för deras eget bästa”. Han förklarade för dem att de tre obehagligaste ögonblicken i hans liv var när han nödgades bära vapen mot Frankrike 1813-1814, när han nödgades anfälla Norge 1814, samt när han erfor Stortingets beslut 1827 att som en nationalhögtid fira den 17 maj. Just det – det norska Stortingets beslut att det självständiga Norge skulle få fira Norges egen självständighetsdag, var ett av hans, Jean Bernadottes, tre värsta ögonblick i sitt liv.

Hu, vad melodramatiskt.

Jeans patetiska teater fortsatte. Stamfadern påminde dem om att han tidigare haft möjligheten att kuva dem med vapen fastän avstått, men att han *förtjänade* deras lydnad.

”Vill ni slåss? Jag kommer att krossa er!”

Vilket fint *peptalk* som den svartkrullhåriga höll där på mattan till Norges främsta statsmän.

Norrmännen undvek en skarp konfrontation, och den **7 maj** utfärdades en allmän kungörelse att kung Bernadotte ogillade allt firande av Eidsvollsdagen. De följande dagarna följde vad som bäst kan beskrivas som en oenighet mellan svenska och norska regeringarna rörande PR-hantering av det inställda nationaldagsfirandet, där verktyget Wetterstedt – givetvis – uppställde sluga villkor vad gällde kommunikationen med den norska allmänheten, införandet av notiser i tidningar samt tidpunkten för allt detta, och fick igenom dessa krav. Allt utifrån en ”helig plikt att vårda kunglig majestäts anseende” enligt vesslan själv. D v s det handlade i Wetterstedts värld aldrig någonsin om sanning, transparens, manlig karaktärsfasthet, att värdigt stå upp för sin ståndpunkt och sina gärningar oavsett om man gör sig mer eller mindre populär för stunden, o s v. Nej, det handlade alltid om manipulation, fusk, lögn, fula trick och ett cyniskt politiskt maktspel där *illusionen* hos allmänheten av vad som försiggick var överordnat allt, jämte sin husses *image*, hur milsvitt skild denna än var från verkligheten.

Usch för denna fruktansvärda varelse, Gustaf af Wetterstedt, en malign cancer i den svenska historien, en av de mest inifrån sönderfrätande krafterna nationen hyst på hundratals år.

Stamfaderns och verktygets härskartekniker och maktspråk hade dock ingen verkan i grunden på norrmännen. Man föll till föga och fogade sig *för denna gång*, och den **17 maj** detta år passerade i stillhet i Oslo och större delen av riket. Det har påståtts i efterhand, att om norrmännen spjärnat emot vid detta tillfälle, skulle Jean förklarat Stortinget upplöst och åberopat Kieltraktaten, samt äskat stöd för sina påstådda feodala prerogativ hos den s k *Heliga alliansen*. Jean hade – tämligen småbarnsaktigt då det bara handlade om det fria och självständiga Norges önskan att fira en dag i almanackan som betydde mycket för dem – beordrat svenska trupper att mobiliseras mot Oslo i hotsyfte. Ytterligare marschorder låg färdigskrivna att avgå till flera av de västsvenska regementena samt för iståndsättandet av en pontonbro vid Svinesund.

Eidsvollsdagen förflöt som sagt relativt lugnt 1828 – inga större festligheter förekom i Norge, men vissa antisvenska demonstrationer förekom i Oslo, Bergen och Kristiansand. Jean Bernadottes vilja hade segrat, och han hade i huvudsak *kväst* Norges nationaldagsfirande. Men detta var ett falskt lugn... Kungörelsen tio dagar tidigare och den svenska översittarattityden, kommunicerad genom Wetterstedt, sådde snarare ännu större misstro mot Sverige både hos Stortinget och hos det norska folket.

I ett brev till Désirée några veckor därpå skriver Jean om de ”stadigt växande svårigheter” som han mötte i Norge, och han ansåg att ett utmärkande drag hos de flesta av stortingsledamöterna var en ”andra av gräl och bråk”. Han refererade till dem nedlåtande som ”de där människorna”. Stamfadern vädjade samtidigt till Désirée att tysta ner talet om opposition mot hans styre in Norge, och ej sprida kunskap om detta till den svenska allmänheten. Imagen, auktoriteten, var allt, överallt.

Påföljande år 1829 var läget också spänt. Studentsamfundet planerade en festmåltid under dagen i den s k *Delphingarden*⁸⁵⁶ i hörnet av Prindsens Gade och Øvre Slotsgade. I staden påträffades även flygblad med texten ”17de mai”. Samma budskap hade under natten målats på flera husväggar. Oslo var dock stilla, på ytan... Hela stadens polisstyrka var inkallad till tjänstgöring denna söndag. Alla nationalistiska norska yttringar skulle beivras, inklusive demonstrationer, hurranden, leverop för 17 maj, viftande med hattar, sånger o s v. Dock så slumpade det sig så, att just denna soliga vårdag så skulle Norges första ångfartyg, 30 meter långt och med ett displacement på ca 200 ton, anlöpa till Bjørvika klockan 18. Fartyget trafikerade den norska kusten upp till Bergen med post och passagerare, och det var ett kärt nöje i Oslo att hälsa stora båtar välkomna som gled uppför fjorden och nalkades. Men det var en liten detalj i sammanhanget som skulle inleda en bråkigare kväll. Fartygets namn var nämligen *Constitutionen*. Så när alla norrmän viftade och utropade ”Leve *Constitutionen!*” betydde detta egentligen ”Leve konstitutionen!”.

Bollen var i rullning. Patriotiska sånger framfördes. Folk ur alla samhällsklasser hade samlats i hamnområdet. Man hurrade, stämningen var fylld av entusiasm och glädje. Så småningom begav man sig inåt staden, mot Stortorvet, precis vid Oslo domkyrka där stora människomassor samlades på aftonen. Estimaten går isär, men någonstans mellan 500 och 2000 personer. På torget rörde sig även norska myndighetspersoner inklusive polismästare Gjerdrum, och man skymtade vid något tillfälle även den svenske ståthållaren Platen.

Dessa auktoriteter uppmanade folket att skingra sig och gå hem. Men varför då? Det var ju en jätteskön majkväll. Klockan hann bli 22, men folket hade inte alls någon lust att lämna. Norska myndigheter begärde hos Platen militärt bistånd för att hjälpa polisen att rensa torget. Ståthållaren, Platen, gav efter viss tvekan sitt godkännande. Myndigheternas befallningar hörsammades ej av det glada norska folket utan mottogs med ligkiltighet, på något håll gapskratt. Klockan 22:45 anlände en militärtrupp, nästan 90 man stark inklusive befäl och manskap. Gevär laddades. Strax före klockan 23 gjordes en kavallerichock mot folkmassan. Mötesdeltagarna fick ta emot slag med gevärskolvar och flatsidan av sablar och många skadades. Några skott avlossades ej, men enligt samtida skildringar tycks det ha varit ren tur att ingen dödades. Skrik blandades med gnägg och hovar. Efter midnatt var det lugnt, men trupper fortsatte att patrullera Oslo under natten.

Minst 30 anmälningar gjordes om våld mot oskyldiga, fredliga medborgare. Mycket stark kritik riktades mot militären, som ju de facto varit de som *igångsatt och förorsakat* det tumult som ägt rum. Innan dess hade det gått lugnt till. Men den undersökningskommission som tillsattes kom fram till att militären agerat i ”nödvärn”. Regimen kom vidare fram till att militär makt var ett legitimt medel att tukta fredliga medborgarsamlingar med, och Jean friade militären och alla myndigheter från all skuld. Efter denna våldsinsats mot det norska folket på deras nationaldag, det s k *Torgslaget*, lade norrmännen skulden för ingripandet på Sverige. Från denna dag växte sig den norska nationalismen än starkare, och händelsen betecknas som en nyckelhändelse i unionens historia som med katalysatoreffekt ytterligare pådrev separationen. Jean Bernadotte – som saknade självinsikt och var oförmögen till självrannsakan, karaktärsdrag som återfinns hos många människor av hans art – insåg inte att det omdömeslösa, historielösa

⁸⁵⁶ *Delphingarden* var en lokal i en fastighet som tillhörde Jøns Christopher Delphin (1760-1828), dansk-norsk affärsman.

försöket att *kväsa* norrmännens firande av sin viktiga självständighetsdag skulle ha rakt motsatt effekt, d v s leda till en motreaktion i form av en ännu uttryckligare nationell stolthet och drivkraft att markera sin frihet och sitt oberoende.

Medan Sverige vid denna tidpunkt var en stark konservativt styrd monarki, har Norge beskrivits som en maskerad republik. En förening mellan två i praktiken olika statsformer, och egentligen två så olika ideologiska riktningar, var närmast omöjlig. *Och detta hade alla klarsynta mycket tydligt insett redan 1814.*⁸⁵⁷ I Norge rådde demokrati och folksuveränitet; makten tillhörde folkets nationalförsamling. Norrmännens fruktan för svenska amalgamationsplaner hade bestämt från första början deras unionspolitik i *separatistisk riktning*, vilken bara växte med tiden, utan några juridiska och underdånighetsdygdiga reservationer.⁸⁵⁸ För stamfader Bernadotte var demokrati närmast ett skällsord, och när norrmännen började tillämpa sin fria författning, vars *demokratiska anda* Jean kanske från början inte riktigt förstått, började han uppenbart irritera sig på hur Stortinget kunde "inkräkta på konungamaktens prerogativ".

Det fanns samtidigt en påtaglig fruktan hos såväl Jean som delar av etablissemanget i Sverige, för den norska radikala liberalismens inverkan på det svenska folket. En annan negativ bieffekt var, att de förödmjukelser som drabbade Norges kung Bernadotte återföll på Sveriges kung Bernadotte. Bernadottes relativa svaghet i Norge gentemot Stortinget, norrmännens besatthet av självständighet och de liberala strömningarna i det norska samhället, underminerade och skadade Bernadottes ställning även i Sverige. Unionen hade så effekten att den undergrävde kungens auktoritet och därmed den monarkiska principen även i Sverige.

Unionen var ett illa betänkt och katastrofalt klåparaktigt genomfört projekt av Jean Bernadotte – hedersdoktorn i statsvetenskap som blott var en utbildad amatör, improvisatör och kvacksalvare – som helt i onödan *skapade* diplomatiska spänningar och agg mellan de olika nationerna och folken. Vad gäller de svenska och norska invånarna så skulle säkert samförståndet mellan grannfolken varit bättre utan den imaginära paraplyskapelsen "personalunion", d v s ingen union alls skulle varit ett bättre alternativ för grannfolken än Jeans meningslösa fuskbygge. Unionstiden var fylld av konflikter mellan Stortinget, som representanter för det norska folket, och deras bernadotteska norska kungar. Eftersom ju den sammanhållande styrkan i kungamakten utgjorde hållfastheten i själva personalunionen, så ledde slitningar mellan Stortinget och någon Bernadotte också till söndringar i kittet mellan de båda länderna.

När alla hyllningar, kärleksförklaringar och högtidliga tal till unionens och framtidsutopins ära tonat bort och ekat ut, återstod en ganska viktig detalj för att kunna förverkliga denna hägring: de båda folkens goda vilja. Det enda bandet mellan länderna var egentligen en rättighet för den framtida släkten Bernadotte att bestämma Norges utrikespolitik för evig tid. I övrigt var sammanslutningen mest luft. Obehövlig och ohållbar. Vid förhandlingarna hösten 1814 hade Jean, fullständigt egoistiskt och nonchalant, endast vidhållit *en enda* förhandlingsposition, nämligen kungamakts ställning i de båda länderna. Allt övrigt hade blivit som det blivit. Och medan norrmännen sedan 1814 alltid stått upp för *Norges egna intressen* och *inget mer än så*, så hade den svenska politiken något slags högre men samtidigt väldigt naivt betraktelsesätt, att hela tiden insistera på storheten av de två förenade ländernas gemensamma öde. Norrmännen var dock nyktra nog att ej snällt och villkorslöst kuva sig under det svenska kungahusets "auktoritet".

Och 1828 skulle bli sista gången som norrmännen lät datumet 17 maj passera i tysthet.

⁸⁵⁷ Se t ex kap 21 avsn 1, 3, 5, 7 och 9

⁸⁵⁸ Jmfr kap 23 avsn 9; kap 24 avsn 8; kap 25 avsn 13, 18, 20

FAR OCH SON

Stockholm 1826. En dagboksskrivare, den 32-årige landshövdingen i Blekinge Hans Wachtmeister, ger oss detta vid ett besök i huvudstaden i mars månad:

”Också blev jag slagen av flera nyheter, bl a den tilltagande elegansen i ungherrarnas klädedräkt och lyxen i allmänhet ute på gatorna. Förr var det blott några få och därigenom välbekanta unga män som utmärkte sig på detta sätt. Nu ser man endast *snoobar*.”

Detta torde vara ett av de första tillfällena som detta ord brukas i det svenska språket. I Svenska Akademiens ordbok är de tidigaste referenserna till detta ord från 1860-talet.

Samma minnestecknare berättar om kulinariskt överflöd och övermättnad där ”samma sällskap, samma viner, samma utsökta matsedel” blott väckte ”avsmak att många timmar sitta i samma ställning samt äta och dricka mer än man vill”. På annan plats talas om den tilltagande ekipagelyxen; för persontransporter i Stockholm dög det inte längre att resa med en *medelmåttig* droska. Åren som följde blev ångbåtstrafiken längs den svenska ostkusten och kring Stockholm allt vanligare, och det kändes som att man levde i en ny tid. Huvudstadsinvånarnas stigande fåfänga vid sitt utseende och sin framtoning omnämns i källmaterial på flera ställen. Detta var i synnerhet en ungtupparnas renässans i Stockholm, en glansperiod för såväl snorvalpar som levde på pappas gamla pengar, som nyrika och lycksökare som ville *ge sken* av framgång. De lade sig an med vanor som medförde okontrollerade utgifter, hasardspel, teatrar och krogar och nöjen, blåögd skuldsättning och ett tanklöst leverne över sina tillgångar. Att vara ung man i Stockholm handlade om *image*, ej substans. Schinkel kommenterar den ”sedliga förslappning” – nonchalans, ansvarslöshet och korruption – som följde i spåren av hetsen efter lyx, och sorglösheten inför morgondagen. Stockholmskildraren August Blanche, själv tonåring under denna tid, har skrivit ironiska noveller om opportunisterna från landet som ambitiöst men fumligt försökte armbåga sig fram i huvudstadens societetsliv för att skaffa sig ”världserfarenhet”, jagade förströelser och kyssar, tappade sina tidigare sunda och bestående värderingar, och där kortsiktighet och lättsinne ofrånkomligen landade dem på minus i flera olika avseenden.

Vi vänder blicken mot Frödinge socken. Mot landsbygden, mot flärdlösheten, mot jordbundenheten. Mot ljuvhet och allvar i granit. På det lilla torpet i skogen, Knarrkullen, bodde sommaren 1828 tre generationer på den kvinnliga sidan och två generationer på den manliga sidan.

Anna-Maja Nilsdotter, flickan som fötts under kriget när hennes far varit på väg mot Glückstadt,⁸⁵⁹ skulle snart fylla 15 år. Hennes mor Ingeborg Larsdotter fyllde 38 denna sommar. Och hennes mor Anna Jacobsdotter⁸⁶⁰, som också var bosatt på Knarrkullen, var 77 år gammal. Tre generationer pigor och husor, där den yngsta hade ett helt livs slit framför sig, och den äldsta var uttjänt och inte hade många år kvar på jorden.

Yngst på torpet var Anna-Majas lillebror Nils Johan Nilsson, 8 år. Tidigare somrar hade han lekt mycket, lärt känna varje träd, varje mossig gammal sten, varje gömställe kring skogslyckan som var hans hem. Han hade smugit på djuren i skogen, lärt sig deras beteenden och läten. De allra varmaste dagarna hade den linhåriga knatten sprungit barfota i knälånga byxor och fladdrande skjorta för att hinna ikapp sin storasyster på den slingrande barrbeströdda rotiga stigen ner mot Lillsjön. Ibland hade han hunnit ikapp när Anna-Maja plötsligt stannat för att plocka blåbär eller vildhallon i en sänka nära bäcken från mossen, innan de rusat vidare nerför den sista slänten och kastat sig i vattnet för svalka och bus. Det fanns en brygga ut i Lillsjön genom

⁸⁵⁹ Se kap 17 avsn 5

⁸⁶⁰ Anna Jacobsdotter (1750-1836), svensk pigga

vassruggen. I vattnet växte vita näckrosor, på stranden var en rand med björkar där löven prasslade blott varsamt i eftermiddagsstiltjen.

Nils Johan var nu dock tillräckligt gammal att kunna hjälpa sin far Nils Forvass, 38 år, med alltmer ansträngande uppgifter året runt. Lille Nils Johan fick lyfta och släpa på sten bäst han förmådde, kånka spannar med vatten, dra slipstenen, hämta verktyg, rensa ogräs, bära ved o s v. Far och son utförde mellan sig alla tunga arbeten på torpet, arbeten som luktade av grävd jord, hugget timmer, bränd tjära, fän och dynga.

Nils Johan blev både stark och uthållig för sin ålder och lärde sig tidigt hantera såg, kniv och hammare. Handredskapen de ägde var lite slitna och skeva, lite rostiga, lagade och ibland improviserade, men det fick gå ändå, det fanns inget annat. Unge Nils Johan, som senare i livet skulle utvecklas till en duktig snickare, kanske visade en viss fallenhet för träslöjd redan i denna ålder.

Egentligen var Nils Johan gammal nog att börja skolan, men där fanns ingen regelrätt skola att börja i. Frödinge socken hade under ganska lång tid haft en ambulerande skolmästare som gav läxor och kom igen och förhörde, men detta stöd hade inte alla familjer råd med. Det fanns likaså en plikt för föräldrar att undervisa sina egna barn, men detta var en fattig allmogebygd där båda föräldrarna slet om dagarna och kanske inte själva var rustade att lära ut läsning, skrivning och räkning. Från början av 1830-talet höll prästen förhör med alla barn i socknen mellan nio och femton år, där föräldrarna ställdes till svars för barnens "lärande", d v s huvudsakligen utantillkunskaper i kristendom.

Allt det där var bara halvlösningar, eller snarare nedsättande icke-lösningar, på utbildningsproblemet och tillvaratagandet av den svenska befolkningens latent potential. Det ledde varken barnen eller nationen framåt.⁸⁶¹

Arrendeinnehavaren för Knarrkullen, Nils Forvass, drogs hela tiden med förpliktelsen att umgälla nyttjanderätten för torpet genom dagsverken till markägaren, kyrkan, vilket upptog halva arbetsveckan. Detta faktum, att hälften av torparens liv bestod av arbete åt överheten, kan likställas med en skattesats på 50%. Dessa dagsverken kunde dessutom i sig, beroende på vad disponenten godtyckligt bestämde vad dessa dagsverken skulle bestå av, vara fullständigt utmattande. Nils kunde lejas ut till vem som helst, och hade tidigare år bl a gjort en del jobb i samband med återuppbyggnaden av Vimmerby efter den stora branden 1821.⁸⁶²

Den där branden ja, som ödelagt en tredjedel av staden, men som sedan bygdens starka män med förenade krafter på relativt kort tid återuppbyggt. En skildrare, Magnus Martin af Pontin, som passerat Vimmerby 1824, kommenterar i sina reseanteckningar:

"Den lilla staden --- senast skövlad av egen eldsvåda 1821, är nu åter upp- och välbyggd av trähus. Jag anför detta, att visa, *hur idogheten utan rikedom drar sig ur olyckan*, emedan jag, tre år efter denna brand, fann staden nybyggd och trevlig."

När Nils inte jobbade för markägaren ägnades resten av veckan åt det arrenderade torpet inne i skogen. Far och son arbetade allt närmare tillsammans på Knarrkullen. Allting de förfogade över – några får, några värphöns, en mager stenig åkerlapp – måste skötas, förvaltas, oupphörligt

⁸⁶¹ Jmfr kap 24 avsn 19

⁸⁶² Den stora branden inträffade lördagen den 24 februari 1821, precis efter att den stora tvådagarsmarknaden 22-23 februari avslutats. Invånarna väcktes klockan 03 på natten mot lördagen av klockor och larm att elden var lös. Elden hade utbrutit i det s k Bergelinska huset vid nuvarande Stora torget. I fastigheten fanns ett apotek med lager av sprit och oljor som antändes. Elden spred sig snabbt över till rådhuset, och marknadsstånden på torget övertändes. Elden gjorde 250 människor hemlösa och förvandlade 30 gårdar med deras uthus, rådhuset med sina arkiv, tingshuset, rektorsgården, stadens spannmålsmagasin m m till aska. Händelsen blev en riksnöhet och omskrevs i alla stora tidningar i Sverige, där en berättar: "En stark nordanvind röt förödelse över den olycksaliga staden, förtvivlan i de bestörta sinnen, eggade lågornas raseri och blandade sig med kvinnors jämmer och barnens gråt. --- Nakna mödrar skyndade med sitt hjärtas heliga egendom, sina barn, ur de nedstörtande husen."

tas omhand för att bevaras och ge den avkastning de var så beroende av för sin överlevnad. Hela deras tillvaro bestod av ändlösa insatser av tid och arbete för att generera en utkomst för familjen, och samtidigt hushålla med, förvalta och kultivera sina ändliga resurser. Utan att idealisera tillvaron så var *alling* sammanflätat i ett evigt kretslopp. De parasiterade inte på någon eller något, de redde sig själva, förvisso oftast med nöd och näppe och utan valmöjlighet.

Fruktträden på slutningen nere vid brunnen hade börjat ge frukt sen några somrar tillbaka. Far och son omhuldade körsbärsträden och äppelträden med genuin omtanke; beskar dem försiktigt, städade bort döda delar, grävde runt stammarna, gödslade. För varje år blev skörden lite rikare, och de mognaste frukterna hade en sötma och friskhet som skänkte en lyx till deras annars torftiga enformiga torpardiet. Anna-Maja gjorde en gång den godaste äppelpaj, där doftstrimmorna letade sig ut från spisugnen i köket genom det halvöppna fönstret, ut över ängen, bort mot fähuset, bort mot stenåkern, bort mot skogsranden, och nådde far och son när de stod flämtandes över sina redskap och sysslade med något, vad det nu var. Doftbanden över ängen var så härliga att de fick allt arbete att avstanna, de fångslade och förförde grabbarna, fick dem på fall, något så oemotståndligt ljuvligt kunde inte ens den envisaste och segaste småländske dräng kämpa emot. Det var bara att resignera.

Far och son fick sin paus från arbetet, med äppelpaj och lite getmjölk. Far, Nils Forvass, blundade för varje sked han sakta stoppade i munnen. Dessa äppelkärnor från Tyskland, som skapat detta, som legat längst nere i ett hörn i ränseln på ryggen i månader, hade varit hans belöning, hans behållning.⁸⁶³ Att ha upplevt krig på nära håll förändrar och formar en människa för all framtid. Det han sett under fälttåget, särskilt hösten 1813, var fruktansvärt. Det hade lärt honom om människans storhet och litenhet, på samma gång. En del av dessa berättelser skulle gå vidare i släkten, leva vidare i hundratals år, både det goda och det onda. Samtidigt växte hans anknytning till Knarrkullen, denna plats som inte fanns på någon karta, en plats utan all betydelse, men som ända fanns där, som gav honom frid och frihet så länge han levde. Den stillsamma, den ohierarkiska, den pastorala enkelheten. Hur torftigt det än var så fanns där allt han behövde.

Nils Johan såg på sin far som åt Anna-Majas äppelpaj med andakt. Fars ögon, när han öppnade dem, såg... glansiga ut.

Den åttaårige sonen härmade efter sin far, och blundade varje gång han stoppade en sked i munnen. Det kanske smakade ännu godare då.

Kapitel 23 avsnitt 23

CHEF OCH PERSONAL

Hi-e-rar-ki.

Det svenska samhället genomsyrades den första halvan av 1800-talet av hierarkier, pyramidtoppens ängsliga värnande om egna förmåner, strukturell särbehandling av människor och, på sina håll, en totalt komplexfri självöverskattning.

Några doktorsavhandlingar och diverse partiska inlagor har på senare år har försökt att leda i bevis "den bernadotteska dynastins strävan att minska avståndet mellan kungahuset och folket", som Per Sandin⁸⁶⁴ broderar det, och särskilt har Jeans "anmärkningsvärda samhällstillvändhet" betonats, likaså hans strävan söka "allianser" mellan hovet och

⁸⁶³ Om Nils sparande av körsbärs- och äppelkärnor från fälttåget i Tyskland se kap 9 avsn 7, 10; kap 10 avsn 4; kap 12 avsn 3; kap 14 avsn 7; kap 22 avsn 6, 12; kap 24 avsn 22; kap 25 avsn 10, 12, 23.

⁸⁶⁴ Per Gunnar Sandin (1962-), svensk historiker och hovman

medborgarna. Professor Torkel Jansson⁸⁶⁵, styrelseledamot i Jeans beundrarklubb⁸⁶⁶, höll 1994 ett tal i samband med 150-årsfirandet av stamfaderns död där han lyfte fram att "det statsmannamässiga hos honom låg i att i viss mån anpassa sig till en rådande och föränderlig samhällsstruktur" och benämner Jean för en "borgarkung", alltså nära medborgarna, för medborgarna. Torkel Jansson vantolkar – eller fultolkar? – även Jeans förhållande till den allmänna opinionen, med en antydning att Jean gärna lyssnade in folkets och pressens diskussioner och åsikter istället för att, som ju i själva verket var fallet, använde den allmänna opinionen som ett maktverktyg där narrativet och sanningen gärna fick manipuleras och korrumpas, och där det egna budskapsföreträdet var heligt.

Författaren till detta verk delar självklart inte vare sig analysen eller slutsatserna i dessa alster, som tydligen i vissa fall, obegripligen, belönats med doktorat. I källmaterialet noterar exempelvis en samtida iakttagare med god insyn att "kungen visade visserligen mot de nödlidande stor givmildhet; dock har i senare tider det understöd, vilket i hans namn blivit givet, alltid tagits ur *allmänna* medlen". Upplägget var alltså att *framstå* som generös, givmild och medkännande – *imagen* var allt – men de pengar som delades ut till folket var ju redan folkets egna!

Genom att brutalt och skoningslöst beskatta allmogen tvingade man ut människor på den yttersta kanten, till ett *existensminimum* i ordets sanna bemärkelse. En absolut odiskutabel vägg av memoarlitteratur, dagböcker, brev och riksdagsprotokoll m m vittnar om hur denna överbeskattning och budgetinkompetens och detta *vanstyre* av landet ledde till konkurser, misär och fattigvårdsproblem ute i socknarna. När *folkets skattepengar* betalats för arméns yttre glans – som den dyra statussymbol och fåfänglighetsaccessoar som Jean gjort armén i fredstid till – och även fyllt upp den utvalda familjens rekordapanage på slottet – världens dyraste hov i förhållande till nationens storlek och bärkraft – så sipprade några *mindre, enstaka* belopp tillbaka till folket i form av anekdotiska och symboliska bidrag från "kungen". Och se, enär folket då fick tillbaka en liten bråkdel av *sina egna* pengar, efter att de övre skikten och med den utvalda familjen i spetsen parasiterat klart på dessa tillgångar, så hyllas Jean i doktorsavhandlingar för "samhällstillvänd" när att han associerar sitt namn med denna fantastiska generositet!

Denna rundgång skulle i *Microsoft Excel*⁸⁶⁷ kallas för "circular reference error"⁸⁶⁸. Bluffen fungerade emellertid, och det har som ovan nämnts t o m skrivits avhandlingar som hyllar denna kungliga "samhällstillvändhet". Hur genuin denna välvilja egentligen var, ådagaläggs av det faktum att man snarare försökte avskärma och mota bort fattiga och behövande från den kungliga kaleschen när den for fram genom Sverige. När allmogens fattiga grå trashankar samlades i byar och städer där den förgyllda och mjukt fjädrade kaleschen stannade för att byta hästar, finns uppgifter i källmaterialet om *order till polisen att hålla dessa trashankar på avstånd* för att inte "påminna antingen den regerande för mycket om den stigande nöden, eller också ta kungens penningpung för mycket i anspråk". Men som sagt, det var verkligen skönt att det alltid fanns allmänna skattemedel att dela ut tillbaka till de skattebetalande massorna, och *verka* godhjärtad, så att man inte behövde tulla så mycket på rekordapanaget eller de tillsvindlade Guadeloupemedlen.

Man kan dock se på dessa spridda symboliska uttryck för det tidiga bernadotteska kungahusets "anmärkningsvärda samhällstillvändhet" – återcirkulationen av folkets egna pengar – på lite olika vis, precis som man idag år 2020 kan betrakta efterföljarnas

⁸⁶⁵ Torkel Jansson (1947-2018), svensk historiker

⁸⁶⁶ Carl Johans Förbundet; se kap 25 avsn 7

⁸⁶⁷ Microsoft Excel = dataprogram för kalkylering och (grundläggande) databehandling, tillverkat av Microsoft Corporation

⁸⁶⁸ "circular reference error" = ett felmeddelande som visas när olika objekt åberopar varandra på ett sätt som resulterar i en sluten loop

välgörenhetsengagemang, filantropiska uppdrag och sporadiska tecken på "folklighet" på skilda sätt. Är all denna förevisade nobla s k samhällstillvändhet idag genuin, helhjärtad och helt igenom naturlig och oförfalskad? Eller utgör den, åtminstone delvis, en exteriör för att samla godhetspoäng i den allmänna opinionen, bygga ett alibi för att slippa eller kunna avfärda granskning av de *verkliga* personliga privilegierna som man åtnjuter och styvsint försvarar? Är diverse "engagemang" inte lika mycket sprungna ur hjärtat, som del av en plan som i grunden handlar om PR, en mediastrategi med det ultimata syftet att neutralisera krafter och argument som dristar sig till att ifrågasätta kungahusets legitimitet och/eller det utvalda släktens maktmonopol? Är detta blott del av den altruistiska *image* som målmedvetet och cyniskt är tänkt att bidra till stärkande till kungahusets existensberättigande, och ännu en tid uppskjuta tidpunkten för denna feodala institutions avskaffande? Och kan det vara så, att några glada klipp i SVTs och TV4s årskrönikor och hurtiga svar på inställsamma intervjufrågor som visar vilket fantastiskt gott hjärta som just dessa "kungligheter" har, är ett ringa pris att betala för att slippa stå till svars för praktiskt taget någonting alls under resten av året?

Svaret får vi kanske inte förrän den dagen är här då Sverige, äntligen och inte ett ögonblick för tidigt, konverterar från monarki till republik. Kommer då denna ensemble, artisterna som utgör familjen, att fullständigt osjälviskt fortsätta att oförtrutet rädda världshaven, rädda Afrikas föräldralösa barn och rädda allehanda utsatta grupper i Sverige? Eller kommer plötsligt – hoppсан! – denna *idag* demonstrerade och för media noggrant arrangerade och storslaget uppförstora oegennyttiga och människokärlek att avstanna, när det senare inte längre finns något rampljus att dana sin personliga image i, eller någon "kunglig legitimitet" att längre försöka försvara? Kommer det inte kännas lika intressant att, ens på en höft, agera omvärldsfrälsare då?

Upp till bevis, säger vi åskådare!

*Den äkta, genuint osjälviska välgörenheten är anonym.*⁸⁶⁹

Vi hoppar tillbaka till 1820-talet. Hur mycket "samhällstillvändhet" som vissa historiker än tror sig läsa i några minimala symboliska återbäringsbelopp åt folket av de gränslösa summor som beslagtogs av folket, jämte likgiltig skyltning med namn och titlar på papper utan någon hjärtlighet eller håg för riktigt arbete att backa upp det påstådda engagemanget med, så kvarstår det odiskutabla faktum att stamfader Bernadotte vid upprepade tillfällen utförde ohämmade svindlerier mot svenska staten i stratosfäriska proportioner. Lägg därtill hans budgetpropositioner till riksdagen som osade av egenkärlek och inbilskhet, ett eget fräckt parasiterande på ytterst begränsade tillgångar i riket i kombination med en skriande försummelse för att inte säga överlägsen ringaktning visavi den skattetyngda trälände allmogen och dess nödställdhet. Ovanpå detta grundlade han ett samhällsklimat där meningsskiljaktigheter, missnöjesyttringar och fel i åsikter i politiska frågor, oavsett vem det gällde, resulterade i förföljelser och trakasserier genom sin Stasiapparat. Dessa obestridliga fakta, plus mycket mer därtill i samma riktning, ska inberäknas till fullo när stamfaderns s k "samhällstillvändhet" utvärderas. Då håller det inte att inskränka sin analys till enstaka regisserade PR-jippon och symbolhandlingar, eller ymniga mutmiddagar för bondeståndets riksdagsmän precis innan kontroversiella avgöranden i riksdagen, och i detta söka uttyda någon slags nyvunnen vurm för den svenska borgar- och bondeklassen. Snarare finns väldigt mycket material som visar på ett livslångt och närmast tilltagande *förakt* från Jeans sida för den svenska allmogen, det smutsiga packet, folkmajoriteten.

I ett föregående avsnitt lärde vi oss att borgardottern Désirées *riders*⁸⁷⁰ vid besök på landsorten inkluderade en klausul att personligen slippa träffa packet på orten, borgare och

⁸⁶⁹ Jmfr kap 25 avsn 16 (Strindbergs *Röda rummet*)

⁸⁷⁰ rider = en deklaration eller specifikation av villkor/krav som en artist fordrar ska uppfyllas för att han eller hon ska inställa sig eller uppträda, t ex i fråga om kringarrangemang, lokalers inredning och bekvämligheter, mat och dryck

lantisar; *endast* damer av *adlig* börd ägde rätt att närma sig henne.⁸⁷¹ Och Désirées fullkomliga oförmåga att passa tider – *grunden* av visad respekt för andra människor, oavsett samhällsställning – i kombination med hennes lojhet och ointresse för arbete och åligganden, gjorde henne direkt olämplig för sin roll. Vad gällde Oscar så berättas att han ärvt sina föräldrars nonchalans för att passa tider, en rojalistisk bekvämlighet och en tämlig brist på respekt för den löpande förvaltningen av ”tråkiga” regeringsärenden som rörde ointressanta statsbyggarangelägenheter. Om Oscars besök i Blekinge sommaren 1827 berättas hur hela Ronneby utsmyckats, Karlskrona likaså, musikkårer hade spelat, hyllningsverser komponerats och det hade ordnats illuminationer och fyrverkerier, och kronprinsen hade överallt ätit och druckit gott och bött på de bästa ställena med ypperlig service – allting bekostat av skattebetalarna. Men när det blivit dags att avrunda och ge sig av så hade han givit *nästan ingenting* till de fattiga, såsom annars brukligt var och förväntades. Den kungliga donationen efter flera dagar i provinsen hade varit 30 riksdaler riksgälds⁸⁷², och han hade ursäktat sig med att han ”ej hade råd” med mer. Därefter hade han gjort anspråk på handkyss, innan han avrest.

Vad gällde den gamle vänsterrevolutionären Jean Bernadotte, uppkomlingen från Pau, så lade han sig också an med *later*, åthävor. När han skulle resa, om de så bara gällde till Rosersberg som ligger blott 30 km norr om Stockholms slott, så var hela slottet i rörelse, borggårdarna var fulla med vagnar, därför att den packning som han skulle ha med sig, även för bara några få dagar, hade smått otroliga proportioner. Det talas i källmaterialet om 80 förspända hästar framför ett långt *tåg* av vagnar. Jean och bitchen Brahe gungade sedan fram en förgylld landå åtföljda av vagnarna tillsammans med ett *kompani* av personliga assistenter, minst 30-40 stycken; kammarherrar, passoppar, tvätterskor, kökspersonal och all slags övrig personlig assistens som Jean tydligen var i behov av. Därtill medfördes kulinariska delikatesser i mängd.

Hos stamfadern saknades förankring i den svenska *verkligheten*, försynthet, känsla för proportioner, och i väsentlig utsträckning även empati. Att stamfadern hade himmelshöga tankar om sig själv vet vi vid det här laget, och en samtida minnestecknare påpekar även att han ”tyckte mycket om då man själv inför honom erkände sina fel och lovade bättring”. Hon honom fanns hela tiden ett stort självhävelsebehov, eller snarare mindervärdeskomplex, som tog sig uttryck i grandiositet i ord och åthävor, där hans egen överlägsenhet gentemot omvärlden måste påpekas eller *markeras*.

En anekdot från 1827 berättar om hur stamfadern kommit åkandes tillbaka till slottet i en öppen vagn. När vagnen rullat upp vid Gustav Adolfs torg hade det herrliga slottet uppenbarat sig i vackraste ljus i en skönt imposant anblick. Hans medpassagerare hade kommenterat:

”Som detta slott är magnifikt och vackert!”

”Bah! Vad fan är det där?”

Den föraktfulla och ringaktande tonen i kung Jeans svar behöver ej påpekas.

En annan anekdot på temat divalater härrör från kung Bernadottes *ovillkorliga krav* att alltid ett dussin vita muslinnäsdukar⁸⁷³ skulle hållas honom tillhanda, vart han än tog vägen. Kabinettskammarherren, adjutanten eller vem det än var som för stunden hade ansvaret för dessa regalier, *måste* hålla sig i närheten av höga vederbörandes person och med uppmärksamheten blint fästad på stamfaderns plötsliga behov av att ömsa näsduk. Vid minsta tecken förväntades uppässaren hasta fram och facilitera bytet. Ibland tog Jean den översta, kände på den mellan tummen och pekfingret om den var slät och fin nog. Tyckte han då att den

⁸⁷¹ Se kap 23 avsn 19

⁸⁷² 30 riksdaler riksgälds år 1827 motsvaras år 2020 av ca 2800 kr (KPI), 5600 kr (guldprisindex) alt 96 000 kr (arbetarlöneindex)

⁸⁷³ Källorna går isär om det var ”ett halvt dussin” eller ”ett dussin” näsdukar. Källorna går även isär huruvida det var muslinnäsdukar eller ytterst fina batistnäsdukar.

inte var det så kastade han den på golvet och tog en ny. Så höll det på. Ibland nöjde sig stamfadern inte ens med att ta den översta lyxnäsduken i den prydliga stapeln på tallriken, utan skulle nödvändigtvis välja en mitt i högen av de identiska och symmetriskt ordnade exemplaren. Och vad begagnade han senare sina näsdukar till? Ibland bara till att spotta i...

Det hände ibland att den tjänstgörande adjutanten/näsduksservitören i salarna på slottet var Otto Mörner – desperadon känd för att ha tagit initiativet att erbjuda svenska tronföljden till en av Napoleons favoritmarskalkar för att leda Sveriges återtagande av Finland – och denna syn sägs av närvarande skildrare ha varit ytterst komiskt. För det första skilde mer än 20 cm mellan dem i kroppslängd; den extremt fåfänga, teatraliska, relativt smärta Jean förföljdes av en dvärg med "sitt breda högröda ansikte och i övrigt grova lemmar" med en silverbricka med dyra näsdukar. Mörners "lilla klumpiga figur framkallade härvid --- ett ovillkorligt löje", enligt ett ögonvittne. Att Mörner, "den outtröttligaste av alla fjäskar" kallad, tog näsdukssuppvaktningen på absolut största allvar, *till Jeans stora förnöjelse*, säger en del om båda två.

Efter att Jean anlant till Sverige 1810 så hade den svagbegåvade löjtnanten Otto Mörner befordrats i rekordfart till kapten, kronprinsadjutant, major, överstelöjtnant, överste, tillförordnad landshövding och inspektor vid Blockhusuddens tull. Ett fall jämte otaliga andra i den svenska statsförvaltningen – ta t ex Dan Eliasson⁸⁷⁴ som förnämt exempel under senare år – där grundlagens bokstav ända sen 1809, att vid statliga anställningar avseende *endast* ska fästas vid förtjänst och skicklighet, *hånas* genom att inför allmänhetens ögon istället befordra ren inkompetens och direkt olämplighet. Man gör från regimens sida – i såväl dåtid som nutid, i skrivande stund – satir av konceptet *meritokrati* genom suddighet i tillsättningsförfarandet och en pervers böjelse för politisk nepotism vilket i förlängningen, på längre sikt, självklart bidrar till att erodera förtroendet för offentliga, samhällliga inrättningar och dess företrädare.

Det mest tragiska i detta är emellertid inte stamfaderns syn på sig själv, utan hans syn på andra, och i synnerhet svenska folket. Enligt bevarad privat korrespondens mellan Jean och sonen Oscar, återgiven i källmaterialet, ansåg de båda att svenskarna var som "stora barn", där "orden och illusionerna är deras leksaker", och "likt ynglingar" är svenskarna mottagliga för intryck och subordinerar sig. Detta nedlåtande synsätt på de svenska medborgarna, undersåtarna, som far och son Bernadotte på Stockholms slott hade, är intressant. Innebörden är alltså att dessa fransoser ansåg att svenskarna var naiva, lättlurade, dumma och undfallande. Svenskarna ansågs, kort sagt, ovuxna och lätta att manipulera. Det ligger förstås en viss sanning i detta, men med detta av Jean och Oscar *artikulerade* betraktelsesätt följde även att svenskar *utnyttjades* av denna maktägande klick eller att attityden lyste igenom på olika sätt.

Ett exempel på chefen Jeans förhållande till sin personal ges av berättelser om hans vistelser på Rosersberg i slutet av 1820-talet. Den som tilldelats ansvaret för reparationer eller ändringar av rum eller byggnader var professorn i byggnadskonst vid Konstakademien, Fredrik Blom. Han var en mycket framträdande och produktiv arkitekt och konstruktör, med utmärkt känsla för estetik, och på hans gravsten står idag:

"Med överlägsna insigter och oförtröttad verksamhet gagnade han i rikt mått staten och det allmänna"

Ett samtida ögonvittne berättar dock hur Blom, trots att han alltid begav sig till Rosersberg i förväg för att tillse att allt var ordnat och fint inför stamfaderns ankomster, knappt erhöll annat än ovett från sin chef:

"Hans majestäts första omsorg, efter att ha lämnat vagnen, var att antasta Blom. --- Den stackars Blom framhackade sina halvfärdiga meningar på en dålig franska och slutade alltid med att få skrupens⁸⁷⁵, lika säkert som amen i kyrkan, och det på god franska. Även vid andra tillfällen

⁸⁷⁴ Dan Tore Eliasson (1961-), svensk jurist och ämbetsman

⁸⁷⁵ skrupens = bannor, klander, ovett, upptuktning, uppläxning

och så ofta kungen var vid dåligt lynne, *efterskickades* Blom för att uppbära de första utbrotten. Jag tror t o m att detta var det *enda* Blom fick för alla sina mödor och verkliga stora uppoffringar av arbete och tid.”

Jean använde den stackars Fredrik Blom som hackkyckling att avreagera sig mot, som en verbal boxningssäck, vad Jean än var stressad över.

Ett annat exempel på bernadotteskt chefskap hämtar vi från försommaren eller sommaren 1828. En av Jeans närmaste medarbetare vid denna tid var Johan Otto Nauckhoff. Som nyttillträdd chef för den kungliga hovekonomin ingick i hans anställningsvillkor att han skulle erhålla fri bostad för sig och sin familj. Vid denna tidpunkt fanns emellertid inga utrymmen på slottet att tillgå – alla hundratals rummen var tydligen upptagna – så Nauckhoff med familj fick istället disponera en omöblerad lägenhet strax utanför, vid Slottsbacken.

Vid nämnda tidpunkt 1828 låg alla Nauckhoffs fyra barn sjuka, så fadern var tvungen att stanna hemma och vaka över dem. Då kom plötsligt en dag bud från andra sidan gatan, den stora kungaborgen. Det var en *befallning* från drottning Désirée till Nauckhoff att i sin bostad omedelbart inreda ett rum och där inhysa Désirées egen hovfröken Rålamb⁸⁷⁶ som insjuknat i scharlakansfeber, en väldigt smittsam sjukdom som främst drabbar små barn och vid denna tid ansågs mycket farlig. Eftersom det var omöjligt för Désirée att klura ut något enda kyffe bland slottets 42 000 kvadratmeter där hennes egen uppsattare kunde återhämta sig och tillfriskna, skulle istället den febersjuka, rödknottriga, uppsvullna och illamående hovfröken Rålamb flyttas ut – genast – och vilket bättre ställe fanns att inkvartera fröken Rålamb än hos småbarnsfamiljen tvärs över gatan, tänkte den klipska Désirée.

Nauckhoff besvarade dock Désirées befallning med att han inte hade något rum att upplåta och att alla barnen dessutom låg sjuka. Désirée fick springpojken meddelande men ogillade svaret. Hon såg det som en *undanflykt*. Lika misstänksam som sin make, skickade hon efter Oscars husläkare Thelning⁸⁷⁷ som befalldes besöka Nauckhoff och se efter om denne verkligen talade sanning eller ljög om sina barn. Thelning gjorde som han blivit beordrad av drottningen, korsade Slottsbacken, välkomnades in av Nauckhoff i lägenheten med alla sjuka barnen, och kunde därmed konstatera för Désirée att nej, Nauckhoff ljög inte om sina barns sjukdom utan talade faktiskt sanning.

Sedan hördes inte mer från Désirée om den saken. Frågan inställer sig dock, ifall Nauckhoffs fyra barn varit friska, ansåg Désirée att det *då* ändå varit lämpligt att trycka in den scharlakansfebersjuka fröken Rålamb i denna lägenhet också? Ingenting tyder på motsatsen. Och denna tydligt manifesterade attityd, som paddan från Marseille gav uttryck åt, är inget annat än anstötlig, skändlig och rakt fräck.

Ett annat förbluffande exempel på översitteri från denna tid hämtar vi från norra Sverige, där stamfader Bernadotte under en tid ägnat sig åt vad Gunnar Heckscher i sin avhandling kallar för ”säregna” landförvärv. Bakgrunden var att genom svindlerierna mot svenska staten – rubelfonden, Pommernlikviden, Guadeloupemedlen, med mera – så hade Jean, som bara några år innan dessa illgärningar varit kraftigt skuldsatt, kapat åt sig och sin familj en rejäl förmögenhet, som han bl a investerade i fastigheter över hela landet.

Stamfadern brukade ibland kalla den svenska kungakronan för ”den miserabla svenska krona”, underförstått att Sverige som nation inte gav honom ett dugg tillbaka. Lite magstarkt av någon som i princip bestulit landet på mångmiljardbelopp i dagens penningvärde, och använt svenska staten som en privat mjölkko. En ytterligare intäktskälla, som nämns i källmaterialet men som ej belysts i gängse modern litteratur, var att Jean – stor vän av mutor – i hemlighet mottog

⁸⁷⁶ Clara Christina Eleonora Bonde af Björnö (Rålamb) (1806-1899), svensk hovfröken

⁸⁷⁷ Carl August Thelning (1791-1848), svensk läkare

1,5 miljoner rubel⁸⁷⁸ av Ryssland under 1828 för att inte sätta den svenska armén i rörelse mot Finland. Bakgrunden var att det just inledda ryska kriget⁸⁷⁹ mot Turkiet fordrade stora militära resurser, varpå man lämnade fronten mot Sverige i princip utan försvar. Om denna idé, eller eventualitet, att Sverige kunde komma att utnyttja detta tillfälle, planterats hos ryssarna av Jean eller ej, får vara osagt. Wetterstedt kvitterade icke desto mindre ut pengarna av Suchtelen, och remitterade dessa till Jeans privata konto.

Åter till fastighetsinvesteringarna som nyss omnämndes.

På bara några år hade som sagt Jean Bernadotte, hux flux från att 1812 ha stått rejält på minus,⁸⁸⁰ genom sin mångsidiga korruption mot svenska staten och Sveriges skattedragande befolkning blivit i särklass rikast i riket, och en del av detta kapital investerade han i fastigheter, från Skåne till Lappland. Sommaren 1827 uppger lagmannen och landshövdingen Hans Wachtmeister, som hade relativt god insyn, att stamfaderns privata fastighetsinnehav då betingat ett värde av 2,2 miljoner riksdaler banco⁸⁸¹. Ibland rörde det sig om rena affärsmissiga investeringar, men ibland handlade det om att han utnyttjade skuldsatta godsherrars knipa och genom att gå in med eget kapital så försatte han dessa herremän i en direkt beroendeställning till honom själv. Smart.

Stamfader Jean Bernadotte, som *älskade* pengar och enligt egen utsago var fullständig enastående i allt som rörde ekonomi, var de facto en rent kass fastighetsekonom och förvaltare. Genom sina investeringar hade han blivit ägare av många och stora lant- och bruksegendomar i Sverige, men genom slarvig skötsel, försummat underhåll, snikenhet och inkompetens i allt som rörde egendomsvård och fastighetsskötsel, blev följden att inga egendomar i hela landet var så vanskötta som stamfaderns. De försämrades årligen och månatligen; byggnader förföll ända till ruiner, skatter betalades sällan innan utmätning föregått, och löner till anställda inte utan lagsökning. Sådant inträffade företrädesvis i de nordligaste delarna av landet. Vid Norrbottens landskansli låg högar av lagsökningshandlingar på "H M konungen af Sverige och Norge" för obetalda transporter, dagsverken, kolningar med mera.

Dessa dåliga privata fastighetsaffärer – självförvållade – försatte Jean i det värsta lynne som kom till uttryck i utbrott ovärdiga en regent. Stamfaderns oduglighet och ovilja att förstå grundläggande ekonomiska samband ledde till den mest förolämpande behandling av redliga människor som haft olyckan att komma i ett affärsförhållande med honom. Därutöver framträder ett mönster av hur Jean Bernadotte allmänt *utnyttjade* andra människors, som han i egenskap av kung tydligen ansåg att han kunde behandla hur skymfligt som helst. Han utsträckte sitt misstroende till alla utan undantag, vilket i längden ledde till att han sällan hade att göra med rättskaffens och karaktärsfasta människor, ty dessa ville helt enkelt inte ha med honom att göra.⁸⁸²

Jean Bernadotte hade 1818 investerat i Gällivareverken, ett industrikomplex med bl a järnfyndigheter och järnbruk, skogar och sågverk. Den gamle kyrkoherden i Gällivare Johan Björkman⁸⁸³ hade då lovprisat detta egendomsförvärv som "en högtidlig nyhet för alla fjällbyggare". Men att bedriva kommersiell verksamhet ute i den norrländska ödemarken var inte samma sak som att handha en affärsrörelse i Sörmland eller Skåne. Inte bara var arbetet som

⁸⁷⁸ 1,5 miljoner rubel år 1828 motsvaras år 2020 av ca 4,9 mkr (KPI), 9,9 mkr (guldprisindex) alt 16 miljarder kr (arbetarlöneindex)

⁸⁷⁹ Rysk-turkiska kriget 1828–1829

⁸⁸⁰ Se kap 4 avsn 2

⁸⁸¹ 2,2 miljoner riksdaler banco år 1827 motsvaras år 2020 av ca 310 mkr (KPI), 620 (guldprisindex) alt 11 miljarder kr (arbetarlöneindex)

⁸⁸² Jmfr fotnoter i kap 17 avsn 7, kap 23 avsn 12 (ang Jeans benägenhet till nära samröre med skumraskfigurer och ej hedersmän)

⁸⁸³ Johan Björkman (1749-1824), svensk präst

sådant oerhört resurskrävande, utan man kämpade även mot enorma avstånd, undermåliga transportleder och ett bistert klimat. Historikern Gunnar Ahlström⁸⁸⁴ skriver:

”Norrbottnens raggiga hästar och flämtade renar rörde sig inte så kvickt som skrivdonen på slottet. Ingen kunde hjälpa, att resultaten illa stämde med papperskalkylerna. --- Den omskrivna rikedomskällan var alltjämt ett stycke vildmark. Vad som kallades för gruvor inskränkte sig till en del håligheter, några bearbetade, andra nödortfigt vidmakthållna, de flesta raserade och igenvuxna.”

För att lugna Jean försäkrade man honom om att provsprängningar på olika platser indikerade att det fanns väsentliga fyndigheter längre ner, och man namngav även de påbörjade brytområdena på ett sätt som skulle tilltala honom: ”Carl XIV Johan”, ”Desideria”, ”Oscar”, ”Josefina”, ”Hertigen av Skåne”, ”Hertigen av Uppland”, ”Nordstjärnan”, ”Kronan”, ”Svärdet”. Sedan tog man nomenklaturfjäsket till ytterligare en nivå när man började namnge dessa hål i marken efter stamfaderns påstådda militära bedrifter; ”Leipzig”, ”Grossbeeren”⁸⁸⁵, ”Dennewitz”⁸⁸⁶ och ”Parthe”, floden som enligt propagandan generalissimus Bernadotte lett de allierade trupperna över när han modigt stormat mot Napoleon och åvägbringat dennes nederlag 1813.⁸⁸⁷

Jean, som istället för att ägna sig åt svenska statliga angelägenheter vek sin mesta tid åt privata göromål,⁸⁸⁸ lärde sig snart tolka rapporter från Norrland över procenthalter och brytningsstatistik. Då hade han upptäckt att de gruvhål som man givit dessa ståtliga namn innehöll *mindre* järn än exempelvis ”Kaptensgruvan” och ”Vitåforsgruvan”! Hur fan kunde detta ske? Den gruva som bar *hans eget* namn skulle givetvis vara den *bästa*. Utifrån denna fåfänga fick man i Gällivare 1831 befallning att rotera om namnen, så att de hål med den rikaste järnhalten bar de kungliga och krigshistoriskt mest slående namnen. Detta ledde till en administrativ röra, då ju varje plats redan hade ett namn enligt lagfart, som var inarbetat i olika redovisningssammanhang.

Den snabba och stora avkastningen i Norrland uteblev dock. ”Kungen vill se resultat!” kommunicerades skarpt vid flera tillfällen från Stockholm. Hela tiden så utgick stamfadern från att skulden för de uteblivna vinsterna var *någon annans*. Vanskötseln hade givetvis ingenting med honom själv att göra, allt var andras skuld och ansvar. Alltid. Han inbillade sig att han kunde avhjälpa missförhållandena genom ”kontroller”, som följdes av ännu fler kontroller, och sedan ytterligare kontroller. Nya kontrollanter avsändes från Stockholm till var som helst i Sverige för att kontrollera den föregående kontrollantens uppgifter. Vad det egentligen var frågan om kan emellanåt beskrivas som *spioneri*. Detta gällde alltså Jeans *privata* fastighetsinvesteringar, och gav i sig upphov till väsentliga kostnader. En dryg del av alla dessa kostnader bokades emellertid över på *svenska staten*, då det var statliga ämbetsmän som begagnades vid dessa kontrollresor för Bernadottes ägor, under förevändning att huvudsyftet med dessa resor var något ”offentligt ärende” som *råkade* landa dem på nästan precis samma plats. Statsmedel användes regelmässigt som resekostnadsersättning för Bernadottes privatekonomiska uppdrag. Summorna bleknar givetvis i jämförelse med Guadeloupesvindeln, men dessa fakta bestyrker åtminstone huvudmannens grundkaraktär och parasiterande beteendemönster.

En av de personer som stamfadern använde sig av för dessa ”kontroller” av sina privata fastigheter var den sluge, samvetslöse och *förrädiske* Sigismund Jean Baptiste Dehn.⁸⁸⁹ Denne

⁸⁸⁴ Gustaf Gunnar Ahlström (1906-1982), svensk litteraturhistoriker och dramatiker

⁸⁸⁵ Jmfr kap 7 avsn 5-7

⁸⁸⁶ Jmfr kap 8 avsn 5-7

⁸⁸⁷ Jmfr kap 10-13; Parthe korsas i kap 13 avsn 5

⁸⁸⁸ Se kap 24 avsn 5

⁸⁸⁹ Jmfr kap 22 avsn 9

Dehn hade sedan 1815 haft hand om delar av Jeans privatekonomi mot en rundlig årslön på 5000 riksdaler banco⁸⁹⁰.

Sedan Dehn övertagit tillsynen av Jeans norrländska fastighetsinnehav, skärptes kommunikationen från Stockholm. Dehn hade förvisso mycket god sakkunskap på området, men Dehns ton till de lokala förmännen var osympatisk och förebrående. Historikern Ahlström kommenterar:

”Enligt samtida, enstämmiga vittnesbörd blev han snart Norrbottens mest hatade man. Han härjade som en österländsk panter bland svenska gråhundar. Sin roll som kungatjänare genomförde han perfekt under iakttagande av alla de parvenyartade⁸⁹¹ överdrifter som Carl Johan värdesatte.”

Utifrån sitt missnöje med resultatutvecklingen i Norrland, där Jean krävde *omedelbar* vinst, lät han Dehn den **25 maj 1828** anträda en resa från Stockholm norrut för att granska brukens räkenskaper. Den **13 juni** ankom Dehn, i sällskap med en sekreterare tillika finskspråkig tolk, till Gällivare. Det dröjde inte länge förrän Dehn inbillade sig att han uppdragat en ”komplott” inom Gällivares miniatyrsamhälle, där lokala ämbetsmän intrigerade för att understödja sina egna intressen. I korrespondens hem till slottet beskyllde han dessa norrlänningar för att vara orsaken till de uteblivna storvinsterna. Han inledde ”inkvisitoriskt” undersökningar som ställde misstänkta till svars i någon slags förhördomstol, och han anklagade lokalbefolkningen för en ”viskningskampanj”. Helt i linje med sin kungliga uppdragsgivares karaktär och brist på förtroende för de lokala förvaltarna och arbetarna vid alla dessa bruk som Jean köpt för sina tillsvindlade Guadeloupemedel, så avfattade Dehn en ”kungörelse” för att sätta press på Gällivareverkens personal, deras familjer och i praktiken hela bygden. Denna är daterad den **20 juni**. Dehn reste som ombud för Bernadotte i dennes egenskap av privat fastighetsägare, men likväl så kallade man meddelandet till Gällivareborna för en ”kungörelse”, och denna skulle enligt Dehns instruktion uppläsa från predikstolen i Gällivare, vilket också skedde av den nya kyrkoherden Johan Björkman⁸⁹², den tidigare son, vid två olika tillfällen. Likaså beordrades att samma skulle uppläsa från predikstolarna i Jokkmokks kyrka, Jukkasjärvis kyrka och Kvikkjokks kapell.

Dekretet vände sig till arbetarna i Gällivare gruvor, och förklarade att Bernadottes förvärv av dessa gruvor var rent *altruistisk*, alltså helt osjälvisk, då hans majestät i Stockholm med sina privata finansiella investeringar i Norrbotten självklart endast velat invånarnas bästa. Den exakta logiken av detta argument utreddes ej närmare i brevet. Vad som däremot uttrycktes med stor tydlighet i Dehns meddelande, var att Jean Bernadotte var besviken på avkastningen på sina gjorda investeringar. Det föll dessutom på hans undersåtar att ”genom håg för arbete samt en sparsam och hushållsaktig levnad, *bevisa att de är värdiga sin konungs faderliga omsorger*”. Detta betydde implicit att den svartkrullhåriga uppkomlingen från en avkrok i sydvästra Frankrikes hörn, *lat* till sitt blotta väsen,⁸⁹³ ansåg att proletärerna i Norrbotten ej arbetade *tillräckligt* hårt eller levde under *tillräckligt* knapra förhållanden.

Vidare stod i brevet att Dehn själv, som gjort en inspektionsresa till Gällivare bruk denna sommar, påvisat brister och försummelser hos de anställda. Dehn skrev att detta ”sårat H M konungens faderliga hjärta”, och att ”några enskildas egennytta” därför skulle straffas. Det fanns ännu inga bevis på oegentligheter bland förmän eller anställda över huvud taget, men tonen i skriften var auktoritär, överlägsen och hotfull. Dehn skrev att man skulle noggrant undersöka

⁸⁹⁰ riksdaler banco år 1815 motsvaras år 2020 av ca 700 000 kr (KPI), 1,8 mkr (guldprisindex) alt 24 mkr (arbetarlöneindex)

⁸⁹¹ parveny = uppkomling

⁸⁹² Johan Björkman (1782-1870), svensk präst

⁸⁹³ Se kap 23 avsn 5 (slutet, om konsekvenserna av Jeans liggande och stillasittande); kap 24 avsn 5 (Jeans slappa dygn samt det dokumenterade erkännandet ”Jag gillar att vara lat.”)

dessas missförhållanden, som påverkat affärerna negativt, och att de skyldiga ”ska på det strängaste bli bestraffade”. Man hade alltså varken grund eller bevis för dessa hårda anklagelser, men istället inkluderades en uppmaning till invånarna i bygden att *ange* kontorister vid Gällivareverken, ”i fall de någon gång finge anledning att beklaga sig öfver de vid verken anställda tjänstemännen”, antingen direkt till hovet eller via kyrkoherde Björkman.

Samtidigt fanns en strof i brevet, som antydde att de anställda i företaget möjligen ej fått ut sin lön regelbundet, men att betalning nu skulle erhållas ”antingen kontant, eller i varor och livsmedel”.

Bernadotte, via sitt verktyg Dehn, använde sig alltså av kyrkans auktoritet och ställning i samhället – en informationskanal för *offentliga* meddelanden – för att sprida en tufft formulerad tillrättavisning åt anställda i ett privatägt företag, för att dess märkvärdige ägare ej var nöjd med avkastningen på sin investering, vilket dessutom inkluderade svepande och grundlösa påståenden om ekonomisk misskötsel och hot om stränga straff, samt uppmanade allmänheten till ett generellt angiveri.

Vilket nobelt exempel på mönstergill företagsledning av den kunglige ägaren.

Vanskötseln av Jeans investeringar fortskred emellertid, orsaken därtill främst hans egen oskicklighet och girighet. Eftersattheten och underlåtenheten att betala löner och fakturor möttes med härskarspråk och direkta hot under höga titlars allsmäktiga hägn, vilket många såg igenom och blott provocerade fram förbittring hos de anställda. Det gick slutligen så långt, att Jeans lakejer Röslein⁸⁹⁴ och Dehn ej längre vågade, av farhåga för sin egen säkerhet, visa sig på dessa egendomar i norra Sverige. Den **25 juni** lämnade Dehn Gällivare för att, som det verkar, aldrig mer återvända.

Samhällsbyggaren Jean gav genom dessa fastighetsinvesteringar för sina tillsvindlade pengar, en affärsverksamhet som ibland tog sig uttryck i rena maffiametoder, bevis på inte bara sin egen brist på ekonomisk begåvning utan även sin undermålighet som chef. ”Planlösheten var uppenbar”, skriver en historiker. Allt skedde impulsivt och slarvigt, utan någon verklighetsförankrad matematik, och den misslyckade ekonomen från Pau fortsatte att göra förluster. Men detta var givetvis någon annans fel.

Kapitel 23 avsnitt 24

RÄTTEN TILL TITELN

Prins Gustav hade år 1825 fått tillåtelse av Österrikes kejsare att inträda i den österrikiska armén, vilket även meddelats den svenska regeringen. På senhösten följande år, i november 1826, hade Sveriges chargé d'affaires i Wien, Croneborg⁸⁹⁵, meddelat regimen i Stockholm att prins Gustav upptagits i den österrikiska kejsarliga militärkalendern under titeln ”H K H Prins Gustav av Sverige”. Croneborg hade protesterat men ej erhållit något officiellt svar. Utrikesminister Metternich hade inskränkt sig till att muntligen till Croneborg förklara att detta, helt korrekt, var den titel som prins Gustav var född med, och att nämnda titulering ej påverkade Österrikes erkännande av de nu rådande svenska förhållandena.

Stamfader Bernadotte och den sluge Wetterstedt hade dock ej nöjt sig med detta svar, utan i januari 1827 instruerat Croneborg vad han muntligen skulle meddela Metternich i uppföljande samtal. Framställningen hade utgjorts av wetterstedtsk skaldekonst om den nya dynastins förmånsrätter visavi gamla svenska kungaätter. Därtill hade bifogats en *officiell begäran* att prins

⁸⁹⁴ Carl Henric Röslein (1774-1840), svensk spion och ämbetsman

⁸⁹⁵ Carl Johan Didrik Ulrik Croneborg (1796-1844), svensk tjänsteman, diplomat och hovman

Gustavs titel ändrades i kommande utgåvan av nämnda österrikiska militärkalender, eftersom denna titulering annars, enligt Wetterstedt, inkräktade på "Sveriges nationella värdighet". Wetterstedt hade ljugit friskt i den officiella protestnoten genom att bli a rekapitulera den nya svenska regimens förvridna, tillrättalagda narrativ:

"Benämningen 'av Sverige' må ej ges åt en prins, som blivit förklarad förlustig densamma i följd av beslut, som utgått från dess ständer, i svenska nationens namn. Detta beslut --- utgör likaledes en av de väsentliga huvudgrunderna för Europas närvarande ordning och för vidmakthållandet av dess lugn."

Bernadotte hade även i den europeiska hovkalendern *Almanach de Gotha* lyckats driva igenom en uppsplittring av hela det gustavianska huset. Endast prinsessan Sofia Albertina, Gustaf IV Adolfs faster som ännu levde i Stockholm, upptogs som "prinsessa av Sverige". Resten av den legitima svenska kungafamiljen hade, efter Jeans påtryckningar, nu insorterats under huset Holstein.

Österrike och prins Gustav såg emellertid detta som en ren namnfråga där man endast följde vedertagen europeisk konvention och tradition. Man agerade så ej på Cronebergs och Wetterstedts anmaningar utan lät frågan vila.

Långt ifrån alla svenska politiker och diplomater delade emellertid team Bernadotte-Wetterstedts ställningstagande. En som tydligt opponerade sig mot Jeans ovärdiga förföljelse av Vasafamiljen var Parisambassadören Gustaf Löwenhielm. Han hävdade att stamfader Bernadottes småsinta "politik" i denna fråga snarare var fördärlig för såväl dynastigrundarens eget som Sveriges anseende. I ett brev till verktyget Wetterstedt i mars 1827 skriver Parisambassadören att det inte fanns ett enda hov i Europa som *inte* skulle fira återinsättandet av prins Gustav mot bakgrund av det bråk som revolutionsuppkomlingen från Pau nu höll på med – rabiater, sinnesrubbat, psykologiskt urflippat – där allt syntes gå ut på att markera mot, och förnedra, den avsatta kungafamiljen, och särskilt prins Gustav. *Detta* sågs med mycket oblidlig ögon i resten av Europa. Parisambassadör Löwenhielm till verktyget Wetterstedt:

"Vad? Är det ej nog att besitta hans tron, utan att missunna honom hans anborna namn? Vad? Ni låter tvinga er att förtrycka den redan förtryckte?"

Sveriges heder och värdighet sårades – återigen – av detta futtiga bernadotteska tjafs. Trots all ytlig artighet i den högre politiska och diplomatiska korrespondensen, så sympatiserade Europas regeringar i hemlighet med prins Gustav. Bevarat material i utländska statsarkiv stöder Löwenhelms analys till fullo. Stamfaderns sinnessjuka förföljelse ådrog honom mer än något annat löje och förakt – *inte* respekt. Inte ens Oscar förstod pappa Jeans besatthet. Men verktyget Wetterstedt däremot, Sveriges mest ryggradslöse fanskap genom tiderna, fortsatte att spela med och exekvera sin chefs önsknings – och t o m *underblåsa* sin chefs ingivelser.

I maj 1828 hade saken tagit en ny vändning. Då hade prins Gustav rest från sitt hem i Karlsruhe till Haag där han träffat Nederländernas kung Willem och tillsammans med resten av kungafamiljen deltagit i firandet av prinsessan Mariannes 18-årsdag. Detta var samme Marianne som skyttade förbi i avsnittet om Oscars Europaturné.⁸⁹⁶

Prins Gustav hade därefter åtföljt kungafamiljen till teatern för en galaföreställning, där han suttit i den kungliga logen. Han hade stannat ett par dagar vid det nederländska hovet.

Tycke hade uppstått mellan den respektable, duktige, korrekte, försynte och något reserverade 28-åriga prins Gustav, och prinsessan Marianne av Oranien-Nassau. Gustav och Marianne hade äkta känslor för varandra. Marianne beskrivs i källmaterialet som godlynt, okonstlad, alert, vacker, harmonisk och älskvärd. Oscar hade redan några år tidigare, när Marianne blott varit 12 år, själv noterat att "det är sällan man ser en så ung flicka förena sin ålders barnsliga intressen med ett stillsamt uppträdande och ett moget omdöme".

⁸⁹⁶ Se kap 23 avsn 12

Gustav anhöll om Mariannes hand, och hon svarade ja. Förbundet gillades av kung Willem. De förlovade sig på slottet Loo i mitten av juni. Även i kontraktet som upprättades gavs Gustav titeln *prins av Sverige*, och som prinsparets residens bestämdes Wien, Bryssel och Haag.

Sveriges diplomatiska sändebud i Haag, d'Ohsson⁸⁹⁷, fungerade i praktiken som spion åt Jean Bernadotte och inrapporterade alla prins Gustavs rörelser till stamfadern och verktyget Wetterstedt. Och nu blev det fart. Det går ur källmaterialet att urskilja tre huvudskäl till varför Jean Bernadotte *fördömde* denna allians mellan Gustav och Marianne. För det första var det viktigt för honom att knäcka giftermålsplanerna *per se* mellan dem. Hon tillhörde ett av Europas mest ansedda furstehus – Oranien – och hade ett ofantligt stort arv att vänta. Giftermålet skulle därför både på ett utomordentligt sätt stärka prins Gustavs ställning i Europa och ge honom ett beskyddarskap från ännu ett framstående hov, plus en stor förmögenhet. För det andra såg Jean i denna situation en chans att ställa titelfrågan på sin spets. Förlovningen hade nämligen ingåtts mellan "H K H prins Gustav av Sverige" och den nederländska prinsessan. Man befarade att prins Gustav, om han under titeln "prins av Sverige" gifte sig med Marianne, hon skulle erhålla titeln "prinsessa av Sverige". Hur dessa titlar sedan kunde brukas i olika framtida sammanhang var Jean genuint förskräckt över. För det tredje fanns troligen ren avundsjuka eller skadeglädje med i bilden som en drivkraft till att giftermålet måste omintetgöras, särskilt då prins Gustav för Jean var själva personifieringen av hotet att en vacker dag själv bli synad och genomskådad, inklusive av svenska folket, för den lögnare och bedragare han var.

Det var titelfrågan som den svartkrullhåriga Jean använde som rekvisita för att krossa hela giftermålet mellan de två unga och lyckliga. Den svenska regimen instruerade sin man i Haag, d'Ohsson, att svenska staten skulle vägra emottaga underrättelse om något giftermål involverande någon "prins av Sverige" över huvud taget, samt dessutom avbryta de diplomatiska förbindelserna med den nederländska regeringen om man fortskred med dessa giftermålsplaner. Vesslan Wetterstedt deklarerade arrogant att man från svenska regimens håll ansåg Gustav för "en för Sverige helt och hållet främmande prins".

Den **6 juli 1828** skrev verktyget Wetterstedt återigen till d'Ohsson i Haag. Denna gången innehöll brevet en lång utläggning om den landsförvisade Vasafamiljens definitiva detronisering. Brevet, som för övrigt är välfyllt med lögner och halvlögner, ger dock intrycket av att författaren visste att denna detronisering, hela processen, var ett slammigt mygel- och taskspel av största mått, där just han själv självt spelat en central roll i flera avgörande skeden.⁸⁹⁸ Wetterstedts *liv* hängde på att upprätthålla det förfalskade narrativet kring händelserna 1809-1810 samt att till varje pris bevara "den närvarande sakernas ordning", d v s den nya franskimporterade släktens absoluta företräden och successionsordningen från 1810.⁸⁹⁹ Wetterstedts retorik staplar skenargumenten på varandra på ett närmast desperat sätt – detta lyser igenom i hans brev – och han gick så långt att han sökte förkunna att Nederländernas kung Wilhelm var "*skyldig sig själv, Sveriges kung, Sverige och sitt eget folk*" att underkänna Gustavs svenska titel. Verktyget Wetterstedt pikade överlägset, hånfullt och spydigt att titeln "prins av Sverige" för Gustav endast antagits som en "enskild tröst för en mistad storhet". Den kapitalt *usle* Wetterstedt hotade att om Nederländernas kung Willem lät acceptera denna titel för prins Gustav vid giftermålet med Marianne så "ställer han sig i fientligt förhållande till oss", d v s ett indirekt hot om krigsåtgärder, och avslutade med att återigen hota att Sverige omedelbart skulle avbryta de diplomatiska förbindelserna om det nederländska hovet ens erkände Gustav som någon "prins av Sverige".

⁸⁹⁷ Abraham Constantin Mouradgea d'Ohsson (1779-1851), svensk diplomat

⁸⁹⁸ Se kap 2 avsn 13-15, 17, 19, 21

⁸⁹⁹ Jmfr t ex kap 3 avsn 12; kap 4 avsn 7, 15; kap 19 avsn 3; kap 20 avsn 5; kap 22 avsn 4, 14-16, 19, 20, 23; kap 23 avsn 12, 16; kap 24 avsn 23 (midsommar 1843)

Den **7 juli** författade Jean, arg som ett bi, själv ett brev direkt till kung Willem, ett brev som har beskrivits som "taktlöst" där stamfadern passade på att framhålla sina hjälteinsatser under fälttåget 1813-1814 som bidragit till att befria Nederländerna från fransk ockupation. Kung Willem svarade dock den **28 juli**, att Gustavs prinstitulering användes av flera andra hov i Europa och att det fanns många liknande exempel på där hederstitlar bibehållits utan motsvarande landbesittning. Kung Willem var därför ovillig att bli den förste att neka Gustav, sin blivande svärson, denna blott ceremoniella titel, men visade kompromissvilja då han i kungörelsen till allmänheten inför bröllopet skulle beteckna sin blivande svärson "prins Gustav, son till f d konungen av Sverige".

Jean Bernadotte var inte nöjd. Han skulle *krossa* detta bröllop av ren illvilja, avundsjuka och skadeglädje. Så istället för att hitta en lösning tillsammans med Nederländerna, gjorde han detta till största möjliga politiska fråga i Europa. Den neurotiske stamfadern, advokatsonen, författade den **14 augusti**, den **20 augusti** och den **26 augusti** storordiga redogörelser med påtaglig intensitet till regeringarna i Österrike, Ryssland, Storbritannien, Preussen, Danmark, Frankrike och Bayern, och avkrävde officiella deklARATIONER från dessa regeringar att tituleringen av prins Gustav helt skulle särskiljas och avskämmas från Sverige.

Under hösten inkom svaren. Dessa spretade i lite olika riktning, men som helhet hade advokatsoneNS HÅRDFÖRA lobbyarbete, med skicklig pläderande advokatyr och retorisk list, haft viss verkan. De flesta utländska regeringarna svarade att de såg det lämpligt att söka träffa en ny överenskommelse om prins Gustavs titel, precis som advokatsonen argumenterat för.

Som en parentes kan nämnas att diplomatiska sändebudet i Haag, D'Ohsson, som under hela processen dittills arbetat idogt för att grusa giftermålet i egenskap av Bernadottes och verktyget Wetterstedts spion, mutare och lobbyist, med mönstergill giftighet, som tack för sin sabotageverksamhet upphöjdes av stamfadern till friherre den **29 oktober**.

Den strategi som Jean härnäst tillämpade var att *skapa en konflikt*, en spricka, mellan prins Gustav och hans blivande svärfar, kung Willem av Nederländerna.

Inte bara hotade envoyén d'Ohsson, utrikesministern verktyget Wetterstedt och stamfadern själv kung Willem med att avbryta alla diplomatiska förbindelser länderna emellan och för Sverige att anta ett fientligt förhållande. Den svenska regimen satte även *indirekt* hård press på kung Willem genom sitt påtryckningsarbete i resten av Europa att prins Gustavs titel var oacceptabel. Enligt professor Söderhjelm så satte stamfadern igång "en hela Europa omfattande propagandarörelse". Därutöver så spenderade stamfadern "en betydlig summa", enligt egen utsägo, på att muta folk i kung Willems närmaste omgivning att övertala kungen att bryta förlovningen. Detta inkluderade Mariannes två äldre bröder Wilhelm⁹⁰⁰ och Fredrik⁹⁰¹, som matades med negativa recensioner om prins Gustav och där den äldre brodern t o m itutades att hans egen ställning som nederländsk tronföljare var hotad av prins Gustav. Det påstods även elakt att prins Gustav redan utkrävt Mariannes hemgift samt rest ytterligare fräcka anspråk. Hela kampanjen för att döda giftermålet var synnerligen koordinerad och *ondsint*, iscensatt med genuint destruktiva intentioner. Stamfader Bernadotte köpte sig även utrymme i regionala tidningar, i Nederländerna och annorstädes, som skrev artiklar med försåtliga anspelningar på de faror som ett giftermål mellan Gustav och Marianne kunde medföra.

Samtidigt, på den andra sidan av den tydliga konfliktlinje som stamfadern ville åstadkomma, påstås att Jean genom inte bara d'Ohsson utan även den sluge Dehn bearbetade Godefroy de Polier⁹⁰², prins Gustavs guvernör och närmaste personlige rådgivare. Stamfadern "slösade ofantliga summor", enligt en källa, på att förmå Polier att styra Gustav i en viss riktning. I just

⁹⁰⁰ Willem Frederik George Lodewijk van Oranje-Nassau (1792-1849), nederländsk kung (artistnamn Willem II)

⁹⁰¹ Willem Frederik Karel "Frits" van Oranje-Nassau (1797-1881), nederländsk prins

⁹⁰² Jean Noé Godefroy de Polier (1782-1833), schweizisk-österrikisk hovman

detta fallet med det förestående giftermålet, tycks detta ha gått ut på att övertala prins Gustav att anta en relativt envis – om än ej helt omedgörlig – hållning i titelfrågan gentemot sin blivande svärfar kung Willem.

Marionettspelaren på Stockholms slott manövrerade sålunda båda sidorna – prins Gustav och kung Willem – mot en allt tydligare förveckling, en intern konflikt, ett skarpt avgörande. De ansenliga summor som fordrades för att smörja hans maskineri kom huvudsakligen ur kabinettsskassan, d v s det var svenska folkets skattepengar som brukades till detta taskspel.⁹⁰³

Den *ondsinte* stamfaderns plan lyckades. Jean, från Pau, vann.

Hela giftermålet kidnappades genom att göra storpolitik av ingenting, genom att planera ondskefullt förtal och skadliga lögnar i huvudaktörernas närhet, genom att med stora mutor manipulera hela processen, och genom att göra alla officiella och privata resonemang kring föreningen mellan prins Gustav och prinsessan Marianne giftigt infekterade. Allting helt i onödan.

Brytningen, tillvägbringad genom intriger, blev ett faktum.

Kung Wilhelm tvingades att göra ett svårt val, och för att rädda de diplomatiska relationerna med Sverige, enligt Jeans ultimatum, och genom den olust inför hela giftermålet som Jean planterat hos den nederländske kungen, så intervenerade till slut kung Willem och bröt förbindelsen mellan prins Gustav och dottern Marianne. Detta skedde den **24 november**. Bröllopet ställdes in.

Den bernadotteska förföljelsen av prins Gustav slutade emellertid inte där. Giftermålet hade han lyckats söndersmula, men kvarstod gjorde ännu titelfrågan. Man skulle fortfarande förneka prins Gustaf att ens symboliskt få bära den titel han föddes med, utschasad och för evigt utestängd från Vasarnas fädernesland som han redan var. Den nye släktpatriarkens futtighet var gränslös. Den **12 december** skrev verktyget Wetterstedt till den svenska envoyén i Wien, Carl Gustaf Löwenhielm, ett synnerligen drygt brev om att prins Gustav "utmanat oss" genom att ha "tillvällat" sig en titel, och att bakom detta låg "hemliga avsikter", d v s att på sikt omkullkasta successionsordningen från den 26 september 1810 och utropa sig till Sveriges legitime regent. Pressen måste därför nu ökas på Österrikes hov för att tvinga detta att upphöra med sitt stöd för prins Gustavs "fientliga anspråk". Löwenhielm instruerades att lägga allt sitt fokus på detta.

Den **22 december** hade Löwenhielm i Wien ett samtal med Österrikes utrikesminister Metternich, där den senare i princip lovade att man skulle hitta en lösning i titelfrågan för prins Gustav som skulle tillfredsställa den svenska regimen, men att detta beredande skulle ta lite ytterligare tid.

På Stockholms slott två dagar senare, på julafton den **24 december**, hände något som i sammanhanget är intressant. Stamfader Bernadotte gav ett mycket dyrbart guldkuvert till Désirée – som ju för övrigt tyckte om mat – levererat av guldsmeden Gustaf Folcker⁹⁰⁴. Knivskaftet, gaffeln och skeden hade överst en blomma eller snäcka samt en *kunglig krona* med bokstaven D, som i hennes namn, och som i *drottning*. Därutöver innehöll uppsättningen ett ovalt salt- och pepparkar, en äggsked med i andra ändan en mäggspeade, och slutligen en äggkopp som såg ut nästan som en kalk. Inget småborgerligt larv alltså, inte här på Stockholms slott, utan bestick och kringutrustning i guld som det anstår en *kunlighet*. En prydlig julklapp åt den malplacerade köpmansdottern från Marseille.

Denna anekdot har en relevant plats i vår berättelse med avseende på kronsymbolen på besticken. Désirée var redan formellt drottning, men ej ännu krönt. Parallellt med krossandet av prins Gustavs namn, titel och svenska anknytning hade idén återigen aktualiserats att genom en

⁹⁰³ Se kap 24 avsn 18 (om de stora underskotten i kabinettsskassan som senare uppdragades)

⁹⁰⁴ Gustaf Folcker (1782-1865), svensk silver- och guldsmed

storslagen ceremoni i huvudstaden manifesterade den nya släktens ensamrätt till tronen och monopol över historieskrivningen. *Désirée skulle krönas.*

För att sälja in sitt ovärdiga, tarvliga beteende inför hemliga utskottet förklarade Jean att hans agerande i samband med krossandet av prins Gustavs giftermål och annulleringen av dennes titel hade föranletts av "omsorgen för rikets självständighet" och hans plikter "som kung, vårdare av den allmänna friheten och försvarare av nationens rättigheter", vilken gjorde det angeläget att förhindra varje steg som kunde "såra rikets nationalitet eller helgden av de beslut, som utgjorde en av huvudgrunderna för dess nuvarande statskick".

Vad han sade var alltså i klartext att "valet" av honom 1810 – d v s bedrägerivalet i Örebro där han mutat till sig den svenska tronföljden – var heligt. "Rikets självständighet" och "nationens rättigheter" var, i vanlig ordning, Jeans omskrivning för Sveriges riksdags rätt att självt utse tronföljare, och resultatet av blufftillställningen 1810 ämnade han försvara till det yttersta. Han ansåg att den svenska successionsordningen – d v s hans egen och hans familjs maktställning – var hotad av prins Gustavs höga profil och breda erkännande ute i Europa, och därför måste bestrida detta på sitt sätt. Stamfadern, som var synnerligen titelkänslig, påstod felaktigt att endast Bernadottesläkten hade rätt till motsvarande titlar, d v s att avsatta dynastier förlorade sina titlar rakt igenom, vilket var tvärtom den ordning som faktiskt gällde.⁹⁰⁵

Den **22 januari 1829** kommunicerade stamfadern återigen med hemliga utskottet med ödesmättade formuleringar, där han pitchade det lanserade giftermålet mellan en ung man och en ung kvinna över tusen kilometer från Stockholm, och den unge mannens titel, såsom en svensk säkerhetsfråga. I Jeans värld var detta att likställa med en militär attack mot Sverige, då han meddelade utskottet att han uppfyllt sin plikt som "Sveriges förste krigare" och att han skulle göra samma sak en gång till om så behövdes för att "avvärja varje fientligt anfall", och förklarade:

"Som förste medborgare och som kung har jag fullgjort min plikt. --- Detta avgörande står i närmaste samband med den närvarande ordningens bestånd,⁹⁰⁶ med svenska namnets ära, med äganderättens helgd och med eder personliga säkerhet."

Här menar alltså Jean Bernadotte retoriskt att han som Sveriges främste företrädare handlat plikttroget när han skyddat sin egen släkts maktställning, en makt som han äger, och att en rubbning av detta maktförhållande skulle innebära vanära och oroligheter för Sverige. Fredsduvan från Pau antydde t o m att ett *krig* mot Österrike kunde vara ett lämpligt påtryckningsmedel för att få rätt i frågan om prins Gustavs titel.

Österrike fortsatte under de första månaderna 1829 att ge positiva signaler att en lösning var nära förestående, men den definitiva bekräftelsen om Gustavs nya titel dröjde. Metternich hade dryftat för Löwenhielm att den nya titeln kunde inkludera en referens till hans Vasidentitet. Fastän den svenska regimen tidigare sagt att man varit likgiltig inför tituleringen så länge som referensen "av Sverige" försvann, så anmärkte Wetterstedt i ett brev den **10 februari** med förbittring att detta skulle "ge ett förträffligt ämne åt elaka tungor" och att "man gjorde väl, även för prins Gustavs egen skull, om man avrådde honom ifrån att medelst en dylik titel uppväcka gamla anspråk". Vad den elake Wetterstedt insinuerade, denne vessla av värsta sort, var att en referens till Vasaanknytningen kunde föranleda ett återupplivande av Muncks skröna om Gustavs oäkta börd.⁹⁰⁷ Jean och Wetterstedt hade så sent som några år tidigare ägnat sig åt att göra kopior av Muncks berättelse, enligt förstahandsvittnesmål.

⁹⁰⁵ Det ska bli intressant hur tituleringsfrågan avgörs när familjen Bernadotte suspenderas från Sveriges tron – vilket kommer att ske förr eller senare – om man då också ämnar följa denna tydliga linje av ett fullständigt annullerande av hederstitlar som på något sätt anspelar på Sverige, vilket familjens hushälte, stamfader Jean, ju förordade.

⁹⁰⁶ "Den närvarande ordningens bestånd" = fortvaron av successionsordningen från den 26 september 1810

⁹⁰⁷ Se kap 22 avsn 3; kap 23 avsn 13

Dröjsmålet retade samtidigt Jean Bernadotte till vansinne. Karl'n var sjuk, som vi vet. Mentalt störd. Psykiskt rubbad. Efter upprepade hetsiga påtryckningar, inklusive en formell protestnot, meddelade Österrike slutligen den **5 maj** det svenska sändebudet Löwenhielm att Gustav istället för "prins av Sverige" nu antagit titeln "prins av Vasa". Därmed markerade Gustav både å det tydligaste sin anknytning till Sverige, samt *dessutom* distinktionen mellan den legitima Vasaättens blodsband till det moderna Sveriges grundare, Gustav Vasa, visavi den inympade franska borgarsläkten Bernadotte. Genom sin nytagna titel så markerade Gustav, prinsen av Vasa, *sitt ursprung, sitt arv och sin legitimitet*. Titeln var genial.

Budet togs emot av låtsaskungen Jean i Stockholm med... ett präktigt vredesutbrott! Stamfadern blev, givetvis, fly förbannad över prins Gustavs smarta drag, och fräste att han hellre skulle sett att Gustav i så fall behållit sin tidigare titel, prins av Sverige! Vasanamnet var oerhört, oerhört känsligt för Jean Bernadotte, det rödaste av alla skynken man kan tänka sig.

Vid en middagsbjudning på Stockholms slott på Désirées namnsdag den **23 maj**, där utländska diplomater var inbjudna, behandlades Österrikes ambassadör Woyna⁹⁰⁸ som luft av Jean och Oscar, och utrikesminister Wetterstedt berörde inte titelvalet med ett ord. Följande dag, den **24 maj**, mottog vesslan Wetterstedt det österrikiska sändebudet med iskall arrogans, och kommenterade endast titeln med ett inövat skämt, som andra i den svenska regimen också brukade. Skämtet var att "det torde väl bara vara den ryska tsaren som skulle göra några invändningar mot titeln *prins av Vasa*, då ju Vasa ligger i Finland".

Ett platt försök till skämt som på sin höjd följdes av något kort framkrystat artighetsskratt av någon som stod bredvid. Annars var det ingen som skrattade. Alla visste att prins Gustavs smarta drag gjort så att Jean och verktyget inombords, i tysthet, vred sig i förbittring över den nya titeln. Vittnesmål berättar om hur man gnisslade tänder i den svenska regimen. Man fortsatte även att undanhålla nyheten för den svenska allmänheten, och i den svenska statskalendern fortsatte man även på ett löjeväckande sätt att manipulera bort den landsförvisade legitima kungafamiljens blotta existens.

När hemliga utskottet i Sverige underrättades om resultatet, svarade de med att förklara sin "underdåniga tacksamhet" för det "lugna, värdiga" sätt som Jean hanterat detta på. Verkligen.

En händelse återstår dock att omtala i detta avsnitt. Désirées kröningsceremoni – i realiteten inget annat än en hyllningsceremoni för den nya släkten som sådan – som vi fått en föraning om tidigare. Drottningen var förvisso inte ens lutheran utan katolik, och hade inga planer på att konvertera, och som sagt så var hon ju redan drottning. Dessa invändningar från bl a oppositionspressen triggade emellertid stamfadern att än mer obstinat yrka på krönings förrättande. Den **11 augusti** äskade stamfadern för detta ändamål den oblyga summan 100 000 riksdaler banco⁹⁰⁹ från riksdagen för att täcka de beräknade kostnaderna för ceremonin, baler på slottet och ett majestätiskt fyrverkeri. Krönas i Storkyrkan skulle hon, och jippo skulle det bli. Själva ceremonin ägde rum den **21 augusti**, detta speciella datum i familjen Bernadottes huskalender, den magiska årsdagen för bedrägerivalet i Örebro 1810 när stamfadern mutat till sig tronföljden 19 år tidigare.⁹¹⁰

Ceremonin förlöpte under stor högtidlighet och alla var där; det var ett vimmel av ceremonidräkter, ordensdräkter, ordenskedjor, hovuniformer och galadräkter, allt kungligt och hovligt dravel som man förmådde uppbåda. Ärkebiskopen Rosenstein och nickedockestatsrådet Rosenblad satte kronan på Désirées huvud, samtidigt som det saluterades från Blasieholmen och Skeppsholmen samt från svenska och norska krigsfartyg, ymnigt flaggförsedda, som låg förlagda

⁹⁰⁸ Eduard von Woyna (1795-1850), österrikisk militärofficer, ämbetsman och diplomat

⁹⁰⁹ 100 000 riksdaler banco år 1829 motsvaras år 2020 av ca 14 mkr (KPI), 31 mkr (guldprisindex) alt 470 mkr (arbetarlöneindex)

⁹¹⁰ Se kap 2 avsn 21

i närheten av Gustaf III:s staty på Skeppsbron. Kröningsmusiken var skriven av Johan Berwald⁹¹¹ och arian sjöngs av Sofia Sevelin. I anslutning till kröningen anordnades *en veckas privat festande* på slottet, sponsrat av Sveriges skattebetalare. Häftiga debatter uppstod på olika håll om kröningsbudgetens storlek, men det slutade med att Jean givetvis fick sina festpengar, trots att de verkliga sponsorerna aldrig fick någon inbjudan på posten till någon av de där slutna middagarna och balerna, samt det grandiosa fyrverkeriet som avsköts i enskildhet på Drottningholm den **30 augusti**. I samband med kröningsmanifestationen så utdelades en mängd ordnar och nådebetygelser till lojalister till släkten Bernadotte, i maktbevarande syfte.

Strax efter kröningsceremonin av Désirée till Sveriges drottning satte teatern i Operahuset upp *Diplomaten*, en komedi i två akter som handlar om hur ofta slumpen sätter en nolla i tillfälle att även av förståndigt folk anses förebildlig och skärpt. Ironin i det träffande valet av pjäs, fastän ej avsedd, passerade den utvalda familjen obemärkt förbi.

Kapitel 23 avsnitt 25

OM MATEN INTE DUGER

Vintern 1828-1829 var ovanligt sträng och lång, med ihållande minusgrader från några dagar före jul 1828 till mitten av april. Under en sammanhängande period av 117 dagar orkade termometern i Stockholm bara över nollgradersstreck, med knapp marginal, vid fyra tillfällen. På Knarrkullen, på sluttningen strax öster om det småländska höglandet, var det ännu kallare. Det föll snö i södra Sverige i juni 1829. Det bådade illa för skörden.

Sveriges välstånd, räknat som BNP per capita, hackade och låg fortfarande under 1826 års nivå. Det skulle dröja ända till 1836 innan det återhämtat sig.⁹¹² Proletariseringen av lantarbetarna fortskred, och det berättas från denna tid om ett alltmer hänsynslöst utnyttjande av tillfällig arbetskraft, inklusive dagsverksjobbare. Vanliga svenskar ute i stugorna i landet gillande, i de bästa av stunder när de inte trälade ihop till skatten, inlagd sill och potatis med dill, grovt bröd och en skvätt brännvin. Men för det mesta blev det bara rågmjölsgrot och svagdricka. Det var fattigt, det var torftigt och magert.

Sverige hade vid denna tid importrestriktioner alternativt mycket höga importtullar på flera lyxartiklar, inklusive viner. Detta prohibitiva system för att stävja överkonsumtion och extravaganser i det svenska samhället gällde alla – utom en, givetvis. Jean Bernadotte var landets i särklass största vinimportör. Då han själv hade svårt att beakta regler som han ivrigt föreskrev andra, tillämpade han ett system av självtagen tullfrihet. Rakt olagligt, men vad bryr sig väl en advokatson om det. De lyxartiklar som behövdes från kontinenten rekvirerades skamlöst *en masse*, och smugglades sedan upp till Stockholm t o m under militär bevakning! Denna olaglighet och dubbelmoral uppmärksammades, och kallades i en ganska orädd ströskrift av nationalekonomen Johan Ludvig Sundbladt⁹¹³ från 1830 för "*förnämt oblyga smugglings- och tullförnillningsanstalter*". Sundbladt menade i en annan skrift 1833 att de höga svenska importtullarna förlett "*högst uppsatta personer* att nedstiga ända därefter att låna sin *mask* åt smugglaren, för att sedermera få sin beskärda del av rovet". Med andra ord, Jean Bernadotte lät inte bara föra in varor åt sig själv som han behagade utan att betala tull, utan han lånade även ut sin kungliga täckmantel och immunitet åt andra smugglare för att sedan erhålla en procent av

⁹¹¹ Johan Fredrik Berwald (1787-1861), svensk violinist, dirigent och tonsättare

⁹¹² Jmfr kap 25 avsn 9 (angående den ekonomiska utvecklingen i Sverige jämfört med den i andra länder under 1800-talets första decennier)

⁹¹³ Johan Ludvig Sundbladt (1785-1835), svensk nationalekonom och grosshandlare

deras vinst. Denna organiserade brottslighet hade blivit så omfattande att det faktiskt hade nationalekonomisk betydelse, enligt Sundbladt. Höga vederbörandes korrupthet går knappast att illustrera mycket tydligare än så.

Det här avsnittet ska handla om Jeans matvanor på Stockholms slott, alltmedan allmogens breda lager knogade och levde i armod och ett tillstånd av konstant hunger eller ständig kvalfull halvsvält, enligt otaliga vittnesmål.⁹¹⁴ Jean, uppvuxen under "fältlivets mödor" enligt fablerna, hade ju kort efter att ha satt sin fot på svensk mark i Helsingborg i oktober 1810 begärt *grodbuljong med dadlar och fikon*, med hänvisning till att detta lindrade hosta, det visste han eftersom han "studerat principerna för läkekonsten" som ung militär i fält. Händelsen dokumenterad av ögonvittne.⁹¹⁵

Hängde denna barnsliga bortskämdhet, som ofta välte över i offensiv arrogans, kvar längre upp i åren? You bet!

I ett av sina allra första tal på svensk mark, i slutet av oktober 1810, hade Jean fastslagit:

"Då jag inträdde på svensk botten, var jag redan fullkomligen svensk."

Ett ganska anspråksfullt påstående efter en dryg vecka i landet. Två decennier senare kunde han ännu ej språket trots att det bästa studiestödet i SFI erbjudits honom. Han föraktade Sveriges lagstiftning som pesten när den stod i vägen för honom, likaså svensk yttrandefrihet och öppenhet och svenska förvaltningsmässiga konventioner. Han hade ej heller anammat särskilt mycket av Sveriges kultur eller mattraditioner. Uppkomsten från Pau gav ständigt omvärlden nya bevis på att hans egen inbilskhet och hans värderingar saknade all slags förankring i den svenska verkligheten, och just hans matvanor illustrerar detta tydligt.

En anekdot berättar om hur han, vid den sedvanliga granskningen av hovets utgifter sittandes vid sitt inburna toalettbord för sin papiljottering en tidig eftermiddag,⁹¹⁶ flög i taket när han upptäckte att någon i slottsköket köpt in *en sill* för sex skilling⁹¹⁷! En vulgär jävla sill! Vem fan äter *sill* på slottet! För sex skilling! Åskan slog ner, höga vederbörande rusade upp från toalettbordet, ögonen blixtrade och rovfågelsansiktet var fyllt av vrede. Jean slungade omkring sig anklagelser om "tjuvar" och "skurkar". Han stegade ner i köket och föranstaltade ett impromptu räfst- och rättarting med den uppskrämda stackars kökspersonalen. Efter korsförhör kom det fram att en svensk kock köpt *en enda ynka liten sill* och ätit upp för att han mådde fasligt illa på morgonen och behövde en sill för att komma i ordning för arbetsdagen. Men utgiften för denna sill – svensk husmanskost i många generationer – fick Jean att se rött.

Jean ansåg att det svenska köket var vedervärdigt, och han hatade exempelvis brännvin, så allt detta bannlystes från slottsny. Men trots den absolut ypperliga kost som serverades på slottet, med de finaste noga utvalda råvarorna och där måltiderna tillreddes av några av Sveriges främsta köksmästare, så hindrade inte detta Jean, som periodvis i livet uppvisade väldigt bräcklig hälsa, från att exempelvis hösten 1829 insjukna i feber med häftiga kräkningar, som fick botas med kinamedicin⁹¹⁸ och laxermedel.

Inledningsvis under 1820-talet hade Jean ätit sin middag i den stora gemensamma matsalen på slottet, och gått ner dit från sin sängkammare vid klockan 17 eller 18. En egenhet som nämns i källmaterialet, är att Jean, bipolar som han var, kunde bli väldigt irriterad över småsaker, som

⁹¹⁴ Jmfr kap 25 avsn 2

⁹¹⁵ Se kap 2 avsn 24 (händelsen inträffade den 20 oktober 1810, eller möjligen dagen därpå)

⁹¹⁶ Se kap 24 avsn 5 (om rutinerna på regeringskansliet)

⁹¹⁷ 6 skilling banco år 1829 (författarens källa för denna anekdot är Uno Branders *Hov och societet* från 1926, som dessvärre ej anger exakt årtal för händelsen, men det rör sig definitivt om sent 1820-tal eller tidigt 1830-tal) motsvaras 2020 av ca 18 kr (KPI), 39 kr (guldprisindex) alt 590 kr (arbetarlöneindex)

⁹¹⁸ kinamedicin = läkemedel baserat på barken i medicinalväxten *Cinchona* (aktiv substans *kinin*), ett släkte måreväxter som härstammar från Anderna

exempelvis ifall det var dukat vid bordet för fel antal personer, fler eller färre än de som enligt honom skulle inställa sig.

I matsalen hade han intagit sin middag tillsammans med Désirée och den tjänstgörande hovpersonalen. Middagen hade vid denna tid vanligen utgjorts av sex rätter utom dessert samt ett utbud av olika viner. Det berättas emellertid att Désirée – denna tröga kloss som likt en fyraåring saknade alla tidsbegrepp – kunde låta de övriga vänta på hennes ankomst både en och två timmar, ibland ännu längre. Hon hade såväl en obefintlig tidsuppfattning och saknade helt grundläggande förståelse och respekt för *andras* tid. Stamfadern hade inledningsvis givit sig till tåls, men när Désirées söl börjat bli rent löjligt och sanslöst oförskämt mot alla övriga middagsgäster, hade han låtit sätta igång middagen utan henne och skickat bud att hon kunde äta själv på sitt rum.

Désirées åthävor och lojhet, likaså möjligen den andefattiga middagskonversationen under hennes närvaro, gjorde att Jean så småningom hittade andra middagslösningar. En anekdot berättar om hur han strax innan Désirées ankomst 1823, tillsammans med Brahe "liksom av en händelse" råkat dyka upp som enda män på en stor tjejmiddag anordnad av fröken Mariana Koskull. Och vi vet att efter Désirées ankomst till Sverige 1823 så hade Jean visst intresse i *Franska Vårdshuset* på Djurgården.⁹¹⁹

Sedan Rosendals slott på Djurgården färdigställdes 1826⁹²⁰ for han om sommaren ofta ut dit för att äta middag tillsammans med *befallda* gäster.

Likaså när han befann sig på Stockholms slott, upphörde Jean att äta middag som förr och tillsammans med Désirée, och introducerade istället den s k *kammarspisningen*. Detta var en middag som ursprungligen inleddes ca klockan 20-21 på kvällen, men under senare år ca klockan 21-22, och åts i ett förmak till sängkammaren, vanligtvis i sällskap med 2-3 personer. Bitchen Brahe var självskrivnen, och Gustaf Lagerbielke brukade ofta närvara, samt ibland en eller två utvalda gäster såsom exempelvis general Lovisin⁹²¹, general Peyron, general Dorchimont⁹²², den genomkorrupte Carl Henrik Gyllenhaal⁹²³, den nära medarbetaren och unge chefen för *Enskilda byrån*⁹²⁴ Erik Lewenhaupt⁹²⁵, biskop Heurlin, biskop Hedrén, biskop Agardh⁹²⁶, ledamoten i riksbanksfullmäktige Pettersson⁹²⁷, statsrådet Adelswärd⁹²⁸ eller något annat statsråd eller, ytterst undantagsvis, en statssekreterare. Alla som närvarade förutom Brahe hade, återigen, blivit *befallda* att närvara. Gästlistan synes sålunda ha dominerats av personer med mycket hög ställning inom armén eller politiken, uteslutande från adeln eller prästeståndet, eller med nyckelfunktioner inom områden såsom rikets ekonomi eller det kungliga propagandaarbetet.

Det var två olika menyer som tillagades för dessa kammarspisningar. Brahe och gästerna fick en mer "vanlig" middagsmeny med förrätt och efterrätt, kanske något mer. För kung Jean däremot tillagades inte mindre än 18 olika rätter! Ett ögonvittne skriver:

"Kungen hade en helt annan mat än den som serverades oss andra. Platsen framför kungen var aldrig tom, utan så snart kungen slutat den rätten, som han hade framför sig, togs tallriken bort, och genast ditsattes en annan med en ny rätt."

⁹¹⁹ Se kap 23 avsn 18

⁹²⁰ Rosendals bottenvåning stod färdig 1826, men arbetena på övervåningen fortsatte ännu något år. 1827 förlängdes även slottsbyggnaden med en matsalsbyggnad åt väster.

⁹²¹ Carl Arvid Lovisin (1772-1847), svensk militärofficer och politiker

⁹²² Dorchimont skyntade förbi i kap 18 avsn 4 (han skickades upp från Holstein till Stockholm med de erövrade fanorna från Glückstadt, och fick senare en fin karriär av Jean med befordringar, ämbeten och ordenskap).

⁹²³ Se kap 2 avsn 18, 19, 21 (inkl fotnot); kap 24 avsn 18, 23

⁹²⁴ Se kap 24 avsn 5 (Lewenhaupt tog över *Enskilda byrån* efter von Holsts frånfälle 1836)

⁹²⁵ Erik August Lewenhaupt (1799-1874), svensk militärofficer, hovman och ämbetsman

⁹²⁶ Carl Adolph Agardh (1785-1859), svensk biskop, matematiker, naturforskare och statsekonom

⁹²⁷ Abraham Zacharias Pettersson (1792-1857), svensk präst

⁹²⁸ Erik Reinhold Adelswärd (1778-1840), svensk militärofficer, hovman, ämbetsman och politiker

Jeans kammarspisning skulle egentligen bara utgöras av 12 rätter, men trots att han hade ett helt team med kockar i slottsköket som producerade det allra finaste som kunde åstadkommas med de utsöktaste recepten och av världens finaste råvaror, hände det ofta att han med en tjurig min, en arrogant vink, en förolämpning eller en sarkastisk nedlåtande kommentar blankt avvisade vad som sattes fram framför honom. Därför måste de alltid göra 18 rätter redo, för att ha några i reserv om maten inte dög. En närvarande ur hovpersonalen skriver:

”Middagsmåltiden var alltid en högst obehaglig del av dagen för den som därmed hade att bestyra, och stundom även för gästerna. Var lynnet ojämnt eller dåligt, så utbröt det alltid under middagsmåltiden. Då dög ingenting, och högst densamme gav sitt missnöje högt tillkänna. Många gånger har jag sett honom avvisa den ena rätten efter den andra och endast förtära smör och bröd samt kokta ägg.”

Det var inget *fel* på maten. Vad som serverades framför Jean var kulinarisk lyx, finesse och extravagans utan motsvarighet. Ett ögonvittne beskriver rätterna som ”ytterst läckert anordnade”. Men Jean, som ett förvuxet bortskämt barn, kunde rent demonstrativt refusera den ena delikatessen efter den andra. I källmaterialet framträder ett latent behov hos Jean av att *förödmjuka* de svenska kockarna i köket, att *markera* mot dem. En gång klagade han på att han hade en våldsamt huvudvärk då han påstod att han på tre dagar inte kunnat ”att under någon av alla dessa dagar få *något* ätbart serverat”. Och det hände vid flera tillfällen att han skickade ut sin kammartjänare att från Stockholms värdshus upphämta 8-10 portioner av olika rätter enligt matsedeln på slottet. Dessa take-away portioner utställdes sedan i hallen invid Jeans sängkammare, varefter han ”gjorde sig det nöjet att själv visa dem för den uppkallade hovmästaren, som därvid underrättades, att den sålunda hämtade maten *var vida bättre* och det oaktat *kostade vida mindre* än vad hovmästaren serverade vid den kungliga taffeln”. En ren förnedringsövning alltså. Citat från ett ögonvittne.

Utifrån slottets inköpslistor vet man vilka råvaror som användes i slottsköket för att tillreda Jeans måltider, och bevarade menyer samt memoarlitteratur berättar om vilka rätter som tillagades. På finaste porslin bars åt Jean in kaviar, hummer och ostron som speciallevererades med expresskurir från Göteborg, lax från Halmstad, hälleflundra, gös med äggsås och kräftor kokade i vitt vin. Till huvudrätt dukades fram oxfilé, kalvfilé, bräserverade kalvkotletter, kalvstek, frikandeau på kalv, bœuf à la mode, tryfferade poularder och andra tryfferade fåglar, kycklingfrikassé med tryffel, hönskorv, gåslever vilket ofta förekom på menyn, kalkon samt lärkor från den svenska skogen. Där ställdes fram franska pastejer, Bayonneskinka och Roquefortost jämte skånsk gårdsost. Och kammarspisningen avrundades med desserter som macarons, éclairs⁹²⁹, bavaroisekräm med apelsingelé, marängar med sylt, madeleinekakor, genoisetårta, gimblettekakor, dariolbakelser, äppelmarmeladbakelser, fransk choklad och småkakor med citrongrädde. På bordet fanns ofta även frukter som vindruvor, meloner, ananas, persikor, mirabellplommon, apelsiner och körsbär i olika former, jämte en skål med socker.

I den mån Jean *inte* refuserade delikatesserna som serverades honom, så skar han vid varje ny rätt en skiva av en baguette med en kniv, alltså 12 skivor bröd totalt. Givetvis åt han inte upp detta, ibland blev det någon liten tugga, ibland förblev brödskivan orörd, men icke desto mindre åkte allt med tallriken ut och vid nästa serverade rätt skars en ny skiva. Han använde även den stora baguetten som servett, och torkade kladd av fingrarna genom att sticka in dem i brödet.

Till kammarspisningen ”serverades blott utsökta viner”, enligt ett samtidsvittne. Allting sköljdes ner med champagne från *Mumm & Cie* och mycket dyra viner som inskeppades – insmugglades – i närmast industriell skala. Förutom olika champagner från *Mumm & Cie* så

⁹²⁹ éclair = bakverk av franskt ursprung gjord av en långsträckt chouxbakelse och fylld med kräm eller grädde och toppad med chokladglasys; tidigare känt som *pain à la duchesse* eller *petite duchesse*

förekom viner från extremt exklusiva gårdar som *Château Lafite*⁹³⁰ och *Château d'Yquem* jämte andra dyra Bordeauxviner, portvin, madeiravin, någon åldrig dyr cognac, likör, sherry och andra varianter. Jean brukade dock alltid slå vatten i sitt vinglas och späda ut det. Icke desto mindre kunde alkoholen intensifiera hans humörsvängningar, och t o m den blint lojale bitchen Brahe, som gjorde *allt* för sin hustru, "fick högt vid bordet uppbära de bittraste sarkasmer".

Förutom Roquefortost, choklad och seltersvatten som importerades från Frankrike i parti, finns i hovräkenskaperna uppgifter om att Jean vid ett tillfälle beställde hem 1000 magnumbuteljer av champagnen *Mumm Verzenay qualité supérieure*, jämte andra beställningar av 300 buteljer *Château Lafite* och 200 buteljer *Château d'Yquem* åt gången, likaså 500 buteljer av det schweiziska rosévinet *Ceil de Perdrix*. Ostron kunde rekvireras från svenska västkusten i parti, hundratals åt gången.

Fransk lyx, franska recept nästan rakt igen. Svenska råvaror användes till mycket, men traditionellt tillagade svenska rätter lyste med sin frånvaro. Det hela var dyrt som fan, så därför måste det känts skönt när någon annan betalade, d v s den skattedragande delen av Sveriges befolkning.

Ovanstående skildrar i princip vad som bjöds. Det hade ordnat sig ganska bra till slut för borgarsonen med det bernadotteska-fournierska tricket i Örebro 1810.⁹³¹ Men trots dessa extravaganser stod där ändå, på den vita bordsduken snett framför Jean, en äggkopp... av guld.

Som redan antytts av en samtida närvarande person, i ett citat ovan, kunde denna äggkopp ibland bli vad allt krusande, allt fjäsk, alla extraordinära ansträngningar för att tillfredsställa barnungen, allt överflöd kokade ner till.

Äggkoppen stod som symbol för att när kung Jean väl markerat sitt missnöje med sina stjärnkockar och svenskarnas underlägsenhet i matlagning, och skickat tillbaka tillräckligt många av dessa lyxrätter som bars in, så kunde man till slut, som en sista utväg, ge honom ett kokt ägg, för detta var väl en rätt som svenskarna åtminstone inte skulle lyckas spolia!

Äggkoppen är sålunda inget mindre än en symbol för tjurskallighet, obehaglig taskighet och en fruktansvärt oförskämd otacksamhet över den oöverträffade lyx och det överflöd som Sverige gav borgaruppkomlingen. Om maten inte duger, så skickar kungen ut skiten igen och tar i slutändan bara ett kokt ägg. Äggkoppen är en sinnebild för snorungeaktig trotsighet, monumental arrogans och ett avskyvärt obstinat uppträdande, ett direkt *hån* mot traditionella svenska värderingar såsom uppskattning av det lilla, och ett *hån* mot det Sverige som åbakade ihjäl sig för denne fransos och hans familj. Man kan även, utifrån vittnesmålen över hur dessa kammarispisningar kunde gå till, se äggkoppen som en symbol för Jeans bipolaritet, d v s stamfader Bernadottes eventuella mentala ohälsa.⁹³²

Det är oklart varför hovet i vår tid behåller denna äggkoppssymbol, som inte direkt är något man borde vilja stoltsera med. Denna "tradition" som äggkoppen symboliserar är ingen särskilt vacker tradition, utan snarare rakt oanständig.

---

⁹³⁰ Sedan 1868 *Château Lafite Rothschild*

⁹³¹ Se kap 2 avsn 20-21

⁹³² Jmfr bl a kap 9 avsn 13; kap 24 avsn 24

TUSEN FÖRSKRÄCKELSER

Det pyrde.

Det fanns ett stort missnöje under ytan i Sverige. Över djupa strukturella orättvisor, överhetsväldet, särbehandlingssamhället, avsaknaden av medbestämmande. Över den skavande känslan av att den verklighetsskildring som matades ut till allmänheten bara var en kuliss, ej hela sanningen. Över att det kunde vara farligt att tala om vad som helst i detta rike, över åsiktsförtrycket och angiveriet. Över att Sverige kunde och förtjänade bättre än så här.

Förutom anmärkningar rörande skeppshandeln, så blev ytterligare 25 olika anmärkningsanledningar under riksdagen 1828-1830 remitterade till konstitutionsutskottet. Det fanns alltså en bred flora av skäl till att avstyrka ansvarsfrihet för regimen. KU avskrev emellertid i princip rubbet, och i det s k dechargebetänkandet anmärktes endast på tre relativa petitesseer, struntsaker, följt av denna strof:

”Konstitutionsutskottet har nu fullgjort sin plikt att för rikets ständer tillkännage det anmärkta. --- ...får utskottet med det sanningsenliga vittnesbörd, att i allmänhet konungens rådgivare och föredragande troget och redligt bevakat konstitutionens och lagarnas helgd, fäderneslandets bästa och enskilda medborgares rätt.”

KU skrev i sitt utlåtande att man i regimen arbetsprocesser ”trott sig --- upptäcka smärre avvikelser från gällande rättsformer”, men detta förändrade inte KUs helhetsomdöme och rekommendation om ansvarsfrihet.

KUs betänkande möttes av skarp kritik från flera håll, främst i adelns riksdagsgrupp. Clas Fredric Horn⁹³³ gick till fränt angrepp mot regimen verksamhet inom alla områden, och insinuerade att det var genom korruption som regimen lyckades undslippa ansvar inför riksdagen. Carl Henric Anckarsvärd klandrade också KU, och menade att utskottets beteende gjorde uppdraget som riksdagsledamot rent obehagligt. Han sade att grundlagarnas kraft tydligen inte omfattade den verkställande makten, och varnade för ”den hotande samhällsvådan” om KU inte vågade eller förmådde betvinga ”den mäktigares lagöverträdelser”. Efter anmärkningar i olika sakfrågor sammanfattade Anckarsvärd den i Sverige 1829 rådande ordningen:

”Hur konstitutionsutskottet med något stöd av grundlagen kommit till den slutsats, att anmärkningsanledningar, som riktats mot förmenta politiska misräkningar och felsteg, knappt kan upptas, ännu mindre prövas, och allra minst fastställas, blev svårt att begripa om man ej redan ägde så många bevis, att utskottet för sitt omdöme sällan trott sig behöva någon annan vägledning, än föresatsen, att åt Maktens alla möjliga misstag lämna en hyllning utan undantag. --- Under en konstitutionell statsförfattning, som redan räknar en ålder av 20 år, vore det snart sagt en löjlighet, att företa någon avhandling om skillnaden emellan den oinskränkta och den lagbundna monarkiska styrelseformen. --- Grundlagens i själva lagen bestämda väktare har alltför synbart övergivit vården om grundlagsbudens helgd.”

I samma andra talade ledamoten Gustaf Hierta⁹³⁴ i adelns riksdagsgrupp, och vände sig bl a mot tendenser att ytterligare vilja avskärma riksdagen från insyn i regimen förehavanden:

”För övrigt är ingenting svagare för en svag nation, som icke äger någon politisk styrka, än förhemligandet av styrelsens politik. Förr eller senare ska sådant medföra olyckor för landet.”

I en skriftlig inlägga senare samma dag beklagade han ”det tillstånd vari mitt fosterland sig befinner, ett tillstånd av moralisk försämring, ekonomisk vantrevnad och politisk svaghet”. Hierta fortsatte med följande resumé, där udden givetvis ytterst var riktad åt charlatanen från Pau, den

⁹³³ Clas Fredric Horn af Åminne (1791-1865), svensk ämbetsman och politiker

⁹³⁴ Johan Gustaf Hierta (1791-1859), svensk militärofficer, publicist och politiker

svartrullhåriga Jean, vars egennyttiga, parasitiska, diletantiska, fördärliga och genomkorrupta ledarskap av Sverige försakat skador som skulle vara irreparabla under lång tid. Hierta hade lagt all gängse finkänslighet åt sidan och gick rakt på sak i ansvarsfrågan för Sveriges vanvård:

”Detta har blivit berett, väsentligen under de sista 17 åren,⁹³⁵ genom felaktiga, ja, jag vågar säga, förstörande styrelsegrundsatser. Tryckfrihetens kränkning;⁹³⁶ myntväsendets fortfarande oreda; allmänna undervisningens försummande;⁹³⁷ nya lagbokens fördröjande; befordringssystemets lättfärdighet;⁹³⁸ den försämring bland domarmakten som man tyckt sig i följd därav förmärka; strävandet efter ökad makt genom ett större inflytande på de personliga förhållandena; den tydliga syftningen att ge de förmögna klasserna företrädet framför den till armodet lämnade förtjänsten och skickligheten; utbredandet av osvenska läror om blinda lydandens stumma plikter, och till nedsättning av representationens värdighet syftande åtgärder; allt detta har jag i 17 år med tilltagande förvåning tyckt mig se utvecklat under mina ögon; och allt detta har, i det innersta av min själ, stadgat beslutet, att begagna all den rätt av lagarna mig ges, att efter förmåga strida för *en bättre sakernas ordning*⁹³⁹.”

Hierta klandrade även Jean Bernadottes vurm för diktaturen Ryssland:

”Man ser ingen enda öppen handling i våra diplomatiska förhållanden, och ingen tanke på, att genom inbördes fördelars beredande uti handel och industri, under fredens lugn, fästa något stort intresse för oss, hos de nationer, vilkas biträde vi naturligt bör förlita oss till, om vår självständighet skulle hotas. England, Nederländerna och Frankrike, vad är de nu mer för oss? -- - Det förmärks ej en gång något bemödande, att sluta sig till de fria, de konstitutionellt styrda folken, hellre än till de despotiskt regerade nationerna.”

Med detta lämnar vi själva ansvarsfrihetsfrågan vid denna riksdag, men håller oss kvar vid den sista punkten i referatet av Gustaf Hierta ovan.

Denna tendens hos Jean Bernadotte att hellre liera sig med totalitära regimer än med öppna, relativt liberala och relativt demokratiska västerländska stater, avspeglades givetvis i Jeans eget beteende och inrikespolitik. Norrmännen hade redan börjat säga ifrån på allvar mot de tendenser till despotism som märktes från enmansregimen på Stockholms slott, och en kritisk punkt av betydande symbolisk vikt sägs ha varit *Torgslaget* i Oslo i maj 1829.⁹⁴⁰ I Sverige spirade också en opposition, men denna motarbetades på ett systematiskt, slagkraftigt och sinnrikt sätt. Ett av de absolut största hoten mot den Bernadottestyrd och Wetterstedtverkställda ”styrelsen”, som den exekutiva makten kallades, var transparens och öppenhet, den fria debatten, samt oberoende analys och granskning. *Sanningen* var Jean Bernadottes och verktyget Wetterstedts största fiende. Budskapsföreträdet från det sanningsministerium som man upprätthöll försvarades till det yttersta genom att kväsa, hota, utpressa eller muta bort

⁹³⁵ Att Gustaf Hierta här sätter 1812 som referensmärke för Sveriges begynnande nedgång kan botten i att det var först kring denna tid, ca 1811-1812, som den externrekryterade fransosens verkliga politik, avsikter och oetiska metoder och handgrepp började bli skönjbara för en bredare publik. Även fastän många då ännu var *hänförda* av externrekryten har de genomskådat hans illusionsnummer i efterhand.

⁹³⁶ Se kap 4 avsn 7 (följt av många exempel genom hela boken på hur kontrollerad regimpropaganda och ett allsmäktigt kungligt *budskapsföreträde* ersatte den fria öppna samhällsdebatten)

⁹³⁷ Se kap 24 avsn 19 (den svenska folkundervisningens ignorering och eftersättande hade varit, såsom redan nämnts och som vi ska återkomma till, en stor fråga i Sverige ända sen 1809)

⁹³⁸ Se bl a kap 24 avsn 20

⁹³⁹ Hiertas användande av dessa ord torde ej ha varit slumpmässigt, utan avsett att ställas i kontrast till standardfrasen ”den närvarande sakernas ordning” som narrativmanipulatorerna Bernadotte-Wetterstedt ofta använde och som huvudsakligen åsyftade Jeans maktprerogativ i kombination med successionsordningen som sade att denna makt skulle gå i arv inom familjen. Jmf t ex kap 3 avsn 12; kap 4 avsn 7, 15; kap 19 avsn 3; kap 20 avsn 5; kap 22 avsn 4, 14-16, 19, 20, 23; kap 23 avsn 12, 16, 24; kap 24 avsn 23 (midsommar 1843).

⁹⁴⁰ Se kap 23 avsn 9 och 21

obekväma uppfattningar. Regimen bekämpade fullständigt alla ansatser till större tryckfrihet, insyn och revision.

Alltfler hade dock börjat genomskåda regimen. Crusenstolpe kommenterar att det fanns en tid då bifall till regeringens politik och allmän popularitet lätt vanns ”genom *fraser*, vore de än så svulstiga, så dundrande, så kittlande” för människor att lyssna till. Men denna tid var förbi. Den bernadotteska regimen hade genom sin ständigt manipulativa retorik, sina ordlekar och sitt dubbelspel förlorat en stor del av sitt förtroendekapital. En ny epok hade infunnit sig då allmänheten ”övermätt ända till vämjelse och uttröttad ända till slapphet” av flotta politiska ordvändningar, istället ”oeftergivligen fordrar en *sann* framställning av fakta och sak, med dithörande förnuftiga tankledningar och slutsatser, såsom ett *villkor* för sin uppmärksamhet och sin bevågenhet”.

Vid riksdagen som inletts i november 1828 hade en av oppositionens huvudpersoner, Carl Henric Anckarsvärd, i ett tidigt skede på Riddarhuset fördömt den exekutiva maktens brist på respekt för den lagstiftande makten sen 1809. Flera andra röster hade också redan tidigare under 1820-talet höjts av enskilda svenska oppositionspolitiker, som i princip gått ut på att den exekutiva makten tydligare måste hörsamma den lagstiftande makten, och samtidigt kritiserat regimen ”bristande uppmärksamhet å folkens fordringar och behov” där regimen istället tillämpade ett styrelsesätt som utmärktes av oinskränkthet och godtycke:

”Därför detta höga språk, som påkallar och fordrar lydningen, såsom följd av blotta viljan, utan avseende på om denna vilja stödjer sig på lagenliga och erkända former eller icke.”

Anckarsvärd hade i sitt anförande även lyft fram regimen suspendering av tryckfriheten, ”grundlagsvidrigt avlockad under ouppfyllda löften om dess återställande”⁹⁴¹, och klandrat regimen vägran att redovisa användningen av skattemedel, regimen bestridanden av riksdagsbeslut där riksdagens bestämmanderätt var odiskutabel, och regimen underlåtenhet att verkställa riksdagsbeslut som man ogillade. Anckarsvärd hade också kritiserat den talande tystnaden när enskilda oppositionella riksdagsmän eller vissa partigrupperingar hårt klandrats i pressen, visavi skriande ömtålighet och ett reflexmässigt återopande av indragningsmakten så fort den exekutiva maktens ofelbarhet ifrågasatts. Anckarsvärd hade även i sitt tal konstaterat att regimen verkade föga intresserad av den lagstiftande församlingens och därmed folkrepresentationens önsknings, och tolkade grundlagen *egenmäktigt*.

Regimens främste företrädare på Riddarhuset, verktyget Wetterstedt, hade opponerat sig mot detta anförande med sarkasmer, arrogans och en teflon teknik som skulle göra moderna teflonpolitiker avundsjuka.

En av de stora striderna under denna riksdag 1828-1830 hade stått kring den censurlagstiftning som hycklaren Wetterstedt – genom en rent oansvarig ordlek av hyperboler, grandiosa formuleringar och högstämda locktoner – ljugit igenom den urtima riksdagen 1812. Många hade emellertid sen dess insett att den wetterstedtska retoriken 1812 varit en fälla. Indragningsmaktens genomdrivande, som skedde på ett så flagrant grundlagsvidrigt sätt i sig självt, har t o m kallats för en *statskupp*. Indragningsmakten var ytterligare ett godtyckligt maktinstrument i regimen händer som den aldrig frivilligt skulle frånhända sig. När förhållandena väl mognat på 1820-talet om indragningsmakten – olaglig i sin tillkomst, orimlig i sin tillämpning – kände sig folket, journalistkåren och riksdagen bedragna. Verktyget Wetterstedts poetiska saluförande av indragningsmakten 1812 hade inte varit luft värt. Denna indragningsmakt hade givit honom själv, under sin tid som hovkansler, ”rätten” att arbiträrt och egenmäktigt radera från samtiden och historien allt som ej behagade regimen. Detta oskick hade med tiden dock blivit så förhatligt, och ådragit regimen och dess ledande män så mycket åtlöje

⁹⁴¹ Se kap 4 avsn 7 (26 juni 1812)

och förakt, att måttet var rågat. Hur var det med det där högtidliga löftet, verktyget Wetterstedt, att återställa den svenska grundlagsskyddade tryckfriheten sitt rätta skick snarast möjligt?

Vid 1823 års riksdag hade antagits som vilande ett förslag om att avskaffa indragningsmakten. Eftersom det rörde sig om en grundlag så fordrades beslut av två olika riksdagar. Frågan hade sålunda redan funnits på dagordningen inför riksdagen 1828-1830, och regimen hade insett att det var allvar.

Om det hos den bernadotteska regimen existerat en hederskänsla och basal respekt för Sveriges riksdag och svenska folket, så hade man sonika gått med på att låta censurmakten hävas, helt enkelt avhända sig denna maktbefogenhet när den blivit både verkningslös, kontraproduktiv och penibel, d v s inte ta strid för något där man hade såväl den moraliska rätten som folkviljan *mot sig*. Detta hade som sagt varit det rakryggade, prestigelösa och pragmatiska sättet att lösa situationen. Men icke! Istället erbjöd sig regimen att *byta ut* indragningsmakten mot en annan lagstiftning, som skulle inskränka tryckfriheten *ännu mer* och ge regimen *ännu större* censurbefogenheter! I samma manipulativa anda lekte man med vokabulären och kallade dessa nya lagförslag för "garantier", ett ord med positiv laddning, och pyntade hela propositionen med liberala fraser, när det i själva verket var frågan om en ny regimledd våldtäkt på den svenska tryckfriheten som redan sen 1812 grovt antastats och sargats av Jean och hans hejdukar. Crusenstolpe liknar regimens nya proposition vid en orm "som under de tjugande blomstren försåtligt slingrade sig i gräset". Riksdagen var dock inte lika hörsam till regimens vackra proposition denna gång. Man gick istället till debatt och omröstning om indragningsmaktens upphävande eller bibehållande över huvud taget, sådan den var.

Det var givet att adeln och borgarna skulle rösta för ett upphävande av indragningsmakten. Och efter en lång debatt, med många mycket välformulerade anföranden, så voterade prästeståndet för ett upphävande med *en* rösts övervikt. Avgörandet låg då således hos bönderna, eftersom en grundlagsändring fordrade alla fyra ståndets sanktion. Regimen visste var den tuffaste striden skulle stå.⁹⁴²

Först ut i debatten i bondeståndet var den 70-åriga f d talmannen Lars Olsson. Detta torde ha varit en av de mest korrupta och välmutade bondeledamöterna efter 1809. Olsson hade låtit särbehandlingsparagrafen stå kvar 1809⁹⁴³, han hade yrkat bifall till indragningsmakten 1812⁹⁴⁴, han hade kritiserat riksriksåtalet mot Cederström 1818⁹⁴⁵, han hade försvarat regimens löneförhöjningar till landshövdingar och andra offentliga befattningshavare, o s v. Att Olsson sålt ut sig till team Bernadotte och verktyget Wetterstedt i många nyckelfrågor genom åren, och samtidigt förrått de politiska mål som allmogen kämpade för, står utom alla tvivel. Och nu, i debatten om indragningsmaktens suspendering 1829, gjorde han kanske sitt sista ryck. Olsson anförde, i ett förskrivet tal, att "flera och ohyggligare missfoster av dagblad" var "det största bevis på nödvändigheten av en indragningsmakt". Olsson argumenterade även att indragningsmaktens väl avvägda konstruktion var en trygghet för publicister. I slutet av sitt anförande tillade detta regimens språkrör att det var hans övertygelse "att det är av högsta nödvändighet att en indragningsmakt ges, som förmår sätta gräns för tidningskrivares tilltagsenhet och att gruvliga olyckor kunde samhället tillskyndas" genom en fri press.

⁹⁴² I borgarståndet avgjordes frågan genom acklamation den 23 februari 1829 (enhälligt) och i adelsståndet den 3 mars 1829, i båda fallen för ett upphävande av indragningsmakten. Prästeståndets debatt och votering ägde rum den 26 februari 1829, där röstsiffrorna blev 27 mot 26 för ett upphävande av indragningsmakten. Bondeståndets debatt och votering ägde också rum den 26 februari 1829.

⁹⁴³ Se kap 2 avsn 6

⁹⁴⁴ Se kap 4 avsn 7

⁹⁴⁵ Se kap 23 avsn 3

Flera bondeledamöter debatterade enligt samma linje eller sällade sig till sådana talare. I spetsen för dessa gick vice talmannen Jon Jonsson⁹⁴⁶. Andra som i debatten öppet förespråkade ett bibehållt presstvång var Nils Insulin⁹⁴⁷, Nils Håkansson⁹⁴⁸, Petter Andersson⁹⁴⁹, Erik Andersson⁹⁵⁰, Olof Pehrsson⁹⁵¹, Olof Söderström⁹⁵², Erik Carlsson⁹⁵³, Fale Burman⁹⁵⁴, Johannes Svensson⁹⁵⁵ och Olof Carlsson⁹⁵⁶. De allra flesta av dessa läste upp sina inlägg efter förskrivna manus, som de på flera håll säkert fått benägen hjälp att avfatta. Men av bondeståndets över hundra närvarande ledamöter var det trots allt relativt få som officiellt försvarade indragningsmakten. Det fanns en känsla hos motståndarsidan, företrädd av bl a Anders Danielsson, att majoriteten i rummet nog ville avskaffa indragningsmakten.

Mot slutet av debatten reste sig en skåning, en dräng som arbetat sig upp och blivit hemmansägare men aldrig glömt sitt ursprung och sin identitet, nu 52 år gammal. Nils Månsson⁹⁵⁷ från Skumparp ungefär 13 km norr om centrala Sjöbo, stod upp vid sin bänk i bonnig tröja och skinnbyxor, och började tala helt impromptu, utan manus. Nils Månsson har i historieskrivningen kallats "ljusets bonde" och i källmaterialet beskrivits som en lantman med verkligt bondförnuft; "med ett förstånd vars klarhet och skärpa håller mångens djupare insikter stången".⁹⁵⁸ Nils Månsson talade om betydelsen av fri åsiktsbildning, att fördelarna vägde tyngre än vådorna, och att indragningsmaktens *godtycklighet* gjorde denna så kallade kontrollfunktion i grunden såväl riskfylld, provokativ och orättmätig:

"Antingen en regent är god eller ond, är tidningarna nyttiga och nödvändiga, i förra fallet att genom kungörandet av hans bedrifter och omsorger för landet göra honom mera känd och älskad av folket, och i senare att ge honom upplysning om folkets tänkesätt. --- De missbruk åter, som kan genom tidningarna utövas, är alltför obetydliga mot det stora allmänna gagnet av desamma. --- Jag tror, att rikets ständer icke bör tillåta svenska hovkanslern att utöva någon indragningsmakt över tidningarna, så länge icke svenska folket kan bibringas samma tro om hovkanslern, som påven genom munkarna inbillar katolikerna, att påven äger infallibilité, d v s aldrig kan fela i sitt omdöme. Förr än så sker, att folket får en sådan tro om hovkanslerns infallibilité, förr, säger jag, har det icke något skäl med sig, att han ska äga rättighet att dra in tidningar."

Riksdagstidningen kommenterade kort därefter Månssons muntliga anförande:

"Att återge detta tal i all sin klassiska renhet, sanning och enkelhet, att skildra föredragets rörande värma, talarens okonstlade värdighet, intrycket av en röst, av ett övertygelsens språk, som från representantens hjärta elektriskt träffade åhörarens – detta skulle överstiga redaktionens förmåga."

Men när man så gick till votering i bondeståndet hände något märkligt. Regimens infiltratörer – med hela sin repertoar av övertalningsmetoder och kontantavoden – hade gjort

⁹⁴⁶ Jon Jonsson (1772-1841), svensk bonde och politiker

⁹⁴⁷ Nils Insulin (1787-1846), svensk nämndeman och politiker

⁹⁴⁸ Nils Håkansson (1789-1863), svensk politiker och lagman

⁹⁴⁹ Petter Andersson (1777-1850); efter avslutad karriär som riksdagsledamot hyllade stamfader B honom med en praktfull silverbägare

⁹⁵⁰ Erik Andersson (1784-1847), svensk bonde och politiker ("Andersson i Skysta")

⁹⁵¹ Olof Pehrsson (1776-1844), svensk kyrkvård och politiker

⁹⁵² Olof Johansson Söderström (1791-1863), svensk politiker

⁹⁵³ Erik Carlsson (1788-1872), svensk bonde, kyrkvård och politiker

⁹⁵⁴ Fale Eriksson Burman (1803-1876), svensk handelsman, egendomsägare och politiker

⁹⁵⁵ Johannes Svensson (ca 1788-1840), svensk politiker

⁹⁵⁶ Olof Carlsson (1770-1837), svensk politiker och salpeterentreprenör

⁹⁵⁷ Nils Månsson (1776-1837), svensk bonde och politiker

⁹⁵⁸ Jmfr kap 25 avsn 16 (August Strindbergs karaktär "Sven Svensson i Torrlösa" i *Röda rummet*, som reser sig upp och talar i riksdagens andra kammare)

ett grundligt jobb i bondeståndet, och ej lämnat en enda svag länk orörd. Resultatet av voteringen var sensationellt; 64 röstade för att indragningsmakten skulle *behållas* och endast 44 för ett upphävande. Det osannolika hade skett, att bondeståndet *blockerat* grundlagsändringen att göra pressen fri från godtycklig regimcensur!

Detta var ett penibelt resultat av historiska proportioner. För att i arkiven för all framtid utpeka de ledamöter som röstat för presstvångets bevarande, bestämde samtliga övriga bondeledamöter, de 44 som röstat för indragningsmakten upphävande, att var och en skriftligen reservera sig. Men när den ena efter den andre anmälde sig till protokollet fanns där plötsligt 57 namn, och vid justeringen hade dessa ökat ytterligare till 60 namn, alltså 16 för många! Och sålunda hade en klar majoritet av ledamöterna nu reserverat sig mot det tidigare "majoritetsbeslutet". Kanske hade en plötslig insikt väckts hos många att det nog inte skulle se så dekorativt ut i historieböckerna att ha deltagit i upprätthållandet av en förkastlig och godtycklig tryckfrihetsbegränsning, en skymf för Sveriges heder? Dessa 16 *uslingar*, jävla kryp, friskt mutade eller utpressade av myglaren Jean och hans myglarkumpan verktyget, hade inte ens ryggrad och manlighet att stå för sitt eget röstande i riksdagen. Krakar.

Efter att regimen segrat och förslaget om indragningsmaktens upphävande fallit, höll oppositionsledamöter från olika stånd i alla fall en "medborgerlig middag" för Nils Månsson och de som ställt sig bakom hans åsikter i bondeståndet. Carl Henric Anckarsvärd utbringade skålen för hedersgästen, bonden från Skumparp. Middagen besöktes av omkring 300 personer. Första gardets musikkår skulle ha spelat under kvällen, men stamfader Jean – alltid känslig för och mån om sin "värdighet" – *förbjöd* ynkligt denna regementsmusikkår att delta i detta evenemang.

Trots denna solidaritetsbankett så kvarstod emellertid det faktum att regimen tekniskt sett vunnit frågan om tryckfrihetsbegränsningen. Och det berättas i källmaterialet om hur regimen vid denna riksdag, i vanlig ordning, ej skydde några medel för att driva igenom sin politiska agenda i övrigt. Den verkställande makten manipulerade den lagstiftande maktens arbete och beslut. Oegentligheterna hade inletts redan vid tillsättningarna i utskotten för att befolka dessa med rätt lakejer. Inom adelsståndet blockerades systematiskt motioner från oppositionssidan av regimtrogna ledamöter, och den nära vänskapen mellan adelsståndets talman och regimen verktyg, utrikesminister Wetterstedt, korrumpade behandlingen av alla ömtåliga frågor. Det talas i källmaterialet om att Jean själv i sitt sovrum på väggen hade porträttbilder av ständernas talmän, men sannerligen *inte* utav respekt för dessa och för demokratin, utan för att påminna sig själv om vilka nyckelpersoner han oinskränkt måste kunna kontrollera, styra, manipulera.⁹⁵⁹

Inte bara stamfadern utan även kronprins Oscar blandade sig i riksdagens arbete. En gång, innan en fråga skulle avgöras, var Oscar hela förmiddagen sysselsatt med "vägledande" kvartssamtal med oppositionella riksdagsledamöter. Var och en skulle in till Oscar, 15 minuter mellan varje. Crusenstolpe noterar att "styrelsens enskilda inbjudningar följde den offentliga riksdagskallelsen tätt i spåren", och att de som kallats till dessa enskilda samtal med regimen företrädare "pliktskyldigast inställt sig på vederbörandes uppmaning".

Jean Bernadotte, "sambäddare" kallad av revisionister än i vår egen tid, smulade fullständigt sönder ordningen i riksdagen, den demokratiska processen och svenska folkets rättigheter, och betraktade maktbalans och medbestämmande med fullständigt förakt och en hänfull, oförskämd, rent otrevlig överlägsenhet. Den konstitutionella jämvikt mellan regering och

---

⁹⁵⁹ Per Sandin har i sin avhandling fullständigt missuppfattat betydelsen av dessa porträtt på väggen hos stamfadern, och det iskalla och hänsynslösa ställningskrig som Jean förde mot riksdagen och mot den svenska demokratin ända till sin död, och skönmålar istället anekdoten om dessa tavlor med att påstå att dessa "markerade den bernadottska kungamaktens konstitutionella karaktär och den legala grunden för dynastins svenska troninnehav". Gullig formulering av Sandin, men dessvärre rent nonsens, dravel. Ansiktena på väggen var snarare en påminnelse om de personer som han var tvungen att ha full kontroll över för att försvara sin egen maktställning och kunna driva igenom regimen agenda genom den enligt honom opålitliga och illa omtyckta lagstiftande församlingen.

riksdag som grundlagen från 1809 velat åstadkomma, var fullständigt omkullkastad, passé, irrelevant.

Den kanske flitigast brukade metoden för att omvända riksladsledamöter var mutor, detta pålitliga smörjmedel som låg pappa Jean personligen så nära till hands. Genom utdelade ordnar, titlar, statusbetingade förtroendeuppdrag, hedersamma inbjudningar till slottet, medaljer och givetvis reda kontanter, så lyckades regimen kontra de liberala tendenserna i riksdagen. Någon fick bli landshövding, någon ambassadör, någon fick ett kontant engångsvederlag eller en livstidspension, någon fick en dyr middag, någon blev salig av blott kungligt beröm och tomma löften. Stamfader Bernadotte spelade på riksdagsledamöternas mest primitiva instinkter – fåfänga, inbilskhet, girighet och skir egennytta – och det fungerade ypperligt.

Många inom adeln röstade med regimen bara för att få behålla sina ämbeten, sina titlar, sina privilegier. Crusenstolpe påpekar att regimen vid denna riksdag "förlitade sig på den undergörande kraften av ordenskapitel, rang, indräktiga⁹⁶⁰ sysslor, guld- och silvermedaljer, m m", och med stor *fintlighet* styrde Riddarhuset. Gunnar Heckscher konstaterar i sin avhandling att "otvivelaktigt var särskilt Riddarhuset ganska väl disciplinerat" av regimen marionettspel. Crusenstolpe tillägger:

"Styrelsens plan låg i alla fall uti öppen dager, och styrelsens ledamöter utövade ofta ett så ohöjlt inflytande vid valen och omröstningarna på Riddarhuset, att det icke blott retade sinnena där, utan även väckte allmänhetens harm."

Jon Jonsson ansågs som en av bondeståndets största mutkolvar, väl omhändertagen för att inte säga *ägd* av den bernadotteska regimen. Jon Jonsson bjöd i sin tur sina kollegor i riksdagsgruppen på glada fester, champagnefrukostar, ångbåtsfärder och ett kollegialt ryggdunkande, men det sades att Jonsson vid dessa tillställningar endast var *vicevärd*. Bland de riksdagskalas som anordnades i samband med indragningsmaktens upphävande nämns även en överdådig frukost som sponsrades, nominellt, av borgarståndets ledamot Per Ulrik Huldberg⁹⁶¹ i syfte att förmå tveksamma bondeledamöter att rösta för indragningsmaktens bibehållande.

Vad beträffar övriga specifika framgångar kan nämnas genomplöjandet av en rent pervers statsbudget. Stamfadern – den självtitulerade hedersdoktorn i nationalekonomi⁹⁶² som var en rent usel nationalekonom – äskade den enorma summan av 3,5 miljoner riksdaler banco⁹⁶³ för uppgradering av försvarets materiel. Notera att detta var i fredstid i Europa samt kort efter att regimen kastat bort flera hundra tusen riksdaler banco i skeppshandelsskandalen.⁹⁶⁴ I budgeten ingick även kraftiga höjningar av officerares och civila ämbetsmäns löner – tjänster och gentjänster, kungen behövde samhällselitens stöd – samt en höjning av kronprins Oscars familjs apanage till 190 000 riksdaler banco⁹⁶⁵ per år, nytt svenskt rekord. Oscar engagerade sig för övrigt själv i enskilda anslagsfrågor på ett ohämmat och anstötligt sätt. *Statsutgifterna för det bernadotteska hovet allena var nästan dubbelt så stora som för hela det svenska utbildningsväsendet*. Girighet och en utpräglat kleptomanisk instinkt utan hämningar var Bernadotternas drivkrafter när de rev till sig skattemedel.

Den store nationalekonomen från Pau ansåg samtidigt att statsbudgeten ingalunda borde ses som en helhet, eller ens någorlunda balanseras, utan att man kunde godkänna eller underkänna olika budgetposter lite som från en à la carte-meny. Hur helheten sedan adderade

⁹⁶⁰ indräktig = inbringande, givande, lönande; ämbete eller syssla som ger god inkomst, vinst eller lön

⁹⁶¹ Per Ulrik Huldberg (1784-1834), svensk apotekare, vinhandlare, politiker, publicist och dramatiker

⁹⁶² Se kap 2 avsn 24

⁹⁶³ 3,5 miljoner riksdaler banco år 1829 motsvaras år 2020 av ca 500 mkr (KPI), 1,1 miljarder kr (guldprisindex) alt 17 miljarder kr (arbetarlöneindex)

⁹⁶⁴ Se kap 23 avsn 17

⁹⁶⁵ 190 000 riksdaler banco år 1829 motsvaras år 2020 av ca 27 mkr (KPI), 59 mkr (guldprisindex) alt 900 mkr (arbetarlöneindex)

ihop, hur mycket minus det blev på nedersta raden i budgeten, blev sedan andras problem att lösa. Genialt, Jean.

Och fastän riksdagen några år tidigare beslutat att riksrevisionen hade rätt att granska användningen av skattemedel och alla "kassor" – utan undantag – så motsatte sig nu givetvis regimen detta. Den verkställande makten vägrade rätta sig efter den lagstiftande maktens beslut, och verktyget Wetterstedt slingrade sig som en orm. Jean visade samtidigt en oavlatlig strävan att vinna större egen direkt kontroll och makt över riksrevisionen, på samma sätt som han i många fall syntes ha ett besynnerligt oförklarligt inflytande över konstitutionsutskottet, och för den delen det svenska domstolsväsendet.

Gunnar Heckscher har i sin avhandling sammanfattat att "1828-1830 års riksdag blev en obestridlig taktisk framgång för regeringen". Anslag beviljades, ansvarsfrihet medgavs. Bakom detta låg ett planmässigt utfört korruptionssystem där regimen, dvs den bernadotteska emansshowen understödd av främst verktyget Wetterstedt plus några till, som med olika tekniker knöt till sig kollaboratörer och anpassningar bland riksdagsledamöterna. I ett privat brev efter riksdagens slut talade Gustaf Löwenhielm, som måste anses som en insider, om "tillkonstlade majoriteter" under riksdagen som drivit igenom regimen politik men som inte alls representerat riksdagens *egentliga*, sanna, obefläckade åsikter. Idén om att riksdagen på något sätt skulle representera den svenska folkviljan eller åtminstone någon slags övervägd, granskande, förnuftig samlad ståndpunkt i olika frågor, var ett skämt. Riksdagen var bara en administrativ olägenhet som regimen såg som sin uppgift att köra över, lura eller manipulera, sätta ur funktion.

Mycket av team Bernadotte och verktyget Wetterstedts politik gick ut på att hålla riksdagen och folket i underdånig, oinformerad, tacksam enfald. En avledningsmanöver som användes var att ständigt påminna om hur *tacksamt* svenska folket borde vara för sin "fria" statsförfattning – utan demokratisk representation och utan tryckfrihet – och man antydde oändliga gånger hur den svenska konstitutionen och de svenska institutionerna – underförstått arvsmonarkin – kunde kastas överboard, så *därför* vore det oklokt, otacksamt och ansvarslost av riksdagen att sträcka sina anspråk för långt. Jean använde systematiskt retorik om främmande hot utifrån – vagt och odefinierat – för att förekomma ifrågasättandet av sin egen maktutövning. Hans repertoar inkluderade även upprepade påminnelser om sin egen *oerhörda* gärning och personliga uppoffring för Sverige och svenskarna. Helt osjälvisk var han ju, och hade levererat enastående resultat rakt igenom. Verkligen. Svenskarna borde bara vara erkännssamma över att människosonen Jean nedstigit bland dem.

En historiker har påtalat att ingen riksdag sen 1809 varit så bedrövlig ur medborgerlig synpunkt som den 1828-1830. I alla frågor av vikt lyckades regimen genomdriva sin linje. Man kan t o m säga, att regimen *tilltvingade* sig segrar som var så provocerande att de skapade långtgående bitterhet. Team Bernadotte-Wetterstedt var *lite väl* sluga, slipade och svekfulla för sitt eget långsiktiga bästa. Gunnar Heckscher menar att "framgångarna vid 1828-1830 års riksmöte hade kanske stigit dem åt huvudet, så att de nu var benägna att underskatta oppositionens betydelse", liksom även *folkviljans* betydelse. Genom sitt genomkorrupta, maktarroganta, lumpna beteende vann de många omedelbara och kortsiktiga segrar men sådde frön för en rekyll i framtiden.

Regimen agerade så till det yttersta moraliskt skändligt, att man nära nog lyckades släcka det patriotiska svenska flamma som glött hos många riksdagsmän som velat något *för folket*. I bondeståndet arbetade liberalerna Anders Danielsson, Nils Månsson och Johan Jacob Rutberg⁹⁶⁶ förgäves mot strömmen.

Bondeståndets talman var Johan Olsson Longberg.

---

⁹⁶⁶ Johan Jakob Rutberg (1787-1854), svensk bonde och politiker

Till slut fick en av de ledande oppositionsmännen i adelns riksdagsgrupp, Carl Henric Anckarsvärd, nog. I protest mot det av den bernadotteska regimen genomkorrumpade riksmötet återlämnade han mitt under sittande riksdag, måndagen den **26 oktober 1829**, sin riddarhuspollett⁹⁶⁷ och gick därifrån. Enligt Nils Holmberg, i sin doktorsavhandling, var *detta* ögonblicket då *den nya tiden* började. Vändningen.

Vid riksdagens slut höll Jean sitt sk tontal till riksdagens samtliga ledamöter. Detta ägde rum fredagen den **19 mars 1830** mitt på dagen i Rikssalen på slottet. Talet inleddes:

”Välborne, ädle och välbördige, ärevördige, vördige, vällärde, äreborne, förståndige, välaktade, hedervärde och redlige gode herrar och svenska män!”

Hälsningsfrasen illustrerar med karikatyrmässig tydlighet hur fåniga och skenheliga dylika formella hälsningsfraser, i synnerhet i rojalistiska sammanhang, var och är. Trams. Och i själva verket så misstrodde och föraktade han de som han just tilltalade med denna påklistrade, konstlade artighet.

Och det fanns inget ädelt, förståndigt eller hedervärdigt hos den majoritet av de församlade som tillät regimen att ännu en gång våldföra sig på den svenska demokratin och svenska nationens frihets- och framåtsträvanden under riksdagen 1828-1830. Hyckleri rakt igenom. Den narcissistiske stamfadern påstod i talet att hans egna åtgärder överträffat vad riksdagen ens vågat önska sig, och att ”nationen” visat ”fullt förtroende för sin konungs ledning” och hela tiden i minnet ihågkommit det märkesåret 1810. Detta var en medveten vantolkning och revisionism i realtid. ”Nationen” hade inte visat honom ett dyft. ”Nationen” hade blivit utsatt för ännu ett väldigt övergrepp, en oförrätt och kränkning, p g a Jeans söndertrasande av riksdagens och den svenska demokratins avsedda funktionssätt.

Stamfadern, i all sin himmelshöga självgodhet, framhöll vidare sitt påstådda samhällsbygge, sina krigssegrar för Sverige, sina framgångar inom förvaltningsområdet. Han lyfte även fram att han själv var ”mer vårdare av lagen än härskare” som samtidigt upprätthöll ”kungamakens moraliska kraft” samt ”sanning och rättvisa”. Utan ironi, på fullt allvar, fortsatte han:

”Vid helgden av den lagbundna myndighet, varmed de styrande beklädas, är folkens ära och trevnad fästade. Sedan jag givit stadga åt era politiska rättigheter, har grundlagens upprätthållande varit föremål för hela min omtanke. Jag har bevarat den orubbad.”

Man vet i efterhand inte om man ska skratta eller gråta. Var Jean på riktigt? Vad var egentligen detta för människa som Sverige krattat in 1810?⁹⁶⁸

Talet var en sådan pervers förvrängning av verkligheten, ett illusionsnummer där bevisföringen vridits 180 grader från sin egentliga utgångspunkt, att det invaggade en del åhörare i en genomfalsk verklighetsuppfattning, samtidigt som det förbryllade andra desto mer.

Kort efter publicerade tidningen *Medborgaren* en artikel som dissekerade trontalet, kallad *Tankar i anledning av thron-talet vid riksdagens slut år 1830*. Den fege bernadotterregimen drog givetvis in – med godtycke och egenmäktighet, som alltid sen 1812 – hela upplagan omedelbart. Senare kom texten dock ut som fristående ströskrift. Artikeln var författad av oppositionspolitikern Gustaf Hierta, och var en syrlig vidräkning med Jean Bernadottes självgodhet, inbilskhet, maktlystnad, demokratifientlighet, reformfientlighet, illusionsnummer, hans orddribbleri och kulisser, och hans närmast totala avsaknad av *vilja* att inse, förstå och agera utifrån svenska nationens tryckande problem och behov. Hierta insinuerade att Jean var inkompetent att styra riket och vad som framträdde hos autokraten var snarast en faktisk *likgiltighet* – bakom några högtravande fraser som snuddade vid frågorna – inför de sanna

⁹⁶⁷ riddarhuspollett = legitimitetskort som berättigade till att delta i adelsståndets förhandlingar på Riddarhuset under pågående riksdag

⁹⁶⁸ Se kap 24 avsn 24

levnadsförutsättningarna, tankegångarna och bekymren hos människorna i det svenska folkdjupet.

Innan vi lämnar själva riksdagen, bör omnämnas en annan händelse som inträffade bara några timmar efter Jeans trontal, samma fredag klockan 19:30 på kvällen. Vid bondeståndets sista sammankomst reste sig Anders Danielsson upp och höll ett tal till ledamöterna i riksdagsgruppen. Med vass ironi gav han en svidande vidräkning av det mygel, den ohederlighet och det fördärvliga, rent destruktiva förfarande som tillåtits fortgå när bondeledamöter sålt ut sin heder och sin plikt och sprungit regimens ärenden istället för representerat den svenska allmogens intressen. Danielsson angrep även ampert det osande självberöm som levererades både av stamfader Jean och andra för resultatet av riksdagen:

”Att prisa våra förtjänster tillhör icke oss själva. --- Det lyckliga Sverige saknar dessutom icke talare, som vid detta och andra tillfällen på ett värdigt sätt lovsjunger dess avundsvärda belägenhet, frambragt genom dess lagstiftares vishet och fosterlandskärlek.”

Danielsson förklarade att eftersom han själv ofta ej delat bondegruppens majoritetsbeslut, så hade han heller ej rätt att ta åt sig äran av dessa vackra beslut som fattats, och han gisslade skarpt bondeståndets bifall till regimens ansvarslöshet med utgifter, som nu skulle behöva täckas av den nödställda allmogen, som samma ledamöter var stadda att företräda:

”Och jag ska ej med ett ord omröra det lyckliga förlitande på skattdragarnas förmåga, som legat till grund för all den frikostighet som deras representanter visat. Jag ska varken ta i försvar den allmänna välmågans förhållande till de ökade utgifterna eller företa mig att vederlägga de nedslående målningar därav, vilka självmant --- blivit framställda av själva denna majoritets medlemmar, som eljest hyser ett så högt begrepp om folkets förmåga att draga skattebördor. Jag ska endast avhålla mig från att upprepa de dystra föreställningar jag själv gjort mig och vilka man funnit så tadelvärda, om mitt lands armod, dess invånares vanvårdade bildning och deras bristande självständighet.”

Den som Danielsson lade skulden på för bondeståndets moraliska förfall, och för att ha bytt lag och blivit en av regimens lakejer, var ståndets talman Johan Longberg. Denne Longberg har förekommit tidigare i vår berättelse, och hade vid flera tidigare tillfällen gjort sig känd som en förfäktare av allmogens sak och liberala principer sida vid sida med Danielsson, men efter att 1828 blivit utnämnd till talman hade han sålt ut sig till regimen, vilket gjort Danielsson mycket besviken, och han förkunnade nu med iskallt hån:

”Det finns en sak, som rättvisan i denna stund fordrar av mig och av oss alla, och denna är att erkänna deras förtjänst, som hos oss haft styrelsen av det stora fulländade verket. Och, i sanning, det finns föga någon förtjänst mindre tvetydig, mer allmänt erkänd och ovedersägligen dokumenterad än denna. --- Så har också aldrig förr en talman i bondeståndet inlagt så mycket ära, gjort sitt land så odödliga tjänster, försäkrat sig om en så oförgänglig tacksamhet. --- Stor har utan tvivel den *skicklighet* varit, som så kraftigt sammanhållit enighetsbandet inom detta stånd i alla de ämnen, där så mycket riksgagneligt blivit en frukt av våra överläggningar.”

Danielsson räknade sedan upp många av de oförrätter av historiska proportioner som bondeståndet medverkat till, och avslutade:

”Jag har nämnt några få exempel, men jag kan icke försöka att här upprepa ens de största och minst tvetydiga bland de anspråk, som vår värde talman äger på samtids och eftervärlds tacksamhet. Detta vore att gå historiens dom i förväg. --- Må vår högt förtjänste, hedervärde talman länge leva, och jag vågar förespä honom en lycklig ålderdom, när fäderneslandet hunnit smaka frukterna av hans tjänster, och Sveriges allmoge, under stigande upplysning, erfarit de välgörande följderna av hans omvårdnad om dess fördelar och rättigheter.”

Efter sitt anförande lämnade Danielsson salen, vilket var ytterligare en skarp markering i linje med vad han just anförde. Talmannen Longberg, femtekolonnaren, svarade genom att driva

igenom ett beslut att Danielssons ”anmärkningar och syftningar” skulle ogillas av resten av ståndet.

Sverige befann sig så i en brytpunkt, och detta märktes både på riksplanet och inom de olika riksdagsgrupperna. Skiljelinjen gick mellan egennyttiga och/eller mutade regimanhängare å ena sidan, och försvarare av universella principer rörande främst medborgerliga rättigheter och en riktig folkrepresentation i styret av riket med *folkets* bästa som riktmärke å den andra sidan.

Nils Holmberg skriver i sin avhandling:

”I och med att regeringens grepp om majoriteten vid riksdagen 1828-1830 visade sig vara fast, började tvivel på lämpligheten av den rådande politiska ordningen på nytt att uppstå inom oppositionen. --- Från och med 1830 börjar en ny epok i den svenska politiken. Idéer om samhällets författning och mål, som varit latent, fick aktualitet. --- En ny uppfattning av samhällets konstruktion, dess mål och medlen för dettas förverkligande började göra sig gällande.”

Med andra ord, riksdagen 1828-1830 hade för alla tänkande personer tydliggjort att den svenska s k demokratin ej fungerade; styret av Sverige krävde förändring och omorganisation. Det befintliga systemet var trasigt, sönderkorruperat, moraliskt fördärvat och kunde i denna tidsålder inte längre på något sätt anses för *legitimt*. Och när det system som ska utgöra stommen för hur staten och samhället fungerar ej längre anses tillförlitligt, hederligt och rättsinligt, så har staten och samhället ett ganska stort problem.

Den **22 april** publicerade Carl Henric Anckarsvärd tillsammans med juristen Johan Gabriel Richert⁹⁶⁹ skriften *Förslag till National-Representation*. Denna publikation, 98 sidor lång, kritiserade ståndsriksdagens uppbyggnad och enskilda riksdagsledamöters åsidosättande av sina moraliska skyldigheter, då många istället tycktes underkasta sig regimens, olika särintressens eller det plumpa egenintressets vinster. Anckarsvärd-Richert kritiserade hårt det svenska kastväsendet – ståndssystemet – såsom stelt och andlöst, och framhöll att staten faktiskt utgjordes av *individer*, medborgare. Etablissemanget däremot utgjordes av en ämbetsmannaklass, en liten politisk maktelit som egentligen inte alls företrädde *folket* utan främst sig självt. Sverige styrdes av ett fåtal kolosser med sina egna särintressen och vars existens till stor del gick ut på att försvara sina egna befintliga privilegier. Anckarsvärd-Richert argumenterade för en ny representationsform som utgick från *folket*. Oavsett inkomst och förmögenhet, oavsett bildning och oavsett bakgrund, så var alla medborgare i landet berättigade till juridisk och moralisk delaktighet i samhällets utveckling och beskydd. De konservativa fortsatte dock att, moraliskt ohållbart, försvara en riksdagsordning grundad på ett kastsystem med olika rättigheter och företräden baserat på börd och samhällsklass.

Anckarsvärd-Richert skissade upp en tvåkammarriksdag, där basen för demokratin skulle utgöras av allmänna val. Denna riksdag skulle sammanträda vart tredje år, där riksdagsarbetet skulle bli mer produktivt med effektivare beslutsprocesser, tydligare ansvarsfördelning och större ändamålsenlighet att hela tiden arbeta för nationens och folkets bästa. Denna nya styrelseform skulle ersätta den tungrodda, svaga, regimmanipulerade och av särintressen och dolda agendor splittrade ståndsriksdagen.

Även om det förslag som Anckarsvärd-Richert presenterade aldrig förelades riksdagen, så hamnade genom denna skrift den svenska nationalrepresentationen – vilka av medborgarna som ska representeras i nationens maktinstitutioner, och hur – i centrum av den politiska debatten.

Tankarna i Anckarsvärd-Richerts manifest var ej nya. Exempelvis hade Boije redan i sin skrift *Om allmänna nyttan av en --- opposition*, utgiven våren 1815, tagit upp den orättvisa återspeglning av svenska folket som riksdagen utgjorde, särskilt när mindre än 1% av befolkningen

⁹⁶⁹ Johan Gabriel Richert (1784-1864), svensk jurist och politiker

– adeln och prästeståndet – hade lika mycket makt som de övriga 99%.⁹⁷⁰ Men medan Boijes debattinlägg 1815 nedsablats av bulldoggen Grevesmöhlen, i förlängningen dennes uppdragsgivare Jean Bernadotte, så fanns det 1830 en förmånligare jordmån för det Anckarsvärd-Richertska manifestet. Genom riksdagen 1828-1830 hade de representativa missförhållandena, och den bernadotteska korrupsjonen av hela systemet, blivit så uppenbara och skapat så mycket frustration, att tiden var inne för förändring. Vad hände med regeringsformen 1809, maktindelningen, demokratin, öppenheten, den nya tiden? Det svenska samhället hade istället på 20 år blivit genompyrt av censur och åsiktsförföljelse, misstänksamhet, stegrad girighet och egoism till aldrig förr fattbara nivåer, och en skamlös korrupsionsmentalitet med förankring i den absoluta toppen som fördärvat traditionell svensk hederlighet och moral och urgröpt demokratins funktionssätt. Själva *kittet* som sammanhöll nationen hade kraftigt försvagats, och höll på att spricka.

Vad fan hände egentligen efter den där *fantastiska* externrekryteringen av den svartkrullhåriga frälsaren 1810?

Man hade fått nog, och Anckarsvärd-Richert angrep främst maktkoncentrationen och en smal elit som vanstyrde riket med kraftiga medel till sitt föfogande.

Den svenska regimen fortsatte att gå i otakt med svenska folket inte bara vad gällde inrikespolitiken utan även utrikespolitiskt. Den **28 juni** avseglade kronprins Oscar med fregatten *Eurydice* från Dalarö till St Petersburg i Ryssland, där han tillbringade hela sommaren och ärades med salut, parader, folkmassor, eskort i gyllene vagn och ett ordentligt familjärt omfamnande. Den **5 juli** välkomnades han av en viss Tjernysjev, pappsen Jeans gamle kompis från 1810, numera krigsminister.⁹⁷¹ Med tsar Nikolaus⁹⁷² samtalade Oscar den **8 juli** om riksdagen och Stortinget – d v s de lagstiftande församlingarna i Sverige och Norge – såsom närmast *oppositionsinrättningar*, och försäkrade att vare sig pappa Jean eller han själv tänkte tillåta minsta inkräkningar på sitt kungliga prerogativ. Oscar försäkrade stolt:

”Eftergiftssystemet ska aldrig, min herre, bli vårt system!”

En ny omfamning blev tsar Nicolas svar. Maktberusningen var total.

Tillsammans förkastade Oscar Bernadotte och den ryske tsaren vidare tryckfrihet, folkrätten m m. Oscar bedyrade även för tsaren att han skulle visa sig värdig dennes vänskap genom att ”anförtro ers majestät mina egna barn”. Far och son Bernadotte var synnerligen noga med att knyta familjeband till Ryssland så starka som bara var möjligt.

Vid flera tillfällen dinerade Oscar med den innersta tsarfamiljen, som en av dem. Oscar översköljdes med rysk förbindlighet, och när han i augusti åter ombordsteg på *Eurydice* för att segla tillbaka överhopades han med praktfulla presenter.

Syftet med Oscars besök hade, enligt professor Söderhjelm, varit ”att inför Europa affisera initimiteten mellan de svenska och ryska *dynastierna*” – vilket dock var en helt annan sak än en förtrolig relation mellan de ryska och svenska *nationerna* och *folken*. Såväl Jean som Oscar var mycket måna om att undvika allt som kunde rubba *deras* goda förhållande till Ryssland. De såg det despotiska, väldiga Rysslands *personliga beskydd* – som gick tillbaka till familjefördraget i Åbo 1812⁹⁷³ – som en karriärförsäkring och en livförsäkring om det skulle bli oroligt i Sverige. Ryssland såsom despotisk militär supermakt var alltså Bernadottefamiljens backup och beskydd, dess högsta spelkort, *mot* svensk opposition och *mot* det svenska folket.

Snyggt.

⁹⁷⁰ Se kap 22 avsn 15

⁹⁷¹ Se kap 3 avsn 1

⁹⁷² Nikolaus Pavlovitj Romanov (1796-1855), rysk tsar (artistnamn Nikolaus I)

⁹⁷³ Se kap 4 avsn 12

Varför berättar ättingen Carl Gustaf Bernadotte inte lite mer om detta nuförtiden, när han i alla dessa tal för den svenska populasen lyfter fram sin släkts stora och stolta gärningar?

Vid tidpunkten för Oscars vistelse i Ryssland inleddes dock en serie uppror i olika delar av Europa, med den gemensamma nämnaren att folk, kuvade och kvävda under auktoritära styrelseinrättningar, krävde frihet och självständighet, medborgerliga rättigheter, rättvisa och medbestämmande. Människor som levde under absolutism krävde liberalism.

Den **25 juli** undertecknade den franske kungen ett dekret som kraftigt inskränkte tryckfriheten, upplöste parlamentet samt utlyste nyval med restriktioner kring vilka medborgare som hade rösträtt. De nya fräscha reglerna, utpräglade från denne rojalist, innebar i praktiken att den liberala medelklassen uteslöts från demokratin. Detta ledde till tre dagar med gatustrider i Paris där människor ropade slagord som "leve grundlagen!" och "ner med kungen!". Den noble kungen besvarade dessa opinionsyttringar med att kommendera ut militären som öppnade eld mot och dödade civila medborgare. Upploppen tilltog emellertid i styrka och omfattning och växte till en revolution. Tusentals barrikader vräktes upp på Paris gator och trikoloren – folkets fana, symbolen för 1789 års liberala och republikanska ideal – vajade från fasader och över byggnader. Folkviljan segrade slutligen över despotismen, och den **2 augusti** abdikerade kungen.

En månad efter julirevolutionen i Paris var det dags i Belgien, som efter Napoleons fall hamnat i union med Nederländerna. Vid uppförandet den **25 augusti** av den revolutionära operan *Den stumma från Portici*⁹⁷⁴ på *Théâtre Royal de la Monnaie* i Bryssel, som var en del av firandet av Nederländernas kung Willems 15 år på tronen, reste sig publiken mot slutet av föreställningen och ropade nationalistiska slagord. Den nederländska garnisonen fördrevs från staden. Den **23 september** marscherade en armé med 12 000 nederländska soldater in i Bryssel för att återta staden, men efter flera dagars blodiga gatustrider retirerade armén natten till den **27 september**. En provisorisk belgisk regering utropade den **4 oktober** Belgiens självständighet.

Vi inflikar här en kommentar om händelserna i Frankrike och Belgien från den imbecille och egoistiske köpmansdottern från Marseille, som den **5 oktober** skrev i ett brev till sin syster:

"De omstörtningar som icke medför *personliga fördelar* är alltid till *större skada än nytta*."

Genialt, Désirée.

Skimrande principer. Endast egennytta räknas, *alltid*.

Åter till händelseutvecklingen på kontinenten. Kort efter händelserna i Belgien var det dags i Polen, där en stor frihetsrörelse utbröt under inverkan av julirevolutionen i Frankrike, och som riktade sig mot det alltmer hårdföra, absolutistiska, diktatoriska ryska förmyndarskapet man levde under. Tryckfriheten var suspenderad och ersatt med statskontrollerad censur. Den ryska hemliga polisen förföljde polska fritänkare, liberaler, intellektuella samt kända eller potentiella oppositionsmän. Organisationer förbjöds, medborgerliga friheter inskränktes. Polackerna hade länge tvingats subordinera sig under en påtvingad rysk överhet – ett ryskt diktatoriskt förtryckarvälde i Östeuropa realiserat med Jean Bernadottes benägna support⁹⁷⁵ – och trängtade efter frihet, nationellt självbestämmande och demokrati. Den ryske guvernören i Warszawa, tsarens bror Konstantin, var en avskydd symbol för den ryska ockupationen.

⁹⁷⁴ *La Muette de Portici*, en opera i fem akter från 1828, med musik av Daniel-François-Esprit Auber (1782-1871) och libretto av Augustin Eugène Scribe (1791-1861).

⁹⁷⁵ Se t ex kap 3 avsn 15 (Skjöldebrands varning i september 1811 av Jean Bernadotte för Rysslands auktoritära härskarambitioner i hela Östeuropa ner mot Balkan och Svarta havet, och att Sverige ej borde bidra till att göra Ryssland till en dominant framtida maktkoloss vars intentioner man ej kunde lita på); kap 4 avsn 1 (Jean Bernadottes omläggning av Sveriges utrikespolitik i fullständigt ryssvänlig riktning, den s k "1812 års politik"); kap 4 avsn 12 (Jean Bernadottes garanti i augusti 1812 att *Sverige* skulle erkänna en rysk annektering av delar av Östeuropa, mot att *familjen Bernadotte privat* erhöll ryskt militärt understöd på svensk mark om något skulle hota familjens maktställning i Sverige); kap 21 avsn 8 (Jean Bernadottes instruktion till de svenska ombuden på Wienkongressen 1814-1815 att oreserverat ställa sig bakom Rysslands linje i alla frågor, ett *carte blanche*, inklusive Rysslands härskarambitioner från Baltikum ner till Balkanhalvön)

Den **29 november** begav sig unga polska kadetter från Warszawas officersskola, ledda av den 33-årige Piotr Wysocki⁹⁷⁶, med vapen i hand till guvernörens residens Belwederpalatset. Guvernören lyckades dock fly, förklädd till kvinna. Upproret eskalerade emellertid. Den **4 december** bildades en provisorisk polsk regering och den **13 december** förklarade det polska parlamentet en nationell resning mot Ryssland. Den **25 januari 1831** beslutade samma parlament att Rysslands tsar ej längre var Polens statschef och att den påtvingade personalunionen skulle upphöra. Detta var lika med en krigsförklaring mot Ryssland. En ny polsk regering inrättades den **29 januari**.

Mindre än en vecka senare, den **4 februari**, marscherade 115 000 ryska soldater in i Polen, och tiotusentals fler följde senare. Kriget pågick i flera månader, och det förekom grova krigsförbrytelser där hela byar brändes ner, och hundratals civila som tagit sin tillflykt i en kyrka massakrerades. Sammanlagt 40 000 människor i de av Ryssland ockuperade områdena beräknas ha dödats och sårats.

Polens frihetssträvan och medborgarnas rätt att välja sina egna företrädare genljöd bland människor i andra länder över hela västvärlden. Liberala politiker, militärofficerare, intellektuella, författare och tänkare tog tydlig ställning för det polska folkets sak; stödorganisationer grundades, frivilligbeväringar organiserades, insamlingar startades i många länder inklusive USA.

Men det fanns de som *inte* stödde polackernas rätt till självbestämmande, att all offentlig makt i Polen skulle utgå från den polska folket. De som själva innehade ett upphöjt ämbete och makt på livstid, ville inte se sin egen särställning hotad, och förklarade sålunda sin sympati med Rysslands slägga. Ingen monark kunde komma till polackernas undsättning och stöd, av fruktan att gå miste om sin egen krona. En annan feg krake var påven, som fördömde polackernas "olydnad" mot Rysslands "legitima auktoritet". För att bevisa att vanliga människor hade en medfödd skyldighet att subordinera sig citerade påven exakt samma text ur *Romarbrevet* som Mårten Bengtsson tvingats lyssna till innan han halshöggs 1812.⁹⁷⁷ Samma jävla översittardravel levererat i kyrkans namn. Några livstidsmonarker runt om i Europa instämde och hejade på den ryska öfverheten.

I början av 1830-talet höll Europa alltså på att söndras i två delar: makten och opinionen. Dessa var i många fall varandras diametrala motpolar. Likadant i Sverige. *Svenska folkets* sympatier var unisont och eftertryckligt på polackernas sida, men den *svenske kungens* inställning var diametralt motsatt. Stamfader Jean Bernadotte – den tidigare vänsterrepublikanen som kämpat för frihet, jämlikhet och broderskap på den gamla goda tiden när detta hade gynnat honom själv – såg givetvis nuförtiden enkom till sitt nya reviderade *egenintresse*, och tog därför starkt parti *för Ryssland* och *mot Polen*. Stamfadern avvisade från svensk mark en polsk emissarie som kommit för att intressera honom för sina landsmäns sak. Stamfadern svarade på en förfrågan att agera medlare mellan polackerna och ryssarna att villkoret för detta var att polackerna först "erkände sin förbrytelse" samt på förhand förklarade sig villiga att åter underkasta sig tsarens välde. Och en utländsk ambassadör kommenterade att Jean bland sin närmaste omgivning uttryckte sig med "sällsam frihet", d v s sorglöst och tillmötesgående, om ryssarnas brutala krigsbrott och fullständigt tyranniska uppträdande i Polen.

I Schinkels anteckningar finns en notering om stämningen i Sverige 1830:

"Ännu levde det gamla nationalhatet mot Ryssland med friskt liv, ännu blödde det sår, som Finlands förlust⁹⁷⁸ tillfogat Sverige."

⁹⁷⁶ Piotr Jacek Wysocki (1797-1875), polsk militärofficer

⁹⁷⁷ Se kap 3 avsnitt 25

⁹⁷⁸ Se bl a kap 1 avsn 4-6, 8; kap 2 avsn 2, 8

En annan samtida sagesman har konstaterat hur den svenske kungens ryssvänlighet skapade ”söndring mellan honom och hans folk”, d v s mellan Jean och svenskarna. Rysslands övergrepp i Polen hade fullständigt urgröpt dess anseende och moraliska kapital i svenskarnas ögon. Men inte i stamfader Bernadottes. Han såg polska folkets resning som *dels* ett hot i form av ett uppvaknande folks självständighetssträvan per se, *dels* ett hot mot kolossen Rysslands maktställning generellt sett, hans egen livlina.

Men den europeiska samhällsutvecklingen i ett bredare perspektiv gick inte att stoppa.

Europas folk hade börjat kräva rättvisa och medborgerliga rättigheter. I toppen av pyramiden började man darra. De som blott p g a sin genetiska härkomst och slumpen – och definitivt *inte* genom egna meriter, objektivt utvärderade – befann sig i denna pyramidtopp, blev akut oroliga. Skulle deras parasitering och lyxleverne på skattebetalarnas och underklassens bekostnad upphöra? Skulle deras positiva särbehandling ta slut? Skulle den arbetande skocken inte längre gå på illusionsnarrativet om inmutade markinnehav, bördsföreträden, efternamnsstatus, maktabonnemang, påhittade titlar, ordnar och medaljer? Den svenske diplomaten nere på kontinenten Carl Gustaf Löwenhielm skriver i sina memoarer om stämningen i de fina salongerna:

”Verkningarna av de allvarliga politiska händelserna i Frankrike, Belgien och Polen gjorde sig kännbara även i sällskapslivet under vintern 1830-1831. *Alla var ängsliga och stela*, och det fanns ingen verklig glädje och otvungenhet.”

Stackars hov och aristokrati.

Stackars fysiskt och psykiskt kläna harar.

Stackars tunna fasader.

En annan samtida krönikör menar att detta bebådade slutet ”av en tid då det mödosamma inhämtandet av kunskaper och talanger ännu ansågs, om icke rent av vanbördigt⁹⁷⁹, åtminstone fullkomligt överflödigt för den som hade ett historiskt namn i beredskap vid första inträdet i världen”.

Revolutionsuppkomlingen som tidigare svurit sitt liv *mot* feodala företräden,⁹⁸⁰ såg vad som pågick i Europa som ett farligt hot mot sig själv och mot sin släkts tillmutade och tillskansade ensamrätter och privilegier i Sverige. Efter 1830 fruktade han för sitt inre styre av Sverige de liberala idéernas *smitta*. Svenska regimen ansågs i början av 1830-talet av flera vara okunnig om det allmänna tänkesättet i landet, och var optimistiskt trygg vid jollret i salongerna och vid hovkurtisörers benägenhet att göra sig angenäma. Stockholms slott var en *bubbla*. Slottsborgens invånare, såväl bofasta som reguljära besökare, levde i en aningslös, självviktig, vanemässig och ganska föraktfull och egenkär verklighet som få svenskar skulle känna igen sig i.

Men *orsaken* till folkopinionens manifestationer på den europeiska kontinenten var inte någonting som poppat upp över en natt. Det låg mycket djupare än så, och bottnade i ett missnöje som grott över många år som i en tryckkokare; en oerhörd besvikelse som till slut kom upp till ytan över att klockan 1814-1815 vridits tillbaka ett par decennier och den härskande klassen låst in Europas folk i sina gamla statistiskt underordnade roller och belägenheter – ”the arrest of Europe” som Adam Zamoyski kallat det⁹⁸¹. Och det var förtrytelsen över denna ofrivilliga subordination under feodala autokratier i olika former som nu framträdde; en förtrytelse över maktfullkomlighet, girighet, strukturella orättvisor, korruption och *feghet* i ledarskiktet. Decennier efter grundandet av USA – som uppstått ur en tanke och vision om människors frihet och jämlikhet – klamrade sig europeiska monarker fast vid sina ensamrätter och vid ideologin att

⁹⁷⁹ vanbördig = underklassaktig, simpel, ömklig; som saknar stil och finesse

⁹⁸⁰ Se kap 2 avsn 16 (om Jeans jakobinska bakgrund)

⁹⁸¹ Se kap 21 avsn 8 (de avslutande resonemangen i avsnittet)

paket utanför deras egna skyddade borgar är bra mycket sämre än dem själva och deras ofödda efterkommande.

Det stora missnöjet över detta folkförakt och denna maktarrogans delades av många grupper, såväl fattiga – samhällets olycksbarn – som intellektuella.

Människor som bryter sig ur ett ofrivilligt subordinationsförhållande – som opponerar sig mot regimen, makteliten, etablissemanget och "normerna" som är konstruerade att kuva snarare än att upplyfta – och som proklamerar sig själva som fria, självständiga och jämbördiga, är något av det värsta som styret fruktar. *Sanningssägare* som genomsådat illusionstricket med osynliga och ologiska redan på förhand bestämda regler om vem som ska vara överordnad vem. Och den som redan innehar fördelar över andra i samhället, som ej erhållits meritokratiskt, är ofta beredda att försvara dessa privilegier till vilket pris som helst.

Inför den uppkomna situationen i Europa framstod Jean Bernadotte som alltmer *främmande*. Han hade skolkat sig igenom sin privata SFI-kurs och visade genom livet i Sverige inget intresse av att lära sig landets språk eller ens förstå dess folk. Han hade i väsentlig utsträckning satt grundlagens maktodelningsprinciper och den svenska demokratin ur spel genom sitt självkonstruerade envælde, och hans bemödanden *mot* folkfrihet blev alltmer uppenbara. När han som nyanländ kommit till Sverige hade den franska auran och det mörka utseendet, det napoleonska och krigiska i de *uppdiktade* myter som omgav honom varit exotiska, spännande och fascinerande och avlockat befolkningens entusiasm och intresse. Professor Alma Söderhjelm har kallat honom för en "säruppenbarelse", en avvikelse i det svenska samhället som väckt fascination medelst grandiositet, självsäkerhet och skryt. Detta hade räckt inledningsvis för att *hänföra* svenskarna. Men inte längre. Efter två decennier i Sverige hade många genomsådat illusionen, fuskaren. På Vasatronen satt, två decennier efter statskupperna och den unga konstitution som skulle lyfta Sverige in i framtiden, en ultrakonservativ despot som – i tvär kontrast mot sina tidigare yvigt proklamerade ideal – i grunden misstroddes och ogillade det svenska folket och nu hårdfört *bekämpade* den svenska folkfriheten.

Varje tecken inom Sverige till opposition eller omständigheter som på det mest avlägsna sätt misstänktes kunna skapa grogrund för folkrörelser, sådde rädthåga och ängslan hos stamfadern. En konstitutionell, allvarlig men mot statskicket lojal opposition – detta kunde Jean aldrig lära sig begripa. *Opposition* – det vill säga det faktum att andra medborgare, skribenter, riksdagsmän, partigrupperingar, statsråd eller vad övrigt ibland hade avvikande eller nyanserade uppfattningar i olika frågor – det var för stamfadern detsamma som sammansvärjning, konspiration och stämpling. De personer som på något sätt blott visat självständighet i karaktär, eller någon frimodighet i omdömen och yttranden, var i hans värld nödvändigt illasinnade och fiender; "malveillants", "ennemis" och "canailles". I Sverige fanns för honom bara två slags människor; de välsinnade, som höll med honom, och de illasinnade, som inte höll med honom. De välsinnade rubricerades "les dévoués", de devota⁹⁸².

Jean sade ofta med kraftig betoning att "det finns inga *små* fiender". Många i hans omgivning fick höra den frasen upprepas. Han ansåg denna maxim vara ett bevis för sin djupa statskonst, hedersdoktor i statsvetenskap, där undertryckandet av *alla* avvikande meningsyttringar var livsnödvändigt. Duktig hedersdoktor, där.

Efter händelserna ute i Europa 1830, skriver en historiker, så var det "föreställningen om en mäktig demokrati som förorsakade honom *tusen förskräckelser*". En tid senare yttrade den f d republikanen från Pau i ett dokumenterat uttalande:

"Aristokratin måste vara stark! Den måste sätta mäktiga dammar mot den demagogiska strömmen!"

⁹⁸² devot = absolut och obetingad underdånig inför en person, institution etc; oinskränkt hängiven, servil, krypande

Alltså fortsätta att strypa den fria informationen, den fria debatten och åsiktsbildningen, pressfriheten, tryckfriheten, mötesfriheten, organisationsfriheten, och ej ödsla resurser på att höja den breda allmänhetens bildning⁹⁸³ o s v, var grundinstinkten hos den s k samhällsbyggaren från Pau. Vilket återkopplar till varför indragningsmaktens bibehållande varit en så viktig fråga, som han till varje pris varit tvungen att muta igenom bondeståndet i februari 1829.

I maj 1831 "insjuknade" stamfadern – eventuellt hade detta insjuknande ett direkt samband med revolutionstendenserna i Europa – och valde att överlämna styret till Oscar och själv tillbringa några veckor på Rosersberg för att "få vara i lugn", enligt en meddelare.

Under våren hade konflikten mellan Polen och Ryssland eskalerat, och utgjordes nu av ett fullskaligt krig. Rysslands repression av polackernas frihetsönskan och den pågående skoningslösa invasionen, Rysslands grymhet och krigsförbrytelser, stegrade svenska folkets ursinniga rysshät till nya nivåer. Det talades t o m om att Sverige självt borde gå i krig mot Ryssland.

Så föddes på Drottningholms slott den **24 augusti** Oscars och Josefinas femte och sista barn, en son. Stamfader Bernadotte – som en markering att Ryssland var Bernadottefamiljens fäste, livlina och beskydd – erbjöd då Rysslands tsar Nikolaus att bli fadder till barnet. Och det gavs förnamnen *Nikolaus August*⁹⁸⁴, som betyder "den vördnadsvärde Nikolaus"!

Tidigare justitierådet Hamilton kommenterar:

"Såväl i huvudstaden som i landsorten yttrades högljutt och allmänt missnöje över det ryska namnet, som ännu aldrig burits av någon svensk prins. Man omtalade att visslingar skulle komma att äga rum vid döpelseakten, som likväl gick för sig i slottskapellet utan något uppträde."

Faktum var att Oscars artighet mot den ryske tsaren "överallt ansågs som den grävsta oartighet emot det folk, han en gång var ämnad att styra."

Många svenska debattörer och intellektuella ansåg också att måttet var rågat. Hur långt kunde stamfader Jean Bernadotte och hans familj egentligen ta sitt ryska kryper? Mot bakgrund av ryssarnas folkrättsbrott, krigsförbrytelser, mordbränder, hängningar, arkebuseringar, våldtäkter o s v i Polen, där polackerna bara suktade efter frihet och oberoende, hade Bernadottesläktens öppna vurm för den förrädiska björnen i öster, den fruktansvärda bestialiska ryska regimen, som svenska folket hatade, inte bara demonstrerat en fenomenal tondövhet utan passerat anständighetens gräns.

Studenterna i Uppsala hängde ut värjor med sorgflor under fönstren, och en morgon fann man hängande i ett rep över Ågatan en docka i blodröda ryska kläder, bärande påskriften *Nikolaus*.

I tysthet beslöt Oscar och Josefina i ett senare skede att byta tilltalsnamn på den unge prinsen, från Nikolaus till August...⁹⁸⁵

⁹⁸³ Se kap 24 avsn 19

⁹⁸⁴ Nikolaus August Bernadotte (1831-1873)

⁹⁸⁵ Samtliga ryska envåldshärskare från 1801 fram till revolutionen 1917 hette antingen Alexander eller Nikolaus.

Kapitel 24

3 juli 1832 – 30 april 1844

Avsnitt

1. *Inkquisitioner*
2. *Le Camarade de Lit*
3. *Anders Lindeberg synar styrelsens hand*
4. *Bernadotte och Aftonbladet*
5. *En vanlig dag på regeringskansliet*
6. *Äreporten*
7. *Personalförmänen i Älvdalen*
8. *Stortinget markerar igen*
9. *En god människa*
10. *Konsten att göra siskonkorv*
11. *Crusenstolpekravallerna*
12. *Den röda boken*
13. *”Sverige har att tacka mig och mina lagliga arvingar”*
14. *Kung Kroknos*
15. *En förbjuden förbindelse*
16. *En annan förbjuden förbindelse*
17. *Det går an*
18. *Räfssten*
19. *Försummade möjligheter*
20. *Utnämningmakten*
21. *Det första Amerikabrevet*
22. *Samtidigt vid det lilla torpet*
23. *Stamfaderns sista tillrättalägganden och sorti*
24. *En diagnos*

INKVISONER

Det möjligen absolut värsta brott som någon svensk medborgare kunde göra sig skyldig till i Sverige ännu på 1830-talet, var att i någon form ifrågasätta det regerande bernadotteska enmansstyret, den bernadotteska tronföljden eller fälla ett oförmånligt ord om någon av den bernadotteska familjens medlemmar. Stamfadern var oerhört känslig om sin egen "värdighet" och image, och skulle ens någon skymt av ogillande kunna skönjas riktat mot honom själv, hans regim, hans franska ursprung eller – allvarsammast av allt – uttryck för sympatier för hans nemesis prins Gustav av Vasa, blev nedslaget hårdast tänkbara. Flera svenskar fick erfa detta.

Den **3 juli 1832** skrev majoren Ernst von Vegesack⁹⁸⁶, den berömda generalens son, ett brev till sin vän Gustaf von Düben⁹⁸⁷. Brevet postades av Vegesack i Berlin och skulle gå till Düben som befann sig i Wien.

Det hela gick ut på att Vegesack behövde pengar. Bakom sig hade han misslyckade affärer och han behövde en inkomst; han hade knappt ingenting och "det lilla jag möjligen har med behövs för min familj". Vegesack var insolvent och ställde nu, smått desperat, sitt hopp till prins Gustav i Wien för att erhålla ett penningbidrag samt en rekommendation om att inträda i prussisk militärtjänst, d v s få ett jobb som yrkesofficer. Vegesack vädjade till sin vän Düben att hjälpa honom i denna situation som han befann sig i, samt nämnde även i brevet till Düben att han samma dag skrivit direkt till prins Gustav. För att befordra sin sak, att erhålla pengar, försökte Vegesack undfägna prins Gustav med smickrande formuleringar om att han ännu hade stöd hos en grupp oppositionsmän som ville sätta honom på Sveriges tron.

Det mycket kuriösa inträffade nu, att brevet uppsnappades av den svenske ambassadören i Wien, Carl Gustaf Löwenhielm – i praktiken en spionutpost som för Jeans räkning bevakade allt som hade samröre med prins Gustav – som under en tid haft Vegesack och Düben under uppsikt nere på den europeiska kontinenten. Hur denna interception konkret gick till, brytandet av privatpost mellan en brevskrivare och en adressat som båda befann sig utanför Sverige, vore intressant att veta. Löwenhielm översände brevet till utrikesministern, verktyget Wetterstedt, och sedan var elden lös på Stockholms slott.

På stamfaderns direkta befallning till den dömande makten så anställdes rättegång om högmålsbrott. Både Vegesack och Düben åtalades under hösten för brott mot kontaktförbudet med den landsförvisade Vasafamiljen. Såväl Vegesack som Düben som personer, samt det konfiskerade "bevismaterialet" om en stämpling mot den svenska regimen, visade snarast att detta var drumlar som på ett drumligt sätt sökte kontanter. Vegesack sade klartänkt i sitt rättegångsförsvaret, att om brevet "verkligen varit skrivet av honom, väcker det föreställning om en person, som snarare haft *själen uppfylld av bekymmer över sin existens och av omsorgen för sin familjs bärgning*, än av konspirationsplaner". En historiker är inne på samma spår, när han konstaterar:

"Ifall regeringen fruktat en sammansvärjning, borde ovanstående brev ha varit --- det bästa beviset att *ingen* sådan var å bane, åtminstone ingen varunder hon behövde på något sätt oroa sig."

Det var uppenbart för alla att varken Vegesack eller Düben kunde betraktas som någon för riket farlig konspiratör. Icke desto mindre så bedrevs rannsakingen med *iver*, och efter framvisande av allehanda "bevismaterial" samt hörande av 14 "vittnen" i målet, och en lång arrest under sträng bevakning för de åtalade, dömde Svea hovrätt – denna pålitliga filial och hovleverantör – Vegesack och Düben till evig landsförvisning, samt att "mista den rätt och

⁹⁸⁶ Johan Fredrik Ernst von Vegesack (1792-1863), svensk militärofficer

⁹⁸⁷ Anders Gustaf von Düben (1785-1846)

förmån som svensk undersåte tillhör”, d v s i princip sitt medborgarskap. Innan dess skulle Vegesack ”insättas på bekännelse”, d v s frihetsberövas tills han, för att addera till förödmjukelsen, ”erkände” sitt brott. I maj 1833 avfördes de båda från Sverige till Tyskland.

I efterhand är det lätt att betrakta denna förvisning från Sverige som en *belöning*, inte ett straff, för de inblandade.

Nästa majestätsbrottsanekdot utspelade sig ungefär samtidigt som ovanstående.

Den **10 augusti** så gjorde den skicklige musikinstrumentmakaren Johan Lövenadler⁹⁸⁸ ett besök på Charlotta Wedins⁹⁸⁹ krog på Besvärsgatan 14⁹⁹⁰ på Södermalm i Stockholm. Dock uppstod där någon slags oenighet med servitriserna på stället. Som en *hämnd* inrapporterade krogvärdinnan och hennes pigor Lövenadler till polisen med de skarpaste anklagelser som tänkas kunde vid denna tid, nämligen klander av den bernadotteska kungamakten. Den **20 augusti** blev så Lövenadler i Stockholm följdenligt inkallad till polisen. Anklagelserna var att Lövenadler skulle talat illa om den franskfödde stamfadern personligen, till förmån för någon svensk eller infödd familj. Lövenadler var oskyldig och bestred anklagelserna, och intet kunde bevisas, men ändå hölls Lövenadler kvar i ett fuktigt och osunt rum på rådstuguhäktet *i månader*. Polisen skar av all hans kommunikation med omvärlden, inklusive anhöriga, och han behandlades i häktet som den grävsta missdådare. Fångvaktmästaren Ångman⁹⁹¹ misshandlade Lövenadler fysiskt med slag mot huvudet. Förhör av Lövenadler hölls vid inte mindre än *åtta* olika tillfällen; tre gånger i arresten och fem på polisstationen. Rannsakingarna genomfördes personligen av överståthållare Sprengtporten, underståthållare Wannquist, polismästare Nerman⁹⁹², justitiekansler Bergenschöld och justitieombudsmannen Törnebladh⁹⁹³. Det var alltså Sveriges tyngsta myndighetschefer inom rättskipningsområdet som man satte in för att grilla den stackars oskyldige musikinstrumentmakaren. Ibland var det en av dem i sänder som frågade ut honom, ibland flera tillsammans. Nerman, som dubblade som chef för stamfader Bernadottes Stasiverksamhet och var notoriskt ogillad, var särskilt hårdför.

Trots pressen, trots isoleringen och avskärmningen från yttervärlden, och trots *misshandeln* i den unkna cellen, så fortsatte Lövenadler att neka. Den **25 oktober** släpptes han till slut – ”villkorligt och tills vidare”. Vid hemkomsten fann han sina boningsrum och sin verkstad *förseglade* – igenbyggda – och likaså hade man stulit personliga dokument ur hans chiffonjé. Den godtyckliga arresteringen under lång tid hade nedbrutit honom själv och slagit undan benen på hans affärsrörelse. Lövenadlers tillvaro och liv var raserat. Den **12 november** tvingades han ansöka om konkurs.

Som en anekdot i sammanhanget kan avslutningsvis nämnas att personen som varit upphov till anklagelserna mot Lövenadler, näringsidkerskan Charlotta Wedin, senare omgift Rolff, avslutade sina dagar 51 år gammal på Danvikens mentalsjukhus.

Den **12 mars 1833** – alltså *nästan* på dagen 24 år efter att Gustaf IV Adolf gripits på slottet⁹⁹⁴ – publicerade *Dagligt Allehanda* ett fristående blad med titeln *Den indragna tidningen*, som innehöll en artikel kallad *Conspirationen i Iran*. Artikeln förkättrade den bernadotteska regimen hårt för dess agerande i målet Vegesack-Düben, och sades vara något av det fränaste som publicerats i Sverige sen fabeln *Räfvarne* den 14 juni 1810.⁹⁹⁵ Bl a skrevs, i allegorisk form, om

⁹⁸⁸ Olof Johansson Lövenadler (1800-1852), svensk musikinstrumentmakare

⁹⁸⁹ Anna Charlotta Wedin (Ahlström) (1792-1843), svensk kroginnehavare

⁹⁹⁰ Nuvarande adress Brännkyrkagatan 14 A, B eller C (oklart vilken del av fastigheten eller vilken ingång som krogen hade)

⁹⁹¹ Nils Olof Ångman (1788-1834), svensk fångvaktare

⁹⁹² Claes Ulrik Nerman (1792-1852), svensk jurist och ämbetsman

⁹⁹³ Carl Petter Törnebladh (1774-1844), svensk politiker och ämbetsman

⁹⁹⁴ Se kap 2 avsn 3

⁹⁹⁵ Se kap 2 avsn 15

den utvalde tronföljaren, efter att den tidigare kungafamiljen landsförvisats, att nationen ”sett många av dess förhoppningar, den byggt på hans styrelse, uppgå i rök” och att ”litet eller intet blivit gjort till upphjälpande av landets inre ställning”. Artikeln häcklade även Jeans inre krets av smilfinkar och jasägare och den propaganda som utpräglades från Stockholms slott; ”de fala smickrare som omgav honom prisade hans vishet och kraft, kallade honom den Store Profeten, Guds Sändebud, som än en gång nedstigit till dödlighetens värld att sprida ljus och välsignelse över jorden”, och som i detta lismande som de ägnade sig åt ”såg ett säkert medel att stiga eller behålla sig i hans gunst”. Man gisslade Jeans landsomfattande Stasiverksamhet gentemot sina egna undersåtar och den absurda apparat han installerat för att skydda makten som han bluffat till sig; ”den spindelväv vars trådar han så konstrikt sammanfogat och så illvarigt⁹⁹⁶ utlagt kring tronen”. Artikeln var givetvis anonym, men upphovet har i efterhand tillskrivits den tidigare Aftonbladetmedarbetaren Nils Arfwidsson⁹⁹⁷. Artikeln ansågs av regimen ”i högsta grad smädlig” och ”vådlig för allmän säkerhet”, och tidningen drogs givetvis pliktskyldigast in omedelbart av dåvarande hovkanslern Gustaf Lagerbielke.

Ett annat påstått majestätsbrott vid denna tid rörde hemmansägaren Johan Johansson⁹⁹⁸ i Skyberga, som ligger ca 20 km sydväst om centrala Örebro. Kring julen 1832 hämtades Johansson av polisen, belades med handfängsel och sattes i häktet på Örebro slott. Johansson påstods ha gjort sig skyldig till nedsättande tal om familjen Bernadotte. Angivaren, som riktat dessa anklagelser mot Johansson, var en korpral vid livregementets husarkår, en norrman vid namn Åhs. Denne Åhs påstås ha mutat andra vittnen att intyga anklagelserna. Johansson vägrade erkänna de uttalanden som man ville tillskriva honom, men medgav att han kan ha obetänksamt uttryckt visst missnöje över den svenska regimen. Ord stod alltså mot ord. Inga andra bevis fanns. I en ståtlig parodisk manifestation av den totala rättsosäkerhet som omgav alla s k majestätsbrott under Jeans styre, så dömde det lokala tinget Johansson till *halshuggning*. Den kungliga hovleverantören av önskade domslut, Svea hovrätt, fastställde dödsdomen den **29 mars**. Regimen mildrade straffet till 3 år på Vaxholms fästning. Johanssons nåd från själva dödsstraffet, beviljad av kungen i maj, noterades i media som en slags *välgärning*, som om enväldet därigenom – benådningen av en stackare som hela tiden varit oskyldig – hoppades inkassera egna godhetspoäng på hela händelsen, d v s exakt enligt den PR-mall och dramaturgi som vi sett exempel på tidigare. Först en ”anklagelse” följt av en orkestrerad fullständigt överdriven, oproportionerlig skrämsel- och maktdemonstration om vad konsekvenserna blir av att vanvärda den importerande släkten från Frankrike, sedan en ”benådning” av den hela tiden orättvist anklagade för att visa vilket gott hjärta som han på slottet också ägde, jämte sin allmakt.

Kapitel 24 avsnitt 2

LE CAMARADE DE LIT

Fredagen den **10 maj 1833** var en speciell kväll på *Théâtre du Palais-Royal* på 38 Rue de Montpensier i Paris, med plats för ungefär 750 gäster i salongen. Det var premiär på tvåaktskomedin *Le Camarade de Lit*, ”Sängkamraten”, skriven av Émile Vanderburch⁹⁹⁹ och Ferdinand Langlé¹⁰⁰⁰. Teatern låg ca 1300 meter från residenset på Rue d’Anjou där den franska

⁹⁹⁶ illvar = som förutser fara, som varslar ont

⁹⁹⁷ Nils Arfwidsson (1802-1880), svensk journalist, översättare och ämbetsman

⁹⁹⁸ Johan Johansson (1810-1877), svensk bonde, politiker och ämbetsman

⁹⁹⁹ Louis-Émile Vanderburch (1794-1862), fransk författare och dramatiker

¹⁰⁰⁰ Joseph Adophe Adrien Ferdinand Langlé (1798-1867), fransk dramatiker och journalist

republikens son Jean Bernadotte varit bosatt. Och samme Jean var nu huvudpersonen i denna pjäs, spelad av den unge talangfulle Derval¹⁰⁰¹ vars anletsdrag även påminde om rollgestaltens.

Stamfadern hade ett visst intresse för teater. Såsom inom så många andra områden så ansåg han sig själv äga märkvärdiga talanger även inom detta. I källmaterialet omnämns hur stamfadern en gång tillkallade sig Nils Almlöf¹⁰⁰² – som brukar räknas som en av Sveriges främsta skådespelare under hela 1800-talet – och gav denne anvisningar om hur han borde spela huvudrollen i ett visst drama.

Vad stamfadern dock saknade var självdistans, och han uppskattade ej skämt och satir. Inte för ett ögonblick. Enligt flera historier och minnestecknare led han stor brist på humor. Och allting som kunde tolkas som en gliring eller förolämpning mot honom själv togs på absolut största allvar och fordrade *vedergällning*, inte ett skratt. Och det var just därför som *Le Camarade de Lit* tog skruv på ett sätt som aldrig förr skådats.

Le Camarade de Lit var baserad på en sann historia om soldaten Jean Bernadotte och soldaten Thiébault, som i sin ungdom tillsammans stridit för stora odödliga republikanska ideal och delat samma tält i fält, sovit i samma soldatbreds i kasernen och varit de förtrognaste vänner. Deras banor längre fram i livet hade emellertid skiftat; den beräknande, utstuderat egennyttige och alltmer maktlystne republikanen Bernadotte hade slutligen blivit *kung* i ett land i norr, medan den redlige vardagsmänniskan Thiébault efter soldatlivet återgått till den franska arbetarklassen och slutat som timmerman. Med julirevolutionen i Paris 1830¹⁰⁰³ hade emellertid gamla liberala och republikanska känslor väckts till liv. Thiébault hade öppnat sitt hjärta och skrivit ett långt förtroligt brev till sin forne stridsbror som han delat tält och säng med, numera kung Bernadotte, med många referenser till deras gemensamma ungdomsupplevelser i den franska armén.

Kung Bernadotte hade avmätt svarat att han mindes Thiébaults namn, och bifogat 200 francs¹⁰⁰⁴. Thiébault hade blivit förnärmat av svaret, som ju indirekt och kyligt avvisade allt de varit med om och slagits för tillsammans och som knutit så starka band som bara är möjligt mellan två nära vapenbröder. Dagen efter att Thiébault mottagit brevet hade varit en söndag. Vid utgåendet ur kyrkan hade han sammankallat sin församling, låtit den läsa skrivelsen och kastat Bernadottes pengar i Maasfloden. Han hade kallat dessa för en ”föräktlig allmosa”.

Ovanstående var alltså vad som hänt i verkligheten.

Själva teaterstycket följer samma tema som denna verkliga historia, där Thiébault nostalgiskt önskar återse sin kamrat. När de så efter många år i pjäsen träffas och har en konversation, är Thiébault uppriktigt godhetsfull, respektfull och lycklig över att återse Jean. Denne i sin tur uppträder vänskapligt och tonar ner sin nya roll, säger att trots glansen som nuförtiden omger honom så minns han sitt ursprung, och bedyrar att ”lyckligtvis är hjärtat långt ifrån kronan”. När kung Jean vill bjuda sin forne vän på middag på slottet svarar Thiébault:

”På slottet! Jag middag på slottet! Nej, nej, jag trotsar sådana ställen. Jävlar anamma! I de där gyllene salongerna erinras du för mycket om vad du är, och jag kanske inte tillräckligt om vad jag är.”

De bestämmer sig för en annan plats, ett ordinärt värdshus. På kvällen drar de på sig sina gamla soldatuniformer från den franska revolutionstiden, äter och dricker, pratar franska minnen och höjer skålar för frihet och jämlikhet. Thiébault tilltalar sin forne soldatbroder med endast förnamnet Jean, vinet flödar, *republikens ideal* hyllas. Kung Jean predikar mellan skålarna

¹⁰⁰¹ Hyacinthe d’Obigny de Ferrière Derval (1801-1885), fransk skådespelare

¹⁰⁰² Nils Wilhelm Almlöf (1799-1875), svensk skådespelare

¹⁰⁰³ Se kap 23 avsn 26

¹⁰⁰⁴ 200 franska francs år 1830 motsvaras år 2020 av ca 14 000 kr (KPI), 30 000 kr (guldprisindex) alt 420 000 kr (arbetarlöneindex)

på värdshuset att han vill ha pressfrihet och individuell frihet, och att han "alltid varit liberal". Thiébault utbrister "Ner med aristokratin!" och försöker i slutet av första akten övertala Jean att abdikera, lämna all rojalistisk grannlåt och återvända till den sydfranska landsbygden och solen över Béarn. Jean gillar tanken, och lovar, när de skiljs åt för natten, att göra så följande dag.

Ridå första akten.

I den andra akten, när de möts följande morgon, påminner Thiébault försynt Jean om vad de talat om. Jean vill då ej vidkännas några utfästelser om större frihet för pressen eller för folket, utan har nu återinträtt i sin kungaroll. När en tredje person påminner honom om löftet att abdikera, viftar Jean bort detta med att han bara skojade:

"Åh! Lovade, lovade lite i luften."

Allt skulle vidmakthållas, den rådande konservativa ordningen fick ej rubbas, rojalismen gynnade honom personligen så därför fick högre republikanska ideal och principer vika undan, och löften skulle ej tas så allvarligt.

Detta om pjäsens innehåll.

När de franska tidningarna ett par veckor efter premiären i Paris ankom till Stockholm, uppfyllda av berättelser och kommentarer om detta teaterstycke, råkade stamfadern i obeskrivligt häftig vrede. Han befalde Brahe att genast efterskicka franska regeringens diplomatiska sändebud i Stockholm, Saint-Simon¹⁰⁰⁵. Brahe gjorde vad han kunde för att rekvisitionen skulle fördröjas till nästkommande dag, till stamfadern svalnat något, men icke. Den franska diplomaten uppkallades omedelbart till slottet. Kung Bernadotte for direkt ut mot honom med glödhet ilska om hur *kränkt* han blivit och krävde upprättelse. Diplomaten svarade att visserligen ogillade han själv oförskämdheter i pressen, men att han i egenskap av fransk diplomat i Stockholm inte hade något att göra med dessa presskriverier.

Stamfadern blev då, om möjligt, än mer ettrig. Han var arg som ett bi och gormade att Frankrikes kung inte kunde tillåta "oförskämda skribenter, att till allmän bespottelse framställa en krönt monark". Kung Louis Philippe¹⁰⁰⁶ var därför var skyldig honom upprättelse! Saint-Simon svarade att Frankrikes kung hade annat och viktigare saker att göra än att sysselsätta sig med skådespelare, tidningsskribenter och teaterförfattare, även om dessa skulle angripa hans egen person. Saint-Simon föreslog också, att Bernadotte agerade mest värdigt, om han på samma sätt *ignorerade* sådant tarvligt strunt, som snart skulle glömmas ju mindre väsen man gjorde kring det.

Detta var tvärt emot Jeans instinkt och vedertagna handlingsätt. Han var för stolt – och innerst inne *otrygg* i sin egen roll och sin legitimitet – för att låta kvickheter och tjuvnyp från kultursektorn helt enkelt bara passera. Han brusade åter upp:

"Nej, min herre! Jag släpper icke den saken så lätt! Jag är *offentligen kränkt* och måste ha *offentlig upprättelse!* Jag förstår att i de länder som lyder under min spira skydda både mitt eget och främmande monarkers anseende. Det är en klen ursäkt ni förebrår, att man i Frankrike nuförtiden vill att andra ska hålla tillgodo smädelser, därför att man själv är nog feg att låta hantera sig som en stympare¹⁰⁰⁷!"

Ur Jeans ordsvall levererades alltså en skarp smädelse av den sittande franska regeringen, tillika en mycket grov oförskämdhet och förolämpning som Saint-Simon fick ta emot. Saint-Simon noterade detta och sade, stabilt och välformulerat, på stående fot att hans uppdrag som representant för Frankrike hos det svensk-norska hovet därmed var avslutat, "och för enskild räkning har markis de Saint-Simon ingenting att säga ers majestät".

¹⁰⁰⁵ Henri-Jean-Victor de Rouvroy de Saint-Simon (1782-1865), fransk militärofficer och statsman

¹⁰⁰⁶ Louis Philippe d'Orléans (1773-1850), fransk kung (artistnamn Louis Philippe I)

¹⁰⁰⁷ stympare = kräk, usling, ynkyrgg; stark nedsättande i fråga om moral eller karaktär eller mod; klåpare, föraktlig och ömklig mansperson

Med dessa ord gjorde han en tämligen vårdslös bugning för kung Jean och avlägsnade sig hastigt, utan att invänta om stamfadern hade något mer att säga. Precis som oftast efter sina psykotiska utbrott, när han kände effekterna av sitt gemena uppförande, blev stamfadern förlägen och förstämd.

Saint-Simon lämnade snabbt in en formell skrivelse till utrikesminister Wetterstedt att hans beskickning var avslutad, och begärde samtidigt ut sina pass.

Den labile Bernadotte hade så plötsligt orsakat en diplomatisk kris, genom ett obehärskat vredesutbrott över en teaterpjäs i Paris. Nu krävdes *damage management*, snabbt. Att be om ursäkt för förolämpningen och försöka övertala den franske diplomaten att stanna kvar var givetvis under hans värdighet, eller förmåga. Det torde inte finnas ett enda exempel i källmaterialet där stamfadern genuint bett någon om ursäkt för någonting, någonsin, eller på ett övertygande sätt medgivit ett eget misstag.

Ej heller denna gången. Istället delegerade han till verktyget Wetterstedt att reda upp röran. Det bestämdes att utrikesminister Wetterstedt, när Saint-Simon kom förbi för det brukliga avskedsbesöket när en diplomat lämnar landet, skulle försöka mäkla fred och åtminstone, med all sin finess och finurlighet, se till att Saint-Simon inte vidarebefordrade ett alltför negativt omdöme om Sveriges kung Bernadotte till den franska hovet.

Men Saint-Simon avlade aldrig något avskedsbesök hos Wetterstedt! Han lät sin vagn stanna på gatan utanför Wetterstedts port och skickade upp sitt avskedskort med ett bud. På inbjudan att komma in svarade Saint-Simon endast ”ja så”, och vagnen rullade iväg söderut.

När den franska, tyska och senare den brittiska pressen blev varse hela historien med omständigheterna kring Saint-Simons avslutade uppdrag i Stockholm var deras kritik av Jean Bernadotte, renegaten, skärande och skoningslös, och man förlöjligade färgstarkt uppkomlingens från Pau överkänslighet för några kulturskribenters recensioner, hans nervösa överreaktion och jämmerliga brist på självkänsla. Och bokhandlar i Paris uppfylldes med löjliga karikatyrer över kungen av Sverige och Norge.

Kapitel 24 avsnitt 3

ANDERS LINDEBERG SYNAR STYRELSENS HAND

Anders Lindeberg beskrivs i källmaterialet som orädd. Han hade varit student vid Uppsala universitet när Finska kriget brutit ut 1808. Lindeberg hade varit en av de första som anmält sig som frivillig underofficer till det nyuppsatta lantvärnet. Han hade som 18-åring kommenderats till den ödesdigra skärgårdsflottan och där visat tapperhet trots sämsta tänkbara förutsättningar.¹⁰⁰⁸

Från 1815 hade pennan varit hans främsta vapen. Han hade som 24-åring frejdigt kastat sig in i den ljungande debattstriden mot Grevesmöhlen,¹⁰⁰⁹ och tagit ut svängarna tillräckligt för att tilldra sig regimens uppmärksamhet. Men istället för att vid det tillfället kuscha Lindeberg så hade regimen lyckats övertala den skicklige och frispråkige pennfäktaren att i Stockholmspressen driva regimens ståndpunkter mot betalning, d v s Lindeberg hade mutats att föra regimens talan i de tidningar som han arbetade med. Att sälja ut sig på det sättet är onekligen en fläck i Lindebergs räkning.

Lindebergs största intresse var emellertid teatern. Han skrev egna teaterstycken, översatte utländska operor och skådespel samt var en flitig teaterkritiker. Han önskade överta ledningen

¹⁰⁰⁸ Se kap 1 avsn 8; kap 2 avsn 2

¹⁰⁰⁹ Se kap 22 avsn 15

av Kungliga teatern i Stockholm eller åtminstone bli regissör där. I samband med det s k Torsslowska bråket¹⁰¹⁰ på Kungliga teatern hösten 1827 hade Anders Lindeberg till regimen inlämnat en ansökan om att få upprätta en fristående, privat teater i Stockholm, men fått avslag i februari 1828. Lindeberg gjorde sedan flera upprepade försök genom ansökningar hos regimen att få leda en egen teaterverksamhet, men alla hans förslag förkastades eller lämnades utan svar. Då vände han sin argumentation direkt mot det olagliga i Kungliga teaterns monopol att vara Stockholms enda teater, och detta blev frågan som drev Lindeberg att byta sida, från att ha varit regimen vän till att bli en av dess bittraste fiender. Lindeberg kom snart att kritisera regimen över ett vitt spektrum av politiska områden samt dess allenarådande maktutövning. Han formulerade sin opposition i två längre artikelserier 1832-1833 i sin egen dagstidning, *Stockholmsposten*.¹⁰¹¹ Efter att denna upphört blev Lindeberg 1833 medarbetare på liberala *Aftonbladets* redaktion.

Den **13 mars 1834** – årsdagen av statskuppen mot Gustaf IV Adolf, ett synnerligen laddat datum – så publicerade Lindeberg en offentlig skrivelse där han beskyllde stamfadern för att handla lagstridigt och egennyttigt i fråga om teatermonopolet,¹⁰¹² och där Lindeberg uppmanade justitieombudsmannen att undersöka om teatermonopolet var förenligt med Sveriges lagar. Slutet av skriften innehöll följande anmärkning:

”Vi har idag den 13 mars. Idag är ett fjärdedels sekel förflutet sedan en svensk konung störtades från sin tron, för det han illa vårdat sitt lands intressen. Om det högsta av dessa intressen är helgden av landets lagar, så överlämnar jag åt herr justitieombudsmannen och den allmänhet, inför vilken jag ämnar framlägga denna handling, att avgöra, hur mycket fäderneslandet vunnit genom det införda konstitutionella samhällsskicket, när ännu ett fjärdedels århundrade efter dess införande antingen *så många av grundlagens föreskrifter i så många år fått överträdas*, eller lagar och författningar tillåtits kvarstå, så rakt stridande mot konstitutionens anda och bokstav.”

Detta tog givetvis skruv. Fastän Lindeberg hade klockrent rätt i sak – att såväl den svenska konstitutionen som övriga lagar sargats och kränkts under regimen Bernadotte, att advokatsonen från Pau demonstrerade ett närmast öppet förakt för svenskars inbillade rättssäkerhet, samt att verkligheten i Sverige år 1834 inte alls motsvarade de formuleringar, den framtidsanda och de förväntningar som RF 1809 inrymde – så var denna sanning strikt

¹⁰¹⁰ Efter en miss i klädbyteslogistiken under en föreställning av *De begge Figaro* (originaltitel *Le Deux Figaro*, skriven av Honoré-Antoine Richaud Martelly, 1751-1817) den 18 oktober 1827 uppstod en ordväxling mellan huvudrollsinnehavaren Olof Ulrik Torsslow (1801-1881) och kostymmagasinsförvaltaren Ulric Emanuel Mannerhjerta (1775-1849). Dispyten eskalerades till teaterdirektören Johan Carl Puke (1795-1847), och ledde till att Torsslow avstängdes två månader. När Torsslow åter stod på scenen den 27 december 1827 fick han mottaga stormande hyllningar av publiken i den utsålda salongen. Följden av det Torsslowska bråket blev att teaterdirektör Puke lät utarbeta ett nytt reglemente som bl a innebar en sänkning av skådespelarnas ersättningar samt introducerade en myckenhet ansvars- och straffbestämmelser, där även småförseelser kunde bestraffas med två månaders löneförlust. Puke, mycket förnöjd över sin nya strafflag för skådespelarna, yttrade inför några av personalen att han trodde sig icke ha missat någonting. Den frispråkiga Henriette Sophie Widerberg (1796-1872) utropade då: ”Nej bevars, det är bara en sak som fattas där!” Puke frågade förvånat vad det kunde vara. Den tuffa Widerberg svarade: ”Prygel!” Många av institutionens största artister vägrade att förnya sina kontrakt på Pukes föreslagna villkor. Det var i samband med dessa händelser som Anders Lindeberg till regimen inlämnade sin ansökan om att få starta en ny egen teater. Krönikören av svensk teaterhistoria Nils Edvard Personne (1850-1928) har kallat Pukes utnämning till teaterchef – genom Bernadottes och Brahes nepotism och antimeritokrati, d v s den nya givni i Sverige sen 1810 – som ”en av de till denna post säkerligen allra olämpligaste”.

¹⁰¹¹ Artikelserien *Sverige år 1809 och år 1832* löpte från den 14 januari till den 17 april 1832, och följdes senare av artikelserien *Sverige i framtiden* från den 14 november 1832 till den 29 mars 1833.

¹⁰¹² Den allmänna uppfattningen om *varför* Kungliga teatern innehade ett monopol på att sätta upp teaterföreställningar i Sveriges huvudstad, var att regimen ville vidmakthålla sin kontroll över den s k yttrandefriheten och den bredare samhällsdebatten inklusive eventuell samhällskritik. Den 7 mars 1835 skärpte regimen teatercensuren i hela landet, enär man beordrade att ”teaterstycken må icke på enskilda teatrar uppföras utan att förut vara granskade och godkända av därtill förordnad person eller auktoritet”. Teatercensuren upphävdes inte förrän den 28 december 1872.

tabubelagd att öppet tala om. Många tänkande svenskar i alla samhällsklasser delade till fullo Lindebergs analys, men Bernadottes åsiktspolis, Stasiapparaten med öron i varje vrå av landet, kuvade det öppna fria samtalet och undergrävde tilliten människor emellan att våga säga sitt hjärtas mening. Lindebergs omnämnande i sin publicerade skrift av datumet den 13 mars i kombination med förmenandet att Gustaf IV Adolf åtminstone respekterat Sveriges lagstiftning mer än som var fallet under den nya regimen, var ett stort rött skynke för både Jean Bernadotte och hans lika korrupte vessla Wetterstedt.

Den **11 april** uppkallades så Lindeberg följdenligt till Svea hovrätt, Bernadottes samarbetsvilliga filial för fällande domar.¹⁰¹³ I Svea hovrätt upplyste man Lindeberg om att justitieombudsmannen ej tänkte blanda sig i saken utan att skriften istället vidarebefordrats till justitiekanslern, som nu avsåg åtala Lindeberg för högmålsbrott. Lindeberg invände objektivt mot punkt efter punkt i åtalet, men under godtyckets och den nysvenska rättsosäkerhetens fana ignorerades dessa sakliga invändningar, och Lindeberg fördes istället omedelbart till arresten. Åklagaren yrkade på halshuggning. Hela Sverige följde rättegången med stor uppmärksamhet. Lindeberg själv var ytterst medveten om sin huvudroll som eventuell martyr, och från häktet sökte han genom artiklar publicerade i *Aftonbladet* vidmakthålla spänningen och dramatiken, med budskapet till regimen att insatserna var höga. Den **17 maj** skrev han denna tidning:

”Med mig mördar man då konstitution och lag, men endast så, som människan kan döda det odödliga, för att se det åter uppstå i en ny och förädlad gestalt. Kanhända behövs denna handling, för att *väcka nationen ur sin domning*, att lära henne inse sin ställning; vad man bort göra för hennes bästa, och vad man verkligen gjort. Gjuter man mitt blod på schavotten, så ska det stänka omkring Sveriges gränser.”

Lindebergs insinuerade alltså att det slumrande naiva svenska folket – som tyst låtit *vanstyret* av sin nation pågå i 25 år – hade fått nog, och skulle väckas ur sin slummer och göra revolution mot den despotiska och destruktiva Bernadotteregimen, när Lindeberg själv halshöggs, och att dessa vibrationer även kommer att märkas i utlandet. Detta justitiemord skulle leda till att svenska folket visade *sin* makt, och vad det var kapabelt till.

Men den andra sidan fortsatte också att spela högt. Den **19 juni** föll Svea hovrätts utslag, där man kommit fram till slutsatsen att Lindebergs skrift innebar klander av kungens gärningar, vilka enligt lag ej fick klandras. Domen löd:

”Kaptenen Anders Lindeberg för detta grova brott ska, sig till straff och andra till varning, varda halshuggen.”

Tjusigt – Svea hovrätt gjorde exakt vad som förväntades av den, helt enligt manus. Duktigt pojkar. Fina jurister där!

Lindeberg överklagade domen till Högsta domstolen och anförde sakskalet och de bärande principer som borde gälla, men han var också noga med att framhålla att han *ej* ville emottaga någon nåd. Antingen fick HD utan förbehåll fria honom eller utan förbehåll fälla honom. Inget PR-politiskt dribblande däremellan. Han visste hur den bernadotteska dramaturgin annars var upplagd; hårdast möjliga straff, följt av kunglig benådning för att inkassera kungliga godhetspoäng i den allmänna opinionen.

Den **14 augusti** fastställde HD halshuggningsdomen från Svea hovrätt, men i ett tillägg så skrev Jean Bernadotte, som i egenskap av kung var delaktig i HDs beslut, att han ”i nåder” ville förvandla dödsstraffet till tre års fängelse på Vaxholms fästning. Man var på slottet i själva verket livrädd för att skapa en politisk martyr som kunde ena den liberala oppositionen och folket mot

¹⁰¹³ I samband med 400-årsjubileet av Svea hovrätt framhöll Carl Gustaf Bernadotte (artistnamn Carl XVI Gustaf) i ett högtidstal den 12 juni 2014 det historiskt sett ”nära samarbetet” och de ”starka banden” mellan kungamakten och hovrätten – formuleringar som, särskilt när det gäller stamfaderns epok, träffar mitt i prick. 2018 rekryterade Carl Gustaf Bernadotte den dåvarande presidenten i Svea hovrätt till att bli sin nye riksmarskalk, så de ”starka banden” tycks kvarstå.

Jeans despotiska maktapparat. Detta domslut och tillägget om en benådning som Lindeberg aldrig begärt, d v s exakt det PR-politiska dribblande som han befarat och därför redan på förhand specifikt undanbett sig, meddelades fången den **10 september**. Detta fick Lindeberg att samma dag inlämna en protest:

”Mer än en gång har jag förklarat, att jag vill ha *rättvisa*, ej nåd. Jag vet icke vad slags begrepp de äger om en mans ord, som tror, att han kan leka därmed vad det än må gälla. --- Frågan är således endast om: *när jag ska dö?* I anseende till åtskilliga ekonomiska arrangemang, önskade jag att därmed kunde dröjas ungefär två månader, t ex till den 8 november, som är min födelsedag.¹⁰¹⁴ Men om detta på minsta sätt skulle överskrida min lagliga rätt, så att mitt förslags antagande kunde anses innebära någon slags ynnest, avstår jag på förhand därifrån, och får äran förklara, det jag andligen är beredd att dö när som helst, om det ock vore i morgon. Jag anhåller emellertid att med det snaraste få veta dagen då man ska ta mitt huvud, som, fallet för bilan, ska, det vet jag, bli gagneligare för fäderneslandet än sittande på mina skuldror. Jag anhåller om att få en avskrift av ovannämnda utslag.”

Hoppсан.

Denna principfasta och orädda kontring räknade *inte* regimen med!

Jean Bernadotte och hans fega lakejer råkade med detta i en svår förlägenhet. Man hade väckt åtal om majestätsbrott mot någon som egentligen bara sade sanningen och talade sunt förnuft, och som därutöver gjort en tämligen oblyg referens till årsdagen av Gustaf IV Adolfs fall, och hävdade att under det förgångna kvartsseklet så hade den styrande regimen respekt för Sveriges konstitution ej imponerat. Och man hade ur detta drivit fram en halshuggningsdom.

Nu synade Anders Lindeberg den bernadotteska regimen kort. Hur stursk och kavat var man nu egentligen där uppe på Stockholms slott? Skulle man våga döda Lindeberg för detta? Det var lätt på slottet att slänga sig med arrogant översitteri och drygt maktspråk, mygla igenom auktoritär lagstiftning genom söndermutade riksdagar, bedriva sin egen Stasiverksamhet mot nationens infödda medborgare och tillämpa godtycklig rättsskipning med beställningsdomar hela vägen upp till HD... *Men hur var det nu med kuraget i skarpt läge?* Regimen Jean Bernadotte var moraliskt bankrutt, man hade såväl rätten och moralen som den allmänna opinionen emot sig, och att faktiskt halshugga Lindeberg kunde bli en utlösande gnista för en ny revolution i landet. Faktum var att det redan skålades för Lindebergs principiellt tydliga ställningstagande i svenska sällskap *utomlands*, samtidigt som man fördömde stamfadern.

Regimen var satt i verklig förlägenhet och försökte på olika vägar komma ur situationen. Man skickade över fångpredikanten till Lindeberg och försökte genom denne övertala fången att ändra sig. Men icke. Man släppte helt på bevakningen av Lindebergs cell, som tidigare strängt vaktats av flera poliser. Nu lät man dörren till cellen stå öppen utan en polis i sikte och Lindeberg hade kunnat gå vart han ville, bara promenera rakt ut på gatan. Men han satt kvar i sin cell och väntade på regimen verkställande av dödsdomen!

Jean och hans fega anhang blinkade.

Det var verktyget Wetterstedt som kläckte den aningen krystade lösningen, där regimen den **20 oktober**, till åminnelse av 24-årsdagen av stamfaderns landstigning i Helsingborg 1810, utfärdade en *allmän* amnesti till alla politiska förbrytare. Därmed *måste* även Lindeberg lämna fängelset per automatik, vare sig han ville det eller ej.

---

¹⁰¹⁴ Den 8 november var även dagen då avrättningarna inleddes på Stortorget nära Stockholms slott (slottet Tre Kronor) under Stockholms blodbad 1520, vilket var en nyckelhändelse som så småningom ledde till Vasaättens etablering på Sveriges tron. Den 8 november var också Désirées födelsedag. Det är oklart om Lindeberg även hade dessa två händelser i åtanke när han föreslog att han själv skulle bli avrättad denna dag, men i vilket fall som helst så gjorde begärandet av den 8 november som avrättningsdag hans provokation än mer slagkraftig.

Regimen hoppades genom denna nödlösning rädda sitt ansikte, men episoden gav mer en något annat en nyvunnen allmän popularitet åt Lindeberg, och hans kritiska politiska skrifter fick en strykande åtgång. Precis efter att verktyget Wetterstedts långsökta amnestiförordning offentliggjorts, på det väldigt udda jubileet 24 år av en oväsentlig händelse, berättas att en samling "frihetsvänner", bland dessa en viss Napoleon Berger som vi ska återkomma till,¹⁰¹⁵ samlats på krogen *Södermalmskällaren* och drack skålar för den svenska monarkins fall.

Kapitel 24 avsnitt 4

BERNADOTTE OCH AFTONBLADET

Jean var kritiskt medveten om den allmänna opinionens betydelse. Hans kommunikation till press och allmänhet kontrollerades och vägdes noggrant. Med ett implicit *budskapsföreträdare*, med selektiva fakta och en varsamt avvägd sanningshalt – ibland dock rakt ljugande – och en förtroendeingivande statsmannamässig tonalitet, skulle information filtreras ut. Inte en stavelse lämnade hovets desinformationsavdelning av en slump. I undantagsfall kunde även tystnad eller kraftfulla – på gränsen till förolämpande – dementier vara rätt strategi, i syfte att undergräva trovärdigheten i det som yppats gentemot kungahuset eller, indirekt, mot honom själv. För Jean hade emellertid detta ej varit tillräckligt, utan han hade ju, på ett grundlagsstridigt sätt, infört ett presstvång 1812 för att smidigare kunna tysta oppositionen och förhindra granskning.¹⁰¹⁶ Hyllningen av Norgeföreningen – legitimitetskvittot – måste fortgå och ej ifrågasättas, och allt som rörde den legitima landsfördrivna Vasafamiljen i Europa måste tystas eller censureras, möjligtvis förhånas.

Jean betraktade den fria pressen och öppna debatten – d v s risken att *sanningen* ventilerades offentligt – som kanske sin allra största fiende, det största hotet. Han köpte skribenter och journalister, mutade eller pressade tidningsredaktörer att skriva rätt saker, inte minst sådana som befann sig i finansiella trångmål eller som han hade någon annan hållhake på.

Nils Holmberg berör i sin avhandling detta ämne. Stamfader Bernadotte accepterade i praktiken inte någon reell opposition alls. Hans regim hade tagit till huvuduppgift att huvudsakligen främja *dynastiska* intressen jämte befästandet av oinskränkt makt över statsförvaltningen, samtidigt som den saknade håg att befrämja *svenska folkets* väl. Men som sagt, dessa var känsliga ämnen.

En samtida källa skriver om den atmosfär som rådde:

"Tryckfriheten undertrycktes, och indragningsmakten missbrukades, det byråkratiska godtycket blomstrade och rättvisans oväld förkränktes gentemot de fattiga, och ringa använde ej sällan rättens handhavare sig av metoder som närmade sig tortyr."

1830 hade varit ett viktigt politiskt märkesår med revolutioner i Frankrike, Belgien och Polen. Det hade också varit året då Carl Henric Anckarsvärd och juristen Johan Gabriel Richert i Sverige publicerat den uppmärksammade *Förslag till National-Representation*. Genom händelserna 1830 hade liberalismen gjort tydliga framåtskridanden, inte minst i den svenska samhällsdebatten.

Den tidigare ultrarevolutionäre, numera ultrakonservative autokraten på Stockholms slott fördömde dessa strömningar.¹⁰¹⁷ Under hans despotism, som det närmast var frågan om, fick flera svenskar plikta för sina liberala tankar eller för att ha påståtts ifrågasatt kungamakten.

¹⁰¹⁵ Se kap 24 avsn 12

¹⁰¹⁶ Se kap 4 avsn 7

¹⁰¹⁷ Jmfr kap 23 avsn 26

1830 hade även varit året då Lars Johan Hierta i december börjat ge ut den nya liberala tidningen *Aftonbladet*.

Denna tidning var något nytt i Sverige. Redan i prospektet hade utlovats transparens och upplysningar vid granskningen av regimen och dess maktutövning. Man resonerade med klarhet, rena principer, tydliga argument. Tidningen var rak och saklig, orädd att beröra vilka ämnen som helst och ta debatter, den hade ett modernt läsarvänligt format, och den hade en stab av skarpa politiska skribenter. Bland medarbetarna under de första åren märks bl a Gustaf Hierta, Carl Wilhelm Liljecrona, Anders Lindeberg, Henrik Bernhard Palmær¹⁰¹⁸, Johan Magnus Rosén¹⁰¹⁹, Oscar Patric Sturzen-Becker¹⁰²⁰ och Johan Peter Theorell. Grundaren Lars Johan Hierta hade varit 29 år när han lanserat *Aftonbladet*, och redaktionen utgjordes också huvudsakligen av män kring åldern 30-40 år. Viktiga angelägenheter speglades med en lätt framställning och ett piggt humör. Det fanns en kry, angelägen och ibland syrlig ton i artiklarna, men redaktionen besatt samtidigt mycket god kompetens och erfarenhet inom olika sakområden. Det var ”en tidning som med fin ironi och utan överdriven respekt går till rätta med det som tarvar offentlig kritik”, för att låna *Aftonbladet*medarbetaren Björn Gottliebs¹⁰²¹ ord.

Man satiriserade över Svenska Akademien och andra rojalistiska anhang som inte vågade säga sanningen.

Hierta drevs personligen av en moral och principer som utgick från jämlikhet och demokrati. Han var anhängare av de republikanska grunderna¹⁰²² och hängiven 1789 års idéer, som med 1830 års revolutioner återupplammat. Hierta sympatiserade starkt med de breda folklagren, han respekterade dessa människor och intresserade sig stort för samhällets sociala problem i en politisk kontext. Han såg statens uppgift som att skydda individers fri- och rättigheter, och han såg fri företagsamhet och produktivt arbete, enligt Adam Smiths läror, som grunden för nationers välstånd, men där det även fanns en dimension av socialt ansvarstagande.

Hierta hade en stor känsla för händelsers aktualitet och relevans, och gav *Aftonbladet* en mer dagspolitisk än idépolitisk karaktär. Redan inom ett par år hade *Aftonbladet* vuxit till Sveriges största tidning, och de regimtrogna medierna hade egentligen ingenting att sätta emot. Jeans och Wetterstedts koppel av regimlojala tidningar var publicistiskt underlägsna och famlade med sina osanningar och tillrättalagda narrativ. Publiken var redo för, och ville ha, något annat. *Sanningen*. Nerv. Kritisk granskning av samhället och makten. En röst som representerade *dem*.

Ämnena i *Aftonbladet* hade spännvidd. Man hade en god utrikesbevakning. Genom att utges på eftermiddagen – tidningen utkom ungefär klockan 16 – hann man varje dag få med de viktigaste utrikesnyheterna från Europa som anlänt med kurir på förmiddagen, och fick därmed automatiskt ett försprång mot andra svenska tidningar. *Aftonbladet* gav givetvis sin röst hörd i samband med de politiska spänningarna och konflikterna på den europeiska kontinenten. Man

¹⁰¹⁸ Henrik Bernhard Palmær (1801-1854), svensk författare, satiriker, politiker och tidningsman

¹⁰¹⁹ Johan Magnus Rosén (1806-1885), svensk författare, journalist och tonsättare

¹⁰²⁰ Oscar Patric ”OP” Sturzen-Becker (1811-1869), svensk författare, skald, journalist och politiker

¹⁰²¹ Björn Gottlieb (1896-1968), svensk journalist, författare och hembygdsckildrare

¹⁰²² Hierta hade döpt sin privata båt till *La République* (se kap 24 avsn 12). Jean Göransson menar emellertid i sin avhandling att Hierta ej var radikal i sitt politiska synsätt, utan att republiken blott sågs som den enda naturliga utvägen om monarkierna ej självmant anpassade sina samhällen efter tidens liberala strömningar. Flera andra historiker påstår att Hierta *inte* själv var republikan. Detta är emellertid en tolkningsfråga. Hierta, när han skrev opinionsartiklar i sin tidning, tonade ofta ner sin retorik och klädde den ej sällan i hövliga – men dubbelbottnade – komplimanger när han t ex riktade sina artiklar åt kronprins Oscar. Hierta var alltför slipad för att sticka ut som en radikal agitator, och insåg betydelsen av en *smart* retorik och en trovärdig, sansad solid debattnivå som tilltalade de breda massorna. Att Hierta var anhängare av republikanska principer råder absolut ingen tvekan om, men han var också pragmatiker och affärsman. Att kalla honom ”republikan” eller ej, är därför en öppen definitionsfråga. I grund och princip republikan, ja, men i skicklig förklädnad för att ej provocera fram oönskade resultat från makthavare och allmänhet.

engagerade och rapporterade, förklarade och kommenterade motsättningarna, och redogjorde för vilken relevans detta hade för Sveriges utrikes- eller inrikespolitik.

Aftonbladet antog ej en radikal hållning, men man anammade den liberala retoriken och backade upp folks kamp för frihet och självbestämmande. Man tog exempelvis starkt ställning för Polens sak mot Ryssland, hyllade det ”poliska hjältemodet” mot tvångsväldet, och detta stöd för Polen delades även av det svenska folket som ännu – efter mer än 20 år – mindes förlusten av Finland och betraktade allt ryskt med misstro och hat. *Aftonbladet* kritiserade indirekt kung Jean Bernadottes rysstroga utrikespolitik som feg, ynkelig och osvensk. Tidningen gisslade den svenska regimens undfallenhet för Ryssland, då den inte vågade visa ett uns av svensk solidaritet med det polska folkets frihetskamp. Polackerna var villiga att *dö* för sitt fädernesland hellre än att offra det, och Sveriges egen självständighet kunde vara i fara näst på tur, men tystnaden från Stockholms slott i ämnet var öronbedövande.

Aftonbladet förde en tydlig, konsekvent och väl underbyggd ideologisk linje, och man kunde lätt exponera det motsägelsefulla, gemena, egennyttiga politiska intrigerande som Jean företrädde. I en artikel måndagen den **27 oktober 1834** ställde man en av Jeans så typiskt högstämda proklamationer – hans sista brev till Napoleon från mars 1813 – mot det beräknande taktiserande tillsammans med Ryssland som han samtidigt höll på med. *Aftonbladet* citerade Jeans strof från den europeiska frihetskampen 1813 att ”i denna strid emellan världens frihet och förtrycket, ska jag säga till svenskarna: jag strider med er och för er, och de fria folkslagens önsknings åtfölja våra företag”, men vad fanns kvar av dessa stora ord nu när våra egna grannar Polen höll på att pressas sönder av rysk ockupation och brutalitet?

Som av en händelse, så indrogs *Argus* samma måndag av hovkansler David von Schulenheim för att, påstod man, ha uttryckt felaktiga åsikter om den svenska regimen och dess Rysslandspolitik. Men den **29 oktober** gick *Aftonbladet* till försvar för *Argus* och vederlade regimens nonsensförevändningar, samtidigt som man satte indragning i relation till amnestin för politiska oliktankare veckan innan,¹⁰²³ och den pågående riksdagens tryckfrihetsdebatt:

”Det är onekligen ett märkligt sidostycke till amnestin, att tvenne indragningar sker just vid samma tidpunkt, då alla fyra riksständen utan votering förklarar sin opinion att detta godtycke bör avskaffas,¹⁰²⁴ och hovkanslern själv på Riddarhuset, om också villkorligt, yttrat sig för en sådan förändring.”

Tidningen frågade sig även hur Jean, som nu sade sig vara så intresserad av att känna det svenska tänkesättet, skar av alla meningsyttringar, hur försiktigt formulerade som helst, och annullerade hela samhällsdebatten med detta censurverktyg som användes så godtyckligt.

Med näring av händelseutvecklingen i Europa och liberalismens frammarsch, så förde *Aftonbladet* givetvis en ideologisk kamp på hemmaplan, inför sina läsare. *Aftonbladet* såg en direkt motsättning mellan å ena sidan demokrati, å andra sidan monarki och aristokrati. Det handlade för *Aftonbladet* om folkets kamp för frihet och självständighet, mot despoti och privilegier. Maktanspråk utifrån börd, klasskillnad och ståndindelning var föråldrade ting, en kvarleva från feodalismen som man måste överge. *Aftonbladets* liberalism var lika renodlad på det ekonomiska området som på det politiska och konstitutionella. Man var principiellt emot all slags särbehandling och diskriminering, allt slags utestängande. Man förespråkade rätten till fri konkurrens handlare emellan, och uppbackade detta med relativt självklara resonemang om vad som genererade ökad välfärd i landet som helhet. Man framhöll näringsfrihet – fri företagsamhet – och klandrade monopolsystemets fördärv. Skråväsendet, det lagstadgade konkurrensskyddet för olika näringar, kritiserades.

¹⁰²³ Se kap 24 avsn 3 (20 oktober 1834)

¹⁰²⁴ Den 2, 9, 17 och 23 oktober 1834 beslöts indragningsmaktens avskaffande av respektive bondeståndet, borgarståndet, adeln och prästeståndet.

”Kastskillnad och skråprivilegier utgör det nyare Europas sjukdomsfrön, som måste undanröjas om statskroppen någonsin ska komma till hälsa”, skrev *Aftonbladet*.

Omvärlden sprang ifrån Sverige. Det behöves *förändring*, det behövdes *framåtskridande*. Och kanske framför allt, det behövdes framsynthet, mod och *ledarskap*.

En annan fråga som också låg *Aftonbladet* nära om hjärtat var frågan om det svenska skolväsendet. Man tog givetvis ställning för en utbyggd folkundervisning, då detta var en *förutsättning* för demokrati. *Aftonbladet* skrev om hur undervisningen på grundskolenivå var inrättad i andra länder. Folkundervisningen i Sverige framhölls av *Aftonbladet* som ett av de viktigaste ämnen som riksdagen hade att ta itu med, att ta ansvar för, och man identifierade – helt korrekt – prästeståndet som reformfiender, mörkermän, när det handlade om att sprida bildning och upplysning i hela landet.¹⁰²⁵

Kärnan av hela det svenska demokratiproblemet låg i representationsfrågan. *Aftonbladet* drev grundprincipen att makten skulle ligga hos folket att själva utse sina representanter och avgöra sitt eget öde. En förändring av representationssättet var nödvändig för att skapa en plattform för inflytande åt bredare grupper medborgare. Därmed fordrades en omdaning av riksdagen i grunden. Den nuvarande konstruktionen stod i vägen för parlamentarism, och den *splittrade* representationen över fyra kamrar – adel, präster, borgare, bönder – som hade ett synnerligen tungrott arbetssätt, var ”i hög grad utsatt för påverkningar” av den bernadotteska regimen, som lektor Göransson¹⁰²⁶ påpekar i sin avhandling.

Aftonbladets retorik mynnade i, fastän detta ej uttalades explicit, att *nuvarande styre och förvaltning av Sverige saknade full legitimitet*, då endast en liten smal skärva av Sverige representerades i riksdagen, och då riksdagen i sig självt var så söndermanipulerad ovanifrån och driven av egenintressen och särintressen. Dessutom var ju riksdagens makt över exempelvis statsbudgeten så uppenbart vingklippt; den verkställande makten gjorde ungefär som den behagade, oavsett vilka urvattnade beslut riksdagen lyckades kompromissa fram.

Aftonbladet kom att driva frågan om allmänna val i Sverige, där bördsprerogativ annullerades och demokratiska principer blev den nya huvudregeln, och man gjorde jämförelser med bl a Norges och USAs nationalrepresentation. *Aftonbladet* påminde ständigt om att riksdagsledamöterna var *folkets ombud*, och deras företrädande av folkmeningen, och hur de lade sina röster i voteringarna, var kärnan i styret av Sverige. Ledamöterna satt där för att representera medborgarnas och nationens intressen – inga regimintressen, egenintressen eller särintressen – och *Aftonbladet* påminde ständigt om detta tunga ansvar.

Aftonbladet refererade utförligt riksdagsdebatterna i olika nyckelfrågor, och man värnade samtidigt den fria åsiktsbildningen och tog in artiklar av fria debattörer i laddade ämnen.

Aftonbladet bevakade även rättsskipningen i landet, både i stora och små mål. Man kunde utförligt referera kontroversiella rättegångar, trycka målsägarnas skrivelser och inlagor, och i särskilda extrabilagor ge allmänheten del av uppmärksammade mål. Det fanns hos *Aftonbladet*, menar lektor Göransson, ”en medveten avsikt att påvisa bristfälligheter i det svenska rättsväsendet”, och fortsätter i sin avhandling:

”Gällde det att inför offentligheten framdraga fall av våld och godtycke mot hjälplösa rättssökande, var tidningen ständigt påpasslig.”

Återigen tog man alltså parti för den enskilda människans fri- och rättigheter gentemot en ofta despotisk och otillförlitlig, regimistisk maktutövning. *Rättvisa* var ledordet – man förfäktade en rättsskipning som hade stöd i svensk lag och moral och som var lika för alla – och blottade gärna missförhållanden och övergrepp från statsmaktens sida i detta avseende. *Aftonbladet* tydliggjorde genom denna bevakning och belysning ytterligare motsättningen mellan Sveriges

¹⁰²⁵ Jmfr kap 24 avsn 19

¹⁰²⁶ Jean Göransson (1902-1981), dansk-svensk lärare

allmänhet och öfverhet, det svenska etablissemanget. Man kritiserade även polisöfvervåld, extrajudiciella tendenser och oproportionerliga, medeltida straffsatser för förseelser, som i grunden var diskutabla till att börja med.

Aftonbladet såg som sitt kärnuppdrag att granska makten, men i Sverige var upplägget sådant att den yttersta makten ej kunde granskas, eller åtminstone ej kritiseras. Eftersom kungamakten i Sverige var fridlyst och ej kunde ifrågasättas, riktade *Aftonbladet* istället in sig mot ministrarna – kungens rådgivare – som ju enligt grundlagen var skyldiga att ge kungen upplysning och vägledning i styret av riket. Kungen som person var ej, lika lite som någon annan, ofelbar, så hans rådgivande ministrar hade sålunda ett moraliskt och juridiskt ansvar att bistå honom och förhindra misstag i kungens maktutövning.

Att angripa ministrarnas påstådda oförmåga, feghet eller underlåtenhet i detta avseende, blev alltså metoden för att i praktiken kritisera regimen som helhet, inklusive kung Jean. Såsom regeringsformen var skriven så blev detta den nödvändiga utvägen för att ställa den exekutiva makten till svars för dess handlingar, och denna teknik applicerades även av riksdagen fullt ut 1840-1841.¹⁰²⁷

Jeans tog verkligen de första sex orden i regeringsformens § 4 bokstavligen – nämligen att "konungen äger att allena styra riket" – utan att läsa hela meningen, hela paragrafen eller ta hänsyn till vad resten av grundlagen sade om kungens skyldigheter. Dessa sex ord var nyckeln till allt. Det handlade alltså inte över huvud taget om någon balanserande form av maktindelning, såsom regeringsformen redogjorde. Lektor Göransson kallar i sin avhandling Jeans beteende för "kungamaktens *självhävdelse*", d v s en oupphörlig instinkt att driva på sina egna inbillade prerogativ, och professor Oscar Alin skriver analogt om bernadotterregimens förhållande till regeringsformens bestämmelser:

"Fanns någon möjlighet att ur dess bestämmelser dra en slutsats till förmån för regeringsmaktens utvidgning, så drogs den eller fick den dras, och behövdes för detta ändamål *finter*¹⁰²⁸ --- så kunde det väl hända att de anlätades."

Men *Aftonbladet* var som sagt inte rädd att vidröra de känsliga frågorna. Man diskuterade öppet i tidningen ansvarsfördelningen inom den verkställande makten, sängkamarväldet, allenastyrandet, gunstlingssystem och Magnus Brahes inkonstitutionella sidoinflytande – och exponerade därmed allvarliga brister i hur den svenska grundlagen var utformad och hur den tillämpades, eller snarare missbrukades, i praktiken.

Aftonbladet nagelfor regimen spannmålspolitik, den tilltagande nöden i landet, det blytungta och svåruthärdliga skattetrycket för fotfolket, de vidlyftiga och stegrande försvarsutgifterna i lugnaste fredstid. Hierta drev även frågan att vägra regimen anslag vid uppenbart maktmissbruk, d v s att budgetvägen sätta press på regimen, med hänvisning till påfordrad sparsamhet med statens medel. Inte minst ifrågasattes försvarsanslagen, särskilt de gigantiska övningsläger som Jean anordnade vid några tillfällen. *Aftonbladet* bestred den militära nyttan av dessa "lustläger" och "monarkiska skådespel". Samtidigt visades hur den svenska armén var dyr och ineffektiv.

Ett annat område där *Aftonbladet* ej saknade ammunition var vid exponeringen av Jean Bernadottes genomkorrupta utnämningsspolitik. Statliga ämbeten och högre befattningar i hela samhället fylldes med ej meriterade, ibland rent obehöriga lojalister. Meritokratin var helt satt ur spel; grundlagen var blott tomma ord. Man klandrade Jeans tillsättning av *militärer* – utan någon som helst förmåga, ämneskunskap, erfarenhet eller tidigare chefsansvar inom den civila förvaltningen att luta sig mot – vid utnämningen av civila befattningar överallt, när det bevisligen fanns så många och utomordentligt mer lämpade kandidater att välja bland. *Aftonbladet*

¹⁰²⁷ Se kap 24 avsn 18

¹⁰²⁸ fint = knep, list, trick, bluff, bedrägeri

ifrågasatte hur det på över 20 år, sedan Jean anlät till Sverige och blivit dess verkliga styresman, kommit sig att knappt en enda landssekreterare, landskamrerare eller överordnad från Kammarkollegiet kommit ifråga för befordran ett snäpp upp till landshövding, utan att det hela tiden skjutits in regimtrogna lojalister till dessa ämbeten från någon slags sidodörr, utan alls samma meriter och förutsättningar.

Ruttenheten i den svenska utnämningmakten – som består än i vår tid i allra högsta grad, en fin svensk "tradition" – vidrörde en känslig sträng redan på 1830-talet, och den svenska allmänheten blev alltmer medveten om hur riggat systemet var, att orättvisorna var strukturella, att alla vackra högtidstal som sade motsatsen bara var en kuliss. Det blev för många allt tydligare hur släktskap, frändskap och ömsesidigt ryggklande i toppen av pyramiden stod i vägen för duglighet och förmåga. Ståndscirkulation, att "arbeta sig ur fattigdomen", var en myt, en lögn. Inget mer än så.

Aftonbladet gick på 1830-talet hårt åt s k "politiska kvalifikationer" såsom, uppenbarligen, utslagsgivande vid befordringar framför formell utbildning, sakkunskap och administrativ ämbetsrutin genom många års skickligt arbete och förtjänt avancemang i en organisation. Så snart det kom till högre befattningar så – svisch från sidodörren igen – kastades in någon med "politisk erfarenhet", d v s en lojalist till kung Jean, som satte hela meritokratin ur spel, urholkade förvaltningens legitimitet och efterlämnade i kölvattnet horder av desillusionerade, vida mer kvalificerade individer som överkördes genom maktpolitisk frestelse, särintresseorientering och en jävla egoistisk klåfingrighet. Tyvärr består som sagt detta hemtrevliga svenska upplägg och systematiska missbruk av utnämningmakten än idag på 2020-talet.¹⁰²⁹

Aftonbladet angrep inte bara regimen och den centrala förvaltningen i Stockholm, utan gick även hårt åt landshövdingars inkompetens, lättja, tafatthet, vårdslöshet, egen nytta och oansvarighet gentemot sitt läns invånare, särskilt när de skönmålade förhållandena och sitt eget ledarskap i rapporter till Jean samtidigt som allmogen led nöd och t o m svalt. *Aftonbladet* drog undan täckelset och exponerade missförhållanden och bedrägerier, med gott samvete.

Göransson nämner i sin avhandling utnämningmakten som en hämmande faktor för riksdagens funktionssätt, då ledamöter inom adeln och prästeståndet, och i viss mån borgarståndet, helt enkelt var beroende av Jeans godtycke för befordringar och sina karriärer – eftersom de ej besatt kompetens, duglighet, skicklighet eller iddes konkurrera på lika villkor som andra medborgare om högre offentliga befattningar – och därför lätt kunde korrumpas.

Aftonbladet tog givetvis också ställning när det gällde regimen missbruk av indragningsmakten, och framställde oppositionspressen som förföljd. Men klarhet och skärpa gav *Aftonbladet* de stora folkmassorna en lättfattlig bild av motsatsförhållandet mellan regimen och svenska folket rörande yttrandefriheten. Man visade också att den svenska tryckfriheten var betydligt mer inskränkt än i andra västeuropeiska länder. Indragningsmakten – regimen godtyckliga censur av var och ens rätt att hysa en åsikt och att dela denna åsikt med andra – var i sig självt ej förenlig med det svenska rättsmedvetandet, och *Aftonbladet*, med sitt lättillgängliga språk, skarpa principiella retorik och sin allt större spridning, tydliggjorde dessa principer för svenska folket.

Forskningen visar tydligt hur Jean och verktyget Wetterstedt, senare Schulzenheim och Hartmansdorff, riggade tryckfrihetsprocesser med arrangerade och på förhand givna utslag; hovkanslererna blandade sig i både juryval och åklagarnas arbete, vilket, återigen, utgjorde grundlagsbrott. "Regeringen motstod inte frestelsen att söka påverka domsluten" mot fällande dom, skriver presshistorikern Stig Boberg, "trots regeringsformens förbud mot ministerstyrelse" jämte tryckfrihetsförordningens bestämmelser. *Aftonbladet* ryckte t o m ut till försvar för konkurrerande tidningar i detta avseende, regimen censurmakt.

¹⁰²⁹ Se kap 24 avsn 20 (utförligare syning av utnämningmakten)

Även regimtrogna småpåvar, såsom exempelvis det mäktiga arroganta Esaias Tegnér, sparkade mot *Aftonbladet*. I ett privat brev i februari 1835 förklarar han sitt eget "förakt för publikens, nämligen den storas, omdöme", dvs han underkände läsekretsens och den breda svenska allmänhetens intelligens och förstånd. Tegnér fortsätter:

"Liberalismen, såsom den nu drives, nämligen såsom en hökerinäring, en publicistisk prenumerationsjakt, är någonting djupt föraktligt, föraktligare än servilismen själv som åtminstone tjänar de stora, under det denna sluga liberalism tagit städja av mobben, och gör nationen till mobb. Det är också sant att ingen hederlig man kan stå i led med sådana lustiga statsförbättrare, sådana personifierade trivialiteter, sådana rackarepatrioter¹⁰³⁰ som Anders Danielsson, Gustaf och Lars Hierta, Dalman, Crusenstolpe, Petre och allt vad det obskyra packet må heta."

Så långt den högvördige Tegnér, *folkhataren*, som idag står staty lite här och var i Sverige.¹⁰³¹ Överreklamerad som få, ett sällsynt arrogant paket, som i likhet med så många andra grisar i efterhand hjältefierats i den tillrättalagda svenska historieskrivningen.

Hur som helst, *Aftonbladet* blev huvudarenan i Sverige för tidsepokens viktigaste debatter – ryssorienteringen av utrikespolitiken, liberalism som ideologi kontra monarki och aristokrati, skolfrågan, representationsfrågan, den svenska rättssäkerheten, regimens maktmissbruk och ansvarsskyldighet, utnämningmakten, undertryckandet av den svenska tryckfriheten, osv. Den blev språkröret för alla de reformer som sysselsatte denna tid. Och allt detta provocerade givetvis den bernadotteska regimen oerhört. Jean själv kallade tidningen för "det avskyvärda *Aftonbladet*"¹⁰³².

Redaktionen på *Aftonbladet* var mycket väl medveten om betydelsen av den allmänna opinionen. Man arbetade hårt för att bli ett uttryck för den allmänna opinionen, det svenska folkets sunda förnuft. Men istället för att indoktrinera människor, så ville man *upplysa dem* om sakernas verkliga förhållanden. Inberätta med transparens, tydlighet, förklaring och kontext. Säg *sanningen*, autokratens fiende nummer ett.

Jean Bernadotte, despoten på slottet, förstod också givetvis mycket väl den allmänna opinionens betydelse. Ända sen allra första början 1810 hade detta varit ett av hans viktigaste maktverktyg, att slugt manipulera folks verklighetsuppfattning. Jeans approach var att *kontrollera* den allmänna opinionen, *bestämma* den story som skulle förmedlas, strypa sanningen och framställa sin egen alternativa verklighet. För bedragaren från Pau var detta livsnödvändigt, för att upprätthålla potemkukulissen för svenska folket, i stort och smått. *Aftonbladet* var opinionsbildande, absolut, men inte genom att ljuga utan genom att informera och förklara. Detta skar sig mot Jeans vilja att samtidigt ha monopol på den allmänna opinionen på ett helt annorlunda sätt.

Jean och verktyget Wetterstedt försökte så kontra. Jean lejde anonyma propagandister och lät införa genmälen i regimtrogna tidningar. Via olika kanaler försvarade man exempelvis Jeans militära anslagshöjningar, samtidigt som allmogen led, med argumentet att Jean hade överlägsen "sakkunskap" i militära frågor. Givetvis. Man hävdade i princip att Jean var oantastlig givet hans militära bakgrund, och att dessa budgetfrågor som rörde den svenska arméorganisationen därför var ställda utom debatt. Regimens basun *Post- och Inrikes Tidningar* skrev arrogant att Jean var "den ende inom Sveriges landamären som fullständigt förstår krigskonsten i sin högre skala". Vilken fantastisk talang, denne Jean. Märkligt dock att omvärlden,

¹⁰³⁰ Ordet *rackare* var vid denna tid ett starkt nedsättande tillmäle och användes om person som man ville beteckna som fähund, gemen usling, skurk.

¹⁰³¹ Jmfr kap 24 avsn 19 (Tegnér's remissvar den 31 juli 1839 om den svenska allmogens bildningsbehov)

¹⁰³² I original "le détestable *Aftonbladet*"

både under Jeans tid i den franska armén och under hans tid som koalitionsgeneral, bedömt honom som synnerligen slätstruken, feg, valhänt och vida överreklamerad.

Samtidigt uppgerde verktyget Wetterstedt en *plan* som gick ut på ett koordinerat systematiskt motstånd mot *Aftonbladet* genom regimorganet *Post- och Inrikes Tidningar* och de andra konservativa tidningarna. De avtryckte varandras emot *Aftonbladet* riktade artiklar och tog gemensam strid mot "den falska liberalismen", som de kallade den. Man drog in *Aftonbladets* utgivningstillstånd gång efter annan och försökte på andra sätt tysta denna röst.

Men det fungerade ej.

Regimen använde som sagt sin censurmakt för att dra in *Aftonbladet*. En gång... två gånger... fem gånger... Men tidningen fortsatte omedelbart utgivas under nytt, snarlikt namn genom utgivningsbevis som Hierta skaffade sig genom bulvaner. *Det fjerde Aftonbladet* följdes av *Det femte Aftonbladet*, *Det sjette Aftonbladet*, *Det sjunde Aftonbladet*... Oavsett regimens indragningar så fortsatte utgivningen. *Det sjuttonde Aftonbladet*, *Det adertonde Aftonbladet*, *Det nittonde Aftonbladet*... Sanningen skulle fram. Debatten skulle tas. De liberala idéerna, som stod i kontrast till monarkismen, feodalismen och börsaristokratins prerogativ, kunde ej längre tystas. Exponeringen av Jeans skrupelfria förstörande av Sveriges konstitution och svenska värderingar, hans envælde och egennytta och parasitism, var en nationell angelägenhet.

Och *Aftonbladet* blev även både känd och respekterad som informationskanal ute i Europa. Den österrikiska regeringen köpte in och översatte *Aftonbladet*, inklusive utdrag ur riksdagsdebatter, och fick därigenom en god inblick i den svenska politiken. Detta samtidigt som den svenska ambassadören i Wien, Löwenhielm, ej hade tillgång till *Aftonbladet* utan endast fick sig tillsänd svensk regimlojal media, redigerade utifrån regimens narrativ och med en flytande gräns mellan fakta, hala tillrättalägganden och raka lögner.

På granitsockeln av Lars Johan Hiertas staty på Munkbron i Gamla stan, rest av *Publicistklubben* 1927, lyder inskriptionen:

"Lars Johan Hierta 1801-1872 – Banbrytare för en fri press och ett folkligt samhällsskick"

Aftonbladet var tidningen som, fullt ut, tog striden med Jean Bernadotte och hans regim om *pressfrihet* i Sverige. Och vann. *Aftonbladet* prickade hål på det kungliga budskapsföreträdet. Jean Bernadottes kulisser började ramla, och vredgat klandrade han den "usurperande och tyranniska myndighet" som den kritiskt granskande och sanningsrapporterande pressen utgjorde.

Professor Johan Mortensen¹⁰³³ menar att Hierta, och andra oförskräckta kämpar under 1830-talets brytningstid när feodalismens kort synades, var högst pådrivande i omdaning av det svenska samhället. Mortensen:

"I honom förkroppsligar sig allt, vad som då fanns av företagsamhet och politisk klokhet hos folket."

EN VANLIG DAG PÅ REGERINGSKANSLIET

Stamfadern hade, som vi vet, ett mycket stort kontrollbehov. Särskilt viktig var kontrollen över vilken information om hovet, om släkten Bernadotte och om honom själv personligen som yttervärlden skulle matas med. Terminologin, fraseologin, "korrigeringar" av verkligheten och taktiska utelämnanden – ingenting lämnades ogranskat eller åt slumpen. Information var och är *makt*. Det kungliga budskapsföreträdet innebär makt. Arvsmonarkins och familjen Bernadottes

¹⁰³³ Johan Martin Mortensen (1864-1940), svensk litteraturhistoriker

propagandacentral – nuförtiden känd under beteckningen ”Hovets informationsavdelning” – var avgörande för verksamhetens och familjens image. Därtill vet vi hur han betraktade och behandlade presskåren, med piskor och morötter, samt hur han lejde sina egna historieskrivare, förnämligast Schinkel, för att polera upp sagan och rätta till narrativet. Källmaterialet innehåller även uppgifter om hur stamfadern mutade utländska förläggare och historiker att revidera sina skildringar till hans egen förmån. Många har framhävt hur denne inympning från Pau var *extremt* känslig för sitt eget eftermäle, och aldrig tålde eller accepterade att bli ”kränkt”, även om denna ”kränkning” helt enkelt bara bestod uti att återberätta fakta, sanningen, om ganska viktiga historiska förlopp.

1834 utkom Crusenstolpe med två samhöriga böcker under den gemensamma överskriften *Skildringar ur det inre af dagens historia* och med undertitlarna *De frånvarande* respektive *De närvarande*. Över 272 plus 549 sidor lades den politiska finkänsligheten åt sidan gällande Sveriges historia från 1809 samt nuvarande förhållanden. Crusenstolpe blottade verkligheten och helheten, med ett språk präglad av nerv, skarpsynthet och träffsäker ironi, på ett sätt som ej skett tidigare.

Den **10 december 1834**, på självaste Bernadottedagen¹⁰³⁴, publicerades en tidningsartikel av den konservativa historikern Erik Gustaf Geijer¹⁰³⁵ som kallade Crusenstolpes produkt för skandallitteratur:

”Den innehåller den giftigaste skandal som ännu under svensk tryckpress svettats, och man måste erkänna, att saften är tillredd av en mästerkocks hand.”

Icke desto mindre har dessa Crusenstolpes iakttagelser, rapporter och analyser från 1830-talet bestått tidens prövning, och genom den uppsjö av material som senare blivit tillgängligt för eftervärlden har Crusenstolpe backats upp på punkt efter punkt. Den sentida forskningen har i många viktiga avseenden gett Crusenstolpe *rätt*. Ibland svider sanningen, det är bara så, och då måste man välja om man vill leva med en förskönad och förljugen drömbild av historien, eller om det är värt priset att få veta hur det *egentligen* var, även om den bilden ej glimrar lika vackert.

Vi ska i detta avsitt kika in lite försiktigt bakom draperiet och försöka skapa oss en bild av en vanlig dag på regeringskansliet i mitten av 1830-talet, utifrån ögonvittnesskildringar, dagböcker, brev, memoarlitteratur, modern akademisk forskning, o s v, som ger en relativt enstämmig bild.

Regeringskansliet var i praktiken lika med Jeans sängkammare.

Johan Otto Nauckhoff, som varit stamfaderns ordonnansofficer och senare blev kung Jeans adjutant, kabinettskammarherre och sedermera förste hovmarskalk, en befattning han innehade i fem års tid, var unikt placerad att ge ett personporträtt av Jean, hans liv och vanor. Nauckhoff, i egenskap av chef för hovhållningen inklusive kungens ekonomi, mötte sin herre dagligen, ibland flera gånger dagligen, i många års tid under 1820-talet och början av 1830-talet.

Nauckhoff berättar att stamfadern tillbringade $\frac{5}{6}$ av tiden – alltså *fem sjättedelar* av dygnet – i sin sängkammare, d v s han lämnade bara detta rum ca 4 timmar om dagen. En annan källa, professor Höjer, berättar om en period 1835 på hela 23 veckor, under vilka Jean endast sju gånger lämnade sina egna rum, bl a med anledning av opasslighet. Oaktat detta, kunde han under vinterhalvåret hålla sig inom slottsborgens hägn flera månader i sträck utan att sätta foten utanför.

I sängkammaren fanns ett järnskåp där Jean förvarade viktiga juridiska dokument samt sina juveler och pärlor i fodral.¹⁰³⁶ Fåtöljer, bord och en schäslong i rummet var belamrade med travar med papper – halvmeterhöga buntar – bl a luntor med statsrådshandlingar som väntade på Jeans

¹⁰³⁴ Se kap 4 avsn 15

¹⁰³⁵ Erik Gustaf Geijer (1783-1847), svensk historiker, filosof, författare, poet och tonsättare

¹⁰³⁶ Det talas i källmaterialet dels om ett fristående järnskåp vid en av ingångarna till sängkammaren, dels om ett järnskåp i väggen bakom hans säng som endast kunde öppnas om sängen flyttades.

underskrift. Ett annat vittne berättar hur han i sängkammaren på Jeans bord sett uträkningar av Gustaf IV Adolfs och Carl XIII:s apanage omräknat med olika irrelevanta index som "bevisade" att hans eget apanage var mindre än deras, vilket gav ytterligare näring åt hans klagomål över riksdagens och Sveriges "otacksamhet" mot honom. Så lät det alltid när det handlade om pengar, av bedragaren som svindlat Sverige på ofattbara summor.

Fönstren mot inre borggården var försedda med vita långgardiner av tjockt siden, som drogs för vid solljus, samt rullgardiner. Jeans säng, med sängomhänge av grön damast¹⁰³⁷, upptog en stor del av ena kortväggen i rummet. Bäddmadrassen var av tagel. Enligt en minnestecknare så sov Jean på slottet i en "väl 1½ aln¹⁰³⁸ hög säng med mjuka madrasser, kuddar uppe och nere, täcken och pälsar på". Den hovman som lämnat oss detta vittnesmål menar att Jean – som enligt den i efterhand romantiserade mytbildningen "vuxit upp i fält" under spartanska militära förhållanden¹⁰³⁹ – behövde alltså flera lager med mjukhet för att kunna sova som... *Prinsessan på ärten*¹⁰⁴⁰.

På sängbordet fanns en storskalig butelj med eau de Cologne samt en hög rena, vita näsdukar, vilka divaaktigt var efter annan *bortkastades* efter att ha använts en eller två gånger.¹⁰⁴¹ Långgardiner av siden drogs för fönstren när det blev för ljust ute. I taket hängde en större ljuskrona. Temperaturen hölls alltid mellan 22 och 24 grader, vilket kontrollerades med termometer. Jean var så rädd för kyla att han kunde låta elda mitt i augusti. Budgetposten "ved och kol för kungliga hoven" uppgick vid denna tid till 25 210 riksdaler banco¹⁰⁴² under ett vanligt år i den svenska statsbudgeten. Husläkare Eric af Edholm nämner dock i sin skrift om Jeans hälsa efter dennes död 1844, att Jean ända sen slutet av 1820-talet "jämt klagat över kyla i fötter och ben, samt, för att avhjälpa detta, både vinter och sommar legat med varma krus" i sängen, p g a dålig blodcirkulation. D v s bäddat ner sig, även sommartid, med heta vattenkär i sängen och samtidigt eldat intensivt i kakelugnarna.

Klockan 09 på morgonen så var Jeans husläkare Edholm den förste som inläts i sängkammaren, alltid garderobsvägen.

Klockan 10:30 började vaktmästaren sin rond för att befria alla lager av dörrar från lås, regler och järnstänger, och ta bort barriaderna som upprests för natten i alla angränsande rum kring sängkammaren. Jean närmast förskansade sig varje natt i sin "säkerhetscell"¹⁰⁴³ inne i slottet, kringgårdad av flera skikt av ogenomträngliga fysiska spärrar och utposterade beväpnade vakter. Framåt klockan 11 begav sig vakthavande kabinettskammarherren och adjutanten på given signal in till kungen, som låg i sin säng i nattsärk¹⁰⁴⁴ och nattmössa. Mottagandet av dessa berodde på hans lynne för ögonblicket. Båda undfägnades ymnigt med eau de Cologne. Denna översköljning med eau de Cologne var något som drabbade alla besökare. Årsförbrukningen av denna produkt var otrolig.

¹⁰³⁷ damast = enfärgad vävnad med rik reliefmönstring, ofta med blommor eller arabesker, där vävtekniken även medför att olika glanseffekter uppstår allt efter belysningen

¹⁰³⁸ Ca 90 cm

¹⁰³⁹ Jmfr kap 2 avsn 16 (om Jeans ständiga ledighetsansökningar och permissioner under sin tid i armén för att vila upp sig från "fältlivets mödor", och hans påstådda värk i kroppen för att slippa rida och istället få åka resvagn mellan lägerplatserna, och vid uppehållen få vila ostörd i ett eget rum istället för att dela rum med andra av samma rang)

¹⁰⁴⁰ *Prinsessan på ärten* av den danske författaren Hans Christian Andersen (1805-1875), om den överkänsliga prinsessan som sovit förskräckligt dåligt då hon under natten känt en hård ärta genom tjugo madrasser och tjugo ejderdunsblstrar, publicerades händelsevis just vid denna tid, år 1835. Sagans originaltitel är *Prindsessen paa Ærten*.

¹⁰⁴¹ Jmfr kap 23 avsn 23 (Otto Mörner och näsduksuppvaktningen)

¹⁰⁴² 25 210 riksdaler banco år 1834 motsvaras år 2020 av ca 3,3 mkr (KPI), 7,3 mkr (guldprisindex) alt 110 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁰⁴³ Den engelska termen som ofta används för att beskriva en liknande inrättning är "safe room" eller "panic room".

¹⁰⁴⁴ Jmfr kap 3 avsn 3; kap 10 avsn 5 (nattsärken omnämns i båda dessa avsnitt). Vad beträffar stamfaderns nattsärk så anses just detta objekt tydligen så högintrassant, eller symboliskt, att det tidigare (innan ombyggnaden 2018-2019) ingick i Livrustkammarens permanenta museiutställning i Stockholm.

Jean hälsade alltid på folk med "adieu". Han började alltså alltid med att säga adjö när han träffade någon, vilket var en annan av hans många besynnerligheter.

Han pratade ofta öppet och mångordigt med sin innersta krets av medarbetare, som han kallade "famille militaire", och, enligt en minnestecknare "utan att lägga band på den franska sirlighet varmed personer och sakförhållanden av honom bedömdes". Samtalen meandrade yvigt och handlade om allt och inget. När han pratade med någon brukade han då och då skruva på nattmössan.

Åhörarna lyssnade artigt, ibland med devota frågor för att hålla stamfadern vid gott humör. De samtalsämnen som Jean tyckte mest om och fick honom på gott humör, var de som rörde hans egen karriär och förträfflighet. En besökare kunde alltid leda in en konversation på detta ämne för att smeka hans egenkärlek och höja hans humör.

Jeans adjutant von Troil¹⁰⁴⁵ uppger dock i sina memoarer att det fanns *ett* ämne där han tröttade sina åhörare, och det var finansläran. Stamfaderns egen åsikt var som sagt att detta var ett fält där han ägde överlägsna kunskaper, men von Troil skriver:

"Detta var ibland de få ämnen, i vilka han *ej* ägde någon överlägsen kännedom. Men likasom så många andra stora hade även Carl Johan en svag sida, som yttrade sig däruti, att han *trodde sig* förstå finanser bättre än någon annan."¹⁰⁴⁶

När Jean kom in på detta ämne blev övriga i rummet stumma, ty vad Jean babblade om och de teorier som han yvigt försökte förklara var bara svammel och hemmasnickrad rappakalja. Ingen vågade, ingen *ville* ge sig in i dessa anti-akademiska nonsensresonemang, eftersom stamfadern *ej* tålde att bli rättad eller motsagd, och var gravt oförmögen att skilja på sak och person. Så man lät honom hållas. Kung Bernadottes valhänthet, för att inte säga flagranta *inkompetens*, inom ekonomi och finansiering, jämte sitt övermod, kostade *svenska staten* mycket stora summor, exempelvis genom hans fåfänga valutaspekulationer såsom något slags personligt krig mot den internationella valutamarknaden.

Jean var en uppkomling som *älskade* pengar, och han satte stort värde på en särskild egenskap eller lycka hos människor, nämligen den att vara förmögen. Jean bedömde folk olika utifrån deras kapital och materiella tillgångar. Han respekterade *rika* personer mer än andra människor. Dessa bemöttes med särskild omsorg, välvilja och inställsamhet.

En anekdot på temat härrör från när en av Frankrikes främsta bankirer, den svenskfödde Jonas Philip Hagerman¹⁰⁴⁷ en gång besökte Stockholm. När de träffades så var det emellertid inte Hagerman som fick berätta om sina erfarenheter och tankar, utan det var istället Jean som mästrade oavbrutet! Jean förde en lång utläggning för Hagerman om allt som rörde ekonomi och finansiella ämnen. Hagerman fick inte en syl i vädret. När stamfadern slutligen var klar, avslutade han med orden:

"Nå, vad säger ni härom?"

Hagerman svarade mycket lugnt:

"Ers majestät, efter vad jag nu hört, ser jag, att ers majestät icke alls förstår sig på finanserna."

Jean Bernadotte sade inte ett ord. Han lämnade Hagerman och gick bort för att tala med andra. Verklighetsförnekelse. När Hagerman senare lämnade Stockholm för att återresa till Frankrike, och anmälde sig hos kungen för att ta adjö, blev han inte mottagen. Sårad prestige och självbild. Stackars lille Jean. Kränkt, igen.

Åter till sängkammaren.

¹⁰⁴⁵ Samuel Gustaf von Troil (1804-1880), svensk militärofficer, ämbetsman och politiker

¹⁰⁴⁶ Jmfr kap 2 avsn 24; kap 3 avsn 9; kap 22 avsn 16, 23; kap 23 avsn 9 (31 juli 1821)

¹⁰⁴⁷ Jonas Philip Hagerman (1774-1839), svensk-fransk affärsman

Jean uppehöll sig alltid länge i sängen om förmiddagen utan att röra sig nämnvärt. En gång yttrade han rakt på sak:

”Jag gillar att vara lat.”

Ibland måste regeringsärenden undertecknas eller någon order utfärdas. Då serverades handlingen under nosen på honom, och arbetsinsatsen bestod i att skriva sitt eget namn på ett papper. Han halvsatt mot kudden och knäna utgjorde underlag. Detta var dock en mödosam uppgift. Stamfadern skrev sitt namn, ”Charles Jean”, snirkligt och mycket lååångsamt. Då och då tröttnade handen mitt i namnet, han avbröt namnteckningen för att vila ett tag, innan han fortsatte. Några dussin namnunderskrifter tog därför sin rundliga tid, särskilt då Jean väldigt lätt blev uttråkad.

Släkten Bernadottes panegyriker under 1900-talet och 2000-talet har uppfunnit och spunnit vidare på påståendet att Jean skulle varit en ”skicklig administratör”. Så var ej fallet.¹⁰⁴⁸ Ett kunnigt förstahandsvittne konstaterar Jean var ”*icke* statsman, icke ens administratör”. Författarens omfattande studier av denna epok, och en diger mängd källmaterial, kan lugnt intyga detta. Jean var en *improvisatör* med böjelse för högstämmd retorik och tillkännagivanden, men var håglös inför objektiv analys, detaljer och konkreta arbetsuppgifter. Han hade en bristande organisationsförmåga, försummade sina åligganden och saknade därtill respekt för lagar och institutioner.

Jeans fokus på sin *privata* förmögenhetsförvaltning var osviklig, men administrationen av *statliga* angelägenheter präglades av oreda, slöhet och ofta ett påtagligt ointresse. Detta bestyrks enstämmigt av flera personer i hans omgivning. En av dessa iakttagare skriver även hur Jeans valhända förvaltning av sina egna fastighetsinvesteringar ofta spillde över i ett retligt humör:

”Sedermera har den erfarenhet åtminstone i Sverige vunnits, att konungen snarare sysselsätter sig med bestyret av *sina egna* angelägenheter än statens, och då de enskilda angelägenheterna ofta föranleda obehagliga upptäckter, förluster och dylikt mera, så inverkar de bedrövligt på det konungliga lynnet.”

Han demonstrerade uppkomlingens hela maktfullkomlighet, titelsjuka och girighet samtidigt som han var inkapabel att idogt, plikttroget och koncentrerat ägna sina ämbetsplikter och administrationen av vissa nyckelfunktioner i samhället någon ordentligare uppmärksamhet, såvida ärendet inte snuddade vid en känslig beröringspunkt ur ett egennyttigt perspektiv. Mycket skedde ad hoc, och dokumentationen och bokföringen var ofta slarvig eller obefintlig. *Ytan* var viktigast – titlarna, berömmelsen, ceremonierna, glansen – men bakom denna kuliss fick saker ofta förfalla bäst de ville.¹⁰⁴⁹ Jeans inställning till faktiskt *arbete* ledde till ibland godtyckliga resultat, där han ej var sen att ta åt sig äran för ”framgångar” medan misslyckanden givetvis – konsekvent – skyldes på andra.

En upppassare bar in på en bricka en kanna med kaffe i sängkammaren, en annan kanna med uppkokad mjölk, socker och en spilkum¹⁰⁵⁰ och en matsked av förgyllt silver. Efter att ha hållt

¹⁰⁴⁸ Jmfr t ex Jeans insats som krigsminister under några sommarveckor 1799 (kap 2 avsn 16), eller hans ledarskap under vissa skeenden av fälttåget 1813-1814 med en formidabel *skur* av order och kontraorder, där han, för att förvillia sakernas gång ytterligare i sin administration, impulsivt kastade ut motstridig information och sinsemellan oförenliga direktiv till allehanda officerare och biträden på samma gång. Jean Bernadotte beskrivs ofta som rastlös och ombytlig med ett ständigt pågående projektmakeri, kreativ till oändlighet, särskilt när det gällde att kringgå lagar och normer, men i stor avsaknad av egen arbetsvilja och noggrannhet vilket gjorde att allt bara blev spretigt, ofärdigt och allmänt förvirrande för omvärlden att betrakta och, med ibland stor frustration, försöka förhålla sig till.

¹⁰⁴⁹ Jmfr t ex Lantbruksakademiens sonderfall efter den *verkliga* skaparen Edelcrantz bortgång 1821; se kap 3 avsn 21 (avslutningen).

¹⁰⁵⁰ spilkum = mindre halvklotformig skål

rikligt med socker i spilkumen fylle uppsparen på med lika delar kaffe och varm mjölk. Denna synnerligen välsockrade café au lait förtärdes med silverskeden.

Därpå föredrogs dagens audienssökande och middagsgäster, huruvida det var konselj den dagen samt huruvida kaleschen skulle köras fram, och när. De utländska och svenska tidningarna upplästes för stamfadern. Ibland erbjöd detta läge för stamfadern att inflika med egna monologer, där hans återkommande teman var sina egna prestationer under den franska revolutionen, hur mycket han gjort för Sverige, hans storverk att åstadkomma unionen med Norge, hur generös han varit, samt övriga bedrifter. Han var bäst, helt enkelt, och det var viktigt att ständigt påminna omvärlden om detta, även på regeringskansliet, i sängkammaren, där de flesta tröttnat på dessa skrönor för länge sedan. Ordflyden med självberöm, där det också kunde märkas vilka egna retoriska fraser han gillade mest för dagen.

Anekdotiskt kan nämnas att en av samtidens skarpaste iakttagare, satirikern Henrik Bernhard Palmær, grundaren av *Östgöta Correspondenten*, några år efter stamfaderns död i en artikel i *Östgötha Gazetten* kallade honom för "le grand Moi", vilket ansågs träffande.

När dessa ämnen avhandlades "så gick det omständligt tillväga" enligt Nauckhoff, och flera andra minnestecknare instämmer. Men när samtalet gled in på hovets ekonomi "så ville grälet och bråkandet aldrig ta slut". Trots sin framskridna ålder, 70+, så behöll stamfadern sitt lättantändliga temperament som på nolltid kunde växla från artigt, artikulerat och angenämt till aggressivt och gravt förolämpande mot allt och alla. Hans brist på förtroende till den närmaste omgivningen ändrades aldrig. Han kunde, utan att reflektera ett ögonblick på hur illa det berörde någon och utan några samvetsqual, kasta ur sig beskyllningar mot medarbetare och rådgivare att de var tjuvar. En mer bipolär personlighet skulle man få leta länge efter, då som nu. Och i samband med att hovekonomin kom på tal grälade han om att slottsköket använde för mycket segelgarn och att konsumtionen av svagdricka var för stor; bokhålleriet använde för mycket papper; han ville ha ekonomisk återbäring för slottets nedbrunna ljusstumpar;¹⁰⁵¹ han skickade ut en spejare för att på Järntorget kontrollera priset på järpar och jämförde detta med egna hovkökets kostnader;¹⁰⁵² o s v. T o m kostnaden för smidesslagg¹⁰⁵³ vid skurning av golven på slottet, och inköp av ljusvekar för enstaka skillingar, nagelfors. När fakturor skulle attesteras kunde det alltid bli oväder – med stamfadern retlig och vresig – och han *satte i system* att aldrig betala i tid utan istället alltid, på eget bevåg, dela upp större inköp på mindre småposter, så att t ex ett hantverk, en möbel eller en leverans av vin kunde vara fullbetald först ett år senare, eller ännu längre. Detta ojusta förfarande, en egenmäktig amorterings- och kassaflödesfasen som inte alls funnits med i det ursprungliga köpeavtalet, var lika bekvämt för honom som det var ofördelaktigt för näringsidkarna. Och gjorde det lättare att "glömma bort" någon av de sista delbetalningarna.

Jeans ekonomiska bestyr var så heta att vem som helst, inklusive verktyget Wetterstedt, fick vänta utanför tills allt i frågan var uttömt.

Om det var regeringskonselj behövde Jean lämna sin säng redan kring 12:30, men från mitten av 1830-talet blev dessa konseljer mindre frekventa. Det kunde gå flera dagar innan han lämnade sin sängkammare över huvud taget. De dagar då ingen konselj eller föredragning ägde rum kom han ofta inte ur sängen förrän klockan 15 eller senare, ibland klockan 16 enligt en källa. Tiden i sängen ägnades då istället åt jämkningar av middagsmenyn, sina privata

¹⁰⁵¹ Stamfadern – som svindlat svenska staten på miljardbelopp i dagens penningvärde – var alltså så gniden och så orättvis mot de som skulle verkställa befallningarna, att han begärde pengarna tillbaka för den del av ljusten som fanns kvar efter att de brunnit ner till foten i ljuskronorna, och som i praktiken var obrukbar.

¹⁰⁵² Jmfr kap 23 avsn 25 (Jeans förnedringsuppvisning inför hovköket där han beställde take-away från Stockholms värdshus, ställde upp dessa portioner på uppvisning, uppkallade hovkökets personal och förklarade för dem att denna take-away var vida bättre än det som Sveriges mest exklusiva kök slängde ihop åt honom)

¹⁰⁵³ smidesslagg (smedslag) = metallurgisk slagprodukt/biprodukt/avfallsprodukt uppkommen vid smide

fastighetsinvesteringar, sina privata utländska fondinvesteringar eller andra privatekonomiska frågor och relaterad privat korrespondens. Nauckhoff kommenterar att ”oändligt liten tid återstod för regeringsärenden”, d v s styret och utvecklingen av Sverige, och fortsätter:

”Landets angelägenheter intog en underordnad egenskap, såvida de icke stod i sammanhang med hans *enskilda* intresse.”

På annan plats i källmaterialet omnämns analogt ”en åt det *enskilda* intresset oavlåtligt vänd håg, vilken, både först och sist, upptog den tid som uteslutande bort ägnas åt det *allmännas*”, och att stamfadern aldrig förmådde ”emancipera¹⁰⁵⁴ sig från begäret att främst av allt sköta sitt *enskilda* intresse”.

Egennyttan hade alltid, med milsvid marginal, överordnats Sveriges framåtskridande. Detta visste vi sedan långt tidigare. Egennyttan kom även till uttryck vid omvårdnaden – eller avsaknaden därav – av delar av det svenska kulturarvet. Det nära ögonvittnet Nauckhoff påpekar att ”vad som funnits *före* hans tid, hade för honom inget värde”. Därigenom så vanvårdades och eftersattes Drottningholm, Gripsholm och Haga slott. Samme skildrare:

”Karl Johan gjorde *inget* för dessa slott. Rosersberg, vartill han ansåg sig *närmare ägare*, ägnade han någon omsorg. Däremot det lilla lantstället Rosendal på Djurgården, där *äganderätten var fullständig*, därpå depenserades¹⁰⁵⁵ årligen ganska betydligt.”

Det kungliga lustslottet Ulriksdal, i skön arkitektur och mycket vackert beläget, hade Jean gjort om till ett slags invalidinrättning för krigsveteraner, eller snarare, ”till *kasern* åt en hop från armén avdankade samt några avskedade officerare, lika fattiga på bragder i fält som på bildning och behag”. Ett pompöst ”Hôtel des Invalides” som avvecklades kort efter stamfaderns död genom riksdagsbeslut, samtidigt som man beslöt att återställa lustslottet till värdigt skick.

Genom Guadeloupesvindeln, rekordapanaget samt övriga kassor¹⁰⁵⁶ där statliga medel mer eller mindre godtyckligt sammanblandades med hans privatekonomi, så hade Jean, efter att ha anlant till Sverige kraftigt skuldsatt och varit personligen konkursmässig i början av 1812,¹⁰⁵⁷ gjort sig själv till en extremt förmögen man. Slughet och bedräglighet i kombination med måttlös girighet spelade fullständigt ut den svenska naiviteten. En gång i början av 1830-talet avslöjade stamfadern själv, att han för vardera av sina fem barnbarn årligen avsatte 100 000 riksdaler banco, d v s en halv miljon¹⁰⁵⁸ *per år* av svenska folkets skattepengar direkt till barnbarnens sparkonton. Enligt en annan beräkning som gjorts, och som ligger i linje med avsättningen till barnbarnen, ska Jeans egen totala behållning – d v s överskottet efter avlöningen av sina personliga assistenter m m – de sista 10-12 åren av hans liv uppgått till miljonbelopp¹⁰⁵⁹ *årligen*.

Familjeförmögenheten jämte familjens abonnemang på tronföljden var överordnat *allt*. Hans beteende var samvetslöst *kleptomantiskt*. Jean Bernadottes kleptomani är uppenbar och oomtvistlig. En historiker, Arvid Ahnfelt, ställde sig redan på 1800-talet frågan om Jean, på ett djupare psykologiskt plan, drevs av revansch för tidigare upplevda oförrätter och ansåg sig ”måhända *berättigad*¹⁰⁶⁰ att skrapa åt sig allt vad han kunde bekomma i sitt nya fädernesland”.

¹⁰⁵⁴ emancipera (sig från) = frigöra, avskilja, lösgöra (sig från)

¹⁰⁵⁵ depensera = göra (stora) utgifter; vidkännas eller godkänna utgiften eller kostnaden; göra av med eller slösa bort pengar/budgetmedel på något

¹⁰⁵⁶ *Snatteriet* hade börjat redan ur Lantbruksakademiens fondmedel (se kap 3 avsn 21), och andra kassor som brukar omnämnas är kabinettskassan och passevolanskassan.

¹⁰⁵⁷ Se kap 4 avsn 2

¹⁰⁵⁸ 500 000 riksdaler banco år 1831 motsvaras år 2020 av ca 61 mkr (KPI), 140 mkr (guldprisindex) alt 2,2 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁰⁵⁹ 1 miljon riksdaler banco år 1835 (som approximativt men illustrativt exempel) motsvaras år 2020 av ca 130 mkr (KPI), 300 mkr (guldprisindex) alt 4,5 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁰⁶⁰ I engelskspråkig psykoanalys används ibland uttrycket *sense of entitlement* för att beskriva detta personlighetsdrag. Det innebär att personen uppfattar sig ha en självklar rätt till olika förmåner, ersättningar och privilegier, att personen ”är värd” detta eller att andra ”är skyldiga” personen detta, utan någon egentlig grund, någon förtjänst eller någon

Och i den mån som en ledares karaktär, gärningar och moral sätter en standard för vad som gäller – ibland kallat "leading by example" – så var detta slags ledarskap *destruktivt* för den svenska nationen. Att Sverige gjorde vissa framsteg efter 1810, menar en del, var inte *tack vare* stamfadern Bernadotte, utan *trots* stamfadern. Memoarlitteratur och bevarade anteckningar från människor som levde och arbetade i hans krets varaktigt under en längre tid, har skildrat hur den kultur som odlades var en där den osminkade sanningen och frimodigheten och den gemensamma strävan att utveckla landets resurser och välstånd gick förlorade, och istället ersattes av de alternativa verklighetsbeskrivningar, det politiska taktiserande och den inställsamhet som högste chefen gillade mest och förväntade sig. Högste ledarens värdegrund och prioriteringar slår an ackordet för hela organisationen, i detta fallet den högre svenska statsförvaltningen, och i förlängningen hela det svenska samhället, samhällsklimatet.

Efter att han sent omsider kommit ur sängen och under tiden som han klädde sig, bars ett toalettbord in jämte rekvisita. Jean satte sig framför spegeln medan en fåtölj placerades mitt på golvet en bit därifrån, för besökare. Personliga assistenter hjälpte Jean med papiljottering, upphettning med krustång och ordnande av frisyren. Stamfadern har beskrivits vid denna tid, mitten av 1830-talet, som "en ännu kry gubbe, mager, rätt högväxt, med ett fint listigt ansikte och ett sarkastiskt leende" och fortsätter:

"Örnnäsan, det lockiga, gråsprängda, stålfärgade håret och det romanska uttalet gjorde honom till en ren gascognartyp."

100% syfransos, ännu efter 25 år i Sverige. Och med en sarkastisk attityd gentemot alla svenskar – dessa godtrogna *losers*, dessa "stora barn" som han såg svenskarna som – inom synhåll.¹⁰⁶¹

Under tiden som han speglade sig så talade han ibland om politik, krig eller polisen. Tiden fylldes med *ord*. Det kunde vara obegripligt för betraktare hur hans lungor räckte till för alla dessa *ord* som han varje dag uttalade. En minnestecknare kommenterar att "han tycks vanligen inom sig ha en alltför stor mängd känslor och idéer, som överflödar". Ibland under morgontoaletten så dikterade han även bidrag till sina memoarer, och som en sen lunch så serverades honom buljong jämte utspätt bordeauxvin. När han var på gott humör så hade stamfadern ett slags partytrick¹⁰⁶² som han kunde imponera med på omgivningen i sin sängkammare, nämligen att föra foten upp till ansiktet, och detta konstnummer kunde han ännu uppvisa i hög ålder.

Jean hade vid denna tid två *bitchar*, Magnus Brahe och Johan von Holst¹⁰⁶³. Dessa gjorde som de blev tillsagda, lydde sin herre blint, lät sig fullkomligen kontrolleras och styras av sängkamarregenten, samtidigt som de fick ta emot en god portion ovet och nedlåtande, bittra sarkasmer. Bitchen Brahe var stamfaderns grindvakt som i praktiken kontrollerade andra personers tillträde till kungen. T o m Oscar måste ofta gå via Brahe för access till sin pappa. Bitchen Brahe har beskrivits som lång, smal med kluven haka och ett sjukligt utseende. Han var en medelmåtta med genomfuskad utbildning och begränsad begåvning. Han var helt osjälvständig, fullkomligt böjlig för Jeans önskningsar och fullt tystlåten om allt som rörde stamfadern. Och *detta* – den absolut blinda lojaliteten och tillgivenheten till autokraten Jean, och åsidosättandet av all lag och moral närhelst behov uppkom, jämte den absoluta stumheten

---

motprestation. Personer som anser sig *berättigade* till fördelar och mervärden som de juridiskt och moraliskt inte alla ska ha något med att göra, ser sig ofta som "undantagna" från de villkor som andra lever under, har ofta en inflaterad självbild samt systematiskt utnyttjar sin omgivning på olika sätt, ofta rutinmässigt och utan reflektion. *Sense of entitlement* är nära sammankopplat med narcissism.

¹⁰⁶¹ Jmfr kap 23 avsn 23 (om hur både Jean och sonen Oscar såg svenskarna som "stora barn", där "orden och illusionerna är deras leksaker", och hur mottagliga svenskarna är för intryck och gärna subordinerar sig)

¹⁰⁶² partytrick = ett momentant personligt konstnummer, ofta av udda art, framfört med minimal eller ingen rekvisita och helt utan praktisk användning, att visa upp i lättsamma sociala sammanhang

¹⁰⁶³ Johan Hübner von Holst (1774-1836) skymtade tidigare förbi i vår berättelse i kap 2 avsn 17

om vad som pågick inom dessa väggar – var Brahes pant, hans borgen för sin ställning. Bitchen Brahe kallades redan av samtiden för ”kamarillan”¹⁰⁶⁴, ”sängkammarrådgivaren” och ”den som solar sig i skenet av kronan” och detta sidoinflytande var så stort att man talade om ”Braheväldet”. Andra har mest tyckt synd om honom och benämnt honom ”slav”.

Stamfaderns andra bitch, von Holst, var kungens skrivmaskin, d v s handsekreterare, och ”såg och hörde ingenting annat än vad kungen befälde honom att se och höra”. Holst var även chef för *Enskilda byrån*, stamfader Bernadottes centrala funktion för hemligheter, propaganda, språköversättningar och systematisk historierevisionism. Holst tecknas som kortvuxen med ovanligt korta ben, trubbig till formen, med kort hals, krusigt hår och fylligt ansikte med hängande kinder, med hankande gång böjd åt ena sidan, och ständigt rökandes sin tobakspipa. Det berättas i källmaterialet hur man skämtade om att Holst bar stora likheter med kronprins Oscars hund, en fågelhund med namnet Spogar, som kunde ses ströva omkring på slottet. Holst var fullkomligt oförarglig och undfallande inför stamfaderns oändliga ordflöden och volatila utbrott, och ”tålde allt och gjorde maskinmässigt allt”.

Förutom dessa två bitchar så frodades en *favoriseringskultur*, där adjutanter, kammarherrar m fl böjligt – på det mest servila, förödmjukande sättet – subordinerade sig kungens och bitchen Brahes vinkar, i hopp om att vinna deras ynnest.

Klockan 17, medan Jean ännu satt vid sitt morgontoalettbord, kom Désirée, nyvaken,¹⁰⁶⁵ in i rummet, iklädd bara en negligé. Det var hennes vanliga morgonbesök hos sin gemål. Så snart hon inträdde yttrade Jean:

”Kära Désirée, hur mår ni?”

Hon svarade vanligtvis:

”Mycket bra, och ni?”

Närmare än så kom de ej längre varandra. Efter lite kallprat blev stamfadern snart otålig över hennes irriterande närvaro och försökte bli av med henne.

Toalettbordet bars ut när han var klar.

Ibland kom emellertid en regeringskonselj i vägen för dessa eftermiddagsvanor i sängkammaren, och det tillhör berättelsen att vi nämner några ord om dessa. Stamfadern omgav sig av i huvudsak relativt pålitliga och konservativa rådgivare, som inte heller hågades stå upp för demokrati, yttrandefrihet och liberalism. Därför blev det oftast så att Jeans personliga vilja bestämde riktningen för hans och Sveriges politik på regeringsformens bekostnad. Professor Alma Söderhjelm påpekar också att Jean lät *Ryssland* få sin vilja igenom i den svenska regeringskonseljen, trots att flertalet av statsråden motsatte sig, då han ännu bar på en tacksamhetsskuld gentemot Sveriges arvförande, och då detta varit den makt som sagt sig vara redo att med rysk militär på Stockholms gator backa upp familjen Bernadottes troninnehav, om detta skulle utmanas.

Det var även så att Jeans labila lynne, där han plötsligt under en normal lugn diskussion kunde brusa upp i den våldsammaste storm, gjorde att enskilda statsråd, fastän kapabla vuxna män, ej *vågade* uttrycka en avvikande åsikt av rädsla för Jeans humör. Det finns tillräckligt med förstahandsvittnesmål om detta för att fylla ett eget kapitel. Det var samtidigt svårt att diskutera med Jean om man hade annan åsikt än honom, p g a hans överlägsna talförmåga och retorik på det franska språket; statsråd och statssekreterare som var av annan åsikt blev närmast överkörda, ej sällan förnedrade. Professor Heckscher skriver att Jean samvetslöst använde sin franska retorik som en *taktisk fördel* gentemot sina mindre språkkunniga eller språkosäkra

¹⁰⁶⁴ kamarilla = klick eller kotteri som hos en regent (vid sidan av de ansvariga rådgivarna) utövar ett obehörigt inflytande på regeringsärendena; intrigerande hovparti. Trots att Brahe var ensam i denna roll så refererades han ändå till som ”kamarillan”, som egentligen betyder en mindre grupp eller sluten krets av flera människor.

¹⁰⁶⁵ Jmfr kap 23 avsn 19

rådgivare. Det blev för dem i praktiken omöjligt att komma någon vart i en sakk Diskussion på främmande språk med stamfadern, som med ett yvigt, självsäkert, grandioöst agerande förenade "fintlighet och flödande talemått", d v s *slughet* och en vägg av ord. Ett ögonvittne påpekar att "Karl Johan kände lika väl sin nullitet uti svenska språket som sin överlägsenhet på det franska", och genom detta förhållande blev övriga herrar i rummet "medgörliga åhörare, när Karl Johan gav sig det nöjet att för dem på franska hålla långa och svävande tal". D v s han *lekte* med de svenska ministrarna, förödmjukade dem, gjorde som han ville med den exekutiva makten.

Jean var vidlyftig, omständlig, vinglande, överlägsen och teatralisk i sin retorik och framställning, och ansåg att han visste bäst om det mesta. Varför ens ha rådgivare, när han hade alla svaren? Sanningen var dock att han var förvaltningsmässigt oskicklig och ofta ointresserad av fakta och detaljer, särskilt om dessa inte passade in i hans egen redan uppgjorda föreställningsvärld. Han var dessutom, även flera decennier efter sin ankomst till Sverige, oförmögen att kommunicera på svenska språket, och enligt professor Höjer även inkapabel att läsa svenska texter annat än möjligen små enkla fraser. *Allt* fick översättas från svenska till franska – inte bara statsrådsprotokollen utan "tallösa promemorior, tjänsteskrivelser, rapporter, privatbrev, riksdagshandlingar, förordningar och artiklar" enligt Höjer – genom en stor och dyr apparat som insortierades under *Enskilda byrån*.

Professor Heckscher poängterar även i sin avhandling betydelsen av att olika högre tjänstemän inom och utom regeringskanseljen uppbar särskilda "lönetillägg" av Jean Bernadotte. Genom diskretionära bonusar – mutor – knöt samhällsbyggaren från Pau de närmaste medarbetarna och andra nyckelpersoner i samhället till sin person, vilket givetvis korrumpade hela den svenska statsförvaltningen. Redan vid sina privata diskussioner om finansiellt stöd från Storbritannien hade Jean öppet förklarat för den engelske ambassadören Thornton att han bl a avsåg detta penningtillskott som ett medel för att kunna utöva korrupcion i Sverige, främst riktad mot riksdagen.¹⁰⁶⁶ Professor Heckscher skriver att så länge som detta förekom så var den svenska demokratin, statsförvaltningen och byråkratin ej självständig.

Den enda motvikten mot "allenastyrandet", Jeans personliga åsikter, blev därför i slutändan på sin höjd en reservation till protokollet. Vittnen har intygat att regeringskanseljerna fungerade allra bäst i stamfaderns frånvaro.

Gustaf Löwenhielm hade innan externrekryteringen av Jean varit kraftigt skeptisk till dennes kvaliteter,¹⁰⁶⁷ men ändå under hela Jeans tid som svensk kronprins och kung varit en av stamfaderns mest pålitliga anhängare och lydigt följt chefens vinkar, vågade återigen yppa sitt hjärtas mening först ett par år efter stamfaderns död. Löwenhielm kallade då Jean Bernadottes regeringssätt för *nervokrati*, och säger om Jean:

"Han vinnlade sig att göra statsrådet till en sannfärdig gehenna¹⁰⁶⁸. --- *Nervokrati*, den värsta av alla kratier, är det enda som gör rådslevnaden olidlig."

Jeans ministrar visade privat en kraftig ångest, djup vånda och motvilja att delta i kanseljsammanträdena när den mentalt labile chefen – vars närmaste familj i Pau sades ha visat tendenser till psykisk ohälsa¹⁰⁶⁹ – var närvarande, och Löwenhielm menar att denna motvilja var "tyvärr helt förklarlig", och fortsätter:

¹⁰⁶⁶ Brev från Thornton till utrikesminister Castlereagh den 19 januari 1812. Jmfr även kap 4 avsn 2 (Jeans äskande av privata bidrag från Storbritannien p g a kostnader för "understöd" till enskilda personer i Sverige och för "upprätthållandet av hans popularitet och anseende"). Kan tilläggas att de första 20 årens utbetalningar av Guadeloupemedlen 1815-1834 motsvaras år 2020 av ca 610 mkr (KPI).

¹⁰⁶⁷ Se kap 2 avsn 19 (Löwenhielm i privat brev till Gustaf Fredrik Åkerhielm af Margrethelund (1776-1853) den 30 juli 1810)

¹⁰⁶⁸ gehenna = straffort, plågoort, "helvete"

¹⁰⁶⁹ Se kap 9 avsn 13

”Utsikterna att i det dagliga arbetet ta emot kungens oberäkneliga ljungande lynnesutbrott samt att inför en städse kitsligare tidnings- och riksdagsopposition försvara regeringsåtgärder av rätt dubiös konstitutionell art, avskräckte många. Det var ej underligt att man föredrog den lugna ställningen *procul a fulmine, procul a Jove*¹⁰⁷⁰”.

Stamfader Bernadotte satte emellertid alltid *sitt eget* anseende över allt annat. Om en av hans ministrar av någon anledning skulle bli ansatt av svenska folkets förbittring, skulle stamfadern aldrig kliva fram till denne ministers försvar och understödja honom om det innebar en risk för honom själv. Hellre då låta en nära medarbetare gå i sank, bli ett offerlamm, än att försvara denne medarbetare. Fint och tryggt ledarskap.

Tidigare om åren hade konseljerna utsatts till klockan 12, men detta visade sig snart vara alldeles för tidigt för en viss person, så denna *riktid* flyttades fram till klockan 14. Alla ministrar och statssekreterare och eventuellt övriga infann sig pliktskyldigt på utsatt och överenskommen tid. Men då saknades ändå fortfarande en person, som inte var särskilt bekymrad av punktlighet eller värdet av andras arbetstid. Ibland behagade höga vederbörande inte dyka upp förrän klockan 16. Ibland betydligt senare än så. Slutligen fann man att klockan 18 var bästa tiden att börja konseljen. Då hade Jean fått sin sovmorgon, hunnit med sina papiljotter och sin rakning, hunnit med att berätta för diverse ofrivilliga åhörare om sina fantastiska bragder i sitt fantastiska liv, hunnit med att kontrollera om privatförmögenheten stigit eller sjunkit i värde, hunnit skälla ut ett par stycken besökare om han var på humör för det, samt hunnit ekipera sig. Äntligen klar för konseljen, styret av Sverige, en liten bisyssla innan middagen.

Konseljledamöters dagböcker och memoarer vittnar om ojämnhet i lynnet, oratoriska utsvävningar, tusen upptåg och ett ständigt projektmakeri under dessa konseljer. Organisation och förvaltning hade *aldrig* varit Jean Bernadottes starka grenar, och hans ordförandeskap beskrivs som synnerligen ostrukturerat, slarvigt och nyckfullt, vilket försakade oklarheter, dröjsmål och avbrott i behandlingen av statsärendena. Minnestecknare talar om en stor *avsaknad av grundprinciper* som ledning för hans politik, med bl a stor hattighet i den ekonomiska politiken. Tullar infördes, togs bort, infördes på nytt, o s v. Skatter och avgifter flaxade hit och dit. Förbud introducerades, tidsbegränsades, togs bort. Jeans styrande och ställande skapade mest allmän förvirring och oreda. Enskilda missbedömningar och felbeslut i den ekonomiska politiken hade varit betydligt mindre skadliga, än en ständig orolig ström av förändringar och omläggningar, där ingen åskådare förstod vad som pågick eller visste vad som gällde från en vecka till nästa. Termen *inkompetens* räcker i sammanhanget ej till. Jean Bernadotte var en synnerligen oskicklig administratör och förvaltare. Flera skulle gärna använda termen värdelös.

Kanslirådet, sedermera tillförordnade statssekreteraren Georg Ulfsparré berättar om Bernadottes teknik som han vanligen använde när det var fråga om att fatta beslut i kinkiga eller grannliga frågor, nämligen att helt enkelt undvika att ta något beslut och istället skjuta upp saken den ena gången efter den andra, i hopp om att någon förändring skulle inträffa som tog bort svårigheten. När ett avgörande i en fråga blev så trängande att ämbetsmän fick påminna honom både två och tre gånger, kunde svaret likväl bara bli ett korthugget ”Uppskjutet”. Strutstekniken.

Det var ibland lika svårt att hänga med vad gällde den ombytliga kungens inställning till enskilda personer. Ena ögonblicket kunde han aggressivt klandra och ilsket fördöma någon utpekad syndare i dennes *frånvaro*, för att ögonblick senare i personens *närvaro* uppvisa den allra största försonlighet och vänlighet. Antingen var detta beteende med plötsliga skiften mellan sådana ytterligheter en extrem form av bipolaritet, där den mentala instabiliteten skyttade fram återigen, eller också skådespeleri och skrymteri på hög nivå.

¹⁰⁷⁰ Procul a fulmine, procul a Jove = långt från blixtnedslag, långt från Jupiter

En anekdot som på denna plats också kan inflikas, är hur det såg ut om han någon gång, vilket dock hände alltmer sällan, bemödade sig att inspektera militärer. Fritz von Dardel¹⁰⁷¹ ger oss en sådan bild från mitten av 1830-talet:

”...fick jag se Karl XIV Johan på nära håll, då han till fots passerade förbi vår front, med sin örnblick fixerande varje man i ledet. Han höll härvid huvudet stolt tillbakakastat och hans gång påminde om en teaterkungs i spetsen för en procession.”¹⁰⁷²

De få tendenser som dock kunde urskiljas i Jean Bernadottes härskarmakt var ett konsekvent motarbetande av demokrati, tryckfrihet och liberalism. Jean var *maktfullkomlig* – t o m professor Höjer medger detta – och motsatte sig tvärt representationsreformer, d v s en utveckling mot ett bredare, legitimare, mer representativt styre av Sverige som utgick från svenska folket, förankrat i allmänna val. Detta var den största politiska frågan på 1830-talet i Sverige. 1834 hade 33 petitioner inlämnats med totalt 2000 namnunderskrifter med begäran om en rättvisare svensk demokrati, men stamfadern och hans jaherrar i konseljen, syltryggarna, hade vägrat att befatta sig med förslagen i den riktningen, och kallat dem för en ”smädelse”. Jean kommenterade att han inte såg någon anledning att ändra något om han inte var *tvungen* till. Det handlade aldrig om vad som var bäst för landet, eller vad som var mest moraliskt hederligt, utan alltid vad som var bäst för *honom*, personligen. Och så länge han inte var *tvungen* att göra som *svenskarna* ville, fanns givetvis inget skäl att agera i linje med detta, såvida han ej själv vann på detta.

Även det genommanipulerade konstitutionsutskottet argumenterade för att kastsystemet, med särbehandling genom börd, representerade det svenska ”nationalintresset” och var det rättvisaste system man kunde tänka sig. Svenskars genetiska ursprung skulle fortsatt bestämma deras rättigheter, skyldigheter och möjligheter i det svenska samhället, ansåg KU. Att avskaffa kastsystemet och låta att offentlig makt utgå från folket ”skulle föranleda rubbning av statsförfattningen i dess djupaste grundval och måhända innebära sådan välvning, som vanligen benämnes revolution”. Likaså motarbetades aktivt, som vi vet, alla tendenser till en moderering av den kungliga statscensuren. Indragningsmakten var godtycklig och användes alltmer despotiskt, vilket kujonerade svenska folkets och svenska pressens djupa sinne för frihet, rättigheter, ansvar och moral. Den bernadotteska Stasifunktionen levde än; angiveriet, åsiktskontrollen, det latent hotet mot meningsavvikare, och i förlängningen en självcensur av den svenska pressen.

Vilken vacker tavla, signerad borgarsonen från Pau. *Samhällsbyggaren!*

Som en röd tråd så idkades av Jean enskilt, eller i samråd med verktyget Wetterstedt och/eller konseljen, ett oupphörligt *taktiserande* kring hur den lagstiftande makten – riksdagen – kunde manipuleras eller överlistas.¹⁰⁷³ De tekniker som användes mest var att så splittring inom oppositionen i mindre frågor och därigenom skapa missämja inom de olika stånden, för att sedan, med stöd av lömsk retorik i propositionerna och debatterna, driva igenom sin politik i de stora frågorna. En annan välbegagnad teknik var givetvis påtryckningar och mutor, sätta i system.

Konseljbeslut läckte ibland ut till pressen. Detta väckte allmän irritation och förtrytelse, och givetvis skylldes man på protokollsekreterare, de yngsta och mest juniora personerna som fick närvara i konseljsalen. Efter en tid uppdagades emellertid att läckan kom från... Jean själv! Trots sina egna förmaningar att hålla vissa beslut hemliga, diskuterade han själv kort därefter samma sak med utomstående! Självklart erkände han ingen skuld, utan teg ihjäl denna pinsamhet.

¹⁰⁷¹ Fritz Ludvig von Dardel (1817-1901), svensk militärofficer, ämbetsman och konstnär

¹⁰⁷² Jmfr kap 2 avsn 16 (utseende inkl den genomträngande blicken och det teatraliska kroppsspråket)

¹⁰⁷³ Jmfr kap 23 avsn 26 (anekdoten om porträttbilderna av riksdagsgruppernas talmän på väggen i Jeans sovrum)

Vid sidan om sitt motarbetande av all liberalism och sin korruption av den svenska statsapparaten, visade stamfadern ljummet eller inget intresse för allmänna utvecklingsfrågor som handlade om att bygga landet, bygga riket Sverige, leda den svenska nationen in i framtiden.

Britterna hade öppnat sin första järnväg för allmän trafik 1825, Frankrike 1831, och Österrike hade i mitten av 1830-talet just börjat anlägga sina första järnvägslinjer. Wienambassadören Carl Gustaf Löwenhielm såg i järnvägen stora möjligheter, både för kommunikationer och transporter. Exempelvis kunde järnvägstransporter ge den svenska trävaruindustrin och den svenska järnmalmsindustrin ännu bättre konkurrensmöjligheter och effektivare access till internationella marknader; korta ledtiderna, reducera kostnaderna och kraftigt öka volymerna. Ambassadör Löwenhielm skrev 1835 både till kung Jean och till utrikesminister Wetterstedt och talade om dessa förändringar och möjligheter som kunde vara till enorm nytta för Sverige. Men svaren från Stockholm, som lät vänta på sig, var nedslående. Kung Jean betraktade järnvägsutvecklingen i Europa mer som en enskild kuriositet än något som kunde medföra någon nationell vinst för Sverige. Löwenhielm kommenterar i sina memoarer:

”All min goda avsikt medförde intet resultat. I sanning en erfarenhet ägnad att avkyla den mest nitiske.”

En par år senare ges ett annat exempel på det bernadotteska enväldets likgiltighet i utvecklingsfrågor. Samme Löwenhielm hade i Wien bevistat en serie föreläsningar av sockerpionjären Limberger¹⁰⁷⁴, som handlade om framställning av socker ur betor, som växte utmärkt i ett europeiskt klimat. Limberger, från en tysktalande familj i Bratislava i nuvarande Slovakien, var en pionjär inom industriell sockerproduktion, och hade etablerat en liten sockerfabrik redan 1827, och därpå flera stycken i olika länder. Genom denna teknik kunde man göra sig mindre beroende av sockerrör från avlägsna kolonier. Socker var en bristvara i Sverige, samtidigt som det höll på att bli allt viktigare i matlagningen med många användningsområden, från smaksättning, jäsning, konservering, färskhållning m m. Wienambassadören Löwenhielm blev övertygad om den ”ofantliga *allmänna nyttan* av denna metod, god för varje hushåll, till och med för det allra minsta”. Han skrev återigen till regimen i Stockholm, utförligt och med brinnande övertygelse. Lantbruksakademiens pseudogrundare¹⁰⁷⁵ Jean Bernadotte visade dock ämnet föga intresse. Brevet från Löwenhielm om sockerbetsprocessen hade samma verkan som om Löwenhielm aldrig nämnt ett ord därom. Det tycktes, som att det *enda* som fångade svenska enväldesregimens uppmärksamhet från Wien var nyheter som rörde Vasafamilijs existens, främst prins Gustavs förehavanden, samtidigt som Jean i Sverige underhöll ett *nät av spioner* som bevakade Sveriges urgamla och pålitliga befolkning, så att ingen gav uttryck för ”fel” politiska åsikter. Men nya revolutionerande utvecklingsmöjligheter som kunde påverka en rad olika näringsgrenar och förändra svenska folkets mathushållning och ekonomi i grunden, möttes med fullkomligt ointresse.

Kan konstateras ännu en gång av tusen, att Jean Bernadotte till fullo drevs av *egenintresset*, ej det svenska allmänintresset. Samtidigt har fastslagits av samtida personer i källmaterialet, att stamfadern var snabb att för egen del *ta åt sig äran för andras snilledrag och framsteg*, när sådana skedde. Den allmänna opinionen var måttstocken på hans popularitet, och om det fordrades lite oskyldiga halvlögner eller raka hellögner för att beveka denna, så föranledde detta aldrig några samvetskval hos höga vederbörande.

Den samtida minnestecknaren Johan Fredrik af Lundblad förklarar hur den bernadotteska regimen hade fokus på fel saker. Lundblad menar att man borde prioriterat *nationens utveckling*, och därigenom skaffat sig folkets uppskattning och erkännande, istället för att närmast försummat detta och genom politiska intriger söka störa ut all opposition både i riksdagen och i

¹⁰⁷⁴ Julius (Gyula, Johann) Gottfried Limberger (1784-?), ungersk sockerpionjär

¹⁰⁷⁵ Se kap 3 avsn 21

media. Det är inte genom ett evigt fulspel, där allt handlar om att taska för vad man upplever som opposition, som man vinner några lagrar och allmän erkänsla, menar Lundblad, utan genom *egna faktiska prestationer*. Lundblad klandrar "en förhatad ministär, utan snille, utan kraft, utan förtroende, utan kännedom om tidens fordringar, utan nitet att i landets framgående i civilisation, i välmakt¹⁰⁷⁶ söka äran av sin varelse" som snarare visade sin iver att "vilja ingripa i konstitutionen" och härsklystet tukta den folkvalda församlingen.

Det hade snart blivit dags att avrunda den ansträngande dagen. Stamfadern gjorde ibland ett kort framträdande framåt kvällen i aftonsalongen på slottet samt därpå följande middag eller, vanligare, åt sin middag mer enskilt. Hans s k kammarspisningar¹⁰⁷⁷ började klockan 21 eller 22 tillsammans med sin siamesiske tvillingsjäl Magnus Brahe och möjligen någon eller ett par befallda gäster "av utvald kaliber", som en minnestecknare skriver, d v s personer med mycket pengar eller en framskjuten samhällsställning. Jean umgicks aldrig med s k "vanligt folk" – han såg ner på dem. I offentliga sammanhang eller inför många vittnen kunde han ibland inflika enskilda handlingar som *verkade* som att han brydde sig om borgare, bönder och den breda svenska allmänheten, men vid sidan om detta PR-medvetna artisteri befattade han sig ytterst sällan och högst ogärna med sådant ömkligt patraske. Likaledes kunde han strö smickrande älskvärda haranger och skenbart frikostiga yttranden över sina officerare, men detta ska ingalunda förväxlas med förtroende eller vänskap. Snarare var det tvärtom; ytliga, sockrade och förskönade möten och relationer där underströmmarna bestod av misstro och tvivel och ett närmast föraktfullt förhållningssätt. Jean var en person med en massa bekanta och mängder av underlydande, men kanske ingen riktig *vän*. I hans närhet fanns endast anhängare, tillgivna smickrare och favoriter. Men, som sagt, ingen *vän*.

Sent på kvällen, vid 23-tiden, anmälde kammartjänaren en ny, sista besökare. Denne skugga kom inte den vanliga vägen, utan smög in garderobsvägen. Om någon då redan var inne hos Jean skedde kammartjänarens anmälan med orden "Sire, någon är här...". Detta triggade genast Jeans otålighet och den som var inne i sängkammaren avskedades skyndsamt. In i rummet trädde nu Claes Nerman, Jean Bernadottes Stasichef¹⁰⁷⁸. Jeans extremt misstänksamma läggning uppmuntrade rapportörer att meddela honom händelser som kunde verka suspekta, och när inga sådana fanns att inrapportera, uppfanns sådana historier istället. Så är det nämligen, och har varit i alla tider, att *ryktesspridaren själv* har en böjelse att vilja framstå som välinformerad och märkvärdig, för att på så sätt göra sig viktig och intressant som person. Nerman – som i källmaterialet beskrivs som en vidrig typ, en lögnaktig korrupt skitstövel, allmänt hatad – hade listat ut denna formel. Nerman rapporterade allt möjligt skvaller till Bernadotte, och då inget fanns att berätta uppiktade han själv historier och spann osanningar för att skrämja upp kungen och göra sig själv oumbärlig för honom. Detta lyckades förträffligt, och Nerman hade blivit nödvändig för stamfadern, som måste ha sin dagliga fix av konspirationsteorier innan läggdags.

Ungefär samtidigt som Nerman brukade dyka upp, klockan 23, inleddes barrikaderingsritualen av alla dörrar, i flera lager, som en stor lök av avspärningar, mot alla angränsande hallar och rum runt om Jeans sängkammare. Alla dessa dörrar var försedda med regler upptill, på mitten och nedtill, och låstes med dubbla lås, och i ett par hallar fanns som en extra säkerhetsåtgärd en järnstång som fixerade låsta dörrar med varandra och gjorde hela anordningen orubblig. Endast en liten korridor till Bs sängkammare lämnades olåst om natten,

¹⁰⁷⁶ välmakt = välstånd, välmåga, välbefinnande; välgång, framgång

¹⁰⁷⁷ Se kap 23 avsn 25 (för en närmare beskrivning av Jeans matritualer)

¹⁰⁷⁸ Nermans snabba karriär hade befordrats av dennes insats att söndermuta och undergräva bondeståndets arbete och omröstningar vid riksdagen 1828-1830, vilket bl a lett till att bondeståndet röstade för indragningens maktens bibehållande; se kap 23 avsn 26.

men denna bevakades av sammanlagt ett halvdussin vakter i olika skikt. Nauckhoff kommenterar korrekt att denna omsorgsfulla säkerhetsanstalt blottar huvudpersonens karaktär.

Men dagens terminologi skulle det kallas förföljelsemani.

En grav paranoid personlighetsstörning.

Vi återkommer strax till ämnet.¹⁰⁷⁹

Jean gick till sängs sent och somnade ofta inte förrän klockan 01 eller 02. Vanligen satt hans bitch Brahe vid sängen och högläste en godnattsaga för sin chef tills han somnade. Gulligt.

Vi avslutar detta avsnitt med att lyfta blicken och kasta en återblick på det anförande vid bedrägeririksdagen 1810 som framställdes av Gustaf Wilhelm af Tibell, som varit Gustaf IV Adolfs generaladjutant men samtidigt en av de som bedragit honom, undergrävt och motarbetat honom, vilket lett till statskupperna 1809, Vasaättens upphörande och i förlängningen externrekryteringen av Jean. Förrädaren Tibell, barnsligt upprymd av stora förhoppningar, hade författat detta redan i juli 1810 och läste upp sin marknadsföringspitch inför bedrägeririksdagen i Örebro om sin favoritkandidat, frälsaren från Pau, som man nu måste införskaffa för att ersätta Vasakungen.

Tibell hade talat om Jean Bernadotte "personliga egenskaper" som utmärktes av "en kraftfull men *lagbunden* styrelse". Bernadotte hade "tillvunnit sig, genom sin *rättvisa och popularitet*, allas kärlek och tillgivenhet", och "själv med *heder*" visat sin duglighet som ämbetsman i olika grenar av statsförvaltningen. Bernadotte hade "genom egen förtjänst" avancerat till marskalk och skulle därför "i alla stånd, i alla klasser, i alla grader värdera och uppsöka *förtjänsten*, och veta skilja den från lyckans tillfälligheter". Det "enkla och indragna levnadssätt, som prinsen alltid fört" skulle bli ett föredöme hos de fattiga och allvarsamma svenskarna, som vördar innehållet och ej ytans glans. Bernadotte hade påstått vara van att som privatperson försiktigt bedöma sin egen ekonomiska ställning, och skulle därför "*med en husfaders ömhet* behandla sitt nya fäderneslands finanser". Bernadotte hade utan tvivel "en grundad tillgivenhet för vår fria statsförfattning" där någon "inskränkning i de hos oss urgamla rättigheter" definitivt inte kunde ske. Tibell hade vidare uttryckt sin absoluta övertygelse att Bernadotte skulle visa "aktning och tillgivenhet för de lagar och inrättningar, nationen är med ömtålighet tillgiven". Förrädaren Tibells crescendo vid bedrägeririksdagen i Örebro 1810 hade levererats genom följande strof:

"Fursten av Pontecorvo har dessutom i alla tidsskiften visat sig med en utmärkt värme tillgiven de liberala grundsatser, som utgör föremålet för ett rättskaffens fritt folks önskningsar."

Tänk så tokigt det senare blev.

"Ingen kunde se det komma", som skenheliga och självgoda svenska politiker i vår tid, på 2000-talet, bräker ur sig efter fatala misslyckanden inom olika områden för att i efterhand ducka för eget ansvar och istället låtsas som att alla andra också torgförde samma vansinniga och naiva förhandsgissningar som de själva, vilket definitivt inte är fallet.

Vad beträffar den som åvägbringade statskupperna 1809 och som framdrev den grundlagsvidriga suspenderingen av Vasaätten, buffeln Georg Adlersparre – händelser som i sin tur ledde fram till externrekryteringen av stamfadern – så avled han den **23 september 1835**. Ett drygt år innan sin död skrev Adlersparre ett privat retrospektivt brev som andades besvikelse och desillusion:

"Endera dagen tar jag ner min ögonfägnad, nämligen kartan över det romaneskt älskade Sverige. Måtte jag en politisk solskensdag, framgången ur *den mörka natten*, åter få sätta upp den igen."

"Den mörka natten" var tiden efter 1810.

---

¹⁰⁷⁹ Se kap 24 avsn 24

I samma brev beklagar han att Sverige sedan 1810 ej ”med jämna, fasta steg --- skrida fram till grundlagsförbättringar”, framför allt inte för att ”tillskapa tryckfriheten”.

Av förhoppningarna från 1810 fanns ej mycket kvar.

Kapitel 24 avsnitt 6

ÄREPORTEN

I mitten av 1830-talet, ett kvarts sekel efter omvälvningarna 1809-1810, hade på många håll i nationen inte särskilt mycket hänt. Åtminstone inte i positiv riktning. Rätten för svenska medborgare att fritt yttra sig i tal och skrift var stympad, det fria ohämmade samtalet ute i landet var avhugget genom osynliga röda linjer som ej fick vidröras. Oliktänkare förföljdes, åsiktsspioner inrapporterade pliktskyldigt allt misstänkt. Samhället upplevdes som relativt rättsosäkert. Sveriges ekonomiska utveckling släpade efter omvärlden, och regimens ekonomiska politik präglades av amatörmässighet och hattande. Klassklyftorna ökade, fattigdomen tilltog. Det rådde ren misär i många socknar. Folkskolereformer och andra initiativ för att *lyfta* de breda svenska folklagren fortsatte att blockeras av regimen och svartkappeväldet. Fångvårdsstyrelsen rapporterade 1835 att 1 623 personer hölls i fängsligt förvar i Sverige utan att vara dömda för någon kriminell handling, varav mer än hälften suttit inspärrade i korrektionshus och på arbetsanstalter i mer än 10 års tid. Bland de inspärrade fanns även många oskyldiga *barn* som tvingats följa med sina föräldrar, eller föräldralösa barn som bara för att ha tiggat om hjälp eller olovligen strukit omkring skickats till Långholmen på förvar i flera år.

Efter statskupperna 1809 och efter Carl Augusts plötsliga död på Kvidinge hed 1810, hade genom bedrägerivalet i Örebro samma år kommit till makten en de facto styresman som förvisso kunde återöppna den manipulerade riksdagens *hänförelse* och unisona bifall, men som i övrigt i princip helt *saknade förankring i det svenska folkdjupet*. Kanske var det på grund just därav – att avancemanget från marginaliserad och förkastad medarbetare under Napoleon till plötslig innehavare av Vasarnas tronföljd skett med en kopiös portion lögn, falskspel och omoral – som stamfader Bernadotte förblev skugggrädd under resten av sitt liv, och att denna skugggrädsla bara med åren tilltog. Jean lät låsa om sig, barrikadera sig, och bar på en ständig paranoia för den legitime prins Gustav och anhängare som i tysthet förfäktade dennes rättigheter. Och kanske var det också just därför, med detta underliggande psykologiska komplex, som Jean fann sig föranlåten att ständigt framhäva och utförligt idissla sina egna bedrifter, sin egen storhet inom så många områden, sina oöverträffade gärningar för Sverige, sin egen grandiositet. Var detta en mental motreaktion, ett psykologiskt försvarsvärn, för att försöka inbilla omvärlden men även sig själv att han var *värd* att vara kung av Sverige och att han *var* omtyckt? Denna grandiositet – som kan beskrivas som ogenerad egenkärlek i stora mått – kanske egentligen bottnade i en djup osäkerhet och upplevelse av grov missfirmelse, som inte bara gick tillbaka till tiden under Napoleon utan ända tillbaka till barn- och ungdomsåren i Pau.¹⁰⁸⁰

Allt i Sverige blev en *show* för offentligheten, en fasad där ibland substansen bakom var väldigt tunn. Professor Heckscher påpekar i sin avhandling att Jean kunde ”sällan avhålla sig från att framställa sina åtgärder till omgivningens beundran”, samt att han ”underströk gärna sina beslut och handlingar genom långa oratoriska deklamationer”, som ibland även publicerades. Det återkommande formeln var att *han* räddat Sverige ur ett svårt läge. Mot alla odds men genom hans tillgivenhet för den svenska nationen och personliga uppoffringar hade *han* ställt allt till rätta, och omvärlden borde tacka *honom* för det. ”Om ovationerna uteblev kände Carl

¹⁰⁸⁰ Jmfr kap 9 avsn 13; kap 24 avsn 24

Johan det som en orättvisa”, skriver Alma Söderhjelm. Hans bekräftelsebehov var oändligt, och han tillhörde den absoluta världseliten i narcissism. En minnestecknare förundras över hur stamfadern faktiskt, utan minsta blygsel därom, sög in allt fjäsk som en svamp:

”Det har städse väckt min förundran, hur en person begåvad med så ljust förstånd, kunnat utan vämjelse fördra det oförsynta smicker, all den överdrift i lovord, det krypande i tal och åtbörder, som Karl Johan lät sig väl smaka.”

Ett av de mantran som Jean, och verktyget Wetterstedt, verbalt eller i olika tryckalster upprepade *ad infinitum* var att stamfadern ”blivit upphöjd på tronen genom ett fritt folks val samt av en konung adopterats som hans son”. De tusen och åter tusen repetitionerna av denna samma fras framstår i källmaterialet som så onaturliga och omåttliga, som om sagesmännen i grunden faktiskt själva väl visste om att det där om ”ett fritt folks val” var en brutalt missledande beskrivning, ett historiskt falsarium.¹⁰⁸¹

I brist på genuina, spontana lovhyllningar framkallade han egna sådana. Det berättas från den senare delen av Jeans liv i Sverige att längs vägen där den kungliga kaleschen skulle rulla fram genom Stockholm hade överståthållaren fått instruktion att strö ut mynt för att attrahera människor, och man hade även längs vägen placerat ut ”hurrabasar” i folkleden, karlar ur de lägre folkklasserna som lejts för en mindre peng, en slags inhyrda rojalistiska cheerleaders, *alltmedan folket annars kunde stå tyst*.

Det stockholmska maktetablissemanget, kanske mer i självbevaringsyfte än utifrån genuin lidelse, spelade med och besvarade stamfaderns oupphörliga äskande efter omvärldens bekräftelse och hyllningar. Lovsången ”Carl Johan vår kung”, av Kullberg¹⁰⁸² och Du Puy, avsjöngs vid olika tillfällen på 1820- och 1830-talet. I denna sång upplyses alla undersåtliga deltagare och åhörare att stamfadern ”upplyfte nationen”, ”skattar blott fliten och dygden”, att han slösar med välgärningar på svenska folket, att han förenat Sverige och Norge, att han befordrar folkets frihet, och att Jean nu måste räknas som Sveriges främste kung, tillika störst av alla hjältar. Tilläggas kan att denna sång, detta förbannade överrevisionistiska trams, även avsjöngs vid *firandet* i Rikssalen av 200-årsdagen av *den siste Vasaättlingens död*, alltså 2018, där den innevarande bernadotteska släktensemblen givetvis närvarade.

Efter en resa till Norge som Jean och Désirée företagit hösten 1835, gavs en ny möjlighet för smilfinkar i den svenska huvudstaden att skrymta med sin ack så stora tillgivenhet. Vid kungaparets återkomst på kvällen måndagen den **19 oktober 1835**, så hade Stockholms borgerskap, för att ännu högtidligare än vanligt fira återkomsten, låtit på Slottsbacken uppföra en äreport av kolossala dimensioner. Det hade innan detta beslut förekommit ganska intensiva diskussioner inom borgerskapet om både vitsen med denna överdådiga gest, likaså den överdådiga beräknade kostnaden, men fjäskfalangen vann.¹⁰⁸³

Mittenpartiet påminde om den snart färdigställda triumfbågen vid Champs-Élysées i Paris, och vid sidorna var två ytterligare sidogenomgångar. Hela konstruktionen var uppskattningsvis 23 meter bred och 20 meter hög. Centrumvalvet var nästan 11 meter. Inte mindre än 20 transparanger prydde äreporten, alla med mer eller mindre framkrystade hyllningar till mannen från Pau.

Mittenpartiet av äreporten på Slottsbacken hade slående likheter med Bernadottes skrivbord som han låtit möbelsnickaren Lundelius¹⁰⁸⁴ tillverka 1817, av mörk mahogny och ljus björkrot och som pryds med en triumfbåge med sidokolonner av vit alabaster. I svicklarna över

¹⁰⁸¹ Jmfr kap 2 avsn 19-21 (för en bedömning om huruvida valet av tronföljare i Örebro 1810 genomfördes fritt, rätttrådigt, hederligt, opartiskt och utan påtryckningar, otillbörlig påverkan eller annan styrning eller manipulation av valprocessen)

¹⁰⁸² Herman Anders Kullberg (1772-1834), svensk översättare

¹⁰⁸³ Jmfr kap 18 avsn 12 (Hambrés förslag från 1814 till en permanent *triumfbåge* till stamfaderns ära vid nuvarande korsningen Drottninggatan-Strömgatan-Riksbron)

¹⁰⁸⁴ Lorentz Wilhelm Lundelius (1787-1859), svensk möbelsnickare

den mittersta triumfbågen svävar personifikationer i brons av "Segern" och "Berömmelsen", och i sektionen allra överst var fanor och emblem som bronsbeslag. Möbeln i sig är förvisso mycket vacker – ett mästerverk – men utformningen och den högstämda symboliken vittnar om en grandiositet, narcissism och egenkärlek utan motstycke hos uppdragsgivaren.

Nu hade så denna port från skrivbordsmöbeln rekonstruerats i megalomaniskt format. Trots att det egentligen var en *förbrukningsartikel* – en portal för kungaparet att passera igenom utanför sitt hem, *en gång* – så var den solitt byggd med en stomme av tunga timmerstockar. Äreporten var krönt överst med kung Bernadottes namnskiffer i kristallglas, därunder hans valspråk "Folkets kärlek min belöning"¹⁰⁸⁵, i versaler och i kronglas, upplyst i olika färger. Mellersta valvet var klätt med förgyllda rosetter. De svävande gudinnorna, nästan fem meter höga, höll kransar av lagerblad och eklöv som också glittrade i kristallglas. Den uppskattade kostnaden för denna engångsäreport var 12 000 riksdaler riksgälds¹⁰⁸⁶.

Priset för löjligaste kryperiet måste ges verktyget Wetterstedt, där det utanför hans tjänstebostad¹⁰⁸⁷ uppförts ett *tempel*, lika högt som huset, uppskattningsvis 10-12 meter, försett med ett *altare* med chefens namnchiffer. Oslagbart.

Priset för sorgligaste formen av pådyvlad, förväntad servilitet måste ges till Klara fattighus, alltså en av Stockholms fattigstugor, som utanför sin byggnad upphängt en transparang föreställande en fattig man och en fattig kvinna vilka sträckte sina händer mot kungens vapensköld och namnskiffer, med texten "Herre, du har hört våra böner!". Bedrövligt. Snarast den diametrala motsatsen.

Många offentliga byggnader var illuminerade för stora penningar, liksom många privatbostäder i hela innerstaden, på myndigheters anmodan, med ljus i fönstren och marschaller utanför. Någon motsvarande illumination sades ej ha skådats i Stockholm på nära 50 år.

Kungaparet återkom till Stockholm ganska sent på kvällen och gjorde en runda genom den upplysta staden. När de passerade genom den grandiosa äreporten på Slottsbacken hade emellertid många av ljusen redan börjat slockna, då man inte räknat med denna tidsutdräkt, vilket förtog mycket av effekten. Trots att orkestern spelade och en kör sjöng *Folksången*, så falnade ljussättningen och engångspassagen genom engångsporten blev sålunda något av ett antiklimax. Herrskapets ärevarv genom staden slutade vi ankomsten till slottet klockan 22:45, varpå dörrarna stängdes bakom dem. Tack och hej.

Medan Jean älskade omvärldens krusande för honom, förhöll sig som bekant Désirée mer likgiltig, som hon gjorde inför allt. Men med detta sagt, så blev dock även Désirée, köpmansdottern, smittad av den rojalistiska insidersjukan, självbevarelsesyndromet, egoismen. Hennes privata korrespondens detta år visar hennes fruktan för koleraepidemin som härjat i Sverige, men inte för svenska folkets del, detta pack som hon råkade vara drottning över, utan för hennes egen och hennes familjs del. Korrespondensen vittnar även om omsorg över hennes privata förmögenhetsinvesteringar. Och i ett brev till sin systerdotter den **19 november**, där hon kommenterade ett attentatsförsök mot den franske kungen några månader tidigare, varvid komplottmakaren Giuseppe Marco Fieschi¹⁰⁸⁸ omedelbart kunde gripas, utbrast Désirée:

"Vilken lycka för Frankrike och oss alla, konungar och drottningar!"

¹⁰⁸⁵ Enligt en bevarad litografi så hade texten ändrats av upphovsmännen, Stockholms borgerskap, för att ytterligare understryka sin underdånighet och vördnad, till "Folkets kärlek *din* belöning".

¹⁰⁸⁶ 12 000 riksdaler riksgälds år 1835 motsvaras år 2020 av ca 1,1 mkr (KPI), 2,4 mkr (guldpriindex) alt 36 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁰⁸⁷ Nuvarande adress Blasieholmstorg 8 (tidigare nämnt i kap 2 avsn 10)

¹⁰⁸⁸ Giuseppe Marco Fieschi (Joseph Gérard Fieschi, Joseph Marco Fieschi) (1790-1836), fransk militärofficer

PERSONALFÖRMÅNEN I ÄLVDALEN

Jean Bernadottes personvalskampanj vid bedrägerivalet 1810, lojalitetsmutor efter ankomsten till Sverige, arvoden till journalister och publicister, samt den egna Stasiverksamheten med avlönade angivare överallt i det svenska samhället, kostade pengar. Som tidigare omtalats i denna berättelse, och där siffrorna vidimerats t o m av panegyristen Torvald Höjer, så hade så sent som våren 1812 Jeans privata skulder uppgått till motsvarande ca 1,8 miljoner riksdaler riksgälds¹⁰⁸⁹. Men blott några år senare – nyrik efter Pommernsvindel¹⁰⁹⁰, rubelfondsvindel¹⁰⁹¹ och Guadeloupesvindeln¹⁰⁹² 1815, på svenska statens och svenska skattebetalares bekostnad – så nästan badade frälsaren från Pau i pengar. En del av denna förmögenhet som han de facto stulit från Sveriges invånare – det finns ingen ursäkt eller eufemism att kringgå detta med; stöld ska kallas för stöld oavsett vem som begår gärningen – hade han några år därefter investerat i ett större antal fastigheter från norr till söder.¹⁰⁹³ Några av dessa var extremt värdefulla. Några av dessa var enorma till ytan. Domänerna i Norrbotten omfattade över 740 000 hektar, och masugnarna vid de bruk som han förfogade över hade en årlig kapacitet på över 1000 ton järn. Lägg därtill ofantlig träproduktionskapacitet.

Tack Sveriges folk.

Men förvaltningen av dessa företag präglades av inkompetens. Potentialen försumrades totalt.

Som vi redan sett, så försatte dessa investeringar Jean ofta i ett otillbörligt förhållande till lokala myndigheter, enskilda företagare och arbetarklassen.¹⁰⁹⁴ Stamfadern ville givetvis ha avkastning på sitt investerade kapital, men precis som med hans innehav av konfiskerade egendomar före 1810,¹⁰⁹⁵ eller varför inte några av de kungliga slotten,¹⁰⁹⁶ så eftersattes underhållet och allting fick ur ett besittningsperspektiv karaktären av småsnålhet och kortsiktig girighet. Ett ögonvittne, en nära medarbetare till Jean, har kallat stamfaderns omsorg vad gällde dessa svenska fastighetsinvesteringar för ren *vanvård*. Allting sköttes från sängkammaren på Stockholms slott, varifrån detaljföreskrifter utfärdades impulsivt och nyckfullt – för malmbrotten i Gällivare likväl som för kornfälten vid Ängeltofta – där hans anlidade förvaltare helt enkelt ej förmådde leda verksamheterna enligt de omväxlande, inkonsekventa och amatörmässiga planer och befallningar som duggade tätt från Stockholm. Dessutom uteblev ofta penningremisser från Jean, med följden att löner ej kunde betalas, byggnader ej underhållas, maskiner ej införskaffas eller repareras och tillräckligt med utsäde ej fanns i rätt tid, o s v. Jean Bernadottes handhavande

¹⁰⁸⁹ 1,8 miljoner riksdaler riksgälds år 1812 motsvaras år 2020 av ca 150 mkr (KPI), 530 mkr (guldprisindex) alt 6,2 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁰⁹⁰ Se kap 22 avsn 9

¹⁰⁹¹ Se kap 22 avsn 9

¹⁰⁹² Se kap 22 avsn 11

¹⁰⁹³ Bland de investeringar som ibland nämns återfinns i Norrland industrikomplexet Gällivareverken (i nuvarande Gällivare kommun) plus ytterligare över ett dussin bruk, sågverk och hemman. Längre söderut köpte han Eldfals porfyreverk (Älvdalen) jämte ett drygt tiotal mindre gårdar i Dalsland, samt därtill Blomsholms säteri (Strömstad), Stora Vrems säteri (Tanum), Främmostads gods (Essunga), Gammalstorp gods (Lidköping) och Stjernsunds slott (Askersund). I Skåne förvärvades Ängeltofta säteri (Ängelholm), Pugerups gods (Höör), Skarhults slott (Eslöv) och Bollerups borg (Tomelilla). I Stockholmstrakten anskaffades Rosendal och några andra områden på Djurgården, godsen Kil och Velamsund (Nacka) samt Lissma säteri (Huddinge). Nedåt ostkusten köptes Erikslunds säteri (Trosa) samt några hemman (Ingelsbo, Stora Ålö, Bokö, Bäckaskog/Svinebäck) i trakten av Tjust skärgård (Valdemarsvik) i Östergötland.

¹⁰⁹⁴ Jmfr kap 23 avsn 23 (Gällivareverken)

¹⁰⁹⁵ Se kap 2 avsn 24

¹⁰⁹⁶ Se kap 24 avsn 5

av dessa affärsrörelser var *klåparaktig*, ett omdöme som vi hört tidigare.¹⁰⁹⁷ Jean Bernadotte var, som vi vet, en synnerligen oskicklig administratör, amatörmässig med snudd på farsartad. Han brast inte bara i kunskap och förståelse utan även i genuint engagemang i själva de underliggande verksamheterna. Han förmådde aldrig skapa långsiktiga och hållbara, sunda industrier. Hans fokus handlade bara om pengar, snabba kortsiktiga fantasiresultat och om att trakassera människor som han ansåg ej levererade.

Dessa privata fastighetsinvesteringar upptog mycket av statschefens tid och framkallade ofta ett retligt lynne. Påräknade inkomster som istället blev förluster – allra mest på hans egen *inkompetens* – ledde till stor otålighet, en feberaktig sinnesstämning, vresighet och beskyllningar, eftersom vederbörande *älskade* pengar och det alltid var andras fel när något gick snett. Ibland kunde rena orkaner brusa upp med skrikande utrop och tillmälen och även hans egna adjutanter kunde anklagas, fastän oskyldiga, för tjuveri. Ett ögonvittne beskriver:

”Hur många gånger har jag icke sett Röslein i krigsrådsuniform och prydd med kungliga Vasaorden, stående framvid kungens säng, som en delinkvent, gråtande och stammande, samt bli bokstavligen hundsfotherad¹⁰⁹⁸.”

När man, mer eller mindre laddat, dramatiskt eller offensivt, kanaliserar sina egna brister till andra så brukar det inom vetenskapen ibland kallas för *psykologisk projektion*. Människor med narcissistiska eller manipulerande tendenser tillgriper ofta projektion.

Bör även noteras, återigen, att denna ymniga tid och energi som anslogs åt den egna *privatekonomin* var tid och energi som istället kunde ha ägnats åt *svenska nationens angelägenheter*. Men som konstaterats otaliga gånger, egenintresset var överordnat allt. Sveriges utveckling och välgång kom, alla dagar i veckan, en bra bit ner på dagordningen, om något utrymme till denna sidosysslade över huvud taget ens gavs den dagen.¹⁰⁹⁹

En av Jeans investeringar efter svindlerierna mot Sverige 1815 var i Elfdahls porfyrverk i Älvdalen i Dalarna, som han inköpt i sonen Oscars namn redan 1818. En samtida minnestecknare beskriver den fascinerande framställningsprocessen och det aktningvärda hantverk som resulterade i fantastiska vaser, skålar, skulpturer m m:

”...vid en gren av älven det världsberömda Elfdahls porfyrverk, från vilket vaser m m i alla storlekar och former väl för deras skönhet beundras, men huru mycket mer, när man föreställer sig dessa oformliga stenblock brytas ur berget till mångdubbelt större volym i sin råhet, än vad den färdiga vasen ska bli; ser hur det först avslås, sedan i tunga av vattenverk dragna vältrar råslipas, slätas och poleras, detta allt sätter åskådaren i förvåning.”

Porfyrverket ägdes av Jean/Oscar men arrenderades av Carl Henric Röslein, nämnd ovan. Trots att Jean använde svenska statens diplomater runt om i Europa för att sälja sina produkter från det privatägda Elfdahls porfyrverk på den internationella marknaden, så gick det dåligt. Kombinationen av Bernadottes ägarskap och Rösleins förvaltning hade samtidigt försatt verket i ett bedrövligt tillstånd av inre och yttre förfall med bristfälliga tak och söndriga fönster, vanskött kringliggande mark, och en egendom som såg nästan övergiven ut. Med Jean som ägare så avlöste de lokala platscheferna för bruket varandra i snabb takt efter mycket korta ansvarsperioder, och för varje år hade alltfler arbetare lämnat bruket – sagt upp sig – då arbetstiden förlängts samtidigt som lönerna reducerats, ner till 24 skilling¹¹⁰⁰ om dagen, inklusive för de *mästare* inom detta hantverk som tjänat vid verket i 30-40 år. Den mat som tidigare fanns att tillgå vid verket för arbetarna mot betalning drogs in. Lokalhistorikerna Sandqvist¹¹⁰¹-

¹⁰⁹⁷ Se kap 2 avsn 16 (t ex marskalk Jeans insats som krigsminister 1799 eller vid Napoleons avskedande efter Wagram 1809)

¹⁰⁹⁸ hundsfothera = hunsas, tyrannisera, behandla någon på ett skymfligt eller kränkande sätt som ett kräk

¹⁰⁹⁹ Se kap 24 avsn 5

¹¹⁰⁰ 24 skilling banco år 1836 motsvaras 2020 av ca 65 kr (KPI), 150 kr (guldprisindex) alt 2200 kr (arbetarlöneindex)

¹¹⁰¹ Inga-Britta Sylvia Sandqvist (Winberg) (1935-), svensk museiföreståndare

Tunander¹¹⁰² skriver att "under kunglig regim försämrades lönerna". Fredrika Bremer¹¹⁰³ skriver, efter sitt besök i Älvdalen på 1840-talet, att porfyriverket var en plats "där tålmodet tycks slipas i bredd med den spröda, hårda stenen, där arbetaren åldras i förtid av dammet".¹¹⁰⁴ När de förtvivlade arbetarna som hållit sig kvar även de förklarade att de ville lämna sina jobb – de ville inte vara med på detta längre; ägaren och arrendatorn hade förstört deras arbetsplats – så hotades de av Röslein. Han sade att om de alla ville lämna sina tjänster så skulle detta anses som myteri och uppror mot egendomens ägare, kung Bernadotte, och straffas med *halshuggning* för anstiftarna och *spöstraff* för de övriga!

Efter att ha utdelat detta fåaktiga hot vände Röslein om med ett minst lika löjeväckande försök till lockelse med en ny spännande personalförmån. En låda med *begagnade konstgjorda blommor*, som tidigare stått på kung Bernadottes bord i Stockholm, "har blivit förärade till porfyriarbetarna" skrev Röslein i september 1836. Efter att ha beskrivit de olika uppsättningarna – några större och mindre kransar och kvastar lämpliga att använda vid någons vigsel, samt en liten krans avsedd "att pryda de avlidna porfyriarbetarnas likkistor" – redogör Röslein själv synnerligen utförligt hur dessa fick lånas och användas, hur de skulle transporteras, hur de skulle läggas tillbaka i lådan med två lås, o s v. Det handlade alltså om gamla utsorterade, ratade, kasserade låtsasblommor, som här åtföljdes av en nyskriven detaljerad instruktionsmanual författad som om det gällde hanteringen av riksregalierna! Och dessa fick *lånas till kamraternas begravningar!*

Det är "påtagligt", enligt en minnestecknare, att Röslein varit bemyndigad av sin chef på slottet att avfatta detta förnedrande dokument, eventuellt t o m befalld. Detta brev till Älvdalsarbetarna väckte på 1800-talet och väcker än idag bara åtlöje. Blott en ren *idiot*, i ordets alla bemärkelser, kan låta sätta något så urbotat dumt på pränt.

Denna beröringspunkt mellan dynastigrundaren och den gamla stenindustrin strax utanför Älvdalen – det gamla porfyriverket och hotet om halshuggning eller spöstraff mot de som ville säga upp sig och lämna detta rättbo till vanskött företag – får nytt liv som anekdot då det tydligen i vår tid tillkommit en modern anknytning mellan kungafamiljen och Älvdalen. Stamfadern brukar ju enligt släkten Bernadottes egen revisionism vid offentliga tillställningar hyllas som framgångsrik, skicklig och prominent inom alla möjliga områden, utan ände. Bäst i det mesta, helt enkelt, ljuder lovsången. Med en bamseportion av skrupelfrihet förtrollas byken till glimrande guldstoff.

Men om samma hyllningspoesi, som man från kungahusets sida generöst bjuder den svenska allmänheten på, även ältas vid privata husandakter för mannen som numera sitter till häst på en staty på Slottsbacken, kan man ju, om intresse finns, närmare undersöka just Elfdahls porfyriverk som en *case study* över hur man i grunden missköter ett företag, topprider underklassen och kör proletärerens värdighet och moral i botten.

Kapitel 24 avsnitt 8

STORTINGET MARKERAR IGEN

På 1830-talet accelererade Bernadotteregimens konfrontationer med Norge, som konsekvent drev en linje där man åberopade *full jämlikhet* med Sverige inom unionen, enligt avtalet. Samtidigt vidmakthöll man sin självbestämmanderätt i sakfrågor som låg utanför

¹¹⁰² Tage Ingemar Elias Tunander (1916-1997), svensk författare, antikvarie och tecknare

¹¹⁰³ Fredrika Bremer (1801-1865), svensk författare, kvinnorrättskämpe och filantrop

¹¹⁰⁴ Bremer beskrev här porfyriverksarbetarnas permanent förstörda hälsa genom silikos (stendammlunga).

unionsförvaltningen. De norska kraven blev alltmer principiellt konturskarpa, samtidigt som det blev allt svårare för Sverige att plausibelt förklara varför flera viktiga aspekter som rörde unionen och det gemensamma skulle kontrolleras av storebrorslandet.

Kung Bernadotte var ju både Sveriges kung och Norges kung. Visserligen hade han sitt säte i Stockholm, men i unionen fanns ju en jämlikhetsgrundsats. Norrmännen kom under 1820- och 1830-talet att se sin norske kung, Bernadotte, alltmer såsom företrädesvis *Sveriges* kung som råkade ha maktbefogenheter att även besluta i norska ärenden, ofta över norrmännens huvuden. Det var samtidigt som om kung Bernadotte aldrig tog sig tid eller hade något större intresse av att *lära känna* norrmännen, deras rike och deras realiteter annat än flyktigt och ytligt. Med den approachen blir man då heller ingen opartisk och betryggande regent för *unionen*. Detta förhållande urholkade hans legitimitet som norsk kung, varvid norrmännen och Stortinget samtidigt fann det så mycket angelägnare att makten över norska angelägenheter förblev i Norge och ej outsourcades till Stockholm.

Norrmännen hade fog för sin uppfattning, och ett område där Bernadotte och hans regim i Stockholm var särskilt paranoida över norsk inblandning, var i unionens gemensamma utrikespolitik. Denna bestämdes av kungen, med den svenska utrikesministern och den svenska hovkanslern som rådgivare, men därmed inte sagt att norrmännen skulle näst intill *utestängas* från det gemensamma utrikespolitiska samtalet och beredningen av utrikespolitiska frågor. Från norrmännen kom upprepade klagomål över *formen* för diplomatiska ärendens behandling som rörde ett för Norge *särskilt* ärende, där norska auktoriteter – ministrar, ämbetsmän eller institutioner – ej alltid ens var inkluderade i processen. Det verkade alltså som att även specifikt norska angelägenheter lagts ut på entreprenad till Stockholm att ensamt behandla och besluta i.

Olika historiker har noterat att den allt påtagligare sprickan mellan de två länderna i förlängningen givetvis *hade kunnat* även inverka negativt på norrmännens beredvillighet att sluta upp bakom autokraten Jeans retorik, om denne i framtiden hamnade i konflikt med en utomstående part å unionens vägnar. Med andra ord, istället för att hörsamma direktiv från Stockholm hade norrmännen i ett skarpt läge kunnat sluta upp bakom en norsk röst. En sådan utveckling hade, menar analytiker, undergrävt hela idén med unionen, kanske rentav upphävt den i förtid.

På 1830-talet hade dessa konfrontationer mellan regimen i Stockholm och det norska nationalmedvetandet accelererat. Från 1834 hade många önskemål även tagits upp av den norska regeringen och flera partiella reformer genomförts. Själva sakfrågorna hade varit ungefär desamma, men den norska argumentation och de norska kraven hade som sagt blivit alltmer principiellt distinkta och omöjliga för regimen i Stockholm att dribbla bort.

Norge drev en konsekvent linje som hävdade Norges rätt i det på pappret *jämlika* unionsprojektet, och man drev en konsekvent linje som värnade Norges nationalsymboler.

Stortinget 1836 markerade återigen riktningen för den självständiga staten Norge. Det avslög kung Bernadottes sedvanliga grundlägsändringsförslag utan att ens unna dem formen av en utskottsbehandling. Stortinget gick även i spetsen för de storartade festligheterna den **17 maj 1836** och deltog i ett upprop att lämna bidrag till ett Eidsvollmonument! Illröda skynken för en viss person. Stortingets konstitutionskommitté lämnade även ett betänkande den **7 juli**, där man samlat flera av Norges klagomål mot unionen som den var. Bland annat störde sig norrmännen på att Bernadottes konungatitel satte nationen Norge *efter* Sverige även på *norska* handlingar; att Bernadottes ordningstal XIV följde den svenska kungalängden även då han uppträdde som Norges kung; att Sveriges och Norges nationalfärger sammanblandades; att Norges riksvapen användes i det svenska riksvapnet på mynt och sigill; att svenska riddarordnar delades ut även åt norska medborgare; att de svenska färgerna dominerade på den gemensamma unionsflaggan; och att diplomatiska ärenden behandlades på ett sätt som gav Sverige företräde. Alla dessa

förhållanden betecknades såsom beroende på "ofullständigheter i unionsakterna", och sårade Norges nationalkänsla och rubbade balansen av båda folkens lika rättigheter. Norrmännen krävde snara åtgärder och reformer i lagstiftningen.

Dagen efter denna inlagas ankomst, den **8 juli**, innan Stortinget hunnit fatta beslut i frågan, forcerade Bernadotte – fegt – en upplösning av Stortinget, d v s använde sin makt att stänga ner den lagstiftande norska församlingen bara för att han inte kunde hantera dess ställningstagande.

Frågorna återupptogs emellertid på det urtima Stortinget året därpå. Den **24 januari 1837** beslöts från Stortinget om en skrivelse till kungen i Stockholm rörande de unionella förhållandena i allmänhet. Med utgångspunkten att en fullkomlig likhet i rättigheter var grundprincipen för föreningen, ville Stortinget fästa Jeans uppmärksamhet på några punkter där denna princip var tydligt åsidosatt. Dessa punkter bestod av samma tvistefrågor som tidigare, alltså främst härrörande till utrikesförvaltningen, nationella symboler samt kungens titel i rollen som Norges kung. Skrivelsen avslutades med en erinran om kungens uppgift att upprätthålla den unionella jämvikten. Jeans svar på Stortingets skrivelse i februari var avvisande eller undvikande gentemot Stortingets anspråk, men så småningom tillsattes en kommitté för att "utreda" frågorna.

Avslutningsvis en kort påminnelse om varför det blev så här.

På grund av bristerna – flummigheten, amatörmässigheten – i den ursprungliga ramöverenskommelsen i Moss, och skrivelserna i olika nationsbundna och unionella lagtexter därefter, fick Jean ägna återstoden av sitt liv att ömsom instinktivt eskalera, ömsom avstyra konflikter; släcka bränder; jämka och släta över missförstånd; hota med repressalier; göra eftergifter, o s v. Han upphörde aldrig att försöka utmanövrera norrmännen politiskt, och lyckades även muta en del av stortingsledamöterna, men Stortingets konsekventa linje som helhet, dess raka förhållningssätt och oräddhet inför kungamakten gjorde det starkt och oberoende.

Bernadotte skapade inte en union, därför att den var aldrig hållbar.

Detta hade man insett redan 1814. Hundratals tänkande observatörer hade framhållit detta *då*. Kjölfreden hade endast accelererat Norges skilsmässa från Danmark, men ej förenat Norge med Sverige annat än på pappret och i Jeans och verktygets inbillning. Jean, genom Kjölfreden, Mosskonventionen och konstitutionsförhandlingarna hösten 1814 hade endast lagt grunden för ett självständigt Norge. *Unionen var en illusion*. Och även stamfadern själv har ju senare fällt kommentarer som visar på att han själv mycket väl *visste* att unionskonstruktionen var problematisk, kanske fragil.

Det främsta syftet med unionen hade kanske inte varit ett evigt äktenskap, utan blott så pass länge – några decennier åtminstone – så att den erkändes som Bernadottes "hemgift" till svenska folket som ersättning för Finland, och att denna union därmed rättfärdigade hans erhållande av tronföljden och blev hans legitimitetskvitto. Jeans åtgöranden 1814 hade inte lagt grunden för en beständig förening, utan varit en hafsigt, framskyndad, klåparaktig tillskansning av Norge på luddiga premisser – ett *lån* av Norge – för att befrämja hans egna privata syften och intressen. På 1830-talet kunde man redan börja skönja hur detta skulle sluta.¹¹⁰⁵

---

¹¹⁰⁵ Jmfr kap 25 avsn 13, 18, 20

EN GOD MÄNNISKA

I detta avsnitt tar vi farväl av två nyckelpersoner i vår berättelse, på flera sätt varandras motsatser. Den ene hette Gustaf Adolf, den andre hette Gustaf.

Vi börjar med den förre. Överste Gustafsson, som Sveriges kung Gustaf IV Adolf kom att kalla sig, hade sedan avsättningen och landsförvisningen levt ett kringflackande, hattigt, rastlöst, osammanhängande, ibland självdestruktivt liv. Han hade korsat Europa fram och tillbaka i slitna kläder och med sin packning under armen. Han hade klippt banden med sin familj, levt en stor del av sitt liv i själslig ensamhet, ibland livats av stora idéer och projekt men hela tiden mot en fond av besvikelse och förstämning över förräderiet mot honom, både över vad faktiskt skett 1808-1809, men kanske ännu mer över de bedrägliga historiska framställningarna efteråt.

Han beskrivs som ibland munter och livlig, men stundom allvarsam och tårögd. Den stora saknaden efter fadern lämnade honom aldrig, och var ofta tung att bära. Han skrev ner sina tankar och berättelser och gav ut flera utlämnande böcker, men sökte sig samtidigt även under den senare delen av sitt liv till prostituerade, som flyktig lindring. Trots att hans tillgångar var ringa så blev han vida känd för sin givmildhet mot de fattigaste, och gav ofta till tiggare. Icke desto mindre kunde han samtidigt, i sin fattiga framtoning, hånas och trakasseras av gatubarn, samtidigt som hans karaktär skändades av ledande rebeller från 1809 och systematiskt svartmålad av den nya regimens kärna som tagit över 1810.

Drottning Fredrika, fram till sin död i Lausanne 1826, fördömde aldrig sin make utan såg och berömde hans förtjänster och goda egenskaper. Hon fortsatte att älska honom hela sitt liv och sökte på avstånd ge honom bistånd och stöd, en hemlig omsorg som sedan övertogs av sonen prins Gustav.

Djupt under Överste Gustafssons skarpa och bittra ord gentemot sin egen familj, som han måste känt hade avvisat och övergivit honom, förmärks en pinad själ och en ledsamhet, en mörk svår saknad och ett hjärtas outtalade önskan om deras väl, deras bästa, även fastän de levde i parallella världar. Gustaf IV Adolf, Överste Gustafsson, var mycket barnkär, och det är därför ett tragiskt faktum att han under de sista två decennierna av sitt liv aldrig såg något av sina och Fredrikas egna barn eller barnbarn. Denna tomhetskänsla var ömsesidig. Varje år den 1 november, på makens födelsedag, brukade Fredrika samla barnen omkring sig i ett rum i deras hem i Karlsruhe, och sedan komma ut med förgråtna ögon. Datumet förblev en högtidsstund för familjen, och barnen fick lära sig att *hålla hans namn i helgd*, som professor Carlsson uttrycker det.

Denna period i Gustaf IV Adolfs liv, efter avsättningen, har dock många författare inklusive en och annan "historiker" gjort sig lustig över och använt som slagträ för att ytterligare förkasta och förnedra exkungen, hans person och hans gärning. Men bakom denna billiga lyteskomik, som en del tarvliga skribenter slänger sig med, finns en allvarligare sanning. Den desorienterade exkungen, som genomgick en "känslornas golgatavandring" och aldrig någonstans mer kände sig hemmastadd, förblev, som Nordin-Nilsson skriver, "alltid sökande efter någonting som verkar undfly honom".

Den stora brytpunkten i hans liv hade kommit i september 1810.¹¹⁰⁶ Den intighet och saknad, det främlingskap och den desillusion han känt då blev inte mindre med åren. Men genom detta vemod lyser en underbart vacker *existentialism*, ett sökande efter meningsfullhet i en absurd värld; en tomhetskänsla som han ville fylla med autenticitet. Tillfångatagandet den 13 mars 1809 kanske egentligen inte var ett tillfångatagande och ett fråntagande som träffade kungen, utan början på en befrielse, en räddning och frigörelse för *individen*. Alla konstlade

---

¹¹⁰⁶ Se kap 2 avsn 22 (5 september 1810)

samhällskonstruktioner, sorteringar av människor, alla tvång och missförhållanden, alla sammansvärjningar och svek, alla ytliga hederstecken och all fåfänga... dessa potemkinkulisser, all falskhet och förgänglighet bara störtade samman, föll till marken. Och kvar blev ett livslångt sökande efter något annat.

I detta sökande – där tilltro, kärlek, äkthet och sanning alltid förflyktigades när han kom för nära – yttrade han en gång:

”Jag har intet mål, ingen sysselsättning. Mitt huvud förvirras ibland. Mina tankar blir oklara, då jag tänker över mig själv, och jag har ingenting annat att tänka på.”

En historiker skriver om hur han överallt motarbetades, många gånger av politiska skäl, men ”ofta lades av *ren kitslighet*¹¹⁰⁷ svårigheter i hans väg”, inte minst av Jean och hans vessla. Men Gustaf IV Adolfs rättfärdighetskänsla och hans hederlighet förblev hela tiden orubbade. Han hade *rätt*, när han i brev talade om sin samvetsrenhet och sina oskyldiga avsikter. Samma historiker skriver:

”Han var som en Kristus, kommen inkognito till en värld, vilken inte hade tid med honom, inte användning för honom, en värld, som inte ens märkte hans idealism och hans fromhet.”

Gustaf IV Adolf var inte en skicklig politiker, men han hade ett gott hjärta.¹¹⁰⁸ Han trodde på Sverige och han kände särskilt för de svagare i samhället. Han var strävsam, oegennyttig och sparsam, motsatsen till lat, självisk och girig.¹¹⁰⁹ Det finns anekdoter som t ex berättar hur han halvsulade sina stövlar och att han något år lät ställa in julklappsutdelandet inom kungafamiljen. Genom *sparsamhet* kunde han även vända underskottet i svenska statens finanser till ett budgetöverskott och börja betala av på statsskulden. Han ägde en instinkt för rättvisa, redlighet, pålitlighet och hederlighet, och det fanns hos honom en karaktärsfasthet som står i utomordentligt skarp kontrast till många i hans närmaste omgivning under hans regentskap, och till det gäng som tog över. På ordhålligheten av Gustaf IV Adolfs försäkringar gav han *aldrig* anledning att tvivla, och på hans löften följde *alltid* verkställighet.

Jacob De la Gardie, som kände Gustaf IV Adolf väl, skrev en gång detta omdöme om honom:

”Men glöm att han var kung! Betrakta honom blott som människa! Hur litet ont, hur mycket gott kunde icke då om honom sägas? Vem var mer uppriktig, mer ordhållen? Vilken var en bättre vän, oföränderlig i alla omskiften; vilken mer sorgfällig att alltid göra rätt utan avseende på egen vinning? När föll uppsåtligt en orättvis dom från hans läppar? Och var han väl grym? Förlät han ej många brott? Mildrade han ej många straff?¹¹¹⁰ Nej, blott misstag, blott förvillelse beredde rikets och hans egen ofärd?”

En person som Gustaf IV Adolf själv hela tiden bibehöll stor respekt för, även efter dennes gärning den 13 mars 1809, var Adlercreutz. Dels för att Adlercreutz med detta ingripande kanske även räddat livet på kungen, men ännu mer för Adlercreutz rena själsläggning, uppriktighet, patriotism, oegennyttia, rättrådighet och moraliska styrka. I detta avseende hade Gustaf IV Adolf och Adlercreutz många likheter.

Gustaf IV Adolfs hjärta kunde beröras av musik. Det berättas om att han en gång i Christiansfeld hört en hymn sjungas av därvarande församling herrnhutare¹¹¹¹, och denna musik hade för honom varit så betagande, att han sedermera ofta på Stockholms slott om aftnarna låtit någon spela melodin för honom. En kväll under hans sista vinter i Sverige, när mörkret legat kompakt över Stockholm kring årsskiftet 1808-1809, hade han suttit med armbågen mot pianot

¹¹⁰⁷ kitslighet = småaktighet, anspråksfullhet, trakasseringslusta, retsamhet, elakhet; översitteri, oginhet, ”kivaktighet”

¹¹⁰⁸ Jmfr kap 2 avsn 11 (24 december 1809)

¹¹⁰⁹ Jmfr kap 24 avsn 5

¹¹¹⁰ Jmfr kap 2 avsn 1

¹¹¹¹ herrnhutism = kristen, väsentligen luthersk-protestantisk rörelse med anor från 1700-talet, som idag lever kvar som en fristående församling inom Svenska kyrkan under namnet *Evangeliska Brödräfsamlingen*

och pannan lutad mot handen som han hållit över ögonen, medan en hovdam spelat detta stycke. När ackorden tystnat hade han yttrat:

”Vilka himmelska toner! Om jag upphörde att vara kung i Sverige, ville jag bosätta mig hos detta hederliga folk. I deras andliga sånger skulle jag finna tröst och ersättning.”

Kanske var det först under de sista tre fyra åren av sitt liv som han fann vila och sinnesro. Från oktober 1833 bebodde han två enkla rum, nummer 12 och 13¹¹¹² på tredje våningen, på det nötta värdshuset *Zum Weissen Rössli*¹¹¹³ i St Gallen i Schweiz. Rummen vittnade om en likgiltighet inför världsliga ting. Hans ägodelar var ringa. Bland hans böcker fanns givetvis Bibeln, samt en skriftsamling av hans far, Gustaf III. Han levde i tillbakadragenhet och umgicks endast med värdshusvärden Samuel Näf¹¹¹⁴ och hans familj och en gammal språklärare vid namn Bichsel, som fungerade som Överste Gustafssons sekreterare. Och en svart pudel med namnet Paris, som bodde i hans rum. I övrigt levde han inkognito och i självvald torftighet, och ville ha det så. Han tog sina morgonpromenader men gick annars sällan ut, världen utanför hans rum bleknade bort för honom. Han beskrevs vid denna tid som gänglig, på gränsen till mager, med ett något grånat, tidigare blont hår, en liten mustasch. Hans rörelser något avmätta, hans blick var matt. Han bar ett ansiktsuttryck av resignation, som hos en svårt prövad människa som ej mer hade något att frukta, ej heller hoppas på. Hans kläder var luggslitna, men det rörde honom ej. Född och uppfostrad i purpur, nekade han sig den minsta tillstymmelse till lyx och bekvämlighet. Genom hela livet hade han blott velat göra rätt för sig. Sophie Elkan¹¹¹⁵ formulerar det väl när hon beskriver hans sätt att tänka:

”Det var ingen skam för en hederlig karl att bära en nött rock eller leva i ett enkelt värdshus tre trappor upp, men det var en stor skam att inte ha betalt den rock som man bar, eller den föda man förtärde.”

En berättare har sagt att han förenade en soldats hållning med en drömmares blick, där de blå ögonen ofta sökte sig mot himlen.

En anekdot, som tycks ha förankring i verkligheten, är när *Oberst Gustafsson* tillsammans med Samuel Näfs yngsta barn, sonen Adolf¹¹¹⁶, då sju år gammal, med delad fascination blåste såpbubblor på stentrappan utanför värdshuset. Det berättas i en annan ögonvittnesskildring om hur *Oberst Gustafsson* kunde sitta i värdshussalen, ensam, och spela melankoliska toner på ett gammalt hest och sprucket klaver. De tunna händerna trevade över tangenterna, vemodet skar genom tiden och rummet. Men några timmar senare hade han fått sällskap av värdshusvärdens dotter Annette¹¹¹⁷ och en av hennes halvsystrar, Emelie¹¹¹⁸ eller Magdalena¹¹¹⁹. Ibland spelade han Rameau¹¹²⁰ och Couperin¹¹²¹ fyrhändigt med Annette, ibland stämde hon upp en munter vals vid pianot medan den grånande exkungen dansade livat med den äldre halvsystemen så att

¹¹¹² Överste Gustafsson hyrde och bebodde dessa två rum intill varandra, med en öppen dörr emellan. I nummer 12 fanns en nött soffa, ett klaffbord och några stolar där han tillbringade många timmar med att läsa och skriva, medan det något mindre rummet nummer 13 var hans sängkammare med en kommod. Väggarna var nakna utan tavlor, porträtt eller souvenirer.

¹¹¹³ Nuvarande adress intill hörnet av Multertor/Oberer Graben, ungefär motsvarande Oberer Graben 23-25 (bakom statyn *Zwei Marktfrauen* av Wilhelm Meier (1880-1971) vid Globusfontänen). Det finns en minneskylt på husfasaden.

¹¹¹⁴ Samuel Näf (1782-1860), schweizisk värdshusvärd

¹¹¹⁵ Sophie Elkan (Salomon) (1853-1921), svensk författare och översättare

¹¹¹⁶ Samuel Conrad Adolf Näf (1826-1897)

¹¹¹⁷ Regina Antoinette ”Annette” Näf-Bott (1822-?) (hon levde så sent som 1906 men författaren har ej lyckats fastställa vilket år som hon avled; det finns en intervju med ett fotografi av henne i veckomagasinet *Idun* nr 25 den 20 juni 1907 s 308-309)

¹¹¹⁸ Esther Emelie Näf (1805-1844)

¹¹¹⁹ Anna Magdalena Näf (1806-?)

¹¹²⁰ Jean-Philippe Rameau (1683-1764), fransk kompositör och musikteoretiker

¹¹²¹ François Couperin (1668-1733), fransk kompositör

talgljusen i mässingsstakarna på klaveret fladdrade. Det var samme man som tidigare spelat så nedstämda ackord.

Någonstans fanns ännu en glimt av *liv*.

Samuel Näfs dotter Annette, som just skulle fylla 15 år när deras gäst lämnade dem för gott på värdshuset i St Gallen, men dock ej befann sig själv på värdshuset vid dödstillfället, har på äldre dagar berättat sina minnen av denna tid. Hon mindes den gåtfulle *Oberst Gustafsson* som mycket vänlig mot barnen, men samtidigt väldigt ensam och tankfull:

”Han gick där smal och hög, ständigt grubblande och liksom seende långt bort. --- Sin krona hade han fått avstå, men konungsligheten hade han kvar. En konung var han alltjämt, fastän hans kläder var slitna. --- Så minns jag hur han i stjärnklara aftnar och i nedan steg upp på husets flata tak; där gick han också fram och tillbaka och mumlade.”

I ett annat privat brev berättar hon:

”Stjärnklara nätter gick han ut på en liten träbalkong utanför sitt rum och utstötte jätterfulla toner på svenska mot himlen.”

Överste Gustafssons öde och grubblerier förföljde honom. Han hade hela tiden försökt göra rätt, satt högre intressen framför sig själv, ändå blev det så fel. Vid ett tillfälle yttrade han:

”Jag har förlorat allt som var mig dyrbart, undantagandes mitt goda samvete.”

Gustaf IV Adolf var i betydande utsträckning en framsynt realpolitiker med sinne för logisk klarhet, vilket forskningen visat. Han var dock kanske i ännu högre grad en lidelsefull, rastlös, ofta spontan känslomänniska och idealist, en sökare som under sitt stormiga liv – där fadern mördats och han själv förrått av de som han fäst sin tillit till – aldrig fann balans, sann ro för sin själ. Missförstådd, underskattad, utstött och orättvist marginaliserad. Undergrävd, vaktad, markerad.¹¹²² Men trots *misshandeln* av hans karaktär, anseende och eftermäle i decenniernas tid, svek honom aldrig tron på Guds godhet, och in i slutet bar han med sig övertygelsen att livet efter detta skulle ge honom vad han saknat under sin oroliga jordevandring.

Hans hälsa försämrades hösten 1836. Envis som han var så avvisade han läkare och behandlingar; först när slutet var nära tog han medicin och genomgick behandling med blodiglar. Han ville inte att man underrättade några anhöriga om hans hälsotillstånd.

Det var en kylig tisdagsmorgon den **7 februari 1837** kring klockan 8 på morgonen, när Överste Gustafsson, Sveriges forne kung Gustaf IV Adolf, drabbades av ett slaganfall och avled i stillhet i sitt rum nummer 13 på värdshuset. Han blev 58 år.

Kroppen balsamerades på värdshuset. Liket fördes senare till den vita kyrkan St Mangel¹¹²³ i St Gallen, där det ställdes på lit de parade under en dag i den svartklädda och florbhängda sakristian. Den anonymitet som den svenske kungen tidigare åtnjutit, var nu borta. *Alla* visste vem han var, men utav respekt för den enskilda människan Överste Gustafsson hade de under årens lopp lämnat honom i fred, låtit honom leva obemärkt, precis som han velat ha det.

Men nu var det över. Nu kunde de uttrycka sin respekt, sin vördnad. Människor *strömmade* till kyrkan för att en sista gång se och ta farväl av denne unike man. Stora, ändlösa skaror anlände, inte bara från staden utan hela kantonen, till långt in på natten.

Natten mellan den **19 februari** och **20 februari** hämtades kistan av en vagn med förspända hästar, som på sonen prins Gustavs instruktioner skulle föra fadern till sonens gods Eichhorn¹¹²⁴. De närvarande upplevde då en märklig händelse, just som kistan bars över gårdsplanen mot det väntande hästekipaget. Händelsen är dokumenterad genom olika ögonvittnesskildringar. Ett

¹¹²² Det är anmärkningsvärt, men samtidigt betecknande, att flera brevsviter av privat familjekorrespondens mellan Gustaf Adolf, hustrun Fredrika och sonen prins Gustav idag finns inlåsta i Bernadotteska familjearkivet – utom fri åtkomst för Vasafamiliens efterkommande eller den svenska allmänheten – där Carl Gustaf Bernadotte (1946-) nu agerar chef över grindvakteriet.

¹¹²³ Nuvarande adress Kirchgasse 17

¹¹²⁴ Idag huvudsakligen känt som *Hrad Veveří*, beläget ca 12 km nordväst om centrala Brno i Tjeckien.

närvarande ögonvittne, den enligt uppgift mycket pålitlige lokale arkivarien Peter Ehrenzeller¹¹²⁵, berättar hur ett kraftigt norrsken upplyste alphimlen över St Gallen. En annan skildring beskriver hur "himlen i norr började lysa med ett sällsynt klart strålande sken", ett norrsken som "alltmer spred sig över himlen och blev allt starkare och mer flammande" medan kistan fördes mot vagnen, för att sedan hastigt avta, tona bort och slockna. Och den 15-åriga Annette Näf, som befann sig i folkvimmel, har även hon senare berättat en liknande historia om ett starkt ljussken den där vinternatten:

"Folk strömmade till, och man kunde ej visa bort någon. Klockan två på natten först kunde man bära ut den döde. Han bars över kyrkogården emot grindarna, utanför vilka hästarna väntade med vagnen. Men just när kistan var till hälften ute genom kyrkogårdsgrindarna, såg vi alla plötsligt ett ljus såsom en stor stjärna genomskära luften och som det syntes falla ner mitt för kistan och slockna. Jag har aldrig sedan sett något sådant."

Kistan åtföljdes av den schweiziska regeringens ledamöter, och en *oöverskådlig* folkmassa hade samlats.

Det var en speciell man som lämnat jordelivet. En man vars livsöde, vars moral, vars integritet vunnit oräkneliga människors hjärtan. Vårdshusvärden Samuel Näf sade vid ett senare tillfälle om sin hemlige gäst:

"Det var en god människa... men hårdnackad."¹¹²⁶

Orden ekar i huvudet.

Det var en god människa.

Det var en god människa.

Vårdshusdottern Annette Näf, som spelat piano om kvällarna med den grånande kungen, gifte sig sommaren 1844 i St Gallen och fick ett år senare en son, som gavs namnet... Gustaf.

Efter Gustaf IV Adolfs död i februari 1837 anlade Europas hov sorg. Flaggor vajade förstämt på halv stång i huvudstäder över hela kontinenten, men med *ett* distinkt undantag, nämligen Stockholm. Stamfader Jean Baptiste Bernadottes *damnatio memoriae* mot Vasafamiljen – kampanjen att planmässigt radera en svensk kungafamilj ur det svenska folkminnet, jämte den nidfulla omskrivningen, den svarta revisionismen, av den svenska historien – var fortfarande i kraft. Regimens husorgan *Post- och Inrikes Tidningar* gjorde den **24 februari** ingalunda Gustaf IV Adolfs död till en stor nyhet. Man ansåg inte ens att det var en *svensk* nyhet, utan lät den slinka in som en utrikesnotis i form av ett ytterst korthugget referat till en uppgift man hämtat ur en schweizisk tidning. *Två meningar* fick Gustaf IV Adolfs död i den svenska regimpropagandans kanal, längst nere i ett hörn på sidan tre i minsta möjliga teckenstorlek. Notisen inleddes med att *torrt och oengagerat* konstatera:

"Enligt brev från St Gallen, hade Överste Gustafsson, som de senaste tre åren varit bosatt uti nämnda stad, därstädes avlidit den 7 februari kl 8 på morgonen."

Man hade nu i den svenska regimpropagandan t o m fråntagit honom epitetet "f d konungen". Bernadotteregimens bortsuddande av Gustaf IV Adolf ur det svenska folkminnet, pådrivet av bedragaren Jean och hans lika fega anhang, ter sig i ett historiskt perspektiv bara pinsamt, lågsinnat och lumpet. Fult, oanständigt, gement.

Och på Stockholms slott flaggades minsann inte på halv stång. Och ingen landssorg påbjöds givetvis. Tvärtom! Familjen Bernadotte anordnade bara några dagar efter att dödsbudet blivit

¹¹²⁵ Peter Ehrenzeller (1798-1847), schweizisk präst och ämbetsman

¹¹²⁶ I original sade vårdshusvärden: "Es war ein guter Mensch, aber ein Starrkopf." Flera svenska historiker och belackare tycks ha fastnat för att "Starrkopf" bäst kan översättas med "galenpanna", vilket är revisionisten Schinkels originalöversättning som tusen skribenter senare efterhärmat utan att kontrollera eller ifrågasätta. Men denna översättning är felaktig. "Starrkopf" betyder någon som är hårdnackad, egensinnig, orubblig och som framhärdat i sin åsikt och envist vill genomdriva sin vilja. "Galenpanna" å andra sidan betyder en galen, tokig, dåraktig, dumdrigtig, våghalsig person; en "tokstolle" eller "vildhjärna". Alltså två olika betydelse.

känt en festlig gala med Désirée – borgarbrackan från Marseille, det oföretagsamma spånet, den korv- och pralinfrossande paddan med hundfysionomi, den lataste av de lata – som aftonens glittrande värdinna. Man hade hemma hos familjen Bernadotte inte ens den basala anständigheten att ställa in eller skjuta på sin fest. Kanske *ville* man t o m fira denna nyhet lite extra.¹¹²⁷

Så hur blev då Gustaf IV Adolfs dödsruna? Historikern Carl Harald Trolle talar om ”samtidens partiska historieskriivares försök att fläcka och förfula allt, som hade att göra med honom”. Professor Sten Carlsson skriver om hur 1809 års män *och deras efterföljare* nedsvärtade och förlöjligade honom, och konstaterar:

”Mera skoningslöst har ingen svensk regent blivit dömd och förkastad.”

Historikern Christopher O’Regan skriver att ”med det svarta bläcket som *gift* angrep man -- den försvarslöse Gustaf Adolf”, och utmålade honom som en katastrof, någon som raserat Sverige, en förlorare. Han häcklades och en fullkomlig drös med rent *elaka* alster, utan några som helst belägg bakom, spreds i Sverige i syfte att rättfärdiga statskupperna 1809 och urskulda den franska inympningen 1810. Man fortsatte att slå en redan slagen människa, för att själva framstå som klara vinnare. Men denna mångåriga smädelsekampanj och cyniska revisionism, vars nukleus var revolutionsjuntan och sedermera den bernadotteska regimen och intressesfären från 1810 och framåt, står sig vid närmare granskning idag lika robust som ett korthus i storm. Professor Sam Clason visade i början av 1900-talet att den gängse bilden av Gustaf IV Adolf var en *propagandaprodukt* som den seriösa historieforskningen aldrig kunde ställa sig bakom. Professor Sten Carlsson, återigen, ratar flera av de tidigare ofta återopade källorna, bl a ”Schinkel-Bergmans okritiska *Minnen* som speglar den bernadotteska inställningen”, och slår fast:

”Ingen accepterar längre den vrångbild av Gustaf IV Adolf, som hans motståndare i sitt eget intresse har skapat.”

Sanningen kommer oftast ikapp. Ingen är immun mot eftervärldens urskillning. Historieskrivningen kanske inte börjar kalibreras någorlunda rätt förrän ett eller två sekel efter vederbörandes frånfälle. Och faktum är att Gustaf IV Adolf själv brukade säga, att ”*tiden* ska uppdaga sanningen”, vilket också är vad som skett och fortfarande sker.

I skrivande stund, år 2020, är Gustaf IV Adolfs eftermäle kanske starkare än någonsin. Och styrkan i det växer ännu.

Så *hur* ska en människa bedömas och värderas efter sin död? Utifrån den samhällsposition som vederbörande uppnått, den familjeförmögenhet vederbörande ansamlat, den publicitet vederbörande lyckats erhålla på ett eller annat sätt? Är det bara slutresultatet – de synliga poängen i protokollet – som räknas, eller finns andra variabler som t o m är så överväldigande mycket viktigare?

Kronprins Carl August – kanske Sveriges mest värdige tronföljare någonsin – berömd Gustaf IV Adolfs *rättvisepatos*, där färdighet och duglighet låg till grund för befordringar utan avseende på börd, samt att *hans uppsåt hela tiden var ärligt och rent*. Carl August framhöll att den tidigare kungens politik i grunden inte nödvändigtvis var fel, utan bara låg förskjuten i tiden.

Gustaf IV Adolf var ej en smidig politiker eller slipad militärstrateg, men han hade tydliga principer, en uppfattning om vad som var bäst för nationen, och han ägde ovärderlig *moralisk integritet*. Hans hjärta klappade för Sverige och det svenska folket, och som redan nämnts ovan, så sade han själv på senare år att han förlorat allt *utom sitt goda samvete*. Gustaf IV Adolf följde

¹¹²⁷ Jmfr kap 22 avsn 13 (Jeans *kalas* i samband med Adlercreutz begravning); kap 23 avsn 17 (slutet; Jeans påbud om sex *veckors* hovsorg efter budet om den ryske tsaren Alexanders död)

ärligt och konsekvent sin moraliska övertygelse, men just detta karaktärsdrag har förrädare och fiender senare försökt göra komedi av, något att skratta åt.¹¹²⁸

Lågt. Så oerhört lågt.

En junta ledd av Adlersparre schasade iväg honom ur landet, och en inkommande regim ledd av Jean från Pau såg till att bila bort hans minne från varenda portinskrift, rispa och bränna varenda tavla med hans porträtt, och införa dödsstraff för svenskar som kom i beröring med honom, för att äga budskapsföreträdet och kunna skända honom ostört.

Men historien har som sagt kommit ikapp. Skändarna kan ta nu plats på den anklagades bänk. Gustaf IV Adolf får sin upprättelse. Såväl William Wordsworth¹¹²⁹ som Victor Hugo prisar honom. Och Nordin-Nilsson, i sin biografi om Gustaf IV Adolf, avslutar epilogen med en strof från John Bunyans¹¹³⁰ dikt *Pilgrim's Progress*, som är högst förtjänt. Vid Pärleporten hälsades den värdige Överste Gustafsson med en glänsande fanfar:

"So he passed over, and all the trumpets sounded for him on the other side!"

Med ett djupt andetag och ett kort, värdigt uppehåll, ägnar vi här minnet av Sveriges siste *riktige* kung en respektfull tanke i vår berättelse.

Paus.

Men nu... över till något *helt* annat.

Medan Gustaf IV Adolf var en personifiering av karaktärsfasthet, hederlighet och en klar okonstlad kommunikation, så var Gustaf af Wetterstedt en personifiering av karaktärslöshet, osjälvständig följsamhet, ohederlighet och en slug, ordrik, försåtlig manipulation av publiken.

Wetterstedt hade i flera år arbetat inom utrikesadministrationen under Gustaf IV Adolf och befordrats till kabinetssekreterare vid 28 års ålder, utrikesministerns närmaste man. Vid statskupperna 1809 hade han varit 32 år gammal. Efter att Gustaf IV Adolf avsatts befordrades Wetterstedt snabbt av det vinnande laget, vilket tyder på att hans funktion och åtgöranden under själva revolutionsförloppet kan ha varit relativt betydande. Hans roll inför och under dessa händelser i Sverige är ej färdigforskad, men det tycks som om han haft en del att dölja.¹¹³¹ Under riksdagen 1809, drygt ett år innan Jean Bernadotte gjort entré på scenen, hade en ledamot i adelns riksdagsgrupp harmlöst väckt frågan om inte bara kungen utan även *landets högre ämbetsmän* också borde granskas för sina handlingar i samband med sammanbrottet av den svenska försvarsinsatsen 1808-1809 och upplösningen i styret av riket. Snacka om öm tå att trampa på! Den dåvarande högre ämbetsmannen Wetterstedt hade då tagit till orda och genmält att ämbetsmännen under Gustaf IV Adolfs styre verkat under en grundlag "som inte krävde något ansvar av dem inför nationen", samt att bevis saknades på att någon ämbetsman handlat fel, samt att om man skulle granska de högre ämbetsmännen så borde man samtidigt granska varje

¹¹²⁸ Se t ex kap 2 avsn 21 (Wetterstedts agerande vid mötet hos utrikesministern på kvällen den 20 augusti 1810)

¹¹²⁹ William Wordsworth (1770-1850), brittisk poet

¹¹³⁰ John Bunyan (1628-1688), brittisk väckelsepredikant och författare

¹¹³¹ Som vi vet så har en mängd dokumentation, korrespondens och bevismaterial förstörts i efterhand. Wetterstedt tycks ha haft en viss roll, om än ej en ledande sådan, inför och under statskupperna 1809. Från denna klart destruktiva biroll eller bakgrundsfunktion, där lantvärnet förstörts och Gustaf IV Adolf undergrävt och förrättats, fick Wetterstedt kort därpå snabbt en alltmer central ställning bland de antigustavianska rebellerna. Redan sommaren 1809 hade han blivit en av Adlersparres närmast betrodda. Wetterstedt var – emedan han visste att hålla sig dold under ytan och att sopa igen spåren efter sig – ledande i den psykologiska krigföringen mot kronprins Carl August våren 1810, och han hade otvivelaktigt en central och betydande roll i arrangemangen som ledde till lynchningen av Fersen i juni 1810, likaså givetvis i den konsekventa översvallande marknadsföringen av Otto Mörners kandidat Jean Bernadotte inför bedrägerivalet i augusti 1810. Allt detta har stöd i källmaterialet, men forskningen har fortfarande att systematiskt och mer grundligt gå igenom det arkivmaterial som finns bevarat, inklusive t ex ämbetskrivelser, dagböcker och mängder av privat korrespondens från de kanske 20-30 mest inblandade personerna 1808-1810, för att med skarpare detaljrikedom utreda Wetterstedts åtgöranden under denna period. Faktum kvarstår emellertid att en väsentlig del av källmaterialet raderats – bränts – av flera av nyckelpersonerna själva.

svensk medborgare i hela landet, 2 miljoner personer, för att se om de handlat korrekt och icke-förrädiskt!¹¹³²

Med denna barnsliga retorik dödade den unge Wetterstedt den debatten på Riddarhuset, och frågan om ämbetsmannaansvar i samband med händelserna 1808-1809, inklusive misskötseln av lantvärnet, rann ut i sanden. Anekdoten ger dock en tidig antydning om Wetterstedts karaktär som hal och feg, och som sagt, med en uppenbarligen obskyr roll under upptakten till Gustaf IV Adolfs fall. Han hade något att dölja, och stod beredd att kraftigt motarbeta en undersökning av detta.

Wetterstedt anslöt sig tidigt till den adlersparrska revolutionsfalangen, och satsade därmed hela *återstoden* av sin egen karriär på att rakt bekämpa den person som *givit* honom en karriär.

Wetterstedt var obestriddligen intelligent och han använde denna egenskap i kombination med list, lömskhet och illvilja för att befordra sin chefs och därmed indirekt sina egna intressen. Han hade en verksam roll i motarbetandet av böndernas likabehandlingsanspråk och agerade bakom kulisserna genom att vara den som söndermutade böndernas riksdagsgrupp inför omröstningen om särbehandlingsparagrafen 1809.¹¹³³ Från denna tid var det emellertid striden om successionsordningen som stod i centrum, och Wetterstedt bidrog väsentligen till att splittra, tysta och injaga fruktan hos anhängare av prins Gustavs legitima rättigheter från 1809 och framåt. Wetterstedt var en av de som allra bestämdast motsatte sig prins Gustavs anspråk därför att han satsat hela återstoden av sin karriär, hela sitt *liv* på detroniseringen av Gustaf IV Adolf, och det fanns ingen återvändo.

Wetterstedts cv kring denna brytningstid inkluderar också bl a det forcerade framjaktandet av en slarvig och katastrofal uppgörelse med Ryssland 1809 som innebar förlusten av hela Finland,¹¹³⁴ delaktighet i planeringen av förgiftningsryktena mot kronprins Carl August och högst sannolik delaktighet i mediakriget mot Carl August under det första halvåret 1810,¹¹³⁵ ivägsläppandet av Otto Mörner till Paris jämte uppviglingen och iscensättandet av lynchningen av Axel von Fersen,¹¹³⁶ samt synnerligen aktiv medverkan i manipulationen av bedrägerivalet i Örebro 1810, en valriksdag som avrundades med Wetterstedts gemena förnedring av Gustaf IV Adolf som person natten innan valdagen.¹¹³⁷ Wetterstedt gjorde sitt yttersta för att förleda valriksdagen på flera sätt, bl a genom en artikelserie i Örebro tidning som prisade Jean Bernadotte, erkännandet av Fournier och omhuldandet av Fourniers marknadsföringsagenda, och författandet av tronföljarvalspropositionen som Wetterstedt enligt egen utsägo försökte utforma "så rörande jag kunnat", d v s känslomässigt laddad och emotionellt förförisk, i motsats till saklig, sansad och stramt statsmannamässig.¹¹³⁸

Efter stamfaderns ankomst till Stockholm bettade¹¹³⁹ Wetterstedt sitt liv och sin karriär på denne fransos, och blev från denna stund en villig medbrottsling till allt vad Jean tog sig för. Detta inkluderade understöd av Jean Bernadottes Stasiverksamhet och propaganda, upphävandet av tryckfriheten, samt Bernadottes *damnatio memoriae* mot den redan landsförvisade Vasafamiljen och de eviga trakasserier av samma familj. Wetterstedt var en av centralfigurerna bakom vanställandet av Gustaf IV Adolfs historia, den skamlösa revisionismen och den fullkomligt

¹¹³² Se kap 2 avsn 2 (fotnot på slutet om Påhlmans begäran och Wetterstedts advokatyr)

¹¹³³ Se kap 2 avsn 1

¹¹³⁴ Se kap 2 avsn 8

¹¹³⁵ Se kap 2 avsn 13-14

¹¹³⁶ Se kap 2 avsn 15

¹¹³⁷ Se kap 2 avsn 21 (Wetterstedts överlägsna förhållande av den redan slagne, liggande, landsförvisade Gustaf IV Adolf ägde rum på kvällen den 20 augusti 1810)

¹¹³⁸ Se kap 2 avsn 21

¹¹³⁹ betta = satsa, hålla på; riskera (tillgångar, prestige, framtid etc) genom att engagera sig för eller ansluta sig till någon person eller något syftemål och lita på att chansningen ska bli framgångsrik; offra allt på något, sätta in hela sin kraft, anstränga sig till det yttersta eller göra sitt bästa för att en viss person eller ett projekt ska lyckas

skamlösa skändningen av Gustaf IV Adolfs och prins Gustavs anseende och hågkomst. Ljugeriet sträckte sig dock betydligt längre än så. Wetterstedt gjorde egen skönlitteratur av förvidna historiska fakta, och genom regimens budskapsföreträdare under fälttåget på kontinenten och låtsaskrigen mot först Danmark och senare Norge bespisades svenska folket med tillrättalägganden och tusen halvlögner, plus en och annan hellögn. Wetterstedt var stamfaderns språkrör; Wetterstedt stiliserade och verbaliserade införsäljningen av Jeans politiska taktiserande och ekonomiska parasiterande till riksdagen och till svenska folket. I grannliga ämnen förkläddes allt i eufemismer och elastiska ordval och fraser – beskedliga på ytan men *giftiga* på djupet – som upprepades så ofta att många tog dem för sanna, samt ett smidigt undvikande eller kamouflerande av spörsmålets kärna.

Docent Sigfrid Andgren skriver i sin avhandling att Wetterstedt "rent av *på förhand anade sin chefs önsknings* och klädde dem i välsittande svensk eller fransk dräkt", och att Wetterstedt var "ett korrekt eko av Carl Johan". Crusenstolpe har formulerat det som att Wetterstedt "lekte med kungsord och vars löften blott utställas såsom *giller*¹¹⁴⁰ för den redlige undersåten vilken hyser lit till sin regerings redlighet". Wetterstedts ytterst målinriktade och sluga *manipulation* av opinionen i landet från 1810 och framåt sammanfattas av Johan Fredrik af Lundblad i dennes memoarer med de kursiverade orden:

"Han vet vad opinioner betyder."

Det *fanns* många goda, kloka, duktiga och framåtsträvande krafter i de svenska riksdagarna efter 1809 som ville nationen väl och som ville *åstadkomma* saker i riksdagen; förbättrad folkbildning, bättre fattigvård, ökad jämlikhet i fråga om medborgerliga rättigheter och skyldigheter, en friskare samhällsdebatt med riktig åsikts- och tryckfrihet, en bredare representation och ett legitimare skattesystem, införandet av sann meritokrati på alla nivåer i samhället, effektivare offentlig förvaltning, utveckling av privata näringar och industrier, o s v. Det *fanns* progressiva, reformvänliga, liberala krafter som verkligen ville, allra innerst, bygga en ny sund och stark och konkurrenskraftig nation Sverige ur spillrorna av Finska kriget.

Men Bernadottes politik gick i rakt motsatt riktning, och Wetterstedt blev hans benägna *verktyg* som i hög grad bidrog till att slå sönder dessa progressiva rörelser i Sverige, hindra dem att organisera sig, utpressade eller mutade sönder dem, korruperade utskottsberedningar och omröstningar, o s v. Och Wetterstedt inte bara formulerade Jeans strategier och metoder för att blockera svenska nationens framåtskridande, utan Andgren skriver i sin avhandling att Wetterstedt även "har otvivelaktigt verkat *i betydlig grad inspirerande* vid bestämmandet av de mått och steg som borde tas" vid utstakandet av regimens strategi och plan för verkställande. Wetterstedt inte bara *lät* saker ske som var direkt kriminella, flagrant omoraliska och djupt svekfulla mot svenska nationen och svenska folket – han *sporrade* det.

Samtidigt rättade sig Wetterstedt blint efter hussen Jeans önsknings och sprang dennes ärenden med "omogen iver" enligt en iakttagande dagboksskrivare, och det finns anekdoter som berättar om ett nästan barnsligt missbruk av det beskydd som han innehade som en av stamfaderns allra närmaste. Historikern Rein skildrar likadant hur Wetterstedt var "smidig och *benägen* att rätta sig efter Karl Johans önsknings", och professor Heckscher skriver att Wetterstedt "smidigt anpassade sig såsom redskap för den nya politiken". Nordisk familjebok sammanfattar att Wetterstedt var som skapad till Jean Bernadottes tjänare, och "smidigt böjde han sitt tycke efter härskarens, inga skrupler hindrade honom att sätta sig över besvärliga former, skickligt och fermt utförde han alltjämt givna befallningar". Samma uppslagsverk påminner om att Wetterstedt ibland fick försvara rent lagvidriga åtgärder inför riksdagen, men

¹¹⁴⁰ giller = snara, fälla; fångstredskap som håller fast, innestänger eller dödar bytet

att genom diplomatisk smidighet och *sofistik*¹¹⁴¹ så kom Wetterstedt undan med detta. Han ägde *slughet* i övermått men använde denna egenskap mycket destruktivt, och han sålde helt ut sig till Jeans egennyttiga agenda vilken stod i strid med Sveriges intressen. I team Bernadotte och verktyget Wetterstedts politiska system så var Jean den osynliga och oantastliga, medan Wetterstedt var den synliga gestalten och förbindelselänken mellan regimen och riksdagen. Utan verktyget Wetterstedts skickliga genomdrivande av kronprinsens, sedermera kungens vilja – alla medel tillåtna – hade den svenska samhällsutvecklingen inte avstannat i nästan tre decennier under denna mycket viktiga period, upptakten till den industriella revolutionen. Verktyget Wetterstedt var enskilt den person som handgripligen allra mest *förstörde riksdagarnas funktionssätt från 1812 till 1835*, manipulerade och torpederade demokratins processer, och totalt sabbade för de förståndiga och talrika krafter i riksdagen och utanför som ville *Sverige och svenska folket* väl.

I samband med debatterna kring kabinettskassans underskott vid riksdagen 1840-1841 uppdagades att Wetterstedt var den som förfalskat bokföringen, ljugit inför riksdagen och *bedragit Sverige*. Wetterstedt må vara hur "intelligent" och "flitig" som helst enligt sentida panegyriker, men en kriminell ogärningsman, en genomfalsk smilfink utan ett uns av integritet, ska också kallas för usel i historieskrivningen. Det finns absolut ingen anledning att skyla över detta bara för att Wetterstedt var rik, var greve, var "flitig" eller "arbetsam" i sitt feiga bispringande av stamfaderns ärenden, eller var medlem av serafimerklubben. Snarare tvärtom. En persons eftermäle ska utgå från vederbörandes karaktär och integritet, och den respekt som vederbörande *gjort sig förtjänt av*. Just så. Respekt *gör man sig förtjänt av* – respekt är alltså inte något som kan köpas, rekvireras eller som tillfaller någon per automatik bara för att man besitter allehanda världsliga attribut och diverse tvivelaktiga upphöjelser. Respekt måste *förtjänas* av varje individ själv, och kan aldrig beordras eller förväntas på andra grunder än vad som återstår av denne person när man avlägsnar titlar, privatförmögenhet och samhällsställning ur ekvationen.

På sitt samvete, om vi nu säger att ett sådant teoretiskt sett existerade i detta fallet, har verktyget Wetterstedt även avlägsnandet av den svenska tryckfriheten¹¹⁴² samt den planerade våldtåkten mot den svenska konstitutionen 1812.¹¹⁴³ Kort därpå var han med vid upprättandet av familjefördraget i Åbo, där Sverige fick *intet* av Ryssland, utan där alla fördelar av förhandlingen hamnade hos familjen Bernadotte privat.¹¹⁴⁴ Wetterstedt bistod vid Guadeloupesvindeln¹¹⁴⁵ samt en lång räckta andra ekonomiska och juridiska spörsmål där hans chefs privata intressen och egennyttan *alltid* överordnades den långsiktiga nyttan för svenska nationen. Wetterstedt hade under sin levnad i princip en nyckelroll för genomförandet av samtliga av stamfaderns bedrägerier mot svenska staten. Men lika viktigt som att möjliggöra denna kriminalitet, var det också för Wetterstedt att blockera insyn och revision. En källa, *Svenskt biografiskt handlexikon*, betonar just att när det gällde censurmakten så "handhade han ock denna makt på ett i hög grad hänsynslöst sätt, vilket i förening med de hinder han uppreste mot statsrevisorernas granskningsrätt, och andra av den allmänna opinionen skarpt fördömda åtgärder, gjorde Wetterstedts person under senare delen av hans liv osympatisk för den politiskt självständiga delen av svenska folket".

---

¹¹⁴¹ sofistisk = ett avsiktligt vilseledande sätt att resonera och argumentera, ofta kännetecknat av skenargument och spetsfundiga, advokatoriska utredningar (ordet förklarades redan i fotnoter i kap 9 avsn 9 och kap 22 avsn 4, men begreppet är så centralt i den bernadotteska-wetterstedtska duperingen av riksdagen och den svenska allmänheten, och den svenska historieförfalskningen som helhet, att läsaren påminns igen om innebörden)

¹¹⁴² Se kap 4 avsn 7

¹¹⁴³ Se kap 4 avsn 10

¹¹⁴⁴ Se kap 4 avsn 12

¹¹⁴⁵ Se kap 22 avsn 11

Wetterstedts censurmakt användes särskilt hårt åt tidningen *Argus*. Inte för att *Argus* angrep kung Jean; snarare kunde *Argus* argumentation i det avseendet karaktäriseras som "milt förstående" och kritiken vara behärskad. Men vad *Argus* vände sig mot var flatheten bland Jeans närmaste män, att dessa inte bättre upplyste och vägledde kungen om förhållandena i landet, att de inte använde sin ställning att påverka den verkställande makten i positiv, konstruktiv riktning, såsom konstitutionen föreskrev.

Detta träffade givetvis en öm sträng hos Wetterstedt, som ju inte bara undvek att upplysa och vägleda Jean in på rätt spår, utan tvärtom understödde Jeans bedrägliga, kleptomanska, parasitiska och kriminella instinkter, befrämjade Jeans egenmäktighet, aktivt verkade på ett sätt som korrumpade och fördärvade statsstyret och den nationella sammanhållningen, o s v. Wetterstedt var den skarpaste stilet som dödade konstitutionen, demokratin, ansvarsutkrävandet och integriteten i det svenska statsstyret, och som möjliggjorde Jeans maktmissbruk i dess fulla kraft. Inte undra på att Wetterstedt blev stressad när *Argus* ställde in siktet på Jeans rådgivare och inte Jean själv.

Exemplen på Wetterstedts korrupcion och medhjälp till korrupcion är otaliga.

Så hur var då Wetterstedt som person? Han har beskrivits både som hövlig, vänlig och angenäm, men samtidigt som taktisk och förteget medveten om att han var behövd. En samtida brevskrivare har även skildrat hur skickligt han kunde få andra att rådfråga honom, äta ur hans hand; Wetterstedt "förstår med mycken *fintlighet* att göra sina råd eftersökta" enligt ett samtidsvittne.

Slugheten fanns där hela tiden. Beräklandet. Spelet. Instinkten att *förleda* när så tarvades.

Wetterstedt saknade i stor utsträckning egen viljestyrka och självständighet och var toppriden inte bara av Jean Bernadotte utan även av sin fru, kossan Aurora, slottsparasiten som avlidit 1834. Han saknade vidare både ryggrad och normer, och hade ingen egen uppfattning som han stringent drev utifrån princip och övertygelse. I kombination med sin upphöjda ställning och den makt som han ägde, så gjorde detta honom till en falsk och ohederlig person, i full avsaknad av moralisk integritet. Det finns egentligen bara *en* person som direkt försökt att ta Wetterstedt i försvar på dessa punkter, och det är Bernadottestipendiaten och den avlönade bernadotteska husbibliotekarien Torvald Höjer, givetvis, då det passar bättre in i Höjers apologetiska narrativ av stamfadern.

Wetterstedts tal har beskrivits som flödande och uttömmande, en *fabrik* av mäktiga formuleringar och fraser, där fraseologin närmast kunde betraktas som patologisk. Andra har kallat hans tal för tillgjort, fejkaktigt, oljigt, med mer *ord* än allvar. Hans Järta har liknat Wetterstedt som "en elektrisk konduktor"¹¹⁴⁶; bara man pekade på honom kom fraserna sprakande ut, liksom gnistor". En annan minnestecknare beskriver Wetterstedts förmåga att "kasta upp raketkistor av förbländande paradoxer". På korta raka frågor kunde returneras yviga poetiska deklamationer. Men trots den yta av politess som han kunde uppvisa fanns ingen genuin kollegialitet. En brevskrivare berättar om Wetterstedts "platta anekdoter" som vissa pliktskyldigast och krystat skrattade åt bara för att han ingick i Bernadottes hägn. Men Wetterstedt var varken lustig eller genuint förtrolig med sin omgivning.

Alla är överens om att Wetterstedt var väldigt skärpt, skarpsinnig, och arbetade hårt med sina advokatoriska bernadotteska formuleringssupdrag, men den förre justitiekanslern Trolle-Wachtmeister påpekar även att samtiden ansåg Wetterstedts ämbetsförvaltning för oordentlig. Professor Gunnar Heckscher framhåller samtidigt i sin avhandling att Wetterstedt "ej heller besatt någon originell statsmannabegåvning". Wetterstedt var dock kvick att snappa upp politiska ställningar och *möjligheter*, och görligheten att *med rävlis* och *noll samvetsbetänkligheter* uppnå olika delmål.

¹¹⁴⁶ konduktor = ledare som på en elektricitetsmaskin uppsamlar elektriciteten

Hans skrivsätt var generellt sett högtravande och pompöst. Precis som sin hustru slängde sig Wetterstedt med hyperboler i sina skriftliga alster, som ibland blev på gränsen till löjliga. Wetterstedt var en advokatyrans mästare – full av ”fyndig beviskonst” som Schinkel uttrycker det – men redan många samtidsobservatörer genomskådade floskelfasaderna som ibland strömmade ur Wetterstedts penna.

Så visst var Wetterstedt en bitande skarptänkt person och skicklig som diplomat, förhandlare och skriftställare av propositioner och annat, men detta väger dunlätt när den yttersta domen faller. Han var en landsförrädare av stora mått, och *feg*, principiös, slug, gemen och skenhelig. Wetterstedt saknade integritet. Han lät Jeans egennyttan löpa fritt, och *aktivt uppmuntrade, behjälpte och understödde* den korruption och det svek mot den svenska nationen som blev följden av detta.

Givet det negativa avtryck som Wetterstedt lämnade som Jeans främste politiska lakej så kan han ej bedömas annat än som en av Sveriges historias största skamfläckar. En moraliskt bankrutt förbrytare, en malign operatör som mestadels agerade i det tysta. Wetterstedts hela offentliga verksamhet gick ut på att maximera den personliga vinningen för sin uppdragsgivare utifrån de rådande omständigheterna; han sålde ut sig åt dynastigrundaren för en karriär, titlar och kontanta prestationsbonusar, samt för att han hela tiden fruktade alternativet – nämligen en penetrerande räfst av 1809 års händelser och aktörer.

Wetterstedts *karaktär* var usel, såtillvida att han *lät sig* utnyttjas för att göra orätt mot andra, och han *lät* lögnen och själviskheten betvinga de krafter som ville bygga ett annat, bättre, värdigare Sverige. Han saknade rättspatos och redbarhet att säga ifrån när missgärningar begicks framför hans ögon, och *medverkade* istället till brottens fulländning. Han var en *enabler*, en möjliggörare, av det maliciösa mot Sverige som nation. Trots alla titlar, medaljer och diagonala ljusblå band som än må hänga över hans späda bröst, var och förblev Wetterstedt en *råtta*. En fruktansvärd människa, förhatlig, eller som Astrid Lindgren genom Jonatan Lejonhjärta skulle uttryckt det, ”bara en liten lort”.¹¹⁴⁷

Det är, i ljuset av detta, och allt som uppdragats genom bl a samtida dagböcker och memoarer publicerade med väsentlig fördröjning, och en stor volym forskning på 1900-talet, imponerande hur verktyget Wetterstedts samtid, det dåvarande etablissemanget, så fullständigt oblygt kunde blanda bort korten och förljuga Wetterstedts eftermäle till absurdum. Norrlänningen och historikern Anders Magnus Strinholm¹¹⁴⁸ kallar i sitt inträdestal i Svenska Akademien sin företrädare Wetterstedt för en person med ”mogna, redbara insikter”, ”ett sunt, upplyst omdöme”, ”redlighet och värma för det rätta”, ”de ädlaste personliga egenskaper”, ”karaktärsfasthet”, ”ridderlighet i sin karaktär”, ”moralisk takt och hållning”, ”oförvillad känsla för det sanna och rätta”, o s v. Strinholm upplyser oss även i sitt fagra inträdestal, 139 sidor långt i den tryckta versionen, att Wetterstedt, censurmaktens och presstvångets självhärskare från 1812, ”betraktade den öppna, fria överläggningen som ett hälsosamt medel att underkasta statslivets alla förhållanden en mångsidig prövning”. Strinholm menar alltså att Wetterstedt var en tidens banerförare för tryck- och yttrandefriheten, ”ledd av ädel sanningskärlek” och att han såg ”utan ovilja och utan fruktan den uppväckta undersökningsandan röra sig med ungdomlig djärvhet och frihet”. Strinholm underrättar vidare att Wetterstedt osjälviskt strävade efter ”ett samdräktigt, av ömsesidigt förtroende livat, gemensamt arbete till fortskridande fullkomlighet i alla delar av statslivet” och hade ”lika hög aktning för den enas som den andras rättigheter”. Wetterstedt hade stor respekt för riksdagen alltså, och var verkligen en samarbetsinriktad

¹¹⁴⁷ Referens till boken *Bröderna Lejonhjärta* av Astrid Lindgren (1973): ”Men då sa Jonatan, att det fanns saker som man måste göra, även om det var farligt. 'Varför då', undrade jag. 'Annars är man ingen människa utan bara en liten lort', sa Jonatan.”

¹¹⁴⁸ Anders Magnus Strinholm (1786-1862), svensk historiker, boktryckare och översättare

person som främjade meningsutbytets, åsiktsmångfaldens, demokratins anda och honnetta funktionssätt. Strinholm toppar denna sin hemmasnickrade teori med följande:

”Så stridande var det mot hans tänkesätt, att medverka till något kungamaktens otillbörliga intrång i den andra statsmaktens rättigheter.”

Wetterstedt ”förnekade aldrig den värdighet varmed även en motståndare bör behandlas”, och han var en man som aldrig skulle utsträcka sin makt som Jeans hantlangare ”utöver grundlagens gränser”. Strinholm fortsätter med att informera oss om att ”icke gunst eller ogunst ingick i bevekelsegrunderna för hans handlingar”.

Strinholm hade förvisso tilldelats *Kungliga priset*¹¹⁴⁹ något år tidigare, så hans rövslickeri och revisionism må ha sin naturliga förklaring, men hans evangelium över Wetterstedt är i väsentliga delar helt oseriöst. Parodi. *Bullshit*, på ren svenska. *Måste* man så oreserverat och blint hylla sin föregångare i inträdestalen till denna klubb, även om det innebär att man ofrånkomligen nödgas leverera hela svep med blåljugeri? Står *sanningen* verkligen så lågt i kurs i Börshuset? Strinholms hittepådravel, Strinholms blåljugeri och historieförfalskning i sitt inträdestal, torde vara bland det pinsammaste som levererats i ett dylikt sammanhang.

Avslutningsvis – en kort kommentar om det stående epitetet ”verktyg” som författaren använt i berättelsen. Verktuget Wetterstedt *var* ett verktyg, ingenting annat, och dessutom ett mycket farligt sådant i händerna på Jean Bernadotte, vars psykiska tillstånd i sig är diskutabelt.¹¹⁵⁰ Professor Höjer benämner Wetterstedt som ett *verktyg* åt stamfadern redan på sidan 7 i sin doktorsavhandling. Docent Andgren nyttjar också termen *verktyg* om Wetterstedt i sin doktorsavhandling, och likaså professor Heckscher som kallar Wetterstedt för ”monarkens förnämsta verktyg” och ger honom samma epitet på något halvdussin ytterligare ställen i sin doktorsavhandling. Och i *Svenskt biografiskt handlexikon* från 1906 heter det om Wetterstedt att ”ett mera från alla skrupler frigjort verktyg för de godtyckligaste åtgärder från de maktägandes sida, än Wetterstedt sedermera under hela sitt liv visade sig vara, kan väl svårigen uppletas”. Många andra historiker och källor likadant. Därför att det var så det var. Termen *verktyg* är inget förfluet, obefogat eller vårdslöst tillmäle. Det är fakta. Wetterstedt *var* ett verktyg, en syltrygg, en undfallande och karaktärsvag folkförrädare som gick maktens självrådiga och giriga ärenden.

Verktuget Wetterstedts hälsa började avta hans sista år i livet. Hans mentala krafter sjönk, likaså de fysiska. En av hans allra sista insatser som statsman, en av hans sista åtgärder som Sveriges utrikesminister, var att instruera Sveriges Wienambassadör Carl Gustaf Löwenhielm hur han skulle förhålla sig till Gustaf IV Adolfs död. Österrikes hov hade givetvis anlagt sorg efter dödsbudet från St Gallen, men Wetterstedts instruktion till Löwenhielm var att med en *lögn* åt den österrikiska regeringen hänvisa till en tidigare begärd permission och lämna Wien under den officiella sorgetiden. Frånvaron från Wien under sorgetiden skulle förvisso betraktas som en markering, vilket det ju också var, men genom Wetterstedts instruktion att *ljuga* om skälet för frånvaron skulle ljugriet slätas över för stunden, var tanken.

Måndagen den **15 maj 1837** tog det slut för Gustaf af Wetterstedt, greve och medlem i serafimerklubben, 60 år gammal. Under senare halvan av sitt liv hann han med att förråda Gustaf IV Adolf, suspendera Vasaätten, medverka till lynchningen av en riksmarskalk samt under decennier hora ut sig till autokraten Jean Bernadotte med en i sanning rent ryslig avsaknad av integritet, rättskaffenhet, ansvar och fosterlandskänsla. Exempelen på brott mot konstitutionen, brott mot lagstiftningen, brott mot demokratins grundtanke och folkets rättigheter, brott mot grundläggande svensk moral jämte ett samvetslöst söndertrasande av Sveriges funktionssätt och

¹¹⁴⁹ Kungliga priset, även kallat Karl Johans pris, instiftades av Jean Bernadotte 1835 och utdelas sedan dess av Akademien.

¹¹⁵⁰ Jmfr kap 9 avsn 13; kap 24 avsn 24

traditionella svenska värderingar, är otaliga. En landsförrädare i begreppets sanna bemärkelse, en Sveriges Judas Iskariot. En människa av värsta sort.

Men historieskrivningen har hunnit ikapp.

På de porträtt som finns bevarade av verktyget Wetterstedt förmärks ett cyniskt hånleende.

Men det är dags att sluta le nu.

Stoffet, de jordiska resterna av Wetterstedt, sägs vara instuvat i en marmorsarkofag i ett grandios mausoleum på Norra kyrkogården i Solna, i sydöstra hörnet strax utanför Karolinska sjukhuset, nära E4an. Men själen fördes någon annanstans. Man kan tänka sig hur den svarta kaleschen, fåfängt förgylld på sina ställen, sakta rullade fram till ministerresidenset på Blasieholmstorg 8, varvid kuskbocken, klädd i svart, yttrade med lugn men fast stämma till vålnaden:

”Kliv upp, herr greve. Men håll i er, det kommer att gå ganska brant utför.”

Kaleschen rullade iväg in i mörkret, neråt, neråt... till ett *jävligt* varmt ställe, där man länge otåligt inväntat sin nya hemmahörande, och där serafimerklubbsriddaren nu avlämnades för gott.

Kapitel 24 avsnitt 10

KONSTEN ATT GÖRA SISKONKORV

Vid ankomsten till Sverige hade Jean Bernadotte ägt en nimbus som byggt på lögnerna från bedrägeririksdagen 1810, främst hans imponerande ”krigsbragder”, hans höga anseende hos Napoleon och hans påstått stora privatförmögenhet.¹¹⁵¹ Allt hade förvisso varit båg, men icke desto mindre hade större delen av den oslagbart naiva svenska målgruppen svält detta, fullständigt okritiskt, vilket givit Jean en oantastlighet som gjort att alla försök till motstånd mot hans politik närmast setts som förräderi. När verkligheten börjat krypa ikapp hade *hänförelsen* successivt avtagit, men borgarsonen bibehöll sin auktoritet ända in på 1830-talet genom att utmanövrera all opposition och att ofta påminna om, markera och upprätthålla *kungamaktens upphöjdhet* och en distans till omgivningen.

Även in på 1830-talet utgjordes regeringskonseljen egentligen av en monark som visste bäst och bestämde efter eget tycke, jämte ett collage av ämbetsmän utan större självständighet och integritet gentemot honom; rådplägningarna i konseljen slutade på sin höjd med, i den mån statsråd tordes demonstrera en avvikande åsikt, en gagnlös reservation i protokollet. Jean gjorde som han ville, och de som ville eller vågade fick reservera sig. Men statsrådets medlemmar – som hade en *plikt* att göra sina meningar hörda och som Jean enligt regeringsformen hade en *plikt* att lyssna till och begrunda – blev i praktiken främst en symbolisk inrättning. Autokraten gjorde som han behagade i alla fall. Professor Gunnar Heckscher skriver i sin avhandling att statsråden blev ”blott en krets av verktyg för hans politik”, och tillägger senare:

”Karl Johan krävde under senare år av sina rådgivare, att de, med eller utan protester, skulle finna sig i att tjäna som redskap för hans politik, även om de ogillade den, samt att de skulle finna sig i hans ständiga våldsamma vredesutbrott.”

Statsrådet Olof Fåhræus¹¹⁵², med god insikt i tidens händelser och maktspel, kommenterar att Jean icke tillät någon annan ”att så länge *han* hade rodret å statsskeppet i sin hand, vidröra det med ett enda finger”. Andra minnestecknare påpekar att Jean sällan var främmande för att bryta mot Sveriges grundlag om han själv ansåg att omständigheterna påkallade det, tvärt

¹¹⁵¹ Se kap 2 avsn 16 och 21

¹¹⁵² Olof Immanuel Fåhræus (1796-1884), svensk ämbetsman, politiker och entomolog

emot riksdagsbeslut och hans rådgivares anmaningar. Antingen sökte han kringgå lagarna med advokatyr – lagvrängning, slughet och avsiktlig vantolkning av lagarnas andemening – eller också med det enkla argumentet att han själv helt enkelt visste bäst. En annan samtida iakttagare tillägger att "Braheväldet m fl favoritskap har, i dessa hänseenden, bevisat statsrådets maktlöshet". Meritokrati förkastades som koncept, fackkunskap och kompetens närmast föraktades och förhånades, inställsamhet premierades, moralblind lojalitet belönades och gunstlingskap frodades. En minnestecknare har beskrivit favoriseringskulturen som en *cancer* i statsstyret.

Det ålåg en skyldighet hos kungamakten att mildra motsättningar och söka förankring och samförstånd för den politik som han önskade verkställa, vilket innebar ett implicit ansvar att sträva efter ett förtroende mellan kung, statsråd och riksdag, utan att någon trycktes ner till betydelselöshet. Den konstitutionella monarkin var endast möjlig om den som utövade kungamakten balanserade sin auktoritet med oegennyttja, försiktighet och självbehärskning. Annars föll hela upplägget. Men det var exakt detta som "samhällsbyggaren" från Pau åstadkom under tre decennier, och som han redan 1812 önskat formellt driva till sin spets.¹¹⁵³ Professor Heckscher konstaterar, lite väl diplomatiskt:

"I förhållandet till de konstitutionella formerna framträdde han överhuvud taget från sin minst imponerande sida."

Regeringsformen 1809 var sålunda satt ur spel, maktodelningsprincipen var satt ur spel, respekten för svensk lag och svensk förvaltningsordning var satta ur spel.

Ett exempel, av tusen, där Bernadottes *personliga* politik dominerade över statsrådets uppfattningar samt riksdagens och svenska folkets tänkesätt, var Rysslandspolitiken. Ryssland hade, efter att Finland efterskänkts av stamfadern och efter den ryska konfiskeringen av Polen med Bernadottes benägna samtycke, med ny energi fortsatt att bygga upp sin dominans i Östersjöområdet. Vid flottbasen Kronstadt på ön Reitskär utanför St Petersburg hade Ryssland vid denna tid inte mindre än 27 stora örlogsfartyg plus 15 fregatter. Ett utländskt ögonvittne hade blivit *förskräckt* över den krigsmaskin och makt som Ryssland byggde upp. Och hela detta supermaktsbygge hade börjat i Åbo!¹¹⁵⁴

Britterna visade i mitten av 1830-talet stort intresse av att utveckla handeln mot nordöstra Europa och ville samarbeta med Sverige i fråga om trafik på Göta kanal och anläggandet av en magasindepå i Slite hamn på Gotland. Ryssarna, som själva var intresserade av Gotland, intervenerade genom Bernadotte och stoppade dessa planer. *Stamfader Bernadotte meddelade den ryska regimen att han var fast besluten att icke låta några västerländska handelsförbindelser störa sin goda relation med Ryssland, "för vars bevarande ingen ansträngning var stor nog för Sverige"*.

Kan inte nuvarande patriarken och hejarklacksledaren över Jean Bernadottes eftermäle Carl Gustaf Bernadotte, artistnamn Carl XVI Gustaf, berätta lite mer om den bernadotteska-ryska ömsesidiga tillgivenheten nästa gång ett hyllningstillfälle av Jean bjuds, där Sveriges utveckling och säkerhet fick stå tillbaka för släkten Bernadottes russofili?

Alla stod bakom de brittiska investeringsplanerna i Sverige – affärsidkare i södra Sverige, konkurrerande nederlagsorter, svenska statsråd, ämbetsmän, media, den breda svenska allmänheten – men stamfadern var orubblig i sin lojalitet till Rysslands vilja. Han "drejade sig som en orm" i konseljen, med ett ögonvittnes ord, under sitt trixande för att förhala frågan. Det slutade så småningom med bernadottesk-rysk seger, vilket enligt professor Alma Söderhjelm satte ett präktigt prejudikat för undfallenhet i Stockholm för andra ryska påtryckningar.

¹¹⁵³ Se kap 4 avsn 10

¹¹⁵⁴ Se kap 4 avsn 12

Ryssarna sneglade återigen själva på Gotland, man fortsatte sina befästringsarbeten på Åland och man höll sin hejduk Jean Bernadotte i Stockholm under noggrann uppsikt. Hela den senare delen av Jean Bernadottes regentskap förblev han i praktiken en rysk marionett. Resultatet av 1812 års politik hade blivit att Ryssland kommit *ännu* närmare in på knuten, trots att denna stat förblev i den svenska folksjälen den oberäkneliga och farliga ärkefienden.

Gustaf Löwenhielm beklagade den *statistroll* som alla kompetenta personer förpassats till inom den svenska offentliga förvaltningen, och skrev i ett brev den **12 juni 1837** att "enda ministern är och förblir ju Papa själv", d v s Jean. Efter verktyget Wetterstedts bortgång blev övriga statsrådsledamöter alltmer missnöjda med stamfaderns halvt senila oresonlighet.

Autokratin, utifrån sängkammarskansliet, blev således alltmer konturskarp. "Samhällsbyggaren", som vederbörande kallas i modern revisionism, hade förskansat sig själv i sitt rum och *motarbetade* i många viktiga avseenden den svenska nationens framåtskridande. På praktiskt taget alla områden lyckades den personliga kungamakten hävda sin förhärskande ställning. Kung Jean dominerade styret under hela sin tid i Sverige, trots sin olämplighet därtill. Professor Gunnar Heckscher slår i sin avhandling fast det uppenbara, att denna maktutövning vida överskred vad grundlagsfäderna hade avsett. Det går heller inte att komma ifrån intrycket av att hans allenastyre, menar Heckscher, "tidvis fortgick något på måfå". Som ett lekmanuppdrag, som en bisyssla. Vilket var just vad det var.¹¹⁵⁵

Styret var inte bara maktfullkomligt, det var också relativt inkompetent, och hade varit så under decennier. Jean var en *oskicklig* förvaltare utan vare sig någon teoretisk grundutbildning, gedigen insikt eller tydliga principer att falla tillbaka på. Näringspolitiken flaxade fram och tillbaka, penning- och valutapolitiken var en lekmanmässig, rörig, obstinat väderkvarnsstrid där Jean förkastade all nationalekonomisk teori och expertis för sina egna hafsiga valutaexperiment, som resulterade i enorma förluster för svenska staten och ett skimmer av åtlöje för hans egen del. I budgetarbetet jonglerades det med besparingar, kreditiv och medel för oförutsedda utgifter på ett kortsiktigt, oordnat och oförutseende sätt, och blottade samtidigt en flagrant avsaknad av respekt för riksdagens grundlagsfästa makt över statens finanser. Enskilda statsråd talar i källmaterialet om "planlösheten" i styret av landet, andra har omnämnt den negativa inverkan av Jeans impulsivitet och godtycke.

Vi har tidigare berört hur stamfadern – den s k "grundaren" av Lantbruksakademien¹¹⁵⁶ – uraktlät att intressera sig för sockerbetor, och att det hos honom likaså ej fanns någon håg att anlägga järnvägar i Sverige.¹¹⁵⁷ Lika ljummet var intresset från autokraten för elektrisk telegrafi, som under 1830-talet såg en snabb utveckling på olika platser, främst i Tyskland och USA. Innan decenniet var över hade man i Storbritannien inrättat sin första kommersiella elektriska telegraf längs en järnvägsförbindelse. Snacka om att kratta manegen för en industriell revolution! Men i Sverige hände... inte mycket. Ett annat exempel är folkbildningen, som vi strax återkommer till i ett eget avsnitt.¹¹⁵⁸ Hela det svenska näringslivets, hela Sveriges utvecklingspotential *hölls tillbaka* av Jean.

---

¹¹⁵⁵ Jmfr kap 24 avsn 5. Flera panegyriker, inklusive självfallet Torvald Höjer, slänger sig relativt vårdslöst med fraser om att Jean skulle ha varit en "skicklig administratör", i försök att, efter den kungliga upphöjelsen, omgestalta improvisatören och skojaren från Pau som en klok, kunnig och omdömesgill statsman. Dessa hyllningsfraser som Höjer och andra planterat i biografilitteraturen repeteras gärna slentrianmässigt av nutida tillbedjare, vilket var avsikten redan från början. Källmaterialet pekar emellertid snarare rakt åt andra hållet. Den exekutiva makten utövades fram till 1844 med självupptagenhet, amatörmässighet, godtycklighet, inkonsekvens, ryckighet och oregelmässighet samt ofta med påtagligt ointresse, särskilt när maktutövandet innebar eget konkret *arbete* och en faktisk *ansträngning* för svenska nationens skull.

¹¹⁵⁶ Jmfr kap 3 avsn 21

¹¹⁵⁷ Se kap 24 avsn 5

¹¹⁵⁸ Se kap 24 avsn 19

Kanske var charmören från Pau, som tillmutat sig tronföljden, inte en sådan fantastisk undergörare som man inbillat sig? Kanske var han helt enkelt mer av en charlatan än en statsman, ovuxen sitt ämbete?

Den **12 januari 1838** publicerade *Aftonbladet* – eller egentligen *Det elfte Aftonbladet* – en artikel med titeln *Konsten att göra siskonkorv och allena styra riket*. Den använde en anekdot om Spaniens kung Carlos IV¹¹⁵⁹, vars ivriga sidointresse att göra siskonkorv¹¹⁶⁰ ledde till att han försummade, vanskötte och så småningom övergav sitt uppdrag att styra riket i samråd med sina ministrar. Hänsyftningen på stamfader Bernadottes vårdslöshet och arrogans som Sveriges regent *utan fokus på svenska angelägenheter*, samtidigt som han från sin sängkammare *ägnade en stor del av sin tid på privata ensaker*, var uppenbar.¹¹⁶¹ *Aftonbladet* skrev övertydligt att man under liknelsen med Carlos IV ville ”innefatta alla dylika furstliga binärningar under siskonkorven, och på ett ögonblick se till, hur denna står tillsammans med det egentliga furstekallet, att ‘allena styra riket’”.

Frasen ”allena styra riket” var givetvis en referens till den svenska regeringsformens § 4, och i sig självt en sarkasm, eftersom Jeans mandat inte alls – trots att han själv tycktes tro det – började och slutade men att han kunde styra landet allena, utan att han måste göra så ”på det sätt som regeringsformen föreskriver” och i samråd med sina ministrar och med stöd av riksdagen.

Bernadotte – vänsterrepublikanen som *innan* sin kungliga upphöjelse moraliserade om frihet, demokrati och jämlikhet – blev *efter* sin kungliga upphöjelse en instinktiv motståndare till inte bara maktindelning utan till alla former medbestämmande, och uppvisade skarpa personliga maktutvidgningstendenser. Hans härsklystenhet och egenmäktighet, med en utpräglat konservativ regimpolitik mitt under en annars progressiv tidsepok i resten av Europa, *eftersatte kraftigt Sveriges utveckling*.

Aftonbladet fortsatte att publicera flera artiklar som hårt angrep missbruket av den exekutiva makten, där Jean systematiskt negligerade maktindelingsprincipen samt kränkte och bröt mot regeringsformen från 1809, samtidigt som svenska nationens framåtskridande förringades. Förr kunde monarker åberopa någon slags gudomlig rätt för att hänga sig kvar vid makten, men styrelsen var ju till för *folket*, inte tvärtom. Man angrep även Jeans kumpaner, nickedockor och möjliggörare. Den **27 januari** kritiserade man bitchen Magnus Brahes obskyra roll som grindvakt till kungamakten. Den **28 januari** angrep man Jeans gunstlingssystem och hans och justitiekansler Nermans juridiska godtycke som undergrävde hela rättsstaten. Den **5 februari** kritiserades regimens brist på representation och förankring hos det svenska folket, avsaknaden av meritokrati, enväldet och den absurt godtyckliga utnämningsspolitiken. Den **4 april** kritiserade man det svenska ämbetsmannaväldet och bristen på självständighet i dessa förvaltningar, en syrefattig atmosfär framtvungad av en despotisk styrelse. Den **18 april** avslutade *Aftonbladet* en nekrolog över Michaël Anckarsvärd med att påminna om förlusten av Finland – underförstått att denna förlust förblivit *oersatt* – och kommenterade angående regeringsformen 1809 att Anckarsvärd ”hann överleva illusionerna” av denna, d v s budskapet var att de förhoppningar som RF 1809 bringat för Sverige hade sedan länge punkterats av Jeans maktmissbruk och våldförande på denna grundlag.

Så höll det på. *Aftonbladet* gick så långt att man varnade för *konsekvenser*. Man ville framtvunga autokratens frivilliga abdikation. Idén var inte ny, utan dessa stämningar hade stegrats under flera år. De la Gardie berättar i sin dagbok att vid senaste riksdagen hade någon

¹¹⁵⁹ Carlos Antonio Pascual Francisco Javier Juan Nepomuceno José Januario Serafín Diego de Borbón (1748-1819), spansk kung (artistnamn Carlos IV)

¹¹⁶⁰ siskonkorv = prinskorv; liten smal kött- eller fläskkorv som används i soppa

¹¹⁶¹ Se kap 24 avsn 5

satt upp ett anslag på de stora stenarna över källarvalven vid Lejonbacken, som krävde att Jean överlämnade makten till sin mer liberalt sinnade och framstegsvänliga son.

Den kända professorns vid Uppsala universitet Erik Gustaf Geijer formulerade ej långt därefter vad det hela i grunden handlade om:

”Ett å regentens sida brutet samhällskontrakt *tillintetgör hans rättigheter.*”

Det var allt svårare att längre betrakta den ointresserade improvisatören, lekmannen, fuskaren på Sveriges tron som legitim och berättigad till sin ställning.

Kapitel 24 avsnitt 11

CRUSENSTOLPEKRAVALLERNA

Sverige hade i samband med händelserna 1809-1810 beretts en ny tryckfrihetsförordning, som fått status av grundlag, men som i princip upphävts av team Bernadotte och verktyget Wetterstedt 1812. Detta har behandlats ganska utförligt tidigare i vår berättelse. Och ännu 1838 var det känsligt att yttra sanningar i frågan.

Magnus Jacob Crusenstolpe hade 1834 retat etablissemanget med *Skildringar ur det inre af dagens historia* i två volymer.¹¹⁶² 1837 utkom av samme författare flera olika verk som till stor del rörde någorlunda beskedliga historiska ämnen, men även vidrörde brännheta frågor såsom Gustaf IV Adolfs liv, statskupperna 1809,¹¹⁶³ lynchningen av martyren Axel von Fersen,¹¹⁶⁴ och regimens dödsdom mot sanningssägaren Otto Natt och Dag.¹¹⁶⁵

I januari 1838 började Crusenstolpe att utge en periodisk månadsskrift kallad *Ställningar och förhållanden, behandlade i brev*. Dessa brev kan närmast beskrivas som kåserier över aktuella händelser, ej särdeles giftiga men mycket träffsäkra och stilistiskt talangfulla. Här och där infliätades små porträtt av offentliga personer, såsom exempelvis Magnus Brahe.

I det andra brevet, som utkom i början av mars, gav han sig dock med bitande ironi på en fråga som redan debatterats i pressen, nämligen den godtyckliga befordran av en yngre, mindre erfaren man som var hovmarskalk hos kronprinsen, emedan en äldre, mer erfaren och dugligare officer fått stå tillbaka.

Det handlade i grunden alltså om huruvida *meritokrati* och likabehandling blott var ett skynke, en vacker fras, eller om grundlagens § 28 – ”Konungen fäste vid alla befordringar avseende *endast* å de sökandes förtjänst och skicklighet, men icke på deras börd” – över huvud taget gällde. Crusenstolpe lyfte detta som *ett* principiellt viktigt exempel, av hundratals fler. Men professor Torvald Höjer, denne sluge orddribblare, gör sitt yttersta i sitt Bernadotteepos daterat 1960 för att devalvera principfrågan som detta handlade om genom sin fullständigt duperande kommentar om Crusenstolpes debattinlägg. Höjer skriver:

”Det innehöll bland annat en i delvis ganska *opassande ordalag* hållen skarp kritik av ett militärt utnämningsärende, där den *enligt liberal mening* orättvist förbigångne var *en yngre bror till Carl Henrik Anckarsvärd.*”

Vad den sluge Höjer här gör, är alltså att dels påstå att Crusenstolpe uttryckt sig ”opassande”. För att dra fokus från själva sakfrågan – principfrågan – så klandrar Höjer alltså Crusenstolpes *sätt* att uttrycka sig. Sedan, för att ånyo dra fokus från själva sakfrågan – principfrågan – så negligerar Höjer det primära faktum att detta handlade om ett grundbegrepp,

¹¹⁶² Se kap 24 avsn 5

¹¹⁶³ Se kap 2 avsn 3-4

¹¹⁶⁴ Se kap 2 avsn 15

¹¹⁶⁵ Se kap 22 avsn 18

en norm *inskriven i den svenska konstitutionen*. Den rävkartige Höjer gör istället närmast identitetspolitik av meritokratiprincipen, och påstår att detta var något som "enligt liberal mening" innebar en orättvisa, alltså var en oppositionspolitiskt färgad *åsikt* och inte huvudsakligen hade med allmän moral eller den svenska grundlagen att göra. Slutligen gör Höjer en personfråga av det hela, genom att med pseudoargumentation låta påskina att personens identitet var relevant i sammanhanget – att det rörde sig om Carl Henric Anckarsvärds bror – fastän detta var en högst oväsentlig komponent. Alla vet att Carl Henric Anckarsvärd var ett rött skynke för stamfadern, vilket Höjer utnyttjar genom att ge sken av att *personen* det rörde hade något att göra med ärendet, när i själva verket förhållandet var det motsatta, d v s personen var de facto *irrelevant*; det var endast *principvidrigheten*, själva sakfrågan, som Crusenstolpe velat illustrera.

Så ja, vad ska man säga. Revisionisten Torvald Höjer, den svenska historieförvrängningens store virtuos, kunde sina trick. Han visste hur han med listiga ordvändningar kunde manipulera sin läsarpublik, vilket han med allra största tydlighet bevisar tusen gånger om i sin hyllningstrilogi av stamfadern publicerad 1939-1960, där det ingår i Höjers recept att framträdande motpoler till Jean från Pau – såsom exempelvis Adlercreutz och Crusenstolpe – ska misskrediteras. Tilläggs kan att Höjer bara några sidor tidigare redan på förhand undergrävt Crusenstolpe genom att håna dennes "sällsynta talang --- att blanda sant och falskt", kalla honom skandalskrivare och klandra hans "lömska men verkningsfulla insinuationer". Och sådana anklagelser ska komma från Höjer! Snacka om psykologisk projicering.

Men vi lämnar här den Bernadottearvoderade historieskaparen Torvald Höjer. Nu åter till saken.

Crusenstolpe utmanade alltså regimens åsidosättande av meritokratiska principer, och kritiserade även, med besk humor, att "befordringar av hovets dignitärer" skett på en *söndag*, när just denna befordran var daterad, vilket enligt lagen var ett sabbatsbrott!

Detta tog skruv. Trots att Crusenstolpe tadlat "konseljen", vilket ej var olagligt, så vred man åtalet mot honom och påstod att han kritiserat "konungens höga person eller gärningar", vilket var olagligt. Även samtidigt såg att denna förvrängning av åtalsgrunden från regimen Bernadottes sida var krystad, spetsfundig och långsökt. Opinionsmenade att Crusenstolpe självklart hade rätt att yttra sig så oförargligt som han gjort. "Konseljen", "styrelsen" och "ministären" hade varit gängse beskrivningar i den allmänna debatten i decennier, just för att undvika att kritisera kungen. Om man nu åtalade någon för att anmärka på "konseljen", som Crusenstolpe gjort och vilket han åtalades för, skulle detta innebära att man nu ville strypa alla negativa yttranden över huvud taget om Sveriges politik.

Den **19 april 1838** meddelade hovkansler Hartmansdorff att Crusenstolpes alster var förgräpligt och att han skulle åtalas. Jean Bernadotte stod bakom denna åtgärd *med det ställda kravet att Crusenstolpe skulle fällas*, d v s hela rättsprocessen var riggad – genom en kunglig avkrävd garanti om en fällande dom – redan innan den börjat. Den **21 maj** väcktes så högmålsåtal vid Svea hovrätt, Bernadottesläktens hovleverantör av beställningsdomar. Crusenstolpe svarade den **29 maj** med en mycket talangfull försvarsskrift, som han även valde att offentligen publicera. Samma eftermiddag som den utkom såldes 700 exemplar! Den **5 juni** yrkade åklagaren på sex års fängelse på fästning. Regimens män arbetade samtidigt energiskt för att manipulera domstolsprocessen och tillsätta "rätt" jurymedlemmar. Jean ville "gardera sig mot ett försmädligt bakslag" konstaterar en forskare i ämnet. Hela rättegången var en bluff från första början, en charad. Stamfadern lyckades med detta, juryvalet korrumpades med Svea hovrätts integritetsbefriade medverkan, denna i alla tider med Bernadottefamiljen så samarbetsvilliga rättsinstans. I källmaterialet finns även vittnesmål från andra sammanhang om hur man på regeringskansliet – Jeans och bitchen Brahes verkstad för korrupcion av det svenska

rättssystemet – författade och polerade inlagor som åklagare eller rätten sedan hade att läsa upp.

Den **18 juni** sammanträdde juryn och kom, helt enligt manus och enligt Jeans krav, fram till att Crusenstolpe var skyldig. Crusenstolpe underrättades klockan 14:30. Strax efter klockan 19 upphämtades han i sin bostad vid Norrmalmstorg och fördes till stadshushäktet¹¹⁶⁶, där rum *redan ett par dagar tidigare* – alltså *innan* juryssammanträdet – gjorts i ordning för honom.

Samma kväll gav Claes Nermand¹¹⁶⁷ – justitiekansler tillika Bernadottes Stasichef – en större supé med många gäster för att fira den fällande domen mot Crusenstolpe.

När domen den **19 juni** offentligen skulle avkunnas i Svea hovrätt på Riddarholmen – stolt försvarare av den svenska rättsosäkerheten – hade stora folkmassor samlats både i rättsalen och på hela Riddarholmen, Riddarholmsbron och Riddarhustorget. Offentliggörandet av domen och straffet, tre år på Vaxholms fästning,¹¹⁶⁸ utlöste stampningar och starka protestyttringar överallt. *Aftonbladet* kunde rapportera att ”hovrättens ledamöter var synbart upprörda och förlägna” över detta, enär allmänheten för länge sedan genomskådat skenrättegången, den regimregisserade bluffen. När Crusenstolpe återfördes i en vagn till stadshushäktet hurrade folkmassorna ljudligt, och man tog av sig hatten och bockade när vagnen med *statsfången* passerade från Riddarholmen genom Gamla stan och upp till Slussen. Kring Stadshuset vid Slussen, där Crusenstolpe sattes i arrest, samlades denna kväll en kompakt folkmassa på 2000-3000 personer.

Den stora mängden av åskådarmassorna på Stockholms gator denna dag tillhörde den bättre borgarklassen, ämbetsmän, intellektuella och upplysta. Och det var därmed alldeles uppenbart hur mycket det av regimen frampressade domslutet kränkte svenska folkets rättskänsla. Den tänkande allmänheten *fördömde* i sanning Bernadotteregimens sätt att tillintetgöra den svenska tryckfriheten, undergräva demokratin och förstöra rättsväsendets opartiskhet. Den liberala pressen stod till fullo på samma sida, och onsdagen den **20 juni** publicerade *Dagligt Allehanda* namnen på de av marionettspelaren på slottet styrda ledamöterna i Svea hovrätt som valt juryn. Fän allihopa. Uslingar.

Redan på tisdagskvällen hade det börjat pyra i staden. Förtrytelsen var påtaglig över *maktens* övergrepp på grundläggande medborgerliga rättigheter. Disharmonin stegrades under onsdagen, när på den ljusa och sommarljumma natten mot torsdagen den **21 juni** folkmassor demonstrerade under hurrarop och visslingar utanför Crusenstolpes fängelsecell. Ropen ljöd:

”Rättvisa åt Crusenstolpe! Leve Crusenstolpe! Leve tryckfriheten!”

Slagorden och hurraropen ljöd så kraftigt att de kunde höras ända till slottet, enligt vittnesmål. En hop på uppemot tusen personer rörde sig sedan mitt i natten mot Norrmalm. Man stannade på Skeppsbron nedanför Logården på slottet och ropade slagord och sjöng fosterländska och frihetliga sånger. Folkmassan ropade på Oscar – ej stamfadern – att frisläppa Crusenstolpe, samt skanderade mot censurchefen Hartmansdorff och Stasichefen Nermand. När uppemot 400 personer nått Norrmalm krossades fönsterrutorna i det hus där Nermand bodde på Ålandsgränd 17¹¹⁶⁹. Nermand som under flera år varit chef för Jean Stasiverksamhet räknades som en inbiten lojalist till kungen, och var en av de mest hatade männen i stamfaderns inre krets vid denna tid. Efter denna incident omringades kvarteret där han bodde med piketstyrkor.

¹¹⁶⁶ Nuvarande adress Götgatan 1

¹¹⁶⁷ En kortare presentation av Nermand ges i kap 24 avsn 5

¹¹⁶⁸ Straffminimum för det brott som han åtalades för var två år, men det har anförts av flera historiker att det osjälvständiga Bernadotteannexet Svea hovrätt – enligt instruktion ovanifrån – avsiktligt plussade på ett extra år då regimen önskade bli kvitt Crusenstolpe under den riksdag som skulle samlas 1840. Detta vore helt i linje med regimen drevjakt mot författaren och sanningsägaren i övrigt.

¹¹⁶⁹ Nuvarande adress Mäster Samuelsgatan 21-23 (ca)

Stamfadern, frihetsvännen från Pau, blev rasande över protesterna över det fällande domslut som han själv beställt av Svea hovrätt, och som hans hejdukar verkställt. I en briljant manifestation av all sin sinnessjuka despotism misstänkte han att *gustavianska intriger* i grunden låg bakom protesterna, och med dragen värja och hatten på huvudet hetsade han omkring i Stora galleriet. Sixten Sparre¹¹⁷⁰, generallöjtnant och sekundchef vid Svea livgarde, tillika kungens förste adjutant och chef för kungens adjutant- och ordonnansofficerskår, inträdde i salen där alla var samlade. Sparre begärde instruktioner för militären, sade uppfordrande:

”Ge mig order!”

Jean skrånade ut:

”Sabla ner kanaljerna!”

Jean Bernadotte, denne hjälte, utdelade alltså en direkt militär order att nergöra de demonstrerade svenska massorna, *döda* de svenskar som stod i vägen. Mycket blod skulle flyta på Stockholms gator.

Sparre gick för att verkställa detta. Magnus Brahe gjorde då något som vanligen straffas med ovillkorligt avsked, minst. Han smög ikapp Sparre och bad honom att innehålla ordern, att ej lyda, att ej låta den gå till verkställighet. Brahe lovade ta på sig skulden. Sparre följde Brahes anvisningar.

Kung Bernadotte, när han väl lugnat ner sig senare på natten, tackade då Brahe för dennes intervention. Omgivningen lyckades alltså den natten avstyra den utdelade direkta kungliga militära anfallsordern mot svenska folket. Icke desto mindre försatte stamfadern Sveriges huvudstad i ett militärt belägringstillstånd. Denna åtgärd var ingalunda i proportion till den oro som skulle stillas, utan vida mer därtill. Slottsportarna igenbomrades och slottet omringades av infanteri med bajonetter, kavalleri med sablar samt ett helt batteri kanoner. Hela balustraden av Lejonbacken var garnerad med soldater, som om de väntade på en annalkande fiende. På Strömmen låg kanonslupar, och i Kungsträdgården upprättades en militär bivack varifrån större styrkor utsändes i alla riktningar. Krigstrumpeter och trummor ljöd mellan husen i innerstaden, och under hela sommaren förekom hästburna och marscherande patruller som med militärt övervåld slog ner på civila medborgare på Stockholms gator, och svenskar som råkade befinna sig på fel plats eller föll offer för militärens godtycke behandlades hårdhänt även om inga brott begåtts. Människovännen Jean Bernadotte hade med måttlösa militära resurser startat ett inbördeskrig mot sina egna undersåtar, samtidigt som *Aftonbladet* drogs in därför att den vågade berätta sanningen, och regimen satte det fria ordet under hård press. Stockholmarna ogillade fränt dessa despotiska militära maktdemonstrationer mot det egna folket, som fortgick i flera veckor, som den importerade fransosen på slottet föreskrev.

Stockholmsskildraren August Blanche beskriver med skarp ironi dessa dagar, hur överspända yngre fjuniga officerare av adlig börd, för att göra sig bemärkta, verkligen såg detta som ett krig mot underklassen, slöddret, packet. En civil herre ”med verklig *upprorsfysionomi* och korslagda armar” stod ensam i hörnet av Fredsgatan och Regeringsgatan när en grupp hästgardister som upplevde mannens blickar som ”utmanande” störtade fram emot honom i sporrsträck och ropade:

”Skingra er! Skingra er!”

Mannen svarade:

”Vad för slag? Ska jag skingra mig? Är ni då rent av galna?”

Hästgardisterna omringade honom och ropade:

”Arrester! Arrester!”

”Är ni då verkligen galna, som till och med vill arrester en *polisbetjänt!*”

¹¹⁷⁰ Sixten David Sparre (1787-1843), svensk militärofficer

Episoden illustrerar hur hypernervöst läget var i staden, där den utkommenderade militären gjorde sig skyldig till trakasserier och övergrepp på civila medborgare. Denna oro skapade vibrationer även i andra delar av landet. På morgonen den **23 juni** upptäcktes en stor uppstoppad mansdocka *hängd* i ett träd i Odinslund Uppsala, med en lapp på bröstet med namnet *Nerman*. Även från andra orter rapporterades också mindre incidenter.

Crusenstolpe fick 30 dagar på sig att överklaga domen, men valde att ej göra så. Han ville, precis som Lindeberg,¹¹⁷¹ *statuera ett exempel* för allmänheten att åse och värdera. När besvärstiden löpt tillända, utan något överklagande från Crusenstolpe, nådde spänningen i Stockholm sin kulmen. Den största konfrontationen ägde rum på kvällen den **19 juli**, då tusentals medborgare väntade på att Crusenstolpe – som *statsfånge* för sina banala yttranden om regimens utnämningspolitik – skulle föras från arresten i Stadshuset till Vaxholms fästning. Förstärkningar från Svea livgarde, med skarpladdade bajonettgevär, bevakade fängelset. Några ur folkmassan började kasta sten mot Stadshusets fönster, och varje träffad ruta åtföljdes av vilda bifallsrop. Läget blev alltmer spänt. En sjömansklädd man, identitet okänd, ska då enligt olika uppgifter ha lämnat folkhopen och obehäpnad, utan att ha gjort några hotande rörelser enligt vittnesmål, gått närmare vakttruppen. En soldat avfyrade på order ett skarpt skott som träffade sjömannen i underlivet. Han föll till marken, död.¹¹⁷²

Detta blev gnistan som tände folkmassan, som med förnyad styrka slungade sten och träbitar i riktning mot fängelset och vakten, särskilt i hörnet av Götgatan och Peter Myndes backe. Samtidigt anlände ytterligare militär förstärkning från slottet. Klockan 22:30 hördes kanonhjul slamra, hästskor smattra och taktfasta steg av infanterister nära sig. Många flydde då från stadshusområdet men flera kvarblev på Peter Myndes backe. Militären öppnade nu skarp eld mot stockholmarna. En gevärssalva smattrade i juliaftonen, kulor ven i luften. *Svensk militär sköt mot unga svenska män*. Förrådsdrängen vid livbeväringensregementet Gustaf Adolph Eklund¹¹⁷³ träffades i bröstet och sjönk ner. Kort därpå träffades boktryckerilärlingen Gustaf Elis Norman¹¹⁷⁴, 19 år gammal, i hjärnan.¹¹⁷⁵

Det var blod på Stockholms gator.

Svensk militär, men auktorisation från autokraten Jean, sköt alltså skarpt mot obehäpnade svenskar, och *dödade tre*¹¹⁷⁶ civila medborgare denna julikväll på Södermalm. Dessutom sårades flera svårt.

Oroligheterna i Stockholm sommaren 1838 – som inte var annat än folkets röst som gjorde sig hörd – vållade utomordentlig nervositet på Stockholms slott. Många vittnesmål styrker detta. Stamfadern gick mitt i natten omkring i Stora galleriet¹¹⁷⁷ i sin vanliga hovuniform med det ljusblå serafimerklubbsbandet, sedan två rockar och en trekantig hatt på sig. Han var uppretad och nervös, och for ut med impulsiva hätska befallningar, gestikulerade rastlöst med högra armen,¹¹⁷⁸ befallde att hästarna skulle sadlas, o s v. Han skrek:

¹¹⁷¹ Se kap 24 avsn 3

¹¹⁷² Författaren har ej kunnat identifiera sjömannen, som skyttar förbi i några källor men förbigås i de flesta.

¹¹⁷³ Gustaf Adolph Eklund (?-1838), svensk förrådsdräng och demonstrant för medborgerliga rättigheter

¹¹⁷⁴ Gustaf Elis Norman (1819-1838), svensk boktryckarlärling och demonstrant för medborgerliga rättigheter

¹¹⁷⁵ August Theodor Blanche (1811-1868) har i novellen *Peter Myndes backe*, som ingår i samlingen *Tafflor och berättelser ut Stockholmslivvet* (1845), i detalj skildrat Gustaf Elis Normans afton den 19 juli 1838, från familjens kvälls promenad och avskedet från modern Lisa (Elisabet) och fästmon Christine på Riddarhustorget, till det dödande skottet.

¹¹⁷⁶ Många källor hävdar två, eftersom sjömannen, nämnd ovan, ibland utelämnas.

¹¹⁷⁷ Stora galleriet har förekommit vid flera tillfällen tidigare i vår berättelse, men kan nämnas kort bara att det kallas även Karl XIs galleri eller "festvåningen" och ligger två trappor upp i nordöstra delen av Stockholms slott, mitt emot Strömmen och Nationalmuseum.

¹¹⁷⁸ Den vänstra armen var i band efter en ridolycka på Djurgården den 6 juli 1838 när stamfadern brutit ena nyckelbenet. Jean hade den bisarra ovanan – tickset – att kittla sin hästs öron med ridspöt under tiden som han red och samspråkade med andra. Därför fick hästar som Jean skulle använda ridas in på ett speciellt sätt. Hästen tyckte dock inte om detta

”Jag ska låta decimera¹¹⁷⁹ dem alla! Blod ska flyta i strömmar! Hugg ner packet!”

Först klockan 03 på fredagsmorgonen den **20 juli**, när det redan var ljust ute, inkom rapport att folket hade skingrats och att det återigen var lugnt på Stockholms gator. Husläkare Edholm lyckades efter flera försök övertala stamfadern att gå och lägga sig.

”Dynastin föll vid stadshuset” sades det. Spelet var över. Det inympade översitteriet var slut, och den s k bernadotteska legitimiteten, om den någonsin funnits, var i mångas ögon nu förbrukad. *Svenska folket började få nog av misskötseln av sin nation; de ville ha tillbaka sina rättigheter och sin demokrati.*

En annan instans som förlorade folkets respekt var den svenska polismyndigheten, som gick regimens ärenden och gjorde grova intrång i svenskers grundläggande rättigheter. Som det slumpade sig, så gick denna sommar en vaudeville-komedi i två akter på Djurgårdsteatern med titeln *Michel Perrin* eller *Polisspionen utan att veta det*, av Mélesville¹¹⁸⁰ och med stjärnan Ulrik Torsslow i huvudrollen. Även om styckets innehåll inte direkt kunde relateras till oroligheterna i Stockholm, så väckte termen ”polisspion” allmänhetens uppmärksamhet. Ett annat stycke i fyra akter som uppfördes på samma teater, *Pasquillet*¹¹⁸¹ av Maltitz¹¹⁸², förlöjligade också polisen, och Djurgårdsteatern fylldes ständigt denna sommar med en allmänhet som skrattade på svenska polisens bekostnad.

Regimorganet *Sveriges Stats-Tidning* – som *Post- och Inrikes Tidningar* även kallade sig under perioden 1835-1844 på sturskt vis – hade denna fredag en mycket nedtonad rapportering om vad som just försiggått i huvudstaden, och man nämnde ingenting om några dödsoffer. Istället toppade man på första sidan, längst upp till vänster, med en nyhet om *kungens* hälsa, följt av en artikel om några diplomatutnämningar! Och bara några dagar senare publicerade regimorganets chefredaktör, Jeans gamle SFI-lärare Wallmark, ett anonymt ”brev” i samma regimmegafon som handlade om en resa som Jean gjort genom Jämtland på väg mot Trondheim några år tidigare, där han i Frösön hyllats av svenskarna med skålar, sång, ”kärlek och tillgivenhet” och stolthet. ”Älskad är vår kung överallt i sitt rike” deklarerade regimens lydiga lögnmedia; man kallade händelsen för ett ”kärlekens segertåg” och förklarade för läsarna att ”den hyllning han överallt mottog var ett hjärtats oförfalskade tribut”.

Även i andra sammanhang fortsatte regimlakejen SFI-läraren Wallmark att fläta in påståenden om skålar, välgörenhetstillställningar och hyllningar för ”hjälten, statsmannen och människovännen” från Pau. Likaså sökte stamfadern i tongivande tidningar ute i Europa att plantera artiklar som framställde hans regim i den gynnsammaste dager, men övergav i sista stund den mest absurda propagandan som han tänkt rikta åt den franska publiken.

Klockan 9 fredagsförmiddagen kunde Crusenstolpe – som nu blivit en politisk martyr i svenskarnas ögon – under ett kraftigt militärt säkerhetspådrag föras till slupen som skulle ta honom till Vaxholm. August Blanche har betecknat avfärden som ett triumftåg – Crusenstolpe hade vunnit en moralisk storseger. Och Crusenstolpe själv skrev senare i livet, att det åtminstone var en *ära* att bli förvarad i samma kyffen på Vaxholm som en annan statsfånge som uppbar ett straff efter en manipulerad rättegång, general Döbeln.¹¹⁸³

---

löjliga killande, och visade sitt ogillande genom att skaka och vända på huvudet. Men stamfadern tycks inte ha förstått vinken utan fortsatt pilla omkring på hästens huvud med sitt ridspö, alltid. Så just denna häst hade blivit otålig, och i höjd med udden Framnäs börjat skena. Den hade galopperat i färdriktningen, västerut, och kastat av kungen vid en gärdesgård.

¹¹⁷⁹ Citatet är återgivet av historikern Girod de l’Ain, och ordet ”decimera” har i grunden betydelsen ”minska med en tiondel” eller ”utta vart tionde man till bestraffning”.

¹¹⁸⁰ Anne-Honoré-Joseph Duveyrier (1787-1865), fransk dramatiker (pseudonym Mélesville)

¹¹⁸¹ I original *Das Pasquill*

¹¹⁸² Gotthilf August von Maltitz (1794-1837), tysk författare

¹¹⁸³ Se kap 6 avsn 3

Vid Crusenstolpes avfärd från Stockholm arresterades två ynglingar, Herman Otto Tellman¹¹⁸⁴ och Carl August Abrahamsson¹¹⁸⁵, för att ha *hurrat* när Crusenstolpe lämnat fängelset vid Slussen. Efter att ha fysiskt misshandlats i häktet av den regimlojala svenska polismyndigheten släpptes de fria.

Det rättsliga efterspelet till kravallerna vid Stadshuset resulterade i princip i ingenting. En historiker konstaterar att de officerare som fört befäl över militärtrupperna varken blev dömda eller frikända, och att "möjligen kan man i allt detta spåra en påtryckning från regeringen, som ej önskade att denna affär skulle väcka för mycket uppseende". Om Jean Bernadotte "verkligt önskat att hela undersökningen skulle 'rinna ut i sanden', så får man erkänna att avsikten fullständigt uppnåddes".

Under en lång tid förblev Jean, enligt en historiker, "nedstämd och misstänksam, fylld av bitterhet över folkets *otacksamhet*". Detta var exakt den förklaring för det inträffade som Jean själv använde, "en stor otacksamhet".¹¹⁸⁶ Han var *offret*. Svenskarna var för dumma för att uppskatta hans storhet, helt enkelt.

Kapitel 24 avsnitt 12

DEN RÖDA BOKEN

En av Lars Johan Hiertas medarbetare på Aftonbladet var Napoleon Berger¹¹⁸⁷, en dalmas som vid 16 års ålder lämnat Falun och tagit sig till Stockholm för att jobba i tidningsbranschen. Efter att ha arbetat för Hierta några år så gav Berger i mitten av april 1838 ut *Den röda boken*, 71 sidor lång, under pseudonymen Per Fas. Priset var satt till 24 skilling banco¹¹⁸⁸.

I boken framförs bl a kritik mot hur regimen obstruerade utvecklingen av svensk handel och industri, hur regimen använde utnämningmakten på ett antimerkatiskt och grundlagsvidrigt sätt, samt mot den svenska ryssvänliga politiken emedan Ryssland ej var att lita på och där polackernas öde var ett skrämmande exempel på ryska maktintressen utanför dess nuvarande gränser. Vad gällde den extremt ryssvänliga svenska politiken, som Jean Bernadotte var upphovsmannen till och pådrivaren bakom, så ifrågasätter författaren om den svenska nationaliteten existerade endast på pappret, och menar att den gamla svenska nationalstoltheten förödmjukades med den nuvarande inriktningen. Skriften frågar retoriskt "om man ska krypa för och kurtisera landets arvförälder, under det densamme möjligtvis umgås med planen att göra en 'visit' i vår huvudstad, med knutpiskan i den ena handen och den nådiga ukasen i den andra". Hade Sverige verkligen kvar några *riktiga* bundsförvanter som man kunde lita på? Man kunde lika gärna lägga ner den svenska ambassaden i London, och låta den ryska föra Sveriges talan, eftersom Sverige ändå slaviskt åttlydde den ryska politiken. Jean Bernadottes politik hade underkastat Sverige den ryska tsardynastin Romanovs maktutövning, likt ett för svenska folket helt ofrivilligt förmyndarskap. Och samtidigt som regimen förde denna dåraktiga, okloka utrikespolitik, menar skriften, försummade man väsentliga uppdrag inom den egna nationens gränser, såsom värnandet om samhällets fattigaste. Boken kritiserar styrelsen skarpt för att "spela kort bakom kulisserna" genom att manipulera narrativet och kväsa sanningen, och

¹¹⁸⁴ Otto Herman Tellman (Rapp) (1819-1856), svensk skomakarelärling och åkaredräng

¹¹⁸⁵ Carl August Abrahamsson (1821-1850?)

¹¹⁸⁶ Se kap 24 avsn 13 (uppföljning och kulmen på samma tema)

¹¹⁸⁷ Anders Gustaf Öbom (Napoleon Berger) (1812-1880), svensk-amerikansk journalist

¹¹⁸⁸ 24 skilling banco år 1838 motsvaras 2020 av ca 59 kr (KPI), 150 kr (guldprisindex) alt 2200 kr (arbetarlöneindex)

den klandrar hårt avsaknaden av åsiktsfrihet och tryckfrihet och en öppen debatt i Sverige, d v s grundläggande medborgerliga fri- och rättigheter som regimen strypt.

Två dagar efter utgivningen, noterar tillförordnade censurchefen Hartmansdorff i sin dagbok, hade han en diskussion med bitchen Brahe om *Den röda boken*, och dagen efter fick Hartmansdorff sitta och muntligen översätta stycken ur boken för den *sjudande* Jean. Mindre än ett dygn senare gjorde Stockholmspolisen en husrannsakan på tryckeriet *Elmén och Granberg* samt hos inte mindre än 12 bokhandlar i Stockholm. Boken hade tryckts i 500 exemplar, men endast 17 beslagtogs. Så snart det blivit känt att myndigheterna var ute efter boken, hade det nämligen blivit rusning efter den och den hade sålt som smör, ibland till ett flerdubbelt pris.

Innehållet påstods angripa stamfadern som person; Jean var ju de facto både ansvarig för vanskötseln av landet samt den svenska utrikespolitikens bundenhet vid den ryska stormaktsdespotismen. Innehållet i Bergers skrift påstods även sprida falska rykten som rörde rikets säkerhet. Åtal väcktes. Åklagaren läste dock inför rätten ej upp de känsliga stycken som Berger åtalades för – sanningen var för känslig för att hamna i rättegångsprotokollen – utan endast de inledande och avslutande orden. Svenska staten lade alltså fram ett åtal mot en svensk medborgare utan att förklara exakt *vad* denne anklagades för, och man motiverade inte heller hur eller varför detta skulle vara brottsligt. Ett justitiemord som heter duga redan där. Berger menade att han inte ägde något exemplar av boken själv, och begärde att få de brottsliga fraserna kommunicerade till honom, vilket åklagaren vägrade. Berger svarade:

”Kan aktor ej framkomma med något annat, så fruktar jag, att de så stort antagna ansvarspåståendena genast falla till intet.”

Till sitt försvar anförde Berger även att han ingenstans omnämnt kungens person, så därför kunde det ej vara fråga om något majestätsbrott. Berger ingav även en skriftlig inlägga, som av historikern Bo Nilsson¹¹⁸⁹ har beskrivits som ”ett utförligt och genomarbetat försvarstal, som på alla punkter tillbakavisade anklagelserna”. Åklagaren yrkade likväl på åtta års fängelse för majestätsbrott plus fyra år för påståenden om den svenska utrikespolitiken.

Parallellt drog man igång ännu ett åtal mot samme Napoleon Berger för en annan bok, *Den marmorade boken*, som han utgivit under pseudonymen J G Krigholm¹¹⁹⁰. I detta verk, som är skrivet som en allusion¹¹⁹¹, angriper författaren dynastigrundarens bedrägerier, finansiella girighet och kleptomani gentemot svenska staten. I detta åtal hotades Berger med ytterligare sex års fängelse plus böter eller motsvarande kroppsstraff. Berger försvarade sig med att det vore orimligt att åtala någon för brott som ej begåtts eller kan styrkas. Om påstådda *allusioner* vore ett brott, skulle alla möjliga dikter, djurfabler, sagor och romaner kunna åtalas för allt möjligt. Hur skulle avsikten med påstådda insinuationer kunna bevisas eller motbevisas? Ett sådant förfarande skulle strida direkt mot den svenska tryckfrihetslagstiftningen och, återigen, sätta rättssäkerheten fullständigt ur spel.

Den första domen mot Berger, för *Den röda boken*, tillkännagavs i juni. Efter att Jeans hantlangare censurchefen Hartmansdorff *bevisligen* manipulerat juryvalet,¹¹⁹² så fälldes Berger och dömdes till *tolv år på fästning*. Därtill riskerade Berger ytterligare sex år för *Den marmorade boken*.

¹¹⁸⁹ Bo Gunnar Nilsson (1946-2003), svensk etnolog och historiker

¹¹⁹⁰ Signaturen ”J G Krigholm” var en förlöjligande förvrängning av Johan Gotthard Fredholm (1795–1855), känd som kärke i de flesta av 1830-talets tryckfrihetsmål mot *Aftonbladet*, och som även var åklagare i fallet med *Den röda boken*.

¹¹⁹¹ allusion = anspelning, häntydan, liknelse; medveten indirekt syftning på något

¹¹⁹² Regimens manipulation av juryn har ingående utretts av historikern Bo Nilsson, och skildras på ett intressant sätt i dennes artikel om Napoleon Berger i *Folkets historia* nr 4 1980 s 9-12 (se källförteckningen).

Men just som domen för *Den röda boken* skulle falla, gick Berger under jorden. Han lämnade sitt hem på Bastugatan på Södermalm och sin hustru Amalia Margaretha¹¹⁹³. Deras gemensamma dotter Amalia Elisabeth¹¹⁹⁴, blott ett litet barn, hade de tragiskt förlorat några månader tidigare.

Berger gömde sig undan polisen hos en brittisk man i Gamla stan. En vacker sommarkväll lämnade den 25-årige Berger sitt gömsle, förklädd till en attraktiv ung dam ”i snygga fruntimmerskläder” enligt en samtida minnestecknare, och eskorterades arm-i-arm av den galante 37-årige Lars Johan Hierta till dennes privata båt *La République* som låg vid Räntmästartrappan¹¹⁹⁵ vid södra Skeppsbron. Medan polisen fnissade åt Hiertas sommaräventyr, försvann deras byte mitt framför ögonen på dem. Båten tog Berger till Vaxholm, där han bordade ett tyskt skepp som styrde mot kontinenten. Aftonbladets Hierta och hans protegé Napoleon Berger hade överlistat Stockholmspolisen. Berger hamnade i Polen där han deltog i en resning mot den ryske tsaren. En kosack stack ut hans ena öga, och Berger blev tillfångatagen och fördes till St Petersburg. Efter ett år i ryskt fängelse lyckades han med hjälp av en rysk kvinna bli frisläppt. Via Ryssland, Polen, Tyskland, Frankrike, Italien, Portugal och Ungern så hamnade Napoleon Berger i Schweiz, där han bosatte sig, jobbade som sättnare och så småningom blev redaktör för en tyskspråkig tidning. Han hade redan under sin vandring genom Europa levt under det antagna namnet Anders Gustaf Öbom.

Någon gång i slutet av 1850 lämnade han Schweiz och begav sig till USA, där han etablerade sig under samma namn, Öbom. I New York startade han den svenskspråkiga tidningen *Skandinavien* med kontor i hörnet Mott Street/Chatham Square i nedre delen av Manhattan. Efter *Skandinavens* upphörande lanserade han några år senare den mer framgångsrika *Skandinavisk Post*. 1875 blev han lurad i en affärstransaktion och tidningen måste läggas ned. Han dog utfattig i New York i februari 1880.

Där lämnar vi Berger/Öbom, vars öde har vissa likheter med sanningssägen Natt och Dags, där den senare dock rönt större framgångar i USA under senare delen av sitt liv.¹¹⁹⁶

Åter till överspändheten på Stockholms slott.

Under hela sommaren och hösten 1838 var den 75-årige stamfader Bernadotte i ett sinnestillstånd av upphetsning och oro, än mer labil och obehärskad än vanligt. Han tillkallade sig ständigt rådgivare och ämbetsmän utan anledning, som när de väl med andan i halsen anmält sig på slottet helt sonika skickades hem igen.

En fridfull söndagseftermiddag utsände den neurotiske Jean inte mindre än fyra olika kurirer som i sporrsträck genomsökte Stockholm efter dåvarande kanslirådet Ulfsparre. Kungen hade givit den fjärde av dessa ordonnanser order att söka rätt på Ulfsparre ”ända in helvetet, om han inte på annat ställe” hittade honom. Ulfsparre, som just då i lugn och ro intog en måltid med ett par vänner på ett värdshus på Djurgården i största fridfullhet, avbröt middagen, brådstörtade omedelbart tillbaka till stan, slängde på sig uniformen och rusade upp på slottet. Där fick han bara meddelandet, att, tja, kungen inte ville något särskilt alls, endast veta var Ulfsparre befann sig *ifall* han skulle komma att behöva honom.

---

¹¹⁹³ Amalia Margaretha Berger (Frank) (1805-1853)

¹¹⁹⁴ Amalia Elisabeth Berger (1836-1838)

¹¹⁹⁵ Räntmästartrappan (Räntmästaretrappan) var tidigare (innan den stora ombyggnaden av Slussen) Djurgårdsfjärns tilläggsplats vid södra slutet av Skeppsbron i Gamla stan i Stockholm, precis nedanför Södra Dryckesgränd. Tidigare fanns en trappa ner till vattnet på denna plats.

¹¹⁹⁶ Se kap 22 avsn 18

”SVERIGE HAR ATT TACKA MIG OCH MINA LAGLIGA ARVINGAR”

Den allra ömmaste strängen som någon kunde vidröra i skrift eller tal under stamfader Bernadottes regim, var den om *Sveriges vinst* av 1809 års revolution och 1810 års tronföljarval. Ingenting var känsligare. Detta handlade i grunden om kontrasten mellan den kungliga svenska Vasaätten och den nya franska släkten Bernadotte, d v s Jeans legitimitet. Och det handlade om vad Jean faktiskt *tillfört* den svenska nationen, i synnerhet mot bakgrund av Jeans valplattform 1810. Ännu efter tre decennier i Sverige var detta en oerhört skör fråga för stamfadern, kanske därför att han visste att många betvivlade behållningen av denna externrekrytering genom bedrägerivalet i Örebro 1810.

Jean ansåg som vi vet att opposition var lika med konspiration. I synnerhet var hans misstro gentemot omvärlden i tronföljdsfrågan – och hans egen ställning visavi prins Gustavs – närmast sjuklig. Men som det brukar sägas, *genom sig själv känner man andra*. En samtida minnestecknare, bekant med alla aktörer och som iakttog händelserna i det svenska etablissemanget på nära håll, förklarar i sin dagbok 1840 att Jeans misstänksamhet och avsaknad av tillit inget annat var än *”det onda samvetets skuggrädsla”*. Mjölet i påsen var aldrig rent. Han hade mutat och bluffat till sig tronföljden; den franska uppkomlingsfamiljen Bernadotte på den svenska Vasatronen var en i grunden *illegitim* produkt av fulspel i flera dimensioner, och detta faktum förföljde honom genom hela livet.

Utöver detta livslånga legitimitetskomplex så hyste stamfadern ett *enormt* bekräftelsebehov. Borgarsonen från Pau som haft en – eventuellt – sinnessjuk trakasserande mor,¹¹⁹⁷ och som själv ej sällan hamnat i ungdomsslagsmål, och som senare i sin karriär tvingats lydigt subordnera sig under Napoleon och ta emot dennes verbala stryk, bar på ett evigt begär efter beröm och upprättelse som *aldrig* sinade. Omvärlden lärde sig detta, och exempelvis Oscar i sin korrespondens med sin smickerkranke far underlät aldrig att inrapportera eller vinkla händelser som skulle göra faderns sinne glatt och tillfredsställa dennes fåfänga och ego.

Omvärldens kryperi, som mer eller mindre *uppfordrades*, bemöttes emellertid inte analogt med respekt, erkänsla och ödmjuk uppskattning, utan snarare tvärtom. Det självdikterade hedersdoktorsdiplomet från Giessen utgör ett praktexempel på stamfaderns inflaterade självbild,¹¹⁹⁸ och arrogansen bara eskalerade. Vi har många exempel på uttalanden efter ankomsten till Sverige där han blottställer sitt självhävdelsebehov, exempelvis inom ämnet finansiering:

”I förvaltning och i finanser erkänner jag få, som kan tävla med mig!”¹¹⁹⁹

I slutet av 1830-talet hade han ingalunda tonat ner sin självglorifiering utan deklarerade bl a:

”Det finns ingen som förstår krigsärenden och diplomatiska frågor så bra som jag!”

Genom att hela tiden med ord förhäva sig gentemot andra, och därmed indirekt förminska andras förmåga och intelligens, kompenserade han för sin simpla bakgrund, för de faktiska stora luckorna i sin bildning och kompetens, för det ständiga legitimitetskomplexet, och för det faktum att han nått sin höga ställning i Sverige medelst *mutor*. Ett storbedrägeri. Återigen, mjölet i påsen var helt enkelt inte rent. Jeans undertryckta mindervärdeskänslor – alltså hans hämningar, komplex, känslor av att vara underlägsen – kom till uttryck genom eget skryt och ständig verbal nedvärdering av omvärlden och riktade hån mot enskilda erkänt kompetenta personer. Jeans

¹¹⁹⁷ Se kap 9 avsn 13

¹¹⁹⁸ Se kap 2 avsn 24

¹¹⁹⁹ Se t ex kap 3 avsn 9 (liknande dokumenterade citat återfinns relativt frekvent i källmaterialet från olika tillfällen i hans liv)

bittra avundsjuka och antagonism mot exempelvis Napoleon, Blücher och Adlercreutz är fylligt dokumenterade.

Inte ens Oscar undkom dessa ständiga jämförelser av honom själv gentemot andra. Jean betraktade sonen Oscar som underlägsen honom själv i fråga om begåvning, och han påstod att Oscar "hade sin mors hela indolens". Stamfaderns teatraliska, självsäkra patos hade fullkomligen överskuggat Oscar, som istället tidigt i livet fått lära sig att applådera ivrigt, för detta var just vad pappsen Jean förväntade sig. Hela förhållandet mellan far och son var byggt på idén att fadern var överlägsen och sonen inte alls lika fullkomlig. Stamfadern yttrade även inför andra:

"Oscar är en bra familjefar, men *furste*, det blir han aldrig!"

En annan nedlåtande kommentar där han pikade Oscars duglighet kan hämtas från när stamfadern en gång ombads godkänna en ny design av officersuniformer. Jean drog hånfullt på munnen och svarade:

"Gå till min son med det... Han måste ta hand om *något*."

Kanske blev detta bekräftelsebehov hos stamfadern än mer accentuerat därför att läget i Sverige helt enkelt inte var så himla muntert. Järnexporten hade avstannat, vilket förvisso främst berodde på ekonomisk tillbakagång i Storbritannien och USA, men den inhemska nöden var ändå allmän. Från alla håll i landet berättades om svårigheter ute i bygderna och den nödlidande allmogen. Exempelvis sades det i officiella berättelser från Dalarna och Värmland att 10 000 människor där nu var beroende av frivilliga allmosor för sin blotta överlevnad. Men det var inte bara på den svenska landsbygden utan även i städerna som nöden märktes. I Stockholm rådde stor arbetslöshet och lösdriveri samtidigt som brottsligheten ökade kraftigt. Antalet hemlösa i Stockholm nästan fyrdubblades från 1837 till 1838. Konkurer och indrivningsmål skenade i landet, men olika samhällsklasser drabbades olika. Medan skuldindrivningarna låg mer eller mindre konstant för adelspersoner och ståndspersoner mellan 1837 och 1838, så ökade antalet skuldindrivningsärenden för det lägsta skiktet – torpare och tjänstefolk – med 29% under samma period.

Den hårt arbetande svenska underklassen och dess enorma skattebördan innebar blott fördelar för den övre spetsen av pyramiden. 1809 års förändringar sades ha varit tänkta att skapa ökad jämlikhet, rättvisa och meritokrati, men den strukturella, lagstadgade särbehandlingen mellan folk och folk, och den svenska kastsystemets diskrimineringsfunktion, hade istället blivit än konturskarpare. Regeringsformen hade varit tänkt att stärka riksdagens – folkrepresentationens – relativa makt, men stamfaderns maktfullkomlighet hade drivit detta i rakt motsatt riktning. 1820- och 1830-talen hade inneburit en proletarisering av de lägre samhällsklasserna i Sverige, och kärnfrågan var hur länge denna stora del av befolkningen kunde utnyttjas och utpressas, och ekonomiskt och moraliskt förnedras, samtidigt som dessa medborgare undanhölls grundläggande medborgerliga och politiska rättigheter. Den större delen av den svenska befolkningen *tillbakahölls* medvetet på flera plan, och hela den svenska samhällsutvecklingen *bromsades*.

Censurmakten till trots, så rörde sig samtidigt samhällsdebatten i mer undersökande, intellektuellt provokativ, kritiskt ifrågasättande riktning. I såväl *Aftonbladet* som andra tidningar flyttades gränserna, och mångfalden av nya svenska dagblad och accelererande kommunikation med yttervärlden gjorde det allt svårare för den svenska regimen att låsa in ord och ämnen.

Aftonbladet visade oräddhet i en serie artiklar under 1838 mot arvsmonarkin. En artikel den **7 augusti 1838** som bar rubriken *Konungamagt, ministere och ministrar* gick till frontalangrepp mot den absurda, irrationella makt som kungen innehade och som hans efterkommande skulle ära. Okränkbarheten och ärftligheten av den yttersta exekutiva makten i en stat hos en enda godtycklig invånare var inte bara absurd, den var också menlig för landet. Artikelnen inleddes med orden:

”Ibland obegripliga ting här i världen, är visserligen den konstitutionella kungamakten, i hovens och de devuerades¹²⁰⁰ bemärkelse, ett av de obegripligaste. En enda person beslutar oinskränkt vad flera miljoner bör göra och låta, tänka, önska och vilja, och detta icke blott för allmänna fall, eller såsom lagstiftare, utan även i speciella eller såsom lagskipare. --- Denna enda person är skicklig för en sådan beslutanderätt, så snart han är född av en viss annan person, och på grund av denna kvalifikation måste icke blott han anses ofelbar och ansvarsfri och okränkbar utan även hans efterkommande efter honom, så att varje existerande kung innesluter embryon till ett folks höga visdom för evärdliga tider.”

Artikeln tecknade tydligt inkonsekvensen av ett system där ministären enligt lag är skyldig att ge råd åt kungen, men sedan kungen kan göra som han vill i alla fall utan att stå till svars för någonting. Om kungen i slutändan var ensam beslutsfattare borde han ju därmed bära konsekvenserna och kunna ställas till svars för sina beslut, alternativt *måste* ansvarsutkrävandet riktas mot ministrarna. Artikeln mynnade ut i slutsatsen att kungen ej borde ha med styret av landet att göra, utan framförde istället tanken att den verkställande makten skulle utgöras av en regering, ledd av en regeringschef, som utgick från maktfördelningen i den lagstiftande församlingen, som skulle representera folket.

Åter till läget i landet.

Skulden för situationen i Sverige – som var mycket sämre än den hade kunnat vara – lades på regimen, autokratin. Ovanpå situationen för svenska folket och det underpresterande svenska samhället, kunde staplas gruvligt impopulära inslag som exempelvis den idkade rysstillgivna utrikespolitiken, den alltmer förbryllande Norgeunionen, och den cynism, fumlighet, impulsivitet och det godtycke som karakteriserade statsförvaltningen i lekmannen Jeans spretiga och egennyttiga regi.¹²⁰¹ Udden av missnöjet riktades då på goda grunder mot just Jean Bernadotte. Olusten inför det tillstånd som Sverige försatts i var så stor, enligt flera förstahandskällor, att under ytan i olika skikt av samhället fanns önskemål inte bara om den klåparaktiga stamfaderns abdikation, utan t o m om en *dynastiförändring*.

Det svenska samhället stod inte stilla utan översköldes av politisk, filosofisk och nationalekonomisk litteratur och ett rikt nyhetsflöde från utlandet. *Detta* påverkade den svenska samhällsutvecklingen, ekonomin, media och folkopinionen. Men *regimen* höll knappast takten med samhället i övrigt, utan snarare var det så att Bernadotte med sin konservatism höll emot utvecklingen. Det svenska samhället byggdes och utvecklades, ja, men detta var inte *tack vare* Jean Bernadottes inblandning utan *trots* hans inblandning. Stamfadern *motarbetade* de progressiva idéer och reformer som var oundvikliga i Sverige såväl politiskt, ekonomiskt och socialt. Utan denna hindrande och begränsande kraft i form av den bernadotteska kungamakten, hade Sveriges framsteg, utveckling och välmåga sannolikt varit avgjort större.

Och får att återgå till inledningen, kanske var det extrema självhävelsebehovet, den förevisade överlägsenheten gentemot andra, det labila lynnet, ältandet av sina påstådda storartade kvalifikationer, egennyttn, girigheten, kleptomanin, o s v, allra mest symptom på någonting annat: en kuliss framför ett stort tomrum, och en mycket djupgående och bitter upprättelseinstinkt.

Jeans främste hovmarskalk skrev i sina memoarer:

”Att höra Karl Johan, skulle man tro att Sveriges ära daterade sig från hans ankomst till riket, men allt vad hävderna omförmåla dessförinnan, tillhör en fornvärld, så avlägsen, som hade den aldrig funnits. I följd härav blev alltid *svenska* minnen främmande för honom. --- Karl Johan menade att han var svenskarna ingen tack skyldig.”

¹²⁰⁰ devuerad = någon som är oinskränkt hängiven eller underdånig en regent eller högt överordnad person, ofta med ett servilt eller krypande beteende

¹²⁰¹ Se t ex kap 2 avsn 16 (Jeans insats som krigsminister 1799); kap 24 avsn 5, 10

Med referens till det av team Bernadotte-Fournier genomkorrumperade bedrägerivalet i Örebro 1810 skriver samme författare om stamfaderns Stasiverksamhet och stora rädsla för att förlora sin tillmutade ställning:

”Vad som oförmodat och lätt förvärvats, kan lätt förloras. Denna reflektion leder icke så sällan till misstänksamhet. --- Därav det nät av spioneri som han utsträckte över det gamla Sveriges ärliga och pålitliga befolkning --- denna i Sverige förut okända, *förnedrande* vara, vilkens begagnande slutligen spridde misstroendet ända därefter, att man inom sina hus, inom intimare kretsar, fann nödigt att väga varje ord. Prinsen av Vasa var det hjärnsnöke, som städse svävade för hans inbillning, och för vars avlägsnande han visserligen offrat betydliga summor, även utomlands.”

Denna totala avsaknad av tillit till svenskarna – och rädsla för att den krassa *sanningen* snart skulle hinna ikapp den lögnfabrik han byggt sin existens på, poffa illusionerna, exponera kejsaren utan kläder – gick så långt, att Jean *grundlagsvidrigt* i konselj den **5 oktober** själv bestämde att ett kreditiv på 500 000 riksdaler, som riksdagen öronmärkt för att försvara Sverige mot *yttre* fiender, nu istället skulle nyttjas av honom själv ”till dämpande av *inre* oroligheter” och ”att betrygga huvudstaden mot någon oväntad hastig överrumpling, vilken redan längesedan hade kunnat bli följden av vissa fortsatta förolämpningar och smädelser”.

Denna inre otrygghet hos den psykologiskt ömtålige Jean, och hans fruktan för Vasaätten, för oss till huvudepisoden för detta avsnitt.

Mot slutet av 1838 hade Jean beslutat att resa till Norge. Det egentliga bakomliggande skälet till denna resa är aningen diffust. Varför skulle en 75-åring ge sig av, mitt i kallaste vintern, på en sådan krävande och lång resa, när det ju fanns en hel del att ta hand om i Sverige? Flera minnestecknare resonerar – mot bakgrund av den alltmer tongivande liberala oppositionen under 1830-talet, kravallerna sommaren 1838 och det tydliga missnöjet med hans regim – att ett av syftena med denna resa var för Jean att sondera möjligheterna och känna sig för kring Norges vederhäftighet som *en exitmöjlighet*, *en reträttpost*, ett alternativ i händelse situationen i Sverige skulle bli än mer oangenäm.

Avresan var planerad till den **6 december** på kvällen. Konseljen var sammankallad till klockan 18 samma dag, en torsdag, för förordnandet av den regering som skulle styra Sverige i kungens frånvaro. När alla samlats inträdde Jean, synbart irriterad. Han började med att läsa upp ett långt tal. Talet, som tog sitt avstamp i Karl XII, som beskrevs som ”krigisk men våghalsig”, inleddes med en kort resumé av Sveriges utsatthet, olyckor, svårigheter och förkomna suveränitet genom olika skeenden av historien. Därefter snabbt över till Jeans egen stora bedrift att förena Sverige och Norge, detta ”efterlängta förbund”. 26 år efter familjefördraget i Åbo uppehöll han sig i sitt tal till konseljen över galenskapen i att vilja återvinna Finland, som om denna fråga var ytterst känslig när den restes av historiker och debattörer, och fortfarande skavde.¹²⁰² Överdrifterna duggade tätt i Jeans monolog i konseljen denna torsdagskväll, likaså de påhittade faktauppgifterna, de hyperboliska formuleringarna och de beräknande halvsanningarna. Referenser gjordes till gotiska folkvandringkungar och romerska kejsare, allt för att göra storn så dramatisk som möjligt. Hela framställningen blev dock bara svamlig och osammanhängande, fragmenterad och förvirrad, där talaren åsyftade att – som vanligt – framhålla sin påstådda egen storhet, sin genialitet, sin människokärlek, men där alla dessa fabler, efterhandskonstruktioner och absurt snedvridna analyser, insvepta i ett töcken av egenkärlek, bara föll platt.

Allting gick givetvis ut på att ”bevisa” för konseljen att *han* räddat Sverige. Han lyfte fram sin storhet som härförare och sina gärningar under sina 28 år i landet, samt givetvis sina enorma

¹²⁰² Flera samtida betraktare och sentida analytiker menar att Rysslands läge varit så kritiskt utsatt på sensommaren 1812 att *allt* då varit förhandlingsbart, och att Jean *försummat* en unik chans att genom en förhandlingslösning återbörda Finland till Sverige, eller åtminstone gjort ett försök därtill. Se kap 4 avsn 12.

osjälviska uppoffringar för nationen Sverige. Med sällsynt kreativ matematik och ovidkommande växelkursräkningar sökte han även bevisa att han dramatiskt minskat skatteuttaget från svenska befolkningen i utländsk valuta räknat, samt förbättrat dess välstånd. Med en referens till Crusenstolpekravallerna den gångna sommaren påstod han även, fullkomligt tondöv, att "eftervärlden ska måhända klandra mig för att icke ha använt militärstyrkan i ändamål att genast bestraffa villfarelsen eller det överlagda brottet", men påminde om att han hade resurser till sitt föfogade för att kväsa de som oroade det rådande lugnet, d v s fogligheten under kungamakten och samtycket till successionsordningen.

Talet gick ut på att i princip allt i Sverige blivit bättre "sedan jag på nationens kallelse överlämnade mig åt svenskarna med fullt förtroende till deras eder, trohet och *erkänsla*". D v s en tydlig markering att han förväntade sig – *avkrävde* – svenskarna tacksamhet för sin egen stora gärning. Just detta – svenskarnas påstådda "otacksamhet" för hans, enligt honom själv eftersom han var narcissist utan ett uns självdistans, utomordentliga gärningar och ledarskap – var ett återkommande tema vid många bittra vredesutbrott, utgjutelser och högljudda förbannelser över de jävla svenskarna, levererade i sängkammaren och konseljalen på slottet under 1830-talet.

Jean ville därför nu påminna om "vad regeringen uträttat sedan år 1811 jämfört med vad under de 100 föregående åren kunnat åstadkommas". Allting positivt som skett i Sverige var hans personliga förtjänst, och resten var hans kritikers fel. Alla krav på demokratiska reformer underkändes. Jean erinrade givetvis även om den stora svenska krigarframgången under fälttåget på kontinenten 1813-1814, där han var "nödsakad att gå över Östersjön för att rycka Sverige undan förtrycket av den ovanligaste man Europa sett sedan Ceasar", alltså Napoleon, vilket ju också måste bokföras på hans framgångskonto.

Jean slutar sitt hyllningsanförande av sig själv med en varning att familjen Bernadotte äger ensamrätten till Sveriges tron. Han varnade för "uppstudsighet mot samhällslagarna", underförstått allra främst regeringsformens § 4 jämte successionsordningen från den 26 september 1810. Han förklarade hur idealistisk och självuppoffrande han alltid varit för svenskarnas skull, hur han helgat Sveriges konstitution och lagar, men hur det ändå samtidigt fanns fiender där ute som var ute efter *honom* och försökte störta den nya dynastin:

"Efter att ha sålunda stridit för era rättigheter röner jag dagliga bevis på hur man försöker bestrida dem, som tillhör *mig* och det folk var förste representant jag är."

Jean avslutade med att begära att man ej glömde bort "de tjänster jag gjort för Sverige och Europa, samt de betydliga summor jag betalt för nationen, och för vilka *hon har att tacka mig och mina lagliga arvingar*".

Detta från en yrkeskriminell som – bevisligen – bestulit svenska staten på astronomiska summor i decennier, samt ägnade 80-90% av sin kanslitid på allt annat än svenska statens och svenska folkets angelägenheter. En patologiskt ljugande kleptokrat av värsta sort, som anlant till Sverige kraftigt skuldsatt, som påökade denna skuld under uppbyggandet av sin Stasiverksamhet, men som sedan bestal svenska staten på närmast ofantliga summor, främst under 1815. En tjuv. En bedragare. En skojare. En amatör, en lekman på sin position som ej var kvalificerad att leda Sverige in i framtiden utan istället, med klåparaktighet och nonchalans och av ointresse eller illvilja, kraftigt bromsade nationens framåtskridande och folkets utveckling under dessa kritiska decennier. Och som nu gjorde anspråk på de bestulnas... "tacksamhet"?

Höjer har, givetvis utan övrig kritik i några sakfrågor, kallat talet för "utomordentligt karaktäristiskt" för Jeans sätt att "betrakta sig själv, sitt verk och sina belackare". Senare finner sig hovpanegyrikens överstepräst Torvald Höjer dock nödsakad att tillägga att talet ju reflekterade Jeans "i mångt och mycket så *djupt berättigade stolthet över vad han uträttat*". Sådärja. Resultaträkningen justerad igen av översteprästen.

Vidare kan noteras att stickordet "lagliga" känns aningen överflödigt, men kanske kände advokatsonen att denna deklamation i konseljen måste vara vattentät mot eventuella sidoanspråk, där exempelvis Maria Elisabeth Malm¹²⁰³, Lovisa Elisabeth Carlsson och Henriette Gustafva Carlsson¹²⁰⁴ och deras ättlingar ej fick komma in i bilden.

Efter att uppläsningen av det förskrivna manuset var avslutad, fortsatte han orera fritt på samma ämne en god stund. Hans sinnesstämning var under denna monolog nervös, upprörd och förbittrad. Ingen visste varför, men anledningen uppdagades när han efter konseljens avslutande tillkallade sig hovkansler Hartmansdorff – censurmaktens chef – och alla statssekreterare. Inkomna i hans rum började kung Jean rastlöst gå fram och tillbaka i rummet och förmana deras *plikt* att "ha tillsyn över att huvudstaden förblev lugn", enligt en av de närvarande, "och att icke något oväsen eller oroligheter uppkom".

Hartmansdorff försökte efter en stund yttra sig och började:

"Men, sire..."

Längre kom han inte förrän Jean snäppte till ytterst fjantigt och transigt härmande, med ett elakt och förnedrande tonfall:

"Meeen, siire!"

Förnedringen slog dock bara tillbaka på honom själv. Den exceptionellt barnslige kungen Jean Bernadotte fortsatte sin monolog, innan, när en paus gav honom chansen, Hartmansdorff åter försökte:

"Men, sire..."

Samma urbarnsliga respons av Jean:

"Meeen, siire!"

Som sagt, fåntratten från Pau förödmjukade sig själv på ett osannolikt sätt inför några av Sveriges ledande män. Hartmansdorff gav upp. Mot anförandets slut kom förklaringen till denna labila sinnesstämning. Jean hade nämligen hört om ett rykte från Paris om att han själv skulle vara död, och han såg detta som en del av ett intrigspel som syftade till att återinsätta Vasadynastin på Vasatronen. Han utbrast:

"Men jag ska nog visa dem, att jag lever än, och att det ej går så lätt att jaga bort oss – mig, min son och de fem små!"¹²⁰⁵

Den inympade franska släktens första, andra och tredje generation alltså, med *fem* barnbarn som skulle garantera klanens fortbestånd. För det var det som allting handlade om. Legitimitetskomplexet. Vilket hängde intimt samman med bekräftelsebehovet i övrigt.

En historiker har poängterat att stamfadern egentligen aldrig gillade det svenska folket helhjärtat. Han misstrodde dessa nordbor som, till skillnad från fransoser, t ex var reserverade till sin läggning och inte öppet visade sina känslor på samma sätt. Hans deklamation i konseljen och uppträdet efteråt visar med all tydlighet att Jean, 75 år gammal, dels i detta skede av livet fortfarande bar på en ytterst skör självkänsla, samt ännu hyste stor misstro mot Sverige och svenskarna.

Som kontrast till Jeans utläggningar denna kväll kan nämnas exempelvis Carl Augusts tal vid ankomsten till Sverige i januari 1810.¹²⁰⁶ Det innehöll ingen flärd, ingen girighet, inget egenkärt skryt över vad han redan uträttat i Norge, ingen löjlig anspelning på att folkökningen i Norge skulle vara ett resultat av hans regentskap, o s v. I detta tal av Carl August fanns blott enkelhet

¹²⁰³ Se kap 22 avsn 26

¹²⁰⁴ Se kap 23 avsn 18

¹²⁰⁵ Jmfr kap 24 avsn 23 (Jeans sista ord på sin dödsbädd den 8 mars 1844: "Oscar, Oscar, vi ska försvara oss!")

¹²⁰⁶ Se kap 2 avsn 13 (Carl Augusts tal efter ankomsten till Sverige den 7 januari 1810); jmfr t ex även kap 2 avsn 24; kap 3 avsn 12 (insändaren i *Journalen* den 27 juni 1811 inkl fotnotskommentar); kap 21 avsn 7 (Jeans tal till Stortinget den 10 november 1814)

och värdighet, en uttalad respekt för alla svenskar, en tacksamhet för det förtroende som han erhållit, samt att han blott ville det svenska folket väl.

Kapitel 24 avsnitt 14

KUNG KROKNOS

Lördagen den **15 juni 1839**, schemalagt att inträffa blott *timmar* innan Jeans återkomst från Oslo, utkom en broschyr i Stockholm med titeln *Papegojan eller Kung Kroknos* och undertiteln *Politisk saga från djur-riket*. Skriften var givetvis anonym, men författare var den blott 18-åriga Léontine L'Orange¹²⁰⁷. Utgivningen annonserades i två dagstidningar, och själva skriften, 22 sidor lång, såldes för 8 skilling¹²⁰⁸.

Berättelsen handlar om en resande, Rudolf¹²⁰⁹, som reser genom Sverige för att så småningom nå Stockholm¹²¹⁰. I denna fabel har alla människor i Stockholm förvandlats till djur, och det första som slår resenären är klasskillnaderna i det nya djurriket – ”somliga var dekorerade och utmärkta framför de andra” – och som inte verkade ha tid för Rudolf, medan vanliga djur var ”tama och fridsamma”. Rudolf fick där reda på, att ”staten hade undergått en betydande styrelseförändring som likväl misshagade de flesta”, då ”en ädel lejonstam hade länge styrt landet”, men att man sedan vid ett spänt val bestämt sig för att långt avlägset ifrån införskaffa nästkommande tronföljare, som man trott skulle vara skicklig. De ledande och tongivande i denna externrekryteringsprocess var dock ej mogna sin uppgift, då man fokuserat på ”endast yttre glans”. Klokhet och insiktsfullhet hade gått förlorade i processen.

Direkt citerat ut Léontine L'Oranges berättelse:

”En obetydlig, men listig sparv utkorade slutligen en papegoja som gjort sig känd för långa klor och förstått krafsa till sig en stor rikedom samt omgav sig med all yttre prakt. Av denna fågels rikedom väntade de övriga alla de fördelar som denna källa kan medföra, varför de gillade sparvens förslag och valde papegojan, som sedermera för sin stora krokiga näbb gemenligen benämndes *'Kung Kroknos'*. I början av sin styrelse var *Kroknos* mild och *låtsade* uppoffra allt för staten; men slutligen röjdes, att han tvärtom med list och ränker tillskansade sig allt 'per fas et nefas'¹²¹¹ och endast sökte tillfredsställa sin gränslösa passion efter rikedom, varförutan han ingenting förstod. Då häröver knotades blev *Kroknos* alldeles ursinnig och sökte med våld tysta det högljudda missnöjet i samhället.”

Kroknos sätts genomgående i kursiv stil i originalet.

Efter denna introduktion, där upphovspersonen L'Orange alltså klargör motiven bakom valet av sparven Otto Mörnerns uppletade kandidat – *den yttre glansen* jämte en *förmodan* att vederbörande skulle vara rik, men utan någon kännedom om det verkliga innehållet – redovisar hon helt korrekt att Jean under den första tiden spelade på det naiva svenska folkets *hänförelse*, medan den verkliga agendan förblev dold. L'Orange talar klarspråk när hon sedan förklarar att den yttre glansen, girigheten och egennyttan faktiskt hela tiden fanns där som primära drivkrafter för den externrekryterade Jean *Kroknos*, och när någon reste invändningar eller ifrågasatte hans autokratiska och kleptokratiska styre – vilket ju samtidigt innebar att *nationens*

¹²⁰⁷ Léontine Sophie Eriqwe Schwabitz (L'Orange) (1820-1864), svensk kompositör och sångerska

¹²⁰⁸ 8 skilling år 1839 motsvaras 2020 av ca 21 kr (KPI), 51 kr (guldprisindex) alt 740 kr (arbetarlöneindex)

¹²⁰⁹ Namnet Rudolf kan härledas till en sammansättning av de fornhögtyska orden *hruod* som betyder ära, berömmelse, och *wolf* som betyder varg, alltså ärorik berömd varg.

¹²¹⁰ Léontine L'Orange kallar Stockholm i berättelsen för *Mareno*, vilket möjligen kan ses som en vinkning till Carl Gustaf Walbergs skrift i den stora pamflettfejden 1815 (se kap 22 avsn 15).

¹²¹¹ per fas et nefas = med rätt eller orätt; med rättvisa eller orättvisa metoder; med vilka medel som helst

utveckling och välstånd undertrycktes och att statens egentliga kärnansvar i många fall åsidosattes – blev Jean vred och sökte tysta detta på olika sätt, ej sällan hårdfört.

Berättelsen fortsätter med att upplysa hur *Kroknos* gjorde sig av med trogna, ädla – d v s storsinta och osjälviska – personer i den inre kretsen, och ersatte dessa med djur utan skrupler och samvete som kunde gå hans ärenden. Rättssystemet och rättssäkerheten sattes i händerna på "de mest ursinniga mandriller¹²¹² eller så kallade skogsdjävlar", medan blodiglarna var skatteindrivare. Bitchen Brahe skildras i berättelsen som "en bedagad talgoxe" som med sitt "inskränkta förstånd oskickligt fortfor med de allmänna ärendena". Hela den inre kretsen "kände alla de bedrägerier *Kroknos* gjort för att lägga under sig rikedom", men för att behålla sin upphöjda ställning och inte misshaga *Kroknos* lät de allt detta passera utan invändning.

Granne med *Kroknos* rike härskade en örn – tsaren – över Europas största land, och som utövade ett negativt inflytande över hela den europeiska kontinenten. Den ryska doktrinen var att fri information, upplysning och debatt måste förtryckas och utarmas, och invånarna hållas i okunnigt mörker om sanningen, med råhet och armod om så fordrades. *Frihet* var inget som skulle tillhöra det ryska folket; tsaren nekade dem t o m samvetsfrihet. Att *tänka* kunde möjligen i tsarens land tillåtas, men att *fritt uttrycka* sina tankar straffades mycket hårt, ibland med förvisning till Sibirien.

Under Rudolfs samtal där på gatan i Stockholm undrade han vad *Kroknos* gjort fel i Sverige, och fick svaret "att *Kroknos* ingenting förstår utan att tillfredsställa sin girighet" – d v s allt passerade genom detta egennyttiga girighetsfilter – samtidigt som han inbillade sig "att ingen ser de ränker som hans låga omgivning söker försvara genom lögnar och vrängda framställningar". Jean *Kroknos* hade gjort Ryssland ännu farligare, och genom försäljningar av svenskt territorium – Guadeloupe, Pommern – hade *Kroknos* "uppburit ofantliga summor som likväl icke kommit det allmänna till godo". Rudolf fick det också förklarat för sig att *Kroknos* "innesluter sig i sin stora guldbur", alltså Stockholms slott, och där "endast lyssnar till smickrares fördärliga tungor, samt uträttar ingenting till gagn för det allmänna". *Kroknos* hade även korrumperat utnämningmakten och befordrade "rov- och skadedjur till ämbetena" som sedan missbrukade sin ställning.

Léontine L'Orange berör i sin skrift Crusenstolpe och konfrontationerna mellan folket och militären sommaren 1838, där militärens insats, på *Kroknos* order, gjorde att blod flöt på Stockholms gator. När Rudolf instinktivt vill rusa till undsättning, grips han plötsligt av *Kroknos* män och förs till hans borg, slottet, där Rudolf "infördes slutligen i en sal, som vimlade av ordensbehängda bockar, papegojor, kattor, apor och tigrar". Ett möte med *Kroknos* själv slutar med att Rudolf kastas i fängelse på vatten och bröd.

Rudolf gör iakttagelsen att Sverige "hotades med undergång", då de som ägde talang, kunskap och mod åsidosattes och marginaliserades, och de feiga opportunisterna lät *Kroknos* hållas och utgjorde en förmur kring honom.

"Allt lutade till sin undergång. Land och stad var fulla av missnöje; knappt var man i sitt eget hus säker för överväldet, och just de, som bort hämma det, skyddade de brottsliga."

Berättelsen slutar med att invånarna, som fått nog, en vacker morgon i stora massor strömmar till *Kroknos* palats – Stockholms slott – för att avsätta honom. De skanderar:

"Ner med *Kroknos*! Ner med den vanbördige¹²¹³!"

Kort därpå dödas *Kroknos* av ingen mindre än Rudolf!

"Fröjd och jubel tonade i salen. Höga rop av förtjusning hördes, och djuren trängde sig mangrant kring Rudolf."

¹²¹² mandriller = markattsartade apor, nära släkt med babianer

¹²¹³ vanbördig = person som är av enkel härkomst, särskilt ofrälse (borgarklass) eller lågättad; oäkta; person som inte håller måttet; illa beryktad, vansläktad, simpel, lumpen; utböling

Och så upplösningen:

”I det förtrollade landet blev det snart annorlunda. *Trötta vid tyranniet valde djuren åter en ättling av den gamla lejonstammen*. Kraftigt förde denne sin spira, skyddade dem, vaktade lag och bibehöll rätt, höjde frihet och ära. Stumma av beundran skådade grannfurstarna upp till härskaren, och hans fäderneslands banér svajade snart ånyo i de länder, som för århundraden sedan tillhört hans fäder.”

Andemeningen i Léontine L’Oranges berättelse var att *Krokno*s borde abdikera som kung, innan det var för sent. Nationen ville ha förändring. Det jäste i folklagren. Missnöjet med repressionen, egennyttan, girigheten, kleptokratin, godtycket, nepotismen, fusket, ljugriet, propagandan och inkompetensen i styret av en i grunden rejäl och kapabel nation. Och den legitime tronföljaren Gustav av Vasa levde. Kontentan var alltså att *Gustav* var Sveriges legitime regent. Inympningen Jean Bernadotte, *Krokno*s, var inte svensk, han betedde sig osvenskt, han *ogillade* i grunden svenskarna, misstänkte dem, förebrådde dem, utnyttjade dem, trakasserade dem.

Dags att sätta stopp. Ett hårt och definitivt *stopp*.

Léontine L’Oranges novell fick ett blandat mottagande. Fabeln är inget litterärt mästerverk men någorlunda välskriven, särskilt mot bakgrund av att L’Orange blott var 18 år vid tillfället. Liknelserna är ganska genomskinliga, flera personer kan lätt identifieras, men ibland blir det nästan för mycket djur. Sakinnehållet vittnar dock om att hon varit välinitierad, påläst, klarsynt med en mycket god förståelse för Sveriges styrelseskick, maktbalanser, inrikespolitik, samhällsförhållanden och utveckling ur olika aspekter, och bakgrunden till Sveriges underprestation.

Nämigen fel person på fel plats, och många fega nickedockor runt omkring som lät denna destruktivitet fortgå.

Fabeln tas upp och kommenteras av såväl Nils Holmberg i dennes doktorsavhandling som av den disputerade historikern Birger Sjövall i *Historisk tidskrift*.

Kapitel 24 avsnitt 15

EN FÖRBJUDEN FÖRBINDELSE

Stamfaderns son Oscar hade redan i början av 1830-talet hunnit bli far till fem barn. Hustrun Josefina av Leuchtenberg hade sålunda gjort sin plikt och uppfyllt sin allra främsta arbetsuppgift med bravur, nämligen att leverera en ny generation Bernadotteättlingar för att därigenom framtidssäkra släktens maktställning enligt successionsordningen från 1810.¹²¹⁴

Oscar Bernadotte var alltså gift och hade en stor familj, han hade en kunglig titel, bodde på ett slott, var finansiellt oberoende. Han ansågs av en del även ha ett någorlunda fördelaktigt yttre, även om ett samtidsvittne vid denna tid, Konstantin Fischer¹²¹⁵, menar att han ”hade *ännu större* uttryck av charlatan än fadern; över huvud påminde hans yttre mycket om en fransk perukmakare”. Oscars lilla fåniga, komiska mustasch, hans oansenliga taniga figur och den feminina rösten gav inga manlighetspoäng.

Den kungliga fembarnspappan levde ett liv som mestadels kan beskrivas som ”bekymmersfri monoton i lugn och ro”, enligt en minnestecknare. Låter kanske som en fullständigt osannolik drömsyn för många småbarnsföräldrar, men så gestaltade sig tydligen vardagen i alla fall för

¹²¹⁴ Se kap 23 avsnitt 12, 13, 15, 18

¹²¹⁵ Konstantin Ivanovich Fischer (1805-1880), rysk ämbetsman

Oscar Bernadotte. Hjälper kanske att ha en miniarmé av skattefinansierade personliga assistenter till hands.

Efter att ha varit gifta och bott tillsammans i drygt sju år så var emellertid någonting i Oscars och Josefinas förhållande inte riktigt hundra. Enligt den dynastikrusande, panegyriska historieskrivningen så var Josefina vacker att se på; lång och smärt, stillsam, okonstlad och elegant i gång och rörelser. Enligt samma lovsjungare så förenade hon politess med en genuin godhet som smittade av sig och verkade lugnande på omgivningen. Ack, en sån underbart vacker tavla från slottet som vi serveras av denna historieförskönande falang. Men enligt andra, mer oberoende och mindre tillrättalagda förstahandsvittnesmål så var Josefina snarare mager och oattraktiv, senig, *tillgjord* till sitt sätt, fejkig, befallande gentemot sina barn och intrigerande mot andra. Hon kunde visa ett vrånget humör bakom den uppenbart falska, tompratande, ofta tomt smilande kulissen.¹²¹⁶

Oscar var inte kär i henne. Hade kanske aldrig varit. Deras äktenskap hade arrangerats över Oscars huvud och varit huvudsakligen baserat på pappsens begär efter rätt gener och ett schysst tillskott till släktförmögenheten.¹²¹⁷ Inte mer än så. Oscar var oinspirerad, uttråkad, less. Han hade drabbats av sjuårskrisen. Och han var sugen på ett bra ligg.

I början av 1832 hade den svenska skådespelerskan Emilie Höggqvist¹²¹⁸ bott ensam i en liten lägenhet vid Köpmantorget¹²¹⁹ i Gamla stan i Stockholm. En kväll när hon besökts av sin dåvarande kavaljer Fredrik Lind af Hageby¹²²⁰, en ung och ståtlig löjtnant vid Andra livgardet, hade det plötsligt bankat på porten. Det hade varit kronprins Oscar som oannonserat gjort en visit. Den gifte 32-åriga lille Bernadotten, perukmakaren, med en skock skrikande småungar hemmavid där den minsta bara varit ett halvår gammal, hade efter sin otrohet på 1820-talet nu gått och blivit sugen på den 19-åriga fröken Höggqvist. Via Höggqvists tjänsteflicka Margreta Defaire¹²²¹ hade han denna aften låtit meddela "att han *måste* träffa mamsell". Kavaljer Lind af Hagebys blå ögon hade då blixtrat av vrede, han hade skyndat ner till gatan och en häftig ordväxling hade uppstått. Den spenslige Oscar Bernadotte, med korpsvart hår och bruna ögon, hade med sin lilla mjuka ljusa feminina stämma talat om "subordination" och "arrest", en härskarteknik för att åberopa någon slags inbillad kunglig förmånsrätt till den vackra tonårstjejen Höggqvist, varpå Lind af Hageby med all rätt till slut klippt till den lille larvige Bernadotten på käften. Så här i efterhand kan man bara hoppas att smällen satt *ordentligt*.

Hursomhelst, detta var sista gången som Höggqvist och Lind af Hageby såg varandra. Officeren och gentlemanen hade insett att hans karriär inom den svenska armén nu var körd, begärt avsked, och Oscar hade givetvis personligen bifallit denna avskedsansökan på volley. Lind af Hageby hade sedan lämnat Stockholm och bytt namn till Lindqvist, där senare delen av efternamnet kan tänkas anspela på hans äkta kärlek till den unga aktrisen. Lindqvist emigrerade flera år senare till Amerika.

Kort därefter hade Emilie Höggqvist inlett ett längre förhållande med sonen till den brittiske stockholmsambassadören, John Bloomfield¹²²², med vilken Höggqvist fick dottern Tekla¹²²³. Från

---

¹²¹⁶ Jmfr kap 25 avsn 1

¹²¹⁷ Se kap 23 avsn 12

¹²¹⁸ Sophie Emilie Höggqvist (1812-1846), svensk skådespelerska (stavning av förnamnet enligt gängse bruk, men i födelseboken är stavningen *Emelie*)

¹²¹⁹ Nuvarande adress Köpmantorget 2

¹²²⁰ Johan Fredrik Ludvig Lindqvist (Lind af Hageby) (1804-1883), svensk-amerikansk militärofficer och bokhållare (författaren har ej närmare undersökt Lind af Hagebys civila leverne och sysselsättning efter incidenten i avsnittet, men ättlingar till honom lever eventuellt fortfarande i USA)

¹²²¹ Maria Margreta Defaire (de Faire) (1813-1862), svensk piga

¹²²² John Arthur Douglas Bloomfield (1802-1879), brittisk diplomat

¹²²³ Tekla (Thecla, Thekla) Charlotte Stauffer (Höggqvist) (1833-1904)

hösten 1836 fick dock till slut kronprins Oscar sin stadigvarande access till Stockholms mest berömda ungmö.

Vid denna tid, andra halvan av 1830-talet, stod Högqvists stjärna som högst. Jämte den manlige berömdheten Nils Almlöf uppbar hon så gott som hela den dramatiska repertoaren. Hon kunde göra stora svåra roller i klassiker av Molière, Schiller och Shakespeare med gripande inlevelse, urskillning och takt, och likafullt lysa i lättjefulla komedier. Hela hon utstrålade skönhet, hon hyllades oftast stort i Stockholmspressen, spelade för utsålda hus och närmast förgudades av sina mest hängivna beundrare. Emilie Högqvist var enormt populär, utan tvekan dåtidens största "kändis". Dock lät hon själv aldrig recensionerna och smickret korrumpera hennes fokus på sitt kall, hennes genuina kärlek till teatern och hennes strävan att hela tiden vilja förbättra sig som skådespelerska. Högqvist var prestigelös och lyssnade gärna på kritik, även om negativa prestationer på scenen sällan påpekades av omvärlden. Högqvists vaknaste kritiker var kanske hon själv.

Till utseendet var den unga svenskan lång och smärt, hade blont lockigt hår och klara blå ögon, och, enligt en samtida konstnär, "en hy av ros och lilja". Hennes ansikte var vackert och oskuldsfullt, hennes umgängessätt var ledigt och otvunget. Hon beskrevs som ofta glad, osjälvsk och generös, men under det milda lynnet och den ofta bekymmersfria ytan med de kvicka samtalsreplikerna – ofta med skämt och satir – fanns dock ett dolt vemod och kanske även en stor ensamhet.

Hon tvekade länge inför förhållandet med kronprinsen, eventuellt av hänsyn till kungahuset och sitt eget rykte, men gav slutligen med sig. Förhållandet inleddes i samband med att Högqvist just flyttade in i en paradvåning vid Gustav Adolfs torg, två trappor upp i hörnet Fredsgatan-Malmtorgsgatan.¹²²⁴ Det har spekulerats i huruvida kronprinsen betalade hyran. Om det var så att han hjälpte Högqvist att anskaffa och finansiera hennes fina hem, kan man tycka att ett finkänsligare läge kunde valts än en plats inom rakt synhåll från slottet.

På torsdagskvällar samlades här Stockholms främsta författare, skaldar, konstnärer och skådespelare för samtal och skratt, förfriskningar och tilltugg – utan titelrivalitet, utan blixtrande dyrbara familjesmycken och utan societetens eviga prestigejuka. Emilie Högqvists salongsaftnar var det rakt motsatta, och där trivdes människor genuint.

Många män i Stockholm trånade efter Emilie Högqvists gunst – bländade av hennes skönhet, förtrollade av hennes personlighet – men den mest stadigvarande förbindelsen blev med kronprinsen. Sena kvällar, när han visste att hon inte hade andra besökare, kunde hans gestalt i uniformskappa försvinna in i porten och med egen nyckel tog han sig in i våningen via en hemlig baktrappa. Nedanför hennes fönster hade kronprinsen placerat ut en lojal livvakt i melerad grå rock och nankingbyxor.

Bernadotte junior och Högqvist läste texter och samtalade och fann kanske någon slags gemensam nämnare inom estetiska ämnen. Och de knullade. Kronprinsen hade sex med sin skådespelerska i många års tid, bakom gardinerna 300 meter tvärs över Norrbro från slottsfönstren vid Lejonbacken. Efter att Oscar fått sitt ligg – för mycket mer än så var hon egentligen inte för honom – och dragit på sig kläderna igen skyndade han tillbaka till fots i skydd av mörkret, sneddade över torget, korsade Norrbro och slank in i det ack så rekorderliga kungliga slottet. Förbindelsen resulterade med tiden i två söner, som modern skämtsamt brukade kalla "prinsarna av Lappland". Den äldste oäktingen, Hjalmar Högqvist¹²²⁵, föddes den **18 juni 1839**, och missade alltså Oscars och Josefinas bröllopsdag med en hårsman. Blandade känslor hos

¹²²⁴ Nuvarande adress Fredsgatan 2 (Medelhavsmuseets ingång)

¹²²⁵ Hjalmar Franson-Högqvist (1839-1874), svensk postiljon och lastupplysningsman

pappsen Oscar under dessa dagar, måhända. Lillebror Max¹²²⁶ föddes i augusti följande år. Oscar Bernadotte avsatte en betydlig förmögenhet åt dessa.

Pappa kungen kände givetvis till vad som försiggick. *Hela Stockholm* kände till vad som pågick! Stamfader Bernadotte försökte på olika sätt hejda och dölja denna förbjudna förbindelse men inte ens han – ohotad svensk mästare i desinformation, opinionsmanipulation, censur, åsiktskontroll, diskussionsförbud och avledningstekniker – kunde hejda vare sig sonens brunst eller den följande ryktesspridningen. Med åren intensifierades konflikten mellan stamfadern själv, *hustyrann* kallad av en historiker, och hans son tronarvingen. Oscar Bernadotte hade genom hela livet blivit kuvad och förminskad av sin egen far men visade nu i medelåldern alltmer rebelliska tendenser och – till faderns stora förskräckelse och avsky – *liberala* tankegångar. Jean kallade Oscars politiska idéer, där sonen gjorde sig till talesperson för en ny generation och en ny tid i Sverige, för "förräderi". Jean svarade med retorisk aggressivitet och t o m *förnedring* av sin son, för att markera sin egen överlägsenhet. Dessa uppträden kunde lämna Oscar fullständigt förkrossad, enligt en minnestecknare, och hans motreaktion, rebelliskhet, *insubordination* och markering av sin egen självständighet gentemot fadern kom bl a till uttryck genom otrohetsaffären med Högqvist. Oscars popularitet hos svenska folket naggades av affären, men den vars anseende mest skamfilades var älskarinnan, Emilie Högqvist.

Kapitel 24 avsnitt 16

EN ANNAN FÖRBJUDEN FÖRBINDELSE

Sveriges Parisambassadör Carl Gustaf Löwenhielm skrev i sina memoarer om sitt uppdrag i Wien, där Sveriges legitime tronföljare Prins Gustav av Vasa bodde:

"Så länge denne prins och hans efterkommande finnas i livet, måste man alltid ha ögonen på dem. Däruti består till stor del mitt uppdrag här, viktigt, men föga ärofullt."

Uppkomlingen Jean på Stockholms slott hade punktmarkerat Sveriges legitime tronföljare prins Gustav av Vasa i snart 30 års tid.

Prins Gustav av Vasa hade några få sanna, nära vänner. En av dessa var Danmarks kronprins Christian Frederik, alltså samme person som lett Norges självständighetskamp under våren 1814.¹²²⁷ Mellan prins Gustav av Vasa och kronprins Christian Frederik fanns en genuin *vänskap*, ett förtroende och en samhörighet. De två hade gjort resor tillsammans, brevväxlat livligt under lång tid, och mellan dem fanns en stor ömsesidig sympati och personlig tillgivenhet.

När Christian Frederik befordrades till kung efter att den tidigare danske monarken Fredrik VI avlidit den **3 december 1839**, utsändes depecher och kurirer med denna nyhet i alla väderstreck. Christian Frederik lät då den ambassadör som blivit utsänd för att officiellt meddela hovet i Wien om tronskiftet, att även – om än mer diskret – stanna till vid prins Gustavs bostad och meddela samma sak. Det handlade om ren artighet, medmänsklighet, anständighet.

Men denna ringa gärning, som registrerades och inrapporterades till den överspända neurotiska spioncentralen på Stockholms slott, gjorde givetvis stamfader Bernadotte ursinnig. Han var redan irriterad över sin arvfienne Christian Frederiks tronbestigning till att börja med, och att denne sedan använde detta tillfälle att genom officiella diplomatiska kanaler informera hans andra arvfienne prins Gustav av Vasa, och därmed i stamfaderns ögon likställa prins Gustav av Vasa med andra europeiska hov, retade givetvis Jean till max.

¹²²⁶ Max Högqvist (1840-1872), svensk köpman

¹²²⁷ Se kap 18 avsn 13; kap 19 avsn 7 och 20; kap 20-21

Återigen kom alltså legitimitetskomplexet upp. Såväl hans förföljelse av den legitime tronföljaren prins Gustav under alla år, som den bräckliga Norgeunionen som var avsedd att befästa hans egen legitimitet som tronföljare, var företeelser som var förknippade med djup frustration, misstänksamhet och extrem lättretlighet hos fuskaren från Pau. Visst, stamfader Jean Bernadotte hade vunnit både bedrägerivalet i Örebro 1810 och fixat unionen med Norge *på pappret* – men i verkligheten var båda dessa framgångar resultatet av falskspel, rökråd och en oerhörd massa retoriskt snömos. *Och han själv visste innerst inne om detta.* Mjölet i påsen var inte rent. Därav förföljelsemanin. Och därav den extremt konfrontativa instinkten när blott en obekväms anspelning i legitimitetsfrågan ens kunde skönjas.

Detta var för Jean ett spel på liv och död, ända in i det sista, där hans *damnatio memoriae* av Vasafamiljen och hårdbevakningen av prins Gustav av Vasa var ett led i detta, likaså den allt kärvare tonen och de upprepade striderna med norrmännen.

Jean fruktade ännu prins Gustav, och han hatade ännu kung Christian VIII, och han såg i blotta länken dem emellan, den enskilda broderliga kontakten, som ett farligt *hot*.

Mot bakgrund av detta skred han till verket. Genom en kombination av grovt förtal och hård svensk diplomatisk *utpressning* gentemot danska staten lyckades Jean Bernadotte bryta förbindelsen mellan danska hovet och prins Gustav av Vasa. Förtroligheten mellan de tidigare vännerna tycks, sorgligt nog, därefter ha falnat.

Prinsen av Vasa lär ha uttryckt sin stora ledsnad över detta, att av fransosen på Stockholms slott t o m bli bestulen sin *vän*.

Men sådan var han. Stjärnskottet från Pau. Externrekryten.

Kapitel 24 avsnitt 17

DET GÅR AN

Det är ganska sparsmakat med exempel där kvinnans roll i det svenska samhället kom upp på dagordningen under de svenska riksdagarna på 1820- och 1830-talet. Vid riksdagen 1823 väcktes frågan om huruvida änkor skulle få överta sin bortgångne makes näringsrörelse, och om ogifta kvinnor som uppnått 30 års ålder var berättigade att självständigt utöva yrken där de genom avlagda prov visat sig äga insikt och duglighet, samt även få anställa medarbetare som också var kvinnor. Förslaget bifölls av tre stånd men blockerades i slutändan av konservativare krafter. Vid riksdagen 1828-1829 diskuterades hur rikets och huvudstadens kvinnofängelser bäst borde organiseras.

Mycket längre än så nådde riksdagsmännen egentligen inte i sina djupa överläggningar. I Sverige härskade ett kvinnoförtryck anført av svartkappeväldet, kyrkan, denna präktiga institution. I alla dessa svarta riter, från gudstjänster till katekesförhör, indoktrinerades folket i tänkesättet att kvinnan var underordnad mannen, oförmögen, politiskt betydelselös, och förväntades tuga och niga för prästen.

Svartkappeväldet – Svenska kyrkan – har en hel del bagage som fortfarande återstår att ta itu med. Mer om detta i slutet av boken.¹²²⁸

Tisdagen den **17 december 1839** utkom en av svensk litteraturhistorias viktigaste romaner, *Det går an* av Carl Jonas Love Almqvist¹²²⁹. Romanen gavs ut på Aftonbladets grundaren och liberalen Lars Johan Hiertas bokförlag. Denna bok förtjänar ett eget avsnitt i vår berättelse, då den bidrar till att förstå samtiden och de *latenta* konfliktlinjer som börjat gro i den svenska

¹²²⁸ Se Epilog avsn 4

¹²²⁹ Carl Jonas Love (Lovis, Ludvig) Almqvist (1793-1866), svensk författare, lärare, präst och tonsättare

politiken, samhällsdebatten och familjesynen vid denna tid, och dels för att boken var en symbolisk murbräcka och innebar en omkastning av stora och viktiga frågeställningar – ett uppvaknande.

Glasmästartottern Sara Videbeck och sergeanten Albert träffas och slår följe på en resa mellan Stockholm och Lidköping. Det är högsommar och solen lyser. De möts på ångbåten *Yngve Frey*, en autentisk samtida hjulångare i ek där maskinen kom från Samuel Owens verkstad på Kungsholmen. Sara och Albert fattar tycke för varandra, och bestämmer sig för att även fortsätta resan från Arboga till lands tillsammans. Sara berättar om sin familj. Efter att ha vuxit upp i ett hem med ett dysfunktionellt äktenskap mellan fadern och modern, förklarar hon för Albert vad hon åstundar istället.

På ett principiellt plan så utmålar den mycket förnuftiga Sara Videbeck en värld där ingen vuxen människa har en medfödd rätt att bestämma över någon annan. Kvinnans omyndigförklarade status i jämförelse med mannens är kärnan i denna argumentation, men maktförhållandet mellan kvinnan och mannen kan även ses metaforiskt. Sara vill utveckla sina intressen, sin yrkesskicklighet, sitt företagande och sin karriär och förespråkar en jämlik relation som inte hålls ihop genom ett kort enstaka tillkännagivande för att prompt kunna kyrkostämpla relationen som ett "äktenskap", utan genom bestående tvångsfri kärlek och respekt. Almqvist förkastade det "religiösa signeriet" över kärleken; den uppriktiga ömsesidiga tillgivenheten och respekten mellan man och hustru är viktigare än att pressa in dem i en institution. Skilda privatekonomier ger både kvinnan och mannen frihet och självständighet inom relationen.

Forskare har tolkat gestaltningarna i boken av Sara Videbeck och Albert som att de avsiktligt gjorts till "mellanting" och ej bestämt hemmahörande i någon definierad samhällsklass, och därför av Almqvist fått symbolisera den nya framväxande svenska medelklassen, opretentiöst och utan förkonstlade titlar och krumbukter. Almqvist använder även resan med ångbåt över Mälaren västerut som symbol för en passage från den gamla tiden mot den nya tiden; från konservatism till liberalism.

Det går an slogs mot påbjuden subordination, mot diskriminering, mot en förutbestämd rolltilldelning i samhället, mot konservatism, mot politiskt och juridiskt omyndigförklarande av individer, mot kyrkans överordnade maktställning, mot kyrkans kvinnosyn och mot äktenskapet som tvångsinstitution. Den kämpade för kvinnlig frigörelse, kvinnors ekonomiska oberoende, för alla människors självständighet och obundenhet, för social rörlighet och för lika medborgerliga rättigheter för alla nationens invånare.

Kritiken lät givetvis inte vänta på sig. En våldsam debattstorm utbröt efter *Det går an*, och professor Anders Burman¹²³⁰ har i sin avhandling beskrivit denna som "den livligaste litterära fejd som dittills hade utspelats i Sverige". Några förstod poängen och ställde sig positiva, men de allra flesta förkastade Almqvists idéer, som man kallade omstörtande och blasfemiska, och som från vissa håll påstods leda till ännu större problem för kvinnan om hennes ställning *inte* normerades av kyrkan och staten och männen i samhället.

Det går an behöver inte begränsas till könsperspektivet utan kan som sagt läsas metaforiskt och omfatta alla medborgare. Almqvist tog följdriktigt i andra debatter ställning för underklassens länge undertryckta rättigheter gentemot s k auktoriteter; han tog *folkets* parti mot etablissemangen, och argumenterade givetvis även för lika rösträtt.

Men Sverige var inte redo för frihet, jämlikhet, broderskap och systerskap. Exrepublikanen Jean – som redan 1798 skriftligen deklarerat att "jag är republikan både av princip och övertygelse och jag kommer till min dödsstund bekämpa alla rojalister"¹²³¹ – styrde som Sveriges främste rojalist ännu landet i starkt feodalistisk riktning. Sedan omvälvningarna 1809, med ny

¹²³⁰ Anders Niilo Erik Burman (1971-), svensk lärare

¹²³¹ Se kap 2 avsn 16

tjusig konstitution och allt som skulle ge nationen en nystart, så var 1839 fortfarande det svenska kastsystemet, särbehandlingsmentaliteten, medfödda privilegier och gynnsam lagstiftning för några kontra diskriminering av resten, skråväsendet, kvinnosynen o s v närmast intakta. Det hade dock börjat knaka lite grann, och Almqvists stora gärning var att han tänkte fritt och inte vek sig för att tala klarspråk, i en tid och omvärld fortfarande kuvad under öfverhetens diktat.

Almqvist satte mycket på spel när han skrev *Det går an*. Sin karriär, sitt forna liv. Almqvist hade varit lärare och vikarierande rektor på krigsskolan vid Karlberg, och flyttade sedan över till *Nya Elementarskolan*, där han snart blev skolans rektor och ledare. Denna skola var en produkt av den s k "snillekommittén", en statlig utredning under noggrann uppsikt av Jean Bernadotte.¹²³² *Nya Elementarskolan* inhystes i Lantbruksakademiens lokaler,¹²³³ där Jean vid denna tidpunkt var akademiens ständige sekreterare och styresman.

Almqvist ledde *Nya Elementarskolan* mycket framgångsrikt. Hans pedagogiska skicklighet var utomordentlig, och fick sina elever livligt intresserade och engagerade i studierna och blev närmast dyrkad av dem som lärare. Han utvecklade *Nya Elementarskolan* i en humanistisk riktning och skapade allmän trevnad utan pennalism. Svenska språket och moderna europeiska språk fick en mer framskjuten plats än tidigare, likaså algebra och geografi, och Almqvist skrev läroböcker i olika ämnen, bl a den berömda och i många upplagor spridda "Svensk rättstavningslära". Gammaldags dogmatisk inpluggning av bibelkunskaper ersattes med inspirerande pedagogik, kunskapsnyfikenhet och utveckling av varje individ. På 1830-talet kunde denna basskola börja skicka studenter till universitet. Almqvists sympatier låg utan tvivel hos den svenska allmogen, det strävsamma men ofta anonyma svenska folket som han insåg hade en sådan enorm outtömd potential, och han skrev flera böcker som inneslöt underklassens röst, lynne och önskemål. Självt hyste Almqvist planer på att fortsätta sin karriär som präst eller inom universitetsvärlden.

Men efter *Det går an* så marginaliserades Almqvist snabbt. Motståndet var närmast kompakt. De konservativa protesterade högljutt med referens till plikt, lag och vedertagen samhällsordning, och kyrkan, den kristna lärans indoktrineringsfabrik, var också fullkomligt förskräckt. Insubordination! Hädelse! Almqvist låter även, genom en av karaktärerna i boken, kyrkoherden i Ulricehamn, indirekt kritik mot kung Jeans godtyckliga utnämningssmakt¹²³⁴ skina igenom.

Almqvist avskedades formellt från sin rektorstjänst på *Nya Elementarskolan* år 1841 – efter en framtvingad egen anhållan därom – och han framtogs sin försörjning. Hans tillgångar tynade. Just detta tycks ha berört honom särskilt illa, då han senare uttalade:

"Jag har skrivit fler läroböcker än någon pedagog i Sverige sedan Gustav Vasa och vilka ej måste sakna all förtjänst, emedan de flesta av dem behövt uppläggas flera gånger. --- *Nya Elementarskolan*, vilka frukter den än kommer att i en framtid bära för Sveriges hela uppfostringsverk, har jag grundlagt både till idé och detalj. Frågas, om allt detta förtjänar att utstrykas såsom ett intet?"

Almqvist förtalades, spydigt hånadades, och kallades av den genuint osympatiske Israel Hwasser¹²³⁵ för "den horaktige prästen"¹²³⁶. Hans karriärambitioner blockerades och hans liv blev från denna punkt en nedåtgående spiral. I hemlighet lämnade han Sverige 1851 och begav sig i landsflykt till USA.

¹²³² Se kap 24 avsn 19 (1824-1828)

¹²³³ Nuvarande adress Mäster Samuelsgatan 44 (jämte vissa intilliggande byggnader)

¹²³⁴ Se kap 24 avsn 20

¹²³⁵ Israel Hwasser (1790-1860), svensk läkare och lärare

¹²³⁶ I en följdskrift till *Det går an* argumenterade Hwasser 1841, i sin egen bok *Om äktenskapet*, att kvinnan skulle vara oskuld när hon gifte sig, men samma krav kunde orimligen ställas på unga män, eftersom manlig avhållsamhet var att betrakta som en "fientlighet emot det verkligt mänskliga". Se även kap 25 avsn 7 (om Hwasser).

Drevet mot Almqvist i Sverige var utbrett. Almqvist var förvisso ett halvt sekel före sin tid med sina omdanande idéer, men majoriteten av svenska debattörer och åsiktsmaskiner stämde in i etablissemangets skoningslösa kritik av honom. En mindre grupp stod upp och försvarade honom. Det som emellertid mer än något annat accelererade Almqvists fall – den de facto utlösande faktorn – måste sägas vara just avskedandet från rektorstjänsten på *Nya Elementarskolan*. Även fastän konkreta bevis ej ännu kommit i fullt dagsljus, ligger det nära till hands att förmoda att Jean Bernadotte antingen beställde eller sanktionerade detta avsked. Stämmer detta, så innebär det alltså att författaren till *Det går an* sänktes av en despot vars *dödsdag* den 8 mars, i en ödets ironi, råkar sammanfalla med vad som idag firas som *Internationella kvinnodagen*...¹²³⁷

Fram till dags dato har *Det går an* utgivits i över 90 utgåvor, inklusive år 2020 i översättning på arabiska.

Kapitel 24 avsnitt 18

RÄFSTEN

Det finns, författaren veterligen, ingen akademisk avhandling som behandlar riksdagen 1840-1841 enskilt ur ett bredare perspektiv. Nils Holmbergs avhandling koncentrerar sig huvudsakligen på klassfrågan och docent Jan Christensens¹²³⁸ avhandling på representationsfrågan vid denna riksdag. Professor Oscar Alin utkom förvisso 1893 med ett relativt ambitiöst arbete på drygt 400 sidor inklusive bilagor, *Carl XIV Johan och rikets ständer 1840-1841*, men stommen av Alins bok utgörs av referat av andra allmänt bekanta källor inklusive relativt långa citat ur riksdagshandlingarna, och undviker i viss mån att diskutera övergripande mönster och dra alltför skarpa egna slutsatser.

Ämnet är dock mycket intressant, men på dess omfattning – man skulle kunna fylla en hel encyklopedi om man gick ner på detaljnivå – ges i detta avsnitt endast ett sammandrag. Möjligen kommer denna riksdag i framtiden att bli föremål för djupare granskning och utvärdering, även om vår samtids doktorander, nu på det svävande 2000-talet, hellre tycks söka allt mjukare ämnen och fluffigare frågeställningar, enär avhandlingarna som svenska universitet släpper igenom nuförtiden fylls allt mindre av fakta och analys, och istället alltmer av lillgammalt *prat* och ibland rent märkliga fotnotsreferenser, som mest bevisar att doktoranden *inte* förstått bakgrunden och har bilden klar för sig.

Nåväl, detta var ett stickspår.

Författaren hyser ingen illusion om att i detta avsnitt tillföra något nytt som ej konstaterats tidigare, utan ämnar här endast översiktligt och anekdotiskt ge en glimt av denna säregna riksdag. Riksmötets karaktär torde dock framgå i alla fall.

Det var nämligen så att Bernadotteregimen levde på lånad tid.

Desillusionen i Sverige var stor.

Besvikelsen och bitterheten var utbredd.

Anständighetens borte gräns var för länge sedan passerad.

Måttet var rågat.

Jeans allenastyre och maktfullkomlighet, där advokatsonen från Pau tolkat grundlagen ytterst selektivt, om han ens brytt sig om att tolka den alls, hade i decennier varit absurda, och ministrarnas roll i regeringskonseljen undfallande och kraftlös. Regeringsformen 1809 hade

¹²³⁷ Se kap 24 avsn 23

¹²³⁸ Jan Christensen (1950-), svensk historiker

avsett maktindelning och maktbalans mellan de styrande institutionerna, men denna grundlag hade satts ur spel – *vanställt* – genom oupphörliga övergrepp. Autokraten hade konsekvent motsatt sig samhällsreformer för ökad demokrati, frihet, jämlikhet och meritokrati, och negligerat sitt kall och ansvar att leda det svenska samhällets utveckling, förbättring och framåtskridande. Snarare hade det gått i motsatt riktning, då Jean underminerat statsrådets, riksdagens och rättsväsendets funktioner och oberoende ställning; motarbetat samhällsdebatt, yttrande- och tryckfriheten; motarbetat sociala reformer; samt tillämpat ett inskränkt gunstlingssystem i tillsättningen av höga ämbeten och tjänster i riket, nepotism tagen till sin yttersta spets, och gjort ren korruption till något normalt. Så sent som 1841 finns bevis i källmaterialet för att han ville frånta HD rätten att döma i vissa mål och godtyckligt avgöra dessa själv, med hänvisning till ett påstått "kungligt prerogativ".

Inbilskheten och girigheten var närmast gränslösa.

Stora reformer fordrades inom många samhällsområden, inklusive för att främja Sveriges ekonomiska och industriella utveckling, men förslag som lades fram bemöttes med fnys och besserwisserarrogans alternativt med förhalande, nonchalant överksamhet, ointresse eller oförståelse. Hans förhållande till sin ställning som statschef var despotiskt och *kleptokratiskt*, och hans regentskap har beskrivits som principiöst, inkonsekvent, impulsivt, kaotiskt och i grunden inkompetent. Vanskötsel av nationen i *decennier*, pluralis. En dagboksskrivare under denna riksdag skrev att "*bristen på sanning och tro har fortgått i årtal och bär nu sin naturliga frukt*". En annan ledamot kommenterade senare under riksdagen, när Jeans kleptomani i samband med kabinettskassan uppdagades, att "nu hade han så smutsat ner sig att det aldrig går att hjälpa", och att hans enda utväg var att abdikera.

Autokraten själv identifierade sig dock givetvis med den bestående sociala och politiska ordningen, med allenastyrandet och sina privilegier och ett avancerat särbehandlingssystem och en korruptionskultur som genomsyrade samhället, och det fanns ingenting som motiverade honom att släppa någon av sina egna förmåner ifrån sig. Han hade tillskansat sig allt för att behålla det, och låta makten, privilegierna och förmögenheten gå i arv. Samtidigt var Sverige, tre decennier efter han i praktiken gripit makten direkt efter sin ankomst 1810, ett eftersatt land med fattigdom och armod. Även resande utlänningar skildrar vid denna tid den allmänna efterblivenheten i Sverige med nöd, misär, superi, brottslighet och hemlöshet. En artikel i *Aftonbladet* våren 1840 beskriver hur polisen i Stockholm "företagit en jakt på utelligare, d v s sådana fattiga uslingar som i saknad av tak över huvudet tillbringar nätterna under bar himmel", och dragit fram 18 sådana "ur gödselreservoaren vid Röda bodarna¹²³⁹ och vid H M Konungens stall, där de nergrävt sig så att man måste sondera gödseln med en käpp för att stöta på dem".

Detta var alltså Jean Bernadotte, "mannen vi valde" kallad i en snitsig och hejig men förträffligt missvisande¹²⁴⁰ populärvetenskaplig boktitel för några år sedan.

Professor Oscar Alin skriver att ledande kritiker, som *genomskådat* Jean, ville inför det slumrande och i naivitet världsledande svenska folket "försvaga och avlägsna den beundran och vördnad som allmänheten av gammalt *var van* att ägna kungens person". Bruklig och nedärvd svensk underdånighet alltså, utan minsta tillstymmelse till förnuft eller kritisk skärskådan, inget mer än så. Men det var dags att väcka den slumrande allmänheten. Klockan var slagen.

Förre justitiekanslern Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister noterar i sin dagbok några allmänna iakttagelser om det politiska läget i Sverige, att kungamakten måste tydligare uppvisa en anknytning till, en samhörighet med, ett genuint ansvar för och en plikt känsla gentemot *folket*. Han varnar för en ordning där kungamakten främst tycks sträva efter att hävda *sina* rättigheter samtidigt som han håller alla andra inom avgränsningarna av *deras* rättigheter. Det fanns i detta

¹²³⁹ Nuvarande adress Rödbodtorget (vid västra delen av Fredsgatan och Jakobsgatan)

¹²⁴⁰ Se kap 2 avsn 19-21

synsätt inget fosterländskt samförstånd eller solidaritet, ingen enighet mellan furste och undersåtar. En annan samtidskildrare fördömer ”det envisa motstånd emot alla mera väsentliga samhällsförbättringar, som sedan decennier tillbaka utgjort karaktären av nuvarande styrelse”, d v s Jean Bernadotte, kallad ”samhällsbyggare” av sentida revisionister.

En annan samtida minnestecknare talar om riksdagens *förnedring* under Jeans styre, hur riksdagsledamöterna sålde ut sig själva, nationens och dess medborgares friheter och värdighet, och *lät sig* korrumpas av den svartkrullhåriga från Pau:

”Ridderskapet och adeln – stödet för friheten, aktat i hela landet som sådant – sjönk i sina medborgares ögon till despotismens villigaste verktyg, sedan ministären begagnat sig av de beroende adliga ämbetsmännen i voteringarna för att vinna pluralitet. Prästeståndet har alltid och i alla länder varit servilismens stöd. Och borgarståndets ledamöter vanns genom titlar, stjärnor, medan bondeståndets genom annan impuls lämnat sin medborgerlighet i sticket.”

D v s raka penningmutor och omdömesförgrumlande fylleskivor för bondeledamöterna, sponsrade av Jean och verktyget Wetterstedt, kvällen innan avgörande voteringar skulle äga rum. Senare uppdagade kvittenser bevisar hur Jean och hans verktyg mjölkade olika kassor för att totalförstöra folkstyret och korrumpas riksdagen. Exempelvis så erhöll bondeståndets sekreterare, Trägårdh¹²⁴¹, 8647 riksdaler¹²⁴² vid riksdagen 1823 att spendera på mutor i form av excessiv representation samt kontantutbetalningar för att omvända ledamöter, och under 1828-1830 års riksdag hade hovkanslern David von Schulzenheim erhållit 25 274 riksdaler¹²⁴³ ur Barthélemyfonden för täckande av ”hemliga utgifter”, där dessa varit särskilt riktade åt tongivande bondeledamöter.

”Varje riksdagsledamot som vågat hysa motsatta åsikter till regeringen och framställa dem i ett fritt språk, ansågs som en *fiende* av densamma”, fortsätter samma skildrare.

Även skribenter synade allt skarpare Jeans gärningar sen ankomsten till Sverige 1810, och landade i att ”handlingar, som förut utgjort föremål för nationens beundran och stolthet” – enligt det tillrättlagda, falska narrativet som körts ner i truten på befolkningen av regimen och svartkappeväldet – i själva verket varit ”ett spel med Sveriges intressen, vari *det personliga och dynastiska intressets främjande* egentligen utgjort såväl drivfjäder som resultat”.

Hög tid så att låta myterna¹²⁴⁴ kring ”Carl Johan” belysas i fullt dagsljus, vilket var vad som skett under 1830-talet fram till denna punkt.

Missnöjet som byggts upp inför riksdagen 1840 begränsades emellertid inte till riksdagens ledamöter. Avsaknaden av social jämlikhet, basala rättigheter och verklig demokrati, och en känsla av frånvaro av delaktighet annat än som skattebetalare, hade odlat stark irritation hos svenska folket. Tillförordnade statssekreteraren Ulfsparré påpekar att ”sinnesstämningen *i allmänhet hos nationen* emot regeringen” var avog, särskilt sedan Crusenstolpekravallerna 1838. Gunnar Heckscher skriver i sin avhandling att ”opinionen *i landet* hade under tryckfrihetsstriderna och oroligheterna i Stockholm blivit våldsamt upphetsad” mot regimen. ”Den verkliga oppositionen 1840 var icke längre endast en riksdagsfaktion”, menar Heckscher,

¹²⁴¹ Sven Emanuel Trägårdh (1780-1848), svensk lagman och politiker

¹²⁴² 8647 riksdaler banco år 1823 motsvaras år 2020 av ca 1,3 mkr (KPI), 2,6 mkr (guldprisindex) alt 42 mkr (arbetarlöneindex)

¹²⁴³ 25 274 riksdaler banco år 1830 motsvaras år 2020 av ca 3,4 mkr (KPI), 7,4 mkr kr (guldprisindex) alt 120 mkr (arbetarlöneindex)

¹²⁴⁴ T ex myterna om ”Carl Johans” (Jean Bernadottes svenskklingande artistnamn används oftast av de som söker framhäva hans storhet och briljans) omdömesgilla lugnande av de farliga samhällsomstörtande drängupproren och hans faderliga nåd vid domarnas avkunnande 1811-1812 (kap 3 avsn 8, 10-12, 16, 22-23, 25-26), hans eget framsynta initiativ att grunda en svensk lantbruksakademi 1811 (kap 3 avsn 21), hans välmående och ändamålsenliga justering av den svenska tryckfrihetsgrundlagen 1812 (kap 4 avsn 7), hans tappra besegrande av Napoleon och befriande av Tyskland 1813 (kap 5 avsn 15-16; kap 6-19), hans statsmannamässiga unionsbygge med Norge 1814 (kap 20-21), hans storsinta och osjälviska avbetalning av den svenska utlandsskulden med egna pengar 1815 (kap 22 avsn 11), o s v.

utan "hade åtskilliga av de egenskaper som utmärker en *folkrörelse*". Gunnar Thunander¹²⁴⁵ talar i sitt stora arbete om folkskolan om "ett adels- och ämbetsmannavälde som kändes *tryckande* för allmogen", vilket skapat ett utbrett missnöje bland de lägre folkklasserna. Detta "herrehat", deras desillusion och djupa fördömande av den rådande samhällsordningen, kanaliserades nu allt kraftfullare genom bondeledamöterna i riksdagen mot klassamhällets främste upprätthållare och etablissemangets beskyddare, nämligen kung Jean.

Vidare skriver Carl Gustaf Löwenhielm inför riksdagen att "de liberala tidningarna med sina revolutionära artiklar lästes med begärlighet av *hela Sverige*". Valkretsar gav även på lokal nivå runt om i landet sina riksdagsmän – sina representanter – tydliga och *tvingande* mandat att arbeta för reformer i liberal riktning. Runt om i Sveriges socknar fanns förbittring över hur nationen styrdes. Respekten för Jean Bernadotte var borta – han hade gravt missbrukat en hel nations förtroende, som givit honom Vasarnas tronföljd – och det berättas i källmaterialet hur privatpersoner relativt öppet och ohämmat kallade honom för olika tillmälen såsom "sugga", utan att längre avskräckas av risken att dras inför rätta för högmålsbrott. Stockholms slott kallades inte längre för "slottet", en term som innefattar viss vördnad, utan för "fyrkanten" som snarare antyder simpelhet, stelhet, auktoritär obändighet, samt ett ogillande och en tappad respekt i omvärldens ögon. En insändare i *Aftonbladet* på vårkanten påpekade att svenska folket ville ha rättvisa och respekt, och ett styre som är något annat än bara inkasserare av sin egen pension. "Folkets pengar ska även i förvaltningens händer vara *folkets*, ett förskott åt framtiden", men i den nuvarande regimen såg folket föga mer än "dess uteslutande *egennytt*".

Under riksdagens gång så publicerade statsfången på Vaxholm, Crusenstolpe, en bok kallad *Morianen*, del 2, där han, fiktivt, skildrar Gustaf III:s reaktion när någon ger honom rådet att lindra sin privata penningknipa genom att sälja en fransk koloniö i Västindien som Sverige var på väg att erhålla, och påstå att pengarna tillhör honom själv. Gustaf III reagerar i boken "med gnistrande ögon och kinderna blossande av vrede" och utropar:

"Fy! Fy! Vad ska det heta min herre! Vill ni, att jag ska bli en *skamfläck* i hävderna? En kung roffa sitt eget land! Bete sig som en schackerjude¹²⁴⁶ mot sitt eget folk! Fy! Fy! Vilken förnedring att ens tänka ditåt! Det vore förbi, för evigt förbi med vördnaden för majestätet, den stund en Herrens smorde kunde beträdas med en så *smutsig egennytt*."

Budskapet i denna scen i Crusenstolpes bok var tydligt.

Kleptomannen, parasiten Jean hade bestulit svenska nationen på *allt* som funnits inom räckhåll. Inklusiv Guadeloupe, och mycket mer därtill.

Det fick vara nog.

Vid ett möte som troligen ägde rum någon gång i samband med riksdagens inledning mellan Jean och hans kritiker från sommaren 1813,¹²⁴⁷ Carl Henric Anckarsvärd, frågade kung Jean drygt och retoriskt om Anckarsvärd "ville ha ett inbördeskrig", eftersom Jean ville bibehålla sitt allenastyre och han *älskade* sina pengar som han tog av svenskarna. Anckarsvärd svarade lugnt att nej, det ville han inte, "men för övrigt råder inget tvivel om att ett inbördeskrig kunde uppfriska en gammal rutten stat".

Ett bra svar.

Många var "mätta" på Jeans misskötsel av Sverige, enligt en skribent. Fransosen Jean Bernadottes självhärskarfasoner var fördärvliga, omoraliska och osvenska, och bågaren av frustration hos folket hade runnit över.

Utrikesminister Stierneld konstaterar i början av 1840:

¹²⁴⁵ Gustaf Karl Gunnar Thunander (1883-1967), svensk skolman och författare

¹²⁴⁶ schackerjude = (nedsättande benämning för) jude som sysslar med schackrande, i bemärkelsen handla eller köpslå med bedrägliga eller olagliga metoder, eller tillskansa sig vinst på ett ohederligt sätt

¹²⁴⁷ Se kap 6 avsn 8

”Att en hitintills lugn och lojal nation blivit vad den nu är och tyvärr blir, kan i det hela blott tillskrivas *en enda* persons tillgörande.”

Flera *skydde* parasitfamiljen på slottet. Ville inte ha med den att göra. Det nämns ett exempel i källmaterialet på hur en riksdagsledamot, som fått en inbjudan till en bankett på slottet med paddan Désirée som värd, helt enkelt inte ville gå, hade inget intresse av att andas in falskheten, så han gav löparen, som kom med inbjudan, 24 skilling¹²⁴⁸ i dricks för att markera honom som ”icke träffad”. Utan levererad inbjudan, inget deltagande.

Jean Bernadotte hade förstört de demokratiska processerna i Sverige, söndermutat riksdagen, korruperat rättsväsendet, slitit sönder grundlagarnas bokstav och andemening, svindlat staten och i förlängningen Sveriges skattebetalare på en förmögenhet, raderat den landsförvisade Vasafamiljen ur Sveriges historiska och kulturella arv, ägnat huvuddelen av sin vakna tid åt att fortsätta bedriva spioneri mot prins Gustav av Vasa nere i Europa och att berika sig själv privat av svenska statens tillgångar och resurser, samt fullständigt eftersatt den svenska nationens utveckling. Och flunkat sin SFI-kurs.

Fin externrekrytering 1810.

Naturvetaren Isaac Newtons¹²⁴⁹ s k ”tredje lag” kan tillämpas inte bara inom klassisk mekanik, utan även, åtminstone metaforiskt, i politiken och samhället. Denna naturlag fokuserar på att krafter alltid förekommer i par; dels en *kraft* och dels en *motkraft* eller *reaktionskraft*. Tillämpningen av denna förklaringsmodell på den svenska samhället under Jeans autokrati skulle alltså analogt vara, att ett politiskt tryck som *forcerar* igenom repressiva åtgärder och maktfullkomliga anordningar på ett fritt och hederligt folk, ger upphov till en motreaktion av samma magnitud i motsatt riktning. En auktoritärt, manipulativt, korrupt och egennyttigt kuvande av ett självständigt och i grunden förnuftigt folk, ger förr eller senare upphov till en *backlash*.

Man visste sålunda att 1840 års riksdag skulle bli stormig och forma sig såsom en allvarsam kraftmätning mellan regim och opposition. Motsättningarna var större än någonsin sen 1809. Dagspressen hade vuxit fram till en maktfaktor som den ej tidigare varit, och maktgranskande debattörer hade under 1830-talet dragit bort slöjan för hovet, samhällsetablissemang och den politiska eliten med stor journalistisk ihärdighet. Pressen som opinionsbildande faktor hade gjort sitt inträde i svensk politik, och alltfler debattörer ifrågasatte etablissemang, allra främst den bernadotteska regimen. Nils Holmberg poängterar i sin avhandling att de liberala tidningarna starkast återopade rättssynpunkten; ”regeringen har såsom innehavare av den faktiska makten icke bekymrat sig om att iakttaga grundlagens *anda* och *bokstav*”. Regimen hade makt, men var rättsligt och moraliskt ihålig, bankrutt. Särskilt beklämmande var Jean Bernadottes åtalsimmunitet.

Vi har tidigare citerat den inflytelserika professorn i historia, rektorn för Uppsala universitet, författaren, filosofen, historikern och samhällsdebattören Erik Gustaf Geijer som i en uppsats vid denna tid skrev att ”ett å regentens sida brutet samhällskontrakt *tillintetgör hans rättigheter*”.¹²⁵⁰

Klarspråk från Geijer. Samtidigt strävade Anders Lindeberg och Vaxholmsfången Crusenstolpe genom olika böcker och skrifter åt att införa republik i Sverige. Lindeberg hade november 1838 gett ut häftet *Revolution och republik* och följt upp detta i mars 1839 med den

¹²⁴⁸ 24 skilling banco år 1840 motsvaras år 2020 av ca 62 kr (KPI), 150 kr (guldprisindex) alt 2200 kr (arbetarlöneindex)

¹²⁴⁹ Isaac Newton (1642-1727), brittisk matematiker, fysiker, astronom, teolog och författare

¹²⁵⁰ Se kap 24 avsn 10 (slutet)

skarpa efterräkningen kallad *Bidrag till Sveriges historia efter den 5 november 1810*¹²⁵¹. Av Crusenstolpe hade i april 1839 publicerats *Vidräkning och reform*.

Riksdagsoppositionen hade i 30 års tid varit splittrad – eller snarare målmedvetet *splittrats* – och aldrig förmått att unisont ställa Jean till svars. Tills riksdagen 1840. Riksdagen hade fått nog, och för första gången på länge hade nu regimen en *enig riksdag* som motståndare i många frågor. Resultatet blev, att hela Bernadottetidens styrelseskick störtade samman.

Den viktigaste insikten inför riksdagen 1840 var för oppositionen vikten av att *organisera sig*. Tyngdpunkten av oppositionen låg i borgare- och bondestånden, men nästan ett år innan riksdagens öppnande hade även några ledande oppositionsmän inom adelns riksdagsgrupp, en "koalition" enad i sin avsmak för stamfadern, börjat prata ihop sig. Deras huvudmål var Jeans abdikation. Deras andra stora mål var en representationsreform. Givetvis hade Jean lyckats infiltrera dessa möten och höll sig underrättad.

Aftonbladet varnade för regimen vanliga slughet, att lägga fram skenförslag för att förvilla eller splittra oppositionen. Det gällde därför att inte släppa ur sikte det övergripande målet, att avsätta statsråden och krossa Jean Bernadottes allenastyrande, egenmäktighet och nepotism. Åtgärder vidtogs för att förhindra att enskilda riksdagsmän lät sig korrumperas, sälja ut sig till regimen.

Regimen försökte dock bäst den kunde. För att neutralisera – oskadliggöra – den skarpsinniga och inflytelserika ledamoten Hans Jansson¹²⁵² i bondeståndet så ville regimen göra honom till talman för ståndet. Därmed skulle man rycka bort honom från debatterna och opinionsbildningen. I flera timmar manglade man Jansson. När detta knep blev känt den **15 januari 1840** blev bestörtningen stor på *Aftonbladets* redaktion. Hierta begärde ett möte med Jansson, de träffades klockan 15 på *Aftonbladets* kontor, och Hierta lyckades tillsammans med andra avstyra regimen trick. Jansson avtog regimen flotta erbjudande, och kvarstod som oppositionsman.

Bondeståndet, allmogens representanter, var regimen främsta ideologiska motpol. Utöver manipulationen av enskilda medlemmar vittnar en källa om regimen strävan att söka "söndra ståndet inom sig självt". Hartmansdorff lyckades splittra oppositionen på Riddarhuset, och gammal traditionell mutverksamhet – stamfaderns paradgren – lyckades också locka över en och annan. Det berättas i källmaterialet hur Jean arrangerade s k "korrupter"¹²⁵³ för att med vin, mat, smicker, halvseriösa löften och utfästelser om diverse förmåner och avancemang, mota in vacklande ledamöter i rätt fålla. Bl a höll dvärgen¹²⁵⁴ Otto Mörner, som gärna såg sig själv som större än han var, höll hov på Mosebacke för riksdagsledamöter inför budgetomröstningarna, evenemanget sponsrat av Jean. Det nämns även att bondeståndets sekreterare Carl Gustaf Cassel¹²⁵⁵, utsedd av Jean och som stod denne nära, erhöll 1000 riksdaler¹²⁵⁶ i månaden i s k "taffelpengar" för att kunna smörja bondeledamöterna. Det berättas hur man genom en kronofogde sökte sätta press på bondeledamoten Sven Heurlin¹²⁵⁷, som till slut erbjöds 4000

¹²⁵¹ Se kap 2 avsn 24 (5 november 1810 var när Jean Bernadotte upptogs som adoptivson av Carl XIII och drottning Charlotta, och formellt svors in som Sveriges tronföljare vid en ceremoni i Rikssalen); se även kap 24 avsn 21

¹²⁵² Hans Jansson (1792-1854), svensk klockare, bonde och politiker

¹²⁵³ Ordet "korrupt" i detta sammanhang används i källmaterialet alltså som ett substantiv, och kan bäst översättas med *mutmiddag* eller *mutfest*.

¹²⁵⁴ Se kap 2 avsn 16 (25 juni 1810); kap 23 avsn 23 (Mörners näsduksuppvaktning på slottet) för noteringar ang Mörners kroppslängd.

¹²⁵⁵ Carl Gustaf Cassel (Wiberg) (1783-1866), svensk ämbetsman, lagman och psalmförfattare

¹²⁵⁶ 1000 riksdaler banco år 1840 motsvaras år 2020 av ca 120 000 kr (KPI), 300 000 kr (guldprisindex) alt 4,4 mkr (arbetarlöneindex)

¹²⁵⁷ Sven Heurlin (1796-1873), svensk hemmansägare, nämndeman och politiker

riksdaler¹²⁵⁸ kontant för att rösta enligt regimens linje. På flera platser i dagböcker och brev från denna riksdag talas rakt på sak om *mutor* av olika slag, utan eufemismer. Flera riksdagsledamöter talar i källmaterialet om hur Jean 1840-1841, liksom vid tidigare riksdagar, köpte riksdagsledamöter för att få igenom sina propositioner och för att fälla voteringar åt rätt håll. Jeans begagnande av denna metod hade så till den grad infekterat de svenska demokratiska processerna inifrån, att mutförandet *normaliserats*. Bedragaren som mutat till sig Vasatronföljden 1810, hade under tre decennier ersatt gammaldags svensk hederlighet med en moraliskt förkastlig mutkultur utan motsvarighet, någonstans, någonsin.

Ett annat praktexempel är den liberala oppositionsledamoten Clas Fredric Horn¹²⁵⁹ i adelsståndet, som valdes till ordförande i statsutskottet, en av nyckelpositionerna under hela riksdagen. Han drev nitiskt den liberala oppositionslinjen och sågs som en förgrundsfigur under riksdagen, men så helt plötsligt – från klarblå himmel under pågående riksdag – svängde han om 180 grader, tog regimens parti och började argumentera skarpt *mot* oppositionen. Förklaringen bakom detta överraskande sidbyte var att stamfadern, kungen av *mutor*, lovat Horn att bli konsultativt statsråd eller landshövding om han bytte sida och ägnade återstoden av riksmötet istället livligt argumentera för regimens konservativa linje. Horn ville bli landshövding, och då får man sälja ut sig, helt enkelt. Så Clas Fredric Horn horade allt vad han förmådde. Den landshövdingpost som han lovades hade visserligen Jean Bernadotte redan bortlovat åt någon annan, men löftesbrott var aldrig någon stor sak för denne man från Pau, så den billige Horn erhöll efteråt sin tjugiga muta, landshövdingämbetet i Stockholm.

Jean fortsatte att kontrollera vissa nyckelspelare i riksdagen som sina marionetter. Det talas om, hur han lät två av sina mest konservativa marionetter starta en "dispyt" inför åhörare, där den ene anklagade den andre för att lägga fram ett lagförslag med "demokratiska tendenser". Beräkningen med detta uppträdande var att insöva motståndarsidan, den liberala oppositionen, i inbillningen att lagförslaget i fråga nog trots allt var ganska acceptabelt, och att på det sättet mitigera oppositionens motstånd. Jean var cynisk, slug och machiavellisk som få, och oändligt kreativ för att driva igenom sin agenda.

Men trots dessa bernadotteska korruptionsansatser i alla kreativa former, så var självförtroendet gott hos oppositionen inför riksdagen. Hattmakare Söderström¹²⁶⁰ vid Riddarhustorget sades på en enda dag innan öppningen ha sålt över 100 nya hattar till riksdagsmän, där några köpare kommenterade att de kommit till Stockholm som mössor men nu blivit hattar. Och på söndagskvällen den **19 januari** stod Hierta värd för en middag hemma hos sig, där bl a Carl Henric Anckarsvärd, publicisten Dalman¹²⁶¹, bondeledaren Hans Jansson, borgarståndets ledande liberaler Thore Petré¹²⁶² och Carl Fredrik Wærn¹²⁶³, samt ytterligare något halvdussin ledande oppositionssinnade riksdagsmän närvarade. Tanken var att prata ihop sig och fortlöpande träffas 1-2 gånger i veckan under riksdagens gång. Anckarsvärd utbringade en skål för Hierta för att han med sådan uthållighet trotsat regimens censurmakt – indragningsmakten – och Hierta utbringade i sin tur en likartad skål för Dalman.

Riksdagen öppnade högtidligt den **25 januari**. Jean var retlig och otålig inför vad som väntade, och hans ministär orolig. Stamfadern var vid denna tidpunkt mycket åldrad. Hans hår, som 1832 ännu varit svart, var nu alldeles vitt. Hans gång var inte lika stolt och säker som förr, hans tal hade förändrats genom förlusten av tänder. En observatör skriver att han inte uppträdde

¹²⁵⁸ 4000 riksdaler år 1840 motsvaras år 2020 av ca 500 000 kr (KPI), 1,2 mkr (guldprisindex) alt 17,7 mkr (arbetarlöneindex)

¹²⁵⁹ Se kap 23 avsn 26 (omnämnt som oppositionsman och kraftfull regimkritiker under riksdagen 1828-1830)

¹²⁶⁰ Per Söderström (1801-1881), svensk hattmakare

¹²⁶¹ Wilhelm Fredric Achatas Dalman (1801-1881), svensk publicist och politiker

¹²⁶² Johan Theodor "Thore" Petre (1793-1853), svensk bruksägare och politiker

¹²⁶³ Carl Fredrik Wærn (1787-1858), svensk bruksägare och politiker

särskilt majestätiskt, och "han hade föga hälsat och sett ond ut". Flera källor menar samtidigt att han fortfarande hade samma labila humör, samma vresighet, och var lika slug och opålitlig som någonsin; Jean "lovade då han är i knipan, och håller sedermera så mycket han behagar" noterar vid denna tid en närvarande iakttagare i sin dagbok. Ingen förändring på den punkten alltså.

I trontalet, som upplästes av junior emedan pappsen satt stel och helt orörlig, framhölls sedan vanligt vad som briljant utträttats under Jeans 30 år i Sverige, i syfte att förekomma eller avvärja delar av det massiva motstånd som väntades under riksdagen. I talet utmålade sig stamfadern i princip som Sveriges frälsare, där han drevs av en pliktkänsla gentemot Sverige och "av en inre röst, som syntes mig en ingivelse från himlen". Stamfadern menade att han hade räddat Sverige och dess arma folk likt Moses, och att han hade en osjälvisk pliktkänsla för "mänskligheten" vilket utgjorde "hela mitt väsen", enligt honom själv. Stamfaderns öppningstal var grandios, triumfatoriskt och övermåttan rikt på självgodhet och poetiska formuleringar och en lång uppräkningslista av alla hans goda gärningar för Sverige, där sanningen duktigt tuktats och historieskrivningen tillrättalagts. Trontalet var en redovisning av Sveriges förträffliga utveckling på olika områden alltsedan han själv, Jean, landstigit i Helsingborg; en sagolik skönmåling av egenkärlekens store maestro. Grundläggande anständig ödmjukhet och genuin förståelse för det hårt betryckta svenska folket, och respekt för dess representanter, den bittra opposition som satt där mitt framför honom i Rikssalen och lyssnade, lyste med sin frånvaro. Sällan har väl bristen på balans, självdistans och självinsikt varit så uppenbar, närmast parodisk.

I mitten av talet fälldes orden, uppmaningen:

"Förstå eder regering."

Dessa ord från en man som inte klarade sin SFI, än mindre brydde sig om svenska språket, svenska konstitutionen och svenska lagar, och ej förstod det svenska folket, den svenska nationalkaraktären och det svenska lynnet, svenska synsätt och värderingar, svensk sammanhållning och svenska förhoppningar, o s v. Han, fransosen som aldrig blev annat än fransos, uppfordrade nu svenskarna att "förstå" sin moraliskt fördärvade regim. Distanslöst.

Löjligast av allt i trontalet var nog ändå avslutningen. Stamfadern sade, att efter att ha dedikerat halva sitt liv till Sverige och i viss mån Norge så lovade han att även *efter sin död* fortsätta verka i samma riktning. Från sin givna plats i himlen lovade han att "även där nedkalla Skaparens välsignelse" över svenskar och norrmän. Imponerande. En utfästelse från stamfader Bernadotte att fortsätta sitt idoga arbete för Sverige och Norge även i nästa skede efter han lämnat jordelivet. Men som sagt, denne skojare från Pau hade under sin levnad inte direkt gjort sig känd för att hålla löften.

Etiketten fordrade att de fyra riksdagsgruppernas talmän efter talet gick upp och kysste kung Jeans hand. Så skedde. Det noteras att bondeståndets talman gjorde en *mycket kort* bugning. När kung Jean senare under ceremonin lämnat scenen och tronen stod tom, och adelns riksdagsledamöter defilerade förbi densamma, så bugade sig en mängd av dessa vuxna mängd ändå för den tomma stolen! Carl Wilhelm Liljecrona kommenterar i sin dagbok:

"...precis som de katolska korgossarna då de gå förbi hostian¹²⁶⁴. Det var ohyggligt att se ett så förnedrande devuemang¹²⁶⁵."

En annan observation som Liljecrona registrerar i sin dagbok, var närvaron i Rikssalen av USAs chargé d'affaires Christopher Hughes¹²⁶⁶. Amerikanen satt mitt ibland de övriga diplomaterna på diplomatläktaren, men medan monarkiernas representanter hade

¹²⁶⁴ hostia = nattvardsbrödet i katolska kyrkan, motsvarande oblat (som enligt den katolska läran genom nattvardsceremonin förvandlas till Kristi lekamen)

¹²⁶⁵ devuemang = oinskränkt hängivenhet för eller underdånighet under en regent eller högt överordnad person; servilitet, kryperi (jmf förklaring av *devuerad* i kap 24 avsn 13)

¹²⁶⁶ Christopher Hughes (1786-1849), amerikansk jurist och diplomat

”gullbelastade uniformer och hela konstellationer på bröstet” av löjligt krimskrams, så ”gladde mig Amerikas republikanism”, kommenterar Liljecrona, enär Hughes kom iklädd ”blå frack och frisrock¹²⁶⁷”. Inga jävla krusiduller.

Stånden debatterade ett förslag till svarsadress till trontalet. En respons skriven av Anders Lindeberg sades vara ”bra skriven, men en dylik adress vore föga bättre än en krigsförklaring”. Vad Jean ville ta åt sig äran för hade Lindeberg framhållit var *nationens* gärning,¹²⁶⁸ vilket undergrävt Jeans tomma skryt. Ett annat förslag utarbetades som i huvudsak var författat av Lars Johan Hierta och justerat av bondeledaren Hans Jansson. Denna svarsadress fokuserade på sakpolitik i konkreta frågor såsom det höga skattetrycket, den ökande fattigdomen och brottsligheten i landet, folkskolefrågan, arméns storlek i fredstid, en mer representativ demokrati, en tydligare meritokrati i tillsättningen av tjänster inom den offentliga förvaltningen, samt en vädjan om en regeringspolitik som följde ”mera bestämda och bestående grundsatsar”, d v s var baserad på *principer och långsiktighet* istället för den frustrerande hattighet och inkonsekvens och det klåparaktiga godtycke som nu rådde.

Denna svarsadress förföll emellertid också. Adeln manipulerades ut av regimen, och i prästeståndet och borgarståndet avvärjdes svarsadressen på andra sätt. Endast bondeståndet godkände svarsadressen med överväldigande majoritet. Då de övriga stånden ej längre var med på initiativet, sökte bondeledaren Hans Jansson låta en deputation från enbart bondeståndet överlämna adressen till stamfadern. Men Jean skickade istället en budbärare till böndernas riksdagsgrupp med meddelandet, att han tagit del av deras förslag till svarsadress på trontalet och tyckte *verkligt* att det lät hovsamt och sanningsenligt, men eftersom de tre övriga stånden ej ställt sig bakom detta alster så tänkte han inte ta emot bönderna heller, de skulle tyvärr inte släppas in i hans kungaborg. En liten deputation gick ändå upp, men nekades tillträde. Med denna överlägsenhet och sarkasm så vägrade han ta emot dem. *Fegheten*, *ynkryggheten*, *arrogansen* i tydlig illustration.

Ovanstående kom emellertid senare under riksdagen att slå tillbaka mot honom själv. När han mot slutet av året 1840 insåg att bönderna utgjorde en maktfaktor att räkna med vid denna riksdag, skickade han sin allt-i-allo dvärgassistent Otto Mörner efter dem. Mörner sprang runt och försökte övertala bondeledamöterna att gemensamt uppvakta Jean på slottet, och kungen skulle då bedyra hur högt han värderade dem, o s v. Bönderna gick inte på detta. Jean hade i 30 års tid spelat sina kort, nu spelade de sina. Dög det inte på vårvintern att träffa dem när de ville berätta om det *verkliga* nödtillståndet i landet, kunde det vara. Ville hans höga majestät Bernadotte dem något, fick han *befalla* dem att inställa sig. Det var slutfjäskat nu. Slut med hovteatern.

Riksdagen körde så igång. Autokraten och hans junta försökte intensivt manipulera valen till utskotten, där frågor bereddes. Detta sedvanliga försök till kontroll och styrning fick dock snarare på flera håll motsatt effekt, och valen utföll till oppositionens förmån. Pålitliga oppositionsmän invaldes i majoritet.

En talrik opposition stod så färdig att öppna kampen mot det maktmissbrukande styret vid riksdagen 1840. Motionsflödet var stort redan från start. Vid riksdagen som helhet skulle väcktas 1500-1600 motioner i alla möjliga ämnen. Särskilt ymnigt flödade motionerna i bondeståndet, som strävade efter lägre skattebördor och allmänna förbättringar för Sveriges lantbruksbefolkning. Besparingar föreslogs på olika områden inklusive Sveriges prästerskap. Den genom historien så underkuvade allmogen, som itutats att vörda Gud och konungen, började

¹²⁶⁷ frisrock = grov enfärgad ylleroock; arbetsrock

¹²⁶⁸ Detta faktum analyseras, bevisas och kommenteras på flera platser i källmaterialet och har även nämnts tidigare i vår berättelse (se t ex kap 24 avsn 13; det svenska samhället byggdes och utvecklades men detta var inte *tack vare* Jean Bernadottes inblandning utan *trots* hans inblandning).

äntligen frigöra sig från den pådyvlade subordinationspliktens förtryck. Riksdagsledamöter för bondeståndet motionerade nu för biskopsämbetets avskaffande och domprostbefattningarnas upphävande. Allra längst gick smålänningen Johannes Andersson¹²⁶⁹, som yrkade att hela prästerskapet i riket och samtliga dess löneinkomster borde inskränkas till hälften!

Det talades även tidigt om att ställa kung Jeans *rådgivare* till svars för misskötseln av nationen – eftersom kungen själv ju ägde en bekväm åtalsimmunitet – och flera ansåg att man t o m borde ställa Jeans bitch Magnus Brahe inför riksrett. Bitchen Brahe, grindvakten till sängkammaren, ansågs allmänt som rejält underbegåvad, en ”odåga”, egenmäktig och godtycklig i utövningen av den oinskränkta makt han hade i egenskap av gränssnitt¹²⁷⁰ mellan kungen och resten av statsförvaltningen och nationen, och alltför berusad av sin egen upphöjelse. Bitchen Brahe kallades bland oppositionsmän sarkastiskt för *Excellentissimus*. En uppgiftslämnare skriver att även kronprins Oscar gärna såg Brahe avlägsnad från sitt allsmäktiga pseudoämbete, för att därmed bringa Braheväldet till ända. Och apropå omvärldens slocknande respekt för Jean, som omnämns ovan, så gällde detsamma för hans bitch. En anekdot i källmaterialet berättar om hur Brahe kort efter riksdagens inledning erbjöd den obekväme oppositionsledamoten Jules Schwerin¹²⁷¹, 29 år gammal, tjänst vid någon svensk ambassad utomlands, i syfte att få bort honom från riksdagen. Efter ett par dagar återkom Schwerin med svaret, enligt källmaterialet, att han ”ansåg sig mer tjäna det allmänna om han stannade hemma och använde sina bemödanden att *motverka och tillintetgöra herr excellens inkonstitutionella inflytande*”. Smack! Ett sådant yttrande hade tidigare belönats med några års straffarbete på fästning, men nu kom ingen påföljd. Både Jean och hans bitch hade börjat dra örönen åt sig.

Bitchen Brahe använde dock under riksdagen alla fula och olagliga trick som han lärt sig ur Jeans bok. Hans mut- och utpressningssystem var omfattande, och likaså lejde han personer att *öppna privat post* mellan olika oppositionsmän, för att på så vis spionera på dem. Magnus Brahe var sålunda inte bara en illegitim, inkompetent, överbefordrad skälm utan en *lagbrytare* av värsta sort, och bör i Sveriges historieskrivning så bedömas.

Den **1 februari** uppläste Anckarsvärd ett anförande på Riddarhuset som huvudsakligen rörde statsbudgetprocessen. Anförandet slog an tonen för riksdagen. ”Över stad och land vilar en dyster obelåtenhet hos folket”, där de tunga skatterna var en kraftig anledning därtill. Anckarsvärd fortsatte:

”En regeringsmakt, som endast synes intagen av egoistisk känsla för sina egna inbillade rättigheter, och som icke under 30 år¹²⁷² visat sig representera nationens önskningsar eller behov, kunde lätt få vunnit spel, om stånden splittrade sina åsikter.”

Autokraten själv var dock, enligt grundlagen, på flera sätt fridlyst, okränkbar. Därför måttades istället kritiken mot hans nominella rådgivare i konseljen, jaherrarna, statsråden, där de mest hatade var Stasichefen Nerman och censurchefen Hartmansdorff. *Ministrarna* blev alltså oppositionens måltavla, men detta var bara att indirekt förklara sitt missnöje med den åtalsimmune kungens faktiska styre.

Det var uppenbart redan från start att den liberala oppositionen vid riksdagen skulle bli övermäktig, och att den ämnade ställa regimen till svars. Stamfader Bernadotte och hans konselj hade blivit så mäktiga populära, men ingen ville klä skott för oppositionens skarpa angrepp och, med fog, besvikelse. Det talades tidigt om avsättning av enskilda ministrar eller stora delar av

¹²⁶⁹ Johannes Andersson (1791-1842), svensk bonde och politiker

¹²⁷⁰ gränssnitt = förbindelselänk mellan en huvudenhet, en källa eller kärna och dess underlydande, dess nyttjare eller andra kringarrangemang

¹²⁷¹ Carl Johan Gustaf Adolf Julius (Jules) von Schwerin (1810-1880), svensk militärofficer och godsägare

¹²⁷² D v s tiden från 1810 då Jean valdes till tronföljare vid bedrägerivalet i Örebro och anlände till Sverige. Den egoism och de inbillade rättigheter som Anckarsvärd refererade till var givetvis ett indirekt angrepp på Jean Bernadotte personligen.

regeringen. Men för att *förekomma* detta så begärde *hela* konseljen den **2 februari** avsked hos Jean. Det diskuterades vem som skulle meddela autokraten, eftersom en storm var att vänta. Utrikesminister Stierneld blev den som gick upp, och när han kom tillbaka till sina kollegor sade han, mycket uppriven, sedan han lugnat sig:

”Jag fick åka jag, som man säger...”

Anhållan hade mottagits av den 77-årige Jean med vrede och häftighet. Om varje minister var för sig begärde avsked var det en sak, men en kollektiv avskedsansökan skulle han aldrig bifalla. Så då fick det bli det så istället. Tre ministrar – övriga kröp undan – framförde var för sig till honom sin anhållan om avsked, men då svarade kungen nu istället att ingen efterträdare fanns, att regeringen ändå skulle ombildas, och med all sin charm och måne andra förmåner lockade han dem att fortsätta förvaltningen av sina ämbeten, vilket gjorde att de fogade sig och stannade kvar. Endast Rosenblad resignerade, mot sin egen vilja, då han klarast symboliserade regimens oeffterättlighet och ändå kunde forceras ut på annat sätt.

Senare på våren så ombildades emellertid ministären med nya statsråd, där den allra mest hatade, Nerman, utan omsvep kallad *skurk* av en samtidskildrare, avlägsnades och istället belönades med en landshövdingsutnämning.¹²⁷³ I en formulering avsedd att skyla över att Jean var orsaken till krisen i landet och krisen i konseljen, så skriver dock hovpanegyristen professor Höjer att ”det gick särdeles trögt att inmönstra nya matrosar på ett så osäkert fartyg *som Posses och Stiernelds regeringsskuta*”. Autokraten Jean har i Torvald Höjers historieberättande oftast något slags ofattbart frikort från klander, och var här alltså ute ur bilden som upphovsman till någon osäkerhet eller obalans inom den exekutiva makten. Historieförvärgaren Höjer kastar istället över skulden för misskötseln av nationen och missnöjet hos riksdagen, med denna sluga fras och med en illusionists fingerfärdighet, på ett par av konseljmedlemmarna, Posse och Stierneld. Snyggt trick, Höjer.

Det berättas emellertid i källmaterialet, att trots riksdagens hårda kritik och markeringar mot regimen, så fortsatte Jean under våren att agera *demonstrativt* egenmäktigt – t ex i frågan om exporttullar – ”för att visa hela landet att det är *han ensam* som styr, även då han tar sig nya ministrar”, citat från en samtida minnestecknare, och att konseljen av statsråd ”blott spelar rollen av åhörare till ‘allenastyrandets’ föfoganden”. Jean ville med detta visa att han allena utgjorde den verkställande makten, oavsett riksdagens synpunkter, och ”att ‘systemet’ är oförändrat”, enligt källan. I mitten av maj 1840 publicerades så slutligen den nya konseljens laguppställning, och då kunde konstateras att alla var utbytta utom tre personer, som ansågs som någorlunda rättskaffens. ”En nätt liten undanstökning”, kommenterar en dagboksskrivare, och fortsätter att ”denna välvning på taburetterna är en stor seger för oppositionen”. Lite senare under riksdagens gång hävdade emellertid den mycket framstående industrimannen Gustaf Daniel Wilcke, tidigare riksdagsledamot för borgarståndet men nu företagsledare på heltid, att man ”nu förlorat allt hopp om förändring till det bättre”, emedan Jean ”aldrig frivilligt förändrar system och avlägger sina många regeringslyten, utan att det blott är personer han ombyter”. D

¹²⁷³ Detta är gängse praxis än i modern tid i icke-meritokratin Sverige, att underpresterande och/eller impopulära och/eller trötta och *nästan* pensionsfärdiga statsråd eller andra gestalter inom maktetablissemanget belönas med lukrativa och statusbetingade reträttposter i form av befattningar som landshövding, generaldirektör, ambassadör eller liknande, där ”politisk erfarenhet” – eller vilken luddig nonsens term regimen än väljer att använda för att motivera denna form av nepotism – tillåts övertrumfa hårda faktiska kvalifikationer, meriter och lämplighet hos många andra kandidater som vore väsentligen bättre tjänliga för värvet. Denna ohederliga vänskaps- och partiloyalitetskorruption, ett slags fallskärmssystem för *insiders* i den övre politiska etablissemangssfären, har givetvis sedan länge undergrävt tilltron till den svenska myndighetsförvaltningen och de politiskt tillsatta individer som där befinner sig i de övre förvaltningsskikten, likaså krossat illusionen om ”meritokrati”, objektivitet och hederlighet i bredare bemärkelse i svensk offentlig förvaltning. Detta icke-meritokratiska och synnerligen icke-transparenta förfarande – missbruket av utnämningmakten – har sedan länge raderat ut legitimiteten hos såväl de styrande som deras styre. Jmfr kap 24 avsn 20; Epilog avsn 6.

v s statsråden var och förblev endast statister i enmansshowen. Trots oppositionens segrar på ytan så var allenastyrandet, despotismen och den psykstörda *nervokrat*¹²⁷⁴ närmast intakta.

Riksdagen, media och stora delar av Sverige hade sedan 1830-talet ställt sitt hopp till Oscar som mot slutet av 1830-talet, i skarpaste kontrast till sin far, visat viss ödmjukhet och förståelse inför Sveriges problem och ådagalagt klart liberala tankegångar. Oscar kallades allmänt för "Framtiden". Sonens popularitet väckte emellertid bitter avundsjuka hos stamfadern. Jean anklagade såväl Oscar som dennes adjutanter för att tillhöra oppositionen, och i vad som endast kan klassas som *ren mobbning* klandrade pappa Jean sin son för att vara en dålig talare, för att vara lat och för att inte vara praktiskt lagd utan alltför teoretisk, "en akademiker". Jean kunde domdera över och sedan schasa ut Oscar inför andras åsyn. Omvärlden, som bevittnade Jeans repressivitet, tyckte synd om Oscar. "Stackars prins" kommenterade en hovdam, Ulla Lagerbielke.

Jacob De la Gardie berättar i sin dagbok för den **12 februari** om en bisarr scen på slottet, som han genast gick hem och nedtecknade med ordagranna repliker. Oscar infann sig hos fadern, som nu – med hela sin teatraliska läggning och böjelse för improviserade dramascener – förklarade att han, p g a riksdagens *otacksamhet* gentemot honom, tänkte lämna den svenska regeringen åt Oscar och själv slå sig ner i Norge.¹²⁷⁵ När Oscar motsatte sig denna idé höjde stamfadern insatserna, skruvade upp temperaturen, och påstod att det då återstod endast två alternativ. Antingen slopade man 1809 års regeringsform och ersatte den med en annan, eller också abdikerade *hela dynastin*. Stamfadern använde nu detta som ett utpressningshot mot sin son *för att få Oscar att bekänna sin lojalitet* – stod han ovillkorligt bakom sin far kungen till 100% eller var han en av dessa opålitliga liberaler som återopade konstitutionens maktbalansande anordningar? Rummet var spänt. Oscar hade inget val, och han lät sig underdånigt och uppskakad ryckas med i dramat. Oscar bedyrade krypande sin lydnadsplikt inför den patetiske fadern i rummet och bönföll denne att inte gå den vägen:

"Mitt liv, min plats, mina rättigheter, allt jag äger i världen, är jag eder skyldig, och mitt tacksamma hjärta glömmer det aldrig. Men, sire, min rätt till kronan efter eder är obestriddig, och om jag har olyckan att förlora eder, skulle jag ej överlåta den åt någon, och ni har ej heller rätt att frånta mig den."

Oscar föll ner på knä på golvet framför sin far och bad honom att överge denna tanke, som var "lika skadlig för eders majestät som för mig och mina barn". Oscar, nere på golvet, fortsatte:

"Värdigas förfoga över mitt blod, mitt liv för att tjäna eder, för att vara eder till nytta, men kräv icke en sådan uppoffring som ni nu har nämnt, och som jag är säker på att eders majestät skulle vara den förste att ångra!"

Gripna av stunden föll far och son sedan i varandras armar.

De psykologiska frakturerna och rubbningarna inom denna släkt är en hel vetenskap i sig självt.

Vi lämnar den bernadotteska familjeterapin och återgår till riksdagen.

De faktiska sakfrågor som väcktes i riksdagsdebatterna spände över ett brett spektrum. Bland de viktigare förslagen var att återställa riksdagens bestämmanderätt över statens budget. Tre sjundedelar av statens inkomster, alltså över 42%, stod utanför riksdagens bestämmanderätt. Med hänvisning till regeringsformens 57 §, som sade att beskattningsrätten av svenska folket utövas av riksdagen allena, lades motioner fram för att begränsa regimens makt att kringgå denna princip och reducera Jeans godtycke och valde över statsbudgeten – "jag är staten" – och den orättmätiga skattebördan som därigenom drabbade svenska folket, inte minst den knogande allmogen. Flera kallade detta för vad det var, nämligen *ren utsugning* av folket.

¹²⁷⁴ Se kap 24 avsn 5

¹²⁷⁵ Jmfr kap 24 avsn 13

Den **14 februari** yttrade en av statsutskottets ledamöter privat att man inte litade på regimen, eller på integriteten hos de statsråd som satt kring Jeans konseljbord och skulle fungera som hans "rådgivare", så det enda specifika nya anslag man ämnade bevilja i statsbudgeten, det enda man måste tydligt prioritera, var för *folkskolor*.¹²⁷⁶ Ett par veckor senare, den **26 februari**, föreslog Hans Jansson i bondeståndet att man skulle arbeta för att reducera skattetrycket för allmogen med hälften, 50%. Hela budgetprocessen måste anpassas så, att man utgick från vilka skäliga skatteintäkter som riksdagen kunde förfoga över, och sedan anpassade utgifterna därefter. Inte att man först lät utgiftssidan skena hejdlöst, och sedan plussade ihop allt och skickade slutnotan till gräsrotsfolket. Hovfolk och ämbetsmän kunde heller inte godtyckligt bestämma över hur mycket nationen skulle ge dem, utan att själva behöva bidra med något.

Anckarsvärd lade fram en motion om att minska statsbudgeten med drygt en åttondel, ca 1 150 000 riksdaler banco, inklusive en avprutning av det extremt höga anslaget till hovet med 100 000. Som skäl anfördes att då riksdagen beviljat motsvarande ökning av anslaget 1823, hade man gjort det med förståelsen att denna extra uppoffring från skattebetalarna åt kungen skulle underlätta kungens arbete för ett effektivare styre av riket, bättre budgetprocesser, ett förenklat skattesystem, ökad närings- och handelsfrihet m m, vilket skulle gynna alla. Men istället, argumenterade Anckarsvärd, hade Sverige sedan dess sett *sämre* tider, välståndet hade avtagit, och inga förbättringar eller någon gynnsam utveckling alls ägt rum som man förväntat sig då bonusen beviljades. Därför var det nu, 17 år senare, inte mer än rätt att detta extra påslag drogs tillbaka då effekten uppenbarligen varit noll.

Omröstningarna om statsbudgeten och allokeringarna till olika ändamål ägde rum i flera omgångar efter sommaren. De gick ej så lång som oppositionen önskat, men utföll på flera punkter till oppositionens fördel, d v s med reducerade anslag till flera utgiftsområden.

Den **7 mars** lade samme Anckarsvärd fram en motion på Riddarhuset om hävandet av fransosen Jeans hänsynslösa kontaktförbud för svenska medborgare med den landsförvisade svenska Vasafamiljen, som han och verktyget Wetterstedt pressat igenom på Bernadottedagen den 10 december 1812.¹²⁷⁷ I motionen, över 2000 ord lång, förklarade Anckarsvärd pedagogiskt hur grundlagsvidrig tillkomsten och tillämpningen av Jeans förordning var, och han klandrade mot slutet av motionen hårt det svenska domstolsväsendet, som otvivelaktigt måste varit medvetet om ogiltigheten av dessa av Jean påhittade dödsstraff, men ändå agerat *medlöpare* till Jean. Anckarsvärds avslutande ord var:

"Vartill båtar¹²⁷⁸ domarmaktens lagstadgade oberoende av verkställande makten, då dess *villighet att tillhandaga*¹²⁷⁹ denna visar sig så stor, att den icke rubbas eller ens besväras av någon den minsta tvekan vid tillämpning av en över hövan sträng och otillbörlig lag, vars upphov, natur och egenskap minst för de lagkloke bort vara någon hemlighet? --- De *blodsdomar*¹²⁸⁰, vilka till följd av en blott kunglig författning, under en tid av förflutna 28 år, *fläckt den svenska domarmakten*, talar tillräckligt för vikten och för nödvändigheten av denna min framställning."

"Bravo!" ropade några när Anckarsvärd läste upp detta. Regimens män i Riddarhusets stora sal såg på varandra.

Motionen debatterades den **18 mars**. Hartmansdorff, regimens starke man och konservativ ledare under riksdagen¹²⁸¹ – med ett ansiktsuttryck som "en sannskyldig spegel av hyckleri,

¹²⁷⁶ Jmfr kap 24 avsn 19

¹²⁷⁷ Se kap 4 avsn 15

¹²⁷⁸ båta = vara till gagn eller nytta, hjälp; tjäna till

¹²⁷⁹ tillhandaga = bispringa, understödja

¹²⁸⁰ blodsdom = dödsdom, i synnerhet om dödsdom som betraktas såsom alltför sträng eller som orättvis

¹²⁸¹ Flera källor uppger att Jean ej tålde Hartmansdorff personligen (jmfr t ex kap 24 avsn 13, slutet, hur Jean retar sig på och förnedrar Hartmansdorff inför andra), men begagnade honom ändå som ett bekvämt och lydigt redskap för att

arghet och tigeraktighet” enligt en samtida – skrev i sin dagbok att han var uppe klockan 04 denna dag för att redigera de sista detaljerna och skruva upp den retoriska styrkan på sitt anförande som han arbetat med i många dagar, och som var nästan 4300 ord långt. Hartmansdorff reste sig upp och tog ordet, och med historierevisionistisk finess sökte han nu vända Anckarsvärds roll i Västra arméns revolt 1809 och Gustaf IV Adolfs störtande emot Anckarsvärd, och undergräva hela motionen. Hartmansdorff passade på att hylla Jeans framsynta uppgörelse i Åbo i augusti 1812,¹²⁸² samtidigt som han pikade Anckarsvärd för dennes ifrågasättande av Jeans politik sommaren 1813,¹²⁸³ och använde även detta för att undergräva Anckarsvärd. Hartmansdorff hyllade de som ”troligen” granskat författningen, bl a Wetterstedt, som ”till skarpsinnighet, kunskaper, rättskaffenhet och aktning för lag” inte kunde ifrågasättas. Hartmansdorff vältrade en, förvisso välskriven, kaskad av galla, bitterhet och klander mot Anckarsvärd som revolutionär 1809, som riksdagsman därefter, och nu som ledande oppositionsman.

Under det påföljande replikskiftet ställde sig Fredrik Leonard Rosenquist¹²⁸⁴ bakom Anckarsvärds argument, och menade att förbudet från 1812 samtidigt innebar ”så liten adelhet i syftning, så liten aktning för människorätt och människovärde”, ”stridande mot moralen”, och hur svenskar ”genom ett maktspråk tvingas att förkväva” sin omtanke, hänsyn och respekt för de landsförvisade, oaktat Gustaf IV Adolfs misstag. Förbudet var ”kränkande för rättskänslan” och ovärdigt Sverige som nation. Rosenquist gisslade även Hartmansdorffs egen omvändelse från liberal oppositionsman på 1820-talet till konservativ lakej åt Bernadotte på 1830-talet.

Därefter tog Anckarsvärd själv till orda. Efter att relativt oförargligt ha beklagat sig över hur Hartmansdorff ”mindre sysselsatt sig med min motion än med min person”, så gick han till hård attack, och kallade Hartmansdorff för ”en sådan enväldets, godtyckets och laglöshetens apostel”... Det stampades, bullrades och ropades på Riddarhuset. Hartmansdorff själv satt ”mycket röd i synen och drog sig ned i kappan”, enligt en dagboksskrivare. Lantmarskalken, talmannen, slog med klubban i bordet och ropade efter tystnad. Anckarsvärd lämnade sedan en saklig muntlig vederläggning av Hartmansdorffs anförande, varpå många bravorop hördes.

Flera talare ömsom stöttade och kritiserade de båda huvudkombattanterna, Anckarsvärd och Hartmansdorff. Flera som följde regimens linje, att förbudet måste kvarstå, varnade för vilka signaler som detta annars skulle sända till utlandet. Trampellen Gustaf Löwenhielm – den 68-årige gubben, en av Jeans allra tidigaste trogna anhängare på svensk mark, både pretentiös och övermåttan självmärkvärdig – varnade patetiskt att ”hela Europa i denna stunden har ögonen fästade på rikets ständer”, och att beslutet i frågan om detta förbud ”i en oberäknelig grad ska uppehålla eller försvaga vårt land”. En annan debattör, Dalman, antog motsatt ståndpunkt och menade att denna typ av *despotism* inte hörde hemma i Sverige, och att förbudet ”icke bör kvarstå såsom ett monument från de menlösa och skugggrädda tider, då man icke vågade säga sanningen, och då man såg spöken mitt på ljusa dagen”.

Det hela slutade dock med att riksdagen *ej* biföll Anckarsvärds förslag. Kontaktförbudet upphävdes först 1844 av Oscar, strax efter Jeans bortgång.¹²⁸⁵

Det var emellertid nu tydligt, efter bara några veckor, att denna riksdag skulle bli ett väsentligt bakslag för kung Jeans regim, inklusive tydliga markeringar i flera symbolfrågor. Man fortsatte från regimens sida att på olika sätt försöka pressa eller övertala oppositionsmän att

---

pressa igenom sin agenda i riksdagen. Jean och Hartmansdorff höll ej direktkontakt under riksdagen, utan all information och alla instruktioner gick via länken Brahe. Hartmansdorff *tilldelades en roll* att spela på riksdagen.

¹²⁸² Se kap 4 avsn 12

¹²⁸³ Se kap 6 avsn 8

¹²⁸⁴ Fredrik Leonard Rosenquist (Gyllensvaan) (1784-1864), svensk militärofficer och politiker

¹²⁸⁵ Kontaktförbudet upphävdes den 7 maj 1844, 60 dagar efter Jean drog ur jacket (se kort kommentar därom i kap 25 avsn 3).

byta sida, att splittra debatterna, förhålla, uppskjuta, revidera utformningen av obekväma ärenden. Det gick så långt, att rykten spreds i olika riksdagsgrupper att *ryska militära trupper* kunde ingripa i Stockholm under den pågående riksdagen till familjen Bernadottes förmån och släktens ograverade maktställning, om oppositionen inte modererade sig.¹²⁸⁶

En av Jeans lojalister, Johan Lefrén¹²⁸⁷ – som för sin *blinda* lojalitet gentemot stamfadern belönats med snabba befordringar i den militära hierarkin, chefsämbeten, adelskap, ordnar m m, och sedermera av Oscar gjordes till medlem av serafimerklubben – yttrade vid en votering på Riddarhuset som gick emot regimen:

”Nej, låt ryssarna komma hit och kväsa dem!”

Lite opassande uttalande av en svensk general, kan man tycka. Men lojaliteten till familjen Bernadotte var överordnad allt för den befordrade och besmyckade Lefrén.¹²⁸⁸

Motioner lades även fram om exempelvis teatermonopolets avskaffande, avskaffande av kyrkoplikten, avskaffande av svenska medborgares förbud att resa utomlands utan regimens godkännande, inskränkning av husagan, och förslag utarbetades även om både en framtida enkammarriksdag och tvåkammarriksdag. I såväl borgare- som bondeståndet föreslogs att Jeans apanage skulle reduceras med 100 000 riksdaler per år – ett förslag som satte honom ”i en fureur¹²⁸⁹, vartill man ej sett maken”. *Familjeförmögenheten*, via utsugning av det fattiga landet på alla tänkbara vis, och genom alla upptänkliga trick som endast kan rubriceras som *svindleri* alternativt *stöld* i historieskrivningen, var helig för stamfadern.

En motion lades även fram om att riksdagen skulle kräva av Jean att Crusenstolpe släpptes fri från fängelset på Vaxholm, men den konservativa falangen, under bitchen Brahes tillfälliga ordförandeskap på Riddarhuset, lyckades på ett synnerligen fult sätt att utmanövrera denna motion och blockera att den behandlades. Icke desto mindre så avreste den **30 april** en hop riksdagsmän ur bondeståndet från Stockholm till Vaxholm med ångslupen *Bellman* för att tillbringa valborgsmässoafton med statsfången Crusenstolpe. Bitchen Brahe hade via en av sina spioner begärt passagerarlistan av kaptenen på *Bellman*, för att införas i regimens svarta bok, enligt en uppgiftslämnare. Icke desto mindre besökte en mängd bondeledamöter Crusenstolpe på Vaxholm återigen söndagen den **10 maj**, där man skålade, hurrade, drack och sjöng. Denna incident ledde till att Jean beordrade en undersökning, samt att kommandanten på fästningen reprimanderades för att ha tillåtit detta. När Jean en månad senare, i juni, fick för sig att bönderna återigen var på väg att hälsa på Crusenstolpe, skickade han bud – mitt i natten – till generaldirektören för Fängelsestyrelsen, Clas Livijn, att åka ut till Vaxholm och sitta vakt där så att bönderna ej hittade på något ofog. Men allt var bara inbillning. Inga bönder dykte upp den dagen, och Livijn fick snopen resa hem. Livijn kommenterade privat till vaktbefälhavaren på Vaxholm att han trodde att det fattades några skruvar hos Jean. Exakt samma analys gjorde en annan, i källmaterialet icke namngiven men trovärdigt dokumenterad, person i Jeans närmaste omgivning några månader senare. Karl'n var störd.

Några veckor senare noterar Liljecrona i sin dagbok, att Jeans humör uppe på ”fyrkanten” emellanåt var alldeles ursinnigt:

¹²⁸⁶ Jmfr kap 4 avsn 12 (överenskommelsen om *rysk militär intervention på svensk mark* för att skydda familjen Bernadottes maktställning i Sverige vid behov)

¹²⁸⁷ Johan Peter Lefrén (1784-1862), svensk militärofficer, militärteoretiker och politiker

¹²⁸⁸ Crusenstolpe menar i en nekrolog över Lefrén att hans ”nit att visa kungen underdånig uppmärksamhet kostade Lefrén livet”. Crusenstolpe förklarar att Lefrén den 1 januari 1862 for upp till slottet två gånger, ”under blåsig och kall väderlek --- med blott en tunn uniformskappa till överrock”, för att fjäska för stamfaderns barnbarn Carl Ludvig Eugen Bernadotte (1826-1872; artistnamn Karl XV), varpå Lefrén förkyld sig, fick slag och dog den 9 januari 1862.

¹²⁸⁹ fureur = raseri, ursinne

”Stampningar i golvet och bedyrandet, att det eller det ej ska ske. Mycket rasande på bönderna. Om nätterna, då champagnen gjort verkan om aftonen, sitter han i en soffa med pall under fötterna och kan ej sova. Då gormas och grälas hela natten.”

Som sagt, ej mentalt frisk. Psykisk ohälsa är inget att skämta om, och detta var på fullt allvar.¹²⁹⁰

Åter till motionsflödet. Förslag lades även fram att stryka § 114 av regeringsformen, särbehandlingsparagrafen.¹²⁹¹ Men en av de största reformerna under riksdagen 1840-1841 var departementalreformen. Riksstyrelsen hade under tre decennier utgjorts av *en* dominerande personlighet – under några år kallad kronprins, därefter kung – samt ett antal jaherrar samlade runt ett konseljbord, där de viktigaste besluten ändå redan hade fattats i sängkammaren.

Den **16 maj** beslutade riksdagen om en viktig förändring i detta avseende. Denna lördag klockan 13 hölls plenum plenorum i Rikssalen med anledning av det från föregående riksdag vilade förslaget till grundlagsändring som skulle införa s k departementalstyrelse. Öppningstalet upplästes av dåvarande justitieministern Arvid Mauritz Posse¹²⁹² som representerade regimen och vars anförande därmed innehöll en fin dos historierevisionism och sarkastiska undertoner om vad som lett fram till detta historiska vägval. Jean själv... var dock inte närvarande utan hade sjukankmält sig! Likaså hans pudel Brahe. Fega undanflykter för att slippa bevista en ceremoni där den egna makten inskränktes.

Grundlagsändringen innebar att det under tre decennier rådande konturlösa hopkoket som utgjort konseljen, nu ersattes med en skarpare definierad exekutiv makt bestående av sju departement med var sitt statsråd som departementschef, som blev föredragande i konseljen för egna ärenden inom sitt respektive område. Detta introducerade en tydlig ansvarsfördelning som ej funnits tidigare, då konseljledamöterna haft en allmänt rådgivande ställning. Reformen stärkte även statsrådets ställning visavi kungamakten. Vid departementalreformen avskaffades även hovkanslersämbetet, detta tämligen diffusa ämbete som t ex tidigare innehafts av verktyget Wetterstedt i 15 års tid.

Departementalstyrelsen var en viktig konstitutionell förändring och ett viktigt framsteg i svensk offentlig förvaltningshistoria. En invändning som förekom redan i maj 1840 var emellertid – och denna invändning är högst relevant än i vår tid – att detta system möjliggör ”att högvälborna odugligheter kan sitta med portföljerna i händerna, blott de söker upp åt sig dugliga expeditonschefer”. D v s vilken jävla nolla som helst kan bli svenskt statsråd, en välbetald galjonsfigur, bara denne har kompetent folk i departementet som förstår sakfrågorna och bereder ärendena på ett skickligt sätt. Exempel saknas sannerligen ej i detta avseende.

Jean, som den sluge spelare han var, parerade införandet av departementalstyrelse genom att kort därpå befalla att alla stadsrådsberedningarna skulle avskaffas, vilket innebar att varje minister *först* enskilt måste dra varje ärende med kungen, utan att ärendet först kunnat beredas av en stab, och *sedan* slussas vidare till konseljen för formellt beslut. Genom detta steg sökte han undergräva statsrådets ärendeberedning och samtidigt bibehålla sin egen auktoritet och kontroll över alla ärenden, eftersom svaga ministrar – d v s i princip hela bunten – skulle mer eller mindre nödgas anpassa sina ställningstaganden efter högste chefen. Allenastyrandet skulle alltså därmed förbli närmast intakt. Även genom andra hala metoder kämpade Jean för sina prerogativ. ”Allenastyrandet förfäktar sin *pensée immutable*¹²⁹³ ända in i döden” kommenterar en dagboksskrivare vid riksdagen, samt att man aldrig av Jean kunde ”vara dåraktig nog att vänta sig någon uppriktig och ärlig koncession”.

¹²⁹⁰ Jmfr kap 9 avsn 13; kap 24 avsn 24

¹²⁹¹ Se kap 2 avsn 6

¹²⁹² Arvid Mauritz Arvidsson Posse (1792-1850), svensk jurist, ämbetsman och politiker

¹²⁹³ *pensée immutable* = oföränderlig tanke; fix idé

Den **21 maj** publicerades en anonym insändare i *Aftonbladet*¹²⁹⁴ med rubriken *En blick på riksdagen från landsorten*. Den anonyme författaren var Otto Sebastian von Unge¹²⁹⁵, och var en skickligt formulerad svidande kritik av Jeans styre och hans blockerande av Sveriges framtidskridande. Skribenten liknade det svenska statskicket vid "en trasdräkt", och menade att "de tusende små motionerna vid våra riksdagar är intet annat än lika många försök att lappa hålen", ett "lappskrädderi" och "projektmakeri" som inte på något sätt hjälpte Sverige, utan för *makten* endast var en "önskvärd avledare från allt radikalt". Skribenten ville istället att riksdagen gjorde radikalare omarbetningar av själva *grundvalarna* av Sveriges styre, underförstått ändrade regeringsformen för att begränsa Bernadottes envælde. För att fixa Sverige måste "sjukdomsämnet först bortskaffas ur de inre delarna" av statsförvaltningen. Riksdagen måste *visa sin makt* och stå upp för *folkets* intressen, där nedsättningen av den brutala skattebördan för allmogen var en prioritet, där obegränsade och ständigt ökade militärrustningsutgifter i fredstid ej längre kunde motiveras.¹²⁹⁶ Kungamakten, regimen, må vara hur tung som helst, men "står icke fast mot floden och stormen --- då den ej vilar på rättvisan", och att påstå att kungamakten är av Guds nåde är bara nonsens om denna kungamakt trycker ner folket och gör dem till tiggare. Skribenten liknade regimen pengaslukande vid ett stort svart hål, och påminde om att det ytterst är *folket* som vidmakthåller kungatronen. "Svenska folkets långsamt mognande övertygelse" – förståelse, genomsådande – hade hunnit ikapp; *tanken*, förmågan att iakttaga och dra egna slutsatser, var den nya tidens folkmakt. Insändaren påtalade också att den utbredda fattigdomen i landet även gav upphov till sidoeffekter som sedefördärv, kriminalitet och samhälleligt förfall, och spred sig som en cancer. *Girigheten* på Stockholms slott måste inskränkas:

"Att komma åt folkens penningar är, efter alla synbara tecken, vår tids regeringskonst."

Det bernadotteska kleptokratin i skribentens fokus alltså. Återigen.

Om folket inte fick någon synlig kompensation för dessa ryggnäckande skatter, "torde den dag komma, då kapitalinsättningarna icke endast upphöra, utan ock de redan gjorda blir utpantade¹²⁹⁷". D v s *återta* det som kleptokraten Bernadotte usurperat från svenska folket.¹²⁹⁸ Bl a förväntade sig folket statlig ekonomiskt stöd till ett *utbildningsväsende* värt namnet.¹²⁹⁹

Artikeln i *Aftonbladet* triggade givetvis stort missnöje på högsta ort, och via bitchen Brahe företogs undersökningar om vem skribenten var, och man förberedde en nedstängning av *Aftonbladet*, som dock förföll.

Ovanstående reaktion bottenade i Jeans instinkt att till varje pris upprätthålla sin *publika* image, att bibehålla budskapsföreträdet, och in i det sista söka bevara den *illusion* som svenskarna matats med i samband med bedrägeririksdagen i Örebro 1810, och som marknadsförts hårt ända sen dess, en medveten fortlöpande revisionism som tyvärr i stor utsträckning lever kvar i dagens litteratur, enär moderna populärhistoriker och s k seriösa

¹²⁹⁴ Egentligen *Det tjungondeförsta Aftonbladet*

¹²⁹⁵ Otto Sebastian von Unge (1797-1849), svensk militärofficer, skriftställare och målare

¹²⁹⁶ Det handlade, som vi sett tidigare, inte ens främst om faktiska kapacitetsförbättringar inom de militära grenarna, utan om ett förhöjande av främst arméns "yttre glans", ekipering, prakt, ståt, yppighet, eftersom Jean betraktade armén som sin egen statusaccessoar, en maktsymbol, ett dyrt och skinande uppvisningsattribut.

¹²⁹⁷ utpanta = utmäta eller ta tillgångar i pant för motpartens betalningsskyldighet; genom utmätning/konfiskering driva in utestående fordringar eller skyldigheter; lägga beslag på något som tillhör motparten

¹²⁹⁸ I dagens penningvärde rör det sig fortfarande om utestående mångmiljardbelopp. Enbart Guadeloupeutbetalningarna för 1815-1983 uppgår i 2020 års penningvärde till sammanlagt 2,3 miljarder kronor justerat med KPI, eller 60 miljarder kronor justerat med arbetarlöneindex. Lägg därtill den ytterligare residualen som svenska staten bestals på i samband med Guadeloupevindeln motsvarande ca 260 mkr (KPI) resp 9,9 miljarder kr (arbetarlöneindex). Se kap 22 avsn 11; Epilog avsn 6.

¹²⁹⁹ Jmfr kap 24 avsn 10

historiker hellre idisslar skrönor än bemödar sig att skrapa på ytan, lyfta på stenar, gräva och kritiskt granska. *Hämförelsen* fick aldrig krasas under något så ovidkommande som sanningen.

Detta ställdes på sin spets i slutet av maj 1840, då två brittiska eller amerikanska förespråkare för slaveriets avskaffande anlände till Stockholm. USAs nordöstra stater hade redan sen 1777 tagit steg för att avskaffa slaveriet, och under de följande decennierna hade denna rörelse vuxit. Nu, 1840, räknade amerikanska abolitionistsamfund¹³⁰⁰ 15 000 medlemmar över hela landet, och flera stora amerikanska politiska ledare hade starkt engagerat sig i frågan. Storbritannien hade genom sin *Slavery Abolition Act* år 1833 gjort slaveri olagligt i det brittiska imperiet.

Debatten i slaverifrågan blev allt distinktare under denna tid – det var en fråga om ren anständighet, den mest grundläggande medmänsklighet, och att visa ett tydligt moraliskt och modernt statsmannamässigt ledarskap i frågan. Sverige innehade fortfarande kolonin Saint Barthélemy i Västindien, där slaveri var tillåtet. Så dessa två talesmän för slaveriets avskaffande, som var på väg till den stora internationella konferensen¹³⁰¹ i London för avskaffandet av slaveriet, hade tagit en lång omväg via Stockholm för att försöka övertala Jean Bernadotte att vända i frågan, och avskaffa slaveriet på den svenska kolonin. Men Jean... vägrade att ens ta emot dem! Carl Wilhelm Liljecrona låter stamfaderns hyckleri lysa med full kraft i sin dagboksanteckning för den **1 juni**:

”De båda kväkarna¹³⁰², som varit här för att bedriva slavarnas på Barthélemy emancipation¹³⁰³, hade anhållit om audiens hos ’Hjälten, Statsmannen och Människovännen’, men den hade blivit dem *förvägrad*. --- I lördags afton, innan kväkarna reste, hade åtskilliga personer varit hos dem och beslutat att bilda en antislaveriförening, som ska stå i gemenskap med den i London nyligen bildade,¹³⁰⁴ som har för avsikt att verka för slaveriets avskaffande *i hela världen*.”

Återigen var det *vanliga svenska medborgare* som både visade förnuft, principer, ledarskap och handlingskraft. *Inte* Jean, som i tre decennier snarare verkat som ett bottenankare för nationen och dess internationella anseende.¹³⁰⁵ Slavstatusen för de mellan 800-1000 slavarna på den svenska kolonin St Barthélemy avskaffades först tre år efter stamfaderns död, hösten 1847.

I hastverket 1809 års regeringsform saknades påtryckningsmedel för riksdagen att ställa den yttersta exekutiva makten till svars. Anklagelser kunde inte riktas mot kungen själv – som ju åtnjöt åtalsimmunitet, en tjusig anställningsförmån som Sveriges riksdag snällt låtit gå i arv – så oppositionen gav sig därför på hans rådgivare. Efter granskning av statsrådsprotokoll sen 1834 lade konstitutionsutskottet den **2 juni** fram ett memorial där man tillrådde justitieombudsmannen att ställa inte mindre 17 statsråd och statssekreterare inför riks rätt i inte mindre än 31 olika mål, där utskottet riktade 72 specifika åtalpunkter mot statsråden. KUs exempellöst digra anmärkningsmemorial var på 17 sidor, och många åtal rörde regeringsformens §§ 106 och 107. Brottet bestod i att dessa rådgivare till kungen ”*tillstyrkt överträdelser av rikets grundlagar och andra gällande lagar, dels underlåtit att göra föreställningar, eller, genom vägrande av kontrasignation, lägga hinder emot sådana överträdelser*”.

¹³⁰⁰ abolitionism = (amerikansk) rörelse som (på 1800-talet) kämpade för och slutligen genomdrev slaveriets avskaffande

¹³⁰¹ *World Anti-Slavery Convention* som hölls i Exeter Hall i London den 12-23 juni 1840.

¹³⁰² kväkarna = ett i England på 1600-talet uppkommet (religiöst) samfund som är känt för att vara abolitionistiskt (motståndare mot slaveriet), pacifistiskt (fredsförespråkande) och betonar vikten av varje människas inre röst och samvete. Kväkarna utmärker sig genom fromhet och ett enkelt levnadssätt.

¹³⁰³ emancipation = frigörelse från rättsligt eller socialt förmynderi

¹³⁰⁴ *British and Foreign Anti-Slavery Society* grundat 17 april 1839, idag känt som *Anti-Slavery International* (www.antislavery.org)

¹³⁰⁵ Jmf r t ex raserandet av *Sverigebilden utomlands* under fälttåget 1813-1814, se kap 5-21.

Med andra ord – när Jeans egenmäktighet var oåtkomlig p g a åtalsimmuniteten, så riktades KUs attack mot statsrådets *flathet* att inte parera denna egenmäktighet och dessa överträdelser.

Riksrätten hade sina överläggningar i Riddarsalen¹³⁰⁶ på slottet. Processen slutade emellertid med att *ingen* av de 17 blev fälld. Professor Torvald Höjer – panegyrikerens överstepräst, den moderna svenska historierevisionismens maestro – drar givetvis stora växlar på frikännandet och vantolkar hela scenariot och resultatet för att passa sitt eget hyllningsnarrativ åt släkten Bernadotte. Men detta är att göra det lite enkelt för sig. Faktum var att *inför* varje förhandling så samlades de anklagade hos den nyligen avsatte justitieministern Mathias Rosenblad – serafimerklubbmedlem och synnerligen en *regiminsider*, tillika allmänt hatad för sin omoral – och pratade ihop sig, synkroniserade sina försvarsargument, jämkade sina "minnesbilder" och undanflykter. Och *inför* varje förhandling i Riddarsalen så förklarade justitieombudsmannen Landin¹³⁰⁷ att han själv ansåg att den tilltalade ej gjort något fel. Och själva riksrättens ordförande var ingen mindre än Bernadotteloyalisten Jacob "Träbenet" Cederström, rikligt belönad och befordrad av Jean i olika sammanhang genom åren. Med detta *utgångsläge* vid varje överläggning var det ganska givet var allting till slut skulle landa.

Riksrättsåtalet hade emellertid en symbolisk betydelse och kan ses som ett varningsskott, ett tecken på att den lagstiftande makten, riksdagen, faktiskt tordes göra ansatser för att visa sin maktställning visavi den verkställande makten, som sedan decennier kidnappats av en enda person. Signalvärdet av detta – att Jean till skillnad från tidigare nu hade skarpa ögon på sig; att omvärlden såg och förstod vad han höll på med – ska ej underskattas.

En annan fråga som kom upp var huruvida Sverige skulle återfå sin tryckfrihet, som man fråntagits 1812. Det framlades motioner om indragningsmaktens upphävande, och opinionen för dess avskaffande var så kraftig att t o m statsråden – *enhälligt* – ville lägga fram en proposition om den avskydda indragningsmaktens upphävande. Kungen, som enligt regeringsformen var satt att ta råd och vägledning från sina rådgivare, vägrade emellertid att ta råd och vägledning från sina rådgivare och avfärdade förslaget den **9 juni**.

En vecka senare, den **16 juni**, lade dock KU självt fram ett memorial som förklarade rättsvidrigheten av indragningsmakten, då denna egenartade funktion stod i direkt strid med paragrafer i en annan grundlag, regeringsformen. KU förtydligade också den principiella och moraliska förkastligheten som indragningsmakten inneslöt, med dess vida utrymme för egenmäktighet och godtycke. Regimens maktbefogenheter och presumtiva tillämpning av denna lagstiftning var både olämpliga och betänkliga, menade KU, och föreslog sålunda att den skulle upphöra. Memorialet var undertecknat av Carl Henric Anckarsvärd för adeln, Gustaf Nibelius¹³⁰⁸ för prästerna, Martin Morsing¹³⁰⁹ för borgarna och Hans Jansson för bönderna.

Detta var givetvis ett rött skynke för Jean Bernadotte, men trots att visst motstånd mobiliserades bland regimanhängarna i adelns riksdagsgrupp, så *antogs* förslaget av samtliga fyra stånden utan att det ens behövde gå till votering.¹³¹⁰ Grundlagsändringsförslaget, att avskaffa indragningsmakten, blev alltså vilande till kommande riksdag för beslut och verkställande, vilket också var vad som skedde, förvisso efter stamfaderns död. Även fastän samma fråga varit uppe för behandling vid flera tidigare riksdagar, så var det 1840 som processen inleddes som ledde fram till ett faktiskt förverkligande av denna grundlagsändring, och måste därför ses som en symboliskt viktig seger för den liberala oppositionen under denna riksdag.

¹³⁰⁶ *Riddarsalen* kallas idag *Serafimerordens sal* och ligger en trappa upp nära sydöstra hörnet av slottet.

¹³⁰⁷ Carl Ludvig Landin (1789-1858), svensk jurist och ämbetsman

¹³⁰⁸ Gustaf Nibelius (1789-1849), svensk biskop

¹³⁰⁹ Martin Töjjer (Tögerson) Morsing Thomasson (1790-1840), svensk handelsman, ämbetsman och politiker

¹³¹⁰ 4 juli 1840 av borgarna, 8 juli 1840 av adeln, 11 juli 1840 av prästerna och 15 juli 1840 av bönderna

Ungefär vid denna tid, när frågan om tryckfriheten behandlades av riksdagen, ägde söndagen den **5 juli** en stor fest rum i Stockholm till Johannes Gutenbergs¹³¹¹ ära för att fira 400-årsjubileet av den moderna tryckpressens introduktion. Klockan 13 denna söndag samlades Boktryckerisocietetens ledamöter, bokhandlare och branschfolk, en del riksdagsmän och andra inbjudna till en högtidlig ceremoni i Frimurarordens stora sal. En som själv sagt att han ville delta i detta firande var kronprins Oscar. Junior anlände strax efter klockan 13 och avhörde körsång och tal. Sedan åts middag där vid tre långbord dukats för 200 personer.

Mot slutet av måltiden reste sig Wallmark, Jeans gamle SFI-lärare, och föreslog en skål för sin f d elev, kungen, för dennes *fina* insatser för den svenska bokbranschen och svenska förläggare. Verkligen. Det tryckta ordets förkämpe. Fråga Crusenstolpe.

Efter detta tillgjorda wallmarkska fjäskiga snömos avsjöngs en sång till Jeans ära – som själv inte var närvarande – följt av fanfarer, ljud av smällande champagnekorkar och pliktskyldiga hurrarop.

Strax därefter reste sig Oscar och föreslog en skål till minne av den verkliga huvudpersonen, Gutenberg, för dennes möjliggörande av spridning av upplysning till många människor. Det sunda förnuftet i rummet vid detta tillfälle.

En annan part, förutom Jean, som oroades av och skydde de nya demokratiska inslagen i den svenska riksdagsdebatten, var Ryssland. Dess Stockholmsambassadör Andrzej Matuszewicz¹³¹² anhöll i början av juli om rätten att vid stamfader Bernadottes död, vilken kunde infinna sig de närmaste åren, *omedelbart* erkänna Oscar som kung, utan att med tidsdröjsmål invänta instruktion från St Petersburg. Diktaturen Ryssland ville ej se demokrati i Sverige och man skydde de republikanska tendenser som grodde i landet. Rysslands prioritet var att Bernadottefamiljen, dess marionetter, behöll sin distinkta och oinskränkta maktställning över svenska folket. Supermakten på andra sidan Östersjön, och tsardynastin Romanov som genom ett "familjefördrag" en gång förpliktigade sig att ge ryskt militärt skydd på svensk mark åt familjen Bernadotte om dess ställning skulle utmanas i Sverige, meddelade nu:

"Vi ha inga andra kandidater att beskydda, och vi skulle vara intresserade av den nya regeringens *lugn.*"

D v s en eufemism för en *oförändrad samhällsordning* , ett bernadotteskt regimstyre utan liberala eller demokratiska inslag i Sverige.

En blixtnabbt ryskt erkännande efter stamfaderns död av sonen Oscar som statschef i Sverige, skulle ge Ryssland en förvändning att *föregripa åtgärder* om Oscar därefter skulle ifrågasättas. Svenska riksdagen, tämligen naivt, bemyndigade den ryske ambassaden att erkänna Oscar på så sätt som man önskat.

Den **6 juli** presenterade KU ett memorial med förslag till ändring av ordalydelsen i regeringsformens § 4. På förekommen anledning, skulle man lugnt kunna säga. Det handlade närmare bestämt om ordet "allena" i den inledande satsen "konungen äger att *allena* styra riket på det sätt denna regeringsform föreskriver". En viss person slutade ju läsa denna sats efter de inledande sex orden – och hoppade även över resten av Sveriges grundlag – där just ordet "allena" var hans förvändning för envælde, despotism och egenmäktighet i alla dess former. KU föreslog att grundlagen skulle ändras så att ordet "allena" ströks.

När KUs förslag debatterades hos adeln menade Hugo Hamilton¹³¹³, en hovman med spelad naivitet, att signalvärdet av borttagandet av detta nyckelord var alltför stort, då ju svenska folket plötsligt skulle kunna få för sig att "konungen verkligen allena styr riket, vilket ingen kan tro".

¹³¹¹ Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg (ca 1400-1468), tysk uppfinnare, boktryckare, förläggare och guldsmed

¹³¹² Andrzej Matuszewicz (1796-1842), rysk diplomat

¹³¹³ Hugo Adolf Hamilton (1802-1871), svensk hovman, ämbetsman och politiker

Hamilton menade att det ej fanns några skäl till oro över något "missbruk över allenastyrande". Den nu 68-årige Gustaf Löwenhielm, en av regimens trognaste lakejer, uttryckte sig också "på det bestämdaste" emot KUs förslag, då detta "ofelbart skulle alstra ett intryck" som skulle ställa adelsståndet i dålig dager i Jeans ögon. Tänk vad hemskt. Och vad skulle man tänka utomlands? Löwenhielm var en person som knappt kunde öppna munnen på Riddarhuset utan att markera att han var berest, minsann, han hade jobbat utomlands, minsann, och *Sverigebilden utomlands*, ja den var viktig. Löwenhielm spelade på den svenska *ständiga* ängslan över vad man tycker i utlandet om lilla Sverige. Löwenhielm vidareutvecklade Hamiltons argumentation, att *givetvis* följde Jean grundlagens anda och bokstav, så ordet "allena" saknade därför egentligen betydelse. Jean lyssnade på, rådgjorde och samarbetade med sin konselj och alla tänkbara instanser på föredömligaste sätt, absolut. Så var det ju. Löwenhielms himmel var klarblå. Många andra talare slöt upp bakom Hamilton och Löwenhielm. Emil von Troil¹³¹⁴ kallade KUs förslag för "barnsligt" och menade att KU kunde "nyttigare använda sin tid under detta riksmöte", eftersom förändringen var betydelselös.

Trots detta motstånd, så *bifölls* fem månader senare, i början av december, ändringsförslaget i s k förstärkt KU. Det godtogs alltså av riksdagen som en vilande grundlagsändring till nästkommande riksdag, för att då avgöras.

Dessa strömningar och symboliskt blytunga delsegrar för oppositionen stressade stamfadern enormt. Efter flera motgångar och tydliga markeringar från riksdagen i många frågor, var Jeans humör värre än någonsin. Liljecrona skriver i sin dagbok för den **23 juli**, att en av Jeans personliga assistenter, ett kvinnligt hembiträde, berättat att hon inte längre stod ut – hon ville bort, *bort, bort* från detta förbannade dårhus, Jean Bernadottes slottsborg. Andra vittnesmål berättar om hur den tidigare i Sverige så omtalade "charmen" hos frälsaren från Pau var totalt försvunnen, att han istället var "mulen och bister" vid de få sammanträden där han deltog, och "gick utan att visa en enda vänlig min eller säga ett enda ord till någon". Samtidigt lämnade den **24 juli** både utrikesminister Stierneld och justitieminister Posse in sina avskedsansökningar. Den officiella förklaringen som gavs var en utskottsomröstning om statsbudgetfrågor, men andra källor menar att det var *kamarillans*¹³¹⁵ intrigspele och rent skadliga verksamhet som frätte sönder regimen inifrån. Utländska diplomatrapporter, som inte vändades under samma självzensur som många svenska rapportörer, förtäljer att den verkliga orsaken till ministrarnas exit var Jean Bernadottes uppenbara avsaknad av förtroende för sin konselj, sina ministrar, och att Jean själv i samröre med fän som Claes Ulrik Nerman och Carl Henrik Gyllenhaal fortsatte att undergräva allt konstitutionellt beslutsfattande.

Jean var rasande på mycket och i synnerhet på böndernas riksdagsgrupp. Han drack sin *Mumm* champagne om kvällarna och lät någon stackare läsa ärenden för honom, men så fort något upplästes som han inte gillade så befalldes han genast att avbryta uppläsningen och stoppa bort akten. Strutssyndromet – om man inte ser det eller hör det, så finns det inte. Under två månader tillfrågades inte mindre än *sju* kandidater om att fylla justitieministerposten, alltså uppbära ett av Sveriges högsta ämbeten. Samtliga tackade nej. Fyra av sju departementschefsposter uppehölls blott på förordnande, och hela Jeans regim hade fortsättningsvis en provisorisk prägel.

Jean ville nu tillämpa det ultimata maktvapnet som han ännu ägde, att helt enkelt *upplösa* riksdagen, att stänga ner hela riksmötet, d v s att tvinga riksdagen att avbryta sina pågående ärenden och skicka hem alla ledamöter. Han tog upp i regeringskonseljen den **27 juli**, en konselj som för övrigt "lär gått mycket livligt till" enligt ett vittne och som räckte till långt in på natten,

¹³¹⁴ Georg Gabriel Emil von Troil (1800-1859), svensk militärofficer och ämbetsman

¹³¹⁵ kamarilla = klick eller kotteri som hos en regent eller statschef (vid sidan av de ansvariga rådgivarna) utövar ett obehörigt (skadligt eller ogynnsamt) inflytande på regeringsärendena eller landets politik; intrigerande hovparti

att han allvarligt övervägde denna åtgärd. Dock lämnades dessa tunga ord från Jean *utom protokollet*, fegt nog. Hans rådgivare lyckades avstyra denna demokratifientliga åtgärd av kung Jean med hänvisning till att allmänheten förväntade sig beslut och åtgärder i flera nationella frågor – exempelvis folkskolan och fattigvården – och att ett kungligt beslut att annullera den pågående riksdagen kunde ha en negativ effekt på opinionen och regimens redan fragila maktställning. Till slut lät sig autokraten övertalas.

Hur stämningen under riksdagen var illustreras även genom det faktum, att *ingen* riksdagsgrupp avsände någon deputation till ”fyrkanten”, slottet, på det magiska datumet den **21 augusti** för att komplimentera Jean på 30-årsdagen av valdagen 1810! Inga hyllningar nu 30 år efter att han, efter en aldrig tidigare skådad show i Sverige av bedrägeri och mutor genom sin valarbetare Fournier, klubbades som svensk tronföljare vid buskisriksdagen i Örebro, det stora tronföljarbedrägeriet.¹³¹⁶ Det framgår av källmaterialet att flera aktörer, som var närvarande 1810 och som ännu levde 1840, nu hyste allvarliga reservationer och tvivel kring Sveriges egentliga behållning av detta förflugna riksdagsbeslut sensommaren 1810.

Vid riksdagen 1840-1841 yrkades på reformer inom många områden. En av de stora jämlikhetsfrågorna denna riksdag var den om lika arvsrätt för kvinna och man. Detta var *mer* än en förändring för att korrigera de sociala förhållandena som rådde, och för att befordra kvinnan som en myndig, jämlik och fri person. Det handlade om ren anständighet och rättvisa i dess mest grundläggande form. Redan 1826 hade ett förslag presenterats för Jean Bernadottes regim om lika arvsrätt, och motioner hade lagts fram i denna riktning vid riksdagarna 1828-30 och 1834-35, men röstats ner båda gångerna. I februari 1840, mindre än två månader efter att Sara Videbeck gjort sitt *statement*,¹³¹⁷ hade återigen lagts fram en motion om lika arvsrätt. Motionen var skriven av Peter Claësson¹³¹⁸ från södra Västergötland. Frågan behandlades av riksdagens lagutskott, som den **3 augusti** i linje med motionens syftning förordade en ändring av ärvdabalkens 2 kapitel 1 § till:

”Dör fader eller moder, ärfve då son halft, och halft dotter.”

Lagutskottets betänkande debatterades i de olika riksdagsgrupperna. Den **26 augusti** bifölls lagändringsförslaget av bondeståndet, och den **29 augusti** av borgarna.

Den **2 september** debatterades förslaget på Riddarhuset av klicken som kallade sig ”höglöflige ridderskapet och adeln”, enligt egen utsägo även det samhällsbärande, civiliserade och upplysta riksståndet. Bara varubeteckningen i sig självt på detta parti antydde ju *ridderlighet* och ädelmod, men si längre än så sträckte sig inte klickens storsinhet och värdighet. Liberalerna argumenterade givetvis för grundläggande rättvisa i fråga om arv, men konservativa krafter bekämpade dessa progressiva tendenser med all retorik de förmådde uppåda. Regimens språkrör Hartmansdorff hävdade att lika arvsrätt vore ”en stridighet mot naturen” och att ”kvinnans bestämmelse och hennes bildning avser --- hushållet, och att även i detta hänseende blott vara mannen till hjälp”. Den 48-årige buffeln Hartmansdorff upplyste även att mannens plikter mot samhället och hushållet förklarar ”hans dubbla rättigheter mot kvinnans”, och att kvinnan ej kan vara exempelvis domare, ämbetsman eller riksdagsledamot eftersom hon är ”för vek för dessa allmänna bestyr”.

Så lät det 1840 på det ridderliga Riddarhuset ett drygt halvår efter Almqvists *Det går an* – samma hus av självinbillade riddare där man tydligen än idag, på 2020-talet, kallar en s k ”ätt” för ”utslocknad” när där endast återstår kvinnliga arvingar.

¹³¹⁶ Se kap 2 avsn 21

¹³¹⁷ Se kap 24 avsn 16

¹³¹⁸ Peter Claësson (1794-1881), svensk bonde

Vid voteringen så förkastades lagutskottets förslag av adelns riksdagsgrupp med stor marginal. Kvar var då prästeståndet, som efter en lång debatt den **4 september biföll** lagändringsförslaget! T o m svartkapporna ställde sig alltså bakom principen om lika arvsrätt.

I och med att tre av fyra stånd bifallit förslaget skulle detta riksdagsbeslut alltså bli svensk lag – en mycket stor seger för jämställdheten! Men Jean Bernadotte, enligt nutida revisionister en "samhällsbyggare", vägrade att stadfästa riksdagens beslut, d v s formellt godkänna det som ny lag. Exrepublikanen Jean Bernadotte var en av det svenska kastväsendets och den lagstadgade särbehandlings och diskrimineringens största ivrare, och var kategoriskt emot social utjämning. Trots riksdagsbeslutet 1840 infördes därmed *ej* lika arvsrätt för svenska kvinnor och män under Jeans livstid, då han vägrade låta den lagstiftande församlingens beslut träda i kraft som lag. Den gamla ordningen bestod.

Återigen kan påminnas om att stamfader Bernadottes *dödsdag* den 8 mars, liksom genom en ödets ironi, idag firas som *Internationella kvinnodagen*.

Alltfler ifrågasatte Jeans duglighet som svensk statschef, och hans totala oförmåga eller ovilja att känna av vad *svenskarna* ville och vad som var bäst för *Sverige*. Nationen hade blivit så fruktansvärt vanstyrd under überegoistens improviserade ledning av landet, d v s de få ögonblick om dagen som han inte ägnade åt att räkna sina egna pengar,¹³¹⁹ att *Aftonbladet*¹³²⁰ den **1 september** rakt ut krävde kung Jeans abdikation:

"Skulle åter regenten själv så uteslutande framhärda i sina en gång fattade idéer, oaktat de stred mot en så starkt uttalad och förnyad vilja hos nationen, skulle han anse sig under dessa villkor icke längre kunna stå i spetsen för ärendena, då kunde det visserligen *icke nekas honom att avträda från sin höga plats och överlämna nationens uppdrag åt sin efterträdare.*"

En dryg månad senare så valde Nederländernas konservative kung Willem I att just abdikera, när parlamentet drev igenom förändringar som pålade juridisk ansvarighet för hans ministrar, och därigenom fann ett sätt att kringgärda kungens envælde. Flera paralleller med Sverige kunde identifieras i detta händelseförlopp. Svensk statskontrollerad media – som i alla tider gått statsmaktens ärenden – valde dock att inte skriva en rad om denna händelse, fastän det var en stor nyhet och folket ändå fick informationen på andra vägar. Istället körde Statstidningen¹³²¹ en artikel om – strutsjakt. Statsmedia förnekar sig aldrig. Ämnet *abdikation* var ett högst känsligt ämne uppe på "fyrcanten", som ingen lojalist vågade vidröra.

Jeans psykiska obalans, bipolaritet, hans obehärskning och vredesutbrott till trots, så förblev hans blinda fokus bibehållandet av sin makt, sina pengar och sina förmåner. Sverige gick på knäna, men inget annat spelade någon roll, och ändamålet helgade medlen. En vink om Jeans avsaknad av empati, mot bakgrund av detta, ges genom anekdoten om grosshandlaren och riksdagsledamoten Martin Morsings självmord. Morsing, ledamot av borgarståndet och en av riksdagens oppositionsmän, tog sitt liv på söndagskvällen den **13 september**. Han hade först försökt med gift, som han kräkts upp, varpå han sköt sig i huvudet. Anledningen var personlig konkurs med mycket stora skulder. Innan hade han skrivit ett avskedsbrev till sin dotter. Han begravdes i all tysthet den **17 september**. Morsing hade under den pågående riksdagen haft flera förtroendeuppdrag, bl a som ledamot av KU, och varit en av undertecknarna till KUs memorial om indragningens upphörande i juni.¹³²² Som oppositionsman hade han arbetat för liberala reformer och för att minska "allenastyret".

När Jean så nåddes av nyheten om Morsings tragiska konkurs och öde, hade han inte uttryckt ett ord eller ton av beklagan, medkänsla eller ödmjukhet, utan istället kaxigt utbrustit att "det är

¹³¹⁹ Se kap 24 avsn 5

¹³²⁰ Formellt *Det tjugondeförsta Aftonbladet*

¹³²¹ "Statstidningen" = *Sveriges Stats-Tidning*, ett annat namn för *Post- och Inrikes Tidningar*

¹³²² Se ovan (16 juni 1840)

Guds hand!” som gjort detta, underförstått att Morsing fick vad han förtjänade. Precis efter självmordet utspreds även ett falskt rykte, att Morsing i själva verket varit agent för prins Gustav av Vasa och försökt med penningar bygga stöd för prins Gustavs sak i Sverige. Detta rykte, i skuggan av Morsings självmord, fick flera att rygga tillbaka och inte tala om varken Morsing eller det hemliga uppdrag han påstods ha haft. Vilket just var intentionen hos den falska ryktesspridaren, vem det nu kan ha varit, väldigt svårgissat...¹³²³

Sådan var han, Sveriges egen Jean, från Pau. Externrekryten.

Ställningskriget mellan de desillusionerade och den inbilske fortsatte. Ett pikant exempel på hur mycket man tappat respekten för den på franska fräsande Jean uppe i ”fyrkanten”, kom i mitten av november då en broschyr publicerades med titeln *40 och 92 §§ Regeringsformen, eller Huru förhållas bör, då konung är svagsint*. Författare var Johan Peter Theorell.

Det drog så sakta ihop sig till avgörande i en av de stora frågorna denna riksdag, som rörde ett förslag till grundlagsändring som handlade om representationen, d v s *vilka* som skulle representeras i riksdagen, *vem* som skulle representera dem, och *hur* denna representation skulle utformas. Frågan var oerhört laddad och kontroversiell. I vissa läger så ansågs alla fula knep tillåtna för att sabba för sina meningsmotståndare. Det berättas att bönder hade en sexa på sin klubb, som var inhyt i det s k Bergstrahlska huset¹³²⁴, för att fira Andreasdagen den **30 november**. Samma afton åt den blint regimtrogne, opålitlige och osympatiska 29-åriga kammarjunkaren Axel Georg Bråkenhielm¹³²⁵ middag i en annan restaurang i samma hus. Varse om böndernas sammankomst så kallade då Bråkenhielm på en av uppasserskorna, och tog upp och visade 100 riksdaler¹³²⁶ för henne, en oerhörd summa för en servitris, minst ett par årslöner. Dessa mutpengar erbjuder Bråkenhielm henne om hon lade *kräkpulver* i böndernas bål, som skulle drickas senare. Detta skulle skapat en skandalös scen, var tanken, samt göra en stor del av riksdagsgruppen sängliggande någon dag eller två istället för att debattera demokratireformer. Flickan vägrade emellertid ta emot Bråkenhielms muta, och rapporterade istället händelsen till sin matmor och till kollegor på restaurangen. När Bråkenhielm dagen efter, den **1 december**, konfronterades över händelsen, med vittnen närvarande, så blev Bråkenhielm arg på den stackars flickan för att hon inte gjort som han sagt! Det spekulerades efteråt i *vem* som stuckit till hovmannen Bråkenhielm, anställd på slottet, den stora pengasumman för denna muta...

Nåväl. Representationsreformen var som sagt en av de största frågorna under riksdagen 1840-1841, alltså frågan om ett nytt styrelsesystem där den lagstiftande församlingen – riksdagen – skulle få bredare demokratisk förankring i landet. Den stora massan av svenska folket ansåg sig *inte* rättvist representerad vid riksdagen, givet dess sammansättning. Rösterna hos den stora majoriteten av landets befolkning lyssnades ej på. Betala skatt fick de göra, men de var utestängda från medbestämmande. De fanns liksom inte. En samtida kommentator framhäver i en privat skrift att Jean ”under hela 30 år *icke tagit ett enda steg* att hjälpa nationen till ett förnuftigt representationssätt; tvärtom med händer och fötter spjärnat däremot”.

Jean Bernadotte – ”samhällsbyggaren” – var en stark anhängare av det svenska kastsystemet med fyra riksdagsgrupper som i teorin representerade olika skikt av landet, och som kunde manipuleras, och där den nolltaxerande öfverheten – adeln och prästerskapet – hade

¹³²³ Att sprida rykten – och därigenom manipulera den allmänna opinionen – verkar ha varit en sjukdom hos Jean. Stamfadern förstod nog inte riktigt själv hur *gemen* han betedde sig med all sin ryktesspridning, och hur genuint illa som han i efterhand själv bedöms i historien för sin *elaka* ryktesspridning i olika situationer. Jmfr t ex kap 22 avsn 13 (den absurda ryktesspridningen efter Adlercreutz död); kap 23 avsn 2 (den absurda ryktesspridningen efter drottning Charlottas död).

¹³²⁴ Adress Stora Nygatan 2 (huvudingång); även kallat Ryningska palatset, Rynings palats, Ryningska huset

¹³²⁵ Axel Georg Bråkenhielm (1811-1848), svensk jurist och hovman

¹³²⁶ 100 riksdaler banco 1840 motsvaras år 2020 av ca 12 000 kr (KPI), 31 000 kr (guldpriindex) alt 440 000 kr (arbetarlöneindex)

ett oproportionerligt inflytande över de övriga 99%. Det var särskilt viktigt att riksdagsledamöterna utgjordes av en begränsad skara som var relativt lätt att muta med titlar, ordnar, befordringar, kontanta vederlag, pensionsförmåner, besök och middagar på slottet, m m. Stamfadern var ideologisk motståndare till medborgarrepresentation och medborgardemokrati på lika villkor, särskilt då demokratianspråk hos massorna ju kunde igångsätta "sociala rörelser" som kunde "störa det allmänna lugnet", en poetisk omskrivning som betyder att demokratiska medborgarrörelser ju riskerade att rubba den gängse samhällsordningen med en stark kungamakt i händerna på en enskild särbehandlad familj, jämte successionsordningen från den 26 september 1810.

Tidens stora strömningar – liberalism och demokrati – var därför inget för Sverige. Jean Bernadotte försökte t o m inbilla sig själv att småfolket inte *ville* ha reformer, d v s han menade att allmogen inget hellre önskade än att fortsätta särbehandlas negativt. Han kunde reta upp sig ordentligt i frågan om medborgarinflytande, väsnas, bli arg som ett bi. En gång, berättas av ett ögonvittne i källmaterialet, rann det över och Jean greppade efter den yttersta, anskrämligaste, miserablaste liknelsen han kunde finna ord för i alla sin kungliga arrogans:

"De fyra stånden är garanten för svenska folkets frihet och självständighet, och jag kommer inte att ändra någonting för *varje bondtölps, varje torpare*s samtycke!"

Detta var alltså det allra värsta som Jean i sin vrede kunde komma på. Han drog till med det miserablaste, armaste, jämmerligaste exemplet och den eländigaste symbolen för svensk ynkedom som han kunde komma på i all sin arga upphetsning – en fattig svensk *torpare*. Där ungefär, torparnas nivå, var botten av det svenska samhället. Lägre än så kom man inte i Jeans värld, och dessa smutsiga torpare skulle minsann inte ha någon talan.¹³²⁷

Dessa grå gestalter som gjorde dagsverken åt markägare halva veckan och gick med sin egen flåhackle och handskära, lie och yxa på sin steniga arrendelott i skogen den andra halvan, och som i slutändan led lika mycket av allmogekollektivets skattebördas som någon annan där en betydande andel i sista instans hamnade på Stockholms slott, och som aldrig själva fick något över för sig och sin familj – skulle alltså dessa stackars jävla svenska trashankar ha *medinflytande* över samhällets utveckling och hur samhällets resurser fördelades? Ha! Vem fan behövde veta vad en *torpare* tyckte om samhället, den svenska torparträlen som slet åt andra till sin död och ändå slutade på minus, när man som statschef ändå inte ens talade torparens modersmål och sedan, framför allt, ju var *allenastyrande* på Gustav Vasas tron? Stamfadern, charlatanen från Pau, denne pajas som lurat en hel nation, har för historieskrivningen – som på denna punkt är helt oreviderbar – åtminstone deklarerat sin klara ståndpunkt i frågan genom ovanstående dokumenterade citat.

Det berättas i källmaterialet hur regimen via kronobetjäningen¹³²⁸ sökte *uppskrämma* allmogefolket med alla hemskheter som allmänna val skulle medföra, och likaså hur svartkapporna, dessa *mörkrets* hycklare, från socknars predikstolar mästrade mot allmänt medbestämmande och andra liberala reformer.

Icke desto mindre lade konstitutionsutskottet fram förslag som förordade allmänna val. Rösträtten skulle *principiellt* begränsas till medborgare med "insikt och oberoende". För att realisera detta kompletterades emellertid dessa ideella kriterier med ett krav på inkomst eller förmögenhet, då detta ansågs tyda på duglighet, bildning, gott omdöme och allmän behörighet. *Principen* om allmänna val var dock formulerad, och det ställdes i utsikt att i framtiden även de

¹³²⁷ Jmfr kap 25 avsn 16 (intervjuade emigranternas skäl till varför de valde att lämna Sverige, inklusive särbehandlingskulturen, klassföraktet, översitteriet, nepotismen, självgodheten och pennalismen som genompyrde det svenska samhället; ett system och en mentalitet som i allra högsta grad cementerades av stamfadern under mer än tre decenniers tid och som senare fick stora konsekvenser)

¹³²⁸ kronobetjäning = samlande benämning på tjänstemän på landsbygden som tillhörde landsstaten och arbetade under länsstyrelsen, som i sin tur tog direktiv av regimen i Stockholm

fattigare samhällsskikten skulle erhålla rösträtt. Argumentationen löd, att även de svaga och försvarslösa i samhället likväl var delaktiga i detsamma och borde moraliskt sett ha samma rättigheter som andra människor. Genom att utestänga proletärer och egendomslösa från demokratin och det gemensamma samhällsbygget skapades bara en grogrund för bitterhet, kriminalitet och inre spänningar i landet. Samtidigt menade Linköpingsprosten Karl Hallström¹³²⁹ att en persons förmögenhet inte alls var någon garanti för insikt och oberoende; rikedom var ofta en produkt av tillfälligheter snarare än resultatet av någon slags högre "gudomlig rättvisa". Han fick visst medhåll för denna synpunkt.

Riktningen på KUs förslag var att alla myndiga och laglydiga svenska medborgare skulle ha rösträtt. Efter långa debatter inom och mellan de olika stånden, stod det klart att endast bondeståndet ställde sig bakom principen om allmänna val till riksdagen. Men eftersom de olika stånden stannat i skilda beslut som inte gick att sammanjämka, gick frågan till votering i s k förstärkt utskott. Voteringen ägde rum den **3 december**. Mot förmodan utföll voteringen där till förmån för allmänna val, röstsiffrorna blev 44-35, tack vare oväntat stöd i borgarståndet. Detaljer som framtida valkretsindelningar och hur ett graderat rösträttssystem skulle kunna utformas återstod att besluta om, men ett representationsförslag som avsåg att i väsentliga punkter omändra den bestående riksdagsordningen hade alltså genomdrivits. De *principer* för vilka Richert och Anckarsvärd hade kämpat 1830, segrade.¹³³⁰ Genom detta beslut i KU nu tio år senare, med Anckarsvärd som utskottets ordförande, hade medelklassen skördat en stor seger i demokratifrågan i Sverige, att den offentliga makten skulle utgå från *folket*. Tidningen *Aftonbladet* skrev samma dag:

"Omröstningen --- angående representationsfrågan har haft en utgång, som måste fägnas varje vän av medborgerlig frihet, av folkens rättigheter, av rättvisa och sanning, och av den gamla Nordens framtid."

De som var argast efter denna omröstning var dels svartkapporna, prästerna – biskop Heurlin¹³³¹ uppges ha varit "mycket mörk i synen". En annan vittnesuppgift beskriver hur den demokratifientlige s k samhällsbyggaren Jean mottagit nyheten med stor förtrytelse, upprördhet och *förskräckelse*.

Stora strider rasade även om den s k kabinettskassan, som var skattemedel avsedda att täcka regeringens extraordinära och hemliga utgifter, främst avsett sådana som föll under utrikesdepartementet inkl avlöningar till diplomatiska beskickningar. Ingen redovisning av pengarnas användning ägde rum annat än inför kungen; inga restriktioner, inga krav på kvittenser, ingen revision. Ett jättebra konto alltså, ypperligt användbart för en kleptomansk personlighet som stamfadern, som tyckte att den offentlig-privata blandekonomin som han tillämpade rent generellt var ett praktiskt upplägg. Men trots en ganska ansenlig budgetallokering från riksdagen till denna hemliga kabinettskassa, uppstod enorma underskott. Märkligt.

Professor Heckscher, som tar upp detta i sin avhandling, understryker det uppenbara, nämligen att stamfadern "i eminentaste grad var *personligen* ansvarig just för kabinettskassans obestånd". Jean tullade ständigt på kabinettskassan och mjölkade ur denna kontanter för "lönetillägg" och "gratifikationer" – d v s lojalitetsbonusar/mutor åt olika håll, räknat i tiotusentals riksdaler per år. Främsta anledningen därtill var dock, skriver flera samtida minnestecknare, Jean Bernadottes spion-, propaganda- och obstruktionsverksamhet mot prinsen av Vasa och hans anseende och karriär, den legitime prins Gustav, nere på kontinenten. Det var rent illasinnade och giftiga aktiviteter som Jean Bernadotte ägnat sig åt i årtionden på

¹³²⁹ Karl Eric Hallström (1786-1861), svensk biskop

¹³³⁰ Se kap 23 avsn 26 (22 april 1830)

¹³³¹ Christopher Isac Heurlin (1786-1860), svensk biskop och politiker

svenska skattebetalares bekostnad, genom att till abnorm överdrift driva sin personliga vendetta mot Vasafamiljens blotta existens och legitima blodsband. Professor Mortensen poängterar att kabinetskassans skuld ”tillkommit på ett grundlagsvidrigt och för hela Karl Johans regeringssystem ytterst betecknande sätt”.

Professor Torvald Höjer låtsas dock i princip inte om dessa aspekter, utan förklarar kabinetskassans underskott med förluster vid de tidigare försöken till växelkursmanipulation. Och Höjer lägger inte ens skulden för dessa fåfänga och kraftigt förlustbringande växelkursoperationer på huvudmannen Jean, utan på underhuggaren statssekreterare Carl David Skogman som i viss mån fick *verkställa* Jeans växelkurspolicy. Det är rent pinsamt att läsa hur Höjer alltså väljer att skydda sin idol och istället i princip kasta skulden för det enorma minuset i kabinetskassan vid riksdagen 1840-1841 på ”Skogmans förolyckade växelkursoperationer”, ”de Skogmanska vinglerierna”, ”de Skogmanska förlusterna”, ”de Skogmanska affärerna”, etc. Höjers dynastibeskyddande agenda och tillrättalagda Bernadottevurmmande narrativ blir ibland alltför uppenbara. Historikern Leif Gidlöf¹³³² hävdar i *Svenskt Biografiskt Lexikon* att Skogmans växelkursaktiviteter snarare var en påtvingad omständighet, i ett upplägg som per automatik skulle göra Skogman till måltavla och syndabock om något skulle gå snett med Jeans spekulationer, vilket ju också var precis vad som skedde:

”Som nybliven statssekreterare fick han 1821 ansvaret för det otacksamma arbetet med dessa transaktioner, som han principiellt ogillade. Grundläggande för uppdraget var kungens starka oro för kursutvecklingen, men kontakterna utåt – främst med bankfirman Westphalen & Rist i Hamburg – fick Skogman sköta helt på egen hand inom vissa beloppsramar. Affärerna visade sig snart misslyckade i sak och alltför stora för att skötas på detta informella sätt. I sitt trängda läge tog Skogman 1826 internt på sig ansvaret för både initiativet som sådant – som dock helt uppenbart var kungens – och genomförandet.”

Men som sagt, Torvald Höjer, uppbärare av diverse arvoden ur bernadottesk hand i sina dagar, trollar omkring detta faktum med sina ordlekar för att upprätthålla *skimret* hos sin stora stjärna från Pau. Pinsamt, Torvald.

Statsutskottet – motsvarande finansutskottet – begärde vid upprepade tillfällen uppgifter om kabinetskassans belopp och detaljer. Efter att regimen i en skrivelse den **31 december** påfordrat att statsutskottet – d v s riksdagen, svenska folket – täckte upp kabinetskassans gigantiska minus, begärde utskottet förtydliganden av detta minus, varpå regimen i mitten av januari 1841, på Jean Bernadottes direktiv, till utskottet överlämnade en skrivelse, med bifogade räkenskaper för kabinetskassan sen 1823 uppgjorda av kabinettsekreteraren Ludvig Manderström¹³³³. Tablåerna som överlämnades av regimen till riksdagsutskottet var *ytterst vilseledande* – historikern professor Torsten Gihl, som närmare undersökt saken, kallar redovisningen för en ”*omfattande förfalskning*”, ett ljugeri – och Manderström själv bekände att hans uppgift kunde liknas vid att ”göra rent Augeas stall”¹³³⁴. Utskottet genomskådade emellertid detta bedrägeri, och avslog den **29 januari 1841**, med 18 röster mot 11, regimen begäran att likvidera kabinetskassaskulden. Jean Bernadottes rent privatekonomiska girighet, och hans grundinstinkt att bedra svenska staten när så gavs möjlighet – hans *kleptomani* – låg bakom dessa manipulationer.

Lördagen den **6 februari** hade *Aftonbladet* en längre artikel som exponerade oegentligheter i kabinetskassan, inklusive hur regimen upptagit nya lån utomlands i strid mot grundlagen, samt ljugit i skriftliga underrättelser om kabinetskassans underskott.

¹³³² Leif Albert Gidlöf (1943-), svensk historiker och arkivarie

¹³³³ Christoffer Rutger Ludvig Manderström (1806-1873), svensk ämbetsman, diplomat och politiker

¹³³⁴ Se kap 5 avsn 12 (där symboliken med kung Augeas stall förklaras i en fotnot)

Regimens manipulationer och oärlighet blev alltmer tydliga, likaså att Jeans personliga karaktär ej alls var synkroniserad med traditionell svensk heder och anständighet. Bernadotterregimens moraliska ställning – genom självmotsägelser, dess vilseledande och inkonsekventa bokföring, dess undanflykter och uppenbara lögnar i kabinettskassefrågan, dess försök till bedrägeri mot Sveriges riksdag – sjönk alltmer.

Vibbarna stressade Jean. Den **17 februari** yppas i källmaterialet om ett "hot" från Jean, om han inte fick sin vilja igenom. Hotet kom förvisso som ett brev på posten och är föga originellt; om inte riksdagen betalade kabinettskassans skuld skulle kung Jean *abdikera* och tillsammans med hela sin "ätt" – den käcka hustrun Désirée, samt Oscar med hustru och barn – lämna Sverige. Buhu, vilket skrämmande hot! Om det inte vore för den allmänna hyfsningen och kutymen skulle många riksdagsledamöter snarare *välkomnat* detta.

Hurra, äntligen! *Ut, ut, ut!*

Alla dessa ständiga hotelser om självmord och att "överge Sverige och svenskarna" hade dock ingen verkan längre. Dels älskade Jean sin ställning och sina *pengar* som han fortsatte att skörda av Sverige, och dels var det ingen som längre tog detta barnsliga tramsspråk på allvar. Man visste vid det här laget att bara var bernadottesk varmluft. Anekdoten förtjänar dock att noteras, även i detta sammanhang.

Ett par veckor senare, den **2 mars**, stod Désirée värd för en stor bal på slottet. Varken maken Jean eller hans bitch Brahe dök emellertid upp. Orsaken sades vara att Jean var uppretad över ett råd som hon givit honom, nämligen att abdikera! Hon hade sagt att han var senil och ej längre kom ihåg saker, samt att, enligt vittnet, "hans franska politik passade ej att styra svenskarna efter". No shit Sherlock, vilken upptäckt efter 30 år!

Men Jean gav sig inte. Det nämns i en källa att han förberedde en mutoffensiv med enorma medel mot bondeståndet, 100 000 riksdaler¹³³⁵ för att omvända 10 bondeledamöter, samt hade öronmärkt ämbeten i form av sex domsagor¹³³⁶ plus 30 000 riksdaler¹³³⁷ i kontanta penningar för att omvända nyckelpersoner i borgarståndet, och man vet att t ex borgmästare Haldan Unger¹³³⁸ sålde ut sig till regimen. Korruptionsmotorn från Pau förnekade sig inte. Särskild framgång tycks han ha haft i borgarståndet, där allt färre ledamöter sågs som "självständiga män". Vittnesmål berättar hur bitchen Brahe, jämte ett par ytterligare löpare, flitigt sprang ärenden mellan Jeans sängkammare och ledamöter i borgarnas riksdagsgrupp.

Tvekampen mellan riksdagens utskott och "fyrkanten" – Jeans borg – blev allt spändare under våren 1841. Jeans lojalister fortsatte samma argumentation som tidigare, att vår grånande "hjärte, statsman och människovän", "vår frälsare", gjort så stora saker för Sverige, så givetvis skulle Sverige även skjuta till detta lilla privata underskott, täcka upp kabinettskassan. Flera andra talare, som tjänstgjort utomlands och därför ansåg sig ha någon slags högre insikt och auktoritet i frågan, varnade i debatter för vad som kunde hända med *Sverigebilden utomlands*, och spelade på den inneboende svenska ängslan över vad folk i andra länder tycker om oss, ifall riksdagen inte gick in och täckte upp Jeans oskyldiga "förskott" ur denna kassa och undvek en konflikt. Det var oerhört viktigt för *Sverigebilden utomlands* att svenska skattebetalare utan knot kompenserade för vad Jeans kleptokrati förorsakat, löd deras logik i klartext. Med olika andra trick sökte de regimtrogna falangerna i adelns, prästernas och borgarnas riksdagsgrupper även att avvärja kabinettskassefrågan från att genomlysas. En intensiv lobbyverksamhet, som utgick från sängkammaren på slottet, vidtogs för att regimen linje skulle vinna bifall hos riksdagen.

¹³³⁵ 100 000 riksdaler banco år 1841 motsvaras år 2020 av ca 12 mkr (KPI), 30 mkr (guldprisindex) alt 440 mkr (arbetarlöneindex)

¹³³⁶ domsaga = häradshövdingebefattning (område för häradshövdinges domrätt)

¹³³⁷ 30 000 riksdaler banco år 1841 motsvaras år 2020 av ca 3,6 mkr (KPI), 9,1 mkr (guldprisindex) alt 130 mkr (arbetarlöneindex)

¹³³⁸ Haldan Arvid Jacobsson Unger (1802-1857), svensk ämbetsman

Den konservativa sidan som var nitiskt trogen regimen kallas i flera privata källor för "hovpartiet", en sammanslutning som i viss mån förenades genom sina politiska ståndpunkter, men i mycket högre grad förenades genom sin självförnedrande devotion¹³³⁹ gentemot det bernadotteska kungahuset. Det berättas t o m av vittnen, hur dessa krakar blockerade skrivelser till kung Jean *som ej var tillräckligt krypande och underdånigt avfattade!*

För att hålla ihop oppositionen hölls en lunch onsdagen den **17 mars** hos källarmästare Anjou¹³⁴⁰ vid Stortorget i Gamla stan, med 60 oppositionsmän närvarande från alla stånden. Över 100 hade velat komma, men lokalen rymde ej fler. Sällskapet hade tidigare blivit nekat plats för tillställningen av dels Stockholms frimurareloge¹³⁴¹, dels Hôtel du Nord¹³⁴², som båda därmed bevisade sin regimlojalitet.

Samma onsdag dök en giftig karikatyrbild upp till försäljning i huvudstadens bokhandlar, med titeln "Kabinettskattan". Karikatyren, som ritats av Ferdinand Tollin¹³⁴³ och litograferats av Carl von Schéele¹³⁴⁴, var mycket innehållsrik och träffsäker. Av utrymmesskal redovisas här ej bilden i detalj,¹³⁴⁵ men den visar med satir hur Jean rivit regeringsformens § 76¹³⁴⁶ i bitar och försnillat 775 336 riksdaler på bl a krusande för det ryska tsardömet, obstruktion av prins Gustavs planerade giftermål i Nederländerna, "ma dynastie", regimvänlig journalistik, hurrabasar¹³⁴⁷, m m.

Den **8 april** avstyrkte utskottet ånyo att täcka upp kabinettskassans brist. Samtidigt blev kungen alltmer sliten. Många vittnesrapporter från Jeans sängkammare våren 1841 vittnar om en allt skröpligare kung. I mitten av mars rapporterar flera att han blivit så "häftigt sjuk" en natt att hans omgivning "ej trodde att han skulle leva till nästa morgon", och senare talas bl a den **16 april** om att han var "skral och sjuklig" och att han inte hade lång tid kvar. En annan person berättar hur Jean mest låg ner "på sin soffa, insvept i en rysk sobelpäls¹³⁴⁸ och är arg och rasande så det förslår". Några dagar senare, den **30 april**, förtäljs att en av Jeans springpojkar skvallrat hur han var "arg och elak över all beskrivning" eftersom det nu gått upp för honom "att folket önskar livet av honom"¹³⁴⁹. En annan ögonvittnesskildring från mitten av maj, vid en middag på slottet med alla landshövdingar, beskriver honom med "s k tur¹³⁵⁰ och slätt nedkammat hår", som nu var alldeles vitt, samt märkbart åldrad. Hans tal hade förändrats genom förlusten av tänder. Han tyckte genuint illa om utvecklingen i Sverige och oroades över vart denna riksdag var på väg.

Regimen fortsatte likväl att vägra att inför riksdagen redovisa vad underskottet i kabinettskassan härrörde från, och påstod endast diffust att dessa stora utgifter varit "oundvikliga" och absolut nödvändiga för "rikets värdighet". Riksdagens budgetutskott nöjde sig emellertid inte med denna flumredovisning, utan begärde *regeringens originalkassabok för åren*

¹³³⁹ devotion = hängivenhet; from undergivenhet; andäktighet, ofta ringaktande med ett bibegrepp av formväsen, ytlighet, affektation, fromleri, skenhelighet

¹³⁴⁰ Carl Anjou (1791-1849), svensk krögare

¹³⁴¹ Nuvarande adress Birger Jarls torg 10 (Rosenhanska palatset)

¹³⁴² Nuvarande adress Kungsträdgårdsgatan 8 (dåvarande byggnaden riven)

¹³⁴³ Ferdinand Tollin (1807-1860?), svensk tecknare, konstnär, uppfinnare och ingenjör

¹³⁴⁴ Carl Axel Adam von Schéele (1797-1873), svensk litograf

¹³⁴⁵ Bilden finns bevarad i diverse tryck samt även beskriven i detalj i Lilljecrona (1917) s 479 f. Den debatterades även flitigt i pressen huvudsakligen under perioden mars-juli 1841.

¹³⁴⁶ Jean och hans genomkorrupte medhjälpare Wetterstedt, som när ridån gick ner fick en enkelbiljett dit han otvivelaktigt hörde hemma (se kap 24 avsn 9, slutet), hade för kabinettskassans räkning upptagit lån utomlands utan riksdagens vetskap eller godkännande, vilket stred mot grundlagen

¹³⁴⁷ Se kap 24 avsn 6 (lejda hurraropare som mot avlöning skapade "hyllningar" av Jean när han visade sig på stan i Stockholm)

¹³⁴⁸ Se kap 2 avsn 24 (20 oktober 1810; möjligen är det *den* sobelpälsen som nu dyker upp igen i vår berättelse 1841)

¹³⁴⁹ Jmfr flaskeln "folkets kärlek min belöning".

¹³⁵⁰ tur = mindre peruk, tupé

1815 t o m 1840, jämte tillhörande verifikationer. Man krävde även *fri rätt att offentliggöra dessa handlingar*. Regimen vägrade, och hänvisade till den "hemliga beskaffenhet" och politiskt känsliga innehållet i detta material.

Jeans och bitchen Brahes korruptionsverksamhet fortsatte. I början av maj, när det drog ihop sig, berättas att sängkammardiktaturen erbjöd 1000 riksdaler¹³⁵¹ för 1 röst. Det uppstod närmast en ljusskygg marknad i mutor – en prismekanism med bud och motbud, där Brahe anlidade pålitliga regimtrogna *mutmäklare* för att omvända ledamöter hos främst borgarståndet. De sista dagarna innan omröstningen, den **15 maj**, skrev Liljecrona i sin dagbok:

"Här arbetas nu *med all gewalt*¹³⁵² att köpa röster --- för omröstningen rörande kabinettskassan. --- Man bjuder pengar, titlar, tjänster; med ett ord, var och en får vad han vill ha, nota bene i *löfte*. Om någon vore nog skurk att sälja sig för det ena eller andra, så finge han nog se, att han, sedan saken vore avgjord, ej finge någonting."

Om det inte varit för Jean Bernadottes patologiska ljugeri och bevisade opålitlighet i 30 års tid, kanske dessa "löften" tagits mer på allvar. Mutverksamheten i augusti 1810, med de utställda penningförmånerna för Sverige och svenska affärsmän,¹³⁵³ satte ett prejudikat för ljugeri ända fram till 1844. Synd att Sveriges riksdag och ledande svenskar ej genomskådade detta tidigare.

Det **17 maj** hade sängkamarväldets erbjudande, via sina löpare, för en mutad riksdagsledamot inom det svajiga borgarståndet stigit till 3000 riksdaler¹³⁵⁴! Hela denna intensiva, odiösa, ärelösa motbudande mutverksamhet av riksdagen från Jeans sida, som accelererade under våren 1841 och pågick nästan öppet, slätas över av hovpanegyristen Höjer i sin hyllningsbiografi över "konungen" med den rara och menlösa frasen "övertalning, påtryckning och andra typer av personlig påverkan". Återigen dessa förmildrande och nätta ordval av Torvald Höjer, dynastiförskönaren.

Omröstningen ägde rum tisdag eftermiddag den **18 maj**, och regimens linje... förlorade! Riksdagen gick *inte* med på att täcka kabinettskassans underskott! Istället klandrade man den grava misshushållningen med svenska statens medel – eller snarare försnillandet – och Jean Bernadotte personligen åkte på att gottgöra underskottet! Han fann sig i detta, men gjorde givetvis en stor sak av att han nu *ädel* gick in och täckte upp hål i *statens* finanser med s k "*egna medel*", som det hette och tydligen fortfarande kallas.¹³⁵⁵ Och stamfadern löste detta – med nya dubbla piruetter! Dels lät att bokföra sina avbetalningar som en privat *fordran* på statens

¹³⁵¹ 1000 riksdaler banco år 1841 motsvaras år 2020 av ca 120 000 kr (KPI), 300 000 kr (guldpriindex) alt 4,4 mkr (arbetarlöneindex)

¹³⁵² gewalt (tyska) = våld, styrka, makt

¹³⁵³ Se kap 2 avsn 21

¹³⁵⁴ 3000 riksdaler banco år 1841 motsvaras år 2020 av ca 360 000 kr (KPI), 900 000 kr (guldpriindex) alt 13 mkr (arbetarlöneindex)

¹³⁵⁵ Beteckningen "egna medel" är en ohederlig benämning på pengarna i fråga, eftersom det löpande arvode som Jean erhöi av svenska staten för sin enastående insats som statschef aldrig skulle ha räckt till att täcka kabinettskassans underskott. Det finns t o m exempel på hur hovets desinformationsavdelning använder sig termen "egna medel" för pengar som hovet *erhållit av riksdagen öronmärkta just i syfte att slussas vidare till vissa ändamål!* Skamlösheten i denna kungaborg vet sen 1810 ibland inga gränser. För övrigt kan påpekas att grunden för den bernadotteska familjeförmögenheten var och är Jeans bedrägliga bokföring – stöld – från svenska staten och Sveriges skattebetalare av bl a rubelfonden (kap 22 avsn 9), Pommernförsäljningsskillingen (kap 22 avsn 9), Guadeloupededlen (kap 22 avsn 11) plus flera andra väsentliga transaktioner av olika slag där stamfadern placerade in sig själv privat i ekvationer som enbart rörde statliga eller mellanstatliga förhållanden. Det fanns hos stamfadern en kronisk oförmåga att skilja på mitt och ditt, i stort och smått. Beteendet kan bäst betecknas som parasitiskt eller kleptomantiskt. Uttrycket "egna medel" är i sammanhang där monarker eller autokrater figurerar, och där stilisten vill poängtera att detta minsann var en stor monetär privat uppoffring av vederbörande, ofta inget annat en eufemism (en förskönande, beslöjande, förmildrande omskrivning för något vars egentliga, sanna benämning är mindre behaglig) för att skyla över det faktum att det rör sig om otillbörligt tillskansade medel, eller är resultatet av tidigare överkompensation av obscena proportioner, på folkets bekostnad.

kabinettskassa, dels meddelade han demonstrativt att Oscars arv skulle nedsättas med motsvarande belopp!¹³⁵⁶

Efter detta riksdagsbeslut – att dra en gräns för stamfader Bernadottes egenmäktighet under betramandet av Sveriges konstitution och lagar under sina fötter, och kleptomani av svenska folkets medel – firades stort över hela huvudstaden. Det sades att ”det på lång tid ej supits så mycket i Stockholm” som denna afton.

Mindre än en vecka senare inträffade en märklig uppföljning, när den **24 maj** en ny kunglig proposition inlämnades till riksdagen där man äskade 89 153 riksdaler¹³⁵⁷ till en ny stallbyggnad åt kronprins Oscar! En ren förmögenhet för ett nytt stall, ett transportmedelsgarage, som inte ens behövdes. Riksdagens budgetsutskott avlog den **4 juni** givetvis denna begäran.

Underskottet i kabinettskassan uppgavs officiellt till 775 336 riksdaler banco¹³⁵⁸, men det sades att det verkliga underskottet var ungefär det dubbla, ca 1,5 miljoner riksdaler¹³⁵⁹. Riksdagens varseblivelse om denna summa föregicks emellertid av månader av förnekanden, hemlighetsmakeri, lögner, desinformation, vantolkningar och skruvbollar från regimens sida i kommunikationen med KU, samt *bedräglig bokföring* som inte kan bedömas som annat än kriminell, där stamfadern sett till att underskotten bokats om under diverse andra rubriker i statsräkenskaperna, fastän han *personligen* var skyldig till dessa underskott, sedan via Wetterstedt och andra lakejer ljugit om allt och nu önskade få hela denna skuld bortsvept genom riksdagens naiva generositet. Alltihop helt i linje med höga vederbörandes karaktär. Till slut kröp dock sanningen fram, successivt, och imponerade ej på riksdagen.

Bara Stedingks besök i Moskva, som svensk representant vid tsar Nikolaus kröning 1826, ska ha kostat smått otroliga 164 000 riksdaler¹³⁶⁰! Vad var det för ohemula presenter stamfader Bernadotte sett sig nödgad att skänka den ryska tsarfamiljen för att hålla sig väl med dem och försäkra sig om dess framtida välvilja mot hans egen familj? Var det bara för att plåstra över såret efter den goodwill som han schabblat bort i samband med vapenexportaffären året innan,¹³⁶¹ som han nu försökte laga ihop sin fina relation med Ryssland med svenska skattepengar?

Jean var så en slagen man. Riksdagen hade – för första gången, tre decennier efter att ”frälsaren” från Pau ilandstigit i Helsingborg – visat sin slumrande potential. Jean hade även förlorat PR-kriget. Förvisso hade han ännu de regimtrogna medierna och hela prästerskapet – sockenkyrkornas desinformationsmegafoner från norr till söder – i sitt grepp, men i övrigt var magin försvunnen. Och snart skulle Crusenstolpe, som uppnått nationalhjältestatus för sin trots, åtminstone i Stockholm, frisläppas efter avtjänat straff på Vaxholms fästning. Men för att förekomma och ta udden av den uppståndelse som detta skulle medföra i huvudstaden, lät Jean kring den **12 juni** mot betalning – där dök mutorna upp igen! – sprida ut ett rykte¹³⁶² i Stockholm som sade att Crusenstolpe redan inkognito varit i staden och slutit fred med kung Jean.

¹³⁵⁶ Detta var en PR-manöver. Jean påstods ha kallat till sig Oscar och Josefina, och talat om för dem att han inte skulle lämna efter sig någon förmögenhet. Denna information *läcktes* sedan taktiskt till riksdagen. Syftet var att vrida narrativet till att påstå att han ”upppoffrat *allt vad han ägde* för Sverige”, att han ”lätit sin sista styver springa för det otacksamma svenska folket”, som en iakttagare formulerar det, och att ”riksdagens snålhet gjorde att han fick uppoffra sin privata förmögenhet för att uppehålla statsmaskinen”. När riksdagen inte ville ersätta vad han *stulit*, så svarade Jean alltså med att utmåla sig som *offer*. Helt i linje med sin karaktär och sitt vanliga manus.

¹³⁵⁷ 89 153 riksdaler banco år 1841 motsvaras år 2020 av ca 11 mkr (KPI), 37 mkr (guldprisindex) alt 390 mkr (arbetarlöneindex)

¹³⁵⁸ 775 336 riksdaler banco år 1841 motsvaras år 2020 av ca 92 mkr (KPI), 230 mkr (guldprisindex) alt 3,4 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹³⁵⁹ 1,5 miljoner riksdaler banco år 1841 motsvaras år 2020 av ca 180 mkr (KPI), 450 mkr (guldprisindex) alt 6,6 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹³⁶⁰ 164 000 riksdaler år 1826 motsvaras år 2020 av ca 26 mkr (KPI), 48 mkr (guldprisindex) alt 790 mkr (arbetarlöneindex)

¹³⁶¹ Se kap 23 avsn 17

¹³⁶² All denna *ryktesspridning* för att manipulera den allmänna opinionen... Se fotnot ovan i samband med Morsings självmord i september 1840.

Uträkningen var att avkyla folkets håg för Crusenstolpe, och därigenom göra mottagandet vid hans återkomst till Stockholm snöplig.

Den **13 juni** höll Jean en lunch för alla landshövdingar som befann sig i Stockholm, där han som vanligt utbredd sig i ”en prunkande jämförelse emellan Sverige nu och år 1810” och talade om landets lycka under hans styre, enligt en av de närvarande.

Innan alla riksdagsärenden var färdigavhandlade så lät Jean stänga ner denna riksdag, som skulle bli hans sista, den **15 juni** klockan 12:30. Onsdagen den **16 juni** hölls en avslutningsceremoni i Rikssalen, där Jean återigen framhöll sin egen storhet, samtidigt som han lät insinuera sitt missnöje över att riksdagen ej löst ut hans privata stöder av kassamedel för sin dynastiagenda. Flera riksdagsmän uteblev från denna ceremoni i Rikssalen, då dess gestaltning redan var förutsägbar och obehövlig.

Det svenska prästerskapet – detta kyrkans pack som i sekel förtryckt och fördärvat nationens allmoge – visste att nu började den svåra resan, nämligen att förklara för sina stift runt om i landet varför de röstat som de gjort under denna riksdag, d v s i demokratifientlig och särbehandlingsbevarande riktning! De var skraja, de fegisarna, att stå för sina gärningar. Prästerna lät därför skriva i förväg, att endast *deras egna protokoll* lämnade tillförlitliga uppgifter om deras förhandlingar – vad som stod i tidningarna var givetvis helt vanställt! En iakttagare kommenterar privat:

”De stackars svarte, de vrida sig såsom maskar, för att komma undan folkets dom! Det bästa vore, om de kunde komma ifrån de *beslut* de fattat. Dessa döma dem.”

Axel Fredrik Liljenstolpe¹³⁶³, en av de regimtrogna ynkyrggarna på Riddarhuset, föreslog att adelns riksdagsgrupp skulle göra likadant för att blanda bort korten, d v s ljuga bort besluten och komma lindrigare undan folkets dom. Liljenstolpes förslag föll emellertid. Oppositionen skrattade åt honom.

Riksmötet var som sagt slut, ”i grevens tid” kommenterade man, men konflikten mellan revolutionärer och konservativa förblev stark och växande. Riksmötet kunde beskrivas som en frenetisk kamp mellan kung Jean, den åldrige stamfadern och hans konservativa anhang, lett av Hartmansdorff, och den energiska liberala oppositionen. Riksdagen, som initialt sett ut att domineras av oppositionen, hade dock över tid alltmer antagit karaktären av tidigare riksdagar där svartkapporna och den konservativa delen av adeln fortsatt att stå bakom regimen, eftersom deras egenintressen vägrade oändligt mycket tyngre än allmänintresset och Sveriges framtid, medan borgare och bönder ville se progressiva förändringar som skulle gynna hela nationen och dess folk. Den liberala oppositionen fick kämpa hårt och *ofta förgäves* för att tvinga fram reformer, men hade ändå markerat sin närvaro och slumrande potential. På lång sikt – även om det skulle dröja ytterligare 130 år till Torekovskompromissen¹³⁶⁴ 1971 – var kungahusets politiska makt noll. Så småningom kommer hela den monarkistiska cirkusinrättningen i Sverige att läggas ner, det är bara en fråga om tid.

Som helhet hade emellertid stamfaderns ställning skakats av riksdagen 1840-1841, men ingalunda brutits. Nils Holmberg menar dock i sin avhandling, att denna riksdag innebar medelklassens genombrott som politisk maktfaktor i Sverige, samtidigt som en *diskussion* inleddes om underklassens ekonomiska och politiska rättigheter. *Det* var kärnan i 1840-1841 års riksdag.

Många har hävdade att motgångarna under riksdagen 1840-1841 ledde till att den åldrige kungen blev en liten aning mer behärskad under de återstående tre åren av sitt liv. Det kraftiga

¹³⁶³ Axel Fredrik Liljenstolpe (1810-1888), svensk hovman, konstnär och politiker

¹³⁶⁴ Torekovskompromissen = politisk överenskommelse som slöts på *Hotell Kattegat* i Torekov 16–20 augusti 1971, som var del av grundlagsberedningens arbete inför upphävandet av 1809 års regeringsform och fråntagandet av all formell politisk makt från kungen.

missnöjet i landet, kanaliserat via riksdagsoppositionen, var på sätt och vis ett litet uppvaknande, timat just innan han skulle somna in för gott, och påstås ha tagit udden av hans lynniga utbrott.

Professor Gunnar Heckscher gör i sin avhandling emellertid den samlade bedömningen att Jean under de återstående åren av sin regim fortsatte på den inslagna vägen. Självförnekelsen var total. Kunde han få dugliga statsråd tog han dem, och behandlade dem sedan fullkomligt hänsynslöst. I annat fall tog han vem som helst. Under tiden närmast efter riksdagen 1840-1841 blev planlösheten i regimens styre av landet *ännu större*, och nästan alla mera vittsyftande reformer ställdes på framtiden.

I detta sammanhang kan nämnas att "samhällsbyggaren" Jean och hans regim även motsatte sig idén om införandet av en allmänlig folkskola, i synnerhet en som ej var fast förankrad i kyrkans subordinationsbudskap inför öfverheten. Detta återkommer vi alldeles strax till i ett separat avsnitt.¹³⁶⁵

Jeans auktoritet var emellertid förbrukad. Så gott som alla hade nu *genomskådat* illusionen som undfågats dem vid bedrägerivalet i Örebro 1810, denna show av lögnare och mutor som team Bernadotte-Fournier den sensommaren presenterat för världens naivaste folk.¹³⁶⁶

Kapitel 24 avsnitt 19

FÖRSUMMADE MÖJLIGHETER

Händelserna och de fetstilade datumangivelserna i detta avsnitt gör ett avsteg från det strikt kronologiska system som tillämpas i resten av boken, och är i detta avseende fristående.

Under loppet av flera hundra år hade trevande initiativ tagits för ordnad undervisning i Sverige, men detta förblev länge inskränkt till kyrkans förkunnelser. Prästen och klockaren ansvarade för indoktrineringen. "Undervisningen" bestod av utantillkunskaper i katekesen och Bibeln samt läsning. Budskapet var moralkonservativt och upplägget var ett maktmedel för öfverheten att via religiös skrämpropaganda hålla de lägre samhällsklasserna *subordinerade*, främst allmogen, den fattigare svenska landsbygdsbefolkningen. Samhällets tunna övre skikt var *utvalt* att styra över den stora massan, som skulle fortsätta bruka jorden och tjäna andra, generation efter generation. Etablissemangen ansåg ej att det fanns något rationellt skäl till att allmogen skulle kunna mycket mer än katekesverserna. I otaliga brev, anteckningar och memoarer från sent 1700-tal och tidigt 1800-tal, författade av ståndspersoner, kallas allmogen ofta föraktfullt för "paket", "den aldrig tänkande hopen" och dylikt.

Därutöver tillkom en annan aspekt, nämligen att kunskap och information är *makt*. Ett folk som *förstod*, som kunde resonera och sakligt argumentera för sina egna rättigheter i samhället kunde bli en farlig kraft för den rådande samhällsmodellen, som ju byggde på ett kastsystem med strukturell diskriminering och yviga bördsföreträden.

Axel Gabriel Silverstolpe var en lärd adelsman med den mycket respektabla meriten att ha blivit utesluten ur Svenska Akademien redan i samband med uppläsningen av sitt inträdestal den **4 mars 1795**, ett tal som den fina klubben ansett varit alltför demokratiskt och liberalt. Ett av Silverstolpes stora intressen var utbildning som han ansåg skulle vara tillgänglig för alla, inklusive flickor och kvinnor, och han skrev flera artiklar i ämnet. Hans äldre bror Gustaf Abraham Silverstolpe¹³⁶⁷ var minst lika frisinad, och hade själv den beaktansvärda meriten av att som

¹³⁶⁵ Jmfr kap 24 avsn 19

¹³⁶⁶ Se kap 2 avsn 21

¹³⁶⁷ Gustaf Abraham Silverstolpe (1772-1824), svensk kyrkoherde, författare och ämbetsman

dåvarande docent ha blivit utslängd på livstid från Uppsala universitet efter en incident där han den **4 april 1800** planerat att genom ett musikframträdande uttrycka ett republikanskt budskap.

Den **19 juli 1808** gav Gustaf IV Adolf, som hade ett hjärta som kände för samhällets svagaste, ett anslag till Pär Aron Borg¹³⁶⁸ för grundandet av ett läroinstitut för dövstumma och blinda.¹³⁶⁹ Gustaf IV Adolf ville hjälpa Borg att komma igång, och Borg blev själv institutets föreståndare och lärare. Borg var en genuin filantrop och drevs av en inre kallelse. Den allmänna meningen bland folket var vid denna tid att de dövstumma var obildbara, "dumma", idioter. Dessa tillhörde oftast även samhällets fattigaste och mest utstötta. Ytterligare anslag gav emellertid Borg möjlighet att utvidga verksamheten till att inkludera förståndshandikappade, och vid en uppvisning av resultaten i stora salen på Börshuset med 400 åskådare inklusive hovet och många riksdagsledamöter, väckte elevernas fina uppträdande och färdigheter mycket starka känslor, och drottning Charlotta rördes vid flera tillfällen till tårar. Borg visade med största tydlighet att samhällets fördomar var obefogade och orättvisa; i varje individ, även sådana med yttre handikapp, slumrade en oanad potential.¹³⁷⁰

Med 1809 års omvälvningar i Sverige väcktes hopp om en ny tid där frihet och utvidgad demokrati var bärande tankar. Liberaler i Sverige arbetade redan för en *allmän* skola. Vid riksdagen framlade äldre brodern Silverstolpe den **26 juni 1809** en motion som menade att denna frihetstanke blott blev illusorisk om de mest marginaliserade medborgarna hölls okunniga och utestängda från det gemensamma samhällsbygget. *Staten* hade därför ett ansvar för *hela* folkets utbildning; *alla* svenska barn hade rätt till *fri sekulär undervisning*. Särskilt varmt talade Silverstolpe om bondeståndet, "rikets kärna". Silverstolpes ansträngningar ledde till att en offentlig utredning så småningom tillsattes, dock utan avgörande resultat.

Redan de *första timmarna* efter sin ankomst till Sverige den **7 januari 1810** förde kronprins Carl August samtal om skolornas tillstånd i Sverige och situationen för de fattiga. Den **6 mars** samma år skrev han ett brev till sin bror i Köpenhamn och bad honom skaffa ett par unga män som mot rimligt arvode kunde lansera Pestalozzis¹³⁷¹ undervisningsmetoder i Sverige. Carl August hade ett intresse för folkundervisning och pedagogik som var genuint och altruistiskt, främst vad gällde de lägre samhällsklasserna inklusive allmogen. Om bara tiden tillät, hade han utan tvivel engagerat sig målmedvetet i uppbyggnaden av en svensk folkskola.¹³⁷²

Vid 1812 års riksdag framlade yngre brodern Silverstolpe den **1 juni 1812** en motion som sade att en *allmän folkundervisning* borde utgöra en av regeringens främsta prioriteringar. Motionen skärpte även den politiska vinkeln, då den menade att demokratiska staters självständighet förutsätter det fria folkets bildning, förståelse och delaktighet i samhället. Silverstolpes ansträngningar ledde till en riksdagsskrivelse där dessa principer *gillades*.

¹³⁶⁸ Pär Aron Borg (1776-1839), svensk blind- och dövstumpedagog

¹³⁶⁹ Idag känt som *Manillaskolan*, en statlig specialskola med skolhuvudman Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) arbetar för att barn, unga och vuxna oavsett funktionsförmåga ska få förutsättningar att nå målen för sin utbildning).

¹³⁷⁰ Pär Aron Borg, grundare av institutet för dövstumma och blinda, ligger begravd på Norra kyrkogården i Solna. Han fick till en början blott en gravvård av enklaste slaget. Som det slumpar sig, så står verktyget Wetterstedts pompösa gravmonument upprest tätt bredvid (se kap 24 avsn 9). En samtida litteratör, Carl Wilhelm Liljecrona (1794-1856), berättar i sin privata dagbok några år senare hur han under en vårpromenad passerade Borgs grav, gömd under en enkel grön grästorva, jämte Wetterstedts mausoleum: "Tankarna leddes härvid helt naturligt till en jämförelse mellan de båda männen, vad de varit för mänskligheten. Hur mycket den förra i sin kallelse, hur föga eller intet den andre i sin. Under det Borgs minne lever och alltid ska leva i välsignelse hos eftervärlden, går Wetterstedts neder, såsom det är fäst vid alla de kungliga oegentligheter som här i landet bedrivits från 1810 ända till Wetterstedts död. --- Där vilar han som en pygmé i moralitet."

¹³⁷¹ Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827), schweizisk pedagog, utbildningsreformator och författare

¹³⁷² Pestalozzis folkundervisningsmetoder brukar framhållas som huvudskäl till varför analfabetismen i princip var eliminerad i Schweiz år 1830.

Riksdagens utlåtande ledde dock ej till någon åtgärd av kronprins Jean Bernadotte, rikets de facto styresman, för att pådriva folkskolefrågan.

I olika uppmärksammade skrifter vid denna tid av konrektorn Broocman¹³⁷³ och Gustaf Abraham Silverstolpe förespråkades pedagogiska reformer och inrättandet av barnskolor i städer och på landet. Genom dessa skulle svenska folkets slumrande förmåga och potential väckas till liv, ungdomen erhålla kunskap, förstånd och ett självständigt kritiskt tänkande. Allmogen måste involveras i nationens danande, menade man. "Allmogen vill upp; vart den vill känner den ännu icke rätt, men den avundas de andra stånden" skrev Silverstolpe. Inlagorna ledde dock ej till någon åtgärd av Jean Bernadotte för att pådriva folkskolefrågan.

Vid 1815 års riksdag lade samme Silverstolpe den **5 maj 1815** återigen fram en motion i folkskolefrågan som betonade dels landsbygdens tilltagande misär, dels vilade på tanken om *medborgarskolan*. Men bullrande konservativa intressen bekämpade nu alla liberala folkupplysningsidéer. Argumentationen *mot* folkskolor gick bl a ut på att ingen pedagogik kunde göra människor klokare och förståndigare. Dessa egenskaper var *genetiskt betingade*, och tillhörde den *styrande klassen*. Kunskap var inget för underklassen, som ju redan var bestämd åt själlöst kroppsarbete. Med den *Heliga alliansen*¹³⁷⁴ – den stora feodala och konservativa reaktionen *mot* folkdemokrati, liberalism och medborgerliga rättigheter – så betraktades folkbildning som något farligt. Silverstolpes ansträngningar, jämte en separat skrivelse från bondeståndet till regimen på samma tema, ledde därför ej till någon åtgärd av Jean Bernadotte för att pådriva folkskolefrågan.

Vid 1823 års riksdag lades tre folkskolemotioner fram. Alla tre avslogs visserligen, men den ideologiska skiljelinjen blev allt tydligare. Bondledamoten Anders Danielsson poängterade, i ett formidabelt anförande den **23 juni 1823**, att det påtvingade memorerandet av bibelkunskaper hos allmogens barn och ungdomar var otillräckligt. Det människan behövde främst var *kunskap*, och allt vad staten annars företog sig i sitt samhällsbygge skulle vara mer eller mindre gagnlöst, om den samtidigt underlät och försummade allmänhetens bildning. Ett undervisningsväsen för *alla* medborgare måste även *prioriteras* i statsbudgeten, även om det skulle medföra uppoffringar inom andra utgiftsområden. Under riksmötet utkom även en liten anonym skrift kallad *Förslag till Enhet och Medborgerlighet i de allmänna Undervisnings-Verken*, författad av läraren Anders Fryxell¹³⁷⁵, med liknande innebörd och som med ideologisk skärpa argumenterade för folkskolan som en grundskola för *alla* svenska barn under just parollen "enhet och medborgerlighet". Professor Fröberg¹³⁷⁶ i prästeståndet hade dock en annan uppfattning. Han menade att bondeståndet talade "emot sitt eget och landets sanna intresse" då det påyrkade att "fattiga torpare och backstuguhjons barn" skulle istället för sitt kroppsarbete ägna sig åt utbildning. Samhället fungerade bäst om kastsystemet förblev statiskt, enligt Fröberg.

Folkutbildning var alltså ett ämne av stor vikt för många riksdagsledamöter, även om åsikterna gick isär. Det framlades under riksdagen en begäran om statligt stöd för utbyggnad av växelundervisningsmetoden¹³⁷⁷, men denna avslogs och ingen åtgärd vidtogs av kung Jean Bernadotte för att pådriva folkskolefrågan.

Regimen beslöt dock den **25 februari 1824** att tillsätta en utredning för "överseende av rikets allmänna undervisningsverk". Men Jean gillade inte det ursprungliga förslaget på ledamöter i kommittén. Stamfadern var väldigt känslig för *vem* som skulle ingå. Detta gjorde att kommittén

¹³⁷³ Carl Ulrik Broocman (1783-1812), svensk skolman och pedagog

¹³⁷⁴ Se kap 22 avsn 14

¹³⁷⁵ Anders Fryxell (1795-1881), svensk skolman, historiker och präst

¹³⁷⁶ Johan Peter Fröberg (1782-1826), svensk präst och politiker

¹³⁷⁷ växelundervisning = den s k Bell-Lancasterska undervisningsmetoden; ett sätt att ordna skolundervisningen där de skickligaste eleverna hjälper till att undervisa övriga elever i mindre grupper

inte utsågs förrän nästan två år senare, den **21 december 1825**. Den kom att kallas för "snillekommittén" då den bestod av tidens främsta svenska vetenskapsmän, filosofer och kulturpersonligheter. Men kommittén förklarades av djupgående inre motsättningar. Med så många starka karaktärer och inbördes motstridiga viljor låg det i sakens natur att resultatet skulle bli slätstruket. Den konservativa sidan vägrade dock tyngre och lyckades väsentligen genomdriva sina synpunkter. Ledare i förskolefrågorna var den då 33-årige August von Hartmansdorff, senare befordrad till Jeans närmaste krets. Kommittén fastslog i sitt betänkande den **20 december 1828** att religionen utgjorde stommen av all folkundervisning. Samhället hade endast skyldighet att såsom *nödhjäl*p lära de eländigaste människorna, bottenskräpet, att läsa katekesen där föräldrarnas hemundervisning var otillräcklig. Katekeshjälpen skulle vara en del av *fattigvården* och jämfördes med nödbistånd för kläder och mat. Snillekommittén kom till den snillrika slutsatsen, att inte ens med den framväxande industrialiseringen i städerna och det nya tekniksamhällets villkor fanns skäl att fordra någon annan bildning för underklassen än innanläsning för att kunna matas med bibelkunskap samt memorering av katekesen. Alltså saknades skäl att lagstadga om någon folkskola. Detta var även samhällsbyggaren Jean Bernadottes linje, som sålunda ej vidtog någon åtgärd för att pådriva folkskolefrågan.

Vid 1828-1830 års riksdag deklarerade regimen Bernadotte *förebyggande* den **27 februari 1829** att den inte tänkte vidröra frågan om förbättringar i det svenska undervisningsväsendet, och man ämnade inte lägga fram någon folkskoleproposition. En ganska tydlig vink om hur man såg på frågan. Riksdagen ville dock annorlunda. Inte mindre än nio motioner i ämnet presenterades, varav sju i bondeståndet. Det riksdagsutskott som behandlade saken avstyrkte emellertid rubbet, med motiveringen att prästerskapet ju redan samvetsgrant skötte allmogens religionsupfostran förträffligt ute i socknarna. I bondeståndet opponerade sig Wijkman¹³⁷⁸ och Danielsson m fl kraftigt mot detta utskottsutlåtande, och hävdade återigen att *folket* endast genom en erforderlig sekulär upplysning kunde bli *delaktiga* i samhället.

Ett utspritt rykte – det är ej svårt att gissa varifrån – om att allmänna folkskolor skulle kosta en mycket "grov summa" i nya skatter för bönderna, lyckades då frambringa en konservativ gruppering inom bondeståndet, som gjorde att utskottsbetänkandet *bifölls*. Definitivt ingen folkundervisning bortom bibelindoktrineringen, alltså. En slug seger för regimen. Och givetvis vidtogs inte heller nu någon åtgärd av Jean Bernadotte för att pådriva folkskolefrågan.

Den mest debatterade utbildningsfrågan vid denna riksdag var annars växelundervisningsmetoden. Den unge liberale riksdagsledamoten Cronhjelm¹³⁷⁹ motionerade i december 1828 om att alla nya präster skulle lära sig om denna metod, för att kunna nå ut med t ex läskunskaper till folkets djupaste lager till relativt små kostnader. Utskottet som behandlade frågan tillstyrkte motionen och tre av fyra riksdagsstånd antog förslaget, vilket därmed innebar ett riksdagsbeslut. Detta riksdagsbeslut meddelades regimen Bernadotte för verkställighet. Men inget hände. Anledningen var att prästeståndet, som avslagit förslaget, i en separat skrivelse till Jean bad honom *blockera* detta, *vilket också skedde*. Jean var ju trots allt kung "av Guds nåde", och eftersom Gud hade bestämt att han skulle vara statschef så gällde det att hålla sig väl med prästerna. Riksdagens beslut, som främst skulle gynnat samhällets olyckligaste barn, ignorerades på prästernas anmodan av samhällsbyggaren Jean Bernadotte.

I Sverige fanns vid denna tid även ett autonomt sällskap som särskilt ägnade sig åt just växelundervisningens befrämjande, kallat *Växelundervisningssällskapet*. Inom sällskapet förekom en levande debatt om svensk folkbildning. Johan Peter Lefrén menade att upphöjandet av de lägre folkklasserna var nödvändigt för samhällets lugna framåtskridande. Somliga önskade att folkmassan förblev okunnig för att kunna användas till blint redskap för deras egoistiska

¹³⁷⁸ Kasper Wijkman (1796-1830), svensk bonde, jurist och ämbetsman

¹³⁷⁹ Otto August Cronhjelm af Hakunge (1800-1834), svensk politiker

syften, men det skulle inte fungera i längden med en extrem klyfta mellan de som hade nästan allt och de som hade nästan ingenting. Detta förhållande urholkade samhörigheten, bröt tilltron och förstörde *kittet* som höll ihop staten, menade Lefrén, vilket kunde leda till desillusion, oroligheter och samhällsupplösning. Sven Lorens Theorell¹³⁸⁰ sade att i Sverige fanns en liten samhällselit som levde gott på *andras* arbete och slit, med ett kunskapsförsprång och en retorisk överlägsenhet som använts för att beskatta *andra*, men dessa klyftor måste reduceras. Samhället stod inför stora förändringar, där ökad bildning hos de breda folklagren var både befogad och oundviklig. Trots att flera av stamfaderns gunstlingar var medlemmar i *Växelundervisningssällskapet* och förfäktade en bredare och mer allmän folkbildning, så föranledde dessa argument dock ingen åtgärd av Jean Bernadotte för att pådriva folkskolefrågan.

Med den liberala julirevolutionen i Frankrike 1830 fick idédebatten om människors frihet och jämlikhet nytt liv. En syrerik vind drog över Europa som återuppväckte medborgarandan. Detta märktes även i Sverige genom en oräddare debatt om samhällets grundprinciper och medborgerliga rättigheter. Allt fler började inse folkbildningens politiska betydelse, och kampen om folkskolan blev intensivare och fördes på bredare front. *Aftonbladet* öppnade upp sina spalter för inlägg om folkskolan, och på flera andra håll debatterades ämnet.¹³⁸¹ *Stockholmsposten* skrev den **11 januari 1832** om konstitutionen som "ett samhällskontrakt, som ger *alla* verkligen lika rätt i samhället". Ett sådant samhällskontrakt "erkänner sin skyldighet att främst vårda sig om dem vilka lyckan förgätit, att mest sörja för dem som minst kunna sörja för sig själva, ej när deras tid är förbi, utan när deras tid börjar, d v s genom bibringandet av de kunskaper och färdigheter de behöver för att betrygga sin existens, och genom inga hinders läggande för dessa färdigheters utövning".

Professor Cederschiöld¹³⁸² vid Karolinska institutet förklarade samma år, 1832, i skriften *En wink om barns skötsel* att allmän bildning och upplysning är avgörande för människors liv och framgång. Han angrep aggressivt den s k "snillekommittén" för dess likgiltighet och kritiserade hårt tesen att religionsundervisning var gott nog åt Sveriges fattigaste. Den stora massan av folket hade nästan alltid blivit "tvingad och tryckt av en aristokrati, antingen börd-, präst-, rikedom- eller ämbetsmannaaristokrati, och detta på grund av aristokratins överlägsenhet i *upplysning*". Folkundervisning för alla för att befria den stora massan från detta förtryck var en statlig angelägenhet, ansåg han. Och han poängterade att det inte var ännu mer religionskunskap som var nyckeln, utan *skrivning, matematik, geografi och naturvetenskapliga ämnen*. Detta skulle mångdubbla rikets styrka och välfärd och höja hela nationen, menade Cederschiöld.

Anders Fryxell, nu rektor vid Wallinska flickskolan¹³⁸³, utkom samma år med en ny skrift, *Försök att närmare bestämma frågorna om undervisningsverkens reform*, där han kritiserade latinherraväldet och argumenterade för att folkskolan måste bli en enhetlig medborgarskola för hela nationen. Läkaren och kyrkoherden Bergman¹³⁸⁴ gick i två anonyma skrifter till hårt angrepp mot prästerskapet, och den stora statliga utredningen betecknade han som fiendlig mot upplysning, obenägen till förändring och inriktad på att försvara fördomar. Genom torftig hemundervisning och kyrkans katekesmemorerande fick den betryckta allmogen inte alls lära sig vad den behövde eller moraliskt hade rätt till. Bergman fördömde uppdelningen av människor efter börd och förmögenhet, och förordade en enhetlig svensk folkskola för *alla* svenska barn. Några år senare yttrade Bergman att "Ijusets fackla vill jag svänga, såvitt jag förmår, i varje vrå,

¹³⁸⁰ Sven Lorens Theorell (1784-1861), svensk publicist och ämbetsman

¹³⁸¹ Se kap 23 avsn 26; kap 24 avsn 4

¹³⁸² Pehr Gustaf Cederschiöld (1782-1848), svensk läkare och politisk skriftställare

¹³⁸³ Nuvarande adress Stora Nygatan 20

¹³⁸⁴ Carl Abraham Bergman (1800-1889), svensk skolman och präst

där mörkret bor, ljus ned till dem i ringaste torparstuga, ned till själve den föraktade tiggaren på landsvägen”.

Denna allt intensivare samhällsdebatt ledde dock ej till någon åtgärd av Jean Bernadotte för att pådriva folkskolefrågan, utan syntes ha helt ignorerats av autokraten.¹³⁸⁵

Den mest uppmärksammade skriften vid denna tid var en broschyr från 1833 av bonden Per Sahlström¹³⁸⁶ med titeln *Om folkundervisningen*. I denna menade han att etablissemangen egennyttigt utnyttjade allmogen som obildade och subordinerade skattebetalare, som finansierade de övre samhällsklassernas kostnadsfria undervisning. Sahlström sade att det verkade som om man *avsiktligt* undanhöll allmogen grundläggande utbildning. Han diskuterade ingående olika sociala aspekter av en grundutbildning för alla, och menade precis som Cederschiöld ovan att *allmänna kunskaper i skrivning, matematik, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga ämnen var en demokratifråga*, för att alla och envar ska kunna ”uppfylla sin plats i samhället” och för att upprätthålla principen om likhet inför lagen. Därför var folkskolefrågan nu, menade Sahlström, en *möjlighet* för stamfader Bernadotte att demonstrera sina egna storsinnade avsikter i denna fråga och göra sig historisk som svensk kung genom att bli den som driftigt befrämjade den allmänna svenska folkupplysningen. Detta upprop till reform och visad handlingskraft *noterades* av stamfadern... men ledde ej till någon åtgärd av vederbörande för att pådriva folkskolefrågan.

Vid 1834-1835 års riksdag hade kritiken tilltagit ytterligare mot Jean *personligen* för dennes konservativa envælde, nepotism och reformvilja. En mängd folkskolemotioner lades fram med stark demokratisk innebörd. Man argumenterade att kunskap och bildning åt alla var en absolut grundpelare, en *förutsättning* för en fungerande demokrati och meritokrati. Anklagelserna från bondeståndet mot regimen för försummande av allmogens utbildning fick ny skärpa som ej skådats tidigare, likaså var tonen hård mot prästerskapet som beskyldes för egoism och självgodhet, där de med kungamaktens stöd försvarade sin egen maktställning och sina förmåner. Klassorättvisorna uttrycktes rakt på sak. I bondeståndet slöt riksdagsledamöterna mangrant upp kring Danielssons stora motion den **21 augusti 1834** – ett laddat datum i den nya dynastins huskalender¹³⁸⁷ – som argumenterade för ”behovet av folkupplysningens utbredande till *alla* medlemmar av samhället”. Danielsson byggde sin motion på jordbrukets och industrins utveckling, som med allt större krav på tekniskt kunnande ställde högre fordringar på folkbildning. De nationer som sackade efter var samma nationer vars regeringar försummat folkbildningen. Sverige hade kommit efter, vilket ”vi nödgas med blandad känsla av bekymmer och missnöje förebrå vår *styrelse*”, d v s autokraten Jean. Danielsson presenterade en plan för organisation och finansiering av en *sekulär* allmän folkskola. Men motionen föll i riksdagens utskottsbehandling. Motståndet var orubbligast bland prästerna som vägrade ingrepp i ”de välsignade privilegierna”. Den omtalat arrogante biskop Wingård fördömde att bönderna ”kunnat sätta sina namn under en skrift av den falskaste och ytligaste liberalism, vilken hotade statens och kyrkans grundvalar”. Riksdagen förordade dock att regimen Bernadotte skulle *vidta åtgärder* för folkskolors upprättande i församlingar där sådana saknades, samt precis som man redan beslutat tidigare riksdag, att nya präster skulle vara skyldiga att ha kunskap om växelundervisningsmetoden.

Men inget hände.

Riksdagsskrivelsen *nonchalerades* av Jean Bernadotte och ledde ej till någon konkret åtgärd från hans sida för att pådriva folkskolefrågan.

¹³⁸⁵ Jmf kap 24 avsn 5 (om samhällsbyggarens dagliga rutiner vid denna epok, som förklarar varför ingen tid fanns över att ägna sig åt svenska folkets grundutbildning)

¹³⁸⁶ Per Sahlström (1785-1866), svensk bonde och riksdagsman

¹³⁸⁷ Se kap 2 avsn 21

Även fastän den s k samhällsbyggaren själv tydligen ännu inte förstått poängen med en allmän svensk folkskola, höjdes alltfler röster i samhällets ledande skikt för saken. Resonemangen blev skarpare, distinktare. Förutom de redan citerade argumenten så framhölls även ett mycket nära samband mellan försummad barnuppfostran och ungdomsbrottslighet. Den **22 juli 1837** höll biskop Agardh ett tal i Karlstad, där han sade att utan *verklig* upplysning så innebar religionsbudskapet enbart intellektuell trädöm för allmogen. Om man erkände underklassen som *människor*, så måste de också lämnas tillfälle att delta i samhällsutvecklingen. Det fanns skändliga orättvisor mellan de som förfogade över underbara privilegier kontra de som endast betungades med mödor i samhället; underklassen *hölls medvetet i okunnighet* och dess foglighet och flit *exploaterades* skamlöst av överklassen:

”Den olika andel, som de högre klasserna och arbetarklassen har i samhällets förmåner, är ögonskenlig. Den ena av dem bär och underhåller civilisationen; den andra åtnjuter den.”

Om inte de makthavande i tid därför begrundade sina plikter och sitt ansvar, menade Agardh, kunde detta skapa spänningar som blev än vådligare senare:

”Det problem, som Europas statsmän nu har att lösa, är ej att behålla freden med nationens grannar men med nationens arbetsklass. Och den jämvikt, som man förr sökte att hålla *emellan* staterna, måste man nu söka att hålla *inom* dem.”

Hela samhällets fortbestånd berodde av att arbetarklassen gjordes medintresserat och medansvarigt, att den strukturella diskrimineringen och marginaliseringen upphörde, och där utbildning ej kunde användas som ett maktvapen mot de svagaste.

Några månader senare, den **21 oktober** samma år, höll den nyutnämnde ärkebiskopen Wallin ett uppmärksammat tal i Uppsala vid invigningen av det nya katedralskolhuset. Dittills hade Wallin ansetts som konservativ, så överraskningen blev stor när han avslöjade en ny radikal kurs. Det rådande skolsystemet vilade, sade han, på *kastbildningsprincipen*. Barnens framtid var förutbestämd p g a det svenska särbehandlingssystemet, fastän inom vart och ett av dessa barn slumrade en unik begåvning. Det statistiska svenska kastsystemet var *ett slöseri med samhällets resurser och en skymf mot samhällets medborgare som individer*. Utbildningsväsendet måste reformeras och ”basis är folkskolan”. Från att vara ett land av konservativ förutbestämthet och kunskapsmörker, hade nu Sverige *chansen* att bli ett land av möjligheter och framåtskridande. Bland åhörarna i Uppsala satt både pappa Jean och sonen Oscar. Men talets ideologiska sprängkraft, och faktumet att flera samhällstoppar nu bytte sida i denna fråga, ledde ej till någon åtgärd av Jean Bernadotte för att pådriva folkskolefrågan. Fortfarande noll.

En annan åhörare i Uppsala var Erik Gustaf Geijer, samtidens kanske främsta svenska historiker, filosof och författare. Geijer var känd som politiskt och religiöst konservativ, och hade i decennier argumenterat kraftigt mot upplysningstidens idéer. Wallins tal i Uppsala bidrog till Geijers totala omvändelse. I tidskriften *Litteraturbladet* den **5 februari 1838** lade Geijer fram sin nya liberala deklaration. Det moderna Sveriges utveckling påfordrade inte bara en bred demokratisk politisk representation av samhällets medborgare, utan även allmän folkbildning, då kunskap främjar allmänt framåtskridande samt minskar fattigdom och brottslighet. Svenska staten hade i detta hänseende ej uppfyllt sin plikt. Geijer skrev att ”för mig har det skolsystem blivit det bästa, som utsträcker uppfostrans fördelar till det största antalet medborgare, liksom jag anser den regering och det regeringssätt för det bästa, som befodra det största antalets lycka”. Utbildning borde inte inskränkas till en liten elit i maktbevarande syfte, utan lämpliga undervisningsanstalter för alla medborgare ”är samhällets gemensamma både plikt och intresse”. Helomvändningen hos Geijer från feodal privilegiestyrd konservatism till demokratisk liberalism väckte största uppmärksamhet och har betecknats som ett *epokskifte*.

Detta epokskifte föranledde dock ej heller denna gången någon åtgärd av Jean Bernadotte för att pådriva folkskolefrågan.

Stamfadern reste som bekant till Norge i slutet av 1838.¹³⁸⁸ Junior, som förstod sin samtid bättre, såg då sin chans. Den **5 februari 1839** så utfärdade vikarierande statschefen Oscar ett cirkulär om en ny organisation av folkskolorna i Sverige, ”denna viktiga nationalangelägenhet”, på remiss till alla kyrkostift i landet. Den **15 februari** lät han även införa en anonym ”insändare” i *Post- och Inrikes Tidningar* på samma ämne. Debattinlägget, som i väsentliga delar byggde på Anders Danielssons riksdagsmotion från augusti 1834, inkluderade en passus som verkade direkt riktad mot sin despotiske far:

”Det som måhända utgör ett större hinder än kostnaderna mot ett allmänt införande av folkskolor är den hos en de bildade rådande fördomen, att det vore *vådligt för lugnet och den allmänna ordningen att befordra upplysningen ibland de lägre klasserna*. --- Dessa fördomar mot den allmänna upplysningen ska säkert försvinna vid ett närmare besinnande, och regeringen bör i detta avseende verka medelst sitt öppet uttalade nit för folkskolans införande.”

Oscar, i sin anonyma insändare i regimtidningen, nämnde också delstaten New York – med ett invånarantal nästan jämförligt med Sveriges – som exempel på hur progressiva delar av världen satsade på utbildning, för att över kommande decennier, kanske sekel, nå fördelar av detta:

”I staten New York, som år 1834 räknade 2 100 000 invånare, fanns samma år 10 000 folkskolor. Av 548 000 barn ifrån 5 till 16 års ålder bevistade 541 000 de särskilda skolorna, vilkas samfälliga kostnad uppgick till 7 000 000 francs¹³⁸⁹. År 1814 fanns i samma stat blott 2 755 skolor.”

Ett av remissvaren på Oscars cirkulär kom från biskopen i Växjö stift, den celebra Esaias Tegnér. I sin svarsskrivelse den **31 juli** hävdade Tegnér att arbetarklassen skulle fortsätta matas med religiösa direktiv och att ”varje annan kunskap anses icke blott umbärlig utan även ofta mera *skadlig* än gagnande”. Tegnér ansåg att folkskolans ”olycksaliga halvupplysning kväver och förvillar” allmogens förnuft. Han menade att det var omöjligt för en folkskoleutbildad allmoge att förstå dagens stora frågor; deras plikt och heder bestod snarare i att visa ”förnöjsamhet med sin lott och uppoffring, hur tung den ofta var”. Tegnér hävde ur sig en ström av oförskämdheter mot bondeståndets riksdagsledamöter och struntpratet ”om människans rättigheter, om konstitutionell frihet och statsmakternas tillbörliga jämvikt”. Han ansåg att bondeståndet höll på att ”demoraliseras” och konstaterade att ”i varje kristligt land är *kyrkan* mänsklighetens första och mest omfattande uppfostringsanstalt”. Strävan efter medborgerliga rättigheter och social nivellering i samhället för att ”åstadkomma den älskade jämlikheten”, som Tegnér syrligt uttryckte det, ansåg han vara ”anarkiskt”. Läroplanen skulle utgöras av läsning, biblisk historia, utantillkunskaper i Lilla katekesen, kyrkosång, daglig bön samt flitiga studier av Nya testamentet. Skrivning och räkning ansågs av Tegnér ej nödvändigt. Avslutningsvis återkom Tegnér till att summan av all visdom var ”att frukta Gud och ära konungen”. Det var allt som den svenska allmogen strikt skulle rätta sig efter, inget mer än så. Tegnérns remissvar genomströmmades av den konservativa övermänniskans gnistrande hat mot demokratin som sådan, och ett rent föräkt för samhällets nedre skikt. Från andra stift kom liknande budskap, att i den mån folkskolor behövdes så var det huvudsakligen för att förbättra kristendomsundervisningen i landet, inget mer.

Kort därefter förklarades Tegnér sinnessjuk.¹³⁹⁰ En självbelåten svartkappa av arrogantaste sorten som, med sitt rakt *hånfulla* budskap mot samhällets vanlottade som han predikade,

¹³⁸⁸ Se kap 24 avsn 13

¹³⁸⁹ 7 000 000 franska francs (det var en fransk text om förhållandena i USA som Oscar hämtade sina källdata från) år 1834 motsvaras år 2020 av ca 480 mkr (KPI); 1,1 miljarder kr (guldprisindex) alt 15 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹³⁹⁰ Tegnérns mentala instabilitet finns omtalad i form av flera anekdoter, bl a i samband med riksdagen 1840-1841 där Tegnér närvarande, då man tvångsförflyttade honom till ett tillfälligt boende på Kungsholmen ”för att komma i en lokal på *nedre botten*, där han ej kunde fördärva sig om han hoppade ut genom fönstret”.

definitivt *inte* skickades till himlen. Akademiledamoten Tegnér, denna nationella skitstövel, delar nog snarare postumt klubbrum med Wetterstedt.¹³⁹¹

Trycket från media, riksdag och allmänhet för införandet av en folkskola i Sverige hade dock nått sådana proportioner, att Jean Bernadottes regim mer eller mindre var tvungen att lägga fram en proposition i frågan för den stundande riksdagen 1840-1841 att ta ställning till. Inte för att man själv egentligen ville det, utan *därför att den allmänna opinionen högljutt krävde det*. Detta arbete leddes av statssekreterare Heurlin, konservativ biskop, tillika förtrogen vän och åsiktsbroder till Tegnér. Regimpropositionen om folkskolan var sålunda redan på förhand dömd att bli ytterst halvhjärtad. Heurlin drog sitt förslag i statsrådsberedningen den **7 december**. En häftig tvist uppstod emellertid i en viktig principfråga om kyrkans överordnade inflytande på folkskolorna. Heurlins konservativa vilja stod mot övriga statsråds. Även Oscar opponerade sig mot Heurlin och ville jämka ner kyrkans företrädesrätt. Pappa Jean var ej närvarande. Heurlin hotade då att avgå om han ej fick sin vilja igenom. Morgonen därpå hade Oscar plötsligt helt slagit om och talade varmt om Heurlins förslag och fogade sig sedan i Heurlins hela föredragning utan minsta invändning. En osynlig hand hade inverkat hans opposition... När Heurlin senare drog propositionen enskilt för stamfadern så gick allt "som en lek med lust och gamman"¹³⁹² och Jean var på strålande humör. Den kyrkliga auktoriteten och indoktrineringsagendan skulle bevaras; feodalismen skulle stanna; regimens folkskolepolicy bibehöll i övrigt karaktären av passivitet, nonchalans och likgiltighet.

Riksdagen 1840-41 inleddes, som vi sett i föregående avsnitt, med en gediget mobiliserad liberal opposition mot det bernadotteska enväldet. För bondeståndet var folkskolefrågan en av de viktigaste. Bönderna sökte tidigt bygga samförstånd med sin ideologiska huvudmotståndare, prästeståndet. I riksdagsledamoten Hans Janssons hälsningsanförande till prästeståndet den **23 januari 1840** vädjade han om deras samarbete. I sin replik svarade biskop Kullberg *avböjande* och manade allmogen att ej eftersträva någon bildning utan förbli vid sina jordbrukarsysslor; "må de övriga stånden stå framför eder i kunskaper, bildning och uttrycksförmåga". Den eviga svenska kyrkliga översittartonen förnekade sig alltså inte nu heller.

Den **25 januari** var det dags för trontalet i Rikssalen på slottet, stamfader Bernadottes linjetal för riksdagen. Talet upplästes på svenska av Oscar, med pappa kungen sittandes bredvid. Åhörarna fick en väldigt lång retorisk redogörelse av alla de välsignelser som kommit Sverige till del under stamfaders styre. I sitt manus passade Jean även på att framhålla sitt eget och det svenska prästerskapets omsorgsfulla arbete med svensk folkundervisning. Han sade, på fullt allvar:

"Folkundervisningen har varit föremål för en omsorgsfull uppmärksamhet från regeringens och prästerskapets sida. --- Prästerskapets och ädla människovänners förenade nit för dessa angelägenheter fordrar min erkänsla."

Seriöst.

På riktigt alltså, inte med självironi.

Formuleringarna om folkundervisningen tycktes även framhäva förträffligheten av de bestående förhållandena, d v s religiöst präglade sockenskolor, då stamfadern uttryckte att han gärna såg "dylika inrättningar" i fler socknar. Dessa "dylika inrättningar" torde alltså ligga klart närmare Tegnérns syn på allmogens skolning, än bondeståndets förhoppningar om en statligt understödd allmän och sekulär folkskola med bred undervisning i alla basämnen och samhällsvetenskap. Dessa "dylika inrättningar" skulle, underförstått, heller inte erhålla något statligt finansieringsstöd. Jeans väl valda formuleringar rörde en bestående ovilja att via

¹³⁹¹ Se kap 24 avsn 9 (slutet)

¹³⁹² gamman = fröjd, glädje (ålderdomligt bibliskt uttryck)

statsbudgeten uppriktigt *vilja* satsa på tillkomsten av en folkskola värt namnet. Så skedde heller ej.

Bondeledamöterna vid riksdagen och den svenska allmogen önskade ej de ”dylika inrättningar” som stamfadern refererade till.

Redan innan regimens folkskoleproposition kommit till bondeståndet, väcktes inom detta stånd flera motioner i ämnet. Den bästa var Per Sahlströms den **5 februari**. I den betonades att folkskolan hade betydelse för allmogens välfärd och *politiska tillvaro*. Han beskrev allmogens roll, arbetsinsats och uppoffringar för Sverige kontra inskränkningen av dess rättigheter. Allmogen finansierade de facto de statliga läroverken och universiteten för etablissemangets söner, men deras egna barn var samtidigt förlustiga den medborgerliga rättigheten att erhålla undervisning i ens de mest grundläggande ämnen *utöver* kristendomsindoktrineringen. Sahlström framhöll att ökad folkupplysning i ett land ledde till minskat utanförskap, minskad brottslighet och minskad fattigdom, och var en *nationalangelägenhet* av första ordningen. Den svenska grundlagens princip om ”likhet inför lagen” blir bara ett grovt hån inför verklighetens ojämlikhet, menade Sahlström, om underklassen förnekades bildning och förståelse. Motionen var så välformulerad att hela bondeståndet instämde i denna.

Men så kom då regimens emotsedda proposition. Denna avlämnades till bondeståndet i deras lokal den **8 februari**¹³⁹³ vid 10-tiden på förmiddagen av en av Jeans närmaste män, hovkanslern, och i bondeståndets protokoll omnämns denna händelse med viss högtidlighet. Men när propositionen senare samma dag lästes upp blev bönderna besvikna. Propositionen följde *inte* någon tydlig ideologisk övertygelse eller principiellt ställningstagande, och signalerade *inte* någon beslutsamhet att vilja reformera folkbildningen. Utbyggnaden av folkundervisningen betraktades som en *fattigvårdsinsats* för katekesmemorerandets och religionsbudskapets skull i de fall där nöden krävde det, snarare än som en framåtsträvande satsning. Regimen hade budgeterat med futtiga, obetydliga, snarast *oförskämda* 50 000 riksdaler banco¹³⁹⁴ per år för ändamålet. Folkundervisningen gavs en stramt religiöst fokus med en läroplan bestående av läsning, utantillkunskaper i katekesen samt kunskaper i biblisk historia. Regimpropositionen sade att syftet var att varje individ skulle lära sig att ”inse sin bestämmelse” och ”rätt uppfylla sina plikter”, d v s subordinera sig öfverheten.¹³⁹⁵ Det handlade enligt regimen om ”sann religiös-moralisk bildning” och kontentan var att staten endast skulle träda in där föräldrarna misslyckats att inpränta detta. De lokala skolstyrelserna skulle kontrolleras av kyrkan; allting skulle gå genom ett svartkappeauktoritärt filter. Stamfader Bernadottes stora flaggskeppsproposition gick helt på prästerskapets anti-progressiva linje. Mer *systematisk* religiös indoktrinering åt allmogen, enligt gamla resolutioner från 1723 och 1762, var allt det handlade om. Inget obligatoriskt krav på andra kunskaper. Inget krav på fasta skolor. De statliga åtagandena var minimala.

Propositionen debatterades. Allra störst var missnöjet inom bondeståndet, och bl a riksdagsledamot Per Sahlström uttryckte sin stora besvikelse över att regimen sett sig föranlåten att föreslå en *fattigskola*, vilket aldrig varit bondeståndets avsikt. Även inom borgarståndet förekom missnöje. Riksdagsledamot Gustafsson¹³⁹⁶ menade den **29 februari** att minimilönen för skollärare i regeringsförslaget knappt motsvarade en högre dränglön. Om inte lärarlönerna åtminstone dubblades skulle det bli svårt att rekrytera och bibehålla kompetent personal, och lektionerna riskerade att istället ledas av okvalificerade och temporära ersättare vilket givetvis påverkade kvaliteten på hela utbildningen.

¹³⁹³ Propositionen var daterad den 1 februari 1840.

¹³⁹⁴ 50 000 riksdaler banco år 1840 motsvaras år 2020 av ca 6,2 mkr (KPI), 15 mkr (guldpriindex) alt 220 miljoner kr (arbetarlöneindex). Som jämförelse kan nämnas att de totala offentliga kostnaderna för det svenska utbildningsväsendet år 2020 uppgick till ca 385 miljarder kr (SCB).

¹³⁹⁵ Jmfr kap 3 avsn 25

¹³⁹⁶ Karl Gustaf Gustafsson (1794-1863), svensk målarmästare, rådman och politiker

Vid riksdagens utskottsbehandling gjorde bondeledamoten Hans Persson¹³⁹⁷ ett anförande där han framhöll *allmän folkskola med lagstadgad skolplikt* som en nödvändig och fast förankring av hela idén, i kontrast till regimpropositionens anda av att minimera statens inblandning. Perssons anförande gjorde djupt intryck på utskottets medlemmar. Utskottets betänkande den **29 juni** avvek därför betydligt från regimpropositionen, både i enskilda detaljer och i hela dess syn på frågan. Medan regimen såg folkskolan som ett sätt att kontrollera och utvidga svenskarnas katekesmemorerande, betraktade utskottet folkskolan som en *medborgarskola* för allmän folkbildning. Utskottsbetänkandet förordade fasta folkskolor i varje pastorat, heltidsanställda folkskollärare som ej samtidigt var präster, behörighetskrav för alla lärare med avlagda prov i bl a pedagogik, trygga lärarlöner och tjänstebostad samt upprättandet av en särskild pensionsfond för lärare, undervisning för barnen 8 månader om året, skolplikt från 7-9 års ålder för såväl pojkar som flickor, gratis skolböcker som belöning åt flitiga elever, samt en läroplan som förutom religionskunskap även inkluderade läsning, skrivning, räkning, historia, geografi och naturkunskap. Utskottet önskade att investeringen i grundutbildning för hela svenska folket prioriterades i statsbudgeten.

Utskottsbetänkandet behandlades i böndernas riksdagsgrupp den **15 juli** och **22 juli**, där mycket av debatten kom att kretsa kring just finansieringen av hela upplägget, och var det kunde finnas utrymme i statsbudgeten för omfördelningar utan att höja skatterna. Man sökte även pruta ner sina egna anspråk för att minska kostnaderna. Debatten girade därför iväg, men Sven Heurlin styrde upp principfrågan igen, nämligen en lag om fasta skolor på landet där barn får grundutbildning och lär känna "sina medborgerliga plikter, rättigheter och skyldigheter" och "till vilket stort ändamål de äro skapade". Heurlin underströk alltså att detta var en del av allmogens frihetskamp. Sahlström påminde också i ett anförande sina kollegor om frågans kärna, nämligen *folkupplysningens nödvändighet* samt *statens ansvar* att ordna detta.

I adelns riksdagsgrupp samma dag opponerade sig Hartmansdorff, Jeans betrodde lakej, mot det mesta i utskottsbetänkandet. Han hade samma nedlåtande syn på just fattiga torparens förmåga och samhällsnytta som kung Bernadotte och konstaterade:

"Att begära att varje torparson eller dotter ska ha dessa kunskaper är alldeles för mycket."
Som ett eko från sängkammaren på slottet. Miserabla torpare.¹³⁹⁸

Hartmansdorffs kollega Boije, 72 år gammal och känd från ett tidigare avsnitt,¹³⁹⁹ hade en ungefär lika trångsynt världsåskådning och frågade sig varför denna bildning var nödvändig för den stora del av allmogen, "vars barns *öde* det är att söka tjänst hos andra och framför allt att genom handarbeten förtjäna sin föda." I Sveriges befolkningsresurs fanns alltså ingen mer potential än så, enligt dessa herrar på Riddarhuset, samtidigt som den industriella revolutionen och tekniska utvecklingen *dånade* i andra länder.

I prästernas riksdagsgrupp motsatte man sig givetvis också det liberala utskottsbetänkandet. Kyrkoherde Nordhammar¹⁴⁰⁰ fann det absurt, i ett yttrande den **29 juli**, att även flickor skulle läsa historia och geografi m m, och befarade att "avsikten var, att också *kvinnorna* skulle komma att framdeles delta i *offentliga angelägenheter*." Hemska tanke. I sammanhanget kan nämnas att riksdagsprotokollen från 1840-1841 överflödar av raljanta, spydiga uttalanden om förslaget att låta *flickor* gå i skolan och lära sig samhällsvetenskap, inte minst bland svartkapporna, mörkrets män. Överhovpredikant Hedrén – intimt trogen Bernadotteregimens linje – drev en hård argumentation mot utskottsbetänkandet, att någon allmän folkskola ej behövdes men däremot

¹³⁹⁷ Hans Persson (1792-1876), svensk bonde och politiker

¹³⁹⁸ Jmfr kap 24 avsn 18 (i samband med debatterna i riksdagen om en representationsreform i december 1840)

¹³⁹⁹ Se kap 22 avsn 15

¹⁴⁰⁰ Olof Nordhammar (1786-1852), svensk präst

en renodlad *fattigskola* som skulle vara ett komplement till *fattigvården* och lära barnen katekesen.

Kan återigen inflikas, att det funnits få människor som gjort Sverige så illa i ett historiskt perspektiv, inte minst under 1800-talet, som prästerna. Präktiga och moraliserande utåt, samtidigt så gränslöst självgoda, hycklande, hänsynslösa och pennalistiska, som uppifrån höga hästar distribuerade sitt subordinationsbudskap jämte *hot* mot goda hederliga allmogemänniskor, när det i grunden inte fanns något att anmärka på. Bakom svartkappornas image av oantastlighet doldes mer smuts, otukt och olater än på de flesta håll. Hor och fylleri. Det ges flera exempel på prästerliga grisskivor med rejält prästerligt snusk i källmaterialet, även från den period som folkskolestadgan behandlades av riksdagen. En dagbok från riksdagen den **10 oktober** lyder:

”Ärkebiskopen hade en dag i veckan på *Lilla Sällskapet*¹⁴⁰¹ givit prästeståndet en supé, varvid gått så gästfritt till på den våta vägen, att flera av de högvördige spydde i trapporna då de skulle gå därifrån.”

Åter till behandlingen av folkskolefrågan.

Alla synpunkter återgick till utskottet, som presenterade ett nytt betänkande den **7 januari 1841**. Utskottet, där den liberala oppositionen mot regeringen var stark, avfärdade merparten av alla konservativa invändningar från de olika riksdagsgrupperna och vidhöll i stort sitt ursprungliga förslag. Utskottet fortsatte att förorda *fasta* folkskolor, och deklarerade t o m ännu tydligare än förut att även de fattigaste barnen borde omfattas av den nya folkskolans ämneskrav, annars berövade man dessa fattiga barn ”ett av de kraftigaste medel att därur befria sig, nämligen kunskapen”. Utskottet förklarade att ”ingen på förhand bestämd skillnad emellan rik och fattig i avseende på kunskaper må för den skull föreskrivas”, och man avvisade också den föreslagna skillnaden i kunskapsmättet för pojkar och flickor.

Detta betänkande gick ut till de fyra riksdagsgrupperna. I bondeståndet väddade Hans Jansson den **6 februari**, trots vissa brister i utskottsbetänkandet, att de skulle acceptera det i dess helhet för att undvika att plocka sönder det och förspilla huvudsyftet. Ett stort antal ledamöter instämde i Janssons anförande. De andra ståndens riksdagsgrupper observerade noga hur bönderna ställde sig till det nya utskottsbetänkandet, och detta kunde avgöra hela riksdagens slutbehandling av frågan.

Det såg allt så hoppfullt ut.

Men sedan hände någonting i bondeståndet.

I den stora interna överläggningen den **10 februari** började plötsligt många bönder tala med en uttalat konservativ inställning *mot* allmän folkskola. Olika ledamöter upprepade argument som i princip ordagrant överensstämde, som om de *tilldelats* sina nya repliker av en osynlig hand. Det var tydligt att flera riksdagsledamöter i bondeståndet nu *påverkats utifrån*.

Pressats. Mutats. Sålt ut sig.

Sven Heurlin, övergiven av de skaror som tidigare högljutt instämt i hans folkskolemotioner, kommenterade detta rakt på sak:

”Ett sådant ombyte i åsikter är för mig alldeles oförklarligt, synnerligast då man icke kan förneka, att det är stridande mot folkets sanna väl och möjligheten att bereda detsamma de gudomliga fördelarna av upplysning och bildning, som det så länge måst sakna.”

Det var som om en marionettspelare, en gudfader, en anonym gestalt plötsligt styrte om halva riksdagsgruppen i bondeståndet. Som om någon – skicklig i att muta och splittra all opposition – just fullbordat ett mästestycke och förvridit en kritisk massa av riksdagsgruppen i just folkskolefrågan. Notera att detta inträffade senvintern 1841, då Jean gjorde en enorm

¹⁴⁰¹ Lilla Sällskapet = (urspr) en herrklubb i 1800-talets Stockholm, känd bl a för sin matservering i det s k Petersenska huset (adress Munkbron 11)

mutoffensiv för att söka återta kontrollen över riksdagen i bl a kabinettskassefrågan. Folkskolefrågan var egentligen en ännu större fråga än den om kabinettskassan, då ju denna i förlängningen handlade om jämlikhet, demokrati och medborgerliga rättigheter för hela Sveriges befolkning.¹⁴⁰²

Sahlström, med sin integritet i behåll, påminde sina kollegor om att det var ju *detta* som bondeståndet och allmogen kämpat för. Vad hade fått flera riksdagsledamöter att plötsligt börja resonera *mot* deras gemensamma höga syfte i deras egen hjärtefråga? Han varnade för att börja plocka i utskottsbetänkandet, lösrycka särskilda delar eller visa inkonsekvens. Allmogens mål var inom räckhåll! Bonden Matts Pehrsson¹⁴⁰³ instämde, och vad gällde finansieringen påpekade han att när miljon på miljon kastats i kanalbyggen så framstod investeringen i svensk folkundervisning som en "spottpenning". Sven Heurlin talade om folkskolan som en *demokratifråga* och vädjade att nu – när de alla befann sig på gränsen till ett genombrott i en av allmogens största strider genom tiderna – kunde bondeståndet inte uppvisa skepsis och splittring. Hans Persson, en av de sista talarna, underströk samma sak:

"För den fattige är ofta en god uppfostran hans *enda* egendom, då han utan materiella tillgångar kastas ut i världen."

Men trots detta var det tydligt att många av riksdagsledamöterna plötsligt befann sig på regimens sida. Omröstningen i böndernas riksdagsgrupp skulle bli knivskarp. Nästan alla önskade votering om utskottsbetänkandet i dess helhet, men tre ledamöter *krävde bestämt* att man skulle rösta om varje punkt för sig. Det var Petter Jönsson¹⁴⁰⁴, Johan Jacob Rutberg och Nils Strindlund¹⁴⁰⁵ som tvingade in omröstningen på denna vanskliga väg.

Lås oss ta en närmare titt på dessa tre riksdagsledamöter innan vi fortsätter i vår krönika.

Petter Jönsson uppfattades av flera kollegor som inkonsekvent och med en förmåga att "svänga och vända alldeles som en aktör på en teater"; andra kallade honom "slingeraktig". Han ansågs även som "mycket slug och benägen för invecklade intriger", och hade nära förbindelser med regimens konservative koloss Hartmansdorff och bedöms ofta ha handlat efter dennes önskemål. Jönsson misstänktes också ibland för att gå bitchen Magnus Brahes ärenden. Han var obegränsat lojal mot kung Jean, och uttalade själv i maj 1840, att "är det ett fel att vara konungens och regeringens vän, så är jag beredd att alltid behålla detta fel". Han syntes ofta som gäst på slottet, och belönades med gåvor därifrån, bl a en silverkanna från Jean, en muta som väckte ett visst rabalder i både bondeståndet och pressen.

Johan Jacob Rutberg har nämnts i ett tidigare avsnitt när han under riksdagen 1828-1830 arbetade i uttryckligt liberal riktning.¹⁴⁰⁶ Även under riksdagen 1840-1841 ansågs han, åtminstone till en början, ha drivit en oppositionell linje, men han lärer sig mer och mer med bondeståndets konservativa falang, och började så småningom motsätta sig liberala reformer. Senare på 1840-talet finns klara belägg för ett samarbete med bl a den konservative Hartmansdorff, och genom sluga intriger och vilseledande utfästelser bidrog Rutberg några år senare till att få igenom valet av Sven Lorens Theorell till justitieombudsman, en ideologisk motpol till alla liberala krafter som omnämnts i kapitel 23 och 24 av denna bok, och bl a en kraftig motståndare till demokrati och fria val.

Nils Strindlund anses aldrig ha tillhört de progressiva krafterna i bondeståndet, utan från första början varit del av en regimtrogen krets, vars obestridde ledare han med tiden blev. Han kom därigenom att stå nära såväl den bernadotteska regimen som en rad konservativa krafter

¹⁴⁰² Se kap 24 avsn 18 om stamfaderns skamlösa mut- och manipulationsverksamhet under riksdagen 1840-1841, särskilt den senare delen.

¹⁴⁰³ Matts Pehrsson (1796-1869), svensk bonde och politiker

¹⁴⁰⁴ Petter Jönsson (1791-1859), svensk bonde och politiker

¹⁴⁰⁵ Nils Strindlund (1792-1872), svensk bonde och politiker

¹⁴⁰⁶ Se kap 23 avsn 26

på Riddarhuset, främst Hartmansdorff. Han har beskrivits som "en riksdagsbonde i Karl XIV Johans smak" och även kallats för "ultrakonservativ" inom bondeståndet. Han bekämpade flertalet av tidens liberala reformkrav. Han motsatte sig inte bara en representationsreform, där han var orubblig, utan också införandet av lika arvsrätt för män och kvinnor och av en obligatorisk folkskola, och han menade att det räckte med att ungdomen försågs med "en sann kristendom". Denna konservatism gjorde att han kom i otakt såväl med tidsandan som med den förhärskande opinionen inom den egna riksdagsgruppen. Strindlund var ytterst tillmötesgående när det gällde anslag till kungahuset, i stark kontrast mot hans sparsamhet i andra sammanhang.

Nu åter till själva omröstningen.

På kvällen den **12 februari**, dagen innan omröstningen, samlades anhängare till utskottsförslaget från alla stånden i bondeståndets sal. Stämningen var nervös. Det gällde att vinna över så många som möjligt, särskilt vad gällde frågorna om *fasta skolor* och rätten för *alla svenska barn* att få undervisning i *alla sekulära basämnen och samhällskunskap*, de s k medborgerliga skolämnena.

Lördagen den **13 februari** var avgörandets stund inne i bondeståndet. Uppslutningen var stor. Utskottsbetänkandet skulle alltså ej bifallas eller avslås i sin helhet, utan varje detalj prövas för sig. Den första delfrågan gällde kravet på fasta folkskolor i varje socken. Ett motförslag hade lagts fram av ledamoten Erik Pehrsson¹⁴⁰⁷ från Gävleborgs län.

Spänningen var stor.

Pehrssons förslag vann, röstsiffrorna blev 51-49.

Den osynliga handen hade lyckats splittra bondeståndet.

Samtliga 49 folkskolevänner reserverade sig, ofta med bittra ord. Hela grundprincipen om en fast folkskola hade underkänts genom denna votering hos allmogens egna representanter i riksdagen, och egentligen hela idén med folkskolereformen.

På den andra delfrågan om lärarlöner vann ett förslag som gick ut på att *sänka* de redan minimala lärarlönerna.

Efter dessa förluster för folkskoleanhängarna gick luften ur. Den sent uppdagade konservativa motståndarsidan inom riksdagsgruppen, som plötsligt beslutat sig för att *driva regimens och prästeståndets linje*, röstade kort därefter igenom vilka obligatoriska kunskapskrav som folkskolan skulle inskränka sig till:

Innanläsning av latinsk och svensk textstil... kristendom... och kyrkosång.

Fy fan.

Vad var det egentligen som hände?

Denna lördag blev en tung nederlagsdag för drömmen om den svenska folkskolan. Den svenska allmogens och bondeståndets kanske största *frihetsfråga* någonsin hade legat uppdukad framför böndernas riksdagsgrupp. Kanske t o m den moderna svenska historiens största *demokratifråga*. Och plötsligt, ur ingenstans, just i det avgörande ögonblicket, var det som om just *en osynlig hand* kullkastade hela logiken och den följdriktiga utvecklingen, och trollade så att en knapp majoritet i böndernas egen riksdagsgrupp började uppträda *folkskolefientligt*. Reformvännerna förlorade i bondeståndet, folkskolefrågans hemmaplan. Den konservativa Bernadotterregimens och prästeståndets linje, som drevs hårt av inpiskarna Jönsson, Rutberg och Strindlund, vann. Hur kunde detta ske?

En anledning bakom omsvängningen sades vara osäkerhet kring finansieringen, med skrämselfpropaganda om att nya skattepålagor skulle pådyvlas allmogen om folkskolan blev verklighet. Mot detta kan konstateras att det fanns gott om utrymme i statsbudgeten för besparingar inom allehanda områden. En siffra som omnämndes i debatterna var 100 000 riksdaler banco per år för att få igång den folkskola som allmogen önskade. Det motsvarade

¹⁴⁰⁷ Erik Pehrsson (1787-1867), svensk bonde och politiker

mindre än 1% av statsbudgeten, eller ca 8% av försvarets kostnader. Eller *en tiondel* av kostnaderna för det bernadotteska hovet vid denna tidpunkt, denna groteska monsterinrättning.¹⁴⁰⁸ Eller hälften av svenska statens årsränta till dynastin från stamfaderns Guadeloupesvindleri.¹⁴⁰⁹

Detta var alltså kostnaden och syftet som Jean Bernadotte bortmanövrerade.
"Samhällsbyggaren."

Precis som den otippade regimfalangen i bondeståndet smulade sönder bondeståndets egen hjärtefråga, så fortsatte utskottsbetänkandet även att huggas och styckas av adeln och prästerna. Korparna var ute och hackade kadavret i bitar. Jeans lakejer statsrådet Hartmansdorff i adelns riksdagsgrupp och statssekreterare Heurlin i prästernas, drev med framgång igenom regimens konservativa linje. Hotet om en fast och allmän sekulär folkskola för alla svenska barn var avvärjt! Ingen riktig och värdig grundutbildning för de svenska allmogeungarna, de breda svenska folklagren, hurra! Öfverheten förblev öfverhet, kastsystemet var intakt, subordinationen och särbehandlingen var räddad! En triumf för den konservativa samhällseliten, en skrällseger för den externrekryterade samhällsbyggaren från Pau. *Mumm* champagne på slottet!

Det andra utskottsbetänkandet befann sig, efter att ha genomgått skärselden, i ett tilltrasat tillstånd. Utskottet presenterade ett tredje betänkande den **10 april**. Detta antogs av adeln och borgarna – men inte av bönderna. Utskottsförslagets § 1 rörde de fasta skolorna, där utskottet återigen förordat lagstiftning om minst en fast skola i varje pastorat. Men återigen opponerade sig den **5 maj** bönderna Rutberg och Strindlund i sällskap av Pehrsson och understödda av Jönsson, d v s samma förgrundsfigurer som tidigare. När frågan om fasta skolor gick till omröstning i riksdagsgruppen, lyckades återigen en osynlig hand mobilisera en fällande majoritet. Att riksdagsledamöter i "det hedervärda ståndet", som bönderna i riksdagen ofta kallades, aktivt bearbetats och blivit anpassningar till regimsidan torde i och med detta stå bortom alla tvivel, enligt forskare i ämnet.

Den **13 maj** presenterades det fjärde och sista utskottsbetänkandet. Där hade frågan om fasta skolor helt brutits ut för separat utskottsvotering. Denna omröstning ägde rum den **5 juni**. Bernadotteregimens linje segrade – kravet på fasta skolor slopades definitivt. Efter de fattade besluten avlät riksdagen den **14 juni** sin skrivelse till regimen, där den ursprungliga iden om en folkskola värd namnet nu blivit fullkomligen urvattnad, tillintetgjord.

Men inte nog med det. Det första som Jean nu gjorde med riksdagens bleka, blodfattiga, själlösa, *korrumperade* utslag var att den **27 juni** skicka det på ny remiss till... Sveriges biskopar!¹⁴¹⁰

Man vet inte om man ska skratta eller gråta åt detta, utifrån ett historieforskarperspektiv.

Efter omständlig behandling och omfattande redigeringsarbete utfärdade regimen ett år senare den **18 juni 1842** den s k folkskolestadgan. Denna stadga innehöll inget krav på fasta folkskolor i varje socken över huvud taget. Istället inleds folkskolestadgans § 1 med att det "bör" finnas en skola i varje socken som var "helst fast". Stadgan förklarade att *flera* socknar kunde gå ihop om en *ambulerande* skola. Och sockenpräster kunde även själva agera lärare, tvärt emot

¹⁴⁰⁸ Apanage, "handpenningar", "möblers underhåll", hästfoder m m uppgick till närmare 700 000 riksdaler banco per år. Därutöver var Guadelouperäntan på 200 000 riksdaler banco en direkt kostnad för svenska staten. Lägg därtill att stamfadern närmast kleptomaniskt utnyttjade andra statliga resurser på olika sätt för privat del, t ex i samband med sina fastighetsinvesteringar och fastighetsunderhåll, samt bedrev en blandekonomi med statliga kassor och fonder som är väl dokumenterad i källmaterialet.

¹⁴⁰⁹ Se kap 22 avsn 11

¹⁴¹⁰ En illustration av hur nära varandra som feodalismens två tunga maktpoler – kyrkan och fursten – stod i Sverige vid denna tid, snart halva detta nya moderna sekel gånget, gavs vid den 15-årige prins Carl Ludvig Eugen Bernadottes (1826-1872) konfirmation i slottskapellet den 6 juni 1841. Ärkebiskopen plus ytterligare *nio* biskopar och en präst stod framme vid altaret för denna händelse.

vad riksdagen avsett. Stadgans § 6 förklarade att "vid folkskolelärares antagande fästes i första rummet avseende å deras *gudsfruktan*".

Kyrkans företrädare skulle även leda de lokala skolstyrelserna, som var ansvariga för uppsikten över skolorna. De reglementen som de lokala skolstyrelserna skulle upprätta måste "alltid underställas vederbörande domkapitels¹⁴¹¹ prövning och godkännande". Och jämkningar av detta styrdokument fick endast ske med domkapitlets tillstånd. I den mån någon ny skolbyggnad behövdes så fick sockenborna lösa detta själva. Skolan skulle dock ligga "nära intill" kyrkoherdens bostad "för att lätta hans uppsikt över skolan". Lärarlönerna skulle finansieras lokalt ur sockenkassorna samt vid behov genom skolavgifter. Endast i undantagsfall kunde staten bidra till lärarlönerna, efter noggrann undersökning av socknens påstådda oförmåga. Lärarlönerna var på existensminimum. Ingen obligatorisk pensionskassa för lärarna skulle upprättas.

Elevers kunskapskrav begränsades till innanläsning, kristendomskunskap, biblisk historia, kyrkosång, skrivning och enkel räkning. Olika kunskapsmått kunde gälla för pojkar och flickor, och för rika och fattiga. Ingen bestämd ålder angavs när barnen borde börja skolan, inte heller hur många år de borde gå i skolan. Någon skolplikt fanns ej. Stadgan lade alltså större vikt vid själva skyltfönstret – att visa upp att varje socken hade tillgång till en fast eller ambulerande skola – än att fylla denna skola med barn och kunskap. Stadgans § 10 utstakade vidare folkskolans högsta prioritet:

"Prästerskapet utövar en sorgfällig uppsikt i synnerhet över religionsundervisningen i folkskolorna. Församlingens lärare ska fördenskull --- sig infinna, efterhöra och undersöka hur detta skolans viktigaste kunskapsämne av skolläraren bibringas --- samt själva genom undervisning, förklaring och tillämpning göra de heliga lärorerna levande i barnasinnets."

I stadgans § 13 måste man tydligen återigen, fastän det redan förklarats flera gånger, understryka kyrkans absoluta auktoritet över barnens bibliska lärande:

"Biskopen och domkapitlet i varje stift åligger att --- föra en sorgfällig uppsikt över anstalterna för folkundervisningen samt vaka över deras ledning och utveckling till uppnående av deras viktiga bestämmelse."

Hela denna patetiska folkskolestadga 1842 kröntes med § 14 som sade att om någon socken ej förmådde uppfylla dessa "krav", kunde stiftets biskop medge avsteg från folkskolestadgan. Poff! Därmed försvann hela folkskolestadgans obligatorium till att börja med! Upprättandet av en folkskola enligt denna mall var i slutändan tvångsfritt. Efterrättelse var inte ristad i lag, utan avvikelser var upp till närmaste biskop att avgöra! I folkskolestadgans sista paragraf fanns sålunda det ultimata erkännandet av vilken institution som alltid hade haft, och ännu skulle ha kontrollen och sista ordet över svensk folkbildning, nämligen svenska kyrkan. Stadgan avslutade med att understryka att regimen "i främsta rummet räknar på en omsorgsfull medverkan av rikets prästerskap" i folkskolefrågan.

Under detta satte slutligen Jean sin snirkliga namnteckning.

Stadgan skulle uppläsa från landets predikstolar.

Puh.

En av de största myterna i svensk 1800-talshistoria är att folkskolestadgan 1842 var dels banbrytande i sig, dels att äran för denna måste tillskrivas stamfader Bernadotte. Folkskolestadgan var historiskt viktig endast i symbolisk, åskådlig bemärkelse, men innehållsmässigt var den synnerligen tunn, nästan kontraproduktiv. Och vad gäller erkänslan för dess tillkomst så har många, antingen av ren okunnighet eller också med ett

---

¹⁴¹¹ domkapitel = förvaltningsorgan, med biskopen som ordförande och domprosten som vice ordförande, som ansvarade för den kyrkliga förvaltningen i ett stift och även hade behörighet att döma i vissa allvarigare brottmål, företa visitationsresor inom stiftet, m m

historierevisionistiskt uppsåt, velat göra detta till ännu en viktig milstolpe i stamfader Bernadottes ack så fantastiska liv som enligt samma personer redan är tätt kantat av viktiga milstolpar. Mytbildningen går ut på att folkskolestadgan tillkom såsom en epokgörande gärning som stamfadern personligen – driftigt, djärvt och framåtsträvande – tillskyndade det svenska folket; att den var en nådegåva från ovan, en oväntad skänk till svenskarna från en faderligt omtänksam regeringsmakt.¹⁴¹² Men ingenting kunde vara längre från sanningen. Stamfadern jämte tillförordnade statsrådet Samuel Grubbe¹⁴¹³ satte visserligen sina namnteckningar under folkskolestadgan, men det torde vara svårt att påvisa någonting markant *utöver* sin underskrift som Jean Bernadotte bidragit med för folkskolans "tillkomst" i Sverige. Snarare *motarbetade* han och hans lakejer hela konceptet med folkundervisning i basämnen och samhällskunskap; ignorerade, undergrävde och kväste de stora ansatser som gjordes i denna riktning, försummade makalösa möjligheter, och efterställte – ytterligare – hela Sveriges utveckling för decennier.

Äran för folkskolans tillkomst 1842 tillhör inte stamfader Bernadotte utan hans ideologiska motpol, nämligen demokrater, liberaler och reformvänner som kämpade för denna sak i decennier. Enskilda riksdagsledamöter och medborgare som för två sekel sedan stod upp, ibland ensamma, och formulerade principfrågorna såväl med framsynthet och integritet. *Deras* namn ska för alltid ska lysa som stjärnorna på natthimlen, men har idag tyvärr nästan glömts bort av eftervärlden eller förpassats till någon fotnot. Och året 1842 symboliserar snarare en seger för den pennalistiska svenska kyrkan och dess självgoda svartkappor, i vacker förening med Jean Bernadottes mycket målmedvetna blockering av svenska demokratiska strävanden och drömmar på gräsrotsnivå, inte minst genom mutor av undfallande bondeledamöter i riksdagen.

Folkskolefrågan var i Sverige förvisso en fråga av tung nationalekonomisk betydelse på lång sikt, men den var vid tiden för dess tillkomst framför allt en *frihetsfråga* och en *demokratifråga*. En mindre utvald grupp i samhället skulle inte längre ha monopol på bestämmandet över alla andra, som bara skulle vara en passiv följsam massa. Man började inse att samhällets sunda utveckling och välgång berodde på att så många som möjligt gjordes till aktiva samhällsmedborgare. En seriös grundutbildning i läsning, skrivning och räkning samt andra sekulära medborgerliga skolämnen skulle ge samhällets mest marginaliserade grupper nya möjligheter att bli inkluderade i samhällsbygget. Och denna *upplysning* skulle självklart också uppväcka jämlikhetsanspråk, krav på medbestämmande och grundläggande medborgerliga rättigheter. För den s k samhällsbyggaren från Pau så var en sådan utveckling lika med "tusen förskräckelser",¹⁴¹⁴ men för Sverige som nation var den essentiell.

Stamfader Bernadotte, som var antidemokrat, drev in i det sista en politik som hade som *primärt* mål att försvara den egna familjens maktställning, privilegier, tillskansade förmögenhet samt löpande inkomster. I linje med detta låg att bevara den sociala ordningen och befintliga maktstrukturer i Sverige. Sedan fanns säkert en rad *sekundära* och *tertiära* mål med hedersdoktors i statsvetenskap ack så sofistikerade och av sin fanklubb hyllade "statskonst", men när dessa ambitioner kolliderade med det primära målet fick de ge vika.

Vad gäller folkskolans införande i Sverige, så finns dock ytterligare en fraktion som i minst lika hög grad som stamfadern bär ansvar för det fadda avkok som blev, nämligen prästerskapet. Svenska kyrkan var och är medskyldig till den svenska folkbildningens avstannande. Denna mörka institution – som bär på en oerhörd moralisk skuld till svenska folket, och som ännu ej gjort den

¹⁴¹² Exempelvis kammarherre Per Gunnar Sandin (1962-), med det bernadotteska hovet som arbetsgivare, söker i sin panegyriska avhandling från 2011 bl a leda i bevis stamfader Jeans och hans familjs vurmande för svensk folkbildning och hyllar "kungamaktens strävan efter att, tillsammans med medborgarsamhällets representanter, verka för en förbättrad folkundervisning". Sandins fullständigt obegripliga uppfattning skiljer sig sålunda markant från de utredningar, ett tjugotal plus själva riksdagsprotokollen, som författaren till denna bok lutar sig emot.

¹⁴¹³ Samuel Grubbe (1786-1853), svensk filosof och politiker

¹⁴¹⁴ Jmfr kap 23 avsn 26

avbön och avräkning man är skyldig nationen – använde predikningar, påtvingade utantillkunskaper och förnedrande förhör i kombination med ett generellt *skuldbeläggande* av menlösa människor som ett maktmedel i avsikt att vidmakthålla *subordinationen* av allmogen. Företrädare för kyrkan, svartkappeväldet, kunde agera så gement despotiskt, diskriminerande och förödmjukande mot den fattigare delen av befolkningen, bottenskiktet, ibland med en människosyn som var allt annat än kristlig. Sekulär folkupplysning låg givetvis inte i denna öfverhets intresse heller, och kyrkan obstruerade de fattigare människornas rätt till *riktig* kunskap, omvärldsförståelse, självständighet och självförtroende. Bl a bondeledamoten Sven Heurlin var starkt kritisk till svartkappornas strävanden att bromsa folkskolereformen och menade att detta skulle leda till en äventyrlig "halvbildning". Allt detta fortgick med stamfader Bernadottes goda minne ännu ett halvt sekel efter den franska revolutionen och upplysningstidens förnuftsideal, som ju betonade människans förmåga och rättighet att *tänka själv*. Prästerskapet, med stöd från ovan, dvs kungamakten, kidnappade lagstiftningsprocessen om en allmän svensk folkskola, och såg till att de själva fortfarande bibehöll hela kontrollen över den svenska sk "folkbildningen", även om folkskolestadgans omslagspapper såg vackert ut. Carl August Adlersparre, revolutionärens son, skriver i en historisk skildring om svenska kyrkan som maktfaktor i svensk politik:

"Prästeståndet, denna stat i staten, denna mer världsligt-politiska än andligt-religiösa makt, detta genom sina privilegiers beskaffenhet och övriga förmåner tyranni uti smått. --- En uppblåst och uppstudsigt makt, som alltför länge stått dess politiska och sociala utveckling i vägen. --- Denna vävnad av hycklerier och gycklerier, med få inslag av någon gyllene tråd av upphöjda värv. Han må gå ut i landet och fråga den trälade delen av nationen dess innersta tanke om prästerna som stånd, om detta stånds behörighet att blanda sig i allmänna ärenden, att fortfarande ingripa i lagstiftningen, att lik en slags andlig och världslig polis i ena fallet rannsaka njurarna och i det andra den enskilda egendomen, alltid såsom en inkvisition i tillfälle att nära nog godtyckligt bestämma straff och belöning."

Lite senare frågar sig samme författare:

"När har prästerskapet någonsin låtit sitt partiintresse vika tillbaka för folkets?"

Det förekom 1842 redan någon slags skolundervisning i närmare hälften av landets socknar, som en femtedel av alla barn besökte. Dessa torftiga skolor finansierades ofta genom att läraren och eleverna gick en tiggarrunda bland gårdarna några gånger om året, och det som fanns i fråga om böcker var oftast bara en sliten katekes och någon gammal bibelöversättning med ålderdomligt språk och stavning. Men den reform och den finansiering som krävdes för att revolutionera denna torftighet, uteblev helt.

Prästerskapets konservativa inflytande gav folkskolan 1842 karaktären blott av en *formaliserad* katekespluggningsanstalt, där de medborgerliga skolämnena även fortsättningsvis helt sköts åt sidan. Kunskap och förståelse är *makt* – det förstod både Jean Bernadotte och kyrkan – så därför kom folkskolestadgan att inskränkas till ett absolut minimum av egentliga reformer. Folkskolestadgan *skapade* inte utbildning för allmogen, eftersom sådan redan existerade i olika former. Folkskolestadgan innebar däremot ett sätt för den styrande makten att *ta kontrollen* över barnens skolning genom att centralt styra den sk folkbildningen. Den som äger denna kontroll bestämmer över lärandets innehåll – som i 1800-talets Sverige främst utgjordes av det kristna subordinationsbudskapet – samt sättet som detta budskap ska förmedlas på. *Resultatet blev en bottenskola med mer organiserad indoktrinering och en auktoritär fostran av folket till lydiga undersåtar.*¹⁴¹⁵

¹⁴¹⁵ Denna form av utbildningssegregering och indoktrinering har även förekommit på olika håll i modern tid, exempelvis i Sydafrika där den svarta befolkningen länge diskriminerades utbildningsmässigt, och diskrimineras fortfarande i viss utsträckning. I publika demonstrationer mot detta särbehandlingssystem i Sydafrika använde de förtryckta bl a en känd

Fiender till folkskoleidén lyckades framkalla en splittring och omkastning i bondeståndet inför deras viktigaste interna omröstning. Denna kupp, styrd av en osynlig hand, samt regimens remarkabla ovilja att skjuta till statliga pengar för att låta folkskolan komma igång, gjorde att folkskolan ordnades billigt och dåligt och att folkbildningen eftersattes för årtionden framåt. Regimens brist på entusiasm för folkskolan märktes tidigt, då bondeledamoten Sahlström redan vid den nästkommande riksdagen 1844 påpekade att *intet* av de fattiga 50 000 riksdaler banco per år som riksdagen beslutat om skulle bidra till lärarlöner, ännu kommit socknarna till godo. Uppmärksammade skildringar från början av 1850-talet beskriver den verkliga förskolan som "skapats" 1842 som extremt underfinansierad och materiellt eftersatt utan läromedel, ofta ambulerande och med en hopprafsad lärarkår som på sina håll liknade en samling lösdrivare vilka avlönades sämre än dagjobbarna ute på åkrarna. Barn kunde inpackas i små kvava trånga kyffan; om *alla* elever som var inskrivna på vissa skolor närvarade samtidigt skulle de riskera att kvävas. Folkskoleinspektörer som skickades ut på 1860-talet rapporterade om undermåligt lärande och dåliga sanitära förhållanden. Ett kvarts sekel efter denna beryktade stadga, 1868, gick ännu en fjärdedel av Sveriges barn inte i skolan alls, och mindre än hälften av de som faktiskt gick i skolan fick lära sig matematik. Publicisten Adolf Hedin skrev samma år att folkskolan måste frigöras från "det prästerliga förmyndarskapet" och istället bli "en skola för grundläggande av medborgerlig bildning". Så sent som 1870 var de statliga anslagen till de högre läroverken mer än tre gånger så stora som anslagen till folkskolan, fastän eleverna i folkskolan var omkring 50 gånger fler.

Professor Tomas Englund¹⁴¹⁶ talar om att den svenska folkskolan inledningsvis blev "en selektivt underdånighetsfostrande skola", och konstaterar:

"För det senfeodala samhällets underklasser utgjorde 'utbildning' en funktion direkt underordnad den dominerande religiösa ideologin i 1600- och 1700-talens Sverige. Genom husförhören förmedlades en *religiös underdånighetsfostran och legitimering av de rådande förhållandena*. Husförhören ingick i ett omfattande system för social kontroll utgående från centralmakten och förvaltd av prästerskapet. --- På sikt utgjorde de proletära skikten ett socialt orosmoment och tvingade efterhand fram en ny form av *institutionaliserad social kontroll, folkskolan*. Det krav som därmed kom att ställas på undervisningens innehåll var i enlighet med husförhörstraditionen – *att befästa respekten för överheten*."

Professor Englund återkommer till vad det i grunden handlade om – "en fattigskola med betoning på kristen underdånighetsuppfostran". 1842 års folkskolestadga kom därför mycket riktigt att "under prästerskapets kontroll" fostra Sveriges underklass, d v s den stora folkmajoriteten, till underkastelse inför prästerskapet och samhällets överklasser, menar Englund, och förtydligar:

"Det var alltså kyrkan och prästerskapet som efter 1842, liksom tidigare, hade en mer eller mindre oinskränkt kontroll över undervisningens innehåll. --- Prästerskapet befäste kontrollen över folkskolan. Sammantaget innebar detta att folkskolans inneboende progressiva potential, förmedlingen av grundläggande färdigheter, läs- och skrivkunighet och en viss omvärldsorientering, allvarligt motverkades genom den bristfälliga skolgången. Folkskolan var istället, också i sin frånvaro, *en symbol för prästerskapets och den religiösa underdånighetsuppfostrans centrala plats i samhället*. Den ofullständiga folkskolan, vilken främst fungerade som förstadium till konfirmationen, kom genom sin huvudsakliga inriktning på *religiös fostran* med bristande möjligheter till *medborgerlig fostran*, att *bidra till underklassernas underkastelse*."

---

texttrad från *Another Brick in the Wall* av rockgruppen Pink Floyd – "We don't need no education; we don't need no thought control" – där ordet utbildning (education) förekommer just i betydelsen *indoktrinering*, inte som ett allmänt avståndstagande mot sekulärt politiskt lärande. Den sydafrikanska regimen svarade feget med att bannlysa sången.

¹⁴¹⁶ Ernst Tomas Englund (1946-), svensk lärare

Sverige blev *sist* med allmän folkskola i Skandinavien,¹⁴¹⁷ precis som man varit *sist* med en lantbruksakademi i norra Europa. Men det som mer än någonting ledde in den svenska folkbildningen på fel väg var den enorma tid som spilldes på själsdödande, mekanisk, ordagrann katekesmemorering, som forcerades fram på bekostnad av allt annat och hämmade all utveckling. Den svenska folkskolan blev, mitt i den industriella revolutionens och den demokratiska frigörelsens tidevarv, en död mekanism med livlös religiös innanläsning. "Upplysningen" i Sverige fortsatte att under större delen av 1800-talet domineras av traditionell kyrklig indoktrinering. Det svenska utbildningsväsendet, som Jean och prästerskapet cementerade, tvingade skolbarn att memorera ren *skit* som svenska kyrkan prånglade ut och som gick ut på att inpränta att folket måste fortsätta bocka för öfverheten, samtidigt som det skulle generera en fruktan och osäkerhet och känsla av mindervärde hos varje individ; ett samhällssystem där spelreglerna fortfarande bestämdes ovanifrån, ett system som skulle inpränta lydighet och foglighet inför samhällets auktoriteter. Provisiolläkarrapporter från Dalarna på 1860-talet, alltså ett kvarts sekel efter "folkskolereformen" 1842, berättar nyktert att "som katekes-utanläsningen, såväl här som annorstädes, upptager en stor del av tiden, åsidosättes mycket av sådant vetande som för barnens framtid och samhällsliv kunde vara gagneligt".

Många menar att det var först i början på 1900-talet som verklig sekulär folkbildning började ta form, såsom progressiva riksdagsledamöter börjat formulera sin vision nästan 100 år tidigare.

I den stora statliga emigrationsutredningen 1907-1913, som vi kommer att återkomma till i vår berättelse,¹⁴¹⁸ får svenskar som emigrerat i bilaga 7 komma till tals och förklara varför de valt att lämna Sverige. Flera vittnesmål tar upp den torftiga, oseriösa, kristendomsdogmatiska, pennalistiska svenska folkskolan som skäl till varför de inte ville vara med i det detta s k samhällsbygge längre.

Ett vittnesmål från en anonym 28-årig man som emigrerade från Kalmar län till Chicago 1870 beskriver folkskolan med bitterhet och förakt. Folkskolans lokal var kall och både lärare och barn fick lungdot. Skolningen dominerades av "läsning i katekesen, testamentet, psalmboken, bibliska historien", med vissa relevanta sekulära ämnen som en parentes vid sidan om. Vittnet berättar:

"Katekes och biblisk historia var utantilläxor, och Gud nåde den, som inte kunde dem om morgnarna. Den blev genast bestraffad. Besträffningen bestod i att *delinkventen* fick lägga sig framstupa på de grovt tillyxade skolbänkarna och skolmästaren med en en tum tjock och fyra fot lång repända drog på över rygg och postament utav glatta laget. Jag har sedan dess aldrig sett någon människa undergå sådant förfaringssätt eller behandling annat än när jag på 1870-talet såg slavarna på Afrikas sydvästkust behandlas på samma sätt."

Samma vittne hänar "en sådan schangtil"¹⁴¹⁹ andlig utrustning, som moder Sveas högvärdiga och värdiga prelater tilldelat mig, katekes och biblisk historia", och kommenterar vidare:

"Jag har ett prästbetyg, som jag fick när jag lämnade Sverige. Där står: 'Äger god kristendomskunskap'. Se där, det var någonting som man kunde ge sig ut i världen och förtjäna sitt bröd på! Om man istället för att sitta och nöta bort tiden med att lära katekes och biblisk historia utantill hade fått lära sig räkna och skriva och lära mera utav din ärorika historia, moder Svea, skulle tusenden, ja *hundratusenden* utav dina utomlands varande barn ha älskat och högaktat dig mera, än vad nu är fallet."

¹⁴¹⁷ Danmark införde rikstäckande "almueskole" (allmogeskola, folkskola, borgarskola) 1814, och Norge introducerade skolformen "folkeskole" 1827. Redan kort efter instiftandet av *Selskabet for Norges Vel* den 29 december 1809 (se kap 2 avsn 12) så hade man emellertid börjat diskutera sekulär nationell folkbildning i Norge, med särskilt fokus på den norska allmogen. I ett brev den 21 maj 1810 föreslog den norske skolmannen och ekonomen Martin Richard Flor (1772-1820) att man skulle inrätta ett permanent nätverk av ambulerande allmogelärare i naturhistoria och lantbruksekonomi.

¹⁴¹⁸ Se kap 25 avsn 11, 16

¹⁴¹⁹ schangtil = flott, elegant, hänsynsfull, ridderlig, frikostig, givmild; gentil

En annan ung emigrant, från Värmlands län, som funnit ett nytt hem i USA, berättar att han återbesökt sina föräldrar i Sverige, men att han var "icke hemma mer än tre månader, så varken präst eller länsman hann få klorna i mig", och återkommer till prästens "härsklystnad".

En emigrant från Malmö skriver från USA:

"Mina barn har fri skolgång, fria böcker och skrivmateriel tills de kommit igenom vanliga folkskola och högskola, sedan kostar det ej mer än en obetydlig avgift att låta dem gå till något college, om jag så önskar och de har lust. Hur mycket fri skolgång ha arbetarnas barn i Sverige?"

En emigrant från Västernorrlands län berättar om sina erfarenheter när han i USA fått börja skolan, som hade *fyra* lärare:

"Det var en utmärkt skola och den kostade inget", berättar emigranten, och hans egen lärare "var alltid så god mot mig". Den utvandrade svensken läste sina läxor varje kväll tills hans somnade, och berättar att "det var *intressant*". Han kunde senare fortsätta på ett college och ta en ekonomiexamen, och avancera till en chefsbefattning på ett företag.

Emigrationsutredningens egen utsände undersökare Ernst Herman Thörnberg¹⁴²⁰ sammanfattar att "inom alla grupper eller klasser av utvandrare träffar man familjer, vilkas fäder och mödrar förklara, att deras emigration *i väsentlig mån förorsakats av omtanke om barnens uppfostran och framtid*", d v s utsikten till *en vettig skolgång* för sina barn, vilket var själva *basen* för deras framtida möjligheter som familjeförsörjare och framåtsträvande samhällsmedborgare.

Så var det alltså med den saken.

Så grattis Jean Bernadotte från Pau och det lika illasinnade svenska prästerskapet, till den bleka och närmast kontraproduktiva svenska folkskolestadgan 1842 och de oräkneliga försummade möjligheter som ni dräpte eller intrigerade bort för egen vinnings skull, och som gjorde Sverige *oöverblickbar* skada. Ert agerande, Jean och alla svartkappor, ledde till att människor, talanger, resurser, ambitioner drevs på *massflykt*, i ett desperat sökande efter ett alternativ till den *svärta* som ni serverade dem ovanifrån.

Hederligt, hårt arbetande människor bävade vid de tillfällen då de nödgades ha direkt kontakt med de förbannade svenska prästerna. Dessa svartkappor, dessa smådjävlar har i hundratals år förtryckt och fördärvat redbara svenskar i grunden. Det *ont* som svenska kyrkan och svenska prästerskapet gjort svenska nationen och svenska folket genom historien kan inte mätas i megaton. Folkskolestadgan 1842 vidmakthöll det kyrkliga undertryckandet av människorna, den kyrkliga subordinationsideologin, och regimens och prästerskapets nedlåtande syn på allmogens lägre skikt, inte minst torpare. Att Jean Bernadotte lät prästerna diktera villkoren för denna, och ej erbjöd någon statlig uppbackning eller finansiering för allmän sekulär folkbildning på en värdig nivå att tala om, är helt i linje med detta.

Folkskoleinstitutionen, denna märkliga skapelse 1842, föll så naturligtvis i vanrykte. Ännu flera decennier efter dess torftiga "tillkomst" var folkskolan ännu bara en blodfattig miserabel skepnad av vad den *hade kunnat* bli, om högst ansvarige – den s k samhällsbyggaren, stamfader Jean Bernadotte, bedragaren som idag år 2020 hyllas med en staty på Slottsbacken – under sin ämbetsperiod lagt sitt jävla förbannade egenintresse och sin övriga likgiltighet åt sidan och skött sin statschefs befattning på det sätt som det anstår en företrädare för *svenska folket*, och på det sätt som han svurit ed på.

Jeans regentskap 1810-1844, krönt av folkskolestadgan 1842, torde räknas som en av de största försummade möjligheterna i Sveriges moderna historia.

---

¹⁴²⁰ Ernst Herman Thörnberg (1873-1961), svensk journalist och författare

UTNÄMNINGSMAKTEN

Den svenska befordringsväsendet till statliga ämbeten och högre och lägre tjänster, hade traditionellt byggt på att kandidatens duglighet för uppdraget och dennes anciennitet¹⁴²¹ inverkade väsentligt. Även om förvisso en stor del av befolkningen i praktiken var utestängd från dessa möjligheter av olika skäl, var det ändå ett system som ansågs konsekvent och någorlunda rättvist. Regeringsformen 1809 avsåg att ta detta ytterligare ett steg, och innehöll en relativt viktig paragraf för det nya samhällsbygget Sverige, nämligen § 28:

”Kungen ska vid alla befordringar fästa avseende endast på de sökandes förtjänst och skicklighet, men icke på deras börd.”

Meritokrati som befordringsprincip blev grundlagsfäst.

Entré den s k samhällsbyggaren från Pau 1810, och verkligheten tog en radikalt annorlunda vändning. Professor Gunnar Heckscher ägnar denna sak ganska stort utrymme i sin avhandling. Rekryteringen och tillsättningen av tjänster var ingalunda meritokratisk under stamfader Bernadottes regim, utan snarare tvärtom. Statsråd, landshövdingar, ambassadörer och höga civila ämbetsmän valdes utifrån främst vederbörandes samhällsklasstillhörighet, privatförmögenhet och armébakgrund. Exempelvis utnämnde Jean helst militärer till landshövdingar, ett civilt ämbete, då det viktigaste enligt honom *inte* var kunskap om lagar, att utveckla och förvalta länen, stimulera näringslivs- och sociala initiativ, fungera som en tvåvägslänk mellan de lokala samhällena och rikspolitiken i Stockholm, o s v. Nej, i stamfaderns Sverige, i lugnaste fredstid när viktiga framåtskridande förändringar ägde rum i omvärlden, var landshövdingarnas viktigaste uppgift att styra det lokala polisväsendet, spionväsendet och angiverisystemet, upprätthålla lugnet och subordinationen, samt hålla koll på eventuella motståndsrörelser, i synnerhet om dessa ifrågasatte Jeans tillrättalagda historienarrativ eller den bernadotteska släktens legitimitet.

Aftonbladet hade i en rad artiklar under hela 1830-talet kritiserat regimens korruperade utnämningsspolitik. Personer befordrades i Sverige till ledamöter till styrelser och kommittéer utan kompetens, sakkunskap eller erfarenhet och fick därigenom endast funktionen av hedersledamöter, ”blott för att regeringens medlemmar och andra favoriserade ska synas däri och få namnet, under det att obemärkta personer, som äger dugligheten och insikterna, får dra bördan och uträtta göromålen”, skrev *Aftonbladet*. Tidningen kritiserade också, som tidigare nämnts, Jeans vana att tillsätta halvt inkompetenta militärer som chefer inom den civila förvaltningen, ofta som personliga belöningar för visad lojalitet och/eller reträttposter, trots att det fanns mängder av mycket mer kvalificerade kandidater att välja bland.¹⁴²² Genom detta förfarande korruperades meritokratin, och det var tydligt för alla och envar att beskåda hur regeringsformens § 28 bara var en tom bokstav, ett skämt.

Förtjänst och skicklighet i det nya Sverige efter att stamfadern tagit över hade inte bara gjorts irrelevanta; förtjänst och skicklighet hade t o m blivit ett *handikapp*, ett hinder, en nackdel för den enskilde kandidaten, eftersom Jean ej ville ha erfarna chefer i statsförvaltningen som utförde sitt värv med sakkunskap och insikt, självständighet, oväld, juridisk korrekthet och personlig integritet. Nej då, icke något sådant trams. Jean Bernadotte ville ha *personliga lojaliteter* på varje viktig stol. Inget mer än så. En samtidskälla menar att Jeans befordringsväsende bara främjade ”högstammad duglöshet”.

¹⁴²¹ anciennitet = ålder såsom innehavare av tjänst eller såsom medlem av institution, kår, ämbetsverk etc; tjänsteålder; antal tjänsteår; åldersföreträdare

¹⁴²² Jmför kap 24 avsn 4

Aftonbladet är flera gånger inne på vilken destruktiv *sedvänja* som denna korrupta och grundlagsvidriga bernadotteska utnämningsspolitik etablerade i Sverige, där själva uppfattningen att det svenska samhället var en meritokrati upphävdes, att alla nu genomsådade denna illusion. Den godtycklighetskultur som etablerats hade lagt grunden för allmän uppgivenhet. Konceptet meritokrati i Sverige var inte ens längre en förhoppning, utan ett öppet bedrägeri. Tidningen uppmanade därför läsaren att ponera vad som kunde hända "om blott ett och annat exempel" fick bevisa för allmänheten att börd, släktrationer, rikedom, politisk lojalitet eller gunstlingskap *inte* var avgörande, utan att de bäst kvalificerade och mest lämpade kandidaterna, då och då, också fick befordras. Tidningen skrev:

"Man skulle då snart se talanger framträda --- ty det är en beprövad sats, att dugliga ämnen ej saknas, allenast man förstår uppsöka och begagna samt *vill* belöna dem."

I en annan tidning, *Göthen den andre*, hade 1838 publicerats en anonym insändare som hårt kritiserade regimens korruperade utnämningsspolitik:

"Svenska staten --- belönar på sitt eget sätt, ty den subtraherar istället för addera. --- Därför kommer det så sällan i dagen för dem, som verkligen gjort sig förtjänta därav. Men kring dem åter, som varken Gud eller folket känner, och som ej en gång kunna på ärlig svenska uppsätta en förordning, kring dem haglar det av all god gåva där ovanefter¹⁴²³. Vi har visserligen aldrig haft flera talanger än i vår tid, och i ingen tid har talangernas öde varit skönare förmörkat, ty det är en total solförmörkelse. --- Vi ska icke vänta oss att *förtjänsten* framdrages, så länge statens befordringssystem är ett nummerlotteri eller beroende av pedantiska hugskott."

Ett personligt gunstlingskap hos Jean hjälpte fram många ämbetsmän av olika sorter till nyckelpositioner i samhället. Vittgående och absolut personlojalitet, samt rätt politiska åsikter, inte personlig prestanda, var vägen till avancemang. T o m hovpanegyristen professor Torvald Höjer konstaterar förekomsten av "en rad utnämningar av utpräglad partibelöningskaraktär" under Jeans enmansregim. Detta hade till följd att dugliga personer, som ej uppfyllde vissa nyckelkriterier, i praktiken utestängdes från avancemang. Det berättas hur, så snart en befattning blev tillgänglig, personer "skyndade sig att hos konungen anhålla om utnämning till landshövding" eller vilket ämbete det nu än rörde sig om, men där förtjänst och duglighet helt saknade betydelse och ypperliga kandidater istället fick stå tillbaka för någon omeriterad person eller någon "fullkomligt oduglig" stackare, som statssekreterare Ulfsparre uttrycker det i sina memoarer.

En annan minnestecknare förklarar hur detta belöningsssystem för visad lojalitet också korruperade riksdagen, när riksdagsledamöter suktade efter personliga karriäravancemang och gick till Brahe om detta. En skildring beskriver hur bitchen Brahes makt verkade över riksdagen:

"...genom en trollstav, som han ägde, vilket i ett fattigt, i ett korruperat land är den mäktigaste hävstång, nämligen säkerheten av befordringar och nådebetygelser som gick genom honom. Kom man till honom om morgnarna så fann man salen full av uppvaktande; präster i kappor för att få pastorater, borgare för att få titlar, stjärnor eller domsagor. --- Det var med ett ord, liksom man kom till en *fe*, genom vars hand livets frukter utdelas."

Omvärlden anpassade sig efter dessa premisser. Det finns konkreta exempel på centralfigurer i den svenska statsförvaltningen som tidigare hyst revolutionära åsikter, men när de befordrats, betitlats, upphöjts och kanske tilldelats en landshövdingpost, plötsligt blivit hängivna rojalister och svurna lojalister till Jean.

Ett av många exempel i källmaterialet berättar om när den 41-årige greffen och öfversten Erik Lewenhaupt, dåvarande chef för Jeans hemliga låda *Enskilda byrån*, hösten 1840 gift sig med

¹⁴²³ ovanefter = från en högre belägen plats; uppifrån, ovanifrån

den tio år yngre Charlotte Gyldenstolpe¹⁴²⁴. Lewenhaupt hade i samband med detta belönats av sin chef Jean med en befordran till överstekammarjunkare, och samtidigt erhållit en bröllopsgåva på hisnande 25 000 riksdaler¹⁴²⁵! Lewenhaupt hade då bedyrat, enligt ett vittne, ”att han ej ville lämna konungen så länge han lever”. Så visst gick blind lojalitet att köpa för titlar och pengar.

Ett gunstlingskap hos Jean Bernadotte kunde även innebära andra förmåner, t ex stamfaderns omsorg om gunstlingen behövde aktivt stöd i rättsliga situationer – eftersom Jean även lade sig i svensk rättskipning – eller behövde ekonomiska bidrag ur någon kassa inom räckhåll för Jean. Det finns även exempel i källmaterialet på hur Jean hjälpte gunstlingar att ducka för fordringsägare och gå i tillfällig landsflykt.

Åtskilliga av statsrådsretsens medlemmar hade stamfaderns personliga godtycke – inte förtjänst och skicklighet – att tacka för sina karriärer. En arbiträr, antimeritokratisk favoriseringskultur trängde i decenniernas tid fullständigt undan regeringsformens § 28. Stamfadern knöt individer än hårdare till sin person med lojalitetsbonusar och mutor, eller ”särskilda lönetillägg” som det heter i den tassande historieskrivningen, och korruperade på så sätt systemet ytterligare. Just Jean Bernadottes flitiga användande av mutor som vapen för att köpa folk finns omtalat på tusen ställen i källorna. Fransosen som mutat till sig den svenska tronföljden 1810 fortsatte med detta beteende livet ut. Och omvärlden lärde sig att dansa med, och pengar skickades åt båda hållen. Pastorat var närmast *till försäljning*, och det berättas i säkra vittnesmål hur präster betalade ganska stora pengar till bitchen Brahe för att tillförsäkra sig egna befordringar.

Det korruperade befodrings- och utnämningssystemet under stamfaderns regentskap kulminerade med Braheväldet, med otaliga exempel på nepotism och kamaraderi. Den s k samhällsbyggaren från Pau drev godtycket och antimeritokratin till absurdum. Många samtida skildrare tar upp detta på olika sätt. En skriver att kompetenta individer delade ”den övriga duglighetens i Sverige lott under senare årtionden, att få stå tillbaka för den gyllene medelmåttan”. En annan beskriver en situation där Bernadotte först på måfå utlovade en tjänst åt en viss person, bara för att sedan istället utnämna en annan ”alldeles oduglig” person till samma ämbete som en personlig favör åt dennes far. Källmaterialet innehåller oräkneliga exempel på såväl ojusta utnämningar som ljugeri – ”Karl Johans brist på ordhållighet i fråga om givna löften” – som en samtida ämbetsman formulerar det, som ytterligare grumlade till utnämningssystemet.

Skjöldebrand hade redan under fälttåget 1813-1814 beklagat hur ohederliga den dåvarande kronprinsen Bernadottes befordringar och utnämningar var:

”Så hjälper man sig fram med adulation¹⁴²⁶ utan förstånd, utan kunskap, utan förtjänst och med elakt uppförande.”

En annan insider, hovmarskalk Nauckhoff, skriver:

”Många hade endast sin tjänstgöring vid det ordnade spioneriverket att tacka för befordran till statens tjänster, ämbeten, höga äreställen och utsmyckandet med utmärkelsetecken.”

På annan plats skriver samme sagesman:

”Befodringsystemet vilade uteslutande på devouement¹⁴²⁷ och medgörlighet. --- Skicklighet i förening med fasthet i viljan att göra den gällande, höll honom avlägsnad.”

Kompetens och principfasthet sållades alltså bort. Jean ogillande ifrågasättanden, och han hatade laglydiga, moraliskt ståndaktiga idealister som kunde tala för sig. Eftersom dessa, givetvis,

¹⁴²⁴ Charlotte Emilie Gyldenstolpe (1809-1874)

¹⁴²⁵ 25 000 riksdaler banco 1840 motsvaras år 2020 av ca 3,1 mkr (KPI), 7,6 mkr (guldprisindex) alt 110 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁴²⁶ adulation = grovt, överdrivet smicker

¹⁴²⁷ devuemang (devouement) = oinskränkt hängivenhet för eller underdånighet under regent eller överordnad, i ord och handling; servilitet, kryperi. Jmfr kap 23 avsn 26 (fotnot om hur Jean rubricerade sina lojalister ”les dévoués”, de devota).

var ett stort hot mot hans bedrägerier, bluffspel och despotism. Jean ville ha jasägare som var så pass devota att de bildligt skulle ta en kula för honom; *blind* lojalitet var viktigare än allt annat.

En tredje uppgiftslämnare relaterar följande från ett senare skede i uppkomlingen Jeans karriär:

”En *här* av gunstlingar flockade sig kring den främste gunstlingen, greve Magnus Brahe, som utan ansvarig ställning --- i verkligheten var envåldsherre i Sveriges land. Vid ämbetsutnämningar visades ingen hänsyn till grundlagens uttryckliga bud om den sökandes skicklighet och förtjänst som den enda befordringsgrunden. En medelmåtta, vars hala smicker och vars fala tjänster som spion var gunstlingen angenäma och nyttiga, eller vars köpta penna i pressen försvarade regeringssystemet, kunde vara säker på befordran och inkomster, medan självständighet och lagtrohet var lika säkra utestängningsgrunder.”

Den genomkorrumpade utnämningmakten fångade givetvis även allmänhetens uppmärksamhet, med följderna att svenska ämbetsmän istället för att vara respekterade blev närmast avskydda i folks ögon, och att statliga myndigheters och andra svenska offentliga förvaltningsfunktioners kredibilitet undergrävdes. Systemets legitimitet spelades bort genom dessa principvidriga utnämningar, där från Jeans sida allt handlade om att utnyttja dessa stackare som mekaniska verktyg för sin egen politik, och att aldrig bli emotsagd.

Ungefär likadant som i den civila förvaltningen fungerade det i armén. Kompetens och förtjänst hade inte ens chans mot högättade efternamn och personliga lojalitetsband. Oduglighet befordrades och skulle hyllas. Men detta ledde också snart till en motreaktion; omgivningen tappade respekten för dessa figurer som åtnjöt Jeans uppmärksamhet enkom på sin börd, och deras simborgarmärken på rockbrösten var inte värda ett dyft. Det är anmärkningsvärt hur någon som ju i grunden själv avancerat som militär i ett meritokratiskt system, under den franska revolutionstiden, ”kunde så handla, icke blott emot sitt eget, men vad än mer är, mot nationens intresse”, och så fullkomligt sätta meritokratin ur spel. Samme sagesperson:

”Karl Johan vidladdes¹⁴²⁸ redan länge av den svaghet att endast befordra de högre familjernas söner och ogärna framdraga de ofrälshes förtjänster. Hans ordonnansofficerare, hans adjutanter var ej blomma av svenska krigarna, utan endast *crêmen* av de högre namnen. Varken i sitt stånd eller i nationen åtnjöt de den aktning, som vanligtvis tillkommer kungens närmaste omgivning.”

Denna *antimeritokrati* som Jean och bitchen Brahe kultiverade till perfektion, sådde givetvis även missnöje hos de lägre graderna och skadade militärhierarkins legitimitet och decimerade dess rekryteringsbas. Samme samtida iakttagare som ovan avslutar:

”Sällan, ja, nästan *aldrig* blir de högre befäl vid regementena besatta *inom* desamma; släktingar till den mäktige¹⁴²⁹ eller förnåma ynglingar från garderna borttog dem och lämnade för regementenas officerare alldeles icke något hopp till någon högre befordran än högst kapten. Av denna orsak grodde missnöjet i de yngres sinnen i mån av att de såg sig i sina förhoppningar svikna; och en orättvisa mot alla skall nödvändigt förr eller senare bereda ett *hat* av alla.”

En företeelse som hänger nära samman med utnämningmakten är förekomsten av ett *belöningsystem*, förvaltad av ledaren. En beprövad metod för att köpa och/eller belöna folks lojalitet som understödjer ledarens ställning och möjliggör ledarens handlingssätt, är att ge dem en utmärkelse, en titel, en inbjudan till en middag, en dyr gåva eller annan ”uppmärksamhet”. Och denna spännande ekvation fungerar som så, att *mottagaren legitimerar givaren*.

Diskretionära utmärkelser är egentligen inte utmärkelser – det är *en valuta för att stärka den egna maktställningen* eller varumärket. Vi har tidigare i berättelsen påtalat detta fenomen

¹⁴²⁸ vidlåda = sitta fast vid, vara förenad med (på ett klibbande eller klistrigt sätt, särskilt om något ofördelaktigt)

¹⁴²⁹ ”den mäktige” avser här bitchen Brahe

vid flera tillfällen.¹⁴³⁰ *Titelväsendet* var, och är fortfarande i våra dagar, en säregen företeelse. Norge hade ju, i demokratisk och meritokratisk anda, av sagt sig fåneriet med adelsbefordringar och titelvansinne. Men i Sverige, med världens naivaste folk, härjade under Jean Bernadottes styre en hyperinflation i titlar, detta socker för fåfängan. En kultur hade fått fäste inom samhällsetablissemangen där titelformuleringen på visitkortet – bildligt uttryckt – tilldrog sig oändligt mycket större uppmärksamhet än vad vederbörande *faktiskt* var gjord av för skrot och korn och *faktiskt* presterat. Girighet och avundsjuka var starka drivkrafter i kastsamhällets övre lager, med en ständigt närvarande nervös statusångest. Detta märktes även i nomenklaturen som användes. Konstruktionen av aristokratins idévärld gick ut på egen upphöjdhed visavi andra, förstärkt genom referenser till "ättens" egna "häfvder", d v s släktens mer eller mindre sagoromantiskt justerade bakgrundshistoria, och det ståtades med förtjänstmedaljer, vapensköldar och "motton" på latin, det ena löjligare och pretentiösare än det andra. Och den svenska adelns glin, ej särskilt märkvärdiga grabbar vare sig till fysik eller intellekt, men med pengar, kontakter och ett släktnamn i ryggen, vilket gjorde hela skillnaden, skrevs redan under småbarnsåren in vid Karlberg och befordrades raskt upp till officerstitlar utan någon motsvarande förtjänst eller duglighet.

Jean visste att spela på dessa drivkrafter. Utdelandet av titlar, förtjänstmedaljer och ordnar skedde inte genom en grundlig, objektiv och hederlig utvärderingsprocess av alla tänkbara kandidater. Nej, dessa s k belöningar flög mer eller mindre automatiskt till en relativt förutbestämd krets, som han var mån om att knyta till sig. I denna skara återfanns många som redan hade en utmärkelse men ville ha en ny, några som ville ha en högre utmärkelse än sin kollega, etc. Detta höll olika aspiranter på tårna, och genom inbillningen att dessa titlar, metallbrickor, ordnar, medlemskap och dylikt betydde något så stärkte Jean sin makt, d v s belöningarna fick ett imaginärt värde och som fungerade ur Jeans perspektiv som en viktig valuta.

Särskilt påfallande var de egenkära tendenserna i och kring hovmiljön. Det talas om "hovsmilare" och "hovlismare" vars hela livsgärning tycktes gå ut på att visa servilitet inför Jean för att därigenom erhålla belöningar och bekräftelse. Det fanns personer som fann sig ej tillräckligt dekorerade fastän de redan hade ett halvt kilo intetsägande krimskrams – nonsens – att hänga på sig om de ville. Hela detta system förvred människors omdöme och lynne, och gav rik näring åt den frätande avunden. Ordensmanin, medaljängesten och den rysliga *titelsjukan* nedsmittade nära nog hela det svenska samhället, från hovpersonalen på kungliga slottet och ner. En iakttagare kommenterar 1839 om prästen Sven Peter Bexell¹⁴³¹, som illustrativt exempel:

"Hans huvudfel är fåfänga, som går till löjlighet, en ostentation¹⁴³² utan like. I kunskaper är han under medelmåttan. --- Han har inga politiska grundsatser, varken goda eller dåliga; allt beror på infall. --- De titlar han fjäskat till sig bevisar blott, att det är litet man kan roa barn med, även stora barn."

Det kommenteras även vid ett tillfälle om prästernas riksdagsgrupp som helhet:

"Att flera vältänkande finns bland dem, vore en orättvisa att neka, men de är som en droppe i havet mot dem som endast tänker på biskopsmössor, doktorshattar, nordstjärnor och mera sådant."

Det fanns emellertid en borte gräns för hur mycket man var villig att förnedra sig. Löjligast av alla ordnar ansågs Carl XIII:s orden vara – uppkallad efter en värdelös monark som kallades "usel" och som hånades med spe och bitande sarkasm redan av samtiden, men som, förunderligt nog, än i vår upplysta tid står kvar som staty i Kungsträdgården. Inte ens de mest ordenskåta

¹⁴³⁰ Jmf r t ex kap 1 avsn 8; kap 2 avsn 7; kap 21 avsn 4

¹⁴³¹ Sven Peter Bexell (1775-1864), svensk präst och historiker

¹⁴³² ostentation = skrytsamt framhållande eller framhävande; skryt, prål, fåfänga

medelålders männen på 1800-talet var särskilt tjusade av denna ordensinnovation som bar Carl XIII:s namn.

En annan skapelse som Jean begagnade sig mycket flitigt av var s k *karaktärsfullmakter*, som i formell bemärkelse¹⁴³³ var utfärdade bemyndiganden för någons *rätt* att bära en viss ämbets titel eller ha en viss rang, utan någon medföljande tjänstgöringsskyldighet eller avlöning. Det fungerade alltså som tomma utfästelser, underskrivna av kungen, som helt enkelt bara angav på vilken nivå som individen hörde hemma i samhällspyramidens övre skikt, utan något mer än så. Med denna teknik kunde kungen utdela många gånger fler *fiktiva* eller *teoretiska* ämbets titlar än det existerade *faktiska* ämbeten. Alla gick inte på denna gimmick, men det slog verkligen an en känslig sträng hos den fåfänga majoriteten av etablissemanget. Ängsliga över att förlita sig på blott plikttröhet och en respektabel arbetsinsats för sin befordran, blev det viktigt för många män att erhålla denna distingerade belöning i form av ett *intyg* på vad de hade *potential* att uppnå. Dessa karaktärsfullmakter kom att användas som "bevis" för någons upphöjda karaktär, och blev väldigt åtrådda. Stamfader Bernadotte utnyttjade givetvis denna psykos till fullo.

Konstitutionsutskottet föreslog vid riksdagen 1840-41 ett tillägg till 28 § RF med denna lydelse:

"Titlar utan medföljande ämbete eller tjänst eller med högre värdighet, än den innehavande ämbete eller tjänst medför, må ej förlänas."

Protokollet över hur denna fråga debatterades på Riddarhuset upptar 33 sidor. Det slutade emellertid till slut med att adeln *avslog* detta förslag. Karaktärsfullmakterna under Jean Bernadottes styre hade helt enkelt blivit beroendeframkallande för välbesuttna men inombords osäkra medelålders män. Man kunde inte leva utan dem, självbilden skulle rasa ihop. Det var först efter stamfaderns död när Oscar övertagit regeringsmakten som utfärdandet av löjliga karaktärsfullmakter upphörde och den lika löjliga titeln "excellens" suspenderades. Minnestecknaren Fåhraeus konstaterar strävt:

"Lyckligtvis har man icke erfarit, att därigenom vållats någon rubbning i vår planetens regelbundna omlopp."

Saken var den, att uppkomlingen från Pau inte blott var en del av denna ytliga fåfänglighetskultur med titlar, ordnar, värdigheter, medaljer, krimskrans, karaktärsfullmakter, bullshit – han var den störste *främjaren* av den och använde systemet som ett maktmedel. Många uppkomlingar, som avancerat i organisations- eller samhällspyramider inte genom egen integritet och principfasthet utan genom att anpassa sina ståndpunkter och lojaliteter efter egennyttan, personer som bubblat upp genom sin beräknande smidighet, uppvisar liknande tendenser. De tycks bära på en känsla som möjligen kan beskrivas som att underlaget de står på, där uppe på höjden, inte är robust nog utan när som helst riskerar att rämna, och då skulle de med stor sannolikhet rutscha med. Ett slags komplex för sin de facto obehörighet, som de parerar genom att överkompensera åt andra hållet genom åthävor, girighet och ett starkt fokus på ytliga attribut och sin egen image.

Det finns i källmaterialet en anekdot som berättar om hur Jean Bernadotte i december 1821 en gång uppträtt i lilla serafimerdräkten i purpurröd silkessammet, och på kostymjackan burit *alla* sina tilldelade ordnar, som han dessutom låtit förse med briljantslipade diamanter. Stamfadern hade sålunda gjort entré *översållad* med hedersutmärkelser och diamanter, som en gnistrande julgran. På hans hatt hade varit en diamanträgg med en buske av fjäderplymer. Det hela framstår, i nyktert perspektiv, som blott en karikatyrmässig personifiering av *inbilskhets*. En

¹⁴³³ Se kap 18 avsn 11; kap 21 avsn 4. Som nämns i fotnot i kap 18 avsn 11 kan termen ges en friare tolkning såsom betygande av någons karaktär, särskilda utvaldhet/behörighet och upphöjdhets gentemot resten av publiken, genom kungliga bekräftelser i olika former.

borgaruppkomling från Pau där det överväldigande och dyra glittret blev någon slags bekräftelse på... egentligen ingenting. Bara luft. En fåfångans fyrverkeri.¹⁴³⁴

Det finns lyckligtvis många exempel i källorna på observatörer, brevskrivare, dagboks- och memoarförfattare o s v med sitt förnuft i behåll, som insåg utmärkelserns flyktighet och betydelselöshet, och att "konunganåd är en *chimär*". En samtida samhällsskildrare framhåller att "greve-, överstekammarjunkare- och excellenstitlarna samt det blå bandet¹⁴³⁵ --- äro *tomma* utmärkelser, utan befattning".

Alla dessa olika slags titlar och belöningar var alltså som sagt bara en *valuta* för stamfader Bernadotte för att köpa sig personligt stöd och legitimitet inom samhällets övre skikt och inom armén, d v s hos det samhällsetablissemang, den samhällselit som sedan skulle utgöra ett värn, en skyddsmur mot klander och ifrågasättanden. Det hela var en klok beräkning för att försvara, stärka och befordra sina egna dynastiska intressen. Ty återigen, den som mottager en utmärkelse ger givaren legitimitet. Det är ett beprövat trick av personer i en maktställning att utdela hedersbetygelser som skickligt idealiseras och marknadsförs som något fint och åtråvärt till framträdande personer i samhället, som ej sällan samtidigt tycks råka lida av smickerkänslighet och fåfänga, och som därmed gärna och oreflekterat mottager denna uppmärksamhet. Det aldrig sinande bekräftelsebehovet hos målgruppen elektriseras, men genom sådana självmål skänker mottagarna samtidigt givaren av utmärkelserna legitimitet och stärker *dennes* varumärke, mycket mer än sitt eget.

En historiker har konstaterat:

"Carl Johan avstod inte ifrån att i rikligt överflöd pryda sina undersåtar med medaljer, stjärnor och ordensband, att smickra deras ärelystnad med greve-, friherre- och adelsdiplom, samt att han såväl härigenom som genom den otaliga mängd av tomma titlar, vilka --- under hans regering utdelades, gav fortfarande näring åt fåfängan och narraktigheten."

Bilden av hela denna företeelse blir således allt skarpare. Den år 1809 så entusiastiskt åstundade objektiva *meritokratin* var tillintetgjord och ersatt med en enskild individs gottfinnande. Denne person, tidigare stolt republikan som i många år stridit just *mot* bördsföreträden, befrämjade nu idogt det svenska kastsamhället, rangordningen av människor samt elitens förmåner, där han var ytterst mån om att särskilt honorera adeln i utbyte mot dess stöd eller åtminstone passiva bifall och gillande. D v s drivkraften var egennyttig. Vid utnämningar av nya statsråd kommenterar en samtidsskildrare om Jean att "gubben håller sig inom aristokratin såsom förr; det var också vad man kunde vänta". En ledamot under riksdagen 1840-1841 talar likaledes om "en landets must och märg utsugande hovadlig ämbetskara", d v s en rent destruktiv inskränkning av befodringsunderlaget till en mycket snäv krets kandidater. Även Oscar kommenterar vid ett tillfälle, dokumenterat i källmaterialet, pappa Jeans fokus på samhällets mäktigaste och mest välbeställda som sin *förmur* gentemot resten av nationen,¹⁴³⁶ och att han aldrig skulle komma på tanken att utnämna en hederlig kompetent bonde till ett ämbete. Det borde ha varit nationens och *folkets* intressen som sattes främst vid utnämningar, särskilt då regenten antagit det väldigt anspråksfulla valspråket "*Folkets kärlek min belöning*", men i detta riggade system, detta antimeritokratiska vanstyre, handlade det bara om ett enväld där han knöt nyckelpersoner inom adeln och militärhierarkin nära till sig för att upprätthålla maskineriet.

¹⁴³⁴ Jeans egen upptagenhet av ordnar, titlar och *ytlig* glans, oftast utan någon som helst substans bakom, beskrivs och bekräftas på otaliga ställen i källmaterialet.

¹⁴³⁵ blå bandet = medlemskap i serafimerklubben

¹⁴³⁶ Jmfr kap 24 avsn 14 (Rudolfs observation att de som ägde talang, kunskap och mod åsidosattes och marginaliserades, och de fega opportunisterna lät *Krokno*s hållas och utgjorde en *förmur* kring honom)

Regeringsformens § 28 var ett gyckel, befordringssystemet var genomkorrumpert och hade fått ge vika för en absurd kultur av lojalitetsmutor, luftbelöningar och statusgirighet där krus och följsamhet premierades, faktisk kompetens vrakades.

Allting ivrigt påeldat av den fantastiske externrekryterade samhällsbyggaren.

Men detta slags samhällsbygge, hävdar flera samtida vittnesmål, hade tyvärr även en *demoraliserande* och destruktiv effekt på nationen i stort. Ledarens agerande undergrävde den allmänna nationella sedligheten, värdegrunden och nationalkaraktären. Uppsjön av tomta titlar och utmärkelser sådde omanlighet, småaktighet och lättja i det svenska samhället. Stamfadern "var ej främmande för konsten att vända sig till goda människors svaga sidor", noterar Schinkel korrekt, samt att denna principlöshet snart "utvecklade sig till en farsot som från samhällets höjder spritt sig i allt vidare kretsar ända ner till det egentliga folket". Jean Bernadotte odlade – medvetet eller ej – en kultur och atmosfär i Stockholms högre kretsar som hjälpte fram inkompetens och uppmuntrade genvägar, och denna kultur åt sig in i den övriga svenska förvaltningen och samhället på ett moralnedsättande sätt. Gammaldags svensk redbarhet, ansvarskänsla och plikt-känsla ersattes av ett antimeritokratiskt kottiveri, översittarfasoner och onödiga *markeringar* av rangförhållanden. Det exempel som Jean Bernadotte satte personligen och de signaler som han sände, kultiverade en påtaglig arbetskygghet och en genvägsmentalitet i de övre skikten ända ner till mellanchefs-nivå, och en ofrånkomlig känsla hos gemene man av hela systemets otillförlitlighet. Det pågick samtidigt en normalisering av ljusskyggt spel och mutor i olika former, vilket allt bidrog till att *fräta sönder samhällets funktionssätt inifrån*.

Jeans närmaste krets spelade med, alla spelade med. Den osympatiske justitieministern Mathias Rosenblad, givetvis stolt medlem av serafimerklubben, yttrade vid ett tillfälle att "det vore nödvändigt att bereda sig ämnen för Högsta domstolen bland de *förnämsta* familjerna". En klick som höll varandra och Jean om ryggen. Och biskop Heurlin i Växjö, tidigare konseljledamot, *skröt* inför andra om hur han "spelade konster vid det sista riksdagsmannavalet i Växjö stift", där han med fulspel manipulerat så att regimlojalister släpptes fram, andra kandidater blockerades. En skildrare menar att detta var helt symptomatiskt för den fallna moraliteten "som Carl XIV Johan ammat upp hos de högre funktionärerna här i landet".

Vad gällde utnämningar till statsråd och statssekreterare förhöll det sig emellertid lite annorlunda. Under stamfaderns första tid i Sverige, under de första kronprinsåren när *hänförelsen* ännu dominerat, hade sådana befattningar setts som attraktiva. Det finns några exempel på tidiga avhoppare, såsom Hans Järta i mars 1811,¹⁴³⁷ men de flesta tycktes, förteget, ha låtit Jeans tidigt ådagalagda psykiska obalans, egenmäktighet, lögnaktighet och missaktning för svenska lagar och regler passera. Med tiden hade emellertid lockelsen av att sitta med i konseljrummet svalnat. Som regent hade Jeans allenastyrande blivit alltmer accentuerat och antagit proportioner som vida överskred regeringsformens bokstav och andemening. Han gick öppet emot sina rådgivares uttalade meningar och handlade i viktiga frågor bakom deras rygg, och höll dem sålunda helt utanför de reella avgörandena. Professor Heckscher påpekar i sin avhandling att stamfadern inte bara berusades av makt – han var *svartsjuk* om sin makt, och verkade ibland t o m ha gjort sig ett särskilt nöje av att pika och provocera de egna statsråden genom att inte ens nämna för eller diskutera med konseljen sina utnämningar till viktiga ambassadörsposter. Och Jeans ljugande var notoriskt, patologiskt. Professor Heckscher talar om "oöverlagda löften åt höger och vänster" som var publikfriande för ögonblicket men som han sällan brydde sig om att hålla, inte ville hålla eller ens låtsades minnas:

"Under hans tid blev förhållandena ofta alldeles groteska, därigenom att motsatta löften i samma sak gavs åt olika håll."

¹⁴³⁷ Se kap 3 avsn 3

Statssekreterare Ulfsparre berättar också om hur autokraten gav löften till människor i sin omgivning om utnämningar, förmåner, avsikter eller kommande åtgärder på ett *förtroendefullt* sätt, och ibland adderade ytterligare assuranceer såsom ett "det lovar jag er", ett "lita på mig" eller ett "det kan ni räkna med" för att ytterligare förstärka tyngden av sina ord. Men alla lärde sig över tiden, alltför väl, att hans ord bara var luft. *Inga* löften ur denna mun var att lita på.

Med tiden hopades alltså skälen till att inte längre arbeta direkt under Jean Bernadotte. Ingen ville tjänstgöra i konseljen eller ens i hans närhet, ingen ville ha honom som chef eller sitta runt samma konselj bord som han, trots erbjudandet om "hovgunst" med särbehandling och privilegier. Han var en inkompetent, fullt opålitlig och psykiskt labil chef som meriterade personer nu drog sig för att ens ha samröre med. Det blev därför allt svårare för Jean att rekrytera och fylla vakanser, allt färre kompetenta män ville av olika skäl vara del av skiten, del av det skrymteri som den svenska statsstyrelsen förvandlats till. Tidigare hade han kunnat välja mellan många ivriga sökande, men den senare delen av sin ämbetsperiod gällde det omvända. Efter att på ett halvår 1840 ha tappat två justitieministrar, tillfrågades inom loppet av två månader inte mindre än 7 kandidater. Alla tackade nej. Ingen tänkande person ville längre jobba med Jean. T o m dvärgen Otto Mörner – heltidsanställd som Jeans främste fjäsk, allt-i-allo, spion och som kallades "hovleverantör" – medgav omöjligheten att hitta folk som kunde tänka sig att arbeta som minister i Jeans konselj. Dagboksskrivaren Liljecrona berättar i november 1840 från riksdagen hur Mörner en gång dykt upp "utstyrd i trekantig hatt och uniform", just kommen från slottet. På frågan, så hade Mörner svarat att ställningen där "var mycket bekymmersam, och att gubben icke kunde få sig några ministrar". En annan samtida insider, statssekreterare Ulfsparre, berättar i sina memoarer att t o m Jean själv var medveten om att befattningen som statsråd kunde göra tidigare ansedda män impopulära i allmänhetens ögon på kort tid och *döda deras karriärer*, och att Jean av *den* anledningen gärna skulle velat se sin nemeses Carl Henric Anckarsvärd i sin ministär!

Kunde han få dugliga statsråd tog han dem, och behandlade dem sedan fullkomligt hänsynslöst, ofta med "trakasserier och ledsamheter" enligt ett ögonvittne. I annat fall tog han vem som helst. Stamfadern kunde som sagt inte skilja på sak och person. Oliktäckare hamnade i *personlig* onåd hos honom. De som ej mekaniskt fogade sig efter enmansshowens villkor utan istället ställde obekväma frågor, yttrade obekväma sanningar eller representerade obekväma ståndpunkter kunde han "hämnas" på genom att inför andra förnedra dem, utesluta dem från evenemang på slottet eller liknande barnsliga trick.

Statsråd och statssekreterare blev de sista åren mer och mer missnöjda med stamfader Bernadottes halvt senila oresonlighet. Autokraten krävde att konseljen skulle finna sig i att tjäna som stumt redskap för hans politik, även om ledamöterna ogillade den, samt att de skulle finna sig i hans ständiga våldsamma vredesutbrott, som förvisso ofta snabbt ombyttes i en avväpnade s k "charm". Han betraktade sina närmaste rådgivare som viljelösa verktyg, men alltfler fann det oförenligt med sin hederskänsla att underkasta sig den ständiga förnedringen. Det som nästan regelmässigt föranledde någons avhopp från konseljen, var en konflikt med kung Bernadotte.

Detta var lite om hur utnämningmakten, belöningskulturen och lojalitetskontrakten fungerade under de första decennierna av 1800-talet. Sen dess har en hel del hänt... eller?

Den svenske justitieombudsmannen Sven Lorens Theorell skrev en gång:

"I befordringarna till statens tjänster ligger en *väsentlig* del av hela samhällets liv, möjligtvis *den viktigaste av alla*; sådana dessa befordringar äro, sådan är den lagliga säkerheten, den allmänna ordningen, sådan friheten, upplysningen – sådant hela samhällstillståndet."

Om inte den knivskarpt *demonstrerade* meritokratin vid tillsättningen av offentliga tjänster fungerar, så urholkar detta tilliten till Sveriges konstitution, till svensk lag, till offentliga inrättnings legitimitet, till sanning och rättvisa, till att rätt personer och rätt kvaliteter lyfts fram i samhället, och allt detta suger must och mærg ur samhället som sådant. När meritokratin

korrumperas under lång tid, så etablerar detta en *skämd* samhällskultur – med en ständigt krypande känsla hos medborgare av systematiska orättvisor och en skadad tillit till den offentliga förvaltningen – som kan sitta kvar i flera generationer framåt.

Denna antimeritokratiska befordringskultur som så tydligt ingraverades av Jean Bernadotte hade mycket stora negativa långsiktiga konsekvenser. När tämligen inkompetenta och fala individer, som samtidigt var perfekta jasägare och moraliska agnostiker med den goda instinkten att smickra uppåt närhelst tillfälle gavs, hissades högre upp i pyramiden, sände detta en tydlig signal till resten av samhället. När genuin kompetens, integritet och hårt samvetsgrant arbete så uppenbart devalverades i olika urvalsprocesser, sände detta också en tydlig signal. Till *hela* samhället. I den statliga emigrationsutredningen, som vi i ett kommande avsnitt kommer att titta närmare på, framkommer att dessa missförhållanden, detta godtycke och den beklämmande attityden hos det överbefordrade samhällsskiktet som följde i dess spår, var en tydligt pådrivande faktor när över en miljon icke-arbetskygga svenskar valde att lämna sitt hemland.¹⁴³⁸

I den senaste versionen av den svenska regeringsformen står i kap 12 § 5:

”Vid beslut om statliga anställningar ska avseende fästas *endast* vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet.”

Fint. Grattis Sverige, grundlagsfäst meritokrati. Igen.

Men så länge lagtexten stannar vid detta – vackra ord – så spelar det ingen roll vad där står. Kreativa lagtolkare ser i denna paragraf extremt stora möjligheter att vara flexibel. ”Sakliga grunder” kan tydas på väldigt många olika sätt, och eftersom man inom det svenska politiska etablissemanget i alla debatter om detta *blixtnabbt* kastar in ”politisk erfarenhet” som en bedömningsgrund som de gärna inkluderar under rubriken ”förtjänst”, så faller allting pladask. Inte för att lagens andemening är fel, utan för att lagens formulering lämnar öppet ett tolkningsutrymme *som systematiskt missbrukas*.

Kotteriandan, den politiska vänskapskorruptionen, de politiska maktstrategiska hänsynen, användandet av höga tjänster som ett slags belöningsystem för partiloyalitet eller lång och trogen tjänst på helt annat håll, duggar tätt än idag, nu på 2020-talet. Insidernepotismen har bitit sig fast i Sveriges offentliga förvaltning på riksnivå. Den rena, öppna, fullt transparenta, ojäviga, objektiva och förutsättningslösa meritokratin verkar ofta snarare undantagsmässig. Regimens utnämningssmakt i Sverige skapar ett slags modernt feodalvälde där det sittande styret förlämnar ämbeten till lojalister, utan oberoende insyn eller kontroll. Detta skapar ofta kompetensproblem och problematiska beroendeförhållanden, och kan ofta även lägga grunden för en tystnadskultur, där kandidater på väg uppåt i systemet tiger om missförhållanden eller underlåter att framföra impopulära åsikter eller framhålla obekväma fakta, då detta skulle diskvalificera dem från befordran.

Man har idag inte kommit ifrån det godtycke i utnämningarna som man försökte komma åt redan med 1809 års regeringsform. Svenska politiska ledare på olika nivåer betraktar utnämningssmakten som ett centralt instrument i sin maktutövning. Bruket, eller snarare *missbruket* av utnämningssmakten saknar både formella procedurer och konstitutionella spärrar; det är ett schackrande bakom stängda dörrar om vilka insiders som ska belönas med fina jobb. Vänskapskorruption. Och utnämningarna kommer oftast droppvis och sker ofta ganska diskret, gärna under dagar när mediafokuset är riktat på någon annan stor händelse, vilket gör att man först i efterhand kan se mönstren. Utnämningssmakten, *såsom den i praktiken tillämpas i Sverige i vår tid*, förgrumlar den renhet och tydlighet som en sann meritokrati innebär. Mången ambassadör, landshövding, statlig utredare, generaldirektör, högskolerektor o s v befinner sig *inte* på sin post utifrån strikt sakliga grunder, utan återigen dyker jokerargumentet ”politisk

¹⁴³⁸ Se kap 25 avsn 16

erfarenhet” eller ”politiska meriter” upp för att, i den mån utnämningen ifrågasätts av en journalistkår som sedan länge blivit avtrubbad, urskulda de mest befängda, antimeritokratiska och gentemot konstitutionen och folket rent oförskämda utnämningarna. Hela upplägget med utnämningmakten är givetvis ett stort demokratiproblem.

Utnämningmakten är ett oerhört starkt verktyg för den sittande regimen att utöva politisk kontroll över rättsväsendet, universitet, medier, myndigheter, utrikesförvaltningen, m. m. *Meritokrati* förblir ett luftslott, mer än två sekel efter regeringsformen 1809. *Principen* att tillsättningen av *alla* statliga tjänster ska ske öppet, regelstyrt, transparent, objektivt och strikt meritokratiskt underordnas frestelsen att tillsätta lojalister ur de egna leden för att på så sätt åstadkomma en förlängning av den egna politiska makten i tid och rum, för att närmast kunna fjärrstyra vissa myndigheter och samhällsfunktioner när det egna passerkortet till regeringskansliet är återlämnat. T o m *domstolsväsendet* infekteras politiskt.

Utnämningar och reträttposter används även som en slags egen belöningsvaluta, så att vederbörande yrkespolitiker slipper nödgas – jämmer och elände – söka ett riktigt, vanligt, hederligt jobb på egen hand på den fria arbetsmarknaden i öppen konkurrens med andra, såsom livet fungerar för övriga medborgare. Utnämningmakten, som 200 år inte lyckats utradera, är en skam för nationen och för integriteten i hela samhällssystemet. Vi lever fortfarande nu på 2020-talet i ett offentligt Sverige där vänskapsbefordringar av medelmåttor ej anses för anmärkningsvärt, och där politisk tillhörighet premieras över faktisk förmåga, sakkunskap och opartiskt yrkesnit. Ibland resulterar detta i rena fyrverkerier av vanstyre av nationen.¹⁴³⁹ Skärpta, ambitiösa, kunniga, högpresterande och ytterst meriterade och lämpade män och kvinnor ser sig *i det tysta* förbisprungna av okunniga politiker, i flera fall rena fåntrattar jämförelsevis. Då och då bjuder den sittande regimen den närvarande oppositionen på en och annan utnämning, och vice versa när makten skiftar, för att kunna peka på undantag från regeln och i underförstådd kollaboration vidmakthålla systemet.

Den som i modern svensk historia missbrukat utnämningmakten mer än någon annan är Jean Bernadotte. Och sedefördärv i samhällsstyret smittar som sagt resten av samhället, likt en cancer. Ledare, oavsett av vilken beskaffenhet, sätter exempel, sätter föredömen, etablerar mönster. Omvärlden *ser* vad som fungerar, omvärlden *förstår* vad man kan komma undan med. Detta avtryck, den *kultur* i detta avseende som stamfadern befäste, levde kvar många decennier efter hans död, och kanske skönjer vi spåren av denna lojalitetskorrupcion i offentliga utnämningar och tjänstetillsättningar än idag. Professor Höjer kommenterar år 1960 denna parallell, fastän i aningen överslätande form som om det ”hör till” en modern demokrati att fungera på detta korrupta vis:

---

¹⁴³⁹ Ett av de senaste årens mest flagranta exempel är den redan misslyckade chefen för Migrationsverket som befordrades till misslyckad chef på Försäkringskassan, som befordrades till fullkomligt katastrofal rikspolischef, som i början av 2018 befordrades till landets högst betalda myndighetschef på MSB, innan han efter demonstrerat sällsynt dåligt omdöme under viruspandemin 2019-2021 lämnade sin post och istället belönades av regimen med bibehållen titel, lön och en skyddad arbetsplats på regeringskansliet. Denna galauppvisning av systemets ruttenhet, nämligen Dan Tore Eliassons (1961-) befordringar, är ett gement långfinger åt svenska folket, ett hån mot hela konceptet meritokrati, och den grävsta förolämpning från den korrupta regimen Reinfeldts och den korrupta regimen Löfvéns sida mot de dugliga svenska män och kvinnor som varit oändligt mer kvalificerade och lämpade för dessa positioner, men redan på förhand var utestängda från urvalsprocessen. *Signalvärdet* till hela Sveriges befolkning av denna svenska korrptionskultur – där odugligheten upphöjs, mygelförfarandet och vänskapsförturen befästs samtidigt som opartiskheten, respekten för medborgarna och meritokratin bespottas – som det förkastliga svenska politiska etablissemanget än idag på 2020-talet hurtigt och sorglöst ägnar sig åt, ska ej underskattas. Det planterar hos folket frön av hat och misstro *gentemot hela samhällssystemet*, som det fega och meritokratifientliga kottieriet inom det övre svenska politiska etablissemanget ej ännu tycks ana vidden utav. Jmfr kap 23 avsn 23.

”Det torde --- vara svårt att göra någon principiell skillnad mellan många av Carl Johanstidens chockerande tjänsteställningar och de partibelöningar i form av tjänster inom den högre förvaltningen, vilka ofta är gängse under en modern demokratisk styrelse.”

I en utredning av Per Molander¹⁴⁴⁰ år 2006, som finns publicerad på nätet, framförs att Sverige genom utnämningmaktens tillämpning bryter mot FNs konvention mot politisk korruption. Organisationen *Transparency International*, med uppgift att belysa och bekämpa korruption, har också ifrågasatt det svenska utnämningssystemet. De förändringar som implementerats sen 2006 har ej i väsentlig grad förändrat läget. Den nuvarande regeringsformens lydelse är ej fel i sig, men i och med att alla vet att den faktiska *tillämpningen* av denna lag är av ett helt annat slag än *andemeningen* av lagtexten, så faller ekvationen. Molander föreslår exempelvis i sin utredning, klart och tydligt, att *alla* statliga chefstjänster ska *utannonseras* och att en *kravspecifikation* publiceras vid annonseringen, samt att en särskild *fristående nämnd* gör utvärderingen av kandidaterna, på armlängds avstånd från den sittande regimen. Varför implementeras inte Molanders rekommendationer i sin helhet av riksdagen, utan vidare krumbukter och feiga undanflykter? Varför är Sveriges riksdag och regering så livrädda för verklig *opolitisk kompetensbaserad offentlig förvaltning* med utgångspunkt i demokratiska och meritokratiska principer?

Priset som svenska regimer och det politiska etablissemangen i stort betalar för det nuvarande korrupta svenska utnämningförfarandet är att trovärdigheten av och integriteten i systemet urgröps, meritokrati som koncept och alla medborgares lika möjligheter framstår som ett stort bedrägeri, och förtroendet för det politiska maktetablissemangen eroderas. Och de krafter som kan igångsättas av *detta*, är inte att leka med.

Kapitel 24 avsnitt 21

DET FÖRSTA AMERIKABREVET

Det hade under Jean Bernadottes styre av landet framvuxit ett stort proletariet i Sverige, en ny underklass, både i städer och på landsbygden. Man talade – 30 år efter externrekryteringen av ”statsmannen”¹⁴⁴¹ från Pau och 25 år efter alla enorma monetära ersättningar åt Sverige efter det europeiska fälttåget¹⁴⁴² och efter den påstådda avbetalningen av den svenska utlandsskulden¹⁴⁴³ – om den stigande nöden i landet, utbredd fattigdom och växande kriminalitet. Sverige hade samtidigt enorma råvarutillgångar av timmer och järn som Europa och resten av världen var i behov av, och en flitig och arbetsam folkstam som ville skapa något bättre. Men trots att alla förutsättningar funnits under de första decennierna av 1800-talet för att lyfta hela nationens välmåga, hade så ej skett. Varför då? BNP per capita i Sverige hade under perioden 1810-1842, där vi nu befinner oss i vår berättelse, utvecklats *sämre* än i de allra flesta

¹⁴⁴⁰ Per Einar Molander (1950-), svensk ämbetsman

¹⁴⁴¹ Se t ex kap 2 avsn 16 (Wredes brev från Paris hem till den svenska utrikesministern om Jeans egenskaper den 28 juni 1810); kap 2 avsn 21 (propagandan för Jean i Örebro tidning med Wetterstedt som trolig upphovsman den 15 augusti 1810, samt tronföljarpropositionen till riksdagen författad av Wetterstedt den 18 augusti 1810); kap 2 avsn 24 (hyllningstalet vid Norrtull vid Jeans intåg i Stockholm den 2 november 1810)

¹⁴⁴² Se kap 22 avsn 9, 11

¹⁴⁴³ Se kap 22 avsn 11

länderna i Europa inklusive Finland, Norge, Danmark och Tyskland.¹⁴⁴⁴ Och BNP per capita, justerat för köpkraft, befann sig ändå redan på en *mycket låg nivå* i Sverige.¹⁴⁴⁵

Sverige underpresterade kraftigt. Den frälsare som man trodde sig ha externrekryterat vid bedrägeririksdagen i Örebro 1810 hade snarast haft en obstruerande effekt på nationens utveckling och välstånd. Han hade i nästan en tredjedels sekel vanskött den stolta nationen Sverige utan jämförelse.

Den ekonomiska tillväxten och det allmänna välståndet i Sverige hämmades av avsaknaden av ett utbrett, sekulärt, kvalitativt och statligt finansierat utbildningssystem för alla medborgare. Tillväxten hämmades också av stela regleringar och ett diskriminerande skråväsende med tvång och förbud som endast syftade till att skydda vissa särintressen och blockera konkurrens, istället för att tillåta fri företagsamhet och främja entreprenörskap. Ett annat hinder var de mycket höga skatterna som under decennier tyngt den skattebetalande delen av befolkningen som ett ok av bly, bl a för att finansiera Stockholms slott och Drottningholm och *en* utvald familjs liv. Det var de breda folklagren som bar denna förskräckligt repressiva skattebörd, medan de privilegierade och förmögna klasserna var skattebefriade. Utvecklingen i Sverige bromsades även av motviljan, trögheten eller ointresset hos regimen att se potentialen i tekniska framsteg och att aktivt uppmuntra och understödja innovationer. Sockerbetorna och järnvägen är bara två exempel.¹⁴⁴⁶ Nationens framåtskridande hämmades också av livegenskapen, där allmogens nedre skikt närmast *ägdes* av andra, samtidigt som de själva ej hade någonting. Så gott som all mark innehades av kyrkan eller familjer av börd som mer eller mindre godtyckligt blivit tilldelade dessa stora arealer en gång i tiden, och som genom den nästan gratis arbetskraften absorberade allt överskott därur. En omfördelning av landinnehaven, och möjligheten för små brukare att själva privat äga jorden de odlade och där de bodde, skulle haft oerhörda gynnsamma effekter.

Men den kanske allra störst orsaken till nöden, den utbredda fattigdomen och den växande kriminaliteten i landet var den planmässiga diskrimineringen, särbehandlingen av en stor del av invånarna som *människor*. Sveriges breda folklager togs ej tillvara som en värdefull resurs, betraktades ej med respekt, gavs aldrig något verkligt erkännande. De bjöds aldrig in att bli inkluderade i samhällsbygget, de var inlåsta i elände och saknade social rörlighet, de erbjöds aldrig någon demokratisk delaktighet i sin egen eller nationens framtid. Systemet var riggat mot dem; att "arbeta sig ur fattigdomen" var fortfarande en myt, en lögn.¹⁴⁴⁷ Denna situation, i skuggan av feodalismens och det svenska kastsystemets upprätthållande, undergrävde den sociala sammanhållningen i landet, accentuerade sociala spänningar, påskyndade misären, och spred en känsla av uppgivenhet.

Allt ovanstående kan sättas upp på Jean Bernadottes räkning. Att tumma på detta vore hyckleri, lögn. Inte ens den mest fanatiska dynastibeundraren kan förvränga historien på dessa punkter. Fakta är fakta. Konsekvenserna av Jeans inkompetenta vanstyre av landet, hans ekonomiska girighet och egenmäktighet och maktmissbruk i 34 års tid, som även präglade Sverige under lång tid efter hans bortgång, såg vi bl a genom den stora emigrationen, en åderlåtning av över en miljon driftiga och dugliga unga svenska män och kvinnor ur allmogen

---

¹⁴⁴⁴ BNP per capita, justerat för köpkraft och inflation, växte under perioden 1810-1842 i nuvarande Irland +34,4%, Österrike +31,6%, Tyskland +30,9%, Nederländerna +30,5%, Polen +30,4%, Portugal +29,6%, Grekland +27,8%, Island +26,9%, Frankrike +25,6%, USA +18,2%, Ryssland +16,7%, Norge +15,9%, Finland +15,9%, Spanien +13,1%, Danmark +12,7%, Belgien +12,2%, Sverige +11,8%.

¹⁴⁴⁵ År 1842 var BNP per capita, justerat för köpkraft och inflation, i Tyskland 39% högre än i Sverige, i Danmark 52% högre, i Frankrike 53% högre, i Schweiz 65% högre, i Österrike 66% högre, i Belgien 79% högre, i Italien 89% högre, i USA 118% högre, i Nederländerna 142% högre och i Storbritannien 158% högre än i Sverige.

¹⁴⁴⁶ Se kap 24 avsn 5

¹⁴⁴⁷ Jmfr kap 1 avsn 3

som fått nog.¹⁴⁴⁸ Vi har tidigare berättat om hur parvenyn Jean, enligt förstahandsvittnesmål, endast med *hånfull överlägsenhet*, rent förakt, tog ordet "torpare" i sin mun.¹⁴⁴⁹ Uppkomlingsattityden, som kunde ta sig uttryck i spydig arrogans, var glasklar.

Det fanns en besvikelse i landet.

Desillusionen var stor, blev större... och spred sig nu snabbt.

Autokraten kunde dock enligt grundlagen inte ställas till ansvar för vad de bedrägerier mot folket som den utfört, den räcka av grova brott som den begått, det armod som den förorsakat, och allt vad den underlåtit att i övrigt utföra av sina grundläggande skyldigheter. Regeringsformens § 3 sade ju att "konungens majestät skall hållas i helgd och vördnad; hans gärningar är emot allt åtal fredade".¹⁴⁵⁰

Jaha.

Då fick man lösa detta på annat sätt.

I Sverige fanns inte längre något över för dessa folkmassor, inget att hoppas på, och de ville inte längre vara med. De började lämna den nation som *hade potentialen* att bli så mycket, men som vanstyrdes och rådbråkades av en inkompetent och egennyttig enmansregim så till den grad att det inte ens gick att göra parodi på det.

Sommaren 1841 emigrerade den då 20-åriga Gustaf Unonius¹⁴⁵¹ och hans fru Charlotta¹⁴⁵² från Uppsala till USA. De slog sig ner som nybyggare i Waukesha County i Wisconsin, som då ännu var glest befolkat och genomströvades av indianer. Där grundade han Nya Uppsala – *New Upsala* – nära staden Merton norr om Chicago. På denna plats var vädret ungefär som hemma, naturen likaså, ekskogarna var mäktiga och marken var bördig, det simmade fina gäddor i de klara sjöarna, städer växte kraftigt och järnvägar drogs genom landet, och i denna republik fanns varken något kungahus eller något maktägande adelskap eller prästerskap. Efter ett par års studier blev Unonius själv präst.

Kort efter sin ankomst till Wisconsin skickade Unonius i oktober ett brev till *Aftonbladets* redaktion, som möjligen skulle kunna kallas för det första Amerikabrevet i Sveriges historia, åtminstone det första kända eller publicerade dito. *Aftonbladet* tog in första delen av brevet den **4 januari 1842**, och satte rubriken *Bref från en svensk emigrant i Amerika, kolonien "Nya Upsala"*.

Unonius förklarar bakgrunden i sitt brev:

"Min avsikt, den jag också nu håller på att realisera, var att som kolonist eller farmer nedsätta mig i den nya världen. Innan min avresa från fäderneslandet, förnam jag mången, som delade min plan och som måhända i framtiden ämnade att utföra den."

Brevet har en ton som är i grunden positiv men sansad och väldigt pragmatisk. Unonius beskriver resan på amerikansk mark från ankomsten till New York, resan med ångbåt upp för Hudsonfloden till Albany, vidare med kanalbåt mot Buffalo. Därifrån hade man tagit sig med ångbåten *Illinois* via sjöarna Lake Erie, Lake Huron och Lake Michigan till Milwaukee.

¹⁴⁴⁸ Se kap 25 avsn 11, 16

¹⁴⁴⁹ Se kap 24 avsn 17-18

¹⁴⁵⁰ Denna "tradition" (en term som rojalister gillar) att man tekniskt sett ska tillåtas vara hur inkompetent, olämplig, äventyrlig eller ansvarslös som helst som Sveriges främste representant och aldrig kunna avkrävas något ansvar för sina egna handlingar, lever kvar än idag. Nuvarande regeringsformens kap 5, § 8 säger att "konungen eller drottning som är statschef kan inte åtalas för sina gärningar". Gulligt. I normal svensk barnuppfostran brukar ingå att barnen får lära sig att alltid stå upp för och ta ansvar för vad de själva gör, en slags konsekvensförståelse och en utveckling av förmågan att förstå sitt eget självklara moraliska och juridiska ansvar i en samhällsgemenskap med andra människor; att stå för sitt eget agerande, precis som andra människor förväntas svara för sitt agerande. Uppenbarligen har Sveriges riksdag, denna fina samling knapptryckare på Helgeandsholmen, ännu inte nått samma avancerade filosofiska och moraliska höjd som denna uråldriga barnuppfostranslära, i och med att man låter ett system bestå som representerar raka motsatsen av vad svenska småbarn får lära sig.

¹⁴⁵¹ Gustaf Elias Unonius (1810-1902), svensk-amerikansk emigrantpionjär, präst och ämbetsman

¹⁴⁵² Charlotta Margareta Unonius (Öhrströmer) (1821-1903)

Unonius skriver om hur han till fots utforskat omgivningarna för att "bland dessa undersköna nejder utvälja oss ett blivande hem", hur man just börjat fälla timret till stugan och att familjen hoppades flytta in om två veckor.

I detta brev medger Unonius att för att lära känna en nation och ett folk måste man bo i landet kanske 10 år eller mer, men av sina allra första intryck delar han med läsarna iakttagelsen att fattiga personer, som ägde ambition och strävsamhet, som var villiga att betala med svett och arbete, i Amerika hade bättre möjligheter än på andra håll att få belöning för sina mödor, att få se en egen behållning för sitt flit:

"Vad jag dock vet är, att en man *utan* kapital, genom drift och omtanke¹⁴⁵³, här kan dra sig fram och möjligen förvärva sådana."

Unonius förklarade att de som redan levde gott och bekvämt i Sverige, och inte var vana att behöva arbeta särskilt hårt för sitt uppehälle, egentligen inte hade så mycket att hämta i Förenta Staterna. Stanna ni hemma där ni är, var rådet. Men, fortsatte han, "en av skatter betungad allmog" som inte ägde någon egen jord i Sverige – drängar, pigor, torpare – borde överväga för- och nackdelarna med att emigrera.

Unonius fortsatte sedan i sitt brev med flera praktiska upplysningar och råd:

"Priset på jord är av staten 1¼ dollar¹⁴⁵⁴ per acre¹⁴⁵⁵, av kanal-land dubbelt så mycket. --- På land-officen kommer man säkrast och för bästa priset till god jord. När man behörigen tagit densamma i besittning, låter man där åt sig, efter råd och lägenhet, upptimra ett så kallat logghus, eller en av sammanfogade, ohuggna stockar upprest byggnad. Även den enklaste bostad, man må ock själv därvid biträda med arbete, kan ej fås under 50 dollar¹⁴⁵⁶. Så är den byggnad beräkna att kosta, som till en början ska härbärgera oss. --- För nedfällning och avkvistning av träden till huset betalar vi 10 dollar. Vid uppresningen biträder oss grannarna, och man består dem härvid lite kaffe och mat. Bräder till golv och tak, samt murbruk till eldstaden, fordrar återstoden av den ovan uppgivna summan."

Det fanns möjligheter att erhålla krediter för att komma igång som nybyggare.

I den andra delen av brevet som publicerades följande dag i *Aftonbladet*, den **5 januari**, fortsätter Unonius sin handledning för den potentiella emigranten med att tipsa om att ta med husgeråd, verktyg och redskap hemifrån, för sådana kommer att behövas, och för att spara på sin kassa vid ankomsten. Emigranten bör dock inte hoppas på att dra med sig en massa extra bråte för att hoppas tjäna pengar vid försäljning av detta vid ankomsten. "Den bästa vara emigranten kan hitföra till sin vinning, är en god arbetskraft."

Sedan går Unonius tillbaka och redogör för själva överfarten från Sverige och inrikestransporterna på den amerikanska sidan på verklig detaljnivå, inkl logistiken, företag, kontakter, kostnader m m. Reseupplysningarna är så detaljerade, ner till vid vilket gathörn på Manhattan som reseagenten hade sitt kontor, att det drar tankarna till hur *Lonely Planet* möjligen skulle redogjort för samma äventyr vid samma tid.

Unonius menade att emigranter hade fördelar av att hålla ihop, då de kunde hjälpa varandra med de arbeten som initialt väntade alla. Det var också önskvärt om någon i sällskapet kunde engelska, vilket skulle spara många olägenheter, eller att man försökte lära sig lite engelska innan avresan från Sverige.

¹⁴⁵³ omtanke = klokhet i sitt handlande; eftertanke, planering; förhållandet att vid sitt handlande tänka sig för eller att (under hänsynstagande till olika omständigheter eller möjligheter) tänka på hur man på bästa sätt skall uppnå ett visst syfte

¹⁴⁵⁴ 1¼ amerikanska dollar år 1841 motsvaras år 2020 av ca 380 kr (KPI), 960 kr (guldprisindex) alt 12 000 kr (arbetarlöneindex)

¹⁴⁵⁵ 1 acre (tunnland) ≈ 4047 m² alt ca 0,4 hektar

¹⁴⁵⁶ 50 amerikanska dollar år 1841 motsvaras år 2020 av ca 15 000 kr (KPI), 38 000 kr (guldprisindex) alt 500 000 kr (arbetarlöneindex)

Vid sidan om de praktiska råden innehåller brevet också ett flertal tydliga varningar för lurendrejare längs hela vägen och i alla stora städer, ”överdrivna förhoppningar och gyllene luftslopp”, samt att hårt och mödosamt *arbete* var att vänta. Men dessa förhandsvarningar balanserades upp av flera strofer som utan tvekan – även om tiden för den stora emigrationsvågen inte var riktigt mogen än – slog an ett himmelskt ackord för mången småländsk allmogeträl:

”Jorden är här den bördigaste och herrligaste man kan finna, och består till det mesta av fet svartmylla.”

Lite senare berör han friheten som en annan faktor:

”Vad oss beträffar, ångrar vi ej vårt företag. Vi lever *fria och oberoende* i en av de skönaste nejder, jordytan kan erbjuda. --- *Den republikanska statsförfattningen* behagar mig, och *jämlikhetsförhållandet*, som alltid utgjort en av mina ungdomliga drömmar, ser jag här realiserat i en verklighet, som, andra kan säga därom vad som helst, dock för mig har många angenäma sidor.”

Detta Unonius allra första brev från Amerika, som publicerades i två delar i *Aftonbladet*, refererades de kommande dagarna av många svenska tidningar från norr till söder.¹⁴⁵⁷ Även om brevet bara omnämndes eller ytterst kortfattat refererades av dessa andra tidningar, så spreds ändå emigrantstorn indirekt över hela Sverige. Unonius blev över de kommande åren riksbekant i Sverige med flera publicerade brev om sitt nya liv i Wisconsin. Så småningom började berättelser från andra emigranter också publiceras. T o m *Post- och Inrikes Tidningar* körde på förstasidan i september 1844 ett brev från två bröder från Mariestad som utvandrat till USA, och som också hamnat i Wisconsin, och i mycket positiva ordalag beskrev entreprenörsandan och hur nya lokala samhällen växte fram av hårt arbetande män och kvinnor. Bröderna beskrev hur flera främst nordeuropeiska nationaliteter drogs till denna plats. Alla delade en dröm om något bättre.

Budskapet från dessa underrättelser i den svenska pressen från Amerika till den kuvade svenska allmogens söner och döttrar var tydligt.

Det fanns *möjligheter*.

Det fanns *alternativ* till att stanna kvar i det segregerade och sönderkorrumpade Sverige.

Kapitel 24 avsnitt 22

SAMTIDIGT VID DET LILLA TORPET

Vinter, 1842. Drottning Désirée hade i januari hunnit bli 64 år gammal. Hon led av ett livslångt underskott på motion, och skrev till sin syster den **11 januari 1842**:

”Mina krämpor kommer av att jag är för mycket stillasittande. --- Jag har varit tvungen att under två månader nästan hela tiden *ligga* på soffan.”

Det var jobbigt att vara kunglig, men samtidigt skönt att vara försörjd. Sverige hade planeten jordens dyraste kungahus i förhållande till landets storlek – världsrekord, hurra, vi är bäst! – och blott för att underhålla ejerdunssofforna och det övriga möblemanget i det bernadotteska

¹⁴⁵⁷ Unonius allra första brev i *Aftonbladet* omnämndes påföljande dagar i bl a *Bohus Läns Tidning*, *Carlstads Tidning*, *Flygande Posten*, *Gefleborgs Läns Tidning*, *Helsingborgs-Posten*, *Najaden*, *Norrlands-Posten*, *Nya Carlshamns Tidning*, *Stora Kopparbergs Läns Tidning*, *Svenska Biet*, *Tidning för Fahlun och Stad*, *Wermlands Tidning*, *Westmanlands Läns Tidning* och *Östgöta Correspondenten*.

hemmet sköt Sveriges skattebetalare till 8000 riksdaler banco¹⁴⁵⁸ per år enligt den då gällande statsbudgeten.

Alla åtnjöt emellertid inte samma bekvämlighet som Désirée. I *Kalmar Läns och Ölands Tidning* berättas i december 1840 om en gammal inhysesgumma i Frödinge socken, Lisa Persdotter¹⁴⁵⁹, på orten allmänt kallad "Gamla Liskan", som just avlidit, 98 år gammal. En urfattig skröplig gumma som envist vägrat att duka under, och år efter år bara fortsatt att härda ut. Smålänningarna var av tåligt och segt virke.

Och det var väl så det skulle vara. Allmogem fick härda ut.

1847 publicerade den svenske läkaren Carl Anton Wetterbergh, under pseudonymen Onkel Adam, en skrift om den svenska fattigvården. Därin myntade han begreppet "ädel fattigdom", och beskrev detta som människor som levde på skral föda i taskiga bostäder och som ibland hade inget att ge barnen utöver det mest basala – "men dessa var dock arbetare, idoga brukare av sin magra jord, och som, om nöden ej tryckte alltför hårt, och även då, hoppades på Gud som alla god gåvas givare och som inom sin själ således ägde kraft att kämpa en god kamp och *med ära* falla ett beklagansvärt, men ej föraktligt offer för bristen".

Onkel Adam diskuterar olika bakomliggande skäl till fattigdomen i Sverige, där ett skäl var *underutvecklingen* av Sveriges "jordbruk, industri och handel" jämfört med andra länder, samt att "detta kastväsende skapat klasser" som varit grogrund för helt onödiga spänningar inom landet, alstrat förtryck och splittring i nationen en "framtidslöshet" som *kväver den stora folkmajoritetens framtidstro*.

Bland de som hade det svårast, menar Onkel Adam, var människor utan tak över huvudet, utan ett hem, utan en folkbokföringsadress. Dessa sågs ofta som en belastning för varje församling och blev "betraktade som ett slags villebråd, som borde jagas tills det föll". I spåren av fattigdomen följde tiggeriet, som var en slags fattigdomens hämnd på samhället. Fattigdomen hade, menade Onkel Adam, kommit att bli en *cancer* i det svenska samhället.

En annan källa, Gunnar Thunander, talar om en "svår och utbredd fattigdom på landsbygden" i flera decennier, som särskilt på 1830-talet blev mycket markerad:

"Under decennierna närmast efter 1810 tillväxte jordbrukets underklasser mycket markant. --- Men mot den ökade folkmängden svarade icke en liknande ökning av arbetstillfällen."

Socionomen Anna-Maria Skoglund¹⁴⁶⁰ har i sin avhandling undersökt förekomsten av fattighjon – som mottog fattigvårdsunderstöd av socknen – år 1829. Den statistik som hon tagit fram visar att 57% av manliga fattighjon i Sverige år 1829 var drängar, torpare och/eller soldater. Nils Forvass på Knarrkullen var under olika skeenden av sitt liv både dräng, torpare och soldat och tillhörde därför, statistiskt sett, det folklager av rikets manliga befolkning som löpte störst risk att förr eller senare ej kunna försörja sig, utan skulle fordra hjälp från socknen för att överleva. Bland kvinnor så toppas fattighjonstatistiken av pigor, torparänkor eller soldatänkor. Bland barnen fanns också många fattighjon.

Samtidigt pressades lönerna ner eftersom det fanns så mycket "löst folk" – arbetslösa, en del hemlösa – att välja på. Det talas i många källor om en alltmer utbredd *proletarisering* av den svenska landsbygdsbefolkningen, med ett alltmer hänsynslöst utnyttjande av tillfällig arbetskraft. Samtidigt var skördarna dåliga och konjunkturen svag. Landshövding Carl Mörner¹⁴⁶¹ i Kronobergs län skriver i en rapport 1838 att skördarna i länet varit dåliga 8 av de senaste 12

¹⁴⁵⁸ 8000 riksdaler banco år 1842 motsvaras år 2020 av ca 950 000 kr (KPI), 2,4 mkr (guldprisindex) alt 34 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁴⁵⁹ Lisa "Liskan" Persdotter (1742-1840), svensk piga ("Gamla Liskan" kom från Brantestad, som ligger mindre än 5 km rakt österut från Knarrkullen; i olika Frödinge husförhörslängder uppges hennes födelseår alternerande 1742 och 1747; i Frödinge död- och begravningsbok anges åldern 98 år och därmed implicit födelseåret 1742)

¹⁴⁶⁰ Anna-Maria Skoglund (Sigfrid) (1939-2001), svensk socionom

¹⁴⁶¹ Carl Mörner af Morlanda (1792-1870), svensk ämbetsman

åren. Trots – eller på grund av? – Jean Bernadottes tjugusåriga ledande roll i Lantbruksakademien så bedrevs jordbruket i Sverige vid denna tid ännu på ett primitivt och ineffektivt sätt.

I spåren av allmogens fattigdom, ofta nöd, och det nya kraftigt framväxande landsbygdsproletariatet följde tiggeri, lösdriveri, alkoholmissbruk och brottslighet.

Problemen var alltså ganska uppenbara för alla och envar, möjligen med undantag för kung Jean och hans närmaste rådgivare och talsskrivare, som levde i någon slags bubbla av verklighetsförnekelse. Men vad lösningen var fanns olika åsikter om. Några få debattörer vågade faktiskt tala klarspråk och säga att den svenska industrin var miserabelt underutvecklad jämfört med omvärlden, att riksdagen borde förfoga över medel och makt att besluta i enlighet med nationens långsiktiga intresse, och att samhället borde satsa stora resurser på utbildning och investeringar som gjorde skillnad för stora grupper av befolkningen och där behållningen av samhällets avkastning ej endast stannade hos en lövtunn strimma i toppen, o s v. Dessa röster, som hävdade dessa synpunkter, må ha hörts i debatten från 1830-talet och framåt, men alla styrelseförändringar i progressiv riktning uteblev på ett skickligt bortmanövrerande och kuschande av framåtsträvande viljor och strävanden i tre decenniers tid. Dessutom var det i princip fortfarande olovligt – ett tabu som märkligt nog tycks råda i vissa kretsar än idag på 2020-talet – att på allvar syna och nagelfara stamfaderns uteblivna gärningar *för Sverige och för svenska folket*. Istället skylldes ofta fattigdomen på de fattiga själva. Problemet fick lösas genom att de fattigaste upplystes bättre om god moral, därefter fick det bli ett fattigvårdsproblem för socknarna. Själva *grundorsakerna* till den rådande situationen gick man inte för nära.

Torpare och torparbarn användes ofta i retoriken som sinnebild för de mest miserabla och hopplösa. Öfverhetens syn på de fattiga och oskolade var att de var underlägsna, smutsiga, lata och oansvariga. *Sämre människor*, helt enkelt. Samtidigt var öfverheten rädd för dem, att de skulle förvärva kunskap och förståelse, organisera sig, göra motstånd, kräva sin rätt. För att förekomma detta fanns där alltid en aning av självförsvarspennalism gentemot de svagare. Särskilt bland adeln, varibland fanns många lättviktare som hade *noll* mer att komma med än en ärvd titel som de ängsligt sökte skydd bakom, krystades ofta befallningar jäktat fram, hur lugn situationen än var, och i falsettliknande tonarter och med tramsiga ordval för att, fullständigt opåkallat, *markera* vem som var överlägsen visavi underlägsen. Statusjukan, det allmänna mindervärdeskomplexet och självhävdelsebehovet hade ätit sig in som ett *gift* i det svenska samhället, en cancer, från den yttersta toppen av pyramiden och ungefär halva vägen ner. Öfverhetens förödmjukelse av samhällets olyckliga hade normaliserats. Inte minst präster, visar forskning i ämnet, kunde uttala sig nedlåtande om de smutsiga och fattiga men samtidigt arbetsföra människorna, som de ansåg helt enkelt inte ansträngde sig eller led tillräckligt. Detta gråa folk fick bocka och niga, det fick hålla käften, det fick sitta allra längst bak i kyrkan under söndagsgudstjänsterna och det fick mottaga denna ständiga ström av förhållningsregler, subordinationsinstruktioner och spydigheter från predikstolen. Guds apostlar på jorden – eller vad de nu kallade sig själva, dessa hemska svenska svartkappor, det svenska prästerskapskollektivet – betedde sig i dessa sammanhang som inget mindre än självbelåtna trakasserande smådjävlar.

Äppelträden och körsbärsträden på Knarrkullen, som växte vid sänkan neråt brunnen, gav allt bättre skördar, även när den steniga åkertegen under missväxtåren renderade knappt med brödsäd.¹⁴⁶² Ibland kunde de sälja av sin frukt på den stora Vimmerby marknad eller vid den återkommande torghandeln på lördagar.

Men annars var det snålt med allt. Nils Forvass hade passerat 50 år. Han var tålig och trägen och ville samvetsgrant inte lämna något halvdant och medelmåttigt. Han var fortfarande stark

¹⁴⁶² Om Nils sparande av körsbärs- och äppelkärnor från fälttåget i Tyskland se kap 9 avsn 7, 10; kap 10 avsn 4; kap 12 avsn 3; kap 14 avsn 7; kap 22 avsn 6, 12; kap 23 avsn 22; kap 25 avsn 10, 12, 23.

och uthållig, men inte som förr. Decennier av träldom, enformig föda, en hård brits och en beständig känsla av att ligga efter, kändes i lederna och själen. Kroppen var inte lika tålig och slitstark efter 50 som den varit tio eller tjugo år tidigare.

Sonen Nils Johan hade sen barnsben hjälpt till och han var nu den starkare av de två. Tillsammans fullgjorde de dagsverksskyldigheten och skötte det lilla torpet i skogen, uppodlade marken, bättrade vägar, slet i skogen. Vid sidan om grovgörat på torpet hade Nils Johan blivit en mycket duktig snickare. Han lagade stugan och bättrade fårhuset. Han snickrade möbler om det blev någon tid över. En bänk, bord, byråer, hyllor.

Det lilla grå torpet var självförsörjande, men det var enkelt och påvert. Ständiga behov, ett ihållande osynligt förtryck. Betungade av skyldigheter och skatter som ingen visste vart de tog vägen till slut, som sipprade upp genom det riggade systemet till storbönder, prästerskapet, adeln och... världens dyraste kungahus i förhållande till folkmängden. Ingen skola fanns i församlingen men Nils Johan hade lärt sig läsa av sina föräldrar och en ambulerande lärare som reste runt i socknen, mot en avgift av 1 skilling banco¹⁴⁶³ om dagen per barn. När föräldrar ej kunde, mäktade med, förmådde undervisa sina barn så fick grannar eller andra hjälpa till. Det gjordes insamlingar i socknen till familjer att köpa en katekes när de ej själva hade råd. Vid ett tillfälle anlätades kyrkvaktmästare Brun¹⁴⁶⁴ att ta hand om ett utlämnat barn och ansvara för barnets undervisning i kristendom. I början av 1830-talet hade prästen hållit förhör med alla barn mellan 9 och 15 år i församlingen, liknande husförhör, för att kontrollera deras kunskaper i främst innanläsning, bibelkunskap och katekesen, men vid biskop Hedréns inspektionsbesök i socknen i juni 1838 hade framgått att det var stora luckor i barnundervisningen i Frödinge, på alla sätt.

Statistik visar att Kalmar stift 1839 haft den *lägsta* lärartätheten i hela Sverige förutom Härnösands stift, d v s inberäknat hela Norrland.¹⁴⁶⁵ Den improviserade undervisningen skedde i kalla, dragiga rum, vindar, brygghus, uthus, förråd, där några barn samlades på golvet kring en tillfälligtvis uppställd skrivtavla, och allt fokus låg på katekesen.

Folkskolestadgan 1842 vållade Frödinge stora bekymmer, helt enkelt därför att man inte hade råd. Det fanns inga pengar, inga resurser. I sockenstämmoprotokollet den **18 oktober** står:

"I följd av Kunglig Majestäts nådiga stadga angående folkundervisningen i riket av den 18 juni detta år, föreslog ordföranden inrättandet av en skolstyrelse i församlingen, i anledning varav sockenmännen ansåg icke vara lämpligt att vidtaga någon åtgärd härvid emedan medel därtill brister, varjämte de förklarade sig oförmögna att efter den kungliga skolstadgan stifta en skola."

Den s k samhällsbyggaren Jean Bernadotte hade kämpat med näbbar och klor för att *inte* göra folkskolan till en obligatorisk, tillförlitlig, statsunderstödd inrättning för undervisning i praktiskt användbara skolämnen för den stora massan av Sveriges befolkning. Utgifterna för exempelvis hovet, armén eller Jeans lojala ämbetsmannavälde skulle inte jämkas med en enda skilling för att stödja folkskolan, utan det statliga finansiella understödet – vilket direkt reflekterade Jeans prioritering av den svenska folkbildningen i detta skede av den industriella och demokratiska revolution som inletts i hela västvärlden – var i praktiken lika med exakt *noll*.

Och redan såg man effekterna av detta. En "folkskola" som blott blev ännu ett kungamaktens och kyrkans maktmedel, ett fuskverk och en potemkikuliss utan dess like. I Frödinge socken uteblev den helt.

¹⁴⁶³ 1 skilling banco år 1830 (när Nils Johan varit 10 år) motsvaras år 2020 av ca 3 kr (KPI), 6 kr (guldprisindex) alt 97 kr (arbetarlöneindex)

¹⁴⁶⁴ Isac Brun (1786-1862), svensk kavallerist och kyrkvård

¹⁴⁶⁵ Frödinge socken och Knarrkullen tillhörde emellertid vid denna tid, och gör så fortfarande, Linköpings stift, men undervisningsförhållandena i Frödinge torde ha varit mer jämförbara med situationen på den småländska landsbygden än i Linköpings stad med omnejd.

Ytterligare tre gånger under de kommande åren lades skolfrågan fram för sockenstämman i Frödinge att ta ställning till, men den avslogs varje gång p g a avsaknaden av pengar. Man sökte ekonomiskt stöd men erhöll ej något svar. I protokollen uttrycks tidigt förhoppningar om att riksdagen skulle ändra beslutet från 1842, då ekvationen helt enkelt inte gick ihop utan uppbackning av offentliga medel. Det diskuterades i Frödinge även om man under tiden ändå kunde leja någon ambulerande lärare. Till slut fattade man beslut om att inreda ett litet skolrum i sockenstugans övervåning, och kyrkorganisten och klockaren Rosvall¹⁴⁶⁶ fick bli lärare. Den skola som inrättades, och som inledde sin verksamhet 1847, blev en kombination av ambulerande undervisning ute på gårdarna samt undervisning i det nya skolrummet i Frödinge by. Varje barn i Frödinge fick dock bara gå i skolan 10 veckor om året, med detta upplägg. Varje skoldag inleddes med morgonbön, psalm och bibelläsning, d v s fullständigt onyttiga skolämnen man precis i den anda som regimen och prästerskapet förordat.¹⁴⁶⁷

Ekonomiskt bidrag erhöles till slut, via landshövdingkansliet i Kalmar, men icke desto mindre följde många år av infekterade diskussioner i socknen om skolans kostnader, räkenskaper och finansiering. Folkskolestadgan från 1842 menade ju att skolan skulle *avgiftsbeläggas*, men många i Frödinge hade inte råd, flera vägrade betala, och elevfrånvaron var hög. Det berättas om hur de allra fattigaste barnen mer eller mindre utestängdes från undervisningen. Samtidigt rapporterades att läraren Rosvall – som ju även tjänstgjorde som organist och klockare – själv var frånvarande under en stor del av lektionstiden, ibland flera veckor i sträck, p g a äktenskaps- och alkoholproblem,¹⁴⁶⁸ och skolundervisningen i Frödinge som helhet beskrevs som kryckig och synnerligen bristfällig.

Så fungerade Jeans folkskolestadga från 1842 i verkligheten. En *snålskola*. En katastrofalt underfinansierad symbolisk inrättning *jämfört med vad den kunnat bli*. En oöverskådlig försummad möjlighet.

Lördagen den **17 december** gifte sig den nu 22-årige Nis Johan med en jämnårig piga från grannsocknen, Anna Larsdotter. Nästan på dagen nio månader senare kom deras första barn, Anders Johan Nilsson¹⁴⁶⁹, född på Knarrkullen i september 1843. Det skulle följas av sju barn till. Men av dessa åtta syskon skulle bara fyra nå vuxen ålder, och bara två skulle stanna i Sverige. De andra två skulle söka en bättre tillvaro på andra sidan av det stora havet.

På Knarrkullen bodde, efter Anders hösten 1843, nu fem personer fördelade på tre generationer. Alla saknade de medborgerlig allmän utbildning, och alla saknade de talan, inflytande, medbestämmande. I deras värld livnärde man sig som småbrukare av en stenig mager teg djupt inne i skogen, som pigor och drängar, som frukt- och bär odlare, som självlärda snickare... Men de gjorde så gott de förmådde. De härdade ut. För att klara sig. Med enkla redskap, ett ytterst torftigt bohag, en diet bestående mest av någon slags mjölkkröra, grovt bröd och potatis, och äpplen och körsbär i olika tillredningar. Men vid dagens slut, vid årets slut, när mörkret föll och tusen stjärnor glimmade på natthimlen över den ensliga torparstugan, och en blåvit rökpelare steg upp ur skorstenen och alla var samlade inne i stugan, hade de i bästa fall gått nätt och jämnt upp, och ibland, fast inte alltid, fått äta sig mätta.

Och de somnade med ett rent samvete.

De levde exakt i vad Onkel Adam 1847 beskrivit som "ädel fattigdom".

Och i det lilla köket hängde ännu trätavlan:

¹⁴⁶⁶ Otto Reinhold Rosvall (1819-1886), svensk organist, klockare och lärare

¹⁴⁶⁷ Se kap 24 avsn 18

¹⁴⁶⁸ En källa, Anton Ferdinand Holm (1856-1939), meddelar dock att Rosvall, trots sina personliga problem, likväl hade pedagogisk talang, och de barn som faktiskt fick undervisning av honom lärde sig snabbare att läsa, skriva och räkna än under andra lärare (en jämförelse som dock i sig självt kanske ej säger så mycket).

¹⁴⁶⁹ Anders Johan Nilsson (1843-1933), svensk torpare

”Är Gud för oss – Hvad kan då vara mot oss”¹⁴⁷⁰

Deras förtröstan om något bättre var inte ställd till kungen eller samhället. Den var ställd till det andliga.

Kapitel 24 avsnitt 23

STAMFADERNS SISTA TILLRÄTTALÄGGANDEN OCH SORTI

Stamfadern sade vid ett tillfälle:

”När jag kom till Helsingborg, hade jag känt till vår konstitution, hade jag aldrig accepterat.”

Maktdelning och medborgerliga rättigheter och friheter var inte riktigt den gamle ultrarepublikanens grej. Under de senare åren av stamfaderns liv vidgades klyftan mellan honom själv och folket. Han vakade med stor misstänksamhet över sin myndighet – kungamakten, det högsta offentliga ämbetet i landet som enligt successionsordningen den 26 september 1810 skulle gå i arv till hans efterkommande – rädd att hans vilja ej längre skulle vara lag, synnerligen överspänd angående sitt eget eftermäle,¹⁴⁷¹ och fortfarande ängslig över Vasaättens legitima anspråk. Den dåvarande franske beskickningschefen i Stockholm Charles-Edgar de Mornay¹⁴⁷² har berättat om Jean Bernadottes ursinne över de lumpna svenskarnas förhållningssätt gentemot honom, och hur han kunde utbrista:

”De idioterna, de otacksamma! *Må de allesamma fara åt helvete!* Jag ångrar, att jag har tjänat dem! Jag önskar att jag aldrig satt min fot hos dem! De glömmet de svårigheter ur vilka jag dragit dem, och vad jag var när de kom och sökte upp mig! Jag var marskalk av Frankrike! Och jag avstod från denna titel för att tjäna och styra dem. Ja, jag har haft *äran* att vara marskalk av Frankrike, och jag är numera *endast* kung av Sverige! För deras skull har jag förnekat mitt blod, mitt fosterland, och jag har burit vapen mot Frankrike! *Förbannad vare deras krona!*”

Dokumenterat citat.

Dessa scener, där Jean Bernadotte talade sitt hjärtas mening, upprepades *ofta* under hans sista tid, enligt Mornay. Oavsett vad nuvarande kammarhusen Per Sandin söker bevisa i sin troskyldiga avhandling från 2011, så är det så att Jean *aldrig* var tillgiven det svenska folket, och *aldrig* genuint värderade och respekterade det. Visst, med lite symbolhandlingar, lite rundgång av folkets egna skattepengar tillbaka till folket för olika ändamål under den tjusiga rubriken och omslagspapperet ”understöd ur kungens egna medel”, lite symboliska associationer med diverse organisationer men utan egentligt åtagande och engagemang, o s v, så kan man kamouflera detta förakt ganska väl. Man kan t o m, med lite trollande, få den mest kleptomanske monark att framstå som altruistisk, en ren idealist. Skål för den oblygt förfalskade historieskrivningen! Men faktum kvarstår att Jean Bernadotte hade föga till övers för den svenska allmogen, den träget knogande folkmajoriteten. En samtida skarpsynt iakttagare, ett ögonvittne, redogör exempelvis för, i samband med Désirées födelsedag 1840, hur man från familjen Bernadottes sida helt enkelt inte bjudit in andra än det allra översta samhällsskiktets lojalister och krusare, kort och gott därför att ”man tycker ej om att på nära håll se ’det okunniga och obändiga svenska folket’”.

Efter den liberala oppositionens motstånd vid riksdagen 1840-1841, när Jean inte längre, med verktyget Wetterstedt som sidekick, relativt smidigt kunde mygla igenom regimens politik

¹⁴⁷⁰ Se kap 4 avsn 21

¹⁴⁷¹ Se t ex kap 24 avsn 13

¹⁴⁷² Charles Henri Edgard de Mornay-Montchevreuil (1803-1878), fransk diplomat, politiker och konstsamlare

hur han ville, inträdde en ny dysterhet, slutenhet och isolering. En samtida skildrare har formulerat det så här:

”Tilldragelserna under 1840 och 1841 årens riksdag, i synnerhet behandlingen av kabinetskasseaffären, öppnade Karl Johans grav.”

Professor Heckscher kommenterar i sin avhandling samma sak, att efter denna riksdag blev planlösheten än större, och nästan alla mera vittsyftande åtgärder ställdes på framtiden. Föredragningar i olika ärenden blev alltmer sällsynta, konseljer ställdes in. Jean tappade än mer håg, intresse och kapacitet att styra landet. Det fick vara med Sverige, bara ingen fick för sig att fingra på maktmonopolet som skulle gå i arv, eller alla hans *pengar*. Nauckhoff kommenterar att ”sista tiden av sin levnad, efter 1840 års riksdag, tillbragte han nästan uteslutande uti sängkammaren och salongen därintill”. En ögonvittnesskildring från 1842 säger förvisso att han i vissa sammanhang, på slottet, fortfarande kunde ses gå med rak hållning, möta personer med samma blixtrande blick, och tala med samma osinliga ordflöde. Men han bar en grå krullig peruk och tänderna var till stor del borta, och i privata sammanhang har han beskrivits som alltmer ”bruten”. Jean gick under den senare delen av sitt liv nästan aldrig utanför slottets murar annat än när han verkligen måste. Ingen medlem av kungafamiljen bevistade den traditionsenliga nyårsbalen i Börshuset på nyårsdagen den **1 januari 1843**, med den fina motiveringen, levererad av Oscar, att där tidigare år endast bara varit ”tomma väggar” och att de kungliga ville ”icke vidare utsätta sig därför”. Börssalen hade tidigare helt enkelt varit för snålt dekorerad, så det var under den bernadotteska värdigheten att acceptera en gratisfestinbjudan under sådana torftiga premisser.

Icke desto mindre så fanns devota kontingenter på olika platser i Sverige som fick ingivelsen att högtidlighålla stamfadern på 25-årsdagen av den siste Vasakungens insomnande¹⁴⁷³ och den nya franska släktens tronbestigning i Sverige. I Norrköping – denna stad som tycks ha ett ytterst schizofrent eller vilset förhållande till släkten Bernadotte och stamfaderns gärning¹⁴⁷⁴ – arrangerade det högre borgerskapet, den lokala eliten, söndagen den **5 februari** stora festligheter. Dagen inleddes med kanonsalut, och det hölls fjäskiga tal om ”samhällets undersåttliga erkänsla för hans majestät konungens visa regeringsomsorger för landets väl”. Den lokala gräddan, adel och ståndspersoner, gick i procession till kyrkan, där kyrkoherden återigen hyllade Jean. Därpå följde lunch där det flitigt utbringades underdåniga skålar för Jeans 25 år på tronen och för var och en i hela kungafamiljen, och det hurrades hurtigt. På aftonen var det bal på stadshuset. Stadens och länets 600 förnämsta invånare var inbjudna. I balsalongen var Jeans byst uppställd, prydd med lager- och olivkvistar och en krona ovanför.

Men... Det hade kommit fram att denna dyra fest i Norrköping för att hylla släkten Bernadotte skulle betalas med stadens kassa som bekostade fattigvården. Detta hade väckt folkets ilska. Hylla Bernadotte kan ni göra bäst ni vill på er fritid, era fega bukar, men fattigkassan rör ni fan inte för detta fåneri! En folkmassa samlades därför samma söndagskväll och började krossa fönstren i stadshusets nedre våning, och man kastade även sten mot kungavänliga *Norrköpings Tidningars* tryckeri eftersom denna tidning försvarat det mycket påkostade

¹⁴⁷³ Se kap 22 avsn 27

¹⁴⁷⁴ Se kap 23 avsn 11 (om det Ebersteinska testamentet 1821-1822) och kap 25 avsn 3 (om statystriden 1845). I modern tid lever denna förvirring vidare. Den 25 augusti 2005 krockade Carl Gustaf Bernadotte (1946-) in i framförvarande bil i *Packhusrondellen* i Norrköping med sin BMW på hemväg från Öland, varpå Säpo omedelbart bortförde sitt skyddsobjekt för att ej utsätta det för alkotest och förhör, som är brukligt för resten av befolkningen, d v s packet av medborgare som till skillnad från Carl Gustaf Bernadotte lyder under svensk lagstiftning. Norrköpings kommun lät dock uppmärksamma incidenten genom att montera en tre meter hög guldkrona på en stolpe mitt i rondellen, som fick sitta kvar i ca tio år till hösten 2015, och Tekniska kontoret väckte även förslag om att döpa om rondellen till *Kungens rondell*. Huruvida Norrköping följde upp krocken med BMW:n på det sätt som skedde för att visa sin vördnad eller för att förlöjliga monarkin, statschefsämbetet eller Carl Gustaf Bernadotte, är oklart. Signalerna från Norrköping är som sagt ofta lite otydliga vad gäller dess förhållande till kungahuset.

jubileumsfestandet för stadens överklass till Jeans ära med insamlade fatingvårdsmedel. På måndagen den **6 februari** upprepades oroligheterna när vid 19-tiden människor samlades på nytt. Stadshusets yttre belysning och rutorna i över 30 hus krossades, och den lokala ordningsmakten kunde ej hejda raseriet, den tappade kontrollen. Folkmassan stormade sedan stadens teaterhus, den pågående föreställningen fick avbrytas och människor slogs blodiga. Kort därpå upplöstes demonstrationen. Kravallerna i Norrköping triggades indirekt av Jeans jubileum, som ej ansågs motivera de extravaganser som etablissemänget ägnade sig åt, och det faktum att man även gav sig på regimtrogna och Bernadottedevota *Norrköpings Tidningar* visar att folkets ilska hade större perspektiv.¹⁴⁷⁵

I Stockholm gick det lite lugnare till, månne p g a att korruption och slöseri med skattemedel var legio i den kungliga huvudstaden. Samma måndagskväll hölls nämligen en stor bankett i Börshuset, minst lika underdånig som den i Norrköping kvällen innan och endast för VIPs, mycket viktiga personer, för att liksom i Peking fira Vasaättens upphörande och Bernadottes 25 år på tronen. Familjen på slottet närvarade vid denna tillställning i Börshuset. Allt detta, jämte mycket annat, rapporterades naturligtvis av Wallmark i regimorganet *Sveriges Stats-Tidning*.

Och nu kommer vi osökt in på en väldigt intressant aspekt av firandena av Jean Bernadottes 25 år på tronen, nämligen *mediabilden* kontra *verkligheten* av dessa firanden.

Det var nämligen så, att flera "jubileumsfester" i Stockholm och på andra platser i landet initierades eller koordinerades från slottet. Regimorganet *Sveriges Stats-Tidning* rapporterade sedan om varenda tillställning detta jubileumsår 1843, från minsta landsortsstad, där den obetydligaste festlighet, sång, skål eller enskilda hurrarop framställdes som någon slags allmän medborgerlig entusiasm och glädjeyra över det bernadotteska kungahuset. Man skapade en illusion av något slags utbrett landsomfattande firande, och flera andra likasinnade redaktörer hängde på. Därmed skapade sambandscentralen på slottet och den regimtrogna pressen en slags psykologisk likriktning och okritisk övertygelse hos gemene man – och hos mången efterkommande historieskrivare – att dessa hyllningar och uppslutningen bakom dem var större och bredare än vad som egentligen var fallet. En konstgjord snöbollseffekt.

Aftonbladet, med sin urskillning intakt, opponerade sig mot dessa fabrikationer. *Aftonbladet* menade att många av hyllningarna varit mer eller mindre uppfordrade, och att dessa överdrevs av regimen egen tidning, och påpekade oriktigheten i att allt detta slutligen togs för intäkt att regimen och det bernadotteska enväldet såsom politiskt system ägde folkets stöd.

Torsdagen den **11 maj**, detta magiska datum i Bernadottes huskalender,¹⁴⁷⁶ samlades serafimerklubben och andra ordensbeprydda medelålders män i sina klubbdräkter och ordensprydnader om halsen eller på bröstet uppe hos Jean på slottet, varpå hela det roligt utklädda följet tågade iväg i procession till slottskapellet. Resten av kungafamiljen anslöt, men Jean själv *hoppade över gudstjänsten* denna jubileumsdag, fastän han ju, sades det, satt på tronen "av Guds nåde". Lite otacksamt av Jean gentemot Gud, just denna speciella dag också, kan tyckas. Eller var det så att förevändningen att någon fick vara kung "av Guds nåde" bara var trams, sålunda ingen idé att ens låtsas längre?

Efter tacksägelsen åt Gud för dennes omsorg om kungen, som kungen själv skolkade från, så bjöd Jean alla sina närvarande klubbkompisar, serafimergänget och de övriga, på lunch på slottet. Inga vanliga, d v s lägre stående medborgare var välkomna. Bara de som ägde titlar, medaljer eller mycket pengar. Senare på dagen stod Operan i centrum för firandet, med

¹⁴⁷⁵ *Norrköpings Tidningar* sökte i sitt onsdagsnummer den 8 februari 1843 att förvrida narrativet till etablissemängets och de kungatrogna fördel; man förnekade att oppositionella meningsyttringar eller några angrepp på stadshuset ägt rum, man sökte ge sken av att stöket på måndagen bara var en tillfällighet, och att fattigvårdsmedel inte alls använts otillbörligt, ack nej.

¹⁴⁷⁶ Jmfr kap 23 avsn 2

föreställningspremiär av *En majdag i Wärend*¹⁴⁷⁷ plus en deklamation av Tegnér's *Svea* som bonus, varpå "begärdes från många håll" att man tillsammans skulle avsjunga *Folksången*, vilket även gjordes "med livligt deltagande", enligt regimens egen pressmegafon.

De följande dagarna duggade rapporter in i regimtrogen svensk massmedia om 25-årsfiranden på olika håll i landet, där man meddelade om kanonskott, regementsmusik, klockringningar, högtidliga tal med "en bön på vers för kungahuset", processioner o s v. Kan inflikas att en av alla de högtidligheter som arrangerades var ett firande vid Uppsala akademi den **12 maj**. Hyllningstalet till Jean Bernadotte och hans 25 år på tronen hölls då av Uppsalaprofessorn Israel Hwasser, där denne bl a hyllade stamfader Bernadottes ryssvänliga utrikespolitik, och där Finlands nya ställning under ryskt förmyndarskap var önskvärd och välsignelsebringande. Vi återkommer i ett senare avsnitt till denne fantastiske Hwasser.¹⁴⁷⁸

De personer som regimmedia lyfte fram som anförare av dessa firanden var landshövdingar, biskopar, chefer för diverse inrättningar, ståndspersoner o s v. Regimtrogna pressen rapporterade även att man på sina håll i dessa högtidstal fördömt Sveriges olyckor före 1810, innan – just det – Messias från Pau anlät.

Detta var alltså hur de påmanade firarevenemangen gestaltade sig, och hur regimmedia sedan återgav desamma, så hurtfriskt och entusiastiskt som möjligt.

Man skapade ett *intryck* av storartade firarfester på bred front från norr till söder, med baktanken att denna bild skulle köpas inte bara av allmänheten, utan även av svenska historieskivare. Vilket också, dessvärre, blev vad som skedde.

Men på några håll förekom som sagt nyktra invändningar mot detta bullshit. Tidningen *Freja* kommenterade den **16 maj** i en artikel med titeln *Några näsors förlängning*:

"Glansen av de ärofulla jubeldagarna har redan bleknat, och ingenting är mera kvar därav än åtskilligt smått, som glimmar *utanpå* några uppblåsta bröst. --- Att vi icke vilja uppehålla oss med jubelståten själv kommer av det enkla skälet att den är mindre än ett intet, och knappt så mycket värd som skuggan av en barnleksak."

Tidningen fortsatte med ett fränt angrepp på vanstyret av Sverige under Jean Bernadottes regentskap, som knappast var något att fira:

"Orsaken till det högtidliga firandet ligger enligt allas *inre* övertygelse icke uti någon belåtenhet med den 25-åriga regeringens åtgärder och tillgöranden, ty även bland de mest devuerade finnes ingen, som har nog oförskämdhet att påstå, att det nu hos oss är bättre, än under det förre fjärdedels seklet, uti sådant, som rör det materiella välståndet i vårt land, såvitt det uppstått genom vidtagna regeringsåtgärder. Handel och näringar i förfall, befordringsväsendet stött på godtycke."

Med andra ord, Bernadotteregimens styre av i riket 1818-1843 hade *inte* bidragit till att folk fått det bättre. Det är möjligt att välståndet ökat på flera håll rent statistiskt, visst, men detta hade inte varit *tack vare* denna regims insatser och politik, utan *trots* regimens insatser och politik. Världen hade inte stått stilla utan drivits på av människors hårda slit, innovationer och influenser utifrån m m, men Jean och hans kotteri hade snarare hämmat än befrämjat denna utveckling inom Sveriges gränser, menade tidningen. Och tidningens kritik av den fullständigt genomkorruperade svenska utnämningmakten har stöd i otaliga andra källor och var ytterst befogad.

Freja kritiserade även Jeans och hans lakejers inskränkningar av yttrandefriheten i Sverige – förbudspolitikerna att ha egna åsikter och att öppet framföra dessa i tal och skrift utan repressalier

¹⁴⁷⁷ *En majdag i Wärend* var ett sk "tillfällighetsstycke" i 1 akt med sång och dans, skrivet av Lars Fredric Carl Wilhelm Böttiger (1807-1878).

¹⁴⁷⁸ Se kap 25 avsn 7

– och konstaterade krasst att *folkets belåtenhet* därför sannerligen ej var någon grund för detta upplåsta jubelfestande:

”Om man besinnar vilka som tillställt högtidligheterna av alla slag, så finner man att det endast är *chefer* var och en i sin stad. Det är alltså *uppifrån*, som anledningen blivit given, icke *nedifrån*. Att våra för tillfället högt uppsatta är förtjusta och tacksamma, är icke det ringaste underligt; de har skäl därtill, ty dem har vederfarits endast *nåd*; ju större synden varit hos dem, desto mera har nåden överflödat. Nu har den allmänna rösten länge och väl klagat och beskärvat sig över de oräkneliga missbruken, undersleven¹⁴⁷⁹ och orättvisorna, som överallt blivit begångna.”

Dessa påbjudna jubelfester, förklarade tidningen, räknade man från regimens sida cyniskt med att ”folket av vanlig beskedlighet och naturligt begär att roa sig” skulle oreflekterat ansluta till, och därmed ”få anledning att påstå det folket, oaktat allt vad pressen sagt och säger, i det hela är belåtet med sin regering”. D v s man *skapade* en hype¹⁴⁸⁰, som folk spontant blev nyfikna på och anslöt sig till, vilket man från högre ort sedan tog som intäkt för att firandet av Jean Bernadottes 25 år som kung var befogat och hade brett folkligt stöd.

Artikelns slutord löd:

”I följd av vad vi nu yttrat tror vi oss kunna tryggt påstå att jubelfirningen till sin uppkomst varit aldeles betydelselös, och i sig själv av *noll och intet värde*, samt har till följd detsamma som varje annat narrspel.”

Artikel i *Freja*, vilken skildrade verkligheten bättre än den vägg av hyckleri som diverse arrangerade ”jubileumsfester” med och för lokala etablissementsklickar runt om i Sverige utgjorde, fick mothugg i regimtrogna *Svenska Biet* den **19 maj**. En ”insändare” i denna tidning ställde frågan, aningen frustrerat, varför inte *alla* svenska tidningar rapporterade om det myckna jubileumsfestandet runt om i landet. Den sk insändaren klandrade indirekt bl a *Aftonbladet* och *Freja* för att inte fira 25-årsjubileet *tillräckligt*. Man ansåg det vara illojalt och förolämpande mot Jean, att den fritänkande pressen inte stämde upp i hurrarop likt den kontrollerade pressen, och lika ivrigt rapporterade om illuminationer, transparanger, fester och hyllningstal i Stockholm och på landsorten. Alla tidningar hade en moralisk skyldighet att hålla sin läsekrets, medborgarna, informerade om dessa viktiga jubileumshändelser, menade insändaren.

Den **22 maj** svarade *Aftonbladet* på detta och menade att det var opåkallat att ”göra detsamma om igen” som andra tidningar, och att ”uttrötta sina läsare med en lika omständigt redogörelse för alla de floskler som blivit utströdda och de rökelse som blivit upptända på *kröningsdagen*”. Tidningen formulerade skarpt:

”Man är numera skäligen överens om, att en kröning i sig själv innefattar, som nyss sades, varken mer eller mindre än en ceremoni, vilken, sedan begreppet att kungens person hämtar sitt majestät och sin makt omedelbart av Gud, utan behov av folkets medverkan, oåterkalleligen försvunnit, endast kvarstår som en yttre ståt för att därmed imponera på den skådelystna hopen, varför den ock, innan många generationer förflyta, kommer att avskaffas lika säkert som många andra föråldrade plägseder av samma art vilka under tidens lopp förlorat sin inre betydelse.”

Aftonbladet underströk kröningsens intighet genom att konstatera att ”en kröning icke är någon talisman emot verkningarna av folkets missnöje, om regenterna envisas att för länge motstå deras skäliga fordringar”. Tidningen ansåg det ”mycket begärt, att alla de grannlåtsbuketter som, till firande av en sådan årsfest, blivit sammanplockade från den svenska

¹⁴⁷⁹ underslev = tillskansning, försnillning, förskingring, tillgrepp; förbudet eller orättfärdigt handlande, oegentlighet, bedrägeri, fusk

¹⁴⁸⁰ hype (hajp) = överdriven upphaussning

parnassens¹⁴⁸¹ artificiella blomsterrabatter, eller, för att uttrycka oss mera på saken, all det retoriska ordkram på latin eller svenska som vid detta tillfälle blivit *på beställning* utbrett inför de särskilda auditorierna¹⁴⁸² --- skulle ytterligare utpuffas även av de publicister” som ju ansåg att rojalistiskt fjäsk var otidsenligt och dessa rojalistiska riter sedan länge överspelade. I skarpa formuleringar vände sig *Aftonbladet* mot ”skenet från de tomma orden, det ihåliga skrytet, de blå dunsterna och alla dessa villor och lögner, varmed den blinda lättrogenheten så länge låtit sig fullproppas av alla slags hov- och statspoesier, av de övermänskliga lovsångerna åt alla som innehåft makten”. Man uppmanade istället att söka ”urskilja det sanna från det falska, skalet från kärnan, bländverken från det inre värdet”.

På Jean Baptistes namnsdag den **24 juni** – Johannes Döparens dag, tillika midsommardagen 1843 – ägde stora militära festligheter rum i Stockholm, såsom blivit tradition. En massa krigsfartyg hade seglat in och lagt sig på Strömmen, fulla med svenska flaggor, där de klockan 12 sköt salut. Klockan 15 utdelade en militär deputation en medalj¹⁴⁸³ till kung Jean på slottet för att fira hans 25 år som regent. I sitt tacktal förklarade Jean att det var varje militärs plikt att inte bara lyda krigslagarna, utan även att försvara fäderneslandet ”mot vars fiender man strider – *dessas må vara vilka som helst*”. Läs fiender inom landet, störare av det allmänna lugnet, d v s dels anhängare av Vasaättens anspråk på den svenska tronföljden, dels demokratiska folkrörelser i Sverige som hotade feodalismen och kungamaktens envælde. Jean förtydligade detta själv i nästa strof i sitt tacktal, där han menade att den svenska militärmakten kunde användas för att bekämpa rörelser som hotade successionsordningen från den 26 september 1810 och regeringsformens § 4 om kungens allenastyre:

”Måtte svenska hären och flottan aldrig glömma, att de utgör ett orubbligt bröstvärn, en levande och rörlig kraft, ägnad att trygga riket *mot varje försök att omstörta dess samhällsordning.*”

Så där kom den igen. Samma fras han upprepat tiotusen gånger sen 1810.

För en mycket betydande kostnad hölls denna seneftermiddag en stor trupprevy på Ladugårdsgärdet i Stockholm. *Aftonbladet* kallar detta årligen återkommande stått för ”grannlåterna på Gärdet”. 1843 var prakten större och dyrare än någonsin. Tolv infanteriregementen – nominellt över 14 000 soldater – plus kavalleri och artilleri hade samlats på Gärdet och ställde framåt 18-tiden upp sig på tre raka linjer. Uppskattningsvis 20 000-30 000 åskådare hade slutit upp för att beskåda jippet, de flesta på sluttningen mot det s k Drottningberget.¹⁴⁸⁴ Strax före klockan 19 anlände Jean med en ”talrik svit”, i vanlig ordning; ett 80-tal generaler, diplomater och andra VIPs, mycket viktiga personer, som han höll nära sig. Efter ett tag började den stora militärparaden, defileringen förbi Jean som parkerat sig på en upphöjd plats, i kolonner med vajande fanor, blankryktade hästar, trummor, militärmusikkåror och tusentals soldaters programenliga salut i kör. När alla defilerat förbi gjorde man samma sak ett varv till, där nu alla regementsorkestrar förenade sig i en enda stora megaorkester. Publiken hurrade och klappade händerna vid den granna uppvisningen, som var över vid 21-tiden.

En del historieskrivare övertolkar hyllningarna vid detta spektakel till Jeans fördel. Men det var knappast hans livsgärning för Sverige som man tjoade åt, utan det var själva jippet

¹⁴⁸¹ parnass = konstgjord upphöjning, liten höjd i en trädgård, estrad där framstående författare och skaldar vistas då de diktar

¹⁴⁸² auditorium = samling av åhörare, åhörarskara, åhörarkrets

¹⁴⁸³ Medaljens framsida förställer Jeans bröstbild i profil, med toga och lagerkrans. Medaljens baksida föreställer den krullhåriga Jean från Pau utstyrd i romersk krigardräkt stående mitt emellan den romerska krigsguden Mars och havsguden Neptunus. Mars är naken med endast en enkel mantel över den borte axeln och romersk krigarhjälm, och håller en lagerkrans över Jeans huvud. Neptunus har i alla fall svept in livet i lite tyg, och har på ena sidan sin treudd och håller med den andra handen en krona över Jeans huvud.

¹⁴⁸⁴ Sluttningen nordväst om nuvarande Kaknästornet

storformat, extravagans och energi som sådan, likaså sällsyntheten av kungliga framträdanden på senare år, jämte Jeans respektabla ålder – 80 år – och anciennitet som framkallade hurraropen på Gärdet. En transparang som synts på en husfasad i Stockholm några månader tidigare förtydligade vad det handlade om. Transparangen löd:

”För de åttatio, icke de tjugofem åren”

Alltså *inte* Jeans kvartssekel som svensk regent, som många ansåg varit en besvikelse för nationen, för att inte säga katastrof. Men man gratulerade 80-åringen.

Så visst, det var väldig uppståndelse på Gärdet denna midsommardag, en stor show av den svenska försvarsmakten, ungefär likt en spektakulär flyguppvisning av JAS-plan över centrala huvudstaden,¹⁴⁸⁵ och publiken drogs med, såsom ofta sker. Inte märkvärdigare än så.

Oppositionspresen tonade förvisso ner sina angrepp på autokraten och hans regim under dennes sista år, när det blivit alltmer uppenbart för många att hans tid snart skulle vara över, men *Aftonbladet* fann det ändå befogat att tala klartext och sanning, och publicerade en månad senare, den **26 juli**, en artikel med rubriken *Sverige och Carl Johan*, vilken var en ganska svidande vidräkning av Jeans ynkliga regentskap. Man påminde om att det i Sveriges riksdag faktiskt rests talrika förslag som ”yrkat på många nyttiga och genomgripande samt av det allmänna tänkesättet högt önskade förbättringar, och att regeringen ensam och det koteri, som på densamma utövar sin för landet bedrövlige inflytelse, har skulden för det att litet eller intet av dessa önskningar vunnit gehör”. Man framhöll som exempel på Jeans vanstyre bl a hans inbiliska valutakursspekulationer och hans ryssvänliga och samtidigt rent egocentriska utrikespolitik, som *ej* gagnat Sverige.¹⁴⁸⁶

Fastän Jean lär ha fått en kick av midsommarjippet på Gärdet så fortsatte hans krafter att avta, och han åldrades snabbt utseendemässigt. En ögonvittnesskildring från hösten 1843 berättar om hans insjunkna ansikte och de slocknade ögonen. Från september började hans senilitet bli akut. Hans hälsa var alltmer bräcklig.¹⁴⁸⁷ Enligt sin husläkare Edholm så hade kungen under flera år dragits med ymnig slembildning i luftrören och matstrupen. Av denna anledning brukade han ofta om morgnarna anfallas av häftiga kräkningar med stora mängder slem. Ibland kombinerades Bernadottes spyende med ymnigt, slemmigt och gallaktigt rännskitande. Stamfadern spenderade alltså under sina senare år ansevärd morgontid på den kungliga tronen – i bemärkelsen den egna klosetten – med projektilkaskader ur båda ändarna, kräkningar och diarréer. Enligt husläkare Edholm mådde emellertid stamfadern bättre efter att han fått slunga ut vad som fanns i magsäcken och tömma tjocktarmen.

Den **26 januari 1844**, på sin 81-årsdag, drabbades stamfadern klockan 06:30¹⁴⁸⁸ av ett kraftigt höjt blodtryck och kräkningar. Man gjorde en åderlåtning och gav honom flera läkemedel, varvid lite sans återkom, men framåt kvällen föll han in i medvetslöshet, och hade därefter feber och kraftig yrsel under tre fyra dygn.¹⁴⁸⁹ Detta yrande varade oavbrutet och ”fick

¹⁴⁸⁵ Efter att ett JAS-plan kraschat på Långholmen den 8 augusti 1993, inför tiotusentals åskådare, har inga liknande flyguppvisningar över centrala Stockholm ägt rum.

¹⁴⁸⁶ Jmfr kap 4 avsn 1

¹⁴⁸⁷ Det nämns titt som tätt beundrande ord om Jeans förträffligt goda hälsa och vigör genom hela livet. Detta stämmer ej. I den franska armén ansökte han om och beviljades många permissioner av hälsoskäl, ibland längre sådana. Under olika förevändningar – konstlade referenser till olika åkommor – begärde han att han fick vila ostörd på sitt eget rum och åka resvagn istället för att rida eller marschera. Under åren som kronprins och regent i Sverige finns otaliga historier i källmaterialet om sjukskrivningar, feber, kräkningar, sängliggande tillstånd veckor i sträck, o s v. Det är oklart vilken panegyriker som framlagt påståendet att Jean Bernadotte var utomordentligt frisk och kry som person. En rimligare bedömning är att han var mycket mer sjuk under sitt vuxna liv än vanligt folk var. Jmfr kap 2 avsn 16.

¹⁴⁸⁸ Detta enligt husläkare Edholms officiella journal. Ögonvittnesskildringar gör gällande att meddelande om att kungen häftigt insjuknat inkom till ämbetsmän redan före klockan 05 på morgonen.

¹⁴⁸⁹ Husläkare Edholm hävdar fem dygn, men en annan rapport menar att Jean den 30 januari kunde ta sig upp ur sängen och låta raka sig och få sitt hår lockat.

åhörare att rysa” enligt en berättare. Oklart vad han sade, som fick lyssnarna att bäva. Enligt en källa så handlade hans yrande och hallucinationer om hur han i sin ungdom stred för den prisade republiken, om uppror, sammansvärjningar, förräderi och rövare. Sjukillståndet dämpades sedan, men nervsystemet hade skadats.

Den **1 februari** undertecknade han en kungörelse om att Oscar skulle tillförordnas regeringsbestyren under sjukdomstiden, men stamfadern, instinktivt ovillig att frånhända sig makt, krävde *oeftergivligt* att Oscars vikariat som statschef endast skulle vara tidsbegränsat. En månad skulle Oscar få, inte mer.

Snart uppstod kallbrand, vilken först visade sig i Jeans högra fot. Stamfadern var emellertid inledningsvis klar i huvudet, och han tillbringade denna sin sista tid med att förbereda sin sorti. Han ägnade sig uteslutande åt sitt älsklingsämne – ”min, med ingens lika, i alla delar ärorika levnadsbana” enligt egen utsago – och skissade på sina avslutningsord, en sista chans att ge ytterligare glans åt eftermälet.

För just detta – inte själva sanningen, utan omvärldens *perception* av sanningen, d v s vad omvärlden skulle *tro* hade inträffat och vad stamfadern utträttat – var ju nyckeln till hela släktens legitimitet på Vasarnas tron, makten, familjeförmögenheten, och dessa förslagna fabriceringar skulle ju lägga grunden för alla sagor som skulle berättas i hundratals år om honom. Jean var, som vi redan vet, synnerligen medveten om distinktionen mellan det sagda och det skrivna. Talade ord försvann i rymden. Det skriftliga fastnade för evigt.¹⁴⁹⁰ Och återgivandet och innebörden av gångna gärningar och händelser bestämdes inte av den som skildrade dessa mest objektivt och sanningsenligt, utan av den som ägde det gyllene *budskapsföreträdet*. Att skriva historia är ofta en tyst krigföring, där olika intressen drar och sliter i narrativet och konkurrerar om vilken historia som ska berättas. Stamfader Jean Bernadotte var synnerligen medveten om allt detta, och agerade därefter. *Hans eget* narrativ skulle på pränt, etsas fast, överallt, såsom ”bevis” och evig referens för framtiden, för eftervärlden.

Han insåg alltså till fullo betydelsen av god PR och han kunde sin sak, Jean. Han var mästare i grenen att projicera en *yta*, en image, en kuliss som fullständigt skymde innehållet. Professor Höjer ägnar denna sida av Jean – propagandan – ett särskilt kapitel i sitt Bernadotteepos, sidorna 468-518 i den tredje delen publicerad 1960. Över 51 sidor summeras hur stamfadern mutade och hotade journalister och redaktörer, planterade artiklar i den svenska och europeiska pressen, vinklade samtida nyckelhändelser till sin egen fördel, intensivt fräste ut en ström av olika slags tillkännagivanden och skrifter på olika språk från sitt propagandakansli under fälttåget 1813-1814 som ibland inte för ett uns representerade sanningen, soldade ledande publicister med fokus på olika marknader, utgav böcker med tillrättalagda versioner av verkligheten samt ”sökte också om möjligt kväva skadliga litterära alster innan de hunnit utgivas”.

Alla dessa tekniker tillämpades i fråga om tidningar, tidskrifter, böcker och artiklar i uppslagsverk. Den svenska ambassaden i Paris och ambassadör Gustaf Löwenhielm fungerade från 1818 och framåt i princip som en central för historierevisionism i Jeans favör, där hundratusentals francs – av de svenska skattebetalarnas pengar – under decennier spenderades på allehanda kreativa metoder för att plantera rätt story i folkmedvetandet och för att gravera in Jeans narrativ i historien. Detta metoder inkluderade givetvis att muta tongivande tidningsskribenter men även att leja torpeder för att stjäla manuskript eller hota litteratörer till tystnad. Både i Stockholm, i Paris och på andra platser så avlönades annars ganska reputerliga historiker att återge eller vidareplantera i andra historiska verk det glimrande narrativet som man från Stockholms slott ville skulle fastna. Under sin senare del som Parisambassadör förfinade Löwenhielm tekniken att agera spökskrivare, rådgivare eller någon slags ”konsult” vid stora historiska arbeten som lades fram i Paris och behandlade den nyare franska, europeiska

¹⁴⁹⁰ Jmfr t ex kap 2 avsn 21; kap 17 avsn 7 (fotnot); kap 21 avsn 5 (27 oktober 1814)

eller skandinaviska historien, för att få på pränt den tillrättalagda, revisionistiska versionen som Jean ville skulle spridas. Både Jean och Löwenhielm inledde samarbeten i denna revisionistiska anda med professionella historieberättare. Den kanske giftigaste i detta avseende var Joseph Izarn¹⁴⁹¹, som inte bara utgav verk i eget namn utan också kidnappade processen på många håll och lyckades med framgång omarbete skildringar och ändra terminologin när andra historiker skulle utge sina arbeten, och när tyngre referensverk som inkluderade artiklar om Jean skulle publiceras. Man *infiltrerade* en betydande del av den europeiska historieskrivningen till sin egen förmån, som en trojansk häst, och, oavsett vilken författare som frontade med verket, reviderade historien efter eget bevåg. Med stolthet hade Löwenhielm uttryckt i ett privat brev 1838 hur viktig deras *systematiska* redigeringsuppgift var av såväl samtida mer förgängliga texter, som över bestående verk som skulle läsas i generationer.

Ambassadör Löwenhielm såg i princip som sin huvuduppgift under hela sin långa tjänstgöring i Paris att hålla stånd mot denna tsunami i Frankrike av negativa omdömen om Jeans karaktär och gärningar, och lyckades med regelbundna penningmutor, dyra middagar och gåvor till skribenters fruar, samt diverse andra *dirty tricks*, stävja en hel del av dessa sanningsdeklarationer. Löwenhielm skrev själv i ett brev till Camps, att han ansåg sig leva i *krigstillstånd* med envar som hade kritik att framföra om Jean. Historikern Nils Holm¹⁴⁹² skriver i *Svenskt Biografiskt Lexikon* att Löwenhielm för den historiska litteraturen "spelade en *märklig* roll som granskare och "tillrättaläggare".

Gustaf Löwenhielms beteende som heltidsbedragare och kunglig hovrevisionist är givetvis oförlåtligt. Denne adelsperson, som i källorna beskrivs som liten och spenslig till växten, går ner i historien som en av de fulaste kappvändarna och förfalskarna någonsin i Sverige; en serafimerklubbmedlem utan ett uns ridderlighet; en man utan vare sig manlighet, mod eller ryggrad. Han sålde ut sig, faktiskt genom hela livet, på ett svårslaget cyniskt och skrupellöst sätt. Gustaf Löwenhielm avled 1856 och skickades då garanterat till samma svettiga långtidsförvar som Wetterstedt.¹⁴⁹³

Ett av Jeans allra första kända uttalanden i Sverige,¹⁴⁹⁴ kunde likaväl även blivit hans sista: "Kom ihåg, att *den allmänna opinionen är världens drottning!*"

Det är inte sanningen som räknas, utan *folks uppfattning* om sanningen.

Nu befinner vi oss fortfarande i vår berättelse i vintertid 1844 och det var snart dags för ridå för stamfadern, föreställningen skulle snart vara över. Jean halvlåg i sin säng i sitt rum med fönster mot inre borggården. Han gjorde flera utkast till "slutord", begrundade formuleringarna. Hmm... Någoting som lyfte fram hans storhet måste det bli, någoting som skulle bli *bevingat*. I ett par veckor arbetade han med dessa sina s k "slutord". Det gällde att hitta rätt *tonalitet* och de rätta slagkraftiga jämförelserna, placera sig själv i världshistorien. Det justerades och finslipades. Så den **11 februari** hade han från sotsängen slutligen kalibrerat fram denna version:

"Jag önskar ej döden, jag fruktar den ej. --- *Ingen* har levererat en karriär liknande min,¹⁴⁹⁵ man må öppna alla volymer sedan världen trädde ut ur kaos! --- När det var frågan om mitt val till Sveriges kronprins, hade jag beslutat att återgå till privatlivet. Men jag accepterade. Alla vet huruvida jag var intresserad av det här valet. Jag hade t o m sagt till general Wrede att jag inte skulle tacka ja. --- Napoleon kunde inte acceptera att en dödlig skulle bli lika stor som han. Jag kunde ha samtyckt till att vara hans anhängare, men när han anföll det land, som lagt sitt öde i

¹⁴⁹¹ Joseph Izarn (1766–1834), fransk läkare och historierevisionist

¹⁴⁹² Nils Fredrik Holm (1910-1995), svensk historiker

¹⁴⁹³ Se kap 24 avsn 9 (slutet)

¹⁴⁹⁴ Se kap 4 avsn 7 (inledningen)

¹⁴⁹⁵ Denna mest kända översättningen av denna kända fras, "ingen har fyllt en bana liknande min", är Erik Gustaf Geijers. I original lyder frasen "personne n'a fourni une carrière semblable à la mienne", vilket lika väl skulle kunna översättas med det aningen mer narcissistiska uttrycket "ingen har levererat en karriär liknande min".

mina händer, *fann han i mig bara en rival*. Händelserna som skakade Europa och återgav det sin självständighet, är välkända. Vi känner också den del som *jag* haft däri. Låt någon studera vår historia från Odens tid till våra dagar och därefter säga mig, om inte den skandinaviska halvön är av någon vikt i världens öden!”

Med frasen att han ej fruktade döden antyds en ridderlig tapperhet och oförskräckthet, likt en krigare som var kolugn och iskall inför alla öden som kunde vänta honom. Och med strofen ”ingen har levererat en karriär liknande min” meddelar han eftervärlden att han levtt ett mer imponerande liv än alla andra – sen *big bang*¹⁴⁹⁶, minsann – men med främsta hänsyftning på Napoleon.

Jean förklarar alltså att han ytterst nödbedd accepterade den svenska tronföljden, och att ”alla vet” att han ju egentligen inte var det minsta nyfiken på denna karriärmöjlighet.¹⁴⁹⁷ Jean förklarar vidare i delvis uteslutna stycken ovan att varken marskalk Davout eller Napoleon trodde på honom, vilket var vad som till slut fick honom att bestämma sig för att tacka ja om han skulle bli nominerad.

Jean menar också i sin sotsängsdiktamen att han kunde nöjt sig med att vara Napoleons närmaste man, men att hans moraliska pliktkänsla fick honom att ta andra partiet. Ordvalet ”rival” i sammanhanget betyder inte medtävlare eller jämlike utan *överman*, eftersom Napoleon ju till slut förlorade. Andemeningen i den senare satsen ovan är alltså att Napoleon, en av världshistoriens erkänt största fältherrar, hade mött sin överman först i honom själv, Jean Bernadotte, och att han hade haft en avgörande roll för Napoleons fall.

Jean sätter i de två efterföljande meningarna även in sig själv i en europeisk kontext, och insinuerar att han själv haft en central betydelse i kriget 1813-1814 som befriat Europa från Napoleons ockupationsvälde. Faktiskt var det ju så, att inte sedan Oden så hade Sveriges och Norges inflytande – d v s under hans eget regentskap, hans ledning och styre – haft en så avgörande betydelse för *hela världen*. Alla förstod väl att han själv, Jean, varit en man av världshistorisk betydelse?

Narcissismen och den absoluta avsaknaden av självinsikt strömmade ur pennan, återigen med Napoleon i bakhuvudet.

Enligt professor Solfrid Söderlind¹⁴⁹⁸ kan Jeans slutdiktamen ej beskrivas annat än som ”helt absorberad av Napoleon”; så stark var, i Jeans föreställningsvärld, deras inbördes konkurrens fortfarande ett kvartssekel efter Napoleons död. Jean betraktade sig själv, på fullt allvar, som överlägsen Napoleon i militär begåvning, och som den störste ledaren som Sverige och kanske hela världen hade haft sen asagudarnas tid.

Sådärja! Tjusigt!

Det eviga klottrandet och ändrandet började ta sig!

Egenkärleken, egocentriciteten och självhävdelsebehovet lyser igenom, men inte alltför bjärt utan en närmare analys. Jean började bli riktigt nöjd med sin avslutningsdiktamen. Framför allt önskade han med dessa slutord lyfta fram ”att hans livsverk varit av världshistorisk räckvidd”, enligt professor Sten Carlsson. Notera dock att denna omsorgsfullt bearbetade textstump var färdigredigerad 26 dagar innan han drog ur jacket. Det handlar alltså inte om några spontana, ödesmättade, ur hjärtat sprungna, ärliga och ack så sanna ”sista ord på dödsbädden” som en del historiker tycks vilja få det till, utan dessa tillrättalägganden var givetvis omsorgsfullt bearbetade

---

¹⁴⁹⁶ Big bang (”Stora smällen”) = den mest vedertagna kosmologiska teorin om universums tidiga utveckling. Enligt denna teori tog universums utveckling sin början för cirka 13,8 miljarder år sedan. Rum, tid och materia uppkom alla vid Big bang. Teorin att universum uppstått genom en explosion i kosmos, där materia kristalliserades som stjärnor och planeter, formulerades redan år 1225 av Robert Grosseteste (Greathead, of Lincoln) (ca 1168 – 1253).

¹⁴⁹⁷ Jmfr kap 2 avsn 16, 20-21

¹⁴⁹⁸ Solfrid Margareta Söderlind (1956-), svensk konstvetare och museiföreståndare

och del av det kungliga PR-arbetet, och låg prydligt färdigredigerade flera veckor innan Jean kilade vidare.

I en analys som professor Carlsson gjort av utkastet och revideringarna, med överstrykningar och ordval och formuleringar finjusterade fram och tillbaka, visas att Jean uppehöll sig särskilt mycket vid bedrägerivalet i Örebro 1810, för att på sin dödsbädd söka intala eftervärlden hur *ointresserad* han ju varit av denna karriärmöjlighet.¹⁴⁹⁹ Andra detaljer som han prompt skulle ha med i sina slutord var dels referenser till den nordiska krigsguden Oden, dels fintliga undermeningar som lyfte fram att hans egen världshistoriska betydelse varit utomordentlig, helt enkelt. Populärhistorikern Lars Lagerqvist¹⁵⁰⁰ kommenterar likaledes i en analys även att ”parallellen mellan Oden, asarna och romarrikets fall, och Karl Johans ankomst till Sverige och Napoleons fall, är tydlig”.

In i det sista var Jean alltså *oerhört* mån om att söka kontrollera sitt eftermäle, att korrigera historieskrivningen innan han själv checkade ut för gott. Sanningen var irrelevant, det handlade bara om att vrida *den allmänna opinionen* rätt, för samtid och framtid.¹⁵⁰¹ Och med den halvpoetiska formuleringstekniken i dessa slutord, skulle frön planteras som i framtiden kunde slå ut i ännu praktfullare blomsterspråk om hans fantastiska liv.

Professor Carlsson är en av många som genomskådat detta brukliga förfaringssätt hos stamfadern och är noga med att understryka att ”som källa för kunskapen om enskilda historiska fakta väger Carl Johans sista diktamen *inte tungt*”.

Men denna alternativa verklighet skulle verkligen *inpräntas* i det svenska folkmedvetandet och historieskrivningen, och bli en gängse och bestående uppfattning. Vi känner sen tidigare till hans evighetslånga utläggningar inför den unge Schinkel, som tålmodigt och snällt satt och antecknade, för att justera det svenska historiska narrativet till sin fördel.¹⁵⁰² En annan anekdot på samma tema är stamfaderns reaktion efter att Anders Lindeberg 1839 låtit publicera den svidande vidräkningen med Jean vanstyre av Sverige med titeln *Bidrag till Sveriges historia efter den 5 november 1810*.¹⁵⁰³ Detta verk framkallade en närmast desperat reaktion hos Jean, där han ånyo dikterade sina egna sagor med stora ord, lät trycka smörjan och sedan distribuerade detta alster till alla på slottet, inklusive hela personalen där t o m den enklaste kökspojke fick ett exemplar i handen!

Tillrättsläggandet av sin egen *image* var ett projekt för Jean under större delen av sitt vuxna liv, från mitten av 1790-talet och framåt. Han rekryterades till Sverige på myter om sina talanger och sin karaktär, och var noga med att underhålla dessa sägner. Från dag ett i Sverige var Jean Bernadotte en propagandaprodukt, och denna understöddes ivrigt av exempelvis Wetterstedt som satsade hela sin framtid på ett enda kort, Jean. För att bibehålla sitt budskapsföreträdare införde Jean både ett presstväng och verkställde en *damnatio memoriae* mot den landsförvisade Vasafamiljen, en uträdering av Sveriges historiska och kulturella arv. Nyckelpersoners lojalitet mutade han till sig och med sin Stasiapparat i Sverige bedrev han åsiktsspionage och ett angiverisystem. Jean köpte upp brevsamlingar, dagböcker, personliga arkiv och känsliga dokument från olika håll. Ett syfte var att gräva fram sådant han kunde använda till sin fördel. Exempelvis bekräftade Wetterstedt själv att man ca 1824 köpt upp papper från Gustaf IV Adolfs

¹⁴⁹⁹ Jmfr kap 2 avsn 16-17, 20-21

¹⁵⁰⁰ Lars Olof Lagerqvist (1929-), svensk numismatiker, historiker och författare

¹⁵⁰¹ Se kap 4 avsn 7 (inledningen; första mötet med Wallmark). Jmfr även t ex PR-arbetet under fälttåget på kontinenten (kap 6-19), plus allt därefter.

¹⁵⁰² Se kap 23 avsn 18; kap 24 avsn 5 (inledningen)

¹⁵⁰³ Se kap 24 avsn 18

förmyndare Reuterholm¹⁵⁰⁴ för 8000 riksdaler¹⁵⁰⁵. Ett annat syfte var att eliminera – *för evigt radera ur historieskrivningen* – komprometterande vittnesmål. Vid ett tillfälle, när det uppstått friktion dem emellan, hade dvärgen och den sk "kungamakaren" Otto Mörner hotat att i London låta trycka sina memoarer, dvs sanningen om upptakten till bedrägerivalet 1810. Jean hade den gången köpt Mörners tystnad med en hög ämbetsbefattning. Likaså hade han ju 1820 köpt sin bedrägerikollega¹⁵⁰⁶ Fourniers tystnad med en tredubblad livspension.¹⁵⁰⁷ Men *avlidna* nyckelpersoner innebar ju också en risk, med tanke på vilka sanningar som kunde gömmas i deras privata bevarade korrespondens. Försök gjordes av Jean att via bulvaner köpa upp Fourniers efterlämnade privata papper efter dennes död 1824, för att förhindra att känslig information däri blev känd. Och vid den ljusskygge Dehns död 1837 ska alla dennes privata dokument, brev, handlingar och räkenskaper kommit Jean tillhanda. Det ska även ha förekommit intresse att förvärva Camps privata papper.¹⁵⁰⁸

Sanningen skulle brinna. Eftermälet skulle modelleras i egen verkstad.

Tillbaka till sotsängen på slottet.

Kallbranden utbredd sig upp över vristen uppåt benet och utåt vaden, och förorsakade stora smärtor. Jean tappade även aptiten och hade, enligt sin husläkare, både "avsky och avsmak för födoämnen". Enligt en brevskrivare, Josefina, led stamfadern grymma kval och kunde vråla ut i hjärtskärande skrik som hördes flera rum bort på slottet:

"Ske himlens vilja!"

Läkarexpertisen prövade alla då kända metoder och läkemedel men stamfaderns krafter tynade under februari månad. Mot slutet av månaden var han alltför orkeslös för att upphosta sitt slem och andningen blev tung med återkommande kvävningssanfall.

Bitchen Magnus Brahe, som följt sin husbonde som en oskiljaktig skugga under mer än ett kvarts sekels tid, lämnade inte sin husses sjuksäng för ett ögonblick, utan vakade dag och natt i 43 dygns tid.¹⁵⁰⁹ Brahe bodde formligen i en fåtölj i rummet eller hjälpte till att, timmar i sträck, hålla Jean i upprätt ställning. Brahe intog ingen riktig föda under denna tid annat än seltersvatten, mjölk, glass, vindruvor och apelsiner. Det finns ett citat av Brahe tidigare i livet – "ingenting ska förmå mig att överge kungens person så länge han andas" – och detta levde han i sanning upp till nu på upploppet. En tämligen vrickad martyr i Jeans sängkammare. Förutom Brahe så ägde endast den närmaste familjen och läkarlaget¹⁵¹⁰ tillträde till sängkammaren. Stamfadern sägs under dessa sina sista sängliggande veckor stundtals ha varit orolig och otålig. Det sades att han föga gav akt på Désirées närvaro, men däremot frågade efter sonhustrun, kronprinsessan Josefina, då hon någon gång avlägsnade sig. *Dynastins fortbestånd*, med Josefina som vårdare av generation tre, var överordnat allt.¹⁵¹¹

¹⁵⁰⁴ Gustaf Adolf Reuterholm (1756-1813), svensk hovman och statsman

¹⁵⁰⁵ 8000 riksdaler banco år 1824 motsvaras år 2020 av ca 1,2 mkr (KPI), 2,4 mkr (guldprisindex) alt 38 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁵⁰⁶ Se kap 2 avsn 16 (26 juni 1810), 20 och 21

¹⁵⁰⁷ Se kap 2 avsn 20 (slutet)

¹⁵⁰⁸ Louis Marie de Camps avled precis efter Jean, den 20 mars 1844. Det är oklart om Jean försökte erhålla dennes papper tidigare, och/eller om någon annan försökte efter hans död.

¹⁵⁰⁹ Från fredag morgon den 26 januari till fredag eftermiddag/kväll den 8 mars, dvs ungefär 43 dygn minus en natt. Nauckhoff skriver 42 dygn i sina memoarer, men kan eventuellt ha förbisett att 1844 var ett skottår och februari hade 29 dagar.

¹⁵¹⁰ Eric af Edholm (1777-1856), Carl August Thelning (1791-1848), Carl Johan Ekströmer (1793-1860) och Magnus Huss (1807-1890)

¹⁵¹¹ Det bernadotteska maktinnehavets betydelse och "hotet" från Vasaätten inpräntades även i Oscar. Redan i ett brev till pappa Jean under sin friarresa 1822 skrev Oscar – vilket i sig är betecknande för deras ansträngda förhållande – vad pappsen ville höra, nämligen att "*vår ställning* är väl nog stark för att vi ej ett enda ögonblick skulle behöva oro oss för *deras* lika vanvettiga som omotiverade anspråk", med syftning på den landsförvisade Vasafamiljen.

Läkarna hade i ett mycket tidigt skede insett att kungens hälsa ej skulle gå att återställa, men detta hölls hemligt för allmänheten, ”för att ej orsaka oro” enligt en närvarande, d v s ge upphov till en gustaviansk resning i landet. Husläkare Edholm försåg därför allmänheten med endast korthuggna bulletiner om kungens sjukdomstillstånd, två meningar långa, men *ingenting* fick delges allmänheten utan kung Jeans granskning och godkännande. Det hände ofta att han gjorde revideringar i den franska originaltexten, två meningar lång, och sedan krävde ytterligare en återremiss efter att läkarna formulerat budskapet på svenska. Fram till slutet censurerade Jean alla bulletiner från sitt sjukläger. Budskapet till allmänheten skulle kontrolleras och styras in i det sista. *Ingenting* skulle få orema stamfaderns framtoning eller störa ”ordningen” i detta skede, d v s överväxlingen från generation ett till generation två. Det berättas att från början av februari så var det ”så tyst och stilla i Stockholm som vid en dödsbädd”.

Från insjuknandet och till frånfallet, 43 dagar inalles, publicerade husläkare Edholm inte mindre än 58 bulletiner med statusuppdateringar om kungens hälsotillstånd, alltså i genomsnitt mer än en uppdatering om dagen. Flera av dagarna utkom tre bulletiner vid olika klockslag. Genom dessa bulletiner blev alla grubblande undersåtar informerade om hur kung Bernadottes nattsömn varit, om han känt sig illamående eller yr, om han haft feber, om han svettats, o s v. Den **24 februari** visade det sig att ett av stamfaderns barnbarn på slottet, den 17-årige Carl Ludvig Eugen Bernadotte, helt utan vidare gått och fått feber, mestadels lindrig sådan. Icke desto mindre så undfångades allmänheten därför under fem dagars tid med *dubbla* bulletiner. Menigheten fick däri bl a veta att hertigen av Skåne, som han kallades, haft hosta. Vilket parallelldrama! Detta slutade emellertid lyckligt då hertigen överlevde både febern och hostan.

Måndagen den **26 februari**, när kronprins Oscars månadslånga, tidsbegränsade vikariat närmade sig sitt slut, hölls en ny konselj. Kungens sjuksäng var inburen i konseljrummet. När ledamöterna inträdde bad han dem ta plats vid sängen. När alla var samlade inledde han en lång, meandrande exposé över Norges förening med Sverige, vilken han betecknade som den största och betydelsefullaste av alla hans statshandlingar, sitt livs förnämsta uppgift. Han ansåg att denna förening var outhärlig för båda folken och helt nödvändig för Norges och Sveriges industriella och sociala utveckling. Han lämnade därför över till konseljen att söka stärka och trygga denna vackra förening, som han så skickligt och statsmannamässigt lagt grunden för åt dem.¹⁵¹² Kämpa på för mitt legitimitetskvitto ett tag till, var den outtalade andemeningen.

Det är ganska betecknande att sin sista utläggning inför svenska och norska närvarande regeringsrepresentanter, var att prata upp betydelsen av föreningen. För vanligt folk var denna konstruktion i det närmaste betydelslös, och politiskt så hade nationerna ända sedan 1814 strävat åt helt olika håll, och den klåparaktigt inrättade sk unionen hade snarare orsakat *mer* friktion mellan länderna än om de levte sida vid sida som två oberoende stater. Men stamfadern pratade som sagt upp föreningen just eftersom den var hans *legitimitetskvitto*. Hela föresatsen bakom externrekryteringen av honom hade ju varit återtagandet av Finland – detta hade varit både Otto Mörnerns och valriksdagens premiss – ett tydligt riktmärke som dock kort efter att han svurits in som kronprins, lite diskret, kom att justeras till att skaffa *någon annan* slags kompensation för förlusten av Finland. Detta hade ej åstadkommit – Norgeunionen var ett tomt skal, ett luftslott, samt så hade Sverige därutöver förlorat Pommern, och svenska staten och svenska folket hade svindlats på den verkliga förtjänsten av fälttåget på kontinenten, en enorm förmögenhet som släkten Bernadotte privat tagit hand om.¹⁵¹³ Därför var stamfadern nu, i sitt sista framträdande för konseljen, mån om att få föreningen med Norge att framstå som något fantastiskt som han åstadkommit, och han värnade samtidigt till eftervärlden att göra allt för att

¹⁵¹² Jmfr bl a kap 20 avsn 12, 20; kap 21; kap 23 avsn 9, 21; kap 24 avsn 8; kap 25 avsn 13, 18, 20

¹⁵¹³ Se bl a kap 22 avsn 9 och 11

hålla ihop detta fuskbygge, för den tillrättalagda historieskrivningens och sitt eget eftermäles skull.

Efter sin monolog inför konseljen denna måndag undertecknade han kungörelsen om att Oscar skulle få förlängt regeringsvikariat i ytterligare två månader, d v s ännu en gång tidsbegränsat. Detta blev stamfaderns sista regeringshandling.

Stamfaderns successiva försvagning fortfor till den **5 mars** då han, efter att på förmiddagen mer än vanligt plågats av kvävningssanfäll, avdånade. Han höll sig kvar några dygn till, kraftlös och yrande, till han fredagen den **8 mars** klockan 02 föll i dvala. Han uppvaknade strax före 15:30 samma dag, då han enligt en initierad källa med svag röst väste, just innan han insomnade för gott:

”Oscar, Oscar, vi ska försvara oss!”

Om dessa sista ord är sanna, så kan de bara utläsas på ett sätt. Mer än något annat skulle *successionsordningen* från den 26 september 1810 för evigt förfäktas. Mot gustavianska anspråk. Till varje pris. Tillika kungamaktens befogenhet att allena styra riket enligt de första sex orden i regeringsformens § 4. Tillika familjeförmögenheten och förmånerna. Vid sidan om alla sina gigantiska investeringar i fastigheter och värdepapper, förvarade han i kassaskåpet bredvid sin säng 221 255 riksdaler banco¹⁵¹⁴ i *kotanter* – den s k ”flyktkassan” – jämte juveler till ett värde av 402 835 riksdaler banco¹⁵¹⁵. Notera att i denna juvelsamling var inte ens Josefins medhavda juveler medräknade,¹⁵¹⁶ men möjligen några av de värdeföremål som Dehn för stamfaderns tillsvindlade pengar lyckats köpa upp av f d kejserliga officerare under andra hälften av 1810-talet.¹⁵¹⁷

Försvara makten, försvara familjeförmögenheten – detta var alltså den stafettpinne som överräcktes till Oscar ögonblicken innan stamfadern drog sitt sista andetag.

Denna fredag var en kall och solig vinterdag. Dödsbudet var inte oväntat. Som vi tidigare varit inne på, så var det emellertid lite dråpligt att det skulle inträffa just på den dag som senare skulle uppmärksammas som Internationella kvinnodagen.¹⁵¹⁸ Visst, stamfadern gillade kvinnor, inklusive Désirée i sina yngre år, så länge inga djupare känslor var inblandade.¹⁵¹⁹ Redan i korrespondensen med Désirée i slutet av 1700-talet, när hon gått gravid med Oscar, hade maken påpekat att hon borde lappa luckorna i sin uppfostran med bl a teckning, för att undvika att genom oföretagsamhet bli uttråkad eller trånsjuk som ju ”ditt kön” – kvinnor – annars så lätt blir. Senare hade han fortsatt att ge Désirées råd om hennes amning, om att hon borde dra ut en tand, m m. Förvisso var Désirée inte den vassaste kniven i lådan, om man säger, men makens handledning tycks ibland ha sträckt sig lite väl långt. Och under sina år i Sverige 1810-1844 torde väl stamfadern ha varit den allra största ideologiska motståndaren till de ideal om jämlikhet mellan könen, tolerans och liberalism som Sara Videbeck stod för.¹⁵²⁰ Så jovisst, kvinnodagen den 8 mars var ett ypperligt välvalt datum att ta ner skylten på.

En minnestecknare påtalar att den eventuellt pliktskyldiga sorgen snabbt undanträngdes av en ”uppblossande förtjusning” över att en ny tid nu väntade. Huvudstadens tidningsredaktioner hade redan hunnit fundera på hur de skulle framställa tronskiftet. Den liberala pressen var

¹⁵¹⁴ 221 255 riksdaler banco år 1844 motsvaras år 2020 av ca 30 mkr (KPI), 66 mkr (guldprisindex) alt 980 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁵¹⁵ 402 835 riksdaler banco år 1844 motsvaras år 2020 av ca 55 mkr (KPI), 120 mkr (guldprisindex) alt 1,8 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁵¹⁶ Se kap 23 avsn 15 (2 juni 1823)

¹⁵¹⁷ Se kap 22 avsn 9 (inledningen)

¹⁵¹⁸ Internationella kvinnodagen instiftades 1910.

¹⁵¹⁹ Se t ex kap 3 avsn 5 (Koskull); kap 4 avsn 16 (Georges); kap 5 avsn 16 (Pappenheim); kap 6 avsn 7 (Georges); kap 18 avsn 9 (Pappenheim); kap 22 avsn 9 (Dehns lillasyster), 26 (diverse yngre tjejer i hovmiljön samt Koskull och hennes lillasyster); kap 23 avsn 18 (Björklund)

¹⁵²⁰ Se kap 24 avsn 17

överförtjust över att stamfader Bernadotte lämnat in, äntligen! Aftonbladetmedarbetaren Liljecrona utbriker i ett privat brev till sin vän rektor Gustaf Andersson¹⁵²¹:

”Vilken glädjande början till lyckliga förändringar för fäderneslandet har ej ingått med den 8 mars! Hela samhällskroppen känner liksom nytt liv strömma i sina ådror, och vi har åter *heder* på Sveas urgamla tron, som så länge varit smutsad av en hycklare och komediant.”

Hierta skrev i *Aftonbladet* den **9 mars** en ledarartikel om Oscars kall:

”En sådan händelse utgör ett viktigt *skifte* i ett lands historia. --- Den närvarande stunden är *hoppets*. --- Framför allt har han säkert funnit, att det svenska nationallynnets dyrbaraste arv från fadren är ett behov av *heder och tro*, på vilket man kan bygga; och att *rättrådighet och öppenhet, sparsamhet och aktning för lagarna* är grundvalarna för den statskonst, som visar den säkraste vägen till detta folks hjärtan. Härmed ska han sannolikt även förena en livlig åtanke därav, att hos svenskarna ännu alltid leva från fordom minnet och anspråken att vara *ett fritt folk, som själv givit sig sina grundlagar och sitt kungahus.*”

I denna sista sats från Hierta fanns en påminnelse åt Oscar om att det är svenska folket som självt bestämmer sina lagar och där kungahuset är underordnat folkviljan, inte tvärtom. I botten av formuleringen låg budskapet att det fria svenska folket hade *valt* sitt kungahus, men det stod också det svenska folket fritt att *välja bort* sitt kungahus.

Förhoppningarna var redan högt ställda att Oscar Bernadotte nu skulle föra en politik som var vida mer redbar, respektfull och reformvänlig än stamfaderns autokrati och fördömliga feudala despotism. Många års undertryckt frustration fick nu fritt utlopp i media, där det gjordes tydligt att man nu förväntade sig liberala *förändringar*, ej bara ord.

Den **12 mars** klockan 17 företogs en obduktion i Rikssalen på slottet, där Jeans kropp var upplagd på ett bord. Närvarande vittnen var bl a Magnus Brahe, statsråden och flera läkare. Obduktionen bekräftade diagnoserna; åderförkalkning, hjärnblödning och kallbrand. Efter fullbordad balsamering kläddes liket i serafimerklubbens klubbdräkt, hovmålaren Fredric Westin kallades in och fick med sin pensel snygga till döingens anletsdrag och färgsättning, och det fernissade liket uppriggades några veckor senare till allmänhetens beskådande.

Uppvisningen var öppen för allmänheten i åtta dagar,¹⁵²² men intresset var stort. Var karln verkligen död, på riktigt? Säkert? Den **15 april** klockan 20 flyttades det kungliga liket från de rum som Jean bebott på slottet, till serafimerklubbens sal på slottet, lämpligen kallad just Serafimersalen. Denna ligger i slottets södra hörn en trappa upp, strax intill Rikssalen. Jeans balsamerade lik hade som sagt ikläts serafimerklubbens klubbdräkt och uppställdes på *lit de parade*.

Besökarna gick in via yttre borggården, defilerade förbi arrangemanget, och lämnade via Rikssalen. Likrummet var draperat i svart. Dödsbädden var draperad med purpursammet översållad med guldkronor och rikt behängd med guldfransar, galoner och tofsar, och över hängde en tronhimmel av svart sammet. Kistan stod på en hermelinsklädd katafalk, upphöjning. Bakom dödsbädden hängde Jeans serafimersköld med den inbiliska, narcissistiska och i verkligheten ihåliga devisen ”Folkets kärlek min belöning”. Väggar och golv var överdragna med svart kläde. Vaxljus i fyra större och åtta mindre kandelabrar omgav kistan. Längs taklisten i salen lyste ytterligare 600 vaxljus.¹⁵²³ Folket trängdes för att komma in när visningen öppnade tisdagen den **16 april**. Insläppet var dåligt organiserat och blev smått kaotiskt. Två dagar senare, torsdagen den **18 april** på förmiddagen, klämdes en äldre välklädd dam ihjäl. Hon trampades ner i trängseln,

¹⁵²¹ Gustaf Andersson (1812-1864), svensk skolman och urkundsutgivare

¹⁵²² Öppettiderna var tisdag 16 april 1844 kl 17-20, onsdag 17 april-lördag 20 april kl 11-14 och 17-20 alla dagar, samt måndag 22 april-onsdag 24 april kl 11-14 och 17-20 alla dagar.

¹⁵²³ En målning av Carl Stefan Bennet (1800-1878), som idag finns på Skoklosters slott, illustrerar rummet med denna *lit de parade*.

enligt uppgift av en samling sjömän som ville beskåda döingen. Kvinnan bars livlös tillbaka nerför trapporna och ut till högvaktsflygeln, men var redan död. *Aftonbladet* rapporterade den **19 april** att åtskilliga andra personer fått svårare eller lindrigare skador i folkskockningen, och många förlorade tillhörigheter. Åskådarna knuffades, pressades och väsnades för att komma längst fram. Ståthållaren Horn¹⁵²⁴ på slottet, som hade ansvar för arrangemanget, blev vid ett tillfälle så frustrerad att han ilsket gormade åt folket, förmodligen på bred östgötsk dialekt med ett gnälligt tonfall¹⁵²⁵:

”Ni bär er åt så förbannat, att ni inte är värda att man ställer till något *roligt* åt er!”

Begravningen ägde rum fredagen den **26 april** i Riddarholmskyrkan. Arrangemanget var grandios och kostade skattebetalarna 145 781 riksdaler banco¹⁵²⁶. Den fredagen var en klar och vacker dag, aningen kylig. Stockholms gator var fyllda med åskådare och tusentals trupper. Klockan 11 inleddes en klockringning i Stockholms kyrkor, och en kvart senare började liktåget röra på sig. Processionen från slottet till Riddarholmskyrkan var ytterst noggrant koreograferad med föreskrivna klädkoder och detaljerade platser i ledet för var och en. Begravningskortegen, som uppskattas ha utgjorts av över 1000 personer, leddes av män ur Svea livgarde. Lite senare kom led efter led av män ur hovpersonalen. Därpå dussintals män som utgjort Jeans närmaste stab och personliga assistenter. Sedan tjogvis med män som var innehavare av svenska riddarordnar av olika slag. Sist i detta gäng dök serafimerklubbens ordensbaner upp följt av dubbla led av män som var medlemmar i klubben. Alla ordensinnehavare skulle bära sina ordenskedjor utanpå. Serafimerklubbmedlemmarna fick inte glömma sina blå band. Därefter i den långa processionen kom män som på svarta sammetskuddar frambar alla utländska riddarordnar som Jean erhållit under sin livstid, som den baddare till riddare han var.¹⁵²⁷ Sedan följde män som på svarta sammetskuddar frambar de norska och svenska riksregalierna. Därefter så kom själva båren med liket, med en tronehimlen buren av åtta män och omgiven av horder av män i full militär rustning, följt av flockar av ämbetsmän. I kretsen allra närmast båren skyntades bl a Jacob Cederström¹⁵²⁸, Carl Henrik Gyllenhaal¹⁵²⁹ och August von Hartmansdorff¹⁵³⁰. Och så höll det på. Så småningom dök kungafamiljen upp; först männen med sina personliga assistenter, sedan kvinnorna med sina. Och nästan allra sist i tåget kom, ganska osorterat, övriga fruntimmer, serafimerklubbmedlemmarnas fruar m fl. Ur ett könsperspektiv var tågordningen alltså glasklar, för att hedra mannen som avled på den framtida *Internationella kvinnodagen*.

Begravningsståget nådde fram till kyrkan strax före klockan 13. Riddarholmskyrkans interiör upplystes av 1600 ljus och lyktor. Uppe i koret hade man placerat en kolossal staty av Jean på en sköld som uppbars av symboler för *Rättvisan*, *Tapperheten*, *Mildheten* och *Klokheden*. Nedanför låg två lejonfigurer som mellan sig höll en annan sköld samt en serafimerkedja. Hjärtskölden på denna innehöll Pontecorvo-symbolen, en välvd bro, *samt Vasaättens symbol*, vasakärven.

Ceremonielet tydliggjorde vilka som var välkomna in i själva kyrkan; kungafamiljen givetvis, den närmaste hovkretsen, svenska och norska ministrar med fruar, utländska ambassadörer, s k excellenser¹⁵³¹ med fruar, serafimerklubbmedlemmar med fruar, Jeans korrupperade kamrater i högsta domstolen och Svea hovrätt, akademiledamöterna, kommandörer av Svärds-,

¹⁵²⁴ Claes Christer Horn af Åminne (1789-1847), svensk militärofficer och hovman

¹⁵²⁵ Horn var född strax utanför Linköping i Östergötland och verkar ha bott i trakten till åtminstone ca 18-19 års ålder, varpå han tjänstgjorde 16 år vid huvudsakligen Närkes regemente i Örebro. Hans tal kan därför antas ha dominerats av de östgötsk-bonniga och närkisk-gnälliga målen.

¹⁵²⁶ 145 781 riksdaler banco år 1844 motsvaras år 2020 av ca 20 mkr (KPI), 44 mkr (guldprisindex) alt 640 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁵²⁷ Se t ex kap 9 avsn 4

¹⁵²⁸ Se t ex kap 2 avsn 2, 15

¹⁵²⁹ Se kap 2 avsn 18, 19, 21

¹⁵³⁰ Se kap 23 avsn 9 (29 maj 1821); kap 24 avsn 4, 11-13, 18-19

¹⁵³¹ Män med honorärtiteln *En af rikets herrar*

Nordstjärne- och Vasaorden samt riddare av Carl XIII:s orden, eliten inom prästerskapet samt diverse andra s k akademier och slutna samfund, plus en och annan särskilt utvald högre ämbetsman. Sen var kyrkan i princip full.

Så mycket för *"Folkets kärlek min belöning"*.

Ceremonin inne i kyrkan varade mer än tre timmar. Bitchen Magnus Brahe, 53 år gammal, såg vid tidpunkten själv ut som ett lik. "Det är ej möjligt att med bibehållet liv ha mera utseende av att vara död" skriver ett ögonvittne. Under den kungliga begravningsakten satt han och nästan varje sekund framstötte ett slags skrik, som han själv ursäktade som "hosta" men som var något helt annat och som gav genljud i kyrkan. Karl var sjuk, störd, rubbad. Brahe själv dog fyra och en halv månad senare *av sorg* över chefens frånfälle.

Likpredikan i Riddarholmskyrkan hölls av biskop Hedrén, som även uppläste en berättelse om stamfaderns liv författad av professor Geijer. Professorn, som mycket väl kände till *sanningen* om Jean Bernadottes egentliga karaktär och hans gärningar för Sverige, kunde inte gärna ljuga. Sålunda blev Geijers taktik att *undvika* att säga särskilt mycket om Jeans karaktär och gärningar för Sverige över huvud taget. 17 av de 21 sidorna i Geijers minnestal handlade sålunda om tiden från vaggan fram till den svenska tronföljarvalet, insubordinationen vid Jena¹⁵³² utesluten. Den svenska perioden från bedrägerivalet i Örebro 1810 och framåt, som borde utgjort huvuddelen av personalierna, förekom därefter blott som ett bihang i Geijers text! Och vad innehöll detta bihang? Ett högst otillbörligt utfall mot Gustaf IV Adolf, ett par sidor med en skiss av Napoleons politik 1810-1812, och sedan – vips! – förflyttades åhöraren till stamfaderns sotsäng i februari 1844, för att inhämta vad den döende pompöst dikterat om sig själv om att "ingen har fyllt en bana som min". Geijer kommenterade ej denna text, han införde den endast som ett citat av Jean – och teg.

Historieprofessorn Geijer undvek sålunda i sin minnesskrift att själv ljuga, men däremot undanhölls nästan hela sanningen, samt på flera punkter gled formuleringarna på randen av sanningen. Levnadsteckningen innehöll i princip ingenting om Jeans karaktär och gärningar som svensk kronprins och kung, därför att den sanningen skulle blivit alltför chikanerande att läsa upp i kyrkan. Sålunda kringgick Geijer hela problemet med att behöva säga något negativt om den bortgångnes 33 års verksamhet i Sverige, genom att inte säga någonting alls! Det väsentliga i detta tal är sålunda ej vad som sades, utan vad som förtegs. 33 års egenkärlek, maktfullkomlighet, patologisk lögnaktighet och kleptokrati; ett korrupperande av hela den svenska statsapparaten och offentliga förvaltningen; ett undergrävande av demokratin och skändande av urgamla svenska värderingar; ett *förakt* för det mindre bemedlade svenska folket; ett nonchalant och klåparaktigt vanstyre av nationen som lämnat Sverige på efterkälken i den nya tidsålder som rusade fram i Europa och världen, i kombination med ett omätligt personligt tillskansningsbegär, själv censurerades bort av Geijer. Rubbet. Inte särskilt mycket mer återstod därefter för Geijer att berätta om. Därför blev talet som det blev.

Texten till sorgemusiken, som framfördes av solister och en stor kör, var skriven av den sinnessjuka Esaias Tegnér's svärson Carl Wilhelm Böttiger. Till skillnad från biskop Hedréns tal så snålades här inte på lovorden. Åhörarna fick genom sången bli veta att Jean varit ett snille, en hjälte, en bragdman, Gustav II Adolfs like, stiftare av den ack så lyckliga svensk-norska unionen, att hans själ brann för friheten, att han varit en trogen vårdare av Sverige som mindes honom med tacksamhet, och att Svea folk nu saknade honom innerligt och grät och hoppades att han skulle fortsätta vaka över Sverige och Norge från himlen, snälla. Först klockan 17:30, efter en närmast ohanterbar mängd dravel, kunde alla till slut lämna Riddarholmskyrkan.

---

¹⁵³² Se kap 2 avsn 16

Himlen, ja. Frågan är väl öppen ifall Jeans svävande ande tog plats bredvid Gustaf IV Adolf eller om den inackorderades på annan plats jämte sin vapendragare Wetterstedt.¹⁵³³ Någon som vågar gissa?

Efter ceremonin i kyrkan delades s k begravningspenningar ut bland folket av en ”kunglig räntmästare”, d v s en pretentiös omskrivning av vad som normalt kallas kassör. Minnesmynten av silver, bekostade av skattebetalarna, som denne generöse kassör lite godtyckligt delade ut till allmänheten på Stockholms gator, förtjänar en liten kommentar. På åtsidan hade myntet Jeans bröstbild från när han var ca 50 år gammal, namn och titlar, iförd romersk-kejslerlig toga samt beprydd med lagerkrans. Och på framsidan hade myntet *Gustav II Adolfs sarkofag placerad i det gustavianska gravkoret* i Riddarholmskyrkan, och texten ”af lifvet närmade i bragder – af döden i hvila”, i versaler. Personen bakom denna design jämställde alltså Jeans ”bragder” med Gustav II Adolfs, kanske Sveriges störste krigarkung genom tiderna. Dessutom, denna sammanlänkning av Jean med en av Vasaättens hjältekungar och det gustavianska gravkoret, ingick i allra högsta grad i den fortsatta legitimeringen av borgarsläkten Bernadotte på Vasaättens tron, en process som blir tydlig då och då genom historien¹⁵³⁴ och som faktiskt fortsätter än idag.¹⁵³⁵

Bitchen Magnus Brahe arrangerade så att sorgemusiken med texten som refererades ovan, som måste rört en känslig sträng hos honom, uppfördes ånyo som extraföreställningar i Riddarholmskyrkan för allmänheten den **28 april, 29 april** och **30 april**, klockan 17 var dag, så att så många som möjligt skulle få höra vilken stor man som just lämnat dem.

Eller hur var det egentligen med den saken?

Ett latinskt uttryck som i källmaterialet hävdas beskriver Jean väl, är *maior e longinquo reverentia* som betyder ”vördnaden växer med avståndet”. D v s på längre håll så kan man idealisera och försköna Jean, hans konturer och framtoning hur mycket som helst, eller för den delen monarkin som institution. Men tittar man bara lite närmare, så pass nära att man kan urskilja detaljerna, försvinner respekten. Sanningen är inte riktigt lika vacker. En person som arbetade nära Jean under många år, justitierådet och sedermera landshövdingen Gustaf Wathier Hamilton, ger uttryck för samma sak i sina memoarer då han med direkt referens till Jean Bernadotte konstaterar:

”Huru små äro icke ofta store män för den, som ser dem på nära håll.”

Stamfaderns egen verklighetsförnekelse var kompakt in i det sista. Han förstod inte hur omvärlden såg honom. Inte bara var ”Folkets kärlek min belöning” narcissistiskt nys, utan ”ingen har fyllt en bana som min” var precis lika löjligt. Förvisso var denna slogan tekniskt korrekt – *alla* människors ”banor” är olika, det finns inga två identiska liv – och karriären från misslyckad borgarklassbråkstake i Pau till svensk kung var på pappret imponerande. Men *sättet* på vilket hans ”bana” tillkommit, kan ej tadlas nog. Det var ett korthus byggt på fusk, mygel, lögner, bedrägerier, svek och ändlös egennyttan, mycket av detta fördolt bakom en exteriör av ”oemotståndlig charm”, ”förbindlighet” och arrogant självsäkerhet. Han förstod kanske heller ej konsekvenserna av att han under hela sin tid i Sverige var omgiven av svärmar av människor – *vittnen* – som hörde, såg, iakttog... och som skildrade sina *uppriktiga* intryck över tiotusentals, kanske hundratusentals sidor av privata brev, dagböcker, memoarer m m. Jean kunde censurera offentligt tryck bäst han ville, men *sanningen* skulle en dag komma ikapp. Vidare skulle han aldrig undslippa de hundratusentals sidor av offentliga protokoll, promemorior, beslut m m som dokumenterar hans offentliga ställningstaganden och gärningar som regent.

Om en stor del av detta berg av källmaterial pekar i en viss riktning, går det inte att i sista ögonblicket putsa till alltihopa med ett ”ingen har fyllt en bana som min” och floskler om att han

¹⁵³³ Se kap 24 avsn 9 (slutet)

¹⁵³⁴ Se t ex kap 25 avsn 17

¹⁵³⁵ Se Epilog avsn 6 (nynivningen av statyn på Slottsbacken den 16 december 2018)

var en värdig rival till Napoleon. Sin eviga börsångest, sin faktiska avsaknad av kunskap och förmåga, sin klåparaktighet och sitt ointresse för faktiskt arbete, och sin ständiga psykologiska underlägsenhet inför den legitima Vasaättens rättigheter, kompenserade han med teatralisk ytlighet och genom ett artificiellt självförtroende som ofta spillde över i arrogans, ohämmad självöverskattning och ett tarvligt förminskande av andra. Denna uppkomlings ojämförbara självhävdelsebehov och bekräftelsebehov vittnar i sig om ett vacuum, inget mer än så.

Resultatet av statskupperna 1809 hade inneburit någon slags förhoppning – även om den skorrade orent redan då – om en ny, progressiv era för nationen Sverige vad gällde maktbalansen i staten, tillika medborgerliga rättigheter och friheter. Men ironiskt nog, genom externrekryteringen av Jean, inleddes snarare en nedmontering, avveckling av många av dessa reformer och t o m ett tillintetgörande av flera av de bärande teman som skulle legat till grund för ett nytt, svenskt, demokratiskt och meritokratiskt samhällsbygge. Stamfadern skärpte maktkoncentrationen till en aldrig tidigare skådad grad, undergrävde tilliten och kittet som håller ihop samhället genom sin Stasisverksamhet, han införde en vittspännande mutkultur i alla delar av samhället,¹⁵³⁶ fördärvade integriteten i själva den svenska demokratin och den offentliga förvaltningen, lät godtycket löpa fritt och ledde statsapparaten mot en moralisk upplösning. Han missbrukade även sin ställning visavi den dömande makten och undergrävde rättsstaten där dussintals svenskar dömdes till döden eller straffarbete på fästning i tvivelaktiga rättegångar för att blott ha värnat sina grundläggande medborgerliga rättigheter eller uttalat en obekväms sanning eller trivial åsikt.

---

¹⁵³⁶ Om Jeans förhållande till mutor, se t ex **kap 2 avsn 21** (benägenheten att muta och bli mutad tidigare i karriären samt tillmutandet av Sveriges tronföljd); **kap 3 avsn 3** (mutandet av den svenska generalkonsuln Signeul i Paris att spionera på ambassadör Lagerbielke; mutandet av den svenska pressen), **4** (försöket att muta Suremain att förråda kung Carl XIII), **12** (mutandet av Göta hovrätts ledamöter); **kap 4 avsn 2** (begäran av Storbritannien att understödja hans privata mutkassa – på bekostnad av bidraget till den svenska armén – för att kunna underhålla sin Stasisverksamhet, köpa sig propaganda och inflytelserika personers lojalitet i Sverige), **3** (mutandet av bondeståndet vid riksdagen 1812), **7** (mutor i olika former åt olika håll för att korrumpera riksdagen och lagstiftningsprocessen, för att kunna kväsa det fria ordet i Sverige genom censurmakten), **18** (ambitionen att muta till sig Norge), **20** (betraktandet av Guadeloupe som en privat mutkassa); **kap 5 avsn 10** (instruktionen åt Adlersparre att muta sönder allt motstånd i Norge); **kap 7 avsn 6** (Jeans mutande av femtekolonnare inne i den franska armén); **kap 8 avsn 10** (eventuella mutandet av polischefen Le Coq i Berlin); **kap 9 avsn 4** (Jeans hemliga försök att muta de franska befästningarna Küstrin och Stettin att ge upp; se även fotnotskommentar om professor Scotts analys); **kap 13 avsn 11** (fotnot ang påståendet att Jean mutade sachsare att desertera); **kap 16 avsn 8** (Jeans uppdrag till Dehn att muta bort Davout från Hamburgområdet); **kap 20 avsn 3** (Jeans försök att muta Ryssland med en bit av Norges territorium om Ryssland hjälpte honom att utplåna Danmark), **8** (Jeans mutade informatörer i Norge vid upptakten till "kriget" mot Norge 1814), **11** (Jeans åsiktsmutor i Halden); **21** (ansträngningarna att muta till sig Fredrikstens kapitulation); **kap 21 avsn 5** (Jeans försök att på olika sätt muta Norge och Stortinget); **kap 22 avsn 8** (om Jeans undanröjande av en person vars lojalitet han inte kunde muta till sig), **9** (Jeans mutförfarande, via Dehn, för att svindla svenska staten på en förmögenhet), **11** (om hur Jean använde olika tillsvindlade förmögenheter för att muta till sig bifall och makt, samt hans söndermutande av Sveriges riksdag och etablerandet av en mut- och korruptionskultur i Sverige), **14** (den hämningslösa mutkulturen hösten 1815), **18** (mutandet av gatpojkar för att hurra för Jean); **kap 23 avsn 3** (Jeans ansträngningar att på olika sätt muta sönder riksriksåtalet mot Rudolf Cederström), **5** (mutors eventuella betydelse vid omregistreringen av Helgeandsholmen som Jeans privata egendom), **9** (Jeans omfattande och kostsamma mutverksamhet i Norge under unionens första år), **17** (mutors betydelse i samband med den hemliga svenska krigsmaterielexporten 1825), **18** (Bernadottefamiljens diskretionsmutor för utomäktenskapliga barn), **23** (Jeans mottagande av en stor penningmuta av Ryssland för att ej sätta den svenska armén i rörelse mot Finland), **24** (Jeans begagnande av diplomaten D'Ohsson för att medelst mutor sabotera prins Gustavs liv), **26** (Jeans söndermutande av bondeståndet inför en omröstning om indragningsmakten); **kap 24 avsn 5** (Jeans mutande av utländska förläggare och historiker för att revidera sina skildringar till hans egen förmån), **18** (Jeans mutverksamhet i olika former och sammanhang, främst riktad mot olika riksdagsledamöter/-grupper, och hur mutförfarandet normaliserades och hur det uppstod en *marknad* i mutor – en prismekanism med bud och motbud – där Brahe anlätade pålitliga regimtrogna mutmäklare för att omvända riksdagsledamöter), **19** (Jeans söndermutande av bondeståndet i folkskolefrågan i februari 1841), **20** (Jeans användande av mutor för att korrumpera det svenska offentliga förvaltningsväsendet).

Han suspenderade tryckfriheten i 32 års tid genom ett tilltag 1812 som i sig självt kallats för en statskupp. Han introducerade även en regimpropagandaapparat och ett lojalitetsbelöningsystem, nepotism, som saknar motstycke i Sveriges historia. Och han ljög hela tiden utan hämningar eller betänkligheter, duperade sin omgivning, inte minst sin adoptivmor och sin adoptivfar under kronprinstiden. Vasaätten förföljdes ute i Europa och stamfadern lanserade även en fullskalig *damnatio memoriae* mot denna familj i Sverige, och förstörde en oersättlig del av Sveriges kulturarv och historiska arv genom bål av konstverk och minnen som föreställde eller representerade den landsförvisade Vasafamiljen.

Den svenska arméns framträdande under hans ledning under fälttåget 1813-1814 gjordes till åtlöje i hela Europa. *Sverigebilden utomlands* sargades hårt. Vad gällde Norgeunionen – legitimitetskvittot – så var den ett skämt, ett klåparverk redan från början. Ungefär samtidigt passade han och Wetterstedt även på att skifta bort Pommern i en transaktion där dynastigrundaren tog ut en präktig provision för egen del på 31% av försäljningslikviden. Det största utrikespolitiska avtrycket var annars att han *underlät* att återkräva Finland vid Åbo 1812 som kompensation för att med svensk militär hjälpa Ryssland mot Napoleon. Istället nöjde han sig med kontanter – som han behöll själv – jämte ryska militära garantier för att försvara Bernadottefamiljen på Sveriges tron mot oroligheter i *Sverige*. För detta lämnade han i egenskap av svensk statschef sitt säkra stöd för Rysslands imperialistiska politik i Östeuropa, grunden för den nya ryska supermaktsbygget som vi ser effekter av än idag, varvid Ryssland lade under sig stora landområden och civilisationer som tidigare dominerats av en europeisk kultur, och "förryskade" dessa med råa härskarmetoder. Jean var tämligen ensam i Västeuropa om att oreserverat ställa sig bakom denna ryska stormaktspolitik. Å *Sveriges* vägnar gav Jean Bernadotte detta oförbehållsamma politiska stöd åt Ryssland, emedan han endast förhandlat till sig *personliga* fördelar i retur.

Han drevs av en kleptomansk och parasitisk grundinstinkt som – både då och än idag år 2020 – ej kan anses annat än grovt svekfull mot Sverige och dess invånare.

Allting handlade om att bevara makten, familjeförmögenheten och budskapsföreträdet, inklusive prerogativet att själv författa och godtyckligt försköna sin egen storslagna del i Sveriges historia.

Det är alltså ganska anmärkningsvärt, att den revolution 1809 som skulle leda Sverige in i framtiden – med en ny konstitution som byggde på maktindelning, ansvarsutkrävande och insyn samt fri åsiktsbildning för att ta ett viktigt språng framåt in i det nittonde århundradet, och som sågs som en progressiv nödvändighet – via denna externrekrytering 1810 ledde till den absoluta motsatsen på ett skrämmande sätt. Alla de upphöjda principer som man tänkt sig skulle ligga till grund för det framtida Sverige genomkorrumpades av stamfaderns machiavelliska metoder och sargade på flera sätt hela maktapparatens och demokratins legitimitet, och eftersatte Sveriges utveckling visavi omvärlden på flera områden. Jean Bernadottes beundrarskara i modern tid tillskriver honom äran för allehanda framsteg och utvecklingsskeenden som han de facto inte alls framdrev eller gynnade, utan snarast tvärtom. De revisionister som betar sig så agerar samtidigt skymfligt gentemot det ihärdiga och i grunden driftiga och ambitiösa svenska folket. De framsteg som skedde under dessa decennier kom till *trots* stamfaderns styre av landet, inte tack vare det.

Den redan av samtiden mycket respekterade historikern och filosofen professor Geijer hoppade i princip över perioden 1810-1844 i det minnestal i Riddarholmskyrkan som han författat och som biskop Hedrén uppläste. På goda grunder.

En stor bedragare, en personifiering av egenkärlek och falskhet, hade 1810 tagit prins Gustavs plats i tronföljden, och överlämnade nu 1844 pinnen till sin son. Jean skriver in sig som Sveriges girigaste regent någonsin. Och som det gamla ordspråket lyder, "de små tjuvarna hänger man upp, för de stora lyfter man på hatten". En betydande del av den vilseförda svenska

allmänheten lever än idag, på en nutida dynastiapostlars idisslande av Jeans egna tillrättalägganden, i villfarelsen och illusionen att detta var en stor kung och en bra person för Sverige.

I åtta år arbetade man i Älvdalens porfyerverk på en sarkofag, som till sin design var en uppförstorad kopia av den romerske fältherren Agrippas¹⁵³⁷ sarkofag. Kistan vägde elva ton och locket fem ton, dvs i totalt 16 ton. Så där ligger han nu i stenlådan från Älvdalen, från porfyverket vars arbetare han tidigare visat sån ringaktning,¹⁵³⁸ den rekviderade frälsaren, i Riddarholmskyrkan.

Kapitel 24 avsnitt 24

EN DIAGNOS

”Jag tror jag har vunnit!”

Orden var adoptivfaderns, Carl XIII:s, efter sitt första möte med Jean Baptiste Bernadotte i november 1810 när den externrekryterade kronprinsen ankom till Stockholm. Några veckor senare sades kungen vara ”obeskrivligt nöjd med kronprinsen”. Adoptivmodern drottning Charlotta beskriver vid tidpunkten bubblande upprymt Jean i sin dagbok som ”var tum en prins”, parafraserande Shakespeare.

Och vilken scenentré sen! Vilket första intryck! Han hade verkligen ett fulländat furstligt yttre, som en sagoprins, och ett fascinerande, nästan hypnotiserande manér. ”Hans uppträdande var det noblaste som tänkas kan” tindrar drottning Charlotta vidare, och ”hans beundrare var utom sig av entusiasm”. Den franske marskalkens oemotståndliga charm och utstrålning var *hänförende*. Varianter av just nyckelordet *hänförelse* förekommer mycket frekvent i olika samtidskildringar. Det historiska källmaterialet från Jeans första tid i Sverige överflödar av referenser till den nye kronprinsens yttre briljans. I synnerhet när personer mötte honom för första gången fängslades de av hans exceptionella karisma, uppmärksamhet och förbindlighet. Det fanns nog ingen ”som ej blev intagen av denna hjältegestalt genast vid första åsynen” kommenterar en fascinerad iakttagare denne sydlandske främling. Drottning Charlotta igen:

”Hans hållning, hans blick, hans rörelser, hans väljudande röst – allt var imponerande, vördnadsbjudande, kungligt!”

Redan på sidan 3 i sin doktorsavhandling om sitt livs favoritobjekt så brister professor Torvald Höjer ut i full lovsång och talar om Jeans ”nimbus” och ”ovanliga charm i umgänget”. Höjer fortsätter svärma om ”hans älskvärdhet, hans lysande talemått och förmåga, hans välvilliga, generösa och humana sinnelag, hans imponerande yttre framträdande”. Och vid sidan av den vinnande uppsynen, det graciösa kroppsspråket, det yttre skimret och den sociala elegansen, verkade han ju samtidigt så sällskaplig och sympatisk, så personlig och förtrolig i sina möten med andra människor. Han hade talets gåva och saknade aldrig ord. Han var hövlig men självsäker, elokvent och välartikulerad, och kunde snabbt och skickligt replikera på varje tilltal. Han ”finner nästan alltid såväl i tal som i skrift de vackraste och mest formfulländade uttryck”, kommenterar hans adoptivmor. Det märktes att han var intelligent. Han var fängslande och övertygande, och man fick intrycket av att han hade många intressen och stora talanger och förmågor. Trots avsaknad av formell utbildning gav han sken av att besitta auktoritativ kunskap

¹⁵³⁷ Marcus Vipsanius Agrippa (63 f Kr-12 f Kr), romersk fältherre, statsman och arkitekt

¹⁵³⁸ Se kap 24 avsn 7

inom flera skilda områden – religion¹⁵³⁹, medicin¹⁵⁴⁰, historia¹⁵⁴¹, statsvetenskap, förvaltning, ekonomi, arkitektur, teater¹⁵⁴², o s v – på ett sätt som imponerade på människor, och männe hämmade eventuella frågor eller invändningar.

Bilden var nästan för perfekt för att vara sann.

Och kanske var den också det.

Jean hade på ett utomordentligt skickligt sätt identifierat sin målgrupps allra svagaste punkter och utnyttjat dessa till sin fördel. Via sitt ombud Fournier i Örebro i augusti 1810 hade han bedrägligt utgett sig för att vara den mäktige Napoleons hemliga förstahandsval till svensk tronföljare, lovat stora finansiella resurser till den skuldsatta svenska statens räddning, lovat kompensera hårt pressade svenska affärsmän för bortfall i det europeiska handelskriget, o s v. Det påhittade stödet från Napoleon och alla dessa utfästelser blev rekvisita som artisten skickligt använde för att förstärka den positiva bilden av sig själv. Han visste *exakt* vilka knappar han skulle trycka på, med precision, för att vända spelet om tronföljden till sin favör.

När den stiliga extroverta charmören klev in på scenen så beskådade publiken hänyrckt föreställningen, men bortsåg från fakta och detaljer. Som det kända journalistiska uttrycket lyder, "kolla aldrig en bra story" eller "låt aldrig sanningen stå i vägen för en bra story". Många riksdagsmän var vid denna tid, strax efter statskupperna 1809, extremt naiva och oförlåtligt okritiska när Jean kom in i bilden, och *lät sig* villigt förföras. Förhandsreklamerna, uppsnacket och showen bländade varje åskådare. Motståndskraften hos i vanliga fall omdömesgilla människor att se bortom det tilltalande ansiktsuttrycket, det fängslande kroppsspråket och den säkra charmerande talförheten, var satt ur spel.

Men denna polerade yta var förstas oäkta. Att han skulle haft Napoleons stöd var nonsens. Utfästelserna – *mutorna* på rak svenska – inför tronföljarvalet visade sig vara luft. Och den högtidliga eden som han svor i Rikssalen som ny tronföljare visade sig senare ha varit i bästa fall blott en teknikalitet eller etikettsfråga.

Jean Bernadotte förhöll sig i själva verket tämligen likgiltig till eder, löften och överenskommelser. Den svenska konstitutionens maktindelning, utrikesdiplomats förankring och förvaltning, rättssystemets funktionssätt m m betraktade han ganska omgående som slätstrukna, blodfattiga och obekväma inrättningar. En person av hans kaliber behövde manöverutrymme. Han kände sig ej bunden av Sveriges konstitution eller svenska samhällets lagar och normer, eller att han behövde anpassa sig till en given mall, eller att han behövde underordna sig eller ens konstruktivt samarbeta med den lagstiftande församlingen. Det fanns hela tiden en ogenerad benägenhet att sätta sig över sådana reglerande petitesseer som låg i hans väg. Och framgången i detta ingav honom en känsla av auktoritet.

Efter att ha erhållit förtroendet av Sverige att bli dess tronföljare, ehuru på bedrägliga premisser, så låg det i korten att Jean förr eller senare med juridisk och emotionell likgiltighet skulle *missbruka* detta förtroende. Stamfadern visade sig vara notoriskt opålitlig. Detta starka personlighetsdrag framträdde tydligt bl a under fälttåget 1813-1814, där lojaliteter, ansvarsförbindelser och förpliktelser bara visade sig vara tomma ord, och där den rojalistiska karriären i Sverige ju uppenbarligen bara var hans plan B. Detta kröntes med att Jean bedrog svenska armén och svenska staten på belöningarna från fälttåget och istället lade grunden till den privata familjeförmögenhet som hans efterkommande åtnjuter och förvaltar än idag.

Jean uppvisade ofta en närmast total nonchalans för sanningen. Man får intrycket av att han aldrig någonsin fullt insåg hur högt *andra* människor värdesätter sanning och oppriktighet. Han

---

¹⁵³⁹ Se t ex kap 2 avsn 24

¹⁵⁴⁰ Se t ex kap 2 avsn 24

¹⁵⁴¹ Se t ex kap 2 avsn 25

¹⁵⁴² Se t ex kap 24 avsn 2

ljög för svenska statsråd och svenska folket, han ljög för utländska statschefer och diplomater, han ljög för militära befälhavare, han planterade lögnen i pressen, han ljög för sina adoptivföräldrar och han ljög vid ett eller annat tillfälle för de allra flesta i sin omgivning. Han gjorde ideliga utfästelser som han aldrig hade för avsikt att uppfylla. Hans lögnaktighet var närmast patologisk. En av de som kanske allra bittrast erfor detta, och som uppvaknade ur sin hänförelse och började inse verkligheten alltför sent, där illusionerna började rämna bara några månader innan hon helt oväntat och plötsligt avled, efter en middag på Rosendal som adoptivsonen insisterat att hon måste närvara vid, var drottning Charlotta.¹⁵⁴³

För det mesta doldes dock detta ljugande effektivt av rökråd i form av stor charm och ett talfört verserat pladderande. Diplomatrappor från bl a ryska och brittiska representanter i Stockholm under Jeans tid som kronprins och kung berättar om ett ofta *oupphörligt* pladder, samtidigt som han själv bara hörde vad han *ville* höra. Jean hade en kuslig förmåga att begagna sig av just *ord* för att förleda sin omgivning. Han ibland nästan dränkte sin omgivning med ord, och samtida åhörare har kommenterat att man ibland fick känslan av att Jeans *uppsåt* med alla sina ord var att förleda. Han talade ofta i svepande termer och dekorerade sina högrävande utläggningar med överdrifter och hyperboler, samtidigt som han var ointresserad av detaljer. Och han gled ofta *på randen av sanningen* då hans tal innehöll förbryllande tvetydigheter och inkonsekvenser. Hans monologer utvidgades lätt till andra perifera ämnen och han drog iväg med sina resonemang längs irrelevanta tangenter, och kontentan var en egen verklighetsbeskrivning som *framstod* som fullständigt riktig. Han omformade skickligt sanningen för att passa sina egna syften. Tom hovpanegyristen professor Höjer har konstaterat, att Jeans "kluvenhet", som Höjer kallar det, ibland var "så stark och så genomgripande, att man kan fråga sig, om den ej överskrider gränsen för det psykologiskt normala".

Följden blev, att det ofta var svårt för åhörare att förstå exakt vad Jean menade, förstärkt kärnan i hans budskap, att kunna urskilja en tydlig och klar ståndpunkt. Fastän han på ytan var så värtalig, kunde vissa utläggningar från honom vid närmare analys snarare te sig undvikande, självmotsägande och tämligen ihåliga, utan vare sig någon röd tråd eller några principer. Det föreföll nästan, som nämnts ovan, som om *avsikten* eller den naturliga instinkten ibland var, särskilt när han fick motfrågor, att förleda lyssnaren snarare än att fokusera på fakta och egen ansvarsskyldighet. Jean var synnerligen beräknande och alltid redo att utnyttja, påverka eller styra en situation till sin egen fördel.

För att addera drama och lidelse till sina ord kunde han gestikulera och agera yvigt, överdrivet och teatraliskt. Hans tal kunde bli till dramaskådespel. Stamfader Bernadotte var en utomordentlig skådespelare, därom är vittnesmålen enstämmiga. Det var inte ordens innehåll som vägde tyngst, utan sättet som han uttalade dem på och de emotionella ackord han slog an. Jeans skådespeleri – rollklädnaden – har även hans tidigare arbetsgivare Napoleon noterat i flera dokumenterade uttalanden.

Under kortare och längre perioder kunde han *agera* mönstergillt i olika sammanhang för att *ge sken* av redbarhet och bygga upp goodwill. Den yttre charmen – den hänförande fasaden – byggde upp ett förtroendekapital, som i kombination med upphöjdheden av den kungliga roll han innehade användes som förklädnad för trolösa gärningar. Sin fasad av oantastlighet kunde han använda för att dupera, manipulera och svika andra för att erhålla egna fördelar. Andras goda vilja utnyttjades. Och även när Jeans agerande ej tekniskt sett utgjorde rena brott, så rörde han sig ofta i en juridisk gråzon och bröt skarpt mot grundläggande etiska normer. Samtidigt brast han i tilltro till omvärlden. Han ansåg att andra människor ej var att lita på, att de hade egna dolda agendor och kunde när som helst förråda honom. I vad som kan betecknas som *förebyggande* beräkning, så bedömde och behandlade han människor därefter.

¹⁵⁴³ Se kap 23 avsn 2

När övertalning eller charlataneri med ord ej fungerade använde han sig av andra metoder som mutor, hot, utpressning eller likartade tekniker för att driva igenom sin vilja eller underminera sina opponenter. Han *utnyttjade* andra människor för att uppnå sina egna mål; han såg deras svagheter och värderade andra personer utifrån deras lojalitet, hur de gav efter för hans vilja eller kunde förmås uträtta vad han önskade, helst utan att ifrågasätta. Exempelvis Wetterstedt blev ett utmärkt verktyg i händerna på Jean. En av de få som höll emot var den finlandssvenske stoiske generalen Adlercreutz – en vägg av integritet och någon som tidigt genomskådade Jeans hyckleri – och kanske just därför blev Adlercreutz en av de personer som Jean ogillade och fruktade allra mest.

Jean var extremt uppslagsrik, vilket periodvis kom till uttryck genom ett rastlöst, synnerligen impulsivt projektmakeri med ständigt nya infall, nya avvikelser från huvuduppgiften, nya stickspår i alla tänkbara riktningar, nya arrangemang o s v, där han fintligt utnyttjade rådande förhållanden och personer i sin omgivning. Tidigare avsiktsförklaringar och ingångna förpliktelser som stod i strid med dessa nya påfund bekymrade honom föga. Projektmakeriet framträdde särskilt tydligt inför och under fälttåget 1812-1814. Fastän detta beteende initialt kunde framstå som ambitiöst och driftigt så var han samtidigt odisciplinerad, oorganiserad, otålig och ovillig att själv underkasta sig ansträngande arbetsinsatser och umbäranden eller göra verkliga egna uppoffringar för att nå långsiktiga resultat. Ingivelser och nycker övertrumfades fokus och principer, och i allt detta projektmakeri lämnades det mesta halvfärdigt eller inte ens det.

Jeans karisma och vältalighet var svår för omvärlden att genomskåda. Hans *mask* av förståndighet och förbindlighet var nästan omöjlig att penetrera, åtminstone den första tiden i Sverige. Han gjorde en trovärdig show av sin blotta närvaro med självsäker framtoning, en flod av ord och en övertygande retorik. Allt detta kamouflerade verkligheten. Ganska snart började emellertid alltför personer anse att Jean var *alltför* smidig och hal, snarare ytlig och falsk. När han fångats i en lögn, när någon påpekade en inkonsekvens i någon av hans berättelser eller när han konfronterades med obekväma frågeställningar, blev han aldrig rådvill eller generad – han bara bearbetade och anpassade selektiva faktauppgifter så att de *verkade* konsekventa med lögnen, med vinklade halvsanningar och avledande resonemang.

Han slog ifrån sig allt personligt ansvar för egna fel och misslyckanden, och var väldigt duktig på att prata sig ur alla slags trångmål. Han hade en anmärkningsvärd förmåga att få sina gärningar att framstå som rationella, ändamålsenliga och förnuftiga. Vanligen hade han fiffiga ursäkter för sitt uppträdande, och i vissa fall förnekade han att något otillbörligt över huvud taget ägt rum, d v s han ljög sig fri från allt eget ansvar trots att fakta talade emot.

I grunden så irriterades han dock storligen av personer som vågade ifrågasätta honom. Han hatade att bli granskad och såg opposition i sakfrågor som sammansvärjningar mot honom personligen. Han hade en relativt binär uppfattning om andra människor; antingen var man en jasägare eller också en fiende. Jean kunde nämligen ej ta kritik och acceptera sakliga anmärkningar utan förnekade sina motgångar, medgav aldrig felsteg, och attackerade offensivt vem som helst som kritiserade honom. Ibland, avslöjad och trängd, reagerade han med skoningslös oförskämdhet, sarkasmer och elakhet mot den som väckt frågan. Det var ej ovanligt med tirader där han rabblade upp sina egna påstådda förtjänster såsom "bevis" på sin auktoritet och för att påminna alla om hur framstående han själv var, markera sin överlägsenhet, samtidigt som han nedvärderade och förminskade andra, ibland på ett ovärdigt sätt. Han drog sig inte för att håna och förtala erkända auktoriteter inom olika områden, t ex Gneisenau, Blüchers militärstrateg, då deras faktiska kompetens och skarpsinne var ett hot mot hans egen image som saknade motsvarande substans.

I sina offensiva urladdningar hade Jean ofta en tendens att *projicera sina egna brister på andra*; en försvarsmekanism där han tillskrev andra de mest negativa egenskaperna hos sig själv.

Trots att ha påkommits med fula och flagranta osanningar, och efter att vid upprepade tillfällen ha brutit mot sina allra heligaste löften, fann han det ändå lätt att rentvå sig från beskyllningar och när en ny möjlighet uppkom att återigen tala om sitt "hedersord", ånyo avlägga högtidliga försäkringar och ingå i personliga förpliktelser på ett alldeles övertygande sätt.

Jens *främsta* syftemål var inte Sveriges och svenska folkets väl. Hans *främsta* syftemål var vidmakthållandet av sin egen maktposition, uppbyggandet av en familjeförmögenhet att gå i arv, samt säkerställandet av dynastins fortbestånd och beskydd. Han utnyttjade systematiskt och målmedvetet sin ställning som kronprins och sedermera kung för i första hand egna syften. Den egenlystiga, exploaterande, parasiterande grundinstinkten och livsstilen löper som en röd tråd genom hela hans tid i Sverige från 1810. Han uppvisade en förbluffande girighet och en orealistisk uppfattning av sina egna befogenheter, och såg sig som *berättigad* att leva enligt sina egna regler och att ta vad han kunde inom räckhåll.

Stamfaderns grundinstinkt och handlande under sin tid i Sverige bar en starkt kleptomansk prägel, inte minst finansiellt. Den stratosfäriska tillväxten på privatkontot – *från att ha stått på noll eller minus vid ankomsten till Sverige* – skedde i form av grovt bedrägeri, grovt svindleri, grov stöld, grov förskingring och grov trolöshet mot huvudman vid flera tillfällen, där huvudmannen var svenska staten. Jens kriminella talanger var dock mångsidiga. Med nutida terminologi torde han under sin svenska karriär även gjort sig skyldig till olika grader av bl a grovt egenmäktigt förfarande, grov utpressning, grovt olaga hot, grovt hot mot tjänsteman, anstiftan till mord, grovt sabotage, grovt oredligt förfarande, grov urkundsförfalskning, grovt olaga frihetsberövande, grovt olaga tvång, grovt övergrepp i rättsak, grovt skyddande av brottsling, grovt högförräderi, grovt skattebrott, grovt bokföringsbrott, grov trolöshet vid förhandling med främmande makt, grovt landsförräderi, grovt folkrättsbrott, grovt brott mot rikets säkerhet, grovt förtal samt en hel räkka av mutbrott. Och registret tar inte slut där. Ett bekvämt faktum, för dynastigrundaren, var dock att han som statschef ägde åtalsimmunitet eftersom alla i Sverige ej var – eller är – lika inför lagen. I det ojämlika landet Sverige gäller principen att olika medborgare är olika inför lagen.¹⁵⁴⁴

Jens talade ofta om sig själv och sina bedrifter, med påhittade fakta och anekdoter som ingen tidigare hört talas om men som fick honom själv att lysa. Han hade i allra högsta grad en narcissistisk och inflaterad syn på sitt eget värde och sin viktighet, och hans fåfänga var kolossal.¹⁵⁴⁵ Efter smekmånadsperioden i Sverige kom dock hans självcentrering och egenkärlek ibland till uttryck på sätt som beklämde andra. Han kunde i olika situationer framstå som en arrogant skrävlare med uppblåst självförtroende. Hans sätt att kommunicera kunde vara temperamentsfullt, påstridigt, dominant och pompöst, särskilt då han ville kontrollera situationen och var oförmögen att inse eller acceptera att andra personer hade befogade åsikter som skilde sig från hans. Otaliga vittnesmål kommenterar hur han ständigt talade i "hyperboler", bombastiska överdrifter, för att upphöja sitt eget narrativ och döda meningsmotståndarens

¹⁵⁴⁴ Inbilskheten i detta avseende lever kvar och tycks ha fortplantat sig inom familjen bortom själva statschefsämbetet. I samband med ett familjearrangemang i juni 2013 begick Madeleine Thérèse Amélie Josephine Bernadotte (1982-), som begått trafikbrott tidigare, ett nytt trafikbrott. Reflexmässigt åberopade hon emellertid själv "åtalsimmunitet" – en behändig term att kasta tillbaka på polismannen i yttre tjänst som ingrep på gatan. Det hela slutade med att ärendet avskrevs efter fintligt samarbete mellan hovets desinformationsavdelning, länsstyrelsen, en anonym högre beslutsfattare inom polismyndigheten, samt annan icke namngiven högre befattningshavare (en osynlig hand som, likt Svea hovrätt exemplifierat vid många tillfällen, i detta fallet svävade en liten bit *ovanför* lagboken när man bistod familjen på slottet). Från hovet ville man i efterhand givetvis tysta ner incidenten. Även fastän förseelsen i sig var ganska bagatellartad, så ska signalvärdet till den breda allmänheten av fru Bernadottes åberopade "åtalsimmunitet" ej underskattas, en inrodd särbehandlingsmentalitet som är allt annat än klädsam.

¹⁵⁴⁵ "Superbia" (ett inbillat högre eget värde gentemot andra) och "avaritia" (ett överdrivet begär efter erkännande, prestige, pengar, tillgångar, förmåner etc) utgör två av de sju dödssynderna i den lista som påven Gregorius I (ca 540-604) fastställde år 590.

argument. Bakom denna extremt dryga fasad fanns emellertid, vid närmare skärskådan, varken kunskap eller duglighet. Hans inneboende mindervärdeskomplex blev tydligt när han försökte övertyga omvärlden att han var en mästare, ett geni, den kunnigaste, den mest värdige o s v, trots att han egentligen var en medelmåtta utan vare sig självdisciplin, fokus, sakkännedom eller begåvning.

Det framgår av källmaterialet att Jeans mor, som påstås ha lidit av psykisk ohälsa,¹⁵⁴⁶ velat inpränta sträng "lydnad och tukt" i Jean från tidig ålder. Modern hade varit den som härskade hemma och hon hade behandlat lille Jean särskilt hårt och aggressivt. Jean hade vuxit upp helt utan kärlek, tillit, respekt och trygghet. Han hade följaktligen blivit ett svåruppfostrat, argsint, bångstyrigt barn som ofta hamnat i bråk och slagsmål med andra grabbar i Pau, och hade därigenom fått två ärr i pannan, varav det ena ska ha orsakats av ett slag med en sten. Fadern hade velat att Jean skulle bli advokat och sonen hade som 15-åring fått praktisera på en byrå, men saknat ro och disciplin för kontorsarbetsuppgifterna, och hellre ägnat sig åt distraktioner än arbete. Chefen på byrån hade rått honom flera gånger att hitta ett annat kall i livet.

Enligt forskare hade Jean under sin barn- och ungdomsår burit på en stark känsla av att vara förbisedd, försummad, vilket lagt grunden för ett livslångt begär efter *upprättelse* och t o m *vedergällning*, ett bittert och stundom grälsjukt krav på omgivningen att respektera honom. Jämnåriga kamrater hade känt sig obekväma i Jeans umgänge hemma i Pau då han "hade en hög tanke om sig själv", enligt en källa. Efter inryckningen i franska armén som 17-åring hade denna vedergällningsinstinkt hos Jean stärkts än mer. Vid en längre permission,¹⁵⁴⁷ som han som menig soldat tillbringat i Pau, hade Jean *sökt* framkalla ordväxlingar och dispyter med sina jämnåriga, och uppvisat en spydighet som gjort honom illa omtyckt. En gång hade han hamnat i ett bråk som slutat med att han misshandlat och blodigt sårat med svärd en annan ung kille vid namn Castaing från grannbyn Lescar¹⁵⁴⁸ i en "förskräcklig scen" som skrämmt upp hela samhället. Avskyn i Pau mot Jean hade vuxit ännu mer, och han hade därefter brådstörtat lämnat sin hemstad för att aldrig mer återvända. Episoden hade inträffat i slutet av 1783, strax innan han skulle fylla 21.¹⁵⁴⁹

Under ytan fanns alltså ett mycket fragilt ego med ett enormt och omätligt bekräftelsebehov, en ständig fordran på omvärldens erkännande. Med sin fängslande persona i vuxen ålder talade han ofta på ett självförstorande sätt, och i källmaterialet finns hundratals exempel på hur han ofta, ständigt, påminde andra om att han minsann var en av de främsta militära befälhavarna, en av de främsta statsmännen, en av de främsta förvaltarna, en av de främsta finansmännen, o s v. I källorna finns även exempel på hur han framhävde sig själv som sakkunnig inom läkekonsten, inom arkitektur, inom teaterkonsten, m m. Han var en av de bästa, helt enkelt, nästan oavsett domän.

Han gjorde gärna drama av sina entréer och sin närvaro, var väldigt mån om sin yttre image och älskade uppmärksamhet. Jean hade, djupt under ytan, ett utomordentligt bördskomplex jämte sitt mindervärdeskomplex, och var genom hela sitt liv i Sverige *extremt* smickerkänslig, utan motsvarighet i modern svensk historia. Utan hurrarop, sång och eventuellt illumination på kvällen kunde ett framträdande eller en hemkomst från exempelvis Norge inte ske. Han saknade självkänedom, bar på en enorm självöverskattning och fordrade hela tiden bifall,

¹⁵⁴⁶ Se kap 9 avsn 13

¹⁵⁴⁷ Efter två år i armén erhöll man sex månaders permission. Jean permission hade förlängts två gånger under förevändning av "hälsoproblem", men det har även spekulerats i om det rörde sig om motivationsproblem för militärtjänstgöringen, disciplinen eller subordinationen.

¹⁵⁴⁸ Lescar ligger ca 6-7 km nordväst om centrala Pau

¹⁵⁴⁹ Alan Palmer hävdar i sin biografi att Jean återvände till Pau vid ytterligare ett tillfälle p g a svår sjukdom under sin armétjänstgöring, i början av 1785, men då upplevde ett främlingskap i Pau, kanske främst visavi sin mor, och att han därefter aldrig återsåg sin familj eller sin hembygd.

uppmärksamhet, beröm, inställsamhet. Han inbillade sig faktiskt även, utom den senare delen av sitt liv, att omvärlden vördade honom lika mycket som han själv. Så var ej fallet. Stamfaders valspråk, "Folkets kärlek min belöning", säger mer om hans narcissistiska självbild än reflekterar verkligheten. Historikern Alma Söderhjelm framhåller att "om ovationerna uteblev kände Carl Johan det som en *orättvisa*".

Problem som kom i hans väg relaterade han givetvis aldrig till någon egen mänsklig brist, utan han såg dessa som resultatet av opålitliga medarbetare eller ett orättvist och inkompetent system. Motgångar var *alltid* andras fel. Aldrig förekom någon genuin och ödmjuk självrannsakan, utan snarare självömkan. Ej sällan såg han *sig själv* som det verkliga offret. Detta kom till uttryck genom många utläggningar om hur omvärlden hade fel och han hade rätt – han som ju verkligen gjort *allt* för Sverige och svenskarna. Ingen förstod hans storhet och visade honom tillräcklig tacksamhet. Flera gånger innehöll dessa passionerade anföranden tomma hot om att "överge" Sverige och vid flera tillfällen även hot om självmord.

Han uppvisade aldrig heller någon genuin skamkänsla. Även fastän den tydligaste röda tråden i hans rojalistiska karriär i Sverige var *egennyttan*, ibland med grova överträdelse av all moralisk anständighet, visade han aldrig minsta tecken på ånger.

Hans inre moraliska röst, det som skulle kunna kallas *samvete*, var klen. Han tyckts i detta och flera andra avseenden saknat vad som ibland kallas för *interna kontroller*. Jean kände till samhällets skrivna och oskrivna ordningsregler på ett rent intellektuellt plan, men valde många gånger att göra som han bestämde själv, när han visste att han kunde komma undan med det.

Likaledes var han häpnadsväckande bekymmerslös vad gällde *konsekvenserna* av sitt beteende. Konkreta omedelbara belöningar åt sig själv ställdes mot vaga framtida konsekvenser. Återverkningarna för den drabbade parten framstod ofta som svävande och tämligen obetydliga.

Stamfaderns ögon var mörka, hans blick var oerhört intensiv. I den historiska källlitteraturen beskrivs den ofta som "blixtrande" eller "eldig" även i lugna situationer. Han kunde med den genomträngande blicken fixera sin motpart med en hypnotisk intensitet som illa berörde och gjorde motparten obekvä, överväldigad eller modstulen.

Jeans lynne var labilt och hans självbehärskning var dålig eller obefintlig. Det har sagts att han var en person med förmåga att starta gräl i enrum. Från att ha verkat samlad och oberörd kunde han få plötsliga, dramatiska vredesutbrott. Dessa våldsamma, rasande urladdningar – ofta refererade till som "gaskonnader" av samtida observatörer – var Jeans signum och omtalas oräkneliga gånger i källmaterialet. De mekanismer som hämmar uppträdandet och utåtagerandet hos normala vuxna människor var mycket svaga hos Jean; impulskontrollen var ytterst skör. Minsta provokation kunde vara tillräcklig för att dessa spärrar skulle hävas. Det spelade ingen roll hur höga positioner och fina titlar han fick; överkänsligheten fanns där ända till slutet. Det fanns hos Jean bakom fasaden hela tiden en avsevärd otrygghet, en mycket skör självkänsla, en *vetskap* att bakom kulissen så gömdes en stor bluff, ett stort ingenting. Det absolut värsta som kunde hända var när någon betvivlade hans auktoritet och kvalifikationer, d v s underskattade honom och därmed "kränkte" hans värdighet. Jean var oerhört lättkränkt och avkrävde mer eller mindre alltid omvärldens uppskattning och erkännande.¹⁵⁵⁰ Vid dessa tillfällen reagerade han som allra ursinnigast, och varje tillstymmelse till kritik gendrevs med oproportionerlig vedergällning. Denna verbala aggressivitet med okontrollerade haranger kunde

¹⁵⁵⁰ Under förhandlingarna kring värdet av den svenska arméns vågmästarroll inför kriget mot Napoleon 1813-1814, berättas i en dagbok hur Jean vid ett tillfälle drog sig för att skriva ett brev direkt till den brittiske prins-regenten, utur farhåga att efteråt erhålla svar blott från t ex den brittiske utrikesministern, alltså någon underordnad. En sådan *fördmjukelse* tänkte han inte blottställa sig för! Han förklarade för ambassadören att om han brevlades skulle ta kontakt med den brittiska statsledningen, måste han på förhand veta att han fick ett *egenhändigt* svar från *prinsen-regenten* och ingen annan – annars skulle han anse detta som en *skymf* mot honom personligen och omedelbart inleda alliansförhandlingar med Napoleon, Storbritanniens ärkefiende.

bryta ut i väldigt olämpliga sammanhang. Men hans utbrott, hur extrema de än var, var ofta kortlivade och han kunde snabbt återgå och surrealistiskt fortsätta precis som om ingenting hade hänt. Ibland slog det över åt andra hållet, där en plötslig humörexlosion från att ha varit behärskad, kort därefter återgick lika plötsligt i lugn sans och extrem vänlighet. Han erkände aldrig med ord att han gjort fel, men han blev överdrivet tillmötesgående efter att stormen lagt sig och han insett att han passerat flera gränser under sitt utbrott. Dessa kraftiga tvära kast i lynnet – bipolära ytterligheter, som Dr Jekyll och Mr Hyde – förbryllade många gånger samtidigt och är frekvent omtalade i källmaterialet.

I dessa gaskonnader orerade han ofta om sin eländiga situation som *andra* försatt honom i, ofta med stor självömkan. Uppträdandet kunde vara så hetlevrat att åskådaren *förleddes att tro* att huvudpersonen led av eländig smärta och desperation. Men den skarpa betraktaren upptäckte så småningom att detta teatraliska, ibland infantila, hämningslösa, omogna uppträdande mer handlade om *själva manifestationen*. Jeans gaskonnader handlade om att låta göra en ljudlig och obehärskad markering gentemot en upplevd "orättvisa", ett "svek" eller en "förolämpning", snarare än ett utlopp för genuina känslor. Dessa stora lidelsefulla urladdningar saknade emotionell uppriktighet. Gustaf Löwenhielm skrev uppgivet i ett privat brev till verktyget Wetterstedt vid ett tillfälle under fälttåget 1813, med anledning av Jeans mycket opassande uppträdande, att "skäl att *ha* humör, och skäl att *markera* humör, äro tvenne alldeles olika ting".

Flera av Jeans karaktärsdrag – särskilt hans egenkärlek, bedräglighet och avsaknad av ånger – är nära förknippade med en djup brist på *empati*. Andra individers innersta känslor, passioner och reflektioner, inklusive sonen Oscars, var ingen väsentlig angelägenhet för stamfadern. Det berättas också i källmaterialet att Jean uppträdde oberört vid underrättelsen om kollegors och andra personers död. När någon person som han närmare känt eller ofta varit i beröring med avled visade han sällan någon djup medkänsla. Tvärtom syntes han likgiltig. Det tycktes som om det gjort Jean alldeles detsamma om personen levde eller inte levde. Personer som varit nära rådgivare eller betrodda bekantskaper, som han precis nyss fört enskilda familjära samtal med, men som plötsligt därpå avled, visade han inte den minsta saknad för. Snarare demonstrerades vid dessa tillfällen, återigen, en närmast total avsaknad av *empati*. Liv eller död hos andra människor var bara två olika normaltilstånd, inget mer än så. Han betraktade andra människor som inte mycket mer än verktyg eller resurser. Ett förlorad nära kollega var bara en förlorad resurs; människor var utbytbara, enligt hans egen utsägo på detta ämne. Han kunde visserligen känna engagemang för andra människor som betydde någonting för honom, men bara upp till en viss gräns. Han uppvisade inte äkta, självupppoffrande, förbehållslös *kärlek* till en annan människa. I slutändan fanns alltid i avgörande situationer en bakomliggande egennyttig beräkning.

Likaledes var han själv inte fullt mottaglig för vänlighet eller förtroende som visades honom av andra människor. Oavsett hur välvilligt han behandlades, och oavsett vilka uppoffringar som gjordes av omvärlden för hans skull, reagerade han inte med visad konsekvent uppskattning, utan snarare ofta med misstro och sarkasm. På motsvarande sätt så kunde han själv *verka* väldigt generös och omtänksam, men dessa publika och symboliska gärningar kan ses som en täckmantel för att skapa en image av redbarhet, en *mask*. Manifesterad social godhjärtighet förvärvade åt Jean beundran och tacksamhet. Det *verkade* handla om oegennyttig spontanitet, men dock med minimala egentliga personliga kostnader för huvudpersonen; ett ytligt engagemang utan reell personlig uppoffring. Han var instinktivt misstänksam mot omvärlden och hyste en permanent förbehållsamhet gentemot densamma.

Det finns ögonvittnesskildringar av hur hans humör och humörsvängningar framträdde desto grällare i samband med alkoholförtäring. Han drack regelbundet om kvällarna på slottet, mest champagne, och kunde då enligt vittnesuppgifter bli arg och vresig. Han kunde i sociala sammanhang vara sentimental och sällskaplig och berätta historier om sina tidigare bedrifter,

givetvis, men även, särskilt efter ett par glas, uppvisa en besynnerlig slags vulgaritet, härsklysten oförskämndhet och högfärd. Inte ens hans egen bitch, Magnus Brahe, var då immun utan kunde anklagas och förnedras inför församlade gäster med knivskarpa sarkasmer.

Jean var otrogen mot Désirée både under sin förordnanden utomlands under de sista åren i den franska armén, och även från ett tidigt skede efter sin ankomst till Sverige. Han sökte i Sverige sina sexuella förbindelser bland kvinnor av lägre social status – de som brukar omtalas oftast är en ogift kvinna bland hovpersonalen och en köksa på en restaurang i Stockholm – även om Jean ej tycks ha haft något överdrivet begär efter sex. Enligt vittnesmål så innebar dessa sexuella förbindelser emellertid inga emotionella åtaganden och förpliktelser.

Jean saknade självdistans. Han förmådde ej se sig själv med andras ögon; han *förstod* inte hur han betraktades av omvärlden. Istället för att analysera och rannsaka sig själv i kritiska skeenden i livet när han konfronterades med omvärldens ogillande och förargelse, skyllde han som bekant sina bekymmer på andra med de bräckligaste förevändningarna jämte minutiösa och raffinerade utläggningar och förklaringar. Han saknade, som tidigare konstaterats, förmåga att själv uppleva verklig ånger eller skam. Det fanns aldrig hos honom något intresse av att komma till insikt om att vilja förändra och förbättra sig själv. I den mån han någonsin *gav sken* av att utvärdera sig själv i sina ordflöden var detta blott ett verbalt skuggspel; hans resonemang var inte självinsikt utan en *imitation* av självinsikt.

Slutligen kan nämnas att även fastän stamfadern kunde vara alert och alltid charmigt talför, med på ytan underfundiga och träffande kommentarer i vanliga konversationer, brast han i humor. Han saknade humor lika mycket som han saknade självdistans. Flera samtida historiska källor kommenterar specifikt humorbristen.

Så vad summerar då allt detta till?

Jean som person, vad kan man säga om honom?

Författaren till denna bok har ingen akademisk utbildning i psykologi, och har aldrig arbetat professionellt med psykologi, beteendeanalys eller relaterade områden. Författaren kan därför ej anses formenligt behörig att på något sätt uttala sig sakkunnigt om en historisk persons psykiska status eller söka leda i bevis en analys av någon som avled för ett halvdussin generationer sedan.

Men med detta sagt, så har författaren ändå under nära nog ett decennium studerat detta historiska skede med de inblandade huvudpersonerna under 25 000 arbetstimmar och granskat ännu fler sidor med källmaterial – inklusive dagböcker, brev, memoarer, en kolossal mängd privata redogörelser, ögonvittnesskildringar, samtidsberättelser m m från den aktuella tidsperioden, samt en ansenlig kvantitet sentida historieuppteckningar, avhandlingar, biografier m m – där Jeans personlighet och agerande frekvent beskrivs och emellanåt utvärderas. Ibland beskrivs enskilda episoder i källmaterialet utifrån flera olika "kameravinklar" samtidigt, av sinsemellan helt oberoende iakttagare med helt olika utgångspunkter och infallsvinklar, men oftast med helt samstämmigt innehåll.

Författaren har ej uppdiaktat något av ovanstående, utan vad som redovisats här är en förutsättningslös sammanfattning av frekvent återkommande observationer och bärande teman direkt ur det digra källmaterialet. Den terminologi och många formuleringar som figurerar för att beskriva aspekter av Jeans personlighet och beteende är i stora delar oförändrad sen slutet av 1700-talet, och alla Jeans citat som återges i boken är autentiskt och ordagrant återgivna.

Författaren bedömer sålunda att översikten i detta avsnitt – fastän ofullständig – ej ger en oriktig bild av verkligheten. På pluskontot finns hela tiden exempelvis charmen, självförtroendet, intelligensen och belevnheten, på minuskontot en hel del annat.

Men återigen, vad summerar detta till?

Känsliga läsare kan nu hoppa direkt till kapitel 25, för här kommer en jobbig hypotes.

Faktum är att profileringen av Jean Baptiste Bernadotte – som utgår från det formliga jättemagasin av vittnesmål och historisk dokumentation och litteratur som existerar – överensstämmer närmast identiskt, ofta ordagrant, med de ingående beskrivningar som de världsledande auktoriteterna professor Hervey Cleckley¹⁵⁵¹ och professor Robert Hare¹⁵⁵² ger av personer med diagnosen *psykopati*.

På punkt efter punkt efter punkt, ibland med spöklik samklang och likalydande språk, sammanfaller de detaljrika skildringarna i källmaterialet av Jean med dessa professors framställningar och definitioner i sina publicerade referensverk, kliniska diagnosunderlag och andra rapporter. Denna distinkta kongruens är helt obestridbar.

Andra psykologer adderar en intressant förklaring till detta beteende. De menar att det kan ha funnits en djupt förborgad del av personen i fråga som *inte* tyckte att han själv var fantastisk. D v s att Jeans ego var ytterst fragilt och hela tiden måste stöttas upp; att han fordrade ständig bekräftelse från omvärlden därför att han någonstans väldigt djupt därinne, väl dolt, *visste* att han inte över huvud taget var vad han utgav sig för att vara. Om – hypotetiskt – Jean skulle gått i terapi, skulle psykoanalytikern i botten av all denna egna grandiositet och förminskning av andra, denna notoriska opålitlighet, denna ytliga karisma, detta omätliga egna bekräftelsebehov och självhävdelsebehov, detta manipulativa och bedrägliga beteende, denna egennyttan och parasiterande livsstil, möjligen finna... *ett mycket osäkert, kanske vettskrämt barn som gömmer sig någonstans*. Ett nervöst barn i ett hem präglad av moderns labila utbrott och en avsaknad av närhet och respekt. Och ett exceptionellt mindervärdeskomplex, ett skriande rop på upprättelse som ekar under hela det otrygga barnets vuxna liv, en revansch, en *hämnd*. Men denna del, grunden för Jeans beteende, var så väl undertryckt, så bortträngd från hans eget och andras medvetande att den skulle vara nästan omöjlig för någon att upptäcka.

Om man skulle söka avgöra vem Jean Bernadotte personlighetsmässigt är mest lik av politiker och statsmän i vår egen tid, så är svaret givet – nämligen USAs förre president Donald Trump¹⁵⁵³. De skiljer sig såtillvida att Trump gjorde mer kontinuerligt och ofiltrerat publikt väsen av sig än Jean, vilket främst kan förklaras med att media fungerar annorlunda nu än då. Men i fråga om grundläggande instinkter, synen på andra människor, lögnaktigheten, egennyttan, egenkärleken o s v, ligger de mycket nära varandra.

Författarens *bedömning* – om än blott en lekmannabedömning – är att Jean inte bara hade vissa ytliga särdrag och attribut som redan fick samtiden att seriöst undra. Och det stannade inte vid bipolaritet, ett patologiskt ljugeri och en odiskutabel narcissistisk personlighetsstörning. De extensivt och minutiöst dokumenterade karaktärsdragen och symptomen tycks samstämt, och med spöklikt ordagrann överensstämmelse med formuleringar som återfinns i modern forskning, peka mot att Jean Baptiste Bernadotte, släktens stamfader, var en fullblodspsykopat.

---

¹⁵⁵¹ Hervey Milton Cleckley (1903-1984), amerikansk psykiater

¹⁵⁵² Robert David Hare (1934-), kanadensisk psykiater

¹⁵⁵³ Donald John Trump (1946-), amerikansk politiker, företagsledare och tv-personlighet

Kapitel 25

12 maj 1844 – 8 januari 1976

Avsnitt

1. *Ett hov olikt alla andra*
2. *Smulor*
3. *Ett Sverige som söker sin identitet*
4. *Järnvägar*
5. *Hertha*
6. *Ett delat land*
7. *Husandakt*
8. *Elegi*
9. *Röster som inte hörs*
10. *Farväl kära mor*
11. *Albion*
12. *En brädkista och en mullhög*
13. *Den där unionen*
14. *Josephine*
15. *"Känn dig själv"*
16. *Sverige genomskådat*
17. *Två trick*
18. *Norge förklarar för Oscar Fredrik Bernadotte vem som äger makten*
19. *Rebeller*
20. *99,95% av norrmännen ratar unionen med Sverige*
21. *Rättelser*
22. *En båt som aldrig kom*
23. *Det bästa stället på jorden*
24. *Disharmoni och den nya ordningen*
25. *Äreminnen*
26. *"I will sign this letter with Love, to all of Ned's people"*

ETT HOV OLIKT ALLA ANDRA

Den franske envoyén Charles-Edgar de Mornay beskriver det svenska hovet vid denna tidpunkt, tidigt 1840-tal, som ägande *en absolut brist på kapabla män och ett överflöd av intriganter och lycksökare*. Och svenska iakttagare stöder detta vittnesmål.

Vidare ansågs Josefina som en *fejk* och föga attraktiv, senig. Oscar var hunsad av sin hustru, åt vilken han måste göra många eftergifter för att botgöra sin ständiga otrohet. Josefina var ej särskilt passionerad eller känslig, men hon utnyttjade Oscars snedsprång till sin egen fördel genom att ställa till med våldsamma scener av svartsjuka – perfekt spelade – som slutade med att Oscar böjde sig för den allsmäktiga viljan från den upprörda hustrun i fråga om politiska ställningstaganden.

Ett annat vittne, landshövding Nauckhoff, tecknar hur Oscar 1844 förväntade sig att bli kysst på handen av besökare i sitt audiensrum, en teater som samtiden ansåg helt förlegad. Oscar hade efter pappens död lagt sig an med "ett plus av affektation", d v s ett överskott av tillgjordhet. Ännu ett vittne, Oscars egen adjutant Johan August Hazelius¹⁵⁵⁴, beskriver i ett senare skede sin chef så här:

"Härskande drag: fåfänga. Denna ingår väsentligt i allt vad som företas. Älskar ingen, också inte älskad av en enda. Ser gärna att alla uppoffra sig. Håller aldrig någon ryggen fri. Överger snart. Belönar aldrig någon tjänst, emedan all tjänst anses som en heder. Anspråk på tacksamhet, själv aldrig tacksam."

Oscar skildras även från forskarhåll i modern tid som beräknande och feg, där han såg till att alltid "hålla ryggen fri och återtågslinjen klar", d v s om det skulle bli motigt att stå upp för en åsikt, ett ställningstagande eller en princip, såg han alltid till att ha en smitväg fri för att slippa ut ur situationen.

Ett samtida vittnesmål beskriver Oscar som varande "småfnask¹⁵⁵⁵ i allt och brist på försonande högsinhet". Ytterligare ett vittne, iakttagaren och skildraren Johan Fredrik af Lundblad skriver:

"Med det åskådliga och tydliga i hans framställningssätt var det klent. Talade man med honom, så kom man ur hans umgänge med förvåning över så stor dunkelhet i begrepp."

Carl Gustaf Löwenhielm tecknar Oscar på våren 1844 som "blek, uttröttad". Professor Gunnar Heckscher beskriver Oscar som konfliktskygg och i avsaknad av pondus. Professor Alma Söderhjelm påpekar likaledes att Oscars hälsa ända sen barndomen varit bräcklig, skör; en ömtålig person, både fysiskt och psykiskt, som ofta kände sig trött och "utschasad".

Den franske diplomaten Adolphe de Bacourt¹⁵⁵⁶ var av samtiden känd för sin karaktär, kompetens, hederlighet och oförvitlighet. Talleyrand sade t ex om Bacourt att "jag har aldrig träffat någon så ärlig". Redan i tidiga 20-årsåldern hade Bacourt haft ett uppdrag vid den franska beskickningen i Stockholm, och därefter tjänstgjort vid de franska ambassaderna i Haag, London, Karlsruhe och Washington. Sålunda en man som under två decennier arbetat nära både flera av Europas hov samt den amerikanska regeringen, och som anförtroddes viktiga värv.

Efter stamfaderns frånfälle fick Bacourt på våren 1844 i uppdrag av den franske kungen Louis-Philippe personligen att resa till Stockholm lyckönska sonen Oscar till dennes tronbestigning. Bacourts egen dagbok från denna resa – publicerad i en fransk tidning av en släkting ett halvt sekel senare – är av intresse, då den måste bedömas som trovärdig och sanningsenlig.

¹⁵⁵⁴ Johan August Hazelius (1797-1871), svensk militärofficer, hovman, publicist och riksdagsman

¹⁵⁵⁵ småfnask = person som sysslar med små, ringa eller obetydliga saker eller angelägenheter

¹⁵⁵⁶ Louis Adolphe Aimé Fourier de Bacourt (1801-1865), fransk diplomat

Ur dagboken får vi veta att Bacourt den **12 maj 1844** anlände till Stockholm. Den **16 maj** ägde det första mötet rum med kung Oscar, drottning Josefina och änkedrottningen Désirée. Bacourt och Oscar hade ett långt samtal. Efteråt skriver Bacourt i sin dagbok att kung Oscar nog hade goda intentioner, men:

”...hans intelligens verkar vara medioker och hans karaktär måste vara svag och osäker. --- Han har varken förfining eller värdighet i utseende eller uppförande. --- I denna vänskapliga mottagning inget kungligt, och i denne suveräns röst inget imponerande eller stilfullt.”

Bacourts dagbok berättar samma dag även om drottning Josefina:

”Drottningen, utan skönhet, är tillmötesgående, t o m ivrig. --- Hon är mycket artig, men hennes falska blick verkar motsäga hennes överdrivna ord. Hon har inte en drottningens språk över huvud taget, utan det av en kvinna som *vill verka* ämabel och till varje pris uppskattas, beundras. Hon sägs vara intrigerande, upphetsad och förtjust i att lägga sig i saker som hon inte har något med att göra.”

Vidare berättar Bacourt om Josefinas ”mycket despotiska” uppfostran av kungabarnen, en uppfostran som hon ville ombestyrja själv utan maken Oscars inblandning. Kronprins Carl, född 1826 och just 18 år fyllda, var särskilt hårt hållen. Josefinas tanke var att uppfostra Carl så att han aldrig blev som sin far – en notoriskt otrogen, sextrånande kvinnotjusare – och för att nå detta resultat hade hon förbjudit Carl att använda kikare på teatern, förbjudit honom att dansa och uttryckligen förbjudit honom att ens tala med tjejer.¹⁵⁵⁷ Det var tydligen omöjligt att förklara för Josefina att med detta drakoniska abstinenssystem skulle ett diametralt motsatt resultat erhållas.¹⁵⁵⁸

Sedan var det dags för Bacourt att träffa änkedrottningen Désirée Bernadotte. Detta möte varade i 90 minuter där borgardottern från Marseille med självömkan pladdrade på oavbrutet om en rad ointressanta och irrelevanta ämnen, helt onyanserat och utan omvärldsperspektiv. Den roll hon en gång tilldelats – Sveriges drottning – var definitivt inte hennes. Désirée producerade en vägg av ord, nonsens, svammel, luft, utan ett uns till naturlig nyfikenhet på den hon talade till. Bacourt rapporterar:

”Hon började tala med mig om hennes plågor i mer löjliga än passande termer, sedan om Paris, hennes familj, hennes vänner, hennes förflutna, och allt detta med en sannerligen bedrövlig vulgaritet¹⁵⁵⁹. Kungligheten har ej förändrat detta, vilket är *beklagligt för kronans status*; hon har alltid varit och kommer alltid att förbli en mycket ordinär borgarkvinna, förbluffad över sin upphöjelse och förbluffande att skåda på en tron. Mina öron surrar ännu med alla absurda historier hon berättade för mig med ett utmattande ordflöde.”

På söndagskvällen den **19 maj** bevistade Bacourt en middag på slottet, med kung Oscar och drottning Josefina, där han gjorde ytterligare iakttagelser som han dokumenterade:

”Kungen tycktes mig ännu mer medioker än vid min första audiens. Han talade länge med Mornay och mig utan att det är möjligt att sammanfatta vad han sade eftersom hans ord är meningslösa och hans idéer vaga. --- Såvitt jag kan bedöma är intelligensen inskränkt och karaktären svag. Drottningen har ingen stil i hennes klädsel. Hon ger komplimanger till överdrift, hela tiden på scenen utan att veta sin roll, och framför den varken korrekt eller väl; hon är varken respektabel eller sympatisk. Denna överdrivna artighet, snarare än att smickra den som har äran att vara dess föremål, försätter honom i misstro för att mimiken jävar orden. Avsaknaden av

¹⁵⁵⁷ Hovpanegyrikens överstepräst, revisionisten Torvald Höjer, kallar Josefina ”ett mönster som moder”. Två prickar för mycket där.

¹⁵⁵⁸ Kronprins Carl Ludvig Eugen Bernadotte (1826-1872), sedermera kung under artistnamnet Karl XV, blev mycket riktigt en av släkten Bernadottes mest beryktade kvinnotjusare och riksbetäckare i historien, vilket inte säger litet, och påstås ha varit far till en stor skara utomäktenskapliga barn. En av släktens största avelshingstar till barn på byn.

¹⁵⁵⁹ vulgaritet = simpelhet, grovhet, smaklöshet, tarvlighet; brist på bildning, smak, kultur, förfining

skönhet blir än mer påtaglig då en formell klädsel inte lyckas försköna kroppsbyggnaden. --- Hennes grimaser vanpryder henne och hennes tillgjordhet gör henne obehaglig.”

Bacourt kommenterar även kungabarnen:

”Kronprinsen, Carl, är lång och välbyggd. Hans ansikte är inte vackert och hans uppsyn är inte ärlig. Han är, sägs det, väldigt butter, vilket enligt människor i hans omgivning faller tillbaka på det missnöje och det dåliga humör som orsakas honom de eviga tyrannierna och trakasserierna av hans mor, gentemot vem han aldrig revolterar.”

Den **20 maj** noterade Bacourt följande sammanfattande intryck i dagboken:

”Detta hov är olikt alla andra jag sett tidigare. Där finns varken Londons höga och imposanta ståtlighet, eller Bryssels goda och förnäma charm, eller Haags värdiga och eleganta belevnhet, eller Tuileriernas åldriga och gravitetiska fernissa. --- *Allena*, så är den unge prins Oscar ett undantag i den inte särskilt kungliga svenska familjen.”

Så där har vi det. Bernadotte generation två och tre. Kung Oscar halvtrög och velig, drottning Josefina fullständigt oattraktiv och genomfalsk, äldste sonen Carl en tryckkokare av sexuell frustration, övriga ungar inget att imponeras över förutom möjligen prins Oscar, 15 år gammal vid tillfället, som hade viss potential. I övrigt noll, enligt detta vittnesmål. Medelklass och uppkomlingar, tröttsamt tillgjorda och substanslösa.

På återresan via Köpenhamn träffade Bacourt den svenske hovmannen Henning Hamilton¹⁵⁶⁰, drottning Josefinas kammarherre. Bacourt noterar i sin dagbok några dagar senare följande om Hamilton, som bedöms vara en intelligent, välinformerad och klarsynt man:

”Trots sina sympatier för Bernadottedynastin --- så tror han att om prinsen av Vasa hade pengar och även lite förmåga, två saker som saknas honom helt, kunde han bli en formidabel rival till kung Oscar.”

Kapitel 25 avsnitt 2

SMULOR

Det råde deflation och ekonomisk depression i Sverige. Den **22 maj 1844** var det marknad i Vimmerby. Mycket folk var där men ”omsättningen var mer än vanligt trög” meddelade *Westerviks Weckoblad*, och fortsatte:

”Av lantmannavaror var betydlig tillförsel, men, då man undantar viktualier¹⁵⁶¹, vilka merendels alltid och allestädes vinna avsättning, kan man säga att avsättningen var ytterst liten, och det var högst få spannmålslass, som ej fingo behålla samma ägare och återvända på samma väg som det kommit. Tillförseln av kreatur var obetydlig och avsättningen därmed nästan ingen.”

Trots att Jean var borta fanns ett kvardröjande agg och en bitterhet mot den svenska kungamakten och feodalismen som sådan, som bottnade just i klassorättvisorna och utestängandet av stora massor från delaktighet i samhället, ett förhållande som cementerats sen 1810. De enorma summor som det bernadotteska hovet kostade svenska staten och dess skattebetalare retade många. I Norge hade kort efter Jeans begravning beslutats om en ny ordning för anslag till hovet, som innebar en indragning av 58 hovtjänster. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* kommenterade detta den **15 juni**:

”Emellertid ger just den nyssnämnda nya ordningen en anledning, att då därigenom 58 hovtjänster indragits i Norge, att man ska se ett proportionerligt antal indragna för framtiden här i Sverige, och det är åtminstone något. *Förr än man slipper, helt och hållet, denna onödiga*

¹⁵⁶⁰ Henning Ludvig Hugo Hamilton (1814-1886), svensk hovman, ämbetsman och politiker

¹⁵⁶¹ viktualier = livsmedel, matvaror, såsom t ex salt, fisk, smör och fläsk

och till så mycket ont ledande institution, må man dock förgäves vänta att se personliga intriger och kotteri-inflytelser avlägsnade från de allmänna ärendenas ledning.”

Ovanstående sats illustrerar den desillusion och besvikelse, den uppbragthet och upprördhet, som Jean undertryckt i flera decennier men som nu i efterhand kom upp till ytan, och som var mer utbredd hos svenska folket än man kanske kan tro, även om många av samhällets obesuttna inte kunde formulera sina känslor av upplevd orättvisa i ord eller konkret politik. Missförhållandena i Sverige var *institutionaliserade*, och det bernadotteska kungahuset stod på 1840-talet som den främsta beskyddaren och symbolen för dessa missförhållanden, trots de framtidsförhoppningar som – med viss reservation, ska tilläggas – ställdes på Oscar. Inkompetens och egennytta hade härskat under de senaste decennierna, i såväl det yttersta styret som den bredare statsförvaltningen. Sverige var ett land med enorma naturtillgångar, med ett ärligt och hårt arbetande folk, och det rådde långvarig fred samtidigt som den industriella revolutionen accelererade kraftigt i omvärlden... Men svenska folket förblev *fattigt*. Varför var det så? Och vart i helvete försvann överskottet på det som producerades i Sverige?

Sommaren 1844 blev regnig och kall.¹⁵⁶² Den **17 juli** skrev tidningen *Hwad Nytt?* om ruskovädrena som avlöste varandra i norra Småland:

”Höbärgningen här i orten är avbruten av en regnig väderlek, som nu en veckas tid nästan oavbrutet fortfarit.”

Även sensommaren och hösten var ostadiga och stormiga. Det var dock ingen ursäkt. Arbetet var gränslöst, nästan per definition. På den dimmiga stenåkern gick en tigande skepnad med sin hacka, oavsett väderlek, envis som de magra moarnas enar.

Folket på Knarrkullen gick ofta hungrigt. De levde i ett ständigt tillstånd av halvsvält, även under goda år. Det fanns nästan inga marginaler, annat än vad de kunde spara varje skördesommar och skördehöst i jordkällaren. Förråd som skulle räcka till nästa sommar. Det handlade nog mest om att härda ut, att överleva. Det var först senare, kanske i samband med den stora emigrationen, som landets invånare började bli varse att spelet var riggat mot dem. Utmattningen fanns där, djupt förborgad i deras själar, om dagen, om natten, men skulle snart, inom ett par decennier, spilla ut i desillusion, besvikelse och grämselse över de lidna oförrätterna, och skölja över hela landet.

Det sägs att Småland vid denna tid var fattigt – *men bara för de fattiga*. De släkter som av någon monark i fordom godtyckligt tilldelats frodiga marker och som extra bonus förärats skattefrihet, och som byggde sitt välstånd på denna statliga gåva i kombination med den utomordentligt billiga – ibland nästan gratis – arbetskraften som fanns att tillgå runt omkring, i form av drängar och pigor, *dessa* godsägare var ej fattiga utan levde i relativt överflöd på sina herrgårdar och säterier. Så gjorde även präster, som med skrämselretorik och floskler baserade på sagorna om ”Gud”, ”Guds vilja”, ”den yttersta domen” och andra rena *hotelser* mot de som tvingades lyssna på detta, kunde styra och ställa med allmogen lite som de ville, manipulera massorna, samt inkassera skatt och gåvor, d v s själva uppbära ett gratis leverne på de uppskrämda fattigstackarnas bekostnad. Systemet var riggat – superrigat – till adelns och svartkappornas fördel, från norr till söder. Och Småland var en av de landsdelar där detta överhetsgriseri var som allra fulast, eftersom de egendomslösa och rättslösa där hörde till de fattigaste.

Underklassen hade egentligen aldrig haft någon chans. Den svenska feodalismen hade fulländat konsten att styra genom urgammal hävd med egenuppfunna maktmedel. I nutid bär svenska staten denna tradition vidare, i dess helt igenom moraliska vacuum och vidriga

¹⁵⁶² Juli 1844 är den tredje kallaste julimånaden i Stockholm som SMHI uppmätt sedan mätningarna startade 1756 till dags dato.

trakasserier gentemot den samiska urbefolkningen och detta folks rättigheter till sin mark, sina naturtillgångar och sitt självstyre.

Men nu var det fortfarande 1844, vi håller oss kvar där.

Sommarvinden leker varsamt med gardinen. Bordet inne i stugan var dukat för lunch, men var ändå nästan tomt. De gav åt de fattiga fastän de var fattiga själva. En dag, någon gång, skulle Gud se dem och göra gott för dem. Det var den eviga förhoppningen.

Som tidigare framgått med största tydlighet sen första början av vår berättelse, så var den ofrivilliga marginaliseringen, den negativa särbehandlingen, den strukturella subordinationen av allmogen, särskilt dess nedre skikt, en stor orsak till deras känsla av vanmakt och *ofrihet*. Adeln och svartkapporna utgjorde vid denna tid 0,8% av rikets befolkning, men ägde fortfarande merparten av den ekonomiska och politiska och normerande makten.¹⁵⁶³ Och i toppen av pyramiden fanns, som den yttersta symbolen för alla människors olika värde, och som en fin svensk *tradition*¹⁵⁶⁴, världens dyraste kungahus.

En stor del av befolkningen var urlless på det svenska kastsystemet.

Och skulle snart ge uttryck för sin desillusion.

Kapitel 25 avsnitt 3

ETT SVERIGE SOM SÖKER SIN IDENTITET

Oscar ville först att hans officiella artistnamn skulle bli *Kung Frans Oscar*, men två rådgivare avrådde honom, och Frans ströks. Frans, eller snarare François, var ett av hans mellannamn från födseln och betyder etymologiskt *fransos*. Då ju ett namn är del av en persons identitet, så ville Oscar kanske som första åtgärd som ny svensk statschef inför sina svenska undersåtar markera sin *franskhets*. Vem vet. Men som sagt, planen annullerades.

Vid Oscars maktövertagande var annars glädjen och förhoppningarna stora över att nya tider väntade, med mindre allenastyre och mindre grundlagsvidrighet, och med mer liberalism, kunskap, och värnande om medborgarnas intressen. Det var alltså skiftet från det gamla till det *förmodade* nya som understödde folkets och pressens entusiasm. Under det stormiga 1830-talet, har argumentet framförts från forskarhåll att det var Oscars och Josefinas image som faktiskt *räddade* släkten Bernadottes fortsatta innehav av tronföljden. Och det tycks som om Oscar inledningsvis velat poängtera sin olikhet gentemot pappa Jean på flera sätt. Norge beviljades en ny flagga den **20 juni 1844** som markerade full likställighet mellan de två rikena.

Och precis som när Jean lämnat Stockholm för fälttåget 1813, så kan samma kommentar återigen citeras, att Jeans exit ”på ett underbart sätt befodrat talförmågan, som förut endast gjordes föga bruk av”.¹⁵⁶⁵ I ett riksdagsanförande den **28 augusti**, några månader efter att Jean kallnat, sammanfattade Thore Petré i borgarståndet vanstyret av svenska staten under det senaste kvartsseklet, som ju faktiskt *rikdagen* – förvisso söndermutad och genomkorruperad av regimens män – hade stort ansvar för, i form av dess *underlåtenhet* att tygla Jeans envælde och ”en nästan slavisk undergivenhet för alla den styrande maktens förslag, önskingar och anspråk”. Petré angrep alltså riksdagens syltrygghet under det första kvartsseklet av bernadotteskt styre med ”en mängd förhelligade statsanslag” och ”en fortlöpande kedja av

¹⁵⁶³ Jmfr kap 25 avsn 3 (representationsfrågans behandling vid riksdagen 1844-1845)

¹⁵⁶⁴ Nuvarande medlemmar av kungafamiljen samt dess egen skattefinansierade PR-byrå, desinformationsavdelningen, gillar att referera till just begreppet ”tradition” för att urskulda monarkins bevarande på 2000-talet. Med den logiken borde andra ”traditioner”, såsom exempelvis aga i olika former, dödsstraffet och förbudet för kvinnor att rösta, också vidmakthållas.

¹⁵⁶⁵ Jmfr kap 5 avsn 13

allmänna kassalån, undantagslagar, handelslicenser, utmärkelser och befordringar alstrade av *gunsten*", inbegripet att den blinda lojaliteten förväntades i retur. Petré talade klarspråk:

"Snart sagt i allt, som hade minsta skynt av politisk betydelse, rörde sig från den styrande sidan en avgjord benägenhet för absolutistiska grundsatser."

Pommern blev "utan vederlag och vinst för statsverket bortsåld", och riksdagen, istället för att undersöka oegentligheter, "var alltid tillreds med smickrande bifall, eller med blotta skenbara anmärkningar, ledande till ansvarslöshet". Och vad gällde den förspillda unionen med Norge, så lämnades "uppkomna unionella angelägenheter i fullkomligaste ordning".

Om den bernadotteska Rysslandspolitiken markerade Petré:

"Med rikets mäktigaste grannstat avslöts ofördelaktiga traktat. *Eftergivenheten* för denna makt gick slutligen till *en för nationen sårande ytterlighet!* Folkrådet förnärmades."

Om Jeans unilaterala avskrivning av den svenska utlandsskulden 1812, och om det bernadotteska trolleriet med Guadeloupekvinden som förvandlades från en svensk statlig till en privat bernadottesk tillgång, sade Petré:

"Rikets utländske fordringsägare gick miste om den likvid, som i statsobligationerna var dem tillförsäkrad, och försäljningssumman för franska ön Guadeloupe förklarades, i likhet med den sk rubelfonden, vara, icke svenska kronan, utan dess kungahus tillhörig!"

Petré kommenterade även tidigare regimens etikbefriade förhållningssätt till slaveriet på St Barthélemy.¹⁵⁶⁶ Sedan vände han sig hårt mot Jean Bernadottes korrumpning av det svenska rättsväsendet, inte minst i samband med en räkna trasiga påstådda "högmålsbrott":

"Domarmakten förblev icke oantastad. Dess oavhängighet sattes på spel. Dödsdomar gick i verkställighet för några oförsiktiga uttryck om en missförstådd kunglig författning, och förlust av liv, ära och gods blev några förhastade omotiverade yttrandes skoningslösa ansvar."

Riksdagsledamot Petré blottade sedan hur Jean Bernadotte försummat Sveriges ekonomiska utveckling, genom en närmast inkompetent, hattig, vilken näringslivspolitik styrd av särintressen och hugskott, och där arméns glans – inte välståndet i landet – var det skyltfönster vartåt rikets resurser fåfängt styrts. Och etableringen av en svensk *folkskola* värd namnet försumrades totalt:

"Näringslagstiftningen var vacklande. Hushållsförfattningar utfärdades och återtog. I flera näringslivets viktiga delar uppstod oreda och förvirring. Alla reformförslag underkändes eller uppsköts. Statshushållningen var synnerligen beklagansvärd. Under djupaste fredslugn medtog det aldrig väl beräknade försvarsverket statens förnämsta tillgångar. Ingen fullständighet däruti stod att vinna, då förändrade politiska förhållanden aldrig förmådde verka sanna åsikter över landets ställning och behov. Undervisningsverken lämnades in status quo. Folkundervisningen saknade understöd från statens sida. Statsrevisionernas anmärkningar blev utan all påföljd."

Petré summerade regimens egenmäktiga approach blott under 1830-talet:

"Avslag på de flesta ständernas önskemål. Indragningar av tidningar, redigerade i liberal syftning, hörde för en tid till dagordningen. Missbelåtenheten med ständerna uttrycktes tämligen oförbehållsamt i åtskilliga om självförtroende och övermod vittnande statshandlingar. --- Byråkratin frodades och nepotismen florerade. Det aristokratiska elementet erhöll ny näring. Favoritstyrelsen, långsamt mognad, stod på höjden av sin inflytelse. Statsstyrelsen förföll i ett tillstånd av oefterrättlighet, känt under namn av tillsvidaresystemet."

Ord och inga visor. En bister, svidande efterräkning av vad frälsaren från Pau åstadkom, den svartkrullhåriga sydlänningen som väckt så många *hänförelse* vid sin glansfulla entré 1810. Men återigen, trots det rent kriminella styret av Sverige under Jean Bernadottes ledning, så lade Petré en stor del av skuldbördan på riksdagen, för att ej ha avbrutit detta vanstyre. Han klandrade

¹⁵⁶⁶ Jmfr kap 24 avsn 18 (kväkarnas besök i Stockholm i slutet av maj 1840 för att försöka övertala Jean Bernadotte att avskaffa svenska statens sanktionering av slaveri, men där Jean vägrade att ens ta emot dem)

svenska riksdagsledamöters ryggradslöshet, feghet, kryperi, inställsamhet, mutbarhet, politiska taktiserande och vindflöjelbeteende när förskingring, bedrägeri och maktmissbruk pågick mitt framför nosen på alla och envar. Petré predikade för en nystart för nationen, där demokrati, bildning och meritokrati skulle bli ledande principer, och där Sverige nu behövde ett nytt representationssystem.

Jean Bernadotte torde ha varit den mest fördärlige och för samhällsklimatet giftige styresperson som Sverige haft i modern tid. Som tack för detta har man placerat en staty av honom på Slottsbacken, i samma anda som hans adoptivfar ärkeskurken Carl XIII fortfarande tillåts stå kvar mitt i Kungsträdgården.

Två practical jokes åt det naiva och – ännu – slumrande folket.

Presscensuren, indragningmakten, som sedan 1812 så sargat och förstört den svenska demokratin, upphävdes i stillhet den **7 september**.¹⁵⁶⁷ Oscar hade några månader tidigare även hävt svenskarnas kontaktförbud med den landsförvisade Vasafamiljen. Och medan faderns begravning i april varit grandios och kostat skattebetalarna 145 781 riksdaler¹⁵⁶⁸, så gjordes Oscars och Josefinas kröning den **28 september** så enkel som möjligt med en budget på 45 482 riksdaler¹⁵⁶⁹. Och efter 33 år behövde man inte längre tala franska, detta geggspråk, i den svenska regeringskanseljen. Men den allra tydligaste skiljelinjen mellan det gamla och det nya uttrycktes kanske genom Oscars valspråk, "Rätt och sanning". Skarpare än så kunde kontrasten mot det senast förflutna ej tydliggöras.

Aftonbladet, som till sin heder egentligen aldrig brytt sig om överhetens påbud om självcensur, publicerade en uppmärksammad artikel den **14 oktober**, några veckor efter bitchen Magnus Brahes död. Artikeln diskuterade huruvida Brahe varit en "stor man", och attackerade stamfader Bernadottes gunstlingssystem till förfång för lagbundenheten och integriteten i riksstyret. Artikeln menade att det är "en plikt för publicisten att icke genom sin tystnad liksom ge sanktion åt lögnen", att återgivandet av verkligheten inte fick förvirras på sanningens bekostnad. Brahe hade, såsom någon slags vicekung, tillsammans med Jean fördärvat nationen och "spridit desorganisation och slapphet inom hela förvaltningen, genom det bruk han gjort av sitt inflytande genom att framdraga medelmåttiga eller eländiga subjekt". *Utnämningmakten hade missbrukats av de två till sådan ytterlighet, till absurdum, att det var svårt att överblicka den skada som detta för en längre tid – generationer – vållat den svenska nationen*.¹⁵⁷⁰ Duglighet och förtjänst hade fått stå tillbaka för lojalitetskohandel, nepotism, självförnedrande liseri och en favoriseringskultur utan motstycke. Det hade i den offentliga Sverige etablerats en *befordringskultur* där slätstrukna underpresterande partiloyalister premierades medan sann kunskap, kompetens och integritet undansköts. Firma Bernadotte och Brahe hade heller inte tålt utomstående granskning av sitt klåperi utan förföljt den oberoende pressen, och låtit avlönade skribenter med rå ton och fräck lögnaktighet otyglat och polemiskt angripa den sanningssägande journalistiken. Artikeln i *Aftonbladet* avslutade med att *varna Oscar* för att bete sig som sin far och inrätta ett obskyrt gunstlingssystem för att därigenom styra riket:

¹⁵⁶⁷ Ingen röst höjdes mot detta riksdagsbeslut. Stamfaderns tidigare lakejer som argumenterat för detta presstvång i enlighet med tidigare regimens linje, satt nu tysta, vilket i sig var en slående uppvisning i *motsatsen* till integritet – att inte ha ryggrad att längre våga stå upp för sin tidigare så kavat predikade övertygelse – hos en hel drös riksdagsledamöter. Fega pack.

¹⁵⁶⁸ 145 781 riksdaler banco år 1844 motsvaras år 2020 av ca 20 mkr (KPI), 44 mkr (guldprisindex) alt 640 mkr (arbetarlöneindex) (siffran även nämnd i kap 24 avsn 22)

¹⁵⁶⁹ 45 482 riksdaler banco år 1844 motsvaras 2020 av ca 6,2 mkr (KPI), 14 mkr (guldprisindex) alt 200 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁵⁷⁰ Se kap 24 avsn 20; jmf även kap 25 avsn 16 (svenska emigranters uppgivenhet med det moraliskt förstörda svenska samhällsklimatet där småaktig markering av rangförhållanden fått en mer framträdande betydelse än grundläggande medmänsklig respekt och gemensam framåtsträvan)

”En konung är skyldig staten att *endast* utöva sin makt genom de organ som lagarna satt vid hans sida.”

Vid den riksdag som ägde rum 1844-1845 i samband med Oscars maktövertagande behandlades flera viktiga frågor, bl a om lika arvsrätt och om representationsreform. Lika arvsrätt hade varit uppe för diskussion – men givetvis avslagits – vid flera tidigare riksdagar under stamfaderns tid, han som tog ner skylten på vad som senare skulle firas som den *Internationella kvinnodagen*. Knappt fanns någon annan lag med större betydelse för de sociala förhållandena i Sverige, då ju kvinnan historiskt varit arvlös och i lagstiftningen betraktades föga annorlunda än som ett bohagsting.

Frågan var särskilt laddad i adelns riksdagsgrupp, de självutnämnda riddarna, många förvisso befriade från ridderligt tänkesätt. Där anfördes argumentet att manlig arvsrätt av huvuddelen av förmögenheten var ett ”ståndsprivilegium” – en intressant formulering. Ludvig af Ugglas¹⁵⁷¹, 30-årig grefve, minsann, resonerade att om ärvda förmögenheter splittrades över flera barn skulle detta befrämja demokratin och, ve och fasa, adelns privilegier och ensamrätter i det svenska klassamhället riskera att undergrävas. Hans lille kompis Gustaf Lagerbielke¹⁵⁷², ett par år yngre och även han grefve, menade samtidigt att adliga ätters *anseende* ju var intimt förknippade med deras jordegendomar, vilket gjorde att dessa självklart inte fick rubbas genom lika arvsrätt för döttrarna som för sönerna i familjen. Verkliga skräckscenarier målades upp av talarna på Riddarhuset i Stockholm, självgoda snorgärsar med en tramstitel på visitkortet, i övrigt relativt veka till fysik och psyke vilket påpekats tidigare. En fasad av självmärkvärdighet och pengar, men bakom denna fasad mest luft; detta var den svenska adelns senaste kull av egenkära pratmakare som nu gjorde entré i det svenska politiska livet i mitten av 1800-talet. Och denna jämlikhetsdebatt ägde rum i Stockholm samtidigt som många delstater i USA haft lika arvsrätt för kvinnor och män i över ett halvt sekel, alltsedan Thomas Jeffersons¹⁵⁷³ angrepp mot primogeniturer¹⁵⁷⁴ 1776. Den första tillämpningen i USA av lika arvsrätt för alla barnen i en familj i ett lokalsamhälle kan spåras till 1627.

Trots att den svenska adeln motsatte sig lika arvsrätt, så biföll de övriga tre stånden utskottsförslaget och detta vann sålunda kraft som riksdagsbeslut. Detta överlämnades till regeringen för stadfästelse. Likväl gav sig inte riddarna på Riddarhuset. Dessa inlämnade en separat protestskrivelse till regeringen. Och likaså opponerade sig Högsta domstolen samt flera av statsråden mot jämlikhetsresonemangen. Icke desto mindre så vågade Oscar faktiskt trotsa adelns, HDs och flera av sina rådgivares protester och fastställde riksdagens beslut om ny arvsrättslagstiftning den **15 maj 1845**. Förordningen utfärdades den **19 maj**, ett smärtsamt nederlag för det konservativa patriarkatet.

En annan stor fråga under denna riksdag, kanske den allra största, var den återkommande frågan om representation. Endast en bråkdel av rikets befolkning var, genom olika särbehandlingssystem, representerade i rikspolitiken, d v s på något sätt företrädna genom valda ombud. Det svenska kastsamhället fungerade som bekant fortfarande så att några var befriade från skatt, några ägde jord som släkten en gång i tiden godtyckligt tilldelats av staten, några fick vara med och bestämma, med mera, samtidigt som andra stod med skattefordringar ända upp till halsen trots ett ändlöst trälände, och, framför allt, fick se sig bestämda över utan någon som helst politisk makt. År 1844 – när samhällsbyggaren från Pau checkade ut efter sin fantastiska livsgärning – hade endast 5,8% av Sveriges invånare rösträtt. Endast 0,8% av befolkningen

¹⁵⁷¹ Carl Fredrik Ludvig af Ugglas (1814-1880), svensk hovman och politiker

¹⁵⁷² Gustaf ”Gösta” Lagerbielke (1817-1895), svensk ämbetsman och politiker

¹⁵⁷³ Thomas Jefferson (1743-1826), amerikansk president

¹⁵⁷⁴ primogenitur = förstfödsrätt; principen att något (exempelvis föräldrarnas fastighetsinnehav eller huvuddelen av familjeförmögenheten) ärs endast av det förstfödda barnet, vanligast den förstfödda sonen

tillhörde adelsståndet eller prästeståndet, samtidigt som dessa två grupper mellan sig dominerade i såväl riksdagen som lokalpolitiken ute i landet.

Dessa feudala förhållanden höll på att, med den accelererande industrialiseringen och den relativt kraftiga befolkningstillväxten, skapa starka sönderslitande spänningar *inom* Sverige mellan en privilegierad styrande samhällselit – en självutnämnd öfverhet – kontra en enorm underklass som var utestängd från inblandning i det s k samhällsbygget. Detta var ohållbart. Hur nationens medborgare bättre och rättvisare skulle representeras i landets politiska beslutsprocesser, och hur undvika att riksdagens och lagars legitimitet fullständigt undergrävdes, var vad detta handlade om.

Många debattörer i Sverige hade under 1830-talet riktat blickarna mot Norge och lånat idéer från deras mer demokratiska konstitution, till stamfaderns stora irritation. Representationsfrågan hade även varit uppe för debatt vid tidigare riksdagar. Riksdagen 1844-1845 hade redan ett vilande förslag till grundlagsändring att ta ställning till, som skulle inneburet en liten förskjutning i liberal, mer demokratisk riktning. Den konservativa falangen av den svenska adeln var givetvis skärrad över att förlora sina prerogativ. Arrogansen och självgodheten sjö i debatten på Riddarhuset, där man befara de att Sveriges befolkning skulle rösta in sina egna – d v s ”utsvultna trashankar” som man föraktfullt kallade jordproletärerna ute i landet – och som t o m skulle *bestämma* saker! Tillsammans med prästerna, dessa svartkappor som gjort Sverige så oerhört mycket ont genom historien, fällde de det vilande förslaget.

Efter detta nederlag framarbetades dock flera nya förslag på en representationsreform som riksdagen skulle få ta ställning till. De många olika anspråken spretade emellertid så mycket både inom och mellan stånden, att det i slutändan blev omöjligt för konstitutionsutskottet att sammanjämka allt. De långvariga striderna under denna riksdag om en representationsreform utmynnade endast i att riksdagen den **24 maj** begärde att regeringen skulle tillsätta en utredning i frågan. Så skapades den s k representationskommittén.

Förväntningarna efter stamfaderns död 1844 hade varit att Oscar skulle föra Sverige i en ny reformvänlig och progressiv riktning. Förhoppningarna var att det fria statskicket som grundlagsfäderna 1809 velat åstadkomma nu *äntligen* – efter ett långt avbrott av autokrati och despotism – kunde börja omsättas i verkliga åtgärder. Från konservativt håll noterade man med harm Oscars folklighet och undfallenhet för ”det radikala vanvettet”.

Men redan kort efter trontillträdet väcktes debatt om *hur* liberal Oscar *egentligen* var, eller skulle bli som majestät. Flera hyste tvivel i ett tidigt skede. Man sökte bevis för hans frisinnade läggning, och många *inbillade* sig att viktiga reformer var att vänta, men allt oftare tycktes motsatsen bevisas. Trots några viktiga symboliska framgångar blev inte riksdagen 1844-1845 riktigt den nystart för Sverige som många hoppats på. Den progressiva pressen gjorde ingen hemlighet av sitt missnöje över den långsamma takt med vilket reformarbetet fortskred. Den befann sig därför snart, mer eller mindre avsiktligt, återigen i opposition. Valet av medlemmar till representationskommittén blev också en eftergift åt de konservativa, och gillades ej av den reformvänliga opinionen.

Det förekom sålunda en viss ambivalens på många håll i Sverige *hur* tillgiven denna släkt, Bernadotte, man borde vara. Jean ogillades ännu, där han låg i sin stenslåda i Riddarholmskyrkan, av väldigt många för sin grova misskötsel av sitt uppdrag och sitt ansvar, och den moraliskt bankrutta ordning som han byggt sin maktutövning på och det kraftigt underpresterande skick han lämnat Sverige i. Och tveksamheten kring Oscar berodde på att sonen, trots sina rebelliska instick i debatten under de sista åren av pappens styre, nu som kung ej ännu ansågs ha tydligt bekant färg.

En plats som, återigen, ådagalade sin klivenhet i sitt förhållande till Bernadottefamiljen var staden Norrköping.¹⁵⁷⁵ Det enkla folket hade egentligen ganska litet till övers för kungahuset, trots att Jeans tullsatser råkat gynna stadens textilindustri, men kommunpamparna befann sig på en helt annan våglängd. Dessa, anförda av snusfabrikören Johannes Swartz¹⁵⁷⁶, drev på för att resa en staty i staden över den nyss bortgångne stamfadern, ”denna oförgätlige landets fader”. När planerna blev offentliga mottogs de med mycket kritik och hån. Icke desto mindre så pressade det lokala maktablissemang kraftigt på för att förverkliga dem, såsom lokalpolitiker, döva för opinionen och berusade av självviktighet, ofta gör. Man igångsatte en stor byggarbetsplats mitt på Saltängstorget¹⁵⁷⁷ och reste upp plank runt om. När grundförberedelserna var färdiga kom Désirée på besök till staden. Hon rullade in med sitt stora entourage måndagen den **21 juli**. Norrköpings stad sköt kanonsalut för att välkomna henne, och prästerskapet, magistraten, borgerskapets äldste samt varenda övrig lismare i häradet hade samlats vid norra tullporten för att hälsa drottningen. Men talen uteblev. Désirée var trött, orkade inte, brydde sig inte, så hon undanbad sig anförandena.

Men så lätt gav Norrköping inte upp! Man arrangerade ”blomsterregn” från fönstren, dekorerade hennes rum till perfektion, spelade musik och ordnade med vacker körsång utanför hennes hus sent på kvällen innan hon skulle gå och lägga sig. Det finns dock inga tecken på att Désirée skulle brytt sig heller denna gången. Inte ens en gäspning bjöd hon på.

Men så lätt gav Norrköping inte upp! Désirée gjorde lite utflykter med sin svit från Stockholm, men lämnade oftast ej sin resvagn och träffade inte eller lät sig närmas av någon som ej var av bättre adlig människosortering. Vanliga stadsbor eller – ve och fasa – folk ur allmogen ville hon absolut inte komma i beröring med, ens på håll. Norrköpings hovfjäskkommitté gjorde sitt yttersta för att tillgodose paddans alla önskemål och minsta vink, om det så även innebar att schasa undan icke-önskvärda kommuninvånare ur hennes åsyn.

Torsdagen den **24 juli** skulle ceremonin äga rum på Saltängstorget för att lägga en symbolisk grundsten för statyn över den döde maken, han med valspråket ”Folkets kärlek min belöning”. Det är högst diskutabelt huruvida Jean eller Désirée egentligen hade en susning om vilka ”folket” egentligen var. Den gamla arbetarstaden Norrköping, som tycks ha siktat på världsmästartiteln i hovfjäsk, tog inga chanser att misshaga Désirée, borgardottern från Marseille. Man upprättade en kuliss för att slippa se byggplatseländet och beklädde denna med granris. Man lade ut golvmattor framför kulissen strax bredvid schaktet, och placerade på dessa en skön fåtölj åt Désirée. Man hade byggt en väg ner till det utgrävda schaktet där grundfundamentet skulle gjutas, och denna grusväg broldades med bräddor, som täcktes med kläde i kungsblå kulör. Flaggor vajade överallt.

Efter lite tal och musik fick Désirée hjälp att genomföra sin stora gärning vid detta besök i Östergötland; hon leddes nerför den kungsblå rampen, hon fick hjälp att hålla i en murslev, hon fick hjälp att ta lite murbruk på denna murslev, och hon fick hjälp att skaka eller skrapa av den lilla klicken med murbruk på grundfundamentet. Detta följdes av ytterligare lite tal och musik, där någon slags toastmaster för evenemanget utropade ”Gud bevara konungen och konungahuset!”. Sen var det dags för Désirée att åka hem.

Norrköpings Tidningar, patetiskt underdånig i vanlig ordning vid denna tid, styrde upp narrativet på sitt sätt och kallade denna ceremoni för ”en högtidlighet, vars *outplånliga* intryck ej kan med ord beskrivas”. Nej, sannerligen inte. *Norrköpings Tidningar* kunde verkligen det där med proportioner och ords valör. Désirées besök i staden sommaren 1845, och den storslagna

¹⁵⁷⁵ Se kap 23 avsn 11; kap 24 avsn 22

¹⁵⁷⁶ Johannes ”John” Swartz (1790-1853), svensk affärsman

¹⁵⁷⁷ Nuvarande Carl Johans park

insatsen med mursleven, var helt enkelt, precis som tidningen anförde, *obeskrivbara*. Tidningen tog i ända från tårna:

”Det var en djup och innerlig hyllning åt minnet av den bortgångne Store Konungen, Landets Räddare och Vålgörare, Ättefadern för den Konungssätt, vid vilken de bägge Nordiska Folkens trohet och hopp oupplösligen äro fästade!”

Men som sagt, Norrköpings lokala grädda jämte sin hejarklacksledare *Norrköpings Tidningar* tycks vid denna tidpunkt ha befunnit sig på en helt annan planet än större delen av resten av Sverige. Vår egen tids Nordkorea kunde gott ta lärdom av *NTs* pinsamma perspektivlöshet.

Bernadottes tulltaxor hade under flera år snarare skapat och låst in fabriker i strukturell olönsamhet, och jämte den allmänna svåra konjunkturen hade nu baksmällan infunnit sig. Arbetarnas löner i Norrköping hade sänkts kraftigt till rena svältlöner, bokstavligen, och massuppsägningar skulle snart verkställas. Ett par veckor efter att Désirée dammat iväg i sin förgyllda kalesch samlades den **9 augusti** stora mängder arbetare i Norrköping för att demonstrera sitt missnöje mot det lokala etablissemanget. Stenkastning förekom, men stöket var annars begränsat. *Östgöta Correspondenten* i grannorten Linköping, i folkmun *Corren*, skrev den **13 augusti** om att ”jäsnigen är stor” bland Norrköpingsarbetarna, och tillade att skenet om Norrköpings lugn och fröjd var bedrägligt, då dessa händelser ”besanna det gamla ordspråket att i de lugnaste vatten gå de största fiskarna”. En anonym arbetare skrev ett brev som publicerades i *Corren* samma dag – ett brev som *Norrköpings Tidningar* vägrat publicera – som varnade för massarbetslöshet i staden och påpekade att en fattig arbetare, Per Johan Fogelberg¹⁵⁷⁸, redan begått självmord genom att hänga sig med en halsduk. Brevskrivaren berättade att dessa arbetare i Norrköping i det nedre skiktet av det svenska kastsystemet, många med familjer att försörja, tappat hoppet till detta förfallna samhällsbygge:

”Därför, sådana utsikterna nu är till hösten, vore det kanske bäst, att herrar Fabrikörer litet var gjorde ett sammanskott för utrustandet av ett tillräckligt stort fartyg, att överföra till Amerika de fabriksarbetarefamiljer, som sådant åstunda, på det de där kunde få söka sig det uppehälle, de här komma att sakna, ty många, ja ganska många har yttrat, att blott de ägde pengar till överfarten, de hellre i ett främmande land vilja försöka vad som helst, än här hemma bli tiggare eller korrektionister¹⁵⁷⁹.”

Brevskrivaren passade på slutet på att rikta en udd mot skönmålande, rojalistiska, verklighetsfrånvända *Norrköpings Tidningar*; ”aldrig ska man i *Norrköpings Tidningar* läsa, istället för skrytsamma berättelser om stora kalas och granris-obelisker vid högtidliga tillfällen”, om societetens omvårdnad om de mest fattiga och utsatta. Brevskrivaren förkättrade det lokala etablissemangets smörande för den bernadotteska kungamakten och deras ”deputationer till kung Carl Johan i underdånighet framställda”, och förklarade att detta mer handlat om egen vinning och egna fördelar, än ”arbetarnas och det allmännas bästa”.

Aftonbladet hakade på och ironiserade också den **15 augusti** över hovfjäsket i Norrköping, i synnerhet i samband med ståhejet kring Bernadottestatyn, i kombination med förtigandet av underklassens frustration:

”Stadens tidningar, som sedan långliga tider och snart sagt utan undantag, ej haft annat att förmåla från Norrköping än om de baler, spektakel, konserter och andra offentliga nöjen som där avlöst varandra, innehåller ej heller nu en rad om de uppträden som timat.”

Emedan *Norrköpings Tidningar* tillämpade överhetsbejakande självcensur, fördes så debatten i Östergötland till stor del i *Corren*. Den **20 augusti**, i en artikel med rubriken *Krisen i Norrköping*, skrev redaktionen på *Corren* att den öppna fria debatten, transparensen och

¹⁵⁷⁸ Per Johan Fogelberg (1813-1844), svensk arbetare

¹⁵⁷⁹ korrektionist = fängelsekund; intagen på fängelse; ”korrektionshjon”

sanningen var viktigast, och att Norrköping inte ”behöver leka blindbock med sig själv och sina egna fel” och inbilla sig att ”den självständiga pressen är --- dess naturliga fiende”.

Liknande synpunkter fördes fram på flera andra håll i landet. *Norrköpings Tidningars* kungasmekande realtidsrevisionism retade presskollegor, som betraktade det journalistiska uppdraget annorlunda. En insändare i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* skrev:

”*Norrköpings Tidningar* må säga vad de vill, eller tåga, så är det likafullt säkert, att det härskar ett dovt missnöje inom fabrikerna, och vem vet var det kan sluta, om det kommer till utbrott.”

Norrköpingsstatyn över ”den bortgångne Store Konungen, Landets Räddare och Välgörare” stod förresten färdig och invigdes 15 månader senare, i oktober 1846, och står kvar än idag.

Situationen i Norrköping utgör ytterligare ett exempel på den identitetskris som Sverige befann sig i. Det fanns i mitten av 1800-talet gott om spretiga, sinsemellan helt oförenliga verklighetsbeskrivningar av rikets historia och framtid. Och det saknades samtidigt en svensk nationell samling och identitet.

Alltmedan många – såsom staden Norrköpings pampar – klamrade sig fast i det konservativt förgångna, det feodala och det narrativistiskt förljugna, så skärpte Hierta och *Aftonbladet* tonen för att påskynda samhällsutvecklingen i en liberal riktning, och för att få kung Oscar Bernadotte att förklara var han stod politiskt. Exempelvis skrev 1845 Hierta i *Aftonbladet* den **8 september**, **10 september** och **12 september** en serie artiklar som, med referenser till den norska modellen, argumenterade för en utökad rösträtt och en bredare förankrad folkrepresentation i Sverige, och att tidens breda huvudriktning var att folk ville styra sig själva genom valda representanter, ej bli styrda av icke-valda dito. Följande år, 1846, särskilt under hösten, drev Hierta detta vidare nästan kampanjmässigt.¹⁵⁸⁰ Hierta hade emellertid gjort en felbedömning. Oscar var, precis som sin far, oerhört känslig för pressuttalanden, men istället för att foga sig efter *Aftonbladets* kritik blev reaktionen uppe på slottet den motsatta. De liberala pressdebattörerna spände bågen för hårt, och bidrog till en förskjutning av regeringskonseljens ståndpunkt i *konservativ riktning*. Oscars initialt moderata och reformvänliga regim hade stötts tillbaka genom de progressivas fordringar. Oscar och hans justitieminister blev skrämde över liberalernas ökade krav och intog försvarsställning. De ingrep i representationskommitténs arbete för att *inskränka* det demokratiska elementet i det betänkande som skulle läggas fram. Därmed bröt regimen Oscar Bernadotte med liberalerna, och skiljelinjen mellan lägren blev allt tydligare. Den person som en gång kallats för ”Framtiden” blev nu alltmer sympatiskt inställd till de konservativa. De reformistiska, frihetliga och demokratiska förhoppningarnas epok var, efter blott tre års halvljummen ambivalens, redan över.

Tisdagen den **23 november 1847** inleddes högtidligen påföljande riksdag när alla riksdagsledamöter från alla stånden klockan 11 samlades i Storkyrkan. Biskop Heurlin – en av stamfaderns mest förtrogne ministrar, starkt konservativ och hängiven motståndare till all liberalism, docent i romersk retorik samt bemärkt för sitt utpräglade intrisinn – höll ett tal på ämnet ”frukta Gud och ära konungen”, d v s underklassens plikter gentemot öfverheten; repressionstekniker för att hålla folkmajoriteten i schack. Feodalismen i Sverige måste upprätthållas och bevaras, alltså. Därefter samlades alla i Rikssalen, jämte hela diplomatkåren och hela den löjliga serafimerklubben samt en mängd åskådare. Kung Oscar inträdde några minuter före klockan 14, iklädd kunglig skrud och krona, flankerad av sina fyra söner. Han läste

¹⁵⁸⁰ De utgåvor av *Aftonbladet* som Heckscher listar i sin avhandling när han tar upp denna punkt är 11 september, 21 september, 23 september, 30 september, 3 oktober, 8 oktober, 13 oktober, 26 oktober, 9 november, 16 november, 1 december och 4 december 1846 samt 28 juli, 10 augusti, 10 oktober och 22 november 1847. Tidningens propagerande för reformer torde dock ha varit mer eller mindre beständig, om än ofta i mer lugna ordalag. Alla dessa årgångar ligger fritt tillgängliga på internet men författaren har ej haft tillfälle att göra en mer ingående egen analys av samtliga *Aftonbladets* utgåvor under dessa år.

trontalet långsamt och tydligt, varpå följde några svarsadresser, varpå talmännen fick kysa Oscars hand...

Klockan var senhöst 1847 och hade definitivt vridits tillbaka i Sverige.

Allting var fortfarande som på 1810-talet eller 1820-talet.

Denna riksdag innebar så en kraftig omsvängning, en mäktig vändning i regimens kurs, och Oscar hade nu även anammat en del av pappsens demokratikorrumpierande metoder såsom otillbörlig manipulation av utskottsvalen och sabotage av den lagstiftande maktens funktionssätt. Oscar markerade redan vid riksdagens inledning sin numera konservativa grundsyn, och ville i början av 1848 även förändra sin regims laguppställning i konservativ riktning.

Oscar, som ideologiskt med eftertryck nu närmade sig pappsen, den autokratiske stamfadern, var dock osynkroniserad med tiden. Man var i landet genuint trött på det institutionaliserade översittandet, den nedärvda privilegieattityden och den strukturella särbehandlingen och diskrimineringen av olika grupper i samhället. Folket ville ha *verklig frihet, jämlikhet, demokrati* samt en stat som för *deras* skattepengar byggde ett samhälle för *dem* – hur jävla förbannat svårt var detta att förstå?

1848 drog en revolutionsvåg över kontinenten som saknar motstycke i Europas historia. Februarirevolutionen i Frankrike som inleddes med stora demonstrationer på Paris gator den **22 februari 1848** ledde till den franska monarkins fall och införandet av republik. I Italien, Tyskland, Österrike, Ungern och Danmark protesterades i mars för ökad demokrati och medborgerliga rättigheter, och på många andra platser uppstod vid ungefär samma tid liknande rörelser. Nyheten om februarirevolutionen i Paris nådde Stockholm den **2 mars**. Carl Gustaf Löwenhielm skriver i sina memoarer hur denna nyhet togs emot på Stockholms slott:

”Bestörtningen var allmän, och kungens och hela hans familjs bleka ansikten vittnade om till vilken grad man var upprörd.”

Det vore ju förfärligt för familjen på slottet om särbehandlingen av olika medborgare upphörde.

Från kontinenten svepte nu en kraftigare demokratisk vind över Sverige än någonsin tidigare, understödd av den liberala pressen, som starkt stimulerade missnöjet och reformsträvandena. Det jäste i den svenska huvudstaden. Den **8 mars** fanns följande plakat uppspikat på Börshuset i Gamla stan:

”Blott den norska konstitutionen, kan befästa konungen på tronen. Må allmänna val utgöra reformationen, ty blott dessa kan tillfredsställa nationen.”

Den **10 mars** anlände i Stockholm bekräftelsen på att den gamla urmonarkin Frankrike blivit republik. På lördagsmorgonen den **18 mars** påträffades på minst 50 platser på husknutarna i Stockholm anonyma anslag som vände sig mot etablissemanget, krävde reformer och allmän rösträtt utan arvsprivilegier och elitism. Ett anslag löd:

”5000 medborgare samlas i afton på Brunkeberg. Leve reformen! Allmän valrätt!”

Ett annat löd:

”Avsätt Oscar, han duger icke till kung. Leve republiken! Reformen! Ned med det kungliga huset. Leve Aftonbladet! Död åt kungen! Republik! Republik! Folket! Brunkeberg i afton.”

Och ett annat:

”Ställningen är olycklig. Det franska paket måste bort, som intagit Carlars och Gustavers tron!”

Anslagen uppmanade alltså folket att kräva demokrati, byta statsskick till republik, samt bortskaffa den oönskade familjen Bernadotte från tronen och tronföljden. Bort med de obehöriga.

På seneftermiddagen samlades stora folkmassor på Brunkebergstorg, utanför *Hotel De la Croix*¹⁵⁸¹ där en reformbankett pågick med 400 gäster. Men starkt entusiasm begav sig sedan massorna ute på gatan mot Storkyrkobrinken, där man omkring klockan 20 skrek, hurrade och krossade fönster hos Hartmansdorff, regimens handgångne man och den ledande konservativa kraften på Riddarhuset. Militär avbröt i sista minuten de arga unga männens forcering av Hartmansdorffs järnbeslagna ytterport. Gatan rensades under våldsamt stenkastning, och flera arresterades. Oscar kom senare tillsammans med kronprins Carl ut på yttre borggården, på kanten mot Storkyrkobrinken, och lyckades tillfälligtvis lugna människorna genom att tala direkt till dem och lova att de arresterade skulle frisläppas. Det påstås emellertid att en röst i mängden ska ha yttrat till kronprinsen:

”Vad vill du här, du har ju fått dina 100 000 riksdaler¹⁵⁸², rid du hem med dem!”¹⁵⁸³

Folket var vid det här laget medvetet om den bernadotteska girigheten, och denna kungliga kleptokrati retade många hederliga medborgare till vansinne.

Senare på kvällen återupptogs våldsamheterna med stenkastning på Gustav Adolfs torg, Drottninggatan och Blasieholmen. Bl a var man ute efter ärkebiskop Wingård, utrikesminister Ihre¹⁵⁸⁴, justitieminister Posse, civilminister Fähræus och lantförsvarsminister Peyron¹⁵⁸⁵. På söndagen den **19 mars** fortsatte oroligheterna med skadegörelse och butiksplundringar. Enligt samtida ögonvittnesskildringar förekom dock resonerande samtal mitt i den tätaste folkmassan, där den gemensamma nämnaren var en klagan över arbetarnas förtryckta ställning och avsaknaden av medbestämmande. Skulden för misskötseln av Sverige som lett fram till denna frustration lades dock definitivt på samhällspyramidens spets. Jean Bernadotte hade kvävt Sveriges utveckling och vandaliserat samhällets funktionssätt i grunden. Denna vanvård av nationen ska för evigt stå på externrekrytens räkning, bedragaren från Pau, död men ej glömd. Oscar skulle ej få fortfara på samma sätt. Där hoparna drog fram denna kyliga vårafton skallade ropen i Stockholms gränder:

”Leve republiken! Leve friheten!”

Detta slutade med att Oscar Bernadotte – bara några år tidigare själv kallad ”Framtiden” – *beordrade svensk militär att beskjuta upprorsmännen*. Dessa unga frustrerade och förtvivlade medborgare dödades av Bernadotte nummer två i ordningen på direkt order. En del närvarande ögonvittnen påstod i efterhand ”att soldaterna haft befallning att skjuta i högen”, d v s urskillningslöst rakt in i folkmassan. Uppemot 30 civila svenskar tros ha dödats till följd av detta.¹⁵⁸⁶ Slottets portar stängdes och reglades, kanoner uppställdes runt om och infanterimassor slog en järnring om den fyrkantiga borgen. Måndagen den **20 mars** anlände ytterligare militära förstärkningar och hela huvudstaden försattes i militärt belägringstillstånd. Belöningar utfästes till de som kunde ange anstiftarna.

Allt var med andra ord som förr.

Stamfadern skulle varit stolt över vad det till slut blivit av sonen. Det är nästan som man hör hans sista viskning på dödsbädden ännu eka:

¹⁵⁸¹ Byggnaden låg i nordvästra delen av Brunkebergstorg, på den öppna platsen framför nuvarande adressen Brunkebergstorg 3.

¹⁵⁸² 100 000 riksdaler banco år 1848 motsvaras år 2020 av ca 12 mkr (KPI), 30 mkr (guldprisindex) alt 430 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁵⁸³ Kung Oscar hade åskat en höjning av kronprins Carls apanage från 25 000 riksdaler till 100 000 riksdaler, vilket den sittande riksdagen nyligen beviljat fr o m det år då han gifte sig.

¹⁵⁸⁴ Albrecht Elof Ihre (1797-1877), svensk diplomat, ämbetsman och politiker

¹⁵⁸⁵ Samme Peyron som sprungit stamfader Jean Bernadottes ljusskygga ärenden vid Fredrikstens fästning i mitten av augusti 1814, se kap 20 avsn 21.

¹⁵⁸⁶ Estimaten går isär. Exempelvis Aftonbladet når vid en första sporadisk sammanräkning dagen efter fram till en betydligt lägre siffra, *minst* 7 stycken dödade (bekräftade). Mats Adolfsson, i sin bok från 2007, menar att 17 personer dödades vid dessa konfrontationer söndagen den 19 mars 1848.

”Oscar, Oscar, vi kommer att försvara oss!”¹⁵⁸⁷

Försvara tronföljden och familjens makt, förmögenhet och privilegier.

En ytterligare anmärkning är på sin plats när det gäller marsoroligheterna 1848. Många av de unga stockholmarna som deltog, mestadels ur de lägre klasserna, kunde ej helt propert formulera vad de var mest missnöjda med; språket, stavningen, distinktheten i deras argumentation haltade. Och *detta* förhållande har flera minnestecknare, med feodala sympatier och egenintressen att försvara, gjort sig lustiga över och använt sig av för att undergräva dessa opinionsyttringar av folket. Denna härskarteknik, som dessvärre resonerar i historieskrivningen om dessa händelser, är ful, feg och ynkelig. Folkets prövningar, folkets rättskänsla och folkets vilja gick ej att ta miste på, men det är beklagligt att man på sina håll, istället för att se det bråddjupa allvaret i dessa meningsyttringar, valt att ironisera över och förlöjliga arbetarklassönernas oförmåga att elokvent formulera sin frustration i högtidliga ord och fraser.

I början av april 1848 inträffade en regeringskris, varigenom alla ministerposter ställdes till förfogande och en ny laguppställning var färdig nästan omedelbart, den **10 april**. *Varför* denna inträffade var ej helt klart ens för samtiden. Enligt insiders, så hade Oscar själv varit pådrivande. Oscar har själv även bekräftat att denna stora förändring av konseljens uppsättning var en manöver för att förekomma *ännu värre* krav på förändring i styret av landet, nämligen att avgångskrav började riktas mot kungen själv och hans dynasti! *För att rädda den bernadotteska familjens troninnehav och maktställning* såg Oscar till att hela regeringen avgick, varpå en ny med likartad inriktning, dock aningen mer konservativ, i princip omedelbart tillsattes. Ett trolleritrick, ett rent illusionsnummer – som fungerade!

Kung Oscar fick vid denna tid även utrikespolitiska situationer att ta ställning till. I gränsprovinserna mellan Danmark och Tyskland, nämligen Schleswig och Holstein, utbröt 1848 oroligheter mellan danska och tyska nationalister. Danmarks nytillträdde kung Frederik VII¹⁵⁸⁸ bad då Oscar i ett brev daterat **12 april** om militär hjälp. Sverige hade ju påståtts vara ”neutralt” och skulle ej mer blanda sig i konflikter utanför den skandinaviska halvön, men Ryssland var angeläget om att Sverige skulle hjälpa till att mota tyskarna. Den **29 april** hade Oscar ett enskilt möte på Stockholms slott med det danska diplomatiska sändebudet i Stockholm, Christian Bille¹⁵⁸⁹, där denne överlämnade brevet och sökte övertyga Oscar. Historikern Hjalmar Haralds¹⁵⁹⁰ framhåller i sin avhandling att Oscar först var tveksam till att bistå Danmark, men sedan ”grep Bille till sitt sista påtryckningsmedel”. Den danske diplomaten spelade sitt ultimata kort – ett säkert trumfkort – i konversationen i enrum med Oscar på slottet. Bille påstod ”att den svenska *tronen* var hotad, om på kungen föll skulden för att man ej i nödens stund förekommit Danmarks undergång genom att räcka det en hjälpsam hand”. Bille menade alltså att *Oscar personligen – och hela släkten Bernadottes maktinnehav* – kunde riskeras om Sverige ej visade militär ridderlighet och skandinavisk solidaritet i denna kritiska stund för Danmark.

Pang. Mitt i prick.

Oscar svalde betet. *Kungamakten* stod ju plötsligt på spel. Och *successionen!*

Haralds kallar situationen för ”betänklig” vad gäller Oscars värdighet.

Icke desto mindre så var det just detta som tippade över hela ekvationen. Självklart skulle Sverige överge sin neutralitetspolitik, och alla grundprinciper som man stolt sagt sig stå upp för som nation, eftersom *successionsordningen* och *Bernadottefamiljens maktinnehav* ju nu stod på spel, enligt den uppfattning som Bille itutat Oscar. Efter detta justerade Oscar *självrådigt*

¹⁵⁸⁷ Se kap 24 avsn 22 (8 mars 1844)

¹⁵⁸⁸ Frederik Carl Christian af Oldenburg (1808-1863), dansk kung (artistnamn Frederik VII)

¹⁵⁸⁹ Christian Høyer Bille (1799-1853), dansk diplomat

¹⁵⁹⁰ Hjalmar Haralds (1876-1931), svensk journalist och författare

Sveriges utrikespolitik vad gällde den s k neutraliteten, utan att först samråda med eller ens yppa något för den svenske utrikesministern Stierneld eller konseljen.

Bernadotten gav den **2 maj** order till svenska trupper att hålla sig marschfärdiga, och vädjade *senare* samma dag till hemliga utskottet, i ett yvigt tal om att det dansk-tyska kriget ju i allra högsta grad angick Sverige, om att överföra svenska militärtrupper för att bistå danskarna, och anhöll om ett kreditiv på 2 miljoner riksdaler banco¹⁵⁹¹ för den svenska krigföringen – vilket beviljades av riksdagen! Den **3 maj** fattades det formella beslutet i statsrådet och den **4 maj** aviserade Oscar sina avsikter för den danska regeringen. Den **11 maj** undertecknades en konvention i Stockholm om Sveriges militära medverkan. Krigsförberedelser inleddes och 16 000 svenska soldater mobiliserades och sammandrogs i Skåne. På natten mellan den **8 juni** och **9 juni** landsattes två regementen ur den svenska kåren på Fyn. De reguljära svenska militärtrupperna hade instruktioner att försvara Danmark mot Tyskland, befann sig utomlands på svenska överbefälhavarens order med skarpladdade vapen, men kom aldrig i full strid. Tack och utmärkelser utdelades emellertid senare för Sveriges och de svenska truppernas insats, som kan ha haft en *strategisk* betydelse för krigets utgång. Att efter detta kalla Sverige "neutralt" och påstå att Sverige ej deltagit i krig sen 1814 är bara löjligt. Neutralitetsoskulden var definitivt bruten.¹⁵⁹²

Inrikespolitiskt fortsatte Oscar att styra alltmer egenmäktigt. Riksdagarna 1850-1851 och 1853-1854 togs steg i repressiv riktning vad gällde demokrati och social utjämning. "De privilegierade ståndens överlägsenhet, liksom deras anspråk, syntes utsträcka sig", skriver en minnestecknare. Precis som under stamfaderns tid så blev samtidigt regimens manipulation av handläggningen av ärenden i de olika riksdagsgrupperna alltmer påtaglig, med allehanda konstgrepp, mutor och mygel. Oscar drev sin agenda med ständigt mer utpräglad konservatism, och vid riksdagen 1853-1854 fungerade även generation tre, dåvarande kronprinsen Carl Bernadotte, som en av de mest dristiga, hänsynslösa och stridslystna förkämparna på den konservativa sidan, även om dennes intellektuella begåvning i sig lämnade en del att önska.

Oscar blev också alltmer maktlysten. Efter stamfaderns sorti 1844 hade under Oscars ledning kungamakten snarare *ökad* i styrka relativt både ministrar och riksdag. *Makt* hade blivit samma berusningsmedel hos sonen som det varit för Jean, och omöjligt att avstå från. Oscar Bernadotte orerade om skadligheten av eftergifter, och sade sig vilja "hellre dränka allt i blod" än att gå med på "ministerstyrelse", d v s tillåta den maktbalans och det rådgivarinflytande som regeringsformen 1809 avsett och som ytterligare förtydligats genom departementalreformen 1840.¹⁵⁹³

Oscar var även väldigt känslig för pressen och den allmänna opinionen, och bar på en ständig åtrå efter popularitet, en ängslan att känna sig omtyckt. Han hade ett mycket stort bekräftelsebehov, precis som pappsen. En iakttagare beskriver honom:

"Popularitetsälskare. En tidningsartikel verkar elektriskt. Slukar tidningar. --- Ger vika vid första motstånd. Ingen fasthet i grundsatser. Rädd, utan allt personligt mod, vare sig fysiskt eller moraliskt. Utan all ihärdighet, utan all kraft."

Albert Ehrensvärd skriver att Oscar var "jädd, som min flicka säger".

Innerst inne alltså en hare, en krake, men ytterst känslig för den allmänna opinionen. Han hade så, liksom Jean, börjat *muta* till sig positiva omdömen pressen. Han började även ångra indragningsmaktens upphävande. Den **14 juni 1854** lade han fram en proposition till riksdagen

¹⁵⁹¹ 2 miljoner riksdaler banco år 1848 motsvaras år 2020 av ca 250 mkr (KPI), 590 mkr (guldprisindex) alt 8,6 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁵⁹² Sverige har likaledes deltagit med aktivt eller passivt militärt understöd i många krig sedan dess, inklusive inte minst Andra världskriget, och inklusive allehanda krigsmanövrar under diverse mellanstatliga dimridåbegrepp.

¹⁵⁹³ Se kap 24 avsn 18

om att tryckfriheten skulle suspenderas som grundlag, med hänvisning till att "pressens med varje år stigande missbruk" hotade att undergräva "samhällets bestånd", i klartext riskera att rubba hans egen maktställning och det bernadotteska maktmonopolet. Vad en eventuell ny vanlig tryckfrihetslag skulle innehålla berättades ej. Riksdagen uppmanades således att *in blanco* avskaffa tryckfriheten.¹⁵⁹⁴

Åh, vad pappsen hade varit stolt!

Tänk att det blev en liten despot, en liten autokrat till slut även av lille Oscar!

Alma Söderhjelm skriver:

"Carl Johans ande smög sig tyst och omärkligt in i hans medvetande, omvandlade hans sinne. --- Vad Carl Johan trots allt icke lyckades med i livet, det skedde efter döden: att skapa om Oscar till en bild av honom själv..."

Pappsen, ja. Någonting saknades verkligen i Stockholm. En markering av stamfaderns storhet för alla stackars medborgare att se och beundra. En *staty* över Jean! Som stockholmarna längtat efter det! Precis som norrköpingsborna!

Verkligen.

Eller inte.

Oscar lät nämligen detta år, när han började inse hur allt hängde ihop – att en monarks hela tillvaro och riktpunkt *ytterst* handlade om *den egna familjens privata intressen* – resa en staty till stamfader Jean Bernadottes stora minne, en ryttarstaty modellerad av Fogelberg¹⁵⁹⁵ och gjuten i brons i München. Statyn avtäcktes den **4 november**, en av dessa speciella dagar i familjens huskalender, som här representerar årsdagen av Sveriges och Norges s k förening, den klåparinsats som stamfadern sade sig vara allra mest stolt över av alla hans många klåparinsatser, och som påstods vara hans gåva till Sverige för förlusten av Finland, och på så vis även ett "legitimitetskvitto" som överglänste Vasaättens blodsbånd. Detta imponerande unionsbygge – detta den store krigshjältens, statsmannens, människovännens, stjärnekonomens livsverk – motiverade verkligen en staty av självaste kreatören. Likaså stamfaderns föredömlighet i allt övrigt.

Kapitel 25 avsnitt 4

JÄRNVÄGAR

Kommunikationer och infrastruktur, för befordran av information, människor och varor, är centrala för ekonomisk tillväxt. 1852 fick generalmajor Carl Fredrik Akrell, som hade ett förflutet inom lantmäteri och topografi inom armén, i uppdrag av kung Oscar att ta fram ett förslag på anläggande av elektriska telegraflinjer i Sverige, "i händelse kungliga majestät skulle framdeles finna för gott att sådana anbefalla". Akrell fick även i uppdrag att, efter undersökningar i andra länder, ta fram ett förslag på stamlinjer för framtida järnvägskommunikationer i riket.

Detta var alltså 1852. Då hade redan de gamla optiska telegraferna trängts undan av den nyare tekniken i flera utvecklade länder. I Storbritannien fanns redan flera kommersiella operatörer och ett nätverk med 3500 km kabel. I Tyskland och Österrike bedrev företaget Siemens ett nätverk av elektriska telegraflinjer mellan de stora städerna bestående av över 3800 km kabel. Och i USA fanns redan ett 20-tal operatörer och ett kommunikationssystem med 37 000 km telegrafkabel! Det var *då* som Oscar Bernadotte gav någon i uppdrag att *undersöka*

¹⁵⁹⁴ Adelsståndet och prästeståndet röstade *för* propositionen; borgare och bönder *emot*. Förslaget föll sålunda, men debatterna och omröstningarna gav åtminstone alla ledande politiker en utomordentlig möjlighet att bekänna färg.

¹⁵⁹⁵ Bengt Erland Fogelberg (1786-1854), svensk skulptör

om *regimen* någon gång i *framtiden* kunde finna det *önskvärt* att det i Sverige också inrättades elektriska telegrafförbindelser. Hujedamej vilken framsynthet!

Och vad beträffar järnvägen... Ja, vad ska man säga. Vi har tidigare nämnt Wienambassadören Carl Gustaf Löwenhielms försök att på 1830-talet övertyga Jean och verktyget Wetterstedt om de stora fördelarna, den omätliga potentialen med att investera i ett järnvägsnät i Sverige, men svaren från kungliga slottet i Stockholm, som låtit dröja på sig, hade varit nedslående och fullständigt avkylande.¹⁵⁹⁶ Sverige hade mest järn i Europa och mest väg i Europa, men ingen järnväg... Detta samtidigt som järnvägstransporter av gods och människor sedan många år redan var i drift i hela Europa, Nordamerika, Sydamerika och t o m på Kuba, på Jamaica, i Egypten och i Indien! Tyskland hade i början av 1850-talet ett robust järnvägsnät på över 6000 km. England och Skottland hade 1852 redan över 11 000 km räls som sammanband alla stora städer! Den industriella revolutionen pulserade. Vid tidpunkten fanns i London åtminstone åtta terminaler¹⁵⁹⁷ för järnväg där spåren spretade ut långt i alla väderstreck, och bara i Storlondon fanns ytterligare ett 70-tal järnvägsstationer, och man hade redan börjat planera för ett tunnelbanesystem där den första linjen skulle öppnas inom några år! Så såg världen ut när Sveriges regim till slut bestämde sig för att *inleda förundersökningsstudier* för att över huvud taget anlägga någon järnväg, ovanpå marken.

Sverige var inte bara sist i Skandinavien med en folkskolestadga utan blev nu även sist i Skandinavien med ångloksdriven järnväg, 19 år efter Danmark och även efter Norge. All skuld för denna tröghet kan dock ej läggas på Oscar. Om stamfadern – ”samhällsbyggare” kallad av de rent patetiska nutida revisionisterna – ägnat en bråkdel av den tid han spenderade på sina privata förmögenhets- och fastighetsaffärer och på att trakassera prinsen av Vasa ute i Europa, med att istället anamma vetenskap och utveckling från andra länder och fokusera på att bygga upp det svenska samhället, och utnyttjat den svenska befolkningsreserven konstruktivt istället för att håna den, så skulle nationen haft ett helt annat utgångsläge på 1850-talet än vad som nu var fallet. Sverige skulle troligen även befunnit sig i en helt annan situation och undvikit att se en fjärdedel av nationens invånare överge sitt fosterland under det följande halvsekle. *Försummelsen*, för att inte säga *vanskötseln* av riket genom allenarådande bernadotteska monarkers maktfullkomlighet, inbilskhet, inkompetens och kortsynthet har stått Sverige oerhört dyrt.

Det förekom debatt om *lönsamheten* av att anlägga järnväg i Sverige och var pengarna skulle tas ifrån. Allmogen var redan betungad med dryga skatter för att kunna finansiera världens dyraste hovhållning i förhållande till folkmängden. Förvisso hade de förskingrade medlen från Pommernförsäljningen¹⁵⁹⁸, rubelfonden¹⁵⁹⁹ och Guadeloupe¹⁶⁰⁰ dittills motsvarat 15,8 miljoner riksdaler banco¹⁶⁰¹ i 1854 års penningvärde. Detta belopp motsvarade *mer än hela den budgeterade kostnaden*¹⁶⁰² för att anlägga järnvägen mellan Stockholm och Göteborg! Dessvärre var dock dessa pengar, rätteligen svenska statens, försvunna i Bernadottefamiljens privata investeringar i fonder, fastigheter, juveler och dyr konst.

---

¹⁵⁹⁶ Se kap 24 avsn 5

¹⁵⁹⁷ London Bridge 1836, Euston 1837, Paddington 1838, Shoreditch-Bishopsgate 1840, Fenchurch Street 1841, Bricklayers Arms 1844, Waterloo 1848, King's Cross 1852

¹⁵⁹⁸ Se kap 22 avsn 9

¹⁵⁹⁹ Se kap 22 avsn 9

¹⁶⁰⁰ Se kap 22 avsn 11

¹⁶⁰¹ 15 790 703 riksdaler banco år 1854 motsvaras år 2020 av ca 1,7 miljarder kr (KPI), 4,9 miljarder kr (guldprisindex) alt 61 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁶⁰² Enligt propositionen så uppskattades totalkostnaden till 13,67 miljoner riksdaler banco, dock exklusive etappen Köping-Hult (avstånd fågelvägen ca 36 km) vilken betingade en tilläggskostnad.

Men så, äntligen, beslutade riksdagen ändå 1854 att stambanor skulle anläggas i svenska statens regi, och finansieras genom stora obligationslån, vilket ledde till en accelererande statsskuld. Inte minst i utlandet upplånade svenska staten kapital till järnvägsutbyggnaden. En kommitté arbetade med att bestämma stambanans sträckning. På flera håll blev dessa diskussioner infekterade. Vad gällde exempelvis sträckningen genom Västergötland så kidnappade sårintressen processen och segrade över allmänintresset. D v s syftet att banan skulle medföra så stora fördelar som möjligt för så många orter, industrier och människor som möjligt, överkördes. Godsägaren och greven Gustaf Posse¹⁶⁰³ drev genom intensiv lobbyverksamhet på för att banan skulle dras i en båge öster om berget Billingen nära Skövde i Västergötland, istället för att gå rakt via residensstaden Mariestad och Skara vidare mot Göteborg. Detta missförhållande fick stor uppmärksamhet. Vid ett möte i Mariestad den **2 mars 1855** ställde sig 70 socknar gemensamt bakom den mest logiska sträckningen och motsatte sig "kroklinjen" över Skövde. När man dock började inse att Oscar och hans äldste son Carl låtit sig övertalas, med allehanda krystade argument, skrev motståndare till denna sträckning ett långt öppet brev till Oscar, publicerat i *Aftonbladet* den **18 december**, där man sakligt redogjorde för sina argument och vädjade en sista gång till kungens förnuft. Men gagnöst. Beslutet om den onaturliga sträckningen över Skövde stadfastes av Oscar och hans regim den **18 mars 1856**. Klåfingrigheten och det förjäste egenintresset hos inbilska lokala politiska förmågor hade alltså vunnit över pragmatismen och riksintresset. En fin svensk tradition, för övrigt. Oredliga kommun- och regionpolitiker som är beredda att välta omkull större nationella intressen – med halvlösningar, fördyringar och merkostnader i evig tid som konsekvens – för sina egna små sårlystens skull, har Sverige aldrig lidit någon brist på.

Enligt Akrell så medgav Posse senare i livet att denna dragning av västra stambanan, som han så verksamt arbetade för, varit *ett olyckligt misstag*. Men då var det redan för sent. Rälsen lades via Skövde. De lokala styrespersonerna i Skövde tycks dock än idag, år 2020, lida av något slags nedärvt självhävdekomplex vilket manifesteras genom valet av de kända parollerna "Händelsernas centrum" och "Sveriges nya mötesplats" som kommunslogans. Men många tåg blåser förbi utan att stanna. Ingen vill gå av i detta "centrum".

Södra stambanans dragning genom Småland var inte heller given. Besvärliga markförhållanden med många sjöar, myrar, sankmark, oländig och bergig terräng stred samtidigt mot lokalintressen där alla med en röst argumenterade att rälsen skulle passera just *deras* hembygder, med alla tänkbara långsökta argument.

1860 beslutade riksdagen att järnvägen söderut, södra stambanan, skulle passera via Nässjö. Och detta väckte hopp... som senare skulle förbytas i förtvivlan.¹⁶⁰⁴

Kapitel 25 avsnitt 5

HERTHA

Fredrika Bremer hade ett gott hjärta. I många år hade hon både oförväget protesterat uppåt, samtidigt som hon värnade om de fattigaste och svagaste i samhället, särskilt barn. Och i många år hade hon vidrört ämnen som var tabu, lyft fram kvinnofrågor och rest krav på jämställdhet på sätt som var allmänt kontroversiella för samtiden och ytterst provocerande för flera.

Bremers banbrytande bok *Hertha* med undertiteln *En själs historia, teckning ur det verkliga livet*, utkom i september 1856. Första annonsen för den svenska utgåvan som författaren

¹⁶⁰³ Gustaf "Gösta" Mauritz Posse (1823-1888), svensk godsägare och riksdagsman

¹⁶⁰⁴ Se kap 25 avsn 11

påträffat är införd, ironiskt nog, i den konservativa och samhällsstrukturbevarande *Norrköpings Tidningar* den **10 september 1856**. Boken hade dock redan dessförinnan publicerats på både tyska och engelska.

Bremer skrev själv till en vän att hon ”näppeligen väntar nåd av någon svensk man” för *Hertha*. Detta var ett feministiskt manifest. Inget mer lullande runt gröten. Dags att tala klarspråk.

Och boken slog ner med ett brak. Den handlar om Hertha Falk som bor i Kungsköping – en metafor för Sverige, med ett litet nålstick gentemot monarkin redan i namnet på staden. Den gamla staden brinner ner till grunden, och människorna där hjälps åt *gemensamt* att återbygga något nytt och bättre. Hertha är en rebell och berättelsen är full av symboler och budskap. Den handlar om samhällets förändring och erkännandet av kvinnan som en myndig vuxen självständig individ och med fullvärdiga medborgerliga rättigheter. Detta var en ny sorts realism som inte passivt medhummade i kören efter patriarkatets melodi och sångtext. Detta var tillnyktring, det var mörkt hårt allvar som inte väjde för att kalla saker vid deras rätt namn.

Romanen väckte stor debatt. *Aftonbladet* och andra delar av den liberala pressen ställde sig positiva, medan den på andra håll utsattes för skarpt klander, överlägsen ironi och nedlåtande kommentarer. Subtilast var kanske ändå regimorganet *Post- och Inrikes Tidningar*, som på meddelandeplats den **26 september** innehöll följande notis:

”Nytt i bokhandeln. Dante Alighieris *Gudomliga komedi*, översatt av Nils Lovén, första delen, *Helvetet*, har nu blivit i Stockholms bokhandel tillgänglig ävensom *Hertha eller en själs historia, teckning ur det verkliga livet* av Fredrika Bremer, 2 delar.”

Bremer fick även mottaga en hel del anonyma brev med mycket skymfligt innehåll.

Herthadiskussionen ledde dock till vissa framsteg. 1858 beslutade riksdagen att ogifta kvinnor skulle få rättighet att ansöka om att bli myndiga vid 25 års ålder, dock med vissa restriktioner. 1859 grundade Sophie Adlersparre¹⁶⁰⁵ *Tidskrift för hemmet*, som var Nordens första kvinnotidskrift och tog upp ämnen som kvinnans utbildning, äganderätt och myndighet. 1861 öppnade högre lärarinneseminarier, den första högre statliga akademiska läroanstalten i Sverige som även var öppen för kvinnor.

Kapitel 25 avsnitt 6

ETT DELAT LAND

I den grå torparstugan i skogsglantan i Frödinge socken var det fortfarande trångt, fattigt och eländigt. Skördarna slog fel ibland. 1856 kom mängder av snö vid Valborg vilket förstörde vårsådden. Tidningen *Barometern* rapporterade om ”snö i höga drivor” och att folk plockat fram slädarna igen och bjällerklang hördes i nejderna såsom om vintern, och i Tjust härad, vid kusten, berättades om mängder av kullblåsta träd och snödrivor som dolde gärdsgårdarna. Snön låg kvar en bit in i maj. Och efter en ganska kall sommar kom kraftig nattfrost under flera nätter redan i augusti och förstörde en del av skörden, bl a ärtor och potatis. En annan källa kompletterar med att allting detta år mognade sent och hela bondeåret försköts. Kraftiga regn i slutet av september och början av oktober gjorde att man inte kunde bärga en del av skörden förrän i slutet oktober, den del som då ännu inte frostskaadas. Vägarna var konstant leriga eller ofarbara.

Följande år blev också ett vanskligt skördeår. Den **7 september 1857** vräkte ett våldsamt regnoväder ner över Frödinge socken som totalförstörde höstsådden. *Kalmar-Posten*

¹⁶⁰⁵ Carin Sophie Adlersparre (Leijonhufvud) (1823-1895), pionjär inom den svenska kvinnorörelsen

rapporterade om hur detta oväder ”på åtskilliga ställen inom Frödinge socken å nysådda åkrar anställt större och mindre förödelse”, och denna förhärjning i Frödinge togs även upp av *Post-och Inrikes Tidningar* samt lokalpressen på flera platser runt om i Sverige. Tidningen *Barometern* skrev:

”Emellan Hultsfred och Vena kyrka samt på åtskilliga ställen inom Frödinge socken föll den 7 dennes på aftonen ett så häftigt åskregn, förenat med hagel, att de nysådda åkrarna blev på flera ställen, synnerligast å bostället Västrahults ägor, alldeles fördärvade. En del fönsterrutor i boningshuset¹⁶⁰⁶ inslogs av hagel, vilka var fullt ut så stora som vanliga hasselnötter, och backarna på ömse sidor om Västrahult skadades mycket.”

Det var inte bara tunga förhållanden med skördarna och vädrets häftighet och oresonlighet. Det var miserabelt även inne i det grå torpet med torvtak.

Christina Sophia Nilsson¹⁶⁰⁷ dog på Knarrkullen av slag¹⁶⁰⁸ några dagar före midsommar 1853. Hon blev bara tre och ett halvt år.

Carolina Mathilda Nilsson¹⁶⁰⁹ dog på Knarrkullen av slag några dagar innan jul 1859. Hon blev sex och ett halvt.

Alfred Nilsson¹⁶¹⁰ dog på Knarrkullen av kikhosta hösten 1862. Lille Alfred blev bara nio månader gammal.

Otto Wilhelm Nilsson¹⁶¹¹ dog på Knarrkullen av bröstplågor i januari 1864. Han blev fyra månader gammal.

Nils Johan och hustrun Anna Lisa förlorade hälften av sina barn i tidig ålder, som nämnts tidigare.¹⁶¹² Barnadödligheten var hög, men de som klarade sig blev sega som satan och levde länge. Statistik visar att exempelvis år 1857 så avled 23 av 82 födda barn i Frödinge socken det första levnadsåret. Endast 72% av de nyfödda barnen i socknen överlevde alltså sin ettårsdag.¹⁶¹³ Men samma år, den **28 december**, avled pigan Catharina Johansdotter¹⁶¹⁴ i Frödinge vid en ålder av 103 år. Härdigt småländskt virke.

Äldst i syskonskaran av Nils Forvass barnbarn på Knarrkullen var Anders Nilsson, född 1843. Precis som den långa raden av torpare och drängar före honom så fick han slita med grovsysslor från tidig ålder. Beslut om att inrätta en folkskola i Frödinge, i ambulerande form, fattades 1846. De första lektionerna kom igång året efter. För att få det hela att gå runt blev skolan belagd med avgifter, med olika taxor för bondungar, torparungar och de som inte hade någonting alls. Lokalhistorikern Henrik Rosenquist skriver:

”Med skolgången var det ganska slarvigt ställt under den första tiden. Fattiga barn, som av socknen utauktionerades,¹⁶¹⁵ fick ej besöka skolan endast för att betalningen skulle bli lägre.”

¹⁶⁰⁶ Beläget ca 16 km rakt söder om Knarrkullen

¹⁶⁰⁷ Christina Sophia Nilsson (1849-1853), svensk torparflicka

¹⁶⁰⁸ Dödsorsaken ”slag” kallas ibland även hjärtsprång, och var ofta en benämning för konvulsioner (kramper, ryckningar) hos barn som kunde orsaka medvetslöshet och död. Dessa kunde inträffa bl a i samband med tandsprickning, på grund av masksjukdomar eller av dålig föda. Kallades ibland också fallsjuka eller tandslag. ”Slag” har även i vissa fall tolkats som en benämning för epilepsi.

¹⁶⁰⁹ Carolina Mathilda Nilsson (1853-1859), svensk torparflicka

¹⁶¹⁰ Alfred Nilsson (1862-1862), svensk torparpojke

¹⁶¹¹ Otto Wilhelm Nilsson (1863-1864), svensk torparpojke

¹⁶¹² Se kap 24 avsn 22

¹⁶¹³ Barnadödligheten var mycket hög bland samhällets fattigaste ute på den svenska landsbygden. Statistik visar emellertid att barnadödligheten i Sverige som helhet vid denna tid (1850-talet) ej stack ut i ett europeiskt perspektiv. I flera länder var barnadödligheten betydligt högre än i Sverige. Lägst barnadödlighet i Europa hade vid denna tid Danmark och Norge.

¹⁶¹⁴ Catharina (Carin) Johansdotter (1754-1857), svensk piga

¹⁶¹⁵ Två generationer tidigare hade Maja Månsdotter och hennes barn befunnit sig i denna situation – de fattigaste av de fattiga – och sannolikt *utauktionerats* i Vena socken. Se kap 1 avsn 3.

Sommaren 1858, strax innan han skulle fylla 15 år, fick Anders Nilsson gå i Frödinge folkskola i tio veckor för att lära sig läsa och skriva. Detta blev hela hans formella utbildning i någon skola i hela hans liv, punkt. Och det var bara pojkar som skickades till skolan inledningsvis, där den skolorundervisningen dominerades av religionsindoktrinering. Så mycket var den bleka, njugga, underfinansierade folkskolesatsningen från 1842 värd ute i vissa delar av landet där både pengar och planmässighet saknades – en av den skolorundervisningens ”samhällsbyggarens” allra största försummade möjligheter under hela sitt långa regentskap av försummade möjligheter.

Frödinges torftiga, ambulerande katekesindoktrineringssvariant var dock drägligare än folkskoleinrättningar på flera andra håll. Författaren har i arbetet med denna bok kommit över vittnesmål från andra socknar, där den avdankade klockaren eller vem det nu var som höll i den religiösa indoktrineringen oupphörligt röt och skällde på barnen, gav dem stryk, utdelade örfilar så det bara surrade i skallen, och sällan använde något annat tilltal till de vettskrämda och stressade stackars barnen än ”din usling”.

Grattis, det svenska svartkappeväldet och stamfader Jean! Fin folkskola, utan seriös statlig finansiering eller ens intresse från er sida att göra till en värdig utbildningsfunktion, som ni ordnade åt folket. Jävla banditer.

Åter till Frödinge. Från tonåren fick alla torparbarnen ta jobb som drängar och pigor på kringliggande eller mer avlägset belägna gårdar. Men det gav inget överskott över huvud taget, bara mat och en brits att sova på. Paul Andersson, barnbarn till Anders Nilsson, skriver om denna tid i sina nedtecknade släktberättelser:

”Att vara ute på gårdarna gav ingenting att spara eller behålla. De fick bara sin mat, logi och stövlar och mycket litet reda pengar. Det fanns endast mycket få jobb att tillgå. Det var ett stort överskott av människor i alla hus och hem.”

Sveriges invånare, även allmogen, visste att de levde i en tidsepok av omvälvande förändringar. Lantbruksproletariatet läste, hörde om och märkte själva av tekniska framsteg och industrialiseringen, och de var även medvetna om den politiska utvecklingen i liberal riktning i Europa. Det fanns hos den svenska underklassen ett *uppvaknande* vad gällde deras egna medborgerliga rättigheter, som i sekel förtrycks av kungamakten, svartkapporna och godsägarna. Alltfler började tänka självständigt och ifrågasätta det svenska kastsamhället, den perversa feodalism som ännu rådde och det ok de levde under. Frankrike hade blivit republik. Norge var en republik i förklädnad. Och USA var en republik vars blotta stomme utgjordes av frihet och jämlikhet.

Människor hade redan börjat lämna Sverige, och de hemmavarande tog del av berättelser från de tidiga utvandrarerna. I bl a *Aftonbladet* återgavs skildringar från pionjären Gustaf Unonius som varit med och grundat Nya Upsala i Wisconsin, som vi berört tidigare.¹⁶¹⁶

Under den första vågen av emigranter så brukar nämnas som en pådrivande orsak den repressiva religiösa lutherska dogmatismen som tillämpades i Sverige, där underkuvelse inför öfverheten var det centrala mantrat. En annan pådrivande orsak var det svenska samhällets klassindelning och särbehandling – strukturell positiv eller negativ diskriminering av olika grupper av medborgare – som aldrig någonsin tycktes upphöra. En tredje viktig orsak som nämns är det närmast totala utestängandet av *folket* från deltagande, kontra etablissemangets usurperade prerogativ, dess girighet och arrogans, och där monarkin och kungahuset utgjorde den yttersta sinnebilderna för det hänförande men falska gyllene skimmer som alltfler kom att genomskåda, och där det förbannade svenska svartkappeväldet stod i främsta ledet och hejade på segregationen. I exempelvis *Betraktelser för nattwards-ungdom*, en indoktrineringsskrift för svenska tonåringar, stod vid denna tid att läsa:

¹⁶¹⁶ Se kap 24 avsn 21

”Somliga *måste* vara fattiga och somliga rika. Det kan inte annorlunda vara. Ville man utjämna denna olikhet, så vore det orättvist, eftersom många tusen skulle bli berövade det som de med svett och möda förvärvat, och deras ägodelar kastas i händerna på odugliga, lata och lättsinniga människor, som icke förtjänade den gåvan. Så skulle jorden inom kort bli en ödemark och människorna alla samtliga olyckliga, utfattiga och eländigare än någonsin. Besinna detta, du fattiga, och var nöjd! Är du nöjd så är du rik.”

Tjusigt.

Visst, det skedde förändringar som t ex avskaffandet av kroppslig husaga¹⁶¹⁷ för myndigt tjänstefolk den **1 oktober 1858**, upphävandet av konventikelplakatet¹⁶¹⁸ den **26 oktober** samma år, samt införandet av dissenterlagen¹⁶¹⁹ 1860. Men alla dessa justeringar var för små och perifera, för ogenomgripande – och alldeles för sena...

Mitt i allt detta umgicks Oscar, uppenbarligen i total avsaknad av fingertoppskänsla för vad det svenska folket begärde, med tanken på att göra en statskupp för att göra sig *totalt enväldig!* Han var under sina sista år mycket mån om att äga militärens blinda lojalitet samtidigt som han mutade tidningsredaktioner för att skriva dynastivänliga och absolutistiska artiklar. En iakttagare skrev i januari 1857 om den *hybris* som drabbat Oscar, att han nu ansåg sig bäst *själv* veta hur staten skulle styras, och därför ville göra sig till autokrat i dess renaste form. Enligt detta samtidsvittne så ansåg Oscar:

”...sin egen skärpa i omdömet vara andras så överlägsen, att han ej längre --- vill godvilligt ta råd, utan han önskar att *enrådigt* styra och leda riksärendena. --- Ej rådgivare men *verktyg* vill han ha. --- Meningen tycks vara att så småningom --- i allmänna opinionen --- till den grad nedsvärta statsråd och ständer, att en statskupp framdeles kan lyckas.”

Monarken Oscar Bernadottes maktlystnad stärktes med åren och han *förstod inte, såg inte* vad som höll på att hända i det egna landet. En slags fix idé om att Bernadottefamiljen och kungamakten måste vara starka och att han själv visste bäst – en egoism, självupptagenhet och inbilsk översittarmentalitet som tydligen gått i arv från pappsen Jean – stod i vägen för det framåtblickande och inkluderande ledarskap som Sverige i decennier så trängande behövt, och som nu i detta ögonblick i historien var mer kritiskt än någonsin. Oscar var antingen för berusad av sin egen maktställning eller också – för att tala klarspråk – helt enkelt för dum i huvudet för att uppfatta och begripa både situationen i Sverige och samtidigt känna av de gigantiska krafter och utvecklingsriktningar som vid denna tid höll på att omdana hela västvärlden. Alla resonemang började och slutade med *den egna makten* och *successionen*, som pappsen fixat genom ett storbedrägeri 1810,¹⁶²⁰ och Oscar såg sig själv inte längre bara som kung, utan, precis som pappsen, så ansåg han sig äga befogenheter och rättigheter som sträckte sig långt utanför ämbetets avgränsningar och lagbundenhet.

Klyftan mellan kungen och folket, och kungens imbecilla eller egensinniga oförmåga att se och förstå *sanningen* om situationen i Sverige – trots sitt valspråk ”Rätt och sanning” – demonstrerade återigen hur Bernadottefamiljens på slottet brist på verklighetsanknytning snart skulle komma att få oöverblickbara och irreparabla konsekvenser för den svenska nationen.

¹⁶¹⁷ Husbonden hade fortfarande kvar rätten att äga pojkar under 18 år och flickor under 16 år.

¹⁶¹⁸ konventikelplakatet = svensk förordning från den 12 januari 1726 som förbjöd bönemöten i andra lokaler än kyrkan; brott kunde leda till böter och landsförvisning

¹⁶¹⁹ dissenterlagen = lag som gav svensk medborgare rätt att lämna Svenska kyrkan under förutsättning att de istället anslöt till ett annat av staten sanktionerat trossamfund

¹⁶²⁰ Se kap 2 avsn 21

Kapitel 25 avsnitt 7
HUSANDAKT

I mars 1848 samlades några vänner, ”livade av from tillgivenhet”, för att högtidlighålla ”årsdagen av den vördade konungens bortgång, för att gemensamt ägna sin hyllning åt hans älskade minne”.

Orden var Israel Hwassers¹⁶²¹. Prästsonen Hwasser var en medelålders professor i medicin vid Uppsala universitet som förkastade empirisk medicinsk forskning och byggde sin egen självsäkerhet på ”romantisk spekulatio”, som en levnadstecknare uttrycker det, d v s mer eller mindre långsökta gissningar. Han förvärvade genom denna attityd ett mycket ansträngt förhållande till sina professorskollegor i Uppsala, som han själv ansåg inte nådde upp till hans egen höga nivå. Med många råkade Hwasser i fientliga och nedriga akademiska gräl, och i tal och skrift fällde han oförskämda, ofta rent kränkande uttalanden om allmänt ansedda Uppsalaprofessorer. Han förde även en hetsig polemik mot Karolinska institutet i Stockholm.

Hwasser hade som sagt en egen, speciell syn på läkarvetenskapen. Redan som nyutexaminerad från läkarutbildningen hade han ”ganska rosiga drömmar om sin kommande storhet och sin betydelse för medicinen”, enligt en källa. Istället för att respektera stram vetenskap och nya forskningsrön löpte hans resonemang ofta iväg i yviga pseudoförkunnelser. Han ansåg under 1830-talets koleraepidemier att koleran orsakas av förändringar i atmosfären så därför var isolering av människor meningslös. Han hade inga höga tankar om stetoskopets eller termometerns betydelse, och han ansåg att mentalsjukdomar helt enkelt bara var resultatet av moraliskt förfall. Hwassers intellektuella resonemang som läkare har beskrivits som flaxiga, arbiträra, röriga och ytterst svårbegripliga, utan minsta sammanhang eller faktaunderlag, men detta hindrade honom inte från att uttala sig om konkreta sjukdomar och terapier med självsäkerhet och emfas. Han återopade hellre iakttagelser från antiken än accepterade modern forskning och vetenskap.

Hwasser – kortväxt men med stor kroppshydda,¹⁶²² stor självcentrering och stor arrogans – gjorde sig själv allmänt föraktad i olika kretsar, utom möjligen bland en handfull lättrogna studenter. Han ansåg att hans läraruppgift *ej* bestod i att förmedla kunskap och lära sina studenter att resonera objektivt och tänka kritiskt, utan att hans lärarkall istället gick ut på att religiöst, politiskt och moraliskt bearbeta – manipulera – sina adepter.

Hwasser var inbitet konservativ och angrep exempelvis *Det går an* med grova skymford och kallade författaren Almqvist för ”den horaktige prästen”.¹⁶²³ Hwasser hyste, åtminstone under första halvan av sitt liv, ett starkt kvinnoförakt där han enligt egen utsago betraktade kvinnor som ”falska, nyckfulla, ombytliga och sinnligt lidelsefulla”. Kvinnor var det värsta han visste. En skildrare beskriver även Hwasser som besatt av ”en nervös avsky för allt vari hans samtid såg tecken och hjälpmedel till mänsklighetens framåtskridande”. Geijers sidbyte 1838 från konservativ till liberal¹⁶²⁴ ansåg Hwasser berott på att Geijer blivit mentalt förslappad. Vad gällde hans eget område, medicinen, så var Hwasser själv inte praktiserande läkare och var troligen inte ens bekant med samtida internationellt framstående läkares forskning, men predikade ändå bombastiskt sina egna åsikter om precis allt, i stort och smått, som rörde praktiserande läkares yrkesutövning. Hans teser var grundade på flummig spekulatio, och har i efterhand konstaterats

¹⁶²¹ Israel Hwasser skymtade först förbi i vår berättelse i kap 24 avsn 17.

¹⁶²² En minnestecknare konstaterar diplomatiskt att Hwasser redan som barn ”hade inga anlag för kroppsliga idrotter”, inte ens klättra i träd som andra pojkar, och han kallades av sina egna bröder för ”lilldrummeln”. Det finns en känd skiss av Hwasser utförd av Fritz Ludvig von Dardel (1817-1901) på 1840-talet, d v s när Hwasser var kring eller strax över 50 år fyllda, som åskådliggör hans profil.

¹⁶²³ Se kap 24 avsn 17

¹⁶²⁴ Se kap 24 avsn 19 (5 februari 1838)

bidraga *noll* till medicinens utveckling. Han var, enligt en annan sagesman, ”mer inställd på att diktera lagar för naturen än att avlyssna den dess egna”. Överläkaren professor Israel Holmgren¹⁶²⁵ konstaterar i sin korta biografi att allt som Hwasser skrev ”utmärkte sig för en pompös och blomstersmyckad stil”.

Hwasser var, helt enkelt, en självgod översittartyp, en dokumenterat kortväxt, fet och dryg vuxenmobbare där alla som inte höll med honom skulle förolämpas och förklaras honom underlägsna. Det finns många vittnesmål om hur han *ensam* ville föra ordet, snäste av någon som försökte få ett finger med i en samtalsituation, och kunde bli rasande med skymfliga invektiv när han blev ifrågasatt.

Hwasser var alltså genuint osympatisk, en jävla skitstövel på ren svenska. Som dessutom *föraktade* sanning och fakta och som fabulerade om allt, enligt mängder av vittnesmål.

Hwasser var samtidigt en fullkomligen *hänförd* beundrare av stamfadern, Jean Bernadotte. Hwasser ställde sig till fullo bakom såväl Jeans svenska inrikespolitik, med inskränkta mänskliga friheter och vad som bäst kan beskrivas som en skendemokrati, och Jeans utrikespolitik. Från att ha förbehållslöst försvarat Jeans utrikespolitiska signum – 1812 års ryssvurmande politik – växte sig Hwassers egen ryssvänlighet till en närmast devot beundran för Rysslands envåldshärskare som upprätthöll ”ordningens bevarande”. Världen utanför Ryssland stod, med Hwassers synsätt, vid avgrundens brant, hemsökt av folkuppror, liberalism och moralisk upplösning. Den hårt repressiva ryska diktaturen var i dessa avseenden överlägsen västvärlden, ansåg Hwasser.

Utifrån sin egen enfaldiga beundran av Jean, så tog Israel Hwasser 1848 initiativet till instiftandet av en beundrarklubb som fick namnet *Carl Johans-förbundet*. Syftet med denna klubb var att ”anspråkslöst meddela sina betraktelser åt alla dem, som för den store hädangångne hysa en likartad varm kärlek”. Ur förbundets handlingar, som inledningsvis trycktes under namnet *Skålar och föredrag i Carl Johans-förbundet*, kallas föremålet för klubbmedlemmarnas dyrkan för ”hjaltekonung” vars eftermäle ska ”omgivas med ära och glans”. På klubbmötena utbringades skålar till den förträfflige, felfrie idolens minne, en man som var ”en man, som på sina naturgåvor¹⁶²⁶, sin karaktär, sin verksamhet och sina öden burit storhetens prägel”.

Denne man från Pau var enligt Hwasser inte bara briljant utan även utomordentligt *empatisk*; ”hans hjärta klappade varmt även under purpurn, och även ifrån tronens höjd kunde han se ner i dällden och där känna igen även den ringaste ibland sina bröder, med ömhet deltaga i hans bekymmer, med aktning uppskatta hans människovärde”. D v s Jean, ödmjuk och medkännande som få människor som bevandrat vår jord, respekterade och värderade i synnerhet den svenska allmogen, särskilt de fattigare folklagren, och såg verkligen deras betydelse och värdighet som medborgare, som medbröder och medsystrar, enligt missionären Hwasser. Halleluja.

Aposteln Hwasser förkunnade även att stamfaderns allra vackraste sida dock var dennes vördnad för ”samhället och dess inrättningar”, såsom exempelvis demokratiska institutioner, lagar, regler och moraliska grundfundament. ”Om denna vördnad vittnar hela hans levnad”, informerade Hwasser i sitt öppningsanförande 1848. Tveklöst.

Nåväl.

Hwassers dravel bestod alltså av rena sagor och fantasier utan någon som helst verklighetsförankring, utan snarare raka motsatsen. En 180-graders omarbetning och desorienterad idealisering av stamfader Jean Bernadottes vanstyre, ledarskapsmässiga och förvaltningsmässiga inkompetens, parasitering, despotism, folkförakt och moraliska söndrande av den svenska nationen i ett tredjedels sekels tid. Hwasser hade fått inspiration till denna

¹⁶²⁵ Israel Frithiofsson Holmgren (1871-1961), svensk läkare och politiker

¹⁶²⁶ naturgåva = värdefull egenskap som hos någon är en gåva av naturen; talang, begåvning, snille

diktning av kungahusets egen propaganda, som han ohämmat spunnit vidare på och utbroderat till vackra drömmier och myter.

Året därpå, 1849, gick Hwasser till attack mot den franska Februarirevolutionen och liknande demokratiska rörelser i Europa,¹⁶²⁷ som han kallade för en "inre sjukdom" som utgick från en "djärv och lögnfull" uppfattning baserad på människors "egoism" – d v s insubordination, tynande auktoritetstro. Dessa folkresningar *utmanade världsordningen* då de höll före att "att det är människans vilja som är helig och inte Guds". Folkets uppgift var att blint underordna sig öfverheten inklusive kungen, som ju var tillsatt av Gud. Koncept som demokrati och medborgerliga rättigheter var därför helt igenom förkastliga, enligt Hwasser. Efter denna ingress övergick Hwasser i en lovsång över stamfadern, som enligt honom var självaste *motsatsen* till egoism. Jean Bernadotte hade "varit blottställd för frestelserna till inkräktningsbegär, till hatfull förföljelse --- men gått fram ur denna prövning ren och obefläckad". Hwasser friskriver fullständigt stamfadern från "självkloketens käcka ingripande i samhällets lagar och ordning", då Jean ju alltid agerade ödmjukt, respektfullt och oegennyttigt gentemot svenska samhällets lagar, normer, institutioner och grundkonstruktion, och att han aldrig lockades att "åt något enda håll överskrida gränsen för sin skyldighet". Det var nämligen en "kärlekens himmelsåtsträvande låga som brann i hans bröst". Hwasser fortsatte om sin idol Jean:

"Han gick ur världen med samma rika och djupa känsla av vördnad och kärlek, som livat honom under hela hans långa och ärofulla levnadsbana."

Nu i efterhand, i vår tid, är det svårt att avgöra ifall Israel Hwasser, när han spann ihop dessa lögner, helt enkelt var okunnig om historiska fakta, eller om han *avsiktligen* och skamlöst försökte skriva om historien, eller om han var mentalt rubbad. Kanske en kombination av alla dessa tre faktorer.

Följande år, under fanklubbens husandakt i mars 1850, gick Hwasser återigen till angrepp mot "dessa olika former av samhällets sjukdom" som tidens jämlikhetsidéer representerade, innan han gled över i sin hyllning av stamfadern, vars maktutövning och varma kärlek till svenska folket utgjort "en inre skyddsmakt mot revolutionens faror och olyckor, förvillelser och brott". D v s kung Jean hade varit ett effektivt *skydd* mot den fasansfullt befängda föreställningen att alla människor skulle vara *lika*, exempelvis i fråga om medborgerliga rättigheter, möjligheter och likhet inför lagen. Prisa Gud för denne *beskyddare* av folket för dessa hemskheter!

Klubbmötet 1851 avslutades med vad som närmast var en religiös bön för *frälsaren* från Pau, en andaktsstund som Hwasser avslutade med orden:

"Tills vidare böjer jag med erkännande vördnad mitt huvud djupt för den höga personligheten."

I detta skede av mässan förevisades för de församlade ett porträtt av general Jean i den franska armén från sent 1790-tal. Efter en stunds andäktig tystnad fortsatte Hwasser:

"Där ser vi bilden av divisionsgeneralen Bernadotte vid 33 års ålder. När vi ser dessa ädla, uttrycksfulla anletsdrag, denna värdiga och manliga hållning, denna enkla dräkt, och jämför dem med den konungagestalt vi själva lärt känna, kan vi ej undgå att göra oss en livlig föreställning om den rikedom av nit, hopp, förtröstan och mod, som då levde i den unge mannens bröst, genomträngt som det var av dunkla men starka framtidsaningar."

1852 var temat för beundrarklubbens husandakt *Den Store Ledarens* kärlek till svenska folket, och svenska folkets kärlek till honom:

"Carl Johans valspråk var, som alla vet, 'Folkets kärlek min belöning', och dessa ord uttryckte *verkligt* hans hjärtas innerliga önskan. --- Han utövade makten med mildhet och fördragsamhet. --- ...älskade han sina medmänniskor med sant och kraftfullt allvar --- med en känsla så varm och stark, att den väl sällan i samma grad funnits i en åldrad härskares hjärta. --- Carl Johan hade

¹⁶²⁷ Se kap 25 avsn 3

således under sin fursteperiod förvärvat sig ett av de kärlekens verkliga riken, som sällan uppkommer på jorden. --- Carl Johans eget hjärta måste ha, i högre grad än de flesta människors, varit genomträngt av människokärlekens mäktiga ande. --- ...den kärlekens rosengård, som ännu utgör en prydnad på hans grav...”

Så höll det på, år efter år, den 8 mars i denna lilla klubb för tillbedjan. Trams, trams, trams och ännu mera patetiskt *trams* med noll verklighetsförankring. Istället för att söka någon slags historisk sanning så gick klubbssammanskomsterna och hyllningsskrifterna ut på att i efterhand skulptera en *diametralt motsatt* framställning; att fundamentalt omgestalta och gudomliggöra autokratens och kleptokratens eftermäle, och i efterhand skapa en alternativ verklighet kring någon slags uppfantiserad halvgud.

Talen och skrifterna i Hwassers klubb utgjordes av lovsånger och tillbedjan, blandat med diverse inkastade påståenden som *låtsades* föreställa historisk undersökning. Verkligheten suddades bort med verbal rökelse och mystik, oblyga faktaförsköningar, honungslena omskrivningar och rikligt med glitterströssel. En ohämmad revisionism ägde rum av stamfaderns minnesteckning, ett rent blåljugeri av den fantasirike Hwasser som diktade fritt utan någon som helst förankring i sanningen. Stamfadern glorifierades på ett sätt som närmast kan jämföras med nutida nordkoreansk indoktrinering om sina höga ledares egenskaper. Jean från Pau designades av klubben som en övermänniska, skickligare än de skickligaste, heroiskare än de mest heroiska, ädlare än de ädlaste. Denne frälsare hade lyft Sverige ur mörkret, han hade räddat hela Europa, han var ett föredöme för hela mänskligheten. Hwassers resoneringar av samtida friska bedömare beskrivits som ”yrsel”, en massa lögnhistorier karakteriserade av ”ett otyglat känslösvall och insvept i en form, som ej undantagsvis utan nästan *oupphörligt* erinrar om att det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta”. En recensent av klubbens producerade skrifter under de första årtiondena menar att dessa ej sällan ”överskrider det vämjeligas gräns”.

Vid den årligen återkommande husandakten för frälsaren skålades det och berättades hjältesagor. Klubben bedrev dock sin verksamhet mest i tysthet. Detta säregna Carl Johansfrimureri tog karaktären av en kult, ett avgudereri mellan bröder i ett stängt rum där allting omgavs av en slags mysticism. Vuxenmobbaren Hwasser har senare beskrivits som ”allenastyrande” av klubben och dess möten, där övriga medlemmars insatser i princip gick ut på att skåla med och hålla med.

1854 skaldade Hwasser återigen om Jeans ”hjaltekaraktär” och ”varma landsfaderliga hjärta” och menade att det var ingen mindre än Gud, minsann, som givit Sverige denne son, och att denna gåva ”ingår i planen” av Guds ”heliga världsordning”. Låt oss bedja. Hwasser läste innantill i sitt manus inför de församlade klubbmedlemmarna om hur de, genom sitt klubbmöte, vandrar ”till Carl Johans grav och den fromma andakt, som leder oss dit, måste idag vara mer än vanligt varm och livad”, eftersom ett mörker hotade jorden. Men! Frukta ej! Gud och Messias vare med oss! Hwasser förkunnade högstämt:

”Det är just i detta mörker, som den skimrande glans, vilken lik en strålande krona omger den väldiga ätتهögens topp och --- lyser med ett bjärtare och klarare sken. Men vad betyder denna mystiska glans? Är det endast en av de minnets och ärans lyseldar, som vanligen flamma på de höglagda hjältarnas gravar? --- Nej! Den är något vida mer! Den är *ditt tecken* hjältefader god! Den är det budskap du till oss framburit ifrån en högre makt.”

Sålunda stod det klart. Jean var Guds budbärare, nederstigen till Sverige, uppstigen till himlen igen och med evigt liv. Jean var vår herre och vårt hopp.

Senare 1854 invigdes – givetvis på initiativ av Hwasser – en byst av stamfadern i Carolinaparken i Uppsala, där idolen avbildats både i generalsuniform och med romersk-kejslerlig

toگا över ena axeln. Inskriptionen upplyser allmänheten om att personen uppe på piedestalen var en "hjalte och fredsfurste"¹⁶²⁸. Amen.

1855 var Hwasser aldeles lyrisk över att kung Oscar fällt positiva ord om Carl Johans förbundets "anda", och med denna uppmuntran i ryggen tog Hwasser återigen sats och bedyrade klubbens "kärlek till den Store Hädangångne", en kärlek som var "varm", "högsinnad" och "djup" i poetisk samklang. Hwasser förklarade att de som fått "åskåda Hans personliga egenskaper och åhöra Hans lärorika, undervisande och förädlade samtal" var obeskrivligt tillgivna sin egen franske Messias.

1856 firade Hwasser sin husgud som "den nordiska kulturens vårdare". Samma år utnämnde kung Oscar klubbinstiftaren Hwasser till kommandör av Nordstjärneorden, som belöning för sitt bernadotteska propagandaarbete. Tjänster och gentjänster, det eviga belöningskretsloppet.

1857 års klubbskål utbringade Hwasser för "befriaren" av Norge, denne otrolige Jean som verkligen förstått och uppfattat den norska nationens behov och önskan, samt "genom föreningen av de tvenne folkslag --- grundlagt en framtid" som lovade enighet och lycka. Norgeföreningen var en "hjaltesaga" av första ordningen, enligt Hwasser. Utan tvekan. En föredömligt instiftad, perfekt konstruerad union mellan två nationer som skulle vara för evigt. Amen igen.

Hwasser fortsatte med en utvikning om "det svenska tänkesättets låghet och det svenska förståndets inskränkthet", och detta var ett tema som han gärna och ofta återkom till i sina årliga skålar: Svenska folket var till väsentlig del idioter, enligt besserwissern Hwasser, men Messias från Pau hade räddat dem. Israel Hwasser, med djupaste allvar:

"Denna nya världsställning är åter så helt och hållet Carl Johans verk, att han synes mig ännu vara *den ende*, som uppfattat dess betydelse i dess verkliga djup. --- Carl Johan, såsom jag med full övertygelse vågar tro, i egenskap av *Försynens sändebud*, uttalade till Nordens folk..."

Guds språkrör på jorden.

Därpå följde åter sida upp och sida ner av ännu mer faktaresistent goja om sin idols storhet, parat med spydigheter över de som genom åren dristat sig till att kritisera stamfader Bernadotte som person eller regent. Till slut framlade Hwasser idén att förbundet skulle instifta en fond, som skulle bli *stor*, för att i framtiden premiera den författare som bäst framställde Sveriges och Norges historia från 1809 till 1844. Förslaget bifölls.

I mars 1858 firade Hwasser stamfadern som åkerbrukets heros, d v s samme man som stulit åt sig äran för Lantbruksakademins tillblivelse, och som snillat från Lantbruksakademins kassa, och som fullständigt ångvältat ner den jordbrukande allmogen med skatter i decennier, och som inte varit intresserad av jordbruksinnovationer, och som ringaktat svenska torpare mer än något annat. Prisad vare denne hjalte! Jean Bernadotte utmålades i Hwassers pinsamma revisionism för den svenska landsbygdens undsättare, lantbrukets främste försvarare och förädlare och den nordiska civilisationens räddare. I Hwassers efterhandskonstruktioner hade Jeans ädla hjärta verkligen klappat för allmogen, den lägre svenska bondebefolkningen, och Jean hade skänkt dessa människor sin oreserverade aktning och omtanke. På ett nästan övermänskligt sätt hade Jean reformerat det svenska jordbruket. Denna nu – enligt den mer än lovligt humbugande Hwasser – lantbruksbevågna inkarnation av stamfadern fick alltså årets skål. Klubbordföranden föreslog detta år även bildandet av ett litterärt utskott för att *nyskriva* Carl Johans historia, d v s i kontrast till all grävande och kritiskt granskande journalistik alltsedan 1830-talet, och nya komprometterande memoarverk och böcker på ämnet, så skulle man nu en gång för alla *omdana*

¹⁶²⁸ Ang "fredsfurste", se t ex kap 4 avsn 6, 14, 18; kap 5 avsn 1; kap 6 avsn 5, 7 (Jeans fruktan för fred i Europa efter vapenstilleståndet i Pläswitz den 4 juni 1813); kap 16-18 (det omotiverade militära anfallet mot Danmark); kap 20 (det omotiverade militära anfallet mot Norge). Se även kap 23 avsn 12 (Jeans avsikt att starta ett militärt anfällskrig mot Preussen för att ätten Hohenzollern i Berlin ej ville gifta bort någon dotter till släkten Bernadotte i Stockholm).

detta narrativ och förgylla fablerna ytterligare, eftersom Jean Bernadottes styre "är och måste vara utgångspunkten för all djupare historisk betraktelse av vår framtid". Genom ett av förbundet instiftat belöningsssystem skulle *rätt slags alster* frambringas.

1854 hade Hwasser invalts in Svenska Akademien – rätt folk på rätt plats – och 1858 blivit *hedersledamot* i *Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien*, en klubb som är tänkt att representera och främja forskning inom bl a historia. Sålunda en perfekt klubb för den resolut faktaförnekande, fritt spånande och ogripbart resonerande Hwasser att bli hedersledamot i.

Stärkt av dessa erkännanden från den rojalistiska språkakademien och den rojalistiska vitterhetsakademien satte han själv ribban högt inför nästa klubbmöte. Den **8 mars 1859** blev dock Hwassers sista som klubbordförande. Medlemsantalet hade då vuxit till ca 500, där den största meriten för en medlem var att någon gång i livet ha kommit i kontakt med Jean, Messias, själv. Enligt historikern Sven-Eric Liedman¹⁶²⁹ så var det emellertid så att många medlemmar lät sina namn kvarstå på medlemslistan med relativ likgiltighet, fastän de ej aktivt deltog eller ens visste vilken agenda de ställde sig bakom med sitt medlemskap. Få visade egentligen någon särskild håg vid insamlingar till Hwassers uppfunna stipendiefonder i förbundets namn.

Hwasser talade detta år, 1859, om hur kritiker ägnade sig åt okultiverad idel "smädelse" av idolen, samtidigt som han själv var försjunken i "andaktsfull betraktelse" av halvguden från Pau. Begreppet "smädelse" var ett ord som Hwasser använde ofta. Stamfaderns ära var "upphöjd över människors både pris och tadel". Likt Jesus.

Det absurda fantiserandet i Hwassers betraktelser överskred dock alla gränser. Vid denna 1859 års andaktsstund skildrade Hwasser för sina klubbbröder en dröm som han haft på natten efter att han nåtts av nyheten om stamfaderns insjuknande i januari 1844. Det var "en dröm, som i tydlighet och bestämdhet gränsade till en verklig vision". Hwasser beskrev spänningsfullt för sina klubbkamrater hur han fann sig förflyttad till kungens sängkammare, där Jean låg på sin säng och borden i rummet var överfyllda med papper och böcker. Där hade ängeln Azrael¹⁶³⁰ just *audiens* hos Jean, "klädd i en ljus skimrande dräkt, som i synnerhet åt sidorna hade en nästan översinnlig silverglans". Ängeln och stamfadern hade sedan börjat konversera, och Hwasser återgav samtalet ordagrant. Ängeln hade, enligt Hwasser, bl a förklarat att Jean var sänd av Gud till Sverige. Denna "erfarenhet", förklarade sedan Hwasser, levde kvar så starkt "att den ej sällan inverkar på min tankes verksamhet och utveckling", samt utgjorde därefter "den bestämmande utgångspunkten för mina historiska studier och betraktelser".

Denna redogörelse av Hwasser borde göra det möjligt att ställa en psykisk diagnos på honom. Karl'n var tveklöst mentalt rubbad.

Efter Hwasser tog Robert von Kræmer¹⁶³¹ över som klubbordförande. Kræmer, som precis fyllt 22 år när slaget vid Grossbeeren ägt rum och som hade åtföljt fälttåget som bataljonsadjutant, visste nu ett halvsekel senare precis hur allt *egentligen* gått till och under hela höstfälttåget 1813-1814, och hur alla stora segrar, ja hela Europas befrielse, i själva verket varit stamfaderns förtjänst. Kræmer producerade ivrigt flera alster med detta som grundtema under sitt ordförandeskap på 1860-talet.

Vid klubbmötet den **11 maj 1861** antogs klubbens stadgar, som därigenom formaliserade verksamheten. Dessa stadgar sade:

"Förbundet har till föremål att hålla i vördnad och kärlek minnet av den store hädangångne hjältekonungen, stamfader för vår nuvarande konungaätt, samt att *söka framkalla en oväldig och sanningsenlig, historisk skildring av Carl Johan som fältherre och regent.*"

Voilà!

¹⁶²⁹ Sven-Eric Liedman (1939-), svensk idéhistoriker

¹⁶³⁰ Azrael = den dödsängel som bestämmer över vem som ska dö och vem som får leva (enligt kristen tradition)

¹⁶³¹ Robert Fredrik von Kræmer (1791-1880), svensk militärofficer och ämbetsman

Husandaktsällskapet deklarerade alltså nu officiellt att förutom att hålla minnet av stamfadern i vördnad och kärlek, skulle klubben nu arbeta för att *fastlägga den svenska historieskrivningen* för denna period! Hwasser hade på sin tid redan 1857 och 1858 lagt fram förslag i samma riktning, men nu formaliserades detta viktiga uppdrag i paragrafer.

Och på den vägen är det. Vördnaden för "hjaltekonungen" har varit mer eller mindre en klubbplikt, samtidigt som man låtsats ägna sig åt kritisk granskning och historisk forskning. Dessa intressen kolliderar ej sällan. *En del* av den forskning som klubben publicerat under de senaste 150 åren är någorlunda riktig, men de skickliga författarna vet då oftast instinktivt hur de i ömtåliga frågor måste bruka välfunna synonymer och ordvändningar som *verkar* säga en sak men som effektivt döljer en mer ämper sanning. En del annat som klubben producerat är ren revisionism, ren historieförfalskande smörja.

Denna klubb lever vidare än idag, och än i vår tid förefaller huvudsyftet vara att idka apologi¹⁶³², som ibland blommar ut i full panegyrik. De ursprungliga stadgarnas ambition att uppnå en "oväldig" – d v s objektiv, opartisk – historieskrivning övergavs i princip omedelbart. Det var nämligen så att familjen Bernadotte själv tidigt hängde på, eller snarare *inbjöds* att bli del av legendgestaltningen och offerröken. Désirée, Oscar och kronprins Carl skänkte tidigt pengar till klubben. Om sanningen skulle riskera att bli lite jobbig så känns det därför skönare i klubben att hålla sig till mytbildningen. Vid andra tillfällen har klubben ägnat sig åt barnsligheter såsom att prägla medaljer eller på andra sätt hylla släkten Bernadotte, bara för att i gengäld erhålla familjens "beskydd".

Klubbens funktion kan sålunda historiskt sett betraktas som en dynastiförgyllningsentreprenad. I de senaste åtminstone för allmänheten tillgängliga stadgarna, antagna 1979, stipuleras i § 1 tydligt att klubbens syftemål i modern tid är "att hålla i vördnad och tacksamt erkännande minnet av konung Carl XIV Johan". *Detta* är alltså den nuförtiden överordnade avsikten. Om någon forskare skulle nå fram till en mindre smickrande bild av stamfadern – hur korrekt denna än vore och hur bestämt denna kunde styrkas av fakta – så skulle framläggandet av denna forskning eventuellt ogillas av denna klubb, eftersom ju § 1 ej nämner något om något hederligt sanningssökande, utan däremot klart fastställer att det styrande direktivet är att "*hålla i vördnad och tacksamt erkännande*" Jeans alla dåd. Punkt.

Halleluja.

Att gräva fram och våga exponera *obekväma sanningar* – i den mån Torvald Höjer och efterkommande historiker i diverse redogörelser måne kan ha korrigerat sanningen en aning, vilket lett till kedjeeffekter med abnorma konsekvenser i hur historien ska förstås – *detta* är inget som klubben befattar sig med. Icke. Den *eviga förgyllningen* av de nu liggande berättelserna och fablerna, enligt beundrarklubbens § 1, blockerar sådant rotande. Petitesser som en serie grova brott och svek begångna av hushjälten Jean gentemot svenska staten och dess skattdragande befolkning får man lov att tala tyst om, om ens det.

Karl Johans-förbundet, som nuförtiden stavar husgudens namn med K, står idag 2020 under beskyddarskap av ättlingen Carl Gustaf Bernadotte, samtidigt som hans hustru Silvia Bernadotte är klubbens främsta ledamot, och barnen Victoria Bernadotte, Carl Philip Bernadotte och Madeleine Bernadotte är hedersledamöter. Hela familjen sålunda engagerad i klubben instiftad av den antiakademiske ljugmaskinen Hwasser för att idealisera stamfaderns eftermäle.

Det är för övrigt ganska underhållande läsning att ögna igenom medlemsmatrikeln¹⁶³³ för denna klubb. Alla namn föregås av en titel – vilket i sig eventuellt kan anses som symptomatiskt

¹⁶³² apologi = försvar i tal eller skrift av ett visst narrativ, en ståndpunkt, en person eller gärning etc; försvarstal, försvarsskrift

¹⁶³³ Den senaste officiella medlemsförteckningen finns i *Carl Johan Förbundets handlingar 2006-2012* s 151 ff (man uppger i samma publikation på s 8 att det sammanlagda medlemsantalet i mars 2011 uppgick till 806 personer).

för den titelsjuka i Sverige som stamfadern underblåste – och klubbens bas är uppenbarligen, nästan uteslutande, samhällets övre skikt. Yrkestitlar såsom "ambassadör", "överstelöjtnant", "bankdirektör", "justitieråd", "överläkare" o s v blandas med sagotitlar – som man förvisso kunnat tro att även de barnsligaste männen i Sverige vuxit ifrån vid det här laget – såsom "furste", "greve", "friherre" o s v, samt även akademiska gradbeteckningar såsom exempelvis "fil dr", "professor", "docent", och faktiskt ända ner till "jur kand". En del namn på denna medlemslista är givna, de passar synnerligen väl in i denna klubb och man kan inte förvänta sig mycket mer av dessa ömkansvärda människor. Men andra namn i den senast publicerade medlemsförteckningen, som innehåller drygt 740 namn, förvånar, och man undrar om dessa egentligen vetat vad de anmält sig till och skrivit under på. Är det rädslan över att våga demonstrera självständighet och integritet i tanke och handling, skrajsjenheten över att riskera att stå ensam och utanför, ängslan att våga kalla en spade för en spade när det *är* en spade, som gjort att dessa lättingar fallit in i ledet, in i detta andefattiga hägn som vakas över av hovets beskyddarverksamhet?

Kapitel 25 avsnitt 8

ELEGI

Det finns dokumenterat i källmaterialet att under fångenskapen på Gripsholm 1809, när familjens flytt utomlands diskuterats, hade prins Gustav, 9 år gammal, bekymrat sagt:

"Jag vet inte, varför ska man vara glad att lämna sitt fädernesland?"

I ett odaterat brev drygt ett år senare, troligen från någon gång i november eller december 1810, hade den avsatte Gustaf IV Adolf författat till sin då elvaårige son:

"Du bör alltid älska ditt fädernesland, men ej önska återse detsamma, om ej svenskarna erkänna den orätt de gjort dig."

Hela detta brev från 1810 kännetecknas av en genuin faderlig omtanke för sonen och hans framtid. I främsta rummet hade fadern Gustaf IV Adolf velat att han son skulle bli en god människa som inte eftersträvade fåfängligheter och inte var maktgirig, utan en hedersam och moralisk man.

Prins Gustav hade levt hela sitt vuxna liv fördriven från sitt hemland. Ovälkommen att beträda den jord där han växt upp som barn. Förjagad från den nation som hans egna förfäder grundat, byggt upp, krigat för och givit sina liv för. Hotad att för evigt hålla sig borta såsom en förbrytare fastän han ännu var, juridiskt och moraliskt, Sveriges legitime regent. Och ständigt blockerad, undergrävd och förtalad även ute i Europa av stamfadern, Jean Bernadotte, via dennes nät av gemena spioner, skribenter och andra marionetter.

Prins Gustav av Vasa hade protesterat mot stamfaderns tronbestigning 1818, Oscars 1844 och Carls 1859. Till olika hov i Europa hade han anmält sin reservation "för bevarande av de rättigheter som hans härkomst tillerkänner honom". Sveriges utrikesminister Ludvig Manderström hade besvarat den sista reservationen 1859 med en cirkulärskrivelse till alla svensk-norska beskickningar i utlandet, tämligen arrogant avfattad. Manderström – en av den avskyvärda vesslan Wetterstedts lärjungar på 1830-talet, starkt konservativ, nedlåtande, helt osympatisk, karaktärssvag och karikerad som *Baron Slusk* i en samtida roman¹⁶³⁴ – skriver i denna att om prinsen av Vasa kunde finna någon tröst för sitt sorgliga öde i avlämnandet av en sådan protest, så för all del. Manderström fortsätter:

¹⁶³⁴ Manderström figurerar som *Baron Slusk* i romanen *Spionen i den förnäma världen i Stockholm* från 1831 av Carl David Arfwedson (1806-1881).

”Det skulle vara så mycket grymmare att vägra honom denna tröst, som efter allt utseende det är sista gången ett sådant tillfälle yppar sig för honom, enär den berömda stam, vars sista telning han är, tyckes med honom komma att utslockna på manssidan. --- ...ett anspråk, som hos svenska folket icke finner något rättfärdigande, lika litet som några sympatier.”

Enligt Manderström. Wetterstedts protegé. Slusken.

Trots sin klassmässigt och finansiellt trygga ställning nere på kontinenten, hade prins Gustav enligt historikern Hjalmar Lindeberg¹⁶³⁵ ”utan eget förvållande fått såsom en brottsling med ständig landsflykt sona sina förfäders politiska misstag och felräkningar”. Han hade befunnit sig i landsflykt i över 52 år. Ofta hade denna landsflykt känts tryckande. Genom hela livet hade han förblivit sina barndomsminnen trogen och alltid närt en brinnande längtan att en gång före sin död få återse sina fäders land.¹⁶³⁶ Vasaättens nation. Sitt rike.

En sensommar mot slutet av sin levnad, året var 1862, befann sig prins Gustav på besök i Köpenhamn, där han bodde på Hotel Phønix¹⁶³⁷. Därifrån företog han måndagen den **22 september 1862** klockan 09 på förmiddagen en ångbåtsresa till Helsingör. Det var en underbart vacker skir morgon med sval krispig höstluft och hög blå himmel, den spröda brytningstiden mellan två årstider. Åt babord passerades Själlands lummiga bokskogar, åt styrbord blickade han bort mot kustremsan på andra sidan.

Väl i Helsingör gjorde han så det förbjudna.

Han trotsade den förnedrande landsförvisning som en rufflad och disharmonisk svensk riksdag beslutat om 1809 och därefter aldrig återtagit eller bett om ursäkt för.¹⁶³⁸ Prinsen av Vasa bordade, i största inkognito, som en vanlig passagerare ibland alla andra, en av de små ångbåtar som vid den tiden trafikerade sundet. Det var mitt på dagen. Skeppsklockan ringde. Trossar lossades och kastades, skorstenen pustade ut mörk rök och ångbåten gled sakta ut från den danska kajen. Och styrde mot Sverige.

Det doftade av hav och tång. Öresund glittrade i solljuset. Måsar skriade. Han var anonym.¹⁶³⁹ Sundet var fullt av seglare som långsamt kryssade fram i den lätta brisen. Endast ångbåten rörde sig livligare och plöjde en bred fåra. På fördäck stod den äldre men livskraftige mannen med värdig uppsyn. Han bar en civil överrock, blott mössan antydde att han hade en uniform som tillhörde ett främmande land.¹⁶⁴⁰ Med två klarblå ögon fästade på landet framför sig såg han den svenska kusten nalkas, där Helsingborg låg som en glänsande amfiteater uppåt den vackra bergskullen, på vars krön den åldriga fästningsruinen *Kärnan* ännu stod som en utpost för hela trakten. Under hans rock bultade ett hjärta av spänd förväntan och smärtsam melankoli. Hans hjärta slog för det förlorade fosterlandet, de förlorade åren, den förlorade sanningen.

¹⁶³⁵ Hjalmar Christian Ferdinand Lindeberg (1866-1957), svensk ämbetsman och författare

¹⁶³⁶ Den illustrerade svenska veckotidningen *Hvar 8 dag* innehåller en artikel i nummer 9, årgång 25 (2 december 1923), som berättar om en händelse som påstås ha inträffat ca 1820, där två personer som identifierade sig som ”baronerna Löhr” och utgav sig för att vara ”sachsiska studenter” uppenbarade sig i Uppsala. Den ene ska ha talat utmärkt svenska, och på en fest kommit i kontakt med professor Nils Fredrik Biberg (1776-1827). När denne svensktalande ”baron Löhr” senare fått tillfälle att tala med Biberg i enrum, ska han ha röjt sin identitet som prinsen av Vasa. Biberg hade varit dennes privatlärare som barn. Artikeln i *Hvar 8 dag* fortsätter med att förtälja ytterligare en insinuerande anekdot från detta besök av ”baron Löhr” i Uppsala, och avslutar med att meddela att samme person dök upp återigen vid svenska gränsen i Skåne ett år senare, men då nekades tillträde och beordrades av svensk polis att återvända till Tyskland. Är framställningen i *Hvar 8 dag* från 1923 vederhäftig, d v s besökte prins Gustav av Vasa verkligen Uppsala kring 1820? Författarens bedömning är att detta är en skröna.

¹⁶³⁷ Hotellet heter idag *Hotel Phoenix Copenhagen*, adress Bredgade 37.

¹⁶³⁸ Se kap 2 avsnitt 4

¹⁶³⁹ Källorna går isär på denna punkt; det har hävdats på olika håll både att Prinsen av Vasa reste helt ensam, och att han åtföljdes av en adjutant vid namn Hedermann. Den djupgrävande historieforskaren och författaren med pseudonymen Oddorwar menar att prins Gustav reste i sällskap med sin hustru Marianne av Nederländerna (se kap 23 avsn 12, 24), för att i Helsingborg träffa sin vid tidpunkten sjuåriga tidigare bortlämnade son Carl Axel Blomcreutz (1854-1903).

¹⁶⁴⁰ Prinsen av Vasa hade vid denna tidpunkt rangtiteln fältmarskalk-löjtnant i sitt nya hemland Österrike.

Klockan 13, starkt känslomässigt gripen av ögonblicket, satte han sin fot på svensk mark. Med ett barns inombords upprymdhet blandad med stor sorgsenhet lät han sig överväldigas av folket han mötte, språket och skratten, fosterjordens fond som han någonstans mindes. Hans inkognito hölls dock så strängt att folket i staden aldrig visste vem som vandrade mitt ibland dem. Prinsen begav sig snart efter ankomsten upp på höjden vid *Kärnan*. I detta vidsträckta och så underbart sköna panorama över sundet och nordvästra Skåne som låg öppet framför honom, spejade han så långt in mot landet han kunde. Mot Halland, mot Blekinge, mot Småland. Han stod länge och kisade mot horisonten.

Sina lyckligaste barndomssomrar hade han tillbringat just i Helsingborg med sin far Gustaf Adolf och sin mor Fredrika. Han lyckades nu hitta det hus som han då bott i. Den 62-årige mannen strövade omkring i staden, stannade och lät sig förundras av miljöerna och människorna, ljuden, dofterna. Allting var så avlägset bekant, som i en dröm man vet att man drömt för länge sen.

På eftermiddagen besökte han Ramlösa, den hälsobrunn som hans far Gustaf Adolf en gång varit delägare i och som hans egen mor Fredrika gjort på modet, en skön plats med vackra minnen. Mer än någonting så hade de varit där *tillsammans som en familj*. Han uppehöll sig vid tanken. En *familj*. Innan allting rasat. Innan allting *raserats*.

Han vandrade långsamt längs *Filosofiska gången* i Ramlösa under de stumma ekarna. Bland människorna i Brunnsparken observerade nästan alla de sysslolösa nyfikna gästerna honom, men ingen visste vem främlingen var. En svensk novellist, som tecknat just detta Ramlösabesök i romantiserad och ganska djärvt fantasifull form, påstår att prinsen av Vasa då råkade träffa en greve Dücker¹⁶⁴¹. Dessa, menar novellisten, hade lekt tillsammans som små pojkar på just denna plats 1807, den där sista underbara sommaren i Ramlösa. Efter ett kortare samtal sittandes tillsammans på en bänk under stora gröna bokar tog de åter farväl.¹⁶⁴²

Sitt modersmål, svenskan, talade prinsen av Vasa ännu väl som en bildad stockholmare. På aftonen besökte han teatern, som låg i nordvästra hörnet av korsningen Prästgatan-Bruksgatan. Det var ett teatersällskap under Michals¹⁶⁴³ ledning som gav en komedi i tre akter kallad *Börd och Förtjenst*¹⁶⁴⁴ av Legouvé¹⁶⁴⁵. Europa befann sig i en brytningstid mellan gamla och nya idéer, och pjäsen låg väl i tiden. *Nyare Öresund-Posten* skrev i sin recension om just denna måndagsföreställning, att det komiska elementet var svagt men att budskapet var desto starkare:

”Det är den ännu ej, åtminstone i vårt land, utkämpade striden mellan dugligheten och talangen å ena sidan samt bördsfördomarna å den andra, som här blivit framställd. Lika sann pjäsens sensmoral är, lika vacker och hög är den patos, vartill författaren stundom däri höjt sig.”

Detta teaterstycke följdes på samma scen och med samma ensemble av *Richelieu's Memoirer* av d'Ennery¹⁶⁴⁶, en vaudeville-komedi i en akt som var desto mer humoristisk och ”försatte publiken i den muntraste sinnesstämning”.

Någonstans i denna skrattande och applåderande publik befann sig den tystlåtna grånande mannen, men ingen var lika hängiven åt teatern som framfördes på scenen som han, därför att i flera timmar fick han höra det för honom så oförgätligt dyrbara svenska språket och tonfallet. Orden från scenen blev poesi i hans öron.

¹⁶⁴¹ Författaren har ej med säkerhet kunnat fastställa vilken greve Dücker det rör sig om. Den som eventuellt åsyftas kan vara Carl Fredrik Dücker (1800-1897), svensk militärofficer och godsägare, jämgammal med prins Gustav, men födelseåret avviker från vad som antyds i Kuylenstiernas artikel.

¹⁶⁴² Elisabeth Kuylenstierna-Wenster, ”Svenska badorter förr i tiden”, *Stockholms Dagblad* den 29 juli 1918

¹⁶⁴³ Carl Gustaf Michal (1826-1882), svensk skådespelare, regissör och teaterchef

¹⁶⁴⁴ *Par droit de conquête* på originalspråket, publicerad första gången i Frankrike 1855.

¹⁶⁴⁵ Gabriel Jean Baptiste Ernest Wilfrid Legouvé (1807-1903), fransk författare och dramatiker

¹⁶⁴⁶ Adolphe Philippe d'Ennery (1811-1899), fransk författare och dramatiker

Han stannade en natt och gick upp tidigt följande morgon, tisdagen den **23 september**. I gryningen klockan 06 avreste han med en liten ångbåt från piren i Helsingborg för färd tillbaka mot Helsingör, varmt livad av minnen men elegiskt nedstämd av tidens flyktighet och historiens oåterkallelighet. Soluppgången var underbart vacker. Det skulle återigen bli en av dessa ljusa septemberdagar, med den renaste och klaraste luft och lent solglitter över vattnet. Den nordiska naturen bredde ut en oändlig rikedom av skönhet. Hans blick var länge fästad på det Sverige, som han för sista gången i sitt liv fjärmades från.

Där han stod på trädäcket kom han i samspråk med en annan svensk bredvid honom. När prinsen av Vasa förstod att hans medpassagerare var svensk, började han genast att tala om Sverige och fråga om svenska förhållanden, det svenska samhället, jordbruket, ekonomin, försvaret – och tycktes med största intresse lyssna på alla svaren han fick. Han var genuint intresserad av allt som rörde Sverige. Samtalet fördes först på tyska, men prins Gustav råkade då och då under samtalets gång inflika en och annan mening på svenska. Medpassageraren anmärkte då att man skulle kunna tro, att den anonyme herren framför honom var infödd svensk.

Prins Gustav drog då en djup suck.

Ett drag av djup sorgsenhet kom över hans ansikte.

Han blev tyst en kort stund.

Med sin klara ljusa blick, men med vemod i rösten, såg prins Gustav på sin medpassagerare.

”Ja, min herre, jag är verkligen infödd svensk. Jag är född den 9 november 1799 på Stockholms slott. Min far hette Gustaf Adolf och min mor Fredrika Dorothea Wilhelmina. Nu vet ni vem jag är.”

Den andre tog då ofrivilligt ett steg tillbaka men prinsen av Vasa sade lugnande till sin medpassagerare att deras samtal ej var olagligt, efter att stamfader Bernadottes förordning, som förbjöd alla svenska medborgare att ha någon som helst kontakt med Vasafamiljen, upphävts efter dennes död 1844.

”Jag däremot är landsflyktig, och över mig vilar alltjämt detta svåra öde. --- Jag begav mig dit huvudsakligen därför att jag icke kunde motstå min innerliga önskan, att ännu en gång i livet och för sista gången se mitt fädernesland.”

Han fortsatte att berätta om sina promenader i Helsingborg dagen innan, sina intryck och känslor.

”Nu vänder jag tillbaka igen och jag har fått uppfylld den önskan jag hyst i många år, den att få än en gång i livet beträda mitt fäderneslands jord.”

När han yttrade dessa ord tårades hans ögon, och det var med svårighet som han behärskade sig och höll tillbaka gråten. Han avbröt därför samtalet, tog ett vänligt farväl och begav sig till en annan del av ångfartyget.

Kort därpå nådde båten land. Alla resande steg iland och begav sig åt olika håll. Bland dessa människor, någonstans i mängden, försvann, landsflyktig från sitt eget land, Vasaättens och Sveriges legitime troninnehavare.¹⁶⁴⁷

¹⁶⁴⁷ Artikeln i *Snäll-Posten* den 2 oktober 1862, signerad Bernhard Cronholm (1813-1871), ligger till stor del grund för den historiska skildringen av prinsens besök i Helsingborg 22-23 september 1862. Prinsen själv fick senare ta del av denna text. Åtta år efter sin resa, i ett brev till Magnus Lagerberg (1844-1920) den 26 juli 1870, bekräftade prinsen besöket i Sverige men ansåg samtidigt att Cronholms artikel innehöll flera ”oriktigheter”. Dock nämnde han inte i vilka avseenden som Cronholms redogörelse avvек från hans egen version. Exempelvis *bekräftar* prinsen eftermiddagsbesöket i Ramlösa. Men vari bestod då dessa ”oriktigheter”? Eftersom prinsen eventuellt igenkändes i Ramlösa redan ett par timmar efter ankomsten av en barndomskamrat, och då nyheten om det gjorda besöket offentliggjordes för allmänheten i en lokaltidning redan *dagen efter avresan* (*Nyare Öresunds-Posten* nr 111 den 24 september 1862), är det högst sannolikt att detta snabbt blev det absolut största samtalsämnet på orten – Helsingborg hade vid tidpunkten ca 5 600 invånare – och att man *i efterhand* bland de boende i staden ganska snabbt listat ut vem den mystiske främlingen varit, hur han rört sig, vad han gjort under dessa timmar, o s v. Med utgångspunkt i detta material av lokala vittnesmål, är det möjligt att

Den **10 oktober** skrev *Wimmerby Weckotidning* om prinsens av Vasa besök inkognito i Helsingborg.¹⁶⁴⁸ ”Vid djup rörelse beträdde han den älskade fosterjorden”, berättade artikeln.

Hos den svenska allmogen, i stugor och torp, en vemodig och eftertänksam suck vid läsningen av dessa rader.

Kapitel 25 avsnitt 9

RÖSTER SOM INTE HÖRS

Nils Forvass hade blivit en gammal man. Över 70 år. Grå, sliten, långsam. Alltmer ålderdomssvag efter ett liv av kroppsarbete. Likaså Ingeborg. De bodde kvar på torpet där de bott ett halvt sekel, men barn och barnbarn hade tagit över skötseln. Och det fanns alltid att göra. Djuren skulle utfodras, fähuset hållas rent, vatten bäras in, tegarna gödslas, plöjas, harvas och sås. Lite ny mark bröts ännu om våren när ännu markfrosten satt i. Sten måste plockas i oändlighet. Rågen måste slås, potatisen plockas. Torpstugan måste underhållas och tak och väggar måste tätas, gärdesgårdar och inhägnader upprustas, kläder måste lagas, skor tillverkas av trä med någon läderrem om. Redskap måste repareras, ibland tillverkas nya. Timmer måste fällas, ved måste huggas, halm och granris måste hackas med handhacka för olika ändamål, kvastar måste bindas. Säd måste malas, bröd måste bakas, ej sällan med uppblandat mjöl, och hungern var ständigt närvarande i bakgrunden, likt en svagt men oupphörligt tickande klocka. Torpet var till stor del självförsörjande, men de levde ändå på nåder, eftersom villkoret för torpinnehavet, arrendekontraktet, ju ännu bestod i en motprestation genom ett visst antal dagsverken åt jordägaren – kyrkan – varje vecka. Flera tunga sysslor på torpet måste därför fortfarande utföras på kvällar och nätter, *efter* en tung dag med 12-14 timmars kroppsarbete på annan plats.

Och födan var fortfarande skral. Gröt, grovt bröd, potatis, ibland salt strömming. Ibland salt fläsk eller annat torkat kött, segt. Ibland ost, ofta gammal. Ibland mjölk, ofta sur.

Nils och Ingeborg, i sin ålderdoms stillhet, tillsammans med den flitige sonen Nils Johan, sonhustrun Anna och barnbarnen Anders, den företagsamme Nils Gustaf, Ida och Carl August gav gläntan i skogen liv, samtal, berättelser, rop, skratt och tårar. Under en tid på 1860-talet bodde där även ett av Nils Forvass barnbarn genom dottern Anna-Maja, som hette Johanna¹⁶⁴⁹. Sämjan mellan granngårdar och granntorp var god, de besökte och fick besök, de hjälptes åt. Bygdens folk befann sig alla i ungefär samma situation.

Den **22 juli 1863** träffades Danmarks kung Fredrik VII och stamfaderns barnbarn Carl Bernadotte, mer känd under sitt artistnamn Karl XV, på egendomen Skodsborg strax norr om Köpenhamn. Där lovade den svenske kungen att Sverige-Norge skulle militärt stödja Danmark i kriget mot Preussen med 20 000 man. Detta löfte utställdes av kung Bernadotte på eget bevåg

---

Cronholm har sammanställt sin krönika som publicerades först nio dagar efter prinsens återfärd. Huvudstoryn borde sålunda vara rimlig och riktig. Eventuella ”oriktigheter” kan i så fall gömma sig i mindre tekniska detaljer (Cronholm skriver exempelvis att prinsen vid återfärden till Helsingör stod på *fördäcket* med blicken fästad mot Sverige, vilket bör ha varit *akterdäcket*); beskrivningar av prinsens sinnesupplevelser (Cronholm tar sig viss frihet att tolka prinsens känslor i olika situationer, precis som författaren till detta verk, med utgångspunkt i refererad dialog och mimik); eller, kanske allra främst, kommentaren att prinsen skulle ha försonats med Oscar Bernadotte när denne upphävd stamfaderns utfrysningsslagstiftning mot Vasafamiljen (det måste bedömas som osannolikt att prinsen av Vasa i denna fråga uttalat vad Cronholm påstår, särskilt då stamfader Bernadottes utfrysningsslagstiftning gjorde både hans kära far Gustaf IV Adolf och kära mor Fredrika miserabla på olika sätt under sina återstående liv, och sådant kan ej lättvindigt förlätas av en son, likaså som prinsen av Vasa själv offentligt protesterat vid såväl Oscar Is som efterföljaren Karl XV:s trontillträden och därigenom ansåg Bernadotterna helt sonika obehöriga till detta ämbete).

¹⁶⁴⁸ Nyheten om prinsens besök togs upp av i princip alla tidningar i södra Sverige veckorna efter att händelsen ägt rum.

¹⁶⁴⁹ Johanna Andersdotter (1841-1922), svensk piga

utan svenska regeringens eller riksdagens inblandning. Sju veckor senare, vid en svensk-norsk regeringskonferens på Ulriksdal den **8 september**, lyckades den svenska regeringen avstyra detta.¹⁶⁵⁰

Svenska armén inkl kavalleriet utgjordes vid denna tid i *teorin* av ca 50 000-60 000 man, men nästan hälften av dessa var beväringar med bara några veckors utbildning. Armén ansågs även vara i tämligen skralt skick, underdimensionerad, oerfaren, felorganiserad och med många ofyllda vakanser av olika skäl.¹⁶⁵¹ Nils Forvass barnbarn, Anders Johan Nilsson, blev 21 år gammal inkallad till militärövningar på Hultsfreds slätt sommaren 1864 och även 1865.¹⁶⁵² Övningarna pågick ungefär åtta veckor. Gå rakt och i takt, hantera skjutvapen, gräva kokgropar och laga mat i fält. Och kanske någon sup brännvin med kamraterna om kvällen.

Vid denna tid hade Anders en flickvän som hette Lovisa. Hon var några år äldre än han själv och hennes far arrenderade ett litet jordbruk i granngården Nyserum. Lovisa hade flyttat hem till Anders på Knarrkullen. Anders och Lovisa fick båda jobb som dräng och piga i Vasketorp, en gård bara en liten bit bort genom skogen, men bodde kvar på Knarrkullen. Som mest trängdes ett tiotal personer i den lilla torparstugan. Anders hade förutom att vara dräng även lärt sig till snickare, och var bl a med och timrade det nya missionshuset i Frödinge.

Lördagen den **2 juni 1866** gifte sig Anders och Lovisa i Frödinge kyrka. Det var en klar och solig försommar dag, lite blåsig, knappt 10 grader. Dagen har beskrivits som stor och lycklig för dem båda. Två trumpetare blåste en marsch då de gick in i kyrkan och då de gick ut, och Lovisa brukade säga ända till sin ålders höst att "det var de lättaste steg jag någonsin tagit i mitt liv". I lysningsgåva från Anders hade Lovisa fått en spinnrock. I gåva från sin far Nils Johan fick Anders denna dag en ny fin hyvelbänk, eller snickarbänk, robust, rustik med skruvstäd och lådor, som fadern själv gjort.¹⁶⁵³

Situationen på torpet Knarrkullen var dock, som alltid, kärv. I tre generationer hade familjen röjt odlingsland och plockat sten till förbannelse. All ihopsamlad sten genom åren låg uppstaplad i ett 30-tal rösen utspridda på den stora gläntan i skogen. Flera av dessa högar byggdes på urberget som ligger i dagen, andra vid något träd som fått vara kvar och ej huggits ned. Vad detta flera generationers trälände resulterat i var ett tunt lager odlingsbar jord, mellan alla dessa rösen, där flåhackan eller plogen likväl ändå ständigt slog i sten. De gjorde vad de förmådde, men det räckte inte. Nils Johan snickrade möbler – fina skåp, byråer, bord, stolar, även vagnshjul och hyvelbänkar, allt vad människor beställde – som även såldes på auktion i Vimmerby. Hans polerade möbler av ek, alm och körsbärsträ och andra träslag har i nedtecknade skildringar beskrivits som "utsökt fina" och av hög kvalitet. Det berättas även att fruktträden, från Nils Forvass kärnor, gav ett överskott som också kunde säljas på marknaden i Vimmerby. Men de hade fortfarande ett arrende att betala och många munnar att mätta.

Basfödan utgjordes alltjämt av samma primitiva kost som nämnts ovan, jämte någon vattning välling eller soppa, ofta. Detta sköljdes ner med vatten, skummjök eller svagdricka. Frukt på sommaren och hösten gav dem vitaminer, men under de svåra åren gick de närmast konstant undernärda.

Koleraepidemierna 1834 och i början av 1850-talet följdes av ett mindre utbrott 1866. Detta drabbade ej Frödinge, men förhållandena var sådana att en smitta lätt kunnat bli olycksdiger.

¹⁶⁵⁰ Jmfr kap 25 avsn 3 (Oscar Bernadottes självrådiga beslut 1848 att dra in Sverige i kriget mot Tyskland)

¹⁶⁵¹ P g a den dansk-tyska kriget 1864 väcktes en debatt vid denna tid i Sverige om svenska försvarets storlek, sammansättning och kapacitet. Se t ex artikeln *Några tankar om Sveriges försvar, med anledning af det danska kriget, af en olärd* i *Nya Dagligt Allehanda* den 13 juni 1864.

¹⁶⁵² Författaren har dessvärre ej kunnat fastställa exakta datum för inkallelse och hemförlövning, men bekräftat i såväl Krigsarkivets bevarade material samt genom upptecknade släktberättelser att militärövningarna i Hultsfred ägde rum dessa somrar för Anders Johan Nilsson.

¹⁶⁵³ Denna snickarbänk har sedan dess gått i arv och finns nu i författarens ägo.

Det var, med moderna ögon, smutsigt och ohygieniskt och trångboddheten var stor. På Knarrkullen bodde 5-6 personer i kammaren och 4-5 på vinden, där det var fukt och kalldrag och ibland droppade genom torvtaket. Under de kalla vintermånaderna sov alla nere i kammaren, i samma lilla rum. Man försökte hålla liv i eldstaden under natten men frös ändå. Flera delade säng. Folket på Knarrkullen var friska människor, men skulle någon sjukdom få fäste så kunde alla drabbas, då de trängdes precis inpå varandra.

Landsbygdens proletarisering var omfattande. Nästan 9 av 10 svenskar bodde fortfarande på landsbygden, och den stora merparten av dessa arbetade med jord- och skogsbruk. Ingen ståndscirkulation att tala om förekom. Bygderna dominerades vid denna tid de illa medfarna massorna; torpare, drängar, pigor, statare, backstugusittare och inhysesghjon. De umbärliga, de obehövda. Och dessa tjänade minst av alla i det svenska samhället, mycket mindre än en industriarbetare eller byggjobbare.

De stora Stockholmstidningarna *Aftonbladet*, *Nya Dagligt Allehanda* och *Stockholms Dagblad* fylldes vid denna tid till brädden med annonser för ångbåtturer, Mozarts *Trollflöjten*¹⁶⁵⁴ och operetten *Sköna Helena*¹⁶⁵⁵ på huvudstadens stora scener, och andra konserter, fester och föreställningar. Det utannonserades till försäljning även lådvis med bourgogneviner och champagne, rysk kaviar, fin choklad, Havannacigarrer, eau de Cologne, fickur i guld och silver, fotoalbum, danslektioner, resor till exklusiva utländska bad- och kurorter, utländsk valuta, tapeter, målade rullgardiner och fönsterjalousier, ljuskronor, vaxdukar och vaxduksmattor, smaskiner, jordglober, brandfria kassaskåp...

Att döma av alla dessa annonser i huvudstadspressen – fullständigt packat med liknande säljbudskap redan på förstasidan i mitten av 1860-talet – kunde man lätt ledas att tro att det rådde högkonjunktur i landet. En del av denna nya tidens flärd märktes även ute i landsorten, men i de mindre lokalsamhällena snurrade världen fortfarande i ganska maklig takt, och mindre provinstitidningar skrev fortfarande om fattigdom, lösdriveri, sjukdomar och smittspridning.

Sverige var fortfarande i realiteten ett kastsamhälle med stark social fastlåsning. Ungefär 90 år hade förflutit sen den amerikanska självständighetsförklaringen, 79 år sen tillkomsten av den amerikanska konstitutionen och 77 år sen den amerikanska rättighetsförklaringen¹⁶⁵⁶. Lika lång tid, 77 år, hade gått sen den franska nationalförsamlingens deklaration om mänskliga och medborgerliga rättigheter, och 52 år hade förlöpt sen den framstegsvänliga Eidsvollkonstitutionen... Milstolpar som vrakade feodala maktmonopol och värnade alla människors frihet och jämlikhet. Men i Sverige, och för denna torparsläkt i norra Småland, hade föga hänt under samma period.

Stamfader Bernadotte hade motarbetat Sveriges utveckling i decennier, ävenså sargat svenska samhällets funktionssätt och integritet, inte minst genom sin Stasiverksamhet, och grundlagt en ohederlig gynnskultur i hela den svenska offentliga förvaltningen som osade av godtycke, antimeritokrati och egenintressefokus. Efter viss inledande tvekan hade Oscar fortfarit på likartat vis, alla medel tillåtna. Detta bernadotteska maktmissbruk och familjens närmast maffialiknande metoder gentemot Sveriges journalistkår och Sveriges riksdag, som duktigt korrumpierats, jämte släktens parasitering på svenska folket och landets resurser, hade stukat många reformvänliga, progressiva, tillväxtfokuserade ansatser, exempelvis genom den kidnappade skolreformen, och skadat den svenska nationen i grunden för lång tid.

¹⁶⁵⁴ *Trollflöjten* (Die Zauberflöte) är en opera i två akter med musik av Wolfgang Amadeus Mozart och libretto av Emanuel Schikaneder (1751-1812).

¹⁶⁵⁵ *Sköna Helena* (La Belle Hélène) är en operett i tre akter med musik av Jacques Offenbach (1819-1880) och libretto av Henri Meilhac (1830-1897) och Ludovic Halévy (1834-1908).

¹⁶⁵⁶ Allmänt känd som *Bill of Rights* (1789)

Visst, det skedde förändringar även i Sverige, det gjorde det, men det gick långsamt, processerna obstruerades, var vacklande och saknade emfas, och istället för att producera något meningsfullt med ideologisk skärpa blev resultaten ej sällan till andefattiga symbolhandlingar eller bleka kompromisslösningar.

Historikern professor Henrik Schück, född 1855, konstaterar i en personlig resumé av sitt liv, att för den enskilde så föreföll "livet, till det yttre, hela tiden ha gått i samma gängor" och att "de stora världshändelserna ha ju här i Sverige föga berört den enskilde". Samhällsförändringarna skedde för många, särskilt ute på landsbygden, "omärkligt". Industrialiseringen utbredd sig förvisso även över Sverige, sent omsider, men de negativa bieffekterna av denna omvälvning bars av... de redan lottlösa. Från slipstensindustrin i Orsa i Dalarna berättas exempelvis om hur denna tillverkning inverkade "högst skadligt på folkets hälsa, i synnerhet som de ofta till 4 à 5 personer i en låg och liten stuga sysselsätta sig därmed och både dag och natt insupa det med små stenpartiklar inmängda dammet". Detta medförde ofta svåra lungsjukdomar hos fabriksarbetarna, och storväxta och kraftiga "männer vid 30-40 års ålder ser ut som 60-70 års gubbar och sällan uppnår någon en ålder av 50 år".

I en jämförelse av ökningen av BNP per capita, justerat för köpkraft, som mått på individers välfärdsutveckling från Napoleonkrigens slut 1815 och ett halvsekel framåt till 1865, dvs en period på 50 år när Sverige haft *alla* förutsättningar och möjligheter att bli en europeisk framgångssaga, så placerar sig Sverige *sämre* än t ex Tyskland, Frankrike, USA, Storbritannien, Norge och Danmark.¹⁶⁵⁷ Och vad gäller befolkningsökningen under samma period, som man i vissa läger gillar att anföra som "bevis" på Sveriges succéutveckling emedan man citerar Tegnér's "freden, vaccinet och potäterna"¹⁶⁵⁸, så var denna folkökning *mindre* i Sverige procentuellt sett än alla dessa länder under samma period utom Danmark, där den var lika.¹⁶⁵⁹

Även flera andra länder i Europa uppvisade kraftigare ekonomisk tillväxt och större folkökning än Sverige. Så varför lyckades inte Sverige *bättre* än som blev fallet? Sverige hade ju som sagt fred, förbättrad folkhälsa, noll utlandsskuld efter 1815 *påstods det*, politisk stabilitet, enorma naturtillgångar i form av järnmalm, trä och vattenkraft. Sverige hade samtidigt en stark, hederlig och icke arbetskygg befolkning. Man hade även haft grundförutsättningarna redan på 1820-talet att kunna etablera ett gediget ordnat utbildningsväsende för *hela* befolkningen, om staten bara backat upp denna vision med seriösa kapitalinvesteringar. Det *hade* kunnat gå hur bra som helst för Sverige – så varför gjorde det inte det? Varför låg Sverige fortfarande och skvalpade i bakvattnet efter de uppräknade länderna, och många fler?

Det finns tusentals avhandlingar om hur tillväxt och välstånd skapas i ett land. Lite spretar forskningen isär, men några av de förutsättningar som ofta brukar framhållas är bl a den allmänna utbildningsnivån i landet; respekten för den privata äganderätten; ett öppet, avreglerat och fritt näringsklimat med fri företagsamhet och konkurrens inom landet; fungerande finansmarknader med tillgång till krediter och riskkapital; goda internationella handelsrelationer och access till utländska marknader; stabil infrastruktur för all slags kommunikation och transporter; ett skickligt utnyttjande av landets naturtillgångar eller unika fördelar; oupphörlig teknisk utveckling; ett öppet samhällsklimat som stimulerar till kritisk diskussion, nya idéer och innovation underifrån eller utifrån; ett rimligt skattetryck som stimulerar arbete och företagande; fasta spelregler och långsiktig förutsägbarhet vad beträffar exempelvis lagar och

¹⁶⁵⁷ BNP per capita, justerat för köpkraft och inflation, ökade under perioden 1815-1865 i Tyskland +79,6%, Frankrike +69,7%, USA +65,0%, Storbritannien +52,9%, Norge +51,3%, Danmark +48,3%, Sverige +38,9%.

¹⁶⁵⁸ Originaltexten lyder: "Med biträde av freden, vaccinen och potäterna har man också i hög grad lyckats att stegra folkmängden." Satsen förekommer i en skrift med titeln "Om fattigvården i Växjö stift" av Esaias Tegnér 1833. I originalet heter det alltså *vaccinen* men i sentida referat brukar man säga *vaccinet*.

¹⁶⁵⁹ Folkökningen 1815-1865 var i USA +324%, Storbritannien +89%, Norge +79%, Tyskland +64%, Danmark +61% och Sverige +61%.

regelverk, tullar och skatter; ett rättsväsende med integritet och likhet inför lagen; genuin meritokrati och social rörlighet hos befolkningen; ett värnande om samhällets svagaste för att mitigera inre spänningar, slitningar och social oro i landet; ett styrelseskick och en lagstiftningsprocess som upplevs som representativa, legitima och allmännyttiga utan överskuggande särintressen som förvrider statens politik och kurs; ett ledarskap som ser *hela* befolkningen som en *tillgång* för nationens framtid, som visar personlig föredömlighet i karaktär och gärningar, och som har en framåtsträvande, engagerad, lyhörd grundinställning vad gäller allt ovanstående.

Ungefär så.

Men autokraten med ett hedersdoktorsdiplom från Giessen som han patetiskt dikterat själv – för ”...en vidsträckt och exakt kunskap om saker som rör historia, statistik, statsvetenskap och nationalekonomi”¹⁶⁶⁰ – hade bommat på de allra flesta av ovanstående punkter. Han hade redan av många samtidsvittnen, inklusive Napoleon, ansetts som en planlös klåpare med en egennyttig grundinstinkt, och hela hans karriär i Sverige hade snarare gått ut på att hämma alla progressiva tendenser. Allt färre ansedda personer i Sverige – när de sent omsider genomskådat den s k ”charmen” och ”karisman” eller den rågade självsäkerheten och självtagna auktoriteten som initialt använts för att avvärja alla ifrågasättanden – hade velat arbeta för eller ens ha något att göra med den mångkriminelle och psykiskt labile Jean Bernadotte. Messias från Pau hade satt den personliga och dynastiska vinningen över *allt* annat, och avsaknaden av tillit till Sverige och svenskarna – inte minst genom sitt förakt för de lägre stående klasserna, särskilt allmogen – samt den eviga omätliga uppkomlingsgirigheten, hade varit de dominerande drivande krafterna bakom hans ord och handlingar. Detta hade på sikt – och effekterna satt kvar långt efter vederbörandes död 1844 – förödande konsekvenser för Sverige. Denna externrekrytering 1810, tillkommen genom ett bedrägeri av historiska proportioner, hade inbringat till Sverige en synnerligen inkompetent och olämplig individ att leda nationen vidare in i 1800-talet, och en svindlare av episka proportioner.

Då blev det som det blev.

Sveriges utveckling motarbetades även till ej obetydlig del av resten av etablissemangen, dvs främst adeln och prästerskapet, de som på konstlad och antidemokratisk väg redan åtnjöt positiv särbehandling över andra medborgare och ogärna släppte dessa förmåner ifrån sig. Egenintresset i hela toppen av pyramiden var oändligt mycket större än omtanken om fosterlandet. Magnus Västerbro¹⁶⁶¹ kommenterar i sin bok *Svälten* att Sverige mot slutet av 1860-talet de facto kommit att bli ”i realiteten inte mycket mer än en marginalanteckning, en obetydlighet i utkanten av Europa, ekonomiskt, kulturellt och socialt sett ganska så efterblivet”.

Denna orättvisa och girighet skapade onödiga sociala spänningar. Man kan vid denna tid återfinna i många uttalanden, brev och dagböcker hos den övre delen av pyramiden ett påtagligt *förakt* för underklassen och ett uttryckligt försvar av feodalismens idéer, alla människors olika värde. Det styrande skiktens attityd gentemot den svenska befolkningsreserven var nedlåtande, närmast skadeglad. Samtidigt knöt allmogen näven i byxfickan, och frustrationen kom då och då till uttryck genom sporadiska gatukravaller i städerna. Hade det funnits en stark samlande kraft och organisation för en större resning i Sverige i mitten av 1800-talet, så hade tvivelsutan en stor massa anslutit sig till denna.

Kastsystemet, en svensk *tradition* sen forntiden, hade redan i början av 1800-talet börjat kännas otidsenligt. Det befintliga etablissemangets implicita omyndigförklarande och strukturella diskriminering av alla övriga medborgare skulle i längden vara ohållbart. Vid riksdagen 1809 hade KU lagt fram ett principbetänkande om ståndsorfattningens brister, och

¹⁶⁶⁰ Se kap 2 avsn 24

¹⁶⁶¹ Magnus Västerbro (1971-), svensk författare och journalist

förordat att representationen istället borde utformas som en tvåkammarriksdag som bättre återspeglade de nya demokratiska idealen med företrädare för *folket*, jämte en utvidgning av rösträtten. Förslaget hade emellertid fallit, kastsystemet hade lämnats nästan orört, men centrala frågeställningar hade blivit väckta. Flera gånger under de kommande decennierna hade från olika håll lagts fram yrkanden på liknande reformer, exempelvis genom Richtert-Anckarsvärds förslag¹⁶⁶² 1830.

Vid riksdagen 1840, i oktober, hade professor Geijer med stor inspiration och känsla talat om allmänna val till riksdagen och *en* kammare. Den enda kvalificeringsgrunden för rösträtt skulle vara ett svenskt medborgarskap. Den diskussion som förts om rösträtt efter förmögenhet hade underkänts av Geijer. Sven Heurlin hade samtidigt framhållit att representation handlade om att äga folkets förtroende, och att istället för att, såsom en del debattörer drev retoriken, låta denna fråga splittra riket, fanns istället nu en möjlighet att under ett nytt representationssystem *ena* och stärka nationen. Några dagar senare hade David Frölich¹⁶⁶³ framlagt ett skriftligt anförande för adelns riksdagsgrupp, som argumenterade mot klassindelningen av svenska medborgare:

”Det är rysligt att tänka sig vad som oundvikligen skulle inträffa, om hela folket skulle upptäcka att en väsentlig del av dess grundlag är föraktlig! --- Nu fordrar svenska folket något annat, sedan de flestas begrepp, mer än man i allmänhet synes ana, praktiskt blivit övertygade om ståndindelningens oduglighet, att icke säga löjlighet. --- I själva ståndsegenskapen, när den isolerat sig och sysselsatt sig med att betrakta sig själv, med förbiseende av allmänligheten, ligger någonting verkligen *sataniskt*. --- Således kan nuvarande riksdagsmän, för *Folkets skull*, ge ståndsintressena på båten! --- I alla händelser anser jag det vara envars plikt, som upptäcker den *sataniska stånds- eller klassprincipen*, att söka driva honom ut.”

Vid samma riksdag hade KU lagt fram ett nytt förslag till tvåkammarriksdag, som blivit vilande till 1844, då det dock fallit genom silverskedsadelns och det svarta prästerskapets försorg, de som hade mest att förlora på jämlikhet och demokrati. På Riddarhuset, ett hus fullpackat av ridderlighet skulle man lätt kunna förledas att tro, hade förslaget om en utvidgning av den svenska rösträtten förkastats med röstsiffrorna 450 mot 82. Några månader senare hade KU 1845 lagt fram ett nytt förslag, som dock mest liknat ett gyttrigt hopkok av idéer från många olika håll; 21 av 24 ledamöter i KU hade reserverat sig mot utskottets eget förslag. 1846 hade regimen tillsatt en utredning som presenterat sitt betänkande 1847, men 14 av 15 ledamöter i utredningskommittén hade reserverat sig, varav sex i mer demokratisk anda. Regimen Bernadotte hade i slutändan emottagit betänkandet med passivitet och meddelat att man ej för stunden tänkte vidtaga några åtgärder. Efter Februarirevolutionen i Frankrike och Marsoroligheterna i Stockholm 1848 hade emellertid Oscar tagit upp frågan på nytt – nödtvunget och i ren självbevarelse – om en representationsreform. Flera adelsmän och präster hade dock opponerat sig med motiveringen att allmänna val ”kan aldrig följdriktigt utföras utan största vådor för samhället”. En majoritet i KU hade fastslagit att såsom utgångspunkt för att ”all offentlig makt ska utgå från folket” så skulle man ändå bibehålla det svenska särbehandlingsystemet, med olika privilegier och rättigheter och skyldigheter för olika kast, alltså olika regler och förutsättningar för olika människor som var medborgare i samma stat. Det hade även framkastats ett förslag om att prästledamöter borde vara höjda över deltagande i valen och självskrivna ledamöter vid riksdagen, för annars riskerade man att äventyra *välsignelsen* av riksdagsförhandlingarna.

Men av all denna goja fram och tillbaka blev intet. Det svenska kastsystemet och utestängandet av den stora folkmajoriteten från den politiska beslutsprocessen – bestod. I över

¹⁶⁶² Se kap 23 avsn 26

¹⁶⁶³ David Fredrik Frölich (1788-1862), svensk skriftställare och politiker

ett halvt sekel lyckades etablissemangblockera, undergräva och stjälpa alla väsentliga reformförslag i demokratisk riktning. Arrogantast av alla var den konservativa adeln samt svartkapporna, det svenska prästerskapet, som med hån, översitteri och pösigt självgodhet motsatte sig alla reformer som hotade att plocka ner dem från deras imaginära piedestal. Retoriken gick ut på hur viktigt det var för "fosterlandet" att hejda dessa "revolutionära" idéer och "omstörtningar", och inte rubba den "naturliga maktbalansen". Man utdömde fullständigt det svenska folkets intelligens, förmåga och potential.

Det var först efter att den liberala justitieministern Louis de Geer¹⁶⁶⁴ 1861 framlagt ett förslag till en representationsreform inför dåvarande monarken Carl Bernadotte – artistnamn Karl XV – och själv hotat att avgå om han ej fick stöd för sina planer, som frågan på allvar börjat röra sig mot ett delmål. Efter flera års förberedelser och stora debatter bifölls förslaget om att avskaffa ståndsriksdagen och införa tvåkammarriksdag i slutet av 1865, och det trädde i kraft den **22 juni**.

Men trots införandet av tvåkammarriksdagen 1866 erhöll endast drygt 5% av Sveriges befolkning rösträtt till riksdagsvalen, och då endast till andra kammaren. Kvinnor saknade givetvis helt rösträtt, och endast vart femte vuxen man, de med högst inkomst, fick rösta. Mot denna så kallade "folkvalda" församling stod sedan hela den första kammaren och kungamakten.

Vid torpet Knarrkullen i gläntan i skogen i Frödinge, och vid gårdar runt omkring, och över hela landet, rörde sig grå skuggor som ingen visste vilka de var, eller vilken kapacitet de hyste, vad de var kapabla till. De fortsatte slita sig igenom sina liv på skral föda, arbetade alla ljusa timmar, men förblev egendomslösa.

Gick man närmare kunde man höra röster som samtalade, men deras ord, idéer och opinioner betydde föga i större sammanhang. Deras politiska makt var noll. De var skuggor som förblev utestängda från samhällsbygget. Det var röster som inte hördes, som inte behövde höras i det skiktade Sverige, så länge som de fortsatte att plikta för sin existens med arbete och skatter.

Men som sagt, det svenska översitteriet vars *nukleus* var slottet och Riddarhuset och predikstolarna, och med hela ämbets- och tjänstemannaväldet genomsyrat av anspråksfullhet genom den kultur som etablerats ovanifrån, skulle väldigt snart få stora konsekvenser. Dammarna var på väg att brista.

Kapitel 25 avsnitt 10

FARVÅL KÄRA MOR

Skiktningen av Sverige, segregeringen, den sociala icke-sammanhållningen, kastsystemet som garderats så kraftigt av regimen Jean Bernadotte och hans anhang, likaså av Oscar när han väl blivit varm i sin maktrull, satt fortfarande i. Olika måttstockar, olika rättigheter, olika skyldigheter för olika medborgare var den *tradition* som man i det längsta förfäktat.

Den **26 januari 1867** hade *Westerviks Weckoblad* överst till höger på sidan 2, under meddelanden från stadsfullmäktiges förhandlingar, följande upplysning:

"Carldagen, den 28 dennes, skall, enligt nu fattat beslut, vid den bal som på stadshuset kommer att anställas, Hans Majestät Konungens skål drickas och balen betalas av stadskassan."

På Karlsdagen den **28 januari** anordnades så den annonserade festen på stadshuset i Västervik. Där skulle stadens rika äta gott och utbringa "kungens skål" – en underdånig etablissemangsskål för den statschefsinkompetente sexmissbrukaren Carl Ludvig Eugen Bernadotte, artistnamn Karl XV – och detta skulle betalas med stadens kassa, d v s

¹⁶⁶⁴ Louis Gerard De Geer af Finspång (1818-1896), svensk politiker och ämbetsman

skattemedel.¹⁶⁶⁵ Det var arma tider, fattigvårdsfrågan var en av tidens stora debattfrågor i media, skatteoket tyngde redan underklassen, och just denna tondövhet och inbilskhet hos etablissemang, med en inbördes fest bekostad med *folkets* pengar, väckte ont blod bland stadens arbetare. Ca 100-200 personer samlades så denna kalla vinterkväll utanför stadshuset, även många ur medelklassen. Polisen var redan närvarande i förebyggande syfte, men det påstås att viss oro uppstod redan i samband med att gäster anlände. Festen rullade igång, men hurraropen inne i festsalen överröstades av folkmassans egna ljudliga hurrarop. När borgmästare Nelander¹⁶⁶⁶ gick ut för att se vad som stod på, förklarade en av ledargestalterna bland demonstranterna, den 34-årige Lars Andersson¹⁶⁶⁷:

”Vi är här för att dricka kungens skål. Det står i *Weckobladet* att kungens skål ska drickas på stadskassans bekostnad, och då är vi arbetare, vilka också erlägger skatt till staden, lika så väl berättigade som någon annan att delta.”

Från den församlade folkmassan hördes instämmande rop. Borgmästaren försökte förklara att så inte var fallet, att alltihop var ett missförstånd samt befallde dem att åtskiljas. Demonstranterna lät sig dock ej nöjas med detta icke-svar utan krossade gatlyktorna med snöbollar och satte sig i rörelse mot ingången. Polisen försökte förhindra dem, borgmästaren ropade myndigt befallningar med tillgjord basstämma, men flera demonstranter lyckades tränga sig upp för trappan mot övervåningen där festen ägde rum. Borgmästaren citerade upprorslagen men hördes knappt i oväsendet. En prost på festen, d v s en inbjuden svartkappa, ville upplysa demonstranterna om ”Guds ord” mitt i tumultet men hans tal drunknade. Polisen gick då till motattack och drev ut demonstranterna och ytterporten reglades med en järnbom. Några försökte ta sig in i stadshuset från baksidan, via köket, men hejdades på nytt av polisen. Under flera timmar försökte sedan de hurrande och skanderande demonstranterna att forcera stadshusets port på framsidan utan att lyckas. Flera fönster krossades med snöbollar, men finfolket lät festen pågå till långt in på natten. Oroligheterna spred sig med krossade rutor på andra platser, och följdes upp med mindre stök dagen efter.

August Petersson¹⁶⁶⁸ dömdes som ledare för upploppet till 3 månaders straffarbete. Lars Andersson dömdes till böter på 100 riksdaler¹⁶⁶⁹.

Våren 1867 kom sent. Maj detta år var den kallaste någonsin, is låg kvar på alla de stora sjöarna och det snöade i södra Sverige. Den **9 maj** packade sig snödrivor på 60-90 cm strax norr om Lund i Skåne, som tåg körde fast i. Den **26 maj** låg det 8-10 cm snö på Stockholms gator och människor tog sig fram med släde. Från Jämtland rapporteras att sjöarna var körbara t o m på midsommardagen, och att isen inte gick upp förrän kort därefter.

---

¹⁶⁶⁵ Frosseri på skattebetalarnas bekostnad, eller slöseri med skattemedel i mer allmän bemärkelse, är en annan fin svensk *tradition* där politiker och högre sfärer av offentliganställda ämbetspersoner och tjänstemän än i våra dagar sätter utomordentliga exempel på vad som i denna sport kan åstadkommas, och där rekord aldrig upphör att slås. Den seriösa, grävande, undersökande journalistiken i Sverige har de senaste decennierna dessvärre trängts undan till förmån för mer lättsmält smörja och trams som för resursstrypta redaktioner är enklare att sälja in till den apatiska/underhållningssuktande svenska publiken, men tack och lov finns fortfarande några forum kvar där maktmissbrukare ställs till svars, såsom exempelvis i SVTs *Uppdrag granskning* och SRs *Kaliber*.

¹⁶⁶⁶ Johan Peter Nelander (1801-1874), svensk jurist och ämbetsman

¹⁶⁶⁷ Lars Magnus Andersson (1832-1916), svensk dräng, timmerman och sågverksarbetare

¹⁶⁶⁸ Anders Magnus August Petersson (1834-1901), svensk åkare

¹⁶⁶⁹ 100 riksdaler banco år 1867 motsvaras år 2020 av ca 8800 kr (KPI), 31 000 kr (guldprisindex) alt 260 000 kr (arbetarlöneindex)

Marken i hela södra Sverige var frusen, seg, kall och sur och vårsådden försenades och försvårades. Dagstemperaturen för maj månad 1867 på Knarrkullen beräknas till *i genomsnitt* blott 3-4 plusgrader.¹⁶⁷⁰ Hela åkerbruksåret försköts, försenades, i viss mån kullkastades.

Nils Forvass hade hunnit bli 77 år, Ingeborg 76. De var ålderssvaga, satt mest stilla, rörde sig långsamt. De klassades som fattiga, egendomslösa, men vad saknades dem i världsliga tillgångar uppvägdes av friden och familjen. De levde ut sina sista dagar med barn och barnbarn i det gamla torpet i skogen med egentligen blott en storstuga, en köksvrå, en vind och ett utedass. Barnbarns blå ögon och pigga röster gav gamlingarna på Knarrkullen *liv*. Jorden var för god att lämna, trots torftigheten. De orkade vara med en liten stund till.

Det började emellertid bli trångt på Knarrkullen. På våren 1867 flyttade Anders och Lovisa, som var höggravid, till Nyshult, en gård bara en dryg kilometer därifrån. De hade där lyckats få ett arrendekontrakt. Detta var deras *chans*. Nu skulle de få något eget, nu skulle de göra någonting av sina liv. De samlade alla sina besparingar och tog därutöver ett mastigt banklån för att kunna köpa sig två oxar och två kor.

Den **30 juni** föddes Anders och Lovisas första barn. Nils Forvass barnbarnsbarn. Fastän Anders och Lovisa redan flyttat till Nyshult samma vår, så valde de att föda på Knarrkullen. Den nyfödde pojken fick namnet Johan August¹⁶⁷¹.

Glädjen över tillökningen undertrycktes dock av en alltmer pressad livssituation. Redan vid midsommar rapporteras om hur man i södra Sverige lokalt fick börja blanda bark i brödet för att dryga ut vad litet som fanns kvar i förråd och skafferier. Sommaren blev en av de regnigaste. Ett näst intill oupphörligt regnande veckor i sträck dränkte åkrarna och fördärvade potatisskörderna. Sädesskördarna detta år i norra Kalmar län beskrivs förvisso i pressnotiser som rätt hyggliga men som helhet under genomsnittet. Hösten kom tidigt med kalla frostnätter.

Paul Anderssons nedtecknade släktkrönikor berättar att Anders och Lovisas misslyckades med sin sådd och skörd detta år. De levde själva på svältgränsen och hade inte ens pengar att betala arrendet, och tvingades därför sälja sina djur för mindre än hälften av vad de betalad, och flytta tillbaka till Knarrkullen. De hade förlorat alla sina besparingar jämte det lånade kapitalet, och satt nu därför med ett stort lån att betala av. De var utblottade, skuldsatta, konkursmässiga. Och hungriga. Alla som kunde måste försöka få in pengar genom minimala dräng- och piglöner och spara varenda skilling, varenda skorpa, för att inte puttas ut för kanten och, med djupaste skam, tvingas anhålla hos socknen om hjälp att försörja sig. Även husdjuren svalt, grisar magrade, benknotor syntes. Anders fick återgå till timmerarbete, och varje söndagseftermiddag vandra till fots nästan 50 km enkel väg till en anställning som han fått i Mommehål¹⁶⁷² utanför Västervik. Efter en arbetsvecka på 70 timmar vandrade han tillbaka på lördagseftermiddagen, bara för att vara med sin familj några timmar, utmattad och halvsovande närvara vid söndagsgudstjänsten i Frödinge kyrka, och några timmar senare återvända till Mommehål och de tunga timmerarbetena. De mynt som blev nettobehållningen av detta råslit och det dryga veckopendlandet, var absolut outhärliga. Denna sits och omständighet som Anders befann sig i var inte ett val, den var ett nödvång.

I andra delar av landet blev nöden samtidigt alltmer obarmhärtig. I Norrland, rådbråkat av total missväxt, rådde svält och brist på allt. En minnestecknare skriver att "vi var ju så hungriga att vi brydde oss inte om vad vi åt", och att de fick "gå ut och äta löv och gräs tillsammans med getterna". Svenskar flydde till Norge. Flera upprop i södra Sverige, bl a på förstasidan i *Wimmerby*

¹⁶⁷⁰ SMHIs station Jönköping hade en medeltemperatur vid lunchtid på 5,0 grader och station Västervik/Gladhammar på 4,8 grader under maj månad 1867. Knarrkullen ligger mer isolerat och på en högre elevation (151 m ö h) än båda dessa platser.

¹⁶⁷¹ Johan August Andersson (1867-1951)

¹⁶⁷² Mommehål ligger ca 6 km nordväst om centrala Västervik, i närheten av Västerviks flygplats.

Weckotidning den **11 oktober**, manade läsare att donera pengar eller spannmål till sina landsmän i norr, och många meddelanden berättade om de insamlingar som bedrevs i olika socknar och på andra håll. Även genom kyrkan i Frödinge bedrevs insamlingar. T o m emigrantsvenskar i Chicago – trots att USA led av en egen svår lågkonjunktur med utbredd arbetslöshet – ordnade basarer och insamlingar för de nödlidande i svenska Norrland. Insamlingar i Sverige gjordes även för Finland, den forna östra rikshalvan, där tusentals dog av hunger. Men samtidigt exporterade södra Sverige ett stort spannmålsöverskott till Storbritannien, istället för att skicka det till Norrland. Marknaden och egennyttan styrde.

Egennyttan, ja, denna sjukdom som fått ordentligt rotfäste i det moderna Sverige – inte minst p g a det *mönsterexempel* i denna förvaltningskonst och filosofi som etablerats 1810-1844 av den externrekryterade svartkrullhåriga frälsaren från utlandet och dennes glänsande ledarskap och normsättande – blev även alldeles uppenbar när det gällde distributionen av den nödhjälp som faktiskt sändes upp till Norrland. En stor del av nödhjälpen till Norrland nådde ej fram. De stora ekonomiska värden som dessa mängder mat utgjorde ledde givetvis till utbredd försnillning och korruption. Mellanhänder försåg sig själva och sina närmaste, och en del funktionärer t o m *tog betalt* av de fattiga och miserabla, totalt samvetslöst, för den mat som transporterats upp genom Sverige med syftet att *gratis* utskänkas till de hungrande och bedjande. Svältutpressning. Landshövdingar, högre ämbetsmän inom polisen och domstolsväsendet, kommunföreträdare och andra lokala småpåvar, samt en och annan girig storbonde, roffade egennyttigt åt sig *säckvis* av spannmål för egen del, så att de t o m kunde sälja och tjäna pengar på detta nödhjälpsbistånd. Kvar åt de svältande och mest akut behövande fanns bara förhållandevis bara nävar med överbliven säd kvar, om ens det. Det fina nya svenska samhällsbygget i ett nötskal.¹⁶⁷³

Ett särskilt exempel på denna fräckhet och råhet som uppmärksammas i flera källor är Carl Otto Ulfsparras¹⁶⁷⁴ *stöld* av 10% av ett belopp avsett för de fattiga i en nödlidande socken i Norrlands inland. Ulfsparre var tillförordnad postinspektör, alltså högste chef, för postkontoret i Härnösand. Den **20 november** inlämnades på postkontoret i ett rekommenderat brev 100 riksdaler banco¹⁶⁷⁵ i sedlar. Brevet var adresserat till den unge pastorn Wagenius¹⁶⁷⁶ i Haverö, 150 km inåt landet, som själv var från ett fattigt hem och nu måste rädda sin församling. Sedlarna kontrollräknades, brevet förseglades och Ulfsparre utfärdade kvitto. Men vid framkomsten saknades 100 riksdaler¹⁶⁷⁷! En anmälan gjordes. Då plötsligt försvinner Ulfsparre men dyker upp några dagar senare, och förklarar sig den **15 december** med att han av någon anledning varit tvungen att "byta" kuvertet som pengarna skickades i, och i samband med detta råkat "räkna fel" – hoppsan så det kan gå – när han stoppade i pengarna i det nya kuvertet. Brytandet av rekommenderad post och stölden av 100 riksdaler anmäldes *inte* till domstol, utan saken tystades ner. Den **30 januari 1868** skildes Ulfsparre *tillfälligtvis* från sitt förordnande som chef för postkontoret i Härnösand, varpå senare följde ett års "tjänstledighet". Men så vips var allt glömt, trodde man, och Ulfsparre återinträdde i sin befattning som postchef, denna gången permanent.

Korruptionen i förvaltningen av Sverige var bred och djup, mycket djup. Den cyniska girighetskultur och nepotism, den ringaktning för lag och moral och den godtyckliga utnämningmakt som etsats in under seklets första decennier, genom etablerade normer från

¹⁶⁷³ Tidningen *Fäderneslandet* illustrerar detta med en karikatyrteckning den 14 december 1867 på sidan 3.

¹⁶⁷⁴ Carl Otto Ulfsparre af Broxvik (1794-1889), svensk militärofficer och ämbetsman

¹⁶⁷⁵ 1000 riksdaler banco år 1868 motsvaras år 2020 av ca 89 000 kr (KPI), 300 000 kr (guldprisindex) alt 2,4 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁶⁷⁶ Paul Wagenius (1839-1924), svensk präst

¹⁶⁷⁷ 100 riksdaler banco år 1868 motsvaras år 2020 av ca 8900 kr (KPI), 30 000 kr (guldprisindex) alt 240 000 kr (arbetarlöneindex)

högsta ort, skulle dröja kvar länge. En intressant anekdot i sammanhanget är att postmästare Ulfsparre haft bästa tänkbara läromästare, nämligen Jean själv, maestro i konsten att skära emellan utan skrupler!¹⁶⁷⁸ Ulfsparre hade varit med under fälttåget 1813-1814, fått en del viktiga förtroendeuppdrag mot slutet, kort därpå blivit anställd som Jeans ordonnansofficer, befordrats stadigt av Jean i arméhierarkin kommande år, utnämns av Jean till riddare av Svärdsorden helt plötsligt mitt i lugnaste fredstid på 1830-talet, samt erhållit Karl Johansmedaljen.

Samtidigt som allting slätades över i Ulfsparres fall, när han stulit från de fattiga, förekommer i tidningarna vid denna tid flera anekdoter om hur fattiga arbetare tvingades stjäla för att *blott överleva* fattigdomen och svälten, och då satts dit ordentligt. Tidningen *Fäderneslandet* rapporterar denna vinter om hur den 20-åriga Gustaf Johansson Granat¹⁶⁷⁹ gråtandes erkände att han stulit kläder värda 3 riksdaler riksmünt¹⁶⁸⁰ ur ett vindsförråd på Besvärgsgatan¹⁶⁸¹ på Södermalm, då han lidit av hunger och saknat både mat, pengar och arbete. Granat straffades med 6 månaders straffarbete samt i 5 år vara förlustig medborgerligt förtroende¹⁶⁸². Lite senare meddelar *Fäderneslandet* om hur domare Wester¹⁶⁸³ i Ängelholm dömde den 39-åriga Lars Brynolf¹⁶⁸⁴ till 1 års fästningsstraff för att ha stulit 6 skilling¹⁶⁸⁵, och den 47-åriga Johanna Persdotter¹⁶⁸⁶ till 18 månaders fängelse¹⁶⁸⁷ för att ha stulit en kappe¹⁶⁸⁸ potatis för att stilla sin svåra hunger.

Ställ dessa eländiga människor, som tvingades stjäla blott för sin överlevnad, mot den belönade och befordrade Otto Ulfsparres öde, och det kända svenska ordspråket framträder ånyo ampert i sinnet: De små tjuvarna hänger man upp, för de stora lyfter man på hatten.

Nödhjälpen till de lidande norrlänningarna var för liten och för sen, och för mycket försvunnit som sagt på vägen. Dessutom var hela riket nu djupfryst. Kvarken och Bottenviken frös. December 1867 hade varit en av de kallaste i mannaminne, och januari 1868 hade inletts med tvåsiffriga minusgrader långt ner i södra Sverige. Vintern blev oerhört sträng.

Icke desto mindre så reste sig André Oscar Wallenberg¹⁶⁸⁹ upp i riksdagens första kammare den **22 februari** och redogjorde för sin uppfattning att uppgifterna om nöden i Norrland "är något överdrivna", och att allt nog skulle ordna sig med skörden detta år. Wallenberg menade vidare att statens ansvar ej sträckte sig så långt till att lösa norrlänningarnas betryck, samt att arbetarna i Norrland var överbetalda "med vida högre avlöning än i någon annan del av riket", och att de norrländska arbetarna "helt och hållet levat för dagen", d v s slösat, agerat oansvarigt och *själva* försatt sig i detta trångmål. Vad som istället krävdes, menade bankmannen Wallenberg, var att strama upp förvaltningen av Norrland ytterligare och *höja landshövdingarnas löner* för att få

¹⁶⁷⁸ Se t ex kap 3 avsn 21 (tullandet på lantbruksakademins kassa); kap 21 avsn 10 (försnillningen i samband med valutaväxlingen under fälttåget); kap 22 avsn 9 (försnillningen i samband med Pommernförsäljningen och regleringen av rubellånet); kap 22 avsn 11 (Guadeloupesvindeln); kap 24 avsn 18 (kabinettsskassan)

¹⁶⁷⁹ Gustaf Johansson Granat (1837-1894), svensk arbetare

¹⁶⁸⁰ 3 riksdaler riksmünt år 1867 motsvaras år 2020 av ca 180 kr (KPI), 600 kr (guldprisindex) alt 5200 kr (arbetarlöneindex)

¹⁶⁸¹ Nuvarande Brännkyrkagatan

¹⁶⁸² "förlust av medborgerligt förtroende" = straffpåföljd som innebar att den dömde förlorade sin rösträtt, ej fick vittna i domstol, ej fick inneha offentlig tjänst, samt ej arbeta i ett yrke som krävde god frejd (gott anseende). Den dömde skulle under denna tid vara "såsom vanfrenjd ansedd" (ärelös, illa ansedd).

¹⁶⁸³ Wilhelm Reinhold Wester (1830-1900), svensk jurist, ämbetsman och politiker

¹⁶⁸⁴ Lars Brynolf (Mårtensson, Månsson) (1828-1904), svensk arbetare

¹⁶⁸⁵ 6 skilling år 1868 motsvaras år 2020 av ca 11 kr (KPI), 39 kr (guldprisindex) alt 300 kr (arbetarlöneindex)

¹⁶⁸⁶ Johanna Persdotter (1821-1895)

¹⁶⁸⁷ En annan källa menar att hon fick avtjäna tre års straffarbete och frigavs först den 8 juni 1871. Författaren har ej fördjupat sig i rättegångshandlingarna och påföljderna; poängen med exemplen i detta avsnitt är att dessa straffpåföljder var drakoniska och fullständigt oproportionerliga, och enkom drabbade nationens fattigaste och mest utsatta.

¹⁶⁸⁸ 1 kappe = ca 4,58 liter

¹⁶⁸⁹ André Oscar Wallenberg (1816-1886), svensk bankman, sjöofficer, publicist och politiker

dugligare, offensivare ämbetsmän som styresmän över dessa län. Wallenberg yrkade på att staten skulle minska bidragen till de hungrande i Norrland.

Norrbottenskuriren protesterade mot denna osande arrogans i en ledarartikel den **5 mars**. Man nämnde exempel på en församling där 1200 av 2200 invånare tillhörde inhysesklassen utan knappt några tillgångar, och att det i Jukkasjärvi inte fanns ett enda utsädeskorn. *Allt* var slut. Artikeln avslutade med att bjuda herr Wallenberg på "en déjeuner av bark, en dîner av halm och en supé av granlav" för att förstå människornas situation.

Herr Wallenberg hade med sitt anförande i riksdagen 1868 principiellt motsatt sig statligt understöd till nödlidande svenskar. Elva år senare, 1879, tvingades samma svenskar, Sveriges skattebetalare, rädda herr Wallenbergs *Stockholms Enskilda Bank* från konkurs genom ett stödpaket på 30 miljoner kronor¹⁶⁹⁰, där större delen togs upp som en ökning av Sveriges utlandsskuld.

De små puttas känslolöst mot branten, eller knuffas utför den. De stora skyddar man till varje pris. Återigen, de små offras, de stora lyfter man på hatten för. Staten och kapitalet sitter i samma båt, har alltid gjort. Vilken tur för Wallenberg att svenska staten och svenska folket fanns till hands för att rädda hans nödställda bank, elva år efter att han själv resolut motsatt sig solidariskt och humanitärt statligt understöd till nödställda svenska medborgare för att rädda dem från undergång.

Det förekommer i källmaterialet berättelser om dödsfall som direkt följd av svälten. I Blekinge berättas t ex denna vår om en man som påträffades död under en buske. Vid obduktionen visade det sig att innehållet i hans mage bestod av några potatisskal, samt ett nyss utslaget löv från busken. Kölden under vinterhalvåret, i kombination med undernäringen, bidrog också till att släcka många liv.

Affärerna på vintermarknaden i Vimmerby hade gått kärvt. *Wimmerby Weckotidning* skrev i februari om få besökare och närmast stillastående kommers. Vårmarknaden beskrev samma tidning den **22 maj** ungefär likadant, med få besökare och trög omsättning.

En tidig vår och gynnsam väderlek ledde dock kring denna tid till optimistiska prognoser om höstskörden, men redan vid midsommar började hysas tvivel om densamma. Tidningen skrev den **19 juni**:

"Den envisa torka, som här på orten fortfarit över en månads tid, har redan betydligt skadat den vackra årsväxten; i synnerhet vårsäden och gräsväxten är illa medtagna."

Ända sen dess blir den alltmer förfärande hettan och torkan, som förbrände allt på marken, en löpande huvudnyhet hela sommaren 1868. Varenda undantagsmässig regnskur rapporteras och prisas,¹⁶⁹¹ men torkan fortsätter att härska. I en ämbetsrapport i juni till länsstyrelsen i Jönköping om det alltmer desperata läget, står att "den ovanliga värmen och starka torkan --- hotar att, såframt regn ej kommer, nedbränna allt", och att "på svagare jord har vårsäden redan givit sig, och klövervallarna börjar vissna". *Smålandsposten* skrev den **20 juni** att "gräset är på höglänta trakter nästan bortbränt". Tidningen *Kalmar* skrev den **25 juni** att "man kan träffa på stora fält där ingenting finns att skörda", att rågen inte hunnit sätta korn, att "marken spricker av torrhet" och att "beteshagarna på många ställen är uppbrända av den ständiga soltorkan". *Wimmerby Weckotidning* skrev den **17 juli** om "en oerhörd torka och en tryckande värme" som givit en höskörd "vida under medelmåttan". Inflationen på livsmedel rusade. På bara ett par år

¹⁶⁹⁰ 30 miljoner kronor år 1879 motsvaras år 2020 av ca 1,9 miljarder kr (KPI), 6 miljarder kr (guldpriindex) alt ca 40 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁶⁹¹ Lokaltidningen *Wimmerby Weckotidning* meddelar att det regnade i Vimmerby den 24-25 juni samt den 30 juni 1868, men dessa regn, möjligen gränsande till blott skurar, tycks ej ha varit av avgörande betydelse för att reversera effekterna av den tryckande torkan. Det första kraftigare regnet under sommaren föll i Vimmerby den 12 augusti.

hade priset på spannmål, potatis och rotfrukter, fisk nästan dubblats. Från december 1867 till december 1868 nära nog tredubblades priset på smör i norra Småland.

Solen glödde. Gräset var brunbränt, betesmarkerna var svedda. Många vattensamlingar och källor hade helt och hållet torkat ut. T o m *sumpmossarna* nära Knarrkullen var torra som fröske, och i mitten av juli utbröt skogsbränder i Vimmerbytrakten. En brand rapporterades omfatta uppemot 2000 hektar. En annan skogsbrand uppskattades till 800 hektar. Män från flera socknar uppbadades för att delta i släckningsarbetet, men stormbyar gjorde arbetet med att få bränderna under kontroll mycket påfrestande. Även i Vena och andra i grannsocknar brann det. Skogsbränderna i norra Kalmar län återgavs även i rikspresen, exempelvis *Aftonbladet*. Det sades att röken från de småländska skogsbränderna märktes ända ner till Tyskland.

Södra Sverige stod i lågor och landet led hungersnöd, men rikets främsta företrädare, Bernadotte nummer tre i ordningen på Vasatronen, artistnamn Karl XV, tillsatte i juli en ställföreträdande regering och åkte själv på *semester* till Skåne. Med utgångspunkt från Sofiero och Beckaskog slott avlöste nöjesevenemang, kappridningstävlingar, en stor regatta, supéer, baler, fester, *gränslös förtäring* och nattliga fyrverkerier varandra. Några dagar senare, på eftermiddagen den **27 juli**, telegraferades från Köpenhamn att Sveriges 42-årige playboykung just anlant dit, och genast begivit sig ut semesternästatet Bernstorff slott¹⁶⁹² strax norr om Köpenhamn. Dessa konungliga utfärder resulterade ofta i sex med andra än hans fru, som var en av Bernadottekungens stora hobbyer.

Och detta summerar denne Bernadotte nummer tre. Ett fullkomligt ointresse av att seriöst styra landet, att ta ansvar för nationen. En påtaglig mental instabilitet, bipolaritet, som alltmer besvärade omgivningen, och som syntes ha gått i arv.¹⁶⁹³ En beständig administrativ klåparaktighet och representativ ovärdighet vad gällde hans kall som statschef, en oförmåga som han skylde med skryt, självcentrering och högljuddhet. Tomma tunnor skramlar mest. Och som han dödade i sinnesrus. Vin, massor av vin, gyckelupptåg, sång, pinsamma uppträdanden och orgier med både mer eller mindre frivilliga tjejer, samt prostituerade. Avlade barn i snart sett varenda by. Det blir intressant den dagen som modern DNA-teknik leder till en så omfattande kartläggning att man kan fullända hela detta pussel, och se hur mycket gener som sexmissbrukaren Karl XV lämnade efter sig runt om i Sverige och utomlands.

Sverige led akut nöd, men playboyn från Stockholms slott, vars farfar mutat till sig tronföljden 1810,¹⁶⁹⁴ brydde sig föga.

På onsdagseftermiddagen den **12 augusti** skedde plötsligt ett väderomslag från en extrem till en annan. *Wimmerby Weckotidning* toppade senare med denna lokalnyhet på första sidan:

”Förliden onsdags eftermiddag utbröt över staden ett häftigt oväder med åska, storm och hagel. Regn flöt i strömmar, hagel, stora nästan som nötter, föll och krossade en mängd fönsterrutor. Samma verkan lär ovädret orsakat även i närgränsande byar.”

Knarrkullen ligger ju bara några kilometer från Vimmerby och utsattes i allra högsta grad för detta oväder.

Men det var redan för sent. September blev regnig. Men det var likväl för sent.

Skörden blev om intet. Inget bröd. Inga penningar.

Sveriges BNP minskade med över 10% under 1868. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* skrev i oktober detta år att ”fattigdomen på senare år i synnerhet hos den arbetande klassen tilltagit uti oroväckande grad”. Det som statsmakten gjorde var för litet och hopplöst för sent.

Tilltron till nationens inrättningar och styresmän urholkades. Ytterligare.

Det sociala kitt som höll ihop nationen snabbt vittrade sönder. Ytterligare.

¹⁶⁹² Nuvarande adress Jægersborg Allé 93 i Gentofte

¹⁶⁹³ Jmfr kap 9 avsn 13; kap 24 avsn 24

¹⁶⁹⁴ Se kap 2 avsn 21

Hösten kom, och maten räckte inte till.

Fyra generationen trängdes på Knarrkullen. Man sökte lindra barnens hunger så gått det gick, men ingen gick och lade sig riktigt mätt. Alla befann sig i ett slags tillstånd av konstant småsvält som, för att låna Västerbros ord, var "en ständigt närvarande, malande brist på föda som djupt präglar de människor som är utsatta för den". Tiggarna blev alltfler och många utsocknes grå smutsiga hålogda gestalter rörde sig mellan byarna. Ibland knackade de dörr, ibland låtsades de sälja de något, ibland bara sträckte de fram handen utan ett ord, blott en kraftlös, bedjande blick. Många av tiggarna var stapplande gamlingar eller mödrar med ett litet barn i famnen och några magra utsvultna barfotabarn i släp. Samtidigt fanns på vägarna skaror av arbetsökande drängar och pigor, som rörde sig i stora hopar över stora områden i hopp om arbete för mat, vid t ex väg- och dikningsarbeten i Jönköpingstrakten eller de stora potatisodlingarna kring Kristianstad.

Man malde mjöl av torkade rötter av ogräset kvickrot. Man bakade sig bröd av hackad hö och halm, torkad och söndermald islandsmossa, granlav, lingon, enbär, rönnbär, hasselknoppar, näckrosrötter, missne, bark och t o m sågspån. Upp till två tredjedelar av bröddegen kunde vara mald bark av gran eller tall. Man gjorde gröt på... nästan ingenting. Man kokade nässlor och andra örter och förtärde som vattenvällning. Borrade hål i gamla björkar och tappade saven därur och drack. Björken kallades "fattig mans ko".

De blev kroniskt undernärda. Det berättas från flera håll i Småland om hur de onaturliga födoämnen vanställde människor med svullnader och avtyning. Människor överallt blev för svaga för att utföra ens det lättaste arbete.

Nils fruktträd gav dem lite äpplen och körsbär, en betydligt mindre skörd än vanligt, men som ändå i viss mån räddade dem.¹⁶⁹⁵ Det talas i de nedtecknade släktrönikorna från Knarrkullen dessa år om "barkmjöl, kålrötter och krösamos", lingon krossade i laggkäril som sedan kunde förvaras länge utan tillsatt socker. Som boskapsfoder, för att hålla fåren vid liv, insamlades renlav i skogen. Det berättas även hur familjer fick börja nedmontera halmtak för att föda sina kreatur. Det omtalas även hur fattiga familjer i trakten t o m jagade huggorm, som de tillredde och åt. Insamlingar genom kyrkan för att hjälpa de allra fattigaste och mest utsatta var givetvis godhjärtade och alldeles nödvändiga för mångas överlevnad, men desperat otillräckliga. Många län anhöll förtvivlat om nödhjälp hos Bernadotteregimen i Stockholm, men möttes av... avslag.

Och sen skulle ändå, varje år, arrendet betalas.

Torparna var bland de mest utsatta i Sverige under denna tid.

De gamla på Knarrkullen tynade.

Ingeborg låg på sin bädd i rummet.

Vem var hon egentligen, Ingeborg? Pigan, tonårstjejen med det mellanblonda håret och de livfulla blå ögonen från Locknevi socken som den faderlöse drängen Nils förälskat sig i efter han kommit ut från tortyrcellen i Karlskrona?¹⁶⁹⁶ Den 20-åriga pigan vars hy och ögon lyst när hon stod pirrig inför prästen i Frödinge med något gammalt, något nytt, något lånat, något blått och något fått, och njutit av varje sekund?¹⁶⁹⁷ Vem var hon, modern som väntat vid grinden den där skira decemberdagen med dottern Anna-Maja i vit klänning, när Nils återvänt efter nästan ett år och åtta månader i fält?¹⁶⁹⁸ Vem var hon, kvinnan som tagit hand om familjen, om hemmet, om deras liv i 55 år därefter?

¹⁶⁹⁵ Om Nils sparande av körsbärs- och äppelkärnor från fälttåget i Tyskland se kap 9 avsn 7, 10; kap 10 avsn 4; kap 12 avsn 3; kap 14 avsn 7; kap 22 avsn 6, 12; kap 23 avsn 22; kap 24 avsn 22; kap 25 avsn 12, 23.

¹⁶⁹⁶ Se kap 2 avsn 23

¹⁶⁹⁷ Se kap 2 avsn 27

¹⁶⁹⁸ Se kap 21 avsn 13

Ingeborg nämns här och där men försvinner samtidigt lite i det tillgängliga källmaterialet. Hon framträder ibland bara som en silhuett. Men hennes betydelse kan inte överskattas. En av alla dessa tusentals torparhustrur, namnlösa, som knappast aldrig fått något erkännande i någon endaste historiebok. Någonsin. Men en person som höll ihop allting, släkt, granngårdar, vänner.

Kärnan, kittet. Navet för familjen och sammanhållningen.

En torparmora utan världsliga belöningar, utan erkännande, någonsin. En torparmora som symboliserade den diametrala motsatsen till flärd och ytlighet.

I ett liv av arbete och grå anonymitet med återkommande skeenden av nöd, där i gläntan i skogen, fanns hon som sinnebild för en dotters, en hustrus och en moders oinskränkta ansvar, ett ljust förnuft, ett hjärta av guld och ett rent samvete.

Utanför fönstret var sommaren förbi.

Hösten var vacker i år.

En palett av vemod.

Dimman låg som en vit slöja över gläntan. Allt var stilla.

Dottern Anna-Maja var där vid sängen. Sonen Nils Johan.

Maken Nils.

Flera av barnbarnen, ett par barnbarnsbarn.

Troligen befann sig också det allra yngsta av dessa, Johan August, ett år gammal, i rummet. Johan August skulle leva till 1951.

Deras blickar möttes. De yngre barnens glansiga, förundrade, sorgmodiga blickar mot Ingeborgs trots allt tacksamma men kraftlösa blick.

Det tända ljuset fladdrade till.

Hon log mot dem. I hennes ögon skymtade en allra sista gång den höga majhimlen, sommaren, blålockorna på ängen, körsbärsträdens moln av blommor.

Hon slöt ögonen.

Ingeborg Maria Larsdotter avled fredagen den **30 oktober**. Kräftan tog hennes liv, men sannolikt förkortades det av svälten och omständigheterna. Ingeborg hade, som så många andra torparhustrur, levt ett liv av slit och försakelser. Men hon lämnade jordelivet med sin värdighet intakt.

Hon begravdes söndagen den **8 november** i all obemärkthet.

Kapitel 25 avsnitt 11

ALBION

Fredagen den **13 november 1868** hölls en regeringskonselj på slottet. Den av statschefsförpliktelse relativt ointresserade Carl Ludvig Eugen Bernadotte – artistnamn Karl XV – var där, likaså hans ministär. Under detta möte behandlades begäran om nödhjälp från tre olika län, som varit snabbast med att inkomma med rapporter om den eskalerande nöden; Kronobergs län, Gotlands län och Blekinge län. Men ack nej, dessa krav *avslogs*. Inget slöseri med skattemedel på sådana bisaker som att undsätta svenska medborgare som var på gränsen att duka under. Detta beslut har av historikern Martin Sjöstrand¹⁶⁹⁹ kallats för "ett av de ödesdigraste regeringsbeslut som fattats i vårt land".

¹⁶⁹⁹ Martin Ferdinand Sjöstrand (1890-1959), svensk journalist, historiker och författare

Detta hindrade inte Carl Ludvig Eugen Bernadotte att två månader senare oblygt äska 20 500 riksdaler specie¹⁷⁰⁰ av Norges skattebetalare plus 49 500 riksdaler specie¹⁷⁰¹ av Sveriges skattebetalare, inalles 70 000 riksdaler specie¹⁷⁰², för en brudgåva åt sin dotter Lovisa¹⁷⁰³ som skulle gifta sig. Japp, minsann! Dags för de skattdragande trashankarna att backa upp ännu ett familjejippo åt denna giriga släkt! Två riksdagsledamöter, Jöns Pehrsson¹⁷⁰⁴ och Ola Månsson¹⁷⁰⁵, med sitt förnuft och sin integritet i behåll, opponerade sig dock skriftligen mot detta och i andra kammarens debatt var motståndet starkt,¹⁷⁰⁶ men finansutskottets ordförande grefve Arvid Posse¹⁷⁰⁷ yrkade på bifall. Och i slutet av mars 1869 beslutade riksdagen att svenska folket – utmärklade, utfattiga och svältande – skulle sponsra denna bernadotteska familjeangelägenhet genom att skjuta till hela det från slottet begärda beloppet, utan prut, till en brudgåva åt prinsessan Bernadotte. Hurra! Smutsig, samvetslös men målinriktad bernadottesk *hovparasitism* och tafatt meningslös riksdagsunderdånighet i kletig förening, en fin svensk *tradition* som vi undfägnas än i vår tid. Posse, en av brudgåvans förfäktare, upptogs senare som medlem i serafimerklubben. Så klart. Tjänster och gentjänster. Ömsesidigt ryggklande.

En annan fråga som debatterades vid denna tid var den fortsatte utbyggnaden av det svenska järnvägsnätet. Londons tunnelbana – världens första *underjordiska* järnvägssystem – hade öppnat 1863 med 38 000 passagerare redan den första dagen, men i Sverige tog man det

¹⁷⁰⁰ 20 500 riksdaler specie år 1869 motsvaras år 2020 av ca 5,4 mkr (KPI), 17 mkr (guldprisindex) alt 120 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁷⁰¹ 49 500 riksdaler specie år 1869 motsvaras år 2020 av ca 13 mkr (KPI), 40 mkr (guldprisindex) alt 300 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁷⁰² 70 000 riksdaler specie år 1869 motsvaras år 2020 av ca 18 mkr (KPI), 57 mkr (guldprisindex) alt 420 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁷⁰³ Lovisa Josefina Eugenia Bernadotte (1851-1926), dansk drottning

¹⁷⁰⁴ Jöns Pehrsson ("Pehrsson i Svaneryd") (1825-1882), svensk lantbrukare och politiker

¹⁷⁰⁵ Ola Månsson (1821-1895), svensk lantbrukare och politiker

¹⁷⁰⁶ Några kommentarer från andra kammarens debatt följer; talarna markerade med fetstil endast för överskådlighet. Riksdagsledamoten **Ola Bosson Olsson** (1824-1907): "Under en tid då folket befinner sig i en tryckt ekonomisk ställning och till och med hungersnöden med alla dess favoriter härjar i en stor del av landet, under sådana förhållanden, säger jag, hade man icke väntat att kunglig majestät av detta utarmade folk skulle begära en summa av 198 000 riksdaler såsom brudgåva till kungadottern. Varje annan familjefar får ju, utan att därmed betunga andra, själv ge sina barn brudgåva, så framt en sådan nödvändigt skall ges. Jag anser alltså, att vi böra avslå föreliggande utlåtande, och detta så mycket mer som man vet, att hans majestät konungen av statsmedel årligen uppbär nära en och en halv miljon riksdaler, varav, enligt mitt förmenande, ganska väl borde kunna inbesparas ifrågasatt summa." Riksdagsledamoten **Per Olof Hörnfeldt** (1830-1890): "Jag måste då uppriktigt försäkra, att vårt fädernesland icke har råd att till en furstlig brudgåva uppoffra denna summa, minst i en tid då från en stor del av landet det ropas på bröd och klagas över alltför tryckande kommunalskatter." Riksdagsledamoten **Carl Johan Svensén** (1823-1883): "Då må det icke förtänkas mig, om jag även från det fattiga Småland frambär den sorgliga sanning jag nästan dagligen därifrån får påminnelse om, huruledes hungersnöden där härjar. Och jag vet dessutom, att mycket bekymmer råder hos folket över pålagor och skatter, som fräter det." Riksdagsledamoten **Per Nilsson** (1821-1892): "Hur skulle väl folket anse oss, dess representanter, ha motsvarat dess förtroende, om det får erfara att så stora summor som den ifrågasatt utan nytta för landet bortslösas." Riksdagsledamoten **Per Östman** (1805-1875): "Då jag alltså å ena sidan betraktar det ifrågasatta betydliga anslaget, och folkets nöd och stora behov å den andra, kan jag ej annat än rösta för avslag å utlåtandet, ty jag tror icke att vi har så gott om pengar här i Sverige att vi har råd att bortslösa dem på dylika ändamål." Riksdagsledamoten **Jöns Pehrsson** (1825-1882): "Smärtan skulle ännu mera gripa omkring sig i de landsorter, där nöden råder, om deras ombud nu skulle bevilja detta bidrag, och jag ber därför, att så icke måtte ske. Den största våltalighet, som här kan ådagaläggas, är att lägga ett tyst och allmänt 'nej' i valurnan." Riksdagsledamoten **Carl Johan Kjellman** (1812-1884): "Våra finanser, vad staten och det allmänna beträffar befinner sig i det bedrövligaste skick, i det att Staten alltjämt fortgår på skuldsättningens bana. --- Inom de flesta landskap i riket står hungersnöden med sin svarta flagga vid så många tusen familjers dörrar och kräver en snar och nödtvungen hjälp. --- Jag vet att ensamt inom mitt kommittenskap i denna stund många tusen människor är rådlösa och icke vet vad de ska stilla sin hunger med. Och då jag slutligen är fullkomligt övertygad därom, att den kungliga prinsessans höga föräldrar nog själva förser en älskad dotter med en brudgåva utan att ett nödställt folk skulle därtill nödgas bidra, upprepar jag mitt yrkande om avslag."

¹⁷⁰⁷ Arvid Rutger Fredriksson Posse (1820-1901), svensk godsägare och politiker

lite lugnare med utvecklingen. Stamfader Jean – hjälten, hedersdoktor i allt, övermänniskan, Guds utsände, Sveriges räddare, halleluja – hade ju som tidigare nämnt ej sett någon särskild potential i tåg på räls som transportmedel trots rådgivares anmaningar,¹⁷⁰⁸ så den svenska nationen hade fått en mycket sen start, kan man säga, och det fortsatte gå trögt.

Redan i början av 1857, tre år innan riksdagsbeslutet om södra stambanans sträckning, hade politikern Emil Key¹⁷⁰⁹ föreslagit en järnväg i öst-västlig riktning genom norra Småland för att sammanbinda ostkusten med västkusten samt stambanorna. Key kallade järnvägar för ”dessa nutidens, handelns och industrins mäktiga pulsådor”. Initialt hade två olika slutpunkter för sträckningen genom Småland proponerats, Västervik alternativt Oskarshamn. När så riksdagen 1860 fattat beslut om att södra stambanan skulle gå via Nässjö, hade så småningom Nässjö-Oskarshamn utkristalliserats som det ledande förslaget för en tvärförbindelse ut till kusten.

Västerviks förespråkare hade dock ingalunda gett upp. En insändare i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* den **20 november**, signerad ”Vesterviksbo”, argumenterade för att en järnvägsänk mellan Göteborg och Västervik, som ligger på precis samma breddgrad, skulle utgöra den mest *optimala* handelsförbindelsen mellan Nordsjön och Östersjön, d v s bäst främja handeln mellan Storbritannien, Sverige och Ryssland. Skribenten påpekade även att det redan blivit klart att ägaren av Ankarsrums bruk, Baltzar de Maré¹⁷¹⁰, ur egen ficka skulle bekosta en del av denna järnväg, nämligen en bana från Ankarsrum till Verkebacksviken vid Östersjön.

Insändaren i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* refererades några dagar senare av *Wimmerby Weckotidning*.

Det vinnande alternativet förblev emellertid Oskarshamn, men den exakta sträckningen mellan Nässjö och Oskarshamn var oklar in i det sista. Både Eksjö och Vetlanda ville att linjen skulle passera deras stad, men bara en av orterna var möjlig. Järnvägen skulle finansieras genom att berörda kommuner inbjöds och förväntades att gå in som aktieägare. Den **22 november** hölls ett möte i Mariannelund där det diskuterades huruvida man skulle gå in som delägare i järnvägsbolaget. Resultatet blev att ifall järnvägen lades över Vetlanda ville man ej uppoffra något, men om den drogs via Eksjö och Mariannelund ”så ville kommunen upplåta all till järnvägen erforderlig utmark och för dess värde ingå som aktieägare i bolaget”. Vid stämman anmälde sig även många arbetare som ville delta i bygget.

Onsdagen den **2 december** klockan 12 hölls ett stormöte på rådhuset i Eksjö om den föreslagna järnvägen, där främst etappen Nässjö-Eksjö diskuterades. Lokaltidningen *Hvad Nytt* rapporterar att sammanträdet ”var besökt av en talrik mängd av stadens invånare och även av en del lantbor”. Stödet var starkt och entusiasmen var stor för järnvägsbygget, och det uppvisades kartor över hur sträckningen var tänkt att gå. Bygget skulle omfatta nästan exakt 20 km järnväg inklusive den 356 meter långa bangården vid den nya tågstationen som skulle anläggas strax söder om centrala Eksjö. En styrelse för projektet valdes och totalkostnaden uppskattades till 875 000 riksdaler riksmünt¹⁷¹¹. Fredagen den **4 december** klockan 11 hölls ett annat möte på Klövdala gästgivaregård, ca 10 km nordväst om Målilla, d v s ungefär mittpunkten mellan Nässjö och Oskarshamn. Detta sammanträde var för alla kommunledningarna som skulle beröras av järnvägen, men besöktes även av många andra människor. Både Eksjö och Vetlanda kommuner hade representanter närvarande på mötet. Efter en ”livlig diskussion” bestämdes till slut att järnvägen skulle gå via Eksjö.¹⁷¹² Det som avgjorde frågan var dels terrängens

¹⁷⁰⁸ Se kap 24 avsn 5

¹⁷⁰⁹ Carl Fredrik Edvin Emil Key (1822-1892), svensk godsägare och politiker

¹⁷¹⁰ Anders Baltzar de Maré (1798-1882), svensk brukspatron och politiker

¹⁷¹¹ 875 000 riksdaler riksmünt år 1868 motsvaras år 2020 av ca 52 mkr (KPI), 180 mkr (guldprisindex) alt 1,4 miljarder kr (arbetarlöneindex)

¹⁷¹² Nässjö-Eksjö-Bruzaholm-Ingatorp-Mariannelund-Silverdalen-Hulsfred-Målilla-Rosenfors-Mörlunda-Berga-Oskarshamn

framkomlighet, dels kommersiella aspekter såsom förväntade person-, gods-, spannmåls- och virkestransporter, och dels anknypningen till de militära regementsplatserna vid Eksjö och Hultsfred. Tidningen *Kalmar* skrev den **9 december** om mötet i Klövdala:

”Att döma av den entusiasm som gav sig luft vid detta möte, synes det som denna järnvägssträckning med säkerhet ska komma till stånd, så att *arbetet kan börja fram på nyåret*. Det är från mera än en synpunkt man gläder sig häråt, då man erfar den nödställda belägenhet, vari våra arbetare befinna sig. Järnvägsanläggningen kommer att ge dem både arbete och bröd icke allenast för ögonblicket, utan även i framtiden. Också hade flera kommuners arbetare och torpare visat sådant intresse för frågan, att de erbjudit sig att utan ersättning verkställa en mängd dagsverken vid järnvägsbyggnaden.”

I en lång insändare av politikern Emil Key i *Westerwicks Weckoblad* direkt efter Klövdalamötet, vilken repeterades i *Wimmerby Weckoblad* den **11 december**, föreslogs nu efter att bansträckningen mellan Nässjö och Oskarshamn bestämts, en smalspårig förgrening från Mariannelund via Vimmerby, Frödinge och Ankarsrum ut till Västerviks hamn. Detta var en ”livsangelägenhet” för Västervik, enligt Key. Den **17 december** hölls ett välbesökt möte i Västervik, där stödet för en sidoförgrening via Vimmerby och Frödinge ut till Västervik var helt unisont. Endast finansiering saknades.

Rykten om järnvägsbyggen österut från Nässjö spred sig snabbt i bygderna under nödåren i slutet av 1860-talet. Det fanns inga jobb, det fanns inga pengar, det fanns knappt någon mat. Nöden var mer tryckande än någonsin. Tiggare rörde sig mellan socknarna med utsträckt hand, och det berättas om hur små barn, blott 6-7 år gamla, utmattade och uthungrade, ändå fortsatte sina tiggarevandringar med risk att drunkna i snödrivor och förfrysas. Horder av unga och egendomslösa småländska drängar och pigor gick arbetslösa och hade *ingenting*, utom en vilja och förmåga att arbeta hårt med vad som helst som erbjöds dem. Ett järnvägsbygge genom dessa trakter kunde ge jobb åt tusentals. Och nu skulle dessa idéer säkert snart bli verklighet! Det allmänna nödläget samt järnvägsfrågan var de två största aktualiteterna i norra Småland i slutet av 1868 och början av 1869. Alla dessa möten och insändare om järnvägen återgavs korsvis av alla lokaltidningar. Allmogen var mycket väl medveten om händelseutvecklingen, fastän det ofta var svårt att skilja fakta från spekulationer och förhoppningar.

Vad gällde det stora anläggningsbygget av sträckningen Nässjö-Oskarshamn meddelade Eksjötidningen *Hvad Nytt* på julafton den **24 december** följande:

”Med sann tillfredsställelse erfar man, att utsikterna för detta företag allt mer och mer börjar ljusna och att aktiebolagets konstituerande med skyndsamhet går sin fullbordning till möte.”

Senare i artikeln står dock att många redan hört av sig till ledningsgruppen för att både få leverera material till järnvägsbygget, men också med anhållan om att arbetslösa hemmahörande i regionen skulle erhålla arbete med bygget. Ledningsgruppen lät angående denna begäran meddela, att *inga arbetare hemmahörande i kommuner som ej tecknade sig för aktier i järnvägsbolaget skulle få jobb vid järnvägen!*

Över jul- och nyårshelgerna hade sålunda plötsligt introducerats en ny osäkerhetsfaktor. Skulle unga män som inte bodde längs sträckningen få tillåtelse att vara med vid det stora bygget? Nils Gustaf Nilsson på Knarrkullen hade, synnerligen förutseende, tagit ut ett arbetsbetyg¹⁷¹³ redan 1864 för järnvägsarbete i Eksjö! D v s *fyra fem år innan det ens beslutats* att den nya järnvägen från Nässjö skulle gå via Eksjö, hade han framsynt erhållit sin dåvarande arbetsgivares godkännande att ta anställning vid det kommande järnvägsbygget. Men återigen, med denna nya information i december 1868, skulle arbetarna från Frödinge nu komma att

¹⁷¹³ En s k orlovssedel från sin befintliga arbetsgivare där innehavaren, ibland under vissa premisser, var löst från sitt gamla avtal med denne och fri att ta ett nytt jobb, tillfälligtvis (tjänstledighet) eller permanent.

utestängas eftersom deras socken, som det verkade, ej tecknade sig för aktier i järnvägsbolaget?¹⁷¹⁴

Osäkerheten var stor. Alla väntade på besked. Tusentals fattiga och hungriga unga män i norra Småland hoppades på jobb, även fastän arbetarlönen vid denna tid bara låg på 75 öre¹⁷¹⁵ per dag. Men 75 öre var bättre än noll.

Några försökte slå mynt av denna osäkerhet. *Barometern* berättar om en man som den **17 januari 1869** annonserade i två kyrkor att han mot en ”inskrivningsavgift” på 25 öre¹⁷¹⁶ per person ”antecknar” arbetare till järnvägsbygget. Tidningen varnade för att detta troligen var en bluff. Notisen infördes även i *Wimmerby Weckoblad*.

Den **5 februari** upplyste samma tidning, *Wimmerby Weckoblad*, att investerare nu tecknat sig för 80% av det belopp som krävdes för att igångsätta järnvägsbygget mellan Nässjö och Oskarshamn, d v s en femtedel av startkapitalet saknades fortfarande. Tidningsnotisen tillade tämligen pessimistiskt att ”arbetet säkerligen icke i vår kommer att börjas”. Den **27 mars** meddelade emellertid *Oskarshamnsposten* att tröskelnivån för aktieteckningen var uppnådd och passerad med god marginal, och den **1 april** påbörjades bygget vid Oskarshamn. *Wimmerby Weckoblad* slog an en positiv ton den **9 april** när man dels rapporterade denna nyhet samt prognostiserade att arbeten snart skulle pågå längs hela sträckningen och totalt sett kunde komma att sysselsätta 6000-10 000 personer dagligen.

Lördagen den **10 april** hölls en stor fest på stadshuset i Eksjö för järnvägsbolagets styrelse, som besökte staden. Lokaltidningen *Hvad Nytt* rapporterade att många hyllningstal hölls och skålar utbringades, och att ”skålarna beledsagades av fanfarer” och musik. Stadshusfesten avrundades först vid midnatt. Samma tidning meddelade även följande:

”Tusentals arbetare vänta med otålighet på att få sätta spaden i jorden till den nya järnbanans anläggning, och överallt hör man den frågan: *när får arbetet börjas?*”

Ungefär vid denna tid hade Nils Gustaf Nilsson begivit sig av från torpet Knarrkullen i Frödinge till Eksjö stad. Måne var han en av dessa tusentals väntande och ovissa arbetslösa drängar som tidningen refererade till, men som vid ankomsten till Eksjö blott skulle upptäcka... dessa övriga *mängder* av andra arbetslösa unga män. *Mängder*.

Och inget hände. Hela projektet tycktes på våren ha avstannat.

Man hade förvisso redan börjat spränga och schakta vid Oskarshamn, men i andra änden, mellan Nässjö och Eksjö, stod det stilla. Inget järnvägsbyggande hade ens påbörjats.¹⁷¹⁷ Det sades fortfarande pågå planeringsdiskussioner om exakt *var* banan skulle dras vid Eksjö, men annars gavs ingen ny information. Nya rykten började springa runt om att allting var en bluff, att den brittiske entreprenören lurat investerarna, o s v.

Frustration.

Och djupaste besvikelse.

Och fortsatt stor nöd och smutsig misär.

Med dessa *massor* av unga män i samma situation som han själv, och med vetskapen att han troligen ändå skulle blockeras från att arbeta p g a att Frödinge ej tecknat sig som aktieägare, försvann hoppet.

¹⁷¹⁴ Författaren har varit i kontakt med Järnvägmuseet i Gävle i denna fråga. Efter efterforskningar genomförda av samlingarnas intendent, i det begränsade arkivmaterial som finns bevarat, kan *ej* styrkas att Frödinge socken tecknade sig för aktier i Nässjö-Oskarshamn Järnvägs AB. I och för sig kan inte heller motsatsen bevisas, men sannolikheten lutar i detta fallet åt att socknen ej tecknade sig för aktier.

¹⁷¹⁵ 75 öre år 1868 motsvaras år 2020 av ca 44 kr (KPI), 150 kr (guldprisindex) alt 1200 kr (arbetarlöneindex)

¹⁷¹⁶ 25 öre år 1869 motsvaras år 2020 av ca 16 kr (KPI), 51 kr (guldprisindex) alt 380 kr (arbetarlöneindex)

¹⁷¹⁷ Den var först den 12 juni 1869 som tidningen *Hvad Nytt* rapporterade att två schaktlag vid Nässjö med omkring 100 man börjat arbeta, men eftersom den exakta bansträckningen Nässjö-Eksjö ej ännu var bestämd så gick arbetet på halvfart.

Allt som verkade finnas för honom i Sverige var en bestående, tidlös fastlåsning i fattigdom och armod, arbetslöshet och ett ofrivilligt utanförskap. Fjättrad vid samhällets botten. Ovanför honom blott präster, myndighetspersoner och annan öfverhet, och allra överst ett högst diskutabelt kungahus. Det verkade som om hans liv i Sverige, såsom han levt det och skulle fortsätta få leva det, hela tiden var avhängigt andras nåder. Ett gigantiskt strukturellt klassbygge, en inpyrd särbehandlingskultur, där korten som varje barn tilldelades vid födseln avgjorde dess framtid.

Sverige 1869 var samtidigt ett land av skenande inflation på basföda, av hungersnöd och tiggeri. Trångbott, industriellt eftersatt. Styresmässigt nonchalerat, ibland snudd på övergivet. Sociala spänningar, där aristokratiskt överflöd och en nedärvd översittarattityd och ett verbalt maktspråk stod i skarpaste kontrast till massor som bara bad om lika villkor, enhetliga spelregler för alla, lika rättigheter och skyldigheter, ett samhälle utan strukturell negativ särbehandling av människorna som faktiskt *byggde* allt.

Sverige hade haft ypperliga möjligheter efter statskupperna 1809 och efter Napoleonkrigets slut 1815 att bygga något nytt för framtiden, något bestående, skapa något framgångsrikt, något gemensamt och starkt... Men många möjligheter hade försummats, en efter annan. Folkets förhoppningar hade bytts mot uppgivenhet och desillusion. Desperation. Mot bröd bakat på vitmossa och gröt kokad på ogräs. De fattigas kläder ville inte hänga kvar på kroppen, fastän svängremmen drogs åt till sista knäppet, och på Sveriges landsvägar, i byar och städer drev nu omkring trasiga, bleka, hållögda, blåfrusna barn med snoriga näsor och utsträckta händer. De veckor som dessa landets söner och döttrar tidigare fått spendera med att memorera katekesen och biblisk historia i Jean Bernadottes och svartkappornas sk "folkskola" hjälpte dem och nationen föga i denna stund. Istället bar dessa människor på en *skam* över att tillhöra det svenska kastsamhällets lägre skikt, samtidigt som de nu efter hungeråren var hälsomässigt och ekonomiskt knäckta för livet. Egendomslösa, i praktiken närmast rättslösa.

Men det var liksom så här som det hela ordnats.

Var det inte så här de ville ha det, de översta procenten?

Kunglig majestäts regering lät vanstyret av Sverige fortgå. Och kungen själv *intensifierade* snarast sitt festande vid denna tid, stegrade sitt lössläppta kurtiserande av unga tjejer, släppte totalt alla hämningar vad gällde sin egen njutningslystnad. Han drevs fullständigt av personliga lustar med noll återhållsamhet.

I februari 1869 hade plakat satts upp om nätterna runt om i Stockholm, t o m på slottets fasader, med den tryckta texten "Ner med Karl XV! Leve republiken!" och "50 000 riksdaler till den som befriar oss från Karl XV". Carl Ludvig Eugen Bernadotte genomförde på våren ännu en i raden av många regeringsombildningar, ett trick ur pappsen Oscars bok, en manöver för att dölja sin egen inkompetens.

Nils Gustaf Nilsson från Knarrkullen i Frödinge var inte fri. Allt han önskade var egen jord att odla eller ett jobb, ett arbete, vad fan som helst. Möjligheter. Frihet. Han ägde sin kropp med två starka armar, starka axlar och ett gott huvud. Han var ung och duktig, rådig och handlingskraftig. Men i Sverige, såsom det vanskötts och försuttits sen 1810 under ledning av en räcka av inkompetenta och giriga bernadotteska monarker, där egennyttan och parasitismen varit allenarådande och stora historiskt avgörande tillfällen till förändring *försummats* i decennier, fanns inte längre plats för honom. Nils Gustaf Nilsson, och miljoner med honom, var det svenska samhällets *permanent*a förlorare. Sverige var, nästan ett sekel efter grundandet av republiken USA, varken en demokrati eller meritokrati.¹⁷¹⁸ Och där fanns varken jobb eller utveckling. Bara

¹⁷¹⁸ Att känslan av egen maktlöshet kontra etablissemangets översitteri och misskötsel av det svenska samhällsbygget var en drivkraft för många emigranter, står utom allt tvivel. Exempelvis berättas utbrett i tidningspressen kring årsskiftet om ett folkmöte i Hallsberg den 18 december 1868, lett av riksdagsmannen Olof Larsson (1820-1876) i Ringkarleby och

nu under det senaste decenniet, 1860-talet, hade Sveriges ekonomiska utveckling varit *sämst* i så gott som hela Europa, endast ett par Medelhavsländer hade lyckats sämre.¹⁷¹⁹ *Vilket jävla facit, Jean, Oscar och Carl, som under decennier lagt grunden för och som förestått denna stagnation!* Och berikat sig själva som krösusar i processen.

Klockan var 1869 slagen, 25 år efter att naiva svenskar första gången ombetts stämma in i dessa textrader som handlar en inbillad vördnad för bernadotteska kungar:

”Var honom trofast och hans ätt, gör kronan på hans hjässa lätt, och all din tro till honom sätt...”

Sjung på ni, grundlurad folk.

Nils Gustaf Nilsson återvände från Eksjö till Frödinge.

För att ta farväl. För evigt. Och men en insikt klarare än vatten. Att han av samhället räknades som *överflödig*, inte en tillgång, i detta land där hans familj bott sen hedenhös.

Han kramade sina syskon. Storebror Anders 25 år, lillasyster Ida¹⁷²⁰ 13 år och lillebror Carl August¹⁷²¹ 10 år. Innerligt, länge. Höll dem hårt. Fyra av deras syskon var redan i himlen.¹⁷²² Kanske skulle de alla en dag återses där.

Han fällde tårar hos sin far Nils Johan 48 år och sin mor Anna Lisa 49 år.

Och han omfamnade sin farfar, Nils Forvass, 79 år gammal. Det blev deras sista samtal, den sista gången deras ögon möttes. Och det var med sorgsenhet som den gamle Nils såg sitt barnbarn ge sig av till Amerika, *men även med viss stolthet och sympati*. Farfar Nils Forvass *förstod* hur allting hamnat här, hur det kommit till denna naturliga punkt. Hur hela berättelsen om nationens utveckling, eller brist därav, från den svarta upplevelsen i fängelsehålan i Karlskrona 1808,¹⁷²³ inte nått längre än så här – att samhällets planmässigt förfördelade och utestängda, de bestulna, ville lämna landet. Att de yngre generationerna, med livet framför sig, inte ville vara med på detta längre. Att spelet var riggat.

Nils Gustaf tog ut sitt flyttbevis tisdagen den **27 april**. Han skulle lämna sitt fosterland, sitt språk, sin familj, och bege sig till andra sidan av det väldiga havet, till den stora republiken i väst. Med alla riksdaler han sparat och kunde få tag i, med allt han kunde sälja, låna eller skrapa ihop, köpte han en biljett till Chicago, som han läst om i tidningarna.¹⁷²⁴

Enkel resa.

bevistat av ca 200 personer, där man antog ett förslag om att av regimen i Stockholm kräva bl a fullkomlig religionsfrihet, lika rösträtt för alla medborgare i alla allmänna val och övriga angelägenheter, försäljning av statlig mark för att betala statskulderna, lika beskattning av all jord i riket och ett totalt avskaffande av all särbehandling, statligt ansvar för allmänna transport- och vägunderhållningsskyldigheter som dittills belastat allmogen, samt en upprensning i den administrativa förvaltningen i riket ”på så sätt att överflödiga ämbeten och tjänster indras” och att tjänstemän ej längre godtyckligt kan avkräva den nödställda befolkningen att den ska möta dessa tjänstemäns ”så kallade expenser”. På mötet framfördes även krav på ett allmännare och bättre ordnat utbildningsväsende för folket, inklusive inrättandet av fler skolor och bättre lärarlöner. Mötet uttalade även den åsikten ”att biskopar, landshövdingar, kronofogdar, generaldirektörer, presidenter och styrelsen för statens järnvägar äro överflödiga”, fastän just denna detalj utelämnades i skrivelsen till Stockholm.

¹⁷¹⁹ BNP per capita, justerat för köpkraft och inflation, ökade under perioden 1860-1869 i nuvarande Belgien +16,2%, Finland +15,4%, Polen +14,7%, Irland +13,4%, Tyskland +13,3%, USA +12,5%, Danmark +11,6%, Nederländerna +11,5%, Storbritannien +10,8%, Island +10,6%, Norge +10,1%, Portugal +8,6%, Ryssland +6,1%, Frankrike + 6,1%, Italien +4,7%, Österrike +4,3%, Schweiz +3,9%, Sverige -1,8%.

¹⁷²⁰ Ida Sophia Nilsson (1855-1943)

¹⁷²¹ Carl August Nilsson (1858-1928)

¹⁷²² Se kap 25 avsn 6

¹⁷²³ Se kap 1 avsn 9; kap 2 avsn 1

¹⁷²⁴ Arrangörer av emigrantresor till Amerika annonserade vid denna tid i många stora tidningar över hela Sverige. Biljetterna såldes ofta via ett nätverk av agenter, fristående biljettombud, och tidningsannonserna innehöll vid denna tid inte några priser. Varje agent tog ut sina egna marginaler. Det gängse priset för en biljett i den billigaste klassen från Göteborg till New York torde dock vid denna tid ha legat på ca 150 riksdaler riksmynt, vilket i 2020 års penningvärde motsvarar ca 9800 kr (KPI), 30 000 kr (guldprisindex) alt 230 000 kr (arbetarlöneindex).

Nils Gustaf Nilsson från Knarrkullen hade inte misslyckats i Sverige. Han hade aldrig fått chansen.

Emigrationsutredningens bilaga 7, med utvandrares egna vittnesmål,¹⁷²⁵ skriver om hur unga svenska män och kvinnor drevs från landet då det för dem i Sverige saknades utbildningsmöjligheter, erkännande som medborgare, politisk rösträtt, o s v. De var inlåsta i samhällets bottenkikt och skulle aldrig kunna ta sig därifrån, hur mycket de än slet sönder sig och uppoffrade sina liv. Den svenska allmogens män och kvinnor trälade 14 timmar om dagen, ibland upp till 18-20 timmar om dagen, för svårtlöner som inte räckte till mat och en bädd, och som jobbade sig bokstavligen sjuka för öfverheten, som ägde marken och makten. ”Jag har sedan sett *svin* utfodras mycket bättre”, uttalade sig en emigrant i den statliga utredningen.

En man vid namn Peter Cassel¹⁷²⁶ från gården Bjärkeryd nära Kisa i södra Östergötland – gården ligger blott 37 km från Frödinge by, alltså väldigt nära Knarrkullen – hade sommaren 1845 lämnat sitt hem och tagit hela sin familj, släktingar och tjänstefolk med sig över oceanen och slagit sig ner i Iowa där han grundat nybygget New Sweden. Cassel beskrivs i en källa som ”en initiativrik, mångsidig och begåvad mångsysslare” samt ”betrodd” och ”driftig”. D v s Cassel var en talang, en *resurs*, som Sverige inte bort haft råd att försaka. Men Cassel hade under 1830-talet, under stamfaderns sista år, blivit alltmer besviken över vanvården av det svenska samhället, det sociala, ekonomiska och religiösa *förtrycket* av fattiga allmogefamiljer. Översitteriet och herrearrogansen, maktabonnemangen, de styrande skiktens egenmäktighet, diskrimineringen av och avsaknaden av respekt för de breda folklagren, och bristen på medinflytande och grundläggande rättigheter, hade kört nationen in i en återvändsgränd. Cassel hade från sitt nya hem i Amerika sänt brev hem till Sverige vilka publicerades i flera tidningar, och redan 1846 hade utgivits i bokform av ett tryckeri i Västervik. Boken skildrade ingående, färgrikt och entusiastiskt den härskande nybyggarandan i hela Amerika, och den frihet och det oberoende som fanns på andra sidan havet men saknades i Sverige.¹⁷²⁷ Cassel skriver bl a:

”Vi är alla friska, fulla av mod och levnadslust. Lättheten att här förtjäna sin bärning, och lantbrukarens med varje år och dag tilltagande välmåga övergår allt vad vi kunnat föreställa oss. Om endast hälften av det arbete, som man i vårt fädernesland nedlägger på sin jord, här användes, skulle skörden uppgå till det otänkbara. --- På jordytan finnes ingen enda sten. --- En svensk bonde, uppfostrad under förtryck och förtrolig med nöden och behovet, finner sig här liksom uppflyttad till en ny värld.”

Vilken musik var icke detta i en hunsad småländsk drängs öron.

Peter Cassels vittnesmål, jämte de från Gustaf Unonius¹⁷²⁸ och flera andra, gjorde verkan i Sverige.

Det *fanns* ett alternativ till denna eviga känsla av vanära, hopplöshet och att vara obehöv, överflödig, som påbörjades den svenska underklassen.

Efter det amerikanska inbördeskriget 1861-1865 låg vägen öppen. Fanns inget mer att tveka över. Pengar lånades av familj, släkt och vänner för att samla ihop till en biljett... bort från allt, till något nytt och okänt.

Finklädta, sammanbitna och tårögda, kramande och vinkade, tog de kvarvarande avsked och såg Nils Gustaf Nilsson från Knarrkullen lämna samlingsplatsen i Vimmerby och försvinna på vagnen med sin kappsäck.

¹⁷²⁵ Se även kap 25 avsn 16 (ytterligare analys av emigrationsutredningens bilaga 7)

¹⁷²⁶ Peter (Per) Cassel (1790-1857), svensk bonde, entreprenör, byggmästare och emigrantpionjär

¹⁷²⁷ Jmfr kap 25 avsn 16 (andra utvandrares vittnesmål i Emigrationsutredningen)

¹⁷²⁸ Se kap 24 avsn 21

Nils Gustaf reste tillsammans med en kamrat från byn Hålbäckshult¹⁷²⁹ i Frödinge socken, Carl Gustaf Peterson¹⁷³⁰, som dock bara hade biljett till New York. Carl var bara halvannat år äldre än Nils Gustaf, de var goda vänner. De två anlände till Göteborg i början av maj. Den ena engelska ångaren efter den andra lämnade hamnen, lastade med utvandrare, och emigrantbolagen gjorde goda affärer. "Föreställningar mot dessa utvandringar tjäna till intet" skrev en tidning, d v s varningar för en dålig ekonomisk konjunktur och osäkra arbetsförhållanden i Amerika rubbade ingens övertygelse och fatalism¹⁷³¹.

Namnlösa unga svenska män med hopp i blicken strök omkring Göteborgs kaj i väntan på det fartyg som ska föra dem bort, bort för alltid. En av dem var torparsonen Nils Gustaf Nilsson. Dessa var hans sista dagar på svensk jord.

En tidningsartikel med rubriken *Göteborgsrevy* publicerad i *Nya Dagligt Allehanda* just vid denna tid, i maj 1869, ger en liten inblick i hur det såg ut i Göteborg:

"Då emigrationen nu är i full gång, och den senaste tiden omkring 2000 utvandrare per vecka passerat vår stad, torde det ej vara utan intresse för den stora allmänheten att få en inblick uti emigrationsförhållandena. --- De ångfartyg, vilka i år underhåller förbindelsen häremellan och England, erbjuder nu, såsom alltid inträffar där konkurrens äger rum, åt de emigrerade vida större fördelar än förut. --- Det sätt varpå utvandrarerna nu emottagas och inlogeras har också undergått väsentliga förändringar. Man har här, liksom i Hull och Liverpool, inrättat emigranthotell, utanför vilka stora amerikanska flaggor tjänar som skyltar. --- Gå vi nu till banstationen, där vi som oftast ser tågen medföra 800 till 900 personer, så möter oss där den mest brokiga bild av utvandrarlivet. Sedan de resande väl inkommit på järnvägstorget, hörs ett förfärligt skrik av generalagenternas utskickade och 'runners', såväl kvinnor som karlar, tills slutligen varje agent fått sin flock, vilken nu, likt fåren märkta med var sitt tecken, medföljer de utskickade till sina bostäder. Vidare ses hela karavaner av kistor, sängkläder, matskrin o s v. --- Till sist några bilder från Skeppsbron, varifrån, i synnerhet om fredagarna, två, stundom tre ångare avgår till Hull, medförande 1200 till 1500 personer. Här framträder utvandringens såväl ljusa som mörka sidor, och vi skola blanda oss med mängden och göra våra iakttagelser. Hela kajen är belamrad med kistor och sängkläder, grupper av folk syns vid alla dessa bohag, där var och en vårdar sitt. Alla åldrar är representerade, från spenabarnet¹⁷³² till den mot gravens rand staplande åldringen. Där en samling smålänningar, vilka säger sig resa dels på grund av omöjligheten att livnära sig därhemma, och dels emedan de fått brev från 'känningar', som rest före och fått det bra. Där en grupp östgötar från den bördigaste trakten av provinsen. --- Där en familj från Falbygden¹⁷³³, man, hustru och sju barn. --- På fråga om han ägde släktingar eller bekanta, svarade han nej och tillfogade: 'Det får gå på Guds försyn – jag kan aldrig få det *sämre* än jag haft det här.' *Dylika svar skulle jag kunna upprepa i hundratal, liksom en mängd yttranden av sådana som klagade över skatter, förtryck av herremännen, o s v.*"

Emigranterna visste inte med säkerhet vad de reste till.

Med de visste – och det ska gudarna veta och den svenska historieskrivningen ha väldigt klart för sig – vad de reste från.

Onsdagen den **12 maj** fyllde Nils Gustaf från Knarrkullen 22 år. Två dagar senare, fredagen den **14 maj**, på aftonen¹⁷³⁴, bordade han och kamraten Carl ångfartyget *Albion*. Troligen var det

¹⁷²⁹ Hålbäckshult ligger ca 3 km söderut från Knarrkullen

¹⁷³⁰ Carl Gustaf Peterson (1845-?), svensk-amerikansk dräng

¹⁷³¹ fatalism = tro på ett oundvikligt öde; ödestro

¹⁷³² spenabarn = dibarn, spädbarn

¹⁷³³ Falbygden = småkuperad höglänt slätt kring Falköping i Västergötland

¹⁷³⁴ Tidtabellen sade att avresan med fartyget från Göteborg skedde "efter Stockholm-snälltågets ankomst". Detta tåg ankom denna dag från Stockholm klockan 17:53.

deras första möte med havet, första gången de beträdde ett skeppsdäck, annat än möjligen någon kanalbåt i Småland eller Östergötland.

Det var en underbar majkväll i Göteborgs hamn och skärgård. Vädret var klart och det var vindstilla, ungefär 10 grader i luften. Fartyget var 75 meter långt och 9 meter brett.¹⁷³⁵ Med på båten var 504 passagerare¹⁷³⁶ samt *16 unga rävar*, som var en present från regimen på Stockholms slott, d v s betalad av Sveriges skattebetalare, som skulle levereras till den jaktintresserade 27-årige prinsen av Wales¹⁷³⁷.

Landgången drogs in, trossarna lossades och båten lade sakta ut från kajen. Gled varsamt bort från det fasta landet, meter för meter.

Människor vinkade och ropade. På båten var spänningen upprymd, förväntansfull.

Folket på båten var enkelt. Torpare, pigor, drängar, tjänstefolk, arbetare.

Hela det jävla etablissemanget lämnade de bakom sig i Sverige.

Just det.

Hela det jävla svenska etablissemanget kunde gott bli kvar.

Med Brännö och Galterö på babordsidan, och Hönö och Fotö åt styrbord, passerade de Vinga, detta symboliska gränsmärke, den sista svenska utposten. Sen bara hav.

Sverige försvann som en strimma.

Som en dröm. En sprucken dröm.

Ångmaskinen malde på. Båten skar genom Nordsjön. I fjärran syntes någon gång någon annan passagerarbåt eller mindre fiskebåt, annars bara vatten, men överfarten till England gick snabbt. Söndagen den **16 maj** ankom *Albion* till Hull.

Emigranttåget från Hull ilade snabbt över det lustgårdslika Englands midja. Städer med stora stenhus, stationer och fabriker rullade förbi utanför fönstret. Räls, ibland dubbelspår, ibland långa tunnlar, med idel framrusande tåg och vagnarnas rytmiska dunkande då och då avbrutet av ångloks genomträngande signalhorn. Medan Sverige ännu slumrade så gick allt på högtryck i Storbritannien. En annan reseskildrare har beskrivit upplevelsen som "ett mäktigt intryck" på främlingen.

I Liverpool blev det några dagars väntan. Om Nils Gustaf och kamraten Carl inte redan fått sina biljetter till slutdestinationen i handen från arrangörerna, kvitterade de i så fall nu ut dessa hos rederiet *National Line* som hade kontor på Water Street. I hamnen strax intill anlöpte och avgick enorma fartyg varje dag, större än de någonsin skådat på bild, till jordens alla hörn.

Nils Gustafs avresa från Liverpool mot New York ägde rum den **26 maj** med det moderna fartyget *Denmark*. Detta fartyg var en modern transatlantisk ångbåt som även hade tre master för segling. Fartyget, ett s k klipperskepp, var 105 meter långt och 13 meter brett.¹⁷³⁸ Det var byggt av järn och hade en marschfart med ångmotorerna i lugnt väder på 10 knop. Den stora

¹⁷³⁵ Officiella måtten var 245,2 fot (74,74 m) lång och 29 fot (8,84 m) bred. Fartyget byggdes 1861 av *Martin Samuelson & Co* i Hull. Det förvärvades senare samma år av rederiet *Thomas Wilson Sons & Co* och körde främst linjerna Göteborg-Hull respektive Oslo-Hull, under varumärket "Wilson Line". Kapten på *Albion* vid denna tid var Frederick Dossor (1835-1907). Fartyget var dimensionerat för 24 passagerare i första klass, 16 i andra klass och 365 i tredje klass.

¹⁷³⁶ Enligt passagerarlistorna (tre stycken separata som tillsammans listar samtliga passagerare på denna avgång med *Albion* den 14 maj 1869) medföljde 316 män och pojkar, samt 188 kvinnor och flickor. Passagerarna på denna avgång kom från många olika platser som t ex Dalarna, Närke, Stockholmstrakten, Linköpingstrakten, Gotland, Halland, Västergötland och norra Småland. Genomsnittsåldern för samtliga manliga passagerare var 25 år och för de kvinnliga passagerarna 23 år. Ca 27% av passagerarna var barn under 18 år. Om man exkluderar alla barn (pojkar och flickor under 18 år) från åldersberäkningen, så var genomsnittsåldern bland de vuxna männen 30 år och bland de vuxna kvinnorna också 30 år. Passagerarna utgjordes i princip uteslutande av folk ur allmogen på landsbygden eller lägre tjänstefolk och arbetare i städerna.

¹⁷³⁷ Albert Edward of Saxe-Coburg and Gotha (1841-1910), brittisk kung (artistnamn Edward VII)

¹⁷³⁸ Officiella måtten var 342,9 fot (104,52 m) lång och 42,2 fot (12,86 m) bred. Fartyget byggdes 1865 av *Pearse & Lockwood* i Stockton (motorerna var tillverkade av *Fossick, Blair & Co* i Stockton). Fartygets displacement var 2870 ton. Det trafikerade främst sträckan Liverpool-New York och London-New York under olika perioder.

huvuddelen av passagerarna var torftiga tredjeklasspassagerare. Det är oklart hur standarden var, men med svenska allmogemått mätt torde den ha tätt sig som hyggligt god, även om det var ganska trångt; Ungefär 1300 passagerare hade stuvats in för denna överfart. Men Atlantångaren var ett av tidens modernaste, passagerarna serverades flera mål mat om dagen, det fanns gott om färskvatten ombord, likaså ganska mycket personal, ävenså en skeppsläkare. Fartygets kapten vid denna överfart var den blott 34-årige men skicklige Wilson Robert Cato¹⁷³⁹.

Fartyget gjorde den **27 maj** ett stopp i hamnstaden An Cóbh strax utanför Cork på Irlands sydkust – An Cóbh kallades vid tidpunkten för Queenstown – innan det fortsatte rakt ut över Atlanten.

Hav, hav, hav.

Tusen röster. Den nya världens språk, både med engelsk och irländsk dialekt, ett språk som han visserligen hört någon enstaka gång i sitt liv men inte på detta sätt, som en ljudkuliss.

Åter hav, vågor. Soluppgångar, solnedgångar och stjärnor som beströdde kupolen ovan.

Knarrkullen kändes nästan redan som ett... ett slocknande minne, ett annat liv. Far och mor. Syskonen. Gamle farfar Nils Forvass.

Tisdagen den **8 juni** ljöd mistorneret. Så många som kunde samlades på däck. Några talade muntert, några sjöng. En del mumlade "Nyårk" som de lärt sig säga. Många stod bara tysta.

I fjärran anades en landremsa och de kunde snart skönja en stad med tät bebyggelse.

*"Behåll, uråldriga länder, er sägenomspunna pompa!" ropar hon med tysta läppar. 'Ge mig era trötta, era fattiga, era sammanhopade folkmassor som trängtar efter att andas fritt, det eländiga avfallet från er myllrande strand.'"*¹⁷⁴⁰

De var framme. Det var där resan slutade.

Eller kanske var det där den började. Där, på pir 47 på nedre Manhattan, det första steget.

En fattig dräng från det nödställda, segregerade klassamhället Sverige där översitteriet, egennyttan, det feodala bedrägeriet och svartkappedespotismen härskade, utarmade, utnyttjade och trakasserade. En fattig dräng, som skulle följas av *miljoner* svenska drängar och pigor och andra som sökte frisk luft att andas och nytt hopp på andra sidan jorden.

Ett par veckor efter att Nils Gustaf Nilsson från torpet Knarrkullen i Frödinge socken i Sverige klivit iland på amerikansk mark, rapporterade faktiskt *The New York Herald* just om "den snabba ökningen av svenskarna" i immigrationsstatistiken. Den **23 juni** skrev tidningen:

"En närmare undersökning av Castle Gardens¹⁷⁴¹ statistikregister avslöjar ett ännu mer anmärkningsvärt faktum vad gäller denna plötsliga ökning från *Sverige*. Det totala antalet svenskar som kom till det här landet under de tjugo åren från 1847 till 1867, båda åren inkluderade, var 26 565, och under 1868 och 1869, fram till den 16 juni, anlände där 28 949. På mindre än 18 månader så har kommit ett större antal, med nästan 2 400, än under tjugo år dessförinnan."

Dagen efter, den **24 juni**, återkom *The New York Herald* igen till den senaste immigrationsstatistiken, som sammanställts av det amerikanska finansdepartementet i Washington, och hur just *Sverige* stack ut av samtliga europeiska länder. Tidningen kommenterade att "det mest anmärkningsvärda är den enorma ökningen av invandring från Sverige", och att "denna plötsliga ökning av invandring från Sverige är högst extraordinär".

¹⁷³⁹ Wilson Robert Cato (1834-1905), brittisk sjökaptan (senare i karriären känd som kapten på fartyg som lade tusentals kilometer med telegrafkabel på havets botten mellan olika delar av världen, bl a Storbritannien och Australien)

¹⁷⁴⁰ Fri översättning av några rader ur Emma Lazarus (1849-1887) dikt *The New Colossus* från 1883.

¹⁷⁴¹ Castle Garden (Fort Clinton) är ett cirkulärt sandstensfort beläget i Battery Park nära sydspetsen av Manhattan i New York. Byggnaden uppfördes 1808-1811 och fungerade länge som den första amerikanska immigrationsstationen (före Ellis Island), dit mer än 8 miljoner människor anlände till USA mellan 1855 och 1890.

Och mer var som sagt att vänta. Av goda skäl, som det styrande samhällsskiktet i Sverige ännu i flera årtionden skulle blunda för. Emigrantforskare som exempelvis Sten Almqvist¹⁷⁴² har konstaterat, att de svåra åren 1867-1869, med massarbetslöshet och svält, främst bidrog till ett *uppvaknande* hos svenska folket, en ändring i svenskarnas *mentalitet*. Polletten trillade slutligen ner hos alltfler svenskar, världens mest naiva folkstam. Deras eget land vanstyrdes, bestals av ett kletigt egennyttigt skikt, mobbare, med en kleptokratisk och allt annat än aktningstvård familj allra högst upp i pyramiden. Medan omvärlden blickat framåt så hade Sverige blickat bakåt. Det sociala kitt som höll ihop Sverige hade ett halvsekel efter ankomsten av den fantastiske Messias från Pau fullständigt slitits sönder. Det styrande etablissemanget i nepotismens och ryggekliandets Sverige fanns inte där för *dem*, folket, utan för sig själva, och de brydde sig inte särskilt mycket om den breda allmänheten så länge som den höll sig lugn och ej utmanade samhällets maktstrukturer eller, ve och fasa, den där successionsordningen från den 26 september 1810.

Revolutionen i Sverige uteblev, men de förtrampade visade nu sitt missnöje på annat sätt.

I och med att dammarna snart skulle rämna för den stora emigrationen, blev de hunsade och beträpade massorna i Sverige varse att *det fanns ett alternativ*. Förtroendet för ledarskapet i Sverige var förbrukat. Folkets framtid fanns någon annanstans. Generationer av friskt, arbetsfört, flitigt, uthålligt svenskt blod satte sig i rörelse. Det skulle bli en tsunami. Över en miljon.

Åt helvete med det s k "samhällsbygge" – termen lånad ur revisionisternas nyspråk för att beskriva Jean Bernadottes stora gärning för Sverige – och det riggade system som bedragit dem, utnyttjat dem, lurat dem, aldrig givit dem chansen.

Kapitel 25 avsnitt 12

EN BRÄDKISTA OCH EN MULLHÖG

Varje ny arla morgon på ålderns höst hade Nils stannat upp utanför dörren och blickat ut från farstubron. Från denna samma punkt hade han betraktat naturens lopp och skiftningar, som den tavla de varje gryning gav honom. Snöstrimmorna som fortfarande låg kvar i de skuggiga partierna om våren, de första tussilagorna som tittade upp ur det brunslökande fjolårsgräset, en skara med skogsduvor som träffades av solens första mjuka brandgula ljus, och småfåglar i träden som bröt vintersömnen med lockrop, iver och tilltagande kvitter. Den surrande blomsterängen och de stolta fruktträden om sommaren. De låga dimslöjorna över stenrösefälten om hösten med något lyssnande rådjur blickandes tillbaka mot honom från nära skogsranden, färgpaletten i toner av grått, rött, gult och brunt, och några korpar som hackade på något gammalt äpple på marken och kaxigt bröt tystnaden och ägde struntpratet.

Detta ögonblick varje morgonstund var lyckalighet. Ostördhet. Närhet. Och han hade samlat dessa minnesbilder hos sig, att ta fram när det var som mörkast.

Den första snön gjorde alltid ett högtidligt intryck.

Nu var det vinter. Snön låg vit på ängen, på den lilla steniga åkertegen. Marken var frusen. Den öppna spisen knastrade i hörnet av stugan. Det fattiga men självförsörjande lilla torphushållet, som ständigt balanserade på gränsen. Den ständiga kampen. Den ständiga längtan efter att få äta sig riktigt mätt.

Det hade blivit mars 1870.

---

¹⁷⁴² Sten Almqvist (1929-2012), svensk emigrantforskare och författare

En gammal, svag och grånad man låg på en säng med ett vitt täcke. Blickade i taket. Sökte långsamt med blicken i rummet. Slöt ögonen. Förnimmelser ur livet bevistade honom. Men bara det goda. Som tjäderspel uppe vid mossen någon tidig gryning i april, i dagbräckningen när den första röda strimman i öster växte fram på himlen. Som morkullor i skymningen i maj. Doften av nattviol som lent svepte in genom det öppna fönstret mellan de fransiga gardinerna i kammaren. Att sitta på brostenen i eftermiddagsskuggan. Fårens skällor på avstånd. Doften av en nyslagen klövervall. Vinden som smekte timotej, blåklint och linnea på ängen vid huset. Den mogna rågen i juli. De skuggiga, mörka skogarna med fuktig tjockmossa under granarna och salar av orördhet och tystnad. Dimman över den trolska Lillsjön i oktober. Kyrkfärderna till Frödinge i släde med facklor bakom hästar med bjällror i mörkaste december.

Barn, barnbarn och barnbarnsbarn. Deras ögon, fulla av *liv*.

Nu var hans egen stund på jorden snart till ända.

Nils Forvass föddes den franska revolutionens år, och han föddes rakt in i fattigdom.

Fadern Johan hade haft större skulder än han någonsin kunde betala. Johan hade ägt åtta liar, och kanske vittnade det blott om ett ständigt dåligt samvete över att aldrig göra tillräckligt, fastän han gjorde det och mer därtill. Johan hade slitit ut sin kropp för familjens försörjning och under öfverhetens tvång.¹⁷⁴³

Innan Nils fyllt sex år hade hans far avlidit. Hjärtat hade inte tyat¹⁷⁴⁴ mer. Några dagar senare hade storasyster Stina dött i gulshot. Spillrorna av familjen, modern Maja Månsdotter och hennes barn, hade auktionerats ut till lägstbjudande. På kort tid hade ett redan svårt liv blivit fruktansvärt.¹⁷⁴⁵

Nils hade fått arbeta hårt så snart han kunde bära, slå, hugga och gräva. Han hade vuxit upp som dräng, med ett ändlöst slit i utbyte mot mat för överlevnad och en hård brits att sova på. De hade fått tigga ihop sig något till jul. Modern Maja hade fått bidrag ur fattigkassan någon gång om året för att köpa skor till barnen.¹⁷⁴⁶

Han hade blivit lantvärnist 1808 och svurit trohetseden till Gustaf IV Adolf och Sverige. Men de lömskaste och svekfullaste krafter som tänkas kan hade sett till, inifrån, likt en cancer, att Sveriges försvar fördärvats, misslyckats, och att skulden lagts på kungen. Ett iscensatt sammanbrott av lantvärnet hade blivit landsförrädarnas vapen för att slå undan benen för kungen. Nils hade då blivit ett offer för omständigheterna i det stora förräderiet mot Gustaf IV Adolf, och dömts till döden. Han hade satts i en mörk, vämjelig, tortyrliknande fängelshåla där kamrater dött i väntan på sin arkebusering, och flera blivit så fördärvade att de inte kunde stå på benen utan senare, när järndörren slutligen öppnats för dem, fått bäras ut. De hade alla varit skitiga, äckliga, svultna, nerlusade och råttätta.

Nils hade benådats julen 1808 av Gustaf IV Adolf personligen, och stapplat ut ur fängelset på egna ben. Han hade fortfarande kunnat stå upp på egna ben, 19 år gammal. Han hade fått leva.¹⁷⁴⁷

Han hade kort därpå träffat Ingeborg. En svenska piga i den månbelysta augustiskymningen någon lördagsafton vid landsvägskröken att bli förälskad i. Eller kanske hade de första gången setts på någon marknad. Eller hade de skymtat varandra mellan de mörka rockarna på någon kyrkbacke efter den obligatoriska söndagsnärvaron. Vem vet.¹⁷⁴⁸

¹⁷⁴³ Se kap 1 avsn 2

¹⁷⁴⁴ *tya* = orka, uthärda, mäkta med, tåla, räcka till

¹⁷⁴⁵ Se kap 1 avsn 2-3

¹⁷⁴⁶ Se kap 1 avsn 3

¹⁷⁴⁷ Se kap 1 avsn 4, 7, 9; kap 2 avsn 1

¹⁷⁴⁸ Se kap 2 avsn 23

Nils hade blivit extraroteringssoldat och fått chansen att överta ett torparrende. Han hade slutat heta Johansson och istället blivit soldat Forvass, efter *vorwärts* som betyder framåt. Som den store Blücher.¹⁷⁴⁹

Nils hade marscherat 5300 km till fots i Sveriges sista fälttåg, den mesta tiden i avantgardet. Han hade efterkommit vartenda kommando, som förvisso mest gått ut på att hålla sig borta från striderna, men fälttåget hade ändå varat ett och ett halvt år, 602 dagar. Genom hållregn och snöstormar och knapp sömn i frost och gegga under öppen hösthimmel hade han tjänstgjort utan en enda sjukdag, utan en enda anmärkning. En perfekt plikttrogenhet rakt igenom.

Han hade fått se en del av Europa – som Berlin, Leipzig, Lübeck, Köln och Bryssel. Och omänskligt lidande och död som är bortom all beskrivning. Och en strimma av Norge, i detta s k "Sveriges sista krig".¹⁷⁵⁰

Nils hade varit med vid Glückstadt. Satt sitt liv på spel under svensk blågul fana. Han hade mist sina närmaste vapenbröder där på annandag jul 1813. Nils hade fått leva, återigen. Ingen av dem, död eller levande, hade dock uppburit något erkännande från eftervärlden. De är alla lika bortglömda, okända, som om de aldrig existerat. Och detta arbiträra sidospår i Holstein hade haft egentligen ingenting alls med Europas räddning eller Sveriges säkerhet att göra, utan dessa smålänningar hade dött utan annan mening än för den externrekryterade kronprinsens personliga agenda.¹⁷⁵¹

Trots alla umbäranden och närkontakten med det brutalaste krigsvåld man kan tänka sig med skoningslös tillintetgöring av människor och landskap, hade Nils sett tillbaka på sitt europeiska fälttåg med stolthet och viss uppskattning över erfarenheterna som sådana. Hans intryck och upplevelser skulle leva kvar genom muntliga och sedermera skriftliga vittnesmål i generationer.

Ingeborg och dottern Anna-Maja hade väntat vid grinden när Nils kommit hem.

Nils och den övriga svenska armén, tillsammans med svenska folket, hade genom belöningen för sina uppoffringar kunnat betala Sveriges utlandsskuld – men detta är en prestation och ett faktum som dessvärre, likt så mycket annat, i efterhand kidnappats av den stora revisionismen från 1810 och framåt.¹⁷⁵²

Resultatet av den stora svenska omvälvningen 1809, när landsförrädarna huggit ner Vasaeken, hade blivit en krossad dröm. Den måttfulle och godhjärtade Carl August hade tänt ett hopp i folkets bröst, men efter hans död så hade utvecklingen med den nye importerade, aggressivt och bedrägligt marknadsförde undergöraren gått åt rakt motsatt håll. En svartkrullhårig storljugare och kleptomant som stulit från staten och folket likt en sagans Prins John. Cementerat kastväsendet, sått misstro och splittring och odlat en angivarkultur i Sverige. Moralen och redligheten som upprätthållit det svenska samhället i mansåldrar hade frätts sönder från toppen och inifrån, och det svenska etablissemanget, som inte vågat knysta ifrån, hade fått sig en flera decennier lång lektion i autokrati och psykopati som heter duga. Samtidigt hade allmogen närmast förträlats under den bestående indelningen av människor baserad på härkomst, likaså av extrema skatter, tvång och en ingrodd särbehandlingskultur där de nödställda massorna undanhållits såväl utbildning och medbestämmande.

Nils Forvass hade brutit sten vid sitt torp. Staplat rösen. Plöjt med sin årder av en trädgren och ett fastsatt järn, slitit med sin flåhacka, harvat, gödslat, sått, skördat. Huggit med sin yxa i skogen. Släpat, burit, dragit. *I ett helt liv*. Vid sidan om tusentals obligatoriska dagsverken åt

¹⁷⁴⁹ Se kap 3 avsn 13

¹⁷⁵⁰ Se kap 5 avsn 9, 12; kap 6-21

¹⁷⁵¹ Se kap 17 avsn 6, 8, 10; kap 18 avsn 2-4

¹⁷⁵² Se kap 22 avsn 11

andra. Det hade aldrig blivit någonting över. Fastlåst i fattigdom, precis som sin far. Flåhackan och lien hade han ärvt av honom.¹⁷⁵³

Men, enligt nedtecknade släktberättelser, uppskattade han ända in i slutet denna glänta i skogen, långt från landsvägen, mer än någon annan plats. Rofylldheten. Friden. Ostördheten. Han hade levt ett liv av arbete och försakelser, men var tacksam i alla fall över det han hade. Ett liv i symbios med naturen och årstidernas växlingar. Ett hårt liv men en egen plats av stillhet, tillsammans med hustru och barn, barnbarn och barnbarnsbarn. Rikare på erfarenheter och förståelse än boklig kunskap.

De svenska färgerna hade han burit på sin militäruniform, men kanske de ännu mer i hans liv symboliserade hans hembygd. Djupblått för alla de småländska skogssjöar, bäckar och tjärnar som han kände så väl. Sandgult för de gyllene sädesfälten i juli och augusti där han slitit veckor, månader och år med sin lie, i vackra hav av råg och korn. Rött, regementets färg, för den höga rödstrimmiga himlen i maj. Vitt, oskuldens färg, för starka solstrålars gnistrande ljusbrytning genom istappar vid torvtakets kant i januari.

Fruktkärnorna från Tyskland, som blivit till fina körsbärsträd och äppelträd, hade hjälpt familjen under nödåren.¹⁷⁵⁴

Nu var det fredag, den **25 mars 1870**.

Talgljus brann på bordet.

Den grånande, svage mannen, 80 år gammal, skulle snart lämna jordelivet.

Skuggorna utanför torparstugan blev allt längre. Som i Pär Lagerkvists dikt:

”Det är vackrast när det skymmer. All den kärlek himlen rymmer ligger samlad i ett dunkelt ljus över jorden, över markens hus.”

Han skulle återförenas i himlen med sin egen far, jordeträlen Johan, som lämnat efter sig flera yxor och åtta liar och slitit ett helt liv åt andra, men ändå dött på minus. De skulle ströva i skogen igen, känna mossdoften och barrskogshartsen och lyssna till de vackra skogsljuden, se skuggorna under träden och solstrålarna leka. Och bara vara tillsammans, precis som den sista sommaren när far somnat en torsdagskväll i slåttern och aldrig vaknat igen. Och han skulle åter möta storasyster Stina, som döden ryckt ifrån honom tre dagar senare. Båda fanns i himlen sen 1795.¹⁷⁵⁵ Han skulle få återse sin kära gamla mor Maja, med det ädlaste av alla hjärtan, den strävsamma och modiga änkan som kämpat och fäktat för sin familj under de fattigaste förhållanden, som inte haft råd med skor åt sina barn men alltid gjort vad hon förmått. Hon hade dött på fattigstugan i Vena 1827.¹⁷⁵⁶ Och halvbrodern Eric Johansson, som innehaft Knarrkullen före Nils, som dött på fattighuset i Frödinge 1839. Och käre lillebror Måns¹⁷⁵⁷ som dött 1855, i husförhörslängder märkt som ”fattig”.

Och Nils skulle få återse sina egna barnbarn som dött i späda ålder efter att bara ha sett en kort glimt av jordens ljus på torpet Knarrkullen; Christina Sophia som bara blivit tre år, Carolina Mathilda sex år, Alfred som bara fått leva i nio månader och Otto Wilhelm som bara fått fyra höst- och vintermånader på Knarrkullen innan Gud kallat på honom.¹⁷⁵⁸

Och han skulle återförenas i himlen med sin älskade Ingeborg. Sin hustru Ingeborg, sin livspartner, sitt stöd, sin vän. De skulle vara unga och starka igen, som på dansen i sommarnatten borta vid vägskälet, som när de sprang över gärdesgårdar och gömde sig i höet på någon loge.

¹⁷⁵³ Se kap 1 avsn 2

¹⁷⁵⁴ Om Nils sparande av körsbärs- och äppelkärnor från fälttåget i Tyskland se kap 9 avsn 7, 10; kap 10 avsn 4; kap 12 avsn 3; kap 14 avsn 7; kap 22 avsn 6, 12; kap 23 avsn 22; kap 24 avsn 22; kap 25 avsn 10, 23.

¹⁷⁵⁵ Se kap 1 avsn 2

¹⁷⁵⁶ Se kap 23 avsn 20

¹⁷⁵⁷ Se t ex kap 1 avsn 2-3; kap 2 avsn 27; kap 23 avsn 6

¹⁷⁵⁸ Se kap 25 avsn 6

De skulle komma nära varandra igen, som vid deras farväl innan fälttåget och återseendet vid grinden. Ingeborg hade lämnat jordelivet 1868.¹⁷⁵⁹

Första barnbarnet Nils Gustaf hade lämnat Knarrkullen för Amerika 1869.¹⁷⁶⁰

Och här fanns han kvar i torpet, med den steniga rågåkern utanför som sov under ett tunt snötäcke, och sina dyra körsbärsträd och äppelträd, nakna och stela av frost.

I all enkelhet. I all *ädelhet*.

Familjen var samlad i kammaren. Dottern Anna-Maja, 56 år. Sonen Nils Johan, 49 år. Och några av nästa generation, och nästa.

Det var tyst i rummet i torparstugan, så när som på vägguret och den stillsamt brinnande elden i öppna spisen.

Hans tid var kommen.

Talgljusets låga lyste värdigt. Högtidligt.

Han sökte dem med en sista blick. Som för att säga att han älskade dem.

Som för att säga dem att ta väl vara på sina liv.

Att vara rädda om varandra. Och sina samveten.

Han slöt ögonen. Lugnt somnade han in.

Ett sista andetag, ett sista hjärtslag.

Stilla.

Soldaten och torparen Nils Forvass var död.

Väggurets lågmälda sekundräkning var det enda som hördes, och kvävd gråt. Tårar rann sakta nerför barnbarns kinder.

Ingen mer värkande rygg, inga mer stela leder och spruckna händer. Ingen mer hunger. Inget mer slit. Inget mer av någonting. Allt var över. Han skulle komma till en annan plats nu.

De kommande dagarna fick sonen Nils Johan, kanske med hjälp av ett par av barnbarnen, snickra en kista av gamla brädor.

Nils Forvass begravdes den **3 april**. En söndag. Vilodagen.

Samma personer som snickrat kistan, troligen med hjälp av några gubbar från Nyserum, Nyshult, Vasketorp, Ingridstorp eller Skinnfällan, bar den på kyrkstigen genom skogen. Tunga stövlar, tunga huvuden. Under den gråa skyn, mellan stumma granar och furor, kala björkar och vaktande enar, över stenar och rötter, bar de kistan under tystnad denna kyliga vårvinterdag. Det vita och oskuldsfulla snön, som ännu låg kvar på marken, stod i kontrast mot den svarta sorgen och saknaden som kändes i vart bröst.

Männen satte ner kistan vid *Halvstenen*¹⁷⁶¹ och vilade en stund. Sedan lyfte de upp trälåren igen på sina axlar, och fortsatte stigen mot Frödinge träkyrka.

Där fanns inget ceremoniprotokoll, inga förskrivna tal. Bara en liten skara som uppriktigt ville hedra honom. Kanske yttrades några spontana, bondska men godhetsfulla och genuint menade ord när kistan sänkts ner i gropen. Att det var över nu. Alla uppoffringar och den ständiga bristen. Att han skulle få vila.

En anonym skara allmogefolk stod i en halvcirkel runt om. Dottern Anna-Maja, klädd i svarta helgdagskläder, ville säga något. Hon öppnade munnen men stängde den igen. En tår pärlades i hennes ögon. Tanken nådde hennes far i alla fall. Flera andra grät tyst. Ett avsked utan ord. Tystnaden talade desto högre. Bara vinden hördes.

Gropen fylldes igen. På mullhögen placerades ett skevt träkors. Kanske hade det ingen text. Ingen text behövdes. Det skeva träkorset sade allt.

¹⁷⁵⁹ Se kap 25 avsn 10

¹⁷⁶⁰ Se kap 25 avsn 11

¹⁷⁶¹ Halvstenen = fornminnesregistrerad vägmarkering på den gamla (numera igenvuxna) skogsstigen mellan Nyserum och Frödinge by

Då och då besöktes hans grav av de närmaste. Lade en blomma vid korset, eller kanske några kvistar med körsbärsblommor från träden som Nils alltid tyckt så mycket om. Mindes de historier ur sin levnad som han berättat för dem så många gånger, historier som sedan skulle leva vidare och så småningom nedtecknas. Kanske mumlade några ord, som en elegi för den fattige och hans hustru.

Torparen, drängen och soldaten Nils, du gjorde rätt för dig. Herren såg din strävan och ditt eviga slit. Han såg din uppriktighet och ditt samvete. Det fanns en plats i himlen för dig.

Kommande generationer, var de än befinner sig i världen, känner stolthet över dig.

Men kanske är den här boken inte bara om dig och det Sverige du levde i, utan om *alla* dessa hundratusentals, miljontals trälände svenskar, unga kvinnor och män, som levde sina liv pressade under samma ok utan grundläggande rättigheter, och utan någonsin ett simpelt "tack". Som aldrig under sin levnad fick någon upprättelse för vad öfverheten gjorde åt dem. Nils, du representerar, symboliserar på flera sätt dessa människor, likaså din berättelse.

Dessa människor – du var en av dem – är i många avseenden en sinnebild för det finaste som den svenska folkstammen kunnat visa upp. Trägenhet, uthållighet, förtröstan och tystlåten värdighet.

Du gjorde rätt för dig. Och du lämnade något efter dig för kommande generationer att minnas och förvalta, värden att stå upp för.

Som Astrid Lindgrens avslutande ord i *Fattig bonddräng*, "nu får du vila ut".

Vila i frid. Du har förtjänat det.

Tack Nils¹⁷⁶².

Kapitel 25 avsnitt 13

DEN DÄR UNIONEN

Den allmänna entusiasmen för denna från första stund disharmoniska personalunion – stamfader Bernadottes stora livsverk, prestationen som hade säkrat den nya släktens plats på Sveriges Vasatron, men inte gagnat världen mycket mer än så – hade aldrig riktigt funnits där, på någon sida av gränsen. Någonsin.

När stamfaderns son Oscar vid ett tillfälle frågat general Cardell vad han tyckte om Norge, hade denne svarat:

"Det är avskryvt! Och jag tycker, att det väl lönade mödan kriga hela sitt liv för att *slippa* äga det."

1859 hade Carl Henrik Anckarsvärd under riksdagen riktat skarpa anklagelser mot de som grundlagt "den tvetydiga s k föreningen med Norge", d v s i främsta rummet stamfadern. Och i ett privat brev till sin ungdomsvän, den tidigare justitiekanslern Trolle-Wachtmeister, kommenterar Anckarsvärd stamfaderns illusionsnummer så här:

"Hans personalier skulle uppgöras sålunda: Finlands återtagande försummat; vår sista tyska besittning bortspelas; en förening med Norge så illa hopfogad att vi måste göra oss kvitt från denna till ersättning för Finland vunna besittning. Och så skulle man fråga: Vad har vi väl Carl Johan att tacka för, och vad är vi skyldiga hans minne?"

Tidningsmannen och historiekännaren Carl Wilhelm Liljecrona skriver likaledes vid ett tillfälle:

"När man betänker, vilka herrliga frukter denna förening --- *skulle kunnat* bära för hela den skandinaviska halvön, om en redlig och storsinnad politik stått i spetsen för dess angelägenheter

¹⁷⁶² Nils Forvass (Johansson) (1789-1870), svensk torpare, dräng och soldat

och icke en *machiavellistisk och trångbröstad*, så svider det invärtes att se, hur dessa båda folk *hållits i avsöndring och misstro mot varandra* och blott den ena dragit nytta av föreningen.”

1863, i sin bok *Stamfaderns antecedentia*, framhåller Crusenstolpe inte bara stamfaderns absurda besatthet av Norge och de rent egoistiska skälen därtill – att ge tronföljdsgruppen i augusti 1810 illusionen av legitimitet – utan även det tvivelaktiga värdet för *Sveriges* del av unionskonstruktionen.

I maj 1864, vid femtioårsjubileet av Eidsvoll, hade *Ja, vi elsker dette landet* framförts för första gången av en kör i just Eidsvoll. Senare samma dag hade den avsjungits av en manskör i Oslo med över 200 sångare inför en publik på flera tusen människor.

I november 1864, vid femtioårsjubileet av den krystade unionens tillkomst, hade Carl Ludvig Eugen Bernadotte – artistnamn Karl XV, stamfaderns kåtbock tillika inkompetente statschef till sonson – ansträngt sig för att liva upp de då mera svala sympatierna för unionen. Representanter från Norge hade besökt Sverige och vice versa. Stora skattefinansierade kungamiddagar för hundratals personer hade avätits, illuminationer hade påbjudits, stora narrativtrogna transparanger hade uppsatts och på taket av Stockholms slott hade fyra elektriska solar brunnit. Stamfaderns staty vid Slussen hade upplysts av en oändlig mängd gaslågor, Gustav Adolfs torg och Mynttorget hade badat i ljus, och från tornet på Riddarholmskyrkan, där stamfadern låg i sin stenlåda, hade flammats ständigt förnyade bengaliska eldar. Men nej. Hur mycket sonsonen ansträngt sig ville den åstundade folkfesten i Stockholm inte riktigt lyfta. En teaterpjäs med namnet *Föreningen*¹⁷⁶³ hade satts upp på Operan med scenens största stjärnor i huvudrollerna, men fått läggas ner efter några få kvällar. Varken den svenska eller norska allmänheten hade varit hågad för denna ”förening”, en bernadottesk skenkonstruktion, ett skal utan innehåll, en fras utan förankring i verkligheten. En bluff som knappt ingen, förutom det städse underdånigt regimlojala svenska etablissemanget, ens hade kunnat låtsas gå på längre.

1865 hade en kommitté tillsatts för att genomföra en revision av unionen och arbeta fram ett ny grund för dess framtid, som även skulle skrivas in i de båda ländernas grundlagar. 1867 hade ett förslag till en ny *Föreningsakt* varit klart – en slags unionsförfattning – framsprunget ur ett svenskt initiativ. Genom 71 paragrafer hade idéer formulerats som i huvudsak inneburit en närmare union med en tydlig svensk slagsida i bestämmandet samt med ytterligare norska förpliktelser. Förslaget hade dock i Norge mottagits med stark misstro, särskilt mot vad man såg som svenska amalgamationsplaner och ett undergrävande av Norges självständighet.

1871 skulle Stortinget ta ställning i frågan. Den norske juristen och stortingsledamoten Johan Sverdrup¹⁷⁶⁴ höll den **17 april 1871** ett stort tal – över 11 500 ord långt – som enligt historikern professor Rudolf Kjellén ”gav unionstanken själv ett blödande sår”, och att ”från denna dag är Norges unionspolitik given och klar”. D v s att vilja ha så lite som möjligt formellt med Sverige att göra. Att ännu tydligare än innan arbeta för en formell upplösning av unionsbluffen. Klåparen Jeans legitimitetskvitto 1814, hans överskylning av bedrägerivalet 1810.

Sverdrup inledde sitt tal med att erinra om unionens tillkomst, där det redan 1814 stått klart ”att ingen förening skulle påtvingas det norska folket utan full frihet och självständighet i dess önskemål”. Föreningen utgjordes i grunden bara av den gemensamma kungen, det

---

¹⁷⁶³ Denna föreställning *Föreningen* hade skrivits av hovlismaren Gustaf Löwenhielm (1771-1856) och första gången uppförts i Stockholm den 2 januari 1815, och ska ej sammanblandas med *Föreningen eller Fredsfesten* av Johan Peter Strömberg (1773-1834) som haft premiär i Göteborg den 28 januari 1815 (se kap 22 avsn 2; kap 23 avsn 21). Hovlismaren Löwenhielms stycke handlade om en svensk och en norsk bonde på gränsen mellan länderna som länge varit goda vänner, en vänskap som stärkts ytterligare genom deras barns tycke för varandra. Kriget 1814 kommer dock emellan och avbryter umgänget, men efter freden mellan Sverige och Norge blandas soldattrupper förtroligt med varandra, föreningen kungöres och allting mynnar ut i allmän glädje, lovsång, fest och ett ståtligt fyrverkeri föreställande Carl XIII:s och kronprins Jeans namnchiffer. Hurra.

¹⁷⁶⁴ Johan Sverdrup (1816-1892), norsk jurist och politiker

gemensamma kungahuset samt gemensamma beslut om krig och fred – men detta kunde inte på något sätt utvidgas till att omfatta *alla* utrikes förhållanden. Inget i den norska konstitutionen sade att man hela tiden måste stå i samma fördragsförhållanden till utländska makter som Sverige. Unionen var knappast något mer än en personalunion, där Norge aldrig hade kompromissat bort sin generella utrikespolitiska suveränitet.

Sverige hade gått in i unionen med felaktiga förväntningar. Norge hade alltid haft en egen fri vilja. Efter att ha försökt betvinga och bestämma över det initialt underlägsna Norge, så hade nu styrkeförhållandet förändrats. Tiden var förbi när Sverige kunde vänta sig att det hade företräden p g a dess styrka menade Sverdrup, som konstaterade:

”Enligt min mening är likställdheten kränkt och självbestämmandet inskränkt. --- Vi bör gå vidare med att *frigöra oss* från denna ställning, som är oförenlig med Norges fria konstitution, dess självständighet och *värdighet*.”

Sverdrup framhöll att det var den norska nationalförsamlingen, Stortinget, som innehade den ultimata bestämmanderätten i norska frågor, och att det så måste förbli. Utrikesfrågor var en nationell fråga av första rang, och för en stor handels- och sjöfartsnation som Norge var det av yttersta vikt att självständigt få sköta sitt konsulatväsende. Hittills hade den svenska utrikesministern och svenska politiker blandat sig i denna fråga, som egentligen hela tiden varit en egen norsk angelägenhet. Detta var en suverän, konstitutionell rättighet av stor vikt som Norge ej kunde frånhända sig.

”Storting efter storting, generation efter generation” hade arbetat för att hävda Norges lika ställning och intressen inom unionen med Sverige, och en sådan strävan ”kan ingen nation uppge utan bereda sig själv en vanhedrande undergång”.

Sverdrup vände sig även mot Sveriges anspråk på Norges interna försvarsorganisation, som han också menade i sig självt var en norsk angelägenhet. Fastän man var överens om en gemensam policy i händelse av ett eventuellt krig, så var det en fråga för Norge att bestämma över rikets eget försvar. Norge självt visste givetvis bäst vad gällde utformandet av det starkaste och effektivaste försvaret av landet. ”Det norska försvarets tyngdpunkt kan aldrig komma att handla om ett unionsbidrag” menade Sverdrup. Han vände sig också mot risken att, p g a en enda persons nycker – den svenske kungens – *ofrivilligt* dras in i ett krig, och nämnde Karl XV:s utfästelse om svenskt deltagande inför det dansk-tyska kriget 1864 som ett varnande exempel.¹⁷⁶⁵

”Vi har juridisk myndighet över våra utrikes angelägenheter, men i själva verket har vi inte det. Vårt inflytande över utrikespolitiken står på pappret, men är i verkligheten mycket liten. De direkta medel som andra konstitutionella stater verkar med, kan vi inte arbeta med här.”

Sverdrup avslutade med att varna för den *Föreningsakt* som de nu skulle rösta om, vilket i förlängningen skulle leda till en federal stat där Norges oberoende, nationalitet, frihet och självständighet skulle gå förlorade, som den svagare parten. Norge måste istället tydligt sätta den egna konstitutionen och oberoendet främst.

Av dessa skäl – ”för fäderneslandets skull, för Sveriges skull och till sist för hela Nordens skull” – vädjade han till ledamöterna att avslå detta förslag till en ny unionsakt.

Detta tal, som är ett av de mer berömda i Stortingets historia och som varade i över två timmar, gillades av församlingen. Förslaget till en ny *Föreningsakt* avsågs med röstsiffrorna 92 mot 17. Och från denna dag var Norges unionspolitik given och klar. Sverdrups långa anförande kan ses som ett linjetal, där hans tydligt formulerade principer utstakade vägen framåt för den norska unionspolitiken. D v s mot en unionsupplösning.

¹⁷⁶⁵ Se kap 25 avsn 9 (själva utfästelsen gavs 22 juli 1863; kriget ägde rum från 1 februari 1864 till vapenstilleståndet 20 juli 1864; formellt fredsslut 30 oktober 1864)

Det var, såsom många iakttagit redan 1814, bara en fråga om *när*, inte om, detta bernadotteska fuskbygge och illusionsnummer – detta innehållslösa legitimitetskvitto, fastklamrandet vid den tronföljd som han mutat till sig, och en symbol för Jeans statsvetenskapliga inkompetens, personliga egennyttan och äregirighet, pretentiöst kallat ”ersättning för Sveriges förlust av Finland” – skulle störta samman. Efter Sverdrups tal 1871 kunde man börja räkna ner.¹⁷⁶⁶

Kapitel 25 avsnitt 14

JOSEPHINE

Den 22-åriga Nils Gustaf Nilsson från Knarrkullen hade anlänt i New York i juni 1869.¹⁷⁶⁷ Han hade haft biljett för fortsatt resa till Chicago. Hans fortsatta rörelser i USA är emellertid okända. Det förefaller som om han istället slagit följe med sin reskamrat Carl Gustaf Peterson och hamnat i södra USA.

Nils hade dock så småningom fått jobb på en farm i Arkansas, hos familjen McDonald i Kimbrough Township. Det är oklart exakt var i Kimbrough Township som McDonalds farm låg, men troligen i närheten av korvsjön McDonald Lake, ca 26-27 km sydost om centrala Pine Bluff. Egendomen låg nära Arkansasfloden och var ganska stor, minst 12 hektar, och inkluderade en bomullsodling. De hade ett hus med en bomullsgin¹⁷⁶⁸ som användes både av den egna gården och av andra i trakten. På ägorerna fanns även skog där man fällde timmer för att bygga hus och staket samt för eldning.

Nils tog sig an vad som erbjöds honom med full kraft. En Frödingedräng som får mat och sömn kan arbeta hårt och länge, som en maskin. Ett år efter att han stått och trängts bland tusentals andra småländska drängar i vårvinterns snålblåst, fattig, frusen och hungrig i hopp om att få jobb vid järnvägsbygget vid Eksjö,¹⁷⁶⁹ slet han nu så svetten rann under den amerikanska söderns sol. Nedtecknade, autentiska skildringar berättar att han arbetade flitigt och mycket hårt i Arkansas. Stora delar av denna trakt var fullständigt oexploaterade, men enligt levande vittnesmål i mitten av 1900-talet gjorde sig Nils Gustaf Nilsson från Knarrkullen känd som en mycket ihärdigt arbetande ung man som fällde skog, röjde mark, dikade ut och byggde gedigna timmerkonstruktioner med välgjorda fogar enligt svensk modell. Han hjälpte till med odlingarna, slet, drog, kämpade. Hans framåtanda och pålitlighet noterades av ägarfamiljen McDonald, och han kom dem snart nära och blev del av deras familjegemenskap.

Paret James¹⁷⁷⁰ och Cornelia McDonald¹⁷⁷¹ hade flera barn. Det näst äldsta hemmavarande av dessa var en flicka som hette Jane¹⁷⁷², en tjej i trettioårsåldern, sex år äldre än Nils. Janes biologiska mor var Cornelia, hennes biologiske far var William McDill¹⁷⁷³. Släkten McDills härkomst var från Irland och Skottland. Fastän den amerikanska tioårsvisa folkräkningen kallar henne McDonald, bibehöll hon själv sin biologiske pappas namn McDill.

Tycke uppstod mellan Nils och Jane.

¹⁷⁶⁶ Jmfr kap 23 avsn 9, 21; kap 24 avsn 8; kap 25 avsn 18, 20

¹⁷⁶⁷ Se kap 25 avsn 11

¹⁷⁶⁸ bomullsgin = en maskin som befriar den nyskördade bomullen från frön och kvarsittande kapseldelar (på engelska ”cotton gin”, en förkortning av ursprungliga termen ”cotton engine”; även kallad ”ginning-machine”)

¹⁷⁶⁹ Se kap 25 avsn 11

¹⁷⁷⁰ James A McDonald (1826-1865), amerikansk plantageägare

¹⁷⁷¹ Cornelia F McDonald (McDill) (1823-1880)

¹⁷⁷² Jane (Jan) Auguste McDill (1841-1887)

¹⁷⁷³ William McDill (1805-1850), amerikansk plantageägare

De gifte sig den **17 januari 1872**¹⁷⁷⁴ och Jane blev gravid. Källorna kan ej intyga att det nödvändigtvis skedde i den ordningen...

1872 födde Jane en flicka. Nils hade blivit far. Flickan var den första Knarrkulleättlingen att födas på amerikansk mark. Hon fick namnet Josephine.

Det finns inte så mycket spår av Josephine i offentliga arkiv, men däremot några noteringar i bevarad brevkorrespondens och anteckningar inom släkten. Det sägs av de som träffade Josephine att hon var en väldigt omtyckt och mycket vacker flicka.

Det togs ett fotografi av henne en gång. Fotografiet hängde hos vad som senare skulle bli Josephines halvbror. Vittnen som sett fotografiet, inramat på en vägg, intygar också att det var en utomordentligt söt tjej.

Men i samband med en ombyggnation förvarades detta och flera andra släktfotografier tillfälligt i ett uthus. Taket till detta uthus var dock otätt, och regn trängde in och omintetgjorde flera oersättliga släktfotografier och annan ovärderlig historia. Fotografiet av Josephine förstördes. Josephines bild finns idag ingenstans bevarad.

1878 fick Josephine en lillasyster, Christiana¹⁷⁷⁵. Inte heller hon finns bevarad på bild. Det finns dock ett bevarat fotografi av deras far från ungefär samma tid, 1880-talet. Nils Gustaf Nilsson, den förste utvandrarerna från Knarrkullen i Frödinge, hade då blivit *Ned Nelson*. På denna svart-vita bild är hans hår kortklippt, han har kammad sidbena, han bär vit skjorta och mörk kavaj, och vänstra armen lutar han mot ett högt bord eller stöd. Hans anletsdrag är nordiska. Med fokuserad blick ser han rakt in i kameran. Och munnen och ansiktsuttrycket antyder, om än mycket diskret och försynt, en sinnesfrid, lycka och stolthet. Kanske över vad han åstadkommit, kanske över sin familj, eller bådadera. Kanske över att han som arbetslös och marginaliserad vågade lämna Småland och Sverige 1869, vågade ta chansen, och nu vid denna tid troligen var familjearvtagare till en lönsam farm med flera anställda, var gift och hade två döttrar.

Men i slutet av 1880-talet inträffade plötsligt två tragedier. 1887 avled Nils hustru Jane i malaria, ca 46 år gammal. Två år senare, ca 1889, följdes detta av en annan katastrof när Nils och Janes förstfödda dotter Josephine också avled i malaria. Denna fruktansvärda sjuka kallades sumpfeber, "swamp fever", och härjade periodvis i Södern och dödade skoningslöst sina offer inifrån. Lokaltidningen *Daily Arkansas Gazette* har kring denna tid flera artiklar om kända lokala personer som drabbades. Nu kastade sig denna grymma parasitiska infektionssjukdom över den försvarslösa flickan Josephine, som aldrig kunde botas. Hon låg till sängs i omväxlande hög feber och frossa, med illamående, huvudvärk och muskelvärk. Förloppet gick inte att hejda. Den så vackra och mycket omtyckta Josephine Nilsson, eller Nelson, blev bara 17 år gammal.

Minnet av hennes stund på jorden består av några nedtecknade rader i brev och andra papper, som idag finns i släktens ägo. Och just Josephine Nelson nämns faktiskt också i det omfattningsrika verket över släkten McDill i Amerika som publicerades 1940.¹⁷⁷⁶ Men i övrigt tycks

---

¹⁷⁷⁴ Giftermålet mellan Nils Gustaf Nilsson och Jane Auguste McDill är lite kuriöst. Det tycks som att de väldigt plötsligt påkommet gifte sig, eventuellt som en direkt följd av upptäckten att Jane var gravid. Prästen George Hart (?-?) fick abrupt sent på kvällen onsdagen den 17 januari 1872 bege sig ut till McDonald's farm för att viga de två. I en tjänsteanteckning på sitt kontor dagen därpå, vari Hart noterade att han i egenskap av "a duly authorized minister of the Chr. Gospel did duly join in marriage" Nils, 24 år, och Jane, 28 år, och förklarade dem man och hustru. Kort och gott. Nyckelordet "duly" – som kan översättas med *i vederbörlig ordning, som sig bör, i rätt tid* – inkluderade prästen Hart på två ställen i samma mening... När denna tjänsteanteckning gjordes senare tycks emellertid Hart ha delvis glömt bort Nils namn, och efternamnet liknar i hans originalanteckning "Wilson" snarare än "Nilson" eller "Nelson". Fem år efter detta improviserade nattliga formella vigselinskridande, så bestämde sig emellertid Nils och Jane att göra om det "på riktigt". Den 6 januari 1877 erhöll de äktenskapscertifikat från delstaten Arkansas, utfärdat av länskrivaren Paul Jacko (?-?), och söndagen den 9 januari ägde den ceremoniella vigseln rum.

¹⁷⁷⁵ Christiana Nelson (Nilsson) (ca 1878-?)

¹⁷⁷⁶ "McDills in America" av Robert McDill Woods och Iva Godfrey Woods, s 160, längst ner (i texten har dock författarna estimerat hennes ålder fel när hon avled).

inget mer längre finnas bevarat från hennes uppväxt i Arkansas, hennes unga liv, hennes framtidsdrömmar. Hon omtalas dock på ett sätt som stimulerar tanken. Vem var hon? Vad hade hon blivit om hon fått leva ett helt liv?

Den unga, sköna Josephine Nelson¹⁷⁷⁷ begravdes under hennes pappas stora bedrövelse. Det är ej helt klart var, men möjligen i närheten av McDonald Lake, där farmen låg, eller vid Arkansasflodens strand, där floden gör en krök, som när livet tar en vändning. Ingen känd bevarad gravsten finns, men minnet av henne lever kvar.¹⁷⁷⁸

Hennes far, Nils Gustaf, numera Ned, tillbringade många stunder på denna plats vid den sakta och stillsamt men oupphörligt förbiflytande floden. Sörjande, med djupaste smärta och saknad, vid sin vackra dotters sista viloplats.

Kapitel 25 avsnitt 15

"KÄNN DIG SJÄLV"

Världen förändrades. Sverige förändrades. Det gamla försvann, det nya tog vid.

Sveriges legitime tronföljare efter Gustaf IV Adolf, hans son kronprins Gustav, sedermera prinsen av Vasa, avled natten mot söndagen den **5 augusti 1877** på slottet Pillnitz¹⁷⁷⁹ vid Elbes strand nära Dresden i sydöstra Tyskland. Nyheten spreds med telegrafens hastighet över hela Europa. *Aftonbladet*, i måndagstidningen den **6 augusti**, slog an en ton av medlidande och vemod enär man påminde läsaren om att han *utstötts* från sitt fädernesland. *Aftonbladet* skrev att *Prinsen av Vasa* bar "med någon slags fädernesrätt det namn, som är det största i vår historia, och han var den siste, som bar detta namn". Efter att ha erinrat läsaren om Vasaättens toppunkter, konstaterade man eftersinnande:

"Drömmen om eviga dynastier har ej historiens vittnesbörd för sig."

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning slog an ett vemodigt ackord och skrev i en längre artikel den **7 augusti** om Vasaprinsens bortgång, där man framhöll att han under hela sin långa levnad bibehöll mycket av sin svenskhet, fastän han landsförvisats bara 10 år gammal:

"Så talade och skrev han svenska språket alldeles rent, blott med något tysk satsbyggnad. Han hade ett vackert svenskt bibliotek, med våra förnämsta författare, och på hans bord låg *Post- och Inrikes Tidningar*, *Aftonbladet* och *Svensk Författningssamling*. --- I hans rum sågs porträtt i mängd av Holsteinska familjen ävensom ett och annat av äldre svenska konungar, såsom Gustav II Adolf m m. Betjäningens livré bar de svenska färgerna och Vasa-vapnet."

Runt om i Europa anlades hovsorg för den bortgångne. Så även i Sverige, men mot bakgrund av den attityd och det *förakt* som familjen Bernadotte, från stamfadern i rakt nedstigande led, alltid visat gentemot prinsen av Vasa, var "hovsorgen" på Stockholms slott vid den legitima tronarvingens och regentens död i augusti 1877, annonserad av den släkt som *mutat till sig tronföljden*¹⁷⁸⁰ och samtidigt spenderat omätliga resurser på att förpesta och svärta ner Vasaarvingens liv och anseende, endast att betrakta som ett grandioöst förbannat hyckleri.

Men som sagt, tiderna förändrades.

Det moderna industrisamhället trängde sig på. Städerna växte snabbt. Den äldre allmogekulturen på landsbygden hade börjat tyna, och skulle med tiden försvinna. Detta förstod

¹⁷⁷⁷ Josephine Nelson (Nilsson) (ca 1872-1889)

¹⁷⁷⁸ Författaren har låtit göra omsorgsfulla undersökningar av Josephine i olika lokala arkiv i trakten av Pine Bluff, inklusive ett rättsfall i början av 1900-talet som rörde arvsrätten och besittningsrätten till land som tillhört familjen McDill, dock utan att kunna fastställa mer detaljer än vad som redovisats i detta avsnitt.

¹⁷⁷⁹ Schloss Pillnitz; nuvarande adress August-Böckstiegel-Strasse 2

¹⁷⁸⁰ Se kap 2 avsn 21

den 38-årige Artur Hazelius¹⁷⁸¹ under en resa i Dalarna sommaren 1872. En oerhört viktig del av det svenska kulturarvet – människorna, miljöerna, byggnaderna, interiörerna, tingen, kläderna och sedvänjorna – skulle gå förlorad om ingenting gjordes. Framtiden kom *rusande*, det var bråttom och fanns ingen tid att förlora om dessa minnen skulle räddas åt eftervärlden – ”bevara minnet av den tid som flytt” – för att för kommande generationer kunna skildra viktiga berättelser och förhållanden och förmedla en förståelse om gångna tider. Allmogens gamla liv och seder höll på att försvinna i ett susande tempo. Tiden var knapp att bevara detta *kulturarv*, och förhindra att det gick förlorat för evigt.¹⁷⁸²

Hazelius ville skapa ett etnografiskt museum. Han började redan där och då, under sin sommarresa, att samlar material. Hazelius har själv senare berättat om sina intryck under den där sommarresan till Dalarna 1872, och att ”det blev mig uppenbart, att man *skyndsamt* måste ingripa” så att allmogekulturen – gamla boningar som revs, bohag som ringaktades, dräkter som bortlades – ej för evigt skulle försvinna i glömska.

Året därpå, i oktober 1873, öppnades *Skandinavisk-etnografiska samlingen* på *Davidsons paviljonger*¹⁷⁸³ i Stockholm, som uppvisade gamla tiders stuginteriörer från olika delar av Sverige. 1875 erhöll Hazelius ett statsanslag för att utöka sin verksamhet, men detta räckte inte långt utan verksamheten finansierades huvudsakligen genom frivilliga donationer. Hazelius fick hjälp med insamlandet av föremål genom många frivilliga och oavlönade ombud för museet i deras hemtrakter. Han kallade dessa för ”skaffare” och upprätthöll en tät korrespondens med dem, där han exempelvis instruerade vilken typ av föremål som behövdes för samlingen och hur allting skulle märkas och dokumenteras. Så småningom utökades insamlandet till att även inkludera folkvisor och folksagor, och man dokumenterade svenska dialekter med särskilda skrivtecken, en slags fonetisk skrift uppfunnen för ändamålet.

Hazelius påmanade även sina skaffare att försöka få så mycket till skänks som möjligt alternativt för en billig penning. Museets resurser var begränsade, pengar var hela tiden en brist. Engagemanget och deltagandet ute i landet var dock stort. Projektet blev gigantiskt. Det ordnades basarer, utställningar och insamlingar av olika slag på en mängd orter, där behållningen gick till *Skandinavisk-etnografiska samlingen* i Stockholm. Lördagen den **15 mars 1879** anordnades en teaterföreställning i museets lokaler på Drottninggatan i Stockholm till förmån för museet, där biljettförsäljningen annonserades i Stockholmstidningarna. Inför denna teaterföreställning hade poeten Carl David af Wirsén¹⁷⁸⁴ skrivit en prolog på vers, som innehöll några strofer om innebörden av begreppet ”känn dig själv”¹⁷⁸⁵.

Hösten 1879 hade samlingen vuxit till 24 000 föremål ihopsamlade i Sverige, Norge, Danmark, Finland, Island och Estland samt några enstaka objekt från angränsande länder. Den förevisade samlingen upptog då fem stora våningar med 40 särskilda rum på olika adresser på Drottninggatan. Den **8 november** informerade *Post- och Inrikes Tidningar* att Hazelius vänt sig till den svenska regimen med förslaget att *staten* övertog samlingarna och den framtida utbyggnaden och förvaltningen. Ett villkor från Hazelius sida var ”att samlingen, vars syfte är att utgöra ett hem för nordiska minnen från olika tider och *alla* samhällsklasser ävensom för sådana

¹⁷⁸¹ Artur Immanuel Hazelius (1833-1901), svensk filolog, folklivsforskare och museigrundare

¹⁷⁸² Hazelius satte allmogens kulturarv främst och ansåg detta viktigast i ett svenskt folkhistoriskt perspektiv, och uttalade vid ett tillfälle: ”Allmogeavdelningen har städse av mig ansetts såsom museets *huvudavdelning*, en företrädesrätt som hon säkerligen till en viss grad allt framgent behålla.” Hazelius såg allmogen som bärare av *svenskheten*, som han ansåg ej fick förglömmas.

¹⁷⁸³ Entrén låg på nuvarande adressen Drottninggatan 71A (den allra första samlingen föremål hade från hösten 1872 förevisats i två små hyrda rum på adressen Drottninggatan 87)

¹⁷⁸⁴ Carl David af Wirsén (1842-1912), svensk poet och litteraturkritiker

¹⁷⁸⁵ Vishetsregeln ”känn dig själv”, i original på grekiska γνώθι σεαυτόν (gnōthi seauton), på latin *nosce te ipsum*, var en av de 147 delfiska maximerna som fanns ingraverade på Apollotemplet i Delfi, och brukar tillskrivas filosofen Chilon av Sparta (ca 650-550 f Kr).

föremål, som utgör en erinran om personer, vilka i ett eller annat avseende inlagt förtjänst om nordisk odling, icke får under några förhållanden skingras eller delas, utan måste i all framtid, under namn av *Nordiska Museet*, utgöra ett för sig bestående helt". Tillgångsvärdet i museets fonder var då så stort, att detta skulle innebära en ren vinst på minst 40 000 kronor¹⁷⁸⁶ kontant för svenska staten, plus att man erhöll ett helt museum utöver. Hazelius var alltså villig att *skänka* hela sitt livsverk, och mer därtill, till svenska staten.

Hazelius erbjudande gick på remiss till både Vetenskapsakademien och Vitterhetsakademien, som tillstyrkte att staten antog detta erbjudande, d v s att *Nordiska museet*, som detta nu officiellt kallades, borde lösas in av staten. Icke desto mindre så yrkade regimen ansvarige minister Carl Gustaf Malmström¹⁷⁸⁷ på ett *avstyrkande* av Hazelius anbud. I regimen proposition till riksdagen, som senare klubbades igenom, talades endast om de *svårigheter* som ett statligt övertagande av detta museum skulle innebära, men inte ett enda ord om *önskvärheten* att säkerställa dessa museisamlingars bevarande för framtiden.

Istället överförde Hazelius då genom ett överlåtelsebrev i april 1880 tillgångarna till en stiftelse kallad *Samfundet för Nordiska Museets främjande*. Några dagar senare fastställdes museets stadgar. Bakom denna organisation stod 112 framstående personer inklusive professorer, riksdagsledamöter, ämbetsmän, jurister, läkare, rektorer, företagsledare, handelsmän o s v.

Samma år formgavs museets logotyp av den unga arkitektstudenten Isak Gustaf Clason¹⁷⁸⁸, försedd med det nu formella mottot "känn dig själv", som Hazelius själv valt. 1883 utlystes en arkitektävling för en ny stor museibygnad på Djurgården i Stockholm. Förslagen som kom in ansågs emellertid ej tillräckligt nordiska till sin karaktär, varför dessa avfärdades. Isak Gustaf Clason, som gjort logotypen, fick då i uppdrag att utforma ett förslag som antogs 1891. Den nya museibygnaden stod färdig 1907. *Nordiska museet* hade, enligt Hazelius vision, blivit svenska folkets värdiga minne med föremål, bilder och kunskap om livet i Sverige från Gustav Vasas tid och framåt. Dessa samlingar består i skrivande stund av 1,5 miljoner föremål och utgör, jämte skriftsamlingarna som idag förvaltas av Nationalbiblioteket, en central del av det svenska kulturarvet.

Hazelius skapade ett *nationellt medvetande* hos det svenska folket. Folklivsforskaren Gunnar Olof Hyltén-Cavallius¹⁷⁸⁹ uttryckte kort före sin bortgång 1889 sin glädje över Hazelius framgång "under strävandet att åt svenska nationen återskänka kärleken för en egen och självständig kultur".

Kapitel 25 avsnitt 16

SVERIGE GENOMSKÅDAT

Den stora svenska statliga emigrationsutredningen 1907-1913 kom till stånd efter genuin oro inom det svenska etablissemanget över den stora utflyttningen från Sverige till Nordamerika. Denna utvandring hade accelererat mot slutet av 1860-talet,¹⁷⁹⁰ kulminerat under 1880-talet men fortsatt legat på höga nivåer in på 1900-talet. Vart femte man och kvinna som föddes i Sverige under senare delen av 1800-talet lämnade Sverige. Hundratusentals. Dessa var ej sällan

¹⁷⁸⁶ 40 000 kronor år 1879 motsvaras år 2020 av ca 2,6 mkr (KPI), 8,1 mkr (guldprisindex) alt 53 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁷⁸⁷ Carl Gustaf Malmström (1822-1912), svensk historiker, politiker och arkivman

¹⁷⁸⁸ Isak Gustaf Clason (1856-1930), svensk arkitekt

¹⁷⁸⁹ Gunnar Olof Hyltén-Cavallius (1818-1889), svensk diplomat, folklivsforskare och etnolog

¹⁷⁹⁰ Se kap 25 avsn 11

de mest driftiga, begåvade, hårdast arbetande svenska männen och kvinnorna – och de mest *desillusionerade*. Den svenska regimen ville desperat stoppa massflykten från Sverige, och övervägde t o m – på senare europeiskt öststatsmanér – att genom olika förbud eller formella hinder blockera unga svenskar från att fly landet. Men inga initiativ, överlagda eller genomförda, kunde förändra grundskälen, de pådrivande faktorerna bakom denna desillusion över Sverige. Man kunde möjligen med förbud och regleringar dämpa symptomen, men sjukdomsorsaken fanns likväl kvar.

Så vad var det egentligen de flydde ifrån, förutom den uppenbara matbristen i Sverige i slutet av 1860-talet, vilket egentligen är en perifer faktor¹⁷⁹¹ i det större sammanhanget över flera decennier?

Emigrationsutredningens bilaga 7 innehåller intervjuer och vittnesmål av svenska emigranter i USA, där de med egna ord berättar om skälen bakom sitt stora beslut att lämna Sverige. Flera olika återkommande teman kan urskiljas från dessa vittnesmål. Det allra tydligaste är klasstemat, avskyn för det svenska kastsystemet, den strukturella särbehandlingen av olika medborgare och det systematiska trampanget på av de svagaste. Överheten utgjordes av ett kotteri, och varenda hierarki genomsyrades av falskhet, självgodhet och översitteri som ibland gränsade till ren pennalism. Det hunsade svenska folket toppreds allra ytterst av svartkappeväldet och monarkin.

Här följer en summering av några av dessa klart distinkta teman, jämte autentiska och ordagranna citat hämtade direkt från intervjuerna med emigranterna i utredningens bilaga 7.

De svenska svartkappornas despotiska härsklystnad kritiserades mycket hårt i vittnesmålen i utredningens bilaga 7. Emigranter klagade på svenska kyrkans inskränkning av grundläggande mänskliga friheter, det svenska prästerskapets pösiga dryghet och förtryckarmentalitet. I Amerika är vi "ej tvingade att betala prästlön eller avgift till den präst eller kyrka vi ej önska tillhöra" skrev en emigrant från Malmöhus län. En annan emigrant från samma län argumenterade kort och gott för "statskyrkans slopande" i svartkappeväldets Sverige. I USA kunde frikyrkliga predikanter av det kristna budskapet verka "utan att trakasseras av någon", och "vi behöver inte betala skatt till en kyrka och ett prästerskap som vi inte kan förena oss med", skrev en emigrant från Södermanland. En emigrant från Jönköpings län framhöll att i Sverige måste även "skolan skiljas från kyrkan och religionsundervisningen borttagas ur små- och folkskolor". En kvinnlig emigrant från Värmland skrev om den svenska *indoktrineringen* av de fattiga att lyda och ej protestera; "de ville inplugga i oss fattiga några särskilda bibelspråk, sådana som 'vara gudelig och låta oss nöja'". En annan emigrant från Värmland skrev att "mitt hjärta svider" när han tänkte tillbaka på den svenska skolkoleinrättningen med "två månaders skolgång i en flyttande byskola". D v s stamfader Jeans och svartkappornas *kidnappning* av århundradets stora utbildningsfråga – en ödesfråga för Sveriges utveckling – och den katastrofalt dåliga folkskolestadgan 1842 hade lagt grunden för ett uselt svenskt grundskoleväsende och en allmän bitterhet hos svenska folket i generationer framåt.¹⁷⁹² En emigrant från Västernorrlands län beskrev hur präster även kunde förnedra å det grövsta vem de behagade utse till offer i rena trakasserier; hur anständiga moraliska gifta kvinnor tvingades "träda fram i kyrkan och inför en hel församling samt av en präst förklaras för och utpekade som syndare".

¹⁷⁹¹ Det var inte svältåren 1867-1869 som var den främsta faktorn till att 1,2 miljoner svenskar utvandrade från 1840-talet till ca 1920. Däremot blev dessa nödår en viktig *katalysator* för de kommande decenniernas stora emigrationsvåg, då nöden och den uteblivna hjälpen till slut ledde det naiva och tåliga svenska folket, huvudsakligen allmogen och arbetarklassen, till slutlig och klar insikt om att det maktägande etablissemanget ej lyssnade på dem eller brydde sig om hur de hade det. Och ej hade gjort så sen åtminstone 1809. Krisen blev den *utlösande faktorn*, men själva grundorsaken till emigrationen var vanstyret av Sverige i ett mycket större och bredare perspektiv, under en hel räckta av inkompetenta och egennyttiga monarker; en av dessa var även kronprins 1810-1818.

¹⁷⁹² Se kap 24 avsn 19

Vad gällde den svenska monarkin och det bernadotteska kungahuset var agget också tydligt. Man visste, man *kände* att det svenska kungahuset var väldigt dyrt i drift, och man *anade* att stora summor av det råslitande svenska folkets skattepengar i decennier försvunnit in i detta groteska monster – monarkin – även fastän ingen av de intervjuade emigranterna hade samma siffror och underlag över den bernadotteska kleptokratin som finns tillgängliga idag. Väldigt många intervjuade emigranter uttryckte sin beundran för det republikanska statsskickets grundprinciper och uttryckte motvilja över det sociala understödsprogram som svenska skattebetalare måste finansiera till förmån för familjen på Stockholms slott:

”Sverige borde ha president istället för kung. Det kostar Sverige för mycket med kung” menade en emigrant från Kronobergs län. ”Det krävs tio gånger så stor lön för Sveriges kung än det krävs för vår president”, skrev en emigrant från Älvsborgs län. ”Amerikas president har sin lön, men *hans barn* får intet apanage”, kommenterade en emigrant från Malmöhus län kärvt. ”Vad ska det vara nödvändigt för ett så litet land att ha en kung och att underhålla en så stor kungafamilj, som ökas för varje år”, frågade sig en emigrant från Jämtlands län. ”Nu skattar de upp en hur de vill, och vi ska betala för *tre* kungafamiljer”, klagade en emigrant från Västmanlands län över det faktum att svenska folket nu tvingades finansiera flera generationer av Bernadotter i något slags utvidgat bidragsprogram för halva den släkten, där släktmedlemmarna uppenbarligen var kollektivt oförmögna att hanka sig fram på hederligt vis och försörja sig själva. ”Vi skulle ha republik!” utropade samme person.

”*Prinsar* ska ej ha någon lön. --- Varför staten betalar ett barn en hög lön genast då det föds till världen, det går över denne smålännings förstånd”, skrev en emigrant från Småland, och lade till:

”Ge folket republik och allmän rösträtt. --- Det är *storgubbarna* som fördärvar Sverige.”

Emigranten menade att kungahuset, och den makt som släkten Bernadotte innehade, var del av det bredare etablissemang som *tärde* på Sverige, som *skodde sig* på det arbetande folkets bekostnad. En emigrant från Västernorrlands län hävdade att kungahuset ej på ett *äkta* sätt förstod den faktiska brist och nöd som den svenska underklassen led, samtidigt som familjen i kungaborgen levde i en bubbla av överflöd. ”I Stockholms slott mår man gott och vårdar sig ej om småsaker”, skrev han med bitterhet.

Etablissemangsarrogansen, översittarmentaliteten, självbelåtenheten hos de maktägande i Sverige lyftes fram i otaliga vittnesmål som starka pådrivande skäl bakom emigrationen, och förtrytelsen över hur denna inbilskhet likt en cancer spridit sig i samhället. Många retade sig oerhört på att statuskillnader måste *markeras* i Sverige. En emigrant från Västernorrlands län påpekade att ”allt synes så byråkratiskt och *översittaraktigt*”; det fanns en förmåtenhet bland tjänstemän, ämbetsmän och allehanda betitlade mellanchefer i Sverige. En emigrant från Norrbottens län skrev att ”den löjliga titelsjukan och det urfåniga klassväsendet, kryperiet hos de lägre och översitteriet hos de högre” var skäl till att aldrig återvända till Sverige. Den besynnerliga självhybris hos svenskar med ett någorlunda kvalificerat jobb var irriterande, ovärdig och rent frånstötande. Dessa tjänstemäns självmärkvärdighet och lättja, jämte ”otillgänglighet och onödigt pedanteri”, ådagalade en avsaknad av håg för seriöst arbete eller den minsta respekt för arbetaren. Det ödslades tid på ceremonier och procedurer för att *markera rangförhållanden*, där den svagare, när ärendet var avslutat, blott fick en överlägsen, nedlåtande blick som avsked. Och detta var del av *spelet*, upprätthållandet av det inpräntade svenska kastväsendet där normala vuxna människor måste stå och titulera andra med än det ena, än det andra, som en ramsa vid inledningen av varje samtal, bara som en underdånighetsmarkör och en vidimering av klasskillnaden dem emellan. Att exempelvis gå till banken för ett rutinmässigt ärende kunde i Sverige aldrig bli ett enkelt affärsmöte mellan två parter. En emigrant skrev:

”Låt mig också få gå in på banken utan att behöva komma som på en *audiens* till kungen. Det är ju fråga om affär, ej en *visit*.”

Och denna rangsjuka i det svenska samhället härskade även på arbetsplatser och i vardagslivet. Många emigranternas vittnesmål uppvisade stor upprördhet över att personer med makt kommit i besittning av denna *sällan genom duglighet och förtjänst*. Meritokratin var helt satt ur spel i Sverige. Grundlagens bokstav i detta avseende från 1809 hade i praktiken annullerats av Jean Bernadotte, och den genomkorrupta ordning för belöningar, befordringar och utnämningar som Jean utformat, och som bara hade blivit värre med tiden under hans ledarskap, hade i grunden fränt sönder idén om meritokrati i Sverige, och etablerat en kultur av godtycke, egennytta och våld i det svenska offentliga livet och affärslivet, som satt kvar i generationer efter att Jean lämnat scenen. Personliga kontakter, underhandsuppgörrelser och ett flitigt rövslickeri var vägen till avancemang i det Sverige som stamfadern lagt grunden för. Medan ett slags bekvämt och egenkärt urval av människor i Sverige, ett koteri, trodde sig ha någon slags beständig företrädesrätt till en viss social ställning och egen privatförmögenhet, så värderades i USA individuell ambition och strävsamhet på ett helt annat sätt.

En emigrant från Värmlands län kritiserade dessa män, berusade av självviktighet och som nedlusade det svenska samhället på alla nivåer, "vilka alltid äro färdiga att vid varje tillfälle visa den makt de besitta". Man kunde inte nog bocka och krusa för dessa, men erhöj ej grundläggande hänsyn i retur. Hårt slitande arbetstagare bemöttes med näsvisheter, oförskämdheter och tarvlig nedlåtenhet av dessa herrar, som för att kompensera för sin egen överbefordran och sitt eget mindervärdeskomplex. Tillfällena som man kom ifrån ett sådant möte "utan att bli snäst" var ganska lättträknade. Och detta förhållande, i den cyniska särbehandlingen och det magnifika hyckleriets rike Sverige, hade planterat en oerhört djupgående bitterhet i många emigranternas psyke. Systemet var *riggat*, det svenska samhället var byggt på en lögn, en illusion, och ett system av byråkrati och pedanteri "genom vilket de besuttna vill behålla den politiska makten".

"Klasskillnaden och översitteriet i Sverige" framhölls kärnfullt som skäl till varför en emigrant från Gävleborgs län lämnade Sverige. En annan emigrant från samma län klagade likaledes över diskrimineringen i fråga om den svenska rösträtten, medinflytandet i samhället, och uttryckte med emfas:

"Utjämna all klasskillnad och låt det bli *en* klass: folket, allmänheten."

En kvinna från Älvsborgs län berättade hur hon redan tidigt i livet blivit medveten om "den i Sverige rådande klasskillnaden", vilket drev henne att emigrera. "Herrar och trälar borde ej finnas" var en annan kommentar. En emigrant från Norrland skrev att den styrande klassen "har det felet att öva översitteri mot ynglingen, att negligera arbetaren, att *förakta* den som är fattig". En emigrant från Kronobergs län menade att "folket behandlas som slavar och fångar" i Sverige. Ett vittnesmål från en emigrant från Västernorrlands län framhöll likaledes "den svenska medborgarens *slaveri*, varav emigrationen är en följd". En emigrant från Värmland skrev efter ett återbesök till Sverige:

"Nu visste jag livad det vill säga att få leva i ett *fritt* land. Det är vämjeligt att se det ödmjuka, krypande och krusande sätt å ena sidan och så det pösande och prålade å den andra bland Sveriges befolkning. Det bevisar det rådande *slaveriet*."

En emigrant från Gävleborgs län skrev att "en man kunde inte tjäna så många öre om dagen som de kläder och skor han förstörde". En emigrant från Skaraborgs län beskrev i detalj hur han växte upp i en fattig torparfamilj, men trots ett liv av djuriskt *slit* i många års tid, klarade torparna ej av det orimliga arrendet och de absurda villkoren för att få bruka marken. "Vi torpare blev pressade till döds" skrev emigranten. "Man borde även söka röja bort den där pösiga aristokratin" summerade kortfattat en emigrant från Älvsborgs län.

Emigranternas många gånger fräna angrepp på det svenska maktetablissemanget – den sjuka svenska samhällsordningen med överhetens privilegier och inbilskhet, den rent "stötande" klassindelningen och lagstadgade och ritualmässiga särbehandlingen av olika människor med

olika rättigheter och skyldigheter, samt den *svarta* svenska kyrkans dogmatism och fastklamrande vid sitt budskapsföreträdare och sin makt, och det förkastliga bernadotteska kungahuset som den ultimata symbolen för dessa sjuka missförhållanden i Sverige – mynnade i flera emigranternas resonemang ut i frågan om ett rättvist och demokratiskt medinflytande i samhället. Många emigranter – torpare, drängar, arbetare – från Sveriges alla hörn tog upp *rösträtten* som en avgörande faktor bakom sitt beslut att lämna. ”Ge oss allmän rösträtt och gör det lite drägligare för dina barn som är arbetare”, kommenterade en emigrant från Västernorrlands län. ”Låt arbetaren få rösträtt, anse en arbetare för *människa*”, skanderade en emigrant från Västerbottens län, med det ampra tillägget: ”Men detta tänker jag *herrarna* tycker är för mycket.”

En emigrant från Malmö som slagit sig ner i Massachusetts skrev:

”Jag är medborgare i Amerika, och min röst gäller vid val av regering och alla val inom samhället lika mycket som mångmiljonärens. Detta är ett *folkregerande* land, i Sverige är det förmögenheten som regerar. Här är det *jämlikhet*. Om jag talar med den höge ämbetsmannen, behöver jag ej stå med hatten i hand och darrande knän, ej vetande med vilka titlar jag vågar tilltala honom, utan det blir helt enkelt en hälsning.”¹⁷⁹³

Ett annat vittnesmål skrev:

”Hur har det aristokratiska elementet i det aristokratiska Sverige bemött och behandlat den enkla och tarvliga, men hederliga, ärliga och strävsamma landsortsbefolkningen, den befolkning, som man nu är så mån om att få behålla hemma? *På ett sätt, som planterat en tagg i varje arbetares bröst.*”

Det fanns sammanfattningsvis en högst själadjud *besvikelse* över det Sverige som muterats fram efter statskupperna 1809, detta nya Sverige med nya grundlagar som ju skulle utgjort fundamentet för en inkluderande, medborgerlig, framåtblickande, progressiv nystart för nationen. Tiden sen dess – med ett rent *förakt* hos juristsonen Jean och hans efterkommande för Sveriges konstitution och lagar, en fullständig söndring av riksdagens funktionssätt och ett motarbetande från regimens sida av alla demokratiska ansatser, en total brist på förtroende för de egna medborgarna, ett ondsint åsiktsregistrerings- och angiverisystem inrättat av charlatanen Jean, ett genomkorrupt befordringssystem, skattskyldigheter upp till halsen för underklassen för att finansiera vem-fan-vet, en regim utan håg att prioritera *nationens* intressen, en regim som tillsammans med de maliciösa svartkapporna blockerat reella utbildningsreformer för folket, och med en översittarattityd och en rangordningsmentalitet som vittnade om hur nationen *dragits isär* istället för att enats under de gångna decennierna, med mera, med mera... – alla dessa bedrifter hade lett till ett synnerligen lågt förtroende för Sverige och svenska staten hos de som i slutändan checkade ut.

Alla citat i detta avsnitt hittills är som sagt direkt och ordagrant hämtade från Emigrantutredningens bilaga 7 innehållande emigranternas egna berättelser. Folket som röstade med fötterna, som valde att inte längre acceptera smörjan som tillvägbringats sen statskupperna 1809, d v s Jeans, Oscars och Carls och de efterkommandes destruktiva *vanstyre* av seriöst skrämmande proportioner.

Och för att slutligen låna ett par fiktiva citat från två av huvudpersonerna i Vilhelm Mobergs stora utvandrarepos, så utbrister Ulrika i Västergöhl i *Utvandrarna* med lättnad och hat:

”Nu har jag sluppit ut från Sverjet, detta djävlanäste.”

I en senare del av Mobergs romansvit, *Sista brevet till Sverige* som utkom 1959, skriver den redbare Karl Oskar i Minnesota sommaren 1875 ett brev till sin syster Lydia i Sverige:

¹⁷⁹³ Jmfr Epilog avsn 5 (Bob Dylans öppningshälsning till middagsgästerna i Blå hallen när hans tal lästes upp på kvällen den 10 december 2016)

”Det skulle för mig blifwa owant att komma tebakes till Swerje. Jag är nu van wid Frihet uti alla ting, Du förstår. Det är stor skellnad på Gamla och Nya lannet. Här äro alla lika goda. Här är en man en Röst ock en medsittisen¹⁷⁹⁴ antingen Han är rik eller fattig. Det kunde blifwa en annan Ordning i Swerje om alla begrep Sina Rättigheter och hade Fri talan. Folket i Swerje är beskedligt änd¹⁷⁹⁵ laglydigt änd behöfwer icke en mängd Högfärdiga Ämbetespersoner ock lathunnar till att Styra sig. Derhemma bekostar de Stora Löntagare ock Konung ock Hofhållare ock Herrar som lefwet uti Förströelse och Förlostelser. De som arbetar föder de annra som icke vilja arbeta, det är en förvänd Ordning. Swerje behöver en annan Regerings Styrelse som icke bockar sig för Konungakronan ock Manteln. I North America är Presidenten Folkets krona och annan behöfwer wi icke. Du skrifwer att det säges derhemma att det är Dåliga Tider i America, det är allenast Prat och Herrarna diktar ihop för att hålla arbets Folket kwar i landet. Änd Prester änd Kyrko Herdar wilja hålla ihop sina Hjordar, Folket reser till America ock det blifwer till sist icke många får igen att klippa. Jag är gläd att jag gick Hemifrån medan ungdomsblodet war warmt. På min utwanning har jag ingen Stund uti Lifwet ångratt.”

Moberg deklarerade själv vid ett tillfälle i slutet av 1950-talet, att ”i syfte att skaffa dokumentariskt underlag till min utvandrarroman har jag läst *tusentals* Amerikabrev”, varpå ovanstående så är baserat.¹⁷⁹⁶

På ännu närmare håll har författaren till denna bok haft tillgång till essäer och släktberättelser med direkta hänvisningar till de personliga bakomliggande skälen hos olika individer till deras beslut att lämna Sverige, där rangsjukan och översitteriet och den medföljande psykologiska pennalismen, den svenska antimeritokratin och det svenska svartkappeväldet – som orsakat sådana ärr i unga människors själar att de i sitt nya hemland Amerika ”inte kunde med präster” då dessa var något som de ”retat sig på” i Sverige – varit oerhört starka pådrivande faktorer.

Den svenska statliga emigrationsutredningen tog nästan sju år att färdigställa, och slutbetänkandet lades fram av Gustav Sundbärg¹⁷⁹⁷ för kung Gustaf Bernadotte i september 1913. Men då hade redan 1,2 miljoner svenskar lämnat Sverige, röstat med fötterna, så detta var väl lite sent påkommet? Fanns verkligen *inga* ledtrådar till emigrationens orsaker, som ledde till denna enorma åderlåtning av svensk förmåga, att finna tidigare?

Vi hoppar tillbaka till 1879.

Alltmedan Artur Hazelius som ivrigast höll på att lägga grunden för ett stort folklivsmuseum, med en kraftig förankring i genuin svensk allmoge- och medelklasshistoria,¹⁷⁹⁸ framträdde en

¹⁷⁹⁴ ”medsittisen” = fullvärdig medborgare (”sittisen” = citizen)

¹⁷⁹⁵ ”änd” = och (”änd” = and)

¹⁷⁹⁶ De bakomliggande skälen till utflyttningen från Sverige låter Moberg givetvis komma fram på flera platser tidigare i *Utvandrarserien*. I kapitel 2 av *Utvandrarna* låter han exempelvis passagerarna på briggen *Charlotta*, när båten lade ut från kajen och avseglade från Karlshamn i april 1850, dela sina tankar med läsaren. Dessa tankegångar överensstämmer helt med vad som anförts i detta avsnitt om söndringen inifrån och desillusionen över den svenska inbilskheten, antimeritokratin och den hänsynslösa exploateringen av allmogen. En bonde klagar på det ok som bönder levit under, ”vi som går i träskor och lappade kläder, vi som har bötter (bötter = lappar på kläder) för asshålet”. En dräng klagade över hur ”en trälade på herrgård, så en spottade blod”, men hela tiden blev ”hunsad och ringaktad på köpet”, och spekulerade i att ”allt det simpla folket skulle flytta till Amerika --- djävlar anamma, om inte den här sjön vore så stor och bre”. En sockenbo på båten var fylld av bitterhet mot svartkappeväldet och kyrkans demagogi, och konstaterade skadeglatt att ”nu kan prästen därhemma stå där och glo efter fåren, som springer bort från socknaherden”. Han var även bitter mot det förjäste svenska öfverheten: ”Därhemma ska var och en plåga sin stackare. Det finns för många i lannet, som ska styra och befalla. För många herrar som ska hålla oppsyn och uppsikt över oss annra. För möcket herrskap som vi annra får föda. För många herrar som inte gör någon nötta. --- En har gått därhemma i socknen länge nog och blivit snäst av herrskapena. Di har kväljt (kvälja = åsamka någon plåga, lidande eller kval) en hårt. När di kastar småsten på en varena dag, så spjärnar en ifrån sig till slut. Nu är det änteligen slut. Nu har en sparkat ifrån sig lannet.”

¹⁷⁹⁷ Axel Gustav Sundbärg (1857-1914), svensk statistiker

¹⁷⁹⁸ Se kap 25 avsn 15

man på den svenska scenen som med stor intellektuell skärpa, mycket vaken iakttagelseförmåga, fyndighet och en fullständig oräddhet inledde en hård rannsaking av det svenska etablissemanget och samhället såsom dessa urartat. Fredagen den **14 november 1879** utkom officiellt¹⁷⁹⁹ *Röda rummet* i den svenska bokhandeln på förlaget *Jos Seligmann & Co*. Priset var 3 kronor och 50 öre¹⁸⁰⁰. Författare var den 30-åriga August Strindberg.

Röda rummet togs emot med blandade recensioner. Karl August Strömbäck¹⁸⁰¹ anklagade i konservativa *Nya Dagligt Allehanda* boken för att förvanska sanningen och sakna förankring i verkligheten, och att de ”parodiska överdrifterna” och ”sökandet efter ständigt nya mål för sina sarkastiska utfall” undergrävde verkets syfte. Axel Krook¹⁸⁰², sannolik recensent, skrev i konservativa¹⁸⁰³ *Göteborgs-Posten* att Strindbergs arbete ”är fullt av onatur, bär i sig prägel mera av någonting inlärt, än självupplevt”, och att det saknade ”någon detaljerad själsteckning, någon framställning av ett verksamt inre liv”. Boken utgjordes endast av ”fristående och endast löst hopfästa skisser” som saknade ”sanning eller drift till att framställa sanningen, ej överdriften, förvriddningen eller vanställningen”.

Överlag så mottogs emellertid *Röda rummet* positivt av kritiker och allmänhet. På ett par veckor var hela den första upplagan slutsåld, och tryckningen av en andra upplaga fick igångsättas genast.

Röda rummet handlar om den unge och idealistiske Arvid Falk, som sätter sin integritet före pengar, framgång och berömmelse. Han gör medvetna val i livet där han ratar vad han anser är hyckleri och illusioner, även fastän dessa val samtidigt innebär sämre inkomst och karriärutveckling för honom själv personligen. Men bokens idealister, som vågar tro på något gott och som försöker bibehålla sina värderingar, sitt omdöme och sin heder, förlorar. De som säljer ut sig vinner. Framgång och erkännande i Sverige tillfaller de som spelar med i hyckleriet, följer strömmen, visar inställsamhet mot rätt personer, berikar sig själva på andras enfald eller naivitet – inte de som förtjänar det. Journalister springer åt samma håll som strömmen. Banalitet firas. Rykten och skandaler slås mynt av. Allvaret ignoreras, sanningen kvävs.

Bokens åttonde kapitel, *Arma Fosterland!*, utspelar sig i riksdagens andra kammare mot slutet av 1870-talet. Där parodiseras hur kungahuset gynnar sitt eget främsta stöd inom samhällseliten på bekostnad av folket och allmänintresset, kyrkans dryga självgodhet och implicita företräden, den oblyga egennyttan inom den politiska klassen, översitteriet och självgodheten hos de privilegierade, undflyendet av ansvarighet, samtidigt som den enskilde förespråkaren för de fattigas sak i Sverige utmobbas, hånas genom gester och ord, ignoreras, pratas bort. Strindberg skildrar ”hur allmänhetens pengar förvaltades av ett koteri”. När karaktären ”Sven Svensson i Torrlösa” – som mycket väl skulle kunna symbolisera t ex en Nils Månsson i Skumparp¹⁸⁰⁴ – ska tala i andra kammaren, skildrar Strindberg:

”Kammarens ledamöter börja röra på sig, några går ut. Ordföranden samtalar med några goda ledamöter och uttrycker därigenom å regeringens vägnar sitt ogillande över vad Sven Svensson kommer att säga.”

Strindberg tecknar Sven Svensson som en *sanningssägare*, en förespråkare för *folket* som aldrig sålt ut sig, men en röst som dränks ut av sorlet i andra kammaren när flera börjar lämna salen för sin lunchrast, och som för att göra en markering mot Sven Svensson när han vill ta upp

¹⁷⁹⁹ Samtida tidningsnotiser antyder att boken fanns tillgänglig i vissa bokhandlar några dagar tidigare.

¹⁸⁰⁰ 3 kr 50 öre år 1879 motsvaras år 2020 av ca 230 kr (KPI), 2000 kr (guldprisindex) alt 4600 kr (arbetarlöneindex)

¹⁸⁰¹ Karl August Strömbäck (1855-1886), svensk journalist

¹⁸⁰² Axel Johan Erik Krook (1831-1893), svensk publicist, författare och översättare

¹⁸⁰³ GP har under olika perioder skiftat mellan olika politiska ideologiska uppfattningar. Med Fredrik Åkerblom (1839-1901) som ansvarig utgivare och huvudredaktör 1873-1893 anses GP ha svängt till en utpräglat konservativ hållning.

¹⁸⁰⁴ Se kap 23 avsn 26

fattigvårdsfrågan. Men Sven Svensson fångar huvudkaraktärens, den moraliske Arvid Falks, intresse:

”Han är varken kall eller varm, kan icke användas av något parti, kan icke vinnas för något intresse, men talar, talar. Men vad han talar om – det kan ingen säga, ty han har aldrig blivit refererad i någon tidning och ingen har brytt sig om att se efter i protokollen. --- Men Falk som har en viss svaghet för allt som blir obemärkt stannar kvar och får höra vad han aldrig hört på länge: *En ärans man som sin väg ostraffligen vandrar och som frambär de förtrycktes och misshandlades klagan – som ingen hör på.*”

Strindberg låter Arvid Falk i ett senare skede av boken yttra att ”jag anser riksdagen vara utan all betydelse för annat än enskilda intressen”, och Strindberg skildrar med viss ironi makthavare på andra nivåer i det svenska samhället, bl a en medelålders kommunfullmäktigeordförande:

”Genom övning i kommunala uppdrags skötande hade han förvärvat sig stor *teatervana* och hans yttre hade tagit en prägel av ärevördighet som kunde tysta stormar och kväva oljud.”

Män som med en titel eller etikett förväntas företräda svenska arbetares intressen leder bara ärendena mot ”korruption och förräderi, bara egen nytta och uselhet”, och Strindberg kallar svenskarna för ”det sovande folket”.

I kapitel 12, *Sjöförsäkringsaktiebolaget Triton*, riktar Strindberg in sig på den nya kapitalismen och dess giriga kärntrupper. Gammaldags hederligt arbete var ute. Intjänade kontanter var ute. Här handlade det istället om att bygga *illusioner*, skyltfönster, där krediter, värdepapper och utställda förpliktelser – allting *luft* – gällde som betalningsmedel istället för reda pengar. I denna nya tid i Sverige hade många upptäckt ”att det är billigare och angenämare att leva på andras pengar än på sitt eget arbete”. *Sjöförsäkringsaktiebolaget Triton* står som symbol för detta bluffspel, där hela samhällsetablissemangen, trots den konkursmässiga underliggande matematiken, skor sig på försäkringstagarnas, enskilda människors, trygghet och bekostnad. När bolaget i bokens slutskede mycket riktigt hamnar på obestånd träder staten – dvs skattebetalarna – in och räddar *bolagsledningen och investerarna*. Falk kommenterar detta:

”Det vill säga – staten håller inunder huset medan grunden ramlar, så att styrelsen får tid att springa undan!”

I flera avsnitt i *Röda rummet* angriper Strindberg den hycklande sk ”välgörenheten”, där publiciteten och skyltandet med givarens namn i media är det centrala, *inte själva välgörenheten i sig*, som att för att skaffa den sk välgöraren ett godhetsalibi, en aura av godhjärtighet att fronta sitt personliga varumärke med, att cyniskt och egenkärt samla godhetspoäng.¹⁸⁰⁵ Den äkta, genuint osjälviska välgörenheten kan därför bara vara anonym. Strindberg använder uttryck som ”välgörenhetskoleran” och ”den där välgörande jäveln”, och klär av detta hyckleri när en mindre skara damer stiftar *Barnkrubban Betlehem* och fint upplädda åker ut i vagn till ett fattigkvarter på Södermalm för att idka sin välgörenhet,¹⁸⁰⁶ och konstaterar:

¹⁸⁰⁵ Kungligt ”beskyddarskap” för en välgörande organisation, där *imagen* och *publiciteten* kategoriskt sätts i centrum, är en metod för att vinna ett glimrande godhetsalibi och förlänga medborgarnas acceptans av vidmakthållandet av särbehandlingsystemet, börsprivilegierna och ha välvilligt överseende med den abundanta livsstilen samt miljarderna som försvann på vägen.

¹⁸⁰⁶ Scenen skildras i kapitel 16, *I Vita Bergen*, där damerna just anlant till ett godtyckligt utvalt fattighem på Södermalm där tre hushåll delade på ett stort rum: ”Vid husets fot växte maskrosor, brännässlor och trampgräs, allesammans människans trogna följeslagare i nöden; och gråsparvar badade sig i den glödhetta mulden som stänkte om dem, och barnungar med stora magar och bleka anleten, vilka såg ut som om de föddes med 90 procent vatten, band sig halskedjor och armband av maskrosstänglarna och sökte för övrigt förbittra varandras sorgliga tillvaro genom att ofreda och okväda varandra. --- ’Är här någon som törstar efter frälsning och nåd?’ skrek fru Homan under det fru Falk blåste i rafräschissören över barnen, vilka började skrika av svedan i ögonen. ’Bjuder fruntimret på frälsning?’ frågade snickaren som gjorde ett uppehåll i arbetet. ’Var har fruntimret fått den ifrån? Kanske det finns välgörenhet också, och förödmjukelse, och högfärd? Va!’ --- ’Nå, ska det bli någon välgörenhet av nu, så passa på medan jag vänder ryggen till,

”Välgörenheten skall sålunda giva glans och hävd åt den lumpnaste fåfänga!”

En annan måltavla i *Röda rummet* är Stockholmsmedia, där stora mediaaktörer lånar ut sig – säljer ut sig – till politiska särintressen och anpassar sig efter svängningar i opinionen för att hålla sig populära och relevanta. *Kurage* saknas, och inga bestående principer eller värderingar följs av dessa aktörer utan de håller sig i åsiktskorridoren, och om åsiktskorridoren flyttas så hänger de med. Aldrig något principiellt fört ledarskap, bara ett fejt opinionskänsligt följeskap. Och detta hyckleri, denna atmosfär av otillförlitlighet, falskhet och svekfullhet genomträngde hela samhället. Hos kottieriet av makthavare på alla nivåer hade även utbrett sig en lättja, ett ointresse för arbete och ett hån gentemot flit. Det hade skapat ett översitteri, en titelsjuka som ätit sig in i alla vrår av det svenska samhället, en kultur av meningslösa ”hedersdiplom” i allt och inget, och en rakt nedlåtande attityd gentemot övriga medborgare, i synnerhet arbetare:

”I stället för att vinna erkännande och uppmuntran blev jag behandlad med misstroende, ty man tyckte inte om flitigt folk. --- Allt vad jag ansåg löjligt och smått behandlades med högtidligt allvar och allt vad jag vördade som stort och berömvärdt häcklades.”

I toppen av detta tarvliga samhällssystem fanns det bernadotteska kungahuset, vars stamfader och efterföljare *etablerat destruktiva normer och mönster som bitit sig fast i decennier*, och Strindberg talar klarspråk när han låter Arvid Falk konstatera:

”Vilka skrev den nya successionsordningen? Lagbrytare!”

Röda rummet gör narr av underdånighetsgåvor från arbetarklassen till kungahuset, och i slutet av boken utdelas ett generellt svep mot monarkin, den ultimata symbolen för särbehandling, korruption, icke-demokrati och egennyttia:

”Det är märkvärdigt att furstarna alltid vilja vad folket *icke* vill. Skulle icke ett sådant missförhållande kunna hjälpas på ett mycket enkelt och lättfattligt sätt?”

Även fastän boken slutar med att huvudpersonen Falk kväver sina egna ideal, sina instinkter och värderingar i torrt förvärvsarbete och på flera sätt blir en del av det riggade systemet, en statist, en bifigur som hummar med, så slumrar inombords hos honom ännu en klar insikt om rätt och sanning, och några av de allra sista orden i boken är:

”När då ministern kom och avlämnade kunglig majestäts nådiga proposition angående rikets tillstånd och behov, då såg jag en blick i Falks öga som sade så här: vad vet majestätet om rikets tillstånd och behov?”

Röda rummet står ”på de trampades sida”, menade Strindberg själv. Stockholmskildringarna och interiörerna är i en klass för sig. Dessa utgör fonden för hans ampra orädda kritik av samhällets skenhelighet, de styrandes och maktägandes inbilskhet, lojhet och inkompetens, och vanliga människors svagheter, tragiska att åse. Med skärande sarkasm, från humor, ett reservationslöst språkbruk och strindbergsk ilska attackerade han 1879 det svenska samhället med denna murbräcka.

Knappt tre år senare, torsdagen den **28 september 1882**, utkom officiellt¹⁸⁰⁷ Strindberg med *Det nya riket* på förlaget *Looström & Komp.* Priset var 2 kronor och 50 öre¹⁸⁰⁸. Enligt Strindberg själv så är *Det nya riket* en direkt fortsättning på *Röda rummet*, och fortsätter den kritiska granskning av det svenska samhället som initierats med debutromanen.

---

ty *den sanna välgörenheten sker i hemlighet*. Men öva den på barnen för all del, de kan inte försvara sig, men kom inte till oss! Ge oss arbete, om ni behagar, och lär er att betala arbetet, så behöver ni inte ränna omkring på det där sättet! - --' Bor det flera därinne som behöver frälsning... 'Nej, sade snickarn, frälsning behöver de inte, men mat och kläder, eller helst arbete, mycket arbete och bra betalt arbete. Men det är inte värt att damerna går in för den ena ligger i kopporna... 'I kopporna!' skrek fru Homan; 'och man har inte sagt ett ord! Kom Eugenie, så ska vi skicka polisen på dem. Fy sådana människor!'"

¹⁸⁰⁷ Boken verkar ha funnits tillgänglig i bokhandeln från den 25 september.

¹⁸⁰⁸ 2 kr 50 öre år 1882 motsvaras år 2020 av ca 150 kr (KPI), 500 kr (guldprisindex) alt 2900 kr (arbetarlöneindex)

Det nya riket har kallats för "Strindbergs hänsynslösaste stridsskrift" och utgör en brännande vidräkning med "jubelfesternas tidevarv", en formulering med vilken författaren sammanfattade sin samtids ängsliga böjelse för auktoriteter, kanoniseringar¹⁸⁰⁹ och festtalsretorik. Han ställer flera av samhällets institutioner och personer till svars för att konstruera och upprätthålla *den offentliga lögnen*, det genomfalska hycklande narrativ som användes av samtidens offentlighet för att hylla icke-förtjänster, fira intigheten och smeta över de djupa sprickorna i det svenska samhällsbygget med ett tjockt lager spackel och fernissa, hyllningstal och hurrarop. *Det nya riket* är en uppgörelse med det offentliga Sverige, som det skrymteri och moraliska trask som det degenererat till. Nationen styrdes av bedragare, av mytomaner som höll varandra om ryggen. Den s k öfverheten var ett självgott, korrupt pack.

Boken slog ner som en bomb, den väckte oerhörd uppmärksamhet och hade en strykande åtgång. Men flera annars givna recensioner uteblev. Etablissemangstidningarna teg förnämt, eftersom de var del av systemet. Ett undantag bland Stockholms ledande tidningar var *Dagens Nyheter*, vars recension, som eventuellt skrivits av Rudolf Wall¹⁸¹⁰, som helhet var berömande, om än uppvägd av vissa anmärkningar mot slutet.

"Mäktig, genialiskt anlagd, som han är, att uppfatta den oro, som jäser på djupet av tidens ström och som för varje dag bringar den en gång så lugna spegelklara vattenytan i allt starkare svallning, äger han tillika nog mycket moraliskt mod för att djärvt dra i härad mot allt, vad han anser vara lumpet och föråldrat inom staten eller kommunen, mot översitteriet, hyckleriet, lycksökeriet i många av deras kameleontiskt skiftande former, mot medelmåttan, som pöser i inbillad storhet."

DN talade om Strindbergs "vämjelse för lögnen" och fortsätter:

"Han uttalar öppet och frimodigt, vad mången tyst tänker för sig själv, knappast vågar anförtro åt sin egen skugga för att 'icke stöta sig med höga vederbörande', för att icke 'förstöra sin framtid'. Och så går vi så länge här och slår dövörat till för sanningen, blundar för dess klara sken, som bländar våra ögon, tills vi också sitter där med en isklump eller ett förtorkat ingenting istället för ett varmt hjärta. --- Det är denna dövhet, denna lojhet, som denne författare vill skapa oss upp ur, denna moraliska starr, som han vill bota, innan alltsammans blir obotligt."

Recensenten i DN menade att i flera av bokens nyckelkapitel "yttras *sanningar* väl värda att av en och var beaktas" och att Strindberg hänsynslöst blottade "bölder på samhällskroppen, vilka lätt kan mogna till kräftbölder" som förgiftade hela nationen. DNS recensent tog särskilt fasta på Strindbergs *kompromisslösa* sanningssökande, att det var den osminkade verkligheten som förbehållslöst ställdes i centrum:

"Strindberg är --- realist av renaste fullblod. Han målar tingen och personligheterna sådana som de *är*, icke sådana som de *borde vara*. Han rycker bort den fagra masken från det vämjeligt grinande eller enfaldigt bondbligande¹⁸¹¹ anletet; han skrapar bort förgyllningen från dagens idoler och visar det murkna, maskstungna trävirket därunder."

En annan tidning som skrev positivt om *Det nya riket* var *Fäderneslandet*. Där kommenterades att Strindberg "skoningslöst, ja, obarmhärtigt, gisslar humbugen i alla former och under alla skepnader". Tidningen nämnde som exempel Strindbergs framhållande av den tidigare hovmannen Johan Liljencrantz¹⁸¹² i boken som någon som upptäckt det bernadotteska följets falskhet och innehållslöshet och, med viss dramatik, själv valt att inte mer befatta sig med denna institution:

¹⁸⁰⁹ kanonisering = upptaga som helgad och okränkbar; uttrycka sin auktorisation eller sitt gillande för någon eller något

¹⁸¹⁰ Axel Rudolf Mauritz Wall (1826-1893), svensk tidningsman

¹⁸¹¹ bondbligande = åsneaktigt, själlöst och lojt gloende med stora ögon

¹⁸¹² Johan Liljencrantz (1835-1870), svensk militärofficer, hovman och politiker

”Liksom så många andra avfallingar från den allena saliggörande tron – tron på konungadömet – blev han demokrat, sedan han lärt sig *genomskåda monarkismens ihålligheter*.”

Medvetna om att det skulle skada dem om de uttryckte sina åsikter offentligt, så meddelade flera insiders i det svenska etablissemanget privat, eller via ombud, sitt gillande åt Strindberg därför att han satt på pränt vad många visste och tänkte. Strindberg uttalade själv veckorna efter *Det nya riket* att ”arbetare har skriftligen tackat mig, för att jag tagit mig an de förtrycktas sak”, likaså att ”män med hög rang har anropat mig att gripa in”.

Sverige var genomskådat. Strindberg var budbäraren.

Precis som *Röda rummet* så tar *Det nya riket* upp ”en rubbning i den politisk-ekonomiska jämvikten --- möjligheterna att strafflöst göra orätt vinst på laglig väg --- trötthet i rättskänslan, dåliga föredömen, understöd uppifrån” som faktorer bakom degenereringen av Sverige. Strindberg attackerar ”kastväsendet” och ”hela det sociala bedrägeriet med kasterna”. En grund för denna beständiga segregation inom landet var den misslyckade svenska folkskolan ”som hittills varit ett styvbarn”, d v s under 40 år ej behandlats med äkta omsorg och uppbackning ovanifrån. En annan grund för diskrimineringen var att byråkratin och pedanteriet i den offentliga förvaltningen användes som maktvapen i sig själva. Strindberg beskriver hur klagomål från arbetare underkändes ”emedan de dels kommit in för sent, dels var behäftade med formfel”.

Vidare angriper Strindberg i *Det nya riket* egennyttan och uppblåsthet, inbilskheten och *översitteriet* hos samhällets maktägande män. Om församlingen på Riddarhuset och dess självförhärligande skriver Strindberg:

”Så mycket smörja här pratades, så mycken förfalskad svensk historia, så mycket chauvinism, sabelskrammel, uppgrävningar, trumvirvar. --- Hur mycken lysande okunnighet, hur många glosor och verser ut Virgilius, Esaias Tegnér, Horatius, Homer. När någon yttrade ett förståndigt ord blev han nedtystad. Känsloträngar värderades mest.”

Strindberg angriper titelsjukan, rangsjukan, jakten på karriärstatusmarkörer utan att behöva slösa tid på arbete, regimens utnämningssmakt som användes så fult, så skändligt lågt, så orättvist och arbiträrt. Strindberg gäckar befördringsgodtycket i svenska statliga verk, och precis som i *Röda rummet* skildrar han hur maktsfärer och hierarkier i Sverige utgjordes av kottierier:

”Statens tjänster är fideikommissarier; de tillhör kottierier, släktingar, vänner och bekanta. Statens tjänster är pensioner som håller ämbetsadelns släkter uppe.”

Sverige var ett land med ett genomkorruperat utnämningssystem där meritokrati var *sällsynt*. Strindberg låter en person i boken omnämna att ”1809 års regeringsform stadgar ju att skicklighet och förtjänst är de enda befördringsgrunderna”, men förklarar att detta blivit intet värt i det Sverige som vuxit fram sen dess, utan bara är ett stort hyckleri. ”Kunglig majestät och regeringsformen är icke goda vänner” förklarar han. Den svenska ämbetsmannainaveln stöddes på fusk, nepotism och ett skamlöst kamaraderi.

Strindberg raljerade över den *illusion* som kungahuset utgjorde, och det hycklande skådespel för publiken som bernadotteska monarker ägnade sig åt:

”Ett bland de skönaste uppdrag svenska folket fått, är att figurera i historien såsom borgensmän för sina älskade kungahus.”

Han ironiserar över användandet av termen ”svenska folket” såsom en perfekt homogen massa som alltid, unisont, finns till hands för att hylla det rätta, symbolisera eller ge uttryck för sitt oreserverade bifall till kungahus och den offentliga samhällsteatern.

”Samhället är ett kottieri, eller rättare en samling kottierier, vilka alla regeras av det kungliga kottieriet.”

Båda dessa böcker var och är viktiga, men särskilt *Röda rummet* räknas som en klassiker i svensk litteraturhistoria – ett nydanande, epokgörande, avklädande, ocensurerat samtidsdokument. Miljontals svenska gymnasieelever har kommit i kontakt med *Röda rummet* på ett eller annat sätt, och det har skrivits tiotusentals analyser av boken. Men en fråga som

kanske inte riktigt utforskats i alla dessa analyser, är *hur* Sverige nått till denna punkt i slutet av 1870-talet. *Hur* hade Sverige år 1879 blivit det land som Strindberg skildrar i *Röda rummet*, och 1882 i *Det nya riket*, där det faktiskt också fanns ett sjudande missnöje och där utflyttningen var på väg mot oanade rekordnivåer? Vad är bakgrunden?

Låt oss ta ett steg tillbaka.

Ofta framhävs den stora betydelsen av just *ledarskapet* för en organisations eller för den delen en *nations* inre kultur, utveckling och framgång. Ledarskapet förfäktar och främjar olika syftemål eller förändringar i någon viss riktning, och uppmuntrar ett visst tänkesätt, en anda och moral i organisationen eller nationen. Själva ledarskapet utgörs delvis av ledarens skrivna och talade ord, men ofta i ännu högre grad av dennes egna handlingar och agerande, d v s ledarens eget föredöme och exempel. Ett kompetent och konstruktivt ledarskap motiverar de underordnade, får dem att känna sig delaktiga och värdefulla, och kommunicerar på ett öppet och upplyftande sätt vad deras gemensamma strävan syftar till. Ett bra ledarskap har god insikt om hur omvärlden förändras, och vilka utmaningar och möjligheter dessa förändringar innebär. Ett bra ledarskap gör det allra bästa av de resurser som organisationen eller nationen förfogar över, och ser de underordnade som en stor tillgång med ännu större potential, ej en belastning.

Med dessa allmänt vedertagna teorier i botten, vad säger oss *Röda rummet* och *Det nya riket* om det ledarskap som under flera decennier, i synnerhet under 1800-talets första hälft, lagt grunden för detta svenska samhälle som börjat knaka så i fogarna?

Vem förstörde i grunden betydelsen av regeringsformens § 28 som sade att förtjänst och skicklighet skulle vara den enda normen för offentliga befordringar i Sverige?

Vem satte meritokratin ur spel i Sverige och ersatte denna princip med ett skamlöst godtycke vid upphöjelsen av individer i det svenska samhället, där utnämningmakten missbrukades till det yttersta och användes som belöningsvaluta för blind regimlojalitet, och där framgång och erkännande i samhället tillföll de som spelade med i hyckleriet och visade inställsamhet mot rätt personer?

Vem etablerade en korrupt favoriseringskultur där myndigheter bemannades med karaktärlösa politiska lojalister och lismare, hur okvalificerade och olämpliga för dessa befattningar som helst, samtidigt som horder av mer kompetenta kandidater förbisågs eller medvetet bortgallrades, ej sällan just för att de ägde skicklighet och integritet?

Vem lät titelsjukan få fäste i det svenska samhället – t o m aktivt understödde och underbläste den – vilket odlade en kultur av inbilskhet och intighet där det falska och simpla skulle bejublas, där icke-förtjänster skulle hyllas, där populasen förväntades bocka, krusa och hurra för medaljer, ordnar, titlar och "hedersdiplom" med blott tomhet inunder?

Vem drog ordningen till sin spets, bortom all anständighet, där kungahuset gynnade sitt eget främsta stöd inom samhällseliten på bekostnad av folket och allmänintresset, samt systematiskt korrumperade riksdagen i syfte att bevara det egna maktmonopolet och maximera egennyttan och familjeförmögenheten istället för att prioritera nöden i landet?

Vem bidrog mest under 1800-talet till att göra den ohämmade girigheten, egoismen, tillskansningskulturen och lojheten i toppen av pyramiden legitim, och visade genom eget exempel att man kunde komma undan med detta?

Vem bestal Sverige och svenska folket på vinsterna från bl a Pommernförsäljningen, rubellånet och Guadeloupetransaktionen – blott dessa tre sammanlagt motsvarande upp till 83 miljarder kronor¹⁸¹³ i 2020 års penningvärde – och kallade dessa pengar "privata", del av den s k

¹⁸¹³ **Justerat för KPI** så motsvarar *Pommernsvindeln* ca 290 mkr i 2020 års penningvärde, *rubellånssvindeln* ca 87 mkr och *Guadeloupesvindeln* ca 2,31 miljarder kr, plus en ytterligare residual (på grund av valutaeffekter, upplupen ränta, utlandsskuldens verkliga storlek m m) som svenska staten bestals på i samband med *Guadeloupesvindeln* motsvarande ca 260 mkr. **Justerat för arbetarlöneindex** så motsvarar *Pommernsvindeln* ca 9,78 miljarder kr i 2020 års penningvärde,

”familjeförmögenheten”, samtidigt som landets befolkning knappt hade mat och kläder, hamnade på obestånd, förnekades utbildning?

Vem manipulerade alla budgetprocesser i riksdagen så att hovet, arméns yttre glans i fredstid samt diverse ämbetsmannaförmåner var det enda som seriöst prioriterades, samtidigt som intet återinvesterades i de skattebetalande svenskarna som levde i nöd, på marginalen, på existensminimum, där det fanns ett trängande behov av kraftfulla långsiktiga reformer?

Vem underlät, i egenskap av Sveriges främsta företrädare, att i princip över huvud taget lyssna på sina rådgivare, inklusive exempelvis när det 1835 framhövdes vilken enorm betydelse för Sverige som byggandet av ett järnvägsnät i landet kunde få just som den industriella revolutionen accelererade; en avspisande och nonchalant inställning från högsta ort som därmed obstruerade Sveriges ekonomiska utveckling för väsentlig tid?

Vem trakasserade den svenska pressen mer än någon annan, och med hot, mutor och planterade artiklar drev fram en feg själv censur och regimlojalitet där den svenska verkligheten och de förtrampades röst förtegs i stora delar av media?

Vem etablerade ett Stasisystem med spioneri mot civila svenska medborgare, ett angiverisystem och en angiverikultur och många drakoniska domar som lanserades som avskräckande exempel hur det gick för den som ifrågasatte regimen eller som yttrade reservationer mot den nya successionsordningen från den 26 september 1810? Varför fanns det, som Strindberg beskriver, en latent olust hos svenskarna att i nyktert tillstånd tala öppet och sant; en rädsla att bli påkomna att hysa ”fel” åsikter eller ställa sig bakom ”fel” personer, och t o m att bli tjallade på även av sina allra närmaste?

Vem underminerade rättssäkerheten i Sverige, manipulerade rättssystemet och introducerade ett påtagligt godtycke i rättsskipningen, ända från allmogeoroligheterna 1811 och genom mängder av lysande exempel i flera årtionden därefter?

Vem kidnappade den viktiga folkskolefrågan, söndermutade och förstörde den process som kunnat bringa Sverige en folkskola värd namnet, och istället tillsammans med svartkapporna ordnade så att folkskolestadgan blev en lågsint maktmonopolsprodukt, ett missfoster till skolreform, ett formaliserat verktyg för de styrande att hålla folket i schack och som sådde sådan djup bitterhet och desillusion i miljoner svenskars bröst i generationer framåt?

Vem kämpade kraftigt för kastsystemets och särbehandlings bibe hållande i Sverige, omyndigförklarandet och det permanenta utestängandet av den fattiga folkmajoriteten från delaktighet i det s k ”samhällsbygget”, och det rena idiotförklarandet av drängar och torpare?

Analyserna av *Röda rummet* är många utomordentliga, men saknar den väldigt relevanta frågan: *Hur* blev det så?

Strindberg distribuerar i *Röda rummet* och *Det nya riket* skuld åt många håll, men två institutioner som blytungt och skoningslöst lyfts fram som ansvariga för Sveriges nedgång, är det bernadotteska kungahuset och svartkappeväldet. Få har gjort så mycket för att sarga, såra, skända, svindla den svenska nationen som dessa två inrättningar och symboler för girighet, egennyttia, maktmissbruk, svek, ljugeri, hyckleri och rå diskriminering i omätbara proportioner under generationer. Allra störst skuld för de konsekvenser som blev har Jean Bernadotte, som ingalunda var någon ”samhällsbyggare”, som revisionisterna än idag kämpar för att tuta i det slumrande folket, utan snarare ett *gift* för det svenska samhällsbygget.

Det förbannade *vanstyre* som autokraten, kleptokraten och bedragaren Jean Bernadotte från Pau utövade under drygt 33 års tid, följd av mini-despoten Oscar i drygt 15 års tid, följd av rumlaren och den för svenska angelägenheter helt ointresserade Carl i drygt 13 års tid – inalles en period av ca 62 år från 1810 till 1872 av inkompetens, vårdslöshet, apati och sedefördärv i

---

rubellånssvindeln ca 2,94 miljarder kr och *Guadeloupesvindeln* ca 60,0 miljarder kr, plus den ytterligare residualen som svenska staten bestals på i samband med *Guadeloupesvindeln* motsvarande ca 9,94 miljarder kr.

nationens högsta ledning – hade gjort så mycket skada när den sistnämnde skälmen gick ur tiden att det då redan var för sent att hejda sammanbrottet. Avbräcket för nationen av de normer som dessa tre pajaser etablerade, deras korrupthet och karaktärlöshet, är oöverblickbar.

Strindberg drog i sina böcker 1879 och 1882 undan täckelset för hur Sverige faktiskt såg ut under fernissan och självbedrägeriet – *vad Sverige blivit* – och riktade delvis strålkastaren på orsakerna.

Emigrationsutredningen 1907-1913, en statlig utredning som tillkom för att desperat söka svaren på varför så många svenskar inte ville vara med i detta riggade spel och s k "samhällsbygge" längre, hade många av svaren givna redan 30 år tidigare. Sveriges makthavande kunde börjat med att svälja sin självprestige och med viss ödmjukhet läst Strindberg, eller åtminstone inte avfärdat Strindbergs iakttagelser med överlägset förakt. Och då hade kanske den svenska massutflyttningen – *flykten från "detta djävlanäste"* som Ulrika i Västergöhl uttryckte det – sett annorlunda ut.

Kapitel 25 avsnitt 17

TVÅ TRICK

Bernadottesläktens ställning vilar på en bräcklig grund. Det var stamfadern Jean synnerligen väl medveten om, hans barn och barnbarn likaså. Och än idag tycks lite av detta hänga kvar, då man från kungahusets sida på senare år genom seminarier, utställningar och högtidliga tal vid särskilda jubileumsdagar gör sitt yttersta för att omgestalta stamfadern som "samhällsbyggare", en undergörare med stor expertis inom alla möjliga områden, och vilkens frälsning av Sverige och osjälviska omvårdnad om nationen och svenska folket lyser som en ljus fackla i den annars så svårmodiga svenska historien.

Sanningen är, som vi visat och upprepat ganska många gånger i denna bok, en annan. Stamfadern mutade till sig den svenska tronföljden, agerade bedrägligt och trolöst mot konstitutionen och folket, ljög sig fram som kronprins och kung, och satte sin personliga maktställning och den privata familjeförmögenheten över alla andra hänsyn. En omfattande genomgång av dokumenterade beteenden och replikskiften vid tusentals tillfällen och från oräkneliga personer, ger vid handen att diagnosen psykopat tycks ligga nära till hands.¹⁸¹⁴

Det största hotet mot den släktens ställning var under lång tid den gamla dynastin, eller snarare prins Gustav av Vasa, Sveriges legitime tronföljare från 1809 och framåt. Vi har tidigare sett hur stamfadern genom ett flertal förordningar blockerade all kontakt mellan Sverige och Sveriges tronföljare, skändligt genomdrev en *damnatio memoreae* och ren förstörelse – eliminering – av delar av Sveriges kulturarv i form av konstverk av samtidens mästare som hade anknytning till Vasafamiljen, samt tillsammans med verktyget Wetterstedt och andra hjälpsamma uslingar skrev om historien för att kasta all skuld för Sveriges olyckor på Gustaf IV Adolf, håna honom, och bedrev ett flera decennier långt tyst spioneri-, sabotage- och nedsvärtningskrig mot prins Gustav.

Detta är fakta och ingenting som någonsin i efterhand kan urskuldats eller bagatelliseras bort. Det är synnerligen hög tid år 2020 att tala klarspråk om dessa gärningar signerade stamfader Bernadotte. Och dennes sista ord i livet är ganska talande för vad allt gick ut på:

"Oscar, Oscar, vi kommer att försvara oss!"

Allt detta är givetvis jobbiga sanningar för Bernadottesläkten och dess devota hejarklack, men tyvärr, för detta sällskap, så är detta sanningen. Denna sanning är inget som man idag från

¹⁸¹⁴ Se kap 24 avsn 24

denna franskättade familjs sida stoltserar med, utan istället pågår som sagt fortfarande den lågintensiva revisionismen, som – likt droppen urholkar stenen, med välvalda synonymer och eufemismer, ett slags nyspråk – successivt är tänkt vrida det historiska narrativet till Jeans och hans efterkommandes fördel.

Utestängandet, förföljandet och nedsvärtandet av Vasafamiljen är en enorm svart fläck i Bernadottehistorien. Detta vet de om. Men i början av 1880-talet såg Oscar Fredrik Bernadotte – artistnamn Oscar II – två chanser att söka justera detta, putsa till historien lite.

I augusti 1877 hade prins Gustav av Vasa somnat in. Historikern Hjalmar Lindeberg skriver i slutorden i sin biografi 1921 om prinsen:

”...förenade han likväl med ett rättrådigt och flärdfritt väsen sådana karaktärens och hjärtats egenskaper, som var ägnade att tillvinna honom allas aktning. --- En rättskaffens, välvillig man med sunt förstånd och en ganska bestämd karaktär, men något böjd för melankoli. --- För övrigt kan i hela hans levnad ej spåras något större behov av lyx eller något synnerligen vidsträckt anammande av välmågans evangelium. Städses synes han ha varit tillgiven det land, som bortstött honom, och under sitt långa skiftande liv förverkade han aldrig rätten att anses såsom en svensk fosterlandsälskande man. --- Det centrala i hans liv var och förblev kärleken till det gamla vintriga landet högt där uppe i Norden, inom vars gränser han för alltid förvägrats en fristad. --- Må det vara oss tillåtet att i någon mån ställa oss tveksamt spörjande, huruvida våra förfäder i förra århundradets början verkligen handlade i full överensstämmelse med den politiska klokhetens fordringar, då de efter 1809 års revolution vid bestämmandet av tronföljden inte tog mera hänsyn till legitimiteten och successionsordningen. --- På goda grunder kan väl nämligen ifrågasättas om det icke till och med varit *gagneligare för vårt land*, därest 1809 års revolution utvecklat sig så, att efter Gustaf IV Adolfs avsättning och den nya regeringsformens antagande Karl XIII utropats till kung *med dåvarande kronprinsen Gustav som tronföljare*.”

Ett blygsamt understatement.

Prins Gustav av Vasa hade avlidit utan någon son i livet, åtminstone såvitt var känt vid tidpunkten.¹⁸¹⁵ Fyra år senare *ordnade kung Oscar*, enligt Margit Fjellman¹⁸¹⁶, så att sonen kronprins Gustaf Bernadotte gifte sig med Victoria av Baden¹⁸¹⁷, som var barnbarnsbarn till den landsförvisade Gustaf IV Adolf. Fjellman beskriver ”konung Oscar försjunken i gruppering av de olika pjäserna på ett schackbräde”, där politisk-strategiska förhållanden – givet att blodbanden också höll måttet eftersom Bernadottecocktailen av europeiska dynastiföreningar ej ansågs färdigblandad ännu – vida övertrumfade allt annat i forrådet av Bernadottesläktens framtid, och ”som när sjuttioalet går över i åttioal engagerat sysslar med att välja ut bästa tänkbara brud för sin äldste son, Sveriges blivande konung”.¹⁸¹⁸

I dessa två händelser – upphörandet av den landsförvisade Vasafamiljens arvslinje på svärdssidan 1877, samt ingiftet av ett av Gustaf IV Adolfs barnbarnsbarn i familjen Bernadotte 1881 – såg Oscar stora möjligheter. Han ville att detta skulle för *evigt neutralisera* hotet från Vasaätten, d v s upphäva och förta verkan av legitimisternas argument att Bernadottesläkten var illegitim och legitimisternas anspråk på en annan tronföljd än den bernadotteska. Sammanflätandet av blodbanden innebar att den landsförvisade Vasafamiljen inte längre kunde vara paria, utan blev nu istället ett argument för att tillmäta Bernadottesläkten *ännu större* existensberättigande. Ingiftet av Gustaf IV Adolfs barnbarnsbarn i familjen framställdes som en

¹⁸¹⁵ Historikern med pseudonymen Oddorwar menar att prins Gustav hade en son, Carl Axel Blomcreutz (1854-1903), som blivit bortlämnad till ett fosterhem i Södermanland, se kap 25 avsn 8. Innan modern DNA-teknik bekräftat detta blodband så bör dock uppgiften betraktas med viss reservation.

¹⁸¹⁶ Margit Fjellman (1906-1984), svensk journalist och författare

¹⁸¹⁷ Sophie Marie Viktoria von Baden (1862-1930), svensk drottning

¹⁸¹⁸ Jmfr kap 23 avsn 12

tillgång, en fördel, ett bidrag till den bernadotteska DNA-cocktailen, en källa till än högre legitimitetsanspråk.

I linje med detta fick Oscar idén att – under etiketten ”försoning” – låta återbringa den landsförvisade kung Gustaf IV Adolf, hans son prins Gustav av Vasa och dennes son Ludvig¹⁸¹⁹, som avlidit långt tidigare bara två veckor gammal. Efter att Vasafamiljen varit utestängd från Sverige sen 1809, och drakoniskt och skoningslöst avskilt från allt svenskt, fördömts i den nya historierevisionismen, dömts till evig glömska av stamfadern, så såg först nu, när det legitimitetiska hotet ansågs undanvärt, Oscar sin chans att *trolla*. Återbringandet av de tre ovan nämnda avlidna Vasaättlingarnas döda kroppar till Sverige, och sanktionen att låta dem vila i Riddarkyrkan jämte andra svenska kungar, var ett tillfälle för Oscar att inför historieskrivningen demonstrera hur ”rättänkande” och ”gottgörande” han och den nya dynastin ju egentligen var, innerst inne. Detta, hoppades Oscar, skulle i ett historiskt perspektiv bidra till att – vips! – suddas ut Bernadottefamiljens fruktansvärda och oursäktliga behandling av den legitima svenska Vasafamiljen i över ett halvt sekels tid. *Godhetspoängen* som Oscar och namnet Bernadotte skulle inkassera på detta inför den allmänna opinionen och inför eftervärlden, skulle fullkomligt vräka ner från himlen över deras tjusiga varumärke. Smart uträkning.

Så var alltså planen. Historikern Carin Bergström¹⁸²⁰ har gjort en noggrann undersökning av just denna händelse, överförandet av kistorna till Stockholm. I den analysen framgår, att även fastän Oscar förstod att detta var ett taktiskt smart drag – politiskt och PR-mässigt – ur Bernadottesläktens synvinkel på lång sikt, så hade stamfaderns och många olika revisionisters svartmålning av Gustaf IV Adolf varit så oerhört effektiv, att denna nidsbild av Gustaf IV Adolfs ”uselhet” fortfarande satt i! Åtminstone i vissa kretsar. Så när idén fördes på tal skrev utrikesminister Hochschild en promemoria till kung Oscar Bernadotte den **24 februari 1883** där han påpekade att Gustaf IV Adolf ju bar ”ansvaret för våra olyckor i detta århundrades början och främst däribland Finlands förlust”. Den lurade Hochschild – lika vilseledd som mängder av andra av det maliciösa nedsvärtandet i tre kvarts sekels tid av den landsförvisade Vasakungens eftermäle – irriterades över tanken att Gustaf IV Adolf nu skulle få vila i Riddarholmskyrkan nära Gustav II Adolf, särskilt då han ”förringat Sverige lika mycket som hans stora namne ökat det och gjort det frejdat”. Även statsminister Arvid Posse var inne på samma linje. Riksmarskalk Sparre¹⁸²¹ var dock mer öppen för idén. Med Sparre som moraliskt stöd skred Oscar till verket, och begärde in godkännanden från de hov i Europa som nu ansvarade för Vasarnas kvarlevor.

Vid ett möte på Sofiero den **29 augusti** för att lägga upp en genomförandeplan, betonade dock utrikesminister Hochschild för Oscar vikten av att överflytten av kistorna till Sverige ordnades *listigt* PR-mässigt. Frågan var så känslig, att det var viktigt att i kommunikationen med allmänheten pricka in motiven och *tonaliteten* helt rätt, för att förekomma kritik och ”missförstånd”. På lång sikt räknade som sagt Oscar med att handlingen skulle bedömas gynnsamt i historieskrivningen, men det var även centralt att på kort sikt undvika jobbiga åsikter och frågeställningar från media. Allting skulle därför paketeras som en ”familjeangelägenhet” och ”familjehögtid”, där alla inblandade var ”privatpersoner”. Och givetvis fanns inga biavsikter. Ren godhjärtighet, minsann. Ingen slug baktanke alls, lovar.

Kort därpå inleddes det praktiska organiserandet. Hela projektet hanterades med största diskretion. Allting skedde på svenska regimens villkor. Exempelvis fick *inga* tyska släktingar följa med till Stockholm, *inga* hedersbetygelser fick förekomma, ankomsten till Stockholm skulle ske vid en *folktom tidpunkt* så att all uppmärksamhet och nyfikenhet undveks, och *inga* inskriptioner på kistorna skulle förekomma som kunde sätta några fosterlandssvenska känslor i svallning.

¹⁸¹⁹ Louis (Ludvig) von Vasa (1832-1832)

¹⁸²⁰ Carin Margareta Bergström (Johansson) (1942-), svensk historiker och museiföreståndare

¹⁸²¹ Gustaf Adolf Vive Sparre af Söfdeborg (1802-1886), svensk hovman, ämbetsman och politiker

Oscar hade bråttom att ordna detta och ville få det avklarat redan hösten 1883. Så skedde emellertid ej av olika anledningar, utan transporten sköts upp till försommaren 1884.

När planerna kom till pressens kännedom på senhösten, visade det sig dock återigen att det skickligt och grundligt inpräntade falska narrativet om Sveriges historia kring 1808-1809 hade fäst så väl, att flera tidningar hårt kritiserade återbringandet och menade att det var ett skämt att ge Gustaf IV Adolf upprättelse för allt det onda han gjort för Sverige. Stamfadern Jeans, verktyget Wetterstedts och andra kollaboratörers propaganda och revisionism hade alltså varit synnerligen verkningsfull och verkligen bitit sig fast, den satt som berg!

Kistorna befann sig i det hertiglaga mausoleet i Gertrudfriedhof i staden Oldenburg i Niedersachsen, ungefär 40 km väster om Bremen i nordvästra Tyskland. Månaderna gick, men till slut var tiden inne. Mycket tidigt på tisdagsmorgonen den **27 maj 1884**, utanför det nordöstra hörnet av Gertrudfriedhof, hade en stor mängd människor samlats. Själva kyrkogården var avspärrad. Sex äldre herrar, som representerade tre olika hov, gick värdigt in i gravmonumentet redan klockan 06.¹⁸²² En av dessa, överhovpredikant Hansen, läste en bön och uttalade välsignelsen. Tre sarkofager lyftes sedan högtidligt ut ur gravkoret och upp på tre väntande likvagnar. Gustaf IV Adolfs likvagn var förspänd med sex hästar. Prins Gustav av Vasas likaså. Ludvig av Vasas vagn var förspänd med två hästar. Kortegen leddes av flera förridare. Män hade tagit av sina hattar. Folket stod i tyst vördnad. Bara hästhovarnas ödesmättade klappande hördes. När kortegen ej långt senare nådde fram till bangården vid tågstationen, lyftes sarkofagerna upp i en särskilt dekorerad vagn. Klockan 08:15 lämnade tåget Oldenburg.

Samma eftermiddag nådde tåget Lübeck. Där mottogs kistorna av en svensk tjänsteman på civildepartementet, Ekström¹⁸²³, och lastades var över på ångfartyget *Transit No 3*.

Men därmed var det slut på högtidligheterna. På den svenska sidan ägde inga hedersbetygelser rum. Efter att lasten rutinmässigt kvitterats av tjänstemannen, styrde fartyget ut på södra Östersjön.¹⁸²⁴

Torsdagen den **29 maj** strax efter klockan 07 på morgonen så gled *Transit No 3* tyst och stilla in mot Stockholm. Ankomsten skedde när huvudstaden låg nästan öde och inga människor var ute, helt enligt plan. Klockan 07:30 lade båten till vid kajen på Riddarholmen i Stockholm. Kistorna, draperade med svarta täcken, lastades ur och bars upp till Riddarholmskyrkan, men inte av några dignitärer utan av flottans meniga manskap. En liten handfull personer från slottet, utrikesministern, en kabinetssekreterare, Gemmingen och ett par till väntade vid kyrkporten. *Svenske kungen och statsministern var noterbart frånvarande*. Ingen allmänhet syntes till. Ingen press, exakt som det var tänkt. Det var viktigt att undvika all form av uppmärksamhet. Allt skedde tyst och diskret. Då skulle man ju från hovets desinformationsavdelnings sida vinna fritt spelrum att styra narrativet enklare i efterhand. Smart!

Väl inne i kyrkan höll den 35-årige prästen Fredrik Fehr¹⁸²⁵ ett kort tal, allmängiltigt, intetsägande och som *inte ens nämnde de tre avlidna vid namn*. Sedan hölls en bön, men *inte* för de tre i kistorna utan för kronprinsessan Victoria som låg gravid hemma på Stockholms slott. Man passade på att inflika i bönen att Victoria var en ättling av Vasa stam och nu hade "knutit

¹⁸²² Wilhelm Pleikard Ludwig **von Gemmingen** (1823-1903), överstekammarherre och utomordentligt sändebud från badiska hovet; Wolf(f) Siegfried Karl **von Lüttichau** (1834-1889), överhovmästare hos drottning Carola av Sachsen (Caroline Friederike Franziska Stephanie Amelie Cécilie von Vasa-Holstein-Gottorp, 1833-1907), prins Gustav av Vasas dotter; Friedrich Kurd **von Alten** (1822-1894), överstekammarherre i Storhertigdömet Oldenburg; Heino Henning Franz **von Heimburg** (1826-1901), hovmarskalk i Storhertigdömet Oldenburg; Berthold Wilhelm Gerhard **Römer** (1836-1905), ministerialråd i Storhertigdömet Oldenburg; Theodor Heinrich Fürchtegott **Hansen** (1837-1923), överhovpredikant i Storhertigdömet Oldenburg

¹⁸²³ Vollrath Elis Ekström (1818-1892), svensk tjänsteman

¹⁸²⁴ En anekdot i sammanhanget är att detta fartyg, strax efter Oscar IIs död, år 1908 bytte namn till *Bror Oscar*. Den 2 november 1916 torpederades *Bror Oscar* av den tyska krigsmakten och förliste.

¹⁸²⁵ Fredrik August Fehr (1849-1895), svensk teolog och präst

kärlekens förbund med *ädel konungason*”, d v s parat sig med kronprins Bernadotte.¹⁸²⁶ Några kransar lades på kistorna. Dessa kransar var från drottning Carola av Sachsen, kronprinsessan Victoria av Baden samt från storhertigen av Baden. D v s kransarna kom från Gustaf IV Adolfs barnbarn, barnbarnsbarn samt det badiska hovet. *Nota bene ingen krans, inga sista avskedsord, inte en tillstymmelse till respektfull symbolik från den svenska regimens sida, vare sig släkten Bernadotte eller det lika ynkliga svenska kabinettet.* Jävla banditer. Men helt karaktärsenligt.

Den korthuggna förrättningen avslutades med att kistorna sänktes ner i det gustavianska gravkoret. Återigen inga vördnadsbetygelser.

Sen var allt överstökad och slut.

Som redan framgått, så fanns ingen hjärtlighet, ingen altruism, ingen hederskänsla, ingen visad respekt från den svenska regimens sida i denna ritual, eller från den bernadotteska kungafamiljen privat. Noll, null, nada, zéro. *Rien.* Hemtransporten av liken, vilka anonymiserades t o m inne i kyrkan inför sista vilan i gustavianska gravkoret, gjordes av familjen Bernadotte blott och bart till *en iskylig teknikalitet*, bra att kunna åberopa i framtiden såsom ”en gärd av största försoning och respekt”, enligt det narrativ som man hade bestämt skulle gälla, och samtidigt neutralisera argumentet att familjen Bernadotte faktiskt behandlat denna familj fruktansvärt och gränslöst skändligt i flera decenniers tid.

Så, nu var alltså brottsplatsen uppstädad, eller åtminstone tillsnyggad, var tanken.

Den landsförvisade Vasafamiljen utslocknad på svärdssidan.

Ett barnbarnsbarn från samma familj ingift i Bernadottefamiljen.

Kistorna inhysta i Riddarkyrkan.

Perfekt. Allting landade så vackert till slut.

Kung Oscar tar i sina memoarer även skamlöst åt sig äran för att ha förlikat den gamla svenska kungaätten med den nya, och kallar – med en viss bismak av svart förolämpning – återbördandet av Gustaf IV Adolf, prins Gustav av Vasa och dennes son Ludvig av Vasa *i likkistor* för ett ”postumt upphävande av den landsflykt, som år 1809 drabbat en olycklig konung och hans hus”.

Ack så vackert resonerat, så ädelt.

Ack så rättänkande, och så poetiskt formulerat.

Bernadottefamiljens kalkyl var att nu måste väl allting vara förlåtet, allt gammalt groll glömt. Vem skulle väl någonsin efter detta kunna argumentera att Bernadottesläkten var och förblev illegitim innehavare av Sveriges tronföljd, efter dessa trick?

De historiker som än i vår tid, genom ovanstående omständigheter 1877-1884, lite förhastat drar slutsatsen att jaha, nåväl, då är allt klart och det finns inte längre något att käbbla om vilken ätt som är mer rättmätig än den andre eftersom de båda nu var amalgamerade till en och samma, missar några detaljer. Victoria av Baden var Vasaättling men ej tronarvinge. Den legitime svenske regenten vid denna tid, år 1881, var förvisso Victorias pappa, Fredrik I av Baden¹⁸²⁷. Men den legitime svenske tronarvingen var Victorias storebror, Fredrik II av Baden¹⁸²⁸. Man kan inte godtyckligt efter behov kalla vilken ättling som helst till Gustav Vasa för tronarvinge, i så fall skulle en kvarts miljon människor kunna göra anspråk på samma status. Den legitima grenen av Vasafamiljen, som äger den svenska tronföljden, stammar alltså ej från Victoria av Baden som, genom Oscar IIs arrangerade äktenskap för egna sonen utifrån politisk-strategiska motiv, giftes in i Bernadottefamiljen 1881.

Den legitima svenska kungaätten och tronföljden lever än idag kvar i södra Tyskland.

¹⁸²⁶ Det var alltså den blivande kung Gustaf V (Oscar Gustaf Adolf Bernadotte, 1858-1950) – mest känd för sin toppunkt i karriären *Haijbyaffären* – som man lite förhastat betitlade ”ädel”. Se kap 18 avsn 9.

¹⁸²⁷ Friedrich Wilhelm Ludwig von Baden (1826-1907)

¹⁸²⁸ Friedrich Wilhelm Ludwig Leopold August von Baden (1857-1928)

NORGE FÖRKLARAR FÖR OSCAR FREDRIK BERNADOTTE VEM SOM ÄGER MAKTEN

Den svensk-norska unionens blotta konstruktion var ett amatöralster. Våldigt skranglig. Ett självdikerat hedersdoktorsdiplom från Giessen, som betygade att innehavaren var "mycket klok" och innehade "en vidsträckt och exakt kunskap om saker som rör historia, statistik, statsvetenskap och nationalekonomi",¹⁸²⁹ förändrade inte karaktären av detta porösa kryckiga fuskbygge ett uns. Upphovsmannen var nämligen en klåpare utan arbetsdisciplin, noggrannhet, kunskap eller talang. Vittnesmålen är många. Bakom den teaterroll han spelade, *hänförelsen* från Pau, fanns ingen statsbyggarkonst. Unionen var från allra första början, och förblev, ett illusionsnummer. Denna "hemgift" till Sverige handlade inte om att skapa en seriös och bestående union värd namnet utan snarare om att, framhastat och nödtvunget, demonstrera en fasad som *verkade* ge stöd åt den dåvarande kronprinsens egna legitimitetsanspråk.¹⁸³⁰

Stamfadern var, trots sin egenkärlek, själv medveten om den hopjäktade unionens undermålighet. Detta framgår av flera uttalanden.¹⁸³¹ Norge hade ju under unionsförhandlingarna 1814 sett till att behålla *allt* självstyre, utöver de snävt avgränsade frågor som delvis skulle ligga hos kungen. Kommande generationer skulle alltså få en del att stå i, en och annan bristning att försöka lappa igen.

1872, samma år som stamfaderns barnbarn Oscar Fredrik Bernadotte tagit över som svensk-norsk regent under artistnamnet Oscar II när hans storebror Carl ej haft några *legitima* söner, hade en samlad opposition i Stortinget lagt fram ett förslag om att kungens statsråd skulle vara skyldiga att infinna sig i Stortinget och svara för sina handlingar. Förslaget hade röstats igenom. Vad detta handlat om var ett steg mot parlamentarism. I den förutvarande maktindelningen så hade den lagstiftande och verkställande makten varit relativt oavhängiga varandra. Kungen hade kunnat sätta vem han ville i sin ministär, och så länge denna hållit sig inom lagens ramar hade Stortinget haft föga makt över den politiska inriktningen.

Nu hade dock Stortinget 1872 beslutat att statsråden måste närvara vid Stortingets överläggningar och direkt svara för sina handlingar inför Stortinget. Detta skulle ge Stortinget inflytande över den verkställande makten samt möjlighet att kunna påverka vem kungen satte i sin ministär. Poängen hade varit att regimen ej längre skulle ha blancofullmakt att agera självrådande och på armlängds avstånd i Stockholm, utan att den verkställande makten framgent måste vara tvungen att ha den lagstiftande maktens förtroende, eller åtminstone tolereras av den. Det hade rört sig om ett förslag till en grundlagsändring som skulle innebära en politisk maktförskjutning från kungen till Stortinget, eller som stortingsledamoten Johan Sverdrup formulerade det 1872, "att all makt och kraft samlas här i denna sal till avgörande av samhällets högsta och viktigaste angelägenheter".

Kung Oscar i Stockholm hade lagt in sitt veto mot detta stortingsbeslut. Stortinget hade dock förnyat sitt principiella ställningstagande 1874 med blott några smärre tekniska ändringar. Identiskt samma beslut som det 1874 hade sedan antagits av Stortinget 1877 och 1880, men med samma resultat varje gång, nämligen kungens veto. Men eftersom Stortinget röstat igenom denna grundlagsändring i oförändrad form *vid tre tillfällen*, så hade ju detta inneburit, enligt konstitutionen, att ändringsförslaget blivit gällande grundlag, veto eller ej! Tji!

Stamfaderns barnbarn Oscar Fredrik Bernadotte – likt ett småbarn som vägrar acceptera spelets regler när det förlorar – hade emellertid vägrat att sanktionera denna grundlagsändring, då han menat att hans vetorätt var absolut, oinskränkt, i grundlagsfrågor. Stortinget hade ej köpt

¹⁸²⁹ Se kap 2 avsn 24

¹⁸³⁰ Se kap 21 avsn 1, 3, 5, 7 och 9

¹⁸³¹ Se t ex kap 21 avsn 3 (7 oktober 1814)

denna manöver utan 1883 beslutat om riksriättsåtal mot statsråden, ”kungens rådgivare”. Under vårvintern 1884 hade riksriätts domar kommit, där de flesta regeringsmedlemmarna dömts för lustiga sina platser och fällts till stora böter.

Kungen försökte efter riksriättsaken utnämna en ny konservativ norsk regering, utan framgång. Till slut måste han ge efter för Stortinget. Den **26 juni 1884** utnämndes en ny norsk regering vars främste ledamot blev ingen mindre än oppositionsledaren Johan Sverdrup. Den **1 juli** sanktionerades kungen till slut, nödtvunget, grundlagsändringen. Författningsstriden var slut och parlamentarismen hade segrat.

Norge hade därmed tydligt förklarat för Oscar Fredrik Bernadotte – då han inte själv verkade förstå detta, antingen intellektuellt oförmögen därtill eller också full av makthbris likt sina lika bernadotteska företrädare – vem som bestämde. Desintegrationen av Oscars farfars, stamfaderns, patetiska kreation accelererade. Slutet på unionen var nu bara en tidsfråga.¹⁸³²

Kapitel 25 avsnitt 19

REBELLER

Händelserna och de fetstilade datumangivelserna i detta avsnitt gör ett avsteg från det strikt kronologiska system som tillämpas i resten av boken, och är i detta avseende fristående.

Fredrik Theodor Borg¹⁸³³ var demokrativän och republikan. Och en rebell. Lördagen den **26 januari 1884** – på självaste stamfaderns födelsedag, lustigt nog – lade Borg i riksdagens andra kammare fram en motion om kvinnlig rösträtt. Frågan om kvinnlig rösträtt var inte ny utan hade rests i olika former tidigare, men denna gång var kravet mer explicit och ideologiskt skarpt formulerat. Borgs motion argumenterade för att ”de hos oss i det närmaste politiskt rättslösa klasserna i intet avseende framstått såsom ovärdiga fulla politiska rättigheter”. Motionen hänvisades den **27 januari** till konstitutionsutskottet. Detta utskott, med sin fläckiga historia som sträcker sig ända till våra dagar, avstyrkte den **28 mars** Borgs förslag med motiveringen att svenska kvinnor ju själva inte begärt att få rösträtt, så därför kunde väl detta ej vara en särskilt angelägen fråga för dem. Den **5 april** behandlades utskottets betänkande i kamrarna. Första kammaren gick givetvis på utskottets linje utan debatt, frågan administrerades bara förbi. Andra kammaren biföll utskottets hemställan med röstsiffrorna 53-44. Riksdagen avvisade alltså i båda kamrarna Borgs vision.

Omröstningen i andra kammaren ingav dock ett visst *hopp* då 44 ledamöter, inte så långt ifrån hälften, uppvisade demokratisk hederlighet då de faktiskt satte sig emot den nedärvda särbehandlingen av hälften av Sveriges befolkning. Den moraliska rätten skulle, förr eller senare, segra. Även fastän Borgs motion avsågs, visade siffrorna i andra kammaren att vågskålen snart kunde tippa över åt andra hållet.

Nu över till en annan rebell.

Den **27 september** samma år kom novellsamlingen *Giftas* ut av August Strindberg. Denna innehöll från kritik av äktenskapsinstitutionen, feminismen, öfverheten, staten, och framför allt, återigen, den *inbilskhet* och det *hyckleri* som genomsyrade det samhälle han såg framför sig. En av dessa laddade noveller har titeln *Dygdens lön*. Ett stycke handlar om hur berättelsens huvudperson Theodor Wennerström, 15 år gammal, börjar vakna upp och förstå förälskelsens

¹⁸³² Jmfr kap 23 avsn 9, 21; kap 24 avsn 8; kap 25 avsn 13, 20

¹⁸³³ Fredrik Theodor Borg (1824-1895), svensk tidningsman och politiker

kraft och livets stora möjligheter, där han står precis på tröskeln till den stora fascinerade världen. Strindberg skriver med sarkasm:

”Vad hindrade honom? Hans uppfostran, som icke lärt honom något nyttigt; hans sociala ställning, som förbjöd honom gå ner till handarbetet; kyrkan, som icke fått hans ed på att vara prästerskapet trogen; staten, som icke fått hans ed på att vara Bernadotte och Nassau¹⁸³⁴ trogen; skolan, som icke ännu fått dressera honom för att vara mogen för universitetet; överklassens hemliga ordensförbund mot underklassen; ett helt berg av fånigheter låg över honom och hans ungdom.”

Lite senare angriper Strindberg indoktrineringen i den svenska skolan:

”Och denna bildningsanstalt, som skulle förädla honom till inträde i samhället, vad lärde den, och hur förädlade den? Läroböckerna var endast samt och synnerligen skrivna under överklassens kontroll och gick alla ut på att få underklassen att tillbedja överklassen. --- Nej, i sanning, de unga var icke nog fördärvade ännu att kunna genomskåda hela denna gränslösa utsträckning av bedrägeriet och dess fördelar. --- Vilken eländig maskerad denna skola! Icke en enda av ynglingarna trodde på välsignelsen av att uppräknade hatade konungar, lära sig obrukbara språk, att bevisa axiomer, definiera självklara saker...”

Strindberg ger sig sedan på svenska kyrkan, som skildras som dogmatisk, auktoritär samt oerhört manipulativ och förnuftsvidrig:

”Så gick han upp på sin kammare och satte sig att läsa en skrift av Schartau¹⁸³⁵, som han fått av prästen. Den handlade om *förnuftets fåfänglighet*. Här, just i denna sista punkt där han trodde sig kunna komma ur det oklara, här släcktes ljuset. Förnuftet, med vilket han stundom erfor ett svagt hopp att kunna ta sig ur de mörka bergen, även *det* var synd; mer synd än allt annat, ty det reste sig mot Gud, ville begripa det som icke skulle begripas! Varför ‘det’ icke skulle begripas, det stod icke, men det var väl därför, att i samma stund ‘det’ var begripet, var bedrägeriet upptäckt.”

Den neurotiske pastorsadjutanten som ledde Theodors konfirmationsläsning beskrivs som ”en ung, blek, mager karl, med utslag i ansiktet och urvattnade blå ögon”. Den skarpaste attacken på det kyrkliga bigotteriet levererar Strindberg när han beskriver själva konfirmationsakten och nattvarden:

”Så blev han konfirmerad på våren. Det uppskakande uppträdet, då överklassen tog ed av underklassen på Kristi lekamen och ord, att den senare aldrig skulle befatta sig med vad den förra gjorde, satt länge i honom. Det oförskämda bedrägeriet som spelades med Högstedts¹⁸³⁶ Piccadon¹⁸³⁷ à 65 öre kannan¹⁸³⁸ och Lettströms¹⁸³⁹ majsoblater à 1 kr skålpundet,¹⁸⁴⁰ vilka av prästen utgavs för att vara den för över 1800 år sedan avrättade folkuppvigglaren Jesus av Nasarets kött och blod, föll icke under hans reflexion, ty man reflekterade icke den tiden, utan man fick ‘stämningar’.”

Åtal väcktes mot Strindberg för brott mot tryckfrihetsförordningens § 3 punkt 1; ”hädelse mot Gud eller gäckeri av Guds ord eller sakramenten”. Vilka som låg bakom detta åtal hölls hemligt. Många trodde att det var den inbilske och småsinte Oscar Bernadotte – alltså Oscar II – vilket bedömts som troligast. Strindberg hade dock huvudparten av svenska folket på sin sida.

¹⁸³⁴ Sophia Wilhelmine Marianne Henriette von Nassau (1836-1913), svensk drottning

¹⁸³⁵ Henric Schartau (1757-1825), svensk präst och väckelsepredikant

¹⁸³⁶ *Högstedt & Co* var en vinhandel etablerad 1850, adress Regeringsgatan 32; innehavare Per Fredrik Högstedt (1826-1890).

¹⁸³⁷ pikardon = ett sött, relativt svagt muskatvin från trakten av Montpellier

¹⁸³⁸ ”65 öre kannan” år 1884 motsvaras år 2020 av ca 16 kr/liter (KPI), 50 kr/liter (guldprisindex) alt 280 kr/liter (arbetarlöneindex)

¹⁸³⁹ *Frans Th Lettströms The-, Vin- och Specerihandel*, adress Drottninggatan 29; innehavare Frans Theodor Lettström (1814-1898).

¹⁸⁴⁰ ”1 kr skålpundet” år 1884 motsvaras år 2020 av ca 150 kr/kg (KPI), 470 kr/kg (guldprisindex) alt 2700 kr/kg (arbetarlöneindex)

Dagens Nyheter kommenterade den **16 oktober** att "Strindbergs skrifter trängt ned genom alla samhällslager och lagt månet framtidensfrö i en tacksam jordmån". Lördagen den **20 oktober** på morgonen anlände Strindberg själv från Schweiz för att närvara vid rättegången, och mottagandet av stockholmarna var storartat. Tidningen *Tiden* skrev:

"Den rymliga perrongen vid Centralstationen var till trängsel fylld av en folkmassa, som utan överdrift torde kunna uppskattas till över 1000 personer. Alla samhällsklasser var här representerade: arbetare, studenter, de fria yrkenas idkare, även en och annan ämbetsman tycktes kompromettera sig bland dem, som hyllade den för religionsbrott åtalade; många damer syntes även. När tåget äntligen brusade in och Strindberg blev synlig på plattformen till en av vagnarna, blek och rörd vid anblicken av de skaror, som skyndat att hälsa och hylla honom, brast jublet löst, och hänförda leve- och hurrarop följde det ena på det andra."

Den **17 november** på eftermiddagen föll domen. Stockholms rådhusrätt *frikände* Strindberg. Författaren hyllades av en skara som åtföljt honom till Grand Hôtel. *Aftonbladet* rapporterade samma kväll:

"...utsteg han där och tackade för en hyllning, som han ej tog åt sig, utan betraktade såsom en glädjeyttring över *den fria tankens seger*."

Följande dag, den **18 november**, lämnade han Stockholm och reste åter till Schweiz. Likaså denna gång hade många människor samlats för att hylla honom, och man hurrade åtskilligt. *Aftonbladet* igen:

"När tåget satte sig i rörelse hördes ett sista starkt hurrarop, hattar svängdes i luften och folkmassan trängde på för att så länge som möjligt kunna se den bortfarande författaren, som från vagnens plattform mottog hyllningarna samt tog farväl av de talrika vännerna."

Några månader senare skriver Strindberg i ett brev från Schweiz hem till brodern Axel:

"Monarkin demoraliserar överallt där den finns!"

Strindberg var en rebell¹⁸⁴¹ i ordets verkliga bemärkelse. En rebell som det slumrande Sverige så utomordentligt behövde.

Och i slutet av året inträffade en annan händelse av rebelliskt slag.

Onsdagen den **3 december** klockan 18 på *Läkarsällskapets hus*¹⁸⁴² i Stockholm hölls det konstituerande sammanträdet för ett nytt sällskap, *Fredrika Bremer-förbundet*. Ungefär 100 personer var närvarande. Syftet med denna rörelse var "att med förenade krafter verka för den svenska kvinnans höjande i intellektuellt, sedligt, socialt och ekonomiskt hänseende". Förbundet, där Sophie Adlersparre var en av de pådrivande, avsåg att bli en levande minnesvård över banbryterskan Fredriks Bremer, som arbetat för den svenska kvinnans erkännande och jämlikhetsstatus.

Fastän detta förbund hade helt andra ingångspremissor i just kvinnofrågor än August Strindberg, så fanns där ändå en mer allmän gemensam nämnare, nämligen deras opposition mot befintliga maktstrukturer och skenheliga maktbevarande sk "normer" i det riggade svenska samhället. En protest mot *systemet* och etablissemanget.

Den svenska pyramidspetsens humbugscentral, regimens *Sanningsministerium*, hade inte längre monopol på debatten och narrativet. Detta visades år artonhundraåttiofyra.

---

¹⁸⁴¹ rebell = person som gör uppror eller motstånd mot något; person som bryter med eller gör uppror mot eller icke vill följa vedertagna regler eller gängse åsikter eller sociala normer; person som opponerar sig eller sätter sig upp mot sina överordnade eller en etablerad överhet

¹⁸⁴² Nuvarande adress Jakobsgatan 19

99,95% AV NORRMÄNNEN RATAR UNIONEN MED SVERIGE

Stamfader Bernadottes inkompetenta klåparaktiga hafsverk knakade. Vetostriden 1884¹⁸⁴³ hade bara varit en förfäkting. Oenigheten bestod. Oenigheten tilltog.

Norge hade vid denna tiden vuxit fram till en stor sjöfarts- och internationell handelsnation, i en tid av kraftig industrialisering. Norge expanderade sin handel över hela världen. Norrmännen var frihandelsorienterade och stod i behov av ett konsulatväsende som kunde understödja dessa norska intressen utomlands. Samtidigt hade Sveriges konkurrenskraft eftersatts, bl a till följd av en sorgligt senfärdig utbyggnad av järnvägen.¹⁸⁴⁴ 1888 hade Sverige därför antagit en mer protektionistisk handelspolitik.

Unionens befintliga nätverk av konsulat var främst anpassat efter relativt inskränkta svenska politiska intressen, och hade en mer gammalmodig diplomatisk snarare än modern kommersiell inriktning. Dessa konsulat befolkades dessutom med tämligen oerfaren, handfallen personal. Norska skeppsredare och affärsmän blev därför alltmer missnöjda med hur de svensk-norska konsulaten likgiltigt styrdes från Stockholm. Allt skarpare krav restes i Norge på att man skulle inrätta ett *eget* konsulatväsende, för att bättre kunna tillvarata norska handelsintressen. Underförstått var detta också ett krav om att Norge så småningom skulle få en egen utrikesminister. Partiet *Venstre* drev konsulatfrågan kraftigt 1891, och Stortinget beslutade den **1 mars 1892** att konsulatfrågan var ett uteslutande norskt spörsmål, som man rådde själva över. Den **10 juni** beslutade man att etablera separata norska konsulat i utlandet.

Norges anspråk ledde inledningsvis till att kung Oscar lade in sitt veto mot Stortingets deklaration och undvek därmed att unionsfrågan ställdes på sin spets där och då, men stämningen mellan länderna blev alltmer spänd, och det talades om ett rent norskt *hat* mot den svenska regimen. Hemma hos familjen Bernadotte på slottet var det mycket nervöst. Skulle man visa medgörlighet eller sätta hårt mot hårt? I media var frågan brännhet, debatten var hätsk. Regimtrogna svenska tidningar ställde sig givetvis bakom den storsvenska unionslinjen, medan den liberala pressen visade sympati för norrmännens sak. Tidningen *Social-Demokraten* i Stockholm publicerade den **1 juli** en artikel av Hjalmar Branting¹⁸⁴⁵ med rubriken *Ett steg mot republiken* som sade:

”Hela stridens orsak och upphov är den nu bestående *kungsunionen* . Vi har nu kommit till en punkt, där dennas kompletta oduglighet för sitt uppgivna ändamål – att åstadkomma endräkt och förbrödring mellan folken, till större trygghet utåt – borde visa sig slående tydligt även för de blindaste. --- Det finns ingen norsk kung, ty när det gäller sitter på den skröpliga norska tronen en svensk intressent! Kan vi undra över om en union på sådana villkor, och en svensk kung, som alltid är ett hinder, aldrig en främjare, måste synas allt flera norrmän som enbart skadlig? --- I den strid, som nu börjat, kommer norska folket ofelbart att än en gång kväsa det kungliga vetots upprorsförsök.¹⁸⁴⁶ --- Kungsunionen har blivit ohållbar, *den söndrar vad den borde förena.* ”

Den förestående skilsmässan hade varit uppenbar för många redan 1814,¹⁸⁴⁷ men nu drog det så ihop sig till skarpt läge.

Konflikten stegrades markant några år senare. Den **11 maj 1895** beslutade Sveriges riksdag att upphäva den s k mellanrikslagen, det avtalsverk som reglerade den interna handeln inom unionen. Detta hade väsentliga negativa konsekvenser för norska exportföretag på den svenska

¹⁸⁴³ Se kap 25 avsn 18

¹⁸⁴⁴ Jmfr t ex kap 24 avsn 5; kap 25 avsn 4, 11, 16

¹⁸⁴⁵ Karl Hjalmar Branting (1860-1925), svensk politiker och tidningsman

¹⁸⁴⁶ Jmfr kap 25 avsn 18

¹⁸⁴⁷ Se t ex kap 21 avsn 1, 3, 5, 7 och 9

marknaden. I Norge häcklades den påtvingade unionen, högljuddare krav restes på ökad självständighet och befrielse från den svenska tvångströjan. Partiet *Venstre* förordade en konfrontativ s k ”knytnävsolitik”, där man ville pressa fram etablerandet av ett eget konsulatväsende oavsett vad Oscar eller någon annan svensk tyckte om den saken. Men samtidigt fanns en bredare oro i Norge för vad Bernadotte i Stockholm då kunde ta sig för, inklusive ett militärt ingripande in på norskt territorium. Den **7 juni** antog Stortinget ett principbeslut som deklarerade en avsikt att inleda *förhandlingar* med Sverige om ”upprättandet av särskilt konsulatväsen och särskild utrikesstyrelse för vartdera av rikena”. Detta var lika med en norsk diplomatisk reträtt inför ett påtagligt svenskt krigshot. Norge, militärt underlägset, var tvunget att backa ner i konsulatfrågan, men kort därpå, den **25 juli** samma år, beslutade Stortinget däremot att anslå extraordinära summor för att stärka sin egen militära förmåga, inklusive upprustning av fästningarna Kongsvinger och Fredriksten samt ett antal fort i gränstrakterna mot Sverige...

Mitt i allt detta skedde en snabb utveckling på andra områden i Norge. Den **18 juli 1896** antog Stortinget en lag om *allmän rösträtt* i kommunalval för alla män med beskattningsbar inkomst. Den **27 juli** sanktionerades lagen av den norska regeringen. Den **21 april 1898** fattades beslut om att alla norska män över 25 år, utan krav på inkomst, ägde rösträtt i kommunalval och i val till Stortinget. Och den **10 december** samma år – på Bernadottedagen¹⁸⁴⁸ – ändrade den norska regeringen ensidigt, *utan* den svenske kungens sanktion, den norska flaggan så att unionsmärket togs bort. Kvar blev en ren norsk flagga utan någon blågul symbol uppe i ena hörnet. Flera inom det svenska etablissemangen såg med oro på denna utveckling av det skäl, att de befarade att de så tydligt uttalade demokratitendenserna och andan av uppstudsighet skulle sprida sig till Sverige.

Förhållandet mellan Norge och Sverige blev under seklets sista årtionde ytterst infekterat och kontroversiellt. Inte bara samtidens politiker, ledarskribenter och debattörer tvistade om unionens framtid, utan även många akademiker drogs in i diskussionen. Norges och Sveriges tyngsta historiker, statsvetare och ekonomer gav sig in i debatten. Bland dessa återfinns namn som Oscar Alin, Nils Edén, Nils Höjer, Rudolf Kjellén, Ernst Sars¹⁸⁴⁹ och Yngvar Nielsen. Vad som dock är mycket tydligt och remarkabelt i den uppsjö av akademisk litteratur som avhandlade unionsfrågan och unionens framtid på 1890-talet, är hur stor del av dessa analyser som, för att förklara vad som skett och vad som skulle ske, gick tillbaka till märkesåret 1814 och en granskning av Kieltraktaten i januari, Eidsvollkonstitutionen i maj, Mosskonventionen i augusti och den reviderade grundlagen i november. *Den övervägande ståndpunkten i den stora debatten på 1890-talet menade att själva grundkonstruktionen av unionen var konturlös, diffus och instabil redan från början!* Skaparen av unionen – han som var hedersdoktor från Giessen i en massa olika hittepåmnen – hade efterlämnat en *kuliss*, men inte mycket mer än så. De tunga juridiska och statsvetenskapliga analyserna på 1890-talet landade i princip uteslutande i, att *grunden* för unionen var oskickligt, ansvarslost och svajigt anordnad, och att unionsbygget var snudd på *en bedräglig konstruktion i sig självt, ett fuskbygge*.

Unionens upphovsman stamfader Jean Bernadotte skulle givetvis aldrig acceptera denna kritik själv – eftersom karln var narcissist och ej kunde ta kritik över huvud taget – men eftervärldens omdöme ställer det i alla fall tämligen utom tvivel att den svartkrullhårige charlatanen från Pau varit totalt okvalificerad för uppgiften. Hela legitimitetskvittot för Bernadottesläktens behörighet till den svenska tronföljden – Jeans s k union – var ett luftslott, en bluff.

¹⁸⁴⁸ Se kap 4 avsn 15

¹⁸⁴⁹ Johan Ernst Welhaven Sars (1835-1917), norsk historiker och politiker

De första åren på 1900-talet förflöt relativt stilla vad avsåg unionen och brukar betecknas som unionens "indiansommar". Eller kanske lugnet före stormen. Men redan 1902 inleddes förhandlingarna i konsulatfrågan. Den **28 maj 1904** översände Norges regering till Sveriges statsminister Erik Gustaf Boström¹⁸⁵⁰ ett konkret lagförslag om ett särskilt norskt konsulatväsen. Ett halvår senare, den **26 november**, lämnade Sverige ett motförslag, som den norska regeringen förkastade. Efter ytterligare några turer fram och tillbaka så strandade den **7 februari 1905** de svensk-norska förhandlingarna i konsulatfrågan. Den **8 april** inlämnade den konfrontative svenske statsministern Boström sin avskedsansökan, och sade sig därmed vilja underlätta fortsatta förhandlingar. Den **17 april** avvisade den norska regeringen förhandlingar om unionen som sådan, så länge som konsulatfrågan inte var löst. Den **23 maj** fattade Stortinget beslutet att upprätta ett eget norskt konsulatväsende. Oscar Bernadotte vägrade emellertid att sanktionera denna lag och lade den **27 maj** in sitt veto. Den norska regeringen vägrade att kontrasignera kungens beslut. De norska statsråden lämnade även in sin avskedsansökan, då de ansåg Oscars nekade sanktion var en "förnekelse av rikets suveränitet". Oscar vägrade dock att ta emot massuppsägningen, eftersom han inte på kort tid skulle lyckas hitta ersättare och bilda en ny regering. Han var alltså oförmögen att bilda en ny norsk regering, vilket var ett av hans åligganden enligt grundlagen.

Tisdagen den **6 juni** – på självaste den svenska nationaldagen¹⁸⁵¹ – meddelade den norska regeringen till kung Oscar att den ämnade underrätta Stortinget att den inte kunde sitta kvar. Detta ledde till att Stortinget onsdagen den **7 juni** enhälligt deklarerade att unionen var upplöst:

"Då statsrådets samtliga medlemmar har nedlagt sina ämbeten, då hans majestät kungen har förklarat sig ur stånd att skaffa landet en ny regering, och då den konstitutionella kungamakten således utträtt ur verksamhet, bemyndigar Stortinget medlemmarna av det idag avgångna statsrådet att tills vidare som norsk regering utöva den kungen tilldelade myndigheten i överensstämmelse med norska rikets grundlag och tillämpliga lagar – med de ändringar som nödvändiggörs därvid, att *föreningen med Sverige är upplöst till följd av, att kungen har upphört att fungera som norsk kung.*"

Oscar Fredrik Bernadotte – artistnamn Oscar II, stamfaderns barnbarn – var detroniserad som norsk kung.

Hoppsan!

Den svenska regimen reagerade såsom maktfullkomliga regimer alltid gör när folkgrupper gör manifestationer eller anordningar för större frihet, d v s de underkänner frihetsrörelsen, kallar den olaglig, eventuellt kallar aktörerna för olika tillmälen som t ex "insurgenter", "lagbrytare" eller liknande. Svenska utrikesdepartementet expedierade sålunda snabbt samma dag, klockan 18:30, ett telegram till samtliga svensk-norska beskickningar i hela världen:

"Kommunicera till den regering hos vilken ni är ackrediterad att hans majestät kungen inte erkänner den provisoriska regering som *illegalt* inrättats i Norge av Stortinget. Ni ska därför ej ingå någon relation med Oslos provisoriska regering och ni utför inte någon instruktion given av denna."

Stortinget ville sända en deputation till Oscar Bernadotte i Stockholm, men denne svarade kaxigt i ett telegram torsdagen den **8 juni** att han "icke erkänner de *revolutionära* steg" som Stortinget vidtagit.

Bernadotten i Stockholm hade förlorat, men såsom dåliga förlorare brukar reagera, så blev hans beteende hämndlystet, obstinat och osande arrogant.

¹⁸⁵⁰ Erik Gustaf Bernhard Boström (1842-1907), svensk politiker och godsägare

¹⁸⁵¹ Det årliga högtidlighållandet av den 6 juni som svensk nationaldag sägs ha initierats av Artur Hazelius (se kap 25 avsn 15) år 1893, fastän dagen inte fick formell status som nationaldag förrän 90 år senare.

Andra staters reaktioner var inledningsvis avvaktande, men redan tidigt märktes förståelse, sympati och stöd för Norges sak. Den tyske kejsaren Wilhelm II¹⁸⁵² sade denna torsdag i ett privat uttalande om den utspelade Oscar II:

”Vi har medlidande med den gamle mannen, men hjälpa honom kommer vi inte.”

Svenska folket var för vekt menade han:

”Mähän!”¹⁸⁵³

Dagen efter, fredagen den **9 juni** klockan 18:45, fyllde regimen i Stockholm på men ännu ett telegram som utgick från UD till svenska-norska beskickningar i världen, att ingen enskild konsult fick ”träda i förbindelse med eller efterkomma föreskrifter av den *olagliga* regeringen i Norge”.

Stamfaderns sonson – den 76-årige gubben Oscar Fredrik Bernadotte, född 1829 i en tid när stamfadern utkämpat sina egna strider mot Norge och dess frihetssträvande folk¹⁸⁵⁴ – var desperat.

Bollen var emellertid i rullning och utvecklingen omöjlig att stoppa. Detta insåg ganska snart även flera i den svenska regimen i Stockholm. Målet blev därför att minimera skadorna av unionsupplösningen, inte minst PR-mässigt för den svenska regimen, och det restes även synpunkter på att man måste förhindra Norge från att nu bli en *republik*, ve och fasa, då ju detta skulle sätta ett farligt prejudikat för Sverige vars samhällskonstruktion ju vilade på tjugusiga feodala traditioner. I ett cirkulär den **23 juni** från UD i Stockholm till alla svensk-norska beskickningar i hela världen så fördömdes ”*statsvälningen*” i Norge, och man hävdade att efter den ”planlagda *statskuppen*” så hade Sverige ”enligt allmänt erkända rättsgrundsatser” – en typisk svensk politisk snömosformulering utan klarhet eller verklighetsförankring, rent nonsens – rätt att återställa unionsordningen med militärt våld, d v s ett svenskt militärt krig mot juntan i Oslo, men eftersom den ack så ädle kung Oscar Fredrik Bernadotte ville undvika ett ”broderskrig”, så var man nu villig att förhandla om en unionsupplösning. Man erkände dock fortfarande inte den ”olagliga” regeringen i Oslo.

Den svenska regimens PR-maskineri hade sålunda börjat tugga sin patetiska *damage management*¹⁸⁵⁵. Detta var det narrativ som skulle ut i världen. Så fint, så vackert och storsint resonerat i Stockholm.

Men snart insåg man i den svenska regimen att denna tröghet innebar väsentliga risker. Dels kunde andra stater hinna före med att erkänna Norge som suverän stat utan svensk statschef, dels växte den allmänna opinionen till Norges förmån. Båda dessa faktorer kunde ha mycket negativa följder för den svenska kungamakten, eller för den delen hela familjen Bernadotte.

För att rädda kung Oscars image, föreslog den svenska regimen den **19 juli** till Stortinget att en folkomröstning i Norge om en eventuell unionsupplösning ”skulle göra gott intryck i Sverige”, d v s ett utlåtande från det norska folket skulle ge den svenska regimen ett *alibi*, en undanflykt för att aktivt samverka till separationen. Parallellt med detta hade dock den svenska regimen insett det oundvikliga och ända sen midsommar uppgjort relativt detaljerade planer för skilsmässan.

Norge gick med på detta. Redan den **27 juli** godkände Stortinget att en folkomröstning skulle hållas, och den **28 juli** fastställdes datumet för denna, en söndag bara ett par veckor senare.

Och så blev det då dags.

¹⁸⁵² Friedrich Wilhelm Victor Albert von Hohenzollern (1859-1941), tysk kejsare (artistnamn Wilhelm II)

¹⁸⁵³ I original ”Schlappschwänzel”, vilket närmast kan översättas som mähän, mesar, ynkryggar, krakar, fjollor. *Sverigebildens utomlands...*

¹⁸⁵⁴ Se kap 23 avsn 21

¹⁸⁵⁵ *damage management* (damage control) = skadebegränsning inom krishantering för att begränsa skadan och den negativa påverkan av en kontroversiell händelse, ett uttalande eller ett avslöjande på personens, varumärkets, organisationens (etc) anseende, trovärdighet, publika image, lojalitet hos dess underordnade, finansiella ställning o s v

Söndagen den **13 augusti** hölls i Norge denna folkomröstning om unionsupplösningen, för att i efterhand bestyrka Stortingets agerande med den allmänna folkviljan, och för att ge den svenska regimen en förevändning, ett PR-mässigt viktigt alibi inför den svenska hemmaopinionen till att samarbeta.

Det var en strålande sommardag. Folkomröstningen öppnade klockan 13. I många städer var vallokaler utsmyckade med norska flaggor och ordet "JA!", till självständighet, i stora bokstäver på väggen ovanför valurnan. Patriotiska slagord som "Norge är vårt" eller "Fritt ska landet vara" prydde vallokalerna. Musikorkestrar och sångföreningar framförde norska sånger. Bordet som urnan stod på var ofta svept i norska flaggan och prytt med röd-vit-blåa blommor. Att sidoarrangemangen kring omröstningen inte var inte neutrala torde väl stå klart. Dessutom fanns på flera platser endast tryckta röstsedlar för ja-alternativet, så att de som röstade nej i efterhand skulle förrådas av sin handstil.

Valutslaget blev ganska tydligt, kan man säga. Man räknade till 368 208 röster *för* en unionsupplösning och *för* norsk självständighet. Endast 184 röster emot. Valdeltagandet var 85,4% av de röstberättigade. Sålunda hade 99,95% av de röstberättigade norrmännen ratat unionen.¹⁸⁵⁶

Av de 184 som röstat nej till norsk självständighet, och som öppet tillkännagivit sin åsikt, fick samma kväll flera hembesök när stora folkmassor samlades utanför deras hus. Folkmassorna skrek skällsord, rev ner staket och trampade in i trädgården, kastade sten och skrek "förrädare!".

Den svenska förödmjukelsen var total.

Något måste göras. Den svenska regimen inledde genast en propagandaoffensiv i Europas huvudstäder, där akademiker och skribenter engagerades för att göra den europeiska pressen mer positiv till Sverige och Sveriges "krav" på Norge. Spegelfäkteri. Men *Sverigebilden utomlands* var allt. Ängsligheten över att tappa i anseende. Att rakryggat, prestigelöst och uppriktigt erkänna att man från svenskt håll gärna hade sett en fortsättning på unionen men att den norska nationalviljan var tydlig och att man nu böjde sig för den, och önskade sina grannar norrmännen lycka till i framtiden, kunde ju givetvis inte gå för sig. Åh nej, så mycket kurage, prestigelöshet och egen trygghet har svenska politiker aldrig haft! Här skulle dribblas och skruvbollas för att vinna PR-kriget. Att rakt och ärligt medge svenska förlust i unionsfrågan var den svenska regimen inte stor nog för. Det hela var givetvis ett bakslag för Sverige, men den osnutna svenska regimen vägrade givetvis att kalla det hela för ett bakslag, utan nyspråk, bortförklaringar, tomma pladderutläggningar¹⁸⁵⁷ och eufemismer.

Fuskaren Jean Bernadottes legitimitetskvitto – den s k unionen, dödfödd från start – var nu definitivt död, men den svenska regimen var givetvis för stolt och självgod att erkänna detta utan piruetter.

Den **22 augusti** begärde det norska Stortinget förhandlingar med Sverige om unionens upplösning. Den **30 augusti** anlände de norska delegaterna till Karlstad inför dessa förhandlingar, som hölls i Frimurarelogen¹⁸⁵⁸ med start den **31 augusti** klockan 13. Situationen var spänd, och delar av den svenska och norska armén och flottan mobiliserades, sneglandes på

¹⁸⁵⁶ 1877 hölls en folkomröstning på den svenska koloniön Saint Barthélemy i Västindien om huruvida öborna ville tillhöra Sverige eller Frankrike. Av de 352 invånare som röstade så ville endast *en* person fortsatt tillhöra Sverige. 351 personer, motsvarande 99,7% av de röstande, ville alltså lämna Sverige och istället tillhöra Frankrike. Den 16 mars 1878 halades den svenska flaggan på ön för gott och trikoloren hissades istället.

¹⁸⁵⁷ Just grenen "tomma pladderutläggningar" som intervjuvar på raka frågor som kan och *ska* besvaras med blott ett ja eller ett nej, är en gren som moderna svenska politiker på senare år visat utomordentliga talanger i, och där de ständigt överträffar sig själva – och förbluffar publiken. Deras personliga kommunikationsstrategier och kommunikationskonsulter måste ha jobbat oerhört hårt för att driva utvecklingen dithän där vi hamnat nu, nämligen nära nollnivån i fråga om anständighet, ansvar och respekt för väljarna.

¹⁸⁵⁸ Nuvarande adress Tingvallagatan 15

händelseutvecklingen. Efter en veckas samtal avbröts förhandlingarna i Karlstad men återupptogs igen efter några dagar. Den **23 september** hade man emellertid nått ett resultat, och klockan 18:15 undertecknades *Karlstadskonventionen* som innebar slutet på unionen. Den **9 oktober** godkändes denna konvention av Stortinget och den **13 oktober** av riksdagen varefter Oscar Fredrik Bernadotte, stamfaderns sonson, den **26 oktober** abdikerade som norsk kung för egen och sina efterkommandes del.

Och därmed var den sidoutflykten avslutad.

Det var över.

Norge var en självständig stat, utan någon svensk inblandning.

”Ersättningen för Finland”, som det hetat 1810 och i det narrativ som skulle ge arkitekten legitimitet som tronföljare, var borta.

Poff!

Väck!

Egentligen hade den aldrig funnits, den där skenunionen.

Ty klåparen från Pau – ”hedersdoktor i statsvetenskap” enligt sitt lilla löjliga diplom som han fantiserat ihop själv¹⁸⁵⁹ – hade åstadkommit ett fuskeri, en illusion, en bluff, som bara måste hålla tillräckligt länge för att låtsas utgöra kvittot för att hans mediokra släkt tilldelats Vasaättens tronföljd.

Vacker union, verkligen. Men nu var som sagt föreställningen slut. Historikern Hjalmar Lindeberg kommenterar saken så här:

”I den omständigheten att föreningen *med våldsamma medel* åstadkoms, låg från första stunden fröet till dess upplösning. Genom den bernadotteska tronföljerskandidaturen gick Pommern förlorat för Sverige i utbyte mot en förening med Norge, som genom det sätt, varpå densamma förverkligades, gjorde dess fortbestånd uteslutande till en tidsfråga.”

Alltså *noll vunnet för Sverige, bara minus*. Vinsten låg hos *en* person privat, och hans efterkommande, som genom Norgeunionen ansågs ha kvitterat och rättfärdigat sin ”legitimitet” som tronföljare.

Hjalmar Lindeberg vidare om unionen:

”Sedan den sangviniska förhoppningen --- att densamma med tiden skulle närmare sammansvetsa de båda folken till en allt fastare politisk enhet, visat sig mycket på grund av sättet för dess tillkomst vara allenast en dröm *utan minsta motsvarighet i verkligheten*, kan Karl Johans politik från nutida synpunkt och särskilt efter den erfarenhet, som 1905 års norska händelser lämnat, *icke betraktas annat än såsom väsentligen felaktig.*”

Stamfaderns barnbarn var alltså kung när allting sprack. Efter tre generationer så var unionen *formellt* över. *Informellt* så hade den i princip varit över redan innan den tillkommit. Stamfadern hade själv insett att konstruktionen varit bristfällig; hans bemödanden efter 1814 hade främst handlat om att fördröja upplösningen,¹⁸⁶⁰ helst ett par generationer, till dess att släkten Bernadotte satt tryggt på Sveriges tron, samt att hindra de progressiva demokratiska norska krafterna att få fäste i Sverige. Efter Jeans bortgång hade hans mer eller mindre fumliga ättlingar i mer än 60 år därefter fått försöka laga skeppet medan det allt kraftigare tagit in vatten och sakta sjunkit. Norge var i grunden, ända från allra första början, en egen nation med ett fritt folk och en vision att göra sin nation helt oavhängig. Detta hade stått klart redan vid instiftandet av *Selskabet for Norges Vel* i december 1809.¹⁸⁶¹

Stamfader Bernadottes Norgeprojekt – ”hemgiften” åt Sverige som motprestation för att ha erhållit tronföljden – var ett grandioöst misslyckande. Redan 1814 hade många sett att denna

¹⁸⁵⁹ Se kap 2 avsn 24

¹⁸⁶⁰ Jmfr kap 23 avsn 9, 21; kap 24 avsn 8; kap 25 avsn 13, 18

¹⁸⁶¹ Se kap 2 avsn 12

amatörkonstruktion endast hade dynastiska förtecken och var så inkompetent åstadkommen att upplösningen bara var en tidsfråga. "Förvärvet" av Norge kan snarare egentligen blott ses som ett stort folkrättsligt övergrepp, även med samtidens måttstock. Verkligheten – nationers folk och deras legitima anspråk – hinner så småningom alltid ikapp egenmäktiga furstars dagdrömmier och luftslott.

Avtäckningen av Brynjulf Bergsliens¹⁸⁶² staty av "Karl Johan" framför slottet i Oslo 1875 kan ej seriöst betraktas som en hyllning åt Jean Bernadotte som norsk regent eller som visad uppskattning för dennes gärning för unionen. Man slår kullerbytta med all logik och realism med ett sådant resonemang. Statyn ska snarare ses som en eloge till personen *som gav norrmännen sin självständighet* genom Kiel 1814 och upplösningen av unionen med Danmark!¹⁸⁶³ Det tog förvisso nästan ett sekel att helt nästla sig ur garnet och formellt kapa de obekväma banden till familjen Bernadotte i Stockholm, men själva unionen – släktens Bernadottes legitimitetsintyg – var förspild redan från start. Blott ett ohederligt, innehållslöst och meningslöst skyltfönster för att "kompensera svenska folket för förlusten av Finland", som det hette i den svenska regimpropagandan. Stamfadern agerade katalysator för att kapa de dansk-norska banden 1814, men misslyckades kapitalt med att skapa ett svenskt-norskt dito.

Vid högtidlighållandet av 200-årsdagen av Eidsvoll den 17 maj 2014 tackade stamfaderns ättling Carl Gustaf Bernadotte – artistnamn Carl XVI Gustaf – först *nej* till att delta med den löjeväckande, krystade förevändningen att man "besöker inte andra länder med anledning av deras nationaldagar eller högtidsdagar". Efter stort uppseende i media – och som vi vet är denna familj väldigt ömtålig för den allmänna opinionen – så ändrade sig förvisso Carl Gustaf Bernadotte senare och närvarade vid ceremonin i Eidsvoll, men den ursprungliga reflexmässiga reaktionen, kommunicerad via hovets desinformationsavdelning, avslöjade en skarp medvetenhet och överkänslighet kring denna fråga än idag. Det handlade 1814 ytterst och alltid om dynastilegitimiteten, ingenting mer än så, och bedragaren från Pau levererade åt Sverige ett paket utan innehåll.

Så låt oss ställa saker och ting på sin spets.

Ljugandet och mutorna för att erhålla tronföljden 1810 var ett stort bedrägeri.¹⁸⁶⁴

Föreningen med Norge för att undvika att förlora tronföljden var ett fuskverk.

Så med fakta på bordet – att bedrägerivalet 1810 var fullständigt riggat och ohederligt, och att Norgeunionen var en kuliss för att köpa tid, ett klåperi som hela tiden gick mot sin formenliga upplösning – på vilka grunder anser sig denna familj, Bernadotte, idag äga legitim rätt till Sveriges tronföljd?

Kapitel 25 avsnitt 21

RÄTTELSER

Finland, den vackrare delen av det gamla svensk-finska riket, som ej återbördats av Sverige ens när möjligheten legat öppen,¹⁸⁶⁵ utvecklades nu på egen hand. Den **1 juni 1906** blev Finland det första landet i Europa att lagstifta om både kvinnlig rösträtt och kvinnlig valbarhet.

¹⁸⁶² Brynjulf Larsen Bergslien (1830-1898), norsk bildhuggare

¹⁸⁶³ Jmfr kap 19 avsn 7 (avslutningen); kap 21 avsn 9

¹⁸⁶⁴ Se kap 2 avsn 21

¹⁸⁶⁵ Se kap 4 avsn 12

Måndagen den **3 juni 1907**¹⁸⁶⁶ publicerades Strindbergs roman *Svarta fanor*. Boken hade skrivits redan 1904, men ingen av de stora Stockholmsförläggarna ville trycka arbetet. Strindberg själv hade innan utgivningen beskrivit dessa "sedeskildringar från sekelskiftet" som synnerligen grova:

"De är hemska, men av naturen."

Ett par månader innan utgivningen hade han kommenterat i ett brev till en vän:

"Säkert kommer man att stena mig, men det tar jag som mitt yrke. Dessutom är jag ju van vid det."

Till slut gavs boken ut på förlaget *Björck & Börjeson* i relativt liten upplaga, och såldes till premiumpriset 5 kronor¹⁸⁶⁷ i bokhandeln. Hela upplagan sålde slut på bara några dagar.

I boken återkommer flera av Strindbergs grundteman från bl a *Röda rummet* och *Det nya riket*, men *Svarta fanor* zoomar in mer på just samtidens kulturetablissemang, där lätt fingerade individer och detta klientels beteendemönster synas med vass ironi och utomordentlig skärpa. Till dessa sällskap dras intrigörer som söker ryktbarhet genom hemliga uppgörelser och på andras bekostnad; "äregirighetens galärslavar" som Strindberg kallar dem. Det s k "vittra" Stockholmsetablissemangets fullständiga avsaknad av originalitet och innehåll, dess konformism och avtrubning, smilfinkeri och skenhelighet, snålskjutsåkande, njutningslystnad, sjuka bekräftelsebehov och kåthet efter uppmärksamhet, fåfänga, självbedrägeri, förfall, dubbelspel, törst efter skvaller och förtal, feghet och rädsla för sanningen, är några företeelser som Strindberg riktar sin attack mot. Han målar en huvudstad, en kultur där det ovärdiga upphöjs, narrativet anpassas och tillputsas, det förtjänta förbigås. Med vass ironi häcklar han kottierier, falska förebilder och nästan allas egennyttas, med väl igenkänningsbara samtidskändisar som aktörer i boken. Strindbergs ordval och uttryck är oftast fyndiga, stundom bitande, ibland utblommande i rak ocensurerad frustration:

"Han saknade ambition, och det lovade gott för hans framtid. Men han hade även andra egenskaper, denne förrädare, vilket gjorde honom till en tidens man."

Resultatet av *Svarta fanor* blev att helvetet bröt löst! Strindberg angreps nu tillbaka av hela etablissemang, den s k "kultureliten", det självmärkvärdiga kändissverige, framträdande personer i samhället, pressen. Hela jävla högen – exakt samma slags pretentiösa människor som återfinns även i vår tid – kände sig träffade och gav sig ilskt på Strindberg. Sanningen stod dock kvar där på pränt, och gör så än idag, hur mycket den stora falskheten än viftade med armarna för att avleda uppmärksamheten åt ett annat håll.

Den **2 november 1908** höll nationalekonomen Knut Wicksell¹⁸⁶⁸ ett tal i *Folkets hus* i Stockholm, med titeln *Tronen, altaret, svärdet och penningpåsen*. Detta tal handlade om principen om yttrandefrihetens okränkbarhet. Wicksell kritiserade också den moderna samhällsdebattens oärlighet i många avseenden då den var *överkänslig för konsekvenserna* av att framföra obekväma men angelägna sanningar. Wicksell framhöll rättframheten som oerhört viktig, och nämnde som kontrast "det käcka och klarögda lilla barnets gående rakt på saken, när vi gamla endast under tusen omsvep och krumbukter våga närma oss den och ändå inte kommer fullt fram". Som exempel tog han upp olika förhållanden i samhället där den rådande politiska korrektheten, i kombination med etablissemangets feghet och slentrianens avtrubbande verkan på allmänhetens uppfattning, dödade den intellektuella skärpan och ströp samhällsdebattens integritet.

¹⁸⁶⁶ Detta verkar vara den första dagen som boken annonseras till försäljning i den allmänna pressen. Det är ej omöjligt att boken fanns till försäljning redan ett par dagar tidigare.

¹⁸⁶⁷ 5 kr år 1907 motsvaras 2020 av ca 280 kr (KPI), 1000 (guldprisindex) alt 3200 kr (arbetarlöneindex)

¹⁸⁶⁸ Johan Gustaf Knut Wicksell (1851-1926), svensk nationalekonom och politisk aktivist

”Det monarkiska statskicket utgör ett slående exempel på, hur vana och tradition gör oss blinda för de mest skriande missförhållanden mellan en bestående institution å ena sidan och den allmänna rättsuppfattningen, den allmänna utvecklingsståndpunkten å den andra. --- Även den mest inskränkta monarki innehåller fortfarande en alldeles tillräcklig dos av galenskap. --- Varför dröjer vi ett enda ögonblick med att söka få en så allt igenom förlegad institution som det monarkiska statskicket utbytt mot ett bättre och mer tidsenligt?”

Wicksell gav sig även på kyrkan, altaret, och menade att om ”Den helige ande” gjort Maria¹⁸⁶⁹ gravid samtidigt som hon var Josefs hustru, så skulle väl detta rimligen inneburi något slags äktenskapsbrott. Vari ligger den moraliska auktoriteten hos kyrkan i att sedan proklamera att samma äktenskapsbrott är en synd? Wicksell utvecklade sin tankegång, med hänvisning till ett tidigare rättsfall:

”Om det är straffbart att ’driva’ med berättelsen om den övernaturliga avlelsen, så är det alltså förmodligen vederbörandes mening, att vi bör ta denna berättelse på fullt allvar. Låt oss försöka det då, låt oss resonera lite om saken. Vad ska vi säga om den där historien om den helige ande och Jungfru Maria? Tja, inte kan man precis påstå, att han *förförde* flickan, hon var ju själv strax villig, vid första invit neg hon och sade: ’Si Herrans tjänarinna’, utan att ens tillspörja sin fästman. Men den stackars fästmannen var det verkligen lite synd om, vad hade han egentligen förbrutit, efter han skulle försättas i en så ledsam situation? Han blev ju visserligen mycket benådad efteråt, han fick enligt Matteus icke mindre än 6 uppenbarelser i sömnen – inte ens lektor Waldenström¹⁸⁷⁰, som står så väl med vår Herre, torde ha fått så många – och hans belöning i ett annat liv övergår naturligtvis all beskrivning. Men ändå. Jag är nästan säker på, att han i all sin fromhet gick och grumsade lite för sig själv över det skedda och kanske sade i sitt stilla sinne, när ingen hörde på: ’Det var ändå fan, att den helige ande kunde låta mig få göra min lilla Jesus själv.’ Men då hade ju världen icke kunnat frälsas.”

Wicksell skrädde lite senare inte orden:

”Falskspelarens yrke är föraktat, med skäl föraktat, därför drar det endast till sig mindervärdiga existenser, som icke kan vinna sin utkomst på hederligt sätt. Prästens yrke är föraktligt, lika föraktligt som det andra, ty vad kan vara föraktligare än att systematiskt förgifta människornas fantasi genom orimliga, av vetenskapen länge sedan vederlagda föreställningar.”

Wicksell passade i sitt tal även på att markera mot den svenska försvarsmakten. Om Sveriges bristfälliga försvar sade han:

”Ett militäriskt försvar för en stat av Sveriges storlek i närvarande tid är en omöjlig, en orimlig sak, och hela vårt försvarsväsen alltså en onyttig, fast icke ofarlig leksak, så begär jag av våra styrande att de ska ha rådighet och kallblodighet nog att dra de fulla konsekvenserna av en sådan insikt. Själva vår nationella ära, som man i militära saker ständigt åberopar, synes mig krävs detta. Ty hur kan det ligga någonting ärofullt för ett land i att ständigt vara smådräng åt stormakterna, bli klappad på axeln och i hemlighet föraktad?”

Slutligen gav sig Wicksell på den samlade koncentrerade kapitalmakten – ”penningpåsen” – och menade att stora klasskillnader inom nationen hämmade dess utveckling. Wicksell skyllde detta allvarliga, skrämmande brister i den allmänna folkbildningen, där arbetarklassen förblev permanent fastlåsta i ett underläge då de saknade förmågan att formulera sig och hävda sin rätt i tal och skrift. Han förordade även begränsningar i hur förmögenheter kunde gå i arv, och menade att det brådskade med att uppnå en större social rättvisa i samhället.

Wicksell klandrade hyckleriet att bara för att uttalanden benämndes med ”kungens ord” eller att uråldriga floskler kallades för ”Guds heliga ord”, så betydde detta inte att dessa utlåtanden per automatik blev ett uns mer sanna. Om yttrandena var i grunden felaktiga,

¹⁸⁶⁹ Jungfru Maria (ca 18 f Kr-ca 48 e Kr), mor till Jesus

¹⁸⁷⁰ Paul Petter Waldenström (1838-1917), svensk teolog, författare, politiker, grundare av *Svenska Missionsförbundet*

lögnaktiga och omoraliska så förblev de även så hur mycket man än utsmyckade källan och därigenom återopade någon slags oantastlighet, något slags högtidligt inbillat budskapsföreträdare, hur objektivt felaktigt, hur moraliskt förkastligt eller allmänt clownaktigt som uttalandet i sig självt än var. Sanningen och hedern var ingalunda samma sak som överhetens bud.

Wicksell dömdes enligt den svenska öfverhetens måttstock till två månaders fängelse för att under sitt föredrag ha "lastat och gäckat Guds heliga ord under sådana förhållanden, att han därigenom åstadkommit allmän förargelse". Så mycket för den svenska yttrandefriheten.

Den **28 februari 1909** uppmärksammandes en kvinnodag för första gången, i USA. Den organiserades av *Socialist Party of America*. Den **26 augusti 1910** anordnade den socialistiska organisationen *Andra internationalen* en internationell kvinnokonferens i Köpenhamn, där omkring 100 ombud från 16 länder deltog. Där föreslogs en särskild dag för att uppmärksamma kvinnorörelsen och för att främja kampen för kvinnors rösträtt. Dessa händelser i USA och Köpenhamn var inledningen till det som skulle komma att bli den *Internationella kvinnodagen* och som firas årligen den 8 mars över hela världen, ett särskilt datum och intressant sammanträffande som vi tidigare tagit upp.¹⁸⁷¹

Tre år efter *Svarta fanor*, som omnämndes ovan, drog Strindberg själv återigen samma tema till sin spets. Nu med större djärvhet och kraft än någonsin. Våren 1910 initierade Strindberg nämligen en debatt i media där han hårt attackerade samtidens ängsliga böjelse för auktoriteter, ytliga hyllningar och festtalsretorik. Han pekade dessutom ut ett par av sina fiender vid namn – författaren Verner von Heidenstam¹⁸⁷² och upptäcktsresanden Sven Hedin¹⁸⁷³ – vilket ledde till dräpande personangrepp från båda sidor där tillmälena haglade. Strindberg menade att dessa, och andra, hyllats utan proportion till vad de åstadkommit.

Strindberg visade på banaliteten och faddheten i Heidenstams vanligen citerade alster, och hånade vissa strofer som intetsägande smörja. Strindberg menade även att Heidenstam hycklade när han i sina texter *låtsades* vara medkännande för den mer marginaliserade delen av befolkningen, när han i själva verket var konservativ aristokrat med en överlägsen attityd gentemot de svagare. Heidenstam, etablissemangets gunstling, *låtsades* bara när han försökte vinna folklighetspoäng; i själva verket hyste han fördomar om de underifrån kämpande och ett förakt för tidens demokratiska samhällsutveckling.

Strindberg förevisade även avsaknaden av nydanande och egentlig prestation i Hedins resor. Strindberg ådagalade, genom gamla kartor och arkivmaterial, att Hedin tog åt sig äran för "upptäckter" som redan gjorts av en annan svensk 150 år tidigare, och sedan humbugsartat låt skapa en storslagen image kring sin egen person på basis av dessa "bedrifter".

Det stora bråket kom att benämnas *Strindbergsfejden*, och blev det största offentliga bråket i svensk presshistoria. Det kom under två år att omfatta tusen debattinlägg, oräkneliga karikatyrteckningar, involvera närmare 300 personer och ca 80 tidningar. Allt kastades upp på bordet – religion, politik, litteratur. Strindberg ansatte även hårt Svenska Akademien som han menade var en illegitim institution, en klubb för inbördes beundran. Han menade att ett kotteri av litteratörer och litteraturkritiker i media godtyckligt avgjorde vem som skulle framställas som "hyllningsvärd" och vilka som, när de inte strök litteraturetablissemang medhårs, förtegs eller förringades. Strindberg deklarerade rakt ut att hans egen roll i den svenska litteraturhistorien i denna kontext borde omvärderas – vilket han hade helt rätt i. Han var inte ute efter personliga stipendier eller utmärkelser i sig, men däremot en allmän ojävig, sanningsenlig och rättvis förståelse av svensk litteratur från 1880-talet och framåt. Det var en integritetsfråga för

¹⁸⁷¹ Se kap 24 avsn 17, 23

¹⁸⁷² Car Gustaf Verner von Heidenstam (1859-1940), svensk författare och poet

¹⁸⁷³ Sven Anders Hedin (1865-1952), svensk upptäcktsresande och författare

litteraturhistorien, att inte låta en liten klick och dess kamratpolitik enväldigt få agera smakdomare och överändakasta fakta och förnuft.

Många samtidspersoners ryktbarhet var oberättigad, ansåg Strindberg, skapade på konstgjord väg genom reklam och kritiklösa kritiker. Cynisk PR-skicklighet och rätt hejarklack bakom sig i mediasverige övertrumfades alltid vilken gedigen produkt som helst som inte hade samma snällspår. Intetsägande gestalter utan substans, celebriteter utan egentlig talang eller duglighet, produkter av ett pinsamt kändiskänsligt samhälle, dominerade utrymmet och upphöjelserna trots avsaknaden av faktiska, originella *prestationer*. Nonsens och svammel prisades som fantastiskt, det mediokra blev den nya normen. T o m Selma Lagerlöf¹⁸⁷⁴ pekades i debatten ut som överreklamerad. Hedersdoktorat, festtal, ordnar, klubbmedlemskap, befordringar och mediautrymme åt... ja vem fan då, och för vad? Många samtidskändisar inom den s k kultureliten *spelade rollen* helt förträffligt av att vara märkvärdiga, utan att egentligen *vara* det.

Detta var den svenska samhällssjukan som Strindberg rasade mot – idoliserandet av fasader, skönmässigt tilldelat och oproportionerligt kändisskap, tillgjord högstämndhet, dryga institutioner utan legitimitet eller folklig förankring – hela tiden karaktärsfast och bibehållande sin linje. Givetvis fick även den yttersta symbolen för andefattighet och språkligt snömos, nämligen kungahuset, del av kritiken. Strindberg stred mot *idiotiseringen* av Sverige, som aldrig tycktes avstanna. Oproportionerliga hyllningar av inbillade eller uppfantiserade förtjänster. Heidenstams diktning och estetik var, helt krasst, relativt banal, och Hedin hade inte upptäckt något som inte redan kartlagts av andra. Samtidigt var det som om svenska folket hade ett inneboende trängande *behov* av att hylla *något* – vad skit som helst – som presenterades framför nosen på dem. Svenskarna har alltid lidit av en överdriven respekt för auktoriteter och kändisskap, och skapat perversa personkulturer kring icke-märkvärdiga individer, inklusive kungligheter och allehanda medaljbehängda personer, utan att kritiskt fråga sig själva vad själva *meriten* bestått uti. Sverige höll på att bli en sluten liten värld av kulisser och yta utan substans. Kotterier, billighet och klubbar för inbördes beundran som skymde sikten för det genuina och det hyllningsvärda.

Heidenstam, Hedin och Lagerlöf valdes alla in i Svenska Akademien. Heidenstam och Lagerlöf fick även Nobelpriset i litteratur av samma klubb. Heidenstam blev hedersdoktor vid Stockholms högskola. Hedin utnämndes till kommendör med stora korset av Nordstjärneorden, riddare av Vasaorden plus erhöjll en hel räkka övriga ordnar, medaljer, ledamotskap m m i Sverige och utomlands.

Allt detta bekräftade bara Strindbergs tes.

Strindberg hade haft rätt hela tiden.

August Strindberg, eller för den delen Vilhelm Moberg, fick inget av detta. *Därför att de inte rättade in sig i det rådande spelet*. De var *sanningssägare*, de sökte bara det rätta, det uppriktiga, den krassa verkligheten, oavsett vilka fiender de skaffade sig, oavsett vad de själva personligen skulle uppbära för konsekvenser av detta. Deras alster skulle inte säljas medelst reklamens alla tänkbara resurser, utan deras verk skulle stå för sig själva.

Strindberg och Moberg drog sig inte för att demaskera avgudar, ifrågasätta institutioner och strukturer, konfrontera perversa personkulturer, punktera gängse uppfattningar, kalla saker vid deras rätta namn. Till denna skara revoltörer hör även kvinnorrättskämparna från början av sekelskiftet, och Knut Wicksell. Alla dessa satte ofta sitt eget anseende på spel när de beskrev verkligheten såsom den var, för rättelsens skull. Och detta vinner man oftast bara minuspoäng på i en omvärld av konformism, misstänksamhet och syltrygghet där den ovanifrån påbjudna ordningen – och den svenska åsiktskorridoren, denna heliga smala passage som man på egen

¹⁸⁷⁴ Selma Ottilia Lovisa Lagerlöf (1858-1940), svensk författare

risk avviker från – måste upprätthållas, och egenintresset, självbevarelsen, överordnas allt. Detta axiom gäller givetvis i allra högsta grad ännu.

Kapitel 25 avsnitt 22

EN BÅT SOM ALDRIG KOM

Axel Adrian Andersson¹⁸⁷⁵, barnbarnsbarn till torparen från Knarrkullen Nils Forvass, var född 1882. Axel och hans storebror Sigfrid¹⁸⁷⁶ hade arbetat för en lokal patron¹⁸⁷⁷ i Småland i många års tid för samma lön som gavs småpojkar, utan någon justering alls. Arbetarlöneinflationen i Sverige hade varit uppåt 35% under den senaste tioårsperioden, men dessa bröder hade gått och slitit för samma oförändrade svältlön år efter år. När Axel och Sigfrid i sena tonåren hade bett patronen om en höjning av deras dagsverksersättning till 35 öre¹⁸⁷⁸ per dag, hade öfverheten slagit fullständigt bakut och de hade blivit barskt åthutna av patronen, enligt följande i källmaterialet återgivna dialog:

”Va! Vad hör jag! Är ni topp tunnor rasande!”

”Vi kan inte gå för så liten lön för evigt”, hade Sigfrid förklarat.

”Det har alltid varit det priset, ni kan inte begära mer nu!”

När Sigfrid ändå invänt att deras ringa anspråk var skäligen och rättvisa så hade patronen bakom det stora skrivbordet svarat med att *ryta* mot tonårsbröderna och slå knytnäven i den tunga bordsskivan:

”Ni får vad ni ska ha, och sen ska ni veta hut, pojkvaskrar!”

Dagen efter hade patronen – *nedrigt* – åkt hem till pojkarnas föräldrar Anders och Lovisa på Knarrkullen och framfört klagomål över att pojkarna varit ”uppstudsiga” när de ”hade fått för sig att de skulle ha mera i lön”.

Föräldrarna Anders och Lovisa hade varit undfallande för patronen – den nedärvda respekten för all svensk öfverhet satt tyvärr djupt – men Sigfrid hade ansett att ”den knölen” kunde ”dra så långt in i helsike han kan komma”.¹⁸⁷⁹

Tjugo år gammal hade Axel 1902 tillsammans med sin storebror Sigfrid utvandrat till Amerika. Det berättas med ganska stor detaljrikedom i nedtecknade släktrönikor om Knarrkullens folk om bakgrunden till varför de lämnade Sverige. Desillusionen över det svenska kastsamhället, de dubbla måttstockarna, utnyttjandet av de svagaste, samt den av öfverheten idisslade myten att kunna ”arbeta sig ur fattigdomen”¹⁸⁸⁰, var distinkta och starkt pådrivande faktorer bakom brödernas emigrationsbeslut, parat med förhoppningen om något bättre i Amerika, en förhoppning om en plats där hårt arbete *respekterades*, där ambitiösa och strävsamma individer ur samhällets nedre lager gavs *möjligheter*, ej systematiskt obstruerades, hånades och utestängdes.

De två bröderna hade hamnat i Omaha, Nebraska. Där hade Axel träffat svenskfödda Amanda Henriksson¹⁸⁸¹, född i Färgaryds socken mellan Gislaved och Halmstad, utvandrad till Amerika 1899 där hon först hamnat i delstaten Illinois. Amanda hade 1902 flyttat till Omaha. De

¹⁸⁷⁵ Axel Adrian Andersson (1882-1962), svensk-amerikansk industriarbetare och lantbrukare

¹⁸⁷⁶ Sigfrid Fabian Andersson (1879-1971), svensk-amerikansk lantbrukare

¹⁸⁷⁷ patron = person som råder eller bestämmer eller härskar över något; överordnad, förman, chef; större ägare av (större) egendom eller industriell anläggning (järnbruk, sågverk etc); mäktig man; magnat, potentat, pamp

¹⁸⁷⁸ 35 öre år 1898 motsvaras år 2020 av ca 23 kr (KPI), 70 kr (guldprisindex) alt 300 kr (arbetarlöneindex)

¹⁸⁷⁹ Episoden med patronen och replikerna som yttrades är ordagrant dokumenterade i bevarade släktrönikor.

¹⁸⁸⁰ Jmfr kap 1 avsn 3 (där denna myt omnämns första gången i berättelsen)

¹⁸⁸¹ Amanda ”Manda” Matilda Henriksson (1874-1946), svensk-amerikansk kokerska, bondhustru och entreprenör

två hade träffats kort därpå genom den lokala svenska kyrkan. Ej långt efter deras första möte hade Axel bjudit med Amanda till *Krug Park*¹⁸⁸² i Omaha där unga svenskar och andra européer samlades om helgerna vid denna tid. 1904 hade de gift de sig. Amanda hade i början av 1906 fött en flicka, som varit död vid födseln, och på juldagen samma år tvillingar, en flicka och en pojke, som båda tragiskt avlidit endast ett halvår gamla i smittkoppor.

De hade försörjt sig på olika sätt. Axel kom ju från en slitstark torparsläkt och Amanda var en mycket duktig kokerska, och hade bl a haft anställning hos den förmögna familjen Brandeis, grundare av varuhuskedjan *J. L. Brandeis & Sons* i Omaha. Arbetet som kokerska beskrivs dock som hårt, och under sommaren kunde värmen vara tryckande. Så småningom hade Axel och Amanda bestämt sig för att tillsammans starta en egen mjölkfarm, ett krävande heltidsjobb årets alla dagar med fullt av mjölkkor, som de dock lär ha gjort bra affärer på. Detta hade de hållit på med några år innan de sålt företaget. Då hade Axel återgått till ett jobb på en snickerifabrik och Amanda startat en restaurangverksamhet.

Två av Axels syskon, samt *alla utom en* av hans kusiner, befann sig nu i USA. Samtliga dessa var ättlingar till Nils Forvass. En betydande del av släkten från Småland hade alltså övergett Sverige.

Brodern Sigfrid, som bryskt avsnästs av herr svenska patronen år 1898 när han bett om 35 öre i dagsersättning, och blivit besvarad med överlägsna oförskämdheter och ett knytnävsslag i skrivbordet av herr svenska patronen samt ett oförskämt hembesök hos föräldrarna, hade efter bara två och ett halvt år i sitt nya hemland USA, genom omgivningens uppmärksammande av hans arbetsförmåga och målmedvetenhet, på egna meriter blivit innehavare av en hel mjölkfarm i Nebraska med flera dussin kor.

Brodern Axel och hans hustru Amanda jobbade även de hårt, och det gick bra för dem också. Ett par år efter de tragiska förlusterna av sina tre första barn välsignades de med två starka pojkar, födda i stadsdelen Benson i Omaha i Nebraska, som var amerikanska medborgare genom födseln och som de gav amerikanska tilltalsnamn – Paul och Roy¹⁸⁸³.

De var nu en riktig svensk-amerikansk familj med hem och jobb, men det fanns dock hos Axel och Amanda en nyfikenhet, en längtan, en önskan att ännu *en gång* få återse Sverige. Hade det blivit något bättre? Hade översitteriet avtagit? Kunde man livnära sig som lantbrukare? Fanns deras småländska hembygder kvar såsom de mindes dem? Amanda hade dessutom vid sitt avsked 1899 lovat sin gamla mor att en dag komma åter och hälsa på. Genom idogt arbete under flera år hade de kunnat spara ihop till biljetterna.

De började planera sin resa till Sverige och sålde vad de hade. Frågan om de skulle komma tillbaka senare till Amerika eller ej tycks ej ha varit definitivt avgjord i detta skede. Att döma av äldste sonen Pauls nedtecknade essäer senare i livet lutade det snarast åt att denna vistelse i Sverige *inte* skulle bli permanent, utan att det fanns en tanke att återvända till Amerika, fastän de avvecklade sin vistelse just i Omaha. Axels broder Sigfrid ville se dem åter och sade, med hänsyftning på den rådande sociala rörligheten i Amerika i kontrast till hur kastsystemet i Sverige fungerade:

”Tänk på pojkarna ni har. De kan bli *president* här.”

En unge med lappade kläder från en hårt slitande arbetarfamilj i denna republik *gavs en möjlighet* genom födseln att avancera till landets högsta ämbete och bli en av världens mäktigaste personer. Det var inte riktigt så som de mindes underklassens möjligheter i det feodala Sverige.

¹⁸⁸² *Krug Park* var en stor park med uteservering, likt en tysk *Biergarten*, belägen i Benson i nordvästra Omaha och grundad 1895. *Krug Park* hade åkattraktioner inklusive en kärlekstunnel, och där fanns även en glassbar och en danspaviljong. *Krug Park* stängde 1940 och platsen gjordes om till en ny park som fick namnet *Gallagher Park*.

¹⁸⁸³ Axel Roy Mikael Andersson (1910-1989), svensk lantbrukare och arbetare

Familjen lämnade dock Omaha, på våren, fredagen den **12 april 1912**, ungefär kring sådden. Tog farväl av församlingen, *Augustana Lutheran Church*. Axel och Amanda och de två pojkarna Paul, 3 år, och Roy, ett och ett halvt. Amanda var nu höggravid igen, 38 år gammal, och resan skulle bli lång och jobbig.

Det var tidig fredagsmorgon. De klev på tåget på stationen i Omaha. Koffertar lastades upp, visslan blåstes, loket tjöt, och tåget rullade pustande ut från perrongen. Det ringlade förbi hus och industriområden, järnvägsbommar och spejande människor, och passerade ut ur staden. Tåget kröp fram över Mellanvästerns ändlösa slätter, över Iowas och Illinois fält där vårbruket var i full gång på uppodlade markavstyckningar i den vidsträckta högräsprärien. Svart rök steg släpande mot skyn från det koleldade loket, och vagnarna dunkade dovt vid rälsens skarvar. Barnen såg ut genom fönstret. Pauls stora ögon betraktade slättlandet så långt ögat nådde, allting i så stora proportioner, här och där med små insprängda trädgångar, bondgårdar och enstaka mindre städer. Resan till Chicago torde tagit inte riktigt ett dygn, men ej långt ifrån. Det är oklart om familjen sedan fortsatte via Pittsburgh och Philadelphia eller över Cleveland och Buffalo. Hur som helst bredde industristäderna ut sig, men alltsedan börskraschen 1901 hade recessionerna avlöst varandra, och runt sotsvarta fabriker och sjaskiga bangårdar hängde sysslösheten.

Under tiden som Axel, Amanda och barnen satt på tåget på sin färd genom Pennsylvania eller delstaten New York beroende på vilken väg de tog, dockade söndagen den **14 april** på sydvästra Manhattan, vid pir 54, fartyget som familjen skulle åka med över Atlanten till Europa, *Carmania*. Det var en modern brittiskbyggd oceanångare som var 207 meter lång, 22 meter bred och med plats för 2650 passagerare, tillhörande rederiet *Cunard Line*. Kapten på *Carmania* var Daniel Dow¹⁸⁸⁴.

Men, familjen ovetandes där de satt på tåget på väg mot atlantångaren, stod allt inte rätt till.

Kapten Dow berättade nämligen vid ankomsten till New York hur *Carmania* tre dagar tidigare på vägen från Liverpool mot New York, på torsdagen, strax efter lunchtid, påträffat ett *enormt* bälte med is mitt ute i havet. Det handlade inte om några enstaka oskyldiga flak som drev omkring och som normalt brukar synas om våren, utan islossningen hade denna vår varit tre gånger större än normalt. Kapten Dow beskrev ett *isfält* med flera dussin fullständigt massiva isberg, plus drivas med hundratals mindre block. Eller kanske detta var en kraftig underdrift. Storleken på detta isfält uppskattades till oerhörda 6300 km², vilket motsvarar ungefär två gånger Gotland.¹⁸⁸⁵ Det största enskilda isberget i detta isfält uppskattade kapten Dow till minst 40 miljoner ton. Andra vittnesmål säger att det största blocket i detta isfält var 800 meter långt och nära 50 meter högt ovanför vattenytan, och beskrev det som spetsigt och oregelbundet. Ett ögonvittne menade att det största isberget var över 100 meter högt. Kapten Dow hade därför sänkt *Carmanias* hastighet till nästan stillastående när man kommit nära denna förrädiska dödsfälla som isfältet utgjorde, och man hade mycket sakta krupit fram med fartyget förbi isen och varsamt känt sig för. Han själv hade inte lämnat kommandobryggan en enda sekund. Kapten Dow berättade för *The New York Times* och övrig press att han aldrig sett så mycket is så långt söderut tidigare, t o m söder om 42a breddgraden. *Carmania* hade under en tid på torsdagseftermiddagen varit i "grave danger", och passagerare på samma fartyg vittnade om att dessa kluster av större och mindre spetsiga isberg varit så nära som 30 meter från fartyget. Dagen innan, på onsdagen, hade *Carmania* mottagit ett nödanrop från ett annat fartyg som befunnit

¹⁸⁸⁴ Daniel Dow (1860-1931), irländsk-brittisk sjökaptan ("Fairweather Dow")

¹⁸⁸⁵ De dimensioner på isfältet som pressen uppgav, baserat på olika fartygskapteners vittnesmål under dessa dagar, var 70 x 35 miles, d v s ca 113 x 56 km.

sig i samma vatten, *Niagara*, som på sin väg genom isen fått två hål på skrovet under vattenlinjen och börjat ta in vatten, men lyckats reda ut den nödsituationen.

Kapten Dow – en av samtidens mest erfarna och respekterade kaptener som korsat Atlanten otaliga gånger – citerades efter sin ankomst till New York i den engelskspråkiga pressen över hela världen. Hans skildringar och underrättelser togs på allvar.

Axel, Amanda och barnen anlände med tåg till Grand Central Station i New York sent samma söndagseftermiddag eller på kvällen, troligen. Kapten Dows vittnesmål hade givetvis vid denna tidpunkt, bara timmar efter att *Carmania* dockat, ännu inte hunnit spridas via pressen.

I New York fortsatte helgen som vanligt. Söndagen gick mot sitt slut men staden var, som alltid, full av liv och rörelse. Hästdroskor, spårvagnar, bilar, cyklar och fotgängare på breda trottoarer, som korsade efter behov och behag, samsades om gatorna i ett flytande men på något sätt vackert kaos, som New York alltid varit. Ljudet av klingande spårvagnsklockor, bilar, tungt pulserande tåg och båtars ångvisslor var ljudkulissens grundackord. Det var en glimt av ett fascinerande USA, denna ännu så unga nation, precis i början av det sekel som skulle komma att domineras av denna nya stormakt.¹⁸⁸⁶

Pappa Axel ordnade ett rum åt dem på något hotell i stadsdelen Chelsea eller Meatpacking District, säkert av det billigare slaget eftersom han i grund och botten var en sparsam smålänning, och i släkten hade aldrig funnits något begär efter lyx. Rummet låg nära kajen och pirarna. Stället de bodde på var säkert ganska lyhört med dovt mummel och ljud av steg i trappor och korridorer, genom väggar och golv. Barnen hade somnat, de var utmattade. Axel och den höggravida Amanda plockade bland sina saker, kontrollerade sina tillhörigheter, biljetter, pengar. De skulle fara på onsdagen med *Carmania* till Liverpool, sedan vidare till Sverige, till Småland.

Mörkret hade lagt sig men Manhattan lystes upp av ljus på gator och i fönster, och slamret och surret upphörde aldrig. De befann sig i staden som aldrig sov, men gjorde sig redo för natten.

Just då i detta ögonblick inträffade en händelse av världshistorisk betydelse, långt ute på havet. Denna söndagskväll, troligen klockan 21:38 lokal tid i New York eller strax därefter,¹⁸⁸⁷ kolliderade världens största fartyg, det mäktiga 269 meter långa och 28 meter breda helt nybyggda fartyget *Titanic*, på dess jungfruresa från Southhampton till New York, med ett isberg. *Titanic* hade hållit en fullkomligt våldsam, närmast *vårdslös* hastighet av 22,5 knop för att slå tidtabellen med hästlängder och förstärka sensationen i New York, och ej undgått det isfält som flera andra oceanångare kommit i kontakt med och ytterst sakta och försiktigt navigerat sig förbi de senaste dagarna. *Titanic* hade kört rakt in i isfältet i hög fart. Passagerare beskrev efteråt att de befann sig som mitt på en vidsträckt vit *isslätt*, översållad med isberg.

Måndagen den **15 april** var det stor kalabalik i pirområdet på sydvästra Manhattan. Paul berättar i en senare nedtecknad redogörelse hur familjen "vaknade av ett förfärligt oväsen". Det råde "allmän bestörtning och villervalla" när oroliga anhöriga och vänner till passagerare med *Titanic*, och många andra passagerare som snart skulle borda andra fartyg, överhopade och belägrade rederiernas kontor och försäljningsställen för information. Tidiga rapporter, eller

¹⁸⁸⁶ För en uppfattning om New York (nedre Manhattan) vid denna tidpunkt rekommenderas läsare att se filmen *A Trip Through New York City in 1911*, som finns på plattformen YouTube och är en återskapad/uppgraderad version av originalfilmmaterial från 1911 filmat av *Svenska Biografteatern* (ett filmbolag verksamt mellan 1907 och 1919) under en resa till Amerika.

¹⁸⁸⁷ Kollisionen inträffade klockan 23:40 "skeppstid", men fartygets egen tid justerades allteftersom det rörde sig över Atlanten. Vid kollisionstillfället var skeppstiden 2 timmar och 2 minuter före standardtid på den amerikanska östkusten (EST), vilket innebär att kollisionen inträffade **21:38** i New York. Två andra beräkningar bör emellertid nämnas. Ordföranden för den brittiska undersökningskommissionen efter *Titanics* förlisning John Charles Bigham (1840-1929) menade att klockan i New York var **21:50**. *Titanics* andre styrman Charles Lightoller (1874-1952) menade att klockan i New York var **22:07**. Den initiala nyhetsrapporteringen i amerikansk media angav att klockan var **22:20** eller **22:25** vid kollisionstillfället. Alla dessa tidsangivelser avser *standardtid*, då justering för sommardag ej gjordes 1912. Med justering för sommardag, som tillämpas i vår tid, motsvarar den sannolikaste kollisionstidpunkten **22:38** enligt nutida konvention.

snarare rykten, talade om att *Titanic* fortfarande flöt och att det inte skulle vara någon fara för liv. *White Star Line*, det ansvariga rederiet, upprepade på måndagsförmiddagen sitt mantra att *Titanic* ju var "osänkbar". Men senare på måndagen kom klarare uppgifter om katastrofens faktum och omfattning. Man såg "skrikande, ja vrålade människor och nästan tumultartade uppträden ute på gatorna" enligt Pauls uppsatser, och på måndagskvällen bekräftade *White Star Line* att *Titanic* förlöst och att troligen 1525 av de 2200 passagerarna ej kunnat räddas.¹⁸⁸⁸

Rederierna fick med detta mottaga en stor våg av avbokningar från passagerare för avresor de kommande dagarna och veckorna, i ren panik. Kaoset var störst kring *White Star Lines* pir 59.

Men Axel och Amanda bestämde sig ändå för att resa.

Carmania lämnade pir 54 i New York onsdagen den **17 april** klockan 17¹⁸⁸⁹ och styrde mot norra Europa, men rutten lades 100 sjömil längre söderut än normalt, för att undvika det enorma fältet av massiva isberg och lös drivis. Inledningen av båtfärden österut blev bråkig med åskoväder och grov sjö, men gick sedan bra.

Anekdotiskt kan nämnas att drygt ett dygn efter att *Carmania* lämnat pir 54, så dockade *Carpathia* den **18 april** klockan 21:30 på samma plats. *Carpathia* var det fartyg som först anlant till platsen för *Titanics* förlisning, där man kunnat plocka upp 706 överlevare ur livbåtarna. Dessa människor fanns nu med ombord när *Carpathia* på torsdag kväll, i hållregn, dockade vid pir 54 och möttes av 40 000 personer på kajen.

Samtidigt fortsatte *Carmania* mot Europa med passagerarna från Nebraska. Efter kortare stopp i Queenstown på Irland och Fishguard i Wales, dockade *Carmania* i Liverpool den **25 april**.

Några dagar senare¹⁸⁹⁰ nådde de Sverige. Göteborgs hamn. Det var kallt kring Valborg och kyligt ett par veckor in i maj. Familjen reste först ner till Färgaryd för att hälsa på Amandas mor. Därefter fortsatte de upp till Knarrkullen. Även där blev glädjen stor.

I mitten av juni födde Amanda två tvillingflickor på Knarrkullen. Omsorgen om dessa små sköt alla tankar på att återvända till USA på framtiden. Axel sökte jobb men det fanns nästan inget att få, fastän ekonomin i Sverige påstods vara stark. Senare på sommaren flyttade de ner till Färgaryd. Axel fick jobb på Hylte Bruks AB, pappersfabriken, som startat några år tidigare. Men han fick slita i 12-timmarsskift sju dagar i veckan, ena veckan dagtid, den andra nattetid. Hemma skulle han försöka vila med fyra småbarn. Detta tärde på honom, fastän han bara var 30 år. Och han ogillade det svenska översitteriet – detta mindervärdeskomplex som kommer till uttryck som ett självhävdelsebehov och bekräftelsebehov hos alla med en "titel" eller rang, och som åberopades för att avleda varje invändning eller fråga – som tydligen fortfarande satt i. Den *eviga* svenska mellanchefs- och byråkratsjukan, en farsot som tynger nationen än i vår tid.

Fabrikschefen på Hylte gick varje dag tillsammans med ett par assistenter en runda genom hela anläggningen. Då han passerade förbi så var varje arbetare *skyldig* att lyfta på mössan och hälsa på honom. Det där kryperiet föll sig inte naturligt för Axel, som för att undslippa denna klassmarkeringsövning hängde upp sin mössa på en krok i närheten. När chefen kom förbi slungades förargat frågan ut varför Andersson inte hade sin mössa på sig.

"Jag tycker det är så varmt härinne", blev det ljumt provocerande svaret.

Chefen fortsatte irriterat sin promenad. Kollegor påpekade då för Axel att i Sverige fungerade det så att man måste stå väl med chefen för att tas om hand och ha en chans att bli

¹⁸⁸⁸ Estimaten från rederiet *White Star Line* var redan på måndagskvällen förvånansvärt korrekta. 1514 av de 2224 passagerarna förlorades i slutändan, d v s en avvikelse med blott 11 personer jämfört med de första uppskattningarna på måndagskvällen.

¹⁸⁸⁹ Enligt den annonserade tidtabellen skulle fartyget lämna New York klockan 15:00, men rapporter efteråt indikerar att fartyget kom iväg först 17:00.

¹⁸⁹⁰ Författaren har gjort vissa undersökningar i brittiska och svenska arkiv (dokumentation av resande i Göteborgs poliskammars arkiv) men utan att kunna fastställa vilken avgång från Hull till Göteborg som familjen reste med vid den sista etappen till sjöss. Möjligen finns svaret i icke-digitaliserad form i *The National Archives* i Kew.

långvarig på jobbet, kanske bli befordrad. Skicklighet, förtjänst och hårt arbete räknades inte, enligt den svenska tradition och befordringskultur som etablerats för säkert generationer sedan.¹⁸⁹¹ Man måste ha *chefens gunst* i Sverige. Kryperi var ett vinnande koncept. Med fjäsk och inställsamhet riktat åt rätt personer, skickligt rövslickeri, kunde man komma förbaskat långt i det nya riket, bli en vinnare. Gammaldags bondintegritet, flit och ansträngning var hopplöst ute.¹⁸⁹²

Både Axel och Amanda ville nu tillbaka till Amerika. De hade gjort sitt besök, sett vad de behövde av Sverige, ränderna gick inte ur, och de längtade båda efter att få återvända till friheten. Särskilt Amanda bar ständigt på denna saknad och längtan, och betungades av den svenska samhällsmentaliteten.

Men tvillingarna var fortfarande relativt späda.

Och 1914 kom Första världskriget emellan.

De blev kvar i Sverige.

Kapitel 25 avsnitt 23

DET BÄSTA STÄLLET PÅ JORDEN

Vid August Strindbergs 63-årsdag i januari 1912 tågade på kvällen 15 000 personer förbi hans bostad vid korsningen Drottninggatan-Tegnégatan i ett folkets fackeltåg, med många studenter och låginkomsttagare, för att hylla Sveriges sanna nationalskald. Hela familjer gick i tåget, fäder och mödrar gick i ledet med sina småttingar på armen och pekade upp mot balkongen, där den mörke ensamme mannen stod. *Dagens Nyheter* hade dagen innan hans födelsedag vikt hela sin förstasida åt en hyllning av Strindberg med all redaktionell text i versaler, plus ytterligare stort utrymme åt honom inne i tidningen. Dagen efter fackeltåget skrev samma tidning över hela förstasidan om "en folkhyllning utan dess like" och beskrev det ringlande folkhavet med fladdrande facklor, musikkårer och fanor. *Svenska Dagbladet* ägnade dagen efter fackeltåget nästan en helsida åt att skildra stockholmarnas "enastående hedersbevisningar" och en "medborgarfest under oerhörd anslutning". Tidningen skrev:

"Stockholm får väl icke uppleva många dagar sådana som måndagen den 22 januari 1912. Den store författarens födelsedag firades i en verklig genomgående Strindbergsstämning som gjorde den i högsta grad minnesvärd. --- Så många eldar, så många tusendens leverop, så många tankar och ögon riktade åt ett och samma håll, till en enda person, sådant blandar sig i luften, supes in med vart andetag och gör en benägen för entusiasm."

Strindberg själv hälsade skarorna från sin balkong.

Över 200 telegram från när och fjärran hade inströmmat bara på den förmiddagen, och blomsterskörden var enorm. *Publicistklubben* och *Journalistföreningen* sände hyllningar, och han erhöll bl a en jättelagerkrans från *Sveriges författareförening*, en stor lagerkrans från *Dramatiska teatern* och *Intima teatern*, och praktfulla blomarrangemang från bokförläggare, från näringslivet, från skolgrupper, från enskilda. Artikel i *Svenska Dagbladet* berättade om "de tusenstämmiga ropens då" och att "hela Tegnér-lunden myllrade av folk". Tidningen skildrade stämningen i folkträngseln i hörnet av Drottninggatan-Tegnégatan:

"Skarorna drog förbi, den ena tusentalet efter det andra, under nära en timmes tid. Emellanåt bröt spontana hyllningsrop fram följda av applådstormar som väl inte ofta hörts på Stockholms gator. Och än utbragtes leverop efter alla konstens regler, följda av hurrarop som skulle komma det gamla Jerikos labila murar att ramla. 'Leve Strindberg!' hette det. 'Leve

¹⁸⁹¹ Jmfr t ex kap 24 avsn 20

¹⁸⁹² Jmfr kap 25 avsn 16

skaldernas konung! Leve Sveriges störste diktare! Leve folkets Strindberg, leve honom!’ o s v. En fackelbärare ropade till och med *’Leve Akademien!’* vilket infall mottogs av en skrattsalva.”

Tystnaden från narcissistfamiljen på slottet och narcissistklubben på Börshuset var skriande.

Strindberg hyllades även med att hans verk spelades på många scener i Stockholm och teatrar över hela landet, en Strindbergutställning arrangerades i Stockholm, fester till hans ära ordnades över hela landet, och en nationell insamling inbringade närmare 50 000 kr¹⁸⁹³ åt jubilarerna, vilket betecknades som en *hedersskuld* från svenska folket till en av Sveriges störste författare genom tiderna, ett *folkets nobelpris*¹⁸⁹⁴. I stora delar av pressen hyllades han förbehållslöst. Även i utländsk press prisades den store svenske författaren, och hans dramer spelades på scener runt om i Europa. I *Göteborgs Aftonblad* berättade en Berlinkorrespondent att tidningen *Tägliche Rundschau* ägnat en längre, erkännansam artikel åt Strindberg som dramaturg. I den tyska artikeln hävdades vidare bl a att Strindberg vore självskriven till Nobelpriset, samt vidare:

”Svenska Akademiens gamla perukstockar måste känna sig obehagligt berörda inför dessa dagars svenska folkdemonstration. Akademiens egensinne i denna fosterländska kulturfråga vore oförståelig.”

Detta var i slutskedet av Strindbergsfejden. Han fick sin upprättelse till slut, medan han ännu levde.

Några månader senare låg han på sin dödsbädd. Han hade lunginflammation. Vid hans bädd satt dottern Greta¹⁸⁹⁵, 30 år gammal. Med sin nötta bibel i handen smekte han sin dotter och sade, syftande på Bibeln:

”Detta är det enda rätta, Greta, kära Greta.”

August Strindberg avled tisdagen den **14 maj 1912** klockan 16:30. Han begravdes söndagen den **19 maj**. Folkmassor trängdes längs gatorna. 60 000 människor deltog i begravningståget och ville ta farväl av Strindberg, *sanningssägaren*.¹⁸⁹⁶

Andra som också sökte och nog fann förtröstan i ett högre väsen, var människorna på Knarrkullen, det gistna oansenliga torpet inne vid gläntan i skogen i närheten av Frödinge by i norra Kalmar län. Kökstavlan hängde där än, hundra år efter att Nils och Ingeborg tagit över torpet, med texten:

”Är Gud för oss – Hvad kan då vara mot oss”¹⁸⁹⁷

Nils Forvass äldsta barnbarn, Anders Johan Nilsson, bodde vid denna tid ännu på Knarrkullen tillsammans med sin Lovisa. Anders hade fått gå i skolan några veckor när han var liten, den första i släkten som gått i folkskola, och kunde läsa och skriva hjälpligt. Det berättas att Anders och Lovisa inte hade så många riktiga böcker utan mest biblar, psalmböcker och predikosamlingar. Om dessa gamlingar på Knarrkullen på 1910-talet valde att inte gå till kyrkan någon söndag, så läste istället Anders samma söndagspredikan från sin bok. Bredvid honom satt alltid Lovisa, fromt lyssnande. Hon kunde inte läsa, men när hon lyssnade så formade hon orden med sina läppar precis som Anders gjorde när han läste. Där satt de i stugan i skogen på söndagsförmiddagen och höll sin egen gudstjänst. Det var deras stilla liv. Det var enkelt, fattigt, lite ensamt ibland. Men de uppskattade vad de hade. Anders och Lovisa hade överlevt

¹⁸⁹³ 50 000 kr år 1912 motsvaras år 2020 av ca 2,6 mkr (KPI), 10 mkr (guldpriindex) alt 27 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁸⁹⁴ Prissumman för det ordinarie nobelpriset år 1911 var 140 695 kr och 1912 var det 140 476 kr, d v s ca tre gånger så stort; prissummorna 1911 och 1912 motsvaras (var för sig) år 2020 av ca 7,2-7,6 mkr (KPI), 28 mkr (guldpriindex) alt 77-80 mkr (arbetarlöneindex)

¹⁸⁹⁵ Greta von Philip (Strindberg) (1881-1912), svensk skådespelerska

¹⁸⁹⁶ Denna uppslutning kan ställas i relation till Stockholm stads folkmängd (nuvarande kommun) 1912 på drygt 350 000 människor.

¹⁸⁹⁷ Se kap 4 avsn 21

sjukdomsepidemier, ett familjeekonomiskt totalt sammanbrott, barnadödlighet, svältår...¹⁸⁹⁸ När de nu i 70-årsåldern kunde blicka tillbaka på sina liv, sittandes vid det gamla bordet i torpet på Knarrkullen, fanns där ingen bitterhet över vad som felats dem i livet, utan en stor tacksamhet över vad de fått.

Anders två yngre bröder hade utvandrat till Amerika, Nils Gustaf 1869¹⁸⁹⁹ och Carl August 1876, för att aldrig mer återvända till Sverige. Och tre av Anders och Lovisas egna söner hade också lämnat Sverige; Anton 1892 följd av Sigfrid och Axel 1902. Men Axel och hans familj hade återvänt på våren 1912.¹⁹⁰⁰ De två andra bröderna blev kvar i USA.

När Anders, både under åren före och efter sonen Axels och hans familjs återkomst 1912, bevistade söndagsgudstjänsten i Frödinge kyrka sökte han efteråt alltid upp postmästare Hörberg¹⁹⁰¹ på kyrkbacken och frågade om det kommit något brev till honom. Ibland hade det gjord det. Från Amerika. När Anders fått brevet skyndade han sig, ibland nästan *sprang* han hem till Knarrkullen, trots sin ålder, utan att öppna det. Det var först när han och Lovisa tillsammans satt sig ner i stugan som de öppnade det något skavda brevet, med adressen i prydlig skrivstil och amerikanskt frimärke. Anders läste varsamt de gulnande pappren högt för Lovisa, som satt på en stol bredvid med slutna ögon, och som vanligt liksom formade en del av orden med munnen, där varje stavelse betydde något för henne.

Dessa Amerikabrev handlade ofta om förtröstan, om god hälsa, om vinterstormar och sommarhetta, om förhoppningar på skörden. Lite om nyheter från de amerikanska tidningarna, de stora städerna, det framrusande samhället. Lite om det egna, det enkla och stillsamma, det kära. Om barn, om släkt, om någons examen eller förlovning, någon gamlings frånfälle. Det mesta som stod i dessa Amerikabrev var dock ganska klichéartat och repetitivt; det viktigaste var budskapet att avsändaren levde och mådde väl. På slutet kanske inpassades några frågor om Sverige, delvis utav artighet. Där fanns väl ännu en undran, någon slags nyfikenhet om hur det gamla landet mådde, men denna undran tycktes stillas alldenstund tiden gick. Många Amerikabrev innehöll svengelska ord och uttryck här och där. Kanske, någon gång, bifogades ett svart-vitt fotografi, där man såg hur de äldre generationerna log friskt och brett men synbart åldrades, och där efterkommande generationer tog alltmer plats och gruppen utökades successivt med småbarn i någons famn längst fram i bild.

Allt hade ett slut. Det gamla slocknade. Det nya tog över.

Anders son Axel hade efter hemkomsten från Amerika efter en tid hittat en gård i Barmshult, ca 8 km fågelvägen från Knarrkullen och ca 9 km från centrala Vimmerby. Där slog sig den hemflyttade familjen så småningom ner. De återvände som redan nämnts aldrig till landet i väst, trots en stor längtan. Axels son Paul berättar:

”Den som var lycklig i sitt hjärta nu var farfar Anders Johan, nu då han hade en son med ett eget jordbruk, och inte längre bort än att de kunde träffas då och då. Och vi, hans barnbarn, vi växte upp i Barmshult och var alltid upprymda när vi ibland om söndagarna kunde åka iväg i den hästdragna vagnen till farfar och farmor på Knarrkullen. Vägen genom skogen var väldigt krokig, upp och ner för kullar, med många grindar längs vägen. Det fanns ett litet sågverk precis nedanför Nyserum vid den stora vattenfåran. Det gick en bro över, men vår snälla mör *Bläsa* ville aldrig gå över den bron. Någon måste alltid kliva av vagnen och gå före henne över bron. Då följde hon rart efter. Sedan fick vi alla gå av vagnen och gå den sista biten, då vägen var så ojämn och stenig att det var farligt att åka i vagnen.”

---

¹⁸⁹⁸ Se kap 25 avsn 9-10

¹⁸⁹⁹ Se kap 25 avsn 11

¹⁹⁰⁰ Se kap 25 avsn 22

¹⁹⁰¹ Gustaf Ludvig Hörberg (1885-1850), svensk postmästare

Paul berättar vidare ur sina barndomsminnen om framkomsten till Knarrkullen, där hans farfar Anders och farmor Lovisa bodde:

”Det var alltid roligt att träffa farföräldrarna och se platsen. Om sommaren var det alltid en massa olika sorters körsbär på träden. Om hösten fanns där äpplen.¹⁹⁰² Och farmor önskade alltid att vi skulle läsa något för henne i våra skolböcker. Hon hade aldrig själv fått gå i skolan. Därför var hon alltid road över vad vi hade att läsa. Generös som alltid gav hon oss en kaka eller en godisbit eller kanske ett 25-öresmynt¹⁹⁰³. Det var stora pengar för oss då.”

Året hade nu blivit 1916. Ett världskrig rasade. Lik flöt iland på den svenska västkusten efter sjöstrider på Skagerack. Inflationen rusade i Sverige och det rådde brist på basvaror. Den svenska landsbygden ändrade snabbt karaktär på grund av utvandringen och industrialiseringen; på mindre 20 år hade antalet sysselsatta i den svenska jordbrukssektorn minskat med en tiondel. Denna avfolkningstrend skulle bestå, och så småningom accelerera ytterligare.

Anders och Lovisa hade varit gifta i 50 år.¹⁹⁰⁴ Familjen, släkten var utspridd över världen och det var en ny tid, en hårdare och farligare tid de levde i, med ett krig pulserande i bakgrunden. Men till sitt jubileum ville Anders och Lovisa försöka samla så många som möjligt – en sista gång – och fira sitt guldbrylllop på Knarrkullen. Det skulle bli en stor fest som skulle stånda under hela pingsthelgen. Grannar var inbjudna från hela trakten, och så klart all släkt som befann sig i Vimmerbytrakten, Stockholm och Uppsala. Man ville göra detta till en riktigt lyckad fest så man hyrde in en kock för att göra mat åt alla gäster.

Massor av människor samlades pingstonsdagen den **11 juni 1916** på Knarrkullen. Många barn och barnbarn från storstäderna, som aldrig sett det riktiga Småland förr och som aldrig träffat Anders och Lovisa, hade rest långväga. Barnbarn gav Anders en silverkäpp med inskription i present. Mängder av grannar från Frödingebygden tillströmmade. Alla var uppklädda i fina kläder, stämningen var på topp och det skrattades och skämtades och åts.

Men – plötsligt! Ett kraftigt regnoväder drog in. Man hade dukat utomhus i en uppbyggd lövsal eftersom den lilla torpstugan var alldeles för liten för alla gästerna. Man försökte skydda matborden med ett väderskydd av björkstöttor och en segelduk över, men ovädret gjorde det ändå vått och rått. Medan det ihållande ovädret vällde ut sitt regn trängde så många som möjligt ihop sig inne i den lilla stugan på Knarrkullen, släkt och vänner tätt tillsammans, som sardiner. Regnet rådde dock inte på feststämningen, som fortsatt var livad!

På natten fick de närboende sova hemma hos sig medan alla långväga gäster sov i torpstugan. Man bäddade överallt där det fanns golvyta. De vuxna sov där nere och alla barn och ungdomar uppe på vinden. Hela stugan på Knarrkullen var alldeles proppfull med sovgäster! Det skämtades, det berättades historier, den kära samvaron fortsatte långt in på natten.

Följande dag, måndagen den **12 juni**, var en underbart vacker morgon. Inte ett moln på himlen, solen lyste klart över huset och gläntan, och friden och den rena sköna morgonluften fyllde lungor och själar. Stugan vaknade till liv, det blev fart på barn och ungdomar och vuxna och gamlingar igen och stämningen var munter.

Efter frukost fortsatte festligheterna. Grannar och närboende kom tillbaka, och det var härligt nu när alla kunde vara utomhus. Flera gånger under dagen fångade ungdomarna in Anders Johan Nilsson, född 1843 och nu 72 år gammal, Nils Forvass barnbarn, Knarrkullens nuvarande ålderman. De hissade honom upp och ner i luften på starka armar samtidigt som de hurrade, och de sjöng för honom och Lovisa. En Uppsalaförörening av släkten med unga pojkar stämde upp i

¹⁹⁰² Om Nils sparande av körsbärs- och äppelkärnor från fälttåget i Tyskland se kap 9 avsn 7, 10; kap 10 avsn 4; kap 12 avsn 3; kap 14 avsn 7; kap 22 avsn 6, 12; kap 23 avsn 22; kap 24 avsn 22; kap 25 avsn 10, 12.

¹⁹⁰³ 25 öre i slutet av 1910-talet (när Pauls nedtecknade minnen torde härröra från) motsvaras år 2020 av ca 5-10 kr (KPI), 50-55 kr (guldsprisindex) alt 46-110 kr (arbetarlöneindex)

¹⁹⁰⁴ Se kap 25 avsn 9 (2 juni 1866)

en ny sång ”så vacker och rörande att man knappast hört dess make”. Sången var *Där som sädesfälten böja sig för vinden*¹⁹⁰⁵.

Det finns ett bevarat citat av Anders äldste son Johan August, född det svåra året 1867, till en av sina ättlingar, att ”kommer du någonsin till Småland, så måste du komma ihåg att se Knarrkullen, för Knarrkullen är den bästa plats som finns på jorden”.

Barnbarnet Paul, sju år gammal vid tidpunkten för den stora pingstfesten, konstaterar i sina minnen:

”Det var en stor dag på torpet den dagen.”

Som ett post skriptum till denna berättelse kan nämnas, att Astrid Lindgren ibland brukade få frågor från barn om Bullerbyn fanns på riktigt. En gång, 1962, gav hon följande svar som publicerades i en tidning:

”Bullerbyn fanns en gång, men det är länge sedan. Inte var det precis som det står i böckerna – det är det aldrig – men barnen fanns, lekarna fanns, hagarna fanns fulla av stenrös och smultron, Bullerbybarnen sprang där på bara fötter och byggde lekstugor och kojor och trädde smultron på strån. --- Jo då, hela Bullerbyn fanns, och Bullerbyns Lisa bodde i ett gammalt rött hus med vita knutar och en rund blomsterrabatt framför. Det röda huset står kvar än i dag. Men det kan knappast vara någon tröst för de där som skriver och frågar: ’Finns Bullerbyn?’ Det Bullerbyn som de menar är borta och kan aldrig komma igen.”

Trots detta nekande svar, eller kanske på grund av det, så fortsatte Astrid Lindgren att få samma fråga från barn i olika sammanhang, som i en senare tv-intervju, när hon inte riktigt visste hur hon skulle svara det troskyldiga barnet som ställt frågan, och försattes i viss tankfullhet. Denna fråga, som så många barn ville ha svar på, hade i sitt fulla djup givetvis inte något att göra med huruvida den geografiska platsen med de tre husen tekniskt sett existerade på kartan, och det förstod Astrid väl. Frågans kärna var om det verkligen fanns en sådan fin idyll att växa upp på för barn på landet, en värld där alla de där roliga sakerna kunde hända, med roliga ställen och de bästa vännerna och familjerna.

Bullerbyn är en uppdiktad sinnebild av någonting mycket större; en tid, en svensk historia, en svensk kultur och miljö, en svensk identitet *som nu är försvunnen och som aldrig kommer att komma åter*. Och kanske är det lite så även med Knarrkullen. Vid den där festen 1916, i lugnet i Småland utom hörhåll för krigets Europa, och med alla besökare från när och fjärran med rötter eller anknytning till denna plats på jorden, var detta möjligen en sinnebild för de tusentals gamla grånade torp på den svenska landsbygden som alla hade historier att berätta om en svunnen tid och ett folk som betydde mycket för Sveriges historia och utveckling; en äkthet, en vemodig saknad, en glädje över den familj och släkt som gemensamt delade detta arv, dessa oslitliga band.

Ett slags inombords lyckorus över att ha varit del av något stort. Minnen och en stolthet som på något sätt bestod, och kanske t o m blev starkare med tiden.

---

¹⁹⁰⁵ *Där som sädesfälten böja sig för vinden* kallas även *Barndomshemmet*, och är en svensk översättning av *On the Banks of the Wabash, Far Away* som skrevs 1897 av Paul Dresser (Johann Paul Dreiser Jr) (1857-1906). Den svenska versionen *Där som sädesfälten böja sig för vinden* brukar sägas vara en svensk s k emigrantvisa, som berättar sentimentalt om emigrationen från Sverige till Nordamerika, och om att barndomshemmet aldrig glöms, inte ens på andra sidan jorden. Den svenska översättningen av Karl-Ewert Christenson (1888-1965) kom även att kallas ”svensk-amerikanernas sång” och fanns till försäljning i tryck redan i november 1915.

DISHARMONI OCH DEN NYA ORDNINGEN

Världen befann sig i en brytningstid. Den artificiella, påtvingade maktbalansen i Europa – med rötter i den genomkorrupta Wienkongressen 1814-1815¹⁹⁰⁶ och den urlöjligen, tramsiga, överinbilska s k *Heliga alliansen* 1815¹⁹⁰⁷ – var i längden ohållbar. Under loppet av hundra år hade stormakters skiftande alliansförhållanden, ökad mellanstatlig misstänksamhet och polarisering, tilltagande konkurrens om politisk och ekonomisk kontroll över områden och resurser, samt undertryckta nationalistiska strömningar i flera länder, lett fram till ett fragilt tillstånd som nästan *sökte* en urladdning. Gnistan hade kommit i Sarajevo 1914. Fem år och 22 miljoner döda människor senare från striderna – merparten civila – fick Europas karta ritas om ännu en gång.

Stora missnöjesprotester mot den ryske tsaren och den autokratiska, kleptokratiska, inkompetenta monarkin ledde till den ryske monarkens abdikation den **15 mars 1917**, och dynastin Romanov suspenderades, fick kliva av. Ajöss. Den **14 september** samma år utropades Ryssland till republik. Innan årtiondets slut skulle även bl a Tjeckoslovakien, Tyskland, Österrike, Polen och Finland förklaras som självständiga republiker.

Även Sverige befann sig i en brytningstid. Strejker, demonstrationer, upplopp och kravaller avlöste varandra. Klassklyftorna och konflikterna mellan den politiska och ekonomiska överheten visavi nationens folk var ohållbara. Det talades om revolution, det talades om inbördeskrig i Sverige. Brödsäd, mjöl, bröd och mjölk konfiskerades av svenska staten och ransonerades ut. Svensk militär sattes in mot demonstranter.

Inför det svenska andrakammarvalet till riksdagen 1917 restes krav på demokratiska och sociala reformer. I valet den **20 september** – det s k "hungervalet" – tappade Allmänna valmansförbundet, föregångare till Moderaterna, 30% av sina mandat. Socialdemokraterna och liberalerna bildade en koalitionsregering. Det bernadotteska hovet, en symbol för antidemokrati per definition, var dock inte nöjt med resultatet. Oscar Gustaf Adolf Bernadotte – artistnamn Gustaf V, för eftervärlden endast ihågkommen för Haijbyaffären – lade sig i det demokratiska utfallet och uttalade att han istället för vad svenska folket röstat fram ville se en högerregering. Kungens inställning var samtidigt att han inte kunde acceptera Hjalmar Branting i en svensk regering.

Tisdagen den **18 december 1918** höll socialdemokraternas partiledare Hjalmar Branting på förmiddagen ett längre anförande i riksdagens andra kammare som i grunden rörde *demokratiseringen* av Sverige, där han bl a sade:

"Det socialdemokratiska partiet har ett program som pekar utöver vår nuvarande författnings ram i flera avseenden. Det pekar fram mot den organisation och den ordning av samhällets författningar, som alldeles uppenbart är en ganska nära framtids, *där den demokratiska republiken kommer att bli den allmänna och gängse inom de civiliserade staterna*, inom de allra flesta länder både i Europa och andra världsdelar."¹⁹⁰⁸

Den **24 maj 1919** beslutades i Sveriges riksdag att införa allmän och lika rösträtt för kvinnor till riksdagens andra kammare. Liberaler och socialdemokrater hade länge stridit *för* denna rätt, medan konservativa politiker, debattörer och andra makthavare argumenterat *mot* denna rätt för kvinnor. Viktigt att detta klagörs. Sverige var sist i Norden med att införa kvinnlig rösträtt, efter Finland 1906 som tidigare nämnts, Norge 1913, samt Danmark med Island 1915. Och en

---

¹⁹⁰⁶ Se kap 21 avsn 8

¹⁹⁰⁷ Se kap 22 avsn 14

¹⁹⁰⁸ Se Epilog avsn 6 för en kommentar kring detta

hel drös andra länder i Europa och övriga världen hade redan infört densamma. Författaren Ann Margret Holmgren¹⁹⁰⁹ förklarar:

”Det krävdes ett sekel och ett världskrig för att flertalet medlemmar i riksdagens första kammare skulle nå en så fördomsfri nivå att de kunde förmå sig att uppfylla detta hopp efter ett intensivt motspjörn mot 35 motioner och 2 kungliga propositioner.”

Den **1 juli** samma år ändrades den svenska sk legostadgan, eller tjänstehjonstadgan, som reglerade förhållandet mellan arbetsgivare och tjänstefolk, d v s drängar och pigor, såväl myndiga som omyndiga, så att det inte längre var straffbart för anställda att lämna sin tjänst under kontraktstiden. Fram till 1919 kunde polishämtning ske om den anställde lämnat sin arbetsgivare innan kontraktet, som vanligen löpte på ett år i taget, tilländalupit.

Följande år framlades tre motioner om avskaffandet av legostadgan i sin helhet. Den **13 januari 1920** lade folkskolläraren Oscar Sjölander¹⁹¹⁰ fram en motion om dess upphävande. Sjölander skrev bl a:

”Bland alla, som intressera sig för att avskaffa orättvisor och klasslagar, finnes icke mera än en enda mening, då det gäller tjänstehjonsstadgan, nämligen den, att denna stadga saknar varje existensberättigande. Lantarbetarna själva känna sig genom densamma bränmärkta. Den är en skamfläck, som vidlåder hela lantarbetarekåren. Lantarbetarna ha icke givit anledning till en dylik lagstiftning, utan ha de i regel plikttroget och tåligt utfört sitt tunga arbete.”

Dagen därpå, den **14 januari**, framlades två ytterligare motioner om samma sak. Den första, relativt kortfattad, presenterades gemensamt av lokomotiveldaren Alfred Werner¹⁹¹¹ i Vena, alltså grannsocknen till Frödinge, tillsammans med folkskolläraren Hans Hansson¹⁹¹² i Rättvik, där de skrev att ”den är helt enkelt en grov förolämpning mot de arbetaregrupper, den är avsedd för”. Den andra motionen på samma ämne denna dag, lite utförligare formulerad, kom från den unge lantbrukarsonen och riksdagsledamoten Per Edvin Sköld¹⁹¹³. Sköld yrkade även han på att legostadgan från 1833 – ”den svenska arbetarklassens slavstadga” – skulle upphävas i sin helhet. Sköld deklarerade utan omsvep:

”Legostadgan fyller inte någon uppgift, som kan försvara dess plats i svensk lagstiftning. Den gör ingen nytta, den är onödigt och vanhedrande. Den är så otidsenlig, så främmande för moderna rättsåskådningar, att den i allmänhet inte tillämpas. Men i enstaka fall — och att det är enstaka fall, är enbart hedrande för det svenska folket — i enstaka fall blir den tillämpad. Den tillgripes understundom av brutala och primitiva människor, och då sätts domare och ämbetsmän i den förödmjukande ställningen, att de tvingas att döma och handla efter bestämmelser, som enligt deras mening kanske rent av är motsatta, vad de anse vara rätt. Varför skall detta få fortgå? Vad är det för mening med att tillstämja sådant?”

Lagutskottet valde dock att ej hörsamma motionerna utan plockade endast bort det mest kontroversiella. Flera utskottsledamöter reserverade sig mot denna *feghet*. Arbetsgivares rätt att aga – d v s fysiskt misshandla, prygla – sina minderåriga¹⁹¹⁴ anställda upphörde per riksdagsbeslut den **20 juni**. Legostadgan avskaffades i sin helhet först sex år senare, hösten 1926.

Den **1 januari 1921** infördes en ny giftermålsbalk i Sverige. I denna stadgades bl a att gifta kvinnor som fyllt 21 år är myndiga, d v s ej längre stod under sin makes förmyndarskap eller ”målsmanskap”. Ny familjelagstiftning satte även *barnens* bästa i fokus vid skilsmässa och fördelningen av vårdnaden av barnen. Makarna blev skyldiga att var och en efter sin förmåga bära kostnaderna för barnens underhåll. Den nya lagstiftningen fastställde även att den

¹⁹⁰⁹ Ann Margret (Anna Margareta) Holmgren (1850-1940), svensk författare och feminist

¹⁹¹⁰ Oscar Efraim Sjölander (1880-1928), svensk folkskollärare och politiker

¹⁹¹¹ Alfred Werner (1885-1947), svensk lokomotiveldare och politiker

¹⁹¹² Björ Hans Hansson (1889-1935), svensk folkskollärare och politiker

¹⁹¹³ Per Edvin Sköld (1891-1972), svensk politiker

¹⁹¹⁴ Flickor under 16 år och pojkar under 18 år

ekonomiskt starkare maken kunde bli underhållsskyldig gentemot den ekonomiskt svagare maken – barn eller ej inblandade – så länge han eller hon förblev ogift efter skilsmässan.

Knappt tre veckor senare, den **20 januari**, antog den svenska riksdagen för andra gången rösträttsreformen från 1919, vilket innebar en grundlagsändring. Med detta rådde allmän och lika rösträtt för män och kvinnor.

Den **7 maj** samma år beslutade riksdagen att avskaffa dödsstraffet i fredstid i Sverige. Stora delar av högern var emot, och hade velat behålla dödsstraffet. Dödsstraffet i krigstid avskaffades först 1973.

Den **21 maj** biföll första kammaren och den **25 maj** andra kammaren mildringar i straffsatserna för s k ”fosterfördrivning”, d v s abort, i Sverige. Fortfarande var abort straffbart med fängelse, men maxstraffet reducerades från straffarbete i högst 6 år till fängelse i högst 6 månader för kvinnan. Om hon fått hjälp så straffades dock denne strängare. Den som bedrev reguljär abortverksamhet och gjorde detta för egen vinning kunde efter lagändringarna fortfarande dömas till upp till sex års straffarbete.

År 1921 ändrade Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm sina antagningsregler så att det även blev möjligt för kvinnor att studera på KTH. Den unga matematikintresserade tjejen Brita Snellman¹⁹¹⁵ blev den första ordinarie kvinnliga studenten på KTH. Hon hade redan året innan påbörjat arkitektstudier som specialelev på fackskolan för arkitektur, men blev 1921 ordinarie student vid KTH och kunde ta sin arkitektexamen 1924.¹⁹¹⁶

Den **16 maj 1923** antogs den svenska behörighetslagen, som gav kvinnor rätt att inneha alla offentliga och statliga ämbeten, med undantag för polis, militär och präst.

Demokratiseringsprocessen verkade således lufsa på framåt, men motståndet mot förändring i många frågor var fortfarande kraftigt, ibland kompakt, från konservativt håll. Och i vissa fall föreföll förändringar i lagstiftningen delvis varit inte mer än kosmetika; gamla hierarkier, strukturer och tänkesätt, där en klick av invånarna på den geografiska landyta som kallades Sverige tycktes anse sig – hur tiderna än förändrades mitt framför ögonen på dem – ha några slags inneboende företrädesrättigheter och någon typ av medfödd privilegieförtur i olika avseenden över andra invånare på samma landyta. Ett ytterst märkligt, närmast sjukt synsätt, som dessvärre hänger kvar än i vår tid i arvsmonarkin Sverige som fortsätter värna allehanda stolta ”traditioner”, detta magiska ord, flitigt använt av inte minst familjen Bernadottes äldre och yngre språkrör, som de vill ska fungera som något slags alibi, en täckmantel, en förevändning, ett urskuldande för att ännu en tid upprätthålla och bevara det moraliskt oförsvarbara.

Kapitel 25 avsnitt 25

ÄREMINNEN

I maj 1907 hade den svenska regimen förordat att Kalmar regemente skulle förläggas i kasern i Eksjö. Beslutet hade bekräftats i maj 1913. I maj 1914 hade regimen meddelat att Kalmar

¹⁹¹⁵ Brita Ribbing (Snellman) (1901-1978), svensk arkitekt

¹⁹¹⁶ I detta avsnitt ges exempel på flera reformer som bidrog till ökad jämlikhet för kvinnor i Sverige, varav flera trädde i kraft just 1921. Men Sverige låg i detta avseende som helhet *efter* de övriga nordiska länderna och flera andra stater. Ett anekdotiskt exempel på den status som kvinnor haft i USA redan ett halvsekel tidigare fås genom ett Amerikabrev publicerat i *Göteborgs-Posten* den 4 maj 1867. Utdrag ur brevet: ”Jag tror knappast det ges något land i Europa där damerna åtnjuta ett sådant skydd och respekt som här, och alla slags förseelser emot dem bestraffas mycket allvarsamt. Man må noga akta sig för (vilket dock kan vara ganska försåtligt i trängsel) att på något sätt knuffa en dam, eller trampa på hennes klänning. I förra veckan blev en herre för denna senare förseelse, som skett helt och hållet mot hans vilja, genast arresterad av polisen och bötfäld.”

regementes nya övningsplats fr o m utbildningsåret 1914-1915 skulle vara Ränneslätt strax nordväst om Eksjö. Kalmar regementes nya kaserner i Eksjö hade stått klara 1919.

Anders Johan Nilsson på Knarrkullen hade i sin ungdom övat på Hultsfreds slätt i Kalmar regementes uniform. Men nu var han en gammal man. Den stora tvådagarsfesten på Knarrkullen 1916,¹⁹¹⁷ den oförglömliga sammankomsten i regn och solsken, hade i sanning stärkt hans själ, men hans kropp var inte som förr. Det dagliga arbetet måste fortsätta, och viktigast var skötseln av deras djur. Anders och Lovisa hade ett par oxar, även två tre kor och några får, grisar och höns. De stod djuren nära, de levde ju inpå varandra och var som nära vänner.

Oxarna måste vara åtminstone tre fyra år gamla för att orka dra plogen, och var värdefulla för dem på flera sätt. En sommar träffades dock en av oxarna av blixten och föll död ner. Det var en stor känslomässig och ekonomisk förlust.

Ett självförsörjande minilantbruk mitt ute i skogen. Som gick runt på muskelkraft och djur, som det alltid gjort, i evigheter. Och där plogen drogs av oxar.

Samtidigt *rusade* omvärlden fram i det tjugonde århundradet; traktorn hade gjort entré i Sverige, flygmaskinen och helikoptern hade uppfunnits, likaså luftkonditionering, plast och neonljus. Radioutsändningar till allmänheten hade inletts på olika platser i världen, och televisionen var i sin linda.

Men på Knarrkullen hade tiden stått stilla.

Det hade blivit dags att runda av.

1919 funderade Anders och Lovisa allt oftare på att lämna torpet. Arrendet hade gått i arv från far till son i över 100 år, men nu var tiden all, kändes det som. Banden till Knarrkullen var så starka, men det gammaldags torparlivet fordrade sin styrka och trägenhet. Arrendet var beskedliga 120 kronor¹⁹¹⁸ per år men deras marginaler var små. Både underhåll av byggnader, djurfoder, utsäde och allt annat skulle betalas innan det blev något över åt dem själva. Anders fyllde detta år 76, Lovisa 82. Åldern tog ut sin rätt, och det fanns ingen hemmavid som var redo att ta över. Sonen Axel i Barmshult hade erbjudit dem att flytta in hos honom.

I mars 1920 hölls en auktion där alla Knarrkullens redskap och föremål som de brukat som torpare, varav en del gått i arv i generationer, försåldes. Det var svåra tider i Sverige, men de fick i alla fall något. Arrendet tillhörde hela tiden godsägaren, som var kyrkan. I början av april tog de avsked från denna plats. Barnbarnet Paul Andersson berättar om detta ögonblick:

”Så flyttade Anders och Lovisa från deras älskade Knarrkullen. De kände sorg och saknad i sina hjärtan. Knarrkullen hade alltid varit den centrala punkten i deras liv. På denna plats hade de arbetat, slitit, bett och haft förtröstan i sina bästa förhoppningar under livets skiften mellan lycka och bedrövelser.”

Anders tog förändringen och skilsmässan från denna plats särskilt hårt:

”Mången söndag därefter gick han de 11-12 kilometerna tillbaka för att återse sitt gamla hem. Ibland förlängde han sin promenad för att övervara söndagsmässan i Frödinge kyrka.”

Detta i norra Småland.

Vi hoppar åter till Stockholm.

Efter tre dagars hård debatt beslutade riksdagen natten mot den **26 maj 1925** att väsentligen nedrusta Sveriges försvarsförmåga, för att spara pengar. Beslutet innebar bl a att armén krymptes från sex till fyra divisioner. Infanteriet reducerades från 364 till 122 kompanier. I försvarsbeslutet ingick även att flera regementen – däribland Kalmar regemente – skulle upphöra. Ej överflödiga Kalmartrupper skulle istället tillsammans med Jönköpingstrupper bilda det nya Smålands regemente i Eksjö, förkortat I 12.

¹⁹¹⁷ Se kap 25 avsn 23

¹⁹¹⁸ 120 kr år 1919 motsvaras år 2020 av ca 2300 kr (KPI), 24 000 kr (guldprisindex) alt 22 000 kr (arbetarlöneindex)

Nedläggningen av Kalmar regemente satte punkt för en viktig, ryktbar del av svensk historia. Gustav Vasa hade haft stor respekt för de småländska krigarna – dessa orädda och lojala brukare, bönder, drängar och timmermän med vapen i hand – som också visat sin duglighet under Dackefejden. Ur detta råmaterial hade så småningom Gustav II Adolf skapat Kalmar regemente och låtit det deltaga i flera av Sveriges stora krig. Gustav II Adolf hade kallat ner Kalmar regementes samtliga åtta kompanier till Tyskland 1631, där regementet fått stanna i tio år. Regimentet hade senare stridit och blött för Karl XII, inklusive vid det ödesdiga slaget vid Poltava 1709. Kalmar regemente hade med ”ihärdighet och mannamod” belägrat och utmanat den ointagliga fästningsstaden Glückstadt vintern 1813-1814,¹⁹¹⁹ där segern öppnat vägen för Kjölfreden¹⁹²⁰ och allt som kom därefter. De sista skarpa skotten i krig hade avlossats av Kalmar regemente 1814 vid Hafslund i Norge, i en konfrontation där soldat Nils Forvass varit inblandad.¹⁹²¹ I över hundra års tid efter fälttåget 1813-14 hade Kalmar regementes beväringar fortsatt att öva skytte, exercis och fysisk träning på Hultsfreds slätt, dock utan ytterligare inblandning i någon strid.

Ett år efter nedläggningsbeslutet, den **26 september 1926**, publicerades en fristående novell kallad *Rasken sätter bo* av den 28-åriga Vilhelm Moberg i söndagsbilagan av *Svenska Dagbladet*. Berättelsen handlar om soldat nummer 132 Rask vid Konga kompani, Kalmar regemente, som någon gång under 1800-talets mitt tillsammans med sin Ida slår sig ner vid ett soldattorp i Småland och börjar arbeta för att få det i ordning. I söndagsbilagan för den **13 februari 1927** kom en uppföljare, *Rasken gifter sig*.

Lördagen den **27 augusti** samma år hölls en högtidsfest på Hultsfreds slätt med början klockan 11 på förmiddagen, där en över 4 meter hög, 8 ton tung minnessten av granit restes till ära av Kalmar regementes tjänster åt Sverige 1623-1927. Många gamla officerare och soldater, flera i slutskedet av sina liv, närvarade.

Ungefär en månad senare kom den unge Mobergs debutroman *Raskens* ut i den svenska bokhandeln. Det första omnämmandet i tidningspressen om denna nya titel torde vara en kort notis om boksläppet införd i *Dagens Nyheter* den **2 oktober**. Redan den **7 oktober** recenserades boken av samma tidning och fick överlag ett mycket positivt omdöme för sin *äkthet*. Boken beskrevs som en skildring av svensk kulturhistoria, frisk och sann utan något falskt förhäriligande, med ”kött och blod och brännvin och skogsdoft och kärlek och släp och sorg och glädje och barnrikedom”. Recensenten, Carl-August Bolander¹⁹²², avslutade med att slå fast att alla de anonyma soldaterna vid de gamla svenska regementena *förtjänat* denna bok. Detta var en hyllning till *dem*.

Svenska Dagbladet följde upp med sin recension den **16 oktober**, lika gripen av detta verk. I första meningen poängterade recensenten Anders Österling¹⁹²³ att Vilhelm Moberg var ett namn ”som bör läggas på minnet”. Österling hade läst berättelsen med stigande respekt, särskilt då Moberg ej målade upp någon idyll utan snarare markerade skuggorna, vilket gjorde detta verk än mer autentiskt. Recensenten fastställde:

”Vad som här berättas om Rasken är så typiskt och så fullständigt i sin realism, att det väl förtjänar kallas ett stycke svensk folkhistoria av den sort, som sällan blir skriven, ehuru det rör sig om ett nationellt virke som bestod oförändrat genom århundraden och väl förtjänar att *hedras*.”

¹⁹¹⁹ Se kap 17 avsn 6, 8, 10; kap 18 avsn 2-4

¹⁹²⁰ Se kap 18 avsn 6-7

¹⁹²¹ Se kap 20 avsn 15

¹⁹²² Carl-August Bolander (1888-1969), svensk författare och litteraturkritiker

¹⁹²³ Anders Österling (1884-1981), svensk poet, författare, översättare och litteraturkritiker

Österling avslutade med att kalla detta Mobergs verk för episkt och ett *äreminne* över Sveriges gamla soldatgenerationer.

Den **1 januari 1928** upphörde Kalmar regemente formellt att existera, enligt ovan nämnda försvarsbeslut från 1925.

Vi flyttar slutligen kort åter blicken till norra Småland.

Anders och Lovisa hade flyttat in hos sin son Axels familj i Barmshult. De fann sig väl, de trivdes och framför allt var de tacksamma. Barnbarnet Paul Andersson berättar:

”Många, många gånger på sina äldre dar sade de vid matbordet: ‘Tacka Gud att vi kan äta oss mätta. Vi glömmer aldrig hur det var 67.’”¹⁹²⁴

Lovisa avled den **17 januari 1929**, 92 år gammal, i Barmshult. Anders avled den **1 september 1933**. Han blev 89 år gammal, ett par veckor från sin 90-årsdag. Vid hans sida i denna stund fanns Paul Andersson, farfar till författaren av denna bok.

Kapitel 25 avsnitt 26

”I WILL SIGN THIS LETTER WITH LOVE, TO ALL OF NED’S PEOPLE”

De sista arrendatorerna som bebodde Knarrkullen flyttade därifrån 1948. Ägaren, kyrkan, gjorde bedömningen vid den tidpunkten att det inte skulle vara möjligt att hitta en ny arrendator. Sverige hade förändrats. Vem ville bli torpare i dessa tider, med ändlöst slit och minsta möjliga överskott, om man hade tur? Dessutom var byggnaderna i dåligt skick och fordrade omfattande upprustning.

Huset stod tomt, men själva platsen, lyckan i skogen, var lika fridfull som alltid.

Sakral.

Flera hade tagit fasta på detta, inklusive självaste kyrkoherden i Frödinge, Eric Nilsson¹⁹²⁵. Han sammankallade vid två tillfällen församlingsrådets sammanträden till den tomma stugan på Knarrkullen, av alla ställen...

Ett antal år senare revs stugan, boningshuset. Fårhuset togs så småningom omhand av Frödinge hembygdsförening. Ladan blåste omkull i en storm. De större fruktträden höggs ner.

Få människor besökte platsen, ens visste var den låg, gläntan djupt inne i skogen. Hade inte en lokal bonde låtit sina kor gå på sommarbete där skulle den för länge sedan ha vuxit igen.

Nästan bortglömd var den. Bortom milsvida skogar, åkrar och ängar, hagar och hult, moar och myrar, ljunghedar och torvmossor. Bortom solglittrande och stundom kräftrika sjöar och undangömda gölar, blänkande som mörka ögon i skogarnas dunkel. En glänta med en vildvuxen mager åkerteg bland flera dussin stenrösen.

Platsen låg öde. Himlen var klar, solen lyste varmt.

Vinden smekte timotej och nigande blåklocka, viskade över prästkrage och midsommarblomster, över rödklöver och ängsklocka.

I avskildhet från allt.

Det var stilla. Det var öde.

Och åren gick.

Det hade blivit tidigt 1970-tal, när plötsligt stillheten bröts.

En grånande man kom gåendes på en stig genom skogen. Han nådde fram till gläntan.

Han stannade då och då och såg sig sakta om. Betraktade. Funderade.

Han hade varit där förr.

¹⁹²⁴ Se kap 25 avsn 9-10

¹⁹²⁵ Eric Nilsson (1908-1997), svensk präst

Han var född i Nebraska men uppväxt i Sverige och kände alla berättelser från Knarrkullen. Paul Andersson skriver med egna ord:

”En vacker augustidag stod jag på det gamla stället. Jag ville försöka minnas allt som hänt där. Jag tänkte på alla människor som bott där. Några av dem hade varit där hela sitt långa liv. Vad kunde det vara som fick dem att stanna och bo kvar där, så primitivt och i fattigdom?”

Efter att ha hållit på svaret fortsätter berättaren:

”Det måste vara för att de kände *frihet* där. En naturens frihet. Det innebar att de kunde vara sig själva. Hit kunde man komma och vara som man behagade. Och slippa rätta in sig efter några barska överordnade. Trots att de fick försaka många andra ting.”

Detta enligt Paul Anderssons egna ord. Vad det handlade om var alltså *frihet* från det påtvingade, betungande subordinationsoket. *Frihet* från den regimsanktionerade, påbjudna svenska strukturella särbehandlingen av samhällets vanlottade. *Frihet* från konstlade titlar, från översitteri, rangsystem och dikterade normer. *Frihet* från öfverhet och andefattig inbilskhet.

Frihet i rummet, frihet i tanken.

På annan plats, i en annan av sina essäer, skriver Paul om en av personerna som förekommer i denna bok – men orden skulle likväl universellt kunna gälla för många torpare och torparhustrur – om dennes ”obrutna, starka vilja att i alla livets skiften klara sig själv och sina barn utan att fråga efter hjälp eller vänta på hjälp från andra”, och ”den djupa, fasta blicken och det av hjärtat kommande rättframma talet”.

Sin skildring av Knarrkullen avslutar han senare:

”För oss alla i detta gamla land är det av stort intresse att bevara våra minnen från förgångna tider. Det talas ofta om ’den gamla goda tiden’. Men den tiden överskuggades ofta av katastrofer och faktisk nöd. Ett liv av alltid små medel. Det är varför jag ansåg det angeläget att skriva ner allt som jag samlat i gamla arkiv och dokumentsamlingar samt även muntliga redogörelser om detta torp och dess oförtröttliga, hårt arbetande människor, som levde här i sekler. Och här slutar min berättelse om Knarrkullen. --- När jag tänker på det och alla minnen från förr har jag känt det trängande att skriva ner på papper historien om detta torparställe i skogen och dessa ärliga, strävsamma, tacksamma och i Gud alltid förtröstansfulla människor.”

Människor som inte hade det så lätt men som gjorde rätt för sig, och mer därtill.

Paul Andersson satt i sitt hem i Eksjö när han skrev ner dessa rader, vid ett skrivbord på övervåningen med en gammaldags skrivmaskin. På väggen var en handskiss upptejpad av ett egenritat släkträd med en massa förgreningar i Sverige och USA. Överst en soldat som hette Nils Forvass.¹⁹²⁶

Paul Andersson författade som pensionär många uppsatser på hundratals sidor om det gamla Sverige, sina barndomsminnen från tidigt 1900-tal, sin skolgång och uppväxt, arbete och arbetslöshet, människor och miljöer, sin egen familj och släkt, vänner, barn, uppfostran, levnadsvillkor, motgångar, rädslor, tacksamhet, lycka och olycka, uppriktighet och rättvisa, krig och ransonering, pengar, konjunkturen och politik... Om *livet* förr. Flera av dessa essäer skänkte han sedan till Nordiska museet, där de än idag förvaras i arkiven.

I skrivbordslådorna hemma i arbetsrummet i Eksjö fanns också massor av papper och brev. Även på skrivbordet låg några stycken. Ett av breven, med ett amerikanskt frimärke och fin handstil, var adresserat till honom och daterat den **8 januari 1976**. Brevet var skrivet av hustrun till Ned Nelson¹⁹²⁷, som var son till Nils Forvass barnbarn Nils Gustaf Nilsson, den förste från

¹⁹²⁶ Se förordet (del 1)

¹⁹²⁷ Ned ”Nettie” Elliott Nelson (1904-1968), amerikansk lantbrukare

Knarrkullen som emigrerat till Amerika och där också blivit Ned Nelson.¹⁹²⁸ Hennes namn var Bernice Nelson¹⁹²⁹.

Brevet, skrivet med finaste skrivstil, berättar över 13 sidor om giften och ättlingar, om släkthistorier och öden, om skratt och saknad, om sorg och förtrolig närhet, och om ansikten som lever kvar generation efter generation i Amerika. De var alla ättlingar av handlingskraftiga människor. I deras ådror rann blodet av förfäder som gav upp allt, för att deras efterkommande skulle få möjligheter som de själva aldrig gavs.

Brevet avslutas med en önskan om att lära mer om släktens svenska rötter, och uttrycker en kärlek och tillgivenhet som om de alla – amerikanare och svenskar med osynliga trådar tillbaka till en glänta med ett torp de småländska skogarna – egentligen fortfarande var *en* familj, fastän åtskilda av ett världshav sedan ett par generationer tillbaka.

Orden på det svagt gulnande pappret andas av stolthet, tillgivenhet, vemod och förtröstan, i vacker harmoni.

Och slutorden är en deklARATION lika genuin som resten av brevet:

”I will sign this letter with Love, to all of Ned’s people.”

---

¹⁹²⁸ Se kap 25 avsn 11

¹⁹²⁹ Bernice Maydelle Nelson (Johnson) (1906-2001)

Epilog

Avsnitt

1. *Vi lämnar huvudstan*
2. *Några ord om naivitet och budskapsföreträden*
3. *Historierevisionism*
4. *Några ord om kyrkans skuld*
5. *Skådespelarroller*
6. *Republiken Sverige*
7. *Sommarängen*

Epilog avsnitt 1

VI LÄMNAR HUVUDSTAN

När farfar dog 1993 lämnade han efter sig en kantstött gammal hyvelbänk av trä, och en sliten papperskasse full med papper. Under många år brydde jag inte om kassens innehåll, den var mest i vägen, stuvades undan. Men någonstans anade jag att innehållet angick mig. Någonstans fanns en tanke att jag så småningom borde undersöka detta material, och kanske finna det relevant på något sätt. Men jag lät kassen stå orörd, länge, innan jag någon gång ungefär 20 år senare började titta däri.

Vi lämnar kassen för en stund, och hoppar till nuet.

Det är nu juli 2020.

Högsommar.

Förmiddagssolen gassar, asfalten i innerstan är redan varm. En lastbil med kran står och lastar av något uppåt gatan. En röd tvåvåningsbuss med några turister i passerar. Ett par elskotrar sneddar diagonalt framför en bil genom en korsning mot färdriktningen utan att visa tecken vart de är på väg. Den yngre generationens nya trafiknorm i Stockholm. Annars är det ganska lugnt ute.

Vår bil är packad. Vi kommer äntligen iväg. Det är inte så farligt med trafik. Vi åker via Vasagatan, vidare över Centralbron.

Tanken slår en ibland att det finns en hel del "Vasagatan" och "Vasavägen" runt om i Sverige. En värdig hyllning åt en värdig ätt. Man ser inte lika många gator namngivna efter den efterkommande släkten. Låt det så förbli.

Vi tar Söderledstunneln, sedan höger ner i Södra länken. Och upp på den stora motorvägen söderut. Skogar och gulmogna sädesfält rullar förbi utanför bilens fönster. Bensinstationer, vägkrogar och städer. Avfarter och påfarter. Nyköping, Norrköping, Linköping, där vi lämnar motorvägen. Via ett par rondeller rundar vi stan, viker av på riksväg 34 söderut. Trafiken är lugnare, glesare. Vi far genom skogar och förbi silverglittrande sjöar, förbi södra Östergötlands småorter. Sommaren är vacker.

Vägen letar sig in i Småland. Vi saktar ner vid Vimmerby, passerar Astrid Lindgrens Värld till vänster om oss, och gården Näs inte långt därifrån. Barnen har varit där och hade gärna velat stanna ännu en gång. Men vi tar det senare.

Jag kör mot Västervik i rondellen. Hittar sen så småningom avfarten där asfalten blir grusväg. Ingen trafik mer. Vi rullar varligt grusvägen fram mellan höga träd, öppna tuviga beteshagar och björkdungar. Här och där i landskapet vid sidan om grusvägen ligger digra stengärdesgårdar med mossa på, byggda för hand av människor som levde här för länge sedan runt sina tegar. Vi passerar en hage med några trygga hästar i som står lugnt hals mot hals. Vi åker sakta förbi ett par hus med prunkande trädgårdar, gröna nyklippta gräsmattor och blomrabatter bakom röda staket, trädgårdsgrupper och en hammock vid ett syrenbuskage. Vår väg slingrar sig vidare förbi en vall med betande kor. Vid en faluröd bondgård med vita knutar tar vi in på en ännu mindre grusväg, backig och krokig.

Efter en stund är vi framme. Vi stannar bilen vid ett litet stickspår, en liten sidogång som försvinner in i skogen, halvt igenvuxen, knappast synlig eller framkomlig. Jag stänger av motorn som blir tyst, bara tickar en stund.

Utanför bildörren möter oss en symfoni av naturens sommarljud och lena viskningar. Syrsor spelar ivrigt ikapp i det höga gräset. Taltrast och lövsångare drillar i träden. Bland dikesrenens timotej växer klöver och vallmo, hundkäk, smörblommor och prästkragar.

Vi har landat i Småland.

Det är svensk högsommar, och julis underbara dofter fyller näsborrarna.

NÅGRA ORD OM NAITET OCH BUDSKAPSFÖRETRÄDEN

Vi återkommer till den svenska högsommarutflykten i slutet av epilogen, men först några reflexioner om arbetet med denna bok och dess innehåll.

Efter att ha studerat ett skede i Sveriges historia under många år, och i denna process läst en hel del dagböcker och memoarlitteratur, framträder flera drag av den svenska nationalkaraktern ganska tydligt, som igenkänns även i vår tid. Dessa karaktärsdrag inkluderar givetvis flera positiva kvaliteter, men även några mindre positiva. Bland annat framträder *undfallenhet* väldigt starkt. Svenskar är fogliga. Svenskar har en överdriven respekt för auktoriteter och litar mekaniskt på vad de maktägande säger. Svenskar är överseende. Svenskar är konfliktskygga och trevar ofta ängsligt efter någon slags konsensusuppfattning i laddade frågor, för att inte gunga båten. Svenskar hoppar villigt och obekymrat på trender, vad strunt som helst, särskilt utomlands ifrån. Svenskar imponeras för övrigt extra mycket av allt utländskt.

Men den specifika egenskap som mer än någon annan utmärker det svenska folket är *naivitet*. Ofta en närmast barnslig sådan. Man vrider sig av ångest på läktaren över hur denna enfald kommer till uttryck, hur svenskar godtroget tar allt för sant och låter det passera. Hur mycket trams som svenska folket än sondmatas med ovanifrån och från media, så är det relativt få individer som resonerar självständigt och som biter ifrån. En stor andel av befolkningen är kollektivister som godvilligt tycks ha gett upp sin *rätt* till autonomt kritiskt tänkande och resonerande, och istället outsourcar dessa sysslor åt andra. Bekvämast så, helt enkelt.

Anmärkningsvärt många svenskar är samtidigt ideologiskt avdomnade. Sverige har, ute på den norra ytterkanten i den nordliga världsdelen Europa, levt i fred och bekvämlighet så länge att de senaste två tre generationerna blivit så mentalt avtrubbade och likgiltiga i sin omvärldsförståelse, att detta håller på att bli en belastning för nationen. Det låter hemskt att säga detta, men flera debattörer i nutid har varit inne på ungefär samma linje: Den långa fred som Sverige åtnjutit har ej varit enkom av godo. Den långa freden har invagat svenska folket i en aningslös dvala och apati inför stora närvarande frågeställningar, och i en allmän passivitet och ett påtagligt ointresse att stå upp för nationen och dess identitet. De är offer för en indoktrinering där svenska staten alltid är god och har rätt, men samtidigt så anses alla slags nationalistiska yttringar – förutom blågult idrottshejande på EM, VM och OS samt att hissa den blågula flaggan på särskilda dagar när staten säger till – som något förkastligt. Sverige har blivit *landet walkover* där folket finner sig i det mesta.

Även generationerna X och Y, som man kunnat förvänta sig skulle ha lite skarpere omdöme, finner sig fogligt i samma värld av fasader. Så länge smarttelefonen med Spotify och Instagram och alla andra jättespännande appar fungerar, gymkortet finns i plånboken, värdet på den belånade bostadsrätten går upp och livet är enkelt, allt liksom bara flyter på, så är *Homo Suecia* alldeles fullständigt nöjd och liknöjd.

Så det slumrande kollektivet lever vidare i den låtsasvärld som undfägnas dem.

Det finns citat i intern familjekorrespondens från 1820-talet som bekräftar att både Jean Bernadotte och sonen Oscar ansåg att svenskarna var som "stora barn", där "orden och illusionerna är deras leksaker", och "likt ynglingar" är de mottagliga för intryck och subordinerar sig.¹⁹³⁰ Med andra ord, de naiva svenskarna gick på allt som itutades dem, de trodde på varenda stavelse och fogade sig snällt och lydigt. Den franska inympningen på slottet var inte sen att utnyttja detta.

Den svenska nationalkaraktern utmärks även, som nämnts ovan, av en överdriven respekt för allt utländskt. Svenskar i allmänhet låter sig lätt imponeras av det icke-svenska. Samtidigt

¹⁹³⁰ Se kap 23 avsn 23

uppvisar svenska makthavare en närmast neurotisk ängslighet över den s k *Sverigebild* *utomlands*, som man t o m har tillsatt en hel myndighet att bevaka och vårda. Svenska makthavare använder ofta även referenser till "Sveriges viktiga roll i världen" för att införa hemmapubliken distribuera pekpinna, inpränta en doktrin eller för regimen att demonstrera sin egen förträfflighet. Och ju mer avlägsna geografiska referenser desto bättre. Den svenska regimens ibland diffusa förehavanden med obskyra regimer i andra världsdelen ompaketeras i något slags budskap åt hemmapubliken i Sverige tillsammans med självgott moralpredikande, som man ej sällan även utnyttjar i sin politiska retorik i övrigt.

Det svajiga nationella självförtroendet kommer även till uttryck genom svensk medias agerande. Så fort det händer någonting av större intresse i *Sverige*, så ska det ivrigt rapporteras om hur *utlandet* tar upp denna händelse. Även svensk public service avslöjar sig och faller in i samma löjliga mönster. Tunga rubriker fokuserar alltså *inte på själva nyhetshändelsen i sig*, utan ännu mer på *hur denna nyhetshändelse i Sverige återges i utlandet*. Man ägnar opropotionerligt stor del av tillgängligt nyhetsutrymme åt att lägga ut pressklipp eller frysta tv-bilder på utländska språk som handlar om den svenska nyhetshändelsen, dessvärre hela tiden med den tragiska undertonen:

"Titta, någon i utlandet ser oss! Tjoho, här är vi uppe i norr! Titta, de pratar om oss, Sverige, ute i stora världen!"

Fenomenet vittnar om ett nationellt svenskt mindervärdeskomplex och ett underskott på egen självtillit och trygghet. Alternativt en relativt barnslig uppfattning där ej själva händelsen får stå i fokus och värderas sakligt i nyhetsrapporteringen, utan där *den egna associationen med händelsen, inramningen och fångandet av omvärldens uppmärksamhet* spelar störst roll. Ett stort bekräftelsebehov, helt enkelt.

En annan sak som är skev med Sverige är avsaknaden av sann *meritokrati*. Kanske beror detta på att landet helt enkelt är för litet, en ankdamm där vänskapsband eller andra beröringspunkter *alltid* kommer att störa ut den renklingande objektiviteten. Eller kanske beror det på en sedan länge ingrodd kultur och ett mönster som etablerats i de högre sfärerna i samhället, där egennytta övertrumfar allmännyttan, och där integriteten i hela systemet permanent rubbats. Signalvärdet och de långa följdverkningarna av detta korrupta beteende i toppen av pyramiden, som drogs till sin spets av Jean Bernadotte, kan ej underskattas.

Detta leder oss in på vikten av transparens, vilket hänger ihop med offentlighet och yttrandefrihet.

För några år sedan, 2016, firades ett jubileum i Sverige under parollen "Fritt ord 250 år". Det var 250 års påstådd obruten tryckfrihet – eller i vidare bemärkelse åsiktsfrihet – som man ville högtidlighålla. Fester ägde rum, seminarier anordnades, böcker och broschyrer gavs ut, och t-shirts, pins och kaffemuggar med jubileumstryck fanns att köpa på Nationalbiblioteket.

Jag besökte detta år ett par seminarier arrangerade i Stockholm som man kunde köpa biljetter till. En föreläsning hölls av en mycket framstående svensk jurist, som relativt kraftfullt drev den officiella linjen att tryckfriheten i Sverige stått grann och praktfull i ett kvarts årtusendes tid. I den allmänna frågestunden efteråt undrade jag dock om juristens syn på inskränkningarna av det fria ordet från 1812 och framåt, under Jean Bernadottes och verktyget Wetterstedts försorg. Dessvärre viftades min fråga bort av herr juristen med auktoritär, nästan förnärmas ton; frågan förringades, bagatelliserades och lämnades obesvarad. Inga sådana besvärande undringar från publiken fick störa det fastställda narrativet. Vilket var lite synd, men herr juristens överlägsna respons på en försynt framförd publikfråga bevisade egentligen blott antitesen, nämligen att där, i seminarialens mikrokosmos, det öppna, prestigelösa, evigt sanningssökande åsiktsutbytet – hur oskön sanningen än må vara – *ännu* ligger en bit bort. Min oskyldiga frågeställning om inskränkningarna av den svenska tryckfriheten i flera decennier under en viktig historisk utvecklingsperiod rymdes ej i hans bestämda åsiktskorridor, eller under

hans agenda. Och då hade jag inte ens med ett ord vidrört den bernadotteska Stasiverksamheten, politiska åsiktsförföljelsen och angiveriet som pågick i Sverige under samma era, från 1811 och decennier framåt.

Som sagt, lite tragiskt hur någon så ryktbar och i övrigt sakkunnig person, som haft höga ämbeten och figurerat i media, kan vara så skygg – närmast *rädd* – för sanningen och censurera bort själva min blotta frågeställning, särskilt under en "frågestund" under ett seminarium på temat "fritt ord".

Apropå det här med yttrandefrihet, så brukar ibland en klassisk motreplik när man kritiserar de maktavande eller etablissemangen vara att man själv "ska vara glad att ha just den möjligheten att kritisera makten, vilket inte alla har". Själva sakfrågan duckar alltså den tillfrågade för, och istället påminns frågeställaren om att han eller hon "ska vara glad" över förmånen att framföra sin fråga eller anmärkning. Därmed stänger den tillfrågade replikskiftet. Den som ifrågasätter den institution eller de människor som folket finansierar, får alltså ett icke-svar som går ut på att frågeställaren bör känna det som en tillräcklig ynnest att ens kunna *framföra* en sådan undran. Men själva den underliggande sakfrågan besvaras ej, tji!

Makthavaren, eller dennes språkrör, kan lätt få det att låta som om yttrandefriheten är en *ynnest* som de maktavande givit mig, och detta universalargument – min implicit påstådda tacksamhetsskuld – stänger effektivt debatten. Men för det första så är yttrandefriheten ej tillkommen *tack vare* etablissemangen utan *trots* etablissemangen, som i alla tider varit skyggt för insyn, granskning och kritik. För det andra så är denna argumentation ett mycket fejt sätt att avsluta diskussioner på som i grunden rör helt andra ämnen; istället för att bemöta sakkritik så kastar man ur sig yttrandefrihetssynen i syfte att döda sakfrågan. För det tredje, för att nu klarlägga detta med tacksamhet en gång för alla, så äger folket ingen tacksamhetsskuld gentemot någon för sin yttrandefrihet, *ty den har alltid tillhört folket*. Denna rättighet har förvisso varit *fräntagen* folket under en stor del av historiens gång, men *detta* har varit det brottsliga i ekvationen. Människans rätt att fritt yttra sig har alltid ägts av människan själv – detta måste alltid betraktas som ursprungstillståndet och det normala. De som gjort anspråk på makt eller budskapsföreträden har *stulit denna rättighet från folket* under större delen av historien, men det ger ingen anledning för folket att stå i tacksamhetsskuld när folket väl fått tillbaka vad som ju alltid tillhört dem. Så klyschan – avledningsfloskeln – att folk "ska vara glada" över att kunna tala fritt är i grunden nonsens – det är snarare de institutioner och individer som inskränkt yttrandefriheten under historiens gång som ska vara oerhört tacksamma att de ej ställts skarpare inför rätta för dessa brott.

Nära sammanknipat med yttrandefriheten är frågan om *budskapsföretråde*, ett begrepp som tas upp i många sammanhang i denna bok. Med *budskapsföretråde* menas någons förmånsrätt eller privilegium, erhållet via någon slags förespeglad auktoritetsställning eller med tillgång till en kommunikationsplattform, att bestämma vilken information som ska förmedlas, när och hur den ska förmedlas, och till vilken målgrupp. En slags förtur att få bestämma vilken verklighetsbeskrivning eller version av sanningen som ska gälla och dominera, och gärna dränka ut allt annat.

Som redan nämnts tidigare i boken, så bevistade jag den 26 september 2015 klockan 13:00 ett seminarium på slottet med titeln "Kungens kommunikatör", där den kungliga PR-avdelningens chef berättade hur hovets propagandaarbete fungerar. Hon var vid tidpunkten relativt nyanställd, rekryterad från ett större företag, och hade kanske ej ännu insett det kungliga PR-arbetets utomordentliga känslighet. Jag satt i publiken på tredje raden och dokumenterade seminariet. Det var inte utan viss märkbar stolthet som PR-chefen berättade för åhörarna i rummet just om värdet av hovets *budskapsföretråde*, samt olika tekniker för att snabbt "ta kål på" obekväma framställningar i media, o s v. Kommunikatören förklarade värdet av att "*äga berättelsen som berättas*", och just termen *budskapsföretråde* återkom vid flera tillfällen under

detta seminarium. Det klagjordes väldigt tydligt att denna tillgång, detta praktiska *förturssp* framför andra kanaler och meddelare, är oerhört viktig för hovet.

Men! Tänk om budskapet från hovet, som nu ska ges "företrädare" genom att exempelvis "ta kål på" annan information, inte är helt rättvisande? Tänk om hovets version egentligen är en så kallad alternativ sanning, som är selektiv, tillrättalagd och fernissad, och som undviker och utelämnar, döljer eller förvanskar viktiga fakta och ej återger verkligheten fullständigt och korrekt? Genom detta *budskapsföreträdare* som hovet anser sig ha eller eftersträva, genom att på olika sätt styra informationsutbudet och den berättelse som ska överrösta alla frågor och invändningar, riskeras inte demokratin då i viss mån? Är den ceremoniella och representativa makten i Sverige *rädd* för att granskas? Var finns den externa oberoende revisionen av statschefsämbetet? Var finns visseblåsarpolycyn? Var finns den fulla transparensen och accessen? Varför denna kurragömmalek med sitt gyllene *budskapsföreträdare*; är inte det lite fejt och ovärdigt mot såväl media som allmänhet? Ett sätt att ducka för granskning och ansvarutkrävande, förutom genom det kontinuerliga propagandaarbetet, är att begränsa insynen och accessen. Här ligger kungahuset i framkant.

Chefen för hovets desinformationskansli talade på seminariet även om vikten av rätt *terminologi* och *tonalitet* för att driva hem rätt budskap och image. Hovet är *besatt* av ordmagi. Och språk är makt. Kontrollerar man språket så kontrollerar man även människorna som använder språket. I detta nyspråk är DNA-mystiken central. Klantillhörigheten och upphöjdheten visavi allmänheten ska *markeras*. Begreppet släkt får exempelvis heta "dynasti", "ätt" eller "hus", fastän vi alla är människor av ungefär samma skrot och korn, ingen bör för en enda sekund inbilla sig något annat.

Genom att systematiskt arbeta på detta sätt – vilket inte bara hovet gör utan även den svenska regimen, myndigheter, organisationer, privata bolag och flera enskilda personer nuförtiden som har sina egna "kommunikatörer" – bedriver man ett oupphörligt lågintensivt propagandakrig, ett informationskrig. Inget mindre än så. Med en professionell PR-front som barrikad, så kan kungahuset effektivt avvärja all obekvämlig granskning av denna skattefinansierade verksamhet. Det är i sig inget särskilt märkvärdigt att även hovets PR-avdelning arbetar på det sättet, men det är viktigt för gemene man att inte förhålla sig naiv inför denna verklighet.

När det gäller det nuvarande kungahusets PR-avdelning, så är det också viktigt att förstå att dess inriktning huvudsakligen är PR-arbete *inom* Sverige. Statschefen, hans stora familj och hela organisationen kring denna klan, ägnar alltså huvuddelen av sin tid åt ett evigt beskyddande och upphöjande av kungahusets ställning *adresserat till Sveriges medborgare*. Sveriges främsta företrädare fokuserar huvudsakligen *inte* på att företrädare Sverige gentemot utlandet, att sälja Sverige utomlands, utan på att vårda sin image och ställning inom det egna landets gränser. Kan tilläggas att det är medborgarna själva som finansierar denna propaganda riktad mot sig.

Prägeln av detta kungliga PR-arbete gentemot hemmapubliken avslöjar i sig självt en viss ängslighet hos hovet vad gäller monarkins fortvaro och legitimitet. Hade man varit helt trygg på dessa punkter, så hade *huvuddelen* av såväl statschefens faktiska arbetsinsatser samt detta saluföringsarbete istället kunnat riktas mot utlandet. En av svenska folket skattefinansierad statschef hade i vida större utsträckning kunnat driva *svenska intressen i världen* och generera större fördelar för Sverige, men som upplägget fungerar nu, där man, bortsett från några enstaka statsbesök, nästan uteslutande året runt marknadsför *sig själva* och inriktar denna reklam *mot den egna befolkningen*, handlar detta främst om kungafamiljens egennytta och självbevarelse i Sverige. Är inte detta ett ganska dumt slöseri med resurser?

Åter till det där med budskapsföreträden.

Spelar det egentligen någon roll vad som är sant eller falskt, vad som är fakta och vad som är fiktion? Om det slumrande, naiva folket trivs i sin fantasivärld, kan det inte få ha sin

fantasivärld kvar? Spelar det någon roll om vår historieskrivning, vår nutid och vår framtid består av sagor, fotogeniska och koreograferade uppträdanden och vackra illusioner, precis såsom Jean och Oscar resonerade för 200 år sedan, för att bevara lugnet och den nuvarande monarkistiska samhällsordningen? Känns inte livet mer behagligt så?

Så länge ingen sticker hål på bubblan så är det kanske så. Men jag tillhör den del av mänskligheten som anser att *sanningen* har ett oskattbart egenvärde, oavsett hur denna sanning ser ut, vacker eller ful. Det är också i längden svårt att dölja sanningen. Vårt moderna samhälle är fullkomligt nedlusat med s k "kommunikatörer", precis överallt, vilka förvrider spelet. En modern kultur har etablerats där det inte längre handlar om raka enkla osminkade sanningar, utan istället om kamouflerande ordval, eufemismer, sovrade halvsanningar, sovrade halvlögner och förtroendeingivande tillrättalägganden. Men återigen, för en del människor, som mest störs av detta brus, så är den råa *sanningen* fortfarande ovärderlig. Och det som byggs på halvsanningar eller lögner, faller förr eller senare ihop. Det är bara en fråga om tid.

Denna bok innehåller en del som eventuellt i somliga läger kan anses "kontroversiellt". Skälet till detta är att svensk historia till stor del hittills varit en skönskrivning, ett enormt skamlöst tillrättaläggande till etablissemangets, och i synnerhet kungahusets, favör. I många avseenden har det handlat om rena historierevisionistiska beställningsjobb. Men denna bok väjer inte för att kalla saker vid deras rätta namn. Denna bok är *fri*, obunden, och intet stöd har erhållits någonstans ifrån för detta forskningsprojekt. Mitt handlingsutrymme har varit oinskränkt, förbehållslöst. Arbetet har tagit några år, därför att det har varit frågan om ett förtydligande av en till stora delar tidigare avsiktligt förgrumlad berättelse om framväxten av Sverige de senaste 200 åren, och då jag har varit mån om att varenda stavelse ska vara belagd i befintligt källmaterial.

Sverige är värt sanningen om nationens historia. I klartext. Utan korrupperande budskapsföreträden från något håll. Utan eufemismer, utan dubbeltydiga ordval för att gömma den egentliga innebörden. Utan omsvep, på rak enkel svenska. Detta borde anses vara överordnat allt. Det är viktigt för nationen att veta hur det egentligen gick till och vem som varit skyldig till vad, från bedrägerivalet i Örebro 1810 till Palmemordet 1986 plus allt däremellan och därefter.

De individer som borde klandras – och många av dessa är vid liv – är de som ofta medvetet snedvridit den svenska historieskrivningen till förmån för etablissemanget och i synnerhet kungahuset, och till nackdel för den svenska allmogen. Detta är en mycket allvarlig överträdelse. Sveriges torpare torde mestadels ha rent mjöl i påsen. Hur är det med stamfadern och anhanget som möjliggjorde hans maktmissbruk? Hur har historieskrivare hanterat denna genomlysning, granskning och återgivning på ett moraliskt försvarbart sätt? Har lovord och klander portionerats ut rättvist och åt rätt håll? Jaså inte? Har några historiska personer eller grupper förglömts eller t o m aktivt nedsvärtats medan andra lyfts upp till hjältestatus för påstått ädelmod och inbillade bragder? Kanske i så fall dags att ställa detta på sin spets genom ett tryckfrihetsåtal mot *historierevisionisterna*?

Epilog avsnitt 3

HISTORIEREVISIONISM

Intimt sammankopplad med diskussionen om *budskapsföreträden* är frågan om *historierevisionism*. Vem har tolkningsföreträde när det gäller att återberätta vad som egentligen hände i historien? Vems version gäller?

Vem kommer närmast sanningen under exempelvis fälttåget 1813-1814 – en fattig prestigelös soldat som plitar ner truppens värv, sina upplevelser och förbehållslösa iakttagelser med stavfel och allt på gulbrunt solkigt fuktskadat papper i en skrynklig dagbok, kanske för sina närmaste att läsa, men inte mer än så, eller ett verktyg i kronprinsens stab som omsorgsfullt paketerar en pressrelease för hemmapubliken, där varje formulering vägts på våg, och där allt handlar om att låta strålgans falla över ledaren och manipulera den svenska allmänna opinionen?

Utgörs vår hittillsvarande historieskrivning av vad som *egentligen* hände, eller av *vad några ville att eftervärlden skulle tro* hände?

Det sägs att vinnarna skriver historien. Med "vinnarna" brukar menas de som övertar och behåller makten. Historieskrivningen – som ibland innebär utplånandet av sanningen och inpräntandet av sin egen version – syftar till att stärka greppet om det förgångna, det närvarande och det framtida. Vinnarna använder den egna anpassningen av historieskrivningen för att, i efterhand, legitimera och befästa sitt maktövertagande och sin rätt, och för att vinna efter världens gillande. Historieskrivningen blir ett propagandaverktyg och utgör en central komponent av maktspellet.

Jag slogs under arbetet med denna bok av hur även olika historieskrivare ganska kärvt tvistar med varandra om vilken version som ska gälla. Den revisionism, som legat till grund för en stor del av den gängse svenska historieskrivningen från 1808 och framåt, är utomordentligt tydlig. Denna historierevisionism har stundom varit fullständigt hänsynslös. Efter Finska kriget lades all skuld för Sveriges olyckor på Gustaf IV Adolf, och man fortsatte i generationer att slå en redan slagen människa genom att systematiskt nedsvärta hans eftermäle. De segrande revolutionsmännen och den externrekryterade tronföljaren Jean Bernadotte utnyttjade sitt budskapsföreträdare och sin kommunikationsplattform till max, och de historiska dogmer som instiftades av dessa har än i våra dagar ett ganska starkt grepp om sinnen i Sverige. Denna medvetna historierevisionism har hela tiden framställt Gustaf IV Adolf som rubbad och inkompetent, medan den externrekryterade Jean har porträtterats som genialisk, tapper och landsfaderlig. Stamfader Jean gick själv ett steg längre, då han genom ett flertal åtgärder helt och hållet sökte radera Gustaf IV Adolf och hans familj från det svenska kulturarvet och historien, som om de aldrig varit här. Ett lågvattenmärke i fråga om anständighet och respekt för Sverige.

Det svenska revisionistiska hyckleriet blir ibland övertydligt. Den nya regimen propagandamaskin gjorde sitt yttersta för att hamra in sitt trams om Gustaf IV Adolf överallt. När det svenska inofficiella sändebudet i London, Rehausen, i november 1810 ihärdigt försökt övertyga den brittiske utrikesministern att Gustaf IV Adolf "är galen, varken mer eller mindre", hade utrikesministern svarat, småleende:

"Jag förstår, ni talar som representant för den *nya* styrelsen i Sverige. Icke desto mindre får man lov att medgiva att f d kungen av Sverige trots alla de besynnerligheter, som man tillskriver honom, utvecklade en stor karaktärsfasthet. Man har prisat hans rättvisa, hans ärlighet. Hans politiska principer, för vilka han blivit ett offer, förtjäna vår aktning och vittna ingalunda om någon förryckhet."

Den svenske diplomaten borde känt sig tämligen billig efter den kontringen.

Det var egentligen först genom Sam Clasons omvälvande forskningar som det stod klart att Gustaf IV Adolf var en framsynt men missförstådd realpolitiker. Och historikern Carl Harald Trolle slog 1923 fast att rättelsen av historieskrivningen skulle bli omfattande, då han förklarade:

"Den historiska sanningen kommer dock förr eller senare till sin rätt. Vad angår Gustaf IV Adolf har under de senaste årtiondena, sedan arkivens gömmor öppnats, hans karaktär och person blivit föremål för en väsentlig omvärdering."

Man vill gärna tro att detta stämmer, att sanningen alltid vinner i slutändan, men det pågår ett ständigt krig mellan olika läger, och kampen om vems sanning som ska gälla är hård och

skoningslös. Revisionister skyr inga medel för att gömma eller förgöra sanningen, eller tysta personer med kännedom om sanningen.

Olof Cronstedt, landsförräddaren på Sveaborg, bad på sin sotsäng sin läkare att *bränna* en packe med brev och papper som rörde Sveaborgs överlämnande 1808.

En av konspiratörerna vid den första statskuppen den 13 mars 1809, ämbetsmannen Gabriel Poppius, bekände senare att han i samband med gripandet av Gustaf IV Adolf varit tvungen att *bränna* en mängd brev "av stort intresse för historien". Ytterligare källmaterial bekräftar att annan bevisning och korrespondens mellan de inblandade i statskupperna 1809 också *brändes*.

Vittnesmål och dokumentation i samband med lynchningen av Axel von Fersen *brändes*.

Omständigheterna kring bedrägerivalet i Örebro 1810 *nedtystades*. Så lite som möjligt skulle komma på pränt och istället skulle allt ske *muntligen*.

Stamfader Bernadottes och verktyget Wetterstedts kraftiga manipulation av riksdagarna 1812 och 1815 *mörklades*.

Stamfadern lät köpa upp anteckningar från tidigare nära medarbetare och *brände* dessa.

Carl Löwenhielm, som var Jeans officiella delegat vid Wienkongressen 1814-1815 där bl a prins Gustavs anspråk på tronföljden samt avräkningen kring Guadeloupe diskuterades, *undanröjde* dessa handlingar två år innan sin död.

Utrikesminister Engeström beskrev en gång hur han kontaktade Skjöldebrand och "bad honom *förstöra* kungens brev" så att "inget minnesmärke" av en känslig händelse i samband med bedrägerivalet 1810 skulle finnas kvar åt eftervärlden och fastna i historieböckerna.

Dvärgen Otto Mörner, "kungamakaren", hotade vid ett tillfälle att trycka sina memoarer i London vari skulle berättas hur den svenska historien kring mötena i Paris och bedrägerivalet 1810 *egentligen* gestaltat sig. Jean köpte Mörners tystnad med mycket stora penningbelopp samt en befordran till ämbetet som tullchef vid Blockhusudden. Likaså köpte Jean bedragaren Fourniers tystnad – kumpanen på plats i Örebro 1810 – med livstids arvodering, och försökte efter Fourniers död komma över hans privata arkiv för att tillintetgöra komprometterande material däri.

Via diplomatiska kanaler i London lyckades Jean troligen även blockera Hudson Lowe¹⁹³¹, Napoleons väktare på St Helena, från att publicera sina planerade memoarer som kunde befaras innehålla komprometterande vittnesmål av Napoleon om Jean.

Jean Bernadotte försökte även, genom en mellanhand, köpa hela Crusenstolpes farliga manuskriptsamling samt köpa dennes regimlojalitet med ett livstidsarvode och en utnämning.

En person som betar sig så neurotiskt, att han i tre decenniers tid spenderar oändliga timmar och summor – huvudsakligen av svenska statens medel, kan tilläggas – på att tillintetgöra skriftliga vittnesmål om situationer där han framträtt eller haft en central roll, har utan tvekan en del att dölja.

Annat arkivmaterial om stamfader Jean Bernadottes förföljelse av prins Gustav och motarbetandet av Vasaätten har omsorgsfullt *utrensats* ur arkiv, och kvarvarande rester är off-limits för forskare. Flera forskare, sinsemellan oberoende, vittnar om hur exempelvis vital brevkorrespondens under kritiska historiska skeenden mellan Jean och Désirée märkligt nog har "försvunnit" ur Bernadotteska familjearkivet – förstörts eller gömmts, liksom en hel del annat känsligt material såsom exempelvis bokföringen, som tidigare forskare vittnat om, av utbetalningar till utomäktenskapliga barn som avlats av Bernadottekungar och Bernadotteprinsar. Harvardprofessorn Franklin Scott berättar även hur han i arbetet med sin avhandling i början av 1930-talet direkt *blockerades* av Bernadotteska familjearkivet från att där undersöka vissa dokument som rörde Jeans traktan efter regentskapet i Frankrike kort efter att han erhållit tronföljden i Sverige.

¹⁹³¹ Hudson Lowe (1769-1844), irländsk- brittisk militärofficer och ämbetsman

Men Scott är inte ensam. Detta arkiv vaktar sina hemligheter väl. Det finns flera exempel under 1800-talet och 1900-talet på hur misstänkt icke-ortodoxa historieskivare *utestängts* från de kungliga arkiven, helt enkelt därför att deras analyser inte passar in i mallen, den gällande storyn, eller i det narrativ som idisslas än i våra dagar. *Sanningen* har alltid varit och förblir ett superkänsligt ämne för familjen på slottet. Än idag finns exempel på hur forskare, som man förmodar ej kommer vara tillräckligt rättrogna det etablerade narrativet, blockeras.

Detta är ganska anmärkningsvärt, då ju forskningen som regel rör svenska statliga och mellanstatliga angelägenheter och förhållanden, beslutsfattarprocesser i svenska statens namn, svensk inrikes- och utrikespolitik, förhandlingar där svenska staten är avtalspart, och svenska statens ekonomi. De eftersökta dokumenten är i regel avtal och korrespondens som direkt rör svensk offentlig förvaltning. Hela statschefsfunktionen är ju finansierad med svenska skattepengar och förordnad på svenska folkets uppdrag för svenska statens räkning. Så varför denna eviga, flerhundraåriga censur? Egentligen borde en stor del av detta arkivmaterial i BFA vara fritt tillgängligt *för alla i sin helhet*, helt digitaliserat och publicerat på nätet. Men så är alltså inte fallet. Förvisso ansåg ju stamfadern att han *var* staten, men om man bortser från denna grandiosa självbild, som om den kom från en psykopat, så tillhör detta arkivmaterial, möjligtvis undantaget de mest renodlat privata aktstyckena som inte alls direkt eller indirekt snuddar vid svenska intressen, snarare det svenska folket.

Men detta göms som sagt, och vaktas väl. Man tycks närmast krampaktigt skygg för allt som kan nagga den utvalda släktens image. Förvisso är detta föga förvånande, givet släkten Bernadottes fastklamrande vid sitt monopol på statschefsämbetet och den representativa och ceremoniella makten, där sedan 1974 *all* offentlig makt påstås utgå från folket och där "förtjänst och skicklighet" påstås utgöra rekryteringsprincipen för offentliga värv i Sverige. Och på så vis bibehåller man även överhanden i frågan om vilken version av historien som ska föreläggas allmänheten. Arkivens väktare fortsätter att inskränka eller blockera accessen till de känsliga lådorna och dokumenten. Tendensen har varit knivskarpt tydlig ända sen Jeans dagar, nämligen att fortsätta hemlighålla allt som är komprometterande eller ens kan misstänkas vara "känsligt" för släktens historieskrivning.

Under arbetet med denna bok gjorde jag tre ansökningar hos hovet om olika tillträden. Min första ansökan, att få titta på det objekt som bedragaren Fournier överlämnade till utrikesminister Engeström den 11 augusti 1810 för att "legitimera" sig som Jean Bernadottes ombud, avslogs blankt utan motivering, trots att detta objekt juridiskt sett borde tillhöra *svenska staten*, enligt historiska urkunder.¹⁹³² Min andra ansökan, att i arkivet få undersöka eventuell, hittills opublicerad eller okänd korrespondens mellan Fournier och Jean, särskilt i samband med händelserna i Örebro 1810, avslogs med motiveringen att det mesta nog redan hade publicerats eller ej existerar. Ett ganska vågat svar, med tanke på de stora volymer av blandad korrespondens om allt och med alla, ej alltid sorterad, som faktiskt detta arkiv innehåller. Min tredje ansökan var att få ta del av några handlingar i samband med Oscars s k "friorresa" och förhandlingarna med utlandet 1822-1823, där bl a den svenske utrikesministern hade en central roll och där allting betalades med svenska skattemedel.¹⁹³³ Denna omständighet nämnde jag i min ansökan. Till min förvåning *beviljades* faktiskt detta sökta tillträde av arkivets väktarlag, d v s domarchefen Carl Gustaf Bernadotte jämte sitt smakråd. Grindvaktståset släppte alltså igenom mig vid tredje försöket, möjligen därför att jag var en okänd person som aldrig publicerat något, möjligen för att man från hovets sida själva lever i villfarelsen att denna "friorresa" helt igenom är en solskenshistoria utan minsta tillstymmelse till kontroversiella inslag, eller också för att jag redan

¹⁹³² Se kap 2 avsn 21 (Fournier gav på morgonen den 11 augusti 1810 denna tingest till utrikesminister Engeström, som då tog hand om tandpetarfodralet i egenskap av representant för svenska staten; händelsen är dokumenterad)

¹⁹³³ Se kap 23 avsn 12-13

nekats access till hovets gömmor vid två tidigare tillfällen så därför ville man stämma mig på bra humör, om jag nu skulle lyckas publicera något framgent.

Väktarlagets godtycke och urskiljning är sålunda lite störande, att man ens måste *be om lov* för att t ex analysera 200 år gammal korrespondens om svenska statsangelägenheter, och många nekas som sagt access. Men voilà! Det finurliga är att det samtidigt ofta finns *två exemplar* av varje avtal och brev. Originalen givetvis hos mottagaren, men även en kopia av utgående skrivelser hos avsändaren i dennes brevkopiebok. Så om nu Carl Gustaf Bernadotte vill skydda hovarkivets dokumentation från offentlighetens ljus, och ej ge tillträde till en svensk medborgare att forska i ämnen som rör svenska offentlig förvaltning under perioder i Sveriges historia då kungamakten agerade som autokrat, kan man leta i andra arkiv i Sverige och Europa som inte lider av samma vanda. Det finns ofta identiska kopior av samma handlingar på annat håll hos institutioner som inte brottas med sådan svag självkänsla att man först måste avsyna och godkändstämpla forskare innan de beviljas access till dessa gamla dokument, utan istället har en öppen, prestigelös och serviceinriktad inställning till källforskning. Många parallella arkiv finns i t ex Sverige, St Petersburg, Köpenhamn, Berlin, München, Paris, London o s v, och det finns mycket att gräva i där.

För att betvinga det offentliga samtalet så införde stamfadern och verktyget Wetterstedt censurlagstiftningen 1812. Det framgår alldeles tydligt i källorna att många, särskilt under stamfaderns Stasiverksamhet och angiverisystem, inte ens vågade tala eller skriva klartext *privat*, utan i enskilda brev berör känsliga ämnen blott med inlindade och kryptiska formuleringar. Som berättades från Stralsund tidigare i denna bok, så skrev någon t o m brevavsnitt *på grekiska* för att komma igenom Stasifiltret.¹⁹³⁴ D v s, även i personlig brevväxling förekom självcensur och chiffer, eftersom insatserna i maktspelet och de potentiella negativa konsekvenserna kunde bli så allvarliga. Det gäller alltså, som forskare, att vara uppmärksam på vad som står att läsa i olika källor, men även på vad som *inte* står där. I memoarlitteratur från 1800-talets första årtionden finns samtidigt många exempel på hur personer, nära händelsernas mitt, helt hoppat över episoder där deras egen inblandning de facto varit ytterst komprometterande. Denna förtegenhet, ett taktiskt utelämnande i ren självbevarelse, utgör i sig självt en talande tystnad.

Samtidigt som det besegrade nedsvärtas, upphöjs det nya till stratosfären. Den orädda och frispråkige historikern filosofie doktor Arvid Ahnfelt, talade redan på 1880-talet om "att tända rökverk på den devota historieskrivningens altar eller smäda den icke-devota". En annan klarseende historiker påpekar hur svenska historiker citerar varandra och låter myterna lättsinnigt och okritiskt repeteras för att slippa omaklet av egen forskning och undersökning. En tredje framhåller hur detta förfalskade narrativ än idag "i betydande utsträckning lever kvar i översiktsverk och läroböcker", där stamfader Bernadottes mindre smickrande egenskaper och handlingar beslöjas, hymlas bort eller har utgallrats. En fjärde historiker skriver hur en redogörelse kan bli "försötmad och parfymrad ända till äckel" där revisionismen drar fram.

Det har skapats myter kring Jean Bernadotte, där många som valt att ta hans parti bidragit till att komponera rena *sagor* utifrån ett råmaterial som egentligen inte alls är särskilt imponerande. Krigshistorikern Carl Johan Lundgren, som refererats tidigare i denna berättelse, kommenterade på sin tid hur mången historiker är "alltid beställsam att uppteckna regenters stora gärningar, troligen såsom en gärd av tacksamhet för de pensioner författaren beskärdes". Men man frågar sig ändå hur i nutid, *idag*, många svenska s k historiker, *som borde veta bättre*, utifrån gamla sägner och skrönor låter overifierade påståenden få ett eget liv, och låter sitt eget historieberättande utbroderas med fantasier och hjältefieriingar så till den grad att slutprodukten har väldigt lite att göra med sanningen.

---

¹⁹³⁴ Se kap 6 avsn 3

Det är ej utan anledning som tre av de mest framstående forskarna som klarlagt händelserna kring 1808-1809 och därefter – Sam Clason, Birger Sjövall och Sten Carlsson – i sina avhandlingar och andra viktiga publikationer ägnar stort utrymme åt just en inventering av befintligt källmaterial jämte nykter källkritik.

Om vi börjar med samtida källor i början av 1800-talet, så måste man vara synnerligen på sin vakt hur man läser och tolkar dessa, av flera anledningar. Det finns drivor med bevis på hur olika förlopp och förhållanden *faktiskt var*, men som sedan återgavs annorlunda av Jean inför olika personer, vilka godtroget nedtecknade i dagböcker och brev vad Jean tutat i dem. Detta är helt odiskutabelt, ett ovedersägligt faktum. Det var en systematisk cynisk manipulation i den högre skolan från Jeans sida, åratat i sträck, riktat mot olika personer för att inplantera sitt narrativ eller för att förleda olika nyckelpersoner. Ta exempelvis drottning Charlotta, som under större delen av 1810-talet förblev fullständigt bortspeland av sin patologiskt ljugande adoptivson. De historiker som okritiskt använder sig av drottning Charlottas dagbok – där hennes *hänförelse* över adoptivsonen saknar bortre gräns, ända fram till att hon till slut genomsådande bedragaren från Pau kort innan sin egen plötsliga och oväntade död – som någon slags vederhäftig källa, fastän mängder av rapporter däri *bevisligen* är falska och planterade av Jean med *avsikt* att vilseleda, gör bort sig. En parallelläsning av Charlottas dagbok mot annat källmaterial visar hur omfattande och agendadrivet Jeans ljugeri var t o m mot sina egna adoptivföräldrar, Sveriges kung och drottning. De som okritiskt använder sig av drottning Charlottas dagbok efter 1810 och citerar ur denna och tar hennes kommentarer för historiska fakta, är därför verkligen ute på djupt vatten. Drottningen duperades och manipulerades, och blev blott en kanal genom vilken Jean kunde inplantera sin psykologiskt beräknande version, som garanterat skulle nå en vidare krets inom hovet, etablissemanget och eftervärlden.

En annan fallgrop man måste vara medveten om, är hur olika slags belöningar – ordnar, titlar, utmärkelser, "access" till kungahuset, krassa penningmutor, bjudmiddagar o s v – bidrog till att bibehålla olika samtida personer på den egna planhalvan. I dessa personers dagböcker och privata korrespondens krävs ibland ett skarpt öga för att kunna urskilja fjäsk från fakta, men ej sällan, i någon passus här och där, avslöjar vederbörande ofta sig själva när deras *egentliga* åsikter emellanåt blänker igenom.

Ännu ett sätt att revidera historien, är helt sonika att på egen hög befallning ändra i skriftliga originaldokument, urkunder. Bl a professor Scott visar i sin avhandling hur exempelvis den publicerade boken med Jean Bernadottes ordergivning under fältttåget 1813-1814 *manipulerats* genom att komprometterande instruktioner i samband med hans beslut att avvika från koalitionen och anfälla Danmark, *avlägsnats* i den text som Jean bestämde skulle serveras eftervärlden.

Den störste revisionisten av alla var sålunda stamfadern själv. Jeans samlade utgifter på ren historierevisionism i olika former – att blockera sanningar och plantera sitt eget narrativ i den europeiska tidningspressen och i bokform – kostade honom, d v s de svenska skattebetalarna, tiotusentals riksdaler banco *per år* från slutet av 1810-talet och framåt, mångmiljonbelopp i dagens penningvärde, t o m *miljardbelopp* med arbetarlöner som uppräkningsindex. Och från mitten av 1820-talet och framåt dikterade han även sina egna tillrättaligganden för sin undergivet och tålmodigt lyssnande adept Schinkel,¹⁹³⁵ för sitt känsliga eftermäles skull. Och visst gjorde Jean sitt bästa för att själv vilseleda Schinkel, precis som han duperat sin adoptivmor och alla andra. Docent Sigfrid Andgren skriver i sin avhandling hur Jean i oktober 1840 satt och dikterade för sin lejda husrevisionist Berndt von Schinkel på slottet, och planterade följande lögn:

---

¹⁹³⁵ Schinkel hette givetvis Bergman fram till adlandet den 15 april 1840, men för eftervärlden är han känd som Schinkel. Det är därför lättare att använda samma namn konsekvent i stycken som detta, även vid referenser till Schinkels arbetsinsatser före 1840.

”Trogen mina löften och mina eder tillbakavisade jag de anbud man 1812 gjorde mig att utvidga kronans makt.”

Jean hade varit den största pådrivande kraften för att 1812 utvidga kungamakten och i princip upphäva den svenska konstitutionens bärande principer från 1809.¹⁹³⁶ Återigen ett av alla dessa oändliga samvetslösa, egennyttiga tillrättslägganden. Docent Andgren konstaterar det uppenbara, nämligen att uttalandet är ”en tydlig efterhandskonstruktion och kan icke på allvar göras gällande”. Och det finns tonvis med liknande exempel.

Trots att Schinkel därutöver hade tillgång till en stor del av stamfaderns orderjournaler och korrespondens samt kunde stämma av olika händelseförlopp med flera andra vid tidpunkten levande vittnen, så blev resultatet ytterst brokigt. Många sentida forskare har påtalat hur Schinkel haft ett synnerligen egendomligt sätt att handskas med originalkällor, och i slutändan fritt bearbetat, förvanskat innebörden och selektivt utelämnat hela avsnitt i sina framställningar. Schinkel låter avsiktligt viktiga aspekter gå förlorade i översättningar av dokument från franska till svenska, han exkluderar de för sin uppdragsgivare mest komprometterande detaljerna, och Schinkels alster blir i slutändan mer propaganda än fakta; ett beställningsjobb för Jean Bernadottes moraliska och politiska rentvagn. Och ser man på – Schinkel medgav t o m under detta arbete att Jean själv aktivt gjorde rättelser och tillägg i manuskriptet! Vilken överraskning.

Flera professorer i historia har, med rätta, uttryckt stark kritik mot Schinkels rena förvrängning och förfälskning av händelseförlopp till stamfaderns favör, och Arvid Ahnfelt, återigen, har kallat Schinkel och hans efterkommande medförfattares produkter för en ”*sanningsstridig* teckning av Carl Johans personlighet, regentvärde och egenskaper som människa och statsman”. Denna ”panegyristens tjockt påsmetade förgyllning”, som tycks ha komponerats ”i den fromma inbillningen att kunna göra en myt av Carl Johans historia och ha frihet att behandla sitt ämne på sagodiktarens manér”, avslöjar blott författarnas egen ”enfald och förblindelse, som verkligen överstiger alla begrepp”. *Svenskt biografiskt lexikon* kallar Schinkels verk tendentiöst med ”hjältens förhärligande” som genomgående tema.

En av den Bernadotteanställda Schinkels medförfattare var den Bernadotteanställda Carl Rogberg, privatlärare åt diverse Bernadotteungar på slottet under ca tio års tid. Rogberg kryddar sin framställning om stamfadern med epitet som ”en världshistorisk personlighet” och missar aldrig ett tillfälle att framhålla ”Carl Johans ära” och ”Carl Johans ädelmod”, o s v. Men inte nog med detta. Den eminente Rogberg, i hovets tjänst, tar sitt historieskojeri ett steg längre genom att samtidigt dela ut sparkar nedåt och referera till den svenska allmogen som ”det obildade, jämförelsevis *slöa* flertalet av landsbygdsbefolkningen”. Verkligen förnämt uppträdande av Rogberg, den jävla idioten. Hoppas han har det varmt där han befinner sig nu.

Ett annat exempel på en schinkelsk medförfattare som inte förmådde skilja på saga och verklighet är Johan Hellstenius¹⁹³⁷. Denne sk historiker anammar själv till 100% Jean Bernadottes nyspråk och argumentation istället för att undersöka om dessa floskler har någon som helst verklighetsförankring, och han anstränger sig inte för att göra någon egen mer balanserad analys. Hellstenius skriver exempelvis i Schinkels volym 11, för att urskulda Jean:

”...att den nya konungaätten redan i fullaste mått ägde den folkets kärlek, som utgör bästa stödet för en nyrest tron. Dess välde räknade väl ännu endast få vintrar; men det fria folkvalet,¹⁹³⁸ adoptionen, den lyckligt tillvägbringade föreningen med Norge,¹⁹³⁹ de ärorika krigiska minnena

¹⁹³⁶ Se kap 4 avsn 10

¹⁹³⁷ Johan ”John” August Constantin Hellstenius (1834-1888), svensk historiker och statistiker

¹⁹³⁸ För detaljer kring ”det fria folkvalet” se kap 2 avsn 21.

¹⁹³⁹ För ”den lyckligt tillvägbringade föreningen med Norge” se kap 21 avsn 1, 3, 5, 7 och 9; kap 23 avsn 9, 21; kap 24 avsn 8; kap 25 avsn 13, 18, 20.

från 1813 och 1814,¹⁹⁴⁰ det åt riket återförvärvade yttre anseendet¹⁹⁴¹ och grundläggningen av dess inre pånyttfödelse¹⁹⁴² bildade tillsammans en grundval, tryggare och jämväl skönare än mången andryg 'legitimitet'."

Hellstenius stoff ligger sen 1888 på Norra begravningsplatsen alldeles i närheten av verktyget Wetterstedts. Passande plats.

En annan historiker som arbetade i samma anda var den Bernadotteanställda Simon Boëthius¹⁹⁴³, lärare åt en av Bernadotteungarna under flera år, tillika sekreterare i beundrarklubben Karl Johans-förbundet, instiftat för att "hylla minnet" av sin "hjaltekung" och upprätthålla mytbildningen kring stamfadern.¹⁹⁴⁴ Boëthius, konservativt lagd Uppsalaprofessor, betecknar bedrägerivalet i Örebro 1810 som något "underbart". Jeans blotta namn bringade Sverige "hoppets och förtröstans klara ljus", och när han väl anlant så hade "Sverige fått sin man, just den man det sökte och så väl behövde". Jean "blev ej blott sitt nya fäderneslands räddare, utan ock en fader för Sveriges folk". Boëthius tar upp den *hänförelse* varmed Jean förförde sin samtid, och medger att denna effekt "verkar på samma sätt idag, trots avståndet". Boëthius hyllar Jeans unionsambitioner och hävdar att "skammens börda" faller tung på Norge för att ha orsakat upplösningen. Boëthius försvarar stamfaderns autokratiska metoder i kontrast till riksdagens "oberäknliga, dolda och ansvarslösa partispel". Stamfadern utbroderas som oegennyttig och nobel, som "utan att blinka" betalade för kabinettskassans underskott "av egna medel", emedan Boëthius låter antyda att riksdagen borde plockat upp denna nota men "vägrade ikläda sig ansvar". Boëthius lägger skulden för alla negativa inslag under Jeans tid på statsråden och riksdagen, och utmålar samtidigt stamfadern som ödmjuk, balanserad, eftersinnande och tacksam för sina motgångar. Värnandet om Sveriges ekonomi och utveckling, demokrati, sociala sammanhållning, folkbildning m m obstruerades alltså av Sveriges riksdag, och det var verkligen en lycka för landet att den svartkrullhårige Jean ensam, med hela sin integritet, sin sans, sin moral och sin respekt för juridik och beslutsprocesser, satte stopp för detta. Boëthius, som benämner Jean för "den lyckokrönte hjälten", hyllar oreserverat hans levnads "lysande tavla" och menar att hans föredöme i toppen av samhällspyramiden "gav vårt folk nytt livsmod".

Av Boëthius anföranden får man intrycket att historia knappast var hans huvudämne. Prästson till på köpet. Boëthius efterlämnade alster i frågan om Jeans karaktär, gärning och eftermäle är inget mer än ren smörja. Chansartad *poesi* utan faktastöd. Bullshit, på ren svenska.

Och när vi nu är inne på ämnet revisionism, förtjänar givetvis den Bernadotteanställda husarkivarien Torvald Höjer ett särskilt hedersomnämmande, som författade sitt s k "monumentala verk" om stamfadern på Bernadottefamiljens direkta uppdrag.

¹⁹⁴⁰ Se kap 5 avsn 15 och kap 6 avsn 1-3 för Sveriges "ärorika krigiska minnen" i samband med undsättningen av Hamburg 1813; se kap 7-14 för Sveriges "ärorika krigiska minnen" inför och vid Grossbeerren, Dennewitz, Elbeövergången vid Dessau samt Leipzig 1813; se kap 19 för Sveriges "ärorika krigiska minnen" i slutskedet mot Napoleon våren 1814; se kap 20 för Sveriges "ärorika krigiska minnen" mot Norge sommaren 1814.

¹⁹⁴¹ Om den s k *Sverigebilden utomlands* som grundlades av Jean Bernadotte under fälttåget 1813-1814 och hur denna bild satt i därefter, se t ex kap 5 avsn 15; kap 6 avsn 5, 10; kap 8 avsn 10; kap 9 avsn 4; kap 10 avsn 7; kap 11 avsn 11; kap 12 avsn 5; kap 13 avsn 10; kap 14 avsn 8; kap 15 avsn 4; kap 16 avsn 3-5, 7, 8, 12; kap 17 avsn 4, 9; kap 18 avsn 1, 6, 12; kap 19 avsn 6, 8, 11, 14, 15; kap 20 avsn 3, 17; kap 21 avsn 10; kap 22 avsn 4, 5, 9-11; kap 23 avsn 9, 12; kap 24 avsn 18, 23.

¹⁹⁴² Angående grundläggningen av Sveriges "inre pånyttfödelse", d v s hur ekonomin, demokratin, grundläggande medborgerliga rättigheter och friheter, jämlikheten, delaktigheten i samhällsbygget utvecklades, och den samhällskultur som etablerades och det föredöme som sattes i pyramidtoppen, se kap 3-24. För konsekvenserna av detta vanstyre av Sverige se kap 25.

¹⁹⁴³ Simon Johannes Boëthius (1850-1924), svensk historiker och politiker

¹⁹⁴⁴ Se kap 25 avsn 7

Höjer var onekligen en utomordentligt duktig arkivforskare, det ska ej förnekas, men samtidigt bär hans slutledningar och sammanfattande omdömen prägel av urskuldande tillrättalägganden. Efter att sakligt, med citat ur originalkorrespondens, ha redogjort för förlopp där stamfaderns feighet, svekfullhet och moraliska vacuum framträder i full dager, pangar Höjer plötsligt och oväntat på med ett stycke där han lyriskt lovprisar samma person. Det är som om, varthän faktaunderlaget än pekar, Höjer haft någon slags kvot med Bernadotteberöm som han *måste* fylla sina texter med. Som sagt, karln var en mycket skicklig arkivgravare, men man får intrycket av att han själv i sina sammanfattningar och slutsatser plötsligt slås av tanken på vilka som finansierat honom. Detta är mycket synd, det förstör en hel del. Att läsa Höjer är ibland som att fördjupa sig i en Mozartkonsert, bara för att vart tionde minut eller som crescendo på slutet få sig åtslängd en glättig prålig svensktoppsschlager på hög volym, d v s när Jean och hans familj ska firas av professorn med jämna mellanrum, helt oavsett vilka ljusskygga aktiviteter som beskrivits eller vilka ogynnsamma karaktärsdrag hos Jean som framträtt på de föregående boksidorna.

Det finns även flera mycket beklämmande exempel på när Höjer på ett *avsiktligt vilseledande* sätt återger t ex innehållet av ett brev mellan Jean och någon annan, i syfte att rikta om strålkastarljuset och avleda läsaren från brevets komprometterande kärna. Denna avledningsteknik hos Höjer har även noterats av andra forskare som faktiskt bemödat sig att jämföra Höjers redogörelser med originalurkunderna och ett bredare spektrum av vittnesmål kring en händelse. Ett av skälen till att Höjer uppnått sådan nestorstatus i Sverige med sitt "monumentala verk" i tre delar över stamfadern, är att nästan ingen annan svensk forskare de senaste 60-80 åren *orkat* utmana Höjer och faktiskt *sökt sanningen utan Höjers förutfattade perspektiv* ständigt mitt framför nosen.

En annan sak som man retar sig på vad gäller Höjer är hans dribblande med sluga synonymer. När sanningen blir för obekvä, blir det för Höjer alltför vanskligt att tala klarspråk så då letar han djupt i sin ordbok efter en neutral eller tvetydig synonym, en eufemism, som slätar över verkligheten och lurar den ouppmärksamme läsaren. Om någon uppgift som snuddar vid det komprometterande ändå måste komma med i Höjers framställning, så uppfins en omskrivning med hög mysfaktor, samt så låter han gärna någon nyckelterm eller fras återges på franska, vilket är en effektiv teknik för att dölja innehållet för en stor del av publiken som ej förstår franska eller ids översätta orden. Dessa ibland ansträngda verbala trick – oviljan att tala rak svenska i känsliga ämnen, *sällan* tala klartext – avslöjar också hans partiskhet. Ett annat särdrag hos Höjer är hans arrogans och knöläktiga uttryckssätt gentemot forskarkollegor som presenterar avvikande analyser. Källor som inte passar in i det höjerska narrativet avspisas med syrliga oförskämdheter; Höjer avfärdar andra forskare och deras slutsatser som allmänt underhaltiga, kallar någon för "helt okunnig", använder ordet "fatal" vid *två* tillfällen i samma recension av ett annat arbete, nedvärderar andra forskares källmaterial samtidigt som han namedroppar sina egna överlägsnare källor. Höjer dränker ut andra röster med sitt eget budskapsföreträde och refererar till Jean Bernadotte med eufori och glänsande ögon; "hans underbara karriär", "hans mest sympatiska historiska insats", "hjältens levnad", o s v. Kritik av Höjers idol Jean Bernadotte avfärdas som "förtal" och "hämndlystnad", och väl underbyggda skrifter, böcker, statistik m m som kritiserar idolen stämplar Höjer som "pamfletter". Hårda fakta som talar emot fablerna kring Jean sticker i ögonen på Höjer, som ej sällan svarar med att nedvärdera, devalvera och undergräva historiker som framför denna kritik mot Jean. Det osar översitteri i Höjers språk och självsäkra attityd på ett sätt som ej är särskilt klädsamt.

Detta överlägsna, rent tarvliga beteende kunde man inte ens väja för i dödsrunan över Höjer som *Svenska Dagbladet* publicerade dagen efter professorns bortgång 1962, där det stod att Höjer "*för det mesta*" var vänlig vid bedömningen av andra forskares arbeten, med tillägget:

”Bakom en del till synes milda formuleringar kunde den initierade dock ofta skönja en ganska bitande skärpa.”

Sålunda berördes i dödsrunan även Höjers slipade lek med ord och, underförstått, en inneboende överlägsenhet och uddighet gentemot forskarkollegor som ej dansade enligt det höjerska narrativet.

Torvald Höjer fick en lagerkrans av kung Oscar Fredrik Wilhelm Olaf Gustaf Adolf Bernadotte – artistnamn Gustaf VI Adolf – på sin begravningskista 1962. En postum bekransning av en av Sveriges främsta panegyriker genom tiderna, av den familj vars image Höjer till så stor del bidragit till att forma.

Listan är lång över namn som sällar sig till samma skara som Schinkel, Rogberg, Hellstenius, Boëthius och Höjer, uppbärare av kungliga arvoden. Bland nutida hejarklacksledare av stamfadern och Bernadottesläkten har märkts Herman Lindqvist, även han tidigare knuten till familjen som privatlärare m m. En annan f d privatlärare åt familjen är Dick Harrison, som även figurerat i andra dynastiförgyllningssammanhang. Och i något slags folkbildningsprogram på TV4 för några år sedan tillsammans med Martin Timell¹⁹⁴⁵, gav Harrison fullt utlopp för sin vurm när han tittade in i kameran och avlade följande deklaration:

”Jag får ofta frågan vilken svensk härskare som är mest värd att *beundra*, vem som var *bäst*. Och nu är det så att jag är *professor* i historia. Jag har historia som yrke. Jag *kan* mitt jobb, och jag vet att det nästan aldrig är enskilda individer som gör skillnad. Det handlar om samarbete och nätverk, teamwork, lagarbete. --- Men det finns undantag. En man som definitivt är värd att *beundra* är Jean Baptiste Bernadotte, eller Carl XIV Johan, som vi kallar på svenska.”

Tydligt, glasklart. Därmed vet vi professors hemvist i denna fråga. Förvisso är Harrisons självsäkra harang inte trovärdig; jag har aldrig stött på *någon* så fåraktig och endimensionell svensk person som frågat en sakkunnig historiker om ”vem som var *bäst*” i en regentlängd, och flosklerna om ”nätverk, teamwork, lagarbete” känns fullständigt aparta i denna diskussion eftersom de flesta av kungarna mer eller mindre varit autokrater. Men låt gå för denna utvikning av Harrison. Huvudsaken för Harrison var ändå att få avlägga sin bernadotteska trosbekännelse och lojalitetsdeklaration i riks-TV. Vackert så. Därmed kan vi i publiken bättre bedöma partiskheten i Harrisons forskning och slutsatser när denna släkt kommer på tal i olika sammanhang.

Avslutningsvis kan nämnas Per Sandin, som lade fram en vämjeligt devot avhandling 2011 och nuförtiden, även han, står på kungahusets lönelista. Sandin tycks i sin avhandling mena att kungahusets image, dess ritualer, PR-jippon och dess visuella illusionsnummer i sig själva är faktorer som ger legitimitet åt luftsloppet. Jag har dragit rakt motsatt slutsats genom min forskning. Börja med att skotta bort allt snömos, som förvillar och korrumperar. Det är det som är kvar – substansen, de underliggande moraliska principerna – som legitimiteten kan och ska bygga på, inget annat. Genetisk härkomst är kärnan av allt i det rojalistiska trolleriet, och att upprätthålla ett system på 2020-talet som baseras på särskiljning av människor utifrån genetisk härkomst är förkastligt, och ”legitimitet” kan ej dribblas fram som på något vis urskuldar detta.

Avhandlingen är packfull av extremt långsökta slutsatser och rena felaktigheter. Egennyttan idealiseras, kleptokratin och komprometterande fakta överslätas, och glorifieringen av släkten saknar borte gräns. Att stamfadern med bl a de tillsvindlade Guadeloupededlen, jämte andra kassor i sin statlig-privata blandekonomi, lät uppföra ett privat lustslott på Djurgården och sonen ett privat lustslott utanför Oslo betraktas av Sandin som ”en konsekvens av den bernadotteska dynastins strävan att minska avståndet mellan kungahuset och folket”, en synnerligen krystad konklusion. Iordningställandet av en ny festvåning på slottet ses av Sandin som ”ett uttryck för kungahusets allt mer omfattande samhällseliga engagemang”, med en antydning att den exklusiva

¹⁹⁴⁵ Carl Martin Timell (1957-), svensk snickare och programledare

hovbala plötsligt antog karaktären av en mer allmän, öppen och välkomnande medborgarfest. Fel igen. Och Jeans upphängande av porträtt av de fyra ståndens talmän på väggen i sitt rum på slottet ”markerade den bernadotteska kungamaktens konstitutionella karaktär och den legala grunden för dynastins svenska troninnehav”, enligt den antingen oerhört naive eller också väldigt duperande Sandins tillrättalagda version av Jeans *planmässiga* manipulationer av riksdagen, mutverksamhet och undergrävande hela demokratins funktionssätt, där han var tvungen att övervaka, kontrollera, styra och ha hållhakar på var och en av riksdagsgruppernas talmän.¹⁹⁴⁶

Sandins efterhandskonstruktioner skär sig mot ett ganska omfångsrikt källmaterial som menar att dynastins faktiska relation till den svenska medelklassen och underklassen som helhet ingalunda karaktäriserades av någon som helst solidaritet, hjärtlighet eller några genuina sympatier för deras samhällsställning, anspråk och ambitioner, utan snarare tvärtom – en påtaglig likgiltighet, ibland övergående i rent förakt för den svenska underklassen. De *synbara* symbolhandlingarna fungerade mest som ett godhetsalibi, precis som kungligheter och framträdande profiler i samhället idag på 2020-talet samlar godhetspoäng genom att låta sig associeras med välgörenhetsstiftelser och organisationer. Man köper sig god karma i allmänhetens ögon genom att låna ut sitt namn till organisationer och sammanhang vars syften det är svårt att argumentera emot. Ren självbevarelse alltså av kungafamiljen. Sandin lär oss emellertid, att genom att låna sitt namn till beskyddarskap eller stöd till föreningar och välgörenhetsorganisationer så ”manifesterade sig dynastin Bernadotte som en modern och samhällstillvänd kraft”¹⁹⁴⁷. Suck.

Sandins tendens att så hejdlöst och relativt ensidigt ge familjen Bernadotte credit för det svenska organisations- och föreningsväsendets utveckling, inklusive nyttighetsinrättningar och frivilligsällskap för det allmänna bästa, för förkovran, för folkhälsan, o s v, innebär ett samtidigt förringande och närmast en radering ur historien av den svenska företagsamheten, och ett underkännande den svenska folkkaraktären, svenskars uppfinningsrikedom, organisationssinne, strävsamhet, moral, uppoffringar o s v. Det är genom urkraften i det svenska samhället *underifrån* som denna utveckling ägt rum, men Sandin suddar ut detta faktum och allokerar istället om äran till pyramidens översta spets, den importerade franska slutna klicken på slottet. Ganska fult gjort.

Och Sandins påstående att Jean engagerade sig för den svenska folkbildningen på ett sätt som exemplifierar ”hur det bernadotteska kungahuset närmade sig den medborgerliga offentligheten för att gemensamt med denna komma till rätta med olika samhällsproblem, i det här fallet undermålig skolutbildning”, bevisar bara att Sandin har ytterst bristfälliga kunskaper om folkskolestadgans tillkomst, och vad denna ”reform” alls innebär. Och vilka övriga ”samhällsproblem” var det som Jean brann för, full av empati och iver, menar Sandin? Nöden i

¹⁹⁴⁶ Jmfr kap 23 avsn 26 (där tavlorna av riksdagens talmän omnämns)

¹⁹⁴⁷ Association med välgörenhet är för många, som i övrigt lever privilegierade liv i överflöd på säker distans från allt obehagligt, ofta del av ett helt igenom planmässigt strategiskt varumärkesbyggande. Sporadiska, mediakoreograferade och pressreleasekommunicerade PR-jippon ger vederbörande ett godhetsalibi, en fördelaktig *image*, men bevisar i övrigt ingenting. Den som *på riktigt* hade ett genuint kall för någonting skulle göra *egna insatser inkognito*, utan media eller publicitet eller strategiska ”läckor” till pressen, utan personlig vinning, utan glans, utan ett vackert omslagspapper, men *med genuina uppoffringar i fråga om egen bekvämlighet, eget arbete, egen tid och egna pengar*. Det är nämligen så som de verkliga hjältarna i denna ekvation resonerar och agerar. Och det är denna ädelhet som överheten, utan att lämna sin bubbla, vill komma åt genom att utan någon möda lända ut sitt namn som ”beskyddare” av någon verksamhet, eller genom att låta sig förknippas med rätt namn och organisationer (jmfr kap 24 avsn 20 om utdelandet av kungliga utmärkelser; det är *mottagaren* som legitimerar *givaren* i den ekvationen), eller strategiskt göra entré några ögonblick i rätt situation, bara för att, när kamerorna nästan blixtrat klart, snabbt försvinna från åbäket i SÄPO-bilar med tonade rutor. Vacker välgörenhet där.

landet hos den svenska allmogen från 1810-talet och resten av hans ämbetsperiod? Kommentarer överflödiga.¹⁹⁴⁸

På andra ställen i denna avhandling refererar Sandin återigen till "dynastigrundarens samhällstillvändhet", och påstår att "Gustav IV Adolf saknade faderns förmåga att vinna de breda samhällsskiktens stöd", vilket är fel igen. När det gäller Jeans väldokumenterade raserande av *Sverigebilden utomlands* heter det i avhandlingen att "Karl Johans agerande på den internationella arenan 1811-1815 stärkte Sveriges ställning". Och apropå tillmutandet av den svenska tronföljden 1810 och erövrandet av den norska kungamakten med bl a en utsvaltningsblockad riktad mot Norges civilbefolkning – idag juridiskt definierat som ett grovt krigsbrott – och ett meningslöst krig jämte egenmäktiga förhandlingar utan den svenska kungens och regeringens vetskap, så informerar oss Sandin att "den bernadotteska dynastins legala rätt till Skandinavien båda kungakronor kunde svårligen ifrågasättas". Jaså?

Sandin vill försöka få de första generationerna av släkten Bernadotte att framstå som bevågna, allinkluderande, generösa, lyssnande på människorna, o s v. Denna bild står dels i strid med ett antal skottkärror fulla med källmaterial som jag gått igenom, som adderar ihop till en diametralt annorlunda verklighet i Sverige under denna tidsperiod. Sandins bild av Sverige och dess ledarskap och inkluderande, nivellerande nya moderna samhällsordning som dessa kungligheter påstås ha strävat efter, står också i strid med uppfattningen hos de 1,2 miljoner svenskar som valde att permanent lämna landet från mitten av 1800-talet och framåt, och som i emigrationsutredningen tydligt förklarar sina skäl varför.¹⁹⁴⁹ Med ett sådant fantastiskt föredömligt kungahus som Sandin uppmålar, med en ensemble som var så "samhällstillvänd" och en så stark positiv och gynnsam kraft för svenska nationen och svenska folket, varför skulle en stor del av nationens invånare välja att rösta med fötterna, lämna det vanstyrda landet med dess fullkomligt förbisedda, förtrampade befolkningsresurs? Jag missade resonemangen kring dessa hårda fakta i Sandins avhandling, där de kungliga hovceremonierna, hovbudningarna, hovaudienserna och rökverken tydligen är magin till hela den bernadotteska monarkins påstådda legitimitet och påstådda popularitet.

Man drar sig snarare till minnes Emma Lazarus strof igen, som idag återfinns i versaler i relief på en bronzstavla inuti sockeln av Frihetsgudinnan i New Yorks hamn:

*"Behåll, uråldriga länder, er sägenomspunna pompa!" ropar hon med tysta läppar.*¹⁹⁵⁰

Rojalism, feodalism och aristokrati göra sig icke besvär i den nya moderna världen. Håll er långt borta, väldigt långt borta, stanna på andra sidan oceanen, ty ingen tycker om er.

Detta om den numera hovanställda Sandin och hans gravt missledande avhandling, som Uppsala universitet märkligt nog släppte igenom för några år sedan.

Det ska samtidigt påpekas, att det alltid föreligger risker med att vara etablissemangen motvalls. De som hyser en annan uppfattning än exempelvis Harrison om kungahusets, stamfaderns och Bernadottesläktens förträfflighet – d v s skeptiker – kan i många sammanhang tänkas tona ner sina mest kontroversiella analyser och poetiskt omformulera sina upptäckter. Harrison är en person som ofta argumenterar på offensiven och med stor självsäkerhet – för hur kan väl Harrison någonsin ha fel, enligt Harrison själv? – så det tycks därför föreligga ett slags kollektivt klenmod inför de faror som det innebär att, från akademiskt håll, rakt på sak kritisera kungahuset i Sverige anno 2020. Det tycks finnas en rädsla att vara blankt ärlig i detta ämne, då man genom en sådan ärlighet skulle riskera verbalt våldsamma inlägg av de upphöjdheter som redan åtnjuter en medial plattform, plus även riskera att mista egna forskningsanslag, riskera sin akademiska institutions publika avståndstagande, riskera sitt nätverk, sitt anseende och sin

¹⁹⁴⁸ Se kap 24 avsn 19

¹⁹⁴⁹ Se kap 25 avsn 16

¹⁹⁵⁰ Se kap 25 avsn 11 (slutet)

karriär. Därför säkrast att spela med, att hålla god min i fult spel, och med egna små kryptiska ordvändningar, undanhållanden och ack så oskyldiga tillrättalägganden låta det gällande narrativet kvarstå. En del akademiker har lyckats indoktrinera sig själva, låtit skygglapparna växa fast. Andra tycks medvetet sälja ut sig, utbjuda sin integritet med sin trygga livslånga anställning i åtanke, och kanske med en väl förborgad förhoppning om någon egen rojalistisk utmärkelse i framtiden! *Ur kunglig hand*, tänk!

Språket, terminologin, ordvalen är avgörande i all propaganda. Den som kontrollerar språket och vilka synonymer som ska användas äger mycket stor makt. Brister förmildras eller suddas bort, gärningar förljuvas. Oförrätter dribblas undan, ursäktas, omskrivs eller tigs ihjäl. Fakta blandas med selektiva anekdoter och påhitt. Samhällsställning, titlar, släktnamn och förmögenhet kan, märkligt nog, per default ge de värsta rötäggen – medelålders män med släktproveniens – någon slags pansarbeskyddad hjälteimage i generationer. Och i den bernadotteska ordboken kallas mutor för "förslag". Klåperi, impulsivt schabbel, halvmesyrer och ett allmänt kaosskapande kallas för "statskonst". O s v, utan någon ände. Klarspråk undviks, och frågor ställs aldrig på sin spets. *Vilken* betydelse hade mutor, mygel och utpressning för utgången av tronföljarvalet 1810? *Vem* låg de facto bakom Lantbruksakademien och *vem* roffade senare åt sig äran? *Vilka* drev på för allmän folkskola och *vilka* gjorde inte det utan istället motarbetade allmogens rätt till sekulär och användbar bildning? *Vilka* betalade svenska utlandsskulden med sin insats i kriget, och *vem* gjorde inte det men tog ändå åt sig äran för att "med egna medel" ha fixat detta och svindlade samtidigt till sig mångmiljardbelopp i dagens penningvärde? *Vilka* slet dagarna i ända för att med blod, svett och tårar bygga upp detta lands välstånd, och *vem*, ursprungligen kraftigt skuldsatt, parasiterande på detta och kunde parallellt med nöden i landet bygga upp en privatförmögenhet på andras bekostnad, en förmögenhet som ingen dittills i historien sett maken till?

Är inte dessa och liknande frågeställningar så centrala för en korrekt skrivning och ogrumlad förståelse av den svenska historien, att de inte kan humbugas bort med ett narrativ baserat på rena lögner och lingvistiska krumbukter?

Likaså förstärks mytbildningen genom bildkonst och symboler. Jean jämförde sig själv med såväl fornnordiska gudar, romerska kejsare och svenska kungalegender ur Vasaätten. Grandiositet, hybris av majestätiska proportioner. Enligt faktadokumentation jämte otaliga beskrivningar var stamfadern av medellängd men ej muskulös eller kraftig; han var av relativt genomsnittlig disposition men åt det slanka och smärta hållet. Han var definitivt inte bredaxlad utan snarare aningen smalaxlad och spenslig, åtminstone i unga år. Längre upp i åren aningen fylligare och slappare. Ändå ska givetvis alla devota skulptörer efterhandskonstruera honom som atletisk, robust med stor bröstorg, grova axlar och överarmar, muskelstark nacke, muskelhård mage och gärna med romersk-kejserliga anspelningar och attribut. Vad är det för trams? Den kroppsbyggnaden får man möjligen av att ha arbetat på åkern och i skogen 60-70 timmar i veckan, levt på gröt, rågröd och potatis och måst promenera varhelst man skulle någonstans i sin bygd. Men en sådan kropp erhåller man ej av noll fysiskt arbete, multirättersmåltider med såser och viner samt ett rutinmässigt, nästan besatt kaleschåkande. Vad är det egentligen för löjliga, perversa fantasier som dessa bildskapare hängivit sig åt?

Stamfadern insåg propagandans makt. "Den allmänna opinionen är världens drottning", förklarade han kort efter sin ankomst.¹⁹⁵¹ Sanning och fakta är enligt detta synsätt egentligen irrelevanta; vad som räknas är allmänhetens *uppfattning* av verkligheten. Det eviga maktspelet går ut på att behärska och domptera den allmänna opinionen. Faktum är att stamfader Jean levde i ett självvalt socialt utanförskap visavi svenskarna. Han kände ingen värme för svenskarna, och han litade definitivt inte på dem. Han omgav sig av franskspråkiga jasägare och bemödade

¹⁹⁵¹ Se kap 4 avsn 7

sig aldrig att integrera sig i Sverige. Det var makten och pengarna som var intressanta, inte språket, kulturen och människorna och deras välfärd och utveckling. Men revisionisterna vill givetvis förvrída detta 180 grader och i efterhand hävda motsatsen.

Än i vår tid fortsätter skönmålningen, propagandan, indoktrineringen inför det ännu slumrande svenska folket. Särskilt sen 2010, det magiska 200-årsjubileet av Bernadottesläktens tillmutande av tronföljden genom bedrägerivalet i Örebro 1810, tycks en ny push ha inletts från hovets sida för att glorifiera stamfadern, cementera lögnerna och myterna, idealisera hans liv och gärning och förgylla hans eftermäle. Genom att upplyfta och förädla familjens ursprung så ska man stärka dess nuvarande legitimitet, tycks man tro. Att döma av den propaganda som prånglas ut från slottet, verkar det ha ansetts viktigt att övertyga allmänheten om att Jean grundade Lantbruksakademien, betalade utlandsskulden, arbetade för folkskolans inrättande, värnade om medborgarsamhällets framväxt, var en lysande ekonom, var en stor krigare, stor statsman, var särdeles ansvarsställande gentemot svenska folket, o s v. Den gängse bernadotteska historieskrivningen var redan innan detta kraftigt retuscherad; hovets desinformationsavdelning i vår tid låter dock inte bara detta kvarstå, utan man *bygger vidare* på detta. Hovets talskrivare och hela dess PR-avdelning är så skickliga att inbädda och frekvent upprepa halvsanningar och osanningar i välvalda sammanhang, att folk till slut går på det. Tyvärr.

Men historierevisionismen i Sverige, som periodvis ägt rum fullständigt samvetslöst, är en skam för vårt gemensamma arv och vår identitet. Svenskarna förtjänar att veta sanningen om sin nations historia – oavsett om sanningen är ljuv eller sträv – och inte leva i någon slags hemtrevlig alternativ verklighetsuppfattning. Sanningen, hela sanningen, och inget annat än sanningen.

Gustaf IV Adolf sade desillusionerat, när han förföljdes av revisionismens fulla elakhet, att "*tiden ska uppåtdaga sanningen*". En omvärdering av Gustaf IV Adolf har sedan dess skett, och sker fortfarande, i positiv riktning. Vad Sverige dock skulle må ännu bättre av på lång sikt, fastän det blir ett rejält beskt piller att svälja på kort sikt, är en ordentlig räfst av framför allt stamfader Jean Bernadottes uppträdande i Sverige, men även av efterkommande generationer av samma släkt, dess maktutövning och kleptokrati. Det fordras dels en rannsaking och rättskrivning av Sveriges historia under denna mycket viktiga brytningstid, men även en genomgripande ekonomisk utredning av den statlig-privata blandekonomin som stamfadern introducerade.

Redan professor Sam Clason påtalade med emfas "*nödvändigheten av en ganska djupgående revidering av den svenska historieskrivningen över denna period*", kanske allra främst åren 1807-1812; en *rättelse* av något som länge varit gravt förvanskat. En *sanningskommission* borde tillsättas av arkivforskare, jurister och revisorer med demonstrerad integritet och oberoende, som inte väjer för påtryckningar, hot, lockelser eller ultimatum, som inte tassar på tå för någon, och som inte tidigare uttalat sina klansympatier och därigenom gjort sig jäviga. En sanningskommission, en uppstädning – prestigelös och *konsekvensneutral* och med *sanningen* som enda riktmärke – för att få rätsida på historieskrivningen från Finska kriget 1808-1809 och framåt, samt även göra en ekonomisk avräkning. *Tiden* som förgått är ingen ursäkt för att inte vilja söka klarhet och korrekthet. Oförrätter, maktmissbruk, svek, bedrägerier o s v måste *exponeras*. Devot rojalistiskt snömos hör ej hemma i detta arbete, ej heller den pseudovetenskap som levereras genom de svammelseminarier som hovet då och då anordnar för att vittvätta sina egna hushjältar och hjältinnor. Flera historiker som mottagit uppdrag, arvoden, utmärkelser, belöningar, inbjudningar etc från hovet tycks lida av någon slags bestående undergiven lojalitet och tacksamhetsskuld och därmed förknippad oförmåga att tala klartext, och göra sig därför icke besvär. Dimmorna på slottet tycks sätta det kritiska tänkandet ur spel på ett nästan kusligt sätt.

I detta saneringsarbete av den svenska historieskrivningen fordras även en lingvistisk sanering. Oförrätter, korruption och övergrepp ska kallas vid deras rätta namn, inte kosmetiskt överslätas och omskrivas som något helt annat. Exempelvis hot mot och förföljelse av

oliktänkande ska rätt och slätt kallas för hot mot och förföljelse av oliktankande, inget annat. Eufemismer vägras; *allt* ska benämnas med okonstlade termer på rak svenska. Ingenting ska heller patetiskt urskuldats med att "det var ju så det gick till på den tiden" eller liknande nonsens.

Sveriges historia är till stor del skriven ur ett maktetablissemangsperspektiv. Svenskarna vaggas redan från förskoleåldern in i en ljuv dvala, en behaglig slummer i en bubbla av kungar och drottningar, en godhjärtad och hederlig statsmakt och tusen trygga tillrättalägganden. Detta lugnar sinnena för stunden, men under ytan tillväxer över tid misstanken om att det som serveras och repeteras är ett selektivt urval, att den faktiska historien *förtigs*. Detta undergräver i längden den svenska nationella självförståelsen. På kort sikt fungerar historierevisionismen i bästa fall som en gosig snuttefilt. På lång sikt är förtigandet av sanningen oerhört självdestruktivt och riskfyllt för nationen. Det krävs därför en tillnyktring och uppstädning *nu* för att undvika allvarligare konsekvenser *framgent*. En nation som förnekar, förvränger, målmedvetet efterhandsreviderar och selektivt förskönar sin historia och historiska personer, är dömd att förr eller senare bryta ihop eller uppleva inre skakningar, civil oro, när den stora massan upplever sig bedragen, den dagen när sanningen ställs mot fiktionen. Då kommer *mycket mer* att ifrågasättas och konfronteras än bara det historiska narrativet.

Rätt ska vara rätt, och svenska skolbarn ska inte längre indoktrineras med tillrättalägganden. En sann historieskrivning krävs för att återvinna, återbygga den nationella identiteten och självrespekten, som annars i det tysta urgröps. Sedan är det upp till var och en att förhålla sig till dessa fakta.

Äras de som äras bör. Vilhelm Moberg började i rätt ände, med den svenska allmogen. Den trälände allmogedrängen på fälten, i skogarna, i malmbrotten och med alla infrastrukturbyggen i landet sen stenåldern; samma karl som då och då ställdes upp i främsta ledet i Sveriges krig; den okomplicerade och genuina människan, ständigt hungrig, orakad, otvättad och aldrig utsövd. Och allmogepigan, den stoiska, strävsamma, ansvarstagande, aldrig erkända kvinnan; navet, kittet, förnuftet som höll ihop familjen, byn, samhället. Ställ deras moraliska kompass, deras gärningar, deras slit och uppoffringar för Sverige mot inbilska vapensköldar, låtsastitlar, patetiska motton och påhittade egenskaper och bedrifter.

Rättningen av den svenska historieskrivningen fordrar även vissa korrigeringar i det offentliga rummet. Man kan börja med att nedmontera Carl XIII i Kungsträdgården absolut omedelbart. D v s idag, i eftermiddag. Ring maskinfirman nu, före lunch. Att den oduglige landsförrädaren och ärkeskurken Carl XIII *fortfarande* står staty mitt i Stockholm är inget mindre än ett väldigt sjukt och elakt skämt mot svenska folket. Och att den eventuelle psykopaten Jean sitter till häst överst på Slottsbacken samt förekommer exempelvis i form av kolossalstaty i Rikssalen, platsen där Vasaätten kuppades bort den 10 maj 1809, saknar jag ord för att ens kommentera. Hans karaktärsporträtt i denna bok är inte ett hopplock av en handfull anekdoter, utan en dominerande röd tråd.

En faktor som gör en rättning av historien till ett tämligen utmanande företag, är att vissa ämnen helt enkelt verkar vara tabu att tala högt om. Olika personer, som på ett eller annat sätt haft en bemärkt roll i Sveriges historia, tycks höjda över kritik, höjda över granskning och räfst. Höjda över sanningen. Men är sanningen något som man använder bara när *vissa* brottslingars gärningar ska beskrivas, men inte *andras*? Varför denna egendomliga särbehandling i så fall? Varför dessa dubbla måttstockar? Är vissa historiska personer så pass fridlysta att deras eftermäle – hur falskt det än är – icke får vidröras? Är bubblan kring hovets egen historieförgyllning och legitimitet så tunn och skör, att minsta lilla nålstick riskerar ett stort plötsligt "poff" som hörs över hela borggården, över hela Saltsjön, över hela Stockholm, över hela Sverige – som nästa morgon, äntligen, får vakna upp som en fullt demokratisk och meritokratisk republik?

För att förstå vår samtid, måste vi förstå vår historia. Ta exempelvis Rysslands status och agerande som militär supermakt de senaste drygt 200 åren. Jean Bernadotte var den ryska regimens enda konsekventa och *blint* lojala stöd från 1810-talet och framåt, där Jean gav sitt oreserverade bifall, ett *carte blanche* – *i svenska statens namn* – för Rysslands härskarpolitik i Östeuropa, Rysslands invasion av grannländer från Baltikum ner till Adriatiska havet och Svarta havet, Rysslands terrorisering med våld av opponenter inom och utom landets gränser, exempelvis polackerna, med mera. Spåren av detta ryska förhållningssätt till oliktankare och till sina grannar i östra Europa – diktaturfasoner som Jean *orubbligt* stod bakom, i utbyte mot ryska favörer för släkten Bernadotte *privat* – ser vi spåren av än idag. Katastrofen som kallas ”1812 års politik” borde även den bli föremål för en ny avhandling, inklusive mygelspelet vid dess tillkomst samt vilka konsekvenser på kort och lång sikt för Sverige, för Ryssland som hänsynslös militär stormakt och för Europa, särskilt den östra delen, som denna bernadotteska egennyttigt pådrivna utrikespolitik hade. Vågar man lyfta på dessa stenar?

Epilog avsnitt 4

NÅGRA ORD OM KYRKANS SKULD

Apropå förslaget på en sanningskommission ovan, så är det viktigt att detta historiska uppställningsarbete ej inskränks till kungahusets gärningar och missgärningar. Det finns nämligen två elefanter i rummet. Den ena, kungahuset och dess skuld, har talats en del om. Den andra är svenska kyrkan. Få inrättningar har gjort så illa mot nationens medborgare som svenska kyrkan.

Det är svårt att veta var man ska börja vid en översyn av kyrkans och dess företrädares oförrätter och övergrepp genom historien. Det kan fyllas hangarer med material om detta. Men så mycket tid och ork har jag inte, utan vill bara summariskt nämna några ord om kyrkans kränkningar av den svenska allmogen under 1800-talet.

Svartkapporna spelade i allra högsta grad på sitt *budskapsföretråde*, då någon som satte sig upp mot en präst per automatik satte sig upp mot Gud, enligt svartkappornas indoktrinering av allmänheten. Detta gav prästerskapet en oantastlighet och en auktoritetsställning som var omöjlig att ifrågasätta – och som i flera avseenden grovt missbrukades. Makt korrumperar, som vi vet. Svartkapporna var kungahusets förlängda arm, kungamaktens biträden och megafoner av kunglig propaganda ut till de nedre skikten av samhällspyramiden. Samtidigt var svartkapporna småpåvar i sin egen bygd, och levde gratis på andras slit.

Orden från predikstolen var ofta barska. Dogmatismen som svartkapporna predikade var skoningslös, fördömande. *Alla* i åhörarskaran var syndare. *Alla* hade syndat. *Alla* skulle ha dåligt samvete. *Alla* skulle känna olust i maggropen över att de var otillräckliga som människor. Svartkapporna in jagade fruktan hos allmogen och hänvisade mer eller mindre till kvinnornas och männens blotta existens som skäl för den överhängande stränga domen. Rena *hot* utdelades mot oskyldiga, hårt arbetande, ärliga svenska människor. Svartkapporna fördömde dem kollektivt och försatte allmogen i ett närmast vettskrämt, paralyserat rädslotillstånd, skräckslagna att göra fel och att inte vara kyrkan och dess treenighet och dess maktmedel till lags. Hur mycket har inte kyrkans företrädare genom historien missbrukat sin maktställning, sina prerogativ, sin inbillade myndighet?

Svartkapporna skuldbelade det trälände, slitande, på det stora hela rättrogna och hederliga svenska folket på ett fruktansvärt skymfligt sätt, distribuerade svärta i parti, planterade ångest i deras samvete, bara för att sedan sälja in kyrkans monopolprodukt – ”syndaförlåtelse” och en chans att komma till himlen – och diktera villkoren härför. Genom att påstå att alla människor

bär på skuld och är mindervärdiga, så försatte gudstjänstförrättaren sina åhörare i ett slags utpressningstillstånd där de leddes att "bekänna" allt detta högt, och de lurades att endast genom kyrkan kunde de räddas – "frälsas" för att använda kyrkans egen demagogterminologi – från att vara sådana dåliga människor, och från att brinna upp i helvetet. Detta utpressningsspel fungerade bara på svartkappornas auktoritet i det svenska kastsamhället, deras makt och maktmedel, inklusive psykiska trakasserier och fysiska bestraffningar av i princip vem de ville. Detta var vad kyrkan sålde, "syndernas förlåtelse", och affärsmodellen, som lever kvar än idag, går ut på att alla vanliga, någorlunda skötsamma, någorlunda rättskaffens och ansvars-kännande människor ska känna dåligt samvete, och att ingen utom kyrkan och prästerskapet besitter det magiska botemedlet. Hela upplägget var – och är – oerhört manipulativt och förnuftsvidrigt.

Prästeståndet samarbetade med kungamakten på ett mer konsekvent och lojalt sätt än adeln när det handlade om att förtrycka underklassen, systematiskt blockera alla ansatser till införande av grundläggande medborgerliga rättigheter för alla medborgare, och förvägra dem en röst i utformningen och styret av det svenska samhället. Ett av de allra största sveken mot Sveriges befolkning som kyrkan och dess företrädare bär direkt ansvar för jämte kung Jean, är kidnappningen av folkskolefrågan och undergrävandet av svenska folkets rätt att erhålla en anständig, icke-indoktrinerande elementär utbildning i sekulära ämnen. Svartkappornas agerande i denna fråga är *oförlåtligt* och eftersatte nationens utveckling minst ett halvsekel.

En annan effekt av svartkappornas repressiva maktutövning ute i bygderna och ibland rent grisiga översittarattityd gentemot ärliga och strävsamma svenskar, blev att väldigt många emigranter refererade till just det svenska prästerskapets despotism och *pennalism* som skäl för att lämna sitt hemland för gott. Att svartkapporna, med all sin svärta som de förmådde uppbåda, bidrog högst markant till att driva *hundratusentals* svenska landsmän – hederliga och kloka medmänniskor, talanger, hårt arbetande krafter och förmågor – utomlands, är ovedersägliga fakta, och det svenska prästerskapet under 1800-talet ska utvärderas efter denna måttstock.

Svenska kyrkan är skyldigt det svenska folket en ursäkt för sitt och sina representanters agerande och beteende under många sekel. Men *muntliga* ursäkter förändrar ingenting. Prat är luft, orden försvinner i rymden. Man kan inte trolla bort detta historiska förtryck genom en sk högtidlig kyrklig ceremoni som går ut på något slags "erkännande" och "ursäktande"; en timmes kyrklig självförnedring, sen tro att är saken utagerad. Detta vore ett alltför billigt pris att betala för att smita undan ansvar och sedan slippa befatta sig med denna byk. Saken kan endast regleras genom skadestånd för den skada, det lidande och de förluster som kyrkan och dess företrädare åsamkat svenska folket.

Den skuld gentemot folket som det svenska svartkappeväldet – vars kvarleva idag benämns *Trossamfundet Svenska kyrkan* med organisationsnummer 252002-6135 – ännu bär på är oerhörd. Skulle en avräkning ske med någon slags gottgörelse åt de drabbade, de toppridna, de bestulna, de systematiskt psykologiskt trakasserade massorna, generation efter generation, skulle dock, med beaktande av brottens proportioner, denna i ett ögonblick göra Svenska kyrkan konkursmässig. Men någon slags avräkning för kyrkans genom historien begångna brott är nödvändig.¹⁹⁵²

Och, återigen, svenska historieböcker måste återge det förflutna sanningsenligt och kalla saker vid deras rätta namn, på rak okonstlad svenska. Kyrkans fördärliga uppträdande historiskt sett är för allvarligt för att flummas bort.

---

¹⁹⁵² De flesta av de drabbade är givetvis redan hädangångna. Detta reducerar emellertid inte skuldfrågan. Och skadeståndet bör i så fall huvudsakligen tillfalla innevarande och framtida generationers svagaste grupper av människor i det svenska samhället.

SKÅDESPELARROLLER

Blod innehåller mest vatten men även röda och vita blodkroppar, blodplättar, salter, proteiner m m. Blodet har likartad sammansättning hos alla människor. Inga konstigheter. Rojalister tycks dock leva i föreställningen att det finns något som kan etiketteras "kungligt blod". När ultrarepublikanen Jean i en kappvändning blev inbiten rojalist – eftersom egennyttan alltid vägde blytungt, principerna fjäderlätt – så fann han det viktigt att blanda upp Bernadottefamiljens triviala medelklassblod med gammaleuropeiskt högoktanigt fursteättsblod. Strävan efter en allt potentare cocktailblandning i ådrorna fortgick generation efter generation, hela tiden med en allt högre procentandel "kungligt blod". Men när procenthalten närmade sig 96-97% på 1900-talet så började ofrälse personer giftas in i familjen igen och procenthalten gick åt andra hållet. För den tjej i den år 1810 tillmutade tronföljden som är född 2012 är andelen "kungligt blod" nu nere i strax under 25%.

Riktig magi det där. Eller kanske inte? Alkemin är lite svår att greppa för oss icke-berusade fritt tänkande medborgare. Kanske är hela diskussionen om "kungligt blod" bara en villfarelse, humbug, rappakalja, rojalistiskt snömos? Del av "den monarkistiska vidskepelsen", som Vilhelm Moberg beskrivit hänförelsen.

Att "kunglig börd" var ett fantasifoster insåg även stamfadern. I ett brev till Oscar den 17 juli 1822 skrev han, med skarpt sarkastisk underton, om monarkins trollbindande effekt på den lättlurade publiken:

"...bördens dimmiga företräden, vilka likna skyar från ett rökelsekar; de bilda sköna slingor, som ett ögonblick tjusa mängdens blickar för att sedan förflyktigas vid första vinddrag."

Upplysningen från Jean i brevet till Oscar handlade alltså att vara *medveten* om hur spelet kring det monarkistiska bländverket – illusionen – faktiskt fungerade. I ett annat brev till Désirée den 4 november 1818 instruerade Jean hur hustrun skulle bibehålla övertaget mot andra som hon träffade genom att alltid förbli "täckt av din rangs skyddande hölje". Jeans handledning till Désirée var alltså att hon skulle agera enligt den skådespelarroll som hon tilldelats, och att denna skådespelarroll innebar upphöjdhed, privilegier och immunitet mot närmare skärskådan. Det var också mycket viktigt att *ej lämna sin skådespelarroll* för det innebar sårbarhet. Då skulle showen och aktörerna riskera att genomskådas.

För att manifestera monarkins märkvärdighet används många trick. Ett är att fira sig självt, sina familjebegivenheter och sina egna jubileer utan ände. Kungahuset är fullkomligt besatt av speciella datum, årsdagar och jubileer. Och med benägen hjälp från SL, Storstockholms lokaltrafik, flaggas det ivrigt i huvudstadens kollektivtrafik vid herr Carl Gustaf Bernadottes födelsedag, herr Carl Gustaf Bernadottes namnsdag, fru Silvia Bernadottes¹⁹⁵³ födelsedag, fru Silvia Bernadottes namnsdag, fru Victoria Bernadottes födelsedag och fru Victoria Bernadottes namnsdag.

Puh! Ingen mer?

Att de orkar.

Nu ska förvisso en del av detta dravel i Sverige suspenderas "vid nästa tronskifte" – om inte Sverige bytt statskick dessförinnan – men ett förslag är att *folket* lägger ner sitt frivilliga deltagande i detta omgående. Färre än 7% av jordens folk bor i monarkier, och merparten av dessa håller inte på och larvar sig med flaggningar för sin statschefs, hans gemåls eller hans äldsta barns födelsedagar och namnsdagar. Varför inte istället hissa flaggan den 28 januari¹⁹⁵⁴ på Astrid

¹⁹⁵³ Silvia Renate Bernadotte (Sommerlath) (1943-), svensk drottning

¹⁹⁵⁴ Den 28 januari har uppmärksamats som "Karlsdagen" (ibland "Karl dagen") i hundratals år, och firas idag som Carl Gustaf Bernadottes namnsdag. Förslaget är att alla dessa bevekelsegrunder annulleras, och att dagen istället

Lindgrens dödsdag, den 6 februari¹⁹⁵⁵ på den svenska urbefolkningens nationaldag, den 15 augusti¹⁹⁵⁶ som minnesdag efter de sista skotten vid Fredriksten för alla de soldater som ställt upp med sitt liv för Sverige i krig, den 2 december för den ursprungliga tryckfrihetsförordningens antagande 1766, samt en öppen flaggdag, ej ännu daterad, som representerar *Republiken Sveriges* födelse. Först då fick ju svenska folket flaggdagar som *betydde något* för hela den demokratiska och jämlika nationen Sverige, inte en enskild särbehandlad familj.

Apropå Astrid Lindgren, kan nämnas som en parentes att det är förbluffande hur framskjuten plats såväl kungafamiljen som det politiska etablissemanget inkasserade vid hennes begravningsceremoni i Storkyrkan den 8 mars 2002. En stor del av Astrid Lindgrens författarskap har ju varit en manifestation *mot* auktoriteter och auktoritetsnormer – gestaltat ur ett barnperspektiv gentemot vuxnas ofta godtyckliga och irrationella myndighet – där hela tiden grundackordet i bakgrunden utgörs av ett starkt ställningstagande för de oskyldiga, de värlösa, de fattiga, de ärliga, de livsbejakande och de välmenande i det svenska samhället. I stort sett samma grupper som stamfader Jean Bernadotte och hans efterkommande förtrampade eller ignorerade. Astrid Lindgren försvarade barnens och djurens rätt, de försvarslösa och orättvist behandlade. Astrid Lindgren förde ett, om än förvisso snällt, krig mot förmynderi, klassöversitteri, girighet och orättvisor. Hon för i många berättelser direkt allmogens talan, och man kan i flera av hennes mindre sympatiska vuxenkaraktärer inläsa ganska mycket symbolik. I Lindgrens berättelser utgörs dessa arbiträra och oförstående auktoriteter av exempelvis föräldrar, lärare, prussiluskor, borgmästarhustrur, poliser och präster. Sympatierna i Astrid Lindgrens berättelser ligger hela tiden oreserverat hos det lilla barnet eller exempelvis den fattige bonddrängen, den enskilda maktlösa människan. Ändå får den mest sinnebildliga svenska överheten, de största hycklarna, platserna på främre parkett vid hennes begravning i Storkyrkan i Stockholm. Oförståeligt. Inte för att det någonsin skulle bli aktuellt i mitt fall, emedan mitt eget namn och min gärning är fullständigt obetydliga i ett större sammanhang, men kan här ändå för tydlighets skull klargöras att dylikt klientel göre sig icke besvär på min begravning. Då reser jag mig upp och går därifrån. Fy fan.

Innan vi lämnar ämnet flaggdagar, kan slutligen påpekas att även den 6 juni är en tämligen krystad svensk flaggdag. Publicisten Arne Ruth¹⁹⁵⁷ menar i en uppsats för några år sedan att symbolvärdet av just denna dag egentligen är ganska ringa:

”Fourth of July, dagen för undertecknandet av den amerikanska självständighetsförklaringen, och Syttende Mai, dagen för tillkännagivandet av 1814 års norska författning, har båda status som folkliga högtidsdagar. Där USA och Norge har gjort författningshistorien till nationell symbolram, saknar Sverige brett förankrade stolthetsramar kring författningmässiga erövringar. Försöken att lansera svenska flaggans dag den 6 juni som svensk nationaldag har inte varit särskilt framgångsrika. Kopplingen av denna dag i almanackan till Gustav Vasas val till kung i Strängnäs 1523 och undertecknandet av 1809 års författning har ingen historisk bärkraft.”

Åter till det rojalistiska trolleriet.

Ett annat trick för bibehållandet av ”den monarkistiska vidskepelsen” är utdelandet av hederstecken, ordnar, diplom, inbjudningar till fotograferingar eller middagar på slottet etc av olika slag. Detta fenomen har redan diskuterats ganska utförligt tidigare i boken. De flesta människor älskar att bli sedda och smickras och blir fogliga som lamm av att erhålla en utmärkelse, *bekräftelse*. Det ligger i människans natur, hennes bekräftelsebehov och hennes

---

uppmärksammas för tidpunkten då Astrid Lindgren lämnade jordelivet. Astrid Lindgren har ensam gjort mer för Sverige, svenska barn och vuxna och den svenska nationalidentiteten, än samtliga kungar i regentlängden vid namn ”Karl” eller ”Carl” tillsammans.

¹⁹⁵⁵ Den 6 februari är redan officiell flaggdag i Norge som ”Samefolkets dag”.

¹⁹⁵⁶ Se kap 20 avsn 21

¹⁹⁵⁷ Arne Erik Ruth (1943-), svensk publicist

fåfänga. Kungamakten har i alla tider varit väl medveten om fåfängans betydelse hos enskilda människor, och vetat att spela på denna. Så genom att portionera ut bekräftelser till den svenska samhällseliten i allehanda former, så neutraliserar man mottagarnas i annat fall potentiella invändningar mot monarkin och släkten. Nu planteras istället stiltje och underförstådd support för det svenska statsskicket, eller åtminstone önskvärd tystnad inom samhällsetablissemanget. Bekräftelser i olika former köper lojalitet och dövar potentiell kritik. Näringslivsledare som får en medalj, en utmärkelse, en låtsastitel, en inbjudan eller vad som helst av "kungen", mjuknar så pass att de efteråt drar sig för att kritisera vederbörandes faktiskt undermåliga skicklighet, energi och kontinuitet som marknadsförare av svenska affärsintressen ute i världen. Det har hävdats av flera historiker att utmärkelser av dessa slag närmast är att anse som korruptionsmedel, mer tjänliga att förföra än att belöna.

Att två av rikets mest framstående författare någonsin – August Strindberg och Vilhelm Moberg – mig veterligen aldrig fick mottaga några utmärkelser för sina livsverk ur den svenska statschefens hand, tyder på att deras principiella uppfattning om Sveriges statsskick och statschef varit fel från början enligt den gällande rojalistiska doktrinen, bortom räddning, trots att deras åsikter i ett internationellt perspektiv varit fullkomligt oskyldiga och helt legitima. Med andra ord är det inte prestationer och insatser för Sverige som utgör *grunden* för slika erkännanden, utan sådana s k hedersutmärkelser är del av ett politiskt spel, där värdiga medborgare med "fel" ideologiska uppfattning, ur hovets synvinkel, åsidosätts. Svenska hedersutmärkelser från statschefen, den högsta representativa makten i nationen, utdelas efter att kandidaterna först åsiktsfilterats. Tjusigt.

Dock är det, precis som också diskuterats i boken, inte mottagarna av kungens bekräftelser som *egentligen* är de som tar denna charad. Mottagarna må vara företagsledare, OS-medaljörer, folkära artister eller vilka någorlunda kända och inflytelserika personer som helst, men dessa har redan förvärvat framgång och vunnit erkännande inom sina respektive områden på annat håll. Alla vet vilka de är. Ett fototillfälle med, en medalj eller hedersutmärkelse från kungen gör – krasst sett – ingen skillnad över huvud taget. Konstruktionen är snarare den, att *kungen*, som inte utträttat något annat än att "vara kung", *själv* ska kunna parasitera på berömmelsen hos dessa framstående medborgare. Mottagarna legitimerar och kastar ljus över givaren. Däri ligger förtrollningen. Genom att associera sig själv med framgångsrika samhällsmedborgare som ofta faktiskt åstadkommit något av egen kraft, och *ge skenet av* att det är *mottagarna* som får den sagolika äran och förmånen att associeras med *honom*, så upprätthålls illusionen av att kungen har någon slags betydelse. Att portionera ut uppmärksamhet och erkännanden är ett smart trick som tillämpats av makthavare i alla tider. Den enda stora vinnaren i denna charad är prisutdelaren själv. Det handlar om ren självbevarelse.

Mottagaren har därför att välja att ta emot detta och spela med i den stora teatern, bidra till upprätthållandet av illusionen, bländverket, eller att *inte* ta emot detta utifrån ett principiellt ställningstagande om monarkins legitimitet. Men inbilskheter har existerat så länge människor vandrat på vår jord, så de flesta nominerade spelar troskyldigt med. Det finns dock exempel i historien på människor med integritet som tackat nej. Jag beivrade den 12 september 2018 ett kvällsseminarium på slottet som handlade om just hovets ordnar och utmärkelser. Under frågestunden på slutet frågade jag om någon svensk person i nutid tackat nej till en utmärkelse som blivit erbjuden honom eller henne. Svarades att detta skett vid *två* tillfällen. Jag frågade vilka dessa två var. Svarades att detta ville hovet hålla hemligt...

En annan anekdot i källmaterialet berättar om när vicepresidenten i Svea hovrätt, Johan Rosenstolpe¹⁹⁵⁸, erbjöds Nordstjärneorden men kärvt svarade:

---

¹⁹⁵⁸ Johan Retzius Rosenstolpe (1668-1758), svensk lagman

”Jag är för gammal för att sätta värde på gyckelverk, men jag har en yngre kamrat, hovrättsrådet Roselius¹⁹⁵⁹, som är något mera fåfång än jag. Åt honom kan kungliga majestät ge stjärnan.”

På annan plats i källmaterialet talas om löjligheten av Carl XIII:s orden, som utdelades till framstående frimurare. Allmänheten ”skrattade åt de nya riddarna, av vilka de mindre kloka såg rätt nöjda ut och de klokare *skämdes*”.

Johan Henric Kellgren¹⁹⁶⁰ skrev en gång:

”Nämn oss en stor ordensvurm¹⁹⁶¹, som ej varit en liten människa.”

Det är inte i kraft av dessa ”bekräftelser” från slottet, utan *trots* dem, som viss redbarhet och värdighet ännu finns kvar i vårt land.

Ett annat maktverktyg där samtidigt kungahusets särskildhet markeras är genom språket. Ensemblen på slottet vill bli tilltalade i tredje person, så att särskiljningen markeras. Ett möte med en medlem i ensemblen kallas inte ”möte” utan att någon erhåller ett ”företräde” hos höga vederbörande. I den sistnämnda termen, frekvent använd på ensemblens egen hemsida, ligger implicit innebörden att det ska ses som en *ynnest* för en svensk medborgare att få träffa någon ur den bernadotteska ensemblen, samt att medborgarens subordinationsförhållande klargörs redan på förhand.

En av de mest absurda, patetiska företeelserna när man läser rojalistisk historia är fenomenet *rangtvister*. Hur ska människors olika samhällsställning *markeras* och i vilken ordning ska de hälsas välkomna? Vem ska sitta vid vilket bord, vem ska sitta bredvid vem? Vem ska gå först, vem ska ankomma sist, vem ska man tilltala på ett visst sätt? Småbarnstrams! Med upplysningstiden hade denna sandlådecirkus börjat avta en aning, men den som återigen stramade upp det nitiska rang- och särbehandlingstänket i Sverige, och inpräntade att olika människor var behäftade med olika värde utifrån genetik och samhällsklass, var exrepublikanen stamfader Jean Bernadotte efter sin 180-graders rojalistiska konvertering 1810.

Ett evenemang där allt detta tydligt manifesteras är Nobelfesten, som äger rum på Bernadottedagen¹⁹⁶² den 10 december varje år, d v s dagen då Jean med hot om dödsstraff förbjöd all kontakt av svenskar med den landsförvisade legitima svenska Vasafamiljen. Nu i Blå hallen denna afton visar medlemmar i serafimerklubben sina ljusblå band. Ett ljusblått band förvärvat utan prestation eller gärning, utan betydelse och utan innebörd annat än som ett utklädningsattribut som hyllar feodalismen, och värt ungefär lika mycket som ett ljusblått medlemskort av plast på Clas Ohlson.

En och annan övrig förlorad själ i salen är mån om att visa upp krimskrams som de erhållit ovanifrån att pynta kavajen med. Likaså bordsplaceringen är väl genomtänkt. Och vid pristagarnas tal mot slutet av banketten följs en mall där hierarkin i det stora rummet tydligt understryks:

”Ers majestäter, ers kungliga högheter, excellenser, nobelpristagare, damer och herrar...”

Se där, hela rangordningen! Alla djuren på bondgården är lika sägs det i fabeln, men i detta rum är fortfarande en del djur mer lika än andra. Nobelpristagarna – världsmästare i fritt och obundet, kritiskt, nydanande tänkande – har vissa ofria och konservativa förhållningsregler att iakttaga vid sina tal till middagen. Samma ramsa om och om igen:

”Ers majestäter, ers kungliga högheter, excellenser, nobelpristagare, damer och herrar...”

Hierarkin i rummet ska verkligen *inhamras* – markeras – i tal efter tal efter tal, innan dessa pristagare ens får börja säga vad de egentligen vill säga. Och märk väl, att det inte är pristagarna,

¹⁹⁵⁹ Samuel Lindcrantz Roselius (1686-1773), svensk lagman

¹⁹⁶⁰ Johan Henric Kellgren (1751-1795), svensk poet, kritiker och tidningsredaktör

¹⁹⁶¹ vurm = (person med) starkt tycke eller stort intresse för något eller längtan efter något

¹⁹⁶² Se kap 4 avsn 15

som ju faktiskt åstadkommit något utav egen förtjänst, som sätts främst, utan dessa kommer först på fjärde plats. Ett förbannat evigt tjat om "your majesties, your royal highnesses, excellences".

Men, så plötsligt!

En pristagare som bryter mallen! En rebell!

När Bob Dylans¹⁹⁶³ egenförfattade tacktal lästes upp av den amerikanska ambassadören Azita Raji¹⁹⁶⁴ på Nobelfesten i Stockholms stadshus den 10 december 2016 – med hela den utvalda familjen närvarande – valde den amerikanske folksångaren att *inte* sänka sig till "your royal highnesses"-nivån. Inget rangmarkeringsbullshit. Dylans öppningsmening i sitt tacktal var som en demokratisk sval frisk fläkt som ljud i hela den fullsatta salen och särskilt över den centrala delen av honnörsbordet:

"Good evening everyone."

Varken mer eller mindre. Man kan undra om arrangörerna satte dessertkaffet i halsen. Inget papegojaktigt upprabblande inför hela publiken av vilket klassystem som gäller under middagen i Blå hallen. Ingen diskrimineringsövning, inget trams med silkesvantar och krystad etikett. Den stora republiken i väster gjorde sig av med sin nedärvda öfverhet för snart 250 år sedan. Sverige ligger klart efter.

Året därpå fick vi ett nytt upplyftande exempel på sunt perspektiv, när nobelpristagaren i litteratur Kazuo Ishiguro¹⁹⁶⁵ under sin sista dag i Stockholm, den 12 december 2017, besökte åttondeklassarna på Askebyskolan i Rinkeby, en särskilt utsatt förort i fråga om brottslighet och sociala förhållanden. Skoleleverna visade upp projekt som de arbetade med och sjöng luciasången för honom. Nobelpristagaren fick mot slutet av besöket mikrofonen och tackade Rinkebyeleverna. SVTs *Kulturnyheterna* återgav på kvällen hans visdomsord in i tv-kameran:

"Igår var vi på Stockholms slott, och jag satt bredvid drottningen. Men ärligt talat blev jag mer gripen av att vara här med er."

Hoppsan.

Så mycket för kunglig glans.

När det gäller SVT, som nämndes, så tenderar emellertid denna statliga inrättning att utmärka sig på ett annat sätt än att släppa igenom pikar mot hovet. Kungahuset är en *show*, en föreställning, och en viktig främjare av denna show är just Sveriges Television, som då och då även iklär sig rollen av festfixare åt den på genetisk basis utvalda familjen. SVTs servila och svassande bevakning av alla tänkbara rojalistiska begivenheter bevisar detta med största tydlighet. Jippona regisseras och koreograferas omsorgsfullt, man är noga med blickfång och fokus, bakgrundskulisserna ska utgöras av rätt färgsättning och symboler och gärna flaggviftande barn, man använder lydigt hovets bestämda ordbok – eftersom terminologin i sig självt är ett maktverktyg – och man paketerar detta tillsammans med en mysig dos ryggkliande kallprat, snömos och tomma fraser, och skickar ut i etern exakt den story som huvudrollsinnehavarna *vill* ska berättas. Allt betalat via skattsedeln.

Upphöjelsen av huvudrollsinnehavarna är så slagkraftig, och den svenska publikens medverkan så foglig och naiv, att skådespelarna själva till slut tror att de *är* sina rollfigurer. Någon i familjen som stoppas 2013 av polis när hon kör sin företagssponsrade privata bil i kollektivtrafikens körfält blir vräng och åberopar "åtalsimmunitet" med lite väl stor självsäkerhet gentemot tjänstgörande polisman.¹⁹⁶⁶ En annan svarar 2015 i en intervjustol i TV4, på frågan om han *känner sig* som en prins, att han ju *är* en prins. Självedrägeriet och inbillningen har alltså

¹⁹⁶³ Bob Dylan (Robert Allen Zimmerman) (1941-), amerikansk musiker och författare

¹⁹⁶⁴ Azita Raji (1961-2022), iransk-amerikansk diplomat och investeringsbankir

¹⁹⁶⁵ Kazuo Ishiguro (1954-), brittisk författare

¹⁹⁶⁶ Se kap 24 avsn 24 (fotnot)

gått hela varvet runt. Gränsen mellan illusion och verklighet har suddats ut i deras egen begreppsvärld, vilket givetvis är djupt tragiskt. Huvudrollsinnehavarna i det välregisserade skådespelet har gått på sin egen myt. Vi har fått skådespelare som ser sig som undantagna från den lagstiftning som allmänheten gott kan slava under, samt som blivit så hjälplöst hypnotiserade av sin rollgestaltning att deras *method acting* tagits till en helt ny nivå. Inbillningen att man är "kunglig" och därmed ska särbehandlas av samhället har blivit en slags *fetish*¹⁹⁶⁷ inom ensemblen. Skådespelarna har blivit fångar i sin egen rollgestaltning. Hela den nuvarande ensemblen tar sin rojalistiska upphöjdhed för given, när ju fakta är att de faktiskt sitter där på *medborgarnas nåder* – och lagar, även grundlagar, kan ändras. Statskick kan bytas, varpå – vips, som med ett trollslag! – förhållningen upphör, vare sig de förhållade vill det eller ej.

Denna sorts övermod är dock inte ny. Källmaterialet är pepprat med liknande exempel ur vår svenska historia. Ta t ex drottning Charlotta, en av alla dessa slöa medelmåttor som befolkat slottet genom åren, som i sin berömda dagbok i oktober 1811 beklagade sig över att de pressade undersåtarna i landet – som just överlevt krig, lantvärn, epidemier, missväxtår och som slet för att *överleva* – betalade för lite skatt. Drottningen spekulerade i sin dagbok om huruvida detta helt enkelt var "oginhet" från skattebetalarnas sida, och att de fuskat med sina deklarationer:

"Alltså av ren girighet bestulit staten. --- Ju mer jag lär känna människorna, desto mer inser jag, att i allmänhet egoism behärskar dem, att även de frommaste gripas av ärelystnad och maktbegär. Den, som ej förmår bemästra sina passioner, är i sanning endast värd förakt."

Så filosoferade drottningen för sig själv på sin kammare för drygt 200 år sedan, samtidigt som kostnaderna för kungahuset utgjorde en sjättedel av den totala svenska statsbudgetens utgiftssida! En person som aldrig hållit en flåhackle i sina händer i hela sitt förslappade liv utan finansierats av sina landsmäns slit. Rojalismen i ett nötskal – en medfödd *förväntan* att leva gott på andras bekostnad. Institutionaliserad parasitism. Hon hade säkert sin charm, den dagboksskrivande Charlotta, men naiv och korttänkt var hon, och självupptagen.¹⁹⁶⁸

Det sägs att *motgångar är karaktärsdanande*. Att svårigheter, vedermödor, prövningar, misslyckanden och besvikelser i livet formar personligheten, utvecklar människans sinnelag och moral, grundlägger hennes omdöme, vett och värderingar. Att det är hur man hanterar seriösa motgångar och påfrestningar under en längre tid, hur man tar sig an och förhoppningsvis övervinner dessa, som gör en till den man är.

Ponera att detta stämmer. Den bästa företrädaren för ett folk, vore det därför då inte någon som sett, upplevt, känt ända in i märgen folkets villkor och utmaningar, någon som själv tänker som folket tänker, som är *en av dem*? Om man ska representera ett folk, vore då inte den personen bäst skickad som verkligen är *en del av* denna folkgemenskap, och inte liksom kör sitt eget race vid sidan om och lever i en helt annan parallell verklighet? Vill massan bli representerad av något genuint eller av något fejkat, påklitrat, polerat, inövat och robotaktigt? En representant för medborgarna måste väl rimligen vara en person som är *av* medborgarna. Villkoren som denne upplevde som barn, under sin uppväxt och som ung vuxen följer med genom livet, sitter i ryggmärgen.

En person som inte alls på samma sätt erfarit vardagslivets påfrestningar utan istället haft en kuvöslignande uppväxt med gräddfilsbehandling kontra övriga medborgare från födseln med minutiös omvårdnad och närmast obegränsade resurser till hands, som genom livet ridit på en våg av materiellt överflöd och mottagit omvärldens ålagda hyllningar för ingenting – är *detta* den bästa företrädaren för folket? En person som har flera exklusiva bostäder, snabba

¹⁹⁶⁷ fetish = ett starkt och udda behov eller åtrå för någonting

¹⁹⁶⁸ Jmfr kap 2 avsn 13 (Charlottas förlöjligande av kronprins Carl August för att denne var opretentiös, prestigelös, vänlig och ödmjuk mot vanliga människor och för att han sänkte sig så lågt att han umgicks med ordinära samhällsmedborgare istället för att hålla sig inom den rojalistiska *bubblan* och upprätthålla illusionen av kungahusets förmerkskap)

privattransporter och ett koppel personliga assistenter för allehanda göromål i sin vuxna vardag, som aldrig upplevt någon press att ta ett skitigt sommarjobb under åtta högsommarveckor för absolut minimilön, som aldrig haft ens en fläkt av samma trångmål och motgångar som vanliga människor har att hantera – är *detta* den bästa företrädaren för folket? Kan en sådan uppväxt ens vara av godo över huvud taget, mentalt sund? Vill folket verkligen ha en person som "förberetts för sin framtida roll" på detta destruktiva och moraliskt nedbrytande sätt? Ifall egna upplevelser av motgångar och livets ofta sträva villkor är *karaktärsdanande* och bibringar ovärderliga insikter och instinkter, empati och förståelse, vad blir då följden av motsatsen, d v s av en uppväxt från dag ett i en övercurlad tillvaro?

Victor Hugo konstaterade en gång:

"Motgång skapar människor, välgång skapar monster."

Den tidigare amerikanske presidenten Barack Obamas¹⁹⁶⁹ dotter Sasha¹⁹⁷⁰ fick som tonåring sommarjobba som servitris på en enklare restaurang; servera mat, plocka bestick från golvet, bära tallrikar, torka bord och så vidare, för låg lön. Detta torde väl vara så långt ifrån den "livslånga träning" för ett ledande ämbete man kan komma enligt rojalisters sätt att resonera när de pushar argumentet att statschefsämbetet ska gå i arv p g a den förträffliga slutna hemmaskolningen i hovetikett. Man kan dock argumentera raka motsatsen. Ville president Obama sin dotter illa när han lät henne ta detta sommarjobb? Nej, tvärtom. Att en amerikansk presidents dotter, som senare kommer att gå vidare med universitetsstudier, får finna sig i ett sådant sommarjobb är sannerligen en del av den *riktiga* livslånga träning och skolning som formar en *riktig* människa – en person med erfarenheter, omdöme, klarsynthet och förståelse för olika sidor av samhället, och som därför kan bli synnerligen väl lämpad att en vacker dag senare i livet representera detta samhälle, eller utvecklas inom vilket område som helst.

Då och då läggs motioner fram i riksdagen som går i republikansk riktning. Vänsterpartisten Lars Ohly¹⁹⁷¹ med flera framförde i en sådan välskriven riksdagsmotion¹⁹⁷² som lades fram hösten 2005:

"Statschefen bör ha en djup kännedom om det svenska folkets liv och verkliga problem, om det politiska systemet och de ideologiska och politiska krafter det rymmer. En skyddad uppväxt som ger få eller inga möjligheter till kännedom om normalt vardagsliv, annat än genom arrangerade studiebesök och teoretisk förståelse, är en olämplig bakgrund för ett så viktigt uppdrag som statschefens. Det krävs bred erfarenhet och gedigna kunskaper för att på ett effektivt och ändamålsenligt sätt kunna representera nationen och därmed det svenska folket."

Men KU – denna synnerligen fega, politiskt-strategiskt nedsmittade instans – förordade givetvis att denna motion, jämte flera andra i samma riktning som behandlades samtidigt, avslogs. Kammaren, knapptryckarcentralen fylld med hundratals viljelösa knapptryckarrobotar, gick på KUs förslag.¹⁹⁷³ Sen må dessa stackare i bänkraderna uttala sig *enskilt* i olika sammanhang i samma riktning som motionernas andemening, men när det kommer till konkret handling – lagstiftaruppdraget i Sveriges riksdag – dunstar förnuftet och kuraget snabbt.

Det måste, rimligen, faktiskt vara mycket svårt för alla medlemmar i den svenska kungliga skådespelarensensemblen att försöka låtsas identifiera sig med det folk som man utger sig för att representera. Visst, de kan uttala sina repliker enligt manus – inövat folkligt och jordnära – men kan man verkligen ta detta på allvar? Vilka egna upplevelser och livserfarenheter bottenar dessa

¹⁹⁶⁹ Barack Hussein Obama II (1961-), amerikansk jurist, politiker och författare

¹⁹⁷⁰ Natasha "Sasha" Marian Obama (2001-)

¹⁹⁷¹ Lars-Magnus Harald Christoffer Ohly (1957-), svensk tågmästare och politiker

¹⁹⁷² Motion 2005/06:K347

¹⁹⁷³ Röstsiffrorna var 218 ja, 33 nej, 6 avstår, 92 frånvarande.

uttalade ord från skådespelarna i? Vilka av dessa nogsamt lagda visdomsord och uttalade värderingar bottenar i något självupplevt, och vad är bara... skådespelarrepliker?

En annan aspekt av monarkin är genomlysningen, transparensen och ansvarsutkrävandet. Varför omfattas inte kungahuset av exempelvis offentlighetsprincipen? Om man representerar Sverige, står man då inte för öppenhet? Varför agerar det svenska kungahuset i flera sammanhang som ett feodalt insynsfråse? Detta blir ju i längden ett trovärdighetsproblem. Nestorn i yttrandefrihetsfrågor Nils Funcke¹⁹⁷⁴:

”Ett kungahus med ambitionen att vara folkligt borde stå under folkets kontroll.”

Varför litar Carl Gustaf Bernadotte, likt Jean Bernadotte, inte på svenska folket?

Svarta bilar med tonade rutor. Otillgänglighet. Svisch. Tyst. Borta. Nej tyvärr, inget utrymme i schemat, inga intervjuer. Svisch. Ett välregisserat ”besök i samhället” där varje steg och handskakning är planerade i förväg. Fotoblixtar. Medhårsstrykande frågor besvaras PR-mässigt men oftast andefattigt, ej sällan korthugget. Någon enstaka, djärvt inkastad jobbig fråga ignoreras med ett stelt leende åt ett annat håll. Oj, hoppsan, hörde ej. Frågan upprepas, besvaras nu med en handfull intetsägande ord med en aningen syrlig underton. Nej nu måste vi vidare, inga kommentarer. Skyddade av personer med örönsnäckor. *Avskilda*. ”En samlade representant för hela svenska folket?” Svarta bilar med tonade rutor som försvinner lika diskret och plötsligt som de kom. Svisch. Borta. Tomt.

Otillgängligheten, ”exklusiviteten” och fåordigheten är en del av varumärkesbyggandet och vårdandet av sin image. Ty magin flyktar snabbt när dessa skådespelare blir alltför tillgängliga och när de ger sig in i några mer avancerade icke-förhandsgranskade intervjuer eller diskussioner, där skådespelarna inte klarar sig lika väl, ibland ej bottenar alls.

Ibland är färdmedlet inte svart bil med tonade rutor. Ibland rullas paradkaleschen ut. Det är lite skönare för då vet man att det är frågan om absoluta stumroller, inte ett ord behöver yppas någon gång under hela showen, men å andra sidan måste leendet klistras på och kanske den mekaniska vinkhanden åka fram. En liten avvägning det där, vilket av dessa performance-alternativ som man ogillar mest.

Allteftersom liberala och demokratiska värderingar vunnit insteg under de senaste 200 åren, har kungahuset successivt *tvingats* bli mer ”folkligt” – åtminstone lite grann – för att upplevas som relevant och framför allt legitimt. Denna kalibrering av framtoningen, att ibland *låtsas* som att man ej står över samhället utan är en integrerad del av samhället, har varit nödvändig för att bibehålla arvsmonarkin som statskick med alla dessa privilegier för familjen. Vid vissa tillfällen klär kvinnorna och flickorna i ensemblen upp sig i den sk ”Sverigedräkten”, som har sitt ursprung i den svenska allmogens folkdräkter, bondefolkets högtidsdräkter. Samma bondestånd som träget kämpade, riksdag efter riksdag, för grundläggande medborgerliga rättigheter, värdighet, en rimligare hushållning med rikets resurser, utbildning för alla, osv, men förtrampades på otaliga kreativa sätt av Bernadottesläktens anfader, Jean, som i all sin kungliga arrogans hotade, mutade, utpressade, lurade, undergrävde och motarbetade dem utan ände. Nu vill Jeans efterkommande, genom damernas utstyrelse, *ge sken av* att hylla samma viktiga, förtrampade kärna i den svenska historien. Så hur ska man ha det? Ställer man sig bakom Jeans regentskap som till stor del gick ut på ett förtryck av allmogen, den förtrampade folkmajoriteten, och ett orubbligt bibehållande av det svenska kastväsendet, eller ställer man sig på allmogens sida i den svenska historien och därmed förkastar det förtryck som denna utsattes för av den bernadotteska kungamakten?

Man har uppe på slottet även arbetat hårt på sitt godhetsalibi i form av en uppsjö s k ”beskyddarskap” plus diverse symboliska engagemang i välgörenhetsstiftelser och liknande. ”Beskyddare” är en hederstitel i en vanligtvis respekterad organisation, som erhålles av en

¹⁹⁷⁴ Nils Göran Funcke (1953-), svensk journalist, författare och debattör

auktoritetsperson av något slag för att denne lånar ut sitt namn till organisationen. Man skulle kunna se det som att båda parterna i denna lilla ekvation speglar sig i varandras skimmer; organisationen vinner anknytning till och "uppbackning" av en samhällshöjdare, som i sin tur får ännu en tjugig titel som andas renommé och oantastlighet. Prestige och fåfänga åt båda hållen.

Men värdet av ett kungligt beskyddarskap, vad för slags stoff detta utgörs av, blev relativt tydligt i samband med kontroverserna inom Svenska Akademien hösten 2017 och en bit in på 2018. Att "beskydda" en slumrande, ganska omärklig och händelselös, fullständigt okontroversiell och allmänt respekterad organisation är inga problem. I medgång, när havet ligger kav spegelblankt stilla och inte en käft ifrågasätter någonting, kan vem som helst leka förgrundsfigur, vem som helst kan genom sitt namn och sin titel låtsas vara klok och auktoritär, vem som helst kan låtsas vara viktig genom att associeras med någonting positivt. Det är först när det blåser på riktigt som människors sanna karaktär tvingas fram i dagern, och det är *då* som ledarskap sätts på prov, i stormkast och besvärliga motgångar.

I själva begreppet "beskyddare", inklusive inbörden av hederstiteln, måste som sagt antas ligga – om titeln ej blott är att anses som luft, nonsens – något slags moraliskt ansvar att skydda, försvara, understödja eller bistå organisationen när så behövs. Att, om så skulle fordras, aktivt verka för att förstärka organisationen och dess varumärke. Att inte ducka för obekväma frågor inifrån eller utifrån, inte rygga undan för att genom egen rådgivning eller egna åtgärder värna organisationen och dess integritet. Att ta ansvar, genom förfogandet av det implicita förtroende och den hedersroll som rubriceringen "beskyddare" innebär, för organisationens väl.

Men när det öppna bråket inom Svenska Akademien briserade på våren 2018, inför öppen ridå med hela Sverige som åskådare, reagerade Carl Gustaf Bernadotte, artistnamn Carl XVI Gustaf och sedan 1973 "beskyddare" över denna feodala kvarlämning, länge med... öronbedövande tystnad. Så småningom tog en reporter från SVTs *Kulturnyheter* den 9 april 2018, efter att herr Bernadotte besökt Grand Hôtel i Stockholm och slank ut bakvägen, tillfället i flykten och kastade fram följande fråga:

"Som *beskyddare* av Svenska Akademien, hur kommer kungen att agera i den här krissituationen som Akademien befinner sig i?"

Carl Gustaf Bernadotte inledde sitt svar:

"Precis som du säger att jag är *beskyddare* åt, och... tar jag mitt, mitt ansvar på så sätt att... att jag *blir informerad* vad som kommer att ske och vad som har skett under de gångna... gångna tiden."

Sedan fortsatte karln med något slags meandrande svammel i 35 sekunder innan han gick iväg från pressen, som hade fler frågor. Den höge beskyddaren försvann, omgiven av Säpo, i en väntande svart bil med tonade rutor. Beskyddarskapet handlade alltså om att "bli informerad". Hujedamej. Denna demonstrerade brist på verklig beskyddarinstinkt när det verkligen gällde, var ömklig att åse. En jättesnygg titel, verkligen, man blir så imponerad att man ramlar baklänges, men där och då fick vi svaret vad ett kungligt s k beskyddarskap innebär.

Monarkins ideologiska principvidrighet i en nutida kontext söker man alltså komma runt genom att skapa en *image* av familjemedlemmarna som i grunden oegennyttiga och självuppoftande, ack så medkännande och helt igenom idealistiska människor, genomträngda av ett gott tänkesätt och goda gärningar. Detta är i och för sig ett ganska vanligt beteende bland sysslöslas överklass, vars "välgörenhet" ofta handlar om att man exempelvis pliktligt lite pengar till någon stiftelse eller inrättning där ens kompisar sitter i styrelsen eller där man har andra känningar, och genom dessa donationer – som givetvis alltid ska manifesteras offentligt eller "läckas" till rätt kanaler men aldrig göras anonymt och genuint altruistiskt – skaffar sig ett slags alibi, en fint omslagspapper, för att rikta om spotlighten bort från sitt livsmönster, sin privilegierade särställning, sina värderingar i övrigt. Man köper sig lite god karma helt enkelt med någon liten donation eller något litet besök i fina kläder på ett trevligt inramat välgörenhetsgig.

Kungahusets strävan efter förnäma godhetsalibin – genom att ”jobba aktivt med välgörenhet” eller associera sitt namn med något behjärtansvärt – är del av varumärkesbyggandet och tänkt att ta udden av annan kritik. Vederbörande kan fortsätta att promenera mellan regndropparna. Hycklad dygdighet. Poängen är, att vad dessa gör ”rätt” fungerar i mångt och mycket som en kuliss och avledning för allt som är ”fel” med deras plats och funktion i samhället.

Med en sådan image, sådana *förklädnader*, kan medlemmarna i ensemblen sedan komma undan resten av tiden med att hålla sig undan, inskränka sitt umgänge, aldrig ge intervjuer, och om det görs undantag på den sista punkten endast låta sig utfrågas av kungliga hovleverantörer av snälla intervjufrågor. En strikt kontrollerad och tyvärr nödvändig dos folklighet, samt den omsorgsfullt utformade godhetsstämpeln, gärna med lite inslag av ”egna” välgörenhetsprojekt, har givit det svenska kungahuset viss immunitet mot att bli principiellt ifrågasatt som inrättning.

I grund och botten är man dock noga med att bibehålla den kungliga magin, den kungliga högheten. Feodalismens sista spillra. Förmerskapet, titelmarkörerna, artistnamnen. Den polerade ytan. Men allt detta framstår idag år 2020, med nykter blick, bara som ett dockhus, ett teatersällskap i dyra kläder. Journalisten och författaren Anna Larsdotter¹⁹⁷⁵ beskrev i en artikel på västkanten 2010 kungahuset som ”en sorts såpa fast med deltagare så sköra att de likt antikviteter måste hanteras med silkesvantar” i ett hårdregisserat skådespel.

Och ibland blir det lite knasigt när man samtidigt försöker övertyga svenska folket om att man själv är okonstlad och jordnära. Victoria Bernadotte, i den rojalistiska nomenklaturen kallad kronprinsessa, intervjuades på den skattefinansierade privatbostaden Haga slott av SVTs Claes Elfsberg¹⁹⁷⁶ i samband med sin 40-årsdag. Det förinspelade programmet sändes i SVT1 den 14 juli 2017. Samtalet leddes in på det moderna samhällets implicita förväntningar på fullkomlighet, exempelvis i sociala medier, och den ångest som detta kan medföra för många människor. Kungahuset tillhör de som publicerar de mest professionellt komponerade, stajlade och redigerade bilderna på internet och sociala medier över huvud taget i Sverige, och det ligger ett ytterst medvetet PR-arbete bakom hela den kungliga imagen, men fru Bernadotte ville få det som att låta som att hon inte alls ställde sig bakom denna perfektionsmentalitet. Hon sade:

”Den här perfekta ytan som inte är, är det och... Allt ska poleras och...”

Fru Bernadotte skakar lätt på huvudet, agerar beklämd och fortsätter:

”Alla perfekta bilder som ska läggas upp och... ja.”

Intervjusvaret är ej helt knivskarpt – ej på förhand inövade uttalanden från bernadotteskilt håll brukar generellt sett inte karaktäriseras av knivskarphet – men andemeningen i svaret torde ha varit att hon ansåg att denna företeelse, traktan efter yttlig perfektion, i vårt moderna svenska samhälle, är ej äkta utan falsk och kontraproduktiv.

Men just dagen efter att detta ack så förståndiga budskap från fru Bernadotte utsänts i riksetern till den stora snälla publiken, svenska folket, hölls en fotografering på gräsmattan nedanför Sollidens slott. Alla var där, hela ensemblen, uppställda klockan halv elva i förmiddagssolen med en inhyrd proffsfotograf från Stockholm som regisserade och plåtade. Nystrukna skjortor, nylagt hår och t o m småbarnen hade alldeles blankskinande skor, mitt ute på den sliriga gräsmattan. Efter påföljande bearbetning i Adobe Photoshop, ett bildmanipuleringsprogram, lade hovet ut bilden senare samma månad på sociala medier och på sin egen hemsida på internet. Hurra. Hela rikets älsklingsfamilj står och sitter där gediget stajlad och arrangerad till färg¹⁹⁷⁷ och fond, och bilden ter sig för vana ögon närmast *överdrivet* tillrättalagd. Fru Bernadottes visdomsord från TV-intervjun, där hon förmedlade så kloka tankar

¹⁹⁷⁵ Anna Karin Elisabeth Larsdotter (1964-), svensk journalist och författare

¹⁹⁷⁶ Claes-Gösta Elfsberg (1948-), svensk journalist

¹⁹⁷⁷ Färgen för dagen var tydligan ljusblå; 11 av 13 personer på bilden var klädda i ljusblått medan de övriga två hade sinsemellan matchande kulör.

om den där polerade, perfekta ytan som många i dagens samhälle känner sig pressade att uppvisa för omvärlden, ekar i huvudet.

Så kan det gå. Mer *polerad yta* än så är svårfunnen.

Kan tilläggas att i samma intervju framförde fru Victoria Bernadotte att hon bör tilltalas i tredje person utifrån "respekt för ämbetet", fastän kronprinsessa egentligen ej är ett ämbete. Eller menade hon respekt för familjen? Eller respekt för den genetiskt betingade upphöjdheten genom sitt släktskap med Jean, undergöraren från Pau? Eller respekt för "traditionen" att klass- och förmögenhetskillnader i Sverige ska markeras? Den medborgerliga respekten vid tilltal av *alla* invånare i landet, med eller utan ämbetstitel, utan särbehandling eller nödvändiga markörer av rangförhållanden, berördes ej av fru Bernadotte.

En del undersåtar rycks tyvärr också med i föreställningen, showen. Jag har de senaste åren besökt några seminarier och presentationer på slottet med olika teman. En av dessa ägde rum den 7 november 2018 och handlade om Högvaktsflygeln på yttre borggården. Vi besökare, som löst biljett till evenemanget, fick en guidad tur av nämnda flygelbyggnad, varpå följde en frågestund. Jag ställde den tämligen oskyldiga frågan om nödvändigheten av dubbla högvakter på slottet och Drottningholm, och proportionerna i dessa fastigheter och medföljande säkerhetsarrangemang för bara en familj, i ett litet land som Sverige. Den storväxte officeren, som ledde rundvandringen, tände till. Han var en inbiten rojalist, vilket jag tidigt förstått utifrån hans visning. Nu jävlar fick han en fråga med en icke-rojalistisk underton. Vilken chans att införa hela den församlade åhörarskaran göra en markering! Officeren – fyllig och förmäten – spände ögonen i mig och sade på sin ansträngt barskaste, mest tillgjorda och hånfulla röst att kungen minsann inte kunde bo i "ett radhus i Järfälla". På denna urbarnsliga nivå parkerade och avslutade han sin argumentation, och lockade fram ett artigt skratt från ett par stycken andra åhörare, men inte mer än så. Antingen skulle statschefen på skattebetalarnas räkning bo i ett slott med drygt 1400 rum som upptar en ansevärd del av stadsdelen Gamla stan, *plus* Drottningholm därtill, eller också i "ett radhus i Järfälla". Ingenting däremellan existerade tydligen i den uppenbart svagbegåvade officerens sinnevärld, och själva principfrågan om *proportionalitet* gick honom förbi. Min frågeställning underkändes. Den uniformerade, medaljbeprydde guidens illusioner om sin arbetsgivare fick inte störas av en torftig vardagsklädd finansär av verksamheten som köpt biljett och kommit dit för att lära sig mer.

Men om man tar bort denna yta, denna glans, vad återstår av Sveriges högsta representation, som ju ej är förordnad utifrån förtjänst och skicklighet? Var finns den enande kraften i detta rojalistiska upplägg, där svenska folkets talan om vem som ska företräda dem ogiltigförklarats genom den nuvarande regeringsformen, trots påståendet att "all offentlig makt utgår från folket"?

Carl Gustaf Bernadottes gripande tsunamital den 10 januari 2005 är ett sällsynt undantag. Där slog talskrivaren och talaren an rätt ackord. Man kan kanske t o m påstå, att det var Carl Gustaf Bernadottes höjdpunkt i karriären. Men måste man vara kung för att tala gripande till andra människor för att stå bi ett folk i sorg? Ta t ex Ronald Reagans tal från Vita huset till en chockad och uppriven nation efter explosionen av rymdfärjan *Challenger* den 28 januari 1986, efter att många miljoner amerikanska skolbarn bevittnat denna tragedi i direktsändning på TV i sina klassrum.¹⁹⁷⁸ Eller varför inte statsminister Jens Stoltenbergs¹⁹⁷⁹ tal vid minnesgudstjänsten

¹⁹⁷⁸ Reagans tal var adresserat till nationen som helhet, men innehåller ett stycke som specifikt vänder sig till amerikanska skolbarn och lyder: "And I want to say something to the schoolchildren of America who were watching the live coverage of the shuttle's takeoff. I know it is hard to understand, but sometimes painful things like this happen. It's all part of the process of exploration and discovery. It's all part of taking a chance and expanding man's horizons. The future doesn't belong to the fainthearted; it belongs to the brave. The Challenger crew was pulling us into the future, and we'll continue to follow them."

¹⁹⁷⁹ Jens Stoltenberg (1959-), norsk politiker och ämbetsman

i Oslo domkyrka den 24 juli 2011 för offren för terrorattentaten på Utøya och i centrala Oslo två dagar tidigare. Det behöver förresten inte heller vara en sittande president eller statsminister som håller ett meningsfullt tal. Kan egentligen inte vilken medborgare som helst, som har en övertygelse och ett starkt budskap som resonerar i folks hjärtan, hålla ett tal som människor sluter upp kring? Ta t ex Martin Luther King Jrs¹⁹⁸⁰ tal vid Lincoln Memorial i Washington den 28 augusti 1963¹⁹⁸¹ eller Nelson Mandelas försvarstal vid rättegången i Rivonia utanför Johannesburg den 20 april 1964.¹⁹⁸² Ingen av dessa innehade något statschefsämbete. Men de hade en röst som var värd att lyssna till. Och det finns tiotusen exempel till.

Det mesta som i övrigt yttras av Sveriges statschef – som ärvt sitt jobb och ej sitter där han sitter utifrån kompetens eller popularitet – är mekaniskt, dåligt uppläst, andefattigt, sällan spontant, sällan utan förskrivet manus, och vare sig känslomässigt rörande eller komiskt. Helt enkelt *platt*. Ändå ler publiken, skrattar publiken, häpnar publiken, oroas publiken – därför att detta är vad som förväntas av publiken. D v s även publiken lever sig alltså in i *sin* roll, som okritiska servila fånar. Triviala kommentarer från huvudpersonen upphöjs som om orden plötsligt innehöll obeskrivlig visdom, och här och där kvicktänkt humor! Omvärldens låter sig hänföras av tomheten. Det är ett rollspel som endast dikteras av osynliga föreställningar, inbillningar. Det blir emellertid aldrig mer än så, ett primitivt rollspel. Monarkin är en *konstruerad verklighet*, fiktion, där vuxna människor förväntas samarbeta för att själva illusionen och föreställningen ska fungera fullt ut. Om man gjorde ett *blindtest* – tog dessa s k kungligheters repliker och anonymiserade dem, och lät t ex en vanlig kontorsarbetande medelvensson yttra exakt samma sak – skulle plattheten framstå i full dager. Platta, intetsägande, ointressanta tal och repliker och ett och annat ”skämt” från s k kungligheter förgylls och hyllas av den medagerande omvärlden, inte minst av svensk servilmedia. Den monarkiska illusionen fungerar bara p g a att den naiva publiken och media lydigt och okritiskt spelar med i *spelet*. Deras självförnedring är förbluffande och ej sällan ovärdig.

Louis XVIII lär ha sagt en gång, att man attribuerar egenskaper på troninnehavare som de faktiskt ej besitter. Med andra ord, en kung – *enkom* för att han är ”kung”, ingen annan anledning – tillskrivs egenskaper som t ex stark, intelligent, klok, begåvad, modig, moralisk, oegennyttig, sedlig, fastän detta är blott påhitt, fantasier, floskler, bullshit. Höga vederbörande är som vem som helst, hur man någon tro något annat? Samtidigt ges monarker hämningslöst credit för att ha ”grundat”, ”byggt”, ”inrättat”, ”instiftat”, ”reformerat”, ”tagit initiativ till” o s v än det ena och än det andra, när det i själva verket är helt andra personer som kommit med idéerna, tagit fram förslagen, formulerat och utarbetat planerna, säkrat finansieringen och genomfört projekten. Troninnehavarna har inte lyft ett finger i ekvationen, men tydligen ska allt erkännande skyfflas deras väg, allt märkvärdigt ska tillerkännas dem personligen. Och deras enastående levnadsbanor utbroderas till dramer med sorg och glädje och den rojalistiska mytbildningen tar aldrig paus. Över tiden uppdiktas en karaktärsbeskrivning av personen i fråga som ligger så långt från verkligheten att det blir löjligt.

För att kort återknyta till konceptet ordmagi som berördes tidigare,¹⁹⁸³ så finns särskilt en term som ofta poppar upp i kungliga sammanhang: *tradition*.

¹⁹⁸⁰ Martin Luther King Jr (Michael King Jr) (1929-1968), amerikansk präst och medborgarrättsaktivist

¹⁹⁸¹ Om jämlikhet, demokrati och medborgerliga rättigheter för alla medborgare; mest känt för textraden ”I have a dream that my four little children will one day live in a nation where they will not be judged by the color of their skin but by the content of their character”.

¹⁹⁸² Mest känt för det avslutande stycket: ”During my lifetime I have dedicated myself to this struggle of the African people. I have fought against white domination, and I have fought against black domination. I have cherished the ideal of a democratic and free society in which all persons live together in harmony and with equal opportunities. It is an ideal which I hope to live for and to achieve. But if needs be, it is an ideal for which I am prepared to die.”

¹⁹⁸³ Se Epilog avsn 2

Just det magiska ordet "tradition" används flitigt av hovet, och kanske allra mest av fru Victoria Bernadotte. I vissa lägen sitter man bara och väntar på att ordet ska yppas i en eller annan form, när hon, likt en bandspelare, levererar sina så förståndiga uttalanden. Ofta är det inrepeterat hur hon ska lägga orden, fastän publiken inte noterar det, eftersom hon tenderar att skickligt passa in mjuka tvekanden och effektfulla konstpauser i sina repliker, likt en skådespelare, så att det *låter* på riktigt. Men vänta, vänta, vänta, snart... ja *där* kom det! Det trollbindande ordet "tradition" klämdes in i uttalandet denna gången – också.

Ordet används som ett tillhygge för att ursäkta det befintliga och in blanco avfärda allt bättre vetande, allt högre förnuft, all renare moral, allt bättre handlande, alla mänskliga framåtskridanden mot full frihet, jämlikhet, demokrati och meritokrati. Avfärda all rationalitet med ett enda litet magiskt ord. Att referera till "tradition" för att urskulda än det ena, än det andra, betyder i klartext att personens främsta argument för att någonting ska vara på ett visst sätt idag, är för att så hade nämligen öfverheten bestämt att samhället skulle vara organiserat för några hundra år sedan. Feodalismens försvarare använder tidsrymden i sig självt, som feodalismen historiskt sett existerat, som förevändning varför detta principiellt klandervärda människosynsätt ska vidmakthållas. Gamla sedvänjor i form av ett kastsamhälle med adelsprivilegier och allmogeförtryck, arbiträr konfiskering av mark, lagstadgade misshandelsrättigheter av t ex barn och tjänstefolk, en kategorisk omyndigförklaring av alla kvinnor plus stora delar av övriga befolkningen, rösträttsdiskriminering i olika former, dödsstraff, osv, är i sig inga lysande skäl till att bibehålla dessa företeelser, inte ens om vi adderar det magiska ordet "tradition" till ekvationen.

Parollen "tradition" används alltså som något slags jokerkort istället för sakargument som förklaring varför genetisk härkomst ska överordnas förtjänst och skicklighet i vårt gemensamma svenska medborgarsamhälle. Ty detta är vad monarkin allra ytterst representerar, inget annat. Bl a fru Victoria Bernadotte, som är en av förmånstagarna i denna kvardröjande inrättning med genetisk utvaldhet och genetiska företrädesrätter, har vid flera tillfällen duckat för principdebatten genom att just kasta fram kortet "tradition" och låta detta stänga frågeämnet.

Royalistiska Föreningen, en klubb som blott kan existera p g a medlemmarnas intellektuella vilseförddhet, skriver på sin hemsida att monarkin i Sverige "*samverkar* med demokratin", d v s man erkänner indirekt att den nuvarande representativa makten är odemokratisk. Vidare påstår man på sin hemsida att monarkin "är ett arv som *måste* bevaras". Någon förklaring ges ej, annat än till att vi ju har en "tradition" av skiktning av olika människor i Sverige. Ett annat argument för monarki är att "tronarvingen fostras och skolas" till att helt enkelt bli en formidabel representant för folket. Denna tankemässiga kullerbytta, att någon otillfrågad person från den yttersta övre spetsen av pyramiden kan "fostras och skolas" till att bli den mest lämpliga, förtjänta och kompetenta representanten för landet och folket som helhet, har redan kommenterats ovan.

Royalistiska Föreningen påstår att en icke-vald statschef, hurdan denne än är, utgör en bättre "samlande symbol för hela nationen" än den dugligaste kandidaten som folkmajoriteten självt fått välja som representant för en begränsad mandatperiod. Jag har funderat länge på detta resonemang, utan att kunna förstå den förnuftsensliga skärpan i det, hur man ens kan nå fram till en sådan slutsats. Min egen logiska kapacitet räcker helt enkelt inte till för att greppa detta betraktelsesätt.

Den nuvarande monarkin är väldigt dyr i drift, särskilt som skattebetalarna underhåller flera olika boställen för den särbehandlade familjen, inkl två slott med vaktstyrka dygnet runt, samt arvoderar ett helt gäng personer inom den sk "kungafamiljen". Möjligen skulle ett presidentskap bli dyrare i fråga om utlandsresor, då en president på allvar kunde inrikta sig på att främst *representera och marknadsföra svenska intressen gentemot utlandet*, och inte, som är fallet idag, på att främst *marknadsföra statskicket och den egna familjen gentemot den inhemska befolkningen*. Summan av alla verkande faktorer och incitament i det monarkiska statskicket som

existerar i Sverige idag stavas *självbevarelse*. Bekostat av svenska folkets skattemedel, kan tilläggas. Detta självbevarelsearbete innefattar även att avvärja kritisk oberoende granskning av kungahuset i Sverige, och hejda en fortlöpande och nyanserad öppen debatt i den svenska konstitutionsfrågan. Det svenska kungahuset och den svenska monarkin har blivit ren showbusiness gentemot hemmapubliken.

Royalistiska Föreningen påstår dock att monarkin är en vinstaffär för Sverige i fråga om "goodwill" – ett extremt luddigt begrepp som ibland översätts som "mervärde" men är närmast omöjligt att kvantifiera i vilket sammanhang som helst – och, underförstått, exportintäkter. Det skulle vara intressant om samma royalistiska klubb i så fall kunde presentera någon undersökning på hur mycket som exempelvis USA, Schweiz och Tyskland *förlorar* i exportintäkter på att vara *republiker*. Skulle det gå betydligt bättre med USAs export av elektronik, flygplan och finansiella tjänster, med Schweiz export av läkemedel, kemiska produkter och klockor, och med Tysklands export av fordon och maskiner av alla de slag, om man i dessa nationer kastade ut de nuvarande statscheferna som alla sitter på tidsbegränsade mandat, och ersatte dessa med en gnistrande dynasti på evig tid och en trött monark på livstid som försäljningschef? Skulle USAs, Schweiz och Tysklands exportindustrier då, äntligen, få en riktigt ordentlig skjuts framåt av en sådan exotisk installation?

Borde förresten inte svenska företag vara starka nog att kunna överleva, konkurrera och vinna av egen kraft, på egna meriter; konkurrera internationellt med varor och tjänster som är bättre och mer prisvärda än alternativen? Det låter lite vanskligt i längden att bygga sin internationella affärsmodell och sin export på "kungens" magiska intervention. Skulle svenska exportföretag lyckas mycket sämre utan kungens stöd? För att ta ett konkret exempel: Menar man från royalisternas håll, att monarken Carl Gustaf Bernadottes affärsmagi bidragit till fler sålda exemplar av pansarvärnsvapnet *Carl Gustaf*¹⁹⁸⁴ till monarkin Saudiarabien, och menar man samtidigt att utan denna bernadotteska magi skulle vi i Sverige aldrig haft förmånen att få kränga så mycket död till en sådan distingerad despotisk diktatur?

Intervjuer, i den sällsynta mån de ges av medlemmar av skådespelarensambulen, får oftast karaktären av inställsamma möten mellan en lagom underdånig reporter och en förbehållsamt leende, ganska reserverad skådespelare med efternamnet Bernadotte. Obekväma frågeställare kan lätt gallras bort innan de ens får komma i närheten av någon "HKH", och all seriös genomlysning, granskning och allt ansvarsutkrävande, d v s de villkor som gäller för övrig offentlig verksamhet, undviks. Närhelst man kan i offentliga sammanhang, i sina kanaler på internet eller i den skriftliga kommunikationen från hovet så inflätas istället referenser till monarkin som grundlagsstadgat statskick, den bernadotteska tronföljden enligt successionsordningen från den 26 september 1810, monarkens olika jättebetydelsefulla funktioner enligt den svenska regeringsformen, samt givetvis "traditionen" som det royalistiska spektaklet som helhet utgör. Likt kinesisk dropportyr ska dessa mantran hamras in.

Men denna släkt sitter endast kvar så länge omvärlden spelar med. Som redan påpekats så *kan* grundlagarna ändras – regeringsformen modifieras och successionsordningen strykas. Det är inga konstigheter eller behöver vara särskilt dramatiskt; förfarandet är tydligt reglerat och finns ständigt tillgängligt som ett alternativ för riksdagen. Termen "statschef" är dessutom vilseledande, enär det är *folket* som är statschefens chef och arbetsgivare. *Folket* är dennes överordnade. På *folkets* nåder får denne behålla sin tjänst och *folket* bestämmer *när* detta gyckel

---

¹⁹⁸⁴ Granatgeväret *Carl Gustaf* är ett svenskt pansarvärnsvapen som tillverkas av Saab AB och som titt som tätt dyker upp i allehanda krig i världen, inkl i Jemen, Syrien och Burma de senaste åren. Det räknas som "en svensk framgångssaga" vad avser exportresultaten, och all export av svenska vapen har givetvis kvalitetsäkrats av den svenska regimen, vilket ju känns tryggt för den svenska nationella självbilden, där medborgarna kan fortsätta inbilla sig att man liksom har ett världssamvete som är lite renare och finare än andra länders. Sverige ska ju vara en "humanitär stormakt", som politiker formulerat det på senare år. År 2021 gick 40 procent av den svenska vapenexporten till diktaturer, hej!

ska upphöra, vilket förr eller senare kommer att ske. Monarkin överlever endast – ännu en dag, och ännu en – genom vanans makt, genom den slumrande svenska allmänhetens indoktrinering och avdomning, jämte riksdagens politiska ledarvacuum och konstitutionsutskottets beständiga ynkrygghet.

Apropå detta med vanans makt, så måste man samtidigt medge att det ligger något säreget i många svenskers tendens att beredvilligt och ibland ytterst godtroget *vilja* underordna sig. Svenskar verkar ha ett nedärvt begär att *låta sig* fascineras, ofta på ganska obskyra grunder.¹⁹⁸⁵ En slags osund tvångsmässighet att fogligt och okritiskt acceptera eller t o m fira vad som än serveras dem ovanifrån. En subordinationsbenägenhet som nästan verkar som en naturlag. Dessa svenskar tycks söka i monarkins dockhusvärld och pantomimteater någon slags sagolikhet och mystifikation som de tror att de måste beundra. Dockfigurerna delar ut priser och inbjudningar för att låta andras framgångar kasta ljus på sig själva samt för att knyta lojalitetsband. Dockfigurerna gifter sig och skaffar barn. Dockfigurerna sitter vid mittenbordet på Nobelfesten. Dockfigurerna deltar i någon dekorativ ceremoni. Dockfigurerna deltar i någon högtidsdag på Skansen eller på Öland. Dockfigurerna visar hur fantastiskt osjälviska de är genom att associera sitt namn och en massa ”HKH”-larv med någon behjärtansvärd inrättning. O s v.

Som helhet får man anta att Jean Bernadotte – borgarsonen från Pau vars mentala hälsa kan diskuteras; det tycks finnas belägg för att han var psykopat¹⁹⁸⁶ – idag skulle vara mycket nöjd med resultatet av mutbedrägeriet med Fourniers hjälp som gav honom segern i Örebro 1810.¹⁹⁸⁷ Monarkin i Sverige finns kvar över 200 år senare och med hans egna ättlingar inne i borgen. Den bernadotteska kleptokratin har försörjt dussintals med personer sedan dess som aldrig en enda dag i sina liv behövt befatta sig med ett riktigt jobb. Titulaturen är intakt. Den ur svenska statens tillgångar tillsvindlade och urmjölkade familjeförmögenheten är intakt. Återväxten intakt. Media är någorlunda under kontroll genom sin underdåniga själv censur, och avvikare hyschas/bojkottas av hovets PR-avdelning. Statsmedia förblir en trogen supporter och möjliggörare. Och svenska folket förblir till stor del fortfarande nedsövt i en medgörlig dvala, letargiskt leende.

Men man kommer ej ifrån det faktum att lagstadgad särbehandling i en modern stat av enskilda medborgare på basis av dessa medborgares DNA känns som ett relativt förlegat synsätt. Eller?

Det är dags att överge monarkin och alla dess avarter och symboler. Det finns ingen återvändo. Det finns bara en familj och en tynande hejarklack av denna megacharad som gör sitt bästa för att vinna tid. Ännu ett år, och ännu ett. Men nu måste det bli stopp för denna konstitutionella avart, detta hyckleri och denna absurda, tragikomiska personkult som denna realtidsfars är uppbyggd kring. Timman är för länge sedan slagen att annullera monarkin som statsskick – en ”tradition” som representerar och symboliserar den yttersta formen av antidemokrati, antimeritokrati och strukturell åtskillnad mellan olika människor baserat på genetisk härkomst – för gott.

”För Sverige i tiden” borde innebära att monarkin ryker omedelbart. Vi kan fortsätta att vara stolta över mycket i den svenska historien, men en del företeelser bör även få stanna just där – i historien. Att den svenska feodalismen har tusenåriga anor är i detta tidevarv som vi lever i ej en tillräckligt stark anledning till att klamra sig fast vid detta principvidriga nonsens. Civilisationen har utvecklats i en frihetlig riktning med lika rättigheter och lika möjligheter för alla medborgare. Snarare är det så, att arvsmonarkin representerar just det som *inte* längre borde vara önskvärdt av någon. *Däri* ligger den centrala symboliken.

---

¹⁹⁸⁵ Jmfr kap 2 avsn 24

¹⁹⁸⁶ Se kap 24 avsn 24

¹⁹⁸⁷ Se kap 2 avsn 21

Skådespelarna på scenen, hela ensemblen, kan snart gå ut i logen.
 Publiken har sett tillräckligt. Bubblan är prickad.
 Er idérika självbevarelsedrift har varit imponerande, men det börjar bli dags för ridå.

Epilog avsnitt 6

REPUBLIKEN SVERIGE

Idag kan svenska föräldrar säga till sina söner och döttrar att ni kan rösta på vem ni vill i allmänna val till riksdagen, ni kan utbilda er till vad ni vill, ni kan uttrycka vilka åsikter ni vill. Men, barn! Vet ni vad! Ni kan *inte* – hur begåvade, kvalificerade, lämpliga, hårt arbetande, sympatiska och omtyckta ni än är – bli vad ni vill i detta land. Ni kan *inte* bli svenska folkets främsta företrädare. Och alla är *inte* lika inför lagen. Och nästa år är vi alla med och betalar halvannan miljard i omkostnader¹⁹⁸⁸ för en släkt som redan svindlat Sverige på mångmiljardbelopp i dagens penningvärde.¹⁹⁸⁹

Om svenska föräldrar ska förklara koncepten demokrati, jämlikhet och meritokrati för sina barn, krånglar dessa reservationer och förbehåll till diskussionen en hel del. Grumlar till och fördummar samtalet, där föräldern får svamla på med sin imaginära dumstrut på huvudet.

Att *all* offentlig makt ska utgå från folket betyder inte "nästan all" utan *all*, inklusive den representativa, ceremoniella och formellt statschefsmässiga makten, och inklusive ordförandeskapet i utrikesnämnden. D v s makten, auktoriteten, inflytandet att från sin plattform själv få definiera, förklara och betona nationens styrkor, sårbarheter och framtidsmöjligheter. Makten att kunna ena och företräda nationen i en viss riktning genom linjetal, anföranden och högtidligheter. Makten att såsom representant för nationen kunna samla folket bakom en idé, ett mål eller en vision, ett tänkesätt, en värdegrund, ett delat högre syftemål. Makten att representera nationen, dess identitet och dess intressen nationellt och internationellt, på ett för nationen och dess folk så fördelaktigt sätt som möjligt.

Samtidigt måste väl grundprincipen finnas någonstans att av *alla* utövare av offentlig makt – inklusive den representativa och ceremoniella makten etc – ska kunna utkrävas ansvar? Statschefen har stor makt att påverka bilden av Sverige inom landet och utomlands, att samla och leda Sverige genom sin dagliga ämbetsutövning. Skulle inte makten som statschefen de facto innehar kännas mer legitim – eller ens legitim över huvud taget – om den hade styrkt förankring hos folkviljan genom öppna och fria val, och där ämbetsperioderna var begränsade samt där ansvar kunde utkrävas om vederbörande ej höll måttet? Skulle inte en folkvald och hos svenska folket väl förankrad företrädare i alla lägen uppfattas som mer berättigad som representant för svenska folket än det totalt arbiträra människobarn som kläms fram av förutbestämd hona i slakten med förstapriset att *ärva* samma uppdrag på livstid, dessutom själv otillfrågad?

När hovets desinformationsavdelning eller en medlem av den s k kungafamiljen idag får frågan om huruvida arvsmonarkin passar i ett modernt och demokratiskt samhälle, så undviker man konsekvent denna frågeställnings principiella kärna genom att, förutom att då och då kasta fram ordet "tradition", istället passivt hänvisa till grundlagen eller "vad riksdagen beslutat".

Hovets universalformel, konsekvent tillämpad, är alltså: Så fort någon frågeställare snuddar vid demokrati- eller jämlikhetsfrågeställningar och önskar en kommentar eller tanke från hovets

¹⁹⁸⁸ Republikanska föreningen publicerade i juli 2020 en rapport med titeln *Monarkins verkliga kostnader*, som visade den totala årliga kostnaden för monarkin i Sverige år 2019 var minst 1,5 miljarder kr.

¹⁹⁸⁹ Se t ex kap 22 avsn 9, 11

sida om detta – hänvisa sakligt och torrt till att Sveriges lagstiftande församling bestämt att det ska vara på det nuvarande sättet, och stäng diskussionen med detta.

Men de principer som man systematiskt duckar för att diskutera från hovets sida, är just de principer uppå vilka konstruktionen av vårt samhälle bör vila jämte tillhörande grundläggande värderingar. Och dessa kan man inte kompromissa bort, charma bort, ironisera bort, högtidligt grundlagsreferera bort, retoriskt förenkla bort, jollra bort eller snömosa bort, vare sig som representant för hovets desinformationsavdelning, som rojalistiskt böjd journalist eller som hovkommentator på det rojalistiska annexet SVT. Eller som medlem av den utvalda familjen. Det går inte. Snömosa bort mycket kan man, men ej denna princip.

I en intervju som sändes i SVT den 28 april 2016 ställde journalisten Claes Elfsberg en fråga till Carl Gustaf Bernadotte om kungamaktens legitimitet i ett modernt och demokratiskt samhälle. Elfsberg formulerade sin centrala fråga på följande finkänsliga sätt:

”Förr i tiden så pratade man ju om att kungen var kung av *Guds* nåde. Men av vems nåde är kungen kung idag?”

Essensen av Elfsbergs fråga, fastän diplomatiskt formulerad, var alltså vad sjutton det är som säger att just *du* ska vara kung över oss andra, d v s på vilken basis kan Carl Gustaf Bernadotte åberopa legitimitet som kung, nu när jollret om ”av Guds nåde” för länge sedan är överspelat. Carl Gustaf Bernadotte var dock tillräckligt vaken för att uppfatta frågans kontenta. Han fumlade lite med svaret innan han, precis som hovets PR-maskin i övrigt, duckade för frågeställningens principiella andemening och istället svarade:

”Ja, det är i och för sig... Ja, nej, men det, det är väl, det är, skulle jag säga, att det är... Det är allmänhetens sätt att se på vårt statskick i Sverige.”¹⁹⁹⁰

Carl Gustaf Bernadotte, efter att ha famlat en stund efter orden, sade alltså att vi har arvsmonarki och han är statschef därför att detta är folkets ”sätt att se på” saken. Men vad exakt betyder egentligen den formuleringen? Att vi har arvsmonarki därför att svenska folket *bedömer* att vi har arvsmonarki, *tror* att vi har arvsmonarki, eller *vill* att vi har arvsmonarki?

Det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta. Men om Carl Gustaf Bernadotte verkligen menade att ”svenska folket *vill* ha det så”, d v s att det är folkviljan som bestämmer detta, så har såvitt jag vet *folket aldrig tillfrågats* om monarkins vara eller icke vara. Så istället för Carl Gustaf Bernadottes lösa spekulationer, vore det inte läge att ta reda på svaret, om nu hovet verkligen menar att kungahusets legitimitet *ska* utgå från den svenska folkviljan?

Desinformationsavdelningen och kungafamiljen undviker som sagt konsekvent debatten av själva *legitimitetsfrågan* genom att endast lakoniskt åberopa grundlagen som värn för sin rätt, och aldrig vidröra själva principfrågan som sådan. Hovet uppger mekaniskt att legitimiteten utgår från den svenska grundlagen. Man skulle kunna översätta detta resonemang med ”vår familj är legitim därför att lagen ger oss legitimitet”, eller ”vår familj gör bara vad vi är *ålagda* att göra enligt grundlagen”.

Men som tidigare förtydligats, så var valet av stamfader Jean till tronföljare den 21 augusti 1810, och i förlängningen antagandet av den nya successionsordningen den 26 september 1810, kraftigt korruperade och kan ej på något sätt anses utgöra något vederhäftigt fundament för släkten Bernadottes legitimitet. För det andra, i och med att RF och SO ser ut som de gör idag, till följd av bedrägerierna 1810, så fordras en korrigerig. Det är, som nämnts tidigare, direkt fel att inbilla sig att grundlagen ej kan ändras. Grundlagen är inte någon slags granitklippa som aldrig kan rubbas. Det kan den. Grundlagen är stabil – som den skall vara – men det finns likväl beskrivet

---

¹⁹⁹⁰ Carl Gustaf Bernadottes svar 2016 är slående likt den tanke som August Strindberg tillskriver Carl Ludvig Eugen Bernadotte (artistnamn Karl XV) i boken *Det nya riket* från 1882, i det inledande kapitlet *Illusionernas dagar*, där Strindberg ironiserar skarpt över kungens färd den 1 maj i öppen vagn mot Djurgården där folk längs vägen hälsar med flaggor och hurrarop, emedan kungen i vagnen tänker: ”Vi måste nu en gång finnas, efter ni så vill ha det.”

i samma svenska konstitution mekanismerna för *hur* den ändras. Med två riksdagsbeslut med mellanliggande val skulle Sverige äntligen kunna bli en republik, och detta inte en dag för tidigt. Och det skulle befria familjen från detta ok, och ensemblens rekordgodhjärtade medlemmar skulle få möjlighet att ägna sig åt välgörenhet på heltid.

Den tyske filosofen professor Jürgen Habermas¹⁹⁹¹ menar att legitimitet är ett giltighetsanspråk som *kan* bestridas, och den härskande maktordningens stabilitet *är beroende av att detta anspråk erkänns*. Ofta står en naiv konsensusopinion och irrationella invanda tankemönster i vägen för legitimitet på starkare grunder. Men detta *kan*, som sagt, ifrågasättas och justeras, särskilt då släkten Bernadottes legitimitetsanspråk vilar på sådan bräcklig grund som de gör.

Det lär åtminstone periodvis under de senaste decennierna ha funnits en majoritet bland ledamöterna i riksdagen som är för republik, men i syltryggarnas värld är det givetvis alldeles för farligt, med konsekvenser för den egna karriären och andra egenintressen, att stå upp och göra tydliga principiella ställningstaganden i grannliga frågor. Partier må skriva in glänsande republikanska tankegångar och mål i sina partiprogram – såsom exempelvis socialdemokraterna – men detta stannar vid *ord* i partiets interna broschyr, ingen verkstad, utifrån en ständig ängslan att tappa röster, samtidigt som ledande företrädare eventuellt själva med fingrarna i kors hoppas bli inbjudna till nästa slottsbankett eller Nobelmiddag på Bernadottedagen den 10 december.¹⁹⁹²

Hyckleriet blir särskilt tydligt när man från åskådarplats betraktar dynamiken mellan det svenska politiska etablissemanget – regim och riksdag – och kungahuset. De ideologiska principfrågorna försvinner snabbt och urskillningen dunstar fullständigt ur medvetandet på de stackars politikerna när den utvalda familjen, eventuellt med diagonala ljusblå band eller andra klanmarkörer, glider in i audiensrummet och våra kära folkvalda står uppklädda i mörk kostym och mer eller mindre välvalda aftonblåsor och bugar och niger och nickar och ler falskt. Ett par hovgodkända kameror blixtrar ikapp med juvelerna. Serafimergänget är intränat minimalistiska i sina åtbörder, medan de kringstående är ansträngt tillgjorda i varenda gest och ler spänt så att båda tandraderna syns. Ritualerna, symboliken, koreografin – allt flyter på enligt manus. Underdånighetsteatern i full gång. I den mån några trevande försök till konversation görs i detta skede så är denna generellt sett ordknapp, överdrivet hövlig, självdistanslös, icke-humoristisk även fastän några inbillar sig motsatsen, torr och platt. Ett skådespel rakt igenom där alla vet sin roll, *vet sin plats*. Alla politiker fortsätter att le som om för att visa att de vunnit på lotteriet, men man undrar vad de *egentligen* känner inombords, alla dessa ofria individer, inför denna icke-företeelse och pantomimteater.

Åter till själva riksdagens modus operandi. Eftersom partiledarna, gruppledarna och utskottsordförandena tenderar att unisont fega ur närhelst man närmar sig frågans brännpunkt, måste riksdagen givetvis lämna över denna fråga till just folket, alltså "allmänheten" som Carl Gustaf Bernadotte själv hänvisar till. Om de 349 på Helgeandsholmen ej vågar ställa detta på sin spets, eller konsekvent blockeras av ett genomfegt KU, låt då folket rösta.

Konstitutionsutskottet har – inte minst under moderaternas ordförandeskap – i årtal rutinemässigt avspisat alla motioner som lagts fram i republikansk riktning, trots att det alltså periodvis funnits en majoritet för detta. Så fungerar det i demokraturen¹⁹⁹³ Sverige. Men hur mycket man på Helgeandsholmen än obstruerar eller duckar för statskicksfrågan, så kommer man inte runt det faktum att förr eller senare måste debatten tas och folkviljan efterkommas.

Sverige borde folkomrösta om republik i en nära framtid. Folket är värt det. Låt den seriösa nationella samhällsdebatten om statsskicket rulla igång, och *låt politiker och debattörer få*

¹⁹⁹¹ Jürgen Habermas (1929-), tysk filosof och sociolog

¹⁹⁹² Se kap 4 avsn 15

¹⁹⁹³ Se kap 23 avsn 7 (fotnot mot slutet av avsnittet)

bekänna färg. Och glöm ej bort politikernas och opinionsbildarnas *nu* deklarerade färg, den dag när åsiktskorridoren ändrar karaktär. Vilka förblir respektabelt stabila och principfasta, oavsett vad de har för uppfattning i sakfrågan, kontra vilka genomfalska lättingar försöker med synonymtrolleri inte kännas vid tidigare ställningstaganden utan anpassar sig istället löjeväckande och själlöst efter hur opinionsundersökningar och löpsedlar pinglar?

Men varför vågar exempelvis socialdemokraterna idag inte ta debatten? Man smyger som sagt in konsumentupplysningen "att monarkin ska avskaffas" i partiprogrammet,¹⁹⁹⁴ men håller sedan käften, i synnerhet från partiledningens håll. Och fortsätter att bocka och niga för kungafamiljen utan ände. Sten Sjöberg, som citeras på flera ställen i denna bok, främst rörande hans utredning av Guadeloupesvindeln, konstaterade i Aftonbladet 1995 angående socialdemokraternas hyckleri i statskicksfrågan:

"Regeringspartiet synes vara förlamat av skräck för marginalväljarreaktioner: det självklara initiativet synes utebli på grund av obefogad underskattning av den allmänna intelligensnivån."

Eller är socialdemokratisk politik nuförtiden bara ett hemtrevligt fotfolkskurtiserande omslagspapper, som i själva verket döljer en kärna av cynisk maktgirighet och ett realpolitiskt spel där maktinnehavet och maktutövningen är överordnat allt, inklusive den egna påannonserade politiken? Socialdemokraternas verkställande utskott brister i moralisk principfasthet, uppriktighet och grundläggande heder inför folket ur flera aspekter. Och rädslan att framstå som avvikande i just denna fråga om statskicket gör att man viker ner sig helt.

Att *leda* innebär inte att skrupellöst svinga sig från en kant till en annan och alltid låtsas stå i spetsen för den skiftande folkopinionen, och därigenom skaffa sig kortsiktiga pluspoäng. Nej, att *leda* innebär att stå upp för principer och ställningstaganden som ibland även initialt sett kan verka obekväma eller impopulära i vissa läger, men ändå hålla fast vid sin övertygelse och söka övertala andra att ansluta sig till denna linje.

Förr eller senare så *kommer* riksdagen att rösta om en grundlagsförändring där svenska kungahuset avskaffas, och argumenten för detta bli krispigt tydliga. Så varför inte, om man nu har rikspolitiken som yrke, träda fram och visa *ledarskap* i denna fråga? Varför vänta på den allmänna opinionen att hinna ikapp av sig självt, och *därefter* bekänna färg? Måste det alltid till en total strömkantring i en politiskt laddad fråga och ett tumultartat omkast i den allmänna opinionen, innan en svensk politiker *vågar* göra ställningstaganden på egen hand som inledningsvis riskerar att stämpas som "kontroversiella"?

Led!

Frågeställningarna är ganska tydliga. Ska all offentlig makt utgå från folket? Ska vilken medborgare som helst kunna väljas av folket att representera dem och nationen? Ska alla barn som föds i Sverige ha rätt att välja religionstillhörighet eller ingen religion alls? Ska alla vara lika inför lagen? Ska Sverige vara en meritokrati? Ska offentlighetsprincipen gälla fullt ut för all skattefinansierad verksamhet? O s v. Detta är väldigt raka och enkla binära frågor som det finns raka och enkla binära svar på. Rojalisten kanske invänder att undantagen från dessa principer ju är så små i det stora hela, nästan försumbara. Men *signalvärdet* av de principvidriga undantagen som gäller idag ska ej underskattas. En liten avvikelse här, en annan där, lite särbehandling här, lite påminnelser om gamla tiders furstemakt och klassamhälle där. Det adderar upp, och medborgare i en modern stat kan ej i längden identifiera sig med detta. Systemet skaver någonstans, och det urholkar trovärdigheten för vad den egna staten egentligen påstår sig representera i ett mycket större perspektiv. Republik är en *renare* form av folkstyre och meritokrati, än en konstitutionell monarki.

¹⁹⁹⁴ Jmfr kap 25 avsn 24 (18 december 1918)

Sedan Första världskriget¹⁹⁹⁵ har *över ett hundra* stater skapats som republiker eller konverterat från monarki till republik. Men inte en enda, mig veterligen, har gått åt andra hållet. Varför inte? Varför utropar inte folken i samlad kör att de *inte* själva vill utse sina främsta företrädare, utan att istället genetisk härkomst bör få avgöra vilka rättigheter och möjligheter man ska ha som medborgare i det landet? En sådan "tradition" och den "enande symbol för nationen" som ett sådant klanstyrt upplägg skulle innebära, skulle övertrumfa allt tjafs om demokrati och jämlikhet. Eller hur?

Varför gör inte fler republiker ett sådant ställningstagande?

Varför faller inte de demokratiska republikerna som dominobrickor och återgår till gammal god feodalism enligt svensk modell?

Därför att monarkin är kaputt. Ett avslutat kapitel. Förverkligandet av *Republiken Sverige* är bara en tidsfråga. Svepskålen har nått vägs ände.

Ibland blir det lite oskarpt vad rojalisterna själva egentligen tycker om principer som demokrati och meritokrati. En del, som lever i inbillningen att Sverige vann den allra bästa tronföljaren som tänkas kan i Örebro 1810, hyllar just vad de påstår var Örebrovalets *meritmässighet* för det lyckliga utfallet. Mikrofonen till rojalisten Dick Harrison igen, i en relativt nyinspelad video som hovets desinformationsavdelning sprider på nätet:

"Den man som den 21 augusti 1810 valdes till svensk tronföljare, och åtta år senare uppsteg på tronen som Carl XIV Johan, är utan tvekan *en av de bästa statschefer* Sverige har haft. Han är också den ende som bokstavligen talat har blivit headhuntad till ämbetet. Han blev kung på *meriter*."

Även på annan plats hyllar Harrison det enligt honom *meritokratiska förfarande* som låg bakom valet av Jean till tronföljare. I ett hyllningsseminarium av Jean som hölls på Stockholms slott den 25 januari 2013, med hela ensemblen närvarande, deklarerade rojalisten Harrison med glöd inför den församlade andaktsfulla åhörarskaran i Bernadottebiblioteket:

"Bernadotte hade inte ärvt tronen utan valts till den på *meriter*. --- Valet av Karl XIV Johan till svensk kung är ett klockrent exempel på *meritokrati*."

Kontentan är alltså, enligt detta rojalisternas resonemang, att Sverige 1810 erhöll en utomordentlig statschef tack vare det fria, objektiva och meritbaserade valet mellan flera olika kvalificerade kandidater.

Men vänta! Vore det i så fall inte bäst om Sverige *alltid* såg till att man fick den mest skickliga och lämpliga aspiranten som statschef? Varför begränsa denna lyckträff 1810 till ett enstaka tillfälle? Om rojalisterna hyllar den kompetensbaserade urvalsprincipen och det därmed förenade fantastiska utfallet 1810 när Sverige kammade hem högsta vinsten – Jean från Pau – varför inte använda en meritokratisk urvalsprincip *alltid* när en svensk statschef kliver av efter sin ämbetsperiod? Samma människor som höjer Jean Bernadotte till skyarna och framhåller borgarsonens ypperliga kvalifikation och lämplighet för rollen, borde vara de som följdenligt måste förespråka samma urvalsmetod för statschefsämbetet *permanent*.

Det verkar inkonsekvent att dels leva med inbillningen att valet i Örebro 1810 var meritokratiskt och hylla det tursamma utfallet, bara för att sedan förfäktat att Sverige aldrig skulle gagnas av liknande meritokrati igen. Jag kan tyvärr ej riktigt urskilja någon logisk skärpa i sådant svammel. Fungerar meritokrati bäst eller fungerar arv bäst? Välj sida, hur ni ska ha det!

Nåväl.

Vi har sen 2010 – jubileumsåret för det stora bedrägeriet kring tronföljden i Örebro 1810 – sett en ökad mängd seminarier, böcker, utställningar m m med kungahuset som sponsor, som unisont syftar till att förgylla stamfaderns eftermäle och stärka den förfäktade legitimiteten ytterligare i efterhand, d v s förstärka själva rotfästet till hela Bernadottesläktens ställning.

¹⁹⁹⁵ Första världskriget 28 juli 1914-11 november 1918

Narcissisten, eventuellt psykopaten Jean,¹⁹⁹⁶ en av de mest och grövst kriminella offentliga personerna någonsin i Sveriges historia, fernissas upp och det naiva och slumrande folket hjärntvättas med en hjältefiering av vederbörande som har ringa stöd i verkligheten.

En annan teknik med samma syftemål är att dekorera allmänna platser med figurer och symboler. Genom märken, monument, nomenklatur och annan symbolik i det offentliga rummet så inpräntar icke demokratiskt valda härskare sina egna narrativ för samtiden och eftervärlden. Denna ornering med *markörer* – en del subtila, en del plumpa – lyfter fram det egna varumärket och den egna berättelsen, den egna tillrättalagda versionen. Och genom att äga narrativet – d v s *budskapsföreträdet* och kunna bestämma vilken kuliss som ska visas upp ute på stan – så försvarar och förstärker man sin egen makt. Den nuvarande ensemblen på slottet söker sålunda befästa och förstora den bernadotteska släkten bäst de kan.

På den övre delen av Slottsbacken står sedan bara några få år tillbaka en staty av stamfadern på en häst. Jag besökte återinvigningen av denna staty den 16 december 2018 utifrån egen nyfikenhet på hur detta skulle inramas PR-mässigt. Några hundra människor hade samlats på platsen. Den inre kretsen av skådespelarenssemblen stod uppställd på rad strax bakom Carl Gustaf Bernadotte, medan han, iklädd hatt och rock denna snöiga kvällning i december, läste upp talskrivarens tal. Den intressantaste ordvändningen i talet var:

”Det finns faktiskt en liten geografisk finess med just denna placering: Vi har ju Gustav Vasas staty väster om slottet, utanför Riddarhuset. I norr, vid Operan, står Gustav II Adolf. Och i öster, härnere på Skeppsbron, står Gustav III. Nu har Karl Johans staty flyttats från Slussen hit till Slottsbacken. Och därmed vaktas slottet även fortsättningsvis av en regent i varje väderstreck. Det tycker jag känns bra!”

Carl Gustaf Bernadotte placerade i talet alltså Jean jämsides med Gustav I, II och III – tre av Sveriges mest respekterade och betydelsefulla personer någonsin, alla kategorier. Formuleringen visade med största tydlighet att *legitimeringsprocessen* och *normaliseringsprocessen* av släkten Bernadotte på Vasatronen är ständigt pågående, än i våra dagar, mer än 200 år efter att Jean mutande till sig tronföljden vid bedrägerivalet i Örebro. Nästan obemärkt, men ack så metodiskt. Jean, eller ”Karl Johan” som hans ättling kallar honom i talet, var en av de stora! På fullt allvar sidoordnades den franske borgarsonen och bedragaren från Pau med Gustav Vasa, Gustav II Adolf och Gustaf III.¹⁹⁹⁷

Och detta retoriska trick fungerade säkert, på så vis att den hemtrevliga iakttagelsen om en stor kung i varje väderstreck planterade ett litet frö av småleende välbehag hos den applåderande massan, fortsatt trankilt och lyckligt bedövad, utan några ifrågasättanden eller känslösvall inför potemkinkulissen och lyckelsepelet mitt framför deras ögon. Folket förblir invaggat i ett bekvämt avdomnat tillstånd av apati, finner sig känslomässigt likgiltigt i den rådande ordningen. Allting mjukt inbäddat i den dunvita snö som föll från himlen denna afton.

Sanningen brukar dock, förr eller senare, komma ikapp. Många märken och monument i Stockholm kommer i framtiden sannolikt – förhoppningsvis – att avlägsnas, när folket vaknar. Och när man skär bort fanskapet Carl XIII från sin piedestal i Kungsträdgården,¹⁹⁹⁸ kunde man efteråt gott ta skåpbilen med samma skärverktyg bort till Slottsbacken. Förresten, avlägsna hela sockeln. Inskriptionerna provocerar. En förbrytare som Jean har ingen plats i det offentliga rummet i ett anständigt samhälle.¹⁹⁹⁹

¹⁹⁹⁶ Se kap 24 avsn 24

¹⁹⁹⁷ Jmfr kap 24 avsn 23 (om minnesmynten av silver som delades ut efter begravningssceremonin i Riddarholmskyrkan den 26 april 1844)

¹⁹⁹⁸ Se Epilog avsn 3 (slutet)

¹⁹⁹⁹ Jmfr en av öppningsscenerna i filmen *The Square* från 2017 av Claes Olle Ruben Östlund (1974-), där just denna staty nedmonteras med en lyftkran och en snara runt Jeans hals...

Den nuvarande släkten på Sveriges tron tycks dessutom ej ha statsmannaskapet i blodet. Jean var skicklig på att *hänföra* sin omgivning – därom är vittnesmålen många – och den blåögda svenska samtiden gick inledningsvis på hela tricket, innan den perfekta bilden började blekna efter bara några år och allting sedan sluttade utför i flera decenniers tid. Amatörmässigheten, spretigheten, klåperiet blev ganska snart alltför uppenbara. Och sonen Oscar blev ingen framträdande internationell strateg, jurist eller ekonom som fadern siktat på utan hans största talang låg troligen inom musiken. Sedan dess har denna släkt levererat en ”sångarpris” här, en ”målarpris” där, en ”designpris”, o s v. Jättefestligt, visst, men jag har aldrig hört talas om någon ”statsmannapris” eller ”internationella relationer-prins” i denna släkt, undantaget Folke Bernadotte²⁰⁰⁰, förvisso dock ej prins. Kan vi inte skippa den slumpgenerator som arvsmonarkin till sitt blotta väsen utgör, och istället utgå från individuella kvalifikationer och samtidigt kravspecifikation vid den meritokratiska tillsättningen av ämbetet som Sveriges främsta representant framgent, vid varje given tidpunkt för val? Ett ofrivilligt, odemokratiskt pådyvlade av någon tvivelaktigt kvalificerad och tvivelaktigt lämplig chef är ovärdigt en modern stat.

Eller vänd på det: Vad skulle svenska folket egentligen idag *sakna* av denna nuvarande show när nationen blir republik? Carl Gustaf Bernadottes av hävd färglösa tal vid riksmötets öppnande? Hans jultal? Flaggorna på SL-bussarna i Stockholm när medlemmar av den utvalda familjen har namnsdag? Bandklippingen vid invigningen av en ny väg/bro/tunnel? Det enträgna propagandaarbetet av hovets skattefinansierade desinformationsbyrå gentemot den egna befolkningen?

Vem i Sverige skulle ligga sömlös om detta försvann, om sagovärlden och dockhuset förpassades till historien, och vi istället fick ett avstamp mot ett nytt, principiellt och ideologiskt renare framtida samhälle? Ett samhälle där statschefen varje dag inte oroade sig för hur han skulle marknadsföra sig själv och sin släkt gentemot den egna hemmapubliken, utan istället kunde lägga merparten av sin tid, energi och uppmärksamhet – varje dag – på hur Sverige som nation kunde bli starkare, tryggare och mer löftesrik i en internationell kontext.

Man kan även se problemet med arvsmonarkin som system ur varje ny generations eget perspektiv i denna klan.

Stamfaderns och Désirées son Oscar fann som sagt sin egen riktiga glädje och tröst i musik, teater, bildkonst och estetik. Han var inte en född statschef, han var en konstnärssjäl. Hade hans anlag, talanger och intressen tillvaratagits, stimulerats, uppmuntrats och utvecklats på rätt sätt hade han kunnat nå betydligt längre inom dessa områden, än han gjorde. T o m Beethoven erbjöd sig att hjälpa till att utveckla kronprins Oscars Bernadottes musikaliska talang. Men det blev aldrig så. Successionsordningen från 1810 bestämde Oscars öde. Han förvägrades samtidigt friheten att självständigt utforma och leva *sitt* liv och att finna *sin* meningsfullhet som människa.²⁰⁰¹

För det är människor vi pratar om. Individuella egna grundläggande rättigheter, egen integritet. Så varför finns en svensk grundlag som fråntar vissa individer vissa rättigheter, deras integritet och möjligheter att själva forma sina liv och karriärer? Är den stora syltburken – tronföljden – så helig att man gott ser mellan fingrarna i dessa allvarliga frågor, och de brott mot t ex Barnkonventionen som detta innebär?

Det är lite ironiskt att man i Sverige nuförtiden flaggar den 14 juli, en dag som mer än någon annan i världshistorien symboliserar resningen mot feodalismens principvidrighet och egenmäktighet, symboliserar den fördömda arvsmonarkins undergång, symboliserar folkets och de republikanska idealens seger. I skarpaste kontrast till dessa tankegångar hör man på Öland denna dag, mitt i den svenska högsommaren, ett lättsinnigt hurrande för att hylla *genetisk*

²⁰⁰⁰ Folke Bernadotte af Wisborg (1895-1948), svensk militärofficer och diplomat

²⁰⁰¹ Se kap 3 avsn 6

utvaldhet, den lagstadgade särbehandlingen av några svenska medborgare baserat på deras DNA visavi andra svenska medborgare utan samma DNA, en slags rasåtskillnad tagen till sin allra yttersta spets.

En amerikansk ståupp-komiker i TV kallade nyligen arvsmonarkin som koncept för ett "medeltida avelsprogram". Publiken i studion i New York garvade. När polletten väl trillar ner hos det slumrande svenska folket kommer man att skratta lika högt här.

Magin med monarkin är försvunnen. Det känns inte spännande längre med kungar och drottningar, prinsar och prinsessor, annat än kanske för små barn när de ser animerade Disneyfilmer. Och Sverige blir inte mindre Sverige för att man lämnar feodalväsendet, privilegiesamhället bakom sig. Man kan ha ett *förhållande* till sin historia utan nödvändigtvis idag på 2020-talet vilja bibehålla, symboliskt eller ej, saker som de var förr. Man kan minnas och lära av historiens vackrare och fulare sidor utan göra ett löjligt dagligt spektakel av en av de sämre avarterna av en nations styre, ett eller två sekel efter att den borde avskaffats.

Genom beslutet 1809 att suspendera Vasaätten, en statskupp som var olaglig i sig självt, så bröt man *kontinuitetens helgd*. Efter danske Carl August, som i och för sig var en värdig tronföljare och som ju även hyste planer på att adoptera den landsförvisade rättmätige tronarvingen prins Gustav, så hittade man tydligen ingen mer lämpad för den stolta nordiska och svenska tronen än en svartkrullhårig skojare från randen till Iberiska halvön, eventuellt med arabiskt påbrå.²⁰⁰² Världigheten, den traditionstyngda mystiken kring Vasatronen var därmed bruten. Eftersmaken blir desto beskare då man vet att skojaren från Pau mutade till sig denna svenska tronföljd – en skymf mot den svenska kronans värdighet enligt professor Oscar Alin²⁰⁰³ – och sedan gravt missbrukade den ställning och det förtroende han givits. Det är egentligen ganska förbluffande hur Sveriges riksdag i Örebro 1810 kunde "välja" Jean till tronföljare, hur hela bedrägeriet blev till en perfekt genomförd kupp. Skymfen förstärktes än mer av att Jean ägnade hela återstoden av sitt liv åt att förfölja, undergräva, trakassera och ur det svenska folkminnet utplåna den sista Vasafamiljen.

Eftersom jag tar den landsförvisade och av Jean Bernadotte skändade Vasafamiljen i försvar genom stora delar av denna bok, frågar måhända någon om jag inte önskar Vasaätten tillbaka?

Nej. Ingen ätt alls.

Släkten Bernadottes monopolinnehav av statschefsämbetet bör annulleras utan dröjsmål, och hela cirkusen runt omkring avvecklas. Men den legitima kungafamiljsförgreningen av Vasa stam, som ännu idag existerar i södra Tyskland, eller någon annan representant ur denna ätt, bör ej erbjudas att istället överta kungamakten i Sverige.

Den 6 juni 2023 blir det 500 år sen Gustav Vasa valdes till kung i Strängnäs. Ett halvt årtusende. Men låt oss stanna där. Låt oss nu lämna berättelserna om visa gamla kungar, förtvivlade drottningar, tappra prinsar och blottställda vackra prinsessor till sagornas värld. Och låt oss förpassa den historiska machiavellismen, de nutida feodala kvarlämningarna, det påbjudna bockandet för öfverheten, den antidemokratiska särbehandling och den principvidrighet som arvsmonarkin representerar på alla längder och bredder, inklusive inbillningen att en persons genetiska kod ska bestämma dennes samhällsställning, någon slags mystisk medfödd storhet, till det förgångna. Vi har kommit längre än så. Det får vara slut på självförnedringen. Vi vet och vi kan bättre än så.

Vi har vår historia att blicka tillbaka på, delvis vara väldigt stolta över, delvis att lära oss från. Låt oss *minnas* förgångna tider, men låt oss även frigöra oss från de förkastliga inslagen; inte per automatik desperat bevara i nutid det moraliskt oförsvarbara. Monarkin är idag en större symbol för en låsning av utvecklingen, än den är för sin, enligt förespråkarnas egen utsago, "anknytning

²⁰⁰² Se kap 2 avsn 16

²⁰⁰³ Se kap 2 avsn 21 (slutet)

till vår historia". Vi skänker Gustav Vasa en tanke när vi skålar på 500-årsdagen av den officiella begynnelsen av hans regentskap och födelsen av det moderna Sverige. Men den "röda tråd genom historien" som rojalisterna påstår att monarkin som institution utgör i våra dagar är fel, eftersom showen är genomskådad och hägringen skingrad. Det finns inte längre några kungar eller drottningar. Det finns inga prinsar eller prinsessor. Den röda tråd, delvis ännu gömd men som vi istället måste fortsätta sträva efter, är *en sanningsenlig historieskrivning*. Ett dockhus med skattesponsrade skådespelare på 2020-talet och ett självförhärligande historiskt narrativ som i stor utsträckning är baserat på lögnar och fabler utgör ingen "röd tråd", eftersom det bara är en kuliss samt symboliserar värderingar som vi borde göra allt för att lämna bakom oss. Att urskulda och med all krystad argumentation söka bevara detta är bara patetiskt.

En svensk humorist som kallar sig Sean Banan²⁰⁰⁴ deltog i Melodifestivalen den 4 februari och återigen den 3 mars 2012, strax efter att den då senaste i raden av Bernadotteättlingar kommit till världen. Låtbidraget hette "Sean den förste banan" och innehöll en uppsjö förlöjligande kungareferenser på scenen. Det som adderar lite komik är att Sean ju uttalas som Jean, som stamfadern. En av textraderna i Jean Banans sång löd "Carl den sextonde Gustaf, håll ett ögat på din tron". Inget dumt råd till honom kanske, nu när det bara är en tidsfråga innan vi alla fria och jämlika medborgare i Sverige äntligen kommer få vår republik.

I denna nya värld, *Republiken Sverige*, skulle inga högtidstal inledas med "ers majestät" eller "ers kungliga höghet", utan det allra första tilltalet till åhörarskaran skulle lyda, med oändligt större relevans och värdighet, "ärade medborgare". SVTs roll skulle återigen bli att kritiskt granska makten – *all* offentlig makt, alltså även den ceremoniella och representativa makten – istället för detta märkliga beteende som man nu ägnar sig åt, och den roll som hovets egen festfixare och hejarklacksledare som man då och då drar på sig.

En detalj som kommer att bli särskilt intressant när den dagen inträffar, är avräkningen mellan svenska statens och familjen Bernadottes egendom. Stamfader Jean Bernadotte – "jag är staten" – tillämpade en skamlös kvittolös blandekonomi som bestäl svenska staten och dess skattebetalare på *mångmiljardbelopp* i dagens penningvärde. Hovstaternas årsredovisning, godkändstämplad av revisionsbyrån PwC, inkluderade åren 2013-2017 formuleringen att det är "svårt att dra gränsen mellan Kungens privata ekonomi och hans ekonomi som statschef", d v s blandekonomiatityden lever kvar än i vår tid. Thomas Lyreviks bok från 2018, *Den kungliga kleptokratin*, förklarar ytterligare varför avräkningen kommer att bli ett ämne av särdeles stort allmänintresse. Efter Lyreviks bok justerade hovet sin freudianska felsägning i årsredovisningen.

Vi har i tidigare avsnitt²⁰⁰⁵ sett hur avräkningen gick till hösten 1809 för den landsförvisade Vasafamiljen, där Fredrika senare under en tid hade så begränsade resurser att hon och barnen reste mellan platser i Europa utan att göra nattstopp helt enkelt därför att de inte hade pengar på fickan till det. Inte ett skillingmynt släppte svenska staten till den gången utöver vad man var tvungen att avstå, och Vasafamiljen samarbetade till fullo. Kommer familjen Bernadotte att agera lika rättsinnet, osjälviskt, ogirigt och samarbetsvilligt? Låt oss använda avräkningen för Vasafamiljen 1809 som en mall och utgångspunkt inför kommande avräkning. Och låt oss ej glömma självklara avdrag för fusket med Pommernlikviden, rubellånet och Guadeloupevindeln,²⁰⁰⁶ blott dessa tre tillsammans motsvarar 2,9 miljarder kr i 2020 års penningvärde uppräknat med KPI, alternativt 83 miljarder kronor uppräknat med arbetarlöneindex.²⁰⁰⁷ Och detta är blott ett axplock av vad den kungliga kleptokratin

²⁰⁰⁴ Sina Samadi (1985-), svensk komiker, skådespelare, sångare och dansare (artistnamn Sean Banan)

²⁰⁰⁵ Se kap 2 avsn 9

²⁰⁰⁶ Efter bl a Sten Sjöbergs insatser lät man efter 1983 denna utgiftspost i statens budget gömmas under en annan rubrik; se kap 22 avsn 11.

²⁰⁰⁷ **Justerat för KPI** så motsvarar *Pommernsvindeln* ca 290 mkr i 2020 års penningvärde, *rubellånssvindeln* ca 87 mkr och *Guadeloupevindeln* ca 2,31 miljarder kr, plus en ytterligare residual (p g a valutaeffekter, upplupen ränta,

åstadkommit alltsedan Jean Bernadotte mutade till sig den svenska tronföljden i Örebro 1810.²⁰⁰⁸ Skulle man noggrant addera ihop *allt* som stulits ur statliga kassor, försnillats på valutaspekulationer, otillåtet tagits procent på, blandats ihop med privatekonomin och gömts undan eller "glömts", o s v, skulle notan ej stanna på 100 miljarder kronor i 2020 års penningvärde med det senare inflationsindexet.

Arbetsmarknaden är möjligen lite torftig för en avsatt monark eller "HKH". Carl Gustaf Bernadotte har förvisso själv uppnått gängse pensionsålder, men hans barn och barnbarn skulle kanske, om de framgent behövde en inkomstkälla, kunna skola om sig till betongarbetare, busschaufför, socialsekreterare eller undersköterska, som behövs i Sverige och som det finns utbildningsprogram för. Och de rekordgodhjärtade medlemmarna i den upplösta ensemblen kommer dessutom få massor av tid över att rädda världen. För det blir väl så när showen är nedlagd – när strålkastarna slocknat och när Bernadottesläktens "legitimitet" inte längre behöver köpas genom koreograferade symbolgärningar inför ditlockade mediauppbåd eller de egna anlitade fotograferna och hovets desinformationsavdelning som kvickt lägger ut de fotografiska *bevisen* för denna fantastiska altruism på internet och sociala medier – att all denna välgörenhet kommer ägnas *ännu mer* tid och fokus? Detta blir ett framtida lackmustest.

Sverige kommer att bli republik, det är bara en tidsfråga.

Och det ska som sagt bli spännande att följa hur olika offentliga personer kommer att agera inför och under denna process.

Kungahuset och dess "deep state" om man så vill – d v s nyckelpersoner ute i kulisserna som knutit sin karriär, sin självprestige, sitt liv till monarkins och den utvalda släktens fortbestånd, maktinnehav, förmögenhet och hemligheter – kommer givetvis att streta emot.

Vad gäller just Bernadottefamiljen, riksmarskalken och desinformationsavdelningen, så kan detta motstretande till stor del betraktas som en *skenfäktning*, en högst medveten komponent av positioneringsspelet och förhandlingsdynamiken.

Ty det är inte givet att den utvalda familjen ens själv *vill* sitta kvar så särskilt länge till.

När man ser sig om hur det svenska samhället utvecklats de senaste 20-30 åren finns många argument som talar för motsatsen. Svenska politiker, inte minst under den mycket destruktiva regimen Reinfeldt som t o m nästan helt lyckades med att avveckla det svenska försvaret, har förstört värdefulla kvaliteter av den nation som existerade förut, och som kommer att ta generationer att reparera, om det ens går. Sjukvården, skolan, polisen klarar idag inte längre av vad de borde eller vad skattebetalarna anser att de betalar för. Parallelsamhällen växer fram, grov gängkriminalitet normaliseras. Välfärd och trygghet, en gång traditionella svenska paradgrenar, kan nuförtiden endast diskuteras i relativa termer. Dissonansen i samhället är stor och sprickorna skär djupt. Det talas ibland, med fog, om en samhällsupplösning.

Dessutom har det svenska politiska etablissemangets ängsliga och desorienterade ställningstaganden i det pågående kulturkriget under de senaste 10-15 åren angripit Sverige fränt och skapat en formidabel grogrund för intern splittring, som redan fått fäste i alla grenar av samhället, exempelvis inom den akademiska världen. Den fria tanken och den tidigare

---

utlandsskuldens verkliga storlek m m) som svenska staten bestals på i samband med *Guadeloupesvindeln* motsvarande ca 260 mkr. **Justerat för arbetarlöneindex** så motsvarar *Pommernsvindeln* ca 9,78 miljarder kr i 2020 års penningvärde, *rubellånssvindeln* ca 2,94 miljarder kr och *Guadeloupesvindeln* ca 60,0 miljarder kr, plus den ytterligare residualen som svenska staten bestals på i samband med *Guadeloupesvindeln* motsvarande ca 9,94 miljarder kr. Än idag passar det bernadotteska kungahuset och dess språkrör (desinformationsavdelningen och riksmarskalken, rekryterad från annexet Svea hovrätt) på att hamra in revisionismen, den avsiktliga begreppsförvillningen och det egna nyspråket som påstår att detta är "privata pengar", vilket är juridiskt och moraliskt inkorrekt då grova brott begicks i samband med dessa kupper mot svenska staten och svenska folket.

²⁰⁰⁸ Se kap 2 avsn 21

obundna, kritiska, konsekvensneutrala akademiska forskningen och framställningen har politiserats och i ej obetydlig mån kidnappats av särintressen.

Sverige på 2020-talet är inte som förr. Folkets naivitet har haft ett oerhört högt pris. Utbildningsnivån sjunker stadigt, allt färre vuxna svenskar kan uttrycka sig på ett vuxet sätt i tal och skrift, och nationen som helhet fortsätter att fördummas, samtidigt som Sverige nu istället toppar statistiken på helt fel områden. Och varumärket Sverige – oavsett vad den vårdande myndigheten *Svenska institutet* påstår – påverkas. Att addera "of Sweden" till sitt bolagsnamn, vilket blivit populärt i modern tid inte minst i klädbranschen, innebär idag inte längre den alkemi som bolagsinnehavarna tycks tro.

Ur flera aspekter ser vi hur Sverige håller på att förstöras. Allvarligt, och bestående. Det Sverige som fanns före 1986 är oåterkalleligt, visst, men den skada som det politiska etablissemanget tillfogat landet på 2000-talet, i all sin präktighet, har accelererat upplösningen. I den moderna yttrandefrihetslagstiftningens vagga, Sverige, har det t ex nu i flera år varit tabu att formulera vissa problemfrågeställningar eller diskutera obekväma fakta utan att föraktfullt bli kallad än det ena, än det andra. Demokraturen Sverige har utvecklats på ett rent farligt sätt.

I denna kontext kan det mycket väl vara så, att den utvalda familjen snarare skulle tycka det vore skönt att snart slippa skiten, slippa deras ofta otacksamma *skådespel*, casha in och checka ut för gott. Det är ej omöjligt att ett slutdatum t o m vore *eftertraktat*, fastän de själva eller hovet givetvis inte kan yttra detta högt, för då devalverar de kraftigt sin förhandlingsposition.

Hur som helst – riktningen är redan bestämd och slutresultatet oundvikligt. Familjen *vet* innerst inne att monarkin spelat ut sin roll och att man lever på lånad tid. Att det *redan finns en vilande exitstrategi* för kungafamiljen torde vara givet, allt annat vore otänkbart. Riksmarskalken, f d president på Bernadottefamilialen Svea hovrätt, har garanterat haft en nyckelroll i utformningen av den version som ligger nu, inlåst någonstans. Denna exitstrategi torde främst fokusera på vilka förhandlingspunkter och "krav", främst av ekonomisk och titulär art, som man ämnar driva hårdast i exitförhandlingarna med svenska staten. Likaså, givetvis, en vittgående klausul om full ansvarsfrihet för *allt* som denna släkt åstadkommit, eller snarare åsamkat. D v s full ansvarsbefrielse/åtalsimmunitet för herr Carl Gustaf Bernadotte och fru Victoria Bernadotte och deras familjer för allt som varit före dagen R.

Med allt detta sagt, är det emellertid inte så att avpolletteringen av familjen Bernadotte, bortflyttningen av nämnda ensemble från Stockholms slott, hovstallarna på Väpnargatan i Stockholm samt Drottningholm, jämte avhysningen av alla hovlojalister från bostäder som Carl Gustaf Bernadotte beviljat dem genom en uppsjö dispositionsrätter, suspenderingen och indragningen av samtliga rojalistiska utmärkelser och titlar, med mera, löser allt. Den formella konverteringen till republik är ideologiskt och mycket symboliskt viktig, och skickar en signal till hela samhället att vissa hemska värderingar baserade på en förkastlig människosyn och urskuldade endast med jokerkortsbegreppet "tradition" har vi – tack och lov – nu äntligen lämnat bakom oss, och måtte vi aldrig återse denna medeltid igen. Godnatt monarkin. Ihågkommen, ej saknad.

Men detta i sig självt löser som sagt inte alla knutar, resan slutar inte där.

Vart och vartannat tal som hålls i USA – tal i rikspolitiken, tal av någon rektor vid en skolavslutning, och överallt däremellan – framhäver på olika sätt principen att "du kan bli vad du vill". Huruvida den amerikanska verkligheten motsvarar den amerikanska drömmen är en annan sak; poängen är att det finns ett *meritokratiskt tänkesätt*, en grundprincip som många kan enas kring, som upplevs som trovärdig av största delen av befolkningen, som ger samhällssystemet legitimitet och som driver många människor framåt. Motsvarande tankegångar uttrycks sällan på samma sätt i Sverige, därför att omständigheterna här är helt annorlunda.

Men Sverige behöver ytterligare reformer, inklusive en radikal omdaning av utnämningförfarandet till offentliga ämbeten. Organisationen *Transparency International* höll

för några år sedan ett seminarium i Stockholm på temat den politiska utnämningmakten. I samband med detta poängterade man att det är en stor skillnad mellan teori och verklighet i Sverige, och anmärkte offentligt och mycket tydligt att "gällande regelsystem grundat på regeringsformen och på principen om förtjänst och skicklighet, *bör tillämpas i praktiken*".

Man kan börja med att i Sverige – utan knot, utan piruetter, utan stickspår, utan tramsargumentation, utan bullshit – implementera Molanders rekommendationer från 2006 till fullo.²⁰⁰⁹ Detta är ett första steg mot att reparera legitimiteten av den i nuläget, tyvärr, halvt illegitima offentliga svenska förvaltningen. Nepotismen, kompiskulturen, tjänst- och gentjänstkulturen och de politiska reträttpostutnämningarna måste få ett absolut stopp omedelbart, utan undanflykter och kompromisser. Utan en enda stavelse till av politiska krumbukter. Det nuvarande systemet med offentliga utnämningar uppvisar så många flagranta exempel på korruption och hyckleri, att detta solkar helhetsbilden, så att även de utnämningar som faktiskt är förtjänta betraktas med skepsis. Den politiska och maktägande samhällsklassen, genom sitt agerande, odlar därigenom föraktet för sig själva och bygger ett luftslopp som riskerar att falla med ett ljudigare brak, än om de avvecklade detta kamraderi självmant.

En rad ytterligare förändringar krävs för ökad frihet och jämlikhet, men denna debatt är för stor för att rymmas i denna epilog. En av de viktigaste åtgärderna är dock att snabbt komma bort från den identitetspolitiska cancer som drabbat västvärlden hårt, inte minst Sverige.

Denna diskussion hänger ihop med kulturkriget som nämndes ovan. Sociokulturell grupptillhörighet och den egna gruppens ställning och särintressen tillåts få allt större betydelse i Sverige. Identitetspolitiken tränger undan universella principer som ger alla individer lika möjligheter och som är beständiga över tid. Exempelvis när en ny chef ska utses till en myndighet, ett ämbete eller viktig post i samhället, sticks mikrofoner i TV-rutan fram mot olika ansikten och frågar s k förståsigpåare eller okända människor ur allmänheten om deras åsikt. Och svaren som strömmar ut i etern är ungefär i stil med:

"Den här gången måste det bli en kvinna!"

"Jag hoppas verkligen att det blir en person med HBTQ-värdegrund!"

"Nu är det dags för någon med invandrarbakgrund!"

"Allt annat än en miljöförespråkare vore ett svek mot kommande generationer!"

Det verkar som om de tillfrågade ser detta som något slags turordningsspel, där man lite halvt godtyckligt ska kvotera in särintressen och representanter för olika identitetspolitiska läger och åsiktströmningar. Jämför detta perversa, kortsiktiga, illegitima och sanslöst destruktiva agendadrivande, med det svar som istället i alla lägen borde vara *givet* på den ställda frågan, nämligen:

"Jag hoppas att den objektivt sett mest kvalificerade och bäst lämpade kandidaten – *helt oavsett kön, sexuell läggning, etnisk bakgrund, politisk hemvist, osv* – får uppdraget. Punkt slut."

Varför lyfts aldrig detta synsätt och denna grundprincip fram när exempelvis SVTs mikrofon vandrar runt? Varför spelar statstelevisionen med i det meritokratifientliga, principfientliga, rent idiotiska identitetspolitiska skuggspelet?

Förstår inte svenska folket konceptet *principer* längre? Har avdomningen gått så långt att man tappat t o m detta perspektiv?

Likt en *cancer* har identitetspolitiken ätit sig in och korruperat det gängse svenska tänkesättet i vår tid, vilket är mycket beklagligt eftersom detta sår ännu mer söndring inom landet. Och lika principvidrig är den särbehandling som kallas kvotering, där man "bestämmer" – ofta utifrån vad som verkar vara någon slags tävlan i politisk korrekthet och förevisad självgodhet – att en viss grupp måste gynnas på en annan grupps bekostnad, och därför ger förtur åt sämre kvalificerade kandidater. De som ägnar sig åt denna typ av diskriminering anar inte hur

---

²⁰⁰⁹ Se kap 24 avsn 20

mycket de skadar, vandaliserar, kullkastar meritokratins principer, försvagar trovärdigheten och undergräver hela inrättningens legitimitet i ett större perspektiv.

Kungahuset, denna sorgliga feodala kvarleva, är den främsta symbolen för den antimeritokrati som Sverige är, men det finns en hel del uppstädning kvar att göra därefter för att nå närmare det samhälle som alla medborgare borde sträva efter.

Efter vissa relativt okomplicerade förändringar av grundlagstexter och institutioner, så måste *Republiken Sverige* göra upp med sin förgrumlade historieskrivning men även utstaka en ny vision, en ny riktning mot sin framtid.

Epilog avsnitt 7

SOMMARÄNGEN

Vi lämnar den parkerade bilen vid sidan av den öde, dammiga grusvägen. Jag håller flickorna i handen när vi följer den slingrande skuggiga stigen mellan yvigt grönt gräs, mellan fridfulla salar av höga tallar och stora stenblock. Den svala rena skogsluften doftar av fuktig mossa och terpentin. I skogen växer lingon och blåbär, ormbunkar och ljung. Solstrimmor silar ner mellan träden. Vi stannar och lyssnar, och hör göken på avstånd.

Så småningom, långt från närmaste väg och gård, kommer vi fram till en glänta. Den breder ut sig åt alla håll. På några ställen går urberget i dagen, på andra ställen ligger rösen med uppstaplade stenar, som människor en gång samlat för att kunna odla den magra jorden. Här och där några ensliga enar, några björkar, en skogsrand av fur och gran. Längre bort mot andra sidan av gläntan ligger en liten sänka med en brunn med ett gammalt trälock, och i närheten växer några gamla mossiga fruktträn. Bortom sänkan är en kulle med yvigt ängsgräs, mitt i en sommaräng av timotej, gulmåra, blodnäva, lin och blåklint, oräkneliga fjärilar och humlor... Ett hav av lila, rosa, gula och vita blommor mellan gröngula strån.

Och där, på kullen, ligger en gammal stenfot. En ruin av ett torp som stod där en gång.

Vi är framme.

Så vad var det då i kassen med oordnade papper som farfar lämnade efter sig, som jag nämnde om i inledningen av epilogen?

Jag öppnade den till slut hemma i mitt arbetsrum, och slutade aldrig läsa. Kassen var full med gamla dokument, tidningsartiklar och brev. Den innehöll gamla minnesanteckningar, journaler och noggrant maskinskrivna essäer om vår familjs ursprung, och utförliga nedtecknade släktberättelser. Där fanns omsorgsfullt nedskrivna redogörelser om upplevelser från ett krig som berättats av någon som hette Nils Forvass som sparade sina äppel- och körsbärskärnor under krigets och hungerns höst i Tyskland 1813. Där fanns farfars egna handskisser och områdesritningar från ett gammalt torp inne i de småländska skogarna, som inte fanns längre, men som farfar många gånger besökte som liten, och en plats som hade en egen historia att förtälja. På dessa handskisser fanns t o m fruktträdens placeringar, syrenbuskagen och pionerna utsatta. Där fanns även skildringar av farfars egna barndomsminnen från tidigt 1900-tal, om en båtfärd över Atlanten dagarna efter att Titanic sjönk, och detaljerade framställningar om platser, händelser och tankar som återberättats av flera tidigare generationer. Där fanns berättelser om folket i bygden, om barndomens julaftnar och julottor, om hästar och slädar, får och oxar. Där fanns hans skrivböcker med egna forskningar i olika arkiv i Stockholm, i Vadstena och på andra ställen, och en "konceptbok" med arkivnoteringar och kommentarer, frågeställningar och iakttagelser, likt en historisk detektiv som utredde ett fall. Och i kassen fanns uppsatser om samtal som ägt rum i vår släkt, någon gång för länge sedan när min farfar var ung. Den innehöll en skiss av ett spretigt släktträd som jag minns att jag sett som barn i hans arbetsrum i Eksjö.

Namn på platser i Sverige och USA. Nebraska. Arkansas. Colorado. Kalifornien. Och i kassen finns pågående släktforskning över flera generationer med förgreningar i Sverige och USA. Kassen innehöll fotografier, de äldsta från 1800-talet. Gamla nötta svart-vita fotografier från Småland. Tummade fyrkantiga bleka färgfoton från okända människor i USA, med namn och platser ditskrivna på baksidan. Och många gamla brev från Amerika, korrespondens med personer på andra sidan Atlanten. Flera av dessa hade han satt in i plastfickor i en pärm.

För att bevara, för att hindra minnena från att blekna bort, att tyna till ingenting.

En kasse full med gamla kantnötta anteckningsblock och gulnande papper... ovärderliga.

På hundraårsdagen av Vilhelm Mobergs födelsedag, den 20 augusti 1998, sände SVT en minnesdokumentär om denne en Sveriges största författare genom tiderna. I programmet besöker Moberg sommaren 1966 byn Moshultamåla i Småland, där hans hem och skola och barndomsängar låg. Han talar fritt ur hjärtat och säger mot slutet till åhörarskaran:

”Men det är ju klart att på den mark där man en gång vuxit, där har man ju oavslitliga rötter naturligtvis, det är klart. De kan man ju inte slita av hur mycket man irrar omkring i världen. Som jag har irrat omkring de sista 20 åren och bott i en åtta tio olika länder. Det är ju klart, jag tror att man måste fara långt bort för att slutligen upptäcka sin hembygd. När jag var här som pojke till exempel, då märkte jag aldrig att det var så vackert, att det var så grant. Det tänkte man ju inte på för det var ju självklart att det där hade man omkring sig, att det var ju inget märkvärdigt med det. När man varit borta många år och kommit hit så tyckte man att det var riktigt vackert, ja.”

Jag och mina flickor strosar sakta ett par varv kring torparruinen.

Knarrkullen.

Den börjar bli övervuxen. I det tjocka gröna gräset vid den raserade murstocken växer blåklockor, liljekonvalj och smultron. Brännässlor och rikligt med klöver. Några späda skott av lönn, nypon och vildhallon har letat sig fram de senaste åren. På slutningen ner mot jordkällaren står ett buskage av bondsyren, och framför jordkällaren en stor ek som måste vara minst 200 år.

På denna plats på jorden bodde människor en gång som var en viktig del av Sverige, men vars historia aldrig berättats. Människor som gjorde rätt för sig. Människor som glömts bort i det allmänna medvetandet.

Mina flickor leker på sommarängen. Högt i skyn leker svalor. Jag slår mig ner på granitblocket som var torpets farstutrappa. Barnens ben är fulla av spring, som Astrid Lindgren skulle ha sagt. De leker i det höga gräset. Inga vattenskotrar. Inga studs mattor. Ingen wifi-uppkoppling. Bara friden och lugnet, bara sommaren, den blå himlen och den vackra blomsterängen... bara *nuet*.

Solens värme vilar över gläntan. Humlor och fjärilar byter sorglöst blommor, och en trollslända kränger av och an och försvinner bort mot skogsbrynet. Göken hörs fortfarande på avstånd. Jag blickar ut över gläntan, längre bort där rågåkern låg, och alla stenrosen, ett trettital. Detta vittnesbörd, dessa *äreminnen* över en oändlig mängd träget slit med att bryta upp stenig mager jordbruksmark och göra den brukbar.

Världen har förändrats på 200 år. Slagfältet vid Grossbeeren utanför Berlin som Nils Forvass och alla övriga svenska soldater stod uppställda bredvid i augusti 1813 och förgäves inväntade order,²⁰¹⁰ har idag gjorts om till en 9-håls golfbana. På slätterna mellan Rabenstein och Dennewitz, där de marscherade mot den kraftiga blåsten,²⁰¹¹ står nu mängder av vindkraftverk. På platsen som Nils Forvass och avantgardet passerade mellan Seehausen och Plaussig i oktober 1813 dagen innan stormningen av Grimmaporten i Leipzig,²⁰¹² ligger idag en av världens största BMW-fabriker. Och i fästningen Fredriksten i Halden i Norge, som var scenen för många

²⁰¹⁰ Se kap 7 avsn 6-8

²⁰¹¹ Se kap 8 avsn 5-7

²⁰¹² Se kap 13 avsn 3 och 5

avgörande händelser under svenskarnas "krig" mot Norge 1814,²⁰¹³ arrangeras idag underhållningsprogrammet *Allsang På Grenden* som sänds i tv.

Tiderna förändras, omvärlden förändras.

Men denna glänta i skogen i Frödinge socken består. Här har ingenting hänt på 200 år, mer än att naturen tagit tillbaka lite av sitt. Spår av deras liv och gärningar kan ännu skönjas. Om man tittar noga. Om man tänker efter.

Nils var en del av historien, men en del som sällan skulle omtalas. En fattig dräng, torpare, soldat. Anonym, nästan bortglömd, och som i den officiella historieskrivningen aldrig ansetts ha utträttat något särskilt minnesvärt. Nästan som om han aldrig varit här, aldrig funnits. Men det hade han. Och han hade som sagt gjort rätt för sig. Och här, där vi befinner oss, i tystnaden och friheten någonstans i norra Smålands skogar, platsen dit Nils återvänt efter kriget, hade denne allmogekarl lämnat jordelivet utan minnesrunor, utan högtravande tal, utan titlar och utmärkelser. Behövs inget sådant. Bara minnena räknas.

På stenfoten vid min sida, resterna av ett torp, växer grönmossa på stenarna. En nyckelpiga kryper uppför ett grässtrå. Blommorna lutar sig in mot den nu överbevuxna plats som en gång var kammaren där de som bodde här åt, sov och umgicks. Blomstren liksom bugar sig sakta i den svaga vinden.

Jag känner ett vemod i mitt bröst, en sorgsenhet, men samtidigt en stor tacksamhet. De som bodde här var enkla människor men de arbetade hårt. Ett karaktärsdanande elände. De *slet* med jord under naglarna, självsprickor i händerna som aldrig läkte, ständigt värkande ryggar och stela leder, och vardagskläder med hål i. De tillhörde de mindre upplysta i samhället rent bokligt, men de kunde klarsynt urskilja godhet från girighet, hederlighet från svekfullhet, rätt från fel. De kunde urskilja det sanna och beständiga från det falska och flyktiga. Deras levnadsvillkor var torftiga, men de levde ärligt och samvetsgrant. Någonstans fanns hos dem djupt i själen, fastän de aldrig kunde formulera detta i ord, en dröm, en instinkt om en värld med *en* frihet, *en* rättvisa, *en* måttstock, som var lika för alla människor.

Det finns en anledning – oförklarlig, men kanske för att den slår an ett ackord i den svenska folksjälen – till varför Astrid Lindgrens *Fattig bonddräng* är en tidlös sång som både kan visslas förstrött i vardagen eller sjungas högtidligt i en kyrka, och beröra varje åhörare som lyssnar. Astrid Lindgrens barndomshem Näs ligger bara några kilometer från Knarrkullen, och Lönneberga var grannsocken till Frödinge.

Det uppenbara slår mig då.

Människorna från Knarrkullen, och denna bygds folk, var statisterna i Astrid Lindgrens berättelser.

Det är detta folk, dessa allmogens drängar och pigor och fattinggummor, och miljöerna i trakten som *Emil* och *Bullerbyn* berättar om, som utgör fonden i dessa skildringar. Och hela tiden fanns där, precis som i Astrid Lindgrens äventyr, en underton av skepsis gentemot auktoriteter, vilka dessa individer, institutioner eller samhällsstrukturer än var.

Men i det ovanifrån dikterade narrativet och den påbjudna innebörden av Sveriges historia fick varken Nils Forvass eller någon annan från detta torp i skogen något erkännande eller omnämnande. Någonsin. Han var bara en obetydlig soldat i mängden, en siffra i likadan uniform som alla andra siffror, och folket från Knarrkullen – liksom från tiotusentals liknande torp runt om i Sverige – saknade nästan helt betydelse annat än som, på sin höjd, statistikpinnar och kuriosa. Men deras berättelser är bevarade, deras gärningar kommer ej att falla i glömska, och deras minne lever. De lade samvetsgrant grunden för en hel nation, odlade jorden, fällde timret, bröt malmen, byggde infrastrukturen, betalade med arbete och svett, och var de som plikttroget ställde upp sig i främsta ledet och försvarade riket i krig.

²⁰¹³ Se t ex kap 20 avsn 11, 21; kap 21 avsn 2

Men lämnade jordelivet i all obemärkthet utan erkännande, utan blåsorkestrar.

Jag känner gränslös stolthet och tacksamhet över vad de utträttade, och kan inte med ord formulera den respekt jag känner för de liv som de levde. Det finns en melankoli inom mig, en bitterljuv saknad och sympati för de som slet och gnodde för ingenting – *ingenting* – i många århundraden. Ur mitt eget svenska hjärtas djup hyllar jag *dessa* hjältar och hjältinnor, samtidigt som andra riktar sina hyllningar åt andra, fullständigt obegripliga håll. Börja i rätt ände med hedersbetygelserna.

Farfar och farmor levde på ålderns höst i ett hus på Västra Ringvägen i Eksjö, där de med köksfönstret på glänt en stilla söndagsmorgon i september kanske kunde höra klockorna från järnvägen, den järnväg som blev skälet till att Nils Gustaf Nilsson – Ned Nelson – gav sig av från Knarrkullen över havet 1869 och aldrig mer återvände.²⁰¹⁴ Och följdes av fler.

Jag sitter på farstubron vid Knarrkullens ruin och funderar. Över denna stentröskel steg var släkt varje morgon ut till arbetsdagen. Oavsett vinterfrost, piskande regn eller kvav sommar.

Nu leker mina barn på ängen.

Och plötsligt grips jag av tanke. Och en till. Som nästan kullkastar mig.

Plötsligt förstår jag varför farfar skrev sig själv som "fastighetsägare" – ägare av sin egen mark där han bodde i sin villa – i Eksjö telefonkatalog. Han *ägde* huset han åt i, sov i, bodde i. En *markering* mot den nåder varpå hans förfäder arrenderat in sig på denna fosterjord.

Och jag förstår samtidigt varför farmor och farfar under många år hyrde ut ett litet rum på övervåningen, till vänster efter den knarriga trappan, till värnpliktiga vid regementet I12 – resterna av Kalmar regemente – för en billig, blott symbolisk penning och tog så väl hand om sina hyresgäster, rekryterna.

Jag förstår varför farfars sista vilja var att jag på hans begravning 1993 skulle läsa dikten *Det kom ett brev* av Pär Lagerkvist ståendes vid hans kista inför de församlade, vilket jag också gjorde.

Och jag förstår varför min pappa om sommaren, på äldre dar, ville ta oss med på oförklarliga bilresor genom norra Småland på slingriga smala småvägar för att besöka platser som på något sätt hade en anknytning till... oss.

Jag förstår varför pappa, en tid innan sin bortgång, ville starta ett eget företag som han tänkte kalla för *Rättvisan* och som skulle hjälpa enskilda individer juridiskt mot myndighetsmissbruk och felaktig behandling.

Jag förstår var jag kommer ifrån. Mina värderingar, mina instinkter.

Allting faller på plats.

Logiken, följdriktigheten, konsekvensen skär genom tid och rum över hundratals år.

Likt stora osynliga pusselbitar från skyn, som dalar ner över gläntan i skogen där jag sitter.

Jag ärvde inga pengar, inga prylar.

Men jag fick en kasse med papper och en sliten hyvelbänk från 1800-talet, och jag fick berättelser. Dessa ting är för mig dyrbarare än guld.

Jag fick en förståelse för mitt ursprung och vem jag är.

En identitet.

Mina flickor leker i det höga gräset. De springer i sina ljusblå sommarklänningar, de stannar och betraktar nyfiket fjärlarna, humlorna och trollsländorna som irrar mellan strån och blomsterprakt. De ser bort mot mitt håll ibland med sina blå ögon under de solblekta hårtestarna och ler. Nedanför den lilla kullen med ruinen där jag sitter, på andra sidan brunnen, står några äppel- och körsbärsträd kvar vars ursprung en gång var kärnor från ett stort krig i Europa, som påstods vara ett befrielsekrig. Träden är krokiga och spretiga, förvildade, men har en robust mossig stam. Bortanför dem ligger en slätt av gräs och urbergshällar med många uppstaplade, grånade stenrösen. Minnen av tusentals timmars kraftmätning.

²⁰¹⁴ Se kap 25 avsn 11

Allt är stilla, allt är lugnt och rogivande. Fåglarna sjunger för oss denna eftermiddag. Josephines och Emelies skratt hörs på avstånd, de springer mellan skuggorna av det stora körsbärsträdet och några bondsyrener.

Det är sommar och jag önskar aldrig lämna ögonblicket. Jag älskar dem, och vill för alltid bevara denna vår stund på jorden.

En dag ska de också förstå sitt ursprung. Det gör mig tillfreds.

Det gamla slitna och spruckna fruktträdet sträcker sina krokiga grenar mot himlen. På marken under gror nya vackra skott.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Att på detaljnivå lista allt källmaterial som ligger till grund för denna bok (del 1-4) vore näst intill omöjligt, särskilt då författaren även använt sig av ett flertal underleverantörer som bistått med forskning i många olika slags arkiv, bibliotek, museer, universitetssamlingar och juridiska urkundssamlingar i Sverige och flera andra länder.

Istället ges följande förenklade sammanfattning av källmaterial som författaren lutar sig emot innehållande otryckta urkunder; opublicerade journaler, fälttågsdagböcker och självupplevda fälttågsskildringar; akademiska avhandlingar; källpublikationer (tryckta källor) inkl not om tidningar och tidskrifter; litteratur (historiska allmogemiljöer inkl fiktion och lyrik); övrig litteratur.

SUMMARISK ÖVERSIKT AV ARKIV MED OTRYCKTA URKUNDER

Kyrkböcker

Bl a husförhörlängder, församlingsböcker, in- och utflyttningslängder, födelse- och dopböcker, lysnings- och vigselböcker, död- och begravningsböcker, bänklängder, diverse övriga akter.

Krigsarkivet

Mönstringsrullor, inkomna/utgående skrivelser, koncept, förslagsjournaler/orderjournaler, korrespondens, räkenskaper, durchtägsredovisningar, terrängkartor och armédispositioner, ritningar, sjukvårdshandlingar, fånghandlingar, krigsrättsprotokoll, fältavlöningar samt alla övriga slags urkunder, register, förteckningar, dagböcker m m. Synnerligen ingående arkivstudier har bedrivits relaterade till lantvärnet 1808-1809, kriget i Tyskland, Danmark och Belgien 1813-1814, samt kriget i Norge 1814.

Landsarkiven i Göteborg, Härnösand, Lund och Vadstena

Bl a sockenstämmoprotokoll och relaterade handlingar, bouppteckningar, rättegångsprotokoll, passagerarlistor, räkenskaper och tabeller för kyrka och fattigvård, skrivelser (resolutioner, utslag, memorial etc) från länsstyrelser, domkapitel och andra myndigheter.

Riksarkivet, Stockholm

Bl a domkapitelsprotokoll, ägarhistorik för fastigheter, diverse riksdagshandlingar 1809-1810, hemliga utskottets handlingar 1809-1866, hemliga protokoll rörande indragning av tidningar under det bernadotteska presstvånget, cirkulär rörande Jean Bernadottes damnatio memoriae mot den landsförvisade Vasafamiljen, statsrådsprotokoll t ex rörande instiftandet av Lantbruksakademien. Även ämbetskrivelser, memorial, koncept av de inblandade offentliga huvudpersonerna i berättelsen, samt officiell och privat korrespondens mellan offentliga personer som förekommer i boken, huvudsakligen under perioden 1808-1820. Medarbetare på RA har även bistått med utredningar som inneburit genomgång av skrivelser till kung Gustaf IV Adolf och till kung Carl XIII samt kronprins Carl Augusts korrespondens, samt flera ytterligare avgränsade forskningsuppdrag.

Nationalbibliotekets samlingar

Handskrifter, brevsamlingar (t ex Engeströmska samlingen), ritningar och skisser.

Uppsala universitetsbiblioteks samlingar

Diverse urkundssamlingar (t ex Alinska samlingen), övriga handskrifter inkl dagböcker.

Stockholms stadsarkiv

Bl a folkbokföringshandlingar (mantalslängder m m), rättegångshandlingar, byggnadsritningar, kartor, enskilda akter från t ex Allmänna barnbördshuset.

Malmö stadsarkiv

Bl a kartor, fastighetsinformation och relaterade uppgifter.

Nordiska museets arkiv

Insamlade skriftliga framställningar från allmänheten om historiska förhållanden i Sverige.

Riksdagsbiblioteket

Specifika förfrågningar rörande enskilda personer och händelser, utredda av bibliotekets personal.

Riddarhusets arkiv

Specifika förfrågningar utredda och besvarade av Riddarhusets genealogiska avdelning.

Slottsarkivet

Specifika förfrågningar vid olika tillfällen om bl a personer vid hovet eller särskilda urkunder, som utretts och besvarats av slottsarkivarie Mats Hemström.

Bernadotteska familjearkivet

Handlingar relaterade till förberedandet och genomförandet av Europaturnén 1821-1823 i Oscars arkiv, samt Jeans korrespondens från samma period i Jeans arkiv.

Bayerisches Hauptstaatsarchiv

Familienarchiv Leuchtenberg (Leuchtenbergska familjearkivet).

The National Archives of the United Kingdom

Konfidentiell korrespondens mellan det brittiska utrikesdepartementet i London och dess diplomatombud och informatörer vid det svenska fälthögkvarteret i Tyskland 1813.

Diverse övriga svenska arkiv och samlingar

De la Gardieska arkivet (Lunds universitet), Järnvägsmuseets arkiv (Gävle), Lantmäteriets arkiv (Gävle), Stadsmuseet Närkegalen (Vimmerby) m fl för särskilda förfrågningar eller beställningar.

Övriga internationella arkiv

Ett flertal nationella och lokala arkiv, museer, universitet och juridiska urkundssamlingar i Finland, Norge, Danmark, Tyskland, Schweiz, Frankrike, Storbritannien och USA som begagnats via anlitad lokal expertis för genealogiska undersökningar samt andra specifika forskningsuppdrag.

Material i enskild ägo

Paul Anderssons samlingar (nedskrivna släktberättelser, anteckningar från arkivstudier, essäer, konceptböcker, skisser av områdesmiljöer och byggnader, brevkorrespondens, fotografier m m).

Väder- och klimatdata

SMHI (Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut) och dess danska motsvarighet DMI (Danmarks Meteorologiske Institut) har historiska dataserier om väderförhållanden vilka nyttjats ganska extensivt. Dessa data har jämförts med observationer och noteringar om vädret i privata dagböcker, samt publicerade observationer eller notiser i dagstidningar där så varit möjligt.

Seminarier och etermedia

Diverse publika seminarier på Stockholms slott 2015-2019

Sveriges Radios historiska sändningar med Torvald Höjer (från 1930-talet och senare)

Sveriges Television (specifika programhändelser som nämns i boken)

TV4 (specifika programhändelser som nämns i boken)

Valutakonverteringar

För omräkningarna av olika belopp i svensk och utländsk valuta som anges i texten till svenska kronor år 2020 (som enhetligt referensår i nutid), har framför allt de historiska dataserierna och verktygen på webbsidan historia.se, som administreras av professor Rodney Edvinsson, använts. Det guldprisindex som använts har författaren konstruerat själv. Några dataserier på sidan historia.se tycks dock, allteftersom arbetet med denna bok fortskridit, i efterhand ha modifierats en aning för olika perioder bakåt i tiden, vilket kan göra att vissa valutakonverteringar som författaren gjorde i ett tidigare skede under arbetet med denna bok, ej stämmer exakt överens med de svar som omräkningar med samma verktyg idag skulle ge, utan avviker marginellt. I huvudsak ger dock omräkningarna till referensåret 2020 en god anvisning om beloppens magnitud i vår tid, vilket är poängen med dessa fotnoter.

URVAL AV OPUBLICERADE JOURNALER, FÄLTTÅGSDAGBÖCKER OCH SJÄLVUPPLEVDA FÄLTTÅGSSKILDNINGAR

Brogren, Jonas (överstelöjtnant vid Livgrenadjärregementet): "Levnadshändelser"

Colliander, Jonas (Johan) Erland (furir vid Kalmar regemente): "Dagboksanteckningar under fältförhållanden år 1814"

Forvass, Nils (soldat vid Kalmar regemente): I efterhand nedtecknade muntliga berättelser och skildringar från fälttåget 1813-1814

Gund, Nils (soldat vid Värmlands fältjägarregemente): Dagbok från fälttåget 1813-1814

Gyldenstolpe, Nils (generalstabschef för reservarmén/andra armékåren): "Journal, hållen under Norska Campagnerne åren 1813 och 1814"

Hederstierna, Carl Johan (kapten vid fältmätningskåren): "Journal öfver 6te Brigadens rörelser i Majj månad år 1813"

Ihre, Johan Abraham (löjtnant vid Livregementsbrigadens kyrassiärkår): "Dagbok från kriget 1813-1814"

af Klint, Gustaf (flaggkapten vid svenska flottan): "Underrättelser, rörande krigsoperationerna mot Norrige år 1814"

Kröningsvärd, Lars Ulrik (kapten vid Västmanlands regemente): "Dagbok hållen krigsåren 1813-1814"

Lindewald, Gustaf Adolph (trumpetare vid Livregementets dragonkår): Dagbok från fälttåget 1813-1814

Nisbeth, Johan Georg (major och chef för fältmätningsbrigaden): "Journal öfver Svenska Arméens Marscher och Krigshändelser under H. E. Fältmarskalken m. m. Grefve Stedings Befäl, Åren 1813 & 1814"

Ramsay, Gustaf Adolf (löjtnant vid Värmlands fältjägare): "År 1813 – Journal jemte Anteckning af Wermelands Fält Jägares deltagande i Fält tåget samma år"

Råss, Nils (soldat vid Livgrenadjärregementet): Dagbok från fälttåget 1813-1814

Schmidt, Axel Wilhelm (fänrik vid Västgöta regemente): Dagbok från fälttåget 1813-1814

Sjöberg, Bengt Daniel (fältmusikant vid Jönköpings regemente): "Dagboksanteckningar förda av fältmusikanten vid Jönköpings regemente Bengt Daniel Sjöberg åren 1813-1814"

Wester, Lars Magnus (löjtnant vid Västgöta regemente): "L. M. Westers dagbok under fälttåget i Tyskland 1813-1814"

AKADEMISKA AVHANDLINGAR

- Andgren, Sigfrid: "Konung och ständer 1809-1812 mot bakgrunden av ett författningsprojekt från sistnämnda år" (Lunds universitet 1933)
- Andreen, Per Gudmund: "Politik och finansväsen från 1815 års riksdag till 1830 års realisationsbeslut" del 1 (Stockholms högskola 1958)
- Carlsson, Sten: "Gustaf IV Adolfs fall" (Lunds universitet 1944)
- Carlstoft Bramell, Anna-Karin: "Vilhelm Moberg tar ställning" (Lunds universitet 2007)
- Feuk, Johan: "Sverige på kongressen i Wien 1814-1815" (Lunds universitet 1915)
- af Forselles, Jenny Mathilda: "A.N. Clewberg-Edelcrantz och hans omgivning" (Helsingfors universitet 1903)
- Forsberg, Einar: "Sverige och Preussen 1810-1815" (Uppsala universitet 1922)
- Gerger, Christina: "Där nöden var som störst – en studie av fattigdom och fattigvård i en småländsk landsbygdssocken 1835-1915" (Stockholms universitet 1992)
- Grade, Anders: "Sverige och Tilsit-alliansen" (Lunds universitet 1913)
- Göransson, Jean: "Aftonbladet som politisk tidning 1830-1835" (Uppsala universitet 1937)
- Hamnström, Erik: "Freden i Fredrikshamn" (Uppsala universitet 1902)
- Heckscher, Gunnar: "Konung och statsråd i 1809 års författning" (Uppsala universitet 1933)
- Hedman, Rune: "Konskriptionsfrågan och allmogeoroligheterna år 1811" (Uppsala universitet 1969)
- Hemström, Mats: "Marschen mot makten" (Uppsala universitet 2005)
- Hillström, Magdalena: "Ansaret för kulturarvet" (Linköpings universitet 2006)
- Holmberg, Nils: "Medelklassen och proletarietet" (Lunds universitet 1934)
- Hårdstedt, Martin: "Om krigets förutsättningar" (Umeå universitet 2002)
- Höjer, Torvald T:son: "Carl Johan i den stora koalitionen mot Napoleon" (Uppsala universitet 1935)
- Jansson, Allan: "Försvarsfrågan i svensk politik från 1809 till Krimkriget" (Uppsala universitet 1935)
- Kärrlander, Tom: "Malmö diskont – en institutionell analys av en bankkris" (Kungliga Tekniska högskolan 2011)
- Lundsjö, Olle: "Fattigdomen på den svenska landsbygden under 1800-talet" (Stockholms universitet 1975)
- Morén, Fredrik Wilhelm: "Kring 1812 års politik" (Stockholms högskola 1927)
- de Pange, Laure Marie Pauline: "Auguste-Guillaume Schlegel et Madame de Staël" (Faculté des lettres de Paris 1938)
- Reuterskiöld, Carl Axel: "Till belysning af den svensk-norska unionsförfattningen och dess tidigare utvecklingshistoria – En statsrättslig-historisk undersökning" (Uppsala universitet 1893)
- Samuelsson, Gunnar: "Lantvärnet 1808-09" (Uppsala universitet 1944)
- Sandegren, Magnus: "Till historien om statshvälfningen i Sverige 1809" (Uppsala universitet 1890)
- Sandin, Per: "Ett kungahus i tiden" (Uppsala universitet 2011)
- Scott, Franklin Daniel: "Bernadotte and the fall of Napoleon" (Harvard University 1932)
- Sjövall, Birger: "Georg Adlersparre och tronfrågan 1809" (Lunds universitet 1917)
- Skoglund, Anna-Maria: "Fattigvården på den svenska landsbygden år 1829" (Stockholms universitet 1992)
- Swärd, Sven Ola: "Latinamerika i svensk politik under 1810- och 1820-talen" (Uppsala universitet 1949)
- Vedung, Evert: "Unionsdebatten 1905 – En argumentationsanalys" (Uppsala universitet 1966)
- Vendel, Valdemar: "Urtima riksdagen i Örebro 1812" (Göteborgs högskola 1906)
- Waller, Sture: "Georg Carl von Döbeln" (Lunds universitet 1947)
- Weibull, Jörgen: "Carl Johan och Norge 1810-1814" (Lunds universitet 1957)
- Wibling, Jöran: "Opinioner och stämningar i Sverige 1809-1810" (Uppsala universitet 1954)
- Wichman, Knut: "Karl XIV Johans regering och den liberala oppositionen under 1830-talets senare hälft" (Göteborgs högskola 1927)
- Wickman, Johannes: "M:me de Staël och Sverige" (Lunds universitet 1911)
- Winberg, Hugo: "Öfversigt af de vigtigaste företeelserna vid urtima riksdagen i Örebro 1812" (Lunds universitet 1871)

URVAL AV KÄLLPUBLIKATIONER (TRYCKTA KÄLLOR) SAMT NOT OM TIDNINGAR OCH TIDSKRIFTER

Publicerade dagböcker och fälttågsskildringar återfinns i den stora litteraturlistan ('Övrig litteratur') i slutet av källförteckningen.

- Alin, Oscar: "Den svensk-norska unionen – Uppsatser och aktstycken" del 1-2 (1889, 1891)
- Alin, Oscar: "Tronföljarevalet 1810. Protokoll och handlingar" publ i Historiska handlingar del 17 (1899)
- Alin, Oscar (red): "Hans Järtas och G. F. Wirséns brevväxling år 1814" (1897)
- Andersson, Gustaf: "Handlingar ur v. Brinkmanska arkivet på Trolle-Ljungby" del 1 (1859)
- Anker, Carl Johan: "Fra svenske arkiver om unionens forberedelse 1814" (1898)
- Anker, Carl Johan och Fredrik Ulrik Wrangel: "Danska diplomaters meddelanden från Stockholm (1807-1813)" (1897)
- Bernadotte, Jean: "Samling af bred, ordres, proklamationer och bulletiner" (1841)
- Björnstjerna, Magnus och Carl Magnus Björnstjerna: "Anteckningar af grefve Magnus Björnstjerna" del 1-2 (1851, 1852)
- Britton, John och Thomas Richard Underwood: "A narrative of memorable events in Paris in the year 1814" (1828)
- Carl August (kronprins): "Tankar i Åtskilliga Ämnen af Svenska Kron-Prinsen Carl August, framställde Uti Bref från Honom till Prinsen af ***" (1832)
- Castlereagh, Robert Stewart: "Correspondence, Despatches, and Other Papers" del 8-10 (1851-1853)
- Clason, Sam: "Handlingar till kronprins Carl Augusts historia" publ i Historiska handlingar del 27:2 (1925)
- Clason, Sam och Carl af Petersens: "För hundra år sen – Skildringar och bref från revolutionsåren 1809-1810" del 1-3 (1909-1911)
- Constant, Benjamin: "Lettres à Bernadotte" (1952)
- af Edholm, Eric: "Bulletin 1-58" (1844)
- Ehrenström, Johan Albert: "Statsrådet Johan Albert Ehrenströms efterlämnade historiska anteckningar" del 1-2 (1882, 1883)
- Ford, Worthington Chauncey: "Writings of John Quincy Adams" del 5 (1915)
- Fournier, August: "Die Geheimpolizei auf dem Wiener Kongress – Eine Auswahl aus ihren Papieren" (1913)
- Halling, Carl Christian: "Minnen" publ i Samlingar utgifna för De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening del 7-9 (1877-1880)
- Hanoteau, Jean: "Mémoires du général de Caulaincourt duc de Vicence" del 3 (1933)
- Jackson, George: "Diaries and Letters" del 2 (1873)
- af Klercker, Cecilia: Hedvig Elisabeth Charlottas dagbok, del 8-9 (1939, 1942)
- Liljecrona, Carl Wilhelm: "Bakom riksdagens kulisser – C. W. Liljecronas dagbok under riksdagen 1840-41" (1917)
- Nielsen, Yngvar: "1814: Det første Overordentlige Storting: Optegnelser og Aktstykker" (1886)
- Nielsen, Yngvar: "Aktmæssige Bidrag til Sveriges politiske Historie 1812-1813" (1876)
- Nielsen, Yngvar: "Bidrag til Norges og Sveriges Historie 1812-1816" (1869)
- af Pontin, Magnus Martin: "Samlande skrifter" del 1-2 (1850, 1853)
- Reenstierna, Märta Helena: "Årstadagboken" del 1-3 (1966-1972)
- von Schinkel, Berndt: "Minnen ur Sveriges nyare historia – Bihang II" (1881)
- von Schinkel, Berndt: "Minnen ur Sveriges nyare historia – Bihang III" (1883)
- Schück, Henrik (red): "Öfverste Brelins anteckningar 1809-1818" (1900)
- Silfverstolpe, Malla: "Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer" del 2-4 (1909-1911)
- Sjöberg, Nina och Magnus Åhrgren: "När svenskarna valde tronföljare – Handlingar från riksdagen i Örebro 1810" (2010)
- Skjöldebrand, Anders Fredrik: "A F Skjöldebrands depecher under resan till Tyskland med f d konungen Gustaf IV Adolf och dennes familj 1809-1810" publ i Historisk tidskrift (1883, 1884)
- Strömbäck, Karl August (Scævola): "Utländska diplomaters minnen från svenska hofvet" del 1-3 (1885-1886)
- Tegnér, Esaias och Fredrik Böök: "Brev i urval och med förklaringar" (1947)

Trolle-Wachtmeister, Hans Gabriel: "Anteckningar och minnen" del 1-2 (1889)

Weibull, Martin (red): "Bref och handlingar rörande bondeupploppet i Skåne 1811" publ i Samlingar utgifna för de skånska landskapens historiska och arkeologiska förening del 4 (1876)

Wilson, Robert Thomas: "Private diary of travels, personal services, and public events, during mission and employment with the European armies in the campaigns of 1812, 1813, 1814" (1861)

Ödmann, Gabriel: "Dagbok under Örebro riksdag år 1810" publ i Politisk tidskrift för Sveriges allmoge (1862, 1863)

Ödmann, Samuel: "Skrifter och brev" del 2 (1925)

Riksdagsprotokoll

Nationalbibliotekets katalog på internet av digitaliserade riksdagstryck har nyttjats extensivt, särskilt för perioden från den urtima riksdagen i Örebro 1810 till riksdagen i Stockholm 1840-1841, inkl protokollen för varje enskilt stånd samt bihang (regimpropositioner, utskottsbetänkanden m m) och memorialer.

Historiska dagstidningar eller motsvarande

Svenska dagstidningar som refereras i boken har i de flesta fall undersökts genom den tryckta fysiska originalupplagan, på mikrofilm eller i digitaliserat format på Nationalbiblioteket i Stockholm. Utöver de tidningar som nämns i texten har en större volym övrigt tidningsmaterial analyserats som givit understöd åt faktainnehållet i boken. De utländska tidningar som refereras till har undersökts främst genom de digitala samlingar som förvaltas av British Library i Storbritannien och NDNP (National Endowment for the Humanities i samarbete med Library of Congress) i USA, samt mer specifika eftersökningar hos exempelvis Universitätsbibliothek Leipzig eller direkt hos tidningar som existerar än idag och själva administrerar sina historiska arkiv.

Historiska tidskrifter

Bl a Historisk tidskrift, Historisk tidskrift för Finland, Iduna (1811-1814), The Journal of Military History, The Journal of Modern History, Ny svensk tidskrift, Nytt juridiskt arkiv (1894-1895, 1895), Ord och Bild, Personhistorisk Tidskrift, Politisk tidskrift för svensk allmoge (1861-1863), Samlingar utgifna för De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening (1874-1880), Scandia (1946-1947, 1950, 1951/52-1953/54) m fl.

LITTERATUR (HISTORISKA ALLMOGEMILJÖER INKL FIKTION OCH LYRIK)

Andersson, Karl-Göran: "Frödinge förr och nu" (2007)

Berg, Gösta och Sigfrid Svensson: "Svensk bondekultur" (1969)

Blaxhult, Malte: "Adel, knektar, torpare och bönder" (1997)

Boëthius, Bertil: "Våra gamla byar" (1951)

Bondeson, Lars: "Seder och bruk vid bröllop" (1988)

Danielsson, Gereon: "Vägglusekappe: Torp och backstugor i Tveta socken, Kalmar län" (2004)

Elgeskog, Valter: "Svensk torpbebyggelse från 1500-talet till laga skiftet" (1945)

Gunnarsson, Karl: "Som dräng bland svenska bönder" (1933)

Hammariskiöld, Britt-Marie: "Frödinge kyrka" (2013)

Hedlund, Ingrid: "Torp och statare: Deras arbetsvillkor och bostadsförhållanden" (1990)

Hofrén, Manne: "Timmerkyrkan i Frödinge" (1951)

Holm, Anton Ferdinand: "Spridda anteckningar om Frödinge folkskola 1660-1907" (1907)

Johannesson, Birgitta och Britta-Stina Hermansson: "De gamla torpen berättar: inventering av torp och backstugor i Gnosjö socken" (1976)

- Johansson, Axel: "Bara en torpare" publ i Vår bygd nr 64 (1981)
- Kumm, Elfred: "Jordhunger och dagsverkstorp" (1949)
- Lagerkvist, Pär: "Midsommardröm i fattighuset" (1941)
- Levander, Lars: "Fattigt folk och tiggare" (1934)
- Lindgren, Astrid: "Nya hyss av Emil i Lönneberga" (1966)
- Lo-Johansson, Ivar: "Statarnoveller" (1945)
- Martinson, Harry: "Vägen till Klockrike" (1948)
- Moberg, Vilhelm: "Raskens" (1927)
- Moberg, Vilhelm: "Romanen om Utvandrarerna" inkl alla 4 delarna (1998)
- Mogling, Adolf: "Torpare och backstugusittare" ingår i Kulltorpsboken del 1 (1971)
- Norlind, Tobias: "Gamla bröllopseder hos svenska allmogen" (1919)
- Norlind, Tobias: "Svenska allmogens lif i folksed, folktro och folkdiktning" (1911)
- Palme, Christian Adolph: "Brödsmulor på vers och prosa" (1869)
- Persson, Christer: "Något om torp och torpare i Locknevi socken: en longitudinell studie av torpare på några utvalda torp i norra Småland 1800-1900" ingår i Bebyggelseshistoriskt symposium nr 12 (1988)
- Rietz, Johan Ernst: "Svenskt dialekt-lexikon – Ordbok öfver svenska allmogespråket" (1867)
- Rosenquist, Henrik: "Frödinge socken i gammal och ny tid" (1974)
- Sandklef, Albert: "Bland hantverkare och torpare på skogen: minnen från en försvunnen folkgrupp" (1981)
- Spjuth, Margit: "Minnesbilder och hörsägnor kring en liten torparby på småländska höglandet" ingår i Då och nu i Nässjöbygden nr 17 (2002)
- Starborg, Elis: "Lek och likväntan – Berättelsen om ett fattighus i gamla tider" (1989)
- Svanström, Ivan: "Torparna" (1981)
- Svensson, Gunnar: "Bland torpare, bönder och luffare" (1998)
- Vallsjö SLS (Svenska Landsbygdens Studieförbund): "De obesuttna – Torpare och backstugusittare i Vallsjö socken" (1965)
- Vikström, Birger: "Att vara dräng" (1976)
- Wirdeñäs, Arne: "Tidsfärd" (1978)
- Wirdeñäs, Arne: "Torpardikter" (1978)
- Wohlin, Nils: "Torpare-, backstugu- och inhysesklasserna – Öfversikt af deras uppkomst, tillväxt och aftagande med särskild hänsyn till torparklassens undergräfvande" ingår i Emigrationsutredningen bilaga 11 (1908)

ÖVRIG LITTERATUR

Broschyrer, pamfletter, ströskrifter etc har generellt sett ej i inkluderats i förteckningen nedan. Ej heller svenska regimers kungörelser, proklamationer, bulletiner, pressmeddelanden, "berättelser", tacksägelser och narrativimplantat i olika former. Ordningsprotokoll vid kungliga ceremonier, protokoll från personers levnadsslut och obduktion m m har också generellt sett utelämnats, med några få undantag. Många publikationer av dessa slag nämns istället direkt eller indirekt i den löpande texten i boken.

- Aamodt, Ragnar (red): "Unionen som glapp" (2005)
- Adlersparre, Carl August: "1809 och 1810. Tidstafvor" del 1-3 (1850)
- Adlersparre, Carl August: "1809 års revolution och dess män. Tidstafvor" del 1-2 (1849)
- Adolfsson, Mats: "Bondeuppror och gatustrider 1719-1932" (2007)
- Ahlström, Gunnar: "De mörka bergen – En krönika om de lappländska malmfälten" (1966)
- Ahnfelt, Arvid: "Från Europas hof, dess furstehus och aristokrati" del 1 (1883)
- Ahnfelt, Arvid: "Två krönta rivaler" del 1-2 (1887)
- Ahnfelt, Arvid: "Ur dagens krönika" (1887)

- Ahnfelt, Arvid: "Ur svenska hovvets och aristokratiens lif" del 1-3 (1880-1881)
- Akrell, Carl Fredrik: "Berättelse om Slaget vid Leipzig den 16, 17, 18 och 19 oct 1813" (1814)
- Akrell, Carl Fredrik: "Karta öfver landsvägarna i Sverige" (1811)
- Akrell, Carl Fredrik och Per Sahlström, Samuel Gustaf von Troil: "Minnen från Carl XIV:s, Oscar I:s och Carl XV:s dagar" del 1-2 (1884-1885)
- Alin, Oscar: "Carl Johan och Sveriges yttre politik 1810-1815" (1899)
- Alin, Oscar: "Carl XIV Johan och rikets ständer 1840-1841" (1893)
- Alin, Oscar: "Fjerde artikeln af fredstraktaten i Kiel den 14 januari 1814" (1899)
- Alin, Oscar: "Förhandlingarna om allianstraktaten mellan Sverige och Ryssland af den 5 april/24 mars 1812" (1900)
- Alin, Oscar: "Konungamakten, bondeståndet och regeringsformen 1809" (1885) publ i Ny svensk tidskrift (oktober-november 1885)
- Alin, Oscar: "Om sammansättningen av riksätten 1818" publ i Historisk tidskrift (1885)
- Alison, Archibald: "History of Europe from the commencement of the French revolution to the restoration of the Bourbons" del 13 (1860)
- Almén, Johannes: "Åtten Bernadotte – Biografiska anteckningar" (1896)
- Almqvist, Carl Jonas Love: "Hermes – Samling af handlingar" del 1 (1821)
- Almqvist, Sten: "Det svåra året" publ i Älghultskrönika nr 26 (1969)
- Almqvist, Sven Henning: "Revolutionen fick vänta... för en jänta" (1959)
- Ambrüsi, Jonny: "Att dömas till döden: Tortyr, kroppsstraff och avrättningar genom historien" (2010)
- Améen, Georg: "En konungafamiljs afsked från sitt land" publ i Ord och bild (1899)
- Anckarsvärd, Carl Henrik: "Politisk trosbekännelse" (1833)
- Andersson, Bertil: "Malmö diskont 1803-1818" publ i Rapport 2 av Ekonomisk-historiska institutionen i Göteborg (1985)
- Armaillé, Marie Célestine Amélie de Ségur: "Une fiancée de Napoléon: Désirée Clary, reine de Suède" (1897)
- Arndt, Ernst Moritz: "Skildringar ur Svenska historien under Gustav III och Gustav IV Adolf" (1840)
- Arnoldson, Klas Pontus: "Fred med Norge, unionen må bära eller brista – På ren svenska af en f. d. riksdagsman" (1895)
- Aspelin, David Johan: "Skaldestycken af David Aspelin" del 1 (1819)
- Atterbom, Per Daniel Amadeus: "Poetisk kalender för år 1814" (1813)
- de Bacourt, Adolphe: "Une mission en Suède et en Danemark 1844" (1893)
- Balfour, Frances: "The Life of George Fourth Earl of Aberdeen" del 1 (1922)
- Barnekow, Kjell Christoffer: "Kjell Christoffer Barnekows dagboksanteckningar under fälttågen 1806 och 1813-1814" (1918)
- Barton, Dunbar Plunket: "Bernadotte and Napoleon, 1763-1810" (1921)
- Becker, Gottfried Wilhelm: "Leipsigs skräck-scener i September och October Månader 1813, af Ett åsyna vittne antecknade" (1821)
- Berg, Fridtjuf: "Folkskolan såsom bottenkola – Ett inlägg i en vigtig samhällsfråga" (1883)
- Berg, Fridtjuf: "Huru folkskolestadgan tillkom – En riksdags-historisk öfersikt med anledning af halfsekel-festen den 18 juni 1892" (1892)
- Bergstrand, Wilhelm Alexander: "Ur nyare tidens politiska skiften" (1889)
- Bergström, Carin: "Oscar II och de sista vasaättlingarna – Ceremonin i Riddarholmskyrkan" publ i Personhistorisk tidskrift (1987)
- Bergström, Otto: "Bidrag till Kongl. Uplands regementes historia" (1882)
- Bernadotte-Musei Vänner: "Norges Grundlov 1814 – Sverige 200 år i fred" (2014)
- Bertuch, Carl: "Wanderung nach dem Schlachtfelde von Leipzig im October 1813: Ein Beitrag zur neuesten Zeitgeschichte" (1814)
- von Beskow, Bernhard: "En kedja av förblindelse och misstag" (2009)
- Birkeland, Michael: "Selskabet for Norges vel 1809-1829" (1861)
- Björlin, Gustaf: "Finska kriget 1808 och 1809" (1882)
- Björlin, Gustaf: "Kriget i Norge 1814 efter samtidas vittnesbörd framställt" (1893)
- Blanc, Tharald Høyerup: "Christiania theaters historie 1827-1877" (1899)

- Blanche, August: *"Taflor och berättelser ur Stockholmslivvet"* (1845)
- Boberg, Stig: *"Carl XIV Johan och tryckfriheten 1810-1844"* (1989)
- Boberg, Stig: *"Kunglig krigspropaganda"* (1967)
- Bohnstedt, Johan Emanuel: *"Unionen och försvaret av J. B."* (1903)
- Bolstad, Gunnar: *"Nordens napolitanere – Stortingets kamp med kongen i 1821"* (2015)
- von Bonsdorff, Carl: *"Gustav Mauritz Armfelt" del 2-3* (1931, 1932)
- Brander, Uno: *"Bernadotte – En hjältesaga"* (1924)
- Brander, Uno: *"Bernadotternas stammmoder intime – En gammal hovdams minnen från drottning Desiderias dagar"* (1923)
- Brander, Uno: *"Hov och societet under Karl Johans-tiden"* (1926)
- Brander, Uno: *"Karl Johan – Kronprinsen och konungen"* (1925)
- Bratt, Ivan: *"Frihet förverkad"* (1995)
- Braun, Robert: *"Silvertronen – En bok om drottning Josefine av Sverige-Norge"* (1950)
- Braunstein, Christian: *"Svenska arméns uniformer" del 2* (2013)
- Brett-James, Antony (red): *"Europe against Napoleon: The Leipzig Campaign, 1813 from eyewitness accounts"* (1970)
- Bringéus, Nild-Arvid: *"Artur Hazelius och Nordiska museet" publ i Fataburen* (1972)
- Brisman, Sven: *"Sveriges affärsbanker" del 1* (1924)
- Bromé, Janrik: *"Karlskrona stads historia" del 2* (1934)
- von Brunow, Didrik Reinhold: *"Min resa till fots, under kriget i Tyskland och Norrige, åren 1813, 1814 och en del af 1815"* (1815)
- Carl Johans förbundets handlingar (ett flertal årgångar)
- Carl XVI Gustaf: *"Karl XIV Johan – En samhällsbyggare"* (2013)
- Carl XVI Gustaf: *"Mina 40 år för Sverige"* (2013)
- Carlquist, Gunnar: *"Landshövdingen Gustaf Wathier Hamilton och hans anteckningar från Karl Johanstiden"* (1921)
- Carlson, Ernst: *"Sverige på kongressen i Wien 1814-1815"* (1883)
- Carlsson, Einar: *"1812 års politik" publ i Nordisk tidskrift* (1941)
- Carlsson, Sten: *"Carl Johans sista diktamen" publ i Carl Johans förbundets handlingar 1958-1963* (1963)
- Carlsson, Sten: *"Gustaf IV Adolf"* (1946)
- Carlsson, Sten: *"Åbofördraget och krigsrustningarna 1812" publ i Scandia del 17* (1947)
- Cassel, Per m fl: *"Beskrifning öfver Norra Amerikas Förenta Stater och serskildt öfver Staden Newyork, jemte Anteckningar och Bref"* (1846)
- Chydenius, Anders: *"Den Nationnale Winsten"* (1765)
- Chydenius, Anders och Johan Henric Kellgren, Lars Magnusson: *"1700-talets frihandlare"* (1994)
- Clason, Sam: *"Gustaf IV Adolf och den europeiska krisen under Napoleon"* (1913)
- Clason, Sam: *"Historisk redogörelse för unionsfrågans tidigare skeden"* (1898)
- Clason, Sam: *"Sveriges historia till våra dagar" del 11* (1923)
- Clason, Sam: *"Vårt hundraårsminne: krisen 1808-1809" publ i Historisk tidskrift* (1909)
- Clason, Sam: *"Återfunna delar af ett svenskt kungaarkiv" publ i Historisk tidskrift* (1911)
- Collett, John Peter och Ernst Bjerke, Anne Vaalund: *"Vekst gjennom kunnskap – Det Kongelige Selskap for Norges Vel 1809-1814"* (2009)
- Corsing, Fritz: *"Jean Baptiste Bernadotte"* (1960)
- Crome, August Friedrich Wilhelm och Karl Jaup: *"Germanien. Eine Zeitschrift für Staatsrecht, Politik und Statistik"* (1821)
- Crusenstolpe, Magnus Jacob: *"Historiska personligheter del 1: Carl XIII och Hedvig Elisabeth Charlotta"* (1861)
- Crusenstolpe, Magnus Jacob: *"Historiska personligheter del 2: Stamfaderns antecedentia"* (1863)
- Crusenstolpe, Magnus Jacob: *"Historiska tidsbilder" del 1-2* (1880, 1881)
- Crusenstolpe, Magnus Jacob: *"Portefeuille" del 1-2* (1837, 1841)
- Dahlbäck, Sigurd: *"General Döbeln"* (1915)
- Dahlgren, Fredrik August: *"Anteckningar om Stockholms Theatrar"* (1866)

- Dahlström, Anders: "Förenade Norra tyska arméens bivouak innan Slaget vid Gross-Beeren den 23 Augusti 1813" (bild, odaterad)
- Dahlström, Carl Andreas: "Teckningar till Carl XIV Johans historia" (1844)
- Dallas, Gregor: "1815 – The roads to Waterloo" (1996)
- de Damas, Roger: "Mémoires du comte Roger de Damas" del 2 (1914)
- Delderfield, Ronald Frederick: "Imperial Sunset: The Fall of Napoleon 1813-1814" (1968)
- von Döbeln, Georg Carl: "Några anteckningar om och af Georg Carl von Döbeln" del 3 och 4 (1856, 1878)
- Eckergård, Stig-Lennart: "Den Lindsfeltska högmålsprocessen" (1965)
- Edén, Nils: "Kielerfreden och Unionen" (1894)
- af Edholm, Eric: "Berättelse om högstsälig Hans Maj:t Konung Carl XIV Johans sista sjukdom" (1844)
- Egerström, Fredrik: "Abraham Niclas Clewberg-Edelcrantz – Landbruksakademiens förste direktör" (1924)
- Egerström, Fredrik: "Den svenska lantbruksförvaltningens utveckling intill tiden för Lantbruksstyrelsens inrättande" (1924)
- Einarsson, Mats: "Bara ett penndrag" (2012)
- Ekedahl, Nils (red): "En dynasti blir till" (2010)
- Ekendal, Jon Herman: "Den nya folkskolan i Sverige" del 1-2 (1851, 1852)
- von Ekensteen, Fritz Carl Johan: "Bornhöft, jemte Några Dagar och Drag ur Svenska Cavalleriets annaler, tillagnade H. K. H. Sveriges och Norriges Kronprins" (1851)
- Enander, Bo: "Carl Henrik Anckarsvärd och 'disciplinbrottet' 1813" publ i Personhistorisk tidskrift (1931)
- von Engeström, Lars: "Minnen och anteckningar" del 2 (1876)
- Ericson Wolke, Lars: "Svenska knektar" (2002)
- Fahlman, Adam: "Echo af Allmänna Opinionen vid Sveriges kron-prins marskalken af Frankrike furstens af Ponte Corvo intåg i Stockholm" (1810)
- von Feilitzen, Johan: "Journal hållen under 1808-1809 års fälttåg" (1955)
- Fjellman, Margit: "Victoria – Sveriges drottning" (1980)
- af Forsell, Carl Gustaf: "Statistik öfver Sverige, Grundad på Offentliga Handlingar" (1833)
- Forsberg, Einar: "Karl August, gustavianerna och 1809 års män" (1942)
- Forssell, Hans: "Fjärde artikeln af fredstraktaten i Kiel d. 14 jan. 1814" publ i Nytt Juridiskt Arkiv avd 2 bihang (1895)
- Forssell, Hans: "Gustaf af Wetterstedt" (1889)
- Forsskål, Peter: "Tankar om Borgerliga Friheten" (1759)
- Freksa, Frederick: "A Peace Congress of Intrigue" (1919)
- Frode, Rune: "Kungl. Kalmar regemente på Hulfsfreds slätt 1685-1918" (1984)
- Frängsmyr, Tore: "Svensk idéhistoria" del 2 (2004)
- Fröding, Hugo: "Biografiska studier från skilda tider" (1905)
- Fuchs, Carl Friedrich och Eugène von Vegesack: "Svenska soldaten under krig och fred" (1854)
- Fåhræus, Olof Immanuel: "Skildringar ur det offentliga lifvet" (1880)
- Generalstabens krigshistoriska avdelning: "Sveriges krig åren 1808 och 1809" del 1, 4, 8 (1890, 1905, 1921)
- Gierow, Karl Ragnar: "Abraham Niclas Clewberg-Edelcrantz" (1964)
- Gihl, Torsten: "Hemliga riksdagsutgifter under det nya statsskicketes första decennier" publ i Historisk Tidskrift (1938)
- Gihl, Torsten: "Kabinettskassan" publ i Historisk Tidskrift (1936)
- Girod de l'Ain, Gabriel: "Désirée Bernadotte" (1960)
- Gottlieb, Björn: "Aftonbladet 110 år 1830-1940 – En återblick" (1940)
- Grade, Anders: "Ur Michaël Gustaf Anckarsvärd's papper – Interiörer från riksdagarna 1823, 1828-1830 och 1834-1835" publ i Personhistorisk tidskrift (1917)
- Gravallius, Daniel Ehrenfried: "Kronprinsens af Sverige Carl Johan, fälttåg, åren 1813, 1814" del 1-3 (1814-1815)
- Grimberg, Carl: "Svenska folkets underbara öden" del 8 (1938)
- Grälls, Annika och Tomas Ekman, Mikael Sundberg: "Bernadotte – Mannen, myten, maten" (2010)
- Gustaf IV Adolf: "Memoarer" (1960)
- Gustaf VI Adolf: "Handledning för tjänsten vid svenska hovet" (1954)

- Göth, Johan Alfred: "Knektar" (1944)
- Götlin, Lars Eric: "Anteckningar under svenska arméens fälttåg 1813 och 1814" del 1-3 (1815-1820)
- Hagnell, Axel: "Berättelser och bilder ur världshistorien" del 4 (1979)
- Hagqvist, Wilhelm: "En svensk fursteförlovning med storpolitiskt rabalder" publ i Aftonbladet den 23 november 1930
- Hallenborg, Carl: "Folkupploppet i Stockholm den 19 juli 1838" publ i Historisk Tidskrift (1924)
- Hammarhjelm, Bengt: "Gotländsk krigshistoria – Från Gutasagan till 1814" (1998)
- Hammarskjöld, Agathon: "Generalen greve Gustaf Wachtmeister, hans släkt och hans fälttåg" (1910)
- Hasselrot, Bengt: "Benjamin Constant og Bernadotte" (1950)
- Hauge, Yngvar: "Carl Johan" del 2 (1943)
- Hedman, Rune: "Massan vid det s. k. fersenska upploppet" publ i Historisk Tidskrift (1969)
- Hedwall, Anders: "Massaker: Ett epos om bondeupproret i Skåne 1811" publ i Dansk-skaansk tidsskrift (1965)
- Helander, Olle: "Carl Magnus Nordlindh – 'själen uti alla kommunala angelägenheter'" publ i Malmö
forminnesförenings årsskrift (1972)
- Hellmark, Christer: "Rätten att kritisera överheten" (2012)
- Hemström, Mats: "Arméernas värsta fiende: Sjukdomsproblematiken under 1808-1809 års krig" (2002) publ i
Militärhistorisk tidskrift (2002)
- Henke, Adolph Christian Heinrich: "Darstellung des Veldzuges der Verbündeten gegen Napoleon im Jahre 1813" (1814)
- Herthelius, Antoinette Ramsay: "Hemma på Slottet" (2010)
- Heurgren, Paul Gerhard: "Svensk militärpost i krig och fred från 1600-talet fram till Andra världskriget" (1961)
- Hierta, Gustaf: "Tankar i anledning af thron-talet vid riksdagens slut år 1830" (1830)
- Hierta, Lars Johan: "Var 1812 års politik en nödvändighet?" (1856)
- Hjertberg, Johan och Olle Hjertberg: "Utvandrare från Vimmerby 1850-1914" (1988)
- Hjärne, Harald: "Unionsrevisionismen – Tal vid ett offentligt möte i Uppsala den 27 oktober 1895" (1895)
- Hochschild, Carl Fredrik Lotharius: "Desideria, Sveriges och Norges drottning" (1889)
- von Hoen, Maximilian Ritter: "Befreiungskrieg 1813 und 1814" del 5 (1913)
- Holm, Anton Ferdinand: "Spridda anteckningar om Frödinge folkskola 1660-1907" (1907)
- Holm, Ernst G och Egil Lönnberg: "Nödåren i norra Småland 1867-1869" (1944)
- Holm, Peter Edvard: "Danmark-Norges udenrigske historie i aarene 1800 til 1814" del 2 (1912)
- Holmgren, Israel: "Israel Hwasser – Hans personlighet och gärning" (1947)
- Horn, Claes Fredrik: "Ett bidrag till historien om vestra arméens insurrektion år 1809" (1857)
- Horn, Claes Fredrik: "Minnen ur min lefnad" publ i Historisk Tidskrift (1892)
- Horn, Vivi: "En fjärlislek – Emilie Högqvists levnadssaga" (1942)
- Horn, Vivi: "Herrarna till Runsa" (1928)
- Hornborg, Eirik: "När riket sprängdes" (1955)
- Houssaye, Henry: "1814" (1900)
- Hultin, Carl Magnus: "En gammal knekts minnen" (1872)
- Hultman, Harald: "Prinsen av Vasa" (1974)
- Hwasser, Israel: "Skålar och föredrag i Carl Johans-förbundet" (1848-1859)
- Hårdstedt, Martin: "Finska kriget 1808-1809" (2006)
- Hårdstedt, Martin: "Omvälvningarnas tid" (2010)
- Hårdstedt, Martin (red) och Göran Backman: "Kriget kring Kvarken" (1999)
- Hæggström, Zacharias: "Anekdoter från Krigsteatern, under de sist förflutna åren" (1815)
- Härnelius, Axel: "Bondeledaren Hans Jansson" (1926)
- Höjer, Nils: "Statsförbundet mellan Sverige och Norge" (1885)
- Höjer, Torvald: "Carl Johan i den stora koalitionen mot Napoleon – Sverige och kongressen i Châtillon" (1940)
- Höjer, Torvald: "Carl XIV Johan" del 1-3 (1939-1960)
- Höjer, Torvald: "En ny teori om 1812 års politik" publ i Historisk tidskrift (1942)
- Höjer, Torvald: "Karl XIV Johan och Alexander I" publ i Det levande förflutna nr 7 (1945)

- Hörstedt, Lars: "Tyska och Norska fälttågen 1813 och 1814 – Uppteckning öfver de märkvärdigaste händelser och slag" (1894)
- Ingman-Manderfelt, Carl: "Svenska folkets röst till sina fullmäktige wid riksdagen 1809" (1809)
- Isakson, Börje: "Två dygn som förändrade Sverige" (2009)
- Ivalo, Santeri: "Gustaf Mauritz Armfelt – En lefnadsteckning" publ i Folkupplysningssällskapets skrifter nr 112 (1900)
- James, John Thomas: "Journal of a tour in Germany, Sweden, Russia, Poland in 1813-14" del 1-2 (1819)
- James, William: "The Naval History of Great Britain" del 6 (1837)
- Jansson, Per-Eric: "Svenska arméuniformer under fälttåget i Tyskland 1813-1814, enligt Elberfelder Bilderhandschrift – en samtida tysk bildkälla" (2000)
- Jedeur, Elof: "Witterhets-försök af Elof Jedeur" (1825)
- Johannesson, Kurt m fl: "Heroer på offentlighetens scen" (1987)
- Järta, Hans: "Biografi öfver Hans Järta" (1850)
- Jörberg: "Den ekonomiska utvecklingen i de nordiska länderna 1850-1914" (1980)
- Jörberg: "Levnadsstandarden i Sverige 1750-1914" (1987)
- Jørgensen, Christer: "Damnatio Memoriae" publ i The Court Historian (december 2002)
- Karlsson, Folke: "Mark och människor: Befolkning och försörjningsresurser i västra Småland 1800-1850" (1976)
- Kienitz, Dieter: "Der Kosakenwinter in Schleswig-Holstein 1813/14: Studien zu Bernadottes Feldzug in Schleswig und Holstein und zur Besetzung der Herzogtümer durch eine schwedisch-russisch-preussische Armee in den Jahren 1813/14" (2000)
- Kindberg, Axel: "Anteckningar om Värmlands fältjägare" del 1 (1918)
- Kjellberg, Per Wilhelm: "Leipzig, eller fälttåget 1813" (1833)
- Kjellén, Rudolf: "Hvad har Sverige vunnit genom unionen med Norge?" (1892)
- Kjellén, Rudolf: "Unionen sådan den skapades och sådan den blifvit" del 1-3 publ i Föreningen Heimdals folkskrifter (1893-1894)
- Kleen, Carl William: "Detaljer ur fälttåget i Norge 1814" (1915)
- Kleen, Carl William och Erik Isak Hilmer Knutsson Björn: "Sveriges försvar" del 2 (1928)
- Klemming, Gustaf Edvard och Johan Gabriel Nordin: "Svensk boktryckeri-historia 1483-1883" (1883)
- Klingspor, Carl Arvid: "Ur en krigares minnen" (1893)
- Klingstedt, Gustaf Fredrik: "Ekonomiska bidrag vid Fälttågen 1808, 1809, 1813 och 1814" (1832)
- Knapton, Ernest John: "Some Aspects of the Bourbon Restoration of 1814" publ i Journal of Modern History vol 6, nr 4 (1934)
- von Knorring, Sophie: "Illusionerna" (1836)
- von Konow, Jan: "Kungl Norra Smålands regementes historia 1623-1973" (1973)
- Kreüger, Sten: "Om soldatnamn" (1957)
- von Kræmer, Robert Fredrik: "Anteckningar om tilldragelserna närmast före och under slaget vid Dennewitz" publ i Kongl. Krigsvetenskapsakademiens Handlingar (1865)
- von Kræmer, Robert Fredrik: "Kort öfversigt af tilldragelser under 1813 års fälttåg" (1866)
- Kummel, Bengt: "Georg Carl von Döbeln – en biografi" (2009)
- Kuylenstierna, Oswald: "Jean Antoine Fournier. En f d göteborgare som Bernadottes valagent 1810" publ i Göteborgs Handels- och sjöfartstidning den 7 maj 1932
- Kämppe, Alfred: "Svenska allmogens frihetsstrider" del 1-3 (1918-1920)
- Lager, Göran: "Döden i skogen" (2006)
- Lagercrantz, Olof: "Striden om Det nya riket" publ i Meddelanden från Strindbergssällskapet nr 29 (1961)
- Lagergren, Claes: "Mitt livs minnen" del 8 (1929)
- Lagerhjelm, Gustaf: "Napoleon och Carl Johan under kriget i Tyskland 1813, till och med slaget vid Leipzig" (1891)
- Lagerqvist, Lars Olof: "Carl XIV Johan och skaldjuren" publ i Gastronomisk kalender 2009 (2008)
- Lagerqvist, Lars Olof: "Konung Carl XIV Johans kammarspisningar på Stockholms slott" publ i Gastronomisk kalender 2000 (1999)
- Lallerstedt, Gustaf: "Skandinavien, dess farhågor och förhoppningar" (1856)

- Laurell, Emanuel: *"Gud och överheten"* (1913)
- Leavelle, Clyde: *"An analysis in coalition warfare: Napoleon's defeat at the Battle of Nations – Leipzig 1813"* (1998)
- Lee, Sidney (red): *"Dictionary of National Biography"* del 54 (1898)
- Leggiere, Michael V: *"From Berlin to Leipzig: Napoleon's Gamble in North Germany, 1813"* publ i *The Journal of Military History* nr 67 (2003)
- Leggiere, Michael V: *"Napoleon and Berlin – The Franco-Prussian War in North Germany, 1813"* (2002)
- Leggiere, Michael V: *"Napoleon and the struggle for Germany, Volume II: The defeat of Napoleon"* (2015)
- Leggiere, Michael V: *"The Fall of Napoleon, Volume I: The Allied Invasion of France 1813-1814"* (2007)
- Liedman, Sven-Eric: *"Israel Hwasser"* (1971)
- Lilljercrona, Carl Vilhelm: *"Fältmarskalken greve Johan Christopher Toll"* del 1-2 (1849, 1850)
- Lindahl, Carl Fredrik: *"Svenska millionärer"* del 3 (1898)
- Lindblad, Johan Michael: *"Betraktelser för nattwards-ungdom"* (1860)
- Lindeberg, Anders: *"Bidrag till Sveriges historia efter den 5 november 1810"* del 1-2 (1839)
- Lindeberg, Hjalmar: *"Prinsen av Wasa"* (1921)
- Lindén, David Hjalmar: *"Några drag ur svenska folkundervisningens historia"* (1937)
- Lindh, Johan Per (utgivare): *"Berättelse Om Fältslaget vid Leipzig den 18 och 19 October 1813"* (1813)
- Lindorm, Erik: *"Carl XIV Johan – Carl XV och deras tid 1810-1872"* (1979)
- Lindwall, Lilly: *"Desideria, Bernadotternas stammoder"* (1919)
- Lindwall, Lilly: *"Emilie Höggquist – Utkast till en biografi"* (1916)
- Livijn, Clas: *"Bref från fälttågen i Tyskland och Norge 1813 och 1814"* (1909)
- Livijn, Clas: *"Tre nya Krigs-Wisor, Den Första: En Afskedssång af en ung Bewäringsman, som går ut i fält. Den Andra: En Fält-Wisa efter landstigningen i Pommern. Den Tredje: En Segersång öfwer slaget wid Dennewitz eller Jüterbock"* (1813)
- Ljunggren, Carl Johan: *"Carl Johan Ljunggrens brev till sin far från Leipzig den 2 november 1813"* publ i *Stockholms Dagblad* den 18 oktober 1913
- Lobell, Håkan: *"Utländska växelkurser i Sverige 1804–1914 – Nya månatliga observationer"* publ i *Lund Papers in Economic History* nr 113 (2009)
- Lundbergiska Boktryckeriet: *"Kort Berättelse af Högtidigheterna wid Högstsalig Hans Maj:t Konung Carl XIV Johans Begrafning"* (1844)
- Lundin, Claës och August Strindberg: *"Gamla Stockholm"* (1882)
- Lundqvist, Helena: *"Minnen från fattigsverige"* (1979)
- Lyth, Einar (red): *"Krig och fred – Örebro 1812"* (2012)
- Löwegren, Georg (utgivare): *"Bref öfver Leipzig, innehållande utförlig berättelse om det i oktober 1813 i dess granskap förefallna slag, jemte flera dithörande upplysande anekdoter och N Bonapartes samtal med författaren"* (1814)
- Löwenhielm, Carl Axel: *"Min lefvernes beskrifning"* (1923)
- Löwenhielm, Carl Gustaf: *"Greve Carl Gustaf Löwenhielms minnen"* del 1-3 (1927-1929)
- von Malmborg, Ingvar (red): *"Stormvindar – en bok om ödesåret 1809"* (2009)
- Mankell, Julius: *"Anteckningar rörande svenska regementernas historia"* (1866)
- Mankell, Julius: *"Uppgifter rörande svenska krigsmagtens styrka, sammansättning och fördelning"* (1865)
- Marquard (tryckare): *"Dagbok Öfver Fält-Tåget i Tyskland Åren 1813 och 14, hållen af en Svensk Soldat"* (1815)
- de Martens, Charles (red): *"Nouvelles causes célèbres du droit des gens"* del 2 (1843)
- McDill Woods, Robert och Iva Godfrey Woods: *"McDills in America"* (1940)
- Meijer, Carl Fredrik: *"Kriget emellan Sverige och Danmark 1808 och 1809"* (1867)
- Mellin, Gustaf Henrik: *"Oscar den Førstes Historie"* (1845)
- Meredith, William George: *"Memorials of Charles John, King of Sweden and Norway"* (1829)
- Mortensen, Johan: *"Från Aftonbladet till Röda rummet"* (1905)
- Myllenberg, Arne: *"300 år och 400 fartyg"* (1980)
- Möller, Hans-Reimer: *"Glückstädter Festungslexikon"* (2009)
- Mörner, Carl Otto: *"Carl Otto Mörners relation av år 1810 om resan till Paris och tronföljarvalet i Örebro"* (2000)

- Mörner, Carl Otto: "Hur marskalk Bernadotte blev Sveriges kronprins – minnen från kurirfärden till Paris 1810" (1960)
- Nerman, Ture: "Crusenstolpes kravaller – Historiskt reportage från Stockholm sommaren 1838" (1938)
- Nerman, Ture: "Fersenska mordet" (1933)
- Nicolson, Harold: "Benjamin Constant" (1949)
- Nielsen, Yngvar: "1814. Fra Kiel til Moss" (1894)
- Nielsen, Yngvar: "Carl Johan, som han virkelig var, og som han skildres af Hr. Professor J. E. Sars" (1897)
- Nielsen, Yngvar: "Kielerfreden" (1886)
- Nilsson, Bo Gunnar: "Tryckfrihetsprocessen mot Napoleon Berger" publ i Folkets historia nr 4 (1980)
- Nilsson, Göran Bror: "André Oscar Wallenberg" del 3 (1994)
- Nilsson, Göran Bror: "Musikprocessen och andra historiska processer" (1984)
- Nilsson, Torbjörn: "Torgslaget 1829" (2018)
- Nilsson, Torbjörn och Øystein Sørensen: "Goda grannar eller morska motståndare? Sverige och Norge från 1814 till idag" (2005)
- Nordensvan, Carl Otto: "Finska kriget 1808-1809" (1898)
- Nordin, Jonas: "1766 års tryckfrihetsförordning – Bakgrund och betydelse" (2015)
- Nordin, Michael och Urban Nilsson: "Gustav IV Adolf 1778-1837" (2009)
- Nordström, Olof: "Befolkningsutveckling och arbetskraftsproblem i östra Småland 1800-1955" (1957)
- Nya Testamentet 1810
- Nylund, Sven: "Vår folkskola – Några nutidsfrågor med historisk bakgrund" (1924)
- Nyström, Bengt: "Nordiska museet – Sveriges museum för kulturhistoria" (1999)
- Nystrøm, Eiler: "Offentlige forlystelser i Frederik den Sjettes tid" del 2 (1913)
- Nørregård, Georg: "Freden i Kiel 1814" (1954)
- Oddorwar: "Gustav IV Adolfs ättlingar" (2013)
- Olausson, Magnus: "Johan Tobias Sergel delad och helad" publ i Nationalmuseum Bulletin vol 14 nr 3 (1990)
- Olausson, Magnus och Solfrid Söderlind (red): "Galenpannan" (2000)
- Olsson, Martin: "Festligheter i Stockholm för kronprins Karl Johan hösten 1813 och år 1814" publ i Sankt Eriks årsbok (1980)
- O'Regan, Christopher: "Ett märkvärdigt barn" (2007)
- O'Regan, Christopher: "I stormens öga" (2009)
- Oxenstierna, Johan Gabriel: "Arbeten" del 5 (1826)
- Palmer, Alan: "Bernadotte – Napoleon's Marshal, Sweden's King" (1990)
- Palmstierna, Carl Fredrik Herman: "Berättelser ur friherre Carl Otto Palmstiernas lefnad 1790-1878" (1880)
- Palmstierna, Carl Otto: "Minnesbilder i profil" (1913)
- Paulsson, Per: "Historik öfver folkundervisningen i Sverige från äldsta till närvarande tid" (1866)
- Personne, Nils: "Svenska teatern" del 3-8 (1915-1927)
- Persson, Anders: "1808 – Gerillakriget i Finland" (1986)
- Persson, Birger: "Bondeupproret i Skåne – Ett 150-årsminne" (1961)
- Persson, Stefan: "Invasionen – 'den intenderade övergången till Skåne' 1808 och 1809" (2016)
- Peterson, Martin (red): "Stormaktstidens soldater i krig" del 4 (2015)
- Philippart, John: "Memoirs and campaigns of Charles John, Prince Royal of Sweden" (1814)
- Philogène, Claude: "Guadeloupe and Sweden in international politics 1810-1816" (2012)
- de Prusse-Radziwiłł, Louise: "Quarante-cinq années de ma vie (1770 à 1815)" (1911)
- Raabe, Jens: "Pozzo di Borgo om Karl Johan och hans planer 1813" publ i Lunds Dagblad den 2 januari 1924
- Ramel, Stig: "Gustaf Mauritz Armfelt 1757-1814" (2012)
- Ramsay Herthelius, Antoinette (red): "Hemma på slottet" (2010)
- Rehnberg, Mats: "Livgardisten han kommer till Gud" (1960)
- Rehnberg, Mats: "Vad ska vi göra med de blanka gevär? Femton kapitel ur soldaternas liv" (1967)
- Rein, Gabriel: "Karl Johan Adlercreutz – Försök till levnadsteckning" del 1-2 (1925, 1927)
- Reinhold, Kläes: "De svenska oppositionstidningarna och indragningsmakten. Tidningskriget 1812-1844" (1935)

- de Remusat, Claire Elisabeth Jeanne: "Från Napoleons hof – Minnen och anteckningar" (1897)
- Ribbing, Gerd: "Ensam drottning" (1959)
- Ribbing, Gerd: "Gustav III:s hustru Sofia Magdalena" (1958)
- Richardson, Gunnar (red): "Ett folk börjar skolan – Folkskolan 150 år 1842-1992" (1992)
- Riley, Jonathon Peter: "1813: Empire at Bay. The 6th Coalition and the Downfall of Napoleon" (2013)
- Riley, Jonathon Peter: "Napoleon and the World War of 1813" (2000)
- Ritter von Höhn, Maximilian: "Befreiungskrieg 1813 und 1814" del 5 (1913)
- Rohde, Johannes Nicolaus: "Tagebuch über die Belagerung Glückstadts" (1994)
- Rosander, Göran: "Dal-allmogens levnadsstandard på 1860-talet" publ i Dalarnes Jul (1975)
- Rosborn, Sven (red): "1811 – Bondeupproret i Skåne" (1991)
- von Rothenburg, Friedrich Rudolf: "Schlachten der Schweden in Deutschland" (1844)
- Rudelius, Folke: "Kalmar regementes chefer 1623-1907, biografiska anteckningar om officerare och likställda" (1908)
- Rudelius, Folke: "Kungl. Kalmar regemente" (1926)
- Ruth, Arne: "När 'undersåten' blev 'medborgare' – Rätten att granska, tolka och synliggöra överhetens handlingar" (2018)
- Rydén, Josef: "Nässjö under järnvägsepoken" (1981)
- Rydin, Herman Ludvig: "Föreningen emellan Sverige och Norge från historisk och statsrättslig synpunkt betraktad" (1863)
- Sahlberg, Gardar: "Fersenska mordet" (1974)
- Samzelius, Per: "Några ord om kronprins Karl Augusts giftermålsfråga" (1920) publ i Karl Johans förbundets handlingar för åren 1919-1922 (1922)
- Sandqvist, Inga-Britta och Ingemar Tunander: "Porfyr från Älvdalen" (1989)
- Sandström, Allan: "Sveriges sista krig" (1994)
- von Schinkel, Berndt: "Minnen ur Sveriges nyare historia" del 4-12 (1854-1893)
- Schoberl, Frederic: "Narrative of the most remarkable events which occurred in and near Leipzig, immediately before, during, and subsequent to, the sanguinary series of engagements between the allied armies and the French from the 14th to the 19th of October, 1813" (1814)
- Schulze, Friedrich (red): "Die deutschen Befreiungskriege 1813-1815 geschildert von Zeitgenossen" (1912)
- Schück, Henrik: "Den sista Gustavianska Hofdamen" (1919)
- Schück, Henrik: "Minnen från 1860-talet" (1941)
- Schürer von Waldheim, Max: "Svenska arméns Karl XII-monument vid Fredrikssten" (1941)
- Schönbeck, Henrik: "Personal- och kulturbilder" (1878)
- Scott, Franklin Daniel: "Benjamin Constant's 'Projet' for France in 1814" publ i Journal of Modern History vol 7, nr 1 (1935)
- Scott, Franklin Daniel: "Bernadotte and the fall of Napoleon" (1935)
- Scott, Franklin Daniel: "Bernadotte and the Throne of France 1814" publ i Journal of Modern History vol 5, nr 4 (1933)
- Scott, Franklin Daniel: "Karl Johans kandidatur till franska kronan 1814" publ i Historisk tidskrift (1934)
- Sebag Montefiore, Simon: "Romanov – Den sista tsardynastin" (2018)
- Seitz, Heribert: "Med fjäder i lacket – Glimtar från militär postgång i forna tider" publ i Meddelande från Kungl. Armémuseum nr 28 (1967)
- Shelah, Hezi: "Napoleon 1813" (2000)
- Silow, Alvar: "En svensk soldats öden under 1813-1814 års tyska fälttåg" (1915)
- Siltberg, Tryggve: "Ryska invasionen på Gotland 1808" (2014)
- Siösteen, Samuel Fredrik: "Minnen från tyska fälttåget 1813" (1915)
- Sjöberg, Sten: "En furstlig svindel" (1978)
- Sjögren, Otto: "Karl August Grevesmöhlen" (1882)
- Sjögren, Otto: "Karl Johan och skandinaviska halfön under unionens anknypningstid" (1906)
- Sjögren, Otto: "Sveriges historia från äldsta tider till våra dagar" Del 9 (1938)

- Sjövall, Birger: "Bidrag till utredande av frågan om planerna att tvinga Karl Johan att abdikera" publ i *Historisk Tidskrift* (1943)
- Sjövall, Birger: "Den Adlersparreska revolutionen" publ i *Historisk Tidskrift* (1907)
- Sjövall, Birger: "Excellensen Jacob De la Gardies journaler och självbiografiska anteckningar" publ i *Historisk tidskrift* (1926)
- Skjöldebrand, Anders Fredrik: "Excellensen Grefve A. F. Skjöldebrands memoarer" del 3-5 (1904)
- Smith, Digby George: "1813, Leipzig: Napoleon and the Battle of the Nations" (2001)
- Soldats-Instruction för diverse regementen (se kap 5 avsn 5)
- Stackell, Lenny: "Skeppshandeln – Ett lärorikt hundraårsminne" publ i *Stockholms-Tidningen* den 24 maj 1925
- Staf, Nils: "Polisväsendet i Stockholm 1776-1850" (1950)
- Stavenow, Ludvig: "Sveriges historia till våra dagar" del 10 (1925)
- Steffen, Richard: "Gotland under det ryska herraväldet 1808" (1942)
- Stensson, Rune: "Magnus Brahe och Carl XIV Johan" (1986)
- Stolpe, Sven: "Döbeln – En berättelse från 1813" (1941)
- Strinholm, Anders Magnus: "Inträdes-Tal i Svenska Akademien" (1840)
- von Strussenfelt, Ulrika Sofia: "Perlbandet eller Scener i Tyskland och Sverige under 1813 års fälttåg" (1854)
- Strömholm, Christian och Stig Strömholm: "Kapten Christian Strömholms anteckningar under 1813 och 14 årens fälttåg" (1973)
- Styrell, Carl: "Moreaus död och slaget vid Leipzig" (1813)
- de Suremain, Charles Jean Baptiste: "Generallöjtnant de Suremains minnen från hans anställning i svensk tjänst 1794-1815" (1902)
- Svensén, Emil: "Ur vårt fosterlands historia efter 1809" (1909)
- Svensson, Stig-Olof och Inge Werner: "Kongl Calmare regemente och Eksjö garnison – en jubileumsskrift till Norra Smålands Regementes Kamratförenings 50-årsjubileum" (1995)
- Swederus, Georg: "Om fälttåget i Norge 1814" (1887)
- Swederus, Georg: "Sveriges krig och politik åren 1808-1815" (1864)
- Söderbaum, Henrik Gustaf: "Äldre och nyare åsikter om kronprinsen Karl Augusts obduktion med särskilt avseende på Berzelii förhållande till densamma" publ i *Hygiea* nr 87 (1925)
- Söderberg, Nils Vilhelm: "Gotländskt försvar" (1961)
- Söderberg, Verner: "Otto Natt och Dag – En patriotisk högförrädare" publ i *Historisk tidskrift* (1910)
- Söderhjelm, Alma: "Carl Johan – Ett karaktärporträtt" (1939)
- Söderhjelm, Alma: "Georg Carl von Döbeln" (1937)
- Söderhjelm, Alma och Carl-Fredrik Palmstierna: "Oscar I" (1944)
- Söderlind, Solfrid: "Utplånandet av före detta Konungens bild" publ i "Galenpannan", *Nationalmusei utställningskatalog* nr 621 (2000)
- Sörensen, Thomas: "Sista striden – De Mörnerska husarerna vid Bornhöft" (2004)
- Tegnér, Elof: "Valda skrifter" del 3 (1905)
- Thomasson, Carl-Gustaf: "Den förste Bernadotte" publ i *Vecko-Journalens* julnummer (1939)
- Thorsander, Gustaf: "Bland kosackdolmor och pickelhufvor – Tre krigshistoriska skildringar" (1906)
- Thorsander, Gustaf: "När vi sist voro med – Skildringar från 1814" (1904)
- Thorsander, Gustaf: "Skaraborgs regemente i Tyskland, Danmark, Belgien och Norge åren 1805-1808 och 1813, 1814" (1913)
- Thorsander, Gustaf: "Svenskarne i Tyskland 1813" (1912)
- Thunander, Gunnar: "Fattigskola – medborgarskola" (1946)
- Tingsten, Lars Herman: "Huvuddragen av Sveriges krig och yttre politik augusti 1813-januari 1814" (1924)
- Tingsten, Lars Herman: "Huvuddragen av Sveriges krig och yttre politik februari-aug. 1814 (från Kiel till Moss)" (1925)
- Tingsten, Lars Herman: "Huvuddragen av Sveriges yttre politik, krigsförberedelser m. m. från och med fredssluten 1809-1810 till mitten av juli år 1813" (1923)
- Tingsten, Lars Herman: "Kronprinsen Karl Johan och Viel-Castel" publ i *Historisk tidskrift* (1926)

- Tingsten, Lars Herman: "Marskalk Bernadotte vid Jena-Auerstedt och Wagram" publ i Kungl Krigsvetenskapsakademiens handlingar år 1925 (1926)
- Tissot, Pierre-François: "Trophées des Armées Françaises, Depuis 1792, Jusqu'en 1815" del 5 (1819)
- Torpson, Nils: "Svenska folkundervisningens utveckling från reformationen till 1842" (1888)
- Trolle, Carl Harald: "Överste Gustafsson" (1923)
- Tønnesson, Kåre: "Madame de Staël" (2007)
- Ulfsparré, Georg: "Från Karl XIV Johans dagar" (1907)
- Unger, Gunnar: "Illustrerad svensk sjökrigshistoria – Senare delen omfattande tiden 1680-1814" (1923)
- Valerius, Johan David: "Samlade vitterhetsarbeten" del 1 (1855)
- Vandal, Albert: "Napoléon et Alexandre Ier – L'alliance russe sous le premier Empire" del 1 (1891)
- Vanderburch, Émile och Ferdinand Langlé: "Le Camarade de Lit" (1933)
- Varenius, Otto: "Carl Johan och Danmark 1814" publ i Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala del 32 (1938)
- Varenius, Otto: "Kieltraktatens fjärde artikel" (1896)
- Vedung, Evert och Gustav Jakob Petersson, Tage Vedung: "Secession och diplomati – Unionsupplösningen 1905 speglad i korrespondens mellan UD, beskickningar och konsulat" (2017)
- Viiherjuuri, Hillari Johannes: "Finlands vackra landskap" (1933)
- Västerbro, Magnus: "Svälten" (2018)
- Wachtmeister, Hans: "Anteckningar och bref från Carl Johanstiden" (1915)
- Wahlund, Per Erik: "Demoiselle – Kokboksutgivnerskan och restauratrisen Gustava Björklunds liv och verksamhet" (1991)
- Waller, Sture: "Åbomötet 1812 och de svenska krigsrustningarnas inställande" publ i Skrifter utgivna av Vetenskaps-societeten i Lund del 37 (1951)
- Waller, Sture: "Åbomötet 1812. Ett förbisett aktstycke" publ i Scandia del 21 (1953)
- Wallman, Johan Olof: "Examen för Officerare och Under-Officerare" (1798)
- Wallman, Johan Olof: "Handbok för unga militairer" (1807)
- Walter, Jakob: "Fotsoldat i Napoleons armé" (1993)
- Walz, Dieter: "Sachsenland war abgebrannt" (2012)
- Warburg, Karl: "Förbudet mot 1820 års 'Talsällskap'" publ i Historisk tidskrift (1904)
- Warne, Albin: "Om tillkomsten av vår första folkskolestadga" (1961)
- Wasberg, Gunnar Christie: "Historien om 1814" (1964)
- Way, Johan: "Berättelse om de tilldragelser under 1813 års fälttåg i Tyskland, hvori Kongl. Wendes Artilleri Regemente deltog" (1866)
- Webster, Charles Kingsley: "The Foreign Policy of Castlereagh 1812-1815" (1931)
- Wedberg, Birger: "Konungens högsta domstol 1809-1844" (1940)
- Wehner, Otto: "Carl Johann und Bülow in den ersten Tagen nach der Schlacht bei Grossbeeren" (1892)
- Weibull, Jörgen: "Valet av Jean Baptiste Bernadotte till Sveriges tronföljare" (1977)
- Weibull, Martin (red): "Bref och handlingar rörande bondeupploppet i Skåne 1811" publ i Samlingar utgifna för de skånska landskapens historiska och arkeologiska förening del 4 (1876)
- Westling, Gottfrid: "Hufvuddragen af den svenska folkundervisningens historia" (1900)
- Wetenskaps-Academien: "Almanach För Skott-Året Efter Frälsarens Christi Födelse, 1820" (1820)
- Wetenskaps-Academien: "Almanach För Året Efter Frälsarens Christi Födelse, 1821" (1821)
- Wetterbergh, Carl Anton (Onkel Adam): "Fattigvården – Några reflexioner öfver dess tillämpning" (1847)
- Wickman, Johannes: "M:me de Staël och Sverige" (1911)
- Wickman, Mats: "En kunglig tragedi – en biografi om Gustaf IV Adolf" (2009)
- Wicksell, Knut: "Att uppfostra det svenska folket" (2001)
- Wicksell, Knut: "Stridsskrifter och samhällsekonomiska analyser" (1998)
- Wicksell, Knut: "Tronen, altaret, svärdet och pänningpåsen – Föredrag hållet i Folkets hus i Stockholm den 2 november 1908" (1909)
- Widerberg, Henriette: "En skådespelerskas minnen" (1924)

- Wiehr, Ernst: *"Napoleon och Bernadotte under höstfälttåget 1813"* (1895)
- Wieselgren, Harald: *"Lars Johan Hierta – Biografisk studie"* (1880)
- Wiklund, Marc: *"Avsatta – Fredrika och Gustaf IV Adolf: Ett familjeöde i Napoleontidens Europa"* (1998)
- Wilson, Robert Thomas: *"Narrative of events during the invasion of Russia by Napoleon Bonaparte"* (1860)
- Winegarten, Renee: *"Germaine de Staël and Benjamin Constant"* (2008)
- af Wingård, Johan Didrik: *"Minnen af händelser och förhållanden under en lång lifstid" del 2* (1846)
- Wollin, Nils Gustaf: *"Äggkoppar, äggställare och äggställ"* (1962)
- Wood, Dennis: *"Benjamin Constant"* (1993)
- Wrangel, Fredrik Ulrik: *"Från Jean Bernadotte's ungdom"* (1889)
- Wästberg, Per (red): *"Kungsträdgården"* (1986)
- Zamoyski, Adam: *"Rites of peace"* (2008)
- Åberg, Jan Olof: *"Bondeupproret i Klågerup: En folklifsbild från början af detta århundrade"* (1885)
- Åkerblom, Axel: *"Sverige och världskampen 1813"* (1913)
- Åkerblom, Fredrik: *"Pommerska bref – Anteckningar från en resa i f. d. svenska Pommern"* (1892)

PERSONGALLERI

En rysk spion, en finsk köpman, en svensk torparflicka, en tysk bagare, en schweizisk värdshusvärd, en fransk ballerina, en spansk diplomat, en italiensk violinist, en nederländsk jurist, en brittisk poet, en amerikansk president... och så Bellman, förstås! Vad har alla dessa gemensamt? De figurerar i denna bok, och är därför listade i persongalleriet nedan.

Kapitel och avsnitt i högra spalten (x-y) anger var personen identifieras i en fotnot i berättelsen. Detta inträffar oftast vid första omnämmandet av personen i fråga, men i några fall i slutet av personens medverkan i boken. Ibland anges en persons identitet i en fotnot mer än en gång i berättelsen, men detta är i så fall endast för att tydliggöra vem det är frågan om, exempelvis när flera personer bär samma efternamn, eller när särskild tydlighet är påkallad.

Persongalleriet omfattar 1678 individer.

A

Niels Aall (1769-1854), norsk godsägare och statsman	20-20
George Hamilton-Gordon "Lord Haddo" Aberdeen (1784-1860), brittisk statsman och diplomat	16-4
Anna Lovisa Holtz Abrahamsdotter (1811-1860)	5-4
Britta Stina Holtz Abrahamsdotter (1811-1818)	5-4
Lisa Catharina (Carin) Holtz Abrahamsdotter (1806-1891)	5-4
Sara Sophia Holtz Abrahamsdotter (1813-1841)	8-8
Carl August Abrahamsson (1821-1850?)	24-11
John Quincy Adams (1767-1848), amerikansk diplomat och statsman	22-3
Erik Reinhold Adelswärd (1778-1840), svensk militärofficer, hovman, ämbetsman och politiker	23-25
Jakob Adlerbeth (1785-1844), svensk fornforskare, skribent och ämbetsman	15-14
Carl Johan Adlercreutz (1757-1815), svensk militärofficer och statsman	1-5
Fredrik Thomas Adlercreutz (1793-1852), svensk militärofficer, ämbetsman och diplomat	4-13
Gustaf Magnus Adlercreutz (1775-1845), svensk militärofficer	6-13
Johan Henrik Adlercreutz (1800-1841), svensk militärofficer	22-13
Margareta Beata Adlercreutz (von Engeström) (1770-1855)	22-13
Carin Sophie Adlersparre (Leijonhufvud) (1823-1895), pionjär inom den svenska kvinnorörelsen	25-5
Carl August Adlersparre (1810-1862), svensk militärofficer, hovman, historiker och författare	21-6
Georg Adlersparre (1760-1835), svensk militärofficer, statsråd, ämbetsman och författare	2-3
Anders Eric Afzelius (1779-1850), svensk jurist och karikatyrtecknare	2-21
Carl Adolph Agardh (1785-1859), svensk biskop, matematiker, naturforskare och statsekonom	23-25
Marcus Vipsanius Agrippa (63 f Kr-12 f Kr), romersk fältherre, statsman och arkitekt	24-23
Gustaf Gunnar Ahlström (1906-1982), svensk litteraturhistoriker och dramatiker	23-23
Arvid Wolfgang Nathanael Ahnfelt (1845-1890), svensk historiker och publicist	2-21
Carl Fredrik Akrell (1779-1868), svensk militärofficer, kartograf och grafiker	8-4
Alexander den store (Alexander III) (356-323 f Kr), makedonsk kung	23-2
Dante Alighieri (1265-1321), italiensk författare, filosof och ämbetsman	8-8

Oscar Josef Alin (1846-1900), svensk historiker och statsvetare	2-21
Pierre-Michel Alix (1762-1817), fransk kopparstickare	2-17
Jens Mikael Alm (1973-), svensk historiker	23-2
Nils Wilhelm Almlöf (1799-1875), svensk skådespelare	24-2
Erik Abraham Almquist (1767-1830), svensk biskop och politiker	2-21
Helge Knut Hjalmar Almquist (1880-1944), svensk historiker, arkivarie och politiker	5-13
Carl Jonas Love (Lovis, Ludvig) Almqvist (1793-1866), svensk författare, lärare, präst och tonsättare	24-17
Sten Almqvist (1929-2012), svensk emigrantforskare och författare	25-11
Nils Almroth (1761-1832), svensk läkare och ämbetsman	23-2
Frans David Maximowitsch von Alopæus (1769-1831), rysk diplomat och spion	1-4
Magnus Maximilian von Alopæus (1748-1821), rysk diplomat	6-1
Charles Jean Marie Alquier (1752-1826), fransk diplomat	2-16
Friedrich Kurd von Alten (1822-1894), tysk hovman och arkeolog	25-17
Felix Ramón d'Alvarado (?-?), spansk diplomat	23-17
Ivan Feodor Aminoff (1797-1855), svensk militärofficer och hovman	23-4
Anakreon (ca 582-ca 485 f Kr), grekisk skald	8-4
Carl Henric Anckarsvärd (1782-1865), svensk militärofficer, godsägare och politiker	2-4
Michaël Anckarsvärd (Cosswa) (1742-1838), svensk militärofficer, ämbetsman och politiker	1-7
Michael Gustaf Anckarsvärd (1792-1878), svensk militärofficer, tecknare, litograf och ämbetsman	23-14
Johan August Anckarsvärd (1783-1874), svensk militärofficer	2-15
Johanna Andersdotter (1841-1922), svensk piga	25-9
Maja Lisa Andersdotter (1802-1832), svensk piga	23-6
Hans Christian Andersen (1805-1875), dansk författare	24-5
Anders Andersson (1790-1853), svensk dräng, arrendator och inspektör	3-10
Anders Paul Vilhelm Andersson (1909-1993), amerikansk-svensk lantbrukare, fastighetsägare, släktforskare och historisk krönikör (författarens farfar)	3-13
Axel Adrian Andersson (1882-1962), svensk-amerikansk industriarbetare och lantbrukare	25-22
Axel Roy Mikael Andersson (1910-1989), svensk lantbrukare och arbetare	25-22
Eric Andersson (1772-1871), svensk bonde och politiker (i riksdagen kallad "Andersson i Grindby")	2-5
Erik Andersson (1784-1847), svensk bonde och politiker ("Andersson i Skysta")	23-26
Gustaf Andersson (1812-1864), svensk skolman och urkundsutgivare	24-23
Johan August Andersson (1867-1951)	25-10
Johannes Andersson (1791-1842), svensk bonde och politiker	24-18
Lars Magnus Andersson (1832-1916), svensk dräng, timmerman och sågverksarbetare	25-10
Nils Andersson (1779-1853), svensk gästgivare	17-5
Petter Andersson (1777-1850)	23-26
Sigfrid Fabian Andersson (1879-1971), svensk-amerikansk lantbrukare	25-22
Sigfrid Fredrik Andgren (1892-1978), svensk historiker och skolman	2-21
Per Gudmund Andreen (1909-2001), svensk historiker	22-16
John av Plantagenet/ Angevin (1166-1216), engelsk kung	23-14
Christine Elisabeth Albertine von Anhalt-Bernburg (1746-1823), tysk furstinna	9-3
Friederike Auguste Sophie von Anhalt-Zerbst (1744-1827), tysk furstinna	9-3
Carl Anjou (1791-1849), svensk krögare	24-18
Carsten Tank Anker (1747-1824), norsk statsman	19-1
Peder Anker (1749-1824), norsk godsägare och statsman	22-25
Marie-Rose "Rosine" Anthoine de Saint-Joseph (1788-1864)	19-16
François Carlo Antommarchi (1780-1838), fransk läkare	2-16
Per (Peter) Arell (1756-1823), svensk ämbetsman och politiker	23-2
Christian Ditlev Adolph Arenfeldt (1758-1833), dansk-norsk militärofficer	23-9

Carl Christopher Arfwedson (1735-1826), svensk affärsman	3-9
Carl David Arfwedson (1806-1881), svensk affärsman och författare	25-8
Nils Arfwidsson (1802-1880), svensk journalist, översättare och ämbetsman	24-1
Gustaf Mauritz Armfelt (1757-1814), svensk militärofficer, diplomat, ämbetsman och teaterdirektör	1-4
Hedvig Ulrika Armfelt (De la Gardie) (1761-1832), svensk hovdam	4-1
Ernst Moritz Arndt (1769-1860), tysk författare, historiker och poet	22-13
Klas Pontus Arnoldson (1844-1916), svensk publicist, politiker och medgrundare till <i>Svenska freds- och skiljedomsföreningen</i>	21-9
Carl Fredric Arosenius (1778-1839), svensk affärsman, ämbetsman, politiker och lärare	4-7
Carl Fredric Aschling (1751-1820), svensk militärofficer och ämbetsman	22-19
Yadegar Asisi Namini (1955-), tysk konstnär, arkitekt och lärare	13-14
David Johan Aspelin (1780-1821), svensk präst, poet och biblioteksman	8-10
Per Daniel Amadeus Atterbom (1790-1855), svensk författare, filosof och estetiker	2-21
Daniel-François-Esprit Auber (1782-1871), fransk kompositör	23-26
Louis-Marie-Céleste d'Aumont (1762-1831), fransk militärofficer och politiker (även känd som <i>Duc de Piennes, sedermera Duc d'Aumont</i>)	4-17

B

Johann Sebastian Bach (1685-1750), tysk tonsättare och organist	15-6
Louis Adolphe Aimé Fourier de Bacourt (1801-1865), fransk diplomat	25-1
Friederike Dorothea Wilhelmine von Baden (1781-1826), svensk drottning (artistnamn Fredrika)	1-4
Friederike Karoline Wilhelmine von Baden (1776-1841), bayersk drottning	23-12
Friedrich Wilhelm Ludwig Leopold August von Baden (1857-1928)	25-17
Friedrich Wilhelm Ludwig von Baden (1826-1907)	25-17
Karl Friedrich von Baden (1728-1811), tysk furste	5-10
Sophie Marie Viktoria von Baden (1862-1930), svensk drottning	25-17
Catherine (Katia) Bagratiön (Skavronskaya) (1783-1857), rysk prinsessa, salongsvärd och societetsdam	21-8
George Bancroft (1800-1891), amerikansk historiker och statsman	14-8
Mikhail Bogdanovitj Barclay de Tolly (1761-1818), rysk militärofficer och politiker	6-10
Pehr Kjell (Käll) Christoffer (Kristoffer) Barnekow (1781-1875), svensk militärofficer och målare	8-4
Herman Batram (1764-1823), svensk ämbetsman och tidningsredaktör	4-7
Wolf Heinrich Friedrich Karl von Baudissin (1789-1878), dansk-tysk diplomat, författare och översättare	4-18
Jacob (John) Bauer (ca 1761-?), svensk kusk	2-15
Pierre Terrail de Bayard (ca 1476-1524), fransk medeltidsridhare och fältherre	15-14
Auguste Amalie Ludovika Georgia von Bayern (1788-1851)	23-12
Eugène Rose de Beauharnais (1781-1824), fransk militärofficer och statsman	2-17
Joséphine de Beauharnais (Marie Joséphe Rose Tascher de La Pagerie) (1763-1814), fransk kejsarinna	3-5
Frederik Julius Bech (1758-1822), dansk-norsk präst, upplysningsteolog och politiker	3-19
Gottfried Wilhelm Becker (1778-1854), tysk läkare, författare och översättare	15-15
Wilhelmine Karoline Ambros-Becker (Ambrosch, Ambrož) (1791-?), tysk pianist och sångerska ("Madame Becker")	19-1
Corfitz Ludvig Beck-Friis (1767-1834), svensk godsägare och hovman	3-10
Johann Beckmann (1739-1811), tysk vetenskapsman	3-21
Ludwig van Beethoven (1770-1827), tysk kompositör och pianist	3-6
Carl Michael Bellman (1740-1795), svensk skald	6-14
Konstantin Alexander Karl Wilhelm Christoph von Benckendorff (1781-1844), rysk militärofficer och politiker	6-11
Michael Ben-House Benedicks (1768-1845), tysk-svensk-judisk juvelerare, bankir och affärsman	3-9
Mårten Bengtsson (1784-1812), svensk dräng	3-25
Carl Stefan Bennet (1800-1878), svensk militärofficer, tecknare och konstnär	24-23

Levin August Gottlieb Theophil von Bennigsen (1745-1826), tysk-rysk militärofficer	12-1
Pierre Bertaud Benoni (1796-?), fransk skådespelare	23-12
William Bentinck (1764-1813), brittisk sjöofficer	4-12
Maria (Maja) Lisa (Elisabet) Berg (1774-1838?), svensk piga och servitris	22-20
Petter (Per) Johan Bergelin (1791-1839), svensk läkare	22-19
Erik Johan Bergenschöld (1785-1865), svensk ämbetsman	23-14
Amalia Elisabeth Berger (1836-1838)	24-12
Amalia Margaretha Berger (Frank) (1805-1853)	24-12
Carl Ludwig Heinrich Berger (1777-1839), tysk pianist, kompositör och pianolärare	4-16
Napoleon Berger (1812-1880), <i>se Anders Gustaf Öbom</i>	
Ambrosius Magnus Berghman (1754-1841), svensk militärofficer och politiker	2-9
Carl Abraham Bergman (1800-1889), svensk skolman och präst	24-19
Brynjulf Larsen Bergslien (1830-1898), norsk bildhuggare	25-20
Carin Margareta Bergström (Johansson) (1942-), svensk historiker och museiföreståndare	25-17
Bernhardine Eugénie Désirée Bernadotte (Clary) (1777-1860), svensk drottning	1-7
Carl Gustaf Folke Hubertus Bernadotte (1946-), svensk kung (artistnamn Carl XVI Gustaf)	3-21
Carl Ludvig Eugen Bernadotte (1826-1872), svensk kung (artistnamn Karl XV)	23-18
Frans Gustaf Oscar Bernadotte (1827-1852), svensk prins	23-18
Jean Baptiste Bernadotte (1763-1844), fransk militärofficer och svensk kung (artistnamn Carl XIV Johan)	1-4
Jean Bernadotte (1683-1760), fransk skräddare	9-13
Jean Bernadotte (1715-?)	9-13
Jean Bernadotte (1718-?)	9-13
Jean Bernadotte (1727-1787)	9-13
Jean de Bernadotte (1649-1698)	9-13
Jean Evangéliste Bernadotte (1754-1813), fransk jurist	9-13
Jean Henri Bernadotte (1711-1780), fransk jurist	9-13
Jeanne Bernadotte (1725-1743)	9-13
Joseph François Oscar Bernadotte (1799-1859), svensk kung (artistnamn Oscar I)	2-16
Lovisa Josefina Eugenia Bernadotte (1851-1926), dansk drottning	25-11
Madeleine Thérèse Amélie Josephine Bernadotte (1982-)	24-24
Nikolaus August Bernadotte (1831-1873)	23-26
Oscar Fredrik Bernadotte (1829-1907), svensk kung (artistnamn Oscar II)	18-9
Oscar Gustaf Adolf Bernadotte (1858-1950), svensk kung (artistnamn Gustaf V)	13-3
Silvia Renate Bernadotte (Sommerlath) (1943-), svensk drottning	EPI-5
Victoria Ingrid Alice Désirée Bernadotte (1977-)	22-26
Folke Bernadotte af Wisborg (1895-1948), svensk militärofficer och diplomat	EPI-6
Christian Günther von Bernstorff (1769-1835), dansk statsman och diplomat	5-8
Louis-Alexandre Berthier (1753-1815), fransk militärofficer och ämbetsman	1-4
Franz Adolf Berwald (1796-1868), svensk tonsättare	15-14
Johan Fredrik Berwald (1787-1861), svensk violinist, dirigent och tonsättare	23-24
Jöns Jacob Berzelius (1779-1848), svensk kemist och naturforskare	2-14
George Johan De Besche (1754-1814), svensk militärofficer och hovman	22-27
Bernhard von Beskow (1796-1868), svensk hovman, författare och publicist	1-4
Louise Friederike von Bethmann (Boode) (1792-1869), holländsk-tysk societetsdam	16-7
Sven Peter Bexell (1775-1864), svensk präst och historiker	24-20
Nils Fredrik Biberg (1776-1827), svensk lärare och filosof	22-3
John Charles Bigam (1840-1929), brittisk jurist och politiker	25-22
Louis Pierre Édouard Bignon (1771-1841), fransk diplomat och historiker	3-14
Knut Reinhold Bildt (1751-1818), svensk diplomat	5-8

Johan Peter af Billbergh (1776-1850), svensk ämbetsman	20-6
Christian Høyer Bille (1799-1853), dansk diplomat	25-3
Pehr af Bjerkén (1765-1818), svensk läkare	22-13
Gustafva Catharina Björklund (Löwenhielm) (1794-1862), svensk restaurangägare och kokboksförfattare	23-18
Johan Björkman (1749-1824), svensk präst	23-23
Johan Björkman (1782-1870), svensk präst	23-23
Johan Gustaf Björlin (1845-1922), svensk militärofficer, militärhistoriker, författare och politiker	1-5
Carl Adam Björling (1758-1819), svensk ämbetsman	3-10
Magnus Fredrik Ferdinand Björnstjerna (1779-1847), svensk militärofficer och diplomat	3-13
Pierre Louis Jean Casimir de Blacas d'Aulps (1771-1839), fransk hovman, statsman, diplomat och antikvitetsamlare	17-7
August Theodor Blanche (1811-1868), svensk författare, dramatiker, journalist, publicist och politiker	23-10
Antoine Henry Gaspard de Blay (1772-1849), fransk militärofficer	14-6
Conrad Christian von Blixen-Finecke (1745-1819), svensk militärofficer och godsägare	3-10
Fredrik Blom (1781-1853), svensk militärofficer, arkitekt och ämbetsman	19-21
Carl Axel Blomcreutz (1854-1903)	25-8
Otto von Blomé (1770-1849), dansk militärofficer och diplomat	4-14
Benjamin Bloomfield (1768-1846), brittisk militärofficer, politiker och diplomat	23-17
John Arthur Douglas Bloomfield (1802-1879), brittisk diplomat	24-15
Gebhard Leberecht von Blücher (von Wahlstatt) (1742-1819), tysk militärofficer ("marskalk Vorwärts")	5-7
Stig Boberg (1920-1997), svensk historiker och biblioteksman	3-3
Ernst Ludwig Carl Mordian "Bodo" von Bodenhausen (1785-1854), tysk militärofficer, hovman och diplomat	21-8
Nikolai Andrejevitsch Bodisco (1756-1815), rysk sjöofficer	1-6
Simon Johannes Boëthius (1850-1924), svensk historiker och politiker	EPI-3
Richard Bogue (1782-1813), brittisk militärofficer	13-7
Petrus Joachim Bohnsack (1763-1812), svensk köpman, diplomat och språklärare	2-20
Johan Emanuel Bohnstedt (1844-1926), svensk journalist, författare och historiker	18-12
Anna Maria Boije af Gennäs (Wennerstedt) (1785-1820)	22-15
Gustaf Reinhold Boije af Gennäs (1769-1836), svensk militärofficer	5-12
Johan Ludvig Johansson Boije (Boye) af Gennäs (1768-1841), svensk jurist och politiker	22-15
Pehr Gustaf Boivie (1780-1860), svensk skolman	6-7
Carl-August Bolander (1888-1969), svensk författare och litteraturkritiker	25-25
Gunnar Bolstad (1960-), norsk historiker	23-9
Ludwig Philipp von Bombelles (1780-1843), österrikisk diplomat	16-12
Charlotte Napoléone Bonaparte (1802-1839)	23-19
Jérôme Napoléon Bonaparte (Girolamo Buonaparte) (1784-1860), fransk militärofficer, ämbetsman och politiker	3-9
Joseph Bonaparte (Giuseppe Nabulion di Buonaparte) (1768-1844), neapelsk och spansk kung, fransk statsman och diplomat	19-19
Louis Bonaparte (Luigi Buonaparte) (1778-1846), fransk militärofficer och ämbetsman	20-3
Marie Julie Clary Bonaparte (Clary) (1771-1845), spansk och neapolitansk drottning	2-17
Napoléon Bonaparte (Napoleone Buonaparte) (1769-1821), fransk kejsare (artistnamn Napoleon I)	1-4
Napoléon François Joseph Charles Bonaparte (1811-1832), österrikisk militärofficer ("kungen av Rom")	3-7
Carl Göran (Jöran) Bonde (1757-1840), svensk hovman	23-2
Clara Christina Eleonora Bonde af Björnö (Rålab) (1806-1899), svensk hovfröken	23-23
Charles-François de Bonnay (1750-1825), fransk militärofficer, diplomat och politiker	22-10
Carl Gabriel von Bonsdorff (1862-1951), finsk historiker	3-3
Carlos Antonio Pascual Francisco Javier Juan Nepomuceno José Januarío Serafín Diego de Borbón (1748-1819), spansk kung (artistnamn Carlos IV)	24-10

Anders Erik Borg (1968-), svensk ekonom och politiker	1-6
Fredrik Theodor Borg (1824-1895), svensk tidningsman och politiker	25-19
Pär Aron Borg (1776-1839), svensk blind- och dövstumpedagog	24-19
Olof Borup (1747-1819), svensk präst	3-10
Erik Gustaf Bernhard Boström (1842-1907), svensk politiker och godsägare	25-20
François-Marie-Michel de Bouillé du Chariol (1779-1853), fransk militärofficer och ämbetsman	16-10
Louis-Joseph-Amour de Bouillé du Chariol (1769-1850), fransk militärofficer och författare	16-10
Charles-Philippe de Bourbon (1757-1836), fransk kung (artistnamn Charles/Karl X)	6-7
Henri de Bourbon (de Navarre) (1553-1610), fransk kung (artistnamn Henri/Henrik IV)	15-11
Louis de Bourbon (1638-1715), fransk regent (artistnamn Louis/Ludvig XIV; "solkungen")	13-1
Louis de Bourbon (1710-1774), fransk kung (artistnamn Louis/Ludvig XV)	6-11
Louis Stanislas Xavier de Bourbon (1755-1824), fransk kung (artistnamn Louis/Ludvig XVIII)	4-17
Louis-Auguste de Bourbon (1754-1793), fransk kung (artistnamn Louis XVI)	2-16
Louis Joseph de Bourbon-Condé (1736-1818), fransk prins	16-10
Louis Antoine Fauvelet de Bourienne (1769-1834), fransk ämbetsman och diplomat	19-16
Edmund Bourke (1761-1821), dansk diplomat	17-9
Ludwig Leopold Gottlieb Hermann von Boyen (1771-1848), tysk militärofficer och politiker	6-10
Aurora Wilhelmina Brahe (Koskull) (1778-1852), svensk hovfröken och salongsvärdinna	22-23
Magnus Brahe (1790-1844), svensk militärofficer och hovman	4-12
Magnus Fredrik Brahe (1756-1826), svensk militärofficer, godsägare och politiker	2-10
Anna Elisabeth Luise von Brandenburg-Schwedt (1738-1820), preussisk prinsessa	6-12
Uno Ottomar Brander (1888-1927), svensk skådespelare, regissör och författare	3-3
Karl Hjalmar Branting (1860-1925), svensk politiker och tidningsman	25-20
Johanna Fredrica Brasch (Pihlgren) (1776-1825)	23-7
Peter Lennart Bratt (1944-), svensk journalist	19-14
Eugen Berthold Friedrich Brecht (1898-1956), tysk dramatiker, poet och regissör	19-21
Salomon Brelin (1755-1830), svensk sjöofficer och hovman	2-4
Fredrika Bremer (1801-1865), svensk författare, kvinnorrättskämpe och filantrop	24-7
Carl Gustaf von Brinkman (1764-1847), svensk diplomat, författare och poet	2-21
Gustaf Anton af Brinkman (1760-1822), svensk ämbetsman och politiker	4-7
Ludvig Frederik Brock (1774-1853), dansk-norsk militärofficer	20-21
Jonas Brogren (1780-1859), svensk militärofficer, ämbetsman och affärsman	4-16
Anders Brolin (1765-1826), svensk kabinettskurir	2-15
Carl Ulrik Broocman (1783-1812), svensk skolman och pedagog	24-19
Thure Petter Brorström (1768-1855), svensk präst	3-10
Isac Brun (1786-1862), svensk kavallerist och kyrkvård	24-22
Abraham Constantin Brunckrona (1784-1864), svensk sjöofficer	5-11
Gustaf Adolf Brunckrona (1778-1855), svensk jurist, ämbetsman och diplomat	5-11
Nils Abraham Brunckrona (Rabenius, Rabbe) (1763-1846), svensk sjöofficer, sjömätare och lots	5-11
Sabina Charlotta von Brunnow (von Bruce) (1799-1874)	22-26
Magnus Christian Brunnström (1788-1862), svensk militärofficer	19-19
Didrik Reinhold von Brunow (1783-1820), svensk militärofficer	8-4
Lars Brynolf (Mårtensson, Månsson) (1828-1904), svensk arbetare	25-10
Axel Georg Bräkenhielm (1811-1848), svensk jurist och hovman	24-18
Pehr Brändström (1771-1833), svensk militärofficer	5-6
Ferdinand von Bubna und Littitz (1768-1825), österrisk militärofficer	13-11
Peder Olivarius Bugge (1764-1849), norsk biskop och politiker	22-14
John Bunyan (1628-1688), brittisk väckelsepredikant och författare	24-9
Anders Niilo Erik Burman (1971-), svensk lärare	24-17

Fale Eriksson Burman (1803-1876), svensk handelsman, egendomsägare och politiker	23-26
Johan Jacob Burman (1771-1824), svensk militärofficer och lantmätare	22-13
Friedrich Wilhelm von Buxhoevden (1750-1811), rysk militärofficer och ämbetsman	1-8
Pauline Juliane von Bülow (von Auer) (1790-1842)	9-12
Friedrich Wilhelm Bülow von Dennewitz (1755-1816), preussisk militärofficer och kompositör	6-12
Johan Niclas Byström (1783-1848), svensk skulptör	18-12
Carl Axel Ludvig von Bönnen (1760-1829), svensk-tysk hovman	23-12
Carl Fredrik von Bönnen (1777-1840), svensk militärofficer	23-12
Johan Abraham Börtzell (1763-1850), svensk ämbetsman och politiker	3-15
Lars Fredric Carl Wilhelm Böttiger (1807-1878), svensk språkforskare, poet och estetiker	24-23

C

Auguste-Honoré-Michel Sabatier de Cabre (1785-1849), fransk diplomat	3-6
Gaius Julius Caesar (100-44 f Kr), romersk militärofficer och statsman	19-4
Jonas Gustaf af Callerholm (1772-1831), svensk militärofficer	3-16
Louis Marie de Camps (1767-1844), fransk-svensk militärofficer och hovman	2-17
Jean-Baptiste Honoré Raymond Capefigue (1801-1872), fransk historiker och journalist	4-17
Luigi Caramati (Caramanti, Caramatti) (?-?), italiensk cirkusdirektör	23-10
Carl Friedrich von Cardell (1764-1821), svensk militärofficer	7-7
Marie-Antoine (Antonin) Carême (1784-1833), fransk kock	22-14
André Isidore Carey (1799-1867), fransk balettdansare	22-22
Christopher Carlander (1759-1848), svensk läkare	23-2
Carl Wilhelm Carlberg (1761-1822), svensk jurist och ämbetsman	23-3
Carl Johan Edvard Carlheim-Gyllensköld (1768-1819), svensk sjöofficer, diplomat och akvarellkonstnär	4-18
Nils Vilhelm Gunnar Carlquist (1889-1963), svensk historiker och biblioteksman	4-3
Carl Fredrik Ernst Carlson (1854-1909), svensk skolman, politiker och historiker	21-8
Carl Einar Theodor Carlsson (1892-1982), svensk historiker	3-7
Erik Carlsson (1788-1872), svensk bonde, kyrkvård och politiker	23-26
John Tore Ingemar Carlsson (1932-), svensk historiker och arkivarie	3-18
Lovisa Elisabeth Carlsson (1824-1878), svensk lärare	23-18
Olof Carlsson (1770-1837), svensk politiker och salpeterentreprenör	23-26
Sten Carl Oscar Carlsson (1917-1989), svensk historiker	1-8
Olof Carlström (1766-1825), svensk juvelerare	2-7
Lazare Nicolas Marguerite Carnot (1753-1823), fransk matematiker, fysiker, militärofficer och politiker	19-15
Justina Kristina Casagli (Wässelius) (1794-1841), svensk skådespelerska och operasångerska (sopran)	22-22
Carl Gustaf Cassel (Wiberg) (1783-1866), svensk ämbetsman, lagman och psalmförfattare	24-18
Peter (Per) Cassel (1790-1857), svensk bonde, entreprenör, byggmästare och emigrantpionjär	25-11
Jakob Castensson (1784-1808), svensk dräng och lantvärn	2-1
Robert Stewart Castlereagh (1769-1822), brittisk statsman	4-2
William Schaw Cathcart (1755-1843), brittisk militärofficer och diplomat	4-12
Wilson Robert Cato (1834-1905), brittisk sjökaptan	25-11
Armand Augustin Louis de Caulaincourt (1773-1827), fransk militärofficer, statsman, diplomat och hovman	10-6
Francisco de Paula de Cea Bermúdez y Buzo (1779-1850), spansk diplomat och politiker	4-14
Nicolae Ceaurescu (1918-1989), rumänsk diktator	22-17
Germund Ludvig Cederhielm (1755-1841), svensk diplomat och hovman	4-15
Axel Fredrik Cederholm (1780-1828), svensk skådespelare, operasångare (tenor) och konstnär	23-10
Pehr Gustaf Cederschiöld (1782-1848), svensk svensk läkare och politisk skriftställare	24-19
Ebba Emanuela Cederström (1847-1916)	22-26
Gustaf Albrecht Bror Cederström (1780-1877), svensk militärofficer, godsägare, hovman och politiker	16-13

Jacob Cederström (1782-1857), svensk militärofficer, politiker och ämbetsman	2-3
Olof Rudolf Cederström (1764-1833), svensk sjöofficer, ämbetsman och politiker	6-5
Polychron Napoleon Maximilian Cederström (1843-1880)	22-26
Giuseppe Ceracchi (1751-1801), italiensk skulptör	2-22
Jean-Baptiste Marie Frédéric de Chabannes (1770-1835), fransk militärofficer och politiker	19-11
Jean-Baptiste Nompère de Champagny (1756-1834), fransk militärofficer och politiker	2-21
Fredrik Henrik af Chapman (1721-1808), svensk skeppsbyggare	5-6
François-René de Chateaubriand (1768-1848), fransk författare, politiker, diplomat och historiker	19-17
Barnaba Niccolò Maria Luigi Chiaromonti (1742-1823), påve (artistnamn Pius VII)	19-19
Chilon av Sparta (ca 650-550 f Kr), grekisk filosof	25-15
Jan Christensen (1950-), svensk historiker	24-18
Karl-Ewert Christenson (1888-1965), svensk sångtextförfattare, sångare och skådespelare	25-23
Wilhelm Frimann Koren Christie (1778-1849), norsk jurist, politiker och ämbetsman	21-5
Anders Chydenius (1729-1803), finsk präst, läkare, nationalekonom och politiker	3-9
Marcus Tullius Cicero (106-43 f Kr), romersk statsman, jurist, författare och orator	23-12
Johan Fredrik Claesson (1792-1820), svensk kronolänsman och inspektör	3-10
Peter Clässon (1794-1881), svensk bonde	24-18
Richard Le Poer Trench of Clancarty (Heusden) (1767-1837), irländsk-brittisk politiker och diplomat	19-11
Henri-Jacques-Guillaume Clarke (1765-1818), fransk militärofficer och politiker	19-9
Isak Gustaf Clason (1856-1930), svensk arkitekt	25-15
Samuel Clason (1867-1925), svensk historiker och politiker	1-5
Hervey Milton Cleckley (1903-1984), amerikansk psykiater	24-24
Anne-Louis Antoine Clouet (1781-1862), fransk militärofficer	8-11
John Peter Collett (1953-), norsk historiker	17-9
Jonas Collett (1772-1851), norsk ämbetsman och politiker	20-20
Jonas (Johan) Erland Colliander (1796-1877), svensk soldat	18-10
William Congreve (1772-1828), brittisk soldat, publicist och uppfinnare	11-1
Henri-Benjamin Constant de Rebecque (1767-1830), schweizisk-fransk författare, statsteoretiker och politiker	16-8
James Cook (1728-1779), brittisk sjöofficer, upptäcktsresande och kartograf	23-10
Henry Frederick Cooke (1783-1837), brittisk militärofficer och politiker	5-8
Pierre Corneille (1606-1684), fransk dramatiker	22-10
Fritz Corsing (1888-1959), tysk jurist och författare	15-11
Hernán Cortés de Monroy y Pizarro Altamirano (1485-1547), spansk erövrare som bl a orsakade Aztekimperiets fall	13-15
François Couperin (1668-1733), fransk kompositör	24-9
Carl Abraham Johansson Cramér (1779-1828), svensk ämbetsman och lagman	1-6
Oliver Cromwell (1599-1658), brittisk militär och statsman som revolterade mot monarkin	2-10
Carl Johan Didrik Ulrik Croneborg (1796-1844), svensk tjänsteman, diplomat och hovman	23-24
Carl Detlof Cronhielm af Flosta (1781-1844), svensk militärofficer	18-12
Otto August Cronhjelm af Hakunge (1800-1834), svensk politiker	24-19
Bernhard August Cronholm (1813-1871), svensk kemist, tidningsman och boktryckare	25-8
Carl Olof Cronstedt (1756-1820), svensk militärofficer	1-5
Fredrik Adolf Ulrik Cronstedt (1744-1829), svensk ämbetsman och konstnär	2-7
Hedvig "Hedda" Charlotta Cronstedt (1795-1868), rysk hovdam	1-5
Frans Petersson Kruse Crusebjörn (1605-1654), svensk ämbetsman	4-21
Magnus Jacob Crusenstolpe (1795-1865), svensk jurist, författare, historiker, publicist och politiker	2-3
Heinrich Cuno (1773-1829), tysk dramatiker	6-7
Fredrik Cygnæus (1807-1881), finsk historiker, konstkritiker, skald och konstsamlare	22-13
Hans Jacob von Czernickow (1749-1830), dansk militärofficer	17-8

D

Louis Albert Guislain Bacler d'Albe (1761-1824), fransk militärofficer och kartograf	10-6
Abraham Konstantin Mouradgea d'Ohsson (1779-1851), svensk diplomat och historiker	20-18
Sophie Marguélite Daguin (1801-1881), fransk-svensk ballerina	22-22
Carl Adolph Dahl (1769-1819), norsk ämbetsman	20-11
Carl Sigurd Dahlbäck (1866-1932), svensk jurist, etnolog och författare	6-2
Carl Adolf Dahlgren (1779-1844), svensk läkare	2-2
Wilhelm Fredric Achates Dalman (1801-1881), svensk publicist och politiker	24-18
Anders (Andreas) Danielsson (1784-1839), svensk lantbrukare och riksdagsledamot	23-3
herr Darbois (?-?), tysk hovman	5-10
Fritz Ludvig von Dardel (1817-1901), svensk militärofficer, ämbetsman och konstnär	24-5
Louis-Nicolas Davout (d'Avout) (1770-1823), fransk militärofficer	2-16
Louis Gerard De Geer af Finspång (1818-1896), svensk politiker och ämbetsman	25-9
Jacob Gustaf De la Gardie (1768-1842), svensk militärofficer, politiker och ämbetsman	1-4
Kristina Amalia Hedvig Adelaide De la Gardie (Sparre af Söfdeborg) (1778-1811)	22-8
Denis Decrès (1761-1820), fransk militärofficer och minister	19-16
Salomon van Dedel (1775-1846), nederländsk diplomat	23-10
Maria Margreta Defaire (de Faire) (1813-1862), svensk piga	24-15
Sigismond Jean Baptiste (Salomon) Dehn (1774-1837), tysk-judisk bankir, hemlig agent, fordringsindrivare och egendomsförvaltare (åt Jean Baptiste Bernadotte privat)	6-3
Peter Vogelius Deinboll (1783-1874), dansk-norsk präst, naturforskare och politiker	23-9
Ronald Frederick Delderfield (1912-1972), brittisk författare, dramatiker och historiker	8-7
Antoine Guillaume Delmas (1766-1813), fransk militärofficer	15-12
Jøns Christopher Delphin (1760-1828), dansk-norsk affärsman	23-21
Nicolai Ivanovitj Demidov (1773-1833), rysk militärofficer	1-8
Nikolaj Nikitij Demidov (1773-1828), rysk militärofficer och industriman	4-12
Magnus von Dernath (1765-1848), dansk diplomat	2-17
Hyacinthe d'Obigny de Ferrière Derval (1801-1885), fransk skådespelare	24-2
Auguste Félix Désaugiers (1770-1836), fransk diplomat	2-21
Anne Constance Antoinette Deschanel (1806-?), fransk skådespelerska	23-12
fru Henry Devin (?-?), skådespelerska och sångerska (vid franska teatern i St Petersburg)	4-16
Erik Wilhelm Djurström (1787-1841), svensk skådespelare, teaterdirektör och översättare	15-14
Sergei Nikolajevitj Dolgoruki (1770-1829), rysk militärofficer och diplomat	5-1
Wilhelm Albrecht Dorchimont (1783-1861), svensk militärofficer och ämbetsman	18-4
Frederick Dossor (1835-1907), brittisk sjökapten	25-11
Daniel Dow (1860-1931), irländsk-brittisk sjökapten ("Fairweather Dow")	25-22
Paul Dresser (Johann Paul Dreiser Jr) (1857-1906), amerikansk sångare, låtskrivare, skådespelare och musikhörläggare	25-23
Louis-François-Philippe Drouet (1792-1873), fransk flöjtist och kompositör	23-10
Jean Baptiste Édouard Louis Camille Du Puy (1770-1822), schweizisk-dansk-svensk kapellmästare, operasångare, tonsättare och skådespelare	22-22
Simon Camille Dufresse (1762-1833), fransk militärofficer	6-10
Charles François Dulauloy de Randon (1761-1832), fransk militärofficer	14-6
Charles-François du Périer Dumouriez (1739-1823), fransk militärofficer och politiker	16-8
Baptiste Petit (Marie-Adélaïde Duport) (?-1834?), fransk ballerina	4-16
Géraud Christophe Michel Duroc (1772-1813), fransk militärofficer	2-22
Johan Duse (1778-1811), svensk kronolänsman	1-6
Anne-Honoré-Joseph Duveyrier (1787-1865), fransk dramatiker (pseudonym Mélesville)	24-11
Anders Gustaf von Düben (1785-1846)	24-1

Carl Joakim von Düben (1783-1834), svensk militärofficer	20-9
Antoon van Dyck (1599-1641), flamländsk konstnär	19-18
Carl Fredrik Dücker (1800-1889), svensk militärofficer och godsägare	25-8
Bob Dylan (Robert Allen Zimmerman) (1941-), amerikansk musiker och författare	EPI-5
Ernst Georg Wilhelm von Döbeln (1789-1813), svensk militärofficer och hovman	6-1
Georg Carl von Döbeln (1758-1820), svensk militärofficer	1-8

E

Christian Eberstein (1738-1816), svensk affärsman och donator	23-11
Jean Baptiste Eblé (1758-1812), fransk militärofficer	2-21
Elias von Eckstedt (1766-1814), svensk ämbetsman	20-13
Abraham Niclas Edelcrantz (Clewberg) (1754-1821), svensk politiker, ämbetsman, skald, tekniker och lantbrukspionjär	3-21
Daniel Edelcreutz (1761-1828), svensk ämbetsman	2-3
Isak Edelcrona (Askegren) (1749-1841), svensk jurist och ämbetsman	23-3
Nils Edén (1871-1945), svensk historiker, ämbetsman och politiker	20-5
Eric af Edholm (1777-1856), svensk läkare	23-2
Carl Ulrik Egge (1769-1827), svensk ämbetsman och politiker	4-8
Casper Wilhelm Michaël Ehrenborgh (1786-1844), svensk ämbetsman	23-5
Clas Adam Ehrengranat (1781-1842), svensk hovstallmästare, hippolog och riksdagsledamot	3-21
Maria Aurora Ehrengranat (Uggla) (1747-1826), svensk hovdam	7-4
Fredrik Wilhelm von Ehrenheim (1753-1828), svensk ämbetsman och diplomat	1-4
Johann Eberhard Ludwig Ehrenreich (1723-1803), tysk-svensk keramik och tandläkare	3-21
Johan Albrecht (Albrekt, Albert) Ehrenström (1762-1847), finsk ämbetsman, stadsplanerare och memoarförfattare	2-13
Mariana "Marianne" Maximiliana Christiana Carolina Lovisa Ehrenström (Pollet) (1773-1867), svensk hovdam, skolföreståndarinna och kulturpersonlighet	2-13
Nils Fredrik Ehrenström (1756-1816), svensk militärofficer, ämbetsman och politiker	3-7
Peter Ehrenzeller (1798-1847), schweizisk präst och ämbetsman	24-9
Nils Axel Mattias Ekedahl (1967-), svensk litteraturvetare	8-10
Daniel Georg Ekendahl (1780-1857), svensk-tysk författare	2-6
Fritz Carl Johan von Ekensteen (1790-1868), svensk militärofficer och lantbrukare	15-14
Gustaf Adolph Eklund (?-1838), svensk förrådsdräng och demonstrant för medborgerliga rättigheter	24-11
Lars Peter Ekman (1781-1844), svensk läkare	22-27
Axel Abraham af Ekstedt (1766-1834), svensk militärofficer	2-22
Johan (Johannes) Israel af Ekström (1773-1831), svensk läkare	23-2
Vollrath Elis Ekström (1818-1892), svensk tjänsteman	25-17
Carl Johan Ekströmer (1793-1860), svensk läkare och politiker	24-23
Claes-Gösta Elfsberg (1948-), svensk journalist	EPI-5
Gustaf Elgström (1786-1852), svensk läkare	23-2
Dan Tore Eliasson (1961-), svensk jurist och ämbetsman	23-23
Sophie Elkan (Salomon) (1853-1921), svensk författare och översättare	24-9
Bo Fredrik Enander (1904-1960), svensk historiker, författare och journalist	22-13
Karl Wilhelm Adolph von Ende (1776-?), tysk hovman	5-10
Hermann Friedrich Christian von Engelbrechten (1765-1818), svensk militärofficer	6-13
Ludvig Gustaf Adolf von Engelbrechten (1776-1825), svensk militärofficer	3-23
Johan Henric Engelhardt (1759-1832), svensk läkare, lärare och präst	2-14
Gustaf Stanislaus (Gustaw Stanisław) von Engeström (1791-1850), svensk-preussisk-rysk militärofficer	23-14
Lars von Engeström (1751-1826), svensk diplomat och politiker	2-10

Rozalia Katarzyna von Engeström (Dryja-Chłapowska) (1771-1851), polsk-svensk societetsdam	4-1
Ernst Tomas Englund (1946-), svensk lärare	24-19
Albert Laurentius Johannes Engström (1869-1940), var en svensk tecknare, målare och författare	23-1
Carl Carlsson Enhörning (1745-1821), svensk gravör	8-1
Adolphe Philippe d'Ennery (1811-1899), fransk författare och dramatiker	25-8
Albrecht Ephraim Enning (1778-1827), svensk militärofficer	3-13
Karin Märta Elisabeth Enström (1966-), svensk militärofficer och politiker	1-6
Gustaf Ericsson (1780-1813), svensk militärofficer	8-7
Sara-Maja Eriksdotter (1815-?)	4-21
Anders Eriksson (1773-1831), svensk präst	3-10
Maria Charlotta Eriksson (1794-1862), svensk skådespelerska	23-18
Tage Fritjof Erlander (1901-1985), svensk politiker	22-11
Stina (Christina) Ersdotter (1754-1809)	8-3
Isak Ersson (1747-1813)	8-3
Fredrik Ulric von Essen (1788-1855), svensk militärofficer och godsägare	4-13
Hans Henric von Essen (1755-1824), svensk militärofficer, hovman, ämbetsman och politiker	2-17
Anton Casper von Essen af Zellie (1738-1810), svensk militärofficer	1-7
Johannes von Ewald (1777-1858), tysk-dansk militärofficer	17-8
F	
Jens Schou Fabricius (1758-1841), norsk militärofficer och politiker	19-20
Adam Fahlman (1767-1845), svensk ämbetsman	2-24
Lee Falk (Leon Harrison Gross) (1911-1999), amerikansk serietecknare, teaterdirektör och dramatiker	22-25
Anders Sehested Falkenskjold (1781-1841), dansk militärofficer	18-2
Arthur Farquhar (1772-1837), brittisk sjöofficer	17-10
Thomas Fasting (1769-1841), norsk sjöofficer och politiker	20-7
Wilhelm Faxe (1767-1854), svensk biskop	3-12
David Faye (1770-1835), norsk ämbetsman	20-11
Fredrik August Fehr (1849-1895), svensk teolog och präst	25-17
Alessandro Ferlendis (1783-ca 1833), italiensk oboist och kompositör	4-16
Camilla (Giovanna/Giovannina) Ferlendis (Barberi) (ca 1778-?), italiensk sångerska	4-16
Auguste Ferron de la Ferronnays (1777-1842), fransk militärofficer, diplomat och politiker	4-17
Hans Axel von Fersen (1755-1810), svensk militärofficer, hovman och diplomat	2-4
Johan Feuk (1889-1977), svensk författare och skolman	15-14
Giuseppe Marco Fieschi (Joseph Gérard Fieschi, Joseph Marco Fieschi) (1790-1836), fransk militärofficer	24-6
Melcior (Melker) Fineman (1788-1833), svensk militärofficer	8-2
Konstantin Ivanovich Fischer (1805-1880), rysk ämbetsman	24-15
Nils Johan Fischerström (1781-1858), svensk sjöofficer	20-7
Margit Fjellman (1906-1984), svensk journalist och författare	25-17
Anna Ebba Flach (Aminoff) (1794-1860)	22-26
Carl August Fleischer (1936-), norsk jurist	21-7
Claes Adolph Fleming (1771-1831), svensk hovman, diplomat och politiker	6-7
Martin Richard Flor (1772-1820), norsk skolman, ekonom och naturhistoriker	24-19
Pierre Poumeau Flor (1775-1848), norsk militärofficer, publicist och politiker	23-9
Arvid Henrik Florman (1761-1840), svensk läkare	2-14
Marie-Anne Elisabeth "Élise" de la Flotte (Reboul) (ca 1778-1815), fransk sällskapsdam	3-5
Paul Fulcran Flottes (1770-1800), fransk handelsman	3-5
Alexander Jacob Borisovich von Fock (1763-1825), rysk militärofficer	4-12
Joséphine Fodor-Mainvielle (1789-1870), fransk sopran	4-16

Bengt Erland Fogelberg (1786-1854), svensk skulptör	25-3
Per Johan Fogelberg (1813-1844), svensk arbetare	25-3
Gustaf Folcker (1782-1865), svensk silver- och guldsmed	23-24
Jean de La Fontaine (1621-1695), fransk poet och fabelförfattare	10-7
Carl Gustaf af Forsell (1783-1848), svensk militärofficer, kartograf, statistiker och publicist	2-14
Einar Olof Forsberg (1895-1979), svensk historiker och lärare	2-10
Hans Ludvig Forssell (1843-1901), svensk historiker, skriftställare, politiker och ämbetsman	5-16
Nils Forvass (Johansson) (1789-1870), svensk torpare, dräng och soldat	25-12
Augustus John Foster (1780-1848), brittisk diplomat och politiker	20-2
Joseph Fouché (1759-1820), fransk politiker och ämbetsman	2-16
Joseph Antoine Ennemond Fournier (1761-1824), fransk diplomat, affärsman och mångsysslare	2-16
Madeleine Adélaïde Elisabeth Fournier (de la Noüe) (1779-1851)	2-20
Frederick Franks (Jacob Otto Natt och Dag) (1794-1865), svensk-amerikansk militärofficer, konstnär och museiföreståndare	22-18
Hjalmar Franson-Höggqvist (1839-1874), svensk postiljon och lastupplysningsman	24-15
Pierre André François de Franzenberg (1758?-1846), fransk läkare, tjänsteman och hovman	19-9
Johan Gotthard Fredholm (1795-1855), svensk jurist	24-12
Sigmund Freud (1856-1939), österrikisk neurolog	20-17
Rudolf von Friederich (1855-1922), tysk militärofficer och militärhistoriker	6-10
Rune Bertil Einar Frode (1921-1996), svensk frisör, bygdehistoriker och författare	20-15
Anders Fryxell (1795-1881), svensk skolman, historiker och präst	24-19
Johan Magnusson Fryxell (1791-1847), svensk militärofficer och lärare	22-15
Tore Lennart Frängsmyr (1938-2017), svensk historiker	18-9
Johan Peter Fröberg (1782-1826), svensk präst och politiker	24-19
Gustaf Hugo Fröding (1842-1930), svensk militärofficer och kulturhistoriker	2-20
David Fredrik Frölich (1788-1862), svensk skriftställare och politiker	25-9
Samuel Frölich (1771-1821), svensk läkare	23-2
Kristina Elisabet "Elise" Frösslind (Lindström) (1793-1861), svensk operasångerska och skådespelerska	23-14
Johan (Johannes) Wilhelm Fuhrström (1792-1850), svensk styrman	3-20
Fredrik Adolf Ulrik Funck (1746-1814), svensk militärofficer	2-21
Ulrika Helena Funck (1751-1833)	22-15
Nils Göran Funcke (1953-), svensk journalist, författare och debattör	EPI-5
Olof Immanuel Fåhræus (1796-1884), svensk ämbetsman, politiker och entomolog	24-10

G

Télémaque Gabrie (1801?-?), fransk balettdansare	22-22
Erik Gadelius (1778-1827), svensk läkare	23-2
Carl Pontus Gahn af Colquhoun (1759-1825), svensk militärofficer	20-13
Charlotte Rebecca Gamst (1810-1813)	18-2
Enoch Samuelsson Gard (1783-1813)	17-10
Peter Niklas von Gedda (1736-1814), svensk jurist, kemist och vetenskapsman	4-14
Mathieu Auguste Geffroy (1820-1895), fransk historiker	21-6
Carl Emanuel von Geijer (1777-1865), svensk militärofficer	3-10
Erik Gustaf Geijer (1783-1847), svensk historiker, filosof, författare, poet och tonsättare	24-5
Carl Gustaf von Geist (1769-1835), svensk militärofficer	21-10
Christian Fürchtegott Gellert (1715-1769), tysk skald och filosof	15-15
Wilhelm Pleikard Ludwig von Gemmingen (1823-1903), tysk militärofficer och hovman	25-17
Friedrich von Gentz (1764-1832), tysk-österrikisk skriftställare, politisk teoretiker och diplomat	9-9
Marguerite-Joséphine Weimer Georges (1787-1867), fransk skådespelerska	4-16

Étienne Maurice Gérard (1773-1852), fransk militärofficer	19-16
François Pascal Simon Gérard (1770-1837), fransk konstnär	2-22
Carl Vilhelm Daniel von Gerber (1772-1860), svensk militärofficer	21-10
Luigia (Lugia, Luisa, Louise) Gerbini (ca 1770-?), italiensk violinist och sopran	4-16
Leif Albert Gidlöf (1943-), svensk historiker och arkivarie	24-18
Karl Sigurd Torsten Nilsson Gihl (1889-1972), svensk historiker och arkivarie	2-6
Ole Eliassøn Gjerdrum (1785-1858), norsk jurist och ämbetsman	23-21
Carl Christoffer Gjörwell (1766-1837), svensk arkitekt	2-7
Isac Glørfeldt (1779-1842), svensk konsul och postkommissionär	2-24
August Wilhelm Antonius Neidhardt von Gneisenau (1760-1831), preussisk militärofficer	9-4
Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), tysk poet, dramatiker, författare, ämbetsman och naturforskare	7-5
Lewis Goldsmith (ca 1763-1846), brittisk-fransk publicist	9-13
August Friedrich Ferdinand von der Goltz (1765-1832), preussisk statsman	5-7
Björn Gottlieb (1896-1968), svensk journalist, författare och hembygdsskildrare	24-4
Gaspard Gourgaud (1783-1852), fransk militärofficer	2-16
Anders Grade (1877-1943), svensk skolman och historiker	1-8
Gustaf Johansson Granat (1837-1894), svensk arbetare	25-10
Per Adolf Granberg (1770-1841), svensk författare och publicist	4-7
Daniel Ehrenfried Gravallius (1777-1849), svensk präst och författare	18-4
Jean-Pierre Gré (1761-1838)	4-4
Gregorius Anicius (ca 540-604), påve (artistnamn Gregorius I)	24-24
Johan Ludvig Bogislaus von Greiff (1757-1828), svensk militärofficer	2-3
André Ernest Modeste Grétry (1741-1813), belgisk-fransk kompositör	6-7
Carl August Grevesmöhlen (1754-1823), svensk ämbetsman, publicist och debattör	2-6
Peter Herman Grewesmühl (1759-1826), svensk ämbetsman och politiker	1-6
Charles Grey (1764-1845), brittisk politiker	6-7
Carl Grimberg (1875-1941), svensk historiker och lärare	6-2
Philippe Henri de Grimoard (1750-1815), fransk militärofficer	2-16
Robert Grosseteste (Greathead, of Lincoln) (ca 1168 – 1253), brittisk statsman, biskop, teolog, naturfilosof och vetenskapsman	24-23
Hugo Grotius (1583-1645), nederländsk jurist, historiker och filosof inom folkrätt och rättsfilosofi	2-21
Samuel Grubbe (1786-1853), svensk filosof och politiker	24-19
Jean-Baptiste Paulin Guérin (1783-1855), fransk konstnär	2-22
Jan Oskar Sverre Lucien Henri Guillou (1944-), svensk författare och journalist	19-14
Anders Peter Gullander (1779-1862), svensk präst	3-25
Henrik Johan Gummerus (1775-1836), finlandssvensk präst	4-12
Nils Gund (1787-1857), svensk dräng och soldat	8-7
Gustaf Gustafsson (1756-1823), svensk torpare	3-10
Gustaf Gustafsson (1785-1844), svensk dräng och lantvärn	3-10
Karl Gustaf Gustafsson (1794-1863), svensk målarmästare, rådman och politiker	24-19
Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg (ca 1400-1468), tysk uppfinnare, boktryckare, förläggare och guldsmed	24-18
Charlotte Emilie Gyldenstolpe (1809-1874)	24-20
Nils Gyldenstolpe (1768-1844), svensk militärofficer, hovman och ämbetsman	20-8
Fredrik Gyllenberg (1767-1829), svensk statsman	4-20
Johan (Jan) Henning Gyllenberg (1756-1830), svensk lagman och ämbetsman	4-8
Margareta Eleonora Gyllenberg (1765-1845)	7-4
Carl Henrik Gyllenhaal (1788-1857), svensk militärofficer, ämbetsman och statsråd	2-18

Mathilda Valeria Beatrix Gyllenhaal (d'Orozco, Cenami, Montgomery-Cederhielm) (1796-1863), svensk kompositör	22-26
Gustaf Gyllenstorm (1767-1845), svensk militärofficer och hovman	22-20
Jean Göransson (1902-1981), dansk-svensk lärare	24-4
Eric Gustaf Göthe (1779-1838), svensk skulptör	3-3
Lars Erik Götlin (1783-1838), svensk regementspastor	10-7
H	
Jürgen Habermas (1929-), tysk filosof och sociolog	EPI-6
Franz Joseph Karl von Habsburg-Lothringen (1768-1835), österrikisk kejsare (artistnamn Franz I)	5-8
Maria Ludovica Leopoldina Franziska Therese Josepha Lucia von Habsburg-Lothringen (1791-1847), fransk kejsarinna	2-16
Franz Hacker (?-?), österrikisk militärofficer	17-8
Franz Hager von Allentsteig (1750-1816), österrikisk ämbetsman	21-8
Jonas Philip Hagerman (1774-1839), svensk-fransk affärsman	24-5
Olof Hagrelius (1776-1846), svensk guldsmed och rådman	2-9
Charlotta Maria Hagström (1771-1842)	22-20
Anders Johan Hagströmer (1753-1830), svensk läkare	22-27
Erik Henrik Wilhelm Haij (1773-1821), svensk militärofficer	20-19
Kurt Haijby (Johansson) (1897-1965), svensk diversearbetare och restaurangägare	18-9
Thomas Halck (1778-1863), svenska handelsman	3-16
Gustaf Engelbert Halenius (1774-1831), svensk läkare	2-14
Ludovic Halévy (1834-1908), fransk dramatiker och författare	25-9
Nils Nilsson Hallgren (Hallberg) (?-1813)	17-10
Per Eric Hallqvist (1752-1826), svensk ämbetsman	2-21
Karl Eric Hallström (1786-1861), svensk biskop	24-18
Olof Hambraeus (1761-1841), svensk ämbetsman och politiker	4-8
Alexander Hambré (ca 1790-1818), svensk arkitekt och konstnär	18-12
Gustaf Wathier Hamilton (1783-1835), svensk jurist och ämbetsman	4-7
Henning Ludvig Hugo Hamilton (1814-1886), svensk hovman, ämbetsman och politiker	25-1
Hugo Adolf Hamilton (1802-1871), svensk hovman, ämbetsman och politiker	24-18
Hugo Didrik Hamilton (1791-1876), svensk militärofficer	2-3
William Richard Hamilton (1777-1859), brittisk diplomat och antikvarie	4-20
Carl Hilarion Agathon Hammarskjöld (1848-1908), svensk historiker, arkivtjänsteman och lärare	2-8
Lars "Lorenzo" Hammarskjöld (Hammarskjöld) (1785-1827), svensk litteraturhistoriker, kritiker och översättare	21-1
Hannibal Barkas (247 f Kr-183 f Kr), kartagisk militärofficer och statsman	22-5
Adolphus Frederick of Hanover (1774-1850), brittisk militärofficer och ämbetsman	16-5
George Augustus Frederick of Hanover (1762-1830), brittisk kung (artistnamn George IV)	4-12
William Henry of Hanover (1765-1837), brittisk kung (artistnamn William IV)	19-9
Theodor Heinrich Fürchtegott Hansen (1837-1923), tysk präst	25-17
Björ Hans Hansson (1889-1935), svensk folkskollärare och politiker	25-24
Hjalmar Haralds (1876-1931), svensk journalist och författare	25-3
Ignaz Franz zu Hardegg (1772-1848), österrikisk militärofficer	9-4
Karl August von Hardenberg (1750-1822), preussisk statsman	5-7
Robert David Hare (1934-), kanadensisk psykiater	24-24
Dick Walther Harrison (Harrysson) (1966-), svensk historiker och författare	2-21
George Hart (?-?), amerikansk präst	25-14
Jacob August von Hartmansdorff (1792-1856), svensk ämbetsman och politiker	21-1
Franz Ludwig von Hatzfeld zu Trachenberg (1756-1827), preussisk militärofficer och diplomat	6-10

Andreas Fredrik Hauch (1793-1814), norsk militärofficer	20-16
Friedrich Hauschild (1813-1813)	18-2
Leonhard von Hauswolff (1746-1826), svensk hovman	2-3
Carl Gustaf Reinhold von Hauswolff (1767-1828), svensk ämbetsman och jurist	1-6
Fredrik Gottschalk Haxthausen (1750-1825), norsk militärofficer och politiker	21-3
Artur Immanuel Hazelius (1833-1901), svensk filolog, folklivsforskare och museigrundare	25-15
Johan August Hazelius (1797-1871), svensk militärofficer, hovman, publicist och riksdagsman	25-1
Gunnar Edvard Heckscher (1909-1987), svensk statsvetare, diplomat och politiker	22-16
Hartwig Johann Christoph von Hedemann (1756-1816), tysk militärofficer och ämbetsman	17-9
Sven Adolf Hedin (1834-1905), svensk publicist och politiker	23-5
Sven Anders Hedin (1750-1821), svensk läkare	23-2
Sven Anders Hedin (1865-1952), svensk upptäcktsresande och författare	25-21
Karl Rune Hedman (1933-), svensk historiker	2-15
Johan Jacob Hedrén (1775-1861), svensk biskop och politiker	22-27
Christian Bernhard Hegardt (1781-1837), svensk diplomat och ämbetsman	5-8
Diderich Hegermann (1763-1835), tysk-norsk militärofficer, ämbetsman, statsråd, industriman	20-16
Car Gustaf Verner von Heidenstam (1859-1940), svensk författare och poet	25-21
Ludvig Detlof Heijenskjöld (1784-1852), svensk militärofficer och politiker	4-7
Catharina Charlotta von Heijne (Frölich) (1752-1815)	3-11
Heino Henning Franz von Heimburg (1826-1901), tysk militärofficer och hovman	25-17
Heinrich August von Helldorf (1794-1862), tysk militärofficer	19-13
Johan "John" August Constantin Hellstenius (1834-1888), svensk historiker och statistiker	EPI-3
Mats Hemström (1956-), svensk historiker	2-3
Amanda "Manda" Matilda Henriksson (1874-1946), svensk-amerikansk kokerska, bondhustru och entreprenör	25-22
Samuel Gustaf Hermelin (1744-1820), svensk kartograf, industriman och kolonisatör	2-8
Friederike Amalie von Hessen-Darmstadt (1754-1832), tysk prinsessa	16-6
Maria Anna (Marianne) Amalie von Hessen-Homburg (1785-1846), preussisk prinsessa	6-12
Caroline Friederike Wilhelmine von Hessen-Kassel (1799-1854)	23-12
Friedrich von Hessen-Kassel (1676-1751), svensk kung (artistnamn Fredrik I)	22-25
Friedrich von Hessen-Kassel (1771-1845), dansk prins	17-6
Marie Friederike Wilhelmine Christina von Hessen-Kassel (1804-1888)	23-12
Christopher Isac Heurlin (1786-1860), svensk biskop och politiker	24-18
Sven Heurlin (1796-1873), svensk hemmansägare, nämndeman och politiker	24-18
Axel Adam Hierta (1749-1820), svensk militärofficer och politiker	2-9
Gustaf Adolph Hierta (1781-1847), svensk militärofficer, bruksägare och politiker	19-15
Johan Gustaf Hierta (1791-1859), svensk militärofficer, publicist och politiker	23-26
Lars Johan Hierta (1801-1872), svensk publicist, bokförläggare, entreprenör och politiker	20-4
Bengt Olof Hildebrand (1893-1964), svensk historiker och genealog	6-2
Oscara Hilder (Meijergeer) (1816?-1880)	23-4
Johan Wilhelm Hirsch (ca 1779-?), svensk-judisk grosshandlare och bokhållare	1-6
Johann Peter Ulrich von Hirsch (1746-1824), tysk-dansk militärofficer	17-6
Johan Gustaf Hjerta (1791-1859), svensk militärofficer, publicist och politiker	23-7
Christina Elisabet Henriksdotter Hjort (Geijer) (1743-1821)	4-9
Jeuns Hjort (1754-1824), svensk präst	3-10
Lars Hjortsberg (1772-1843), svensk skådespelare och teaterdirektör	2-24
John Cam Hobhouse (1786-1869), brittisk politiker och reseskildrare	6-7
Carl Hochschild (1785-1857), svensk diplomat och hovman	5-3
Carl Fredrik Lotharius Hochschild (1831-1898), svensk diplomat och politiker	19-16
Jacob Nielsen Hoel (1775-1847), norsk bonde, militärofficer och politiker	23-9

Maximilian Ritter von Hoer (1867-1940), österrikisk-ungersk militärofficer, militärhistoriker och ämbetsman (chef för krigsarkivet i Wien)	13-13
Friederike Dorothea Luise Philippine von Hohenzollern (Radziwiłł) (1770-1836), preussisk prinsessa	6-12
Friederike Sophie Wilhelmine von Hohenzollern (1751-1820), preussisk prinsessa	6-12
Friederike Wilhelmine Alexandrine Marie Helene von Hohenzollern (1803-1892), preussisk prinsessa, tysk storhertiginna	5-7
Friedrich Heinrich Karl von Hohenzollern (1781-1846), preussisk prins och militärofficer	6-12
Friedrich Wilhelm Karl von Hohenzollern (1783-1851), preussisk prins, militärofficer och ämbetsman	6-12
Friedrich Wilhelm von Hohenzollern (1770-1840), preussisk kung (artistnamn Friedrich Wilhelm III; Fredrik Vilhelm III)	4-18
Friedrich Wilhelm Victor Albert von Hohenzollern (1859-1941), tysk kejsare (artistnamn Wilhelm II)	25-20
Luise Ulrike von Hohenzollern (1720-1782), svensk drottning (artistnamn Lovisa Ulrika av Preussen)	22-3
Wilhelm Friedrich Ludwig von Hohenzollern (1797-1888), tysk kejsare (artistnamn Wilhelm I)	15-13
Anton Ferdinand Holm (1856-1939)	24-22
Eric Magnus Nilsson Holm (1791-1813)	17-10
Erik Gustaf Holm (1773-1839), svensk ämbetsman och politiker	2-9
Nils Fredrik Holm (1910-1995), svensk historiker	24-23
Nils Gösta Holmberg (1902-1981), svensk journalist och politiker	22-24
Ann Margret (Anna Margareta) Holmgren (1850-1940), svensk författare och feminist	25-24
Israel Frithiofsson Holmgren (1871-1961), svensk läkare och politiker	25-7
Gustaf Holst (1781-1858), svensk militärofficer	22-22
Johan Hübner von Holst (1774-1836), norsk-svensk militärofficer och hovman	2-17
Otto Gabriel Holst (1750-1823), svensk svensk militärofficer	22-22
Corfitz Ludvig Staël von Holstein (1753-1819), svensk militärofficer och politiker	4-7
Erik Magnus Staël von Holstein (1749-1802), svensk diplomat	6-11
Mattias Albrekt Staël von Holstein (1792-1813), fransk-svensk militärofficer	6-11
Gustaf av Holstein-Gottorp (1746-1792), svensk kung (artistnamn Gustaf III)	1-4
Gustaf Adolf av Holstein-Gottorp (1778-1837), svensk kung (artistnamn Gustaf IV Adolf)	1-4
Adolf Fredrik Frans Gustafsson von Holstein-Gottorp (1820-1907)	23-8
Carl av Holstein-Gottorp (1748-1818), svensk kung (artistnamn Carl XIII)	1-8
Fredrik Adolf av Holstein-Gottorp (1750-1803), svensk prins	22-3
Hedvig Elisabet Charlotta av Holstein-Gottorp (1759-1818), svensk drottning	1-5
Sofia "Sophie" Wilhelmina Katarina Maria Lovisa Charlotta Anna av Holstein-Gottorp (1801-1865), svensk prinsessa	7-4
Sophia Maria Lovisa Fredrika Albertina av Holstein-Gottorp (1753-1829), svensk prinsessa och tysk abedissa	4-15
Iver Andreas Günther Holter (1781-1860), norsk jurist, köpman och ämbetsman	21-5
Abraham Danielsson Holtz (Holts, Holst, Hollst) (1783-1813), svensk dräng och soldat	17-10
Lisa Holtz (Carlsdotter) (1781-1820), svensk piga	5-4
Alexander Hope (1769-1837), brittisk militärofficer	4-20
Claes Christer Horn af Åminne (1789-1847), svensk militärofficer och hovman	24-23
Clas Fredric Horn af Åminne (1791-1865), svensk ämbetsman och politiker	23-26
Peter Ulrik Magnus Hount (1769-1815), dansk-norsk präst	20-12
Christopher Hughes (1786-1849), amerikansk jurist och diplomat	24-18
Victor Marie Hugo (1802-1885), fransk författare, dramatiker och diktare	3-5
Per Ulrik Huldborg (1784-1834), svensk apotekare, vinhandlare, politiker, publicist och dramatiker	23-26
Carl Magnus Hultin (1789-1883), svensk militärofficer	2-2
Friedrich Wilhelm Christian Karl Ferdinand von Humboldt (1767-1835), preussisk filosof, lingvist och statsman	18-1
Johann Nepomuk Hummel (1778-1837), österrikisk kompositör och pianist	21-8
Pehr Tufvesson Hurtig (1784-1865), svensk dräng, vargeringskarl, skogvaktare och lärare	3-10

Magnus Huss (1807-1890), svensk läkare, lärare, ämbetsman, politiker och författare	24-23
Israel Hwasser (1790-1860), svensk läkare och lärare	24-17
Catherine Ryan Hyde (1955-), amerikansk författare	4-1
Gunnar Olof Hyltén-Cavallius (1818-1889), svensk diplomat, folklivsforskare och etnolog	25-15
Nils Håkansson (1789-1863), svensk politiker och lagman	23-26
Carl Olof Martin Hårdstedt (1968-), svensk militärhistoriker	6-7
Georg Friedrich Händel (1685-1759), tysk-brittisk barocktonsättare	21-8
Johanne Henriette Rosine Händel-Schütz (1772-1849), tysk skådespelerska, dansös och pantomimartist	4-16
Max Högqvist (1840-1872), svensk köpman	24-15
Sophie Emilie Högqvist (1812-1846), svensk skådespelerska	24-15
Per Fredrik Högstedt (1826-1890), svensk vinhandlare	25-19
Nils Jakob Höjer (1853-1923), svensk historiker och skolman	18-7
Torvald Alrik Magnus T:son Höjer (1906-1962), svensk historiker	2-16
Gustaf Ludvig Hörberg (1885-1850), svensk postmästare	25-23
Per Olof Hörnfeldt (1830-1890), svensk bonde och politiker ("Hörnfeldt i Hörnäs")	25-11
Lars Hörstedt (1789-1867), svensk soldat och lärare	10-1
Knut Georg Höökenberg (1774-1829), svensk militärofficer och lärare	22-26

I

Albrecht Elof Ihre (1797-1877), svensk diplomat, ämbetsman och politiker	25-3
Lars Petter Ihre (1790-1833), svensk skolmagister, rektor och präst	22-19
Carl Ingman-Manderfelt (1747-1813), svensk diplomat, författare och spion	2-6
Nils Insulin (1787-1846), svensk nämndeman och politiker	23-26
Jean-Baptiste Isabey (1767-1855), fransk konstnär	2-21
Kazuo Ishiguro (1954-), brittisk författare	EPI-5
Judas Iskariot (-ca 33), Jesu apostel	15-11
Andriy Yakovych Italinsky (1743-1827), rysk diplomat, läkare och konstkännare	5-11
Gustaf Herbert Iverus (1889-1973), svensk skolman	22-3
Joseph Izarn (1766–1834), fransk läkare och historierevisionist	24-23

J

Paul Jacko (?-?), amerikansk tjänsteman	25-14
George Jackson (1785-1861), brittisk diplomat	5-7
Constans Phillipp Wilhelm von Jacobi-Klöst (1745-1817), preussisk diplomat	5-7
Anna Jacobsdotter (1750-1836), svensk piga	23-22
Paul von Jacobsson (1756-1821), svensk ämbetsman	3-10
Allan Jansson (1904-1979), svensk historiker och skolman	4-1
Hans Jansson (1792-1854), svensk klockare, bonde och politiker	24-18
Pehr Jansson (1784-?), svensk dräng	3-10
Peter Jansson (ca 1789-1808), svensk dräng och lantvärnist	2-1
Torkel Jansson (1947-2018), svensk historiker	23-23
Elof Jedeur (1783-1841), svensk lärare, författare och poet	15-14
Thomas Jefferson (1743-1826), amerikansk president	25-3
Johan Jonsson Jern (1776-1813), svensk dräng och soldat	8-12
Jesus Kristus (ca 7-4 f Kr-ca 30-33 e Kr), religiös ledare och grundare av kristendomen	10-3
Johannes Döparen (ca 5-6 f Kr-ca 28-36 e Kr), judisk missionspredikare	19-9
Catharina (Carin) Johansdotter (1754-1857), svensk piga	25-6
Stina (Kierstin) Johansdotter (1783-1795), svensk torparflicka	1-2
Eric Johansson (1768-1839), svensk torpare och dräng	4-21

Johan Johansson (1792-1860), svensk tidningsredaktör och publicist	23-7
Johan Johansson (1810-1877), svensk bonde, politiker och ämbetsman	24-1
Måns (Magnus) Johansson (1793-1855), svensk dräng	1-2
Erland Johnsson (ca 1757-1815), svensk politiker	2-9
fru Jolivet (?-?), skådespelerska och sångerska	4-16
Catharina Jonasdotter (?-?)	17-5
Jon Jonsson (1772-1841), svensk bonde och politiker	23-26
Johann Ludwig von Jordan (1773-1848), preussisk diplomat	22-9
Victor-Joseph Étienne de Jouy (1764-1846), fransk politiker, författare och dramatiker	6-12
Jungfru Maria (ca 18 f Kr-ca 30-33 e Kr), mor till Jesus	19-9
Hans Järta (1774-1847), svensk politiker, ämbetsman och skriftställare	2-3
Andreas Jönsson (1766-1822), svensk politiker	3-16
Petter Jönsson (1791-1859), svensk bonde och politiker	24-19
Önnert Jönsson (1755-1808), svensk sjöofficer	1-5
Jørgen Jørgensen (1785-1830), norsk ämbetsman	20-11

K

Ludwig Ernst Heinrich Konstantin von Kalckreuth (1771-1847), preussisk militärofficer	5-16
fru von Kamke (?-?), preussisk hovdam	23-12
Christopher Christian Karsten (1756-1827), svensk operasångare (tenor)	15-14
Johan Henric Kellgren (1751-1795), svensk poet, kritiker och tidningsredaktör	EPI-5
John "Jack" Fitzgerald Kennedy (1917-1963), amerikansk politiker	23-14
Carl Fredrik Edvin Emil Key (1822-1892), svensk godsägare och politiker	25-11
Johan Axel Kindberg (1862-1932), svensk militärofficer, möbelarkitekt och militärhistoriker	14-5
Martin Luther King Jr (Michael King Jr) (1929-1968), amerikansk präst och medborgarrättsaktivist	EPI-5
François-Joseph Kinsoen (1770-1839), flamländsk konstnär	2-22
Bror Knut Kjellberg (1856-1857)	22-26
Paul Fredrik Kjellberg (1855-1932)	22-26
Johan Rudolf Kjellén (1864-1922), svensk statsvetare, historiker och politiker	18-7
Carl Johan Kjellman (1812-1884), svensk fabrikör och politiker ("Kjellman i Södra Strömhult")	25-11
Nils Kjellman (1768-1821), svensk militärofficer	3-11
Carl Nathanael af Klercker (1734-1817), svensk militärofficer och kartograf	1-8
Cecilia Vilhelmina Sofia Adelaide Ingeborg Charlotta af Klercker (Lewenhaupt) (1869-1951), svensk hovdam, författare och översättare	23-2
Axel Leonard Klinckowström (1775-1837), svensk sjöofficer	22-20
Wilhelm Mauritz Klingspor (1744-1814), svensk militärofficer och ämbetsman	1-5
Jakob Gustaf Klingvall (1786-1866), svensk fysiker, matematiker, präst och rektor	1-6
Eric af Klint (1732-1812), svensk militärofficer och ämbetsman	1-6
Gustaf af Klint (1771-1840), svensk sjöofficer och kartograf	20-7
Otto Vilhelm af Klinteberg (1792-1845), svensk militärofficer	8-3
Wilhelm af Klinteberg (1759-1829), svensk jurist och ämbetsman	3-25
Karl Friedrich von dem Knesebeck (1768-1848), tysk militärofficer	6-10
Johan Gustaf Knopp (Hallin) (1788-1813), svensk skräddarlärling och soldat	6-9
Lars Jacob von Knorring (1769-1845), svensk militärofficer	20-13
Sofia Margareta "Sophie" von Knorring (1797-1848), svensk författare	6-11
Sara Knutsdotter (1780-1828), svensk piga	4-21
Jaen Knutsson (1769-1828), svensk bonde	23-6
Nils von Koch (1768-1848), svensk militärofficer	5-10
Anna Catherine Kock (1795-?)	23-8

Anders Erik Koskull (1789-1857), svensk militärofficer	18-11
Anna Gustava Constance Koskull (1788-1840)	22-26
Henrietta Mariana "Marianne" Charlotta Koskull (1785-1841), svensk hovfröken	2-21
August Friedrich Ferdinand von Kotzebue (1761-1819), tysk dramatiker och romanförfattare	9-13
Robert Fredrik von Kræmer (1791-1880), svensk militärofficer och ämbetsman	25-7
Afanassi Iwanowitsch Krassowski (1781-1843), rysk militärofficer	14-5
Andreas Samuel Krebs (1766-1818), norsk militärofficer	20-13
Franz Binder von Krieglstein (1774-1855), österrikisk diplomat	5-8
Johann Franz Wenzel Krimer (1795-1834), tysk läkare	11-6
Axel Johan Erik Krook (1831-1893), svensk publicist, författare och översättare	25-16
Johan Georg Krook (1762-1854), svensk rektor och präst	2-14
Samuel Samuelsson Krus (1787-1813)	17-10
Friedrich Wilhelm Ludwig von Krusemarck (1767-1822), preussisk militärofficer och diplomat	7-2
Beate Barbara Juliane von Krüdener (1764-1824), tysk religionsmystiker, författare och teolog	22-14
Lars Ulrik Kröningsvärd (1784-1870), svensk militärofficer	1-4
Krösus (ca 595 f Kr-?), lydisk kung	9-2
Anders Carlsson af Kullberg (1771-1851), svensk biskop, författare och ämbetsman och politiker	2-13
Herman Anders Kullberg (1772-1834), svensk översättare	24-6
Jakov Petrovitj Kulnev (1764-1812), rysk militärofficer	2-4
Bengt Kummel (1939-), svensk historiker och författare	6-2
Oswald Fredrik Kuylenstierna (1865-1932), svensk militärofficer, historiker, författare och museiföreståndare	2-21
Vilhelm Gustaf Kuylenstierna (1784-1830), svensk militärofficer	20-13
Elisabeth Kuylenstierna-Wenster (1869-1933), svensk författare och översättare	25-8
Johan Alfred Teodor Kämpe (1877-1936), svensk historiker, författare och tidningsman	3-10

L

Gabriel Girod de l' Ain (1902-1981), fransk författare, historiker och biograf	2-16
Anton Wilhelm von L'Estocq (1738-1815), preussisk militärofficer och ämbetsman	7-7
Jean François Cornu de La Poype (1758-1851), fransk militärofficer	9-7
Marie-Joseph Paul Yves Roch Gilbert du Motier de Lafayette (La Fayette) (1757-1834), fransk militärofficer och politiker	19-16
Peter Andersson Lafin (Lafång) (ca 1780-1813), svensk skraddare och soldat	17-10
Joseph Lafontaine (1777-1856), fransk soldat	14-6
Ludolph Ernst Andreas Lafontaine (1704-1774), tysk konstnär och hovmålare	16-1
Adam Magnus Emanuel Lagerberg (1844-1920), svensk hovman, museiman och numismatiker	25-8
Gustaf "Gösta" Lagerbielke (1817-1895), svensk ämbetsman och politiker	25-3
Gustaf Lagerbielke (1777-1837), svensk diplomat, författare, ämbetsman och politiker	2-4
Hedvig Ulrika "Ulla" Sofia Lagerbielke (Rosensvärd) (1793-1857), svensk hovdam	23-19
Carl Lagerbring (1751-1822), svensk ämbetsman	1-4
Gustaf Olof Lagerbring (1769-1847), svensk militärofficer	2-10
Gustaf Lagercrantz (1759-1813), svensk militärofficer och politiker	1-7
Johan Lagergren (1757-1825), svensk ämbetsman och politiker	4-7
Gustaf Reinhold Lagerhjelm (1819-1892), svensk militärofficer och författare	8-1
Pehr Lagerhjelm (1787-1856), svensk bergsman, metallurg och politiker	4-7
Pär Fabian Lagerkvist (1891-1974), svensk författare, poet och dramatiker	22-24
Selma Ottilia Lovisa Lagerlöf (1858-1940), svensk författare	25-21
Lars Olof Lagerqvist (1929-), svensk numismatiker, historiker och författare	24-23
François Antoine "Charles" Lallemand (1774-1839), fransk militärofficer	16-11
Sven Gustaf Lallerstedt (1816-1864), svensk affärsman, politiker, publicist och samhällsdebattör	5-10

Carl Fredrik Landberg (1767-1828), svensk jurist, ämbetsman och politiker	22-4
Alexandre-Louis Andrault de Langeron (1763-1831), fransk-rysk militärofficer	13-1
Joseph Adophe Adrien Ferdinand Langlé (1798-1867), fransk dramatiker och journalist	24-2
herr Lannes ("Baron de Larey" i Storbritannien; "Baron de Lalanne" i Nederländerna; "de Laleine" i Tyskland) (?-?)	3-9
Pierre Lapie (1779-1850), fransk kartograf	2-16
Anna Karin Elisabeth Larsdotter (1964-), svensk journalist och författare	EPI-5
Anna Lisa Larsdotter (1820-1902), svensk piga och torparhustru	23-6
Olof Larsson (1820-1876), svensk bonde och politiker ("Larsson i Nasta")	25-11
Carl Ludwig Johann Joseph Laurentius (1771-1847), österrikisk militärofficer och militärförfattare	5-8
Eric Peter Laurin (1766-1828), svensk lagman	22-22
Emma Lazarus (1849-1887), amerikansk poet, författare och översättare	25-11
Gustave Le Bon (1841-1931), franskt universalgeni inom bl a antropologi, psykologi, sociologi och medicin	2-15
Paul Ludwig Le Coq (1773-1824), preussisk ämbetsman	8-1
Ludwig von Lebzelter (1774-1854), österrikisk diplomat och statsman	5-1
Hilaire Ledru (1769-1840), fransk konstnär	2-17
Catherine Lefebvre (Hübscher) "Madame Sans-Gêne" (1753-1835)	19-16
François Joseph Lefebvre (1755-1820), fransk militärofficer	19-16
Johan Peter Lefrén (1784-1862), svensk militärofficer, militärteoretiker och politiker	24-18
Michael Vincent Leggiere (1969-), amerikansk krigshistoriker	6-10
Gabriel Jean Baptiste Ernest Wilfrid Legouvé (1807-1903), fransk författare och dramatiker	25-8
Gottfried Wilhelm von Leibniz (1646-1716), tysk matematiker och filosof	15-6
Louis Lemoine (1768-1853), fransk-svensk informator, ämbetsman och författare	3-6
Carl Peter Lenngren (1750-1827), svensk ämbetsman och tidningsredaktör	4-7
Carl Gustaf af Leopold (Leopoldt) (1756-1829), svensk författare, poet och dramatiker	3-3
Auguste Creutzé de Lesser (1771-1839), fransk poet, dramatiker och politiker	3-17
Frans Theodor Lettström (1814-1898), svensk handelsman	25-19
Joséphine Maximilienne Eugénie Napoléone von Leuchtenberg (de Beauharnais) (1807-1876), svensk drottning (artistnamn Josefina av Leuchtenberg)	23-12
Caroline (Karolina) Juliana Anna Ulrika Lewenhaupt (1754-1826), svensk hovdam och amatörskådespelerska	3-5
Erik August Lewenhaupt (1799-1874), svensk militärofficer, hovman och ämbetsman	23-25
Sven-Eric Liedman (1939-), svensk idéhistoriker	25-7
Gustaf Rutger von Liewen (1772-1835), svensk militärofficer	3-16
Charles Lightoller (1874-1952), brittisk sjöofficer	25-22
Charles Joseph de Ligne (1735-1814), österrikisk militärofficer, diplomat och författare	21-8
Carl Wilhelm Liljecrona (1794-1856), svensk tidningsman	21-9
Johan Liljencrantz (1835-1870), svensk militärofficer, hovman och politiker	25-16
Johan Wilhelm Liljencrantz (1768-1816), svensk militärofficer och ämbetsman	3-15
Axel Fredrik Liljenstolpe (1810-1888), svensk hovman, konstnär och politiker	24-18
Carl Fredrik Liljevalch (1770-1844), svensk läkare	2-14
Gustaf Lilliehorn (1775-1856), svensk militärofficer	19-7
Julius (Gyula, Johann) Gottfried Limberger (1784-?), ungersk sockerpionjär	24-5
Johan Fredrik Ludvig Lind af Hageby (1804-1883), se Johan Fredrik Ludvig Lindqvist	
Carl Fredrik Lindahl (1841-1911), svensk godsägare, affärsman och personhistorisk författare (pseudonym Lazarus)	23-12
Jacob Axelsson Lindblom (1746-1819), svensk ärkebiskop	2-21
Johan (Jan, Jean) Gabriel Lindbom (1764-1831), svensk köpman, värdshusvärd, "destillatör" och amatörspion	22-20
Anders Lindeberg (1789-1849), svensk militärofficer, författare, debattör, publicist och teaterdirektör	22-15
Hjalmar Kristian Ferdinand Lindeberg (1866-1957), svensk jurist, ämbetsman och författare	22-17

Karl Magnus Linderman (ca 1769-1833), svensk bödel	3-23
Johan Henrik Linderth (1780-1835), finsk köpman, skeppsbyggare och sockerbrukspatron	22-13
Astrid Anna Emilia Lindgren (Ericsson) (1907-2002), svensk barnboks-, sångtext- och manusförfattare, opinionsbildare	22-24
Bror Herman Lindqvist (1943-), svensk journalist, författare och populärhistoriker	2-16
Johan Fredrik Ludvig Lindqvist (Lind af Hageby) (1804-1883), svensk-amerikansk militärofficer och bokhållare	24-15
Anders Fredric Lindsfelt (1755-1817), svensk militärofficer och godsägare	22-22
Carl Otto Lindsfelt (1751-1822), svensk militärofficer	22-22
Lilly Ester Sofia Lindwall (1888-1974), svensk lärare och författare	2-24
Carl Axel Linroth (1740-1816), svensk militärofficer	2-3
Louise Magdalena Linroth (1784-1866)	2-3
Robert Banks Jenkinson Liverpool (1770-1828), brittisk statsman	4-12
Clas Johan Livijn (1781-1844), svensk författare, jurist och ämbetsman	5-12
Gustaf Theodor Adolph Ljung (1797-1878), svensk gravör	15-11
Carl Johan Ljunggren (1790-1852), svensk militärofficer, krigshistoriker och tecknare	5-12
John Locke (1632-1704), brittisk filosof och politisk tänkare	19-7
Johan Gustaf Lodin (1756-1815), svensk läkare	2-14
Johan Peter Olsson Longberg (1781-1839), svensk bonde, gästgivare och politiker	2-21
Abraham Robert Lorent (1770-1833), svensk industriman	3-1
Gustaf Daniel Lorichs (1785-1855), svensk diplomat, hovman, numismatiker och samlare	2-24
Johann Jacob de Lose (1755-1813), tysk konstnär	2-22
Karl Alexander Emanuel von Lothringen und Bar (1712-1780), österrikisk militärofficer och ämbetsman	19-18
Pehr Magnus Lovén (1755-1832), svensk präst	2-21
Carl Arvid Lovisin (1772-1847), svensk militärofficer och politiker	23-25
Hudson Lowe (1769-1844), irländsk-brittisk militärofficer och ämbetsman	EPI-3
Lucia av Syrakusa (Sankta Lucia) (ca 283-304), romersk martyr	17-4
Christian Lundberg (1775-1831), svensk ämbetsman	3-10
Johan Fredrik af Lundblad (1791-1854), svensk ämbetsman och historisk författare	2-21
Lorentz Wilhelm Lundelius (1787-1859), svensk möbelsnickare	24-6
Kåre Lunden (1930-2013), norsk historiker	19-7
Jacob Lundenius (1753-1829), svensk präst	3-10
Mathias Lundgren (?-?), svensk quisling	1-6
Claës Johan Lundin (1825-1908), svensk journalist och författare	23-10
Isac Lundqvist (1776-?), svensk militärofficer	16-10
Martin Luther (1483-1546), tysk präst, munk och teolog	9-2
Jean-Baptiste Lynch (1749-1835), fransk ämbetsman	19-11
Karl Thomas Lyrevik (1955-), svensk ämbetsman, teaterdirektör och författare	2-9
Henric Lyth (1782-1859), svensk lärare, riksdagsman och präst	22-25
Hjalmar Einar Lyth (1936-), svensk militärofficer och militärhistoriker	4-3
Wolf(f) Siegfried Karl von Lüttichau (1834-1889), tysk hovman	25-17
Nicolaus (Nicolas, Niclas) Nilsson Länk (1787-1813)	17-10
Jan (Johan) Andersson Lännander (1789-1812), svensk dräng och livgardist	3-23
Kjell Stefan Löfven (1957-), svensk fackföreningsledare och politiker	23-7
Andreas Löfvenborg (1731-1814), svensk bödel	3-25
Olof Johansson Lövenadler (1800-1852), svensk musikinstrumentmakare	24-1
Carl Axel Löwenhielm (1772-1861), svensk militärofficer, diplomat och politiker	2-10
Carl Gustaf Löwenhielm (1790-1858), svensk militärofficer, hovman, diplomat och ämbetsman	2-24
Gustaf Carl Fredrik Löwenhielm (1771-1856), svensk militärofficer och diplomat	2-19
Gustava Charlotta Jacobina "Jacquette" Aurora Löwenhielm (Gyldenstolpe) (1797-1839), svensk hovfröken	23-4

M

Olivia Maas (Kjellberg) (1854-1945)	22-26
Étienne Jacques Joseph Alexandre MacDonald (1765-1840), fransk militärofficer	5-10
Rutger Macklean (1742-1816), svensk militärofficer, politiker, godsägare och jordbruksreformist	2-7
Charlotta Magnusdotter (1778-1815)	17-5
Nicolas-Joseph Maison (1771-1840), fransk militärofficer och statsman	19-9
Claude-François de Malet (1754-1812), fransk militärofficer	4-17
Anna Petronella Malm (Pauli/Pauly) (1780-1858)	22-26
Carl Wilhelm Malm (Brusin) (1772-1826), svensk militärofficer	2-7
Johan Petter Malm (1779-1829), svensk köpman	22-26
Lars Peter Malm (1779-1825), svensk handelsman och politiker	4-8
Maria Elisabeth Malm (1817-1894)	22-26
Carl Gustaf Malmström (1822-1912), svensk historiker, politiker och arkivman	25-15
Pehr Malmström (1758-1834), svensk präst och bibliotekarie	5-13
Gotthilf August von Maltitz (1794-1837), tysk författare	24-11
Gottlieb Maluga (?-?), preussisk soldat	14-5
Nelson Rolihlahla Mandela (1918-2013), sydafrikansk statsman, medborgarrättsaktivist och filantrop	19-3
Christoffer Rutger Ludvig Manderström (1806-1873), svensk ämbetsman, diplomat och politiker	24-18
Virginia Charlotta Manderström (Duvall) (1748-1816), svensk hovdam	7-4
Lars Augustin Mannerheim (1749-1835), svensk ämbetsman och politiker	2-5
Ulric Emanuel Mannerhjerta (1775-1849), svensk kostymmagasinförvaltare	24-3
Johan Mannerstam (1785-1825), svenskt justitieråd, lagman och riksdagsledamot	3-21
Chelsea Elizabeth (Bradley Edward) Manning (1987-), amerikansk soldat och visseblåsåre	19-14
Anders Baltzar de Maré (1798-1882), svensk brukspatron och politiker	25-11
Hugues-Bernard Maret (1763-1839), fransk statsman och diplomat	4-1
Jungfru Maria (ca 18 f Kr-ca 48 e Kr), mor till Jesus	25-21
Auguste Frédéric Louis Viesse de Marmont (1774-1852), fransk militärofficer	5-10
Honoré-Antoine Richaud Martelly (1751-1817), fransk dramatiker	24-3
Friedrich von Martens (1778-1857), tysk jurist, militärofficer och diplomat	8-5
André (Andrea) Masséna (1758-1817), italiensk-fransk militärofficer	2-22
Andrzej Matuszewicz (1796-1842), rysk diplomat	24-18
Jean Pierre Mazer (1760-1829), fransk-svensk fabrikör och vingrossist	22-20
Jane (Jan) Auguste McDill (1841-1887)	25-14
William McDill (1805-1850), amerikansk plantageägare	25-14
Cornelia F McDonald (McDill) (1823-1880)	25-14
James A McDonald (1826-1865), amerikansk plantageägare	25-14
Friedrich Ludwig zu Mecklenburg (1778-1819)	6-5
Karl Friedrich August av Mecklenburg (1785-1837), preussisk militärofficer, statsman och författare	5-12
Marie Luise Friederike Alexandrine Elisabeth Catharina zu Mecklenburg-Schwerin (1803-1862)	23-12
Luise Auguste Wilhelmine Amalie von Mecklenburg-Strelitz (1776-1810), preussisk drottning	7-3
Therese Mathilde Amalie zu Mecklenburg-Strelitz (1773-1839)	23-12
Giovanni di Lorenzo de' Medici (1475-1521), påve (artistnamn Leo X)	9-2
Wilhelm Meier (1880-1971), schweizisk bildhuggare	24-9
Carl Fredrik Meijer (1791-1872), svensk militärofficer och tecknare	18-3
Lovisa (Louise) Augusta Meijerfeldt (Sparre af Sundby) (1745-1817), svensk hovdam	23-4
Henri Meilhac (1830-1897), fransk dramatiker	25-9
Anders Johan Mellin (1789-1813), svensk militärofficer	16-11
Anders Mellström (1758-1828), svensk präst	3-10
Jakob Ludwig Felix Mendelssohn Bartholdy (1809-1847), tysk kompositör, pianist, organist och dirigent	15-6

Klemens Wenzel Nepomuk Lothar von Metternich (1773-1859), tysk-österrikisk statsman	2-22
Gabriel Meurier (1530-1587?), fransk-belgisk språkforskare	9-13
herr Meyer (?-?), tysk ämbetsman	16-8
Carl Gustaf Michal (1826-1882), svensk skådespelare, regissör och teaterchef	25-8
Kurt Artur Vilhelm Moberg (1898-1973), svensk journalist, författare, dramatiker, historiker och debattör	19-18
Gustaf Erik Modée (1777-1828), svensk militärofficer och hovman	2-15
Per Einar Molander (1950-), svensk ämbetsman	24-20
Jean-Baptiste " Molière " Poquelin (1622-1673), fransk dramatiker, poet och skådespelare känd för sina komedier, gyckelspel och farser	2-21
Joseph de Puniet de Monfort (1774-1855), fransk militärofficer	14-6
Charles-Louis de Secondat La Brède et de Montesquieu (1689-1755), fransk politiker, författare, statsvetare och politisk filosof	2-6
Anne Élizabeth Pierre de Montesquiou-Fézensac (1764-1834)	19-2
Henri de Montesquiou-Fézensac (1768-1844)	19-2
Nicolas Alexis Gabriel de Montrichard (1759-1839), fransk fäktare och militärofficer	4-13
Jean Marie Victor Moreau (1763-1813), fransk militärofficer	6-14
Fredrik Wilhelm Morén (1885-1961), svensk historiker och skolman	4-6
Carl Axel von Morian (1762-1817), svensk militärofficer	2-6
Holger Ludvig Morman (1769-1825), svensk militärofficer	3-11
Charles Henri Edgard de Mornay-Montchevreuil (1803-1878), fransk diplomat, politiker och konstsamlare	24-23
Martin Töijer (Tögerson) Morsing Thomasson (1790-1840), svensk handelsman, ämbetsman och politiker	24-18
Johan Martin Mortensen (1864-1940), svensk litteraturhistoriker	24-4
Peter Motzfeldt (1777-1854), norsk statsman	23-9
Wolfgang Amadeus (Amadé) Mozart (1756-1791), tysk-österrikisk tonsättare, pianist och violinist	2-11
Muhammad Hosni El Sayed Mubarak (1928-2020), egyptisk militär ledare och diktator	22-17
Muhammed (ca 570-632), arabisk religiös, politisk och militär ledare; grundare av islam	22-5
Adolph Fredric Munck (1749-1831), svensk hovman och politiker	2-4
Joachim Murat (1767-1815), fransk militärofficer	4-6
Benito Amilcare Andrea Mussolini (1883-1945), italiensk journalist och diktator	22-17
Philipp Friedrich Carl Ferdinand von Müffling (Weiss) (1775-1851), preussisk militärofficer, författare och topograf	10-1
Ernst Friedrich Herbert zu Münster (1766-1839), tysk diplomat och statsman	22-5
Brita Stina Månsdotter (1781-1862), svensk bondhustru	23-6
Maja (Maria) Månsdotter 1751-1827, svensk torparhustru, piga och fattighjon	23-20
Nils Månsson (1776-1837), svensk bonde och politiker	23-26
Ola Månsson (1821-1895), svensk bonde och politiker	25-11
Adolph Göran Mörner af Morlanda (1773-1838), svensk ämbetsman, politiker och hovman	21-1
Carl Mörner af Morlanda (1792-1870), svensk ämbetsman	24-22
Carl Otto Mörner af Morlanda (1781-1868), svensk militärofficer, hovman och ämbetsman	2-15
Gustaf Fredrik Mörner af Morlanda (1768-1841), svensk militärofficer	2-17
Hampus Elof Mörner af Morlanda (1763-1824), svensk militärofficer	3-11
Hampus Vilhelm Mörner af Morlanda (1775-1855), svensk militärofficer	22-22
Carl Carlsson Mörner af Tuna (1755-1821), svensk militärofficer, hovman, politiker och ämbetsman	19-21
Ludvig Carlsson Mörner af Tuna (1764-1823), svensk biskop och politiker	2-9

N

Louis Marie Jacques Amalric de Narbonne-Lara (1755-1813), fransk militärofficer och diplomat	4-6
Sophia Wilhelmine Marianne Henriette von Nassau (1836-1913), svensk drottning	25-19
Jacob Otto Natt och Dag (1794-1865), <i>se Frederick Franks</i>	

Johan Otto Nauckhoff (1788-1849), svensk militärofficer, hovman och ämbetsman	4-10
Jacques Necker (1732-1804), schweizisk bankir, fransk finansminister	6-11
Adam Albert von Neipperg (1775-1829), österrikisk militärofficer och diplomat	4-1
Johan Peter Nelander (1801-1874), svensk jurist och ämbetsman	25-10
Bernice Maydelle Nelson (Johnson) (1906-2001)	25-26
Christiana Nelson (Nilsson) (ca 1878-?)	25-14
Josephine Nelson (Nilsson) (ca 1872-1889)	25-14
Ned "Nettie" Elliott Nelson (1904-1968), amerikansk lantbrukare	25-26
Horatio Nelson of Bronté (1758-1805), brittisk sjöofficer	23-10
Claes Ulrik Nerman (1792-1852), svensk jurist och ämbetsman	24-1
Karl Robert von Nesselrode-Ehreshoven (1780-1862), rysk diplomat och statsman	10-2
Johan Gustaf Netzel (1783-1867), svensk tjänsteman och konstsamlare	3-17
Johan Isak Netzel (1765-1829), svensk diplomat	6-3
Isaac Newton (1642-1727), brittisk matematiker, fysiker, astronom, teolog och författare	24-18
Michel Ney (1769-1815), fransk militärofficer	5-10
Gustaf Nibelius (1789-1849), svensk biskop	24-18
Wilhelm Fredrik Nibelius (1754-1830), svensk präst	3-10
Pavel (Paul) Andrejevitj von Nicolay (1777-1866), rysk diplomat	3-20
Barthold Georg Niebuhr (1776-1831), dansk-tysk diplomat, ämbetsman och historiker	17-2
Yngvar Nielsen (1843-1917), norsk historiker, geograf, etnograf och politiker	2-12
Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844-1900), tysk filosof, kulturkritiker och filolog	15-6
Anna-Maja Nilsdotter (1813-1894), svensk torparhustru	18-14
Carolina Mathilda Nilsdotter (1853-1859), svensk torparflicka	25-6
Christina Sophia Nilsdotter (1849-1853), svensk torparflicka	25-6
Ida Sophia Nilsdotter (1855-1943)	25-11
Lovisa Charlotta Nilsdotter (1837-1929), svensk torparhustru	25-9
Alfred Nilsson (1862-1862), svensk torparpojke	25-6
Anders Johan Nilsson (1843-1933), svensk torpare	24-22
Bo Gunnar Nilsson (1946-2003), svensk etnolog och historiker	24-12
Carl August Nilsson (1858-1928)	25-11
Eric Nilsson (1766-1835), svensk politiker	2-21
Eric Nilsson (1908-1997), svensk präst	25-26
Jan Nilsson (1763-1814), svensk bonde och politiker	2-6
Johan Nilsson (1737-1795), svensk torpare	1-2
Lars Nilsson (1782-1849), svensk dräng	3-10
Nils Johan Nilsson (1820-1901), svensk torpare och snickare	23-6
Olof Nilsson (1764-1822)	4-2
Otto Wilhelm Nilsson (1863-1864), svensk torparpojke	25-6
Per Nilsson (1821-1892), svensk bonde och politiker ("Nilsson i Kulhult")	25-11
Urban Nilsson (?-)	23-8
Louis Joseph Alexis de Noailles (1783-1835), fransk politiker	4-4
Carl Otto Nordensvan (1851-1924), svensk militärofficer, militärhistoriker och författare	6-2
Olof Nordhammar (1786-1852), svensk präst	24-19
Michael Tomas Nordin (1961-)	23-8
Carl Magnus Nordlindh (1768-1825), svensk affärsman, borgmästare och politiker	22-25
Jonas Nordwall (1748-1834), svensk präst	2-24
Samuel Noréus (Noræus) (1775-1826), svensk jurist	22-19
Gustaf Elis Norman (1819-1838), svensk boktryckarlärling och demonstrant för medborgerliga rättigheter	24-11
August Ludwig Ferdinand von Nostitz-Rieneck (1777-1866), tysk militärofficer, ämbetsman och diplomat	10-2

Torsten Karl Viktor Nothin (1884-1972), svensk ämbetsman och politiker	18-9
Anna Magdalena Näf (1806-?)	24-9
Esther Emelie Näf (1805-1844)	24-9
Samuel Näf (1782-1860), schweizisk värdshusvärd	24-9
Samuel Conrad Adolf Näf (1826-1897)	24-9
Regina Antoinette "Annette" Näf-Bott (1822-?)	24-9
O	
Christopher Anthony O'Regan (1971-), svensk historiker och författare	2-4
Barack Hussein Obama II (1961-), amerikansk jurist, politiker och författare	EPI-5
Natasha "Sasha" Marian Obama (2001-)	EPI-5
Jacques Offenbach (1819-1880), tysk-judisk kompositör och musiker	25-9
Lars-Magnus Harald Christoffer Ohly (1957-), svensk tågmästare och politiker	EPI-5
Johan Andreas Cornelius Ohme (1746-1818), dansk-norsk militärofficer	20-9
Abraham Constantin Mouradgea d'Ohsson (1779-1851), svensk diplomat	23-24
Alf Eskil Tage Olán (1882-1942), svensk författare och historiker	2-21
Magnus Olausson (1956-), svensk konsthistoriker och museiintendent	4-15
Christian Frederik af Oldenburg (1786-1848), dansk kung (artistnamn Christian VIII)	3-19
Frederik af Oldenburg (1768-1839), dansk-norsk kung (artistnamn Fredrik VI)	2-17
Frederik Carl Christian af Oldenburg (1808-1863), dansk kung (artistnamn Frederik VII)	25-3
Sophie Magdalene av Oldenburg (1746-1813), svensk drottning (artistnamn Sofia Magdalena)	2-3
Vilhelmine Maria af Oldenburg (1808-1891), dansk prinsessa	4-12
Ellika Olofsdotter (1769-?)	20-19
Gunnar Eskil Olofsson (1947-), svensk arkivarie	21-13
Jonas Olofsson (1790-1842), svensk dräng	17-5
Axel Vilhelm Martin Olsson (1886-1981), svensk konsthistoriker, arkitekturhistoriker och riksantikvarie	18-12
Lars Olsson (1759-1832), svensk bonde och politiker	2-6
Ola Bosson Olsson (1824-1907), svensk bonde och politiker	25-11
Christian Friedrich Georg Wilhelm Oncken (1838-1905), tysk historiker	6-5
Adolf Friedrich von Oppen (1762-1834), preussisk militärofficer	8-12
Willem Hendrik (William Henry) van Oranje (1650-1702), brittisk kung (artistnamn William III)	19-4
Wilhelmina Frederica Louisa Charlotte Marianne van Oranje-Nassau (1810-1883), nederländsk-tysk prinsessa, konstsamlare, salongsvärd och filantrop	23-12
Willem Frederik van Oranje-Nassau (1772-1843), nederländsk kung (artistnamn Willem I)	19-9
Willem Frederik George Lodewijk van Oranje-Nassau (1792-1849), nederländsk kung (artistnamn Willem II)	23-24
Willem Frederik Karel "Frits" van Oranje-Nassau (1797-1881), nederländsk prins	23-24
Louis Philippe d'Orléans (1773-1850), fransk kung (artistnamn Louis Philippe/Ludvig Filip I)	24-2
Michail Fjodorovitj Orlov (1788-1842), rysk militärofficer och politiker	20-2
Nils Nilsson Orre (1791-1877), svensk dräng	22-1
George Orwell (Eric Arthur Blair) (1903-1950), brittisk författare och journalist	15-14
Christofer Didrik Osterman (1787-1868), svensk sjöofficer och ämbetsman	20-7
Per Ottasson (1780-1812), svensk dräng	3-26
Carl von Otter (1766-1813), svensk militärofficer	2-4
Gustaf von Otter (1775-1820), svensk militärofficer	23-3
Nicolas Charles Marie Oudinot (1767-1847), fransk militärofficer	5-10
Gabriel-Julien Ouvrard (1770-1846), fransk finansman	23-18
Samuel Owen (1774-1854), brittisk-svensk ingenjör, uppfinnare och industriman	3-21
Per Persson Oxelberg (1752-1821), svensk bergsman och politiker	2-21
Axel Oxenstierna (1583-1654), svensk statsman	18-6

Johan Gabriel Oxenstierna (1750-1818), svensk politiker och poet	19-21
Carl Gustaf Oxenstierna af Eka och Lindö (1753-1815), svensk diplomat	2-24
Hedvig Charlotta Oxenstierna af Eka och Lindö (Forsner) (1761-1821)	22-20
Adam Pietrowicz Ożarowski (1776-1855), polsk-rysk militärofficer	16-6

P

Maximilian Maria Michael Johann Baptist Franz de Paula Joseph Kaspar Ignatius Nepomuk von Palatinate-Zweibrücken-Birkenfeld (1756-1825), bayersk kung (artistnamn Maximilian I Joseph)	23-12
Nils Gustaf Palin (1765-1842), svensk diplomat och egyptolog	5-11
Lars Anders Palm (1769-1826), svensk präst och politiker	2-24
Henrik Bernhard Palmær (1801-1854), svensk författare, satiriker, politiker och tidningsman	24-4
Alan Warwick Palmer (1926-2022), brittisk historiker och författare	2-16
Carl Otto Palmstierna (1790-1878), svensk militärofficer och politiker	6-11
Nils Fredrik Palmstierna (1788-1863), svensk militärofficer och diplomat	22-18
Laure Marie Pauline "Jean" de Pange (de Broglie) (1888-1972), fransk författare	6-11
Claus Pavels (1769-1822), norsk biskop och författare	23-12
Erik Pehrsson (1767-1842), svensk politiker	2-21
Erik Pehrsson (1787-1867), svensk bonde och politiker	24-19
Göran Pehrsson (1776-1832), svensk bonde och politiker	23-14
Jöns Pehrsson (1825-1882), svensk lantbrukare och politiker ("Pehrsson i Svaneryd")	25-11
Matts Pehrsson (1796-1869), svensk bonde och politiker	24-19
Olof Pehrsson (1776-1844), svensk kyrkvård och politiker	23-26
Jean-Jacques Germain Pelet-Clozeau (1777-1858), fransk militärofficer, politiker och historiker	12-6
Johanna Persdotter (1821-1895)	25-10
Lisa "Lisken" Persdotter (1742-1840), svensk piga	24-22
Lovisa Ulrica Persdotter (1791-1851), svensk soldathustru	23-6
Nils Edvard Personne (1850-1928), svensk skådespelare, regissör och författare	24-3
Hans Persson (1792-1876), svensk bonde och politiker	24-19
Hans Göran Persson (1949-), svensk politiker	1-6
Knut Persson (1748-1831), svensk gårdsägare och politiker	4-3
Lars Persson (1782-1843), svensk bonde	23-6
Matts Persson (1754-1809), svensk bonde och politiker	2-6
Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827), schweizisk pedagog, utbildningsreformator och författare	24-19
Johan Daniel Fredrik Petersen (1757-1816), norsk militärofficer	20-9
Carl Gustaf Peterson (1845-?), svensk-amerikansk dräng	25-11
Anders Magnus August Petersson (1834-1901), svensk åkare	25-10
Johan Peter Petersson (1748-1822), svensk präst	2-27
Francis Loraine Petre (1852-1925), brittisk ämbetsman och militärhistoriker	8-7
Johan Theodor "Thore" Petré (1793-1853), svensk bruksägare och politiker	24-18
Abraham Zacharias Pettersson (1792-1857), svensk präst	23-25
Anders Pettersson (1775-1825), svensk bonde och politiker	2-6
Gustaf Abraham Peyron (1783-1852), svensk militärofficer och politiker	20-21
herr von Pfalen (Pfalzer?) (?-?), tysk ämbetsman	9-8
Karl av Pfalz-Zweibrücken (1655-1697), svensk kung (artistnamn Karl XI)	22-21
Karl av Pfalz-Zweibrücken (1682-1718), svensk kung (artistnamn Karl XII)	1-4
Greta von Philip (Strindberg) (1881-1912), svensk skådespelerska	25-23
Charles-Antoine-Guillaume Pigault de l'Épino y (1753-1835), fransk författare och dramatiker (pseudonym Pigault-Lebrun)	3-17
Carl Claës Piper (1770-1850), svensk godsägare och hovman	3-10

Eva Sophie Piper (von Fersen) (1757-1816), svensk hovdam	2-10
Sten Vilhelm Piper (1784-1815), svensk militärofficer	9-8
Baltzar Bogislaus von Platen (1766-1829), svensk militärofficer, statsråd, ämbetsman och grundläggare av Göta kanal	3-7
Carl Gustaf von Platen (1762-1819), svensk militärofficer	3-12
Gustaf Fredrik von Platen (1785-1846), svensk militärofficer	22-22
Gustav Helmuth Theodor Dietrich von Plessen (von Maltzahn) (1788-1862)	2-16
Helmuth Bogislav von Plessen (von Maltzahn) (1793-1833)	2-16
Helmuth Otto Friedrich Theodor von Plessen (von Maltzahn) (1792-1860)	2-16
Otto Friedrich Rudolf von Plessen (von Maltzahn) (1794-1868)	2-16
Helmuth Ploog (1940-), tysk grafolog	18-8
Marcus Pløen (1778-1836), norsk handelsman och politiker	23-9
Karl Paul Polanyi (1886-1964), österrikisk nationalekonom	22-16
Jean Noé Godefroy de Polier-Vernand (Vernaud) (1782-1833), schweizisk-fransk-österrikisk informator och hovman	22-3
Gnaeus Pompeius Magnus (106 f Kr-48 f Kr), romersk militärofficer och statsman	19-4
Józef Antoni Poniatowski (1763-1813), fransk militärofficer	14-6
Magnus Martin af Pontin (1781-1858), svensk läkare, författare och översättare	2-14
Gabriel Poppius (1769-1856), svensk ämbetsman	2-3
Arvid Mauritz Arvidsson Posse (1792-1850), svensk jurist, ämbetsman och politiker	24-18
Arvid Rutger Fredriksson Posse (1820-1901), svensk godsägare och politiker	25-11
Claës Fredric Posse (1785-1839), svensk militärofficer och hovman	23-12
Gustaf "Gösta" Mauritz Posse (1823-1888), svensk godsägare och riksdagsman	25-4
Carl Henric Posse af Säby (1767-1843), svensk militärofficer	2-11
Lars Nilsson Post (Påst) (ca 1783-1813), svensk dräng och soldat	17-10
Jean Henri Charles Frédéric de Pourtalès (1779-1861), schweizisk-fransk militärofficer och preussisk hovman	3-21
Louis de Pourtalès (1773-1848), schweizisk militärofficer, diplomat och politiker	3-21
Carlo Andrea Pozzo di Borgo (1764-1842), rysk diplomat	5-14
Klaudios Ptolemaios (ca 90-ca 170), grekisk astronom, geograf och matematiker	18-5
Johan af Puke (1751-1816), svensk sjöofficer	2-8
Johan Carl Puke (1795-1847), svensk militärofficer och teaterdirektör	24-3
Wilhelm Malte zu Putbus (1783-1854), tysk ämbetsman	5-16
Vladimir Vladimirovič Putin (1952-), rysk underrättelsetjänsteman och politisk ledare	21-8
Jean Baptiste Édouard Louis Camille Du Puy (1771-1822), schweizisk-svensk sångare, kompositör, dirigent och violinist	23-7
Lucia "Lucie" Anna Wilhelmine Christine von Pückler-Muskau (von Hardenberg-Reventlow, von Pappenheim) (1776-1854), tysk societetsdam och parkarkitekt	5-16
Otto Fredrik Påhlman (1785-1822), svensk militärofficer	2-2
Anders Påhlsson (1784-1858), svensk dräng	3-10

Q

Johann Gottlob von Quandt (1750?-1818), tysk affärsman	12-6
---	------

R

Johann Joseph Wenzel Anton Franz Karl Radetzky von Radetz (1766-1858), böhmisk-österrikisk militärofficer och ämbetsman	6-10
Samuel Mauritz von Rajalin (1757-1825), svensk sjöofficer och ämbetsman	1-8
Azita Raji (1961-2022), iransk-amerikansk diplomat och investeringsbankir	EPI-5
Johann Heinrich Ramberg (1763-1840), tysk konstnär	2-22

Jean-Philippe Rameau (1683-1764), fransk kompositör och musikteoretiker	24-9
Malte Ramel (1747–1824), svensk hovman och diplomat	22-3
Gustaf Adolf Ramsay (1794-1859), finsk-svensk militärofficer	5-12
Johann Justus Georg Gustav von Rauch (1774-1841), preussisk militärofficer och politiker	10-3
Maximilien Gérard de Rayneval (1778-1836), fransk diplomat och politiker	22-26
Roustam Raza (1783-1845), armenisk slav, sedermera livvakt hos Napoleon	3-3
Ronald Wilson Reagan (1911-2004), amerikansk skådespelare och politiker	19-3
Märta Helena Reenstierna (von Schnell) (1753-1841), svensk godsägare och dagboksförfattare ("Årstafrun")	4-13
Adolf Regné r (1786-1852), svensk publicist och översättare	2-15
Gustaf Regné r (1748-1819), svensk publicist, författare, litteraturkritiker och översättare	4-7
Gotthard Mauritz von Rehausen (1761-1822), svensk diplomat	3-22
Ludwig von Reiche (1774-1840), tysk militärofficer, uppfinnare, kartograf, litograf och företagsgrundare	8-10
Gabriel Rein (1800-1867), finsk lärare, historiker och statistiker	3-24
John Fredrik Reinfeldt (1965-), svensk politiker	1-6
Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606-1669), nederländsk konstnär	19-18
Dag Retsö (1961-), svensk historiker	23-4
Gustaf Adolf Reuterholm (1756-1813), svensk hovman och statsman	24-23
Carl Ludvig August Axel Reuterskiöld (1870-1944), svensk jurist och politiker	19-20
Jean Louis Ébénézer Reynier (1771-1814), fransk militärofficer	7-7
Brita Ribbing (Snellman) (1901-1978), svensk arkitekt	25-24
Gerd Ribbing (Rehn) (1889-1979), svensk journalist och författare	22-3
Armand-Emmanuel du Plessis de Richelieu (1766-1822), fransk statsman	22-26
Johan Gabriel Richert (1784-1864), svensk jurist och politiker	23-26
Carl Ulrik Ridderstolpe (1773-1841), svensk militärofficer och hovman	3-11
Ferdinand Ries (1784-1838), tysk kompositör och pianist	4-16
Jonathon Peter Riley (1955-), brittisk militärofficer och militärhistoriker	15-3
Martin Rinkart (1586-1649), tysk teolog och kyrkomusiker	11-10
Louis Victor Léon de Rochechouart (1788-1858), fransk-rysk militärofficer och ämbetsman	9-4
Johann Friedrich Rochlitz (1769-1842), tysk dramatiker, kompositör och musikskribent	21-10
Carl Erik Johan Rogberg (1829-1905), svensk lärare och ämbetsman	22-11
Jean-François Roger (1776-1842), fransk poet, dramatiker, journalist och politiker	3-17
Johannes Nicolaus Rohde (1749-1824), tysk läkare	17-6
Gustaf Erik Rolén (1792-1811), svensk statstjänsteman	2-21
Petter Svensson Rolf (Rollf, Rålff) (1788-1813), svensk skomakare och soldat	17-10
Alexander Pavlovitj Romanov (1777-1825), rysk tsar (artistnamn Alexander I)	1-4
Konstantin Pavlovitj Romanov (1779-1831), rysk militärofficer och ämbetsman	11-10
Nikolaus Pavlovitj Romanov (1796-1855), rysk tsar (artistnamn Nikolaus I)	23-26
Pavel Petrovich Romanov (1754-1801), rysk tsar (artistnamn Paul I)	2-18
Elisabeth Alexejevna Romanova (Louise Marie Auguste Zähringen von Baden) (1779-1826), rysk tsarinna	2-16
Katarina Pavlovna Romanova (1788-1819), rysk storfurstinna	4-12
Bernhard Heinrich Romberg (1767-1841), tysk violincellist	4-16
Franklin Delano Roosevelt (1882-1945), amerikansk president	EPI-5
Göran (Jöran) Rooth (1760-1840), svensk läkare	23-2
Sven Gunnar Rosborn (1949-), svensk historiker, arkeolog, museiman och folkbildare	3-16
Samuel Lindcrantz Roselius (1686-1773), svensk lagman	EPI-5
Adolf Eugène von Rosen (1797-1886), svensk sjöofficer, industriman och järnvägsbyggare	23-17
Axel Pontus von Rosen (1773-1834), svensk ämbetsman	2-3
Gustaf Fredrik von Rosen (1758-1815), svensk ämbetsman	3-10
Robert Magnus von Rosen (1762-1825), svensk militärofficer och hovman	1-8

Johan Magnus Rosén (1806-1885), svensk författare, journalist och tonsättare	24-4
Sven Olof Rosenberg (1760-1842), svensk affärsman	2-21
Mathias Rosenblad (1758-1847), svensk ämbetsman och politiker	3-16
Peder Valentin Rosenkilde (1772-1836), norsk handelsman, skeppsredare och politiker	23-9
Marcus Gjøe Rosenkrantz (1762-1838), norsk politiker och ämbetsman	21-5
Niels Rosenkrantz (1757-1824), dansk statsman	3-1
Fredrik Leonard Rosenquist (Gyllensvaan) (1784-1864), svensk militärofficer och politiker	24-18
Henrik (Henric) Rosenquist (1907-1956), svensk lärare	23-6
Eberhard Zacharias Munck af Rosenschöld (1775-1840), svensk läkare	3-10
Carl (Rosén) von Rosenstein (Aurivillius) (1766-1836), svensk teolog, ärkebiskop och politiker	2-17
Nils von Rosenstein (1752-1824), svensk ämbetsman, hovman och filosof	22-20
Johan Retzius Rosenstolpe (1668-1758), svensk lagman	EPI-5
Frans Josef Anton Rossi (1774-1854), italiensk-svensk läkare	2-14
Otto Reinhold Rosvall (1819-1886), svensk organist, klockare och lärare	24-22
Friedrich Rudolf von Rothenburg (1796-1851), tysk militärofficer, krigshistoriker och gravör	8-7
Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), schweizisk-fransk filosof, författare, pedagog, naturforskare och kompositör	1-4
Peter Paul Rubens (1577-1640), flamländsk konstnär, grafiker och diplomat	19-18
Per Alexander Rudbeck (1762-1832), svensk militärofficer och hovman	23-14
Per-Anders Rudelius (1968-), svensk dokumentärfilmakare	3-10
Aristide-Isidore-Jean-Marie de La Ruë (1795-1872), fransk militärofficer och politiker	19-9
Marie-Hippolyte Gueilly de Rumigny (1784-1871), fransk diplomat	22-5
Nikolai Petrovitj Rumjantsev (1754-1826), rysk politiker, språkvetare och donator	1-4
Johan Ludvig Runeberg (1804-1877), finsk poet, lärare, publicist och präst	1-8
Johan Jakob Rutberg (1787-1854), svensk bonde och politiker	23-26
Arne Erik Ruth (1943-), svensk publicist	EPI-5
Eric Ruuth (1746-1820), svensk militärofficer, ämbetsman, hovman och politiker	2-10
Herman Ludvig Rydin (1822-1904), svensk lärare, jurist och politiker	17-9
Johann Jakob Otto August Rühle von Lillienstern (1780-1847), preussisk militärofficer och författare	13-1
Claës Gustaf Rålamb (1786-1859), svensk militärofficer och hovman	3-12
Ulrica Eleonora Rålamb (von Düben) (1769-1847), svensk hovfröken och politisk opinionsbildare	22-20
Nils Larsson Råss (1753-1818), svensk torpare och soldat	19-9
Berthold Wilhelm Gerhard Römer (1836-1905), tysk arkivarie och ämbetsman	25-17
Carl Ludvig Wilhelm Rømer (1768-1857), dansk militärofficer	19-1
Christian Leonhard Gustav von Rønne (1779-1849), rysk militärofficer	10-5
Carl Henric Röslein (1774-1840), svensk spion och ämbetsman	23-23

S

Antonio Maria Gasparo Gioacchino Sacchini (1730-1786), italiensk kompositör	23-10
Carl August von Sachsen-Weimar-Eisenach (1757-1828), tysk furste	16-2
Jean-Auguste Sack (1764-1830), preussisk läkare och ämbetsman	19-11
Gardar Sahlberg (1908-1983), svensk historiker, litteraturforskare, författare och regissör	2-15
Mona Ingeborg Sahlin (1957-), svensk politiker	21-3
Per Sahlström (1785-1866), svensk bonde och riksdagsman	24-19
Joséphine Gabrielle Marcelle Meunier Sainte-Claire (1793-1823), fransk balettdansös	4-16
Jean Saint-Jean (1692-1762)	9-13
Jeanne Saint-Jean (1728-1809), fransk hemmafru	9-13
Henri-Jean-Victor de Rouvroy de Saint-Simon (1782-1865), fransk militärofficer och statsman	24-2
Antonio Salieri (1750-1825), italiensk tonsättare, dirigent och lärare	21-8

Peter Heinrich August von Salviati (1786-1856), tysk diplomat	6-1
Sina Samadi (1985-), svensk komiker, skådespelare, sångare och dansare (artistnamn Sean Banan)	EPI-6
Anna Lisa Samuelsdotter (1797-1875), svensk piga	17-5
Gunnar Samuelsson (1911-1999), svensk historiker och lärare	1-7
Per Paul Mauritz Samzelius (1888-1975), svensk historiker och arkivarie	2-13
Johan August Sandels (1764-1831), svensk militärofficer och ämbetsman	1-8
Per Gunnar Sandin (1962-), svensk historiker och hovman	23-23
Inga-Britta Sylvia Sandqvist (Winberg) (1935-), svensk museiföreståndare	24-7
Berndt Harder Santesson (1776-1862), svensk affärsman och politiker	4-3
Claude Santoy (1941-), fransk grafolog och psykolog	18-8
Jean Sarrazin (1770-1848), fransk militärofficer och författare	9-13
Johan Ernst Welhaven Sars (1835-1917), norsk historiker och politiker	25-20
James Saumarez (1757-1836), brittisk sjöofficer	2-26
François Eugène de Savoie-Carignan (1663-1736), österrikisk militärofficer och ämbetsman	13-1
Albert Edward of Saxe-Coburg and Gotha (1841-1910), brittisk kung (artistnamn Edward VII)	25-11
Henric Schartau (1757-1825), svensk präst och väckelsepredikant	25-19
Georg Wilhelm zu Schaumburg-Lippe (1784-1860)	19-5
Carl Axel Adam von Schéele (1797-1873), svensk litograf	24-18
Emanuel (Johann Joseph) Schikaneder (1751-1812), tysk-österrikisk skådespelare, sångare, regissör, dramatiker och teaterdirektör	25-9
Adam Axel von Schildt (1751-1827), svensk hemmansägare och militärofficer	1-6
Johann Christoph Friedrich von Schiller (1759-1805), tysk författare, dramatiker och filosof	15-6
Catharina Schimmelpenninck (1790-1842)	23-10
Berndt von Schinkel (Bergman) (1794-1882), svensk militärofficer och historisk samlare	4-1
Schirren (?-?), dansk militärofficer	18-2
August Wilhelm von Schlegel (1767-1845), tysk litteraturhistoriker, språkvetare, översättare, författare och filosof	6-11
Maria Schlegel (1796?-?)	23-8
Luise Christine Caroline av Schleswig-Holstein-Sonderburg-Augustenburg (1764-1815), dansk prinsessa	2-13
Ludwig Wilhelm Gottlob Schlosser (1774-1859), tysk pastor	12-6
Auguste Amalie Schmalz (1771-1848), tysk operasångerska och sångpedagog	7-3
Axel Wilhelm Schmidt (1794-1848), svensk militärofficer	9-10
Johan Henric von Schneidau (1775-1837), svensk militärofficer	22-22
Reinhold Otto Friedrich August von Schoeler (1772-1840), preussisk militärofficer	9-4
Conrad Teodor von Schulenheim (1768-1837), svensk militärofficer	9-8
David von Schulzenheim (den yngre) (1788-1848), svensk politiker och ämbetsman	19-2
David von Schulzenheim (den äldre) (1732-1823), svensk läkare, nationalekonom och politiker	2-15
Léontine Sophie Erique Schwabitz (L'Orange) (1820-1864), svensk kompositör och sångerska	24-14
Hans Niclas Schwan (1764-1829), svensk affärsman och politiker	3-9
Johan Gustaf Schwan (1802-1869), svensk affärsman, politiker, skeppshandelsspecialist	18-6
Johannes "John" Swartz (1790-1853), svensk affärsman	25-3
Johan David Schwartz (1678-1729), svensk konstnär	16-1
Carl Benjamin Schwarz (1757-1813), tysk tecknare, gravör och målare	14-5
Karl Philipp zu Schwarzenberg (1771-1820), österrikisk militärofficer	10-1
Carl Johan Gustaf Adolf Julius (Jules) von Schwerin (1810-1880), svensk militärofficer och godsägare	24-18
Curt Philip Carl von Schwerin (1751-1828), svensk militärofficer	1-4
Filip Bogislaus von Schwerin (1790-1865), svensk militärofficer	22-20
Fredrik Bogislaus von Schwerin (1764-1834), svensk präst, politiker, finansman och författare	4-7
Johan Henrik Emil Schück (1855-1947), svensk litteraturhistoriker	2-25

Peter (Per) Schönström (1766-1838), svensk militärofficer och politiker	2-10
Franklin Daniel Scott (1901-1994), amerikansk historiker och lärare	4-4
Walter Scott (1771-1832), brittisk skald och författare	23-4
Augustin Eugène Scribe (1791-1861), fransk dramatiker	23-26
Simon Jonathan Sebag Montefiore (1965-), brittisk historiker	21-8
Michel-Jean Sedaine (1719-1797), fransk dramatiker och librettörförfattare	6-7
Achates Ernst Vilhelm von Segebaden (1771-1843), svensk militärofficer och godsägare	3-10
Charles Borre Selby (1778-1849), dansk diplomat	2-17
Charles-Louis Huguet de Sémonville (1759-1839), fransk diplomat och politiker	2-16
Johan Tobias Sergel (Sergell) (1740-1814), svensk bildhuggare och konstnär	2-26
Quintus Sertorius (ca 123-72 f Kr), romersk fältherre och politiker	22-10
Caroline Petronelle Seufert (1795-1873)	21-8
Anna Sofia Sevelin (Thunberg) (1790-1871), svensk skådespelerska och sångerska	23-14
Johann August Seyfart (1779-1857), tysk präst	13-14
William Shakespeare (1564-1616), brittisk dramatiker, poet och skådespelare	2-24
Karl Sieveking (1787-1847), tysk politiker, diplomat och filantrop	16-8
Elof von Signeul (1770-1835), svensk diplomat	2-16
Ebba Adelaide Silfverschiöld (Frölich) (1797-1816)	23-4
Nils Silfverschiöld (1753-1813), svensk militärofficer, godsägare och politiker	2-6
Helena Eleonora Silfverskiöld (1749-1843)	2-16
Gustaf Fredrik Silfversparre (1784-1813), svensk militärofficer	9-10
Isaac Lars Silfversparre (1753-1833), svensk militärofficer	2-3
David Gudmund Silfverstolpe (1769-1819), svensk militärofficer	2-4
Axel Gabriel Silverstolpe (1762-1816), svensk hovman, skald och politiker	3-3
Gustaf Abraham Silverstolpe (1772-1824), svensk kyrkoherde, författare och ämbetsman	24-19
Per Siöblad (1752-1817), svensk militärofficer och politiker	2-21
Samuel Fredrik Siösteen (1788-1863), svensk militärofficer och ämbetsman	7-6
Bengt Daniel Sjöberg (1779-1845), svensk armémusikant	19-10
Sten Sjöberg (1909-2004), svensk historiker, författare, debattör och fackföreningsman	2-21
Hemming Sjögren (1770-1829), svensk bödel	3-25
Karl August Otto Sjögren (1844-1917), svensk historiker	22-15
Oscar Efraim Sjöländer (1880-1928), svensk folkskollärare och politiker	25-24
Martin Ferdinand Sjöstrand (1890-1959), svensk journalist, historiker och författare	25-11
Birger Sjövall (1872-1943), svensk historiker och lärare	2-4
James Skene of Rubislaw (1775–1864), brittisk jurist och amatörkonstnär	23-4
Anders Fredrik Skjöldebrand (1757-1834), svensk militärofficer och statsråd	2-5
Carl Erik Skjöldebrand (1780-1817), svensk militärofficer och hovman	19-7
Pehr Eric Skjöldebrand (1769-1826), svensk ämbetsman och godsägare	2-10
Anna-Maria Skoglund (Sigfrid) (1939-2001), svensk socionom	24-22
Carl David Skogman (1786-1856), svensk ämbetsman	2-21
Per Edvin Sköld (1891-1972), svensk politiker	25-24
Per Adolph Sköldberg (1780-1853), svensk lagman	5-10
Fredrik Christian av Slesvig-Holstein-Sonderborg-Augustenburg (1765-1814), dansk hertig	2-14
Fredrik Christian August av Slesvig-Holstein-Sønderborg-Augustenburg (1768-1810), dansk militärofficer och ämbetsman, svensk kronprins (artistnamn Carl August)	2-3
Johann Smidt (1773-1857), tysk politiker och teolog	17-2
Adam Smith (1723-1790), skotsk filosof och nationalekonom	3-6
William Sidney Smith (1764-1840), brittisk sjöofficer	22-3
Carl Johan Gustaf Snoilsky (1841-1903), svensk diplomat, biblioteksman och skald	2-2

Edward Joseph Snowden (1983-), amerikansk underrättelsetjänsteman och visselblåsare	19-14
Sofokles (ca 497 f Kr-ca 406 f Kr), grekisk dramatiker och tragediförfattare	19-16
Friedrich Georg Ludwig von Sohr (1775-1845), preussisk militärofficer	11-8
Arvid Johan Spaldencreutz (1782-1828), svensk humanist och debattör	2-6
Erik Samuel Sparre (1776-1843), svensk ämbetsman	2-14
Gustaf Mauritz Sparre af Rossvik (1781-1835), svensk militärofficer	2-21
Sixten David Sparre (1787-1843), svensk militärofficer	24-11
Gustaf Adolf Vive Sparre af Söfdeborg (1802-1886), svensk hovman, ämbetsman och politiker	25-17
Pehr Georg Sparre af Söfdeborg (1790-1871), svensk militärofficer, författare och tecknare	17-10
Anders Sparman (1748-1820), svensk läkare och forskningsresande	23-2
Christian Heinrich Spieß (1755-1799), tysk skådespelare, dramatiker och författare	8-4
Ludewig Spohr (1784-1859), tysk tonsättare, violinist och dirigent	21-8
Gaspare Luigi Pacifico Spontini (1774-1851), italiensk operakompositör och dirigent	6-12
Jacob Wilhelm Sprengtporten (1794-1875), svensk militärofficer och ämbetsman	22-26
Johann Philipp Karl Joseph von Stadion-Warthausen (1763-1824), österrikisk statsman, diplomat och minister	6-10
Anne-Louise Germain de Staël-Holstein (1766-1817), fransk författare, debattör och salongsvärd	4-17
Josef Wissarionowitsch Stalin (Iosif Vissarionovič Džugašvili) (1878-1953), georgisk-sovjetisk politisk ledare	21-8
Elis Starborg (1909-1985), svensk diversearbetare och författare	22-24
Tekla (Thecla, Thekla) Charlotte Stauffer (Höggqvist) (1833-1904)	24-15
Curt Bogislaus Ludvig Kristoffer von Stedingk (1746-1837), svensk militärofficer och diplomat	1-4
August Ernst von Steigentesch (1774-1826), tysk-österrikisk poet, författare och diplomat	20-2
Heinrich Friedrich Karl vom und zum Stein (1757-1831), preussisk statsman	6-3
Gustaf Harald Stenbock (1764-1833), svensk stallmästare	2-10
Matthias Stenhammar (1766-1845), svensk präst, psalmförfattare och politiker	4-8
Rune Stensson (1912-1988), svensk historiker	20-6
Gustaf Nils Algernon Adolf Stiereld (1791-1868), svensk diplomat och politiker	23-17
Fredrik Gustaf Stiernblad (1764-1817), svensk militärofficer och hovman	3-10
David Henrik Stierncrona (1786-1845), svensk militärofficer och hovman	4-13
Adolf Ludvig Stierneld (1755-1835), svensk hovman, historisk samlare och museigrundare	7-4
Gustaf Nils Algernon Adolf Stierneld (1791-1868), svensk ämbetsman, diplomat och politiker	16-7
Jens Stoltenberg (1959-), norsk politiker och ämbetsman	EPI-5
Berndt Storm (1783-1814), svensk soldat	20-19
Johan August Strindberg (1849-1912), svensk författare, dramatiker, konstnär och debattör	4-12
Nils Strindlund (1792-1872), svensk bonde och politiker	24-19
Anders Magnus Strinnholm (1786-1862), svensk historiker, boktryckare och översättare	24-9
Gregor Alexandrovich Stroganoff (1770-1857), rysk diplomat	19-21
Michael von Strussenfelt (1770-1837), svensk militärofficer, hovman, målare och tecknare	4-15
Johan Peter Strömberg (1773-1834), svensk skådespelare, dansare, teaterdirektör och dramatiker	22-2
Karl August Strömbäck (1855-1886), svensk journalist	25-16
Christian Strömholm (1793-1856), svensk militärofficer	8-7
Jacob (Johan) Wilhelm Stuart (?-1749), norsk militärofficer	21-11
Erik Gustaf Sturnegk (1772-1855), svensk ämbetsman	2-21
Mårten Sturtzenbecker (1763-1817), svensk hemmansägare och militärofficer	1-6
Oscar Patric "OP" Sturzen-Becker (1811-1869), svensk författare, skald, journalist och politiker	24-4
Jan Pieter van Suchtelen (1751-1836), nederländsk-rysk militärofficer och diplomat	3-1
Johan Ludvig Sundbladt (1785-1835), svensk nationalekonom och grosshandlare	23-25
Axel Gustav Sundbärg (1857-1914), svensk statistiker	25-16
Hans Olof Sundelius (1764-1821), svensk präst och författare	2-24
Eric Sundgren (Eric Isaacsson, Eric Nordlund, Anders Sundgren) (1784-1813), svensk dräng och soldat	8-3

Charles Jean Baptiste de Suremain (1762-1835), fransk-svensk militärofficer, hovman och författare	2-4
Peter Svartengren (1770-1841), svensk politiker och ämbetsman	2-5
Wilhelm Erik Svedelius (1816-1889), svensk historiker och statsvetare	6-2
Carl Johan Svensén (1823-1883), svensk bonde och politiker ("Svensén i Lilla Sinnerstad")	25-11
Erik Svensson (1764-1816), svensk bonde och nämndeman	1-2
Erik Svensson (1768-1843), svensk politiker ("Svensson i Restad") och ämbetsman	22-11
Johannes Svensson (ca 1788-1840), svensk politiker	23-26
Johan Sverdrup (1816-1892), norsk jurist och politiker	25-13
Sven Ola Swärd (1918-2004), svensk lärare	23-17
Fredrik Fritiof Werner Söderberg (1872-1932), svensk historiker, journalist och tidningsman	22-18
Lars Söderdahl (1750-1810), svensk sjöofficer	1-8
Alma Söderhjelm (1870-1949), finsk historiker och författare	3-6
Solfrid Margareta Söderlind (1956-), svensk konstvetare och museiföreståndare	24-23
Olof Johansson Söderström (1791-1863), svensk politiker	23-26
Per Söderström (1801-1881), svensk hattmakare	24-18
Peter Norden Sølling (1758-1827), norsk-dansk sjöofficer	4-18
Thomas Sörensen (1964-), svensk historiker	8-4

T

Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord (1754-1838), fransk politiker och diplomat	19-15
Carsten Nielsen Tank (1766-1832), norsk affärsman och politiker	20-12
Friedrich Franz Gottlob Ludwig von Tarrach (1766-1834), preussisk diplomat	5-7
Carl Wilhelm Taube (1767-1838), svensk diplomat	2-18
Bogislav Friedrich Emanuel von Tauentzien (1760-1824), preussisk militärofficer	7-3
Johan Henrik Tawast (1763-1841), svensk militärofficer och diplomat	10-5
Elof Kristofer Tegnér (1844-1900), svensk historiker och biblioteksman	2-7
Esaias Tegnér (1782-1846), svensk biskop, skald, kulturpersonlighet och politiker	2-24
Otto Herman Tellman (Rapp) (1819-1856), svensk skomakarelärling och åkaredräng	24-11
Friedrich Karl von Tettenborn (1778-1845), österrikisk-rysk militärofficer	6-2
Albrecht Daniel Thær (1752-1828), tysk läkare och agronom	3-21
Vollrath Tham (1770-1836), svensk hovrättsnotarie och bruksägare	2-10
Margaret Hilda Thatcher (1925-2013), brittisk politiker	19-3
Carl August Thelning (1791-1848), svensk läkare	23-23
Johan Peter Theorell (1791-1861), svensk tidningsman och skriftställare	23-16
Sven Lorens Theorell (1784-1861), svensk publicist och ämbetsman	24-19
Ulrik Thersner (1779-1828), svensk militärofficer och tecknare	18-2
Carl-Gustaf Thomasson (1900-1980), svensk författare, historiker och översättare	2-16
Eva Hjördis Margareta Thorgren (1963-), svensk PR-strateg och bernadottesk varumärkesbeskyddare	4-7
Edward Thornton (1766-1852), brittisk diplomat	3-17
Gustaf Karl Gunnar Thunander (1883-1967), svensk skolman och författare	24-18
Karl Alexander von Thurn und Taxis (1770-1827), tysk ämbetsman	23-12
Maria Sophia Dorothea Caroline von Thurn und Taxis (1800-1870)	23-12
Heinrich Ludwig August von Thümen (1757-1826), preussisk militärofficer	8-6
Karl Thyselius (1767-1833), svensk präst och politiker	4-8
Ernst Herman Thörnberg (1873-1961), svensk journalist och författare	24-19
Gustaf Wilhelm af Tibell (1772-1832), svensk militärofficer och militärteoretiker	1-4
Johan t' Serclaes van Tilly (1559-1632), nederländsk-tysk militärofficer	12-5
Petrus Timelin (1758-1839), svensk regementspredikant	3-10
Carl Martin Timell (1957-), svensk snickare och programledare	EPI-3

Lars Herman Tingsten (1857-1937), svensk militärofficer, historiker och politiker	4-13
Josip Broz Tito (1892-1980), jugoslavisk kommunistrevolutionär och diktator	22-17
Pjotr Tjajkovskij (1840-1893), rysk tonsättare	4-1
Alexander Ivanovich Tjernysjev (1786-1857), rysk militärofficer, spion, diplomat och statsman	2-16
Alexis Henri Charles Clérel de Tocqueville (1805-1859), fransk diplomat, sociolog, politisk teoretiker och historiker	2-24
Gustaf Philip Adam Toll (1782-1865), svensk militärofficer	20-17
Karl Wilhelm von Toll (1777-1842), rysk militärofficer	6-10
Johan Christopher Toll (1743-1817), svensk militärofficer, politiker och ämbetsman	1-7
Ferdinand Tollin (1807-1860?), svensk tecknare, konstnär, uppfinnare och ingenjör	24-18
Carl Tornérhielm (1759-1833), svensk militärofficer	22-10
Gustaf Ludvig Torslow (1789-1874)	8-3
Olof Ulrik Torslow (1801-1881), svensk skådespelare, teaterdirektör, målare och tecknare	24-3
Lennart (Linnardt) Torstenson (1603-1651), svensk militärofficer och ämbetsman	8-7
Georges (Gustave) Touchard-Lafosse (1780-1847), fransk litteratör	19-4
Eric Carl Trafvenfelt (1774-1835), svensk läkare	23-2
Niels Treschow (1751-1833), norsk filosof, skolman och politiker	6-6
Georg Gabriel Emil von Troil (1800-1859), svensk militärofficer och ämbetsman	24-18
Samuel Gustaf von Troil (1804-1880), svensk militärofficer, ämbetsman och politiker	24-5
Carl Harald Trolle (1886-1956), svensk diplomat, bankman och historiker	4-15
Nils Trolle (1777-1827), svensk jurist och hovman	3-11
Carl Axel Trolle-Wachtmeister (Wachtmeister af Johannishus) (1754-1810), svensk ämbetsman	1-4
Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister (1782-1871), svensk ämbetsman och naturvetenskapsidkare	2-16
Donald John Trump (1946-), amerikansk politiker, företagsledare och tv-personlighet	24-24
Sven Emanuel Trägårdh (1780-1848), svensk lagman och politiker	24-18
Tage Ingemar Elias Tunander (1916-1997), svensk författare, antikvarie och tecknare	24-7
Jonas Gustaf Turdfjäll (1774-1819), svensk justitiekansler och industriman	6-3
Kåre Dorenfeldt Tønnesson (1926-2019), norsk historiker	6-11
Bengt Johan Törneblad (1782-1820), svensk författare och publicist	2-15
Carl Petter Törnebladh (1774-1844), svensk politiker och ämbetsman	24-1
Henriette Gustafva Törneman (Carlsson) (1825-1886)	23-18

U

Carl Fredrik Ludvig af Ugglas (1814-1880), svensk hovman och politiker	25-3
Carl Ulfsparre (1792-1875), svensk militärofficer	22-22
Erik Georg Ulfsparre (1776-1865), svensk militärofficer	6-1
Fabian Ulfsparre af Broxvik (1767-1842), svensk militärofficer och ämbetsman	3-10
Carl Otto Ulfsparre af Broxvik (1794-1889), svensk militärofficer och ämbetsman	25-10
Georg Ulfsparre af Broxvik (1790-1866), svensk ämbetsman	21-9
Johan Christian Henrik Ulrich (1781-1849), svensk statstjänsteman	5-13
Christian Ferdinand Ulrici (1773-1829), tysk ämbetsman	14-5
Hermann Ulrici (1806-1884), tysk filosof	14-5
Sophie Amalie Ulrici (von Klinguth) (1788-1865)	14-5
Otto Sebastian von Unge (1797-1849), svensk militärofficer, skriftställare och målare	24-18
Haldan Arvid Jacobsson Unger (1802-1857), svensk ämbetsman	24-18
Charlotta Margareta Unonius (Öhrströmer) (1821-1903)	24-21
Gustaf Elias Unonius (1810-1902), svensk-amerikansk emigrantpionjär, präst och ämbetsman	24-21
Isaac Utter (1743-1812), svensk förläggare och bokhandlare	3-3

V

Johan David Valerius (1776-1852), svensk ämbetsman, politiker och skald	2-24
Dominique-Joseph René Vandamme (1770-1830), fransk militärofficer	6-5
Louis-Émile Vanderburch (1794-1862), fransk författare och dramatiker	24-2
Charles William Vane (Stewart) of Londonderry (1778-1854), irländsk-brittisk militärofficer och politiker	5-15
Per Otto Varenius (1857-1940), svensk historiker, statsvetare och rättslärare	19-11
Karl August Varnhagen von Ense (1785-1858), tysk militärofficer, författare och diplomat	7-5
Gustav Vasa (Eriksson) (1496-1560), svensk kung (artistnamn Gustav I eller Gustav Vasa)	3-18
Gustav av Vasa (1799-1877), svensk kronprins och legitim tronföljare (artistnamn Gustav), österrikisk militärofficer	2-3
Gustav Adolf av Vasa (1594-1632), svensk kung (artistnamn Gustav II Adolf; postumt även kallad Gustav Adolf den store (svenska), Gustavus Adolphus the Great (engelska), Gustavus Adolphus Magnus (latin))	3-18
Louis/Ludvig von Vasa (1832-1832)	25-17
Caroline Friederike Franziska Stephanie Amelie Cäcilie von Vasa-Holstein-Gottorp (1833-1907)	25-17
Eberhard Ernst Gotthard von Vegesack (1763-1818), tysk-svensk militärofficer	2-10
Johan Fredrik Ernst von Vegesack (1792-1863), svensk militärofficer	24-1
Adolf Valdemar Vendel (1858-1949), svensk historiker och skolman	4-3
Quintus Fabius Maximus Verrucosus "Cunctator" (ca 280 f Kr-203 f Kr), romersk militärofficer och statsman	8-3
Titus Flavius Vespasianus (9-79), romersk kejsare	23-12
Henri de Salviac de Viel-Castel (1776-1829), fransk militärofficer och mångsysslare	17-7
Karl von Vincent (1757-1834), österrikisk militärofficer och diplomat	7-2
Louis (Ludwig) Vogel (de Polligny) (?-?), tysk-fransk flöjtist och violinist	6-7
Zinaida Alexandrovna Volkonskaja (1792-1862), rysk författare, poet, sångerska, kompositör och salongsvärd	16-7
Pjotr Michailovitj Volkonskij (1776-1852), rysk militärofficer och hovman	4-14
Nikita Grigorievich Volkonsky (1781-1844), rysk militärofficer	19-16
François Marie Arouet de Voltaire (1694-1778), fransk filosof, författare och historiker	1-4
Magnus Västerbro (1971-), svensk författare och journalist	25-9

W

Johann Georg Heinrich Wachenhusen (Hans von Wachenhusen) (1781-1833), tysk militärofficer och publicist	23-8
Gustaf Wachtmeister (1757-1826), svensk militärofficer	2-8
Hans Wachtmeister af Johannishus (1793-1827), svensk jurist och ämbetsman	23-11
Isak Edvard Wacklin (1757-1820), svensk hovman	1-4
Johan Anders Wadman (1777-1837), svensk poet	18-11
Carl Fredrik Wærn (1787-1858), svensk bruksägare och politiker	24-18
Paul Wagenius (1839-1924), svensk präst	25-10
Wilhelm Richard Wagner (1813-1883), tysk kompositör, dramatiker, poet, författare, teaterregissör och dirigent	15-6
Svante Fredrik Wahlfelt (1781-1822), svensk militärofficer	6-13
Per Wahlström (1776-1854), svensk ämbetsman	15-14
Louis Constant Wairy (1778-1845), fransk hovman	2-16
Carl Gustaf Walberg (1788-1821), svensk tjänsteman och författare	2-24
Paul Petter Waldenström (1838-1917), svensk teolog, författare, politiker, grundare av <i>Svenska Missionsförbundet</i>	25-21
Axel Rudolf Mauritz Wall (1826-1893), svensk tidningsman	25-16
André Oscar Wallenberg (1816-1886), svensk bankman, sjöofficer, publicist och politiker	25-10
Sture Magnus Waller (1915-2002), svensk historiker	2-8
Johan Olof Wallin (1779-1839), svensk ärkebiskop och diktare	7-4
Johan Olof Wallman (1768-1811), svensk militärofficer	5-5
Per (Peter) Adam Wallmark (1777-1858), svensk publicist, skriftställare, biblioteksman och ämbetsman	2-24

Ludwig Georg Thedel von Wallmoden-Gimborn (1769-1862), österrikisk militärofficer	6-2
Olof Olofsson af Wannqvist (1764-1834), svensk ämbetsman	22-20
Karl Johan Warburg (1852-1918), svensk litteraturhistoriker, universitetslärare och politiker	23-7
Gunnar Christie Wasberg (1923-2015), norsk historiker, filosof och biblioteksman	18-7
George Washington (1732-1799), amerikansk politiker, militärofficer, statsman	19-3
James Watt (1736-1819), brittisk uppfinnare, ingenjör och kemist	3-21
Johan Wilhelm Carl Way (1792-1873), svensk militärofficer, professor, målare, tecknare och grafiker	7-7
Charles Kingsley Webster (1886-1961), brittisk historiker och diplomat	6-5
Carl Otto Birger Wedberg (1870-1945), svensk jurist	22-19
Johan Caspar Herman Wedel-Jarlsberg (1779-1840), norsk statsman	5-10
Anna Charlotta Wedin (Ahlström) (1792-1843), svensk kroginnehavare	24-1
Hans Jörgen Weibull (1924-1998), svensk historiker och politiker	2-21
Martin Johan Julius Weibull (1835-1902), svensk historiker och lärare	3-16
Johan Weidenhjelm (1775-1824), svensk militärofficer	16-13
Christian Carl Weigel (1771-1813), tysk bagare	12-3
Christian Ehrenfried von Weigel (1776-1848), svensk läkare	22-25
Richard Colley Wellesley (1760-1842), irländsk och brittisk politiker och koloniförvaltare	3-17
Arthur Wellesley of Wellington (1769-1852), brittisk militärofficer, diplomat och statsman	6-10
Carl Fredrik Weltzin (1778-1828), svensk läkare	18-11
Ingrid Maria Wenner (1731-1793), dansk-svensk hovdam	23-13
Nicolai Wergeland (1780-1848), norsk författare, präst och politiker	3-19
Olof Werlin (1764-1826), svensk jurist och politiker	22-11
Alfred Werner (1885-1947), svensk lokomotiveldare och politiker	25-24
Johann Philipp von Wessenberg-Ampringen (1773-1858), österrikisk diplomat och statsman	4-18
Lars Magnus Wester (1792-1870), svensk militärofficer	6-13
Wilhelm Reinhold Wester (1830-1900), svensk jurist, ämbetsman och politiker	25-10
Fredric Westins (1782-1862), svensk konstnär, tecknare, grafiker och ämbetsman	3-12
Carl Anton Wetterbergh (1804-1889) svensk läkare, författare (pseudonym Onkel Adam) och grafiker	22-24
Charlotta Aurora af Wetterstedt (De Geer af Finspång) (1779-1834), svensk hovdam, salongsvärdinna och opinionsbildare	4-10
Gustaf af Wetterstedt (1776-1837), svensk ämbetsman och politiker	2-2
Friedrich August Joseph Maria Anton Johann Nepomuk Aloys Xaver von Wettin (1750-1827), sachsisk kung (artistnamn Friedrich August I)	13-11
Carl Friedrich Wichmann (1775-1836), tysk bildhuggare	15-11
Johan Gustaf Knut Wicksell (1851-1926), svensk nationalekonom och politisk aktivist	25-21
Henriette Sophie Widerberg (1796-1872), svensk skådespelerska och operasångerska	23-14
Kasper Wijkman (1796-1830), svensk bonde, jurist och ämbetsman	24-19
Sven Caspersson Wijkman (1754-1839), svensk teolog, biskop och politiker	2-10
Gustaf Daniel Wilcke (1776-1863), svensk industriman	2-21
Franz Wild (1791-1860), österrikisk operasångare	21-8
Robert Thomas Wilson (1777-1849), brittisk militärofficer, diplomat, politiker, ämbetsman och författare	4-1
Thomas Woodrow Wilson (1856-1924), amerikansk politiker, ämbetsman och universitetsledare	21-8
Hugo Leonard Ossian Winberg (1844-1926), svensk historiker och agronom	4-3
Carl Fredrik af Wingård (1781-1851), svensk ärkebiskop och politiker	2-6
Johan Wingård (1738-1818), svensk biskop	2-4
Johan Didrik af Wingård (1778-1854), svensk militärofficer, ämbetsman, politiker och tecknare	18-4
Johan Winter (1769-1822), svensk ämbetsman	1-6
Ferdinand Karl Friedrich von Wintzingerode (1770-1818), tysk militärofficer	13-7
Arne Wirdeñäs (1929-2013), svensk lärare och författare	1-3

Carl David af Wirsén (1842-1912), svensk poet och litteraturkritiker	25-15
Gustaf Fredrik Wirsén (1779-1827), svensk ämbetsman och politiker	4-8
Friedrich Ludwig Franz Wittstock (1781-1843), tysk läkare	6-11
Lars Johan Ericson Wolke (1957-), svensk militärhistoriker, arkivarie och författare	6-7
Christian August von Wolters (1751-1816), tysk militärofficer och ämbetsman (med viss reservation för felaktighet i identifieringen av rätt person)	18-3
Justus Philipp Adolf Wilhelm Ludwig von Wolzogen (1773-1845), tysk militärofficer och författare	14-7
William Wordsworth (1770-1850), brittisk poet	24-9
Eduard von Woyna (1795-1850), österrikisk militärofficer, ämbetsman och diplomat	23-24
Carl Adam Wrangel af Adinal (1748-1829), svensk godsägare, hovman och ämbetsman	4-10
Fabian Wrede (1760-1824), svensk militärofficer och politiker	2-16
Eugen Friedrich Karl Paul Ludwig Herzog von Württemberg (1788-1857), tysk militärofficer	11-3
Piotr Jacek Wysocki (1797-1875), polsk militärofficer	23-26
Maria Jeanette "Wässelia" Wässelius (1784-1853), svensk operasångerska och skådespelerska	19-21

Y

Johann David Ludwig Yorck von Wartenburg (1759-1830), preussisk militärofficer	11-8
Jørgen Young (1781-1837), norsk handelsman och politiker	23-9
Alexandre-Urbain Yvan (1765-1839), fransk kirurg	19-16

Z

Peter Zachrisson (1776-1850), svensk gästgivare	17-5
Adam Stefan Zamoyski (1949-), polsk-brittisk historiker och författare	2-21
Cael Friedrich Zelter (1758-1832), tysk tonsättare, dirigent och musikpedagog	9-12
Ilija Petrovič Živković (1763-1859), serbisk-rysk militärofficer	1-6

Å

Fredrik Andersson Åberg (1780-1844), svensk hovrättsnotarie, handelsman och politiker	4-8
Jon Olof Åberg (1843-1898), svensk historiker och författare	3-11
Axel Åkerblom (1864-1937), svensk lärare, filolog och översättare	19-21
Fredrik Åkerblom (1839-1901), svensk publicist, författare och politiker	25-16
Gustaf Fredrik Åkerhielm af Margrethelund (1776-1853), svensk militärofficer, teaterchef och ämbetsman	24-5
Pehr Åkerman (1768-1811), svensk lärare och präst	1-6
Nils Olof Ångman (1788-1834), svensk fångvaktare	24-1

Ö

Anders Gustaf Öbom (Napoleon Berger) (1812-1880), svensk-amerikansk journalist	24-12
Gabriel Ödmann (1754-1829), svensk ämbetsman och jurist	2-21
Karl Jakob Örnberg (1779-1845), svensk ämbetsman och politiker	4-7
Anders Österling (1884-1981), svensk poet, författare, översättare och litteraturkritiker	25-25
Hans Henrik Österman (1755-1835), svensk rådman, färgare och politiker	3-3
Claes Olle Ruben Östlund (1974-), svensk filmregissör och manusförfattare	EPI-6
Per Östman (1805-1875), svensk bonde och politiker ("Östman i Ry")	25-11

